LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ԱՊՐԻԼ
MARDI 2 Avril 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2769

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԻՒԾՆ ՈՒ ԱՐՋԸ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Քաղաքական շրջանակները շատ գոհ կ'երեւան Մոսկուայի խօսակցութիւններէն, որոնց ելքը անակնկալ մը եղաւ շատերուն համար:

Մանաւանդ ուրախ են խորհրդային վարիչները, քանի որ, համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, կարելի եղած է փարատել շատ մը թիւրիմացութիւններ, դէմ դիմաց եւ սրտաբաց խօսակցութեամբ:

Անշուշտ կանխահաս է տակաւին, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար: Անգլիոյ ներկայացուցիչը իրաւասութիւն չունէր որ եւ է վճիռ արձակելու կամ յանձնառութեան տակ մտնելու: Իբրեւ տեղեկատու, ան իր «հետախուզական» աշխատանքներուն արդիւնքը պիտի հաղորդէ բրիտանական դահլիճին, որուն կ'իյնայ վերջնական վճիռը:

Բայց եւ այնպէս, խօսակցութեանց մտերմութիւնը, անոնց բարեյաջող ելքը եւ պաշտօնական զեկոյցին ոգին կ'ապացուցանեն թէ իսկապէս լոյս մը պիտի ծագի Մոսկուայէն, խաղաղութեան դատին համար:

Ի՞նչ ակներեւ հակադրութիւն, Պերլինի եւ Մոսկուայի զեկոյցներուն միջեւ:

Պերլինի զրոյցներուն առթիւ, երկու կողմերն ալ գոհացան չոր ու ցամաք զեկոյցներով, որոնք ոչ թէ կացութիւնը կը պարզէին, այլ կը ձգտէին պարտկել անոր ծանրութիւնը: Սըր Ճոն Սայմըն չկրցաւ ծածկել իր յուսախաբութիւնը նոյն իսկ Երեսփ. Ժողովին առջեւ, որ անհամբեր բարի լուրի մը կը սպասէր: Ոչ միայն չկրցաւ ծածկել, այլ եւ շեշտեց թէ շատ խոր են կարծիքի տարբերութիւնները՝ անգլիական եւ գերմանական կառավարութեանց միջեւ:

Մինչդեռ, Մոսկուայի զեկոյցին մէջ, սփոփանքի, բացայայտ գոհունակութեան շող մըն է որ կը կայծկլտայ, առաջին խօսքէն մինչեւ վերջինը:

Կարելի է ըսել թէ առաջին անգամ է որ խորհրդային իշխանութիւնը այսպիսի բացիրտ յայտարարութիւն մը կ'ընէ, քաղքենի – դրամատիրական երկրի մը հետ մշակուած յարաբերութեանց մասին:

Մեծն Բրիտանիա իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատեց ամէնէն մռայլ օրերուն, 1924 փետր. 1ին, գործակատար մը ղրկելով Մոսկուա: Սակայն միշտ ալ խնդիրներ ունեցաւ, պարբերաբար խզելով առեւտրական յարաբերութիւնները, նոյն իսկ խուզարկութեան ենթարկելով Լոնտոնի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան շէնքը: Դեռ 1933ի ապրիլին էր որ ծագեցաւ նորագոյն միջադէպը — չորս անգլիացի ճարտարագէտներու ձերբակալումն ու դատապարտութիւնը, շնդալից դատավարութենէ մը յետոյ:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ վէճերն ու նախապաշարումները երբեք չդադրեցան երկու երկիրներուն միջեւ, որոնք երկու հակոտնեայ բեւեռներ են, իրենց պետական կարգուսարքով:

Ինչպէս Ֆրանսա եւ Գերմանիա, նոյնպէս Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսաստան կը համարուին դարաւոր կամ ժառանգական ոսոխներ,— միշտ մրցակից՝ միջազգային աշխարհակալութեան կրկէսին մէջ:

Ռուսական յեղափոխութեան զարգացումը աւելի սրեց Լոնտոնի եւ Մոսկուայի հակամարտութիւնը, քանի որ համաշխարհային յեղափոխութիւնը ամէնէն առաջ կը սպառնար բրիտանական աշխարհակալութեան, գրգռելով անոր գաղթավայրերը, Հնդկաստանէն մինչեւ ամենահեռաւոր կղզին:

Արդ, բոլորովին տարբեր հով մըն է որ կը փչէ այսօր, իբրեւ հետեւանք մարտ 28–31ի տեսակցութեանց, որոնց մէջ տիրական դեր կատարեց Ստալին, համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը,— Խորհրդային Միութեան բուն վարիչը:

Այս ալ բացառիկ դէպք մըն է, Մոսկուայի միջազգային յարաբերութեանց մէջ:

Այն աստիճան որ, թերթերու թղթակիցները աւելի շատ կը ծանրանան Իտըն – Ստալին, քան թէ Իտըն – Լիթվինով խօսակցութեանց վրայ:

Անոնց լուրերուն համաձայն, Ստալին կոպտօրէն մէջտեղ դրած է Անգլիոյ հետ եղած բոլոր խնդիրները, Եւրոպայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք: Մանրամասնօրէն բացատրելով իրենց տեսակէտները, Ստալին յաջողած է հարթել շատ մը թիւրիմացութիւններ եւ ճամբայ բանալ իրական մերձեցման: Նոյն իսկ հաւատացողներ կան թէ կարելի պիտի ըլլայ հաշուեյարդարի ենթարկել երկու երկիրներուն միջեւ եղած բոլոր վէճերը, ինչպէս պատահեցաւ անգամ մը (1907)

Հաւասի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ երկրորդ խօսակցութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Լիթվինովի ամառանոցին մէջ, Ստալին եւ ընկերները նոյն կոպիտ անկեղծութեամբ յայտարարեցին թէ անգլեւխորհրդային շահերը համերաշխ են ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Ասիոյ մէջ:

— «Անոնք բացատրեցին թէ Անգլիա սխալ հաշիւ կ'ընէ, քաջալերելով Ճափոնի ծաւալումը ի վնաս Խ. Միութեան. որովհետեւ, այն օրը որ ռուսական ուժը դադրի իբրեւ հաւասարութեան կշիռ, Ճափոն իր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնէ Հնդկաստանի վրայ, եւ Անգլիա պիտի ապրի Ասիայէն վտարուելու տեւական սպառնալիքին տակ: Մենք չենք պահանջեր որ դիրք բռնէք մեզի համար: Ձեր դերը Ծայր. Արեւելքի մէջ, ինչպէս այլուր, պէտք է ըլլայ միջնորդի մը դերը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն»:

Դեռ շատ աւելի ընդարձակ է Մոսկուայի խօսակցութեանց տարողութիւնը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ

Անգլիա կուսակից Արեւելեան Դաշինքին

ԼՈՆՏՈՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԳՆԱՑ

Կիրակի օր վերջացան Մոսկուայի խօսակցութիւնները, շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ, եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը մեկնեցաւ Վարշաւա, շարունակելու համար իր «հետախուզական» առաքելութիւնը: Բոլոր հեռագիրները կը հաստատեն թէ երկու կողմերն ալ շատ գոհ մնացած են խօսակցութիւններէն, որոնց արդիւնքին վրայ վերջնական եզրակացութեան մը պիտի յանգի անգլիական դահլիճը: Խօսակցութիւններէն անմիջապէս վերջը, հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակուեցաւ Մոսկուայի մէջ, մարտ 31 թուականով.—

Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Մոսկուայի մէջ, Պարոն Անթընի Իտընի եւ Պարոն Մաքսիմ Լիթվինովի միջեւ, ներկայ միջազգային կացութեան գլխաւոր տարրերու, արեւելեան դաշինքի ծրագրին եւ փետր. 3ի անգլեւֆրանսական զեկոյցով յուզուած ուրիշ հարցերու, ինչպէս եւ անգլեւխորհրդային յարաբերութեանց բարւոքման եւ զարգացման մասին: Այդ խօսակցութեանց ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան կատարեալ անկեղծութեան եւ բարեկամութեան մթնոլորտի մը մէջ, Պ. Իտըն Պ. Լիթվինովի հաղորդեց այն խօսակցութիւնները որ վերջերս տեղի ունեցան անգլիացի նախարարներուն եւ գերմանական կառավարութեան պետին հետ: Երկու ներկայացուցիչները համաձայն եղան թէ այդ խօսակցութիւնները նպաստած են աւելի պարզելու Եւրոպայի կացութիւնը: Պ. Իտըն, ինչպէս եւ Պ. Պ. Ստալին, Մոլոթով եւ Լիթվինով այն կարծիքը յայտնեցին, ներկայ միջազգային կացութեան հանդէպ, թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է շարունակել ձեռնարկուած ջանքերը, յօրինելու համար հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը, Եւրոպայի մէջ, փետր. 3ի անգլեւֆրանսական զեկոյցին հիման վրայ եւ համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն: Պ. Պ. Ստալին, Մոլոթով եւ Լիթվինով այդ խօսակցութեանց ընթացքին շեշտեցին թէ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան կազմակերպումը եւ փոխադարձ աջակցութեան ծրագիրը երբեք չեն ձգտիր որ եւ է պետութեան կղզիացման կամ պաշարման, այլ կը միտին հաւասար ապահովութիւն ստեղծել բոլոր մասնակցող ազգերուն եւ թէ այս պայմաններուն մէջ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասնակցութիւնը հարցին լաւագոյն լուծումը կը կազմէ: Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները, իբրեւ հետեւանք տեսակէտներու լրիւ եւ անկեղծ փոխանակութեան, գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ ներկայիս չկայ շահերու որ եւ է հակամարտութիւն երկու կառավարութեանց միջեւ, միջազգային քաղաքականութենէն բխած գլխաւոր հարցերու մասին: Այս իրողութիւնը կը ներկայացնէ ամուր հիմք մը բեղնաւոր գործակցութեան, խաղաղութեան դատին համար: Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները համոզուած են թէ իրենց երկիրները ընդունելով որ իւրաքանչիւրին բարգաւաճումը եւ ամբողջութիւնը բարիք մըն է միւսին համար — իրենց փոխադարձ յարաբերութիւնները պիտի վարեն գործակցութեան եւ Ազգերու Ուխտին համաձայն կնքուած յանձնառութեանց պահպանման ոգիով: Այս նկատողութիւններով, Պ. Պ. Իտըն, Ստալին, Մոլոթով եւ Լիթվինով համոզուած են թէ երկու երկիրներուն բարեկամական գործակցութիւնը յանուն խաղաղութեան եւ ապահովութեան՝ կենսական կարեւորութիւն ունի այդ ուղղութեամբ կատարուած միջազգային ջանքերու զարգացման համար»:

Ինչպէս կ'երեւայ այս պաշտօնական զեկոյցէն, երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները մանրամասնօրէն քննած են բոլոր խնդիրները, եւ եզրակացութիւնը եղած է շատ բարեյաջող, բոլորովին հակառակ Պերլինի խօսակցութեանց: Իրազեկներու կարծիքով, զեկոյցին մէջ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասնակցութեան համար գործածուած բացատրութիւնը — «լաւագոյն լուծումը», փոխանակ «միակ լուծումը» ըսելու — կը նշանակէ թէ Մեծն Բրիտանիա չպիտի ընդդիմանայ արեւելեան դաշինքին, եթէ Գերմանիա եւ Լեհաստան իրենց տեսակէտներուն վրայ պնդելով չմասնակցին անոր: Ամէն պարագայի մէջ, վերջնական որոշումը կ'իյնայ բրիտանական դահլիճին, որ մանրամասնօրէն պիտի ուսումնասիրէ Պ. Իտընի քաղած տեղեկութիւնները եւ եղած առաջարկները:

Այդ որոշումը մեծ դեր պիտի ունենայ Սթրէզայի ժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի ապրիլ 11ին: Եթէ Մեծն Բրիտանիա այդ ժողովին մէջ ընդունի թէ հաւաքական ապահովութեան համար էական պայման է արեւելեան դաշինքին կնքումը, նոյնիսկ առանց Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասնակցութեան, հաւանական է որ դաշինքը ստորագրուի Պ. Լավալի Մոսկուա այցելութեան ատեն: Այս ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի Սթրէզայի ժողովէն անմիջապէս վերջը: Փարիզի խորհրդային դեսպանը ուրբաթ եւ շաբաթ տեսակցեցաւ Պ. Լավալի հետ, այս ճամբորդութեան մասին:

Գերմանական մամուլը արտակարգ վերապահութիւն կը ցուցնէ Մոսկուայի խօսակցութեանց մասին: Իրազեկներ կը հաւատան թէ որոշ անհանգստութիւն կը տիրէ Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Մանաւանդ կը վախցուի որ եթէ Խ. Միութիւնը առանց վերապահութեան ընդունի անգլիական տեսակէտը՝ հաւաքական ապահովութեան մասին, հետեւանքը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ մեկուսացումը: Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրուած են Լեհաստանի վրայ: Կը կարծուի թէ Մոսկուայի խօսակցութեանց բարեյաջող ելքը մեծապէս պիտի ազդէ Լեհաստանի վրայ, որ մինչեւ հիմա մերժած է մտնել արեւելեան դաշինքին:

Իտալիոյ մէջ առայժմ լռութիւն կը պահեն Մոսկուայի խօսակցութեանց մասին, սպասելով ապրիլ 11ի խորհրդակցութեանց: Այդ ժողովին ելքէն կախում ունի միջազգային կացութեան բարեփոխումը կամ ծանրացումը:

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ պիտի բաժնուին Իտալիոյ ժողովուրդին, համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման: Միեւնոյն ատեն որոշուած է զանազան դիւրութիւններ ընծայել զօրակոչի ենթակայ զինուորներուն, տուրքէ ազատ կացուցանել, պարտքերը յետաձգել, ընտանիքներուն օգնել եւն.:

ՊԵԼՃԻԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ (պելկա) կ'արժէ 51 սանթիմ, համաձայն նոր օրէնքին որ կը տրամադրէ 28 առ հարիւր արժեզրկում:

ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆ ՎՐԴ. ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

«Նիւ Եորք Թայմզ» կը գրէ մարտ 18ի թիւին մէջ.—

ԿՐԷՆՍԹԸՆ, (ՐՕՏ ԱՅԼԷՆՏ), 17 ՄԱՐՏ.— Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկէսեան, Փրովիտէնսի հայ առաքելական եկեղեցւոյ հովիւը, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ երեք հարուածներով, այսօր կէսօրին, երբ կը դառնար յուղարկաւորութենէ մը: Յարձակողն էր հաշմանդամ մարդ մը, որ ոստիկանութեան յայտարարեց թէ վարդապետը բուն դրդիչն է Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան (1933): Մէկ ձեռքով գաւազան մը բռնած եւ միւսով ատրճանակ մը, Ճօրճ (Գէորգ) Նազարեան չորս հարուած պարպեց, գետին փռելով վարդապետը եւ վիրաւորելով անոր մտերիմ բարեկամը, հարուստ նպարավաճառ Օսկար Պարսամեան, որուն ինքնաշարժը կը մտնէր հովիւը: Ազգականներ եւ սգաւորներ, որոնք ներկայ էին Յակոբ Գալուստեանի յուղարկաւորութեան, մեռցնելու աստիճան ծեծած էին Նազարեանը, երբ ոստիկանութիւնը օգնութեան հասնելով ցրուեց կատղած այրերն ու կիները:

Մարդուկէսեան վարդապետ Սինկ Սինկի բանտին մէջ դատապարտութիւն մը կրած է 1907էն 1910, ամբաստանուելով թէ բռնի դրամ պահանջած է Նիւ Եորքի առեւտրականներէն, երբ գանձապետն էր Հնչակեան յեղափոխական ընկերութեան: (Կ'ակնարկէ Յ. Թավշանճեանի սպանութեան): Վարդապետը փիլոնազուրկ հռչակուած էր, բայց իր կուսակիցները վերահաստատեցին ցոյցէ մը վերջը որ ծանօթ էր իբրեւ «գործադուլ Աստուծոյ դէմ»:

⁂ Այս առթիւ ամերիկեան թերթը կը յիշէ Դուրեան արք.ի սպանութեան պարագաները, պատմելով թէ հանգուցեալը սպառնալիք ստացած էր հակախորհրդային խմբակէ մը եւ քաղաքական վէճերու խառնուած: «Շիքակոյի համաշխարհային ցուցահանդէսին մէջ, Դուրեան մերժեց խօսիլ, երբ տեսաւ որ բեմը զարդարուած էր Հայկական Նախորդ Հանրապետութեան դրօշով, փոխան Խ. Միութեան դրօշին: Նիւ Եորքի մէջ դրօշամարտը պառակտեց եկեղեցական համագումարը (երեսփ. ժողով), իսկ Ուստըրի մէջ առաջնորդը յարձակում կրեց երկու անհատներու կողմէ: Իր սպանութեան առթիւ 9 հոգի դատապարտուեցան, երկուքը մահուան»:

"Ի ՀԱՐԿԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ ՊԻՏԻ ՂՐԿԵՆՔ ՄԵՐ ԶՕՐՔԸ"

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՃԱՌԸ ՊԱՀԵՍՏԻ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ օր, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ գումարուեցաւ պահեստի սպաներու միութեան ազգային խորհուրդը, հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Ներկայ էին պատերազմական նախարարը, Զօր. Վէկան եւ ուրիշ զօրավարներ: Առաջին խօսքը առաւ Պ. Տէզիրէ Ֆէռի, Միութեան նախագահը, որ յայտնեց թէ մէկ տարիէ ի վեր 15 նոր ընկերակցութիւններ համախմբուած են իրենց դրօշին տակ: Այժմ բոլոր համախմբուած ընկերակցութեանց թիւն է 471, իսկ անդամներու թիւը՝ 98,000: Միութիւնը մեծ դեր կատարած է օդանաւային պաշտպանութեան մէջ: 180,000 ունկնդիր կիներ ներկայ եղած են դասընթացքներուն: Յետոյ շեշտեց երկամեայ զինուորութեան անհրաժեշտութիւնը, եթէ պարագաները չփոխուին:

Այնուհետեւ խօսք տրուեցաւ պատերազմական նախարար Զօր. Մօրէնի, որ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ: Պարզելով օրուան կացութիւնը, յիշեց 1914ի օրերը եւ շեշտեց.

— «Կացութիւնը այն չէ ինչ որ կ'ուզէինք, շեշտակի նայինք, առանց կուրացման կամ յուսահատութեան: Մենք շատ երկար քնացանք դաշնագիրներու հաւատքին վրայ զոր միայն ուժը կրնար յարգել տալ: Ոչինչ կրնայ շեղեցնել մեր խաղաղութեան ջերմ սէրէն, բայց այդ սէրը կապ չունի բարեպաշտ խաղաղասիրութեան հետ: Մարդիկ խաղաղութիւն կ'ունենան երբ արժանի են անոր: Ուրեմն արժանի ըլլանք մեր աշխատանքով եւ կորովով: Անշուշտ շատ ընելիքներ ունինք բարոյական ասպարէզին մէջ. բայց ես կ'ուզեմ ամփոփուիլ զուտ զինուորական ասպարէզին մէջ: Քանի որ այսօր դրացի ենք ամբողջ ժողովուրդի մը որ զէնքի տակ է, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է բարուոքել մեր պաշտպանողական դրութիւնը: Ուրեմն պիտի պահպանենք ԵՒ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ ՊԻՏԻ ՂՐԿԵՆՔ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՈՒԺԵՐԸ, ՀՈՆ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԵՒ ԴԻՐՔ ԲՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻԲՐԵՒ ԱՐԹՈՒՆ ՊԱՀԱԿ: *Նմանապէս պիտի շարունակենք արդիացնել մեր սպառազինութիւնը, որ թէեւ պակասներ ունի, սակայն ծիծաղելի պիտի ըլլար թերագնահատել անոր արդի ուժը: Վերջապէս անհրաժեշտ է անընդհատ բարուոքել բանակին մարզանքը: Ասոր համար կը վստահինք ձեր ուժեղ աջակցութեան: Դուք պիտի օգնէք գործօն բանակի ձեր ընկերներուն, այս գործին մէջ»:*

Երկամեայ զինուորութիւն եւ ուրիշ պահանջներ

Յաջորդ օրը, միութեան 15ամեակին առթիւ, նախագահեց եւ ճառ մը խօսեցաւ Զօր. Վէկան, եւ յիշելով պատերազմական նախարարին այն խօսքը թէ ի հարկին անհրաժեշտ զօրքը պիտի պահուի սահմանագլուխին վրայ, ըսաւ.— «Ամէնէն անմիջական, ամէնէն անհրաժեշտ գործն է այդ: Անգամ մը որ անցնի զինուորական պակասաւոր դասերու շրջանը, կարելի չէ առանց պայմանի վերադառնալ մէկ տարուան զինուորութեան: Շատ բարեխղճօրէն կատարուեցաւ միամեայ զինուորութեան փորձը, որ կատարելապէս ընդունելի էր 1928ին, երբ կը գտնուէինք Հռենոսի վրայ, եւ երբ մեր հարեւանին սպառազինութիւնը այն չէր ինչ որ եղած է այսօր»:

Յետոյ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

Երկար ատենէ ի վեր, Պահեստի Սպաներու Ազգային Միութիւնը իր տարեկան համագումարներուն մէջ քուէարկած է բանաձեւեր մատնանշելով երկու վտանգներ, դուրսէն՝ Գերմանիոյ վերազինումը, ներսէն՝ հակազգային պայքարներու անպատիժ մնալը: Այդ կոչերը ապարդիւն մնացած են եւ զինուորագրութեան օրէնքի 40րդ յօդուածին երկչոտ գործադրութեամբ չէ որ պիտի ապահովուի երկրին պաշտպանութիւնը:

Ոչ բանաձեւի, ոչ ալ ճառի ժամանակ է, այլ գործի:

Եթէ Ֆրանսա կ'ուզէ պահպանել իր անկախութիւնը եւ ազատութիւնը, անհրաժեշտ են չորս միջոցներ.—

1.— Երկամեայ զինուորութիւն, հաստատուած՝ մասնաւոր օրէնքով մը եւ անմիջական զօրացում մեր զինուորական, ծովային եւ օդանաւային ուժին, բոլոր միջոցներով:

2.— Անխնայ զսպել որ եւ է պայքար, քարոզութիւն կամ արարք որ կրնայ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ-ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎԱՐԻՉԸ

Գերմանիոյ վերազինման հետեւանքով, բոլորին ուշադրութիւնը ուղղուած է, նորէն, դէպի Մոսկուա։ Մանաւանդ հիմա որ անգլիացի նախարար մըն ալ այցելութեան գնաց։

Այս առթիւ, շահեկան կը համարինք ամփոփել նախկին կարմիր գործիչի մը, Տմիթրիեւսկիի նկարագրականը՝ Խ. Միութեան պատերազմական նախարարին, Վորոշիլովի մասին։ (Հեղինակը առանձին հատորով մը հրատարակած է Մոսկուայի ներկայ վարիչներուն դիմաստուերները)։

Կարմիր բանակին գլուխը կը գտնուի Վորոշիլովը — զինուորական ու ծովային գործերու ազգային գործավարը։

Գեղջկական ռուսական – սլաւական դէմք — լայն, բաց, յամառ, կամչոտ։

Անծանօթ անձերու միջեւ եւ կամ երբ կ'աշխատի, ան ընդհանրապէս ինքն իր մէջ փակուած է ու լուռ։ Շրթները ուժգնօրէն պրկուած, իսկ անոնցմէ վար՝ կարծր ու տխուր խորշոմներ։ Ան իր կեանքին մէջ բաւական բան քաշած ու տեսած է տաք ու պաղ։ Աչքերը կը նային պաղ, կասկածոտ եւ քիչ մը վերէն՝ նման այն մարդոց որոնք վարժուած են հրամայելու եւ կեանքի ու մահուան խնդիրներ լուծելու։ Իր յօնքերուն միջեւ — որոնք կարծես պիտի դողդղան ու կծկուին — ու դէմքը պիտի ծածկեն ահաւոր զայրոյթի մը պոռթկումով։ Ան ինքը գիտէ թէ կը զանազանուի ուրիշներէ «աւելորդ տաքարիւնութեամբ, անբաւարար ինքնազսպումով եւ բռնկող խառնուածքով»։ Քաղ. Բիւրոյին մէջ, վիճաբանութեանց ատեն, ան կրնայ բռունցքով զարնել սեղանին, թուղթեր նետել, ինչպէս եւ մելան, ու նոյն իսկ զարնել մէկուն եւ կամ հրացան քաշել... Այսուհանդերձ սակայն հաղուադէպ է։ Զուր չէ որ ան կը գտնուի զինուորական ծառայութեան մէջ՝ այսքան տարիներէ ի վեր։ Զինուորական գործերու դպրոցը մարդկային նկարագրի դաստիարակութեան լաւագոյնն է։ Ան սորված է տիրել ինքզինքին, ու իր եռանդը՝ երկաթեայ կամքի մը միջոցաւ։

Իրեններուն միջեւ ան գիտէ ժպտիլ — հասարակ մարդու վարակիչ խնդուքով։ Ան շատ արձագանգող ու հրաշալի ընկեր է։ Բայց իրեն համար պարտականութիւնը կը մնայ ամէն բանէ վեր։ Եթէ հարկ ըլլայ՝ ան առանց մտածելու գնդակահարելու կը ղրկէ իր ամենամօտիկ անձը։ Բայց, հակառակ ատոր, Վորոշիլով սիրուած է զինուորական շրջանակներու մէջ։ Ան ժողովրդականութիւն կը վայելէ նաեւ երկրին մէջ։ Պէտք չէ մոռնալ թէ ան այն մարդն է որ երբեմն, բոլորէն աւելի կը մեղմացնէ երկրին կարգուսարքի անողոքութիւնը։

Առողջ է, ուժեղ ու կարծես միաձոյլ մարդ մը։ Այտերը ծածկուած են կարմրութեամբ. մազերը, հակառակ անոր որ սկսած են ճերմկիլ, ըմբոստ են։ Ան կը սիրէ մարզանքը, պաղ ջուրի մէջ լողալը, ձի հեծնելը։ Բայց եւ այնպէս, տարիները ցոյց կուտան իրենց ազդեցութիւնը,— ան արդէն իսկ յիսունը անցած է ու բաւական ծանրացած։

Երբ կը նայիս իրեն, չես կրնար իսկ մտածել թէ այս մարդը 13 տարի առաջ գաղափար իսկ չունէր բանակի եւ զինուորական գործերու մասին, թէ բանուոր մըն էր եւ արհեստով յեղափոխական մը։ Ան հիմա տիպար զինուորական է,— բոլորովին ցցուած հատու շարժումներով, սակաւախօս, իսկ իր խօսքերը միշտ իբրեւ հրաման կը հնչեն։ Խորհրդային զինուորական համազգեստը արտակարգօրէն վայելած է իրեն։ Կուրծքին — «կարմիր դրօշ»ին նշանները — Խորհ. Միութեան ամենամեծ ու միակ շքանշանը։

Վորոշիլով ծնած է Հարաւ. Ռուսիոյ մէջ եւ գիւղական ընտանիքի մը զաւակն է։ Հօրը նախնիքները հարուստ են եղած — «կուլակ»ներ։ Բայց Վորոշիլովի հօրը հաճոյ թուած չէ գիւղական աշխատանքը։ Ճիշդ այդ ատեն Տոնի շրջանին մէջ սկսած է զարգանալ ճարտարարուեստը։ Հայրը Էֆրէմ Վորոշիլով գացած է հանքերը ու եղած է բանուոր։ Բայց ոչ մէկ տեղ կրցած է երկար մնալ։ Անոր նկարագիրը անկայուն էր։ Բան մը որ յետոյ երեւան եկած է տղուն մէջ։ Այդ պատճառաւ ան թափառական կեանք մը անցուցած է, շրջած է գրեթէ ամբողջ Տոնը։ Ատեն մը,— երբ իր զաւակն է ծնած — երկաթուղային պահակն էր։

Ընտանիքը շատ խեղճ կեանք մը կ'ապրէր։ Հարկ կ'ըլլայ որ մայրը հարուստ տան մը մէջ աշխատի։ Փոքրիկն Վորոշիլով եւս ղրկուած է գործի՝ երբ եօթը տարին լրացուցած է։ Նաւերուն մէջ հաւաքած է դրամ եւ օրական 10 կոպէկ ստացած է։ Յետոյ դարձած է հովիւ, աշխատած է իբրեւ ագարակի ծառայ՝ իր մէկ հարուստ ազգականին քով։ Աւելի վերջ, Վորոշիլով մտած է զինագործարան մը։ Այն ատեն, տակաւին դիւրին գործ չէր, հարկ էր «հովանաւորութիւն» — ու առաջին օրն իսկ հոն օրականով աշխատող գիւղացիները նախանձէ մղուած ծեծած են Վորոշիլովը։

«Այն օրը որ մեծ մարդոցամբողջ բանակ մը գլխս ծեծեց — կը պատմէ ան— որպէս դառն յիշատակ մնաց իմ ամբողջ կեանքիս մէջ»։

Զինագործարանին մէջ ան շուտով յառաջացաւ ու դարձաւ մեքենավար։ Բաւական ընդունակ էր եւ աւելի նախընտրելի քան իր ընկերները։ Երբ 12 տարեկան էր, մայրը պնդած էր — ինչքան ալ դժուար ըլլար տակաւին ընտանիքի մը համար — գիւղական վարժարան յաճախել։ Ինչպէս ան յաճախած էր. բայց միայն երկու տարի։ Որովհետեւ պէտք էր աշխատիլ ու դրամ շահիլ։ Բայց, իրմով հետաքրքրուած էր գիւղական վարժապետը՝ Ռիժքով, որ ընդունակ ու մտաւորական մէկն էր եւ որ յետոյ առաջին «Կոստատարովէնա Տումա»ի անդամ եղաւ։ Այդ ուսուցիչը շարունակած է զբաղիլ, իր ազատ ժամերուն, Վորոշիլովով, տուած է անոր գիրքեր՝ որ կարդայ, ու յաճախ կարծիքներ փոխանակած է անոր հետ։

Վորոշիլով, մինչեւ իր 15 տարեկանը, յաջողած է ծանօթանալ ռուսական բոլոր դասական գրողներուն, եւ սորված է բնական գիտութեանց հիմնական կողմերը։ Քիչ մը աւելի վերջ, ան սկսած է սորվիլ անտեսագիտութիւն ու քաղաքագիտութիւն։

1898ին,— երբ 17 տարեկան էր — ան առաջին անգամն ըլլալով ձերբակալուած է, ոստիկանապետի մը հետ բախում ունենալով։ Նոյն տարին, իր աշխատած զինագործարանին մէջ կազմուած է առաջին յեղափոխական շրջանակը։ Ոչ շատ յետոյ, Վորոշիլով դարձած է այդ շրջանակին վարիչը։ Բայց, ատեն մը վերջ կրկին ձերբակալուած է՝ գործադուլ կազմակերպած ըլլալու յանցանքով։ Այդ դէպքէն վերջ ան երկար ատեն չէ յաջողած գործ գտնել — գործարաններու վարիչները չեն համարձակած այդ անհանդարտ մարդը ներս առնել։ Եւ ալ անկէ վերջ ան փրոֆէսիոնէլ յեղափոխական մը դարձած է։

Առաջին յեղափոխութեան մէջ նշանակելի դեր կատարած է։ 1905 յուլիսին ձերբակալուած է ու մեռնելու աստիճան ծեծ կերած։ Դեկտեմբերին բանուորները զէնքը ազատած են բռնի ուժով ու ան Լուկանսքի բանուորական խորհուրդին նախագահ եղած է։ Կազմակերպած է բանուորական մարտական վաշտեր, զինական բախումներ ունեցած է ոստիկանութեան հետ, նետած է ռումբ։ Զէնքերը անձամբ փոխադրած է։

Այդ շրջանին սերտ կապ պահած է պոլշեւիկեան կեդրոնին հետ։ Գացած է Փեթերպուրկ։ «Խոր գաւառացի, ես տեւապէս ապրած ըլլալով Տոնի աւազանին մէջ, տեսած եմ միայն գործարաններ, գետի վրայ նաւարկող նաւեր եւ բանտեր։ Գլխու պտոյտ ունեցայ տեսնելով վաճառատուներու փայլը, փողոցները եւ ամբոխը, ու ինքզինքս չափազանց լաւ զգացի հսկայ քաղաքին մէջ»— այսպէս կը յիշէ ան իր առաջին այցը Փեթերպուրկ։ Հոն, առաջին անգամ հանդիպած է Լէնինին։ «Վլատիմիր Իլիչ իմ վրայ թողուց հոյակապ տպաւորութիւն։ Իր մօտ ամէն բան տարօրէն կը թուէր ինծի։ Թէ իր խօսելակերպը, թէ իր պարզութիւնը, եւ թէ մանաւանդ թափանցող ու մարդուն հոգին ծակող աչքերը»։

Յետոյ,— 1906ին, — գացած է Սթոքհոլմ, իսկ 1907ին՝ Լոնտոն, կուսակցական համագումարին։ Իր շրջանակը լայնցած է։

1907ին, զինք կը ձերբակալեն եւ կը ղրկեն Արխանկէլի շրջանը՝ աքսոր։ Կը փախի. ու կը նուիրուի, Բագուի մէջ, գաղտնի աշխատանքի։ Հոն կը մօտենայ Ստալինի։ 1908ին, կրկին կը ձերբակալեն զինք եւ մինչեւ 1912 կը մնայ Հիւսիս։ 1912ին հազիւ զինքը ազատ կը թողուն, եւ ահա նոր ձերբակալութիւն ու նոր աքսոր՝ մինչեւ 1914։ Պատերազմի շրջանին ան կ'աշխատի Ցարիցինի գործարանին մէջ։ Յետոյ՝ Փեթերպուրկ։ Հոն կ'ըլլայ փետրուարեան յեղափոխութեան շրջանին։ Ու մեծ դեր կը կատարէ։ Ինքն էր որ Իսմայիլովսքի գունդը յեղափոխութեան կողմը կ'անցընէ։ 1917 ապրիլին կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Լուկանսք, ուր նախագահ կ'ընտրուի քաղաքային Տումային ու բանուորական խորհուրդին։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն վերջ, կրկին կ'երթայ Փեթերպուրկ։ Մեծ դեր կը խաղայ։ Փեթերպուրկի գործավար է ու Ճերճինսքիի հետ կը կազմակերպէ Չեկան։

Իր զինուորական ասպարէզը կը սկսի 1918ին։ Գերմանացիները կը քալեն Ուկրայնայի վրայ։ Խորհրդային կուսակցական վաշտերը, որոնք ինքզինքնին հպարտօրէն բանակ կը կոչէին, բայց փոքրաթիւ էին ու անկարգապահ, կը ցրուին ու կը նահանջեն՝ գրեթէ առանց կռիւի՝ գերման ճնշումին առջեւ։ Անոնցմէ մաս մը կ'ուղղուի Լուկանսք։ Գերմանացիները մեթոտիկ կերպով կը շարժին։ Հետզհետէ աւելի նեղ պողպատեայ շրջանակ մը կը կազմեն։ Տոնի կոնակը Խազախները ըմբոստացած են խորհրդային իշխանութեան դէմ։ Կուգայ վճռական րոպէն։ Եթէ կուսակցական գունդերը չդիմադրեն, ապահովապէս կը փճանան։ Իսկ անոնց հետ, պիտի փճանայ նաեւ Տոնի աւազանին բանուորական բնակչութիւնը։

Ռոստաքովօ կայարանը կը հաւաքուին կուսակցականներու պետերը եւ գունդերու պատուիրակները։ Վորոշիլով մեծ ճառ մը կը խօսի։ Ան հրամանատարն է իր կազմած գունդին որ կը բաղկանայ Լուկանսքի բանուորներէն։

Անկարելի է, կ'ըսէ ան, այնպէս կռուիլ ինչպէս մինչեւ այժմ կռուեցանք։ Մենք զինուորական ուժ չենք, այլ զինեալ մարդոց կազմալուծեալ զանգուածներ, որոնց փճացումն ու քայքայումը ամենադիւրին գործն է։ Փրկութեան ու կռուի միակ կարելիութիւնը կը կայանայ բոլոր գունդերը մէկ բանակի տակ միացնելուն մէջ, որ պէտք է ունենայ մէկ հրամանատարութիւն եւ ուժեղ կարգապահութիւն։

(Մնացեալը յաջորդով)

«Թագուհի թարգմանութեանց»

Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը, որ գործն է Եղնիկի եւ իր ընկերներուն, կոչուած է «Թագուհի թարգմանութեանց»։ Այս բացատրութիւնը երկիմաստ է, որովհետեւ կը նշանակէ միաժամանակ լեզուի կատարելութիւն եւ բնագրի հարազատութիւն։ Ո՞վ տուած է այդ գնահատականը։

Քանի մը տարի առաջ, Հ. Ա. Ղազիկեանի հրապարակաւ հարցում ուղղուեցաւ թէ «ե՞րբ, ո՞ւր եւ որո՞ւ կողմէ Աստուածաշունչի հայ թարգմանութիւնը նկատուած է թագուհի թարգմանութեանց»։ Հ. Արսէն Ղազիկեան պատասխանեց Բազմավէպի մէջ (1930, էջ 513), այսպէս.—

«Կարծեմ Լակրոզ- Հոլանտացին է առաջին անգամ ըսողը, բայց կը ցաւիմ որ հիմա շատ զբաղած ըլլալուս՝ պիտի չկարենամ ըսել թէ ո՞ւր եւ ե՞րբ ըսած է։

Բայց կը գտնեմ հոս Մատաթիա Գարագաշի՝ նշանաւոր հայկաբանի մը գրածը. «Զլեզուէն թարգմանութեան Գրոյն (Աստուածաշունչին) այսչափ ինչ լիցի ասել թէ՝ զոր օրինակ հմուտքն եւ ձեռնհասք յԵւրոպացի քննչաց իսկ կոչեցին զթարգմանութիւն մեր «Թագուհի թարգմանութեանց» վասն ճշդութեան եւ հմտութեան, նոյնպէս պարտ եւ պատշաճ է վասն յատակութեանն եւ գեղեցկութեանն լեզուին անուանել զնա գլուխ եւ պսակ դպրութեան Հայ լեզուի» (Ճաշակ Ոսկեղէն Դպրութեան, 1889, էջ 14)։ Հ. Զարպհանալեան իր Թարգմանութիւնք նախնեաց գործին մէջ կը գրէ. «... Իրաւամբք մեծագին գանձ մը երեւցաւ սուրբ գրոց Հայերէն թարգմանութիւնը սրբագիր բանասիրութեան, զոր բաղդատելով առ մեզ հասած նախնական թարգմանութեանց հետ, չվարանեցան խոստովանիլ թէ հայկական օրինակը կրնայ ծառայել՝ ոչ միայն առ այլս գտնուած ընթերցուածոց մթութիւնը պարզելու եւ ճշդելու, այլ նաեւ տեղ տեղ զանոնք սրբագրելով ուղղելու (*), հարկ չէ մեր ընթերցողաց անդրադարձնել թէ որպիսի պատիւ է այս մեր դպրութեան, եւ քանի պարծանք իրենց բաղմաքիրտ երկամբք եւ նուիրական գրչով զայն մեզ աւանդող թարգմանչաց» (էջ 241 — 2)։

... Հայկական գրականութեան ամէնէն աւելի նշանաւոր արտադրութեան՝ Սուրբ Գրոց թարգմանութիւնն է, կ'ըսէ Եւրոպացի արդի հայագէտ բանասէրին մէկը, փառք իր դարուն որ հայ ազգին համար ամէնէն արդիւնաւորն եղած է, եւ որ պատմութեան մէջ անմահացաւ թարգմանչաց դար կոչուելով։ Եթէ կայ թարգմանութիւն մը սուրբ գրոց, որ եկեղեցական հաստատութիւն (sanction) ընդունած է, առանց տարակուսի հայկականն է»։

Այս մասին, Սիրունի եւս պրպտումներ կատարելով, կը գրէ Արազի մէջ (3 մարտ).—

«Սէն Մարթէն ֆրանսացի հայագէտը իր մէկ գրքին մէջ (Recherches curieuses sur l'Histoire ancienne de l'Asie, Փարիզ, 1806), ամբողջ գլուխ մը կը նուիրէ (էջ 277 — 288) հայերէն Աստուածաշունչին, «Նշմարներ Աստուածաշունչի հայերէն գեղեցիկ թարգմանութեան վրայ ըստ Վուլկաթայի բնագրին» խորագրին տակ։ Հոն կ'ըսէ թէ «հին եւ նոր Կտակարանաց հայերէն թարգմանութիւնը իր հնութեամբն ու ճշդութեամբ եւ պերճախօսութեամբը՝ ճանչցուած ամէն թարգմանութիւններէն գերազանց է։ Գիտուններու կարծիքով ան աստուածային պարգեւ մըն է աւելի քան մարդոց գործը»։ Սէն Մարթէն հոն կը յիշատակէ նաեւ կարծիքը Վէսիէ – Լաքրոզ Գերմանացիին, որուն համաձայն «հայերէն թարգմանութիւնը թագուհին է նոր կտակարանի բոլոր թարգմանութեանց։ Առաւելութիւնը զոր այս լեզուն ունի բառ բառ կարենալ արտայայտելու բնագրին բոլոր բացատրութիւնները, անհմանելի կը դարձնեն զինքը»։

Ուրիշ հեղինակներ ալ, ինչպէս Քաուլէն, Շոլց, Քորնէլի, կ'ըսեն որ հայ թարգմանիչները կարող եղած են իրենց ոճը Ս. Գրքի մատեաններուն բովանդակութեան եւ հեղինակներուն այնքան այլազան ոճերուն համաձայն եղանակաւորել։ Իբր քո՛յր լեզու յունարէնի՝ հայերէնը կը համընթանայ անոր քայլ առ քայլ, բառ առ բառ, մթինը՝ մթին, պայծառը պայծառ կը բացատրէ, գիտէ պերճախօսել ու պարզաբանել, գիտէ պճնել ու անպաճոյճ երեւնալ,— առանց սակայն իր բնածին ազատութիւնը զոհելու եւ օտարին սարուկը դառնալու»։

Կեցցէ՛ Հայ լեզուն։

Ն.

(*) Mr. Piques, docteur de Sorbonne, croyait la version arménienne très-propre à réformer le texte grec, sur lequel a été faite (Mignes, Dictionnaire de la Bible) :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

Փոփոխութիւններ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ներկայիս անօրինակ անկարգութիւն մը կը տիրէ միջազգային առեւտուրին մէջ։ Ասոր գլխաւոր պատճառը կը համարուի այն կարծիքը թէ «առանց ոսկիի անմիտ բան է տնտեսական բարիքներու փոխանակումը եւ թէ ազգերու հարստութիւնը կը չափուի իրենց ոսկիի պահեստով, առանց որոնց անոնք դատապարտուած են կորուստի»։

Միջազգային առեւտրական եւ ելմտական յարաբերութիւնները չէին յենած այն սկզբունքին վրայ թէ՝ ամէն մէկ ներածուած ապրանքի փոխարէն պէտք է վճարել համապատասխան արժէք ունեցող ապրանքի արտածումով։ Այլ՝ յենած էին այն սկզբունքին վրայ որ՝ ստացուած ապրանքը պէտք է փոխարինել ոսկիով, որ ընդունուած էր որպէս միջազգային վճարումի միջոց եւ որ կը պահէր իր անփոխարինելի արժէքը։

Միջազգային վճարման այս ձեւը կարելի էր միայն մինչեւ այն ատեն, երբ գինի եւ ապրանք – ոսկիի միջեւ առնչութիւն կը պահէր իր յարաբերական կարեւորութիւնը։ Բայց, քանի մը տարիներէ ի վեր այդ առնչութիւնը այնքան փոխուեցաւ որ միջազգային վճարումները այլ եւս չեն կրնար մնալ իրենց ներկայ դրամական եւ վարկային կացութեան մէջ։ Զարմանալի է, իրապէս, բայց փաստ է, որ ոսկին կը կորսնցնէ իր միջազգային արժէքը՝ իբրեւ վճարման միջոց՝ ճիշդ այն րոպէին, երբ կը գնահատուի ու ամէնքէն կը փնտռուի։ Այս գերագնահատումը, սակայն, զայն անտակ կը դարձնէ միջազգային վճարման միջոց մը ըլլալու, քանի որ ան մեծ շահ կ'ապահովէ անոնց որոնք իրենց պահանջները ոսկիով կը ստանան, բայց մեծ վնաս կը հասցնէ անոնց որոնք իրենց վճարումները պէտք է կատարեն ոսկիով։ Ասիկա կը պարտադրէ ինքնաբաւութեան քաղաքականութիւնը, մանաւանդ այն երկիրներուն, որոնք պարտքեր ունին բայց իրենց ճարտարարուեստը կամ երկրագործութիւնը հաւասարակշռեր չէ, որով անկարող են դիմաւորելու արտասահմանին ունեցած իրենց ելմտական պարտքերը, երբ այդ պարտքերը պէտք է հատուցանեն ամենաթանկ արժող ոսկիով։

Պարզ է որ, միջազգային առեւտուրը եւ միջազգային վճարումը պիտի փնտռէին նոր ուղի եւ ձեւ՝ այդ տեսակէտէն։ Իրականութիւնը արդէն մեզի այդ ցոյց կուտայ քանի որ ան մեզ կը դնէ անկարելիութեան առջեւ՝ ելմտական պարտքերը վճարելու տեսակէտէն եւ կը ստեղծէ ուրիշ փոխյարաբերութիւն մը ապրանքին ու ոսկիին միջեւ։ Մինչ այժմեան քլերինկեան համաձայնութիւնները — ինչպէս եւ փոխանակումները — պարտադիր փորձեր են այդ անել կացութենէն դուրս գալու համար։ Այդ փորձերը, սակայն, միջազգային առեւտուրի վերականգնում մը չպարգեւեցին, որովհետեւ յիշեալ համաձայնութիւնները կնքուեցան այն պետութեանց միջեւ, որոնցմէ ոմանք պահեցին ոսկի դրամանիշը փաստօրէն, ուրիշներ՝ ձեւականօրէն, իսկ երրորդ մաս մը արդէն իսկ ճշդեր էին անոր արժէքը։ Այդ փորձերը չդիւրացուցին նաեւ ելմտական պարտքերու վճա–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՄ ԱՉՔԵՐՈՒՍ ՆԱՅԷ ԴՈՒՆ

«Այսպէս է, տիկին Արմաւենի, կեանքին մէջ պէս պէս փորձութիւններ կան, կ'ըսէր, հոգ մի ըներ, Աստուած մէկին տեղ երկու կուտայ։ Մի մոռնար աղօթքդ»։

Երբ խեղճ կինը սրտին փակած յիշատակներէն մէկը, թանկագին քար մը, ապարանջան մը, ոսկի ժամացոյց մը, կամ հարսնութեան մատանին, վար գինով մը, մեռած գինով ծախած էր տէր Սողիկի ձեռքով Օհան ախպարին։

Ասանկ հարիւրաւոր պատմութիւններ, մէկը միւսէն սրտառուչ։

Ու իրենց բարեկամութիւնը ամէն օր կը տաքնար, լոյս կ'առնէր չես գիտեր ինչ արագութեամբ։

Բայց տէր Սողիկ այս դժբախտութիւններուն վրայ ցաւիլ գիտէր միայն «ախ» քաշած ատենը, բաւական էր տեսնել անոր լեցուն աչերը, որոնք աւելի կը լեցուէին, կը յորդէին երեսէն դուրս։ Աստուած բարը բերնին մէջ կը թանձրանար, կը խառնուէր շողիքներուն։

Այդ իրիկունն ալ Օսկանին տղան իրենց դիմացը նստած, կը հետեւէր խօսակցութեան, կը նայէր առանց այլայլելու։

Բայց այս տղուն վրայ ի՞նչ կար որ, դէմքին մտածումի մը պատկերը կուտար, տեսակ մը գեղեցկութիւն։ Այս տղուն վրայ կեանքին պատրաստուած բան մը կայ, իր թոռը...

Բայց այս տղան բռնած ամբողջ սենեակը, կը տիրէր, կը ճնշէր իր վրայ, ինք կը պզտիկնար։ Անոր նայած ատեն, սրտէն կրակ կ'անցնէր։ Ախ, եթէ իր թոռը ըլլար այդ աթոռին վրայ նստողը, ի՜նչ ուրախութիւն։

Կանուխէն ալ մաքէն ասանկ բաներ կ'անցնէին, կը մտածէր վայրկեաններով, կ'երազէր իր թոռը Օհան ախպարին հետ դէմ դիմաց, աչքերը անոր աչքերուն մէջ, երբ կ'ըսէր հաւատքով.

— «Ինչո՞ւ պէտք, իմ աչքերուս նայէ դուն»։

Այս նախադասութիւնը սրտին վրայ մնացած դող մը ... մանաւանդ երբ հօր մը պէս անուշ անուշ կը նայէր իր զրպարին, Օսկանին տղուն ...

Աս ի՞նչ կրակի պէս անձրեւ կ'իջնէր գլխէն վար։ Տէր Սողիկին սիրտը որոտաց։ Մարդ ըլլալէն ի վեր, երեսի ասանկ խաղաղ խորութիւն տեսած չունէր։ Ու տարօրինակ ներշնչումով մը,

— Շարական մը երգէ, պարոն Երուանդ, հրամայեց, ու օղին գաւաթը երկու մատներով բռնած, կրկնեց, նշանաւը երգէ։

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Երուանդ, իր համարձակութիւնը աւելի տիրող, թեթեւ ժպիտը կ'երեւար յստակ յստակ։

— Տէր ողորմեա մը երգէ ուրեմն։

— Տէր պապա, ատանկ բաներ երգած չունիմ։

— Իմ թոռս, Հաճի Ցարութիւնը ըլլար եթէ քու տեղդ...

— Հաճի Ցարութի՞ւնը, պատասխանեց, քմծիծաղը փախաւ բերնէն, ու շարունակելով,— Հաճի Ցարութիւնը տիրացու է։

Երեքը մէկանց իրարու նայեցան։

Տօգիով լեցուն լռութիւն մը։

— Է, ի՞նչ գիտես հայրս դուն, հարցուց Տէր Սողիկ։

— Ամէն օր Օհան ախպարի աչքերուն նայելով, ես կը գրեմ, կը գրեմ, կը գրեմ ....

— Ի՞նչ կը գրես։

— Աչքերուն մէջ ինչ որ տեսնեմ, ան կը գրեմ, պատասխանեց ու նայեցաւ Օհան ախպարին, քիչ մը դառնացած, երբ

— Ի՞նչ կը տեսնես աչքերուն մէջ, հարցուց Տէր Սողիկ, այս անգամ մտմտուքը առած, շունչը կէս մը կտրած, ձայնը ներս քաշուած էր։

Երուանդ պատասխանի տեղ նախ խնդաց։ Որովհետեւ այս պահուս իր պաղարիւն նստուածքը կը տիրէր վսեմութեամբ, իր լռութիւնն ալ իրեն պէս տաքուկ, իրեն պէս պլպլուն, նայեցաւ ճիշդ տէրտէրին աչքերուն, ու գլուխը տնկելով.

— Շատ բան կը տեսնեմ աչքերուն մէջ, պատասխանեց, եւ ուրախութիւն մը յանկարծ լուսաւորեց դէմքը։ Յետոյ կուրծքը ուղիղ բռնած, առանց կորսնցնելու իր առջեւ անդադար փոփոխուող տեսարանին պատկերը, կրկին կոթնեցաւ աթոռի յենակին։

— Շատ բա՞ն, հարցուց քահանան, ու աչքերուն կոպերը դողացին, իջան պահ մը վարագոյրի նման։

Ասանկ ձայն լսած չունէր Տէր Սողիկ։ Քանի հեղ, ասանկ խօսքեր եղած, հարուածը մէկէն իջած չունէր։

Այս տղուն ձայնը անծանօթ խորութենէ մը կուգար։ Ցնցուած սիրտ մը, գտած իր ազատութիւնը, կը պոռար խորունկէն, խորունկէն։ Ասանկ ձայն մը, օր մը հասած էր ականջին, երբ եկեղեցւոյ խունկին բոյրերով բռնուած լռութեան մէջ, կիրամուտքի մը ժամերգութենէն առաջ, Թորոս ախպարի կնոջ հանդիպեցաւ, որուն ամուսնոյն հետ ամիսէ մը ի վեր քէն պահած ...

Այդ ձայնին պէս ձայն մը ...

Մանաւանդ աչքերու ան ի՛նչ գոյն էր որ տեսաւ։ Թանձր բոցի նման, բայց այնքան պայծառ, կարծես երկինքի մը փայլունութիւնը ունէին։

Այս պահուս Օհան ախպար պահ մը աչքերը գոցեց։

Ի՞նչ տեսեր էր։

Հարիւրաւոր ձեռքեր սուրի պէս երկարած, մարմինը չորս դիէն ասեղ ասեղ ...

Այդ ձեռքերը դողդոջուն, տժգունած, ոմանց ոսկորը մնացած միայն, իր գրել տուած նամակներուն էջերէն կը ցցուէին, կ'երկննային, կ'երկննային ...

Բոլոր թիւերը որոնք ժամանակին գրած էր բացարձակ հանդարտութեամբ, լեցուցած էր անոնցմով տետրակներ, անոնք ամէնը, հիմակ ուրուականներու պէս կը պարէին, տեսակ մը մեռելներ, որոնք մոլորած, չիլ աչքերով, դիակներու նման կը դի՛կէին զինքը։

Օ՛ֆ, աս ի՞նչ քրտինք։ Օհան ախպար կը քրտնէր։

Դժնդակ յարութիւն մեռելներու։

Աչքերը բացաւ։ Չկրցաւ դիմանալ։ Կրկին կոպերը կէս մը իջեցուց։

Այս քահանան իր դիմացը ... կը յիշէր անցուկը մոռցուկ եղած գործերու սեւով խառնուած գունաւորումը։ Սեւ կը տեսնէր, սեւով խառնուած արիւնի գոյն կը տեսնէր իր ձեռքերը։

«Աստուա՛ծ» փսփսաց, ու իր կարմիր, բոցի պէս կարմիր թաշկինակովը սրբեց ճակատը ...

Նեղութիւն եկած վրան, դառնալով Օհան ախպարին, Տէր Սողիկ սպասեց որպէսզի գոնէ բան մը ըսէր, բառ մը ... բայց երկուքին աչքերը այս վայրկեանին իրարու հանդիպած, կռիւ մը մը սկսաւ, լռութեան կռիւը ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

(Շար.)

ումները, որովհետեւ պահանջատէր երկիրները խոյս կուտային զանոնք գնելէ այդ համաձայնագիրներուն մէջ, իսկ միւս երկիրները կը ձգտէին հաւասարակշռելու իրենց առեւտրական ելեւմուտքը, որպէսզի պէտք չըլլայ բացը ոսկիով վճարելու, քանի որ ապրանքներու եւ աշխատանքի ներքին գնողական ուժը ոսկիի հետ այն փոխյարաբերութիւնը չունէր, ինչ որ ունէր առաջ, աւելին: Քլիրինկեան համաձայնութիւնները չկրցան իրապէս փակել – փոխարինել հաշիւները, այլ պարտադիր միջոց մըն էին՝ հաւաքելու համար առեւտրական մնացեալ պահանջները:

Անհրաժեշտ է գտնել նոր միջոց մը՝ խոյս տալու համար այս անպատեհութենէն: Այսինքն՝ կիրարկել մարկային եւ դրամային ուրիշ դրութիւն մը, որուն հիմքը պիտի կազմէ ազգերու միջեւ տնտեսական բարօրութեանց փոխանակմանց եւ արտադրութեանց քանակական յարաբերութիւնը: Այս ձեւով, ոսկիով վճարումը բոլորովին պիտի լքուի միջազգային տնտեսական յարաբերութեան մէջ: Արտասահմանի եղած ամէն մէկ պարտքի փոխարէն պիտի արտածուի ապրանք կամ պահանջող երկրին ծառայութիւն մը պիտի մատուցուի: Շատեր կը խորհին թէ այս դրութիւնը կը ջնջէ միջազգային վարկը: Սակայն խաբկանք մըն է ու արդիւնք այն սխալ մտածումին թէ՝ վարկը հնարաւոր է միայն ոսկիի անփոփոխելի արժէքը հիմք ունենալով եւ ոչ թէ փոխանակուած ապրանքներու քանակական յարաբերութիւնը:

Միջազգային առեւտուրի այս ձեւը, որով ապրանքը կը վճարուի ապրանքով, հետեւեալ արդիւնքները պիտի տայ.—

1.— Ամէն մէկ երկիր ուժ պիտի տայ առաւելապէս այն արտադրութեան որով պիտի կարենայ ստանալ, փոխանակումի առեն, ամենամեծ քանակութեամբ այն ապրանքն որուն ինք պէտք ունի:

2.— Ամէն մէկ երկիր իր ծախքերը պիտի ճշդէ համաձայն իր եկամուտներուն. այսինքն՝ ի հաշիւ ապագայ սերունդներուն եւ ապագայ արտադրութեանց պարտքերու տակ պիտի չմտնէ:

3.— Տնտեսական տագնապները, օրինակ՝ ներկայինը, պիտի չարտայայտուին, աւելի մեծ չափերով, գոյութիւն ունեցող ընկերային տարբերութեանց եւ տնտեսական բարօրութեանց անարդար բաշխումովը, այլ միմիայն ցոյց պիտի տան թէ ազգերը, հաւաքաբար թէ առանձին առանձին, դէպի թէքնիք յառաջդիմութի՞ւն կ'ընթանան, թէ հակառակ ուղղութեան մէջ են:

ՄԱՄՆԱԳԷՏ

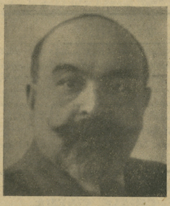
«ՀԱՅ ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՄԸ»

(Film Pathé - Natan)

Աւանդապաշտ ազգ ենք: Եւ սակայն եթէ այդ առաքինութեան կը պարտինք մեր գոյութիւնը եւ ցեղային դիմագծին պահպանումը, այդ յատկութիւնը մեզի յաճախ մոռցնել տուած է մեր շահերուն նպաստող ազդակներուն օգտագործումը:

Շարժանկարը՝ իբր փրոփականտի ամէնէն ազդու միջոց՝ մէկն է այդ ազդակներէն, զորս մինչեւ այսօր անտեսած ենք:

Ոչ մէկ ճիգ այդ ուղղութեամբ: Հայու անհատական փորձ մը, մեր հերոսական շրջանին պատկանող դէմք մը ապրեցնելու, որ Հայու ··· քանի մը ամիս ապրեցաւ:

Պ. Ա. ԽԱՆՁԵԱՆ

Եւ կը գանգատինք՝ թէ օտարները մեզ չեն ճանչնար, մեր ցեղը եւ կեանքը կ'անգիտանան:

Այդ սխալը սրբագրելու առաջին կարեւոր փորձն է որ կատարած են Պ. Ալէմշահ եւ Պ. Ա. Խանձեան: Անոնց գործակցութեան կը պարտինք Փաթէ Նաթանի նման աշխարհահռչակ հաստատութեան մը կողմէ լոյս ընծայուած «Հայկական Հարսնիք»ը:

Պ. Ալէմշահի յղացման գաղափարը գրաւած էր Պ. Խանձեանի ուշադրութիւնը եւ համակրանքը:

Իր գլխաւոր բաժնետէրի եւ ընկերութեան լիազօրի դիրքը լծակ եղան, շարժման մէջ դնելու համար ընկերութեան բոլոր միջոցները՝ ի նպաստ անհունօրէն օգտակար եւ ազգանպաստ ձեռնարկի մը, եւ այդ աջակցութեան համար շնորհապարտ կը մնանք մեր եռանդուն հայրենակցին, որուն կարողութիւններուն արժանաւոր գնահատումը բրաւ Ֆրանսական կառավարութիւնը անցեալները, զայն բարձրացնելով պատուոյ լեգէոնի սպայութեան աստիճանին:

Իր հովանաւորութեան տակ եւ Փաթէ – Նաթանի առաջնակարգ աշխատանոցներուն ընծայած կարելիութիւններով անշուշտ կը սպասուէր կատարեալ գործ մը: Եւ «Հայկական Հարսնիք»ը երգեցիկ եւ խօսուն reportage-ի ձեւին տակ՝ արդարեւ ուշադրութեան արժանի ժապաւէն մըն է, որուն առաջին եւ մասնաւոր ներկայացումը տեղի ունեցաւ 27ին, հայ մամուլին ներկայացուցիչներուն եւ քանի մը հրաւիրեալներու առջեւ, Pathé - Natan-ի Մոնմարթրի Studio-ին մէկ սրահին մէջ:

Պ. Ա. Խանձեան հրաւիրեալները ընդունեց սիրալիր կերպով եւ բարի գալուստ մաղթելով անոնց, իր ուրախութիւնը յայտնեց, որ իրեն առիթ կը տրուի ներկայացնել հայկական առաջին խօսուն ֆիլմը:

Ժապաւէնը կը սկսի ցուցադրելով նախ Հայաստանի քարտէսը, շրջապատուած իր սահմանակից երկիրներէն, որոնք հետզհետէ անհետանալով տեղի կու տան վեհաշուք Արարատին եւ հայկական գիւղերու գրաւիչ համայնապատկերներուն:

Հովուական սրինգի մը հոգեպարար ու զուարթիկ դայլայլները կ'ընկերանան անոնց, ստեղծելով հայրենի մթնոլորտ, յուզիչ եւ սրտագրաւ:

Ու տեսարանը կը սկսի հարսանիքին պատրաստութեան զանազան արարողութիւններով, ինչպէս հարսին (Օր. Ֆիլիպպեան) մազերուն իր ընկերուհիներուն կողմէն հինայելը, որու միջոցին ան իր մօրը լալը տեսնելով կ'երգէ իր phonogénique ձայնով «Մի լար, մայրիկ, տասնըհինգ օրէն արկուստի գամ»:

Կը յաջորդէ եկեղեցիի դռներուն բացուիլը, «Որախ լեր սուրբ եկեղեցի»ի հոգեզմայլ մեղեդիով, եւ խումբին առջեւ հայկական պսակօրհնէքի յատկանշական տեսարանը, իր պարզութեան մէջ տպաւորիչ:

Պսակի արարողութեան ժամանակի երգեցողութիւնները եղած են Պ. Հուպույեանի կողմէն, շատ ախորժալուր եւ ներդաշնուած կերպով, տեսարանին ընծայած հրապոյրը բազմապատկելով:

Այժմ Թափօրը՝ առաջնորդուած չէնչող կնքահայրէն, (Պ. Ս. Թօրոսեան) դուրս կ'ելլէ եկեղեցիէն ու կ'ուղղուի դէպի տուն: Տան մուտքին ծածքին վրայ նստած հարսնեւոր մը հարս ու փեսին վրայ արմտիքի հատիկներ կը ցանէ լիառուռն՝ ի նշան արգասաւորութեան, մինչդեռ հարսին ոտքերուն վրայ ճերմակ աքաղաղ մը մատաղ կ'ըլլայ ու փեսան ոտքով պնակ մը կը փշրէ ···

Աւանդական բոլոր մանրամասնութիւնները խնամքով եւ ճշգրտութեամբ վերարտադրուած են այստեղ, կազմելով ժապաւէնին ազգագրական արժանիքը:

Յաջորդող տեսարանները նոյնքան յատկանշական են եւ գեղեցկօրէն վերարտադրուած, ինչպէս շամփուրի անցած ամբողջական գառնուկին խորովելը, «թօմա» դնելը զուարթ պատկերները են.:

Յաջող են նոյնպէս խնջոյքէն առաջ եւ յետոյ տեղի ունեցող խմբական եւ անհատական պարերը եւ խաղերը, որոնց ընթացքին Պ. Թօրոսեան — որ կը վարէր նաեւ «Թամատա»ի պաշտօնը եւ խաղին գլխաւոր եւ պատասխանատու դերերէն մէկը — ցուցադրեց իրական տաղանդով մը՝ շարժանկարի դերասանի մը յատկութիւնները:

Ժապաւէնը կը վերջանայ հետեւեալ պարբերութեամբ.— «Հարսնիքը կը տեւէ եօթն օր եւ եօթը գիշեր»:

Հայկական հարսնիք շարժանկարով

ՏԱՆՕԹ.— Մանրամասնութիւնները կարդալ Պ. Հ. Ալեմանաքի յօդուածին մէջ: Պատկերներու մնացեալ մասը յաջորդով:

Ցուցադրութիւնը կը տեւէ տասնըեօթ վայրկեան, փաստանկարի մը (documentaire) յատկացուած սովորական չափը:

Տեսարաններու վարպետ դասաւորումը՝ բեմադրութիւնը կրնամ ըսել՝ անկարելի կը դարձնեն դիտողին համար գուշակել, թէ ժապաւէնը դարձուած է Փարիզի արուարձաններէն մէկուն մէջ (Անուիլ):

Այդ յաջողութիւններուն մէջ իրենց արդար բաժինները ունին բեմադրիչ Պ. Ժան Լուպինեաք, ձայնի ճարտարագէտ (ingénieur de son), Պ. Ռ. Խանձեան որդի, Պ. Գ. Ալէմշահ՝ որուն ցուցմունքները եւ ղեկավարութիւնը այնքան կարեւոր եղան, եւ գլխաւոր դերակատարները՝ Ֆիլիպպեան քոյրերը, Պ. Թօրոսեան, Պ. Փափազեան (փեսայ) եւն.:

Մասնաւորապէս շնորհաւորելի է Լուպինեաք, որ գիտցաւ հմտօրէն ըմբռնել հայկական բարքերը եւ զանոնք գեղեցկօրէն արժեցնել տպաւորիչ տեսարաններու մէջ՝ ուշադրաւ դասակարգումով մը, եւ հաճելի գիւտերով, որոնց մէջ պէտք է յիշեմ վերջին կերուխումի տեսարանին վրայ կրկնանկարուած երկու լիակոլորդ ծծմաղողներու (Պ. Թօրոսեան եւ հարսնեւոր մը) զուարթառիթ դէմքերու գիւտը:

Հրաւիրեալները մեկնելէ առաջ ջերմօրէն շնորհաւորեցին Pathé Natan-ի ներկայացուցիչ եւ լիազօր Պ. Ա. Խանձեանը կատարուած նշանակելի աշխատանքին եւ ձեռք բերուած արդիւնքին համար, որ կը յուսանք գեղեցիկ նախերգանքը պիտի ըլլայ աւելի լայն ու ճոխ գործունէութեան մը:

Պ. Խանձեան մեծապէս գգուած համակրանքի եւ շնորհակալութեան զգացումներէն, համեստօրէն բաժին հանեց նաեւ՝ Պ. Ալէմշահի, յայտարարելով թէ «այս հայկական առաջին խօսուն ֆիլմին գաղափարը ինծի բերելուն համար մենք շնորհակալ պէտք է ըլլանք մեր երիտասարդ հայրենակից եւ արուեստագէտ Պ. Ալէմշահին»:

Վերջացնելէ առաջ պէտք է մասնաւորապէս շեշտել թէ երգչախումբն ալ գնահատելի ներդաշնակութեամբ եւ կատարած խաղարկութեամբ, գլխաւոր ազդակներէն մէկն է եղած ժապաւէնին գեղեցկութեան եւ յաջողութեան:

ՀՐ. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

Գերմանիա բամպակ եւ բուրդ կը գնէ Ֆրանսայէն

Թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա վերջերս մեծաքանակ բուրդ եւ բամպակ գնած է հիւսիսային շրջանի, մասնաւորապէս Լիլի եւ Թուրքուանի մէջ, տեղ – տեղ կանխիկ վճարելով դրամը: Այս գնումներուն վրայ գիները յանկարծ բարձրացան: Գերմանիա 1.500.000 քիլօ բուրդ գնած է մարտին, մինչդեռ փետրուարին 517.000 էր միայն. նաեւ բամպակ՝ 300.000 քիլօ (փետրուարին՝ 50.000 քիլօ):

Այս գնումները յատկացուած են սպառազինութեանց կամ զինուորական հանդերձեղէնի: Ասոր վրայ էր որ կառավարութիւնը որոշեց առժամապէս արգիլել հում նիւթերու արտածումը:

«Մուսա լեռը» հայերէն

=o=

Ընթերցողները կը յիշեն գերմանացի գրագէտ Ֆրանց Վէրֆէլի այս հոյակապ գործը, որ առաջին անգամ ծանուցուեցաւ Յառաջի մէջ, որոշ մասերու թարգմանութեամբ:

Գիրքը արդէն անգլիերէնի եւ չեխերէնի թարգմանուած է, միեւնոյն ատեն շարժանկարի վերածուելով:

Սոֆիայէն մեզի կը հաղորդեն թէ այս գրքին հայերէն հրատարակութիւնը ստանձնած է «Մասիս» հրատարակչական ընկերութիւնը, թարգմանութեամբ Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանի, որ լաւագոյն հեղինակութիւնն է այս գործին համար, ինչպէս տեսան «Յառաջ»ի ընթերցողները:

«Մասիս» հրատարակչականը գիրքը հրապարակ պիտի հանէ պրակ առ պրակ, երկու հատորով, 1000–1200 էջ: Արտասահմանի համար բաժնեգին նշանակուած է 3 տոլար: Հասցէ.— K. Haladjian, B. P. 444, Sofia (Bulgarie):

Կարելի է դիմել նաեւ «Յառաջ»ի:

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐԱԳՐՈՂ Եակոպի առեւանգութեան առթիւ, որ կը քննուի Պալի մէջ (Զուիցերիա), ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ մանրակրկիտ քննութիւններ կը կատարէ: Կ'ըսուի թէ հիթլէրականները մասնաճիւղ ունին նաեւ Փարիզի մէջ, փախստական Գերմանացիները լրտեսելու եւ ի հարկին առեւանգելու համար:

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀԱԶԱՐԷՆ ՄԷԿԸ

=o·o=

Քանի– քանի անգամներ, կարաւաններուն մաս կազմելէ վերջ, խոյս տուած էինք դարձեալ:

Ոստիկանները մեզ հաւաքելով գիւղերէն, դրամի ակնկալութեամբ լեցուած կ'ըլլային «զարադօլ»ները: Մանրազնին քննութենէ վերջ, երբ կը տեսնէին թէ դրամ չէ մնացած այլ եւս, կամ մօտիկ գիւղացիներուն կը յանձնէին դարձեալ, տանիլ աշխատցնելու համար մինչեւ իրենց գործերուն վերջանալը ու անկէ վերջ բախտիդ ··· Եւ կամ անցնող կարաւաններուն կը խառնէին եւ մենք դարձեալ փախչելով գիւղերը կ'երթայինք ···

Երկրո՞րդ թէ երրորդ անգամն էր, որ փախուստ տուած էինք, ու կը գտնուէինք սիւննի քիւրտ գիւղ մը, Ծէրիկ անունով, որուն երկրորդ անգամն էր որ կը հանդիպէինք: Ծէրիկը կը գտնուէր Արաբկիրէն դէպի հիւսիս – հարաւ: Վարի Աթմայի ծայրամաս գիւղերէն մէկն էր: Մենք այդտեղ դարձեալ արտ կը քաղէինք, բայց գրեթէ արտերուն լրանալու վերջին օրերն էին:

Այդ օրը, գիւղէն բաւական հեռու, աւելի քան կէս ժամ, լերան մը կողին բլուրի մը վրայ արտ կը քաղէինք:

Մենք բոլորս տասնեակ մը կայինք: Երկու պատանիներ էինք, իսկ մնացեալները բոլոր կիներ էին: Բոլորս ալ կը ծառայէինք դահիճ Քիւրտի մը:

Մեր գտնուած բլուրէն կէս ժամուան ճամբայ քալելով դէպի դաշտ կ'իջնէր: Ու այդ դաշտէն լայն ճամբայ մը, դէպի Մալաթիա կ'երկարէր: Բլուրէն երբ քիչ մը վեր բարձրանայինք, Մալաթիոյ Քըրք – Գէօզ կոչուած կամուրջը կ'երեւար արդէն, եւ կարելի էր կամուրջին իւրաքանչիւր աչքերը համրել, տակ արեւին ձգած շողէն, եւ իւրաքանչիւր մասէն անցնող ջուրի ծփանքէն:

Կարաւաններն անպակաս էին տակաւին: Շաբաթական կուգային, ու երկար ժամանակ ալ պիտի գային դեռ··

Այդ օրը, իրիկուան դէմ կարաւան մը եկաւ բազմանդամ ու կանգ առաւ դաշտին մէջ, լայն ճամբուն եզերքը: Հարուստ կարաւանի մը կը նմանէր եւ կարծես չէին կողոպտուած տակաւին: Իրենց հետ ունէին բաւական թիւով կենդանիներ, կառքեր եւ վրաններ: Նոյնպէս կ'երեւային այլ մարդիկ ···

Իրիկուան ուշ ատեն մենք գիւղ դարձանք: Քիչ յետոյ, տանիքներուն վրայ հաւաքուած կը խօսակցէինք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վերջը ···

Մեզմէ զատ ուրիշ Հայեր ալ կը գտնուէին այդ գիւղին մէջ: Անոնք ալ կը ծառայէին ուրիշներու եւ ամէն իրիկուն մինչեւ ուշ ատեն այսպէս հաւաքուած, բոլորս ալ մէկ տանիքի վրայ, անցեալի եւ ներկայի մասին խօսակցելով ժամանակ կը մեռցնէինք ···:

Այդ օրը հայ կիներէն մէկը,— որ մինակը կը ծառայէր դահիճի մը քով — պատմեց թէ մօտերը հարուստ կարաւան մը իջած է, զարնելու եւ կողոպտելու պիտի երթան շրջանի գիւղացիները, բոլորը հաւաքուած: Աղային իմացած էր ուրիշի մը հետ խօսակցութեան պահուն, եւ, ինքն ալ եկած մեզի կը յայտնէր:

Երբ կարաւանի խօսքն ըրաւ, արդէն մենք հասկցանք թէ այն կարաւանի մասին էր, որ քանի մը ժամ առաջ եկած ու կանգ առած էր, գիւղէն կէս ժամ հեռու, դաշտին մէջ:

Պառկելու ժամանակ էր, երբ մեր աղան երկու պատանիներս տանիքէն վար կանչեց: Երկու ջորիներ դուրս հանելով ախոռէն, մէկը հեծաւ, իսկ միւսն ալ ետեւէն, ու գիւղէն դուրս ելանք հրամանին համաձայն, հետեւելով իրեն.—

Գացինք այն արտը՝ ուր կը գտնուէինք ցերեկին:

Դահիճ աղան, երկու ջորիներն ալ մեզ յանձնելով, հրամայեց, որ իւրաքանչիւրս անոնց պախուրցներէն բռնած արածենք եւ ինքը անյայտացաւ գիշերուան մութին մէջ, դէպի դաշտին կողմը···

Կէս ժամ վերջ, պայծառ ու կապոյտ երկինքին վրայ, լուսինն արդէն կ'երեւար:

Կարաւանն այնտեղ բաց դաշտին մէջ, գիշերուան լուսնին ու աստղերուն տակ, անձայն ու անշշուկ, ոմանք բացը եւ ոմանք ալ իրենց վրաններուն տակ, մահուան սարսուռով հաւաքուած:

Մօտաւորապէս կէս ժամ անցած էր արիւնարբու աղային մեզմէ բաժնուելէն: Շրջանի բոլոր գիւղացիներն ալ հաւաքուած էին կարաւանէն քիչ հեռու վայր մը, իրենց կացիններով, սուրերով ու մանգաղներով ··· Կը սպասէին այնտեղ յարձակելու համար կարաւանին վրայ յարմար ժամանակին:

Մենք երկու պատանիներս, որ տեղեակ էինք այս հրէշային որոշումին եւ շատ լաւ գիտէինք ոճրագործ աղային ո՞ւր երթալը, նոյնպէս մահուան երկիւղով բռնուած ու կծկուած ամէն մէկս մէկ–մէկ թուփի տակ, ամուր բռնած էինք ջորիներուն պախուրցներէն: Մեր աչքերը յառած էինք կարաւանին կողմը, որ արդէն յայտնի կ'ըլլար բաց դաշտին մէջ, լուսնի լոյսին տակ: Կը սպասէինք վայրկեան առ վայրկեան արիւնոտ տեսարանին...

Եւ ահա սկսաւ յարձակումը կարաւանին ամէն կողմերէն ··· Փրթած խուճապն ու լալագին աղաղակները, որոնք մեզի կը հասնէին հեռուէն: Կարծես մինչեւ երկինք կը բարձրանային ձայները ···

— «Աղա, մի՛ զարներ ··· տար բոլորը որ կ'ուզես»···

— «Աղա, ոտքդ պագնեմ ··· մի՛ մեռցներ ···»:

— «Աղա, զուրպա՛նդ ըլլամ ··· մի մեռցներ մեզ ···»:

— «Աստուծոյ սիրոյն, էֆէնտի՛ ··· երախաներուդ սիրոյն, խնայէ՛ մեր կեանքին»···

Ոճրածին ու արիւնածարաւ ճիրաններուն մէջ, անդադար կը գործէին ժամերէ ի վեր, սուրն ու դաշոյնը, կացինն ու մանգաղը, հնձելով անմեղ կեանքեր: Իրենց ոտքերուն տակ կը տրորէին դիակները, արեան մէջէն քալելով եւ արիւնոտ ճիրաններով կը փախցնէին կարաւանին հարստութիւնը:

Կարաւանին հետ գտնուող՝ իբր պաշտպան ··· ոստիկաններն ըսես, կարծես մասնաւոր ցոյցի համար, քանի մը անգամ կրակ բացին օդին մէջ, իբր թէ կարաւանը կը պաշտպանէին...

Այսքանն եղաւ իրենց գործը ոճրագործներու սարքած արիւնոտ տեսարանին առջեւ: Իրենք ալ ոճրագործ ու իրենց բաժինն ունէին աւարին մէջ եւ ձգեցին որ անմեղ կեանքեր անշնչանան արեան ճապաղիքներու մէջ:

Տասնեակ մը դիակներ գետին փռուած էին անշունչ···: Կողոպուտը հաւաքելէ վերջ, կարաւանի ողջ մնացածները ձգելով անհետացան դարձեալ գիշերուան խաւարին մէջ ···

Քիչ վերջ, դահիճ աղան մեր քով էր հասած արդէն, արիւնոտ ճիրաններով: Ջորիներն առնելով մեզի հրամայեց որ գիւղ վերադառնանք: Եւ ինքը քիչ յետոյ օրան (որայ) բեռնալով պիտի գար ···

Կէս ժամ վերջ մենք գիւղ հասած էինք ու կը գտնուէինք մեր պառկած տանիքին վրայ: Կիները բոլորն ալ չէին քնացած տակաւին եւ մեզի կը սպասէին:

Բոլորը միաբերան մեզ հարցեր տուին: Անլսելի ձայնով մը պատմեցինք կատարուած հրէշութիւնը եւ «չուլ»երը մեր գլխուն քաշեցինք ···

Քանի մը ժամ վերջ, ոճրագործ Հիւսէին աղան երկու ջորիները փլցուց իր տան դրան առջեւ, եւ կնոջը հետ ներս առին բերուած աւարը:

Յաջորդ առտու մենք դարձեալ այդ արտը գացինք, որ տակաւին չէր լըմցուած: Կարաւանի ողջ մնացածները մեկնած էին դէպի արիւնոտ Ֆանճը–յար, անոնք ալ այնտեղ մորթուելու համար:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՋԻԿԵԱՆ

խափանել ազգային պաշտպանութեան կազմակերպութիւնը կամ տկարացնել երկրին քարոյական ուժերը։

3.— Զինուորական պարտաւորիչ պատրաստութիւն։

4.— Օրէնք մը, որուն համաձայն կազմակերպուի ազգը, պատերազմի պարագային։

Պահեստի սպաները, որոնք դրօշի տակ հրաւիրուած բանակին հրամանատարութեան իրը տասներորդը կ'պահովեն, իրենց վրայ ինկած պատասխանատուութեան բերումով, կը պնդեն որ անմիջապէս ձեռք առնուին այս միջոցները։

Գերմանիոյ բանակին կազմակերպումը

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ այս շաբթու պիտի հրատարակուին բանակին վերակազմութեան օրէնքները, համաձայն մարտ 16ի որոշման, որով պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուեցաւ։ Այդ օրէնքներուն տրամադրութեամբ, գերմանական բանակը պիտի բաղկանայ հետեւեալ ուժերէն.—

1.— Կանոնաւոր բանակը (Ռայխսվէր), որ կազմուած է արհեստով զինուորներէ եւ որուն անուանական թիւն է 100.000։

2.— Ոստիկանութեան զանազան ճիւղերուն մէջ արձանագրուած զինուորներէն, որոնք մաս պիտի կազմեն բանակին, համաձայն մարտ 16ի օրէնքին։ Այս բանակին թիւը կարելի չէ ճշդել, բայց 100.000էն վար ըլլալու չէ։

3.— Զանազան դասերու զօրակոչէն։ Վերջինը 1915ի դասն է, որ կը բաղկանայ 600.000 զինուորցուներէ։ 1916ի դասէն կը հաշուեն 400.000 զինուոր, 1917էն՝ 350.000, 1918էն՝ 300.000։

Այս համրանքը աչքի առջեւ ունենալով, կառավարութիւնը դիւրութեամբ կրնայ լուծել զինուորցուներու խնդիրը։ Բայց շատ ծանր են տնտեսական դժուարութիւնները, քանի որ իւրաքանչիւր զինուորի պիտի տրուի օրական 40 փֆէնինկ (պատերազմէն առաջ 22 էր), զինուորներուն կիները ամսական 45 մարք պիտի ստանան եւն.։ Ամէն պարագայի մէջ, կը կարծուի թէ գերմանական նոր բանակը 500.000էն պակաս չպիտի ըլլայ։

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւն Սուրիոյ վերաբերեալ հարցերու մասին

Գրած էինք թէ Սուրիոյ մարզպանը Էնկիւրի գացած է, մեծ պատիւներու արժանանալով։ (Այժմ վերադարձած)։ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը կը հրատարակէ այս առթիւ կատարուած խորհրդակցութեանց մասին.—

Սուրիոյ Ֆրանսական մարզպան կոմս տը Մարթէլ տեսակցեցաւ Թուրքիոյ վարչապետին, արտաքին, ներքին, դատական, տնտեսական եւ մաքսի գործավարներուն հետ, երկու երկիրներու չահագրգռող խնդիրներու մասին։ Ֆրանսական դեսպանն ալ ներկայ գտնուեցաւ այս տեսակցութեանց, որոնց նիւթը կազմեցին հետեւեալ հարցերը.—

1.— Սահմանները եւ սահմանային յարաբերութիւնները։ 2.— Երկաթուղիի փոխադրութիւնը։ 3.— Առեւտրական դաշնագիր։ 4.— Թուրքիոյ Սուրիացիներուն եւ Սուրիոյ Թուրքերուն կալուածները։ 5.— Ուզած հպատակութիւնը ընտրելու իրաւունք ունեցողներուն խնդիրը։6.— Ելմտական հարցեր։ 7.— Զանազան կայաններ։ Տեսակէտներու փոխանակութիւնը տեղի ունեցաւ կատարեալ գործակցութեան եւ մեծ բարեկամութեան մթնոլորտի մը մէջ, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական կապերուն, ինչպէս նաեւ բարի դրացնութեան յարաբերութեանց զոր Թուրքիա կը մշակէ Արեւելքի մէջ Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու հետ։

Արտաքին գործավարը յիշեցուցած ըլլալով Իսքէնտէրունի շրջանի յատուկ մասնաւոր վարչաձեւը որ կը վերաբերի Թուրք բնակիչներու առանձին կանոնադրութեան, Տը Մարթէլ հաւաստեց թէ Ֆրանսա վճռած է պահպանել Իսքէնտէրունի նահանգին ինքնավարութիւնը եւ յարգել այս մասին երկու կառավարութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող պայմանագրութիւնները։

Մարզպանը եւ արտաքին գործավարը համաձայն գտնուեցան հաստատելու համար թէ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող սահմանները անհպելի եւ անբռնաբարելի են։

Որոշուեցաւ որ սահմանային մնայուն յանձնաժողովը իր առաջիկայ նստաշրջանը գումարէ Դամասկոս, 17 յունիս 1935էն սկսեալ։

Սահմանային շրջանակները չահագրգռող այլ որոշումներու կարգին, որոշուեցաւ որ այս շրջանակներուն մէջ գործուած ոճիրներուն հեղինակները, ինչպէս նաեւ այդ շրջանակներէն դուրս ոճիր գործող բայց հոն ապաստանած անձերը փոխադարձաբար պիտի յանձնուին իրարու, առանց յանցաւորներու յանձնումի ձեւակերպութեանց։

Տեսակէտներու կատարեալ նոյնութիւն մը հաստատուեցաւ բոլոր այն հարցերու մասին որոնք նիւթ կազմեցին այդ խօսակցութեանց։

Ոչ մէկ մահապատիժ Յունաստանի մէջ

Աթէնքի պատերազմական ատեանը շաբաթ օր արձակեց իր վճիռները, ամբաստանեալներու առաջին շարքին համար։ Իրիկուան ժամը 9.30ին, վերջին պաշտպանողականներէն յետոյ, բոլոր ամբաստանեալները առաջնորդուեցան Սենկրուի բանտը, իսկ ատեանը խորհրդակցութեան քաշուեցաւ։ Ամբաստանեալներուն փաստաբանները անոնց ստորագրել տուին մէկ–մէկ խնդրագիր, որպէսզի հանրապետութեան նախագահը ներում շնորհէ։ Միայն գնդ. Սարաֆիս մերժեց։ Միւս ամբաստանեալները աղաչեցին որ ստորագրէ, բայց գնդապետը յայտարարեց թէ կատարեալ գիտակցութեամբ շարժած է, եւ միմիայն հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար։ Ատեանին խորհրդակցութիւնը տեւեց իբր հինգ ժամ, մինչ ունկնդիրները անձկութեամբ կը սպասէին, իսկ ամբաստանեալներուն կիները, քոյրերը եւ ազգականները անկիւն մը քաշուած կուլային։ Առտուն ժամը 2.15ին ատեանը արձակեց իր վճիռները։ Տասը ամբաստանեալներ, որոնց մէջ նաեւ գնդ. Սարաֆիսը, Ցիկանտէս եղբայրները եւայլն դատապարտուեցան մշտնջենական բերդարգելութեան եւ աստիճանազրկման։ Ուրիշ տասը ամբաստանեալներ քսան տարի բանտարկութեան, երկու հոգի՝ երկու տարուան, մէկ հոգի՝ մէկ տարուան։ Չորս հոգի անպարտ արձակուեցան։ Վճիռներու ընթերցումը լսուեցաւ խոր լռութեամբ եւ երբ հաստատուեցաւ որ մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնուած են եւ մահապատիժ չկայ, ծափեր թնդացուցին սրահը։

⁂ *Սելանիկի պատերազմական ատեանն ալ սկսաւ դատել Մակեդոնիոյ շրջանի ամբաստանեալները։ Առաջին շարքը կը բաղկանայ Սէրէզի հեծելազօրքի Բ. գունդի 19 սպաներէն։ Ամբաստանեալ ծերակուտականները, երեսփոխանները, խմբագիրները եւ միւս քաղաքացիները պիտի դատուին Լամիայի մէջ։*

⁂ *Երեսփ. ժողովի բացառիկ նիստին մէջ վարչապետ Պ. Ցալտարիս ճառ մը խօսեցաւ, ուժգնօրէն դատապարտելով Պ. Վենիզէլոսի անձնական քաղաքականութիւնը։ Պատմեց թէ նախորդ վարչապետը զինուորական դաշնակցութիւն մը կազմեց, թէ «ծիծաղելի եւ ոճրապարտ» դաւադրութեան մը մղեց իր գործակալը՝ զօր. Փլասթիրասը, 1933 մարտ 6ին, իսկ քաղաքացիական պատերազմի ազդանշանը արձակեց 1935 մարտ 1ին։*

⁂ *Պիրէոսի եղեռնադատ ատեանը անպարտ հռչակեց այն բոլոր ամբաստանեալները որ կը դատուէին Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ (1933)։ Ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջած էր նախկին ոստիկանապետ Քարանթանասիսի համար եւ ուրիշ ծանր պատիժներ՝ միւսներուն, մանաւանդ ապահովութեան հին եւ նոր վերատեսուչներուն դէմ, բայց փաստերը բաւական չհամարուեցան, իսկ շատ մը վկաներ ետ առած էին իրենց յայտնութիւնները։ Այս առթիւ կռուարքի խօսքեր ալ եղան։*

Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի օտար աշխատաւորներէն անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերը լրացած են՝ եւ որոնց մականունները կը սկսին B. գրով, նորոգման համար պէտք է դիմեն 21, Rue Edmond Rostand, սկսելով երկուշաբթի օրէն, 1 ապրիլ։ Այն օտար աշխատաւորները որոնք իրենց թուղթերը յանձնած են եւ ընկալագիր ստացած են, պէտք է դիմեն, անձամբ կամ ուրիշի միջոցաւ, հետեւեալ թուահամարով.—

Թիւ 1էն 150 — երկուշաբթի, 1 ապրիլ։
Թիւ 151էն 300 — երեքշաբթի, 3 ապրիլ։
Թիւ 301էն 450 — չորեքշաբթի, 3 ապրիլ։
Թիւ 451էն 600 — հինգշաբթի, 4 ապրիլ։
Թիւ 601էն 750 — ուրբաթ, 5 ապրիլ։

15 այրեր ամլացուած՝ Պոռնոյի մէջ

«Մաթէն» կը գրէ թէ աւստրիացի բժիշկ մը փոխադարձ համաձայնութեամբ ամլացման գործողութիւն կատարած է 15ի չափ այրերու վրայ, Պոռնոյի մէջ։ Ապահովութեան Տեսչութիւնը խիստ քննութեան ձեռնարկած է, երեւան հանելու համար այս գործին բոլոր գաղտնիքները։ Ծնողային յայտնութիւններ կը սպասուին։

Գործողութեան ենթարկուած անձերէն երեքը ձերբակալուեցան։ Կ'ըսուի թէ իւրաքանչիւր գործողութեան համար կը գանձուէր 300—700 ֆրանք։

ՅԻՇԱՏԱԿ ՏԵՍՐ

Չ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը։ Զեկոյց՝ նորընտիր վարչութեան, կեդր. վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում, Ապրիլ 11)24ի սգատօն եւ Ֆրանսահայ Ազգ. Խորհուրդ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի եղիպտաբնակ Յարութիւն Գալթըճեան (Թօգատցի)՝ հօր անուն՝ Աղաճան մօր անուն՝ Մարիամ, քրոջ անուն՝ Մարիձայ, կը փնտռուի իր Աննա հօրաքրոջն հարսին՝ Վառվառ, Կէօլէպաթմազեանի կողմէ։ Իմացնել՝

Mme. Varvar Geulebatmazian, 13 rue Nungesser à Décines, Isère, France.

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ – ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՑԱՑՏԱԳԻՐ ՄԱՐՏ 29էն 4 ԱՊՐԻԼ

EMPIRE. Charlie Chan à Londres —Sur scène: la célébre fantaisiste Marie Dubas, et 6 attractions
MARIVAUX. Le bonheur (Charles Boyer, Gaby Morlay)
MARIGNAN. Barcarolle (Pierre Richard Wilm, Edwige Feuillère)
MOULIN ROUGE. Monsieur Sans Gene (Fernand Gravey) — Vers L'Abyssinie
IMPERIAL. Mascarade (Vers. orig. sous titre Français)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualité mondiales — Science et police
VICTOR HUGO. Le billet de mille — Rigoletto
ROYAL. Roi de Camargue — Bolero
BARBES. Ademai aviateur — Terre soumise
BELLEVILLLE. Les nuits moscovites — L'Ecole des resquilleurs
CAPITOLE. Bibi la purée — Sur scène : Berval dans son répertoire
DEMOURS. Bibi la purée — Vive la compagnie
EXCELSIOR. Bibi la purée — Complet des courses
FEERIQUE. Quadrille d'amour — Cocaïne
LECOURBE. Quadrille d'amour—Cocaïne
LOUXOR. Bibi la purée — Complet des courses
LUTETIA. Le billet de mille — Rigoletto
LYON. Bibi la purée — Sur scène: Trio Miami, numéro de danses — Les 3 Rhicker - Bockers, acrobates comiques
MAGIQUE. Compartiment des dames seules — Menaces
MAINE. Quadrille d'amour — Un petit trou pas cher
METROPOLE. Bibi la purée — Sur scène Le ténor Tino Rossi
MONTPARNASSE. Bibi la purée — Les surprises du Sleeping
MOZART. Le voyage imprévu — L'affaire Steinberg Isola di Capri
PALAIS DES GLACES. Quadrille d'amour — Cocaïne
PATHE ORLEANS. Quadrille d'amour — Sur scène : Melle Wilma Delmar de l'Opéra de Vienne — La danseuse Andrée Ludwig avec le duc de harpes Casella et Perrette
RECAMIER. Quadrille d'amour — La chanson de l'adieu
ROCHECHOUART. Bibi la purée — Complet des courses
SAINT CHARLES. Quadrille d'amour — Sur scène : Marthe Ferrare, chanteuse — Orchestre Soulier
SELECT. Angele (Orane Demazis, Fernandel)

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. La chanson de l'adieu — Taxi de minuit
COLOMBES. Bibi la purée — Complet des courses
CASINO DE CLICHY. L'Aristo — Le million
KURSAAL AUBERVILLIERS. Les filles de la concierge — Paqubot Tenancity
KURSAAL BOULOGNE. Relâche
OLYMPIA DE CLICHY. Quadrille d'amour — Hors bord C,67
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Bibi la purée — Complet des courses

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այսօր ի՞նչ ես կերել, Օլիա։

— Այնօրից որ մայրս մեռաւ, ես հաց չեմ կերել։

— Շատ ժամանա՞կ է որ մայրդ մեռաւ։

— Երկու շաբաթ է։ Ցետոյ Սաշան մեռաւ, յետոյ Միտկան մեռաւ... եւ — րէկ թաղեցին փոքրիկ Վերային...։

Խեղճ աղջիկը չկարողացաւ վերջացնել. նա սկսեց հեկեկալ։

— Գիտե՞ս, Վերան իմ քոյրն էր, — ասաց նա արտասուախառն ձայնով։

Ես տուեցի Օլիային մի կտոր երշիկ եւ խնդրեցի որ ուտէ։ Խեղճ աղջիկը առաջին անգամ տեսնում էր մի այսպիսի բան։

— Այդ ի՞նչ է, հարցրեց նա։

— Եփած միս է։

Նա չկերաւ, թէեւ մօր մեռնելուց յետոյ հաց չէր կերել, այլ վազեց միւս տուն խրճիթը, երեւի, հիւանդներից մէկին ուտացնելու համար։

Քաւոր Պետրոսի այցելութիւնները երկար չտեւեցին, որովհետեւ նա մտել էր մի քանի խրճիթներ միայն, եւ ամէն տեղ տեսնելով միեւնոյն զարհուրելի տեսարանները, դժբախտութիւնները, համբերել չէր կարողացել եւ յետ էր դարձել։ Նա սաստիկ զգայուն մարդ էր. թշուառութեան համար դեռ պահուած էին նրա աչքերում արտասուքի մի քանի կաթիլներ...։

Նրա հետ էր եւ քահանան եւ գիւղի տանուտէրը։ Իսկ գիւղացիների մի խումբ, լսելով այդ անակնկալ այցելութեան համբաւը, հաւաքուել էր մեր կեցած տան դրանը։

Հէնց որ նստեցին, քաւոր Պետրոսը դարձաւ դէպի քահանան այս խօսքերով.

— Ես ձեզ կը տամ մի գումար, տէր հայր, դրանով դուք հաց, բժիշկ եւ դեղօրայք բերել կը տաք քաղաքից։ Ես հաւատացած եմ, որ ձեր ծուխի թշուառութիւնը ձեզ համար նոյնքան զգալի է եւ ցաւակցական, որքան եղաւ նա ինձ համար, երբ այս գիշեր իմ աչքով տեսայ ողորմելի մարդկանց կրած տառապանքը։

— Այդ փողերը գանձարանի՞ց են, հարցրեց գիւղի տանուտէրը։

— Այդ փողերը ես եմ տալիս ձեզ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը։

Նրանք զարմացած մնացին։ Նրանց վրայ տիրեց մի տեսակ երկիւղ, մի տեսակ կասկած, թէ ինչ նպատակ կարող էր լինել դրանում, որ մի անծանօթ մարդ, մի քանի ժամ իրանց գիւղում հիւր լինելով, նուիրում էր այդքան փող։

— Աստուծոյ եւ իմ հոգու համար եմ տալիս, ասաց քաւոր Պետրոսը։

Աստուծոյ եւ հոգու անունը տալու ժամանակ նրանց կասկածը փարատուեցաւ, եւ ամէն կողմից օրհնութիւնները եւ շնորհակալութիւնները չափ չունէին։

Քահանան, որպէս երեւում էր, բարեխիղճ մարդ էր, նա թոյլտուութիւն խնդրեց քաւոր Պետրոսից, որ նրա կանչէ դրսում կանգնած գիւղացիներին եւս, որ մի քանի վկաների ներկայութեամբ ստանայ գումարը, որպէսզի վերջը տարաձայնութիւնների առիթ չմնայ։

— Ես, ասաց նա, — այդ գումարը մի քանի անձինքների գործակցութեամբ կը ծախսեմ, եւ նրա գործադրութեան մասին մանրամասն հաշիւ կը ներկայացնեմ ձեզ։ Ցետոյ խնդրեց նա քաւոր Պետրոսի հասցէն։

— Այդ հարկաւոր չէ, տէր հայր, ես ձեզ բոլորովին հաւատում եմ։

Քաւոր Պետրոսը մինչեւ անգամ չյայտնեց նրանց իւր անունը, թէեւ շատ խնդրեցին։ Եւ հանգստացրեց քահանային Աւետարանի խօսքերով, թէ բարեգործութիւնները պէտք է ծածուկ կատարուեն եւ միայն Աստուած պիտի գիտենայ։

Ցետոյ դարձաւ նա դէպի ինձ, եւ ներկայ գտնուողներին անհասկնալի լեզուով, ասաց.

— Պատրաստուիր, որ շուտով ճանապարհ ընկնենք, այս գիւղը մնալու տեղ չէ։

Քաւոր Պետրոսը իւր ձեռքով միխիթարեց այն գիւղացու դժբախտութիւնը, որի տանը հիւրասիրուեցանք մենք։ Քառորդ ժամից յետոյ մեր սայլակը արդէն գտնւում էր ճանապարհի վրայ։

Ապահանգի քահանային եկեղեցու շինութեան համար հանգանակած գումարից յետոյ, քաւոր Պետրոսի այդ երկրորդ բարեգործական վարմունքը ինձ աւելի զարմացնում էր։ — Զարմացնում էր, գլխաւորապէս այն պատճառով, որ եկեղեցու շինութեան գործում նրան թելադրում էր հաւատը, կրօնի զգացմունքը եւ վերջապէս ազգային նախանձախնդրութիւնը։ Իսկ այստեղ ի՞նչ կար, որ զարթեցնէր նրա կարեկցութիւնը։ Միթէ՞ մի ամբողջ սովատանջ բազմութեան թշուառութիւնը կարո՞ղ էր ազդել նրա քարացած սրտի վրայ։

Այդ խորհրդածութիւնները զբաղեցնում էին իմ միտքը երբ մեր սայլակը դանդաղ կերպով առաջ էր գնում։ Ձիաները ամբողջ օրը չարչարուած լինելով, չէինք կամենում աւելի յոգնեցնել նրանց։ Այդ միջոց էր տալիս ինձ քաւոր Պետրոսից բացատրութիւններ խնդրելու։

— Բարեգործութիւնը լա՞ւ բան է, հարցրի նրանից։

— Ես չեմ հասկանում, ի՞նչը առիթ տուեց քեզ յանկարծ մի այսպիսի հարց առաջարկել ինձ։

— Ինձ առիթ տուեց ձեր այսօրուայ վարմունքը։

— Լաւ բան է։

— Ուրեմն մենք ինչո՞ւ ենք խաբում, կողոպտում, սպաննում, եւ ամէն տեսակ եղեռնագործութիւններից յետ չենք մնում։

— Մենք կողոպտում ենք ժլատ հարուստներին։ Իսկ աղքատներին պէտք է օգնել։

Գիշերային լռութեան պահուն, անապատի մէջ, ճանապարհի վրայ առանձնացած մի խստասիրտ մարդու հետ, այս տեսակ մարդու հետ, այս տեսակ վիճաբանութիւնը կարող էր վտանգաւոր հետեւանքի հասցնել։ Իմ տպարը, որ միշտ սայլակի նստարանի տակ էր պահուած լինում, հանեցի եւ խրեցի գօտիիս մէջ։ Լուսնեակի լուսով քաւոր Պետրոսը նկատեց այդ. իսկ ես նրա դէմքի վրայ նկատեցի մի արհամարհական ժպիտ։

— Դուք ասում էք, թէ աղքատներին եւ թշուառներին պէտք է օգնել։ Շատ գեղեցիկ միտք է, չարունակեցի ես։ — Իսկ ողորմելի Թաթար Ասկէրը աղքատ եւ թշուառ չէ՞ր, ինչո՞ւ հրամայեցիք ինձ սպաննել նրան։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՌԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 3 Avril 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2770 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՆԳՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, ապրիլ 6ին նիստի հրաւիր-ուած է Պուլվառ Օսմանի «ազգային ժողովը», լսելու համար առ-ժամեայ վարչութեան զեկուցումը:

Այս առթիւ ուղղուած հրաւէրին մաս կը կազմէ ֆրանսերէն ծրագիր-կանոնագիր մը, «Հայ Ազգային Խորհուրդ»: Նպատա-կը,— «Պաշտպանել եւ ապահովել Հայերու իրաւունքները եւ շա-հերը, բարոյական օգնութիւն եւ աջակցութիւն ընծայել հայ տա-րագիրներուն, որպէսզի կարենան կատարել իրենց վարչական պարտաւորութիւնները իրենց Ֆրանսա բնակութեան մասին եւայլն»:

Նախագիծը այնուհետեւ կը ձեւակերպէ կազմակերպութեան մանրամասնութիւնները,— վարչութիւն, ընդհ. ժողով, եկա-մուտ, լուծում եւն.:

Երեւութապէս անմեղ նախաձեռնութիւն մը, որ կը ձգտի օգ-տակար նպատակի մը:

Այդպէ՞ս է իրականին մէջ: Բարի՞ք պիտի ծնի այս ձեռնարկէն եւ կատարուած աշխատանքէն, թէ նոր չարիք,— պառակտում եւ անիշխանութիւն:

Դժբախտաբար վերջինը: Եւ այս անգամ աւելի սեւ ախտա-նշաններով:

Երբ առաջին անգամ հրապարակ դրուեցաւ այս խնդիրը, նա-խաձեռնութեամբ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին, աւելի ճիշդ անոր ոստոստուն քարտուղարին, մենք առանց վերապահութեան յայտ-նեցինք մեր տեսակէտը:

Փետր. 9ի խեղկատակութենէն — «ազգ. ժողով» — առաջ թէ վերջը, շարք մը խմբագրականներով բացատրեցինք թէ գործը դրուած է լպրծուն ճամբու մը վրայ, եւ լաւ կ՚ըլլայ որ լքանան եւ կարճ կապեն:

Մինչ այս մինչ այն, նոր մարմինը ընդհարումներ ունեցաւ Միացեալ Ցանձնաժողովին հետ, որ առժամաբար ստանձնած է տարագիրներու հոգատարութիւնը:

Ինչպէս կ՚երեւայ, բոլոր բարեկամական խորհուրդները, ազ-դարարութիւններն ու յորդորները անցած են ապարդիւն, եւ Պուլվառ Օսմանը կը շարունակէ ջուր պղտորել անխմաստ յամա-ռութեամբ:

Եթէ միայն յամառութիւն ըլլար, ոչինչ: Նենգութիւնն ալ աղ ու պղպեղ:

Ահաւասիկ վերջին փաստը,— ֆրանսերէն ծրագիր-կանո-նագիրը:

Անոր առաջին յօդուածին մէջ (ընդհ. կազմակերպութիւն), կը կարդանք.—

«Համաձայն 1901 յուլիս 1ի օրէնքին, Փարիզի եւ շրջականե-րու հայ գաղութին համար կազմուած է «Հայ Ազգ. Խորհուրդ» անունով դաշնակցութիւն մը, հայրենակցական, տնտեսական, արհեստակցական, գիտական, գեղարուեստական եւ գրական, ընկերային, բարեգործական եւ նախկին ռազմիկներու ընկերակ-ցութեանց միջեւ (որոնց կազմական կանոնագիրները պաշտօնա-պէս յանձնուած են), որոնք իրենց հաւանութիւնը յայտնած են ներկայ կազմական կանոնագրին (սթաթիւ)»:

Երկրորդ յօդուածը կը պարզէ նպատակը, որու մասին խօսե-ցանք արդէն, իսկ երրորդը՝ կը թուէ 34 ընկերակցութիւններ եւ Միութիւններ, որոնք հիմնադիր անդամները կը համարուին «Հայ Ազգային Խորհուրդ»ին:

Ճիշդ այստեղ ալ կը բացուի ծանօթ խեղկատակութեան երկ-րորդ վարագոյրը:

1. Շարուած անուններուն մէջ կան ընկերակցութիւններ եւ մարմիններ, որոնք կամ ձեռնպահ մնացած են առաջին ժողովին (9 փետր.), եւ կամ բացասական դիրք բռնելով հեռացած: Այդ օրէն առդին, աւելի պարզուած է կացութիւնը:

Այդ կազմակերպութիւններն են.— Եկեղեցւոյ վարչութիւն, Հայ հռոմէական եկեղեցի, Հայ աւետարանական եկեղեցի, Բարեգործական, Զ. Ռ. Միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ., Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողով, երկու «օֆիս»ները, Համազգային, Գրական Ակումբ, Տիկնանց Միութիւն, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկնե-րու Միութիւն, Աղքատախնամ եւն.:

Ուրեմն դուրս կը մնան առնուազն 14 հաստատութիւններ: Ե-թէ ստուգման կարօտ կէտեր ալ գտնուին, բան չի փոխուիր բուն կացութենէն:

Մանաւանդ որ, յիշուած կազմակերպութեանց գլխաւորները արդէն մաս կը կազմեն Միացեալ Ցանձնաժողովին, եւ չեն կրնար երկու չուանի վրայ խաղա՞լ: Այդ շարքին գլուխը կը գտնուին Բարեգործականը, յարանուանութիւնները, երկու օֆիսները եւն.:

2. Մնացեալ 20 Միութիւններուն մէջ կան տարրեր որոնք կամ կեղծ են, կամ վերջին պահուն յարմարցուած:

Այսպէս,— սափրիչներու Միութիւն, նպարավաճառներու Միութիւն, Կիլիկիոյ Հայր. Միութիւն, Պոլսեցիներու Միու-թիւն(?), գոհարավաճառ-ժամագործներու Միութիւն, կօշկա-կարներու Միութիւն, հայազգի պահեստիներու Միութիւն(?), չարժավարներու Միութիւն (վարչութիւնը ինք հրապարակաւ հերքեց իրենց մասնակցութիւնը), կօշիկի գործարանատէրներու Միութիւն: Գումար՝ 9: Համագումար՝ 23:

3. Դեռ կան երեք Միութիւններ որոնք խոշոր հարցական մը կ՚արժեն,— 1. Հայ Թէքնիսիէններու Միութիւն.— 2. Հայ ճար-տարապետներու Միութիւն.— 3. Հայ Թէքնիսիէններու Միու-թիւն (ուսումնասիրութեանց յանձնախումբ): Ապահովաբար ե-րեքն ալ նոյն ճիւղին տերեւներն են, ինչպէս կը բացատրէր ճար-տարագէտ մը, առաջին ժողովին առթիւ:

Այսքանը՝ իբրեւ պատկեր վաւերականութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ ՎԱՐՇԱՒԱՅԵՆ

Լեհաստան կը ցանկայ անկախ մը տոչեւ

ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ ԹԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Անգլիոյ ներկայացուցիչը Վարշաւա հասաւ երկուշաբթի գիշեր եւ ըն-դունուեցաւ մեծ պատիւներով: Առաջին անգամ է որ անգլիացի նախարար մը Լեհաստան կ՚այցելէ: Պ. Իտըն կայարանէն ընդունուեցաւ արտաքին նախա-րար Պ. Պէքի կողմէ, պատիւ մը որ զլացուած էր հանգուցեալ Պ. Պառթուի, երբ արտաքին նախարարը Վարշաւա կ՚երթար մէկ տարի առաջ: Հիւրը ուղ-ղակի առաջնորդուեցաւ հիւրանոց մը եւ անմիջապէս գործի սկսաւ: Առաջին խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, երեքշաբթի, Պ. Պէքի հետ: Յետոյ Պ. Իտըն ճաշի հրաւիրուեցաւ հանրապետութեան նախագահին կողմէ, իսկ իրիկ-ուան դէմ ընդունուեցաւ մարաջախտ Փիլսուտսքիի կողմէ, որ Լեհաստանի ան-պաշտօն դիկտատորն է: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ Վարշաւայի վարիչնե-րուն գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ բացատրել թէ Լեհաստանի արտաքին քաղա-քականութիւնը հիմնուած է Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ հետ կնքուած զինակ-ցութեանց, ինչպէս եւ Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի հետ հաստատուած ոչ-յարձակման դաշինքներուն վրայ: Միեւնոյն ատեն պիտի համոզեն թէ Լեհաս-տան որ եւ է գաղտնի համաձայնութիւն չունի որ հակասէ այդ յանձնառու-թեանց: Այնպէս որ, Լեհաստանի համար դժուար է ընդունիլ արեւելեան դա-շինքը, այնպէս ինչպէս խմբագրուած է: Տեղական թերթերը ընդունելով հանդերձ Մոսկուայի խօսակցութեանց արժէքը, դիտել կու տան թէ բուն լոյ-սը պիտի ծագի Վարշաւայէն: Դեռ 1934 յունուարին էր որ Լեհաստան ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքեց Գերմանիոյ հետ: Գտնուելով Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ, Լեհաստան ճշմարիտ անել մը մատնուած է: Իբրեւ ան-կախ պետութիւն, անշուշտ չի կրնար թոյլ տալ որ օտար բանակ մը անցնի լե-հական հողէն, փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութեամբ: Գերմանիա եւ Ռուսաստան սահմանակից չըլլալով, ստիպուած են լեհական հողին վրայ գոր-ծել, եթէ կռիւի բռնուին որ եւ է ատեն: Այժմ կացութիւնը աւելի բարդացած է, քանի որ Գերմանիա վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը: Ան-շուշտ Մոսկուայի տեսակցութեանց արդիւնքը մեծ դեր պիտի կատարէ Լեհաս-տանի բռնելիք դիրքին վրայ: Լեհական մամուլը մեծ կարեւորութիւն կու տայ Պ. Իտընի այցելութեան, խոհեմ լռութիւն պահելով կառավարութեան դի-տաւորութեանց մասին: Պ. Իտընի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Լեհաս-տան անխախտ պահելով հանդերձ իր հիմնական քաղաքականութիւնը, պատ-րաստ է վերագնահատման ենթարկելու իր դիրքը, հետեւեալ հիմերուն վրայ. — 1. Լեհաստան իր շահերուն համար նոյնքան կենսական կը նկատէ Լիթուա-նիոյ հողային ամբողջութեան պահպանումը, որքան անգլիական շահերուն համար կենսական է Պելժիոյ ամբողջութեան պահպանումը.— 2. Լեհաստանի յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ՝ հաստատուած են ճիշդ այն հիմերուն վրայ ինչ որ Ռուսաստանի հետ, ուրիշ խօսքով, ոչ-յարձակման դաշինքէն դուրս, որ եւ է գաղտնի դաշնագիր կնքուած չէ Պերլինի հետ.— 3. Լեհաստան չի ծածկեր իր վրդովումը՝ Գերմանիոյ ծաւալողական քաղաքականութեան մասին, որ ուղղուած է դէպի արեւելք:

Այս հիմնական կէտերը աչքի առջեւ ունենալով, կը կարծուի թէ Լեհաս-տան ի վերջոյ պիտի հաւանի ստորագրել արեւելեան դաշինքը, եթէ ուրիշ բա-նաձեւ մը գտնուի փոխադարձ աջակցութեան տեղ. կամ եթէ Անգլիա եւս յանձն առնէ երաշխաւորել Լեհաստանի հողային ամբողջութեան պահպանու-մը, ինչպէս բրաւ Աւստրիոյ համար:

Լուրջ մտահոգութիւն Գերմանիոյ մէջ

Մոսկուայի խօսակցութիւններէն աւելի, Վարշաւայի այցելութիւնն է որ կը զբաղեցնէ Պերլինի հանրային կարծիքը, որովհետեւ Լեհաստան միակ պե-տութիւնն է որ այսպէս կամ այնպէս դաշնակից կը համարուի Գերմանիոյ: Մամուլը մանրամասնօրէն կը վերլուծէ Մոսկուայի պաշտօնական զեկոյցը, երեւան հանելու համար բոլոր գաղտնիքները: Կարեւոր թերթ մը դիտել կու-տայ.— «Ի՞նչ անցած դարձած է Մոսկուայի մէջ: Պ. Իտըն տեղեկագիր մը կազմեց Պերլինի խօսակցութեանց մասին, եւ յետոյ համաձայնութիւն գոյա-ցաւ արեւելեան դաշինքի մը համար (Մոսկուայի մէջ): Ճիշդ է որ, իբրեւ լա-ւագոյն լուծումը, կը յանձնարարեն ապահովել Գերմանիոյ մասնակցութիւնը, բայց, Խ. Միութիւնը յայտնապէս կը հետաքրքրուի ուրիշ հարցով մը.— Ի՞նչ պիտի ըլլայ Անգլիոյ դիրքը, եթէ արեւելեան դաշինք մը կնքուի առանց Գեր-մանիոյ մասնակցութեան: Պ. Լիթվինով երբեք չէ ծածկած թէ իր արեւելեան դաշինքի ծրագիրները ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ: Ան աւելի անկեղծ գտ-նուած է քան Պ. Լավալ կամ Պ. Պառթու»: Իսկ արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը կը գրէ.— «Լեհաստան, որ մեր դրացին է, կրնայ ըսել թէ երբեք սպառնալիքի ենթակայ չէ մեր կողմէ: Արդ, Ռուսաստանը ինչո՞ւ ինք-զինքը սպառնալիքի ենթարկուած կը նկատէ մեր կողմէ, քանի որ սահմանակից չէ Գերմանիոյ: Լեհաստանի հետ կնքուած դաշնագիրը այդ երկրին կու տայ ապահովութեան նոյն երաշխիքները ինչ որ կրնան ստանալ մեր բոլոր դրա-ցիները, եթէ ուզեն»:

Երեք օր երեք գիշեր աղօթք աշխարհի խաղաղութեան համար

Պապը բուռն ճառ մը խօսեցաւ ապրիլ 1ին, Կոնսիստորիայի գաղտնի նիս-տին մէջ, դատապարտելով պատերազմի ձգտումները եւ հրաւիրելով հսկում կատարել Լուրտի մէջ, աղօթել երեք օր երեք գիշեր, որպէսզի Աստուած խա-ղաղութիւն պարգեւէ խռովեալ աշխարհին: «Թէ ժողովուրդները նորէն զէնք պիտի վերցնեն իրարու դէմ, թէ նորէն պէտք պիտի ըլլայ եղբայր եղբօր արիւն թափել ցամաքի եւ ծովու վրայ եւ օդին մէջ, թէ կործանումն ու աւերը անգամ մը եւս պիտի տարածուին ի սփիւռս աշխարհի,— այնպիսի ոճիր մը պիտի ըլլայ, այնպիսի կատաղի խելագարութիւն մը, որ մենք բացարձակա-պէս անկարելի կը համարինք: Արդարեւ, մենք չենք կրնար հաւնցուիլ թէ ա-նոնք որ ի սրտի ունին ազգերու բարօրութիւնը, կրնան դէպի սպանդ եւ կործա-նում եւ բնաջնջում առաջնորդել ոչ միայն իրենց ազգերը, այլ եւ մարդկու-թեան մէկ մեծ մասը: Բայց եթէ ո եւ է մէկը յանդգնի գործել այդ անիծա-պարտ ոճիրը, այն ատեն մեզի կը մնայ բազկատարած աղօթել Աստուծոյ, վշ-տագին սրտով, եւ աղաղակել,— «Ցրուէ եւ ամօթապարտ ձգէ, Տէ՛ր, այն ժո-ղովուրդները որ պատերազմ կ՚ուզեն»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տէպա դիտել կու տայ, որ կարմիր Ռուսիան ալ, ի վերջոյ, սկսաւ քաղ-քենիանալ: Արդարեւ, կ՚ըսէ փարիզ-եան այս թերթը, հին բարքերը նո-րոյթի ձեւով կը ծաւալին արդէն Լէ-նինկրատէն մինչեւ Մոսկուա, Մոս-կուայէն մինչեւ ... Երեւան անպայ-ման: Օձիքներէն ու *պուրժուա* վե-րարկուներէն վերջ, ահա Ռուսիա կը մտնէ դիմակաւոր պարահանդէսը: Մոսկուայի մէջ վերջերս տրուած դի-մակաւոր պարահանդէսի մը առթիւ, *Տէպա* դիտել կու տայ թէ ռուսական մեծ յեղափոխութենէն վերջ առաջին անգամ է որ տեղի կ՚ունենայ քաղքենի բարքերու այդ ցուցահանդէսը,— դի-մակաւոր պարահանդէս:

Տէպա կը սխալի:

Որքան գիտենք, բոլշեւիկեան իշ-խանութենէն ի վեր դիմակաւոր պա-րահանդէսի մը վերածուած է բովան-դակ Ռուսիան:

Դիմակներ դրած են բոլորը, նախ-կին մուժիկէն ու չինովնիկէն սկսեալ, նոր օրերու նեպականէն ու կոլխոզնի-կէն սկսեալ, մինչեւ «հարիւր տոկոս-նոց կոմունիստը»:

Բոլորը Լէնինի գործերը արտասա-նող դերասաններ դարձած են կար-ծես, իրենց դէմքը կարմիր ներկած:

Ու բոլորը «մեծ» Ստալինի առջեւ եր-կրպագութիւն ընող աբեղաներ դար-ձած են կարծես, հագած կարմիր սօլ ու կարմիր «չէրքէզկա»:

Ոչի՛նչ է փոխուած անծայրածիր ու «Սուրբ Ռուսաստան»ի մէջ: Հին Ճեր-մակ Արջը պարզապէս կարմիր է ներ-կած իր բուրդը: Եւ մեծ արջուն հե-տեւելով,— անշուշտ ծանր թաթին սարսափով,— ներկուած են նոյնպէս մեծ ու պզտիկ իշխանները «աշխարհի վեցերորդ մասին»:

Ես չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս կը կոչ-ուի պարը, զոր կը պարեն դիմակաւոր այդ իշխանները,— ոչ թանկոյի կը նմանի անշուշտ, ոչ ալ փոքս թրոթի, ոչ վալսի եւ ոչ ալ քատրիլի, ոչ նա-վայի եւ ոչ ալ չարլսթոնի: Ի՞նչ հարկ, սակայն, անուն մը տալու այդ պա-րին: Պարահանդէս է սարքուած յեղա-փոխական Ռուսիոյ մէջ, աւելի քան տասը տարիէ ի վեր: Այնպէս որ առա-ջին պարահանդէսը չէ այն, որուն խօսքը կ՚ընէ *Տէպա*: Մենք գիտենք որ այնտեղ կը պարեն մարդիկ, միշտ դի-մակաւոր, երբեւութապէս զուարթ այլ հոգեպէս վշտահար: Վշտահար անոր համար որ յեղափոխութիւնը, կատար-ուած յանուն ազատութեան եւ մարդ-կային պայմաններու բարելաւման, ի վերջոյ ձեւն առաւ պարի մը, զոր թե-րեւս նիշդ կ՚ըլլար անուանել *մահուան պարը*:

ԱՐԱԶ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԲԱՆԱԿԸ

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ նոր բանակին կազմակեր-պութիւնը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ պիտի ըլլայ ճիշդ այն ինչ որ էր պա-տերազմէն առաջ: 18էն 45 տարեկան բոլոր Գերմանացիները ենթակայ են զին-ուորութեան: Անոնք յաջորդաբար պիտի անցնին գործօն բանակէն պահեստի եւ յետոյ երկրապահ բանակը: Պարտաւորիչ աշխատանքի ծառայութիւնը, ո-րուն շրջանը պիտի ըլլայ հաւանաբար մէկ տարի, նախապատրաստութիւնը պիտի կազմէ զինուորութեան: Շնորհիւ աշխատանքի բանակատեղիներուն ուր որոշ մարզանքներ կը կատարուին, կարգապահութեան վարժեցնելով երի-տասարդները, կարելի պիտի ըլլայ զինուորութեան շրջանը նշանակել մէկ տարիէն 18 ամիս, եթէ աշխատանքի ծառայութիւնը տեւէ վեց ամիս, ինչպէս այժմ: 1901ի եւ 1915ի բոլոր դասերը զէնքի տակ պիտի կանչուին, հինները՝ ութ ամսուան շրջանի մը համար, 1910էն 1915ի դասերը՝ վեց ամիս կամ մէկ տարի: Եղած հաշիւներուն համաձայն, նոր բանակին զինուորներուն թիւը պիտի ըլլայ առնուազն 500.000, իսկ 1901 - 1915 բոլոր դասերը հաշուելով՝ մօտ ինը միլիոն:

Նոր բանակին հիմը պիտի ըլլայ հետեւեալ սկզբունքը.—Երկրին բոլոր բնա-կիչները ի ծնէ պաշտպաններ են, տեսականօրէն ենթակայ պարտաւորիչ զին-ուորութեան: Սակայն գործնականին մէջ եւ դեռ քանի մը տարի գերմանա-կան նոր բանակը իրապէս պիտի բաղկանայ առնուազն 200.000 արհեստով զին-ուորներէ: Նոր օրէնքը կը տրամադրէ նաեւ վերահաստատել ընդհ. սպայա-կոյտը: Հաւանական է որ զինուորական գերագոյն խորհուրդ մըն ալ հաս-տատուի անյապաղ, ցամաքային բանակի, նաւատորմի եւ օդանաւային ու-ժերու ներկայացուցիչներով:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Գեր-մանիա նեղութիւն չպիտի կրէ զինուորի համար: Նոր բանակին պահեստները պիտի կազմուին նաեւ մեծ պատերազմին նախկին զինուորներէն, որոնց մեծ մասը ծանօթ է «Պողպատեայ Սաղաւարտներ» անունով: 1905էն 1914ի դասերը 600.000ը կ՚անցնին: 1915ի դասը կը հաշուէ 590.000 զինուոր: «Նահանջ» տա-րիներու բացն ալ շատ մեծ չէ. այսպէս, 1916ի դասէն կը հաշուեն 387.000 զին-ուոր, 1917էն՝ 340.000, 1918էն՝ 310.000, 1919էն՝ 341.000: Այս թուականէն վերջ արու ծնունդներու թիւը տարեկան 600.000ը անցած է մինչեւ 1926: Յե-տոյ եղած է 500.000, թեթեւ տարբերութիւններով: 1933էն ի վեր ծնունդնե-րը մեծապէս աւելնալ սկսած են, շնորհիւ հիթլերական քարոզութեանց:

Ֆրանսայի օդանաւային կազմակերպութիւնը

ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ՓԱՐԻԶԷՆ ՀԵՌՈՒ

Երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր քուէարկեց օդանաւային ուժի կազմա-կան կանոնագիրը, որ միեւնոյն ղեկավարութեան մէջ կը կեդրոնացնէ ամբողջ կազմակերպութիւնը: Մշակուած ծրագրին շնորհիւ, Ֆրանսա այս տարի պիտի ունենայ այնքան օդանաւային ուժ որքան Գերմանիա կրնայ ստեղծել նոյն ժա-մանակաշրջանին մէջ: Այս մասին բացորոշ յայտարարութիւններ ըրաւ օդա-նաւային նախարարը, դիտել տալով թէ նախորդ եռամեայ ծրագիրը չափա-զանց դանդաղ պիտի ընթանար, նկատի ունենալով Գերմանիոյ ճիգերը: Մին-չեւ հիմա Ֆրանսայի օդանաւային ուժը բաժնուած էր երկու մասերու, մէկը՝ ենթակայ բանակին, միւսը՝ նաւատորմին: Այժմ կեդրոնացում պիտի հաս-տատուի: Պ. Լօրան Էյնաք, որ երբեմն օդանաւային նախարար եղած է, բա-ցատրեց թէ ներկայ օդանաւային ուժի նպատակը պէտք է ըլլայ «կազմա-լուծել համախմբումն ու զօրաշարժը եւ խուճապ ստեղծել քաղաքային բնակ-չութեան մէջ: Այն երեք շարաթներու ընթացքին ուր բանակի համախմբում պիտի կատարուի, օդանաւային ուժը առանձին պիտի գործէ եւ իր հաշւոյն: Խուճապ ստեղծելով, օդանաւային ուժը կրնայ կոտրել դիմադրութեան թափը եւ թշնամութեանց դադարում պարտադրել»: Այս առթիւ նախարարը դիտել տուաւ թէ մինչ հետեւակազօրքը դեռ բանակին 9 առ հարիւրը կը կազմէ, օդա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՑՆԱՑՈՒՄԸ

Փետրուար 25ին լրացաւ Վրաստանի խորհրդայնացման 14րդ տարեդարձը։ Վրացական մամուլը լայնօրէն զբաղեցաւ այդ խնդրով, ջանալով լուսաբանել անկախութեան անկման բուն պատճառները։ Աջակողմեան եւ ազգայնական թերթերը կը յարձակին մենշեւիկներուն վրայ, դատապարտելով Ժորդանիայի կառավարութեան հանրապետութեան շրջանին վարած քաղաքականութիւնը։

Գլխաւոր մեղադրանքն այն է թէ մենշեւիկներն ամբողջ իշխանութիւնն իրենց ձեռքն առնելով, չկրցան ազգային կառավարութիւն հաստատել եւ իրենց ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մէջ հանդիսանալ վրաց ժողովրդի ազգային իղձերու արտայայտիչը։ Այդ առթիւ «Կլդէ» թերթը կը գրէ.—

«Ժողովրդային Վրաստանը արտայայտիչն էր ոչ թէ ժողովրդի ազատ գոյութեան, այլ եւ մարմնացումը մենշեւիկեան մարքսականութիւն։ Այդ իսկ պատճառով թշնամին գլխաւորեց ոչ թէ ազգային Վրաստանը, այլ մենշեւիկեան պետութիւնը եւ իր ղեկավարները, որոնք նոյն չափով աքսորեցին ազգի պատիւն ու փառքը, որչափով որ խայտառակ էր իրենց իշխանութիւնը։

«Մեր կառավարութիւնը արտաքին քաղաքականութեան մէջ երեւան բերաւ աւելի ցուցամոլութիւն, կը պակսէր իրատեսութիւնը։ Մենք մեր յոյսերը դրած էինք հեռաւոր դաշնակիցներու, եւրոպական ժողովրդապետութիւն, ընկերվարական տարրերու եւ հանրային կարծիքին վրայ,— այսինքն ոչ իրական ուժերու վրայ։ Իսկ իրենց սահմաններու մօտ Վրացիները բարեկամներ չունէին»։

Աւելի հետաքրքրական է վրաց բանակի վերջին հրամանատար զօրավար Կվինիտաձէի յօդուածը այդ մասին, տպուած «Կավկազ» ամսագրի մարտ թիւին մէջ։ Ահա թէ ինչ կը գրէ Վրաստանի սպարապետը.—

«Ժողովուրդներու կեանքին մէջ կը ներկայանան առիթներ, երբ կ'որոշուի անոնց ճակատագիրը եւ յետագայ գոյութեան խնդիրը։ Այդ շրջանին ժողովուրդը կանգ չառներ որ եւ է զոհաբերութեան առջեւ, ամէն ինչ նետելով նժարին մէջ եւ յաղթական է ան, ով որ աւելի կամք ու յամառութիւն կը յայտնաբերէ։

Ի հարկէ, ժողովուրդն ինքը գանգուածօրէն ի վիճակի չէ կշռելու ստեղծուած կացութիւնը։ Այդ անոնց գործն է որոնք կը կառավարեն ժողովուրդը։ Ժողովրդի ղեկավարներն են, որ որոշում պիտի տան եւ յառաջիկայ պայքարի համար ստեղծեն աւելի նպաստաւոր պայմաններ, անհրաժեշտ զոհողութեանց մղելով նաեւ ժողովուրդը։

Այդպիսով մեծագոյն դերն ունին կատարելիք ժողովրդի ղեկավարները եւ շատ խոշոր է յանցանքը անոնց որ ճակատագրական շրջանին ստանձնելով ղեկավարութիւնը, անարժան գտնուեցան աթոռ։

Հոռմէական ծերակոյտը թէ անձնական օրինակով եւ թէ' հմուտ ղեկավարութեամբ բազմիցս ապացոյցներ տուաւ, թէ ինչպէս անհատները ժողովրդի պատմութեան մէջ հսկայական դեր կը կատարեն։ Ոչ թէ հոռմէական ժողովուրդը, այլ ծերակոյտը եւ զօրավարներն էին, որ 16 տարիներ շարունակ կը պատերազմէին Աննիբալի դէմ. եւ հակառակ բազմաթիւ պարտութիւններու, վերջ ի վերջոյ Կարթագինէն խորտակուեցաւ։

Այն ժողովուրդները որ ճակատագրական օրերուն զուրկ են այնպիսի մարդոցմէ, որոնք անընդունակ ըլլան ըմբռնելու կացութիւնը եւ ճիշդ որոշումներ տալու, միշտ ալ կորսնցուցած են անկախութիւնը, ձուլուած են եւ անհետացած պատմութեան բեմէն։

Վրաստանի մէջ մեր աչքերուն առջեւ կատարուեցան դէպքեր, որոնք կործանարար դեր խաղացին ոչ միայն իր, այլ եւ ամբողջ Կովկասի կեանքին մէջ։ Ժողովրդի մը ճակատագիրը կ'որոշուէր, սակայն, աւա՜ղ, անոր ղեկավարները հոռմէական ծերակուտականներ չեղան։ Այդ դէպքը պատահեցաւ վրաց – բոլշեւիկեան առաջին պատերազմի ժամանակ՝ 1920ին։

Ցաղթելով Դենիկինի բանակին, բոլշեւիկները տարածուեցան հիւսիսային Կովկաս եւ գրաւեցին Տաղստանը, կովկասեան բարձունքները եւ Սեւ ծովի ափերը։ Բոլշեւիկները որոշեցին գրաւել նաեւ Անդրկովկասը՝ Ադրբէջանի, Հայաստանի եւ Վրաստանի հանրապետութիւնները։

Դեռ 1919ի ամառը Վրաստանի եւ Ադրբէջանի միջեւ կնքուած էր զինուորական դաշինք։ Այդ դաշինքը պէտք է որ հանդիսանար իբրեւ կովկասեան ժողովուրդները միացնող կարեւոր ազդակ։ Սակայն իրականութեան մէջ տարբեր եղաւ. համաձայնութիւնը գոյացաւ առանց փաստական գործադրութեան։

1919ի ամառէն մինչեւ բոլշեւիկեան արշաւանքը երկու հանրապետութեանց զինուորական ներկայացուցիչները միայն մէկ հանդիպում ունեցան, որ սակայն, որ եւ է դրական չարունեցաւ։ 1920ի ապրիլի վերջերը հետեւեալ վիճակն էր ստեղծուած.—

Բոլշեւիկները կեցած էին Սամուր գետի մօտերը, իրենց դէմ ունենալով ադրբէջանեան միայն մէկ գունդ, մարտակ՝ փոխ – գնդապետ Իշխան Թումանովի հրամանատարութեամբ, որ կը պահպանէր 15 վերստ տարածութեամբ ամրացուած ճակատ։ Ադրբէջանեան մնացեալ բանակը ուղարկուած էր հարաւային ճակատ՝ պատերազմելու Հայաստանի դէմ։

Բոլշեւիկները գտնուելով նպաստաւոր վիճակի մէջ եւ թմրեցնելով Ադրբէջանի կառավարութեան արթնութիւնը, յարձակեցան Թումանովի գումարտակին վրայ, զայն գերի բռնեցին եւ գնդակահարեցին եւ ապա իբրեւ յառաջապահ ունենալով զրահապատներ, արշաւեցին Բագուի վրայ։ Միաժամանակ Բագուի մէջ բոլշեւիկները ներքին ապստամբութիւն ստեղծեցին եւ զրահապատները մըտան անպաշտպան քաղաքը։ Կառավարութիւնը ձերբակալուեցաւ եւ հաստատուեցաւ խորհրդային իշխանութիւն։ Այդ պատահեցաւ ապրիլ 28ին։ Դիւրաւ ձեռք բերուած յաջողութիւնը մղեց բոլշեւիկները շարունակել արշաւանքը, գրաւելու նաեւ Վրաստանն ու Հայաստանը։

Մայիս մէկի գիշերը բոլշեւիկները փորձեցին յեղաշրջում առաջ բերել Թիֆլիզի մէջ, իսկ Մայիս 2ին գրաւելով Խրամ գետին Կարմիր կամուրջը, անցան մեր սահմանը։ Բարեբախտաբար Վրաստանը, այսպէս թէ այնպէս, պատրաստ էր ընդդիմանալու։ Երբ Բագուի անկման լուրն առինք, Վրաստանի մէջ յայտարարուեցաւ մասնակի զօրահաւաք եւ նշանակուեցաւ ընդհանուր հրամանատար։

Խաղաղ ժամանակ Վրաստանի պատերազմական նախարարը ունէր երկու օգնականներ (զինուորականներ), բայց երկուքէն եւ ոչ մէկը չէր նախատեսուած սպարապետի պաշտօնին համար։ Ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ զինուորական դպրոցի վարիչը, որ իր պաշտօնին բերումով ի վիճակի չէր եղած ծանօթանալու երկրի պաշտպանութեան աշխատանքներու ընթացքին։

Պարզուեցաւ, թէ կը բացակայի երկրի պաշտպանութեան ծրագիր, թէ Ադրբէջանի հետ կազմած զինուորական դաշինքը գոյութիւն ունի միայն թուղթի վրայ եւ զինուորական հրամանատարութիւնը դրուած էր շատ ծանր կրողութեան առջեւ։ Բացի այդ, գլխանդիտութիւնը փոխանակ իր պարտականութիւնը կատարելու եւ գիւրացնելու ռազմավարութեան գործը, ճիշդ հակառակ դեր կատարեց։

Ինչպէս միշտ անկախութեան շրջանին տարած կռիւներու ատեն, նոյնպէս եւ ներկայիս մենք մնացինք առանց դաշնակիցներու։ Ադրբէջանը կորսնցուցինք մեր անտարբերութեան հետեւանքով։ Եւ ի լրումն այդ բոլորի, խորհ. իշխանութեան հետ Մոսկուայի մէջ կը կնքուէր հաշտութեան համաձայնագիր։ Ահա այս պարագան կործանարար դեր խաղաց մեր կեանքին մէջ։ Երեւի հաւատք ունէին որ ընկերվարական Մոսկուան չի դպչիր իր փոքր քրոջ՝ ընկերվարական Վրաստանին։

Հակառակ անոր, որ Մայիս 7ին դեռ չէր ... Թիֆլիզի մէջ բոլշեւիկները յեղաշրջման փորձ կատարեցին եւ այդ նպատակով յարձակեցան զինուորական վարժարանի վրայ, իսկ Կարմիր կամուրջի մօտ սահմանն անցան եւ արդէն արիւն կը հոսէր,— մենք Մայիս 7ին Մոսկուայի մէջ ստորագրեցինք հաշտութեան համաձայնագիր։

Ես կը կարծեմ, որ ընթերցողին համար դժուար է ենթադրել, թէ այդպիսի պայմաններու մէջ Ֆրանսայի լիազօրը Պերլինի մէջ կը ստորագրէր հաշտութեան համաձայնագիր։

Սակայն մէկդի դնելով քննադատութիւնը, հետեւինք դէպքերու ընթացքին։

ԱՇՈՏ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

(Վերջը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ-ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎԱՐԻՉԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ժողովը կ'որոշէ կազմել միակ բանակ մը։ Բանակին հրամանատար կը կարգեն — պարզապէս ձեռքեր բարձրացնելով — Վորոշիլովը։

Գիշերուան ժամը 12ին տեղի կ'ունենայ այդ բանը։ Իսկ առտուն կրնար կատարուիլ գերմանական յարձակում մը։ Վորոշիլով ամբողջ գիշերը մեծ աշխատանք կը թափէ։ Կը կազմուի սպայակոյտ, գունդերը կը վերակազմուին, կը զինաթափուին անոնք որ կը մերժեն հպատակիլ, ու լուսնալուն բանակը առաւել կամ նուազ չափով կռուելու ի վիճակի կ'ըլլայ։ Գերմանացիները երբ կը սկսին յառաջանալ, յամառ դիմադրութեան կը հանդիպին։ Վորոշիլով առջեւն էր անցած յարձակող շղթային եւ այն զինուորները որոնք մինչեւ այդ չէին ճանչնար զէնքը, մեծ վստահութեամբ կը ներշնչուին։ Գերմանացիները կը կորսնցնեն Թնդանօթ, արգահար–ուած ու կուտան բազմաթիւ վիրաւորեալներ ու սպանեալներ։ Այս յաղթանակը, թէեւ փոքր, մեծ նշանակութիւն ունէր։ Ան բանակին կը ներշնչէ ինքնավստահութիւն։

Վորոշիլով իր բանակով կը քաշուի դէպի Ցարիցին։ Իրենց ճամբան կը տեւէ երեք ամիս — ամէն կողմէ ճնշող Խազախներուն դէմ անընդհատ կռուելով։ Բանակին հետ,— որ ընդամէնը 15 հոգիէ կը բաղկանար — կը քալէին Տոնի աւազանէն փախող 50.000 գաղթականներ։ Երբեմն զինուորներուն այնպէս կը թուէր թէ այլ եւս պիտի չկարենան յառաջանալ եւ թէ իրենց վերջին օրերն են։ Բայց, Վորոշիլովի կորովն ու կամքը ամենադժնդակ վիճակներու մէջ իսկ ելք մը կը գտնէ։

Ցարիցինի մէջ Վորոշիլով կը գտնէ Ստալինը։ Երկուքը միասնաբար կը կազմակերպեն այդ քաղաքին պաշտպանութիւնը՝ Տոնի Խազախներու յարձակման դէմ։ Վորոշիլով կը դառնայ հոդ կազմուած 10րդ բանակին հրամանատարը։ Իր շուրջ կը խմբուին ամենակարող զինուորական – ինքնապատրաստներ, որոնք աւելի վերջ կը դառնան այժմու կարմիր բանակին ... Կարմիր բանակի պատմիչներէն մին կրնայ ալ է երբ կ'ըսէ թէ Ցարիցինն ու Վորոշիլովի բանակը եղան անոր «զինուորական ակադեմին»։ Հակառակ թշնամիին գերազանցութեան, անբաւարար զինամթերքին, զորս Թրոցքիի մարդիկը գիտակցաբար կը պահէին, Վորոշիլով անզօր կը դարձնէ բոլոր հարուածները՝ ճերմակ բանակին, ու թոյլ չի տար որ անոր հարաւային ուժերը միանան սիպիրեաններուն հետ։ Թրոցքիի էնթրիկները կը մղեն Ստալինը որ թողու Ցարիցինը, որմէ յետոյ անկէ կը հեռանայ եւ Վորոշիլով։ Անոր մեկնելէն քիչ վերջ «կարմիր Վէրտէօն» կ'իյնայ ճերմակներուն ձեռքը։

Վորոշիլով կ'աշխատի Ուկրայնայի մէջ. բանակին մէջ կը ստանձնէ ղեկավարի պաշտօններ։ 1919ին, Պուտէոնիի հետ կը ձեռնարկեն կազմելու հեծելազօրաց անուանի բանակը, որ, իրականին մէջ, կը վճռէ քաղաքացիական պատերազմի ճակատագիրը։ Ան կը ղեկավարէ հեծելազօրաց բոլոր շարժումները, անոր հետ նաեւ Տենիքինի փճացումը, եւ ի վերջոյ Վրանկէլի վրայ տարած յաղթանակը։ Ան կը դառնայ ամենաժողովրդականը քաղաքացիական պատերազմին ղեկավարներուն միջեւ։ Անոր համար այլ եւս կ'ըսուի,— կարմիր բանակին «առաջին սպան»։

Քաղաքացիական պատերազմէն վերջ, ան կը նշանակուի հիւսիսային Կովկասի զինուորական շրջանակի պետը։ 1924ին, Մոսկուայի զինուորական շրջանակի պետն է։ Հոդ եւս կ'օժանդակէ այն ատեն կարմիր բանակի հրամանատար Ֆրունզէին՝ Թրոցքիի եղերական ժառանգը փճացնելու, անոր կողմէն նշանակուած քաղաքացի դիւանակալները վռնտելու, բանակը վերակազմելու, զայն մեծ պետութեանց բանակներուն հաւասար բարձրութեան մը վրայ դնելու համար։

Ամբողջ այդ ժամանակաշրջանին, Վորոշիլով Քաղ. Բիւրոյի անդամ է։ Հոդ՝ ան մեծ դեր կը խաղայ։ Սերտօրէն կապուած է Ստալինի հետ,— հին բարեկամութեամբ, երկար գործակցութեամբ։ Վորոշիլով միշտ պաշտպանած է Ստալինը,— թէ Թրոցքիի հետ պայքարի ատեն, թէ «աջ»երուն հետ չափուած միջոցին։ Ստալին կը հաւատայ անոր,— ու ատով կը բացատրուի այն պարագան որ Վորոշիլով այդքան երկար ատեն կը մնայ իր բարձր դիրքին վրայ։

Իրապէս, Վորոշիլով մէկէ աւելի անգամներ դէմ եղած է Ստալինի,— բայց ոչ թէ բացէ ի բաց, այլ՝ բարեկամական նեղ շրջանակի մէջ։ Ու միւս բոլորէն աւելի խստօրէն արտայայտուած է։ Վորոշիլով միշտ դէմ եղած է իշխանութեան մեղմացման ի նպաստ — մասնաւորապէս գիւղական քաղաքականութիւն — ու միշտ հաւատացած է իր նպատակին։ Բայց, այդ բոլորը մասնակի միջոցներ էին, որոնք երբեւիցէ չեն ներկայացուցած քաղաքականութեան ամբողջական փոփոխութիւն մը։ Շատ մը բաներ կ'ըսեն թէ Վորոշիլով՝ ներքնապէս կողմնակից է կորուկ փոփոխութեան մը, վերադարձի մը՝ դէպի զուտ ազգային բարգաւաճման ու զարգացման։ Բայց, ի՞նչպէս իրականացնել ատիկա։ Վորոշիլով չունի իր յստակ քաղաքական գիծը։ Անիկէ զատ, ան չի կրնար մինչեւ ծայրը երթալ ու վճիռը տալ։

Ես որոշ չափով կը ճանչնամ Վորոշիլովի կեանքը։ Մէկէ աւելի անգամներ հանդիպած եմ անոր ու շատ անգամներ լսած եմ՝ երբ իր մասին խօսուած են։ Ան միշտ նկատուած է մարդ մը որ շատ յանդուգն է եւ անձնական մեծ քաջասրտութիւն ունի։ Միանգամայն, շատ պատուաւոր մարդ մը, որ ընդհանուրի բարիքը կը դաբաղասէ իր անձնական բարիքէն։ Մէկէ աւելի անգամներ իր սեփական կուրծքով պաշտպանած է ուրիշներու կուրծքերը։ Երբեք ու ոչ մէկ բանի առջեւ տեղի տուած է։

Անկարելիութիւն ճանչցած չէ։ Վէճերու մէջ, երբ համոզուած է թէ արդար է, երբեք գիջումի ճամբան բռնած չէ, ու ծռած չէ ուժեղին առջեւ։ Այս բոլորը, ճիշդ է, անցեալին մէջ էր։ Ատոնցմէ շատերը կը մնան եւ այսօր,— պատասխանդրութիւնը, քաջասրտութիւնը եւ իրայատուկ նուիրումը, ազգին ու երկրին շահերուն։

Բայց, Վորոշիլովի մէջ շատ մը բաներ ալ փոխուած են, ինչպէս պատահած է ուրիշ վարիչներու քով՝ որոնք հին սերունդին կը պատկանին եւ այժմ կը ծառայեն խորհրդային պետութեան։

... Երեսնամեայ զօրավար Պոնափարթ դիւրաւ կրցաւ գրաւի դնել ամէն բան — իր ասպարէզը եւ նոյն իսկ իր կեանքը — եւ գրեթէ իր վերջին ուժերը յանդգնօրէն հրապարակ նետելով,— կատարեց պետական յեղափոխութիւն ու ազատեց Ֆրանսան։ Մանրացած ու երիտասարդական յանդգնութիւնը կորսնցուցած կայսր Նափոլէոն չկրցաւ վճռական կռուի մէջ նետել, Վաթէռլոյի ճակատամարտին, իր վերջին պահեստը, անձնապահ գունդը ու կորսնցուց ամէն բան։

14 տարի առաջ, Տոնի շրջանէն երկաթագործ Քլիմ Վորոշիլով — ինչպէս եւ շատ մը ուրիշներ — դեռ երիտասարդ եւ ուժով աղցուն էին։ Անոնք պատրաստ էին ամէն բանի՝ յանուն ազգային բարօրութեան,— այնպէս՝ ինչպէս իրենք կը հասկնային։ Ծովը իրենց կը թուէր մինչեւ իրենց ծունկերը։ Պատրաստ էին գրաւի դնելու ամբողջ աշխարհը, ու խաղի դնելու ամէն բան։ Այսուհանդերձ, անոնք գրեթէ ոչինչ ունէին կորսնցնելիք այն ատեն,— այդ պատճառաւ ալ չահեցան ամէն բան։

Իսկ այսօ՞ր ... Ճիշդ հակառակն է,— անոնք գրեթէ ոչինչ կրնան շահիլ, բայց այդ իսկ պատճառով կրնան ամէն բան կորսնցնել,— բարձր պաշտօններ, ճոխութիւն, կիներու անվերջ սէրը, լաւ սարքաւորուած կեանք, օթեակներն ու թատրոնը, ինքնաշարժերը, արտաքաղաքային պալատներ... Բոլո՜րը, բոլո՜րը։ Ու ատիկա ենթագիտակցօրէն կ'ազդէ Վորոշիլովի նման մարդոց։ Անոնց քով մնացած է միայն անունը եւ համբաւը՝ դերասանական յանդգնութիւն ունեցող մարդու։ Բայց արտաքնապէս առողջ երեւցող ծառը ներսէն փտած է իշխանութեան որդով։ Անոնց քով ճշմարիտ յանդգնութիւնը գոյութիւն չունի այլ եւս։ Անոնք պահապաններն են այժմ եղածին, բայց, յեղափոխականներ չեն։ Անոնք պահպանողականներ են եւ ոչ թէ նորոգիչներ։ Անոնք կրնան կառավարել երկիրը անզօրծութեամբ, կոթնելով մեքենային, ոստիկանութեան, բանակին նետերուն։ Բայց, այդ նետերը արձակել անծանօթութեան մէջ՝ ձեռք ձգելու համար ի նպաստ ազգին աւելի լաւ վիճակ մը եւ անձնապէս նոր պայքարի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԾԱՀԱՒՈՐ ԳՈՐԾ

Նամակներ ընդունած էի Եգիպտոս, Պաղեստին, Լեհաստան, Սուրիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւ Ռումանիա գտնուող զանազան ծանօթ ու անծանօթ հայրենակիցներէ։

Այս նամակներուն բովանդակութիւնը գրեթէ նոյնն էր։ Տնտեսական տագնապ, անգործութիւն, թշուառութիւն, դժուարութիւն, դժգոհութիւն, յուսահատութիւն։

Բոլորն ալ կը խնդրէին խորհուրդ մը, լոյս մը, ճամբայ մը, դարման մը, թելադրութիւն մը։

Կը կարծեն թէ լոյսի քաղաքին մէջ ապրող մը անպայման կրնայ հանճարեղ գաղափար մը յայտնել։

Քանի մը բարեկամներու կարդացի այդ նամակները, ես ալ իմ կարգիս անոնց կարծիքը ունենալու համար։ Բարեկամներէս Մկրտիչ Պարսամեան եւ Շաւարշ Նարդունի յայտնեցին թէ իրենք ալ ընդունած են նոյնիմաստ գիրեր։

Որոշեցինք երեկոյ մը հաւաքուիլ իրարու քով եւ գլուխ գլխի տուած ճար մը մտածել, մենէ հեռու գտնուող խնդրարկու բարեկամներու, իբրեւ խնդրակատար եղբօրդութիւն։

Ու ժողովը կայացաւ եւ պէտք եղած որոշումը միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ, ինծի պաշտօն տրուելով որ հրապարակով պարզեմ մեր թելադրութիւնը, ի շահ մեր անգործ հայրենակիցներուն։

Մարդ երջանիկ կ'ըլլայ, սա շրջանիս, այն ատեն միայն երբ ունի գործ մը, մանաւանդ անկախ գործ մը։

Շատ մտածելով, քիչ մտածելով հասանք սա եզրակացութեան թէ ամէնէն ապահով, հասութաբեր գործն է ըլլալ գրավաճառանոցի տէր եւ տնօրէն։

Խանութ մը, խուց մը, ծակ մը գտնել բաւական է, գործի սկսելու համար։

Անմիջապէս յետոյ քանի մը տասնեակ նամակներ գրել, ուղղուած մեր թերթերու վարիչներուն, մեր հանդէսներու եւ տարեցոյցներու խմբագիրներուն եւ մեր գիրքերու հեղինակներուն։ Այդ գրութիւններուն մէջ լեզու թափել, աղաչել ու գրաւել ձեւանալ, պատուական ու պատուաւոր մարդերու դիմակ առնել, գովել ձեռնարկը, գնահատել հրատարակութիւնը, արբեցնել հեղինակը։

Աղուէսի խորամանկութիւններ երբ գեղչ կը խնդրուի, արծիւի թռիչքներ երբ ձեռնարկը կը բարձրացուի եւ կոկորդիլոսի արցունքներ ... երբ դրամ կը պահանջուի։

Խանութը կը լեցնէք թերթերով, հանդէսներով, գիրքերով։

Ձեր պահարաններուն եւ նամակի թուղթերուն վրայ կը գրէք. «Գրատանս նշանաբաններն են արագութիւն, ճշդապահութիւն, պարկեշտութիւն, խղճմտութիւն»։

Այս չորս սիւներուն վրայ կը կառուցանէք գրատունը։ Ու կը սկսիք գիրքերը արագօրէն ղրկել, ճշդապահօրէն ծախել, դրամները պարկեշտօրէն ուտել եւ խղճմտօրէն մարսել։

Իսկ երբ ձեզի հետզհետէ նամակներ կը հասնին, որոնց մէջ դրամ կը պահանջեն, անոնց համար ուրիշ նըշանաբաններ կը կիրարկէք։ Օրինակի համար՝ քար լռութիւն, փայտ ազգայնութիւն, պաղ պաղպատութիւն եւ խուսափող անդիկութիւն։

Երբեմն ալ, եթէ ձեր պարտքը 500 ֆրանք է, կը ղրկէք 100 ֆրանք եւ 500 ֆրանքի նոր ապսպրանք մը կ'ընէք, խնդրելով որ երկու ամիս պամանաժամ տրուի ձեզի, ամբողջ գումարը վճարելու համար։

Վստահ եղէք որ ձեր գտնուած երկրին օրէնքները, կանոնները, դէպքերը ու դիպուածները պիտի հասնին ձեզի օգնութեան։

Տարին անգամ մը կը գրէք ու կ'ըսէք — Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ըստ օրէնի խստիւ արգիլուած է երկրէն դուրս հանել դրամը...

— Դրամ պիտի ղրկէի սակայն յեղափոխութիւն ծագելով տակն ու վրայ ըրաւ ծրագիրս... (կ'երեւի դրամ ղրկելու ծրագիրը հակայեղափոխական է)։

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ձեր գիրքերը ծախուած չեն տակաւին։

— Դրամ չառնոց ղրկած պիտի ըլլայինք, եթէ ձեր գիրքերը ստացած ըլլայինք։ Կը ցաւինք ըսել թէ, հակառակ մեր դիմումներուն, դեռ ձենէ գիրք չենք ստացած։ Կ'երեւի ճամբան կորսուած են ծրարները։ Հաճեցէք դիմել տեղւոյդ թղթատարական վարչութեան։ Իսկ մինչ այդ, բարի եղէք մեզի ղրկել, ապահովագրեալ եթէ կ'ուզէք, քսան օրինակ գիրք։ Դրամը ամիսէ մը կրնաք ձեր գրպանին մէջ նկատել։

— Դրամ ղրկեցինք ձեզի։ Կ'երեւի թէ թղթատարական անկանոնութեան մը հետեւանքով դեռ ձեր ձեռքը չէ հասած։ Մի' յուսահատիք։ Ձի կոր–սուիր։ Համբերեցէք ու կը ստանաք։ Քիչ մը սպասեցէք։

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ձեր գտնուած երկիրը պատերազմական վիճակ ունի։ Նախընտրելի է որ դրամը առայժմ քովս մնայ։ Ամէնէն ապահով դրամատունն է մեր գրատունը։

— Դրամ պիտի ղրկէի, սակայն դրամատունը գրաւեց այդ դրամը, ատակից զատ խոշոր տուգանքի մը դատապարտեց զիս...

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ոչ մէկ միջոց կայ դրամը ձեզի հասցնելու։ Հակառակ իմ կամքիս դրամը չուզեր բաժնուիլ խանութէս...

— Դրամ պիտի ղրկեմ, եթէ ինծի դրամ ղրկեն։ Աստուած ինծի, ես ալ ձեզի...

— Դրամ պիտի ղրկեմ, սակայն ղրկելիք դրամս դրամ չըներ ձեր դրամատիրական երկրին դրամին վերածուելով...

Այսքան դրամ եւ սակայն մէկ սանթիմ չէք գտներ նամակին մէջ։

Տարիները կ'անցնին, դուք հետզհետէ գործը կը մեծցնէք, կը հարստանաք։

Թերթերը կը փակուին ու նոր թերթեր մէջտեղ կ'ելլեն, հեղինակները անօթութենէ կը մեռնին ու նոր հեղինակներ մէջտեղ կ'ելլեն։ Դուք սակայն միշտ ողջ էք եւ առողջ ու ձեզմով կ'ապրի հայ գրականութիւնը։

Նոր գրողները սախրուած են իրենց գիրքերը ղրկել ձեզի, տարածուելու եւ կարդացուելու համար... լափուելով։

Այս ճամբէն քալողներ կարճ ժամանակի մէջ կրցած են ըլլալ տէր տունի, արտի, այգիի, հողի եւ մանաւանդ հարուստ եւ աղուոր կնկան։

Դրախտը ձեր առջեւն է, մտէք ներս։ Այս դրախտին մէջ ամէն պտուղի եւ ամէն թռչունի միս ուտել արտօնուած է։

Կրնաք մանաւանդ ուտել հայ հեղինակին միսը, ոսկորը, ծուծը։

Ու կրնաք հրապարակով ալ երգել.

— Ամբողջ դրամագլուխս գիրքերու պատկեցուցի, յօգուտ եւ ի շահ հայ գրականութեան...

— Թշնամիս այս գործը չընէ։ Ես կանխիկ բըճըր բըճըր դրամ կը վճարեմ հեղինակներուն եւ ամիսներով, տարիներով պիտի սպասեմ որ ազգը գիրք գնէ։

— Աւա՜ղ, այս ազգը չիգիտեր գնահատել իր մշակոյթին ծառայողներուն արժէքը։

— Մենք ենք հայ մշակոյթին բազմաչխատ տարածիչները, հայ գիրին յոգնավաստակ պահպանիչները, հայ միտքին եւ արուեստին ջահակիրները...

Ձեր միտքն ալ կրնաք աւելցնել.

— Մենք ենք հայ հեղինակներուն դրամները ԲԸԲԸԱՓ-ի վերածողները...

Եւ տակաւին օր մը, քանի մը բարեկամներու ականջին կրնաք բաներ մը փսփսալ ու կազմակերպել ձեր յոբելեանը, իբրեւ մշակ մշակոյթի...

Ես ալ ձեր յոբելենական հանդէսին ճառ մը կը խօսիմ, եթէ մինչեւ այն ատեն իբրեւ հեղինակ մնացած ըլլամ ... ողջ։

Այո', կը խօսիմ կրակոտ ճառ մը ձեր գործունէութիւնը հրդեհելով եւ փայլեցնելով։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի Ա. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Համազգային» հայ կրթ. եւ հրատ. Միութեան Ա. ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ մարտ 17ի կիրակի օրը, մասնակցութեամբ շրջաններու բոլոր մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներուն: Ֆրանսայի Կեդր. մարմինը երկար զեկոյցով մը ներկայացուց իր երկու տարուան աշխատանքին բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը: Ցետոյ Կեդր. մարմնի քարտուղար Պ. Հ. Բալուեան, ըսաւ.

— «Համազգային»ը հիմնուեցաւ ամէն բանէ առաջ ապահովելու համար միջնակարգ վարժարան մը: Եօթը տարի է անցեր այդ օրէն ի վեր եւ այսօր թափուած գերմարդկային ճիգերու շնորհիւ Ճեմարանը կուտայ իր առաջին շրջանաւարտները: Աւելորդ է ըսել թէ այս արդիւնքը ինչքան վերանորոգիչ է եւ սրտապնդիչ հայ կեանքին համար: Սկզբնական դժուարութիւնը հարթելով, ասկէ վերջ Ճեմարանը ամէն տարի պիտի տայ շրջանաւարտներու շարքեր: Ներկայիս եթէ ամէն կողմ ծնունդ են առեր «Համազգային»ի մասնաճիւղեր, իրենց նպատակն է օգնել կեդրոնի հիմնած միջնակարգ վարժարանին: Աւելորդ է տեղասիրական զգացումներէ գինովնալ, քանի որ ճեմարանէն դուրս գալիք ուսանողութիւնը չի վերաբերիր միայն Պէյրութ քաղաքին: Ուստի Փարիզի մէջ 1933 մայիս 9ին հիմնուած Համազգայինի մասնաճիւղը (յետագային կեդր. մարմին) իրեն նպատակ ունէր օժանդակել նախ Պէյրութի ճեմարանին: Իսկ երբ իր գործունէութիւնը կ'ըլլար արդիւնաւէտ՝ պիտի օժանդակէր նոյնպէս տեղական կրթական ձեռնարկներուն: Այդ միտքով, այդ նպատակին համար ճամբայ ելաւ մեր սիրելի նախագահը՝ Պ. Ա. Ահարոնեան, եւ այդ ձեռնարկին համար ալ իր թանկագին կեանքը զոհեց կաթիլ մը աւելի օժանդակութիւն հասցնելու համար ճեմարանին»:

Զեկոյցին մէջ տրուած էին մանրամասն թիւեր թէ Փարիզի մասնաճիւղը ո՛րքան անդամ ունի, ի՛նչքան մուտք, որքան ղրկած է ճեմարանին եւայլն:

Ցետոյ շարժանկարի մը պէս մեզի ներկայացուեցաւ արուարձաններու մասնաճիւղերը,— Շավիլ, Սէվրան, Ալֆորվիլ եւ Սարսէլ, իրենց կատարած աշխատանքներով: Օրինակ Շավիլը կ'օժանդակէ տեղւոյն մանկապարտէզին, Սէվրանը հաստատած է մատենադարան մը որ բաց է հանրութեան առջեւ: Սարսէլը կը կազմակերպէ հայ մշակոյթին նուիրուած երեկոներ, ինչպէս Անիի քաղաքակրթութեան նուիրուած դասախօսութիւնը: Ցիշուեցաւ նոյնպէս գաւառի մասնաճիւղին գործունէութիւնը, իւրաքանչիւրը զատ զատ: Ուրթէյի մէջ չորս հոգինոց խմբակը հակառակ իր թիւի պզտիկութեան ամէն տարի կեդր. մարմնին կը հասցնէ չորս-հինգ հարիւր ֆրանքի օժանդակութիւն մը:

Զեկոյցը վաւերացուեցաւ միաձայնութեամբ եւ եղան առաջարկներ՝ նոր շրջանի ուղեգծի մասին: Որոշուեցաւ լայն օժանդակութիւն հասցնել տեղական մշակութային ձեռնարկներուն:

** Զեկուցումներէն յետոյ, միաձայնութեամբ Կեդր. Մարմնի անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Ռ. Բերբերեան (Նախագահ), Վ. Եարճանեան (փոխ-նախագահ), Հ. Բալուեան (քարտուղար), Ե. Ցարութիւնեան (գանձապահ), Ս. Տէր Թովմասեան (հաշուապահ): Անդամներ՝ Օր. Ց. Պետրոսեան, Ա. Զամալեան, Ս. Սասունի, Ա. Վաչեան եւ Խուպիկեան:

Պատուակալ անդամ ընտրուեցաւ Պ. Ա. Ահարոնեան:

** Համազգայինի Կեդր. Մարմինը փետրուարի մէջ ճեմարանին համար Գահիրէ փոխադրած էր 500 ֆրանքի համեստ օժանդակութիւն մը: Նորակազմ վարչութիւնն ալ մարտ 29ին փոխադրեց դարձեալ 500 ֆրանքի գումար մը ճեմարանին համար:

ՀԱՑԿԱՇԷՆ

մէջ մտնել... ո՛չ, այդ բանին, ինչպէս կ'երեւի նոյն իսկ Վորոշիլովները ատակ չեն: Բոլշեւիզմին ծեր գայլերուն ակռաները սկսած են իյնալ...

... Անգամ մը, Լէնին ըսած է Քրժիժանովսքիին.

— Գիտէ՞ք թէ որն է աշխարհի մեծագոյն թերութիւնը,— յիսունէն վեր տարիք ունենալը ...

Այո, երբ մարդ անցած է յիսունը, դժուար կրնայ նոր կեանք մը սկսիլ, փոխել իր գաղափարները, բարքերը, անձնական կապերը: Իսկ Ռուսիոյ մէջ նոր ազգային կառուցումի մը ամբացումը սկիզբն է նոր կեանքի մը:

Նման յեղաշրջման մը ատա՞կ են Ստալին, Վորոշիլով եւ իրենց սերունդի մարդիկը:

— Ո՛չ, կը կարծեմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Դիլնոնի կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ.—

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 9րդ համագումարին մէջ Խանջեան կը գանգատէր, որ շարժանկարի շինարարութիւնը գոհացուցիչ չէ Հայաստանի մէջ:

1934ին, այդ պակասը սրբագրելու նպատակով, որոշ աշխատանք թափուեցաւ, սակայն որ եւ է փոփոխութիւն տեղի չունեցաւ կացութեան մէջ: 1933ին սինէմաներու թիւը կը հասնէր 47ի, իսկ 1934ին՝ 88ի, (9ը քաղաքային, 32ը գիւղական, 47ը շրջուն): Սակայն եթէ նկատի ունենանք որ մեր քաղաքներուն, բանուորական կեդրոններուն, գիւղերուն, գիւղատնտեսական կայաններուն եւ դպրոցներուն պահանջը աճած է հետզհետէ, պէտք կ'ըլլայ ընդունելու որ անհրաժեշտ է աւելի եւս ընդարձակել շարժանկարի ցանցը: Այդ է պատճառը, որ 1935ի ծրագրով կը նախատեսուի շարժանկարի ցանցը հասցնել 157 կէտերու: Եթէ 1934ին մեր շարժանկարի սրահները յաճախեցին 1.200.000 հանդիսական, յոյս ունինք որ 1935ին քաղաքներու սինէմաները կ'ունենան 705.000 հանդիսական, գիւղերու սինէմաները՝ 1.500.000 հանդիսական, դպրոցական սինէմաները՝ 420.000 հանդիսական:

Սակայն չի բաւեր աշխատիլ շարժանկարի շինարարութեամբ, անհրաժեշտ է եւ կարեւոր տալ լաւ ժապաւէններ, ինչ որ կախում ունի տնտեսական եւ զանազան պայմաններէ:

Քննենք քաղաքներու սինէմաներուն վիճակը:

Քաղաքներու առեւտրական սինէմաներն անգամ չունին տարրական յարմարութիւններ: Ցետոյ շարժանկարի ժապաւէններու մասին ոչ մէկ քարոզչութիւն կը կատարուի: Հանդիսականները չեն ուսումնասիրուիր, ոչ ալ նկատի կ'առնուին անոնց պահանջները: Հիմնական թերութիւնը սինէմայի շէնքերու կացութեան մէջ կը գտնուի, որովհետեւ այդ շէնքերը չունին ծխարան, օժանդակ սենեակներ (ցուցահանդէսի, ընթերցարանի, խաղերու, եւն.), գեղարուեստական ժամանցի յատուկ յարմարութիւններ:

Ահա թէ ինչու մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ հիմնել սինէմայի նոր շէնքեր, այլ մանաւանդ Երեւանի թատրոն-սինէմա շէնքին կառուցումն աւարտել մինչեւ նոյեմբեր: Իսկ ներկայ շէնքերն ալ օգտագործել՝ նորոգելով եւ տալով անհրաժեշտ յարմարութիւնները:

Շատ աւելի թերի է շարժանկարի ցուցադրութիւնը բանուորական ակումբներու մէջ, ուր ցոյց տրուած ժապաւէնը ոչ մէկ կապ ունի տեղւոյն աշխատանքներուն հետ՝ բանուորներու պատրաստութեան տեսակէտով: Շարժանկարի վարչութիւնը կարծես կը մտածէ միայն ժապաւէն մը ցոյց տալ, առանց նպատակի, կամ թերեւս շահադիտական մտահոգութեամբ:

Գիւղերուն մէջ աւելի գէշ: Վերը յիշուած թերութիւններէն զատ, գիւղերու սինէմաները յաճախ ժապաւէն չունին, երբեմն ալ ցուցադրութիւնը կը տեւէ 4 ժամ, նոյն իսկ 6 ժամ: Աւելցուցէք նաեւ անտանելի պայմաններ,— շէնք չկայ, լուսաւորութիւն չկայ, գիշերելու տեղ չկայ, փոխադրական միջոցները կը պակսին, ի՛նչպէս կ'ուզէք որ աշխատին շրջուն շարժանկարի կազմակերպիչները:

Դպրոցներու մէջ եւս շարժանկարը լուրջ ուշադրութեան առարկայ չէ դարձած:

Այս թերութիւնները բառնալու լաւագոյն միջոցն է բաժնեգրութիւնը:

Շարժանկարի ընկերութեան վարչութիւնը կ'աշխատի մինչեւ յուլիս խօսուն շարժանկարներ ստեղծել շրջանային կեդրոններու մէջ (Կիրովական, Ստեփանաւան, Հոկտեմբերեան, Քանաքեռ, Ախտա, Նոր Բայազիտ, Դիլիջան, Իջեւան, Ամասիա, Արթիկ, Վաղարշապատ, Ղամարլու, Գորիս, Ղափան եւ Ալլահվերդի): Պատրաստ խօսուն շարժանկարներն են Չապայեւ, Մաքսիմ Կորքիի պատանեկութիւնը, Գիւղացիներ, եւն.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Քրոջս՝ Արաքսի Թորոսեանի ծանր հիւանդութեան առիթով, իմ խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ վիրաբուժապետ Prof. Kuss-ի եւ բժշկապետ Պ. Քօլօլեանի որոնք գործակցաբար եւ գիտական նորագոյն եղանակներով դարմանեցին զայն անձնուիրաբար:

Շնորհակալութիւն նաեւ այն բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն որոնք իրենց ապաքինման մաղթանքներով հետեւեցան հիւանդութեան:

ՀԱՑԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԿՐԹԱՍԻՐԱՑՆ» ԱԼ ԿԸ ՊԱՌԱԿՑԻ...

ՎԱԼԱՆՍ.— Մարտ 24ին Օթէլ Ռուսի ներքնայարկի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը, որուն յայտարարութիւնը արդէն շաբաթներով կը տեսնուէր յանուն «Մալաթ. Կրթ. Հարազատ Մասնաճիւղի»: Հետաքրքիր բազմութիւն մը փութացած էր լսելու այս նոր անունով մասնաճիւղին անջատման պատճառները:

Օրուան նախագահ Պ. Խ. Տէմուրճեան հանդէսը բացաւ նուագել տալով «Հայաստանէն եկած զինուորը»: Ապա քանի մը խօսքերով պարզեց հանդէսին նպատակը, ըսելով թէ բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելան շնորհիւ կարգ մը ոչ հայրենասէր մարդոց որոնք օտար մտայնութիւն սերմանեցին Մալաթիոյ Կրթ. Միութեան մէջ, եւ թէ տարիներու ընթացքին եղած բոլոր փորձերը ապարդիւն անցան Մալաթ. Կրթ. Միութիւնը փրկելու: Մէջ ընդ մէջ հանդիսականները միանալով նուագախումբին կը թնդացնէին ազգային երգեր: Ցետոյ խօսք տրուեցաւ Պ. Մ. Պըլըքեանի, որ շատ յուզուած շեշտով մը ըսաւ.— Հայրենակիցներ, այս օրուան հանդէսը դժբախտաբար հաճոյքով չէ որ կը տօնենք: Ինչպէս գիտէք, շուրջ 4—5 տարուան պայքարներէ յետոյ է որ ստիպուած այս քայլը առինք, պարզապէս Մալաթիացիներուս պատիւը փրկելու համար: Ուրիշ նպատակներ չունինք: Ամերիկայի մեր կեդր. վարչութիւնը հակառակ եղած բոլոր բողոքներուն իր ընթացքը չշտկեց, ուղղակի համայնավար եւ հակազգային ճամբան բռնեց որ երբեք չէր համապատասխաներ մեր ծրագիր կանոնագիրին: Մեր միութիւնը երեք հիմնական նպատակներ ունի.— Առաջին՝ կրթական, երկրորդ՝ վերաշինութիւն, երրորդ՝ աղքատախնամ: Բայց ասոնց ոչ մէկը կրցաւ կատարել վերջին 3—4 տարիներուն ընթացքին, նոյնիսկ առաջին եւ երրորդ յօդուածները ծրագիրէն դուրս նետեց, ըսելով թէ մեր բոլոր ուժը պէտք է կեդրոնացնենք Նոր Մալաթիոյ շինութեան Խ. Հայաստանի մէջ: Սիրայօժար ենթարկուեցանք: Ահա հայրենակիցներ, նայեցէք թէ այդ մարդիկը ի՛նչ շինեցին Նոր Մալաթիոյ մէջ, եւ կամ քանի հայրենակից փոխադրեցին ու որքան հազարներ կուլ տուին: 1930ին, երբ Ամերիկայի կեդրոնին բոլոր դրամը իրենց քով էր Հայաստանի կառավարութեան հետ բանակցութեան կը մտնեն, խոստանալով 92000 (իննսունը երկու հազար) տոլար, փոխան 600 անցագրի: Անմիջապէս գումարը կը յանձնուի եւ ներկայացուցիչ մը՝ Պ. Արսլանեան կը ղրկուի Հայաստան որպէսզի բնակարաններ շինուին, անշուշտ վերը յիշուած գումարով, բայց 92000 տոլարը ձեռքէ ելլելէ յետոյ կ'ընդունին միայն 100 հոգի, իսկ կը շինուին 14 հատ փոքր տուներ ամէն մէկը 2 սենեակ մէկ խոհանոցով: Երկրորդ՝ այդ վեց հարիւրէն 70 հոգի հին Մալաթիայէն պիտի ընդունէին, լուր կը ստանան թէ ձեր անցագիրները առնուած են, գացէք Տրապիզոն որպէսզի անցնիք Հայաստան: Խեղճ հայրենակիցները ձիւն-ձմեռով ճամբայ կ'ելլեն ու կ'երթան, բայց յուսախաբ ետ կը դառնան ենթարկուելով դառն տանջանքներու...:

Վերջացնելով ըսաւ, արդէն Ամերիկայի մէջ մենք ունինք մեր հարազատ կեդր. վարչութիւնը եւ իր ամսաթերթը «Պապ Ուխտին» եւ Ֆրանսայի մէջ ալ բոլոր շրջաններու մէջ ունինք հայրենակիցներ որ հարազատ ձայնին կը սպասէին: Այստեղ Վալանսի մէջ 25 հոգի մէկէն դուրս եկան:

Ցետոյ նուիրատուութիւնը բացուեցաւ եւ 8—10 վայրկեանի մէջ 240 ֆրանք գոյացաւ: Յաջողութիւն:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

Նոյն ցաւը ամէն տեղ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (22 մարտ).

— «Բաղդատելով միւս գաղութներու հետ տնտեսական տագնապի պատճառած աղէտը աւելի բուռն է մեր գաղութին մէջ: Մէկ կողմէ հայաբնակ քաղաքներու սահմանափակ մեծութիւնը եւ միւս կողմէ շինարարական աշխատանքներու սակաւութիւնը պետական պիւտճէի անհաւասարակշռութեան պատճառաւ, երկար տարիներէ ի վեր անգործութեան մատնած են մեր բացառաբար աշխատաւորներէ բաղկացած Սուրիոյ ու Լիբանանի գաղութները: Երբ նկատի առնենք նաեւ որ ջախջախիչ մեծամասնութիւնը սուրիահայութեան գաղթած է Կիլիկիոյ վերջին պարպումէն վերջ, դիւրին կ'ըլլայ պատկերացնել ողբերգութեան ահաւորութիւնը:

Որքա՜ն յուզիչ է պատկերը որ կը պարզուի ամէն առաւօտ Սուրի հրապարակին վրայ, ուր անուրդի կը հանուին մեր հայրենակիցներուն բազուկները: Անկէ ձեռնունայն եւ յուսահատ տուն կը վերադառնան շատերը, ժամեր սպասելէ վերջ:

Այսպէս է եղած տարիներէ ի վեր վիճակը մեր գործաւոր հայրենակիցներուն, որոնք, դժգոհ իրենց ճակատագրէն, անձայն ու անզանգատ պայքարած են սովի ու անօթութեան դէմ: Հիւղաւաններու պատճառած հակաառողջապահիկ պայմանները, խոնաւ կլիման եւ բնական աղէտները աւելի խորացուցած են մեր ժողովուրդի դառնութիւնները ու կարօտութիւնները:

Աներեւակայելի համեմատութիւններու հասած է ներկայիս տնտեսական տագնապի եւ անգործութեան պատճառած աղէտը: Կարելի չէ ըմբռնել հայկական թաղերու մէջ տիրող յուսալքումն ու յուզումը: Մեր հայրենակիցները ոչ միայն զրկուած են իրենց մերկութիւնը ծածկելու միջոցներէն, այլեւ չոր հացի մը կարօտ կը քաշեն: Անլեզու սրտահատորներ հացի կտորի մը կարօտով կը փակեն իրենց աչքերը, իսկ ծնողներ արցունք թափելով կը կուրցնեն իրենց աչքերը:

Այս է իրական պատկերը մեր հիւղաւաններուն:

Չեն մուրար անոնք եւ ձեռք չեն երկարեր օտարին ու հայրենակցին: Ցեղային արժանապատուութեան խնդիր է այդ իրենց համար: Չէք կրնար մէկ հատ իսկ հայ որբեւայրի կամ անդամալոյծ գտնել հրապարակներու վրայ, որ անցող դարձողէն ողորմութիւն կը մուրայ:

Դժբախտաբար, սակայն, ոչ ոք անմիջական հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ մեր գաղութին հանդէպ: Մեր ազգային ու եկեղեցական իշխանութիւններն անգամ չեն խորհած կարելի միջոցներու մասին՝ գոնէ մասամբ մեղմելու համար աղէտը, մինչ միւս աւելի բաղդաւոր գաղութներու մէջ իրար անցած են մեր բարեգործական ու ազգային հաստատութիւնները, անձնին մարմիններ ստեղծած եւ դիմումներու ձեռնարկած: Մանաւանդ հոս մեր գաղութին մէջ, հինէն ի վեր, գործազրկութեան պետական նպաստի դրութիւն ալ գոյութիւն չէ ունեցած:

Մենք չենք հաւատար ի հարկէ, որ, մեր վտիտ միջոցներով կրնանք բարելաւել տնտեսութիւնը մեր գաղութին, կամ կրնանք գործ հայթայթել մեր անգործներուն: Անշուշտ ոչ: Սակայն կրնանք մասամբ մեղմել թշուառութիւնը եւ հոգեկան մխիթարութիւն պարգեւել սրտաբեկ ծնողներուն: Կրնանք հագուեցնել գոնէ մերկերը եւ կերակրել անօթի երախաները:

Ինչպէս շեշտած ենք ասկէ առաջ, միակ եւ հիմնական ելքը այս ողբերգական կացութեան կը մնայ ներգաղթը: Եթէ գաղութներէն այս գարնան ալ քանի մը հազար անճարներ փոխադրուին, ամէնէն մեծ չարիք ապահոված կ'ըլլանք:

Անցած տարի խոստացած էին ներգաղթի վերսկսիլ **1935**ին: Ահա ամիսներ անցան, սակայն դեռ ոչ մէկ շարժում կը նշմարուի: Պէտք է վերստին դիմել եւ ներգաղթ պահանջել: Ի հարկին պէտք է պաղատագին կոչեր ուղղել: Ելակը փակուած դռներուն բացուիլն է: Եւ քանի որ աշխատանքներու եւ շինարարական ձեռնարկներու շատութենէն կը խօսուի շարունակ, պէտք է որ ապահովուի ներգաղթը»:

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն (7 մարտ).

Դժբախտաբար Ազգ. Կեդրոնականը նիւթական ծանր տագնապ մը կ'անցընէ: Ոչ միայն ուսուցիչները 3—4 ամսական պահանջ ունին, այլ եւ կարելի չըլլար ամսէ ամիս վճարել անոնց շահատուրքը:

Ասկէ առաջ, ելմտական պաշտօնատունը կարեւոր գումար մը պահանջեց, ազդարարելով թէ չվճարուելու պարագային արգելքի տակ պիտի առնէ (հանզ) վարժարանին գոյքերը:

Վարչութեան յանձնարարութեամբ, Բերայի Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը 700 ոսկիի փոխառութիւն մը ըրաւ, բայց տուրքէն կարեւոր գումար մը կը մնար տակաւին: Ասոր վրայ եկան աւելնալու յետագայ ամիսներու տուրքերը, եւ գոյացաւ 1000 ոսկիի պարտք մը:

Առջի օր, Ղալաթիոյ ելմտական մասնաճիւղը ազդարարեց որ արգելք պիտի դնէ վարժարանին գոյքերուն վրայ, եթէ երեք օրուան ընթացքին չվճարուի 1000 ոսկին: Տնօրէնը պատասխանած է թէ ինք դրամական խնդիրներով չի զբաղիր, այլ Թաղ. Խորհուրդը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՄ ԱՉՔԵՐՈՒՍ ՆԱՅԷ ԴՈՒՆ

Տէր Սողիկ եւ Օհան ախպար իրարու նայած առեն իրար կը տեսնէին, մինչեւ այս օրերու իրենց պահած լուսեան պատկերը, անոնց բոլոր խաղերը կը տեսնէին:

Տէր Սողիկ երբ նայեցաւ օղլի շիշին, կարծես ներսը շողի կը մխար, կը գալարէր կամաց կամաց, օձապտոյտ, ծուէն ծուէն, կ'օլորուէին օձերու պէս, իրարմէ բաժնուած, կը փոխուէին տզրուկներու ....

Պահ մը աչքերը օղլի շիշին փակած մնացին:

Տարօրինակ փոթորիկ: Շիշին խորը փոթորիկ փրթած, ալիք ալիք, անհուն...

Աչքերուն փոթորիկ կ'երեւար:

Պզտիկ, կլորակ սեղանին առջեւ, բուրդով լեցուն կակուղ բազմոցին վրայ ծալապատիկ նստած, փոթորիկի հանդիպած էր տէր Սողիկ:

Ասանկ վայրկեաններուն երբեմն դժուար է հասկնալ շարժումներու գաղտնիքը, բայց տէր Սողիկ եւ Օհան ախպար, լռութիւնը քանի կ'երկննար, բան մը աւելի կը տեսնէին իրենց անցեալէն, կը տեսնէր մէկը միւսին անցեալը:

Բայց պէտք էր բան մը ընել, վայրկեանները կ'երկննային, կ'երկննային, Օհան ախպարի լռութիւնն ալ ծանրաբեռնուած, իր վրայ կը փռուէր պատանքի նման:

Պզտիկ պնակներու մէջ ձիթապտուղ կար, ճերմակ պանիր, բողկէ աղցան.. Սկսան ուտել... կմկմալով, ծանրօրէն, առեն կը հանէր որ կը կենային, միտքով բան մը կը փնտռէին, երբեմն պարպուած պնակներուն վրայ կը մնար իրենց աչքը, յետոյ շունչը բռնուած տեսակ մը զգուշութեամբ, ձայնի մը պտոյտը կը լսէր իրենց կոկորդին մէջ: Խօսելու տեղ, շունչի մը դողդղանքը կարծես կ'երկննար, երբ,

— Տէր ողորմեա, տէր ողորմեա, կրկնեց տէր Սողիկ ու, տունդ շէն մնայ, Օհան աղա, բացագանչելով, օղիին վերջին գաւաթը մինչեւ տակը պարպեց, հառաչեց ծանրը, խորհրդաւոր շունչի մը հետ, ու ծուռ ծուռ Երուանդի նայած պահուն, ի՛նչ կար, բան մը, պլպլացող, շլացնող լոյսի նման՝ կը քսուէր իր աչքերուն:

Անճանաչելի դէմք: Չարչարուած երազներու շուքը մնացած միայն, տրտմութիւնը, շարժուձեւերու խառնուրդի պէս, կը պառկէր, կ'երկննար տէր Սողիկի վրայ...

X

Կէս-քուն, կէս-արթուն, Օհան ախպար լուսցուց գիշերը:

Բաղնիքէ մը դուրս կ'ելլէր: Քրտնած էր, երբ անկողնէն ելաւ:

«Աչքերուս շատ նայեցաւ, ամէն բան աչքերուն մէջ ...» փսփսաց, ու վերջին բառը լմնցած չլմնցած, կանգ առաւ:

Իր կեանքին խառնուող այս ձայնը, հարիւրաւոր հեծեծանքներու խառնուրդը, կը մխուէր սրտին, բան մը կը ծակէր, կ'արիւնէր, կ'արիւնէր ...

Ձայներ կուգային ականջին, կը ճանչնար...

Այս ձայներուն մէջ բոլոր իր լսած լացերէն բան մը կար: Սրտերուն խորը մնացած հառաչանքներուն նման զսպուած: Այս ձայները, բոլոր այս ձայները՝ տառապողներու ձայնին արձագանգը կուտային: Անոնցմէ թեթեւ շուք մը միայն մնացած սրտին վրայ, հիմակ, հիմակ կ'արթննային անոնք, իրենց աչքերը կը բանային, երբ այս տղուն աչքերուն լոյսը կը դպէր իր աչքերուն:

Օհան ախպարի սիրտը առտուն կանուխ տակն ու վրայ, բան մը ըսել կ'ուզէր, ու շրթունքները սեղմած, ակռաներով կարծես խածած ըսելիքը, լեզուն կը տափկնար, յետոյ կ'ուռէր փչուած փուքի նման, չէր կրնար ձայնը հանել, երբ սրտին մէջ, խորհրդաւոր փառում մը կարծես, ոլոր մոլոր ձայնը դողդղացուց՝

— «Ալ մի նայիք իմ աչքերուս»:

X

Օհան ախպար առտուն կանուխ խանութ գնաց:

Այնքան կանո՞ւխ ... գործաւորները իրարու նայեցան:

Եկեղեցւոյ կոչնակին ձայնը լսուեցաւ:

Արձան մը կարծես:

Արձանի մը չափ հանդարտ, տխրութիւնը սառած, ձմեռուան պէս պաղ, Օհան ախպար գրասենեակին դրան առջեւ կեցաւ: Ինքնաբերաբար շրթունքները երերացին ու կրկնեց.

— Տէր Սողիկ, տէր Սողիկ...

Միտքը եկած գիւղերուն օղլի սեւդանին տխուր պատկերը, գինով մը կարծես ներս մտաւ գրասենեակէն, նստաւ աթոռին վրայ: Բերանը գոց, շունչը հեկեկանքի պէս դուրս կուգար քթէն: Իր ներսը մնացած ձայնը գալարուն, շուղելով կը հառաչէր.

— Սողացի՛ր ...

Ինտո՞ր նայէր հիմակ իր գրագիրին աչքերուն:

Ինք անդունդը ինկած մարդ մը, եւ ի՛նչ անդունդ, տխուր ձայներ կուգային ականջին:

— «Աս ալ դանդունը նետեցի...»

Հերուան, դեռ քանի մը օրուան իր սիրած նախադասութիւններէն մէկը աս, «աս ալ դանդիւնը նետեցի...», երբ հարիւրին հարիւր կը շահէր, կը քամէր մէկուն արիւնը:

Բայց հիմա՞կ... հիմակ իր ձայնին, իր խօսքերուն կշռոյթը որքան ծանր, մեռցնող է եղեր: Կը կքէր կռնակը, կը ծռէր գլուխը անոնց բեռին տակ, ու արիւնին բոցը հասած աչքերուն, կրկնեց.

«Աչքերուն մէջ ինչ որ տեսնեմ, ան կը գրեմ »:

— Աստուածս ... ուրե՞մն ...

Ու նայեցաւ գրասեղանին: Առաջուան սեղանը, բան փոխուած չէր: Տետրակները դրուած իրարու վրայ, իրենց հանդարտութեան մէջ կը մնային: Կաղամարն ալ հոն, իր առջեւ, այս անգամ նայեցաւ հետաքրքրութեամբ: Լոյսի տժգոյն ճառագայթներ թեթեւ թեթեւ կ'երերային, կաղամարին շրջափակը հայելի կը դառնար: Բայց ի՛նչ խորունկ պատկեր: Քանի կը նայէր, աւելի կը խորունկնար, կը մօտենար անդունդի մը: Այդ հեղուկը կը կլլէր զինքը: Աւելի ծռեցաւ, ետ քաշուեցաւ յանկարծ սարսափով, ու մրմնջեց.

— Ուրուական մը:

Այս հեղուկը, գունաւոր, արիւնի պէս... հոն էր իր շուքը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

(Շար.)

նաւային պաշտօնէութիւնը հազիւ 7 առ հարիւր կը ներկայացնէ: Ճնշտեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել ոչ միայն օդանաւորդները, ղեկավարութիւնը յանձնելով երիտասարդներու, այլ եւ բարձրացնել ամբաձիգ օդանաւերու համեմատութիւնը եւ ապակեդրոնացնել օդանաւերու շինութեան ճարտարարուեստը: Այդ շինութեանց մեծ մասը կեդրոնացած է Փարիզի մօտ, ուրեմն ենթակայ օդանաւային յարձակումներու: Այժմ օդանաւերու եւ յարակից շինութեանց գործարանները պիտի տարածուին երկրին զանազան մասերուն մէջ, մանաւորապէս դէպի հարաւ եւ արեւմուտք:

Ռումանիան ալ կը պատրաստուի

Ռումանական խորհրդարանը վերջերս վաւերացուց տուրքերու յաւելման եւ նոր տուրքերու հաստատման օրէնքը: Այս յաւելումները եղած են գլուխ հանելու համար ազգային պաշտպանութեան զօրացումը, համաձայն արդի ռազմագիտութեան: Սովորական ելմտացոյցէն զատ, երկու միլիառ լէյի բացառիկ վարկ մը սահմանուած է այս գործին: Վարչապետ Գ. Թաթարէսքօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ այս առթիւ.

— «Մեր պատմական խռէալը իրականացած է: Մենք այլ եւս ո եւ է մէկուն չենք նախանձիր եւ միայն մէկ բաղձանք ունինք,— հանդարտութիւն եւ աշխատանք, որպէսզի կարենանք մեր ժողովուրդի հանճարին բաժինը բերել մարդկային քաղաքակրթութեան: Բայց, մեր սահմաններէն անդին սպառագինութիւնները կը բազմապատկուին, ուժի պաշտամունքը աւելի կը շեշտուի ամէն օր, հաշտութեան դաշնագիրները յարձակումներ կը կրեն անոնց կողմէ որոնք չեն ուզեր հպատակիլ պատմութեան վճիռներուն: Տանք մեր բանակին արդիական ռազմագիտութեան գործիքները, որպէսզի կարենանք ապահովել մեր սահմաններուն և անկախութեան պաշտպանութիւնը, ինչպէս եւ օգնել խաղաղութեան դատին:

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՄԸ ԴԻԱԿԸ ՀԱՆՈՒԵՑԱՒ ԳԵՏԷՆ

ՇԱՍ, (Իզէռ) — Մարտ 29ին ցամաք հանուեցաւ հայ կնոջ մը՝ Թագուհի Թորոսեանի դիակը (Պրուսացի): Դժբախտ կինը անհետացած էր Նէվիլէն, փետր. 24ին: 34 օր ջուրին յատակը մնալէ վերջ, 45 քիլոմեթր հեռուորու — թեամբ ցամաք կը նետուի Շասի շրջակաները: Իր ետին կը ձգէ ամուսինը, Հրաչ Թորոսեան, զաւակը՝ հինգ տարեկան Ալպէր, եղբայրը Օննիկ (Սէնթ էթիէն), իսկ մայրը կը մնայ Նէվիլ:

Կիրակի օր թաղումը կատարուեցաւ Շասի մէջ: Գրեթէ ամբողջ գաղութը ներկայ էր: Այս առթիւ մեր ցաւակցութիւնները բոլոր պարագաներուն:

15 երիտասարդներու ամլացման դէպքը

= o—o =

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԲԺԻՇԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն 15 երիտասարդներու ամլացման մասին, որ տեղի ունեցած է Պորտոյի մէջ եւ որուն առաջին լուրը հաղորդած էինք երէկ: Պրիւսէլի մէջ ձերբակալուեցաւ այն օտար բժիշկը որ գլխաւոր պատասխանատուն կը համարուի այս խայտառակ արարքին: Դէպքը երեւան հանեց Պորտոյի ապահովութեան տեսուչը, երկար հետապնդումներէ յետոյ: Ամբողջ քաղաքը յուզման մատնուած է. մանաւանդ որ, պատասխանատուները մեծ մասով օտարականներ կամ պետական պաշտօնեաներ են: Առ այժմ երեւան հանուած են 15 զոհեր, որոնք ամլացման ենթարկուած ըլլալով, այլ եւս չեն կրնար զաւակ արտադրել: Զոհերէն հինգը Ֆրանսացի են, երեքը՝ Սպանիացի:

Անցեալ շաբաթ օր, ապահովութեան տեսուչը տեղեկութիւն ստացաւ թէ մարտ 23ին եւ 24ին Պորտօ եկած են երեք հոգի, որոնց երկուքը օտարական եւ յաջողած են ամլացման ենթարկել 15 հոգի, աջակցութեամբ անիշխանականներու եւ տեղացի պաշտօնեաներու: Անմիջապէս քննութիւն կատարուեցաւ եւ իբրեւ առաջին արդիւնք ձերբակալուեցան Տէր եւ Տիկ. Փուէլոթէլ, երկուքն ալ թղթատարական պաշտօնեայ: Այր եւ կին հանդստաւէտ բնակարան մը ունէին, որուն ննջարանը յատկացուցեր էին գործողութեանց: Նախ ուրացան, բայց զատ-զատ հարցաքննուելով եւ նեղը դրուելով, այր եւ կին խոստովանեցան ամէն բան: Այրը ոչ միայն դիւրացուցած էր 14 անձերու ամլացումը, այլ եւ ինքն ալ գործողութեան ենթարկուած էր: Ոստիկանութիւնը խուզարկեց բուժարան-բնակարանը, եւ երեւան հանեց 30 ճերմակ գոգնոց, 30 զոյգ ձգախէժէ ձեռնոց, բժշկական անձեռոցներ, խոշոր լուացարան մը, թունաւոր դեղի սրուակներ, հականեխականներ, ալքօլ, խորհրդաւոր խողովակներ եւն.: Կինը խոստովանեցաւ թէ իր ննջարանը բուժարանի վերածեր էին, «ընկերութեան դատին համար»: (Ենթակաները անիշխանականներ են եւ ինքնաբերաբար գործողութեան ենթարկուած, հետեւելով իրենց դաւանանքին ...):

Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ գտնել 8—10 զոհեր, որոնց մէկ մասը յայտնեց թէ գործողութիւնը ձրի կատարուած է, իսկ միւսները թէ 150 — 500 ֆրանք վճարած են: Ոմանք ըսին թէ ինքնաբերաբար գացած են, իսկ ուրիշներ ալ պատմեցին թէ ինքնաշարժով փոխադրուած են տուն մը, եւ հոն իրենց գլուխը ծածկուած է տոպրակով մը, այնպէս որ ոչ բժիշկը տեսած են, ոչ ալ օգնականները:

Քաղուած տեղեկութեանց վրայ, Պրիւսէլի մէջ ձերբակալուեցաւ «ամլացուցիչը», Նորբեր Պարթոզէք, ծնած 1902ին Մարիէնպուրկի մէջ (Նախապէս Աւստրիա, այժմ Եուկոսլավիա): Կը կարծուի թէ կալանաւորը այն մարդն է որ բուժարան մը ունէր Կրացի մէջ, նոյն գործողութեանց համար: Ամբաստանեալը ուրացաւ, բայց այժմ իր խնդիրը աւելի ծանր կը համարուի, որովհետեւ հաստատուած է թէ կապ ունէր խրուաթ ահաբեկիչներու հետ:

Ծանօթ իրաւագէտներ կը յայտարարեն թէ օրէնքը մշտնջենական բանտարկութիւն կը տրամադրէ անոնց որ ամլացում կը կատարեն, (նոյն իսկ մահապատիժ, եթէ ենթական մեռնի): Կ'ըսուի թէ Պորտոյի զոհերէն մէկուն վիճակը շատ ծանր է:

Իսկէնտէրունի խնդիրը

Երէկ հրատարակած էինք պաշտօնական զեկոյց մը, որ տեղեկութիւններ կու տար Սուրիոյ մարզպանին եւ Թրքական կառավարութեան միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, պաշտօնական զեկոյցը անգամ մը եւս կը հերքէ Ալէքսանտրէթի սանճաքի մասին շրջած զրոյցները, անձեռնմխելի հռչակելով հաստատուած սահմանները: Մարզպանին եղած ջերմ ընդունելութիւնը անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ ամրապնդուած է ֆրանքօ-թրքական բարեկամութիւնը: Քաղաքական շրջանակները մանաւորապէս կը շեշտեն Քամալ Աթաթիւրքի կողմէ ֆրանսական դեսպանին եւ մարզպանին եղած սիրալիր ընդունելութիւնը, որ մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ միջազգային քաղաքականութեան ներկայ վիճակին մէջ:

7000 եգիպտացի բանուորներ ճամբայ շինելու համար

Եգիպտական կառավարութիւնը արտօնեց որ 7000 բանուորներ վարձուին իտալական կառավարութեան կողմէ, ճամբայ շինելու համար Էրիթրէի մէջ (արեւելեան Ափրիկէ): Արդէն իսկ արձանագրուած են 4000 հոգի, որոնք շուտով ճամբայ պիտի ելլեն: Եգիպտոսի աշխատանքի նախարարութիւնը պայման դրած է որ այս բանուորները չգործածուին զինուորական շրջանակներու մէջ կամ զուտ զինուորական գործերու համար, եւ անմիջապէս վերադարձուին, եթէ ընդհարում պատահի Հապէշիստանի հետ: Եգիպտացի քննիչ մը պիտի ընկերանայ կարաւաններուն, որպէսզի այս պայմանները յարգուին: Նուազագոյն աւուրչէքը պիտի ըլլայ տասը դահեկան, ինչ որ գրեթէ կրկինն է Եգիպտոսի հասարակ բանուորի օրականին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔԻՆ արժեզրկման հետեւանքով մէկ անգամէն բարձրացան ապրանքներու գիները: Կառավարութիւնը անմիջապէս խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, անտեղի յաւելումները խափանելու համար: Բոլոր առեւտրականները պաշտօնատուն կանչուեցան եւ հրահանգներ ստացան: Յատուկ պաշտօնեաներ հսկողութիւն պիտի կատարեն:

ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ կառավարութիւնն ալ 10 առ հարիւր կտրեց իր դրամին արժէքը, պզտուելով Պելժիոյ օրինակէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ալ բժշկական ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոք օտարականներու տրուած իրաւունքներուն: Այս դէպքին առթիւ հակաֆաշական բանուորներ բողոքող ցուցարարներուն դէմ ելլելով, կռիւ մը ծագեցաւ: Երկու ուսանողներ, ինչպէս եւ անցորդ մը վիրաւորուեցան, իսկ ինը հոգի ձերբակալուեցան:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց ջնջել Ծերակոյտը եւ լուծել Երեսփ. ժողովը: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին 45 օր վերջը:

Աթէնքի զինուորական ատեանին նախագահը, Զօր. Պաքոփուլոս, կրեաէ քշուեցաւ, երկու հոգի՝ Սելանիկ, ուրիշ մը՝ Գավալա, ամբաստանուելով թէ շատ մեղմ վարուած են յեղափոխութեան պատասխանատուներուն դէմ, մահապատիժ չտալով: Ատեանին հինգերորդ անդամը, որ ամենածանր պատիժը պահանջած էր, կը պահէ իր պաշտօնը:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 16ին, միեւնոյն տեղը:

ՄԱՆՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ նոր ցոյց մը կատարեցին առջի օր, Սալ Վակրամի մէջ, բողոքելով Ծերակոյտին դանդաղութեան դէմ եւ պահանջելով վերցնել առեւտրական «ֆոն»երու վաճառման գիները: Նոր ցոյցեր պիտի կատարուին եւ ի հարկին պիտի փակուին խանութները:

Երեսփ. ժողովը առջի օր քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն կը դադրին պարտքի համար եղած բռնագրաւումներն ու վաճառումները:

Մարսէյլի մանր առեւտրականները երկուշաբթի օր փակեցին իրենց խանութները եւ միթինկ մը գումարեցին:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Գուր Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գրադարանը:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի Ֆր. կեդր. Մարմինը յառաջիկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ սկիզբը Փարիզի մեծագոյն սրահներէն մէկուն մէջ, մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ ՐԱՖՖԻի ծննդեան հարիւրամեակը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը: Ձեկոյց՝ նորընտիր վարչութեան, կեդր. վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում, Ապրիլ 11)24ի տօնակատարութիւն եւ Ֆրանսահայ Ազգ. Խորհուրդ:

×

Այն որբերը, որոնք Նիր Իսթ Րիլիֆի ներկայացուցիչ Կորտոն Պէրրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրսէ ներքնասրահը, 130 Պուլըվար Սէն Ժէրմէն, Փարիզ (6) Սինէմա Օտէոնի դիմացը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ես միջոցների մէջ խտրութիւն չեմ դնում: Եթէ ասկէրին սպաննել չտայի, չէի կարող կողոպտել Բուխարեցի հարուստ վաճառականին: Իսկ Բուխարեցուն կողոպտելով ես այսօր մի ամբողջ գիւղ ազատեցի սովատանջ մահից:

Քաւոր Պետրոսի խօսքերը որքան էլ ինձ տարապայման թուէին, այսուամենայնիւ, նրանք բխում էին հաստատ համոզմունքից, որոնց համեմատ եւս գործում էր նա: Նա իւր գաղափարների մէջ յաջորդաբար էր վարւում: Այնքան ժամանակ նրա մօտ ծառայելով, ես վկայ էի եղել շատ անցքերի եւ միշտ նկատել էի, որ նա մի առանձին կատաղի ատելութիւն ունէր դէպի ժլատ հարուստները,— որոնց ընդհակառակն, նա երբեք չէր վշտացրել աղքատին եւ միշտ թշուառների բարերար էր հանդիսացել: Բայց ես յիշեցի մի պայման, որի մասին մինչեւ այսօր առիթ չէի ունեցել խօսելու նրա հետ: Ես հարցրի.

— Դուք, որ միշտ բարի էք եղել դէպի աղքատը, դէպի հարստահարեալը եւ դէպի թշուառը, ինչո՞ւ մինչեւ այսօր չկատարեցիք ձեր խոստումը մի անձի վերաբերութեամբ, որ ձեր պատճառով թշուառացաւ:

— Ի՞նչ անձ:

— Իմ վարպետը: Չէ՞ք յիշում, երբ առաջին անգամ մենք վճռեցինք թողնել մեր հայրենիքը եւ օտար աշխարհ գնալ, մենք ուխտեցինք փող վաստակել եւ այդ մարդու կրած բոլոր վնասների փոխարէնը վճարել: Մոռացե՞լ էք:

— Ձեզ մոռացել: Երբ կը հասնենք Իջեւանը, դու ինձ յիշեցրու, ես ցոյց կը տամ քեզ մի նամակ, որից դու կը տեղեկանաս, որ ես վաղուց կարգադրութիւն արել եմ այդ մասին: Ես ուղարկել էի մի գումար մեր գիւղի քահանային, խնդրելով, որ հասցնէ քո վարպետին, բայց պատասխան ըստացայ թէ այն օրից որ նրան փախցրին բանտից, նրա մասին ոչինչ տեղեկութիւն չկայ, թէ՛ ինքը եւ թէ իւր ընտանիքը անյայտացել են: — Բայց ինձ զարմացնում է մի բան, Մուրադ, թէ ի՞նչը առիթ տուեց քեզ այսպէս կասկածաւոր կերպով վերաբերուել դէպի իմ գործունէութիւնը:

Ես ոչինչ չպատասխանեցի:

— • —

Ը.

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

Անցել էր աւելի քան մի ամիս այն օրից, որ մենք թողեցինք հրեայ սեզանաւորի գտնուած քաղաքը:

Շատ երկար կը լինէր, եթէ մանրամասնաբար նկարագրէի մեր ամբողջ ճանապարհորդութիւնը: Իմ յիշատակարանի այս գլուխը ես կխսով չափ համառօտում եմ,— համառօտում եմ, որովհետեւ շտապում եմ ծանօթացնել ընթերցողին մի նոր դէպքի հետ, որը իմ սրտին շատ մօտ է:

Կարճ կ'ասեմ. անցնելով զանազան գաւառներից եւ փոքրիկ քաղաքներից, մենք արդէն գտնւում էինք կայսրութեան հարաւային գաւառներում: Սեւ ծովի եզերքի մօտ: Բնութիւնը այստեղ փոխուեցաւ, անապատներից ազատուեցանք, երկիրը աւելի լեռնային էր:

Ամառնային գեղեցիկ առաւօտներից մէկն էր: Մեր ճանապարհը գնում էր նեղ ձորի միջով, որ պատած էր խիտ անտառներով: Ճանապարհի մէկ կողքով գուգընթաց կերպով ձգւում էր խորին անդունդ, որի յատակում հազիւ նշմարւում էր լեռնային գետակը: Իսկ ճանապարհի միւս կողքին բարձրանում էին ապառաժներ, որ ծածկըւած էին ծառերով:

Ինձ յայտնի չէր, թէ ո՞ւր էր տանում այդ ճանապարհը, կամ ի՞նչ էինք որոնում այդ վայրենի, համարեա անմարդաբնակ լեռների մէջ: Ես միայն հիացած էի բնութեան գեղեցկութիւններով: Երբեմն ես լսում էի առուակների խոխոջմունքը, որոնք թաքուն վազում էին թփերի միջով. երբեմն տեսնում էի նրանց ջրվէժը, որ նոր ծագող արեգակի առաջին ճառագայթներից ծիածանի նման կամար էին կապում կանաչազարդ լեռան վրայ: Տեղ տեղ հանդիպում էին հին ամրոցների աւերակները, որ մնացել էին թաթարների տիրապետութեան ժամանակներից:

Կրկնում եմ որ ես ամենեւին տեղեկութիւն չունէի, թէ ինչ նպատակով էինք ճանապարհորդում: Միայն քաւոր Պետրոսը մի բան որոնում էր այն լեռների մէջ. նա շտապում էր, որքան կարելի է, շուտով հասնել ծովի ափերին:

Մինչեւ կէսօր մենք գնում էինք միեւնոյն նեղ ճանապարհով, որ երկու կողմից սեղմուած էր ծառերով: Բայց դեռ ոչ մի բնակութեան չէինք հանդիպել եւ ոչ մի մարդու երես չէինք տեսել: Շարունակել ուղին անհնարին էր, որովհետեւ ձիանները սաստիկ յոգնած էին: Պէտք էր փոքր ինչ հանգստանալ: Մենք կանգնեցրինք սայլակը մի տեղում, ուր ձորի միջով անցնող գետակը աւելի բարձրից էր հոսում եւ ջուրը բոլորովին մաքուր էր: Իմ առաջին հոգսը եղաւ ձիանները ջրել եւ նրանց կեր տալ: Յետոյ սկսեցինք յագեցնել եւ մեր քաղցը:

Ճաշելուց յետոյ քաւոր Պետրոսը նստած էր մի ծառի հովանու ներքոյ, լուռ մտախոհութեան մէջ էր գտնըւում: Ստանան գիտէ թէ ի՛նչ էր մտածում նա: Նրա այս տեսակ լռութիւնը միշտ նախազգուշակում էր մօտալուտ փոթորիկ: Ես ձանձրացայ եւ մտայ անտառը փոքր ինչ ծառերի մէջ ման գալու համար:

— Հեռու չգնաս, զգուշացրեց նա:

— Ինչո՞ւ:

— Այս տեղերը խիստ երկիւղալի տեղեր են:

— Ես ինձ հետ կը վերառնեմ ատրճանակս:

Այս զէնքը իմ մարմնի անբաժանելի անդամներից մէկն էր:

Զարմանալի բան է, լինում են այնպիսի րոպէներ, երբ հասակ առած մարդն անգամ երեխայ է դառնում: Իմ մանկութեան զուարճութիւնները միտքս եկան. սկսեցի քաղել եւ ուտել վայրենի պտուղներ: Նրանք անզգալի կերպով հրապուրում էին ինձ աւելի հեռու եւ հեռու դէպի անտառի խորքը: Ես բոլորովին մոռացայ քաւոր Պետրոսի պատուէրը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 4 Avril 1935

ԺԱ ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2771

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՕ՞ՆՔ ՇԻՆԵԼ, Կ'ՈՒԶԵՆ ԹԷ ԱՉՔ ՀԱՆԵԼ

Այս տողերը գրած ատեն ստացանք ազդ մը, «Փարիզի եւ շրջականներու ներկայացուցչական ընդհ. ժողովի» դիւանին կողմէ, որ կը հաստատէ մեր երէկուան տեղեկութիւնը:

Այսպէս, դիւանը կը խնդրէ ծանուցանել թէ՝ «Բ. ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 6 ապրիլ 1935ին, շաբաթ օր, ժամը 14-ին, Հայ Տնտեսական Կեդրոնի հաւաքատեղիին մէջ, 39 Պուլվառ Օսման: Օրակարգը.— 1. Զեկոյց առժամեայ մարմնի.— 2. Սթաթիւի վաւերացում.— 3. Ընտրութիւն գործադիր մարմնի»:

Այս առթիւ, կը խնդրուի այն կազմակերպութիւններէն «որոնց մասնակցութեամբ հրաւէր ղրկուած չէ», դիմել դիւանին եւ «հրաւէրը ստանալով ներկայացուցիչներ ղրկել»:

Ուրեմն, այս ձախող ձեռնարկը պիտի շարունակուի այնպէս ինչպէս հիմնուեցաւ փետր. 9ին, անտեսելով լրջութեան եւ պատասխանատուութեան բոլոր պայմանները:

Երէկ իրենց մշակած կազմական – կանոնագիրը պրպտելով, ուզեցինք հաստատել թէ որքան խախուտ են ձեռնարկին վաւերականութեան հիմերը:

Իրենց արձանագրած 34 Միութեանց եւ կազմակերպութեանց մէջ, առ նուազն 25 հատ համրեցինք, իբրեւ ընդդիմադիր, ձեռնպահ, չինծու կամ անգոյ: Եթէ վրիպումներ ալ պատահած ըլլան, կացութիւնը նորէն աննպաստ է Պուլվառ Օսմանի համար:

Անշուշտ իրական պատկերը պիտի պարզուի շաբաթ օր, երբ ժողովի ներկայանան բուն հիմնադիրները եւ հրաւիրեալները, ինչպէս եւ Հայր. Միութիւնները, որոնցմէ առ նուազն տասը հատ կը գտնուին հրապարակի վրայ:

Այժմ քննենք երկրորդ հիմնական պարագայ մը, որ կը սպառնայ քար գայթակղութեան դառնալ:

Միջանկեալ ըսենք որ այս թերթը տարիներէ ի վեր կ'արծարծէ Ազգ. Խորհուրդի մը կազմութեան հարցը, իբրեւ տարրական պահանջ: Այսօր ալ բան չէ փոխուած այս տեսակէտէն: Այնպէս որ, աւելորդ է միտք պղտորել կողմնակի գրոյցներով կամ թերխաչ հրապարակութիւններով:

Նոյն իսկ շատ ուշ են արթնցած այս ճամբուն վրայ, ետ մնալով ոչ միայն Մարսէյլէն, այլ եւ արեւելեան յետին գաղութէն:

Ո՞ւր է, վերջապէս, այն միջին սերունդը, որ պիտի ուզէր արժեցնել իր հանրային յաւակնութիւնները, դիրքեր գրաւելով եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնելով յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

Արդ, ինչո՞ւ բացասական դիրք բռնեցինք Պուլվառ Օսմանի ձեռնարկին դէմ, անխնայ քննադատելով զայն:

Երկու գլխաւոր պատճառներով.—

1. Ամբողջ գործը, ինքնին, բացասական հանգամանք ունի, թէ՛ իր նախաձեռնութեան եղանակով եւ թէ յաջորդական արարքներով: Զանազան հաւաստիքներ կամ բարի տրամադրութիւններ բաւական չեն, փարատելու համար անվստահութեան մշուշը, որ լայնանիստ փռուած է այդ ձեռնարկին վերեւ: Մանրամասնութիւններ չենք յիշեր, օրը օրին եւ առանց վերապահութեան խօսած եւ գրած ըլլալով ամէն բան:

2. Տնտեսական տագնապին սաստկացման հետեւանքով, կազմուեցաւ Միացեալ Յանձնաժողով մը, որուն կը մասնակցին գլխաւոր կազմակերպութիւններն ու յարանուանութիւնները, եւ որ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ ոչ միայն գործելու, այլ եւ իր կազմը զօրացնելու:

Մենք մեր քննադատութիւնները չխնայեցինք նաեւ այդ Յանձնաժողովին հանդէպ, նոյնքան վճռականութեամբ մատնանշելով անոր թերութիւնները:

Արդ, Միացեալ Յանձնաժողովը կը յայտարարէ իր վերջին զեկոյցով, Հայ Տնտեսական Կեդրոնի հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ (29 մարտ).

—«Միացեալ Յանձնաժողովը ինքզինքը իբր սահմանափակ մարմին մը չի նկատեր եւ պատրաստ է ընդունելու ամէն աջակցութիւն եւ գործակցութիւն որ կը ձգտին Ֆրանսայի հայ գաղութին եւ աշխատաւորութեան վիճակին բարելաւման: Ո՛վ որ նոր ծրագիր մը ունի այդ ուղղութեամբ, ո՛վ որ նոր փաստ մը ունի արժեւորելիք, ո՛վ որ նոր դուռ մը կը ճանչնայ որուն չէ բախուած մինչեւ հիմա, կրնայ դիմել Միացեալ Յանձնաժողովին, որ պատրաստ է ընդունելու ամէն թելադրութիւն եւ խորհուրդ: Միացեալ Յանձնաժողովը կը կարծէ թէ Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն ի նպաստ աշխատելու լաւագոյն եղանակը այս է ներկայ ծանր պայմաններուն մէջ, եւ ոչ թէ հետամուտ ըլլալ ստեղծելու նոր մարմին մը, որ, բացի կազմակերպչական դժուարութիւններ յարուցանելէ մեր ներքին կեանքին մէջ, հարկաւորաբար երկուութիւն յառաջ պիտի բերէ ֆրանսական իշխանութեանց մօտ կատարուելիք ձեռնարկներուն եւ դիմումներուն մէջ»:

Կրնա՞ք անտեսել այս պարագան: Ուրիշ խօսքով, չէ՞ք վախնար նոր եւ աւելի խոր պառակտումէ մը եւ վտանգաւոր խաչաձեւումներէ, ճիշդ այն պահուն երբ վրդովիչ համեմատութիւններ ստացած է աշխատաւորական տագնապը:

Ի վերջոյ, որո՞ւն համար գաղտնիք է թէ՝ ներկայ պարագաներուն մէջ, որ եւ է Ազգային Խորհուրդի առաջին գործը պիտի ըլլայ զբաղիլ օրուան հոգերով: (Պուլվառ Օսմանի կանոնագիր ծրագիրն ալ ուրիշ բան չըսեր, մինչդեռ մենք աւելի լայն կ'ըմբռնենք Ազգ. Խորհուրդի մը ծրագիրը):

Ինչ խօսք որ, թէեւ առժամեայ, բայց դեռ վեց ամիս կամ աւելի երկար կրնայ գործել Միացեալը, հետեւաբար նոր եւ անվաւեր մարմին մը ճակատեցնել՝ կը նշանակէ ճակատ ճեղքել: Յօնք շինելու տեղ աչք հանել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ

= o–o =

Վարչապետին կարեւոր յայտարարութիւնները Ազգային Պաշտպանութեան մասին

= o–o =

ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՊԱՀՈՎ

Ի ՀԱՐԿԻՆ ՎԵՐԷՆ ՎԱՐ ՊԻՏԻ ՓՈԽԵՆ ԶԻՆՈՒՈՐԻԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Երեսփ. ժողովը երեքշաբթի օր քուէարկելով ստիպողական խնդիրները, նիստերը դադրեցուց մինչեւ մայիս 28ին: Այս առթիւ շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Պ. Ֆլանտէն, երկրին պաշտպանութեան եւ տնտեսական – ելմտական կացութեան մասին, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Ժողովը վստահութիւն յայտնեց 125ի դէմ 401 ձայնով: Դէմ քուէարկեցին ընկերվարականները եւ համայնավարները:

ՖՐԱՆՔԸ ԱՄՈՒՐ,— ՈՍԿԵԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ

Խօսելով ելմտական կացութեան մասին, վարչապետը յայտարարեց թէ Ֆրանսա երբեք պատճառ չունի Պելժիոյ օրինակին հետեւելու: Կառավարութիւնը պիտի պահէ ոսկեդրամի դրութիւնը եւ աւելի ապահովութիւն ներշնչելու համար, որոշած է փութացնել ոսկի դրամներու պատրաստութիւնը: Որ եւ է վախ չկայ Փրանքը արժեզրկելու:

Այս առթիւ, սեղանաւորական շրջանակներու մէջ դիտել կու տան թէ ոսկի դրամներու շրջաբերութիւնը մեծ օգուտ մը չպիտի ունենայ հրապարակին համար եւ շատեր պիտի ուզեն ոսկի դիզել: Անոնց կարծիքով, քանի որ Պանք տը Ֆրանսը 80,000,000,000 փրանք արժողութեամբ ոսկի ունի, կառավարութիւնը կրնայ դիւրաւ փոխ դրամ գտնել, պայմանաւ որ յանձն առնէ ոսկեդրամով վճարել:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յետոյ անցնելով բուն հարցին — ազգային պաշտպանութեան — Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց թէ մարտ 22էն ի վեր զինուորական շարժումներ կը կատարուին, իբրեւ հետեւանք Գերմանիոյ վերազինման եւ թէ սահմանագլուխի ամրութեանց պահակազօրքերը լրիւ կազմ ունին այժմ: Այն 160.000 զինուորները որոնք ըստ օրէնքի պիտի արձակուէին ապրիլ 15ին, կրնան դրօշի տակ պահուիլ աւելի երկար ատեն: «Ֆրանսա հարկադրուած է կազմակերպել իր ապահովութիւնը, նախ իր իսկ զինուորական միջոցներով եւ երկրորդ ուրիշ ազգերու հետ կնքուած զինուորական համաձայնութիւններով: Ոչ ոք կրնայ ժխտել զինուորական անմիջական տնօրինութեանց անհրաժեշտութիւնը: Կառավարութիւնը անգործ չէ մնացած որ եւ է ատեն: Ապրիլ 5ին զինուորական յանձնաժողովը պիտի քննէ պայմանաժամը լրացած զինուորներու արձակման խնդիրը: Կառավարութիւնը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը, յանուն երկրի գերագոյն շահերուն: Ինչ կը վերաբերի օդային ուժերուն, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են: Խորհրդարանը արդէն քուէարկեց օրէնք մը, քաղաքացիները պաշտպանելու համար ընդդէմ օդանաւային յարձակումներու: «Նահանջ» տարիներու բացը գոցելու համար ալ օրէնք մը քուէարկուեցաւ, երկարաձգելով զինուորութեան շրջանը: Բայց առժամեայ միջոց մըն է այս, եւ Գերմանիոյ զինուորական նոր կազմակերպութեան մանրամասնութիւնները իմանալէ յետոյ, Ֆրանսա թերեւս պիտի հարկադրուի վերէն վար փոխել իր զինուորական կազմակերպութիւնը: Գալով սպառազինութեանց, կառավարութիւնը որ եւ է մէկուն խորհուրդին չսպասեց իր պարտականութիւնը կատարելու համար: Անհրաժեշտ վարկերը քուէարկուած են եւ բացորոշ է թէ ուրիշ վարկեր ալ պէտք պիտի ըլլան: Այս նոր վարկերը պիտի օգտագործուին անմիջապէս որ լրանայ օդանաւային նախարարութեան յաւելուածական ծրագիրը: Ռազմանիւթի ճարտարագործութիւնն ալ կ'ընթանայ երկու ուղղութեամբ,— աւելցնել գործարաններու արտադրական կարողութիւնը եւ զգուշանալ մսխումներէ: Իսկ ամրութեանց ծրագիրը ամբողջովին գործադրուած է: Մէկ խօսքով, ոչինչ զանց առնուած է բոլոր ասպարէզներուն մէջ, երաշխաւորելու համար Ֆրանսայի պաշտպանութիւնը: Եթէ հարկադրուած եմ ըսել ամէն ճշմարտութիւն, սակայն եւ այնպէս երկիրը պէտք է պահէ իր հանդարտութիւնը: Ամէն բան ցոյց կու տայ թէ Ֆրանսա երկար եւ ծանր ճիգի մը պիտի ենթարկուի, ամրապնդելու համար իր ապահովութիւնը: Բայց կառավարութիւնը խուճապի չի վախնար որ եւ է ասպարէզի մէջ»:

Վարչապետին ճառը խոր տպաւորութիւն գործեց երեսփոխաններուն վրայ, որոնք իրենց վստահութիւնը յայտնեցին ստուար մեծամասնութեամբ:

⁂ Նոյն օրը ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Զօր. Տէնէն, օդանաւային նախարարը, Օդանաւային Պաշտպանութեան Միութեան առջեւ: Նախարարը յայտնեց թէ արդէն ունին 5000 կամաւոր ազդարարներ, 150,000 մարզուած օգնականներ եւ 23 «կրաւորական պաշտպանութիւն» կազմակերպութիւններ, քաղաքացիներու ապահովութեան համար: Ֆրանսա որքան ալ մեծ ուժ ունենայ եւ ինչ փոխադարձ միջոցներ ալ ձեռք առնուին, թշնամի օդանաւեր նորէն պիտի յաջողին ճամբայ գտնել եւ քաղաքներ ռմբակոծել: Բայց եւ այնպէս, շնորհիւ կրաւորական պաշտպանութեան, չպիտի կրնան ջլատել երկրին կեանքը: Կառավարութիւնը ամէն ճիգ պիտի թափէ, կատարելագործելու համար օդանաւային կազմակերպութիւնը: Մասնաւոր միջոցներ խորհուած են անակնկալ յարձակումներու դէմ եւ անընդհատ հետազօտութիւններ կը կատարուին: «Քանի մը օրէն ամէնէն արդիական օդանաւերու տորմիղ մը պիտի ունենանք կազմ եւ պատրաստ: Ֆրանսա վճռած է ռմբակոծութեան պատասխանել ռմբակոծութեամբ եւ հրդեհին հրդեհով»:

Ժողովին ներկայ էր նաեւ նախկին վարչապետ Տումէրկ, որ նոյնպէս կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ:

═ • • ═

ՊՈՌՏՈՅԻ ԱՄԼԱՅՄԱՆ ԴԷՊՔԻՆ առթիւ, նոր քննութիւններ կը հաստատեն թէ շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն զոհերը, 100էն մինչեւ 300, այր թէ կին:

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՂԵՒՈՆԴ Ծ. ՎՐԴ. ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆԻ ԴԷՄ

սարքուած մահափորձի մասին

Վերջին թղթաբերով հասած ամերիկեան թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն Ղեւոնդ Ծ. վրդ. Մարդուկէսեանի դէմ սարքուած մահափորձի մասին, որուն առաջին լուրը հաղորդած էինք երեքշաբթի օր.—

Յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուողներ Նազարեանի վրայ թափեցան եւ մահու չափ ծեծեցին զինք բռունցքով, ոտքով ու գաւազանով, երբ ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ եւ Նազարեանը ուշակորոյս վիճակի մէջ ազատեց ծեծողներու ձեռքէն:

Մարդուկէսեան իր կեանքը կը պարտի Տոքթ. Սթանլի Ֆրիտմէնի, որ պատահմամբ Սմիթ Սթրիթէն կ'անցնէր եւ ներս մտնելով սիրտը քննելիք ական – ջափողի լարով կապեց ու դադրեցուց Մարդուկէսեանի վիրաւորեալ թեւին արիւնհոսութիւնը: Միւս երկու գնդակները հանդիպած են Մարդուկէսեանի ո – րովայնին: Վիրաւորը հիւանդանոցի բժիշկներուն խօսքով, յոյս կը ներշնչէ ապրելու:

Պոսթըն Կլօպ մարտ 8ի թիւով կը գրէ թէ Մարդուկէսեանի անունը արդէն իսկ հանուած է վտանգաւորներու ցանկէն: Յակոբ Պարսամեանի վէրքը շատ աննշան է: Նախնական դարմանէ յետոյ տուն գացած է:

Նազարեան, որ նոյնպէս հիւանդանոց փոխադրուած է, ժամերով դարմանումէ յետոյ ուշքի եկած է: Ընդունած է թէ ինք սպաննելու դիտումով զարկած է Մարդուկէսեանը եւ երկար մանրամասնութիւններ տուած է պատճառներուն մասին: «Դժբախտութիւն մը պիտի ըլլայ եթէ ան ապրի — ըսած է — ան էր գլխաւոր կազմակերպիչը Դուրեան արք.ի սպանութեան»:

— Ես — յարած է — երեք ամիս առաջ ըսի Մարդուկէսեանի, որպէս զի դադրեցնէ իր պառակտիչ քարոզութիւնները: Եւ այսօր Պրոտ Սթ.ի եկեղեցին գացի սպաննելու զինք, բայց որոշեցի սպասել մինչեւ որ յուղարկաւորական պաշտամունքը աւարտի: Ես գիտէի թէ յուղարկաւորութիւնը ուր պիտի կատարուէր եւ *թէքսի*ով մը հոն գացի: Մարդուկէսեան հոգեւորական չի ճանչցուիր Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կողմէ: Անիկա բացարձակապէս եկեղեցական մը չէ:

Նազարեան կրակելէ յետոյ պոռաց յուղարկաւորներուն իր ատրճանակը շարժելով.— «Ետ կեցէք, ետ կեցէք» եւ ուզեց հեռանալ, դէպի ինքնաշարժեր գտնուող տեղ մը: Առաջին անգամ Պարսամեան ինկաւ իր վրայ եւ բռնեց զինք:

«*Պոսթըն Փօսթ*»ի պատմութեամբ, Մարդուկէսեան երկու տեղէ վիրաւորուած է: Նազարեան եւս դաշունահարուած է: Նազարեան իրեն եղած հարցման պատասխանելով, ըսած է թէ «Առջի գիշեր քունիս մէջ տեսայ զԱստուած, անիկա իմ մօտս եկաւ ու ըսաւ ինծի որ Մարդուկէսեանը սպաննեմ: Աստուած ըսաւ թէ Մարդուկէսեան այլեւս քահանայ չէ եւ պէտք է որ մեռնի»:

⁂ Հօրն Նազարեան, որ կիրակի օր (17 մարտ) Մարդուկէսեանը վիրաւորած էր, Երկուշաբթի դատարան հանուեցաւ եւ ընդունելով մէկտեղ թէ ինքը կրակած է, դատաւորին կարգադրութեամբ ըսաւ թէ յանցաւոր չէ, որպէս զի դատավարութիւն ըլլայ:

Շրջանային դատաւոր Լուիզ Տըն, 12000 տոլարի երաշխաւորութիւն սահմանեց Նազարեանի համար, 10000ը Մարդուկէսեանի եւ 2000ը Պարսամեանի վրայ յարձակում գործած ըլլալուն համար: Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 1ին: Նազարեան բանտ փոխադրուեցաւ, ուր մասնագէտներու կողմէ քննութեան պիտի ենթարկուի թէ իր խելքին տէ՞րն է, ինչպէս սովորութիւն է այսպիսի խնդիրներու մէջ: (*Պայքար*, 19 եւ 20 մարտ):

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

Լեհաստան կը կրկնէ իր առարկութիւնները

ՆՈՐԷՆ ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ

Անգլիոյ ներկայացուցիչը երէկ վերջացուց Վարշաւայի այցելութիւնը եւ անցաւ Փրակա, միեւնոյն առաքելութեամբ: Արժանահաւատ լուրերու համաձայն, Լեհաստան կրկնած է իր առարկութիւնները արեւելեան դաշինքին դէմ, այնպէս որ Պ. Իտըն չէ կրցած ստանալ իր սպասած արդիւնքը: Երկու կողմէն ալ բացատրութիւններ տրուած են, բոլոր մանրամասնութիւններով, եւ սակայն, համաձայնութիւն չէ գոյացած գլխաւոր հարցերու մասին: Մասնաւորապէս Մարաջախտ Փիլսուտսքի դիտել տուած է թէ արեւելեան դաշինքը նոր բան մը չաւելցներ հաւաքական ապահովութեան վրայ, քանի որ Լեհաստան ոչ – յարձակման դաշինքներ կնքած է Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան հետ, ինչպէս եւ զինակցութիւն՝ Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ հետ: Մէկ խօսքով, Լեհաստան աւելի վստահութիւն ունի պետութենէ պետութիւն կնքուած համաձայնութեանց, քան թէ հաւաքական դաշինքներու վրայ:

Իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ այժմ աւելի հաւանական է որ արեւելեան դաշինքը մէկդի դրուի եւ աւելի ճկուն բանաձեւ մը գտնուի, հաւաքական ապահովութեան համար: Կ'ըսուի թէ Լեհաստան պիտի համակերպի, եթէ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրը վերածուի միայն օդանաւային գործակցութեան: Արդարեւ, Լեհաստան դաշնագիր կնքած ըլլալով թէ Գերմանիոյ եւ թէ Ռուսաստանի հետ, չի կրնար թոյլ տալ որ մէկուն կամ միւսին զինուորները անցնին իր հողէն, բայց օդանաւերը կրնան սաւառնիլ, առանց վար իջնելու...

Երկու նոր պարագաներ աւելի կը թանձրացնեն անստուգութիւնը: Նախ, հետզհետէ կը հաստատուի թէ Մեծն Բրիտանիա չպիտի մտնէ որ եւ է հաւաքական կարգադրութեան մէջ որ ուղղուած է Գերմանիոյ դէմ կամ զայն պաշարելու հանգամանք ունի: Այս նկատումով, հաւանական է որ անգլիական կառավարութիւնը առաջարկէ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը չսահմանափակել որ եւ է շրջանի համար, այլ անոր մէջ առնել Եւրոպայի բոլոր ազգերը: Այսպիսի դաշինք մը պիտի հիմնուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ:

«Մարեցէք խանդավառութեան բոցերը»

Երկրորդ, իտալական կարեւոր թերթ մը, «Փօփօլօ տ'Իթալիա», ուշագրաւ խմբագրական մը հրատարակեց առջի օր: Այս թերթը կիսապաշտօնական օրկան է, իսկ խմբագրականին համար կ'ըսեն թէ գրած կամ ներշնչած է նոյն ինքն Մուսոլինի: Յօդուածը կը սկսի հետեւեալ ազդարարութեամբ.— «Ժամանակն է մարելու չափազանցեալ խանդավառութեան բոցերը»: Իտալական միւս թերթերն ալ սկսան այս եղանակը հնչեցնել, խօսելով Մոսկուայի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Զունենալով երկրի պաշտպանութեան ծրագիր, զինուորական հրամանատարութիւնը ստիպուած էր յատուկ միջոցներու դիմել: Զօրացուեցաւ սահմանային պահակութիւնը, — գլխաւորապէս արեւելեան սահմանը եւ մշակուեցաւ յառաջիկայ գործողութեանց ծրագիրը:

Ադրբէջանէն Վրաստան կ'անցնին երեք ճանապարհներ՝ երկաթուղագիծ Փոյլիի վրայով եւ խճուղիներ՝ Կարմիր կամուրջի ու Զաքաթալայի վրայով (Հայաստանի կողմէն վտանգ չկար, որովհետեւ Հայաստանը դեռ խորհրդայնացած չէր): Աւելի մեծ վտանգ կը ներկայացնէին Փոյլիի եւ Կարմիր կամուրջի գիծերը: Այստեղ պարզուեցաւ մեր դիւանագիտութեան մէկ նոր նուաճումը: Սահմանը կը բաժնուի Կուր եւ Խրամ գետերով: Ցայտնի եղաւ, որ ադրբէջանեան պահակները կեցած էին կամուրջին մեր կողմը: Այդպիսով երկու կամուրջներն ալ ամբողջովին հակառակորդի ձեռքն էին:

Մինչեւ պատերազմական գործողութեանց սկիզբը, զինուորական հրամանատարութիւնը, շնորհիւ Թիֆլիսի ադրբէջանեան զինուորական ներկայացուցչի բարի կամեցողութեան, յաջողեցաւ Փոյլիի մօտ ադրբէջանեան պահակները փոխադրել կամուրջի միւս կողմը: Կամուրջին տակ ականներ դրուեցան: Ինչ կը վերաբերի Խրամի վրայի Կարմիր կամուրջին, կարելի չեղաւ նոյն ձեռնարկը կատարել, որովհետեւ Ադրբէջանի ներկայացուցչի հրամանը ուշ էին առած եւ բոլշեւիկները հարկ եղած միջոցներուն դիմած էին:

Ստիպողաբար ձեռք առնուած միջոցները արդիւնաւոր եղան: Երբ բոլշեւիկեան զրահապատները հետեւակի հետ միասին մօտեցան Փոյլիի կամուրջին, մեր պահակները յաջողեցան պայթեցնել զայն: Բոլշեւիկներու միակ ճանապարհը մնացած էր Կարմիր կամուրջը, ուր պատրաստ էինք դիմաւորելու: Մինչ այդ բոլշեւիկեան 40 հեծելազօրք անցնելով սահմանը, Կարմիր կամուրջին մօտ յարձակեցան մեր պահականոցին վրայ: Անյաջողութեան մատնուելով, կարմիրները փախան, սպաննուած թողլով իրենց հրամանատարը, որուն վրայ գտանք Թիֆլիսի վրայ արշաւելու հրամանագիր:

Այդ մասին մեր կառավարութեան կողմէ եղած բողոքին բոլշեւիկները պատասխանեցին, որ իրրթէ անտեղեակ են, իսկ Մոսկուայի մեր ներկայացուցիչը կը ստորագրէր հաշտութեան համաձայնագիր ... Պատերազմը բռնկաւ:

Կարմիր կամուրջի մօտ բոլշեւիկները կատարեալ պարտութեան մատնուեցան: Անոնց 32րդ զօրաբանակը այնպիսի հարուած ստացաւ, որ ըստիպուեցան փոխադրել թիկունք: Իսկ անոր փոխարինող 20րդ զօրաբաժինը միշտ պարտութիւն կը կրէր եւ մեր զօրամասերը յառաջանալով, հասան Աղստաֆայի մօտ: Այդ յաջողութիւնը ձեռք բերինք միայն մեր յառաջապահ ուժերով: Մայիս 3ին մեր զօրամասերը, իրենց դէմ ունենալով ջախջախուած զօրքեր, կեդրոնացան Աղստաֆայի մօտ: Բագուի շրջանը բոլշեւիկներն ունէին նաեւ 3րդ զօրաբաժինը, բայց դժուար թէ ան ի վիճակի ըլլար օգնութեան գալ: Եւ առ հասարակ, բոլշեւիկներու համար, ինչպէս կը տեսնենք, շատ աննպաստ պայմաններ էին ստեղծուած:

Վրաց հրամանատարութիւնը տեղեակ էր, որ Գանձակի մէջ ապստամբութիւն կը պատրաստուի: Շարժման գլուխ անցաւ զօրավար Ջաւատ բէկ Շիխլինսկին եւ ապստամբութիւնը տեղի ունեցաւ մայիս 25ին:

Մինչ այդ վրաց բանակին հրամայուած էր մայիս 19ին անցնիլ յարձակման: Մայիս 17ի գիշերը սպարապետն անձամբ ստանձնեց արեւելեան ճակատի հրամանատարութիւնը եւ Սադախլու հասաւ պատերազմական նախարար Լորդկիպանիձէի ընկերակցութեամբ: Մայիս 18ի առաւօտեան սպարապետը կառավարութեան նախագահէն կը ստանայ հեռագիր, որով կը հրահանգուէր դադրեցնել ռազմական գործողութիւնները եւ բանակցութեան մտնել հակառակորդին հետ հաշտութիւն կնքելու: Քանի մը ժամուան ընթացքին անորոշ կացութիւն էր: Մէկէ աւելի անգամներ փոխուեցաւ հաշտութիւն կնքելու կամ պատերազմը շարունակելու որոշումը: Վրաստանի ճակատագիրը որոշուեցաւ ոչ թէ 1921ին, այլ ճիշդ այդ առաւօտ: Եւ ոչ միայն Վրաստանի ...

Իբրեւ արտառոց երեւոյթ, պէտք է արձանագրել հետեւեալ փաստը.—

Մայիսին սկսած բանակցութիւնները վերջացան միայն սեպտեմբերին: Որքան որ լեհ-բոլշեւիկեան պատերազմը կը մօտենար վախճանին եւ Վրանգէլի բանակը կը քշուէր Խրիմ, այնքան բոլշեւիկները մեզի հանդէպ աւելի պահանջկոտ կը դառնային: Եւ ահա պատահեցաւ պատմութեան մէջ չտեսնուած դէպքը.— Բոլշեւիկները, սպառնալով թէ կ'ընդհատեն բանակցութիւնները, պահանջեցին որ մենք քաշուինք մեր սկզբնական դիրքերը: Եւ մենք, յաղթողներս, ետ քաշեցինք մեր զօրքերը եւ իբրեւ ողորմածութիւն, ստացեցինք հաշտութեան՝ մեր կողմէ իսկ ջախջախուած թշնամիին հետ: Ի՞նչ է այս. հաշտութի՞ւն թէ ուրիշ բան, թող ինք ընթերցողը դատէ ...

Այն ինչ, իրերու կացութիւնը այդ չէր թելադրեր: Բոլշեւիկներու համար ընդհանուր կացութիւնը շատ եւ շատ աննպաստ էր դասաւորուած: Խրիմ ամրանալով, զօրավար Վրանգէլ կը ճնշէր բոլշեւիկեան ուժերը, իսկ Լեհերը, անցնելով ռուսական սահմանները, հարիւր հազարով դէպի կը վերցնէին: Վրացիներն ալ իրենց հերթին կը հարուածէին: Վրաց սպարապետն իր տրամադրութեան տակ ունէր 35—40 հազար կռուող ուժ եւ հարկ եղած պարագային կրնար աւելցնել: Եթէ նկատի առնենք նաեւ մայիս 25ի Գանձակի ապստամբութիւնը, հասկնալի կը դառնայ, թէ ինչ ծանր կացութեան էր մատնուած խորհրդային իշխանութիւնը:

Պէտք է մատնանշել, որ Գանձակի ապստամբութեան կը մասնակցէին նաեւ Ադրբէջանցի զինուորներ, որով կարելի է ենթադրել, թէ ադրբէջանեան բանակը կը լքէր բոլշեւիկեան զօրքը: Եթէ մայիս 19ին դիմէինք յարձակման, հիմք կայ կարծելու, որ վրաց զօրքը կը յաղթանակէր, որովհետեւ իր դէմ ունէր բոլշեւիկեան պարտուած երկու զօրաբաժին: Պէտք է ենթադրել, որ Գանձակի ապստամբութիւնը մեր յարձակման պարագային արդիւնք պիտի հանդիսանար բոլշեւիկեան զօրքի կեդրոնացման:

Ադրբէջանի մէջ կը սպասէին Վրացիները եւ պէտք է մտածել, որ մեր յարձակման պարագային ապստամբութիւնը կը յաջողէր եւ կը ծաւալէր ամբողջ երկրի մէջ: Բնական է, որ ապստամբենչ ու խրոխտ լեռնականները անտարբեր չէին մնար եւ նոյնպէս կ'ապստամբէին: Իսկ թէ այդ պարագային ի՞նչպէս կը զարգանային դէպքերը, ինչե՞ր տեղի կ'ունենային Հիւսիսային Կովկասի, Տոնի եւ Կուբանի Խազախներուն մէջ, ի՞նչ ընթացք կ'ունենար Վրանգէլի պայքարը, արդեօք Լեհերը չէի՞ն շարունակեր իրենց յաղթական արշաւանքը եւ ի՞նչ վերաբերում կ'ունենային արեւմտեան պետութիւնները,— մարգարէութիւն չընենք: Բայց թէ 1920ին բոլշեւիկները կը վտարուէին Անդրկովկասէն, Լեռնականներէն ու Տաղստանէն, այդ անվիճելի է:

Լեհաստանի եւ Վրանգէլի ճնշման տակ եւ քայքայուած փոխադրական միջոցներով, բոլշեւիկները չէին յաջողեր բաւականաչափ զօրք կեդրոնացնել կովկասեան ճակատը: Չէ՞ որ Վրաստանի դէմ պատերազմելու համար, բոլշեւիկները 1920ի ամառէն մինչեւ 1921 փետր., Ռուսաստանէն կրցան Ադրբէջան կեդրոնացնել միայն 40 հազար զինուոր: Սակայն, կարեւորն այն է, որ այդ դէպքերը խոշոր անդրադարձում կ'ունենային ամբողջ Կովկասի մէջ եւ կը ծառայէին իբրեւ ամուր պատուանդան կովկասեան ժողովուրդներու ապագայ կենակցութեան:

Պէտք է յիշել, թէ ինչ յարաբերութիւններ կը տիրէին վերջին երկու դարերու ընթացքին Կովկասի մէջ մահմետականներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ: Թէեւ լարուած յարաբերութիւնը որոշ չափով մեղմացած էր, բայց դարձեալ մենք ականատես էինք հայ-թրքական յաճախակի ընդհարումներու: Եւ ահա բախտը մեզի առիթ կուտար մոռնալու միջնադարեան թշնամանքը եւ մարտի դաշտին վրայ, ընդհանուր թշնամիի դէմ մղուած պայքարին մէջ զարթնելու նոր կեանքի հիմերը:

Ընդհանուր գործին համար թափուած արիւնը ժողովուրդները միացնող լաւագոյն շաղախն է եղբայրաբար ապրելու, ինչ որ այնքան անհրաժեշտ է մեզի եւ, որուն այնքան կը ձգտին կովկասեան ժողովուրդները:

Ցանցանքը ճակատագրին պէտք չէ վերագրել, եթէ մենք չկրցանք օգտագործել նպաստաւոր պայմանները: Պէտք է յուսալ, որ ապագային մեր ղեկավարներու աւելի յաջող ընտրութիւն կը կատարենք»:

Վրաց սպարապետին այս յօդուածին պատմական կարեւորութիւնը կասկածէ վեր է: Յօդուածին արժէքն աւելի կը բարձրանայ, երբ նկատի առնենք հեղինակին անձը: Ահա թէ ինչ կարծիք է յայտնած զօրավարի մասին բոլշեւիկ սպայակոյտը.—

«Զօրավար Կվինիտաձէն ընդհանուր սպայակոյտի անդամ է եւ հին սպայ՝ խելացի, քաջ եւ կորովի: Իր ռազմավարութիւնն է՝ հարուած, յարձակում: Ձեռներէց եւ հրաշալի ծանօթ զինուորի հոգեբանութեան: Վրաստանի բանակի լաւագոյն սպան է»:

Նկարագրելով Անդրկովկասի 1920ի դէպքերը, եթէ վրաց սպարապետը կանգ առնէր նաեւ այդ շրջանին Հայաստանի մէջ եւ սահմաններու վրայ կատարուած բոլշեւիկեան դաւադիր գործողութեանց վրայ, մեր կարծիքով պատմութիւնն աւելի լրիւ կ'ըլլար:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«ՊԱՊ - ՈՒԽՏԻ»

«Հայրենիք» ամսագրին նոր լոյս տեսած է Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան օրինաւոր կեդրոնական վարչութեան «Պապ Ուխտի» պարբերաթերթը, որ ըստ մեր ունեցած տեղեկութեան պիտի ունենայ առայժմ 24 էջ ծաւալ եւ լոյս պիտի տեսնէ երեք ամիսը անգամ մը:

Պապ - Ուխտին Մալաթիոյ մէջ դրախտանման պարտէզներով, ծառ ու ծաղիկներով, գետնաբուխ ջուրերու ակունքներով օժտուած ուխտավայրի մը անունն է:

Ի՞նչ է այս պարբերաթերթին նպատակը եւ ինչո՞ւ կը հրատարակուի:

Կրթասիրացի հարազատ կեդրոնական վարչութիւնը իր խմբագրականին մէջ յստակ կերպով կը պատասխանէ այս հարցումներուն:

«Երեսուն տարիներու միութիւնը պահել իր կոչման բարձրութեան վրայ. անողոք կերպով պայքարիլ միութեան սպառնացող բոլշեւիկեան այլասերիչ ու պառակտիչ քարոզչութեանց դէմ, վառ պահել Հայրենիքի սէրը վտարանդի հայրենակիցներուն մէջ, եւ փրկելով Մալաթիոյ հայութեան պատմութիւնը, ժողովրդական գրականութիւնն ու ազգագրական պատմութեան նիւթերը, օգտակար դառնալ հայ գրին ու գրականութեան»:

Առաջադրուած այս նպատակները այնքան այժմէականութիւն կը ներկայացնեն, ու այնքան օգտակար են, որ մենք առանց վարանումի սրտանց կ'ողջունենք Պապ Ուխտի հրատարակութիւնը:

Միութիւն մը, որ Կրթասիրաց անունը կը կրէ, իր ետեւն ունի աւելի քան քառորդ դարու կեանք մը եւ 200.000 տոլարի նուէրներ, որոշ տարրերու նենգամիտ ոտնձգութեանց պատճառով ոչ միայն կրթական որեւէ գործ կատարած չէ, այլ նոյն իսկ իր համառօտ պատմութիւնն անգամ գրի առած չէ: Ինչո՞ւ ... Որովհետեւ ընկերութեան մէջ բոյն դրած յետադիմական տարրերը շարունակ բուռն յամառութեամբ ձախողեցուցած են կրթական բոլոր ծրագիրները, իրենց բրածոյ ու խաւար մտքի տիրապետութիւնը յաւերժացնելու համար: Եթէ ուրիշ որեւէ կարիք ու պահանջ չըլլար, այս մէկն ալ բաւական էր կեանքի կոչելու Պապ Ուխտի նման պարբերաթերթ մը:

Գաղթահայ կեանքը փոթորկող վերջին տարի ու կէսուան պայքարէն առաջ շատ էր թիւը անոնց, որոնք եկեղեցիի կամ մանաւանդ Հայրենակցականի գործով հետաքրքրուիլը մեր մէջ պզտիկութիւն կը համարէին: Այս վնասակար ու հիմնովին սխալ դատողութեան պատճառով քիչ թէ շատ աչքի զարնող մտաւորական ուժերը քաշուած էին մէկ կողմ, հրապարակը թողլով աննկարագիր տարրերուն, որոնք իրենց քմահաճոյքին համաձայն կը վարէին թէ եկեղեցիի եւ թէ Հայրենակցականի գործերը:

Բոլշեւիկները, որ իրենց համայնավարական ախտը տարածելու համար միշտ կը փնտռեն հիւանդոտ մարմինները, տեսան այս տկար ու անտէր կողմը սփիւռքի հայութեան եւ ոչ միայն փառաւորապէս տեղաւորեցին հոն իրենց նենգամիտ ու խառնակիչ գործակալները, այլ եւ արդէն գործի գլուխ գտնուող պորտաբոյծ տարրերը դարձուցին իրենց դաւադրութեանց գործիք ու միջոց:

Հայրենակցականները 100.000 տոլարներու հասնող հարստութիւն ունէին ու թոյլ կազմակերպական ցանց: Ինչո՞ւ հարուածային կարգով չպառակտել զանոնք՝ թէ տիրանալու համար այդ պատրաստի հարստութեան եւ թէ՛ վերածելու զանոնք բոլշեւիկեան բջիջներու:

Դժբախտաբար, շնորհիւ վերեւ յիշուած անտարբերութեան եւ «ճակատականներու» դաւադիր գործակցութեան, բոլշեւիկները մասամբ հասան իրենց նպատակին:

Ներգաղթի, վերաշինութեան ու այլ հրապուրիչ խայծերով յաջողաբար պառակտեցին մեր խաղաղ հայրենակցական միութիւնները, առանց կարգին նաեւ Մալաթիոյ Կրթ. Ընկերութիւնը, որ քաւութեան նոխազ դարձաւ ռամկավար բոլշեւիկ գործակցութեան:

Ահա այս դաւադիր գործակցութեան դէմ է որ ճակատաբաց ու անվարան պայքար կը յայտարարէ համանուն ընկերութեան հարազատ կեդրոնական վարչութիւնը Պապ-Ուխտի միջոցով:

Բացարձակ ճշմարտութիւն է որ ռամկավար - բոլշեւիկ գործակցութեան միակ նպատակը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հարուածելու, մահացնելու մոլուցքն է: Բաւ է որ անոնց դէմքերէն վար առնուին դիմակները, ու ցուցադրուին ժողովուրդի լայն խաւերուն իրենց իսկութեան մէջ, եւ արդէն մղուած պայքարը կը հասնի իր նպատակին:

Անոնք, որ Հայրենակցականի գործին ու ստեղծուած ներքին պայքարի ծաւալին մօտէն տեղեակ չեն, անշուշտ իրաւացի պիտի առարկեն թէ հայ մամուլը կը կատարէ այդ գործը: Այսպիսիներ պէտք է գիտնան սակայն, որ խոշոր հայրենակցականներու գործերը այժմ այնքան ընդարձակուած են եւ անոնց ներքին ցաւերն ու վէճերը այնքան բարդացած, որ մամուլը հակառակ իսկ իր բարի կամեցողութեան չի կրնար անոնց լիուլի գոհացում տալ, առանց զգալիօրէն վնասելու իր կոչումին:

Բայց ընկերութեան նպատակին համար գործելով, կեդրոնախոյս ու ապազգայնացած տականքներուն դէմ պայքարելով հանդերձ, Պապ - Ուխտին կը հետապնդէ ուրիշ գեղեցիկ նպատակ մը, որ մեր բոլորիս սրտին մօտիկ է: Ան կը խոստանայ վերջնական կորուստէ փրկել Մալաթիոյ աւելի քան քսան հազար հայութեան ժողովրդային գրականութիւնը, առակները, հէքեաթները, վիճակահանութեան ժամանակ մանիկներու ըսած անսպառ քառեակները եւ վերջապէս ազգագրական պատմութեան վերաբերեալ նիւթերը:

Ցաւալի իրողութիւն է, որ Մալաթիոյ հայութիւնը շատ քիչ տուրք է տուած հայ գրականութեան բաղդատմամբ իր դրացի քաղաքներուն: Թլկատինցին ու Զարդարեանը, Սիամանթօն ու Վարուժանը սնած Խարբերդի, Ակնի ու Սեբաստիոյ ժողովրդային գրականութեան աւիշով, ստացած են հում նիւթ ու անսպառ ներշնչում, ապա ստեղծագործած են իրենց գեղարուեստական գրականութիւնը: Մալաթիան հազիւ ունեցած է Որբերեան մը, որ սակայն միշտ ապրած է օտարութեան մէջ եւ անկէ ըստացած իր ներշնչումները:

Եթէ Պապ - Ուխտին յաջողի Մալաթիոյ հայութեան ժողովրդային գրականութեան հում նիւթերը վերջնական կորուստէ փրկել, իր ծննդավայրին հանդէպ կատարած կ'ըլլայ անմոռանալի գործ մը եւ հայ գրականութեան կը մատուցանէ գնահատելի ծառայութիւն մը:

Ճանչնալով Մալաթիացիներու նահապետական ոգին, յամառ ու աննըկուն կամքը, զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը, մենք կը հաւատանք, որ Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի բոլոր պարկեշտ ու հայրենասէր Մալաթիացիները պիտի բոլորուին Պապ - Ուխտի շուրջը եւ պիտի գործադրեն իրենց լաւագոյնը, որ այս պարբերաթերթը տարածուելով յաջողապէս ծառայէ իր առաջադրած հանրօգուտ նպատակներուն:

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ

ԵՐԵՔ ԺԱՄ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Անցեալ շաբթու հրատարակեր էինք Նոր Օրի տեսակցութիւնը՝ Մայքըլ Արլէնի հետ, որ Աթէնք կը գտնուի: Հայազգի գրագէտը այս առթիւ այցելած է նաեւ Ֆիխսի գաղթակայանի Լուսաւորչեան վարժարանը, մնալով երեք ժամ: Վարժարանին տնօրէնը, ընկեր Կ. Կառվարենց, գրի առած ըլլալով իր տպաւորութիւնները, կ'ամփոփենք էական մասերը.—

Պ. Արլէն երկարօրէն կարող կ'առնէ է. դասարանին մէջ: Կը հետաքրքրուի մեր կրթական ծրագրով, այլ մանաւանդ պատէն կախուած Խ. Հայաստանի քարտէսով: Զ. դասարանը թըւաբանութեան մէջ է: Գրատախտակին վրայ աշակերտուհի մը գրահաշուական խնդիր մը լուծելու վրայ:

— Ալճեպրա՞ ... կը բացագանչէ, Պ. Արլէն: Ես ինքս պիտի չկրնայի լուծել այս խնդիրը: Իբր աշակերտ միշտ սարսափած եմ թիւերէն: Թուաբանութեան դասի առենը, միշտ գրասեղանին տակը կը պահուըտէի:

Բոլոր դասարաններուն մէջ նոյն զուարթ ու խանդավառ տրամադրութիւնը: Ակներեւ կերպով յուզուած եւ ուրախ՝ Պ. Մայքըլ կը շոյէ բազմաթիւ աշակերտներու գլուխները:

— Հայու սեւ աչքեր, այնպէս չէ՞, կը մրմնջեմ կամացուկ:

— Լոյսով եւ իմացականութեամբ լեցուն, կը յարէ ան, հաւատաւոր շեշտով մը:

Քանի դասարանները կը յաջորդեն իրարու, Պ. Արլէնի շահագրգռութիւնը այնքան կ'աւելնայ:

— Քանի՞ աշակերտ ունիք:

— 500:

— Ամէնքն ալ Հա՞յ են:

— Եւ աղքատի տղայ:

Կը խնդանք. Պ. Մայքըլ կը հասկնայ տոհմիկ ասութիւնը, տեսակ մը առհաւական վերյիշումով: Տեղն է հոս յիշել թէ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ կէս առ կէս հայերէնով: «Անգլիացի» գրագէտը բաւական հաճելի հայերէն մը կը խօսի, իւրայատուկ շեշտով մը որ զուրկ չէ հրապոյրէ:

Կարգը կուգայ մանկապարտէզին: Ծաղիկ դասարանի պատկերներուն մէջ աչքին կը զարնէ սաւառնակներու խմբանկար մը:

— Աէրօփլա՞ն ալ ունիք, կը գոչէ ան հայերէն:

— Այո՛, թուղթի վրայ, կը պատասխանեմ ես: Արդէն մեր ամէն բանը թուղթի վրայ է, նոյն իսկ ... Հայաստանը:

— Ես ալ թուղթի վրայ եմ, կ'եղբայրակէ Պ. Արլէն՝ կատակելով:

Դպրոցէն վերջ կարգը կուգայ տեսնելու հաստատութեան միւս բաժանումները: Գիտութեան աշխատանոցէն վերջ, Պ. Արլէնի ուշադրութիւնը կը գրաւէ նորակառոյց մատենադարանը:

— Մեր ամէնէն համով սենեակն է ասիկա, կ'ըսեմ հայերէն:

— Իրա՛ւ շատ համով է, կը փոխադարձէ ան, մայրենի բարբառով ու կը յարէ.— Ես հոս պիտի գամ գրելու համար: Օթէլին մէջ չեմ կրնար աշխատիլ ...

— Ահա՛ Հայնոցը:

— Որքա՞ն:

— 4—5000:

—Տնտեսապէս ապահովուա՞ծ են:

— Գրեթէ բոլորն ալ կ'աշխատին: Բարեկեցիկ են մեծ մասամբ: Մուրացկան չունինք:

— Կամքի ուժը կը յաղթէ ամէն բանի: Պէտք չէ յուսահատիլ, կը յարէ Պ. Արլէն համոզուած շեշտով մը: Կեանքը փորձութեան եւ պայքարի կրկէս մըն է: Տասնըեօթ տարեկան էի, երբ տունէն հեռացայ: Իտալ մը ունէի,— ուրիշ ոչինչ: Ստիպուած էի շարաչար աշխատիլ եւ գիշերները գրելով ապրուստս ճարել: Շատ դըժուար եղաւ սկիզբները: Ոչ մէկ բարեկամ ունէի: Միջավայրը անհաղորդ իսկ ես՝ երիտասարդ էի եւ ... Հայ: Բայց մաքառեցայ եւ յաղթեցի կամքի ուժով:

— Ձեր նոր վէպը պիտի ուշանա՞յ, կը միջամտեմ ես, նիւթը փոխելու համար: Սովորաբար երկու տարին անգամ մը գիրք մը կուտաք. բայց այս անգամ, երկու տարին անցաւ:

— Ձեմ աճապարեր: Որովհետեւ կ'ուզեմ լաւ բան մը տալ: Մինչեւ 25 տարեկանս կը գրէի դրամի համար: Պարզապէս վաճառական էի ... Թուղթի վրայ: (Վերջին բառերը՝ հայերէնով): Բայց որոշած էի 35էս վերջ գըրել այնպիսի գիրք մը, որ 50 տարեկանիս կարդայի եւ հաւնէի: Հիմա ատոր է որ կ'աշխատիմ:

Ճաշը կ'անցնի խիստ մտերմական եւ ... հայկական մթնոլորտի մը մէջ: Խօսակցութիւնը գրեթէ ամբողջապէս հայերէն է: Գինիի ումպերուն հետ, կը բացուին նաեւ լեզուներն ու սիրտերը:

Կամսարական վրդ.ը հարց կուտայ թէ մինչեւ հիմա հայկական թիփեր ալ նկարագրա՞ծ է իր վէպերուն մէջ:

— Այո՛, կը պատասխանէ Պ. Արլէն, բայց մեր Հայերը չափազանց դիւրազգած են: Գրականութեան մէջ նկարուելու քաջութիւնը չունին:

— Բայց պէտք է հայկ. կեանքէ կամ պատմութենէն նիւթի մը վրայ գիրք մը գրէք անպատճառ:

— Բան մը պիտի գրեմ, ուշ կամ կանուխ: Այո՛, հիմա կը մտածեմ, որ պէտք է գրեմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՄ ԱՉՔԵՐՈՒՍ ՆԱՅԷ ԴՈՒՆ

Գրիչը կաղամարին քովն էր: Դողացին մատները երբ դպան անոր: Խոշորցած, լարուած աչքերով նայեցաւ, դարձուց, դարձուց, դարձուց մատներով: Կ'ուզէր խօսիլ, բան մը ըսել, հարցում մը միայն, երկու բառ...

Այս գրիչը, այն օրերուն երբ ձեռքին մէջն էր, երբ միս մինակ, կը գրէր թուանշանները, այն օրերուն՝ հանդարտիկ, դառնուկի նման... Այդ օրերուն բնաւ սրտին մէջ մնացած ձայներուն չէր դպած, իր աչքերուն լոյսը խաղաղ ու անձայն, առանց դողալու մատները, կը դպէր անոր: Այս գրիչը իր հետ միս մինակ կ'ապրէր լռիկ: Օր մը օրանց իր աչքերուն ...

Իր դէչ օրերէն մէկը այն օրը, երբ խանդաղատանքով, «գրչէն արիւն կը կաթէ», ըսաւ, երբ այս զարմանալի տղան կը գրէր՝ բառերը առանց փնտռելու, ու գրիչը կը սահէր թուղթին վրայ, սրտառուչ սարսուռ մը կը հանէր, կը լեցնէր իր սիրտը: Գրիչին տուած սարսուռը թուղթին, հիմակ դող կը հանէր զինքը, սահմռուք կուտար, կ'արիւնէր սիրտը: Կարծես այդ արիւնին հեղուկը կը տեսնէր կաղամարին մէջ լեցուած, եւ

— Արիւն, արիւն, արիւն մրմնջած ատեն, դանակի պէս երեւցաւ աչքերուն գրիչը:

Գրադիրը ներս մտաւ:

Ամէն օրուան պէս աչքերը խելօքիկ, սա Օհան աղբարին տղան՝ անուշիկ Երուանդը, ամէն օրուան տղան:

— Նստէ դիմացս, առ օրագիրը, կարդա ծայրէ ծայր, ըսաւ Օհան ախպար, այս անգամ ձայնը աւրուած, կորսնցուցած իր յստակութիւնը:

Կարդաց, կարդաց, կարդաց:

Բայց ինչո՞ւ տեղ տեղ կը կենար, կը ճնշէր լեցուն սրտով: Երբ վայրկեանը եղերական ու անդիմադրելի կը դառնար, կը սպասէր, ու բան մը տեսածի պէս անբացատրելի, դժուարութեան այնպիսի լռութիւն մը կուտար՝ որ անդունդ մը կը բացուէր:

Կարդաց այսպէս, նախադասութիւնները լոյսէ գիծերով զատեց իրարմէ, բառերը հատիկ հատիկ հընչեց, տուաւ ամէն մէկին իր ձայնը: Օհան ախպար գլուխը ձեռքին կոթնեցուցած մտիկ ըրաւ: Այս բառերը անուններու պէս կը հնչէին, կը բանային իրենց աչքերը, կը նայէին իրեն: Կը ճանչնար այդ անունները:

Ատենօք, անոնք անտարբեր կը թողէին զինքը: Մտածումին փայլակումը երբեք չէր այցելած այդ օրերուն իր սրտին: Սրտի տարօրինակ դողերը հիմակ որ կրակի պէս կ'իջնէին իր վրայ, այդ բառերը իրենց ճշմարիտ իմաստով ձայն կուտային, կը տեսնէր ամբողջ անցեալը մը դժոխքը: Իր կեանքին խոտորումները պատկեր, պատկեր, կը տեսնէր աչքերով: Այս ձայնը կը թնդար, կը խեղդէր հիմակ իր ձայնը, ու չէր կրնար խնդրել, խնդրել ու ըսել:

— «Ալ մի նայիր իմ աչքերուս»:

Այս քանի մը բառերը կ'ուզէր ըսել: Երբ շրթունքները լարեց, Աստուած իմ, ի՞նչ էր այն խեղդուկը, ճնշում որ կը ծանրանար, կը ծանրանար, ու այս քանի մը բառերը ըսելու տեղ, յանկարծ, մշուշ մը կլլեց իր աչքերը, ու

— «Ինչո՞ւ պէտք, իմ աչքերուս նայէ դուն», կականեց, ու յոգնած, յոգնած, կոթնեցաւ աթոռին:

Երուանդ, Օհան ախպարին աչքերուն նայած ատեն, ուրուական մը կը տեսնէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

— Courtisanի գրավէճին առթիւ, ի՞նչ էր ձեր տպաւորութիւնը :

— Օ՛, առիկա ուղղակի ագիտու-թեան արդիւնք էր : Իմացածիս նայե-լով, բարեբախտաբար պզտիկ թիւ մը կը կազմէին զիս չհասկցողները : Բայց մէկէն, փարիզ, որ մինչեւ վերջ յա-մառեցաւ : Ի՞նչ էր անունը …

— Զօպանեա՞նը :

— Այո՛ :

— Ինչի՞ կը վերագրէք այս թշնա-մանքը :

— Թերեւս նախանձի, կը միջամտէ Գ. Ցէնէրճեան :

— Իրենց քարիէրը լրացուցած մար-դիկ իրաւունք չունին նախանձելու երիտասարդներուն : Ես ոչ մէկուն թշ-նամի եմ, հետեւաբար թշնամանք ալ չի կրնար ըլլալ :

— Այդ գրավէճին մէջ, սակայն, մեծամասնութիւնը ձեզի հետ էր :

— Կը կարծեմ թէ այդպէս պէտք է մտածէր ամէն ճշմարիտ հայ մարդ : Ես իմ ցեղս կը սիրեմ, բայց իմ սէրս արդիւնք մը չէ որ քննադատեմ անոր անցեալի ու ներկայի թերութիւնն-երը : Օրինակի համար այսօր ալ կան կարգ մը մարդիկ՝ որ պատիւ չեն բե-րեր հայ ազգին : Եւ ես կը զգուշանամ անոնցմէ, որովհետեւ օտարները զիս ալ անոնց հետ կը բաղդատեն : Ան-շուշտ այս դիտողութիւնս խոնարհ խաւերէն աւելի կը վերաբերի այն թի-փերուն՝ որոնք տանիքներէն կը պո-ռան իրենց Հայ ըլլալը եւ սակայն ի-րենց համբաւը կ՚արատաւորէ ազգը :

Ճաշէն կը բարձրանանք դարձեալ տանիքը, բաց օդին ծխելու համար, կուշտ ու կուռ : Կը խօսինք սարէն ձո-րէն, այլեւս մտերմացած :

Գ. Արլէն ամերիկեան սիկառ մը կը հրամցնէ ինծի : Ու ոսկեզրուագ ծխա-տուփին կողքին նեբսը քանդակուած անունները մատնանշելով, կը բացա-տրէ .

— Ահա ամբողջ ընտանիքս : Ամէնէն վերը ես եւ կինս (Տիգրան — Աղաւնե-տա), մէջտեղը՝ մանչս, խակական Մայքըլ Արլէնը, իսկ վարը՝ աղջնակս Վենեցիան : Կը տեսնէք որ հաշիւը փակուած է :

— Այդ բանը Աստուած միայն գի-տէ, վրայ կուտամ ես :

— Բայց այլ եւս տեղ չէ մնացած նոր անուններու համար, կը պնդէ ան խնդալով :

— Նոր ծխատուփ մը կը գնէք …

Ցետոյ .

— Ինչո՞ւ այսքան շուտ կը թողուք Աթէնքը :

— Զեմ կրնար տեղ մը տեւական ը-նել : Միշտ պէտք է ճամբորդեմ : Խառ-նուածքի խնդիր է : Նոյնպէս կը խոր-շիմ սեփականութենէ : Կը բնակիմ միշտ meublé տուներու մէջ :

— Կատարեալ ընկերվարական մը, ուրեմն :

— Ամէն ճարպիկ մարդ ընկերվա-րական է, բայց ոչ կարմիր …

— Պէրնարտ Շօին պէս :

— Շօն բոլշեւիկ չէ : Միայն շատ խիստ է դիկտատորներուն հանդէպ :

— Իսկ դո՞ւք :

— Կ՚ատեմ ամէն տեսակի բռնու-թիւն : Ապագայ կեանքը պիտի դրուի ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ :

Իսկ դուք, կը հարցնէ յանկարծ ինծի դառնալով, դուք ո՞ր կուսակ-ցութեան կը պատկանիք : Հնչա՞կ, Դաշնա՞կ :

— Դաշնակցական եմ, եւ հաւատա-ւոր … հին գինի :

— Ուրեմն ազգայնական էք : Բայց պէտք չէ շատ ազգայնական ըլլալ : Նախ մարդ ենք, յետոյ Հայ :

— Մեր ազգայնականութիւնը դրահ մըն է ոչ թէ սուր : Բոլորովին տարբեր մեծ ազգերու շովինիզմէն՝ որ կ՚ուզէ ուրիշները կլանել :

Կամաւորական վրդ. միջամտելով զեղեցկօրէն կը բացատրէ մեր կա-ցութիւնը եւ այն վտանգները՝ որոնք կը սպառնան զանազան միջավայրե-րու ազդեցութեանց ենթակայ հայ ժողովուրդին :

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— • —

Աջէն ու ձախէն, բազմախիւ ու բազմադիմակ շոշորթներու վայրա-հաչութիւններուն չեմ դիջանիր պա-տասխանել : Իսկ ծածկանուններու տակ իրենց ինքնութիւնը պարտկող յիմարներուն՝ երբեք ու երբեք : Ծած-կանունի տակ ապաստանելու վախը, արդէն ինքնին դատապարտութիւնն է ենթականերուն :

Ներողութիւն, այս մէկ անգամ-ուան համար :

Անցեալ շաբաթ, Փարիզի Հնչակեան եւ Ռամկավար թերթերուն մէջ, Տրա-կլինեանէն ղրկուած ապուշապատում գրութեան մը հանդիպեցայ, որուն մէջ խծբծանքի առարկայ դարձած էի : Հնչակեան թերթը եղածին պէս առ-պած էր մանկապարտէզի աշակերտի շարադրութիւնը յիշեցնող այդ յիմա-բաղպատումը : Իսկ ռամկավարներու թերթը յղկած էր ու յարմարցուցած :

Ի՞նչ բան է որ տեղի տուած է այս քսութեան : Մարսէյլի մասին գրած տարեկան տեսութեանս մէջ, յիշած էի թէ ուրիշ քանի մը շրջաններու կարգին, Տրակլինեան եւս պիտի մաս-նակցի իր ներկայացուցիչներով ազգ. երեսփ. ժողովին :

Ահա այս է ամէնը : Բայց այս ի՛նչ-քան կիրք, ի՛նչքան անկիրթ քսու-թիւն :

Անցեալ տարի երբ Տրակլինեան գա-ցի, պարտք սեպեցի առաջին առթիւ իսկ այցելութեան երթալ մատուռ-մանկապարտէզը, եւ տեսնուիլ «Յա-ռաջդիմասէր միութեան» վարչու-թեան անդամներուն հետ : Աչք ծակող պակասները անտեսեցի գիտակցաբար, այն նկատումով, որ չըլլայ թէ իրար իյնան : Եւ այս առաջդրութեամբ ալ, վերադարձիս գրեցի «Յառաջ»ին մէջ, գովելով զիրենք : Եւ յանձնարա-րեցի Տրակլինեանի դժգոհ տարրերուն, որ չըլլայ թէ խախտեն կացութիւնը անիմաստ ըսի ըսաներով :

Եւ ահա այն մարդիկը որ գովեստի արժանացեր էին, ձայն ու ծպտուն չհանեցին, եւ հիմա ալ, պզտիկ ակ-նարկի մը առթիւ փրփրցուցի բռնուած են :

Անկիրթ Թորգոմներ, Դաշնակցու-թիւնը ձեզմէ չպիտի սորվի թէ, Տրա-կլինեանի մէջ թէ այլուր, հող ունի՞ գործելու թէ ոչ :

Ազգ. կեդր. վարչութեան դէմ հայ-հոյելէ առաջ նախ խորհեցէք թէ «ա-պօրինի» ու «Դաշնակցական» յորջոր-ջած այդ իշխանութեան կողմէն է որ, քահանայ մը տրամադրուած է ձեզի, հոգեւոր եւ այլ գործերու համար :

Այսքան ալ ապերախտութիւն …

Հրաչեայ

Ամլացում

Պատայի դէպքին առթիւ, թերթերը լեցուն են գիտական ու պատմական ծանօթութիւններով ամլացման մա-սին :

Այս գործողութիւնը երկու տեսակ է գլխաւորաբար .— Ամլացում (stériliser) եւ ործատում (castrer) :

Երկրորդ գործողութիւնը, որ շատ կատարուած է կենդանիներու վրայ, նոյն իսկ մեր բնագաւառներուն մէջ եւ ծանօթ՝ «կրտել» բայով, երբ կը կատարուի մարդոց վրայ, իբրեւ հե-տեւանք ենթակաները կը կորսնցնեն իրենց առնական յատկանիշները համա-ձայն այն տարիքին՝ երբ կատարուած է այդ գործողութիւնը,— ամբողջ նկարագիրը կը փոխուի, ձայնը աղջի-կի ձայն կը դառնայ, պեխերը չեն բուսնիր, վախկոտ կը դառնայ, եւն. :

Միւս գործողութիւնը, ամլացում, չի վնասեր սեռային ախորժակին, այնպէս որ այրը այր է միշտ, բայց չի կրնար հայր ըլլալ կամ սերունդ չինել : Այս գործողութիւնը հոգեբնա-խօսական հետեւանք չունենար, այն-պէս որ անվնաս կը գործադրուի մար-դոց վրայ : Այսպէս Ամերիկայի եւ Զուիցերիոյ Վօ նահանգին մէջ օրէն-քով ամլացման կ՚ենթարկուին ոճրա-գործները, խենթերը եւ վեներական հիւանդութեամբ վարակուածները : Վերջերս այս գործողութիւնն է որ կը կիրարկէ Գերմանիա :

Այս գործողութիւնը կը կատարուի շողարուժութեամբ (radiothérapie) կամ վիրաբուժական նշդրակով : Ընդհան-րապէս վերջին ձեւով, որ աւելի ան-վնաս է եւ դիւրին : Գործողութիւնը կը կայանայ սերմնաբեր խողովակնե-րու վիրահատութեան մէջ, առանց վնասելու սերմնածնութեան երեւոյ-թին, որ աղբիւրն է այրերու հոգե-բնախօսական խառնուածքին :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՔՈՓԷՆՀԱԿԻ ՄԷՋ

Մարտ 31ին փակուեցաւ նկարիչ Ա. Խաչատրեանի իրանեան նկարներու ցուցահանդէսը՝ որ սարքուած էր Քո-փէնհակի պետական թանգարանին մէջ, տնօրէն Պ. Շէօլիմանի կողմէ :

Արեւելեան արուեստներու հռչակա-ւոր վարպետ մը փրոֆ. Քիւլ այս առ-թիւ դասախօսութեամբ մը պարզած է ցուցադրուած 65 նկարներու բնոյթը, իրանեան արուեստին նրբութիւնները եւ Խաչատրեանի վերստեղծման արժէքը, գնահատութեան ջերմ խօս-քերով : Դանիական թերթերը նոյնպէս մեծ գովեստով կը խօսին հայ արուես-տագէտին կատարած այս պատասխա-նատու աշխատանքին մասին, հաս-տատելով յայտնելով վերարտադրութեան նուրբ արուեստին համար :

Նկարիչը, որ Քոփէնհակ կը գտնը-ւէր վերջին շաբաթ, հացկերոյթի մը հրաւիրուած է Տանըմարքացի յայտ-նի արուեստագէտ եւ պալատի թա-ղութակահար Հերման Սանտպի մօտ :

Սեպտեմբերին ցուցահանդէսը կը փոխադրուի Սթօքհոլմ, ազգային թանգարանին տնօրէնին կարգադրու-թեամբ ու յետոյ Օսլօ (Նորվեկիա) :

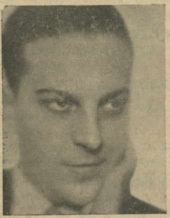
Ա.

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք « ՅԱՌԱՋ »Ը

Հայկական հաւաքոյթ շարժանկարով

(Խնջոյքի եւ պարի տեսարաններ՝ Ա. մասը հրատարակուեցաւ Գշ. օր)

Պ. Թ. ԽԱՆՃԵԱՆ

Պ. Ժ. ԼՈՒՊԻՆԵԱԿ (J. Loubignac)

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՄԱՄՈՒԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մարտ) .

— «Վերջին տարիները միշտ գան-գատներ կը լսուին, թէ մեր ժողո-վուրդը կորսնցուցած է ամէն հետա-քրքրութիւն եւ ճաշակ գրականու-թեան եւ ի մասնաւորի բանաստեղ-ծութեան հանդէպ :

Այս երեւոյթին մէջ, սակայն, ա-մէնէն քիչ յանցաւորը ժողովուրդն է . ան չէ, որ դադրած է գնահատելէ գրականութիւնը, այլ այս վերջինն է, որ զրկուած է զայն գոհացնելու կա-րողութենէն : Ապացոյց՝ նախապատե-րազմեան շրջանի այն անօրինակ ժո-ղովրդականութիւնն ու գուրգուրան-քը, որ կը վայելէին հայ բանաստեղծ-ները . Նալբանդեան եւ Պատկանեան, Դուրեան եւ Պէշիկթաշլեան, Թումա-նեան եւ Մեծարենց, Սիամանթօ եւ Վարուժան մէկ մէկ ժողովրդական հերոսներ էին, որոնց խօսքը սրբազան պատգամ էր Հայու համար : Ու հասկ-նալի է, . ժողովուրդը, իր մեծամաս-նութեամբ, այդ խօսքին մէջ կը գտ-նէր հարազատ արձագանգը իր ապ-րումներուն եւ յուզումներուն, ըղ-ձացումներուն եւ ձգտումներուն . ան վարժուած էր նկատել բանաստեղծու-թիւնը ոչ միայն տրամադրութեան արտայայտութիւն, այլ եւ գործելու հրաւէր : Ըսել է՝ ըմբռնած էր բուն էութիւնը բանաստեղծութեան, որ՝ զուիցերիացի Ե. Շաֆֆների խօսքով՝ «կը յայտնէ ապագան, կը հրահրէ դէ-պի կեանք, կոչում կ՚ընէ արիու-թեան … Ան ամբողջ ժողովրդական շարժում մը կ՚երգէ . բայց ոչ դասա-գրքերէ, այլ այն հողէն, որու վրա-յէն կը քալենք, այն հեռուէն, ուր կը դիմենք, աստղերէն՝ որոնց կը նա-յինք յոյսով առլի, անտառներէն, հովիտներէն, լեռներէն, գետերէն — այն ամէնէն, որ կը կազմեն միութի-նը բնութեան . միութիւն՝ յագեցած գիտելիքի եւ հաւատքի պարունակու-թեամբը այն երիտասարդութեան, որ դաստիարակուած է այդ կերպով՝ ապրելու եւ իր մէջ կերպաւորելու անբաժանելի ամբողջութիւն մը եւ պաշտպանելու զայն կեանքի բովան-դակ եռանդով» :

Այդպէ՞ս է յետպատերազմեան քը-նարերգութիւնը . անշուշտ՝ ո՛չ . ան կամ սոսկ ձեւի նրբասիրութիւն մըն է՝ որ ինքն իրմով կը գոհանայ, կամ շինծու ոգեւորութեամբ թափանցը-ւած ճռռմութիւն՝ որ կը քօղարկէ բովանդակութեան ձեւազուրկ պարա-պութիւնը : Չկան անոր մէջ ժամանա-կի ոգին ու ապրումը, այն ներքին ո-գեկան կեցուածքը, որ իր սեփական ձեւը կը գտնէ եւ անոր հետ օրկանա-կան միութիւն մը կը դառնայ :

Ժողովրդական ըլլալու համար պէտք չէ, անշուշտ, որ բանաստեղծութիւ-նը անպատճառ մարտ ու հերոսութիւն երգէ : Բայց ժողովուրդի սրտին խօ-սիլ կարենալու համար անհրաժեշտ է, որ ան՝ ձեւով անսեթեւեթ՝ ըլլայ թա-րգմանը նոյն այդ ժողովուրդի կեան-քով եւ համակէ զայն նոր գաղափար-ներով եւ զգացումներով : Այն ատեն է միայն, որ բանաստեղծութիւնը հա-րազատ գետին կ՚ունենայ եւ կը ծադկի ամուր ու առողջ արմատներու վը-րայ : Երկիր եւ ժողովուրդ, Սէր եւ Աստուած—ի՞նչ կը մնայ ասկէ դուրս . եւ ո՞վ է՝ որ պիտի չազդուի, երբ այս ըմբռնումներուն նուիրուած երգը հնչէ անկեղծօրէն եւ առօրեայի տա-ղտկութենէն դուրս» :

ԻՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՇԱՏԱԽ ԿԸ ՀՆՉԵՑՆԷ ՄԱՐՏԻ ՇԵՓՈՐԸ

(Հերոսամարտի քսանամեակի առիթով)

=○•○=

Այս օրերս, մենք կը բոլորենք քսա-նամեակը այն գեղեցիկ եւ հերոսական պայքարին, որ ծանօթ է Վասպուրա-կանի հերոսամարտ անունով եւ որ իբրեւ դիւցազնական գործ մը մեր ա-զատագրական շարժման ամէնէն փա-ռաւոր էջերէն մէկը պիտի կազմէ :

Արդարեւ անկարելի է չհիանալ այն խիզախ ու յանդուգն կռիւներու վրայ, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը, կարգա-պահ բանակի նման ծառացաւ թրքա-կան բռնապետութեան դէմ, 30—45 ամբողջ օր կռիւ մղեց անոր գերա-զանց ուժերուն դէմ, խափանեց անոր ոճրապարտ դաւադրութիւնը եւ ի վեր-ջոյ փախուստի մատնելով զայն, իր ազատութեան դրօշը պարզեց հինա-ւուրց Շամիրամակերտի բարձունքին :

Թէ՛ր առնել Վասպուրականի ամ-բողջ կռիւները, շատ երկար պիտի ըլ-լար . սակայն իբրեւ մէկը այդ հերո-սականապայքարը ապրող և մասնակից՝ անոր բոլոր դառնութիւններուն, քը-սանամեայ այս տարեդարձի առթիւ, կ՚ուզէի փոքրիկ վերյիշում մը կատա-րել յատկապէս այն գեղեցիկ մարտն-չումի մասին, որ տեղի ունեցաւ մեր հպարտ ու լեռնային գաւառի մը՝ Շա-տախի մէջ :

Դէպքերուն անցնելէ առաջ, երկու խօսքով պատկերացնենք այն փոթոր-կայոյզ կացութիւնը որ կը տիրէր հոն, հրացանի եւ թնդանօթի որո-տումին առջեւ :

Դեռ մինչեւ հիմա ալ, ննդամիտ մարդիկ կան, որոնք հայկ. տեղա-հանութիւնն ու կոտորածները կը վե-րագրեն կամաւորական շարժման : Ա-ւելորդ է պատասխանել անոնց,—նախ որ մեծ պատերազմէն ի վեր ահագին փաստեր մեծ լոյս են սփռած թրքա-կան ոճրածին քաղաքականութեան վրայ : Իսկ ամէնէն կարեւորը Հայկ. գաւառներու մէջ ապրող իւրաքանչիւր Հայ, պարզ աչքով կը տեսնէր թէ ինչ կը կատարուէր իր շուրջը :

Օսմ. սահմանադրութենէն անմի-ջապէս յետոյ, ինչպէս եւ պալքան-եան պատերազմի ընթացքին իսկ, պարզ էր Թուրք պետութեան դիրքը, հանդէպ հայ ժողովուրդին : Հայկ.բարենորոգումները եկանվերջին պահուն, աւելի անողորմ եւ վճռա-կան գործունէութեան մղելու իթթի-հատը : Եւ համաշխարհային պատե-րազմը դժբախտաբար, լաւագոյն ա-ռիթը հանդիսացաւ իրենց համար :

Դեռ ոսոսեւթուրք պատերազմը չըս-կսած, թրքական կառավարութեան ա-ռաջին գործը եղաւ դուրս քշել Հա-յաստանի մարզպանները(*), ինչ որ անվստահութեան եւ կասկածի վախը արթնցուց հայ ժողովուրդին մէջ :

Դէպքերը հետզհետէ աւելի չարա-շուք ընթացք առացան : Զօրաշարժի առաջին օրէն սկսած, զինուորական տուգանքի անուան տակ, հայ ժողո-վուրդէն բանի խլեցին իր վերջին ու-նեցածը : Զնայած որ առաջին իսկ հը-րաւէրին, պատասխանեցին հայ զին-ուորցուները, սակայն անոնք զոր-ծածուեցան իբրեւ գրաստ փոխադրու-թեանց կամ իբրեւ սորուկ – բանուոր, ճամբաներու շինութեանց համար, վերաւորելով անոնց զինուորական արժանապատուութիւնը : Բասենի ճա-կատի վրայ թշնամութեանց առաջին շրջանին իսկ (1914) սկսան խմբական գնդակահարութիւններ հայ զինուոր-ներու եւ կամ անհատական սպանու-թիւններ : Վասպուրականի մէջ մաս-նաւորաբար աւելի նշանակալից դէպ-քեր տեղի ունեցան Թուրք միլիշե-րու, ոստիկաններու եւ հայ գիւղա-ցիներու միջեւ, ինչպէս Կառկառի, Ալճավազի, Թիմարի, Աթանանցի եւ Բէլուի մէջ : Բոլոր այս վայրերը թա-լանի, կողոպուտի եւ հրկիզման կ՚են-թարկուէին եւ ժողովուրդը մոխիրի վրայ կը նստէր :

Բացի այս բոլոր նախանշաններէն, կառավարութիւնը մասնաւորաբար լեռնային գաւառներու մէջ, գլխաւոր ճամբաներու եւ կիրճերու վրայ ուժեղ պահակատուներ հաստատեցնախապէս մեզ օղակելու եւ մեր ույժերը իրարմէ անջատելու թաքուն նպատակով :

«Ճիհատ»ի անունով ահագին քիւրտ աշիրէթներ պետական միջոցներով զինուած, կարճ ատենէն ճակատէն փախան եւ եկան հաստատուելու հայկ. գաւառներուն մէջ : Նոյնը կրկնուեցաւ Շատախի մէջ : Բոլոր անոնք կուլի նախօրեակին, կը գտնուէին մեր գաւա-ներուն առջեւ, մշտական սպառնալի-քի տակ պահելով հայ ազգաբնակու-թիւնը :

Սակայն ամէնէն ուշագրաւ կէտը այն եղաւ որ կուռի ճակատը պարպե-լով, կանոնաւոր զօրամասով եւ թն-դանօթներով ճէվտէթ պէյը եկաւ տեղաւորուեցաւ Վանի մէջ, ցուցա-դրելով ամենամեծ սպառնալիքը :

Շատախի մէջ, զանազան միջոցնե-րով, ամէն օր կ՚իմանայինք կառավա-րական շրջանակի մէջ անցած – դար-ձածը : Նախ իբրեւ սպայ, ամէն օր կառավարչատուն մտնելով անձամբ կ՚այցելէի գայմագամին : Ունէինք հայ ոստիկան մը, ինչպէս եւ քիւրտ ոստի-կան բարեկամներ, որոնք օրը օրին կը հաղորդէին մեզի կառավարական ձեռնարկները :

Եւ ահա օր մը — մարտ 29ին — յանկարծ, առանց որ եւ է պատճառի Թուրք ոստիկաններըշուկային մէջ բռ-նեցան ձերբակալել հանդիպող Հայե-րը : Անոնց թակարդին մէջ ինկան վեց հոգի, որոնց մէջ եւ Շատախի կոմի-տէի անդամ Յովս. Ջոլօեանը : Լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարած-ուի ամէն տեղ եւ խիզոյն հրահանգ կը տրուի, բոլոր փախստական խումբե-րուն ըլլալ խիստ զգոյշ եւ պատրաստ ամէն հաւանականութեան :

Կ՚երթամ տեսնելու գայմագամը եւ կամուրջին մօտ կը հանդիպիմ Սամ-ուէլին, նոր հասած Վանէն : Միասին կը մտնենք գայմագամին դրասենեա-կը : Մեզի սուտ խոստումներ կուտայ : Երկրորդ օրը դարձեալ գայմագամին կ՚երթամ, կը խոստանայ արձակել բանտարկեալները եւ կը յանձնարարէ տեսնել սէր – քօմիւէրը : Եւ ի՛նչ ոճ-րային ու դաւադիր միտք … Քօմի-սէրը ինծի կ՚առաջարկէ միջոցներ ձեռք առնել, զինաթափելու հայ ժո-ղովուրդը, երբ միւս կողմէ, իմ ներ-կայութեան մեծ եռուզեռ է կառա-վարչատան մէջ, աշիրէթներուն եւ միլլիներուն հրացան ու ռազմամթե-թերք կը բաշխուի առատօրէն … Ո-րո՞ւ դէմ :

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(*) Զօրաշարժի առաջին ամիսներու Վանի լճի ափին – Դատուանի մէջ, պատահեցայ Վանի մարզպան Հօֆին, որ խոր դառնութեամբ յայտնեց թէ կառավարութիւնը զինք Վանէն ուղ-ղակի վռնտած է :

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷ՛Ք ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ Ա-ՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ :

եւ Վարշաւայի խօսակցութեանց, ապրիլ 11ի ժողովին եւայլն մասին: Նոյնիսկ Պալին վերջին քարոզը կապ ունի Իտալիոյ ներկայ քաղաքականութեան հետ: «Փօփօլօ տ'Իթալիա»ի խմբագրականին համաձայն, Իտալիա կ'ուզէ որ վերջնական եւ միացեալ ձեռնարկ մը կատարուի Գերմանիոյ հանդէպ, եւ իւրաքանչիւր պետութիւն որոշ պատասխանատուութիւններ ստանձնէ: «Սթրէզայի ժողովին մէջ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա պէտք է նոյնացնեն իրենց տեսակէտները՝ Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման մասին: Այս ալ բաւական չէ: Պէտք է հաւաքական ուղեգիծ մը գտնել կարգ մը պատահականութեանց հանդէպ որ կրնան նախատեսուիլ»:

⁂ Լեհական կառավարութիւնը խնդրեց որ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կանգ առնէ Վարշաւայի մէջ, Մոսկուա գացած ատեն: Պ. Լավալ հաւանութիւն յայտնեց:

⁂ Վարշաւայի խօսակցութեանց ատեն, լեհական կառավարութիւնը հաւաստած է թէ իրենք երբեք աչք չունին Լիթուանիոյ վրայ, որուն հողային ամբողջութեան պահպանումը նոյնքան անհրաժեշտ է Լեհաստանի ապահովութեան համար որքան Պելժիոյ ամբողջութիւնը՝ Անգլիոյ համար:

Առեւանգիչը խոստովանեցաւ

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս հակահիթլէրական օրագրող մը, Եաքոպ, առեւանգուեցաւ Պալի մէջ (Զուիցերիա), խորհրդաւոր պարագաներու տակ: Նախ ըսին թէ սպաննուած է, յետոյ հաստատուեցաւ թէ Գերմանիա փախցուած եւ բանտարկուած է: Այս դէպքին վրայ, Զուիցերիոյ կառավարութիւնը խիստ քննութիւն բացաւ, ձերբակալելով կասկածելի հիթլէրական մը, Վէզման: Ամբաստանեալը երկար դիմադրելէ յետոյ, առջի օր խոստովանեցաւ ամէն բան: Յայտնեց թէ ինքն էր որ կազմակերպեց Եաքոպի առեւանգումը, աջակցութեամբ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան երկու գործակալներուն:

Այս խոստովանութեան վրայ, որուն մանրամասնութիւնները շատ երկար են, բուռն հարցապնդումներ եղան Զուիցերիոյ խորհրդարանին մէջ: Իսկ կառավարութիւնը երկար բողոքագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, պահանջելով ետ վերադարձնել առեւանգեալը: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա պիտի մերժէ, իբրեւ լրտես ամբաստանելով Եաքոպը:

Փարիզի մէջ ալ հետապնդումներ կը կատարուին, հիթլէրական գաղտնի գործակալներու դէմ:

Մահ Պ. Փիէռ Ռընոտէլի

Ցաւով կ'իմանանք մահը Պ. Փիէռ Ռընոտէլի, որ ծանօթ էր որքան միջազգային ընկերվարութեան, նոյնքան հայկական շրջանակներու եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Ծնած էր 1871ին: 1906ին խմբագիր եղաւ «Իւմանիթէ»ի մէջ, յետոյ վարիչ, Ժոռէսի օրով, եւ վերջապէս տնօրէն՝ 1915էն մինչեւ 1918 հոկտեմբեր: Ընկերվարականներու պառակտումէն վերջը, կ'աշխատակցէր «Փոփիւլէռ»ի, «Քոթիտիէն»ի եւ ուրիշ թերթերու: Ունէր նաեւ իր շաբաթաթերթը, «Լա վի Սօսիալիսթ»: Հրատարակած է քանի մը գրքոյկներ,— «Հրեաներու կացութիւնը Լեհաստանի մէջ», «Ժողովուրդներու խաղաղութիւնը» եւայլն: Ընկերվարական կուսակցութեան մէջ մտած էր 1899ին, եւ արագօրէն դարձած կեդրոնական դէմք: Առաջին անգամ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1914ին: Պատերազմի միջոցին անդամ էր բանակի յանձնաժողովին, 1915էն 1919: Այնուհետեւ վարած է բազմաթիւ պաշտօններ, մանաւանդ իբրեւ անդամ խորհրդարանական յանձնաժողովներու: Ամէնէն եռանդուն պաշտպանն էր ձախակողմեան դաշինքներու եւ կուսակից՝ ընկերվարականներու պաշտպանութեան: Իբրեւ բարենորոգչական, հետզհետէ սուր պայքարի մը բռնուեցաւ կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան, մանաւորապէս Պ. Լէօն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի հետ: 1933 ապրիլին պառակտումը անխուսափելի դարձաւ եւ Փարիզի համագումարէն եւ բազմաթիւ փորձերէ վերջը, Ռընոտէլ վտարուեցաւ իր հինգ ընկերներուն հետ (նոյ. 4-5): Ըմբոստները անմիջապէս նոր կուսակցութիւն մը կազմեցին, նախ «Ժան – Ժոռէս Միութիւն», յետոյ «Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւն» անունով: Այս որոշման վրայ 30 երեսփոխաններ անջատուեցան մայր կուսակցութենէն:

Ռընոտէլ ծանօթ էր իբրեւ ուղղամիտ գործիչ, եւ ջերմ բարեկամ հայ ժողովուրդի դատին:

Օտար ուսանողները կը սպառնան մեկնիլ

Վերջին ցոյցերուն հետեւանքով, խոր յուզման մատնուած են Փարիզի օտար ուսանողները եւ շատեր կ'ուզեն հեռանալ: Այս առթիւ հրատարակուած բողոքագրի մը մէջ, խումբ մը օտար ուսանողներ կը յայտարարեն.— «Մեր կացութիւնը անտանելի դարձած է: Կը սպասենք որ ֆրանսական կառավարութիւնը օգնէ մեզի: Ցաւալի պիտի ըլլար եթէ ստիպուէինք մեր երկիրները վերադառնալ»: Զրոյց կը շրջի թէ շատեր արդէն պատրաստուած են մեկնելու: Բազմաթիւ Քուպացի ուսանողներ դիմած են Մատրիտի համալսարանը: Զափազանց դժգոհ են նաեւ Իրանցի ուսանողները եւ կը խորհին խմբովին Լոնտոն երթալ: Մօտերս ժողով մը պիտի գումարեն հազար Իրանցի ուսանողներ, վերջնական որոշում տալու համար:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, «Ֆլօրիա» ճաշարանը 61, rue Mr. le Prince.
Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ ԶԵԿՈՅՑԸ՝ Տպաւորութիւններ Հայ Գաղութներէն
(Եգիպտոս, Սուրիա, Պաղեստին եւ Իրաք):
Մուտքը՝ ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կառի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Հքայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Գրադարանի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վարանդեան խումբի ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Գուր Լաֆայէթ «Զարգարեան» Գարդարանը:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ: Մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնուի Թաշօտիէռի եւ Ռօշ-Թայէյի ընկերներուն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՑԲ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ԲԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին
Պեօիկրացլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon. Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres)
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՋԻՕԿՕՆԴԱ»
(Տրամ 4 արար Գաբրիէլ տ'Անունցիօյի)
Կը մասնակցին.— Պարոններ. Գ. Տէրվիշեան, Ս. Թորոսեան, Ս. Շահլասեան, Տիկիններ. Լ. Պետրոսեան, Յ. Լաթիֆեան, Քնարիկ Մակդոնալդ: Օրիորդներ. Քանթար, Ա. Գազազեան:
Տոմսերու գիները 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Միջնարարներուն պիւֆէ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
6 Ապրիլ, այս շաբաթ երկոյ Foyer de Théâtreի մէջ
Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ
7 Ապրիլ, կիրակի օր
Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Հանդէսին յայտագրի մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ, ինչպէս Վալանսի, նոյնպէս Ռոմանի մէջ:

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ. ճիւղի եւ հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ:
6 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie
K. Bicêtre. մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:
Կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»
Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկ. ԴԱՅԵԱՆ, ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԲԱՐԻԼՈՅԵԱՆ, ՍՄՍԱՐԵԱՆ եւ տեղական ուժեր
կէս գիշերէն վերջ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի:
ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:
Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի
եւ «ՍԻՐՈՅ» թատերախումբի կողմէ
21 Ապրիլ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ, Մէօսօն, (կայարանին դիմացը)
Կը նախագահէ՝ Պ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Ժ. Մ.— Կը սպասենք շարունակութեան:— Անգլերէն թերթը չենք ստացած (փետրուար – մարտ):

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, Ս.— Ստացած ենք ձեռագիրը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍ, Տիկ. Մ. Թ.— 29.50:
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Զ.— 280:
ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ, Կիւրճ.— 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործակալ.— 300:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործակալ.— 910:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՑԲ. Կ. Խաչի Սէն Թ'էթիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Եկեղեցիին սրահը:

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը: Զեկոյց՝ նորընտիր վարչութեան, Կեդր. վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում, Ապրիլ 11)24ի սգատօն և Ֆրանսահայ Ազգ. Խորհուրդ:

×

Այն որբերը, որոնք Նիր Իսթ Րիլիֆի ներկայացուց. էջ Կորսօն Պէրրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փրիիվ Սուրսի ներքնասրահը, 130 Պուլըվար Սէն Ժէրմէն, Փարիզ (6) Սէնէ մա Օտէօնի դիմացը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, 7 ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Պար տը լա Փօսթի սրահին մէջ: Րիւ Քօլպէր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարիամ Թադէոսեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Հաճընցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ: Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թօսունեան: Իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

— Չէնկիլէրցի Տիկին Սաթենիկ Ճիլէրճեան կը փնտռէ իր որդին Սամփան Ճիլէրճեանը 32 տարեկան, հօր անունը՝ Նազարէթ (Չէնկիլէրցի), քրոջ անունը՝ Վարդուհի, 1932ին մինչեւ յուլիս ամիս կը գտնուէր Մարսէյլ, 10, Rue Audier le Canet. Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Տիկին Ս. Ճիլէրճեանի, 33, Rue de Choisy, Alfortville (Seine):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Յանկարծ իմ ականջին զարկեց մի ձայն. նա աւելի նման էր խուլ հառաչանքի: Ես մօտեցայ: Ձայնը կրկնուեցաւ: Պարզ որոշեցի, դա կանացի ձայն էր, որ լսելի էր լինում ոչ այնքան հեռուից: Ես թաղնուեցայ թուփերի մէջ եւ այնտեղից սկսեցի դիտել: Ի՞նչ եմ տեսնում.— Մէկ մանկահասակ աղջիկ, չոքած գետնի վրայ, գրկել էր մի տղամարդի ոտքերը, աղաչում էր, պաղատում էր խնայել, իւր կեանքին: Տղամարդը կանգնած, բռնել էր նրա մազերից, եւ վայրենի կատաղութեամբ պատրաստւում էր սպաննել:

Հէնց որ նա սուրը բարձրացրեց, ես կայծակի արագութեամբ վրայ հասայ: Իմ հասնելը եւ տապարիս զարկը կատարուեցաւ միեւնոյն րոպէում: Նա ընկաւ գետնի վրայ:

Աղջիկը ազատուած էր:

Զարագործը լողում էր արեան մէջ: Նա իւր գաղանային դէմքը դարձրեց դէպի ինձ, արձակեց մի քանի հայհոյանքներ եւ լռեց...:

Ես սարսափելի խռովութեան մէջ ընկայ. լսածս Հայոց լեզուի բառեր էին: Ուրեմն իմ ձեռքը շաղախուեցաւ մի Հայի արեան մէջ, որը մահուան տագնապի րոպէում, մոռանալով իրան, իւր հայհոյանքները արտասանեց մայրենի լեզուով:

Այստեղ անպատճառ պէտք է մի գաղտնիք լինի, մտածեցի ես եւ դարձայ դէպի աղջիկը, որ զարհուրած նայում էր իմ վրայ:

— Ո՞վ ես դու:

— Իմ հայրն ու մայրը մեռան խոլերայից:

— Այդ մարդը ինչո՞ւ էր սպաննում քեզ:

— Գիւղացիք ինձ հաց էին տալիս, ես նրանց համար գուշակում էի..:

— Ես այդ չեմ հարցնում: Այդ մարդը ինչո՞ւ էր սպաննում քեզ:

— Նա լաւ մարդ չէ... Նա շատ վատ մարդ է...:

— Ի՞նչպէս ընկար նրա ձանկը:

— Ինձ բռնեց, երբ մի օր դառնում էի գիւղից:

— Ցետո՞յ:

— Տարաւ անտառը... այնտեղ ընկերներ ունէր, բոլորը չար մարդիկ էին.. բոլորը աւազակներ էին...:

— Ի՞նչ արեցին քեզ:

— Զարչարեցին.. շատ չարչարեցին... :

— Էլ ինչո՞ւ էին սպաննում քեզ:

— Ես ասեցի, եթէ ինձ բաց չթողնէք, կը մատնեմ ձեզ:

— Ի՞նչ բանում պէտք է մատնէիր:

— Նրանք թուղթ փողեր էին շինում:

— Դու մատնեցի՞ր:

— Զմատնեցի: Ինձ տուին այդ մարդու ձեռքը, որ սպաննէ ինձ:

Գաղտնիքը մասամբ պարզուեցաւ:

— Այն մարդիկը հեռո՞ւ են կենում:

— Այդ անտառի մէջն են:

— Դու ճանաչո՞ւմ ես նրանց բնակարանը:

— Ճանաչում եմ:

— Կարո՞ղ ես ինձ ցոյց տալ:

— Ախ, ես չեմ գնայ այնտեղ, ես վախում եմ...:

— Դու գիտե՞ս ինչ ազգից են նրանք:

— Ես շատ լեզուներով խօսում եմ, բայց նրանց լեզուն չէի հասկանում:

— Կարո՞ղ ես ինձ տանել նրանց մօտ:

— Մի գնացէք նրանց մօտ, նրանք լաւ մարդիկ չեն:

Վերջին խօսքերը մի այնպիսի զգալի կերպով արտասանեց խեղճ աղջիկը որ ես համոզուեցայ իսկոյն չգնալ աւազակների բնակարանը եւ վճռեցի նախ այդ անցքը յայտնել քեռի Պետրոսին եւ ապա սպասել նրա կարգադրութեանը:

Աղջիկը կը լինէր հազիւ տասնեւութ տարեկան: Նա ցիգանուհի էր, բայց ոչ Ռուսաստանի ցիգաններից, այլ հեռաւոր երկրներից եկած, բայց ի՞նչ երկրներից,— նա բացատրել չկարողացաւ: Նրան կոչում էին Նէնէ: Նրա հայրը ածում էր արփայի վրայ, մայրը երգում էր, իսկ ինքը պար էր գալիս: Այդ պարապմունքով թափառում էին եւ գրանով ապրում էին: Ծնողները մինը միւսից յետոյ, խոլերայից բռնուելով, մի շաբաթուայ մէջ մեռան: Նէնէն մնաց որբ եւ անտէր: Նա շարունակեց այսպէս թափառել գիւղից գիւղ, քաղաքից քաղաք, մարդկանց համար գուշակութիւններ էր անում, հմայում էր եւ փող էր ստանում:

Նէնէն իւր ցեղին յատուկ լղարիկ կազմուածք ունէր, բայց սաստիկ առաձգական էր նա: Անհասարակ մի գեղեցիկ նրբութիւն արտափայլում էր նրա մարմնի իւրաքանչիւր գծերից: Աչքերը սեւ եւ կրակոտ էին. գոյնը նոյնպէս թուխ էր, որպէս մազերը: Բայց ո՞րքան կեանք կար նրա հայեացքի մէջ, որքան պարզութիւն կար նրա խօսքերի մէջ...:

Վերադառնալով քեռի Պետրոսի մօտ, ես չգիտէի ինչ տեսակ հաշիւ եւ համար տամ իմ անտառում կատարած գործողութեան մասին: Նա հեռուից տեսնելով ինձ Նէնէի հետ միասին, հեգնեց, ասելով.

— Որսորդութիւնդ յաջողակ է երեւում. մենակ գնացիր. զոյգով վերադարձար:

— Նա նստած էր միեւնոյն ծառի հովանու ներքոյ, ուր առաջ թողել էի նրան: Ես ոչինչ չպատասխանեցի, տարայ Նէնէին սայլակի մօտ: Խեղճ աղջիկը այնպէս չուտով մտերմացաւ ինձ հետ, որ իսկոյն հարցրեց.

— Ասեղ ունե՞ս:

— Ի՞նչ ես անում:

— Դրանք պէտք է կարկատեմ:

Նա ցոյց տուեց իւր պատառոտած հագուստը:

Ես Նէնէին թողեցի սայլակի մօտ եւ շտապեցի դէպի քեռի Պետրոսը:

— Այդ ի՞նչ բան է, հարցրեց նա այժմ խիստ սառն կերպով:

Ես առանց մի բան թաքցնելու պատմեցի նրան անտառում պատահած անցքը, պատմեցի բոլորը, ինչ որ լսել էի Նէնէից: Նա հետաքրքրութեամբ լսում էր: Ես կարծում էի, որ նա կը յանդիմանէր ինձ իմ գործած անխղճատակ սպանութեան համար, որի մէջ չահեկան կամ օգտաւէտ ոչինչ չկար: Բայց նա գտաւ դրա մէջ մի շահ:

— Պէտք է օգուտ քաղել այդ դէպքից, ասաց նա, երբ ես վերջացրի աղետալի պատմութիւնը:

— Ո՞րպէս:

— Այդ մարդիկը մեզ հարկաւոր են...:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Պ. ԱԻԵՏԻՍԵՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 5 Avril 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2772

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ՍԿՍԱՒ...

Բոլորովին տարբեր հարցի մը մասին պիտի գրէինք այսօր, երբ ստացանք Պօլսոյ Օսմանի մէջ սարքուած «Առժամեայ Վարչութեան» առաջին զեկոյցը, «Հրատարակութեան խնդրանքով»։

Ի՞նչ կ՚ըսէ զեկոյցը.—

1. Փետր. 9ին առաջադրուած կանոնագիր – ծրագիրը կազմուած ըլլալով, նոր ժողովը պիտի գումարուի չորսաթ օր։

2. Շարք մը բանակցութիւններ կատարուած են «մասնաւորապար Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան եւ Միացեալ Ցանձնաժողովին հետ»։

3. Միացեալ Ցանձնաժողովը այդ բանակցութեանց առթիւ ժամուլին հաղորդած է զեկոյցներ «որոնք իրականութեան հարազատ պատկերը չէին»։ Ցետոյ, «անոնց մէջ ակնբախ էր հանրային կարծիքը չփոթեցնելու ձգտումը»։

4. «Հայ գաղթականներու վիճակը բարելաւելու համար կարգ մը դրական ծրագիրներ մշակեցինք, լուռ ու անաղմուկ տեսակցեցանք Ֆրանսայի ականաւոր անձնաւորութեանց հետ, անոնց կարծիքները շօշափելու եւ արդիւնաւէտ գործունէութեան մը գետինը պատրաստելու համար»։

Մնացեալը կ՚իմանաք վաղը, երբ հրատարակենք ամբողջ զեկոյցը։

Ուրեմն, ճակատամարտը սկսած է արդէն։ Մինչեւ հիմա «լուռ եւ անաղմուկ», իսկ այսուհետեւ՝ «հրապարականախառ գայթակղութեամբ», ինչպէս պիտի ըսէր Օրմանեան պատրիարք։

Այսուհետեւ պիտի ստիպուինք լսել ոչ միայն երկու տարբեր զեկոյցներ, ազմկալի ճառեր եւ լրագրական բանավէճեր, այլ եւ պիտի ունենանք երկու տարբեր գլուխներ եւ բերաններ, Ֆրանսական իշխանութեանց առջեւ։ Ցանուն միեւնոյն ժողովուրդին եւ նոյն հոգերուն։

Չէ՞ որ, Միացեալէն անջատ, Պօլսոյ Օսմանի «Առժամեայ»ն ալ իր կարգին խօսակցութիւններ ունեցած, կարծիքներ շօշափած, «նախապատրաստական աշխատանքներ» կատարած է։

Չէ՞ք փորձուիր աղաղակել,— Ուրա՛խ լեր, ժողովուրդ, փայլուն է ապագադ։ Անտէր եւ անճար էիր երէկ, այսօր մէկի տեղ երկու հոգատար ունիս, երկուքն ալ գիշերը ցերեկին խառնած, կը մրցին իրարու հետ, դարման գտնելու համար ցաւերուդ։ Ե՞րբ տեսեր էիր այսքան երանաւէտ կացութիւն...

Կը զուարճանա՞նք։ Ներողութիւն։ Պատկերը այնքան վրդովիչ է որ, այս քանի մը տողերն անգամ ակամայ գրի կ՚առնենք։

Աքլորը չկանչած, իրականացաւ ինչ որ կը նախատեսէինք ասկիզբէն ի վեր,— պառակտում, խաչաձեւում, ամուլ վէճեր, ազդեցութեան պայքար եւ վտանգաւոր մրցակցութիւն։ Ոչ միայն ազգային շրջանակի մէջ, այլ եւ տեղական իշխանութեանց առջեւ։

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, գուշակելու համար այս պղտոր կացութեան հետեւանքները։

Մանաւանդ որ, եթէ Միացեալ Ցանձնաժողովին աշխատանքներուն քիչ – շատ ծանօթ ենք հրատարակուած զեկոյցներով, գաղափար չունինք միւսներու «լուռ եւ անաղմուկ» գործունէութեան մասին։

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք խոշոր հարցականի մը առջեւ։ Եւ ստիպուած ենք մտահոգութեամբ հետեւիլ կացութեան ելեւէջներուն։

Սպասելով որ Պօլսոյ Օսմանի «հրամանատար»ը ինք բանայ վարագոյրը, չորսաթ օրուան ժողովին մէջ, մեր խօսքը կ՚ուղղենք մասնաւորապէս անոր հովանաւորած հոսանքներու ներկայացուցիչներուն, եւ կը հարցնենք.

— Ո՞վ պիտի ստանձնէ այս նոր խայտառակութեան պատասխանատուութիւնը։

Անոնք որ յարմարեցան փետր. 9ի խեղկատակութեան, եւ թերեւս այս անգամ ալ պիտի ուզեն ուժ տալ սարքուած դաւադրութեան, որ եւ է ծանրութիւն չե՞ն զգար իրենց խղճին վրայ։

Միացեալը անթերի կազմակերպութիւն մը չէ։ Ամէնէն առաջ մենք էինք որ մատնանշեցինք անոր հիմնական պակասները, լայնօրէն վարկ բանալով եւ պահանջելով լրացնել զանոնք։

Արդ, Ցանձնաժողովը ոչ միայն հրապարակաւ յայտնեց թէ կը ստանձնէ աշխատաւորներու վիճակի բարելաւման հոգը, այլ եւ տրամադիր կ՚երեւայ լրացնելու իր կազմը եւ լսելու որ եւ է ծրագիր կամ խորհուրդ։

Ուրեմն, բոլոր անոնք որ անկեղծօրէն կը ձգտին գործելու եւ ելք մը գտնելու, տրամաբանօրէն պէտք է իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնեն Միացեալին վրայ։ Գոնէ ցնոր անօրինութիւն։

Ուրիշ որ եւ է փորձ կամ հնարք՝ այս ճամբուն վրայ, տարբեր ելք չի կրնար ունենալ, եթէ ոչ արիւն պղտորել, «թայֆա»—ներ ստեղծել, ուժերը ջլատել եւ նոր, աւելի դառն յուսախաբութիւններ պատճառել։

Այս տարրական ճշմարտութիւնները յիշեցուցինք ամխոնեբով, ապակալի դառնալու ստահճան, եւ այս անգամ յատկապէս կը յանձնենք Պօլսոյ Օսմանի «ներկայացուցչական ժողով»ին լուրջ ուշադրութեան։

Ժամանակն է որ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն եւ հոսանք ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը, անելի մը չյանգած։

Տարագիր բազմութիւնները անկեղծ եւ մեթոտիկ աշխատանքի կը սպասեն, եւ ոչ թէ տնավարի ժողովներու, ազդեցութեան պայքարներու կամ գլուխներու։

Պօլսոյ Օսմանը իր յամառութեամբ դուռ կը բանայ նորանոր չարիքներու, ճիշդ այն պահուն երբ ամէնէն աւելի կարօտն ունինք համերաշխութեան եւ հաւաքական, կենդանի գործունէութեան։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՈՉ ՄԷԿ ԼՈՅՍ ԿԱՄ ՅՈՅՍ ԼԵՀԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՊԻՏԻ ՁԱԽՈՂԻ՞

Մեծն Բրիտանիա կը յուայ իր ձեռները

Վարշաւայի խօսակցութիւնները պաղ ջուր ձգեցին Մոսկուայի տպաւորութեան վրայ, որ այնքան մեծ յոյսեր կը ներշնչէր։ Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երէկ (հինգշաբթի) վերջացուց իր պաշտօնը Լեհաստանի մէջ եւ անմիջապէս անցաւ Փրակա (Չեխոսլովաքիա), որ վերջին հանգրուանն է իր «հետախուզական» առաքելութեան։ Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Իտըն այսօր իսկ Լոնտոն պիտի հասնի օդանաւով, իր զեկուցումները հաղորդելու համար կառավարութեան։

Վարշաւայի խօսակցութեանց առթիւ հրատարակուած զեկոյցը շատ կը նմանի Պերլինի զեկոյցին, իր չոր ու ցամաք բովանդակութեամբ, որ կ՚ապացուցանէ թէ խոր տարակարծութիւններ կան 2 երկիրներուն միջեւ։ Զեկոյցը պարզապէս կը յիշէ թէ Անգլիոյ ներկայացուցիչը ընդունեցաւ Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին եւ մարաջախտ Փիլցուտսքիի կողմէ եւ շարք մը խօսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ, անոր հաղորդելով տեղեկութիւններ՝ Պերլինի եւ Մոսկուայի տեսակցութեանց մասին։ «Երկու նախարարները համաձայն գտնուեցան թէ իրենց կարծիքի փոխանակութիւնները, որոնք տեղեկատու հանգամանք ունէին, կը համապատասխանէն իրենց նպատակներուն եւ չեշտեցին թէ նպատակայարմար է մօտէն հետեւիլ Եւրոպայի քաղաքական կացութեան ընթացքին»։

Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ նոր խօսակցութեան արդիւնքը եղած է բացասական։ Մասնաւորապէս մարաջախտ Փիլցուտսքի, որ Լեհաստանի բուն վարիչն է, բացատրած է թէ Լեհաստանի ներկայ քաղաքականութիւնը չի կրնար որ եւ է փոփոխութիւն կրել։ Անգլիական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պ. Իտըն Վարշաւայէն մեկնած է ձեռնունայն։ Հակառակ բոլոր ենթադրութեանց, լեհական կառավարութիւնը որ եւ է առաջարկ ներկայացուցած չէ արեւելեան դաշինքի մասին, եւ այս՝ իբրեւ հետեւանք մարաջախտ Փիլցուտսքիի անհաշտ ընթացքին։ Մարաջախտը կը մերժէ որեւէ երաշխաւորութիւն։ Այժմ կը սպասուի Պ. Լավալի այցելութեան, հասկնալու համար թէ կարելի՞ է միջին ճամբայ մը գտնել։ Ուրեմն, պարզապէս անելի մը մատնուած է արեւելեան դաշինքը, անգամ մը եւս յուսախաբութեան մատնելով մանաւանդ Ֆրանսան։ Ուրիշ խօսքով, դժուար թէ կարելի ըլլայ Եւրոպայի խաղաղութեան ապահովումը կազմակերպել փետրուար 3ի անգլօ-ֆրանսական զեկոյցին հիման վրայ, արեւելքի մէջ ըլլայ թէ արեւմուտքի։ Լեհաստան բաւարար կը համարի իր ներկայ կապակցութիւնները, եւ չուզեր թշնամացնել իր հզօր դրացին՝ Գերմանիան։ Մարաջախտ Փիլցուտսքիի կեանքը անցած է Լեհաստանի անկախութեան պայքարին մէջ։ Ան այդ ճամբուն վրայ տեսած է թէ ցարական Սիպերիան (աքսոր) եւ թէ գերմանական բանտը։ Այդ փորձառութեամբ, մարշալը չի հանդուրժեր որ եւ է դաշինքի որ կրնայ գերմանական կամ ռուսական զօրք բերել լեհական հողին վրայ։ Փիլցուտսքիի ուժը շատ աւելի մեծ է իր երկրին մէջ, քան միւս միահեծան իշխանաւորներուն հեղինակութիւնը։ Թէեւ պատերազմական նախարար եւ սպարապետ կը համարուի միայն պատերազմի պարագային, բայց մարաջախտը կենդանի մարմնացումն է Լեհաստանի անկախութեան դատին, այնպէս որ իր տեսակէտը աւելի զօրաւոր կշիռ ունի, քան բուն կառավարութեան դիրքը։

Այսպէս կամ այնպէս, Վարշաւայի վարիչները հասկցուցած են Պ. Իտընի թէ Լեհաստան միայն մէկ բաղձանք ունի,— հանգիստ մնալ։ Արդէն դաշնագիրներ ունենալով Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ, ինչպէս եւ Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի հետ, Լեհաստան աւելի լաւ կը ծառայէ խաղաղութեան, քան արեւելեան դաշինքով։

ԱՆԳԼԻԱ ԻՐ ՊԱՏԵԱՆԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը կարեւոր նիստ մը գումարեց չորեքշաբթի օր, քննելու համար միջազգային կացութիւնը, համաձայն Պերլինի, Մոսկուայի եւ Վարշաւայի տեսակցութեանց։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ժողովը յանգած է հետեւեալ եզրակացութեանց.—

Անգլիա որ եւ է յանձնառութիւն չպիտի ստանձնէ արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Շահակից պետութեանց կը վերաբերի իրականացնել իրենց ապահովութիւնը, փոխադարձ օգնութեան կամ արեւելեան դաշինքով։ Նոյնիսկ վերջին պարագային (արեւելեան դաշինք՝ ճշդելով նախայարձակի սահմանը) Մեծն Բրիտանիա չպիտի միանայ, այլ միայն պիտի շարունակէ իր բարոյական աջակցութիւնն ընծայել որ եւ է փորձի որ կը կատարուի ապահովութիւնը հաւաքաբար կազմակերպելու համար։ Անգլիա պիտի շարունակէ իր միջնորդութիւնն ի գործ դնել Սթրէզայի ժողովին մէջ (11 ապրիլ), Գերմանիոյ եւ միւս պետութեանց միջեւ, հանդարտեցնելու համար Եւրոպայի հանրային կարծիքը։ Ան իբրեւ միջնորդ պիտի ներկայանայ, որպէսզի Գերմանիան անուղղակի մասնակցի հաւաքական ապահովութեան կազմակերպման։ Լոնտոն չի կրնար ընդունիլ որ համաձայնութիւններ կնքուին Գերմանիայէն դուրս, առանց շարունակ տեղեկութիւններ հաղորդելու անոր։ Եւ կենսական կը նկատէ որ Գերմանիա այն տպաւորութիւնը չկրէ թէ դուրս կը ձգուի եւրոպական խորհրդակցութիւններէն, որպէսզի կարենայ օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն, մասնակցելու համար միւս ազգերու խաղաղասիրական ջանքերուն։

Այս բոլոր տեղեկութիւններէն կը հետեւի որ անգլիական կառավարութիւնը համաձայն չէ Մուսոլինիի այն տեսակէտին թէ Ապրիլ 11ի ժողովը պէտք է «հաւաքական ուղեգիծ մը սահմանէ կարգ մը ճշգրիտ պատահականութեանց հանդէպ»։

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը խոստովանեցաւ թէ Հիթլէր յայտնած է իրեն որ Գերմանիոյ օդանաւային ուժը արդէն հաւասարած է անգլիականին։ Նոյն օրը Անգլիոյ օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը ճառ մը խօսելով քաղաքին մէջ, բացատրեց Գերմանիոյ վերազինման վտանգները եւ չեշտեց թէ այդ վերազինումը կրնայ յառաջ տարուիլ աւելի արագ թափով։ Ցիշելով ութ ամիս առաջ տրուած որոշում մը, որուն համաձայն Անգլիա պիտի աւելցնէ իր օդանաւային ուժը, խորհրդականը յայտարարեց.— «Այդ օրէն ի վեր թէ ճափոն եւ թէ Մ. Նահանգները բացորոշ ձգտում կը ցուցնեն աւելցնելու իրենց օդանաւային ուժերը»։ Ցետոյ խօսելով Ռուսաստանի մասին, ըսաւ թէ անոր օդանաւային ուժը կը հաշուէ աւելի քան երկու հազար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻՆ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Անգլիագիր գրագէտը փառքի օրեր ապրեցաւ Աթէնքի մէջ,— այս անգամ հայկական շրջապատով։

Երկու անգամ է որ լոյն մանրամասնութիւններ կը հրատարակուին «Յառաջ»ի մէջ։ Տեսակցութիւն մը՝ «Նոր Օր»ի հետ (Յառաջ, 28 մարտ) եւ ընդունելութիւն մը Ֆիքսի լուսանկարչական վարժարանին մէջ (տես երէկուան թիւը)։

Անշուշտ բոլորդ ալ ուրախ էք որ ակամայ անգլեւսաքսոն տաղանդ մը այնքան խանդավառութիւն կը պատճառէ, ինքն ալ խանդավառուելով եւ պահ մը... հայանալով։

Մանաւանդ որ, երբեմնի Տիգրան Գույումճեանը չի ծածկեր իր ծագումը։ Ոչ իր գիրքերուն, ոչ ալ խօսքերուն մէջ։ «Հայ եմ ես»,— կը պատմէ ուր որ հանդիպի, Աթէնք, Վենետիկ թէ Ամերիկա։

Եւ գիտենք որ իր հարսնիքին ալ հայ տէրտէր մը կանչեց, իբրեւ բարեպաշտ մայրիկին հարազատ զաւակը։

Եւ սակայն, չեմ գիտեր ինչո՛ւ կը խոցոտուի սիրտս, ամէն անգամ որ կը կարդամ այս պատմութիւնները, նոյն իսկ Մայքըլ Արլէնի հայերէն խօսակցութիւնը։

Ահա քանի տարի է որ երիտասարդ գրագէտը պարծանքով կը յիշէ իր հայկական ծագումը, եւ բոլոր հայերէն թերթերը պարծանքով կ՚արձանագրեն իր խօսքերը։

Այդ պատմութիւններուն մէջ, երբեմն մանրամասնութիւններ կան որոնք ամպի մը պէս կ՚իջնեն մեր գլխուն։

Այսպէս, տարիներ առաջ, երբ այս թերթը թղթակից մը ղրկած էր Մայքըլ Արլէնի, ծանօթ վէնին առթիւ, ուր իր տեսակէտը կը պաշտպանէինք, անգլիագիր գրագէտը դեռ նոր կ՚իմանար թէ «Կանաչ գլխարկ»ը հայերէնի թարգմանուած է։

Ու կը յանձնարարէր մէկ օրինակ ղրկել իր մայրիկին, որ շատ պիտի ուրախանար։

Ուրիշ առիթներով ալ կրկնած էր այս խօսքը,— Մէկ օրինակ ղրկել իր մայրիկին։

Իսկ ի՞նք։ Չէ՞ր ուզեր գոնէ գրքին վրայ գաղափար կազմել...

Այլապէս շահեկան պարագայ մը, Աթէնքի տեսակցութեան առթիւ։

«Նոր Օր»ի աշխատակիցը կ՚առաջարկէ պտոյտ մը կատարել գաղթակայաններուն մէջ։

Եւ Մայքըլ Արլէն կը խանդաղատի.

— Ի՞նչ կ՚ըսէք. չէի գիտեր որ իրարու մօտ հայ զանգուածներ կան. երախտապարտ պիտի մնամ, եթէ ինծի ընկերանաք եւ այցելենք իրենց։

Յաջորդ շաբթուն կ՚առնեն կը տանին Ֆիքս, Լուսանկարչական վարժարանը։ Անշուշտ ինքնաշարժով։

Ջերմ ընդունելութիւն։ Ճոխ սեղան։ Զրոյց։ Ամբողջ երեք ժամ։

Ծայրէ ծայր կարդացի «Նոր Օր»ի երկու թիւերը, եւ չկրցայ ստուգել թէ Մայքըլ Արլէն Աթէնքի հիւրանոցէն Ֆիքս գացած կամ վերադարձած ատեն, արդեօք ինքնաշարժէն իջա՞ւ։ Ուզե՞ց պտոյտ մը կատարել գաղթակայանին մէջ, փողոցէ փողոց։ Ոչ միայն իբրեւ ազգակից, այլեւ իբրեւ գրագէտ։

Երբ Գերմանացին, Ֆրանց Վէրֆէլ, երկու ամիս պրպտումներ կը կատարէ Սուէտիոյ գիւղերուն մէջ, հոյակապ վէպ մը գրելու համար, հայազգի Մայքըլ Արլէն ներշնչումի ի՛նչ անսպառ աղբիւրներ պիտի չգտնէր, Ֆիքսի կամ Լիփազմայի գաղթակայաններուն մէջ։

Մանաւանդ որ, ինքն է հարցնողը.

— Ի՞նչ կ՚ըսէք, չէի գիտեր որ իրարու մօտ հայ զանգուածներ կան...

Իսկ երբ գիտցաւ, ինչո՞ւ կէս ճրգեց։

Ինչո՞ւ այսպէս միշտ կը մօտենայ եւ կը հեռանայ, կը քաշուի պատեանին մէջ։

— Միամիտ մարդ, կը նկատէ ընկերս, Մայքըլ Արլէն կը ծփայ միջազգային ովկիանոսին վրայ, ի՞նչպէս մօտենայ հայկական առուակին։ Կը խեղդուի՛...

«Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ», կ՚ըսէին հիները։ Կ՚ըսեն նորերուն նորերն ալ։

Իսկ Նշան Պէշիկթաշլեան կ՚աղաղակէ, աչքերը դարձած եւ գոյնը նետած.

— Հայ գրագէ՞տ ես, տասնց չես արժեր. գնա օտարացիր, գլխու վրայ տեղ ունիս...

ՎԱՀԷ

ՄԱՐԴՈՒԿԵԱՆ ՎՐԴ.Ի ԴԷՄ ՄԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ՌԱՄԿԱՎԱՐ-ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՄԸՆ Է

Երէկ ստացանք «Հայրենիք»ի մարտ 19 — 22 թիւերը, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկեանի դէմ սարքուած մահափորձի մասին։ Օրը օրին հաղորդած ըլլալով մանրամասնութիւնները, իբրեւ նորութիւն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍ, 18 մարտ.— Այսօր խումբ մը Պոսթընցի ընկերներով այցելեցինք Հայր Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկեանին՝ Ռոտ Այլէնտի հիւանդանոցը, ուր կը պառկի ան, եւ վիրաւոր ու քաջասիրտ հովիւը գտանք լաւագոյն տրամադրութեան մէջ։ Հայր Ղեւոնդ պառկած էր հանդարտ եւ սրամիտ խօսակցութիւններ ըրաւ բոլորիս հետ։ Իր վէրքերը բարեբախտաբար թեթեւ են եւ յոյս կայ թէ շուտով կ՚ապաքինի։

Տոքթ. Կորտըն Ղազարեան, որ ամէն օր կ՚այցելէ հիւանդանոց, մեզի ըսաւ թէ Հայր Ղեւոնդ երկու վէրք միայն ստացած է եւ ոչ երեք, ինչպէս գրեցին թերթերը։ Գնդակին մէկը սկրթելով անցած է աջ կուրծքին եօթներորդ կողին վրայէն եւ անկարեւոր է։ Երկրորդ գնդակը դպած է աջ բազուկին մէկ շնչերակին, դաստակին մօտ և պատռած է զայն, որոշ արիւնահոսութիւն պատճառելով։ Ուրեմն, Հայր Ղեւոնդի կենսական գործարաններէն ոչ եւ է մէկը վնասուած չէ։ Կողի գնդակը հանուած է, բայց բազուկինը կը մնայ առայժմ, եւ Տոքթ. Կորտըն Ղազարեան կը խորհի թէ ատեն մը գործողութիւն պիտի չըլլայ, մինչեւ որ վիրաւոր մասերը առողջանան։

Ընկեր Ասատուր Պարսամեանի վէրքը աջ արմուկին վրայ է։ Ոսկորը մասամբ փշրուած է գնդակէն, բայց ան պէտք ունեցած չէ հիւանդանոց մնալու եւ դարմանումէ ետք վերադարձած է տուն։

⁂ Ոճրագործ Ճորճ Նազարեան 38 — 40 տարեկան ճախկին խոհարար մըն է, մէկ ոտքը կտրուած եւ արուեստական ոտքով։ Տարիներ առաջ կազի ազդեցութեան տակ մարած եւ ինկած է հրաշէկ վառարանի մը վրայ եւ այրելով սրունքը անդամահատման ենթարկուած է։

Ծնած է Քէսապ եւ կը պատկանի Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան։ Վերջին տարիները անգործ եւ չքաւոր վիճակի մը մատնուած, ծանօթներու հոգածութեան առարկայ եղած էր։ Վերջերս կը յաճախէր Հայ. Ազգ. Առաքելական եկեղեցին, անշուշտ այն մտադրութեամբ որ առիթ մը գտնէ իր դիւային ծրագիրը իրագործելու։

Այնքան թշուառ էր այս թշուառականը, որ բանտային կեանքն իրեն համար բարիք մը պիտի ըլլայ։

⁂ Ռոտ Այլէնտի ոստիկանութիւնը կը փնտռէ երկու անձեր իբր մեղսա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Վերջերս աշխատակից մը այս էջին մէջ իսկ ներկայացուցած էր Գերմանիոյ հայ գաղութին մարդահամարը: Այդ մասին ուրիշ թղթակցութիւն մը եւս ստացած ըլլալով, կը հրատարակենք ստորեւ, լրացնելու համար պատկերը:

Այս առթիւ, կրկին եւ կրկին կը յիշեցնենք մեր պատուէրը,— «Թուանշաններ ժողվեցէք»: Անշուշտ որքան կը ներեն օրուան պայմանները.—

Փետրուար 9ի «Յառաջ»ին մէջ կը գրէի ընդհանուր վիճակագրական մարդահամարի մասին, որ անհրաժեշտութիւն մըն է այլեւս, ոչ թէ ապագայ պատմագիրներու նիւթ պատրաստելու այլ մանաւանդ մեր այսօրուան *ուղղութիւնը գտնելու համար: Ցուսալով որ շուտով մասնաւոր մարմին մը կը ստանձնէ այդ գործը, այսօր կը բերեմ իմ համեստ բաժինս Գերմանիոյ Հայերուն մասին: Արդէն «Յառաջ»ի եւ ուրիշ թերթերու թղթակցութիւնները ցոյց կուտան թէ այնքան ալ դժուարութիւններ չկան այս ճամբուն վրայ: Ազգային միութիւններ, առաջնորդարաններ, հայրենակցականներ եւ անհատ գործիչներ իրենց լաւագոյն դերին մէջ կ՚ըլլան, եթէ իրենց չափերով օժանդակ հանդիսանան եւ դէթ մինչեւ 1935ի տարեգլխուն յաջողի հայ գաղթաշխարհի մարդահամարը:*

×

Եթէ չհաշուենք հայ ուսանողութիւնը, որ եօթանասնական թուականներուն Գերմանիոյ համալսարանները Լայփցիկ, Եէնա, Պերլին եւն. կը յաճախէր, Գերմանիա անցած են առեւտուրի համար քիչ թիւով Հայեր, 1890ի ատենները՝ օրինակ Խ. Հազարեան, Տրէզտըն, 1894ին, ինչպէս Տիլսիզեան եւ Եվրէնեան Համպուրկ: Այսպէս անհատ առեւտրականներ, մանաւանդ ներածող-արտածողներ, հազիւ քանի մը տասնեակ հոգի, գտնուած են Գերմանիոյ զանազան քաղաքներու մէջ: Պերլինի մէջ ուրիշներու կարգին Իզմիրցի վաճառական Աւետիս Աւետիքեան որ ապա Հ. Հանրապետութեան հիւպատոս եղաւ, երբ դեսպան էր Տոքթ. Ճէյմս Կրինֆիլտ՝ նոյնպէս հինէն ի վեր Պերլին հաստատուած Իրանահայը՝ որուն անունը կապուած է միշտ Գերմանիոյ Հայերու ազգային կեանքին:

1906*ին է որ առաջին անգամ խումբ մը հայ աշխատաւորներ, թիւով* 12 *հոգի, երբ ձեռքով սիկառէթ շինող կամ ծխախոտի խառնուրդ* (harman) *պատրաստող արհեստաւորներ Եգիպտոսէն Շթութկարդ կը բերուին «Վալտորֆ Աստորիա» գործարանատիրոջ կողմէ՝ ապահովելով ճամբու դրամ եւ լաւ օրապահիկ: Ասոնք վերջը գործ կը գտնեն Պերլինի նշանաւոր Մանոլի* (Manoli) *սիկառէթի գործարանին մէջ եւ կ՚աշխատին երկար ատեն, հետզհետէ իրենց ընկեր ունենալով նաեւ ուրիշ զանազան վայրերէ եկած Հայեր, ինչպէս Կարապետեան* (1911*ին), Մովսէսեան, Ռաֆայէլեան՝ Բիւթանիոյ շրջանէն: Պատերազմէն յետոյ ասոնցմէ շատեր իրենք ալ մէկ-մէկ գործարանատէրեր կը դառնան եւ բարեկեցիկները բարեկամներ, ազգականներ եւ ընտանիքի անդամներ կը բերեն Պերլին, այսպէս կազմելով տասնեակ, ընտանիք եւ որոշ թիւով գաղութ: Այդ գործարանատէրերու կարգին յիշենք Փիրէնեան, Կէնճեան, Թէրզիպաշեան (Գարուն), Մովսէսեան եղբարք (Դրայբունդ-Արարատ), Կարապետեան (Կալաթա), Պէնլեան (Սուլթանա), Ս. Յակոբեան (Ալիշան), Վ. Պալըքճեան, Աղազարեան, Ս. Սարաֆեան, Աղայեան, Հաճի Վ. Մուրատեան, Ա. Սանտրեան եւ Վ. Ռաֆայէլեան (Աոմէնի):*

Աւելի ուշ՝ 1921 — 22*ին ռուս գաղթականական հոսանքին հետ կուգան բազմաթիւ Հայեր, մինչ քէմալական արշաւանքէն փախած անհատ Հայեր, ընտանիքներ և ուսանողներ, կը դիմեն նոյնպէս Գերմանիոյ զանազան քաղաքները: Քիչ չեն եղած նաեւ պատանիներ, որոնք* 1896*ի դէպքերէն վերջ քրիստոնէական միսիոնարական հաստատութեանց կողմէ բերուած են Գերմանիա ուսման համար, ինչպէս եւ շատ է եղած թիւը այն Հայուհի-ներուն եւ պատանի որբերուն, որոնք, ընդհանուր պատերազմէն վերջ, այս կամ այն ձեւով Գերմանացիներու հետ անցած են Գերմանիա եւ մեծ մասով անհետ կորսուած հայ ազգի համար:*

1922 — 23*ի տարիներուն, մարքի անկումը պատրաստ դրամ ծախսողներու համար բացառիկ ժամանութիւն առթելով, շատ Հայերու բնակավայր կը դառնայ Գերմանիա եւ այդ ատենները Հայերու թիւը հազարը կ՚անցնի այս գաղութին մէջ: Բայց* 1924*ին արդէն կը նուազի զգալապէս եւ յաջորդ տարիներուն քիչ - քիչ, որովհետեւ կը գաղթեն Ֆրանսա, Պելճիքա, Իրան եւայլուր:* Ներկայիս Գերմանիոյ Հայերու թիւը կարելի է հաշուել ամբողջ հինգ հարիւր:

Որչափ որ կրցած եմ անուններով ճշդել, ծանօթներու օժանդակութեամբ, Գերմանիոյ Հայերու վիճակագրութիւնը այժմ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.—

ՊԵՐԼԻՆ.— 48 *զուտ հայ ընտանիք, այր եւ կին հայ,* 151 *հոգի,* 37 *ընտանիք կինը օտար* 99 *հոգի, օտարներու հետ ամուսնացած Հայուհիներ* 19 *հոգի, անհատ Հայեր* 79 *հոգի, գումար* 348 *հոգի:*

ՀԱՄՊՈՒՐԿ 75 *հոգի, ԼԱՅՓՑԻԿ* 16 *հոգի, ՏՐԷԶՏԸՆ* 12 *հոգի, ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՂԵՐ* 20 *հոգի: Ընդամէնը՝* 471 *հոգի:*

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ.— Սիկառէթի խանութ 19, *սիկառէթի մեծաքանակ* 5, *սիկառէթի մեծ գործարան* 1, *սիկառէթի փոքր գործարան* 10, *հիւսուածեղէնի խանութ* 2, *անցագրի լուսանկարչական խանութ* 2 *(այս գործիքի գիւտը ըրած է Պ. Օննիկ Մարանեան), անուշահոտութեանց գործ* 2, *ներածում - արտածում* 10, *ֆիլմի գործ* 3, *մածունի գործարան* 1, *տան (ափարթըմանի) տէրեր* 12, *խմորեղէնի խանութ* 1, *Ամերիկեան արդուկի խանութ* 1, *ազատ ասպարէզներ* 71, *ասոնցմէ զատ կան զանազան արհեստով զբաղողներ ինչպէս կօշկակար* 2, *պատի ներկարար* 3, *ատաղձագործ* 1, *եւայլն:*

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ.— Պերլինի հայ գաղթային միութիւնը 1923*էն ի վեր պաշտօնապէս արձանագրուած միութիւն մըն է, որ կը վարէ ամբողջ գաղութին ազգային գործերը եւ* 1928*էն ի վեր կը հոգայ հոգեւորական — ուսուցչի ռոճիկը: Գրիգոր Ծ. Վարդապետ Շահլամեան այդ թուականէն ի վեր այս պաշտօնին կոչուած է: Պերլինի կրօնից վարչութիւնը Հայոց տրամադրած է մատուռ մը,* Domstift, Berlin, Oranienburgerstrasse, 76a, *ուր պատարագ կը մատուցուի տօնական օրերու կամ նախորդ կիրակի օրեր: Գաղթային միութիւնը կը վարէ նաեւ մշակութային եւ խնամատարութեան գործերը: Աւանդական սովորութեամբ կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը, «Ապրիլ* 11/24*ի սուգը եւ Հայաստանի անկախութեան տօնը, Մայիս* 28: *Կը սարքուին մանկական հանդէսներ, դաշտային պտոյտներ, նուագահանդէսներ եւ թատերական ներկայացումներ, վերջինս շատ անգամ Պ. Դաւիթ Դաւիթխանեանի ղեկավարութեամբ:*

Գերմանիոյ գաղութը գրեթէ միշտ մասնակից եղած է ընդհանուր ազգային կեանքին ալ, օգնելով Հայաստանի՝ դրամով եւ հագուստներով, ինչպէս Շիրակի եւ Ֆիլիպէի աղէտեալներուն՝ դրամական առաքումով:

Պերլինի մէջ 1926*էն ասդին գոյութիւն ունեցած են «Երիտասարդաց», «Տիկնանց» եւ «Ուսանողական» միութիւններ: Թէեւ ուսանողական միութիւններ եղած են նաեւ Լայփցիկ, Պերլին եւ ուրիշ տեղեր աւելի հին ժամանակներու ալ, բայց չեն կրցած տեւել: Ներկայիս կայ «Հայ երիտասարդ» միութիւնը, երբ զուտ մշակութային երիտասարդական կազմակերպութիւն, որ կ՚ունենայ շաբաթական ընկերային հաւաքոյթներ ինչպէս եւ հրապարակային բանախօսութիւններ:*

Գաղութին ուսումնական մակարդակը բարձր է, անգրագէտներ չկան: Շատեր քանի մը լեզու կը գրեն եւ կը խօսին, տասը համալսարանական ուսանողներէ զատ կը համրուին արդէն բարձրագոյն դպրոցներ աւարտած տասնութ համալսարանականներ: Նորագոյն սերունդը քիչ հետաքրքրութիւն ունի հայերէն լեզուի եւ գրականութեան: Հայերէն չեն կարդար գրեթէ, միայն կը սորվին դասն ... խաթեր համար կարդալ, մոռնալու կամ չգործածելու համար, աւաղ: Բացառութիւններ յարգելի են ...: Հայերէնի ուսուցիչը նոյնինքն հոգեւոր հովիւն է, որ ամէն պատրաստակամութիւն ցոյց կուտայ: Ուսուցումը բոլորովին ձրի է, շնորհիւ Գաղթային Միութեան սկիզբէն ի վեր ըրած կարգադրութեան:

ՌՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ.— Ամբողջացնելու համար պատկերը, պէտք է յիշեմ այն պարագան որ շատ մը հայրենակիցներ Պերլինի զանազան ծայրամասերը պարտէզներ գնած են 1—2000 *քառ. մէթր տարածութեամբ: Ասոնցմէ* 14*ը Հայերու սեփական հողեր են արդէն, տարիներու ընթացքին ատոնց կողմէ գնուած եւ մշակելի դարձուած: Շատեր կրցած են սեփական բնակարաններ շինել, երբ ամարանոց եւ նոյնիսկ ձմեռ բնակելու յարմար: Այս հայրենակիցները շաբաթավերջի եւ ամառնային իրենց հաճոյքը կը գտնեն հողի հետ աշխատելու մէջ, անգամ մը եւս երեւան բերելով գիւղական ոգին եւ հողին կապուելու ամբողջ բնազդը հայ ժողովուրդին: Ի մէջ այլոց, ասոնք իրենց պարտէզներուն մէջ կը հասցնեն մեր երկիրներու բանջարեղէնները, զորս ցարդ չեն հասցներ տեղական բանջարանոցներու մէջ:*

ՀԱՅԵՐԸ ԱՐԻԱՑԵԼ.— Գերմանիոյ Առաջնորդ Ատոլֆ Հիթլէրի վարչապետութենէն վերջ (30 *յունուար* 1933) *հարց ծագած էր թէ Հայերը ինչ ցեղախումբի պէտք է դասել: Անցեալի գերման թրքասէր քաղաքականութեան արդիւնք է որ Գերմաններ աննպաստ կարծիք կազմած ըլլան Հայերու մասին, (խարդ, վաշխառու, վերջապէս դէշ տիպար մը): Աւելի ազդուելով գերման նոր դրողներ եւս Հայերը նմանցուցած էին Հրեաներու: Մաքսի պաշտօնատունը փութացած էր արդէն հայ ծխախոտի գործարանատէրերուն յայտնելու թէ իրենք ալ Հրեաներուն պէս կը համարուին օրէնքի առջեւ, ինչ որ կրնար մեծ վնաս պատճառել, համաձայն օրէնքի գործադրութեան: Հրեան [illegible] է եւ չի կրնար պետական պաշտօնատուներու հետ ուղղակի գործ ունենալ, օրինակ մաքսէն ծխախոտ հանել կամ կապոց (պանտրոլ) առնել: Վերջապէս այս բանին հակազդեց* 1914*էն վեր հիմնուած Հայ եւ գերման միութիւնը ձեռք ձեռքի Պերլինի հայ Գաղթ. Միութեան հետ եւ* օրէնքով ճշդուեցաւ որ Հայերը արիացի են: *Ինչ որ դարձեալ նոր սերունդի կրթութեան շատ դիւրութիւն կ՚ընծայէ: Դպրոց չեն ընդունուիր հրեայ տղաք, որովհետեւ օրէնքը հարիւրին* 1 *արտօնութիւն կը նախատեսէ: Հայ եւ գերման միութիւնը իր օգտակար դերը ունեցած է ատենին ալ հայ զինուորները Թուրքիոյ չյանձնելու համար, ինչպէս Թալէաթի սպանութեան դատին մէջ Թէհլիրեանի ազատ արձակման համար ջանք չէ խնայած եւ յաջողած է:* 1934*ին հրատարակեց «*Arméniertum - Ariertum*» գրքոյկը որուն մէջ յայտնի դէմքեր կ՚արտայայտուին Հայոց մասին:*

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ.— Գերմանիոյ Հայերու ընդհանուր վիճակը, բաղդատմամբ ուրիշ տեղերու կարելի է նիւթապէս գոհացուցիչ համարել, բայց տխուր ազգային տեսակէտով, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք օտար ամուսնութիւնները (տես վերի վիճակագրութիւնը):

Զօրաւոր հակազդեցութիւն մը հրամայողական պահանջ է:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Կարգ մը հակազգային տարրերու բոլոր աշխատանքները զուր անցան: Սելանիկի ազգ. իշխանութիւնները անօրինակ կորովով կը շարունակեն իրենց յանձնուած գործը, եւ օրէ օր նուաճումներ կ՚արձանագրեն ի նպաստ համայնքին:

Այսպէս, փոքրոգի խմբակը բամբասանքներով լեցուցած էր պետական կարգ մը շրջանակներու ականջները ազգ. իշխանութեան դէմ, որպէսզի ազգ. վարժարանները զրկուին պետական օժանդակութենէ, բայց անօթամբ մնացին: Ազգ. իշխանութեան մէկ դիմումը ընդհ. կուսակալին, բաւական եղաւ որպէսզի հալին բանսարկուներուն սուտերը: Ընդհ. կուսակալը շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ համայնքի ներկայացուցիչներուն, եւ առաջին առթիւ իսկ անոնց տրամադրութեան տակ դրաւ 10.000 *տրախմի, խոստանալով նաեւ այս տարուան պիւտճէին մէջ անցընել* 30.000 *տրախմիի գումար մը, ի նպաստ Սելանիկի հայ համայնքին:*

Ու դարձեալ, հակառակ բոլոր տեսակի պոռչտուքներուն, Կիւլպէնկեան կրթական ֆոնտը 300 *տոլար տրամադրեց ազգ. վարժարաններուն, իրենց այստեղի ներկայացուցչին միջոցաւ: Կիւլպէնկեան բարերարները ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ գնահատեցին ազգային հիմնարկութեանց արժէքը:*

Ազգ. իշխանութեանց բոլոր ձեռնարկները, գաղութին կողմէ կը քաջալերուին անօրինակ խանդավառութեամբ:

Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ազգ. վարժարաններու ի նպաստ պարահանդէս մը սարքուեցաւ: Հակառակ լուր օր մը ըլլալուն, ճշմարիտ յաջողութիւն մը եղաւ թէ՛ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Պարահանդէսին ներկայ եղան քաղաքապետը, ոստիկանապետը, օտար օրագրողներ, եւ [illegible], ինչպէս նաեւ յոյն եւ հրեայ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Պարահանդէսը ապահովեց 30 *հազար տրախմի զուտ հասոյթ, որ աննախընթաց է Սելանիկի համար:*

Այսպէս, ազգ. իշխանութիւնը արդէն իսկ ապահոված է վարժարաններու տարեկան պիւտճէն, մոխիր ցանելով արհամարհելի խմբակի մը գլխուն վրայ, որ Բարեգործականի նպաստը դադրեցնել տալով, կամ անզօր պօյքօթ մը սարքելով ազգ. վարժարաններուն դէմ, կարծած էր զանոնք հիմնայատակ կործանել: Մութ ծակերու մէջ եղած հաշիւները հակառակ արդիւնք տուին: Այսօր Սելանիկի ազգ. կեանքը մտած է իր ամենէն բարգաւաճ վիճակին մէջ:

⁂ *Բարեգործականի կայծմարած մասնաճիւղը կենդանացնելու համար, այդ միութեան կրթական քննիչ Խանիկեան, հանդիպում մը կազմակերպեց ազգ. իշխանութեան եւ կարգ մը նորելուկ «բարեգործականի»ներու միջեւ, որպէսզի մերձեցում հաստատուի ազգ. իշխանութեանց հետ: Հանդիպման ընթացքին, Խանիկեանի ներկայութեան, այնպիսի յանդիմանութեան ենթարկուեցան մեր օրերու «բարեգործականի»ները, որ քննիչը ափի բերան մնաց: Անշուշտ հանդիպումը ապարդիւն անցաւ, քանի որ նորարոյս «բարեգործականի»ներուն համար ձեռնտու չէր հասկացողութեան մը գալ ազգ. իշխանութեանց եւ Բարեգործականին հին անդամներուն հետ: Համաձայնութիւն մը պարզապէս, առաջին առթիւ իրենք փողոց պիտի նետուէին Բարեգործականի հին անդամներուն կողմէ, որոնք այնքան վիրաւորուած են այդ միութեան անունով այստեղ գործուած զայթակղութիւններէն:*

⁂ *Տասնօրեայ ըմբոստութեան շրջանին Յունահայերը ցոյց տուին անկողմնակալ ոգի, պաշտպանելով ու եղբայրական կեցուածք: Երբ օրինապահ քաղաքացիներ անոնք մնացին կառավարութեան կողքին, եւ դատապարտեցին եղբայրասպան յեղափոխութիւնը: Բոլոր հայրենասէր Հելլէններու նման, անոնք բարձր դասեցին գլխէն եւ ազնուական Յունաստանը բոլոր տեսակի կուսակցական վէճէն վեր:*

Յունահայերը, առանց բացառութեան սրտանց ցանկացին, որպէսզի ժամ առաջ վերջ գտնէ երկրի գլխուն պայթած այս արիւնոտ ողբերգութիւնը եւ իրապէս առանց համատարած աղէտի մը յանգելու վերջ գտաւ:

⁂ *Ս. Գրիգրեանի սպանութեամբ ամբաստանուած վեց Դաշնակցական երիտասարդներու անպարտ արձակումը հրճուանքով լեցուց յունահայութեան սիրտը:*

Դաշնակցութեան վատ հակառակորդները անկարելին փորձեցին որպէսզի Նիւ Եորքի դատին պէս մոլորեցնեն արդարութիւնը, սակայն ձախողեցան: Հելլենական դատարանը չնախապաշարուեցաւ սուտ ու կեղծ ցուցմունքներով, ամբաստանեալները անմեղ դատեց եւ անպարտ արձակեց:

⁂ *Սելանիկի մէջ ամէն տեսակ ազգային շարժման խթանը եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Իր բազմաթիւ ձեռնարկի մէջ անպակաս եղած է ազգային կուսակցութեան ջերմ շունչը:*

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական կազմը, անկախ իր կուսակցական աշխատանքներէն, կը խրախուսէ այն լաւագոյն տարրերը, որոնք ցեղանպաստ գործունէութեամբ մը կրնան օգտակար ըլլալ իրենց պատկանած ազգին:

Այսպէս Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կազմութենէն վերջ, այս տարի ալ կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. «Ցայգալոյս» Օրիորդաց Միութիւնը, 35 *անդամուհիներով: Այս միութեան խանդավառ աղջիկները սարքած են շարք մը դասախօսութիւններ, որոնք կը տրուին երիտասարդ ոյժերու կողմէ, ընդհանրապէս հայ նորագոյն պատմութեան, յեղափոխութեան եւ առողջապահական նիւթերու շուրջ:*

«Ցայգալոյս»ը իր կազմութեան առթիւ հանդէս մը սարքեց որուն ներկայ եղաւ երիտասարդ ու խանդավառ հայ երիտասարդութիւնը ամբողջութեամբ: Ընկ. Կ. Գէորգեան «Ցայգալոյս»ի նպատակը խօսեցաւ երկու առողջ մէջ,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան խորհրդանշանին տակ այս պայքարը ցեղամայրեր պատրաստել: Եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ, հայկական գեղջուկ պարեր եւ կոկիկ ներկայացում մը, բոլորն ալ «Ցայգալոյս»ի անդամուհիներուն կողմէ:

Երգչախումբին թնդացուցած ազգային խմբերգներով ողջունուեցան «Ցայգալոյս»ի առաջին ճառագայթները:

⁂ *Փետրուար 18ի ապստամբութեան անմոռանալի տարեդարձը տօնուեցաւ Սելանիկի մէջ հաւասարահոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ընկերուհի Տիկին Գ. Փափազեան ականատեսի վկայութիւններով պատկերացուց փետրուարի 18ի օրերուն պատահած դէպքերը, պատկերալից գրուագներ պատմեց հայ ժողովրդի ունեցած հոգեկան ոյժի մասին, եւ յուզիչ կերպով նկարագրեց աննման Համազասպի եւ ընկերներու նահատակութիւնը: Ապա հրաւիրեց ներկաները որ մէկ վայրկեան լռութեամբ յոտնկայս յարգեն անոնց յիշատակը:*

Օրուան բանախօս ընկ. Կ. Գէորգեան երկարօրէն անդրադարձաւ փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներուն մասին, հանգամանօրէն բացատրելով այն բոլոր դէպքերը որոնք անխուսափելի դարձուցին պոռթկումը:

Ընկեր բանախօսը յետոյ մէկիկ մէկիկ թուեց փետրուար 18ի յեղափոխութեան բերած առաւելութիւնները որոնք շահուած էին հայ ժողովուրդին բռունցքին ոյժով: «Փետրուար 18»ը համաժողովրդային ըմբոստութեան այն լուսաւոր թուականն է, որուն ի տես սահմռկեցան խելագար համայնավարները, ու չափ մը դրին իրենց անսանձ շահատակութիւններուն»:

Համդէսէն վերջ խնջոյք:

ՎԱՀԱԳՆ

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՇԱՏԱԽ ԿԸ ՀՆՉԵՑՆԷ ՄԱՐՏԻ ՇԵՓՈՐԸ

(Հերոսամարտի քսանամեակի առթիւ)

=о·о=

Ստացած տեղեկութիւններս եւ տեսածներս կը հաղորդեմ ընկերներուն եւ անհրաժեշտ կը համարենք անմիջապէս խառն ժողով մը գումարել, մեր խմբապետներու եւ ժողովրդական բոլոր խաւերու մասնակցութեամբ:

Ձեռնոցը նետուած էր եւ Շատախցին սպասուած էր ընդունիլ: Մեր ժողովուրդը դաշնին տոնաձայնը կ՚առնէ, իր աքանչելի եւ առողջ բնազդը չէր կրնար խաբել զինքը: Եւ Շատախցին նախընտրեց պատուաւոր մահը:

Լուռ մնջիկ, երկու կողմերը կը սկսին դիրքերու շինութեան: Գիշերով գետի միւս ափը գտնուող ժողովուրդը կը փոխադրուի այս կողմը: Լոյսը կը բացուի եւ դեռ ոչ մէկ ընդհարում: Շուկան եւ ամբողջ Թաղը ամայի է ու կարծես աւելի ահաւոր: Կը լսուի միայն Տիգրիսի խշշոցը ու կը նկատուին միայն դիրքի աշխատանքները: Անոնք կը չարեն ... մենք կը չարենք ...

Մթնոլորտը ելեկտրականացած է: Կռիւը այլ եւս բոպէներու խնդիր է: Մենք միշտ կը զգուշանանք առիթ տալէ, սակայն եւ այնպէս նախաձեռնութիւնն ալ չենք ուզեր զիջիլ թշնամիին: Բայց ատէն մեր շրջաններու հետ կապը վերահաստատելու համար անհրաժեշտ էր նախ, այդ վայրերու թրքական ոյժերը չէզոքացնել եւ ապա Թաղի(*) մէջ գործի սկսիլ:

Եւ ահա մեր գրած առաջին վճռական հրահանգը գրուած մեր բոլոր զինուած խումբերուն, այնուհետեւ սկսելու համար մեր 42 օրեայ հերոսական կռիւը, որով Շատախ հնչեցուց ընդհանուր մարտի շեփորը:

«Ընկերներ,

«Այսօրէն սկսած Շատախի մէջ կը յայտարարուի զինուորական վիճակ: Գիւղական բոլոր աշխատանքները դադրած են այլ եւս եւ ամէն մարդ իր զինուորի պարտականութիւնը պիտի կատարէ: Դաւադիր կառավարութիւնը Յովսէփի ձերբակալութենէն յետոյ դժոխային ձեւով մը կ՚ուզէ մեզ բնաջինջ ընել: Թաղի մէջ իրենց դիրքերը պատրաստ են արդէն եւ շուտով կը սկսին իրենց արեան գործը: Մեզ վիճակուած է մեռնիլ, բայց աշխատինք պատուով մեռնիլ: Մենք պէտք է տանք առաջին հարուածը: Ձեր պարտականութիւնն է.

1.— *Վերի շրջան.*— Արշակը իր խմբով այս գիշեր իսկ պէտք է գրաւէ Սեւտիկնայ պահակատունը եւ ապա անցնի դէպի Խանի եւ Գոմերի պահակատուները: Քարեդաշտէն սկսած մինչեւ Փեսանդաշտ հեռագրաթելերը բազմաթիւ տեղերով կտրելու եւ հեռագրասիւները տապալելու է: Երթեւեկը այդ ճամբով պէտք է կտրել, սոյն հրահանգը ստանալէն անմիջապէս յետոյ:

2.— *Վարի շրջան.*— Սեթի խումբը, միացած գիւղական միւս պահակներուն հետ, իսկոյն պէտք է մեկնի Կաղպի եւ Սակ, հոն գտնուող ոստիկանները բռնելու եւ զինաթափելու համար: Յարօն եւ Ազօն իրենց խումբով պէտք է բռնեն Խլքտուն կամուրջը (Տիգրիսի վրայ) եւ Վարի երթեւեկը կտրեն անպայման:

3.— Սեւտիկէն մինչեւ Արմշատ, գետի բոլոր կամուրջները իրենց շրջանի մօտ գտնուող գիւղացիները պէտք է քանդեն ու ջուրը նետեն:

Դէ՛հ, ընկերներ, արիասիրտ եղէք եւ վրէժխնդիր, չխնայենք մեր արիւնը եւ հաւատանք մեր յաղթանակին:

ՁԻՆ. ՄԱՐՄԻՆ

1915 մարտ 31ի գիշեր

Գրեցինք, ծրարեցինք եւ բազմաթիւ սուրհանդակներով չորս կողմ ճամբեցինք: Սուրհանդակ մըն ալ փութով ուղղուեցաւ դէպի Վան, Արամին տանելու մեր նամակ-ահազանգը: Կազմեցինք եւ Թաղի ինքնապաշտպանութեան ծրագիրը, դիրքերու եւ խումբերու բաժանումը:

Կը սպասենք մութը իյնելուն, որպէսզի մեր խումբերը ուղարկուին իրենց որոշուած դիրքերը: Կ՚ուրախանանք երբ ամէն մէկ դիրք կը գրաւուի առանց միջադէպի: Սակայն գիշերային խորհրդաւոր լռութեան մէջ յանկարծ ընդհատ ընդհատ հրացանի ձայներ լսուեցան, որոնք յետոյ կը փոխուին սաստիկ համազարկի մը: Ցնցուեցաւ ամբողջ ժողովուրդը: Բայց պարզապէս մեր մէկ խումբին թրքական շրջուն պահակախմբի մը հետ ունեցած հանդիպումն էր: Հրացանաձգութիւնը շուտով ընդհատուեցաւ:

Գիշերը խաղաղ անցաւ: Լուսաբացին ոչ մէկ դէպք, կարծես ոչինչ պատահած ըլլար գիշերուան մութին մէջ: Երկու կողմերն ալ քաշուած դիրքերու մէջ, իրենց պակասները կը լրացնեն:

Ապրիլի 4ին շրջաններէն ստացանք կարեւոր տեղեկութիւններ: Տրուած հրահանգները գերազանցօրէն կատարուած են: Սեւտիկայ թրքական պահակախումբը թէեւ սկիզբը դիմադրած, սակայն երկու սպանեալ տալով անմիջապէս անձնատուր կ՚ըլլայ: Մենք կը վերցնենք 18 զէնք եւ 20 հրացան: Մենք կ՚ունենանք մէկ վիրաւոր: Վարի շրջանը, Սակի մէջ թշնամին շատ աւելի յամառ եւ մոլեգին կերպով կը կռուի, մինչեւ որ իրենց դիրքը կը վառի եւ տասնոտը իրենց գլխակներուն վրայ կ՚իյնէ: Թշնամին կը թողու 12 դիակ, 5 մաւզէր եւ 9 մարթինի հրացան: Մերոնք կուտան երկու զոհ, Ցոլիկ եւ Վարի շրջանի խմբապետ Թանկադին Գիւլամիրը:

Նկատելով որ շրջանին մէջ, գործը յաջող կերպով վերջացած է, մինչեւ Թաղի մէջ թշնամին ազատ կ՚երթեւեկէ եւ առանց կռուի իր ուզած յարմարագոյն դիրքերը կը գրաւէ, որոշեցինք շարժումները արգիլել Թաղի մէջ ալ եւ սպասել դէպքերու զարգացման: Ահա եւ այդ հրահանգը.— «Այս վայրկեանէն սկսած, Թաղի մէջ եւ մեր դիրքերու առջեւէն, թշնամիին երթեւեկը բացարձակապէս արգիլուած է: Զգուշացուցէք, կանչելով երեք անգամ որ չանցնին, հակառակ պարագային իրաւունք կը տրուի ձեզ կրակել»:

Սուրհանդակները կը սլանան դիրքերը եւ ահա հինգ վայրկեան չանցած ժամը 11 ու կէսին — ապրիլ 4 — պայթեցաւ, երկրորդ անգամ գնդակը:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(2)

(Շար.)

(*) Թաղը, զուտ հայաբնակ, կը կազմէր Շատախ գաւառի կեդրոնը, ուր կը գտնուէին գայմագամը եւ կառավարական վարչական մասերը: Ծառազարդ սիրուն գիւղաքաղաք մը շինուած երկու խոր ձորերու միացման տեղը եւ երկու գետերու խառնարանի ափին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կը խօսին նաեւ օտարական հոգերուն մասին

Մարսէյլի քաղաքապետական ժողովի կողմէ, հայ անդորր լեգէոնականներու համար քուէարկուած յիսուն հազար ֆրանքի նպաստին զանձման առթիւ, հայ լեգէոնականներու վարչութիւնը, հովանաւորութեամբ նախկին ծովային սպայ Պ. Տ. Թէքէեանի, կազմակերպած էր հանդիպում մը ի պատիւ երեսփոխան եւ քաղաքապետի Ա. օգնական Պ. Սիմոն Սապիանիի անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, սալոն Սէն Ժաքի վերնասրահին մէջ: Կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալ:

Նախքան Պ. Սապիանիի ժամանումը, հայ լեգէոնականներու վարչութեան կողմէ, Պ. Յ. Նշանեան, հաւաքոյթը բանալով, խօսքը տուաւ Պ. Տ. Թէքէեանի, որ իբրեւ գլխաւոր դերակատարը Ճէպէլ Մուսայի 5000 Հայերուն ազատագրման, հայերէն լեզուով պատմեց ամփոփ պատմութիւնը այդ ողբերգական շրջանին: Եւ շեշտել յետոյ դերը զոր կատարեցին ու պիտի կատարեն հայ լեգէոնականները, աւելցուց.

— «Կիշէն» մարտանաւով կը հերքէինք Միջերկրականի սուրիական ափերը: Տեսանք որ քանի մը հոգի լողալով դէպի մարտանաւը կը յառաջանան: Արաբախօս Ճէպէլ Մուսացիներ էին, որոնք կ'իմացնէին մեզի թէ Հայերը պաշտամբած են Թուրքերուն դէմ եւ օգնութիւն կ'ուզեն: Երբ կ'իմանան կէս կատար հայերէնս, կը զարմանան թէ, ինչպէս ֆրանսական սպայ մը հայերէն կը խօսի: Հաղորդակցութեան մէջ կը մտնեմ ըմբոստներուն հետ, եւ կ'իմանամ ողբերգական կացութիւնը իմ հայրենակիցներուս: Անոնք ամէն բանէ առաջ զէնք կ'ուզէին, շարունակելու համար կռիւը Թուրքերուն դէմ: Իմացուցի մարտանաւին հրամանատարին, եւ Միջերկրականի ֆրանս. ծովակալին: Ընդդիմացան զէնք բաժնելու կարգադրութեան: Սակայն յենլով ծովակալին այն հրահանգին վրայ թէ կարելի է օգնութեան հասնիլ Հայերուն եթէ պէտք ունին, օգնութեամբ ուրիշ հինգ մարտանաւերու՝ կազմակերպեցինք փրկութեան գործը հինգ հազար հոգիներու, որոնք, օրեր շարունակ չոր չամիչ ծամելով, զէնք պարպեցին Թուրքին դէմ, իբրեւ պաշտպաններ: Շնորհիւ ֆրանսական մարտանաւերու 305նոց թնդանօթներուն, կարելի եղաւ փրկել կեանքը հսկայ բազմութեան մը»:

Բանախօսութիւնը լրացած չէր տակաւին, երբ ներս մտաւ ծափերու մէջ, Պ. Սիմոն Սապիանին: Առաջնորդուելով դէպի բեմը, շրջապատուեցաւ հայ լեգէոնականներէ, մասնաւորապէս Պ. Պ. Տ. Թէքէեանէ, Նշանեանէ, եւ մեր ազնիւ բարեկամ Պ. Քարլիէէ:

Պ. Յ. Նշանեան իբրեւ քարտուղար միութեան՝ ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը խօսեցաւ, որուն գլխաւոր մասերը կուտամ ստորեւ.

— «Մեր միութիւնը, որ բազմաթիւ անդամներ ունի, բոլորն ալ նախկին կամաւորներ ֆրանսական բանակին մէջ, թէեւ գոյութիւն ունի 1923էն ի վեր, սակայն երբեք օգնութիւն պիտի չպահանջէր քաղաքապետութենէն, որուն ասպնջականութիւնը կը վայելէ, եթէ ներկայ պայմանները չհարկադրէին: Իր անդամներուն կէսէն աւելի այսօր կը գտնուի թշուառութեան մէջ, այնպէս որ հակառակ իր բարեկամեցողութեան, Միութիւնը պիտի չկարենայ օգնութեան հասնիլ անոնց: Ահա թէ ինչո՛ւ բարիք մը եղաւ նպաստը, զոր շնորհեց ու քուէարկեց քաղաքապետական ժողովը, այդ նպաստով քիչ մը սփոփանք մտաւ մեր դժբախտ ընկերներու օջախներէն ներս:

Այնքան ատեն որ մեր Նախկին Պատերազմիկները իրաւունք ունէին գործազրկութեան նպաստին, կրնային, անդորր մնացած ժամանակ, շնորհիւ այդ նպաստին, դէշ աղէկ ապրիլ: Սակայն վերջերս զրկուած են այդ նպաստէն: Դժբախտաբար այս նպաստառութիւնը զուգադիպեցաւ տնտեսական տագնապին խստութեան, այնպէս որ հակառակ իրենց բարեկամեցողութեան՝ մեր թշուառ ընկերները չեն կրնար գտնել աշխատանք մը, որ իրենց կարելիութիւն տար ապրեցնելու իրենց ընտանիքները:

Ասկէ զատ, տնտեսական տագնապին եւ յարաճուն գործազրկութեան պատճառով, օտարականներուն համար դժուար է ոչ միայն աշխատանք գտնել, այլեւ աշխատանքի արտօնութիւն ստանալ: Սակայն մեզի կը թուի թէ պէտք չէր առանց խտրութեան մեզ խառնել այն օտարականներուն հետ, որոնք կ'ապրին Ֆրանսայի մէջ, որովհետեւ մենք արիւնով կնքեցինք մեր սէրը հանդէպ Ֆրանսայի: Ինչպէս կ'ըսուի, թշուառութեան մէջ է որ լաւագոյն բարեկամները կը գտնեն իրար, եւ մենք, Մեծ Պատերազմի դաժան ժամերուն, եկանք հաստատելու մեր համակրանքը հանդէպ մեր Իտէալ Հայրենիքին, որ ինչպէս մեզի, նոյնպէս մեր ցեղին համար, կը ներկայացնէ երկիրը ազատութեան, հաւասարութեան, արդարութեան եւ գեղեցիկին: Այնպէս որ արդար էր բացառիկ կարգադրութիւն մը ընել մեզի համար, կամաւոր օժանդակած ըլլալով Ֆրանսայի պաշտպանութեան, յայտարարած ըլլալով ամբողջ աշխարհի առջեւ թէ կը սիրենք այս երկիրը, որ այսօր եւ պայմաններու բերումով, — ինչ հարկ ներկայացնելու այդ պայմանները, — դարձած է մեր միակ Հայրենիքը:

Դարձեալ, ունինք անդամատեալ ընկերներ, որոնք ժամանակ մը թոշակ կը ստանային, բայց յանկարծ, սին պատրուակներով, զրկուեցան այս թոշակէն: Եւ անոնք եւս, ողորմաճակատ այս դժբախտ ընկերները, մատնուեցան կատարեալ թշուառութեան:

Կը խօսիմ իբրեւ Հայ, այսինքն իբրեւ զաւակը այն ցեղին, որ դաշնակիցներու Դատին տուաւ աւելի քան մէկ միլիոն զոհ: Ու կը խնդրեմ ձեզմէ, պարոն երեսփոխան, որ կարելին ընէք իշխանութեանց մօտ, որպէսզի դիւրութեամբ աշխատանքի արտօնութիւն տրուի իմ լեգէոնական ընկերներուս, չեմ կրնար ըսել «հայրենակիցներուս», որովհետեւ, ափսո՜ս, չունինք հայրենիք, եւ եթէ Ֆրանսա եկած ենք, պարզ է պատճառը որ կ'ուզենք ստեղծել նոր օջախ մը այստեղ, այս երկրին մէջ, որ ամէն Հայու համար, ամէն ժամանակ, կը ներկայանայ երկրորդ հայրենիք մը»:

Ապա, ֆրանսերէն լեզուով խօսեցաւ Պ. Տ. Թէքէեան, ջերմապէս պաշտպանելով հայ ժողովուրդը եւ հայ լեգէոնականները: Յիշեց թէ այս հայ որբերը (ցոյց տալով հաշմանդամներ) զէնք առին, կռուեցան յանուն համաձայնականներու դատին: Եւ հիմա, տնտեսական այս տագնապալի շրջանին երբ խստութիւնները կը գործադրուին օտարականներու դէմ, պէտք է որ, խորհուի այս ժողովուրդին եւ անոր այն զաւակներուն համար, որոնք կռուեցան Ֆրանսայի համար: Եւ յիշեց կամաւորական շարժման սկիզբները: Մատնանիշ ըրաւ նաեւ դժբախտ կացութիւնը անդորր լեգէոնականներուն, խնդրեց որ, միջամտէ ուր որ անկ է, որպէսզի հայ լեգէոնականներն ալ ստանան այն թոշակը, զոր կը ստանան ֆրանսացի նախկին ռազմիկները: Ապա, շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Սապիանիին, որ յաջողցուց 50,000 ֆրանքի նպաստը, Պ. Թէքէեան վերջացուց իր խօսքերը:

Խօսք առաւ նաեւ հայ ժողովուրդին անկեղծ մէկ բարեկամը, Պ. Քարլիէ, որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: (ԽՄԲ.— Յաջորդիւ):

Խօսքը Սիմոն Սապիանիին էր: Երեսփոխանը շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ եղած ընդունելութեան եւ արտայայտութեանց, ըսաւ.

— «Ես կը սիրեմ Հայերը, դուք դժբախտ էք, բայց նոյն ժամանակ աշխատասէր ու շիտակ: Ըրինք եւ պիտի ընենք ինչ որ կրցանք ու պիտի կրնանք ընել: Հայ լեգէոնական ընկերներուս տրուած 50,000 ֆրանքը, որքան քիչ, բայց դարձեալ բան մըն է: Բարոյական մեծ ժեստ մը: Ըսի ու կ'ըսեմ: Մենք չենք կրնար Հայերը բաղդատել ուրիշ օտարականներու հետ: Որովհետեւ Հայերու կացութիւնը բոլորովին տարբեր է: Հայերը իրենք չէին որ եկան հոս դրամ շահելու կամ առեւտուր ընելու համար ինչպէս ուրիշ օտարներ: Մենք էինք որ կանչեցինք զիրենք, բացինք մեր դուռները, երբ պէտք ունէինք իրենց: Հիմա որ մեր երկիրը կը դիմագրաւէ տնտեսական տագնապէն, պէ՞տք է թոյլ տալ որ Հայերը զոհ երթան զանազան խստութեանց: Ոչ, պէտք է որ հայ բանուորները վայելեն այն իրաւունքները, զորս կը վայելեն ֆրանսացի գործաւորներ: Այս ուղղութեամբ արդէն տեսակցութիւն ունեցայ արտաքին, ներքին եւ աշխատանքի նախարարութեան հետ: Կը յուսամ թէ վերջ ի վերջոյ յաջողութեամբ պիտի պսակուի այս առաջադրութիւնս: Մարսէյլի հայ նպաստաւորեալ բանուորներու կացութիւնը միշտ մտահոգութեան առարկայ է մեր կողմէ, վերջ ի վերջոյ պիտի կարգադրուի այս խնդիրն ալ, եւ այդ ուղղութեամբ կ'աշխատուի: Ֆրանսան պէտք ունի ձեզի, որովհետեւ աշխատասէր էք եւ ուշիմ:

Ապա աւելցուց բառ առ բառ.

— Կը գտնուիք երկրի մը մէջ որ ազատ է, յարգեցէք օրէնքները, մի խառնուիք մեր ներքին քաղաքական գործերուն, ըսէք ձեր հայրենակիցներուն որ չփորձուին Ռուսիոյ մէջ բուսած վարդապետութիւնը հոս Ֆրանսայի մէջ տնկել: (Այս խօսքերը ըսողը համայնավար ընկերվարական մըն է):

Օր. Աթանասեան դաշնակով երգեց եւրոպական կտոր մը: Իսկ խումբ մը տիկիններ ու պարոններ, «Ո՜վ մեծասքանչ դու լեզու», «Մարալ ջան» եւ «Մոկաց հարսներ» երգեցին կատարեալ հարազատութեամբ:

Պ. Սապիանին ազդուած հայկական երգերէն, ըսաւ.— «Ձայներուն ելեւէջը, ներդաշնակութիւնը, բառերուն հնչիւնը որոցմէ ամբողջ տխրութիւն, ցաւ եւ ուրախութիւն կը թափի, կը յիշեցնէ ինծի իմ երկիրը (Քորսիքա)»:

Պ. Յ. Նշանեան, ֆրանսական դրօշակի գոյներով, բարակ երիզով մը կապուած, ծաղկեփունջ մը նուիրեց Պ. Սապիանիին:

Ապա, օրուան հիւրը պատուասիրուեցաւ ըմպելիներով: Եւ այս առթիւ, օգտուելով շրջանակի տաք ու մտերմական հանգամանքէն, Պ. Տիրան Թէքէեան, եւ մեր ազնիւ բարեկամը Պ. Քարլիէ, պէտք եղած լուսաբանութիւնները տուին մեր ներկայ կացութեան, անցեալին, եւ պատմութեան մասին, եւ այս առթիւ Պ. Սապիանի յուսադրական արտայայտութիւններ ունեցաւ:

Այսպիսի հաւաքոյթներ միշտ կ'ունենան իրենց բարերար արդիւնքները: Սակայն, պէտք է շարունակուին պարբերաբար:

Իրիկուան ժամը ութն էր գրեթէ, երբ ժողովուրդը ձգեց սրահը:

ՀՐԱՉԵԱՅ

Կաթող. նուիրակը Փրիւսէլի մէջ

»»» ««««

ՊՐԻՒՍԷԼ (Յառաջ) — Մարտ 28ին, քաղաքս հասաւ կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան: Կայարան դիմաւորելու գացած էին վարչութեան անդամները եւ գաղութին ծանօթ դէմքերը:

Կիրակի, մարտ 31ին, կաթող. Նուիրակը պատարագեց Աւետարանական եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան Պրիւսէլի եւ Անվերսի բազմաթիւ հայրենակիցներու:

Եկեղեցական երգեցողութիւնները կատարուեցան խիստ ներդաշնակ եղանակով, մասնակցութեամբ երգեհոնին եւ ղեկավարութեամբ Պ. Վարդան Սարգսեանի: Գարեգին արք. հայրենաշունչ քարոզ մը խօսեցաւ, վեր հանելով Հայ. առաքելական եկեղեցւոյ դարաւոր հնութիւնն ու ժողովրդականութիւնը, որ անբաժան մէկ մասնիկը կը կազմէ մեր պատմութեան: Կոչ ուղղեց ժողովուրդին՝ չըղլանալ իր լուման Էջմիածնի Մայր տաճարին վերաշինութեան, որ կը կազմէ հայ բազմադարեան ճարտարապետական հոյակապ մէկ կոթողը:

Պատարագէն յետոյ, ի պատիւ Գարեգին արք.ի, չքեղ թէյասեղան մը տրուեցաւ Ասթօրիա պանդոկին մէջ, նախաձեռնութեամբ Գաղթ. Վարչութեան եւ Պրիւսէլի Հայ Կարմիր Խաչի տիկիններուն: Այդ առթիւ արտասանուեցան բարի գալուստի ուղերձներ, յաւուր պատշաճի ոտանաւորներ եւ երգուեցան հայրենասիրական երգեր, ստեղծելով մտերիմ ու խանդավառ մթնոլորտ մը:

Գարեգին արք. շնորհակալութիւն յայտնելով իր անձին հանդէպ ցոյց տրուած յարգանքի ու համակրանքի արտայայտութեանց, արտասանեց ճառ մը, զոր նոյնութեամբ գրի առած է անխոնջ Տոքթ. Յ. Մահտէսեան եւ որուն պատճէնը կուտամ ստորեւ.

— «Եթէ հին պատմութենէն օրինակ վերցնենք, կը տեսնենք որ Յոյները գեղարուեստի կենդանի հաւատքով ապրող ժողովուրդ մըն են: Զգենք իրենց իմաստասիրական որոնող միտքը, վերլուծող բանականութիւնը: Իրենց մշակոյթն ու արուեստը բարձր են արդէն, որ թռիչք կ'առնեն դէպի ջինջ մթնոլորտներն ի խնդիր գեղեցիկին ու ստեղծագործութեան: Աստուածներու եւ աստուածուհիներու նուիրուած տաճարները այդ հաւատքով կանգնած կենդանի ու խօսուն կոթողներ են: Անցնինք Հռոմայեցիներուն:

Հռոմ քաղաքը իրենց կեդրոն ունենալով, այս ժողովուրդը իր ձիրքով եւ յատկութիւններով, կուռ զօրականութեամբ ու ամուր օրէնքներով աշխարհակալ կառավարութիւն կը դառնայ:

Եթէ հին ազգերէն նոր ազգերուն կեանքին մէջ իջնենք, հոս ալ կրնանք իւրաքանչիւրին առանձնայատկութիւնները գտնել:

Ֆրանսականը նոր եղանակի, նոր գաղափարի ստեղծիչն է, թէեւ դէգանքը չփոթելով տեսութիւններու հետ:

Անգլիական ազգը թիւով մեծ չէ, բայց իր հմտութեամբ կը կառավարէ միլիոններ: Եգիպտոսը, այսօրուան Ֆելլահներու երկիրը, շնորհիւ անգլիական ազդեցութեան, եւրոպական մաքուր երկիր է դարձած: Գահիրէի միւզէն մեծ թանգարան մըն է:

Նոյնը նաեւ ուրիշ ազգերու համար: Գերմանացիները իմաստասիրութեան, երաժշտութեան, արուեստի, մտքի ժողովուրդ են:

Կ'ուզեմ սահմանել նաեւ հայ ժողովուրդը: Ի՞նչ է հայ ժողովուրդը: Գուցէ դուք գոհ չէք իմէ, բայց ես շատ գոհ եմ: Ան տառապեր, չարչարուեր է անարդարութեան ձեռքէն: Բայց, եղեր է միշտ կենդանի, չյուսահատող եւ թշուառութեան մէջ անգամ ստեղծագործող:

Ո՛չ. մեր ժողովուրդի անցեալը աղքատ չէ եղած: Թանկագին արժէքներ է տուեր ան: Ատոր պէտք է գիտակից ըլլանք: Նորերը, որ չեն ճանչնար զայն իր հարուստ անցեալով, պիտի ըսեն, — ի՞նչ բան է ան:

Կարեւոր ազգ մըն է հայ ժողովուրդը պատմութեան մէջ: Իր մշակոյթը, պատմութիւնը մեծ են: Դիւրին է հիանալ Եւրոպացիներու ճոխ ստեղծագործութեան վրայ, բաղդատելով մերինին: Ոչ. սխալ է այս մակերեսային դատողութիւնը: Հարստութեամբ ամէն ազգ կրնայ յաջողիլ, զարգանալ ու ստեղծագործել: Բայց, ուրի՛շ բան է թշուառութեամբ տուայտիլ, վշտի եւ տառապանքի մէջ հալիլ եւ սակայն դարձեալ ստեղծագործել: Պէտք է որ ցոյց տանք հայ ժողովրդի մեծ անցեալը Եւրոպացիներուն եւ քաղաքակրթութեան: Ըսենք իրենց — Մեր վրայ մի նայիք արգահատանքով. մեր հայրերը չեն նստեր ծուլօրէն: Թշուառութեան, զրկանքի, տառապանքի մէջ անգամ ստեղծագործեր են:

Կեանքը ցաւ իսկ է, տառապանք: Յուսահատելու բան չունինք: Միայն թէ, ըմբռնենք այդ վիշտը, տառապանքը, մեծ կորուստը անչափելի, որ ունեցաւ մեր ազգը: Եթէ այսպէս ըլլայ, մեր ապագան ապահով է: Պատմութիւնն է այսպէս ըսեր:

Թոլսթօ կը նկարագրէ իր թշուառութեանց մէջ ունեցած զգացումները եւ կ'ըսէ.— «Ես այդ թշուառութեանց մէջ է որ զգացեր եմ»:

Եթէ մենք չըժխտենք պատմութենէն, եթէ մենք մկրտուինք թշուառութեան աւազանին մէջ՝ առանց յուսահատութեան, կը դառնանք ժողովուրդ մը, որ ընդունակ է բարձրանալու:

Բարեմաղթութիւն մը ունիմ ժողովուրդիս: Ինչպէս կողմնացոյցի մը սլաքը կ'ուղղուի միշտ դէպի հիւսիս եւ փոթորիկէ բռնուած նաւավարներ անոր միջոցաւ կը գտնեն իրենց ուղղութիւնը, մեր ժողովրդի սրտին սլաքն ալ պէտք է ուղղուած ըլլայ դէպի մայր հայրենիք եւ Էջմիածին:

Կը մաղթեմ որ մեր բոլոր բեկորներուն, գաղթահայութեան սիրտերը ուղղուին դէպի արեւելք, դէպի երկիր ուր մեր հայրերը տառապեր, ստեղծագործեր, հաւատացեր, դարերու մէջէն սերունդներ են հասցուցեր եւ վառ պահեր ցեղին կենսունակ ոգին»:

Կիրակի ժամը 9ին, կաթող. Նուիրակը իր առաջին բանախօսութիւնը տուաւ Պրիւսէլի Գեղարուեստից սրահին մէջ, նիւթ ունենալով Էջմիածնի վերաշինութիւնը եւ Հայաստանի մշակութային եւ շինարարական աշխատանքները:

Ապրիլ 1ին, միեւնոյն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ իր երկրորդ բանախօսութիւնը հայ արուեստի ծագման, նշանակութեան եւ զարգացման զանազան շրջաններու մասին:

Ապրիլ 2ին, Անվերսի մէջ կատարեց իր վերջին բանախօսութիւնը, նիւթ ունենալով՝ «Պտոյտ մը Անիի մէջ»:

Վերոյիշեալ երեք դասախօսութեանց կ'ընկերանային լուսաւոր պատկերներու ցուցադրումներ Հայաստանի վերաշինութեան եւ հայ ճարտարապետութեան ու մանրանկարչութեան մասին:

Կրկնութենէ խուսափելու համար, դանց կ'առնեմ ներկայացնել ամփոփումը կաթող. Նուիրակին երեք դասախօսութեանց, արդէն հրատարակուած ըլլալով «Յառաջ»ի մէջ:

Վաղը, հինգշաբթի, Գարեգին արք. կը վերադառնայ Փարիզ, անկէ մեկնելու համար Մարսէյլ եւ շարունակելու իր առաքելութիւնը:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՏԱՄՈՒԼ

Թուրք-բոլշեւիկեան միացեալ ճակատը

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Զարմանալի չէ՞, որ տակաւին կան Հայեր, որոնք դեռ չեն գիտեր՝

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ զէնքով, ռազմամթերքով, դրամով եւ բոլոր հնարաւոր միջոցներով օգնեց Թուրքերուն՝ յաղթական դուրս գալու Յոյներու եւ Հայերու դէմ անոնց մղած պատերազմէն.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ Էնվէր փաշայի հետ 1920ին Բագուի մէջ գումարեց արեւելեան համաժողովը, որ համաթրքական կամ համիսլամական խոշոր ցոյց մը եղաւ եւ ճամբայ հարթեց Էնկիւրիի փաշաներու քաղաքական չարաշուք ծրագիրներու իրականացման համար.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ Թուրքերու հետ միասին Լօզան գնաց՝ ամէն գնով ապահովելու համար Էնկիւրիի յաղթանակին պտուղները եւ վերջնականապէս թաղելու համար հայկական դատը.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն էր որ զէնքով, դրամով ու պարէնով օգնեց Թուրքերուն ճնշելու քրտական ապստամբութիւնը.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն է որ Թուրքերու հետ կնքած է գաղտնի համաձայնութիւն մը, որով Էնկիւրիի փաշաներու «պաշտպանութեան» պիտի ձգէ ամբողջ Անդրկովկասը (ուրեմն եւ կովկասեան Հայաստանը), եթէ ինք յարձակման ենթարկուի Հեռաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի մէջ ու ծանր նեղութիւններու մատնուի.

Թէ խորհրդային կառավարութիւնն է վերջապէս որ քաղաքական, դիւանագիտական, զինուորական, նաւային, տնտեսական եւ այլ կապերով այնքան սերտօրէն կապուած է Թուրքիոյ հետ, որ զայն կը նկատէ իր ամէնէն հաւատարիմ բարեկամը, գործակիցն ու զինակիցը:

Ո՞վ չի գիտեր, թէ խորհրդային կառավարութիւնը այնքան բարձր կը գնահատէ Թուրքիոյ սերտ բարեկամութիւնը, որ անոր պահպանման համար միշտ ալ զոհած է, կը զոհէ եւ ասկէ ետքն ալ պիտի զոհէ հայկական շահերը: Եթէ այդպէս չըլլար, Նախիջեւանի շրջանը կամ Ղարաբաղը շատոնց կցուած պիտի ըլլային Հայաստանի: Եթէ այդպէս չըլլար, Սարդարապատի ոռոգման եւ 250,000 հայ տարագիրներու Հայաստան ներգաղթի մեծ ծրագիրները չպիտի վիժէին: Եթէ այդպէս չըլլար, թրքական եւ խորհրդային գաղտնի գործակալները արտասահմանի մէջ, մասնաւորապէս Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Իրաքի եւ Իրանի մէջ միացեալ ուժերով դաւեր պիտի չնիւթէին: Եթէ այդպէս չըլլար, թրքական եւ խորհրդային դիւանագէտները արտասահմանի մէջ միշտ ներդաշնակ պիտի չգործէին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— • —

Կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցաւ Փարի–Վիէննա 4րդ մրցումը նախաձեռնութեամբ Լիկ տը Փարիի եւ հովանաւորութեամբ «Փարի Սուար» եւ «Լ'Օթօ» թերթերու՝ ֆութպոլի միջազգային մրցումը, 25.000 հոգիի ներկայութեան:

Իրականին մէջ փոխ – վրէժի մրցում մըն էր այս, որովհետեւ Վիէննա միշտ յաղթական ելած է, չարաչար պարտութեան մատնելով Փարիզը: Առաջին մրցումը տեղի ունեցած է 1928ին Փարիզի մէջ, Վիէննա յաղթած է 3—0ով: Երկրորդ մրցումը 1932ին Վիէննայի մէջ, Վիէննա յաղթած 5—1ով: Երրորդ մրցումը 1933ին, Փարիզի մէջ, Վիէննա յաղթած: Այս արդիւնքներուն վրայ հիմնուելով, մարզական շրջանակները այն կարծիքը ունէին թէ այս անգամ ալ յաղթանակը նորէն Վիէննան է որ պիտի տանի:

Մրցումը սկսաւ ժամը ճիշդ 3ին: Նախնական ձեւակերպութիւնները լրանալէ յետոյ Փարիզ սկսաւ յարձակողականի: Երկու մայրաքաղաքներու «ընտրեալ»ները լաւ խաղարկութիւն մը ունենալէ վերջ Փարիզ 2, իսկ Վիէննա 1 նշանակէտ շահեցան առաջին խաղամասին: Արդիւնքը նոյնը մնաց երկրորդ խաղամասին, որով Փարիզ յաղթական ելաւ:

Ընդհ. հասոյթը եղած է 200.000 ֆրանք:

* Սթատ Պիւֆալոյի մէջ ալ տեղի ունեցաւ ռըկպիի միջազգային մրցում մը, ֆրանսական եւ անգլիական ազգային խումբերուն մինչեւ 23.000 հոգիի ներկայութեան: Երկու խումբերը հաւասար մնացին 15ի դէմ 15 կէտով:

* Փարի – Նիս հեծելանիւի մրցումը շահեցաւ ֆրանսացի Ռընէ Վիէթօ (լեռներու թագաւորը), 1295 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 35 ժամ 23 վայրկ. 14 երկվայրկեանէն (ժամական 36 քիլոմէթր 575): Երկրորդ հանդիսացաւ պելճիքացի Անթուան Տիկէնէվ, առաջինէն մէկ վայրկ. 17 երկվ. հեռաւորութեամբ: Այս մրցումին կը մասնակցէին 110 հեծելանուորդներ: Ճամբան չկրնալով շարունակել շատեր լքեցին մրցումը եւ Նիս մուտք գործեցին 36 հեծելանուորդներ: Վերջին հանգրուանը Նիս շահեցաւ համաշխարհային նախկին ախոյեան ֆրանսացի Ժորժ Սփէչէր:

* Այս կիրակի տեղի պիտի ունենան «Փըթի Փարիզիէն»ի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի սըմի – ֆինալի մրցումները: Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ պիտի մրցին Սփորթինկ Գլիպ Վիֆ եւ Սթատ Ռընէ: Իսկ Լիոնի մէջ Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Ռէտ Սթար Օլէմփիք: Այս վերջիններուն մրցումը ալ աւելի հետաքրքրական է քան առաջիններունը, որովհետեւ երկու խումբերն ալ շատ փայլուն խաղարկութիւն մը ունին Բաժակի մրցումներուն մէջ: Խաղացողները գրեթէ ամէնքն ալ միջազգային մարզիկներ են: Բաժակի մրցումները հիմնուելէն ի վեր շատ անգամներ տիրացած են համբաւաւոր բաժակին: Երկու խումբերը յաղթանակը շահելու համար ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն:

Փարիզի խումբը չորեքշաբթի օրէն մինչեւ շաբաթ առաւօտ Սէն – Քլուի մէջ հանգստանալէ յետոյ, կէսօրէ վերջ ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Լիոն: Խումբը քաջալերելու համար մեծ թիւով հանդիսատեսներ ալ ճամբայ պիտի ելլեն յատուկ օթօքարերով:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

«Տաւրոս»ի հանդէսը

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ — Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Տաւրոս» խումբի տարեդարձի հանդէսը: Ժամանակին սրահը փութացած էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բացման խօսքը կատարեց ընկեր Ս. Էմմիեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր ջութակով նուագեց Պ. Պետրոս Պօղոսեան: Եղան արտասանութիւններ ընկերներ Վ. Վարդանեանի, Ա. Պետրոսեանի եւ փոքրիկն Սեւեան Ճէհանեանի կողմէ: Յետոյ ներկայացուեցաւ Օթէլլօի նախանձի տեսարանէն երկու մաս: Հակառակ բեմին անյարմարութեան յաջող էին դերակատարները — ընկերներ Կ. Գանթարճեան, Կ. Օսմանեան, Ա. Պետրոսեան, Յ. Տապաղեան:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Թորոսեան որ ժողովրդական լեզուով պատկերացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստանձնած ծանր բեռը թէ քաղաքական եւ թէ մշակոյթի ճակատին վրայ: Ուր որ կայ ափ մը հայութիւն, հոն է Դաշնակցութեան խումբ մը, վառ պահելու համար ազգային գիտակցութիւնը: Դաշնակցութիւնը կը տօնէ տօներ որոնք սրբութեան կարգ են անցած, ինչպէս Մայիս 28ի անկախութեան օրը, եւ իր տօնը՝ Դաշնակցութեան Օրը եւ ուրիշ տօներ: «Մենք պիտի մնանք պահակի դերին մէջ մինչեւ որ իրականանայ անկախ Հայաստանը եւ տէր դառնայ իր զաւակներուն, բանայ իր դռները անխտիր բոլոր Հայերուն առջեւ»:

Պ. Պ. Պօղոսեան ջութակով յաջողապէս նուագեց քանի մը հայկական եւ ֆրանսական կտորներ: Ընկ. Կ. Գանթարճեան ներկայացուց Շայլօք: Ընկ. Խ. Մկրտիչեան եւս խօսք առնելով հրաւիրեց քաջալերել այսպիսի հանդէսները, շնորհակալութիւն յայտնելով «Տաւրոս»ի ընկերներու կողմէն բոլոր հանդիսականներուն եւ թէ անոնց որոնք փայլ տուին հանդէսին: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Յ. Ճիհանեան

կից ձորն Նազարեանի, որ Սմիթ փողոցը գացած էր կիրակի օր օթոմոպիլով մը եւ ընկերակցութեամբ ուրիշ երկու անձերու, որոնք փախած էին ատրճանակի պայթումներէն եւ Նազարեանի վրայ մեր ընկերներու յարձակումէն ետք:

⁂ «Հայրենիք» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (20 մարտ).

— «Ոստիկանապետին յայտարարութեամբ, Հայր Մարդուկէսեանի դէմ մահափորձ կատարող ոճրագործը Ռամկավար մըն է: Անոր հետ եղած երկու ընկերները յաջողած են փախչիլ: Եւ մարգարէ պէտք չէ ըլլալ ըսելու համար թէ կատարուած ոճիրը կազմակերպուած դաւադրութիւն մըն է: Մարգարէ պէտք չէ ըլլալ ըսելու համար նոյնպէս թէ այդ դաւադրութեան մէջ մատ ունի տխրահռչակ «Դուրեան յանձնախումբը» — այն յանձնախումբը, որ տասնեակ հազարաւոր տոլարներ հաւաքեց մութ նպատակներու համար եւ, հակառակ մեր կողմէ եղած բուռն պահանջներուն, մինչեւ այժմ ալ յամառեցաւ հանրութենէն գաղտնի պահել իր անդամներուն անունները: Զպիտի զարմանանք երբեք, եթէ «Դուրեան յանձնախումբ»ի «աստուածավախ» դաւադիրներն ալ ոճրագործին բերանը նախօրօք դրած ըլլան երազին մէջ «Աստուած» տեսնելու եւ Հայր Մարդուկէսեանը սպաննելու «հրամանը»:

Գերմանիա գոհ, Իտալիա դժգոհ

Վարշաւայի տեսակցութեանց անյաջողութիւնը մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Գերմանիոյ մէջ: Թէ պաշտօնական շրջանակները եւ թէ թերթերը չեն ծածկեր իրենց ուրախութիւնը: Փոխանակ մեքենաբար գործադրելի փոխադարձ աջակցութեան մը, Գերմանիա կը նախընտրէ տեսակ մը ոչ – յար – ձակման դաշինք, որ ստորագրողներուն արգիլէ օգնել նախայարձակ պետութեան: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա գոհ է որ արեւելեան դաշինքը ջուրը կ'իյնայ: Այս առթիւ, գերմանական մամուլը վերսկսած է իր յարձակումները՝ խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Իսկ Իտալիոյ մէջ դժգոհ են Վարշաւայի տեսակցութեանց արդիւնքէն: Իտալիա հակառակ է ընդհանուր ապահովութեան որ եւ է դրութեան որ կը ձգտի եւրոպական խնդիրները լուծել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի շրջանակին մէջ: Այդ մեթոտը չատոնց ձախողած է, եւ իտալական կառավարութիւնը նախընտրելի կը գտնէ որ համաձայնութիւններ կնքուին բացորոշապէս ճշդուած հարցերու մասին:

Աւստրիան ալ կը պահանջէ...

Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը քննելով երկրին պաշտպանութեան զօրացման խնդիրը, որոշեց դիմումներ կատարել պետութեանց, զինուորական իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջելու համար: Ուրիշ խօսքով, Աւստրիան ալ կ'ուզէ վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, հետեւելով Գերմանիոյ: Պետութիւններուն դիմելէ յետոյ, աւստրիական կառավարութիւնը իր խնդիրը պիտի ներկայացնէ ուղղակի Ազգերու Դաշնակցութեան:

Նուաստացուցիչ արարողութիւն մը Աթէնքի մէջ

Աթէնքի 13 ըմբոստ սպաներու աստիճանազրկումը, կատարուեցաւ չափազանց նուաստացուցիչ պայմաններու մէջ: Ամբաստանեալները, որոնք ազատած էին մահապատիժէ, առտուն ժամը 11ին հանուեցան զօրանոցի մը առջեւ: Առտուն կանուխէն աճապին բազմութիւն խռնուած էր եւ զինուորները հազիւ կրնային պահպանել բարեկարգութիւնը: Կառավարութեան ներկայացուցիչը, գնդ. Վալերոս, կարդաց զինուորական ատեանին վճիռը: Յետոյ սկսաւ աստիճանազրկման գործողութիւնը: Ցինապետ մը դերձակի պէս կարեց հանեց գնդ. Սէրաֆիսի թրկալը, գօտին, ուսնոցները, կոճակները եւ պատուոյ ժապաւէնները: Այս վիճակին մէջ, նախկին գնդապետը պատուոյն ամբոխին առջեւ որ 200,000ի կը հասնէր: Ամբոխը լուտանքներ կ'արձակէր, կը թքնէր եւ կը սպառնար բզիկ բզիկ ընել դատապարտեալները: Նոյն նուաստացուցիչ վիճակին ենթարկուեցան միւս 12 դատապարտեալները: Օտարները դէշ տպաւորուեցան մանաւանդ անոր համար որ դատապարտեալները պատերազմի դաշտին վրայ շահած էին իրենց աստիճաններն ու շքանշանները:

Արքայական տարրերը կը շարունակեն ցոյցեր կատարել մանաւորապէս հին Ցունաստանի մէջ, բողոքելով զինուորական ատեանի արձակած վճիռներուն մեղմութեան դէմ:

Կիրակի օրուան ցոյցերը արգիլուած

Ընկերվարական եւ համայնավար հոսանքներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ ներքին նախարարին, խնդրելով որ արտօնութիւն տրուի կիրակի օրը ցոյց մը կատարելու Վէնսէնի անտառին մէջ, երկամեայ զինուորութեան դէմ: Նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը վճռած է չարտօնել որ եւ է ցոյց հրապարակներու վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐԳ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ արտաքսուեցան Խ. Միութեան սահմաններէն: Ասոնց մէջ կը գտնուին զանազան առեւտրական հաստատութեանց գործակալներն ալ:

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՀԻՒԱՆԴԱՑԱԾ է Նափոլիի մէջ, համաձայն հեռագրի մը: Տիկին Վենիզէլոս եւ բարեկամներ կը հսկեն սնարին վերեւ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱՆԱԿԸ պիտի բաղկանայ 700,000 — 750,000 զինուորէ, ինչ որ կը հաւասարի 1913ի կայսերական բանակին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ, 6, Ապրիլ **Théâtre Foyer Municipal**ի մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ խաղախապետ ՏՕՔԹ. ՓԷՇԸՌՈՅԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՕՔԹ. ՓԱԼՎԷ, ՏԻԿ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Հանդէսին յայտագրի մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ, ինչպէս Վալանսի, նոյնպէս Ռոմանի մէջ:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ենթաշրջանի սկաուտական փոխականի յանձնախումբի կողմէ, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, տեղւոյն Մատուռին մէջ: Երգ, սկաուտական կեանքէ ներկայացում, մարզանք եւայլն:

Կը հրաւիրուի Շավիլի հայութիւնը:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 1 ֆրանք:

Ց Հ Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կառի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Գրադարանի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վարանդեան խումբի ընկերական ժողովը, վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Գուր Լաֆայէթ «Զարդարեան» Գարդարանը:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Ընտոք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ: Մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնուի Թաշօտիէռի եւ Ռոշ Թայէյի ընկերներուն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻԹԻ Հաւազասպ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին. «Ֆլօրիա» ճաշարանը 61, rue Mr. le Prince.
Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ ԶԵԿՈՅՑԸ՝ Տպաւորութիւններ Հայ գաղութներէն
(Եգիպտոս, Սուրիա, Պաղեստին եւ Իրաք):
Մուտքը՝ ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ԲԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին
Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՋԻՕԿՕՆՏԱ»

(Տրամ 4 արար Դաբրիէլ տ'Աննունցիոյի)

Կը մասնակցին.— Պարոններ. Գ. Տէրվիշեան, Ս. Թորոսեան, Ս. Շահլասեան, Տիկիններ. Լ. Պետրոսեան, Ց. Լաթիֆեան, Քնարիկ Մակդոնալդ: Օրիորդներ. Քանթար, Ա. Գազազեան:

Տոմսերու գիները 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Միջնարարներուն պիւֆէ:

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ.-ճիւղի եւ հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ:

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie
K. Bicêtre. Մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:
Կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»
Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկ. ԳԱՅԵԱՆԷ, ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԲԱՐԻԼՈՅՍԵԱՆ, ՍՄԲԱՏԵԱՆ եւ տեղական ուժեր
կէս գիշերէն վերջ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախմբի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի:
ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ
ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ - ԳՐԱԴԱՐԱՆին
14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
2, Rue Alexandre Guilmant. Meudon (Մէօտոնի կայարանին դիմաց)
կը ներկայացուի «ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ»
կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:
ճոխ պիւֆէ: Մուտք 5 ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Սէն Թ'էթիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Ենկեղեցիին սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, 7 ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Պար տը լա Փոսթի սրահին մէջ: Բիւ Բօլպէր:

×

Այն որբերը, որոնք Նիր Իսթ Րիլիֆի ներկայացուցիչ Կորտոն Պէրրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ լա Փրթիթ Սուրսի ներքնասրահը, 130 Պուլըվար Սէն Ժէրմէն, Փարիզ (6) Մինէժմա Օտէոնի դիմացը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր – Եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի, 7 ապրիլ, Ս. Աստուածածնի Աւետման տօնին առթիւ մատուցուելիք Ս. Պատարագի միջոցին պիտի քարոզէ Գեր. Տ. ՅՈՎՍԷՓ Ե – ՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, որ պիտի մասնակցի նաեւ երգեցողութեանց, իր ծանօթ հմայիչ ձայնով:

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Տիգրանուհի Յովհաննէսեան (ծնեալ Պօտուքեան, Պոլիս), ծնողքը Երզնկացի, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Յովհաննէսեան, հօր անուն՝ Յովհաննէս, մօր անուն՝ Գայեանէ, Պալքանեան պատերազմին Գէորգ մեկնած է Պուլկարիա:

Իմացնել՝ Mme. Dikranouhi Bodoukian, 16, Rue Victor Hugo, Gentilly, Seine, France.

— Մարիամ Թադէոսեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Հաճընցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ: Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թօսունեան: Իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

— Զէնկիլէրցի Տիկին Սաթենիկ Ճիլէյրճեան կը փնտռէ իր որդին Ստեփան Ճիլէյրճեանը 32 տարեկան, հօր անուն՝ Նազարէթ (Զէնկիլէրցի), քրոջ անուն՝ Վարդուհի, 1932ին մինչեւ յուլիս ամիս կը գտնուէր Մարսէյլ, 10, Rue Audier le Canet. Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Տիկին Ս. Ճիլէյրճեանի, 33, Rue de Choisy, Alfortville (Seine):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ի՞նչով:

— Աղջիկը չասա՞ց քեզ, թէ նրանք չինում են կեղծ թղթադրամներ:

— Ասաց:

— Այդ բաւական է:

Նա էլ չխօսեց, հրամայեց իսկոյն լծել ձիանները: Երբ սայլակը պատրաստ էր, ես հարցրի.

— Ի՞նչ պէտք է անել այդ աղջկայ հետ:

— Վեր առ մեզ հետ: Մենք պէտք է առանձնանանք այդ անտառի մէջ մի ապահով տեղում, մինչեւ կը սառ – դէինք, թէ ովքեր են այդ մարդիկը: Քշիր դէպի ձախ:

Արեւը արդէն խոնարհւում էր դէպի իր մուտքը, երբ մենք մտանք մի ձո – րում, որ գողաւորուելով, կազմում էր մի նեղ ծոց անտառապատ լեռ – ների մէջ: Այստեղ իջեւանեցինք:

Նէնէն լուռ էր եւ տխուր: Կարծես թէ, խեղճ աղջիկը մտածում էր, թէ աւազակի ձեռքից ազատուելուց յե – տոյ, կրկին որպիսի վիճակի ենթարկեց նրան զառն ճակատագիրը, կրկին որպիսի մարդկանց ձեռքը ձգեց: Բայց նա դրա վրայ չէր մտածում. նա քաղցած էր. նա մի քանի օր ոչինչ չէր կերել եւ սովից նուաղել էր: Ես իսկոյն տուեցի նրան մի բան ուտելու. նա կազդուրուեցաւ, եւ ժպիտը երեսին ասաց.

— Դուք լաւ մարդիկ էք, ես ձեզ մօտ կը մնամ՝ դուք ինձ չէք սպանի:

Երբ մութը բոլորովին պատեց, քաւոր Պետրոս ասաց ինձ.

— Մուրատ, այդ աղջիկը ճանաչում է աւազակների բնակարանը, դրան վեր առ քեզ հետ, գնացէք, լուր բերէք այն մարդերի մասին:

— Ես իսկոյն համաձայնեցայ: Ինձ հետաքրքրում էր աւելի այն, որ այն օր իմ սպաննած մարդու բերանից լսեցի հայերէն խօսքեր: Ի՞նչ գործ ունէր Հայը այդ վայրենի, անմարդարնակ լեռների մէջ: Ես վեր առի բացի տապարից եւ մի զոյգ ատրճանակներ: Ամէն ինչ պատրաստ էր, միայն դժուար էր համոզել Նէնէին, որ նա առաջնորդէր ինձ մինչեւ աւազակների բնակարանը:

— Ախ, մի տանէք ինձ այնտեղ... նրանք չար մարդիկ են... ես վախենում եմ... կրկնում էր նա ողորմելի ձայնով:

— Ինչո՞ւ ես վախենում, ես քեզ հետ եմ գալիս:

— Դու կը սպանե՞ս նրանց, այդպէս չէ՞:

— Կը սպաննեմ, եթէ քեզ դիպչելու լինեն:

— Հա, սպաննիր նրանց... նրանք Աստուած չունեն...:

Նէնէն այն օր իւր աչքով տեսել էր իմ ձեռքի ուժը: Նա չուզում համոզուեցաւ, որ ես կը կատարեմ իմ խոստումները: Երեւում էր, որ անբախտ աղջկայ մանուկ կուրծքի մէջ բորբոքւում էր խիստ զառն վրէժխնդրութիւն դէպի այդ չարագործները, եւ այդ պատճառով, երբ վերջին խոստումները լսեց, իսկոյն յօժարեցաւ ինձ հետ գալու:

Լուսնեակը լուսաւորում էր հազիւ նշմարուող շաւիղը, որ տանում էր դէպի աւազակների բնակարանը: Այդ լեռնային շաւիղը տեղ տեղ կորչում էր խտութեամբ աճած խոտաբոյսերի մէջ եւ դարձեալ յայտնւում էր: Նէնէն գնում էր իմ մօտով եւ համարեա կպած էր իմ կողքին: Նա իմ աջը բռնել էր իւր փոքրիկ ձեռքի մէջ, եւ մի այնպիսի հաստատութեամբ պահում էր, կարծես թէ վախենում, չլինի թէ թողնեմ նրան մենակ, գիշերային մթութեան մէջ, աւազակների բնակարանի մերձակայքում, իսկ ես փախ – չեմ:

Յանկարծ նա կանգ առեց, եւ ընդհատելով մեր մէջ տիրող լռութիւնը, ասաց.

— Դու լաւ մարդ ես:

— Ի՞նչ գիտես:

— Եթէ դու չլինէիր, այն աւազակը ինձ կը սպաննէր:

— Այդ Աստուած ազատեց քեզ:

— Նա քեզ ուղարկեց, որ դու ինձ ազատես:

Այդ խօսքերի միջոցին նա իմ ձեռքը տարաւ եւ սեղմեց իւր բորբոքուած շրթունքի վրայ: Դա նրա լուռ շնորհակալութեան նշանն էր: Բայց ո՞վ կարող էր նախագուշակել, որ այդ անմեղ աղջիկը, որը իւր սրտի բոլոր ջերմութեամբ երախտամատոյց էր լինում ինձ. որպէս իւր կեանքի ազատչին, մի օր կը լինէր իմ փրկութեան հրեշտակը...:

— Ախ, որքան յիմար եմ ես, խօսեց նա յանկարծ մտաբերելով,— ես մինչեւ հիմա չեմ հարցրել, թէ ինչպէս է քո անունը:

— Մուրատ:

— Մուրատ, ի՜նչ գեղեցիկ անուն է, ինչպէս հեշտ արտասանւում է:

Մահուան երկիւղը այնքան տիրել էր խեղճ աղջկայ սրտին, որ նա ամէն անգամ, երբ մտաբերում էր իւր հետ կատարուած անցքը, հարցնում էր.

— Մուրատ, դու ինձ չես սպաննի, այդպէս չէ՞:

— Ես քեզ իմ հոգու պէս կը պահեմ:

Նա նայեց իմ երեսին եւ նրա աչքերը փայլեցան ուրախութեան բոցով: Նա գոհ էր, նա ապահով էր: Անտէր, անխնամ, թափառաշրջիկ, բախտի կամքին թողած որբիկը այժմ մի պաշտպան ունէր:

Անտառի խորքից նշմարուեցաւ ճրագի մի աղօտ լոյս:

— Տես, այնտեղ են... ցոյց տուեց Նէնէն:

Շաւիղը, որ տանում էր դէպի այդ կողմը, բոլորովին անհետացաւ մացառների մէջ: Մենք դժուարութեամբ կարողանում էինք առաջ գնալ: Նէնէի առանց դրան եւս քրքրուած հագուստը, բռնելով փշոտ թփերից, պատառոտւում էր:

— Դու այստեղ կը սպասես, մինչեւ ես կը վերադառնամ:

— Ո՞ւր ես գնում, հարցրեց Նէնէն դողդոջուն ձայնով:

— Այնտեղ, որտեղից երեւում է ճրագի լոյսը:

— Ախ, մի գնացէք այնտեղ... մի մտնէք նրանց մօտ...:

Նրան միմաթացրի, ասելով, թէ պէտք է հեռուից միայն նայեմ նրանց բնակարանին, եւ այնքան զգոյշ կերպով, որ ինձ տեսնել չեն կարող:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ԱՊՐԻԼ — SAMEDI 6 Avril 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2773

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԵԱՆ...

Նորէն տաղտուկ մը... Բայց մեղքը մերը չէ: Ամէն մարդ իր խելքովը կը քաշէ: Եւ քանի որ յարմար տեսեր են «ուղղամտութեան» ձեռնոց մը նետել մեզի, ծածկագիր ստորագրութեամբ, սիրով կը վերցնենք:

Մարտ 29ին, իբրեւ լրացուցիչ եղրակացութիւն շարք մը խորհրդածութեանց զորս ամիսներէ ի վեր կը կատարենք, տարագիր բազմութեանց հոգերուն առթիւ, անհրաժեշտ գտեր էինք «բանուկ մեքենայ մը»:

Հարցը կապ ունէր Միացեալ Ցանձնաժողովին հետ, որուն հանդէպ մեր դիրքը բացորոշ է:

Քննելով անոր գործունէութեան եղանակը, դիտել կուտայինք թէ «մեքենան չի բանիր այնպէս ինչպէս կը պահանջէ կացութեան լրջութիւնը»:

—«Հանրութիւնը Ցանձնաժողովին գոյութիւնը կ'իմանայ անոր զեկուցումներէն,— ժողով, դիմումներ, յուշագիր եւն.:

Բայց հանրութիւնը չի գիտեր թէ այդ յանձնաժողովը ունի՞ մնայուն դիւան մը, որ իր հոգերով զբաղի օրը օրին, անհրաժեշտ եւ անմիջական դիմումները կատարելով տալով նոյնիսկ անհատական պարագաներու համար:

... Գիտենք որ յանձնաժողովին մաս կը կազմեն երկու «օփիս»ները, Բարեգործականը, եկեղեցի հոգաբարձութիւնը եւն.:

Բայց գիտենք նաեւ որ, անդամակից իւրաքանչիւր օրկան կը գործէ իր սեփական շրջանակին մէջ: Միութեան գիծ մը երեւան կուգայ, երբ ժողովի կը նստին իբրեւ Միացեալ Ցանձնաժողով:

Գիտենք ուրիշ զարմանալի պարագայ մըն ալ:

Մինչ «օփիս»ներուն առաջինը — այն որ Դաշնակցական կը համարուի (Քլէպէռ) — ունի քարտուղար մը եւ անոր գլխուն վերեւ՝ ընդհ. վարիչ մը, միւսը ունի երկու գործիչներ, մէկը՝ իբրեւ Գաղթ. Գրասենեակի վարիչ, միւսը՝ իբրեւ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի ներկայացուցիչ»:

Այս առթիւ էր որ, նորէն կեդրոնանալով Միացեալ Ցանձնաժողովին վրայ, կը բացատրէինք.

— «Այո, եւ սակայն այդ մեքենան կը բանի միայն ժողովի օրերը, մինչդեռ օրուան կեանքը գրասենեակ, հասցէ, գործակատար կը պահանջէ ամէն օր, նոյնիսկ ամէն ժամ»:

«Իրազեկ» մը — ի՛նչ հեղինութիւն — կը կարդայ խմբագրականը, օրերով կ'որոճայ, եւ ի վերջոյ Փարիզի ռամկավար օրկանին ապրիլ 4ի թիւին մէջ հրատարակել կուտայ քրութիւն մը: Խորագիրը՝ «Ուղղամտութիւն»:

Ի՞նչ ըսելու համար:

— «Յառաջ» ելեր ազգային մարմին մը կը փնտռէ...

... «Յառաջ» իրօք չի՞ գիտեր թէ այդպիսի մարմին մը գոյութիւն ունի Փարիզի մէջ, 1925էն ի վեր, երբ ֆրանսական կառավարութենէն ճանչցուեցաւ պաշտօնապէս: Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովն է այդ, որ տասը տարիէ ի վեր անընդհատ կը զբաղի» եւայլն:

Ցայտարարութիւնը թուելով կատարուած աշխատանքները, կը պատմէ թէ «տարին 3000 եւ տասը տարուան մէջ ԵՐԵՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ դիմում եղած է անոր»:

Եւ նորէն նենգամիտ հարցումը.

— «Յառաջ» իրօ՞ք չի գիտեր այս ամէնը»:

Ու կը յիշեցնէ թէ՝ «իր իսկ խմբագրութեան մէջ ու շուրջը շատ շատեր իրենց անհատական պարագաներուն համար» դիմած են Ցանձնաժողովին:

Հիմա որ ծանօթացաք հարցին, լսեցէք թէ ի՛նչ ըսել ուզեր էինք ոչ միայն մարտ 29ին, այլ եւ ամիսներ առաջ: Եւ ամբողջ տարիներու ընթացքին:

Նախ, տարրական ուղղամտութիւնը կը պահանջէ բաց ճակատ ստորագրել որ եւ է լուսաբանութիւն, երբ դիմացինը մէջտեղն է իր ստորագրութեամբ:

Բայց ոչինչ: Մեզի անծանօթ չեն ոչ «իրազեկ»ները, ոչ ալ զանոնք հիւրընկալող թերթին բարոյական հասկացողութիւնները:

Տակաւին անցեալ շաբթու, այս նշանաւոր «ուղղամտութենէն» երկու օր առաջ, ապրիլ 2ին, նոյն թերթը «Մամուլ»ի մը չինած էր «Յառաջ»ի մարտ 28ի թիւէն, ուզելով այն տպաւորութիւնը ձգել թէ գրողը «Յառաջ»ն է: Մինչդեռ, յիշուած «նմոյշ»ը պարզապէս արտատպումն էր Պուքրէշի «Արազ»ի խմբագրականին, դրուած՝ «Մամուլ»ի բաժնին մէջ, խորագրով, անունով եւ թուականով...

Արդ, «Յառաջ» գիտէ որ 1925էն ի վեր գոյութիւն ունի Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողով մը:

Գիտէ, նաեւ, որ այդ Ցանձնաժողովին անունով կը գործեն երկու ծանօթ երեւելիներ, միեւնոյն շրջանակին մէջ (եկեղեցի):

Գիտէ որ, այդ երեւելիներէն մէկը, իբրեւ «օփիս»ի վարիչ, տրամադրելի է միայն շաբաթը չորս օր, ժամը 10 — 12:

Գիտէ որ միւսն ալ միեւնոյն գործերով կը զբաղի, բայց չի գիտեր՝ շաբթուան ո՞ր օրերը եւ ի՛նչպէս:

Գիտէ որ, բազմաթիւ անճարներ օրերով գրասենեակ եւ պաշտօնեայ կը փնտռեն, բայց չեն գտներ:

Գիտէ, կը լսէ որ զարմանազան սակարկութիւններ կը կատարուին այդ շրջանակին մէջ:

Գիտէ որ հարցնող փնտռող չկայ, եւ գործերը կը կատարուին անավարի, խօսք դնելով Պուլվառ Օսմանի «հրաշագործ»ներուն բերանը:

Այս բոլորը գիտնալով, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ «Յառաջ»: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԵՐԲ ԵՒ ՈՐՔԱՆ ՈՍԿԻ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ԿՈԽՈՒԻ

Երեքշաբթի օր, երեսփ. ժողովին փակումէն առաջ, վարչապետ Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս ոսկի դրամ կոխել, աւելի ամրապնդելու համար վստահութիւնը: Այս առթիւ ըսաւ.— «Կը կրկնեմ վճռապէս — որովհետեւ չեմ ուզեր որ ըսուի թէ որ եւ է կապ կայ ֆրանսական ֆրանքին եւ պելժիական ֆրանքին միջեւ — թէ ֆրանքը պիտի շարունակէ պահել իր անխախտելի դիրքը իբրեւ ոսկենիշի վրայ հիմնուած դրամ: Դեռ աւելին, որպէսզի կասկած չմնայ կառավարութեան հաստատ մտադրութեանց մասին, կ'աւելցնեմ թէ կառավարութիւնը որոշած է անյապաղ վերսկսիլ ոսկեդրամի պատրաստութիւնը, փութացնել եւ անմիջապէս որ ոսկի դրամներ կոխուին, շրջաբերութեան հանել»:

Այժմ Ֆրանսայի փողերանոցը կրնայ տարին կոխել մէկ միլիառ ֆրանքի ոսկեդրամ: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ կարելի է երկու միլիառ ֆրանքէն աւելի պատրաստել մինչեւ երկու տարի:

Նոր ոսկեդրամները պիտի ըլլան 100 ֆրանքնոց, համաձայն 1928ին Փուանքարէի կողմէ եղած կարգադրութեանց, երբ ֆրանքը իր արժէքին մէկ մասը կորսնցնելով հաստատուն վիճակ ստացաւ: Այս դրամներուն համար կաղապարներ պատրաստուած են այդ օրէն ի վեր, եւ քանի մը նմոյշներ ալ կոխուած, իբրեւ նուէր Մարոքի Սուլթանին, Փարիզի քաղաքապետութեան եւ ուրիշներու: Նոր 100 ֆրանքնոց դրամները կը պարունակեն վեց կրամ ոսկի եւ նկարազարդուած են արուեստագէտ Պ. Պազօրի կողմէ: 1928էն ի վեր զանազան առիթներով արծարծուած է ոսկի դրամ կոխելու խնդիրը, եւ եկող – գացող կառավարութիւնները կամ յետաձգած են որոշումը եւ կամ խոստացած են կոխել անորոշ ապագայի մը մէջ:

⁂ Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին ներկայացան առջի օր, բացատրութիւններ տալու համար գանձին կացութեան մասին: Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ կարելի չէ ճշդել զինուորական ծախքերը, մինչեւ որ պատերազմական եւ օդային նախարարները վերջնապէս յայտնեն իրենց պահանջները, սակայն հաւանական է որ 6,000,000,000 ֆրանքի վարկ մը կը պահանջուի խորհրդարանէն: Պետական գանձը իրաւունք ունի տակաւին 10 միլիառ ֆրանք փոխ առնելու այս տարի: Գալով ելմտական կացութեան, նախարարը ըսաւ թէ տարուան առաջին երկու ամիսներու ընթացքին ամսական 80 միլիոն ֆրանքի բաց մը ունեցած են, բայց այս պարագան բարելաւում կը նշանակէ բաղդատելով անցեալ տարուան վերջին վեց ամիսներու կացութեան հետ, երբ ամսական բացը էր միջին հաշուով 280 միլիոն ֆրանք: Իր կարծիքով, այս տարի կացութիւնը շատ աւելի լաւ է քան անցեալ տարի:

Գալով ոսկի դրամի շրջաբերութեան, նախարարը յայտարարեց թէ 1,200,000,000 ֆրանքի դրամ պիտի կոխուի այս տարի, եւ յետոյ մէկուկէս միլիառ՝ իւրաքանչիւր տարի: Բայց չըսաւ թէ երբ շրջաբերութեան պիտի հանուին նոր դրամները: Թէ նախարարը եւ թէ վարչապետը կրկին եւ կրկին հաւաստեցին թէ կառավարութիւնը անխախտ պիտի պահէ իր դրամական քաղաքականութիւնը: Պ. Ֆլանտէն աւելցուց թէ կառավարութիւնը ուժգնօրէն պիտի հակազդէ այն քարոզութեանց որ կը կատարուին ֆրանքին արժէքը կոտրելու համար: Ելմտական նախարարն ալ բացատրեց թէ վախ չկայ որ ֆրանսական ֆրանքը ազդուի պելժիական դրամին անկումէն: Այս վերջինը հետեւանք էր դրամատուներու կացութեան, մինչ ֆրանսական դրամատուներու վիճակը շատ լաւ է:

ԱՅԺՄ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ՈՐՈՇՄԱՆ

Անգլիոյ "տեղեկատու„ն վերջացուց իր պաշտօնը

= o–o =

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, իր «հետախուզական» ճամբորդութիւնը վերջացուց հինգշաբթի օր, հանդիպելով Փրակա: Հազիւ քանի մը ժամ տեւեց այս այցելութիւնը, եւ ըստ սովորութեան հաւաքական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ երկու նախարարները (Իտըն եւ Պենէշ) «կատարելապէս համաձայն են» իրենց երկիրներու վարած քաղաքականութեան նպատակներու մասին.

Պ. Իտըն Փրակա հասած էր առտուն, եւ երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարին հետ, որ ճաշի հրաւիրեց զինքը: Երկու ներկայացուցիչները լուսաբանութիւններ տուին փոխադարձաբար, թէ փետրուար 3ի անգլօ-ֆրանսական զեկոյցին եւ թէ միւս քաղաքական հարցերու մասին: Անգլիոյ ներկայացուցիչը մեկնեցաւ ժամը 1.30ին: Մանշը փոթորիկի բռնուած ըլլալով, Պ. Իտըն ստիպուեցաւ վար իջնել Քէօլնի մէջ, եւ գիշերը հոն անցուց: Երէկ արդէն հասած էր Լոնտոն:

Փրակայի հացկերոյթին առթիւ, Պ. Պենէշ բաժակ պարպելով, ըսաւ թէ Չեխոսլովաքիա «իր աշխարհագրական դիրքով, իր պատմութեամբ, իր ներկայ քաղաքականութեամբ եւ ապագայ տենչերով ճշմարտապէս խաղաղասիրական առաքելութիւն մը ունի կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Ան ուրիշ փառասիրութիւն չունի: Իր արտաքին քաղաքականութիւնը ի սպաս կը դրուի բոլոր անոնց որ կ'աշխատին խաղաղութեան պահպանման, ժողովուրդներու գործակցութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան արդիւնաւէտ եւ խաղաղասիրական գործունէութեան համար: Գիտեմ թէ այս բոլորին մէջ մենք միեւնոյն քաղաքականութիւնը եւ նոյն նպատակներն ունինք Մեծն Բրիտանիոյ հետ»:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը պատասխանելով, յայտարարեց թէ իր առաքելութիւնը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ ապահովել խաղաղութիւնը: «Անցա՛ծ է այն ժամանակը երբ ժողովուրդները կը կարծէին թէ իրենց բարօրութիւնը եւ բարգաւաճումը կրնան աւելնալ պատերազմով: Արդի աշխարհին մէջ որ եւ է ժողովուրդ չի կրնար բարգաւաճիլ ուրիշի մը աւերակներուն վրայ: Մենք համերաշխ ենք»:

⁂ Վերադառնալով Լոնտոն, Պ. Իտըն ուղղակի ներկայացաւ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, իր առաջին զեկուցումը տալու համար նախարարական մասնախումբին: Դահլիճը որոշեց արտակարգ նիստ մը գումարել երկուշաբթի օր, վերջնական որոշումներ տալու համար, հիմնուելով Սըր Ճոն

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԳԸ

= o =

Ժամը 5:

Սիրական ժամս է այս, երբ միինակ կը մնամ խմբագրատան մէջ: Խաղաղութիւնը կը պարուրէ զիս գուրգուրանքով մը, զոր կարելի է գտնել միայն անտառի մը մէջ, հեռու մարդոցմէ եւ աղմուկէ:

Եւ այս վեհափառ խաղաղութեան մէջ կը տարուիմ հոգեկան թրթռացումներով, զորս կը ստեղծեն իմ մէջս օրուան պատահական խօսակցութիւնները:

Քիչ առաջ, յարակից սենեակին մէջ հաւաքուեր էին խումբ մը երիտասարդ աշխատաւորներ, որոնք կը տրտնջային, կ'ընդվզէին, կը զայրանային, վասնզի իրենց կը զլացուէր սուրբ աշխատանքը:

Աշխատա՜նք...:

Ամէն հայ տունէ ներս այս մասին կը խօսին մեծն ու պզտիկը,— աշխատա՜նք...:

Խաղաղութեան այս անուշ պահին մէջ, ահա կը բարձրանայ աշխատանքի երգը: Տպագրական հսկայ մեքենան է որ կը թաւալի, կը դղրդայ, կը սարսէ: Որքա՜ն կը սիրեմ այս ձայնը,— մեքենային խլացուցիչ ու միօրինակ աղմուկը: Ու դարձեալ կը յիշեմ մանկութիւնս,— ջաղացքին մէջ կը քնանայի ջուրին շառաչով եւ հըսկայ ջրանիւին խօլ պարով: Ի՜նչ հեշտանք կայ ջուրին խաղերուն ու ձայներուն մէջ,— ջուրն է որ կը զարնուի, կը փշրուի եւ կը փրփրի, ջուրն է որ կը պայքարի, կը կռուի եւ կ'աշխատի: Ու մեքենա՜ն, որ կը հնազանդի, բայց վեհութիւն մը կը ներշնչէ իր թաւալումով:

Պատանի, կը սիրէի քնանալ մօրաքրոջս տանը մէկ սենեակին մէջ, որ դէմն աղբիւրին,— ու գիշեր ցերեկ կ'երգէր աղբիւրը: Ջուրը կը հոսէ՜ր, կը հոսէ՜ր, կը հոսէ՜ր,— ան կ'աշխատէր՝ երբ ես կը քնանայի, բայց ի՜նչ քաղցր էր աշխատանքի իր երգը, զոր կը հասցնէր մինչեւ քունիս խորքերը:

Կը սիրեմ բնութեան աղմուկը, որ ձայնն է աշխատանքին:

Ահա թէ ինչո՛ւ, այժմ ալ, հեշտագին ջերմութիւն մը կ'անցնի մարմնէս, քանի կ'աղմկէ մեքենան: Մեր տղաքն են, վարը, որ կ'երգեն հիմա, կարծես փոխսացութեամբ մը պատասխանելու համար մեքենային ողբին: Ու մեքենան եւս կը հրճուի, իր ձայնը կը խառնէ աշխատաւորներու ձայնին,— աշխատաւոր մը ինքն ալ: Ու մարդկային ձայնը կը խառնուի մետաղային ձայնին, աղուոր երգ մը կը կազմուի, սէնֆօնի մը թերեւս: Մեքենան կուլայ, մեքենան կը հեկեկայ, մեքենան կը ցնցուի կուրացած Սամսոնին նման, մինչ մարդկային ձայները, վճիտ եւ խօսուն, կը խառնուին իր ձայնին: Եւ այսպէս իմաստ մը կը ստանայ,— կեանքն է որ կը թաւալի, աշխատանքն է որ կը ձեւակերպուի:

Իմաստ ունի՞ կեանքը առանց աշխատանքի...:

×

Հայո՛ց ժողովուրդ, դուն սիրեցիր աշխատանքը, երգեցիր զայն իբրեւ սփոփանք քու հայրենասիրական տառապանքներուդ եւ ընտանեկան թըշուառութիւններուդ մէջ: Պանծացուցիր աշխատանքը ուրախութեան տօներուդ մէջ՝ պարելով, սուգի օրերուդ մէջ՝ մանելով:

Հա՛յ մամիկ, դուն որ սիրեցիր աշխատիլ քան թէ աղօթել, ծերութեանդ օրերուն իսկ մերժելով հանգստանալ այլեւս,

Հա՛յ տատիկ, դուն որ չուզեցիր հրաժարիլ հող փշրելէ՝ երբ հողի պէս գունաթափ էր դարձեր այլեւս մարմինդ,

Զրկեցի՛ն ձեզ աշխատանքի իրաւունքէն:

Ո՞վ պիտի հասկնայ ձեր վիշտը, հայ մամիկ ու հայ տատիկ, ո՞վ պիտի կրնայ չափել ձեր ծով տխրութիւնը, ո՞վ պիտի գիտնայ ամոքել ձեր վէրքը:

Հող ունէիք, ձեր հողն առին:
Արտ ունէիք, ձեր արտն առին:
Տուն ունէիք, ձեր տունն առին:
Հաց ունէիք, ձեր հացն առին:

Հիմա կ'ուզեն ձեր բազուկնե՞րն ալ ծալլել ու կապել:

Թէ որ այդպէս է, թող փլի այս աշխարհքը, անիծէ՛, հայ մամիկ:

ԱՐԱԶ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Ինչպէս միշտ, Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի ալ ձեռնարկած է ապրիլեան ոգեհանգստեաններու կազմակերպութեան:

Յարգանքի առաջին տօները սարքուած են ՎԱԼԱՆՍԻ (այսօր, շաբաթ) եւ ՌՈՄԱՆԻ մէջ (վաղը, կիրակի): Մանրամասնութիւնները տեսնել Դ. էջ:

Սայմընի եւ Իտընի տեղեկագիրներուն վրայ: Տրուելիք որոշումները ուղեցոյց պիտի ծառայեն Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն, ապրիլ 11ի ժողովին մէջ (Սթրէզա): Կը կարծուի թէ անգլիական կառավարութիւնը բացասական դիրք պիտի բռնէ արեւելեան դաշինքի մասին, քանի որ ընդդիմութեան բախեցաւ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ: Նախարարական խորհուրդի նիստին մէջ է որ պիտի որոշուի թէ Պ. Մաքտոնըլտ ալ պիտի մասնակցի՞ ապրիլ 11ի խորհրդաժողովին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի գումարման (ապրիլ 15): Հաւանական է որ կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակէ իր քաղաքականութեան մասին, Սթրէզայի ժողովէն յետոյ: Դահլիճին երկուշաբթի օրուան բացառիկ նիստին կամ չորեքշաբթի օրուան սովորական ժողովին մէջ, պիտի քննուի նաեւ այլապէս կարեւոր խնդիր մը,— Գերմանիոյ օդանաւային վերազինումը, որ շատ աւելի արագ կ'ընթանայ քան կը նախատեսուէր: Եթէ այսպէս շարունակուի, Անգլիան ալ պիտի փութացնէ օդանաւային շինութիւնները:

Երեքշաբթի օր, արտաքին նախարարը կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

⁂ Ֆրանսայի դահլիճը նիստի հրաւիրած է այսօր, շաբաթ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Այս առթիւ պիտի լուծուի ապրիլին արձակելի զինուորները չորս ամիս եւս դրօշի տակ պահելու խնդիրը: Պ. Լավալ զեկուցում պիտի տայ արտաքին քաղաքականութեան եւ Իտալիոյ հետ կատարած բանակցութեանց մասին:

⁂ Գերմանական թերթերը գրած էին թէ Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին զինուորական յանձնաժողովը շատ կարեւոր զեկուցումներ լսած է, որոնց համաձայն զինակցութեան դաշինքներ կնքուած են Ֆրանսայի, Ռուսիոյ, Իտալիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պելժիոյ միջեւ եւայլն: Պատերազմական եւ օդանաւային նախարարները վճռապէս կը հերքեն այս լուրերը:

⁂ Մոսկուայի մէջ անհամբեր կը սպասեն Ֆրանսայի որոշման, քանի որ պարզուեցաւ թէ Լեհաստան չուզեր մասնակցիլ արեւելեան դաշինքին:

Իսկ ամբողջ կացութիւնը պիտի պարզուի անգլիական կառավարութեան բռնելիք դիրքէն յետոյ, որ մեծապէս պիտի ազդէ ապրիլ 11ի խորհրդակցութեանց վրայ:

= • · • =

ԹՈՒՐՔ ազգ. տնտեսութեան գործավարութիւնը երբեք գերմանացի մասնագէտներ նշանակեց տնտեսական գործերու, երբեք ալ ֆրանսացի մասնագէտներ, իբրեւ խորհրդական ելմտական եւ հարկային վարչութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

5.-Արմատական-ընկերվարական երիտասարդութիւն

Մինչեւ հիմա ներկայացուցինք աջակողմեան կազմակերպութիւններէն անոնք, որ ներկայիս ամէնէն շատ կը խօսեցնեն իրենց վրայ: Դեռ կան ուրիշներ, որոնց վրայէն լռութեամբ պիտի անցնինք, որովհետեւ մեծ ուժ եւ նորութիւն մը չեն ներկայացներ:

«Թան»ի ուսումնասիրութիւնը միակողմանի է նաեւ համայնավարական եւ ընկերվարական մարտական կազմակերպութիւններու հանդէպ, որով անոնց մասին կը խօսինք ուրիշ առիթով:

Յօդուածաշարքը կը վերջացնեմ, տալով Ֆրանսայի մեծագոյն կուսակցութեան՝ արմատական ընկերվարականներու Երիտ. Միութեանց պատկերը:

Այդ Միութիւնները առանձին խմբակ կազմած են վերջերս, զատուելով «աշխարհիկ եւ հանրապետական երիտասարդութենէն», մեղադրելով զանոնք՝ թէ գործիք դարձած են ընկերվարականներու ձեռքին մէջ:

Քանի մը բառով տանք վերջիններու պատմութիւնը:

«Աշխարհիկ» եւ «հանրապետական» երիտասարդութիւնները — անջատ մարմիններ՝ վերջնապէս ձուլուած 1924ին — երեսուն տարուան պատմութիւն ունին, եւ կազմուած են հանրապետութեան վտանգ սպառնացող տարրերուն դէմ պայքարելու համար: Ժամանակին եղած են շատ մարտունակ, բոլոր փողոցային ցոյցերուն մասնակցելով: Ներկայիս եւս կը նկատուին զօրաւոր խմբակցութիւն մը իրենց չորս հարիւր մասնաճիւղերով եւ եօթանասուն հազար անդամներով: Չեն պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան եւ իրենց նախագահը Պ. Վ. Մէօնիէ կը վստահեցնէ թէ անդամներ ունին բոլոր ձախակողմեան կուսակցութիւններէն եւ Պ. Քիւարնէի «Ժամիյ Փէյթան» նոր կուսակցութիւնը իրենց օժանդակութեան կը դիմէ միշտ, աւելորդ նկատելով սեփական երիտասարդական միութեանց կազմակերպումը:

Իրենց ծրագիրը,— ազգայնացում հանքերու, երկաթուղիներու, ապահովագրական ընկերութիւններու, ճարտարարուեստական մեծ ձեռնարկներու: Հաւասարութիւն կիներու եւ այրերու միջեւ՝ քուէարկութեան առջեւ: Ընտրութեան համար չափահաս նկատել քսան տարեկանը, Ծերակոյտի ջնջումը, եւն.:

Փոխել մամուլի օրէնքները, պատժել սուտ լուր տարածողները, պետութեան հաշւոյն տալ թերթ մը որ տրամադրելի ըլլայ Խորհրդարանի մէջ գտնուող բոլոր կուսակցութիւններուն:

Փետրուարեան դէպքերէն վերջ, տեսնելով որ հանրապետական վարչաձեւին վտանգ կը սպառնայ, այս խմբակցութիւնը իր մասնակցութիւնը կը բերէ նորակազմ «հակաֆաշական կոմիտէ»ներուն, որոնց մէջ կը մտնեն ընկերվարականները, համայնավարները, մարդկային իրաւունքները պաշտպանող դաշնակցութիւնը, խաղաղութեան կողմնակից նախկին պատերազմիկները եւն.:

Այս մասնակցութիւնը պառակտում յառաջ կը բերէ վերին մարմնին մէջ:

Քանի մը հոգի՝ գլխաւորութեամբ Պ. Սապլոյի՝ կը վտարուին եւ կը կազմեն «արմատական ընկերվարական երիտասարդական միութիւնը», իրենց ետեւէն քաշելով մօտաւորապէս երկու հազար շարքայիններ:

Բաժանման պատճառները հասկնալու համար՝ խօսքը տանք Պ. Մէօնիէին.— «Արմատական երիտասարդական Միութիւններու պետը կը մեղադրէ մեզ թէ ընկերվարականներու ձեռքը խաղալիկ ենք եղած: Մեր գործունէութիւնը արդարանալի էր ժամանակին, երբ հանրապետական վարչաձեւը վտանգուած կը համարուէր, ուրեմն կը խորհիմ թէ այսօր հանրապետութիւնը վտանգուած չէ: Տարբեր է մեր կարծիքը եւ ապագան ցոյց պիտի տայ, թէ ո՞վ իրաւունք ունի: Կը մաղթեմ որ Պ. Սապլօն իրաւունք ունենայ, սակայն մենք կը նախընտրենք կանխատեսել՝ քան թէ օր մը զանօրէն զղջալ մեր անհոգութեան վրայ»:

Արմատական երիտասարդները ներկայիս ունին — իրենց իսկ խոստովանութեամբ — ութ հազար անդամներ, եւ ուղղակի կապուած են կուսակցութեան, որուն բարձրագոյն մարմնին մէջ ունին իրենց ներկայացուցիչը: Հանդէսներու, ժողովներու կարգապահութեան հսկողութենէն զատ, բուռն քարոզչութեան մը լծուած են նորահաս երիտասարդութեան մօտ՝ շատցնելու համար անդամներու թիւը, պէտք եղած դաստիարակութեամբ պատրաստ կուսակցականներ պատրաստելու համար:

Աշխատած են կապեր հաստատել ուրիշ ազգերու երիտասարդութեանց հետ, նոր սերունդներու միջեւ մերձեցում յառաջ բերելու նպատակաւ: Այդ մտքով ձեռնարկներ կատարած են լեհ, գերման եւ հունգարական կազմակերպութիւններու հետ, եւ ունեցած են կարծիքի փոխանակութիւններ:

Կազմակերպութեան նախագահը Պ. Սապլօ կ'ըսէ.— «Մենք չենք սիրեր աղանդամոլութիւնը՝ որ անվայել է անկեղծ հանրապետականի մը: Ուսումնասիրել, քննել վերջ կ'ուզենք մեր կարծիքը կազմել կեանքի մասին, եւ փնտռել այն՝ որ կը միացնէ եւ ոչ այն՝ որ կը բաժնէ: Աւելորդ է ըսել, թէ ոչ մէկ ատեն կրնանք համաձայնիլ կազմակերպութիւններու հետ, որ հանրապետական վարդապետութիւնը չեն ընդունիր: Հպարտութեամբ կ'ըսենք թէ առանց վերապահութեան կ'ընդունինք մեր կուսակցութեան (արմատական ընկերվարական) ծրագիրը: Չենք ուզեր եւ չենք կրնար ընել բան մը՝ առանց անոր վերին մարմնի հաւանութեան: Հաստատած ենք դասընթացք մը բանախօսներու որոնք կը սորվեցնեն թէ կուսակցութեան եւ թէ հանրապետութեան պատմութիւնը, ու ինչ որ պէտք է փիլիսոփայութենէն, նախ քան քաղաքականութիւնը վարելու իրենց յաւակնութիւնը: Կը նախընտրենք նուիրուիլ դաստիարակչական եւ քարոզչական աշխատանքներու՝ քան թէ խառնակչութեան»:

Այս վերջին խօսքերուն վրայ յօդուածագիր Պ. Միլէ հարց կուտայ.— Եթէ «նոր դէպքեր պատահին, ո՞ր կողմը պիտի բռնեն»:

— «Որքան ատեն որ հանրապետութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը վտանգի մէջ չեն, չենք միջամտեր բռնութեամբ եւ ոչ ալ զէնքով: Բայց եթէ իրապէս ապացուցուի որ հանրապետութիւնը վտանգուած է, կը կարծեմ թէ «արմատական երիտասարդութիւններ»ը պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնը»:

Ըսենք որ կուսակցութեան կանոնագիր - ծրագիրը իրենցն ալ է: Շատ երկար պիտի ըլլար այդ մասին խօսիլը, (Ցառաջի մէջ գրուած է արդէն ուրիշ առիթով). սակայն թռուցիկ ակնարկ մը նետենք իրենց ներքին կանոնագրի վրայ:

Զափազանց խիստ են անդամներու պարկեշտութեան եւ ապրուստի միջոցներու մասին: Ոչ ոք կրնայ անդամ ըլլալ, եթէ չապրիր իր աշխատանքով եւ պատուաւոր եկամուտներով: Իրենց կազմութենէն ի վեր տեղի ունեցած է զտում մը, եւ հեռացուած են բոլոր անոնք որ կազմակերպութեան միասնականութիւնը եւ խաղաղութիւնը խանգարելու տրամադրութիւն ցոյց տուած են: Առանց այլ եւայլի կ'ըսեն, որ վիճաբանելու եւ տեսակէտ յայտնելու ազատութիւնը կայ, բայց զանազան «թեւ»եր կազմելը արգիլուած է:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Le Pays de Montbéliard թերթին մէջ (27 մարտ) կ'երեւի Ֆրէտէրիք Մաքլէրի հետեւեալ յօդուածը, որ անուղղակի պատասխան մըն է **Je Suis Partout** շաբաթաթերթի յօդուածաշարքին.—

Այս յօդուածով յաւակնութիւնը չունինք ներկայացնելու պատմական ծանօթութիւններով ու վկայութիւններով բեռնաւորուած գրութիւն մը Ֆրանսայի Հայոց կացութեան մասին: Ոչ ժամանակն է, ոչ ալ տեղն է, եւ ոչ իսկ հարկ է փորձել նման աշխատանք մը: Այսուհանդերձ փափաքելի էր տալ քանի մը լուսաբանութիւններ հարցի մը մասին, որ օրուան խնդիր է միշտ:

Ինքնին հասկնալի է թէ նպատակ չունիմ խօսելու Հայոց վերջին թագաւորին՝ Լեւոն Լուսինեանի մասին, որ, իր հետեւորդներով, եկաւ օգնութիւն խնդրել Ֆրանսայի թագաւորէն՝ Կարոլոս Զ.-էն եւ մեռաւ Փարիզի մէջ 1393ին, ոչ ալ Պարսկաստանի Հայոց մասին, որոնք կանոնաւոր առեւտուր մը հիմնեցին Պարսկաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, Լուդովիկոս ԺԴ.ի եւ Շահ Աբբաս Ա.ի շրջանին, ոչ եւս Յովհաննէս Ալթունեանի մասին, որ Ֆրանսա ներմուծեց տորոնի մշակութիւնը եւ, այդ ուղղութեամբ, բարգաւաճում պարգեւեց Աւինեոնի գաւառին: Հարկ չկայ ներկայացնելու այս իրողութիւնները, որովհետեւ ծանօթ են ամէն անոնց որոնք քիչ թէ շատ գաղափար ունին պատմութեան մասին:

Ես պիտի ներկայացնեմ ժամանակակից դէպքեր, մեր օրերու պատմութենէն, ու պիտի յիշատակեմ քանի մը կազմակերպութիւններ գրական եւ կրթական ասպարէզի մէջ, բաւական՝ ցոյց տալու համար թէ արդի Հայերը որքա՞ն մօտիկ են մեզի:

Նախ պիտի յիշատակեմ Փարիզի ֆրանսեւհայկական քոլէճը, որ հիմնուեցաւ Լուի - Ֆիլիփ թագաւորին արտօնութեամբ, 1845 — 1846ին, եւ որ վերահաստատուեցաւ Սեւրի մէջ, ընդհ. պատերազմէն վերջ: Հայերը մեզի այնքան մօտիկ կը զգան իրենք զիրենք, որ կը նախընտրեն մեր երկրին, մեր համալսարաններուն մէջ տալ իրենց զաւակներուն կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը:

Ատոր համար է որ հայ վեհանձ մեկենաս մը, Փարիզի Համալսարանական Թաղին մէջ, իր ծախքով շինել տուաւ Հայ Ուսանողական Տունը, մինչ երկիրներ, նոյնիսկ պետութիւններ կան, որ տակաւին չեն կրցած կատարել այդ բարիքը՝ իրենց ազգակիցներուն պարգեւելու համար ուսանողական տաղաւար մը Համալսարանական Թաղին մէջ:

Ինչո՞ւ չյիշել նաեւ Նուպարեան Մատենադարանը, Փարիզի մէկ փարթամ թաղին մէջ, որ ճարտարապետական իրական գոհար մըն է եւ այնքան գանձեր կը պարունակէ: Փարիզի մէջ, տարիներէ ի վեր, գոյութիւն ունի հայ գրական ակումբ մը, Հայ Գրողներու ընկերակցութիւն մը, որուն անդամները, իրենց նիւթական զոյգն աղբիւրներով, գրական, գեղարուեստական, պատմական բազմաթիւ պարբերականներ կը հրատարակեն, երկուքը եռամսեայ: Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնեն 3 հայերէն օրաթերթեր, ինչպէս բազմաթիւ շաբաթաթերթեր, մէկ մասը Լիոնի եւ Մարսիլիոյ մէջ: Եւ տակաւին ինչո՞ւ չյիշել հայագիտական ընկերութիւնը, որ հիմնուեցաւ ֆրանսացի մասնագէտներու եւ գիտնականներու կողմէ եւ որ կը հրատարակէ La Revue des Etudes Arméniennes պարբերականը, որուն նպատակն է ծանօթացնել Հայաստանի պատմական անցեալը, արուեստի, մտածման եւ գրականութեան բնագաւառներուն մէջ:

Ով որ կը յաւակնի քիչ թէ շատ ծանօթութիւն ունենալ համաշխարհային եւ ընդհանուր գրականութեան մասին, չի կրնար չգիտնալ թէ հայ ժողովուրդը ազգային թատրոն ունի, եւ յաճախ հայկական ներկայացումներ կը տրուին Փարիզի մէջ: Թէ վերջապէս Փարիզի, ինչպէս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունին հայ գրողներ, բանաստեղծներ, վիպասաններ, նկարիչներ, քանդակագործներ, ծաղրանկարիչներ, որոնց մեծ մասը կանոնաւորաբար կ'աշխատակցի ֆրանսական թերթերու:

Հարկ կա՞յ յիշեցնելու, թէ այս Հայերը, որ վտարուեցան իրենց նախահայրերու երկրէն իբրեւ հետեւանք ջարդերու, բռնաբարութեանց եւ ամէն տեսակ աւազակութեանց, ուրախացան ապաստանութիւն գտնելով Ֆրանսայի մէջ, որ քաղցր է իրենց, եւ ուր կը զարգանան ու կը բարգաւաճին անոնք ինքնօրէն, հետզհետէ աւելի մօտենալով մեզի, մշակելով իրենց գեղարուեստական ճաշակը, կազմակերպելով նուագահանդէսներ, ստեղծելով երգչախումբեր, երեւան հանելով արժէքաւոր երգչուհիներ, կարող բժիշկներ եւ ատամնաբոյժներ, անուանի իրաւագէտներ, քիմիագէտներ, գիտնականներ (Փասթէօրի մէջ), թանգարանի վարիչներ (Կիմէի թանգարան), հրատարակելով Կոմիտաս վարդապետի երաժշտական հրաշալի գործերը, վերջապէս նպաստելով Օր. Ս. Տէր Ներսէսեանի, որ, երկու ֆրանսացի ակադեմականներու՝ Շարլ Տիլի եւ Կապրիէլ Միյէի առաջնորդութեամբ՝ ֆրանսական մեթոտով կազմուած, Ամերիկա տանի ֆրանսեւբիւզանդական գիտութիւնը:

Ինչո՞ւ պիտի չյիշէի այստեղ, որ բազմաթիւ Հայեր, իրենց ուսումը Ֆրանսայի, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ ստացած, Մերձաւոր Արեւելքի հայկական դպրոցներուն մէջ կը տարածեն մեր նախակրթութիւնը, մեր միջնակարգ կրթութիւնը, մէկ խօսքով մեր մեթոտները:

Այս Հայերը չե՞ն, որ,— թէեւ ոմանք կ'ուզեն թերագնահատել,— Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ֆրանսական մշակոյթի եւ վաճառականութեան տարածման լաւագոյն գործակալները կը հանդիսանան: Կը բաւէ, այս առթիւ, յիշել ճառերը որ արտասանուեցան Հայ Տնտեսական Կեդրոնի բացման ընթացքին, Փարիզի մէջ: Հայ մըն է դարձեալ, որ, Փարիզի մէջ, կը հրատարակէ Le Mercure d'Orient թերթը, իբրեւ օրկան ֆրանսական վաճառականութիւնը տարածելու Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Եւ, եթէ չեմ սխալիր, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որուն կեդրոնը Փարիզ կը գտնուի, ֆրանսերէն կ'ուսուցանէ իր մէկ վարժարանին մէջ, այնտեղ Կիպրոս, որ, ինչքան գիտեմ, ֆրանսական հող մը չէ:

Հայերը չարունակ դասախօսութիւններ կը կազմակերպեն եւ կը ծանօթացնեն իրենց գիտական եւ գրական գործունէութիւնը, իրենց այդ աշխատանքներէն շատերը կը թարգմանուին ֆրանսերէնի: Անցեալ փետրուարի 23ին եւ մարտ 3ին երկու գեղեցիկ դասախօսութիւններ տրուեցան Գարեգին արքեպիսկոպոսի կողմէ, հայկական արուեստին ծագման եւ պատմութեան մասին, եւ այդ դասախօսութիւններուն ներկայ էին աւելի քան 1000 ունկնդիրներ, որոնք կը լեցնէին ամբողջ սրահն ու նրբանցքները:

Սակայն թողունք գրական եւ մշակութային բնագաւառը, եւ հետեւինք Հայերուն՝ մարդասիրական, բժշկական, առողջապահական, մարզական ասպարէզներու մէջ, տեսնելու համար թէ այս ժողովուրդը որ կ'ապրի ձեր կողքին, իրապէս ստորադա՞ս է:

Այստեղ ինչո՞ւ չյիշենք, իր ամբողջ հասակով, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերութիւնը, Հ. Մ. Ը. Միութիւնը, իրենց սկաուտական զանազան կազմակերպութիւններով: Փարիզը մէջ գոյութիւն ունի նաեւ Հայ Բժշկ. Միութիւն մը, Հայ Նախկին Պատերազմիկներու Միութիւնը, որուն մէկ ճիւղը կը բաղկանայ ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած նախկին պատերազմիկներէ եւ կամաւորներէ: Ըսե՞մ տակաւին, փակելու համար այս թուումը, որ Հայու մը (Արամ) կը պարտինք մածունի ճարտարարուեստը,— եւ պէտք է գիտնալ որ մածունը, իր բարերար յատկութիւններուն պատճառով, շատ կը յանձնարարուի մեր բժիշկներուն կողմէ:

Հայերը, որոնք երբեք ծոյլ չեն, իրենց արհեստն ի գործ կը դնեն, ամէն աշխատանք կը կատարեն, եւ իրենց ուզածն ուրիշ բան չէ բայց միայն թոյլ տալ որ պարկեշտութեամբ իրենց ապրուստը շահին ասպնջական երկրի մը մէջ, որ Ֆրանսան է:

Անոնց մեծ մասամբ կամաւորներ էին, որ ընդհ. պատերազմին եկան զինուորագրուեցան ֆրանսական դրօշին տակ: Անոնք չեկան հոս մուրալով: Անոնք արժանաւոր բիկերներ են, որոնք, զանազան պայմաններու բերումով,— աշխարհին ծանօթ են այդ պայմանները, կամ պէտք է ծանօթ ըլլայ ամէն մարդ այդ պայմաններուն,— մէկ փափաք միայն ունին, երթալ Հայաստան, իրենց նախահայրերուն երկիրը: Եթէ Հայոց մէջ կան դժբախտներ, որ դատապարտուած են ապրելու մուրի խրճիթներու մէջ, յանցանքը իրենցը չէ անշուշտ: Իսկ եթէ անոնց մէջ կան անառակներ, զորս հարկ կը նկատուի դասել ստորին խաւերու կարգը, անհրաժեշտ է ընդունիլ զէթ որ այդ թշուառներուն մէջ արձանագրուած չեն տակաւին գողութեան դէպքեր եւ չուայտ կեանքի ոճիրներ: Քաղաքական խռովութիւններ ալ չեն փորձեր, քաղաքական ոչ եւ է ոճիր չեն գործեր: Հանդարտ ու խաղաղ կ'ապրին՝ սպասելով լաւ օրեր, զորս իրենց խոստացաւ արեւմտեան մարդկութիւն մը, թէեւ այժմ խոստմնադրուժ:

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՄԱՔԼԷՐ
փրոֆէսէօր Փարիզի արեւելեան լեզուներու դպրոցին

ԽՄԲ.—L'Eveilի մէջ եւս (30 մարտ), խմբագրութիւնը, հրատարակելով Պ. Իվ Քարլիէի յօդուածը, որ երեւցաւ ՅԱՌԱՋի մէջ, դիրք կը բռնէ **Je Suis Partout** դէմ եւ ջերմօրէն կը պաշտպանէ Հայերը:

Պ. ԻՎ ՔԱՐԼԻԷԻ ՃԱՌԸ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, մեր բարեկամը, Պ. Իվ Քարլիէ եւս ճառ մը խօսած էր Մարսէյլի Հայ Լեգէոնականներու հաւաքոյթին մէջ, ուժգնօրէն պաշտպանելով հայ աշխատաւորները: Ստորեւ ամփոփումը.—

— «Երկար ատեն Հայերու հետ յարաբերութեան մէջ գտնուած եմ, այնպէս որ ուրիշ ոեւէ մէկէն աւելի կրցած եմ ճանչնալ այս ցեղը, որ արժանի էր բոլորովին տարբեր ճակատագրի մը: Ճակատագրին համար, որ իրեն տրուեցաւ, երբեք պատասխանատու չէ ան, որովհետեւ իր դժբախտութիւնները կուգան այն խոստումներէն, որոնք տրուեցան իրեն, պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջ:

Հայերը, հաւատալով այդ հանդիսաւոր յայտարարութիւններուն, կը կարծէին թէ վերջապէս պիտի ունենային ազգային օճախ մը, ուր պիտի իրաւունք ունենային ապրելու ազատ եւ անխախտ: Սակայն ընդհակառակն վրայ տուին իրենց ունեցածն ալ: Այս ճգնաժամային կացութեան մէջ, իրենց աչքերը դարձուցին Ֆրանսայի կողմը, որ դարաւոր պաշտպանն էր իրենց, եւ այսպէս եկան հաստատուիլ մեր երկրին մէջ, մասնաւորաբար այս նահանգին մէջ, որ իր կլիմայով իրենց կը յիշեցնէր լքուած հայրենիքը:

Աշխատասէր, խնայասէր, զիրենք հիւրընկալող երկրին հանդէպ իրենց պարտականութեան գիտակից, ջանացին օգտակար ըլլալ ֆրանսական հասարակութեան կեանքին, առանց

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՇԱՏԱԽ ԿԸ ՀՆՁԵՑՆԷ ՄԱՐՏԻ ՇԵՓՈՐԸ

(Հերոսամարտի քսանամեակի առիթով)

Կառավարչատան ոստիկանները կ'ուզեն անցնիլ Տ. Մարգարեաններէն հայկ. գիւղի կողմը եւ չյանալով մեր տղաներու «արգիլուած է» ազդարարութեան: Մեր պահակը կը կրակէ եւ ոստիկան մը կ'իյնայ դրան չէմքին:

Այդ էր ... Փոթորիկը շղթայազերծ եկաւ: Երկու կողմէն սկսան ահաւոր համազարկեր, ղօղանջեցին մեր զանգակները, լեռ ու ձոր արձագանգեցին ու սկսաւ դժոխային ժխոր մը Շատախի անդնդախոր ձորին մէջ: Կռիւը այդ ձեւով շարունակուեցաւ ամբողջ 42 օր ...

Շատ երկար պիտի ըլլար ամբողջ շարքը պատմել, բայց կ'արժէր դեռ մէկ երկու գեղեցիկ պատկեր եւս ներկայացնել:

Մեր կռուի ճակատը կը ներկայացնէր ահագին տարածութիւն, Սեւտիկնի խանէն մինչեւ Արմշատ, մօտաւորապէս 80 քիլոմէթր: Տիգրիսի արեւել. ճիւղն ալ համարեա թէ կը կազմէր կռուի գիծը: Վանի հետ ամբողջապէս կտրուած էինք յարաբերութիւններէ, որովհետեւ մեր միջեւ գտնուող հայկ. Հայոց - Ձոր ընդարձակ գաւառը բնաջնջուած եւ տեղահան եղած էր: Մեր հիւսիսը գտնուող Փեսանդաշտ հայկ. գաւառի մէջ իր կտրիճներով կեդրոնացած էր մեր անվեհեր Լեւոնը (Շաղոյեան) եւ մեզ կ'ապահովէր Ոստանի կողմէն: Իսկ մեր արեւմուտքը գտնուող Մոկս գաւառը համարեա մինչեւ վերջ խաղաղ մնաց բարեկամ Մուրթլա բէկի շնորհիւ, ապահովելով որոշ չափով եւ մեր թիկունքը:

Թաղը գտնուելով ձորին մէջ եւ միշտ թշնամիին տեսողութեան եւ կրակի տակ, մեր յարաբերութիւնները դրսի ուժերուն հետ, կը կատարուէին գիշերանց միայն: Այդ բոլոր յարաբերութիւններու օղակը եւ մեր խարիսխը կը կազմէր Սօղվանց գիւղը — մեր Լիէժը Թաղած Քուրիկ բարձր լերան լանջին: Ամէն օր երեկոյեան, մութը կոխելուն, շատ կանոնաւոր կերպով Սօղվանցէն Թաղ կ'իջնէին երկու սուրհանդակներ, մեզի բերելով բոլոր շրջաններէն եւ խումբերէն հոն հաւաքուած նամակներն ու տեղեկագիրները: Պէտք եղած պատասխաններն ու հրահանգները ստանալէ յետոյ, կը մեկնէին, մագլցելով լեռնային նեղլիկ արահետներով եւ իրենց կռուի երգը հնչեցնելով:

Նոյն գործողութիւնը կը կրկնուէր այդպէս ամէն օր: Իսկ ցերեկները Սօղվանցի հետ կը յարաբերէինք դրօշախօսութեամբ: Երկու կողմէն կարմիր եւ ճերմակ երկու դրօշակներ ունէինք եւ երկու պատանիներ շատ կարեւոր դէպքերու ատեն կրնային խօսակցիլ:

Ապրիլ 25ին Սօղվանցի կարմիր դրօշակը վտանգ կը մատնանշէր: Այդ ուղղութեամբ խուլ հրացանաձգութիւն մը կը լսուի: Կը տեղեկանանք որ թշնամին կամուրջ մը կապած եւ գետը անցնելով մօտ 400 հոգիով կը յառաջանայ Բողսի վրայ, այնտեղէն Սօղվանց անցնելու եւ գրաւելու մտքով: Կռիւը կը շարունակուի երկու օր: Մերոնք ընդամէնը 40 հոգի հերոսաբար կը մաքառին այդ գերազանց ուժին դէմ:

Ընդհանուր սպառնալիք եւ սպանիչ կացութիւն մը կը տիրէ կռուի եւքի մասին: Աչքերնիս Սօղվանց յառած անհամբեր կը նայինք... Կարմիր դրօշակը (վտանգի նշան) կը ծածանի ու կը ծածանի: Բայց ոչ մէկ ստոյգ բան գիտենք: Եւ ահա հոգիներու այս խռոված վիճակին մէջ, հրապարակ կուգայ Շատախցի հերոսուհին — պզտիկ Սըրուհին, ընդամէնը 10 տարեկան սեւահեր աղջիկը, որ ցատկելով դուրս կը սլանայ եկեղեցւոյ բակէն՝ ծոցին սեղմած մեր նամակը ու կը բարձրանայ դէպի Սօղվանց: Ճամբան զառիվեր է ու թշնամի դիրքերէն նկատելի: Փոքրիկ աղջնակին վրայ ահարկու կրակ մը կը թափի թշնամի դիրքերէն, սակայն անվհատ, իյնալով ու կանգնելով, մացառներու եւ քարերու մէջէն սողոսկելով, սարերու այծեամը՝ Սըրուհին կը հասնի Սօղվանցի խմբապետին մօտ եւ կը վերադառնայ անվնաս, մեզի բերելով թանկագին եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ:

Չգիտեմ թէ ո՛ր մէկը պատմեմ այն բազմաթիւ գեղեցիկ ու հերոսական դրուագներէն որ տեղի ունեցան մեր բարձր լեռներուն մէջ:

Յիշե՞լ արդեօք թնդանօթի կրակի տակ մեր պահակներու յամառ կեցուածքը դիրքերու մէջ, մեր կռուողներու յանդգնութիւնը, թէ մեր թռուցիկ խմբի — Ազատի — խիզախ արշաւանքները թրքական կարեւոր վայրերու վրայ:

Յիշե՞լ մեր կիներու եւ փոքրիկ պատանիներու զոհաբերութիւնն ու ժրաջանութիւնը:

Յիշե՞լ մեր արիասիրտ սուրհանդակները, որոնք քանի մը անգամ կտրելով ահագին ամայի ու վտանգաւոր տարածութիւնը, մինչեւ Վարագ ու Վան հասան, եւ Արամի առաջնորդութեամբ, Այգեստանի բոլոր դիրքերը պատելով մեր եղբայրական ողջոյնը հաղորդեցին Վանի կտրիճներուն:

Մարտ 29էն մինչեւ Մայիս 11 տեւող Շատախի գոյամարտը իր առանձին գեղեցկութիւնն ու վեհութիւնն ունի, իւրաքանչիւր օրուան համար: Եղան դժուարին եւ շատ ծանր պահեր, սակայն Շատախցին մնաց միշտ պատնէշին վրայ, անսասան, մինչեւ որ թշնամիներուն փախուստը տեսանք եւ կամաւորներու հետ ողջագուրուելու բախտը ունեցանք:

Մայիս 12 է: Եւ Սեւտիկնայ խոր ձորով կ'անցնի Դրօի Բ. կամաւորական գունդը:

Հրաշալի արեւ է եւ գեղածիծաղ օր: Ամէն տեղ կանաչութիւն եւ թարմութիւն մը կը բուրէ: Կը գոռայ գետը ահեղամռունչ եւ հուժկու: Շատախի բնութիւնը այնքան գեղեցիկ կը թուէր ինծի այդ օրը ...

Կ'անցնինք կռուի վայրերէն, ուր ամէն քարն ու թուփը իր առանձին պատմութիւնն ունի: Ահա Կասր կամուրջը, Արշակի պահած դիրքը, ուր Քիւրտերը երեք անգամ փորձեցին անցնիլ եւ երեք անգամ չարաչար պարտուեցան: Ահա Ճվկատունը—այդ սեւ կամուրջը ուրտեղէն Քիւրտերը մեր թիկունքը անցան եւ անհաւասար կռուի մը մէջ Սօղվանցը գրաւեցին: Ահա ճիշդ այն անկիւնը ուր մեր երկու սուրհանդակները անդիտակցաբար թշնամիին ձեռքը ինկան եւ վայրագօրէն խողխողուեցան: Ահա Սարբարի գագաթը, Գարունեանի ինկած դիրքը:

Կը հասնինք Քարեղաշտ: Մենաւոր թթենիին տակ շարքի կանգնած են մեր զինուորները, պատառոտուած հագուստներով, պարապ փամփուշտակալներով, նուաղած, գունատ դէմքերով, բայց հպարտ եւ բաց ճակատով:

Փառք ձեզ, անվեհեր ռազմիկներ, դուք արիաբար կատարեցիք ձեր պարտքը: Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(Վերջ)

նեղութիւն պատճառելու, ոչ ալ մտահոգութիւն:

Անոնցմէ շատեր իրենց ցեղին այս դառն օրերուն մէջ չէր միայն, որ Ֆրանսայի ցոյց տուին իրենց սէրն ու համակրանքը, բազմաթիւ են անոնք որ պատերազմի ողբերգական ժամե – րուն կամաւոր խմբուեցան Ֆրանս․ դրօշին տակ՝ պաշտպանելու համար: մեր երկիրը: Պէտք է ըմբռնել մեծու – թիւնը այս ընթացքին եւ չմոռնալ, որ ուրիշ ոչ մէկ չէզոք երկիր կամ ցեղ ինքնաբերաբար եւ խանդավառու – թեամբ այսքան պաշտպան կուրծքեր տուած է մեր հայրենիքին:

Սակայն հիմա, երկրին մէջ տիրող տնտեսական տագնապին հետեւանքով, Ֆրանսա տարուած է օտարատեցու – թեան զօրեղ շարժումով մը, որ խտ – րութիւն չի դներ օտարականներու միջեւ: Բայց տրամաբանական պիտի ըլլար տարբերութիւն մը դնել՝ նկա – տի առնելով հետեւեալ հարցերը․— ի՞նչպէս Ֆրանսա եկած են այդ օտա – րականները, ի՞նչ նպատակով, ապն – ջականութեան համար բացառիկ իրա – ւունքներ ունի՞ն, եւ վերջապէս ունի՞ն հայրենիք մը, ուր կարենային վերա – դառնալ ապատ կամքով: Հայոց մա – սին խօսելով, այս հարցումներուն պատասխանները կը խօսին ի նպաստ իրենց, վասնզի նախ անոնք Ֆրանսա եկած են որովհետեւ մենք եռ տուինք Կիլիկիան, յետոյ եկած են հոս հաս – տատուելու մտադրութեամբ, մեր ապ – ւնջականութիւնը վայելելու իրա – ւունք շահած են իրենց մեռելներով, անդամատեալներով եւ նախկին պա – տերազմիկներով, եւ վերջապէս չու – նին այլ եւս երկիր մը ուր կարենա – յին վերադառնալ: Արդար պիտի ըլ – լար ուրեմն, որ բացառիկ կարգա – դրութիւն մը ըլլար ի նպաստ այս ցե – ղին: Չմոռնանք որ միջազգային այս խռովեալ ժամուն, երբ յարձակման ենթարկուինք, բոլոր այս Հայերը մէկ մարդու պէս պիտի զինուորագրուին՝ պաշտպանելու համար մեր երկիրը: Արեւելեան բանակի իբրեւ նախկին պատերազմիկ, կրցած եմ գնահատել Հայ ժողովուրդին զինուորական յատ – կանիշերը եւ իր քաջութիւնը:

Պարոն երեսփոխան, ծանօթ ըլլա – լով ձեր մարդասիրական զգացումնե – րուն, որոնց արտայայտութիւնն իսկ է ձեր կուսակցութեան անունը, «Ըն – կերային Շարժում», ուզեցի ներկայա – ցնել այս պատկերը՝ աւելի եւս չհա – զորդուելու համար ձեզ այդ դժբախտ տարադրերներուն ճակատագրով, որով – հետեւ անոնք վստահ են թէ յենարան մը ունենալով, ինչպէս դուք էք, յա – ջողութիւն կը գտնէ իրենց արդար դատը: Արդէն ի՞նչ կը խնդրեն,— ո – չինչ որ արդար չըլլար, աշխատանքի իրաւունք, այսինքն ապրուելու կարե – լիութիւն, եւ ատոր համար ալ՝ դիւ – րացնել ձեւակերպութիւնները, որ ան – հրաժեշտ են այդ իրաւունքը ստանա – լու համար: Անբնական չէ՞ մերժել աշ – խատանքի իրաւունքը Հայու մը, որ հայր է բազմաթիւ Ֆրանսացի զաւակ – ներու, բոլորն ալ ծնած Ֆրանսայի մէջ, կամ նախկին կամաւոր պատե – րազմիկի մը, որ կռուած է մեր երկ – րին պաշտպանութեան համար:

Թոյլ տուէք, այժմ, խնդրել մաս – նաւորաբար նախկին պատերազմիկ եւ անդամատեալ ընկեր Սիմոն Սապխա – նիէն, պատուոյ լեգէոնի շքանշան ըս – տացած իր զինուորական քաջագոր – ծութեանց համար,— տրամաբանա – կան պիտի ըլլար, ինչպէս պատե – րազմի, նոյնպէս թշուառութեան եւ տառապանքի մէջ, տարբերութիւն չդնել ցեղի: Ցաւալի է որ հայ ան – դամատեալները չեն վայելեր իրենց Ֆրանսացի ընկերներուն շնորհուած բարիքները, թէեւ կռուած են, Հա – յերն ու Ֆրանսացիները, նոյն ռազ – մաճակատներուն վրայ, նոյն դատին համար:

ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆ ՎՐԴ.Ի ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 մարտ)․

— «Չենք կասկածիր, որ մեզի հետ միասին ամէն սրտցաւ եւ հայրենասէր հայ մարդ բուռն զայրոյթ եւ միեւնոյն ատեն խորունկ ցաւ զգաց՝ այս ոճիրին լուրն առնելով: Բուռն զայրոյթ, ո – րովհետեւ ակներեւ է, թէ մահափոր – ձը պատահական ոճիր մը չէ, այլ կանխամտածուած մէկ չարագործու – թիւնն է ազգադաւ այն մութ ուժին, որ երկու տարիէ ի վեր տակնուվրայ ըրած է հայ գաղութներու կեանքը: Խորունկ ցաւ, որովհետեւ այս նոր ոճիրը աւելի եւս պիտի գրգռէ հան – րային կիրքերը եւ աւելի եւս պիտի դժուարացնէ խաղաղութիւնը, որուն այնքան պէտք ունին մեր գաղութնե – րը:

Այս մահափորձը աւելորդ անգամ մըն ալ ցոյց կուտայ, թէ յիշեալ ազ – գադաւ մութ ուժը հանգիստ չուզեր ձգել արտասահմանի հայութիւնը եւ նորանոր ոճիրներով կը ձգտի եղբայ – րասպան կռիւներ յառաջ բերել մեր գաղութներու մէջ՝ թէ հայ եկեղեցին եւ թէ մեր բոլոր ազգային կազմա – կերպութիւնները քայքայելու համար:

Այդ մութ ուժն էր որ նախանցեալ տարի Շիքակոյի մէջ հրապարակով ա – նարգել տուաւ Հայոց ազգային դրօ – շակը, եւ իր այդ ազգադաւ փրովոքա – սիոնով ծայր աստիճան գրգռեց հան – րային կիրքերը:

Այդ մութ ուժն էր, որ ամէն գնով իր պաշտօնի վրայ պահել տուաւ այդ անարգանքը կատարող Ղեւոնդ արք․ Դուրեանը:

Այդ մութ ուժն էր որ երկուքի բաժ – նեց ամերիկահայ Երեսփ․ Ժողովը, պառակտեց հայ եկեղեցին եւ երկու թշնամի բանակներու վերածեց ամե – րիկահայ գաղութը:

Այդ մութ ուժն էր որ դիւային խա – ղերով Ղեւոնդ արք․ի սպանութեան պատճառ դարձաւ:

Այդ մութ ուժն էր որ կեղծ վկանե – րով Ղեւոնդ արք․ի սպանութեան պատճառ դարձաւ:

Այդ մութ ուժն էր որ կեղծ վկա – ներով մահուան դատապարտել տը – ւաւ երկու անմեղ Հայեր:

Այդ մութ ուժն է վերջապէս որ, այդ բոլոր չարագործութիւններն իսկ բաւ չհամարելով, այժմ ալ դաւա – դրօրէն կը փորձէ սպաննել Ղեւոնդ վարդ․ Մարդուկէսեանը:

Պէտք է վերջապէս վար առնուին դիմակները բոլոր անոնց, որ երկար ամիսներ խլրդային աշխատանք կա – տարեցին ամերիկահայ գաղութին մէջ՝ եղբայր եղբօր դէմ հանելով, ոյոքթներ հրահրելով, արիւնահեղ կռիւներ կազմակերպելով, անմեղ մարդիկ մահապատժի ենթարկել տա – լով, հայ եկեղեցին պառակտելով եւ պառակտուած պահելով, ամերիկեան իշխանութեանց առջեւ եւ ամերիկեան մամուլի մէջ ապատատենչ հայու – թիւնն ու անոր մեծագոյն քաղաքա – կան կազմակերպութիւնը վարկաբե – կել փորձելով, ամերիկահայութիւ – նը երկու թշնամի բանակներու բաժ – նելով եւ ամէնէն զզուելի փրովոքա – սիոններով զանոնք իրարու հետ կռ – ուեցնելով:

Պէտք է միանգամ ընդմիշտ վար առնուին դիմակները խորհրդային կա – ռավարութեան գործակալներուն, ո – րոնք զանազան անուններու տակ ծածկուած՝ երկու տարիէ ի վեր որեւէ միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ՝ մեր գաղութներու կեանքը դժոխքի վերա – ծելու, մեր ազգային ուժերը ջլատե – լու եւ հայ ազգային դատը ներքին արիւնահեղ պայքարներու մէջ վերջ – նապէս թաղելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ձիւն-ձմեռը վերակսաւ

— • —

Գարնանային խաբուսիկ եղանակէ մը վերջ, ձիւն – ձմեռը վերկսաւ Հայաստանի մէջ:

Ահա թէ ինչ կը գրէ Երեւանի օդե – րեւութաբանական կայանի վարչու – թիւնը այս առթիւ.—

Մարտ 15ին, առաւօտեան, Փոքր Ասիոյ մէջ պայթած ուրականին հե – տեւանքով, ցուրտն ու ձիւնը վերերեւ – ցաւ Հայաստանի մէջ: Այսօր ձիւն է նստած Հայաստանի բոլոր շրջաննե – րուն մէջ: Մարտ 17ին, առաւօտուն, Երեւանի մէջ նստած ձիւնը 6 սանթի – մեթր թանձրութիւն ունէր, Գորիսի մէջ՝ 28, Մարտունիի մէջ (Ղափան) 25, Ն. Ախտայի մէջ՝ 98, Իջեւանի մէջ՝ 17, Դիլիջանի մէջ՝ 32, Սանահինի մէջ՝ 32, Ամասիայի մէջ՝ 34, Աբարա – նի մէջ՝ 72:

Մարտ 16ի գիշերը ցուրտը սաստ – կացաւ, Լէնինականի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար 25 սանթիկրատ, Դիլի – ջանի մէջ՝ 9, Գորիսի մէջ՝ 10, Երե – ւանի մէջ՝ 5:

Գաւառներուն մէջ բուք ու բորան:

Աշտարակէն կը գրեն «Խորհ․ Հա – յաստան»ի թէ մարտ 15—16ի գիշերը սաստիկ ձիւնին ու բուքին հետեւան – քով Աշտարակի, Եղվարդի արօտա – վայրերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Արա – րանի հաւաքական գիւղատնտեսու – թեան կազմակերպութեանց մօտ 40 հազար ոչխարները եւ գառնուկները առանց կերի եւ ջուրի մնացին:

Աշտարակի իշխանութիւնը արտա – կարգ միջոցներ ձեռք առաւ, փրկե – լու համար անասունները սովէն ու բուքէն: Գիշերուան ժամը 3ին ժողով մը գումարուեցաւ, յանձնախումբեր կազմուեցան, փոխադրական ամէն մի – ջոց (ձի, սայլ, էշ) յանձնուեցան այդ մարմիններուն՝ կեր փոխադրելու հա – մար կենդանիներուն, արօտավայրե – րէն գիւղ փոխադրելու համար ոչխար – ները եւ գառնուկները:

Բուքը կը շարունակուի Աշտարակի մէջ (մարտ 17):

26ամեայ միջինը

— o —

Մարտ 15ին Երեւանի Բժշկ․ Համալ – սարանին մէջ տեղի ունեցաւ խորհր – դակցութիւն մը, որուն կը մասնակ – ցէին Բժշկական Համալսարանի դա – սախօսները, քաղաքին բժիշկները եւ առողջապահական գործավարութեան պաշտօնէութիւնը:

Առողջ․ գործավար Գ․ Ղեւոնդեան զեկոյց մը տուաւ նախ եւ ներկայա – ցուց կատարուած նուաճումները երկ – րին առողջապահութեան ասպարէզին մէջ: Ընդարձակուած է գիւղական հի – ւանդանոցներու ցանցը 3 անգամ, մահճակալներու թիւը 6 անգամ: Այ – սուհանդերձ գոհացուցիչ չէ կատար – ուած աշխատանքը.— «Կը բացակայի աշխատանքի ճկունութիւնը, գործի ընթացքը, կը պակսի հոգատար վե – րաբերմունքը հանդէպ հիւանդներուն, ինչպէս անկանոն է անոնց տրուած սնունդը, եւն.»:

Ցառաջիկայ տարիներու ընթացքին մեծ թափ պիտի տրուի առողջապա – հական աշխատանքներուն: Այդ նպա – տակով՝ պետութիւնը 26.500.000 ռուբ – լի յատկացուց առողջապահական ճա – կատին համար (անցեալ տարուան վրայ 9 միլիոն աւելի): Այդ գումարէն ջերմախտի դէմ (ճահճատենդ) պիտի գործածուի 2.400.000 ռուբլի: 2 միլիոն ռուբլի եւս յատկացուած է առողջա – պահական եւ բժշկական մարմիններու պաշտօնէութեան աշխատավարձի յա – ւելման, անոնց նիւթական – կենցա – ղային պայմաններու բարելաւման հա – մար:

Գործավարէն վերջ կարգով խօսե – ցան փրոֆէսորներ Մելիք – Ադամ – եան, Արէշեան, ինչպէս եւ Փիրում – եան, Ե․ Ցարութիւնեան, Մանթաշ – եան, Աւետիսեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւան հասած է Մոսկուայի Խօսքի Համալսարանէն շրջանաւարտ դերա – սանուհի Եկատերինէ Քալանթարեան, որ Հայ Երաժշտ․ Միութեան սրահին մէջ պիտի կազմակերպէ ասացուածք – ներու երեկոներ:

⁂ Թիֆլիզի մէջ, երկարատեւ հի – ւանդութենէ մը վերջ, մեռաւ Հա – յաստանի աշխատանքի եւ ընկերային ապահովագրութեան նախկին գործա – վար Արշակ Խաչեան:

⁂ Տեղական արդիւնաբերութեան գործավարութիւնը ծրագիր մը մշա – կած է հրուշակի (hէլվա) նոր գործա – րաններ շինելու համար Կիրովականի եւ Ղափանի մէջ,— իւրաքանչիւր գոր – ծարան պիտի արտադրէ տարեկան 300 թոն հրուշակ:

Ցառաջիկայ ամիսներու ընթացքին, Ղամարլուի, Կոտայքի, Սաեփանաւա – նի, Կիրովականի, Գորիսի, Ղափանի եւ Ալլահվերդիի մէջ նոր պիտոյքնե – րով պիտի սարքաւորուին զովացու – ցիչ ըմպելիներու յատուկ գործարան – ները:

«Միացեալ»ը եւ «Առժամեայ»ն

»»» · «««

ԽՄԲ․— Պուլվառ Օսմանի մէջ սարքուած «Առժամեայ վարչութիւնը» հետեւեալ զեկոյցը ղրկած է մեզի, ծանօթ վէճերուն առթիւ: Մեր տեսակէտները շատոնց յայտնած ըլլալով, կը հրատարակենք առանց խորհրդածութեան․—

Ծրագիր – կանոնագիր ․— Փարիզի եւ շրջականներու ներկայացուցչական ընդհ․ ժողովը առժամեայ վարչու – թիւնս ընտրած էր, 9 փետր․ 1935 – ին, որպէսզի երեք ամսուան ընթաց – քին ծրագիր – կանոնագիր պատրաս – տելով իրեն վաւերացումին ենթար – կէ: Այդ պարտականութիւնը կատա – րած ըլլալով, տեղեկացուցինք մայր գիւանին, որ ներկայացուցչական մարմինը ժողովի հրաւիրած է 6 ապ – րիլ 1935ին, շաբաթ օր ժամը 14ին, Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ, 39 Պուլվառ Օսման:

Բանակցութիւններ ․—Առաջին ընդհ․ ժողովին մէջ, բանաձեւի քուէարկու – թեան եւ առժամեայ վարչութեանս ընտրութեան ժամանակ, 40 պատուի – րակներէն 9ը ձեռնպահ մնացին, յայ – տարարելով որ լիազօրուած չեն դի – րենք ղրկող կազմակերպութիւններէն:

Ցետագային մենք աշխատեցանք, պաշտօնական եւ անպաշտօն խօսակ – ցութիւններով, բոլոր ուժերուն եւ արժէքներուն համախմբումին:

Բանակցութիւններ վարեցինք մաս – նաւորաբար Հայկ․ Բարեգործական Ընդհ․ Միութեան եւ Միացեալ Ցանձ – նաժողովին հետ:

Միացեալ Ցանձնաժողովը, իր փե – տրուար 19ի նիստին մէջ քուէարկե – լով տարտամ ու մանուածապատ բա – նաձեւ մը, ուղարկած էր առժամեայ վարչութեանս:

Ժամանակ չկորսնցնելու, այլ հար – ցերը լուսաբանելով անոնց արագ լու – ծում մը գտնելու ցանկութենով, ե – րեք հոգիէ բաղկացած պատուիրա – կութիւն մը ընտրեցինք, որպէսզի բա – նակցութիւններ վարէ եւ արդիւնքը մեզի ներկայացնէ:

Պատուիրակները նախ տեսակցած են Բարեգործականի վարիչ – պատ – ուիրակին հետ: Երկար խօսակցութե – նէ յետոյ, տեղւոյն վրայ գրի առնե – լով անոր ձգած են հետեւեալ ամփոփ եզրակացութիւնը:

«Նորընտիր Առժամեայ Վարչու – թիւնը համերաշխութիւն եւ համա – գործակցութիւն ստեղծելու անկեղծ փափաքով տոգորուած է: Համերաշ – խութեան եւ համագործակցութեան համար անհրաժեշտ է ընդունիլ եւ կի – րարկել համարատու եւ համարառու մարմիններ կազմելու հիմնական ըս – կզբունքը: Առժամեայ Վարչութիւնը ներկայացուցչական ժողով մը ընտ – րած ըլլալով, անոր օրինաւորութիւնն ու հեղինակութիւնը ամէն առարկու – թենէ վեր են»:

Մեր պատուիրակները ներկայ եղած են նաեւ Միացեալ Ցանձնաժողովի 11 մարտի նիստին: Այնտեղ ալ ցոյց տր – ուած են միեւնոյն լայնամտութիւնը․ բացատրած են համարատու եւ համա – րառու մարմիններու գոյութեան ան – հրաժեշտութիւնը․ պարզած են այդ մարմիններու կազմը, փոխյարաբե – րութիւնները, իրաւասութիւնները եւ հակակշռի սահմանները:

Ժողովականները յայտարարած են, որ Միացեալ Ցանձնաժողովը մնա – յուն մարմին մը չէ, այլ անոր նպա – տակն է դարման մը գտնել ներկայ տագնապալի կացութեան եւ լուծ – ումի: Առաջարկած են որ առժամեայ վարչութիւնս 3-4 ներկայացուցիչ ղը – կէ, մասնակցելու համար իրենց աշ – խատանքներուն :Անդրադառնալով մեր պատուիրակներու տեսակէտներուն, բռած են որ անոնք հիմնական եւ կա – րեւոր հարցեր կը շօշափեն եւ ժամա – նակ ուզած են առանձին խորհրդակ – ցելու եւ արդիւնքը տեղեկացնելու համար:

Մինչ պատասխանի կը սպասէինք, ժողովի պարզ հրաւէր մը ստացանք 28 մարտի համար:

Միացեալ Ցանձնաժողովը մեր բա – նակցութիւններուն առիթով մամու – լին յանձնեց հաղորդագրութիւններ, որոնք իրականութեան հարազատ պատկերը չէին: Անոնք չէին լրացներ նոյնպէս ընդունուած սովորութիւն – ներու եւ պատշաճութեան կանոնները: Անոնց մէջ ակնյայտ էր հանրային կարծիքը չփոթեցնելու ձգտումը:

Զանազան ձեռնարկներ․—Հայ գաղ – թականներու վիճակը բարելաւելու համար կարգ մը գրական ծրագիր – ներ մշակեցինք, լուռ ու անաղմուկ տեսակցեցանք Ֆրանսացի ականաւոր անձնաւորութիւններու հետ, անոնց կարծիքները շօշափելու եւ արդիւնա – ւէտ գործունէութեան մը գետինը պատրաստելու համար: Վստահ ենք թէ մնայուն վարչութիւնը լիովին պիտի օգտուի նախապատրաստական այս աշխատանքներէն:

ՍԱՄՈՒԼ

Պէտք է փութալ

— o —

«Ապարէջ» իր կարգին անդրա – դառնալով Ֆրանսահայ գաղութի տագնապին, հետեւեալ խորհրդածու – թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմ – բագրականի մը մէջ.

— «Անտարակոյս, ժամանակի ըն – թացքին, միւս պետութիւններն ալ պիտի դիմեն Ֆրանսայի ձեռք առած միջոցներուն, եթէ տնտեսական տագ – նապը երկարաձգուի: Այս նալսատե – սութեամբ, ուրեմն, բոլոր հայ գա – ղութներն ալ կը գտնուին վտանգի առջեւ:

Սպասել որ վտանգը հասնի եւ անկէ վերջը խուճապահար գործի սկսիլ, ինչպէս ֆրանսահայ գաղութի պարա – գան է այժմ, հազիւ թէ կարելի ըլլայ վտանգը փարատել: Պէտք է այժմէն իսկ, վտանգը հասնելէ առաջ, գործի սկսիլ, որպէսզի մէկ անգամէն պար – զուի մեր գաղութներու կացութիւնը եւ ատենը անգամ մը, այս կամ այն գաղութը վտարման սարսափը ապրե – լէ խնայուի:

Այս աշխատանքին ձեռնարկել ան – հրաժեշտ է, որովհետեւ, գոնէ առ այժմ յոյս չկայ որ կէս միլիոնէ աւելի գաղթահայութիւնը, նոյն իսկ անոր զուտ բանւորական մասը կարենայ ի մօտոյ դառնայ իր հայրենիքը: Անհ – նար է որ դառնայ նաեւ իր նախկին բնակավայրը: Անհնար է նոյնիսկ մէկ երկրէն ելլել եւ միւս երկիրը մտնել: Պիտի մնան՝ ուր որ են:

Ըսինք թէ այս ժողովուրդը իր կամքէն անկախ պատճառներով է որ ապաստանած է այս կամ այն երկիրը, գլխաւորապէս դաշնակից երկիրները: Ըսինք նաեւ, որ այս վիճակին պա – տասխանատու են նոյն պետութիւն – ները: Մեր գաղութներու բարոյական իրաւունքի, ու այդ աշխատանքին ձեռնարկելու հիմը պիտի կազմեն այդ պարագաները:

Այդ ուղղութեամբ որոշ չափով աշ – խատանք կատարուած է Ազգ․ Դաշ – նակցութեան մօտ: Ստեղծուած է Նանսէնեան անցագրի դրութիւնը, եւ այդ ժամանակաւոր միջոցին աւելի հաստատուն եւ տեւական ձեւ մը տա – լու համար, նոյն հաստատութեան զաղթականաց տեղաւորման ներա – յանձնաժողովը կ'աշխատի անոնց քա – ղաքացիական «թաթիւն» հաստատել: Այս աշխատանքը պէտք է փութացնել ու վերջնական ձեւի մը վերածել, որ – պէսզի պարտադիր դառնայ Ազգ․ Դաշնակցութեան անդամակցող բոլոր պետութիւններուն համար:

Եթէ այդ հաստատութիւնը կրնայ իրեն նոր անդամակցող Խ․ Միութեան խօսք հասկցնել որ այս թափառական բանւորներուն առջեւ գոնէ բանայ դռները, զանոնք հայրենիք վերադար – ձնելու համար․ աւելի լաւ: Իսկ եթէ չի կրնար, այդ պարագային զանոնք չպէտք է դատէ մէկ երկրէն միւսը աշ – խատանքի համար զացող օտարական – ներու կարգը: Ազգ․ Դաշնակցութիւնը պարտաւորութիւն ունի ճշդելու հայ գաղութներու քաղաքացիական կա – ցութիւնը:

Այս աշխատանքին մղում տալու պարտաւորութիւնն ունին Փարիզի հայ զաղթականաց հաստատութիւն – ները, որոնք պաշտօնապէս ճանչ – ցուած են Ազգ․ Դաշնակցութեան կող – մէ:

Պէտք է կատարուի այս աշխատան – քը փութով, քանի վտանգը չէ հասած նաեւ միւս գաղութներուն դռները»:

ԶԱՆԳԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԸ

= o =

ԿԱՐՏԱՆ, 1 ապրիլ (Ցառաջ) — Ֆր․ Կ․ Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը Միութեան 25րդ տա – րելիցին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 31ին, Հ․ Ց․ Դ․ տան մէջ: Ժա – մանակին խուռն բազմութիւն մը լեց – ուած էր սրահը ու անհամբեր կը սպասէր հանդէսի բացումին: Օրուան նախագահուհի Օր․ Ա․ Փափազեան հանդէսը բացուած կը յայտարարէ դպրոցի սան – սանուհիներուն երգել տալով «Մարսէյէզ»ը, յետոյ ալ «Մեր հայրենիք»ը: Քանի մը գեղեցիկ խօս – քերով կը պարզէ օրուան տօնին նը – շանակութիւնը, թելադրելով ներկա – ներուն որ ուժ տան կինէրու կազմա – կերպութեան, խրախուսելով անոր չար – քերը: Կարգով կ'արտասանեն Պ․ Պ․ Ս․ Գրիգորեան «Ցոյսին համար», Տ․ Մաթոսեան, Օրիորդներ Անահիտ Տէր Նազարէթեան «Հայաստանին», Ս․ Համբարձումեան «Հայ դրօշին», Ա․ Սիմոնեան «Հայաստանի» եւ ուրիշ – ներ: Երգչախումբը կ'երգէ «Ով թեւ ունէի» խմբերգը: Խօսք կը տրուի մանկաբարձուհի Օր․ Ժ․ Րիշէլմի, որ գրաւոր զեկոյցով մը ընդհանուր տեղեկութիւններ եւ բացատրութիւն – ներ կուտայ նորածին մանուկներու առողջապահական դաստիարակու – թեան մասին եւ թելադրեց ծնողնե – րուն, որպէսզի ամէն զգուշութիւն ձեռք առնեն երախան առողջ եւ կեն – սունակ պահելու համար: Մանկա – բարձուհիին խօսքերը հայերէնի կը թարգմանէր Օր․ Փափազեան: Երգ – չախումբի մէկ երգէն յետոյ, խօսք կ'առնէ այս տողերը գրողը, որ փաս – տերով կը պարզէ հայ կնոջ կատա – րած դերը, սկսեալ Ե․ դարէն մինչեւ մեր օրերը: Այս առթիւ կը յիշէ քանի մը ցայտուն օրինակներ, որոնք ինք – նին կ'ապացուցանէին Հ․ Կ․ Խա – չի կատարած այնքան ազգօգուտ գոր – ծունէութիւնը: Կը պատմէ դրուագ – ներ 1890—94—95 թուականներէն, երբ հայ կինը թանկագին ծառայու – թիւններ կը մատուցանէր հայ ֆէ – տայիներուն, անոնց հետ միասին փամփուշտ ու ռազմամթերք փոխա – դրելով դէպի ճակատ: Կ․ Խաչը աշ – խատանքներ տարած է նաեւ կրթական ճակատին վրայ, սաներ եւ սանուհի – ներ պահելով զանազան հաստատու – թեանց մէջ, ինչպէս եւ ազգահաւաք – ման եւ ազգապահպանման գործին մէջ:

Վերջին խօսքը եղաւ ընկ․ Պ․ Հիւս – եան, որ բացատրեց խաչ եւ կարմիր բառերուն նշանակութիւնը եւ թելա – դրեց թեւ ու թիկունք հանդիսանալ կիներու այս մեծ կազմակերպութեան անդամագրուելով եւ աջակցելով անոր աշխատանքներուն:

Աճուրդի դրուեցաւ ազգային հե – րոս Զօր․ Անդրանիկի մեծադիր նկա – րը, որ բարձրացաւ 420 Ֆր․: Ծախե – ցաւ ընկ․ Ց․ Տէր Ղազարեան: Նկա – րը նուիրած էր Պ․ Ս․ Եկաւեան:

Գեղարուեստական բաժնի լրացու – մէն յետոյ, «Անդրանիկ» թատերա – խումբի կողմէ ներկայացուեցան «Թա – լէաթի անկում»ին առաջին եւ վերջին արարները: Դերակատարներն էին Պ․ Հ․ Սերոբեան (Թալէաթ), Լ․ Գայա – ճանեան (Էնվէր եւ Ս․ Թէյլիրեան), Ս․ Գրիգորեան (Զաւէն պատրիարք), Ս․ Համբարձումեան եւ Մ․ Ղազար – եան (քարտուղարներ), Մ․ Թաչէօս – եան (ոստիկան): Խաղը անցաւ շատ յաջող: Վերջին պահուն դարձեալ «Անդրանիկ» թատերախումբին կող – մէ բեմադրուեցաւ «Թիք – Թաք» զա – ւեշտը որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհունակ տպաւորութեամբ: Կ'իմա – նամ թէ կոկիկ հասոյթ մը ապահո – ված են մեր քոյրերը: Ապրի՛ Կ․ Խա – չը:

⁂ Ապրիլ 14ին Կրթ․ Միութիւնը մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» թա – տերախմբին կը բեմադրէ «Ջախջախ – ուած դանկերը» 1915ի արիւնոտ թը – ւականէն առնուած: Կը յուսանք որ հայ հասարակութիւնը պիտի քաջալե – րէ այս ձեռնարկը:

Լեւոն Գեղունի

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Վաղը, կիրակի, Սեվրի Մուրատ – եան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սը – րահին մէջ, կը բեմադրուի Կապրիէլ տ'Աննունցիոյի «Ջիոկոնտա»ն: Ցերե – կոյթը կազմակերպուած է Հ․ Կարմիր Խաչի Փարիզի եւ Պանէօ – Քաշանի մասնաճիւղերուն կողմէ:

Ծանօթ է տ'Աննունցիոն իբրեւ մե – ծատաղանդ գրագէտ, իտալական ներկայ գրականութեան ամէնէն կար – կառուն դէմքերէն մէկն է ան եւ կը վայելէ համաշխարհային համբաւ: Իր այս գործը ունի գեղարուեստա – կան բարձրագոյն արժէք: Ինչպէս դրեթէ իր բոլոր երկերուն մէջ, այս թատերախաղին մէջն ալ երեւան կու – գայ առաւելապէս իբրեւ բանաս – տեղծ:

Ինչպէս ըսինք, ցերեկոյթը կազ – մակերպուած է ի նպաստ Կ․ Խաչի: Ահա պատճառ մը եւս գնահատելու այս ձեռնարկը, ներկայ ըլլալով ներ – կայացման:

Փարիզի եւ Պանէօ – Քաշանի Կար – միր խաչուհի տիկիններն ու օրիորդ – ները իրենց կարելի զոհողութիւնը ը – րած են ու կը սպասեն որ Հայ թատե – րասէրներն ալ քաջալերեն զիրենք:

Խաղին ծանրագոյն դերը կը տանի Տիկին Լիւսի Պետրոսեան, որուն տա – ղանդաւոր եւ խղճամիտ խաղը ծա – նօթ է: Մասնակցողներուն մէջ է նա – եւ Ս․ Թորոսեան որ կը խաղայ ըմբռ – նումով, իբրեւ մտաւորական դերա – սան: Կը մասնակցին նաեւ փարիզա – հայ բեմէն ծանօթ ույժեր, ինչպէս Տիկ․ Քնարիկ Մակտոնեան, Տիկ․ Կ․ Լաթիֆեան, Օր․ Կանտար, Օր․ Գա – ղաքեան, Պ․ Տէրվիշեան եւ Ծաղկամ – եան:

Ուրեմն քաղցր պարտականութիւն մըն է ներկայ ըլլալ այս ցերեկոյ – թին, վայելելու համար տ'Աննունցիոն, օգնելու համար Կ․ Խաչին եւ ոգեւորե – լու համար դերասանուհիներն ու դե – րասաններն:

Նշան

Առաջին ռմբակոծումը Յունաստանի մէջ

Սելանիկի զինուորական ատեանը հինգշաբթի առտու արշալոյսին արձակեց իր վճիռը՝ Սէրէզի ապստամբներու մասին, հինգ ժամ խորհրդակցութիւն կատարելէ յետոյ: 35 ամբաստանեալներէն 22ը յանցաւոր համարուեցան: Հեծելազօրքի հրամանատար Վօլանիս մահուան դատապարտուեցաւ աստիճանազրկումով, իբրեւ ապստամբութեան դրդիչ, առանց որ եւ է մեղմացուցիչ պարագայ նկատի առնուելու: Հրամանատար Կալանաքիս, նոյնպէս դրդիչ համարուեցաւ, բայց մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնուելով, դատապարտուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան եւ աստիճանազրկման: Երկու ամբաստանեալներ դատապարտուեցան 20 տարուան, մէկ հոգի՝ 10 տարուան, իսկ երկու հոգի՝ վեց տարուան: Վերջապէս երկու ամբաստանեալներ դատապարտուեցան 2ական տարուան, հինգ հոգի՝ մէկ տարուան եւ ութ հոգի վեց ամսուան: Ուրիշ 12 հոգի ալ արձակուեցան: Ատեանը ընդունեցաւ պետական գանձին բողոքը, որով 500 միլիոն տրախմի հատուցում կը պահանջէր եւ գրաւեց ապստամբներուն ստացուածքները: Մահապարտ Վօլանիս հեռագրով ներում խնդրեց հանրապետութեան նախագահէն:

Երեքշաբթի օր երկրորդ ատեան մը պիտի դատէ ուրիշ 36 ամբաստանեալներ:

⁂ Ուրբաթ օր Աթէնքի զինուորական ատեանին առջեւ սկսաւ ըմբոստներու երկրորդ շարքին դատավարութիւնը: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի Պ. Փիսթոլաքիս, Վենիզէլոսի սանը, որ դրամ ճարած էր ապստամբութեան համար եւ մասնակցած անոր կազմակերպութեան:

⁂ Նախարարական խորհուրդին որոշման համաձայն, ծերակոյտը ջնջուած ըլլալով, գոյքերու արձանագրութիւն կատարուեցաւ եւ ամբողջ շէնքը կնքուեցաւ:

Զուիցերիոյ եւ Գերմանիոյ վէճը կը սաստկանայ

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՀԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հակահիթլէրական լրագրող Եաքոպի առեւանգութեան առթիւ, ծանրապէս լարուած են Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ յարաբերութիւնները: Առաջինը կը մերժէ յանձնել կալանաւորը, իսկ վերջինը որոշած է մինչեւ ծայրը երթալ: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ գերմանական կառավարութիւնը որոշած է զօրք համախմբել զուիցերիական սահմանին վրայ: Զուիցերիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ իր երկրին պատիւը խնդրոյ առարկայ է եւ թէ ի հարկին պիտի դիմէ 1921ի գերմանազուիցերիական դաշնագրին, որ կը տրամադրէ իրաւարար ատեանի մը յանձնել այսպիսի վէճերը: Միւս կողմէ մամուլը բուռն պայքար կը մղէ գործուած բռնութեան դէմ: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ալ հարցապնդում պիտի կատարուի երկուշաբթի օր:

Մինչ այս մինչ այն, տեղական թերթերը կը գրեն թէ խորհրդաւոր հաբեւրապետ մը, Մանց, որ մասնակցած է Եաքոպի առեւանգութեան, վերջերս Փարիզ ղրկուած է Հիթլէրի կողմէ, բանակցելու համար Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու միութեան հետ: Ֆրանսայի ապահովութեան տեսչութեան գաղտնի ոստիկաններէն Կիյեօմ Զուիցերիա երթալով, անձամբ հարցաքննեց Վէզէմանը, որ կազմակերպած էր փախստական օրագրողին առեւանգումը:

Եւ ահաւասիկ աւելի խորհրդաւոր դէպք մը:

Ուրբաթ օր Լոնտոնի մէջ մեռած գտնուեցան երկու փախստական Գերմանուհիներ, որոնք Անգլիա ապաստանած էին վեց ամիս առաջ: Կը կարծուի թէ անձնասպան եղած են, խորապէս ազդուելով Եաքոպի առեւանգումէն եւ վախնալով որ իրենց գլխուն ալ փորձանք մը կը պայթի: Զոհերէն մէկը, Տօրա Ֆապիան, 36 տարեկան, փիլիսոփայութեան տոքթորուհի էր: Երկար տարիներ եղած է քարտուղարը ընկերվարական երեսփոխանի մը, յետոյ բանտարկուած գերմանական կառավարութեան կողմէ: Րայխսթակի հրկիզման դատին առթիւ, Տօրա ծառայութիւններ մատոյց այն միջազգային յանձնախումբին որ կ'ուզէր երեւան հանել ճշմարտութիւնը: Միւսը 58 տարեկան կին մըն է: Ոստիկանական քննութենէն կ'երեւայ թէ երկու փախստականները մեռած են շաբաթ օր: Բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան խուզարկութեանց միջոցին:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ կը շարունակուի: Այս շաբթուան տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ՝ մարտ 23էն 30 նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը պակսած էր 8290 հոգի: Միջնախարարական յանձ. ը, որ կը զբաղի ազգային բանուորներու պաշտպանութեան հարցով, առջի օր նիստ գումարեց նախագահութեամբ Պ. Լըպրէնի եւ գոհունակութեամբ արձանագրեց այս պարագան:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ մասին թերթ մը գրած էր թէ այսուհետեւ ձիարշաւ ալ պիտի կատարուի, ինչպէս կ'ըլլայ Իրլանտայի եւ Լիւքսէնպուրկի մէջ: Ձեռնհաս պաշտօնատունը բացարձակապէս կը հերքէ այս լուրը:

ՈՉ – ԱՐԻԱԿԱՆ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ վտարելու ձեռնարկեց գերման գրագէտներու ընկերակցութիւնը: Պիտի արտաքսուին ոչ միայն հրեայ գրագէտները, այլեւ անոնք որ հրեայ ունեցած են իրենց սերունդին մէջ, մինչեւ երրորդ աստիճանը: Բոլորին ալ նամակներ ուղղուած են, հաղորդելով տրուած որոշումը: Այս վտարման հետեւանքով, հրէածին գրողները չպիտի կրնան տող մը գիր գրել ոչ գրքի, ոչ ալ յօդուածի ձեւով. ուրեմն չպիտի կրնան ոչ գրականութիւն ընել, ոչ ալ օրագրութիւն: Միայն Պերլինի մէջ իբր 1200 գրողներ ենթակայ են այս որոշման: Կը կարծուի թէ նոյն որոշումը պիտի տրուի երաժիշտներու մասին:

ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Եվտոքիմով աննախընթաց յանդգնութիւն մը փորձեց, 8100 մեթր բարձրութենէ մը անջրպետին մէջ նետուելով: Օդանաւորդը անհոգբերը (Լի բաշիւթ) բա ա. մի ոյն 20 մեթր ու բձրութեան հասած ատեն, եւ ժպտագին դուրս նետուեցաւ, մինչ բազմութիւնը աղէտի մը կը սպասէր խորին անձկութեամբ …

ՄՈՒԿԻ ՄԸ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ՎԵՑ ՀՈԳԻ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Պոռտոյի մէջ: Տանտիրուհին խոհանոցը նստած էր չորս զաւակներուն եւ 71 տարեկան կնոջ մը հետ, երբ տեսաւ որ մուկ մը կը սլքտկայ լուացարանին տակ: Անմիջապէս վառելիքը մօտեցուց լուացարանին տակ դիզուած իրերուն, մուկը վառելու համար, եւ ահա ուժգին պայթիւն մը տեղի ունեցաւ: Խեղճ կինը չէր գիտեր թէ այդ խառնակոյտին մէջ կը գտնուէին ամուսնին որսի նիւթերը, — վառօդ, փամփուշտ եւայլն: Վիրաւորուեցան չորս զաւակները եւ երկու կիները:

×

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ենթաշրջանի սկաուտական փոխտականի յանձնախումբի կողմէ, վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, տեղւոյն Մատուռին մէջ: Երգ, սկաուտական կեանքէ ներկայացում, մարզանք եւայլն:

Կը հրաւիրուի Շավիլի հայութիւնը:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 1 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՓՐԱՏՕՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր – Եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ վաղը կիրակի, 7 ապրիլ, Ս. Աստուածածնի Աւետման տօնին առթիւ մատուցուելիք Ս. Պատարագի միջոցին պիտի քարոզէ Գեր. Տ. ՅՈՎՍԷՓ Ե–ՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, որ պիտի մասնակցի նաեւ երգեցողութեանց, իր ծանօթ հմայիչ ձայնով:

(Կնիք)

ԽՈՒՃԱՏԵՏՐ

Ֆր. կ. Խաչի Սէն թ'Էթիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Եկեղեցիին սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, 7 ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Պար տը լա Փոսթի սրահին մէջ: Բուֆոլպէր:

Յ Հ. Դ

Փարիզ եւ շրջականներ

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կառի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Գրադարանի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վարանդեան խումբի ընկերական ժողովը, այսօր շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Ակնտոք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ: Մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնուի Թաշօտիէյի եւ Ռօշ-Թայէյի ընկերներուն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻԹԻ Շամազասպ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը Կ. Խաչի 25 ամեակը եւ Օրը կը տօնէ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ:
կը ներկայացուի՝ «ՄՈԼՈՐՈՒԱԾ ԺԱՄԲՈՐԴԸ» (զաւեշտ)
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն: Մուտք՝ 2 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք դերասան ընկ. ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի (Պարսկաստան), իր կնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԻՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

45, Rue de Bonnel, Lyon (France).

Կը խնդրուի Թէհրանի «Ալիք»էն արտատպել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւելք» Թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»Ը (տրամ 4 արար)

եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»Ը (զաւեշտ)

28 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գինները — **10, 7,** եւ **5** ֆրանք

Ծանօթ.— Կը խնդրուի կուսակցութիւններէ եւ ազգային կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, «Ֆլօրիս» ճաշարանը *61, rue Mr. le Prince*

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ ԶԵԿՈՅՑԸ՝ տպաւորութիւններ Հայ գաղութներէն (Եգիպտոս, Սուրիա, Պաղեստին եւ Իրաք):

Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ եւ ՔԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

7 Ապրիլ կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.45ին

Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26, Rue Troyon. Sèvres. (Métro. Pont de Sèvres)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՃԻՈԿՈՆՏԱ»

(Տրամ 4 արար Գաբրիէլ տ'Անունցիոյի)

Տոմսերու գիները 10, 7 եւ 5 ֆրանք: Միջնարարներուն պիւֆէ:

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մ. ճիւղի եւ հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ:

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ լոյս

Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie

K. Bicètre. Մէթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»

Կը մասնակցին դերասաններ՝ Տիկ. ԳԱՅԵԱՆ, ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ԲԱՐԻԼՈՅԵԱՆ, ՍՄՍԱՐԵԱՆ եւ տեղական ուժեր

Կէս գիշերէն վերջ Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախմբի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նա հանդստացաւ: Երեւում էր, որ Նէնէն այնքան երկչոտ չէր, որքան ես կարծում էի: Նա մտածում էր իմ մասին, չիցէ թէ վտանգի հանդիպէի: Խեղճ աղջիկ, այն ի՞նչ զգացմունք էր, որ զարթեցրեց նրա մէջ մի այդպիսի կարեկցութիւն դէպի ինձ:

Նա մնաց թուփերի մէջ, ասելով, թէ հեռուից կը դիտէ ինձ: Ես ուղղեցի իմ ընթացքը դէպի այն կողմը, ուսկից նշմարւում էր լոյսը: Քառորդ ժամից յետոյ երեւաց մի խրճիթ, որ թաղնուած էր ծառերի ու պատատուկների մէջ: Ամենայն զգուշութեամբ, առանց մի թեթեւ շշուկ անգամ հանելու, մօտեցայ: Նշմարուող լոյսը դուրս էր ցոլանում միակ պատուհանից որ շատ բարձր չէր գետնի մակերեւոյթից: Այդ ծակից կարելի էր դիւրութեամբ հետազօտել խրճիթի ներսը: Ի՞նչ եմ տեսնում:— Մի քանի ուրախ դէմքեր բոլորել էին ընթրիքի սեղանի շուրջը, ուտում էին ու խմում էին: Այդ հարբած, մոլեգնած հասարակութեան աղմուկն ու աղաղակը չէր թողնում մի բառ անգամ որոշել նրանց խօսակցութիւնից: Մի քանի րոպէ ես ականջ էի դնում, բայց իմ ականջներիս չէի հաւատում: Տէր Աստուած այդ ի՞նչ բան է: Իմ ականջին դիպան Խաչատուր, Համբարձում, Մնացական անունները: Դրանք Հայի անուններ էին: Ես լսում էի Հայոց ձայներ, Հայոց խօսքեր, իսկ եւ իսկ այն բարբառով որպէս խօսում էին իմ հայրենիքում …:

Ինձ համար դրանց ինչ տեսակ մարդիկ լինելը արդէն պարզուած էր: Շուտով թողեցի խրճիթը եւ հեռացայ, որովհետեւ չէի ուզում Նէնէին երկար սպասել տալ: Նրա ուրախութեանը չափ չկար, երբ ողջութեամբ վերադարձայ նրա մօտ: Նա այժմ միամտաբար սկսեց գովել իմ քաջութիւնը:

— Դու զօչախ տղայ ես, Մուրատ, ասաց,— գնացիր նրանց բնակարանի մօտ ու քեզ ոչինչ չկարողացան անել:

Մենք շտապեցինք քաւոր Պետրոսի մօտ: Նա անհամբերութեամբ սպասում էր մեզ: Ես պատմեցի բոլորը, ինչ որ տեսայ, ինչ որ լսեցի խրճիթում: Նրա խոժոռ դէմքի վրայ երեւացին մի տեսակ ցնցումներ, որ արտայայտութիւն էին նրա սրտի բերկրութեանը:

— Դա խաչագողների մի նշանաւոր որջ է, ասաց նա մի առանձին բաւականութեամբ:— Ես այդ մարդիկներին որոնում էի …:

— • —

Թ.

ԽԻՂՃՍ ԶԱՐԹՆՈՒՄ Է

Միւս օրը առաւօտեան քաւոր Պետրոսը ասաց ինձ հետեւեալ խօսքերը.

— Մուրատ, ես տեսնում եմ, որ Աստուած մեզ հետ է, մեր գործը հետզհետէ յաջողութիւն է խոստանում: Ես վաղուց որոնում էի այդ մարդիկներին, վերջապէս բախտը մեզ հանդիպեցրեց նրանց: Նրանք խիստ համարձակ եւ ընդունակ մարդիկ են: Նրանց ձեռքով կարելի է միլիոններ դիզել: Գնանք եւ միանանք նրանց հետ, մենք սիրով կ'ընդունուենք նրանց ընկերութեան մէջ:

Երեւում էր, խօսակցութեան առարկան խիստ մօտ էր քաւոր Պետրոսի սրտին, այդ պատճառով նա այնպէս երկար ձգեց իւր ճառախօսութիւնը: Եւ ես, համոզուած լինելով, որ նա ամէն բանի մէջ իմ բարին է ցանկանում, ընդունեցի նրա առաջարկութիւնը:

— Բայց մէկ դժուարութիւն կայ, ասաց նա:

— Ի՞նչ դժուարութիւն:

— Այդ աղջիկը …:

Նա ցոյց տուեց Նէնէի վրայ, որը դեռ քնած էր:

— Նա ինչո՞վ կարող է արգելք լինել մեզ:

— Ամէն բանով:

— Ես չեմ հասկանում:

— Ուրեմն լսիր: Այդ աղջկայ կեանքը ազատելու համար, դու սպաննեցիր այն մարդուն, որը յիշեալ ընկերութեան անդամ էր: Այժմ մենք ցանկանում ենք նրանց հետ միանալ: Մասնաւոր, նրանք կարո՞ղ են վստահութիւն ունենալ դէպի մեր հաւատարմութիւնը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 7 Avril
1935

ԺԱ՛Դ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2774
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ Է ՄԵՐ ՈՒԶԱԾԸ

Ի՞նչ եղած է «Յառաջ»ի տեսակէտը, այն հիմնական հարցին մէջ որ կապ ունի տարագիր բազմութեանց ճակատագրին հետ։

— Կեդրոնաձիգ եւ կենդանի, մեթոտիկ աշխատանք։ Ընդհանուր ղեկավարութիւն, որու կարգ ու սարքով, տրամադրելի՝ շաբթուան վեց օրերը եւ օրուան բոլոր ժամերուն, ինչպէս որ եւ է պաշտօնատուն։ Նոյն իսկ Թուրքիոյ նախկին առաջնորդարանները կրնային օրինակ ծառայել այս գործին համար։

Այդ, Փարիզի մէջ ունի՞նք այսպիսի հաստատութիւն։

Կրնա՞նք ցուցնել կեդրոնական եւ բանուկ հասցէ մը, ուր դիմեն բոլոր անոնք որ հոգեր ունին։

«Յառաջ» որ եւ է ատեն չէ անտեսած ոչ երկու «օֆիս»ները, ոչ Գաղթ. Յանձնաժողովը (որուն գոյութիւնը ամէնէն առաջ անոր անդամները մոռցած են), ոչ ալ միւս բազմագլուխ եւ բազմատանի օրկանները։

Բայց, չանտեսելով հանդերձ, «Յառաջ» միշտ ալ պարտք սեպած է բացատրել թէ այդ օրկաններուն անկապ, անկերպարան եւ պատահական գործունէութիւնը չի համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն։

Մենք տարիներով յուզած ենք այս հարցը, գործնական առաջարկներ ալ ներկայացնելով։ Երեք – չորս տարի առաջ, փորձ մըն ալ կատարուեցաւ միացնելու երկու «օֆիս»ները, բայց կէս ճամբան մնաց։

Երբ կազմուեցաւ Միացեալ Յանձնաժողովը, դարձեալ նոյն տեսակէտն էր որ կը բանաձեւէինք,— ամփոփում, կեդրոնացում։ Մէկ խօսքով՝ բանուկ մեքենայ մը, կեդրոնական հասցէ մը, իրաւասու իշխանութիւն մը,— բացատրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։

Եւ այն խմբագրականին մէջ որ տեղի տուած էր «Իրագեկ»ի ծուռ, անճահ դիտողութեան, նոյն մտահոգութիւնն էր որ կը յայտնէինք։

Ըսել կ'ուզէինք թէ՝ Միացեալ Յանձնաժողովը, նոյնիսկ իբրեւ առժամեայ կազմակերպութիւն, դրական օրկան մըն է, բայց չի բանիր այնպէս ինչպէս կը պահանջէ կացութիւնը։ Զունի դիւան կամ գործավարութիւն։ «Մինչդեռ օրուան կեանքը գրասենեակ, հասցէ, գործակատար կը պահանջէ ամէն օր, նոյնիսկ ամէն ժամ»։

Արդ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ ցասկոտ «Իրագեկ»ը։ Իր մտանանչած Մարմինը, իր տնավարի կազմակերպութեամբ եւ գործելու եղանակներով կը համապատասխանէ՞ կացութեան պահանջներուն։

«Իրագեկ» իմաստութիւն սեպեր է մոռացութեան տալ միւս մարմինը,— այն որ կը կոչուի Քլէպէռի «օֆիս» եւ որ շատ աւելի օրինաւոր հիմեր ունի։ Այս գրասենեակն ալ միասին առնելով եւ Միացեալ Յանձնաժողովը՝ անոնց գլխուն վերեւ, կը բաւե՞ն օրուան հոգերուն, իրենց ներկայ կազմակերպութեամբ եւ գործելու մեթոտներով։

Ահա բուն հարցը զոր անընդհատ կ'արծարծէ «Յառաջ», առանց որ եւ է վերապահութեան կամ նկատումի։

Միացեալ Յանձնաժողովին կազմութիւնը լաւագոյն առիթն էր ձեւ մը գտնելու համար այս անկերպարան վիճակին, փոխանակ արժանապատուութեան խնդիրներ յարուցանելու եւ «ուղղամտութեան» քարոզ կարդալու։

Այդ պարագային, բոլոր դուռները ամուր փակուած պիտի ըլլային որ եւ է բախտախնդրութեան առջեւ, եւ աջէն – ձախէն հաւաքուած մարդիկ չպիտի համարձակէին «ազգ. ժողով» խաղալ, ճակատ ճեղքելով եւ սիրտ պղտորելով։

Նոյնիսկ եթէ անկարելի համարուէր կեդրոնացումը, դժուար չէր գտնել աշխատանքի բաժանման ձեւ մը, որուն շնորհիւ ունենայինք բանուկ, տիրական եւ գործօն մեքենայ մը, տրամադրելի՝ շաբթուան վեց օրը եւ օրուան բոլոր ժամերուն։

Մինչդեռ, այսօրուան կացութեամբ, ով որ սեղան մը եւ աթոռ մը ճարած է, եւ կնիք մը ունի ձեռքին տակ, եւ աւելի կամ պակաս վաւերական կապ՝ տեղական իշխանութեանց հետ, կրնայ գործ վարել իր հաշւոյն, իր հասկցած եղանակով, իրեն յատուկ պայմաններով եւ իր ուզած ժամուն։

Ահա վերջին փաստը,— Պուլվառ Օսմանի խեղկատակութիւնը, որուն հետեւանքները գաղտնիք չեն ոչ ծածկանուն «Իրագեկ»ներուն, ոչ ալ մեզի համար։

Չենք ըմբռներ թէ մարդիկ ինչո՞ւ կ'անտեսեն այսքան տարրական ճշմարտութիւններ, շարունակելով թիավարել հոսանքն ի վեր։ Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ աննախընթաց տագնապի մը մատնուած են աշխատաւոր բազմութիւնները, իսկ իրաւասու օրկանները կառչած են մեքենայի մը որ կը ճռնչէ ժանգոտած եւ աններդաշնակ անիւներու վրայ։

Բարեբախտաբար, քաղաքական կամ կուսակցական հարց ալ չունինք այս պարագային, որպէսզի մարդիկ պատրուակ փնտռէին ամուր կառչելու իրենց «ընկալեալ սովորութեանց»։

Եթէ տակաւին ժամանակը հասունցած չէ — մեզի համար շատոնց անցած է— որպէսզի ազգային կազմակերպութիւն մը ստեղծուի, գոնէ ջանացէք ամփոփել, եւրոպական, արդիական ձեւի մը վերածել այն օրկանները որոնք սահմանուած են վարելու առօրեայ հոգերը։ Հաստատեցէք բանուկ մեքենայ մը, կեդրոնական հասցէ մը, ուր դիմեն բոլոր անճարները, նոյն իսկ օտարները, եթէ կ'ուզէք՝ իբրեւ առաջնորդարան Հայոց։

Ահա թէ ի՛նչ կը փնտռէ «Յառաջ», տարիներէ ի վեր, եւ աւելի ստիպողաբար՝ ներկայ պարագաներուն մէջ։ Կը փնտռէ որպէսզի կարենայ ցուցնել բոլորին, նոյն իսկ իրեն դիմողներուն, փոխանակ ըստ բախտի խորհուրդներ տալու, եւ դուռնէ դուռ պտտցնելու։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

160,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀՈՒԻ՞Ն

Ուրիշ արտակարգ պատրաստութիւններ

Զինուորական բարձրագոյն յանձնաժողովը առջի օր քննելով ապրիլ 13ին լրացող զինուորներու արձակման խնդիրը, անհրաժեշտ գտաւ որ անոնք 3—4 ամիս եւս դրօշի տակ մնան։ Խորհրդակցութեանց ներկայ էին նաեւ վարչապետը, արտաքին, պատերազմական, ծովային, օդանաւային նախարարները, Մարաջախտ Փէթէն եւայլն։ Վերջնական որոշումը պիտի տրուէր երէկ, նախարարական խորհուրդին կողմէ։ Այս դասին զինուորներուն թիւն է 160,000։

Կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ նորէն գործօն ծառայութեան պիտի հրաւիրուի Զօր. Վէկան, սպայակոյտի նախորդ պետը, որ հանգստեան կոչուեցաւ քանի մը ամիս, տարիքը լրացուցած ըլլալով։ Այդ պարագային պիտի նշանակուի սպարապետ, դասաւորելու համար ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերը։ Զօր. Վէկան մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ իբրեւ մարաջախտ Ֆօշի նախկին թիկնապահը եւ ժողովրդականութիւն շահած է իր յետպատերազմեան գործունէութեամբ։

Եթէ վերջնապէս որոշուի դրօշի տակ պահել 160,000 զինուորները, մասնաւոր առաւելութիւններ պիտի վայելեն ընտանիքի պետերը կամ նեցուկները։

Զինուորական բարձրագոյն յանձնաժողովը միեւնոյն նիստի մէջ քննեց նաեւ կրաւորական պաշտպանութեան խնդիրը, որ կապ ունի քաղաքացիներու ապահովութեան հետ, ինչպէս եւ մասնագիտական հարցեր, իրագործելի դարձնելու համար Լոնտոնի օդանաւային պայմանագրութիւնը։

ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

= o–o =

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԶԵԿՈՅՑԸ — ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՆՀԱՄԲԵՐ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ «տեղեկատու»ն, հազիւ Լոնտոն հասած, յայտարարեց թէ «ահարկու դժուարութիւններ կը ներկայացնէ քաղաքական կացութիւնը»։ Յետոյ բացատրեց.— «Այդ դժուարութիւնները անյաղթելի չեն, սակայն անոնց յաղթելու համար անհրաժեշտ է որ իւրաքանչիւր ազգ իր դերը կատարէ։ Մեր դերը պէտք է ըլլայ տեւական եւ հաստատուն քաղաքականութիւն մը եւ անխախտ պաշտպանութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան»։

Ինչպէս գրած էինք, նախարարական խորհուրդը երկուշաբթի օր պիտի զբաղի Պ. Իտընի զեկոյցներով, եւ ուղեգիծ մը պիտի մշակէ ապրիլ 11ի ժողովին համար։

Այս առթիւ, զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան Անգլիոյ քաղաքականութեան մասին։ Ամէն պարագայի մէջ, առայժմ կը համարուի թէ արեւելեան դաշինքը ամլութեան դատապարտուած է առ այժմ, եւ Մեծն Բրիտանիա կը ձգտի աւելի լայն ծրագիր մը առաջարկել, փոխան շրջանային համաձայնութեանց։ (Կ'ըսուի թէ Պ. Իտըն Քէօլն իջած ատեն տեսակցած է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ)։ Մինչ այս մինչ այն, դիւանագիտական բանակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի, Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ։

Ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթը այն է որ Մուսոլինի անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնէ։ «Տուչէ»ին կարծիքով, Անգլիա սխալ կ'ընէ, «Պարկեշտ միջնորդ»ի դեր կատարելով, փոխանակ հաստատապէս կենալու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կողքին։ Իրագեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ՝ իտալական կառավարութիւնը հետեւեալ տեսակէտները պիտի պաշտպանէ ապրիլ 11ի ժողովին մէջ.—

1. Անհրաժեշտ է որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա միացեալ ճակատ կազմեն Սթրէզայի ժողովին մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման հանդէպ (15 ապրիլ)։

2. Հաւաքաբար աշխատին փետրուար 3ի ծրագիրը իրականացնելու համար, հիմ ընելով Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն ճամբորդութեան ատեն քաղուած տեղեկութիւնները։

3. Հաւաքաբար ծրագիր մը կազմեն, Աւստրիոյ անկախութեան պաշտպանութեան համար։

4. Նկատի առնեն նաեւ միւս պարտեալ պետութեանց՝ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ զինուորական իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։

Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Սթրէզայի ժողովին համար։ Մուսոլինի քաշուած է այդ վայրը, անհրաժեշտ հրահանգները տալու համար։

Վենիզելոս, նախարարներ, զօրավարներ դատի տակ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Ապրիլ 5ին առտուն կանուխ Սելանիկի բանտին մէջ գնդակահարուեցաւ հեծելազօրքի հրամանատար Վօլանիս, որ մահուան դատապարտուած էր նախորդ օրը, իբրեւ դրդիչը Սէրէզի ապստամբութեան։ Հազարապետը 1922ին վիրաւորուած էր Թուրքերուն դէմ կռուած ատեն։ Թէեւ ներում խնդրուած էր հանրապետութեան նախագահէն, բայց մերժուեցաւ։ Այս առթիւ թերթերը բազմաթիւ հեռագիրներ կը հրատարակեն գաւառներէն, որոնք դիտել կուտան թէ հանրային կարծիքը համաձայն չէ մահապատիժներու։

Աթէնքի եւ Սելանիկի մէջ կատարուած հարցաքննութիւնները կ'ապացուցանեն թէ ընդդիմադիր հոսանքին բոլոր վարիչները ուղղակի կամ անուղղակի պատասխանատու են վերջին դէպքերուն։ Այս պատճառով, զինուորական ատեանին առջեւ պիտի դատուին Պ. Կոնաթաս (ծերակոյտին նախագահը), նախկին նախարար Սոֆուլիս, նախկին վարչապետներ Փափանասթասիու եւ Քաֆանտարիս, Միլոնաս, Սոփիանոփուլոս, հանրապետական պաշտպանութեան լիկայի վարիչները եւն.։ Դատարանի որոշումով գրաւուեցան Կոնաթասի շարժուն եւ անշարժ ստացուածքները։

Աթէնքի զինուորական ատեանը, որ յառաջիկայ շաբթու պիտի գումարուի Զօր. Ռէփփասի նախագահութեամբ, պիտի դատէ զօր. Փլասթիրասը, Պ. Վենիզէլոսը, եւ տղան՝ Քիրիաքոսը, Գիրէնի երկու երեսփոխանները, զօր. Փափուլասը, երեք բարձրաստիճան սպաներ եւ ուրիշ բազմաթիւ զօրականներ ու քաղաքացիներ։

Ատեանին երկրորդ հատուածը պիտի դատէ քսան քաղաքացիներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից Սալամինէի նաւարանին ըմբոստութեան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՇՈՐԹԱՊԱՏՈՒՄ

= o =

Երէկ առտու, ճիշդ այն պահուն երբ միտք ու ձեռք լարած էի կեր ճարելու համար տաղաշար մեքենային — ձեռագի՛ր — ներս մտաւ Հայրենակցական մը։ Զոր բարեւ մը եւ մոլտաց.

— Այսպէ՞ս կը հետեւիք օրուան կացութեան։ Մեր ֆիզիքական գոյութեան դէմ նոր վտանգ մը կը պատրաստուի եւ դուք լուր չունիք ...

— Ի՞նչ կայ նորէն, առտուն կանուխ։ Իտըն Լեհաստա՞ն պիտի փոխադրէ հայ տարագիրները, թէ Թուրքիա յանձն առեր է բանալ դուռները։

— Զուարճալիք չէ, բարեկամ. լուրջ կ'ըսեմ։ Առ կարդա՛։

Եւ Հայրենակցականը սեղանիս վրայ դրաւ լայնկեկ թռուցիկ մը, գրլուխը՝ «Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի»։ Անոր տակ՝ «Կոչ Հայրենակցական միութիւններուն»։ Ստորագրութիւնը՝ «Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմին»։

Ամէնէն առաջ զարմացայ որ այս թռուցիկը չերեւցաւ Փարիզի Հնչակեան օրկանին մէջ։

Ուրեմն, այս յայտարարութեան տէրը ուրիշ «Վարիչ Մարմին» մըն է.— նոյնքան «Սոցիալ – Դեմոկրատ Հնչակեան» որքան միւսը, բայց բոլորովին անջատ եւ ինքնավար։

Խօսակիցս լուսաբանութիւններ տուաւ այս մասին, պատմելով երկու օր առաջ գումարուած ժողով մը, բայց չուզեցի լսել, եւ հարեւանցի ակնարկ մը նետեցի թռուցիկին վրայ։

Ի՞նչ է պատահեր։

Խնդրեմ, կարդացէք ձեր սեփական աչքերով.

—«Մարտ 14–15ին Ժընեւի մէջ կայացող եւ 13 կառավարութեանց պատուիրակներէն կազմուած՝ Նանսէնեան Գաղթականաց Միջկառավարական Յանձնախումբը, որուն կը մասնակցէին Խատիսեան եւ Բաշալեան, գործնական միջոցներ կարգադրած է իրականացնելու համար՝ Նանսէնեան Օֆիսին կողմէ Ազգերու Ընկերակցութեան Ընդհանուր Ժողովին 15րդ նստաշրջանին եւ Ընկերակցթ. Խորհուրդին 84րդ նստաշրջանին կողմէ վաւերացուած հետեւեալ բանաձեւը.—

«Ընդհանուր Ժողովը կը խնդրէ Նանսէնեան Օֆիսէն շարունակել եւ ընդլայնել իր ջանքերը, որպէսզի կարելի ըլլայ գաղթականները հաստատել անդրովկիանոսեան երկիրներու մէջ»։

Ուրեմն, կատարեալ «տեղահանութիւն»,— իրենց բառով — «իթթիհատականներու պակաս թողածը լրացնելու բարբարոսութիւն»։

Ու մինչ միւսները կը քնանան, Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւն, «առաջինը եւ զուգէ միակը ըլլալով հայ քաղաքական կազմակերպութեանց մէջ, վճռած է ժողովրդային ոյժով ընդվզիլ յիշեալ բարբարոս որոշման դէմ ու ջնջել տալ զայն»։

Այս առաջադրութեամբ, «Վարիչ Մարմին»ը բողոքի հեռագիր մը ուղղեր է Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան։ Եւ կը յանձնարարէ որ «ամէն տեղի Հայրենակցական միութիւն զատ զատ բողոքի հեռագիր մը ղրկէ Ժընեւ, Ազգերու Ընկերակցութեան»։

Ինկապէս վսեմ է ազդանշանն ալ.

— «Արիութի՛ւն, յաղթելու կամք եւ բուռն Գործ ...

Այսօր, իբրեւ առաջին Գործ, սկըսինք հեռագիր – բողոքներ տեղացընելով»։

— Հիմա հասկցա՞ր, բացագանչեց Հայրենակցականը, շեշտելով բառերը։

Հակառակ բոլոր սրտնեղութեանս, քրքիջ մը թռաւ բերնէս։

— Ի՞նչ կը խնդա՞ս. ուրեմն սո՞ւտ են այս բոլորը, թէ դուք լուր չունիք...

Եւ հարկադրուեցայ բացատրել թէ ամբողջ եղածը տարբերութիւն չունի հասարակ շոշորթապատումէ մը։

Մարդիկը բան մը իմացեր – կարդացեր են, բայց չեն հասկցեր։ Մէկ մասը միտք պահեր, բայց միւսը մոռցեր են։

Ի՞նչ է իրականութիւնը.—

1. Ազգերու Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր սեղանի վրայ ունի «անդրովկէանեան» բանաձեւը (Ուրուկուէյ – Փարակուէյ)։

2. Առաջին անգամ երբ արծարծուեցաւ այդ խնդիրը, հայ պատուիրակները բոլորովին ընդդիմացան։

3. Այդ ընդդիմութիւնը այնքան ուժեղ էր որ, իրաւասու իշխանութիւններն ալ համոզուեցան, եւ, այնուհետեւ, իբրեւ հիմնական դարման հայ տարագիրներու կացութեան, որոշեցին ուժ տալ ներգաղթին (Հայաստան)։

4. Դեռ անցեալ տարի, անգամ մը եւս շեշտուեցաւ այս որոշումը։ (Բարեհաճեցէք պրպտել թերթերու հաւաքածոները)։

5. Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած մարմինները կամ Նանսէնեան գրասենեակը ոչ որ եւ է որոշում տուած, ոչ ալ իրաւունք համարած են «անդրովկէանեան» տեղահանութեան ենթարկել հայ տարագիր բազմութիւնները։ Ուզողը կ'երթայ, ինչպէս կ'երթան Ռուսերը։

Եւայլն, եւայլն։

Վերջին պահուն դիտեցի որ Հնչակեան թռուցիկը պիտի ծախուի կէս ֆրանքի, «ծախքերու մասնակցութեան համար»։ Եւ առաջարկեցի Հայրենակցականին, իր կարգին թռուցիկ մը կազմել այս բացատրութիւններէն, եւ ծախել մէկ ֆրանքի, արդիւնքը յատկացնելով... բժշկական քննութեան մը ծախքերը հոգալու։

Վ.Ա.Հ.

ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆ Վ.Ի ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ ԿՐԷՆՏ ԺԻՒՐԻԻ

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍ, 21 մարտ.— Քեսապցի Ծօրճ Նազարեան, Մարդուկէսեան Վրդ.ի վրայ մահափորձ կատարողը եւ ընկեր Աստուր Պարսամեանը վիրաւորողը, այսօր հանուեցաւ Բրէնսթընի պատկան դատարանին առջեւ եւ իր գործը յանձնուեցաւ Կրէնտ Ժիւրիին։

150,000 գաղթական պիտի տեղաւորուի

ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, Թրակիոյ շինարարութիւնը աւելի հիմնապէս կատարելու եւ բնակչութեան թիւը աւելցնելու համար։ Այս նպատակով երկուքական միլիոն ոսկիի վարկ մը պիտի դրուի 1934ի եւ 35ի ելմտական տարիներու պիւտճէներուն մէջ։ Օրինագիծին համաձայն, նոյն ելմտական տարուան մէջ չգործածուող գումարը յաջորդ տարիներուն պիտի գործածուի։

Այդ վարկերով, գործավարութիւնը նոր գիւղեր պիտի հիմնէ գաղթականներուն համար։ Կառուցուելիք տուները միօրինակ պիտի ըլլան։ Կառավարութիւնը պիտի հայթայթէ շինուածանիւթը, իսկ շինութիւնը պիտի կատարեն գաղթականները։

Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա, աւարտելէ յետոյ Թրակիոյ իր քննական պտոյտը, շփման մէջ պիտի մտնէ գործավարութեանց հետ, Թրակիոյ վերաբերեալ գործերու մասին։ Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ երկու տարուան ընթացքին կարելի պիտի ըլլայ առնուազն 150,000 գաղթական տեղաւորել Թրակիոյ մէջ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ սահմանագլուխի ամրութիւնները եւ բերդապահ զօրքը աւելցնելու համար, զինուորական տեղափոխութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի հարաւային գաւառներէն, ինչպէս հաղորդած էր վարչապետը։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզ գտնուած ամէնէն վերջի օրերէս մէկը հրաւէր մը ստացայ խորհրդակցութեան մը համար:

Պուլվառ Սէն Ժէրմէնի սրճարանի մը մէջ պիտի ըլլար: Իրիկուն մըն էր: Ինչպէս միշտ, դարձեալ ուշ մնացած էի, բայց համոզուած ըլլալով որ այս աշխարհի վրայ՝ երթալը, ուշ կամ կանուխ, աւելի լաւ է քան թէ չերթալը, հրեցի Քաֆէին դուռը, եւ արիաբար սկսայ փնտռել ներքնայարկը տանող նեղ դարձով սանդուղը, ուր պէտք էր ըլլային խորհրդակցողները:

Սիկարէթներու մշուշին մէջէն նշմարեցի քանի մը խումբեր սրահին մէջ: Շուրջս նայեցայ: Խնդացող, խաղացող, ժպտող դէմքերով խումբերէն ակնարկս շուտով սահեցնելով, ուղղուեցայ դէպի այն խումբը, ուր մարդիկ նստած էին լուրջ ու խոհուն, քիչ մը եթերին եւ աշխարհին մէջ կախուածներու անորոշ երեւոյթով...

Եօթը հոգի էին: Ուրախացայ որ ինձմով, թէեւ բաւական մը ուշ, բայց վերջապէս գոնէ ութ եղաւ իրենց թիւը: Շատեր հրաւիրուած էին ապարդիւն: Խումբին ութի վերածումը խորհրդակցութիւնը բանալու ոյժ տըւաւ:

Առաջարկը ոգեւորիչ էր.— Հիմնել Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն մը:

Անմիջապէս ոգեւորուեցայ եւ այլ եւս չկրցայ ըմբռնել թէ ինչպէս կարելի էր ըսելիք գտնել եւ անկարելի բաներու կողովը նետել այդքան կենսական եւ սիրելի գաղափար մը:

Երեք մոլեռանդներ լծուեցանք գաղափարին եւ կազմեցինք ծրագիրը:

Ցետոյ նստանք եւ գրագէտներու ցանկ մը կազմելու ելանք, հրաւիրելու համար:

Այդ ցանկը կազմելը դժուար չեղաւ: Ցայտնի է որ մեր մէջ գրագէտը չէ որ կը պակսի: Մանաւանդ որ դժուարահաճութիւնը ամբողջովին մէկ կողմ դրած, այբուբենի հրաշքին սկըզբնական օրէնքին խանդաղատանքին մէջ փաթթուեցանք...

Բայց, անմիջապէս որ հրաւէրները գացին եւ գաղափարը մէջտեղ ելաւ, արդէն հայկական դժգոհանքը եւ ճիղալորումը պոռթկացին:

Նախ գաղափարը անմիջապէս ամբաստանուեցաւ իբրեւ կուսակցական ձեռնարկ: Քաֆէներու խորը քէն բրած գրագէտները, աւելի քէն ըրին եւ թշնամի դարձան...:

Նորերը՝ ծաղրեցին, չհաւնեցան, իրենց արժանի չգտան...

Այս ընդհանուր ծառացումին առջեւ, ծրագիրը կազմող երեք մոլեռանդներս, ուխտեցինք երեքով ալ մնալու պարագային, կենալ եւ այդ գեղեցիկ ձեռնարկին կորիզը պահել:

Առաջին ընդհ. ժողովին սակայն տասներինդ հոգի եկած էին: Նախ կուսակցական ձեռնարկ մը ըլլալը ամբաստանողները մէջտեղ ելան: Ոգի ի բռին պայքարեցանք, ըսելով թէ բոլոր ազգերուն մէջ, արուեստի եւ գրականութեան շուրջ, բոլոր կուսակցութիւնները նախ կը լքէին, յետոյ կը միանային:

Ցետոյ դժգոհներու կողմէ ներկաներու թիւը անբաւական գտնուեցաւ ընկերակցութիւն մը կազմելու եւ կանոնագիրը վաւերացնելու համար:

Եւ արդէն տեղւոյն վրայ կործանելու նշաններ սկսաւ ցոյց տալ մեր այնքան փայփայած գործը: Բայց յետոյ, ձեռնարկին դահավիժումին առջեւ, այն արի դիտողութիւնը թէ՝ գրագէտներու ընկերակցութիւն մը բազմութենէ մը չի բաղկանար, այլ élite է մը, միտքերը հանդարտեցուց, եւ ալ անկէ յետոյ կանոնագիրը ակնթարթի մը մէջ քուէարկուեցաւ:

Հիմնուած էր «Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն»ը: Դժբախտաբար հեռացայ: Բայց հետեւեցայ անոր կեանքին: Սկսած էր յուսատու վերելք մը ունենալ: Նոյն իսկ փոքրիկ հարստութեան մը կորիզը: Բայց, ի՞նչ եղաւ: Մէկ տարիէ ի վեր, ի զուր կը պրպտեմ թերթերը: Ոչ մէկ խօսք այլ եւս անոր մասին: Կարծեմ մարեցաւ:

×

Հայերս աղէտներու առաջքը առնել չենք գիտեր, նոյն իսկ մեր ձեռքով աղէտները կը պատրաստենք: Բայց երբ աղէտը գայ, ան ատեն միայն ամէն տեսակի բռունցքներով անոր վրայ կը յարձակինք եւ պատճառ կը բռնենք բոլորը, բացի մենէ:

Այդ կարգէն է Ռըպաթէի ծանօթ յօդուածին պարագան:

Ոչ գրողը դատապարտենք, եւ ոչ ալ հրատարակողը: Եւ ծայրայեղութիւններու դիմելով, արդէն մատնանշուած թերութիւններուն վրայ, վայրագութեան տիտղոս մըն ալ չաւելցնենք:

Որքան ալ աններելի եւ ընդվզեցուցիչ, բայց եւ այդ յօդուածին յանցաւորները մենք ենք:

Իրաւ ալ, այսքան տարիէ ի վեր, ի՞նչ են տեսեր մենէ Ֆրանսացիները, բացի առեւտուրի դասակարգէն, եւ թշուառութեան կամչերէն:

Իրիկուն մը, Տիկին Աննա Պուսաղեան իր տունը հրաւիրած էր Հայ մըտաւորականներու խումբ մը: Ան միակ Հայ տիկինն էր որ խորհած էր իր տան մէջ համախմբել Հայ մտաւորականներ եւ կը ցանկար պարբերաբար կրկնել այդ հաւաքոյթները:

Հաւաքոյթը հաճելի էր, բայց մենք արդէն հին բարեկամներ էինք բոլորս, իրար խորապէս ճանչցող: Եւ դիտել տրուեցաւ թէ որքան անծանօթ էինք մենք մեր ապրած երկրին: Ոչ կը ճանչնայինք եւ ոչ ճանչցուած էինք: «Les Nouvelles Littéraires»ի նման պարզ տեղեկատու թերթի մը մէջ անգամ օր մը չէինք անկիւն մը գրաւած, մինչդեռ ամենայետին ճապոնցի կամ ալբար գրագէտը անգամ կը ծանօթացուէր...

Եւ թէ Տիկ. Պուսաղեանին այնքան ազնուօրէն առաջարկած գրական երեկոյթները որքան աւելի օգտակար պիտի ըլլային, եթէ հոն հրաւիրուէին նաեւ Ֆրանսացի մտաւորականներ: Այդ ձեւով, թէ Հայ գրագէտը դուրս պիտի ելլէր իր առանձնացած, պատեանի մէջ քաշուած, hirsuteի դիրքէն, եւ թէ օտարները պիտի չիմաց դային տարբեր տարրերու հետ:

Եւ այդ առթիւ մենէ մէկը բրաւ հետեւեալ յատկանշական պատմութիւնը.— Օր մը, հայանպաստ մեծ միթինկէ մը վերջ, ուր ոգեւորութեամբ խօսք առած էին Ֆրանսացի ականաւոր հայասէրներ, անոնցմէ մէկը խօսքի ընթացքին ըսած է իրեն:

— «Մենք շատ կը համակրինք հայկական դատին: Ամէն առթիւ կը փառաբանենք ձեր փառաւոր անցեալը իր պատմութեամբ եւ մշակոյթով: Եւ յոյս կը դնենք ձեր ներկային վըրայ, խօսելով դարձեալ ձեր ներկայ մշակոյթին վրայ, ձեր ներկայ արուեստին, գրականութեան: Բայց, խնդրեմ, ըսէք ինծի, ո՞ւր են Հայերը: Մենք երբեք Հայ չենք տեսած»...

Եւ պատմողը շարունակեց, ըսելով որ, դարման մը տանելու համար այս անօրակելի պակասին, ինք գացած դիմած էր Փարիզի մէկ մեծահարուստ Հայու մը, որ իր բնակարանին մէջ ճաշ մը սարքած եւ հրաւիրած էր այդ ականաւոր Ֆրանսացի հայասէրները: Բայց այդ ընդունելութենէն անշուշտ խնամով հեռու պահած էին մեր մտաւորականները, մեր արուեստի եւ գրչի ընտրանին, անոնք որոնց անշուշտ ակնարկած էր Ֆրանսացին, «Ո՞ւր են Հայերը» ըսած ատեն: Եւ անոնց տեղ դարձեալ բերած նստեցուցած էր անոնց դէմ, այլ եւս տրեղերական թիփին պատկանող, ինքնիրմէն գոհ հայ հարուստը, եւ ադամանդներով ծանրաբեռն հայ «պուրժուա» տիկինները:

Այդ ճաշէն յետոյ, հիւրերը մեկնած էին, ապահովաբար դարձեալ «ո՞ւր են Հայերը» ըսելով եւ մինչեւ այսօր ալ Ռըպաթէի յօդուածին ընդմէջէն այդ է որ կ'ըսեն...

×

Ցոյս չունինք հայ մեկենասներու վըրայ, որոնք իրենց նիւթական միջոցներով պիտի կրնային այնքան օգնել հայ մշակոյթի փրոփականտին, եւ հայ մտաւորականներու իրենց արժանի շրջանակի մը ստեղծումին:

Մեր հարուստ դասակարգը, ընդունելութիւններ կը սարքէ եւ հըպարտութեամբ կը ցուցադրէ ամէնէն միջակ օտար գրողը, ուժեղ փակած է իր դուռները հայ մտաւորականի երեսին: Ասիկա նախ, յառաջ կուգայ անշուշտ անոր խոր ազիտութենէն դէպի հայ արժէքները: Ցետոյ օտարամոլութենէ եւ մանաւանդ «սնոպիզմ»է:

Բայց աւելի ամէնէն խորը կայ այն սահմռկեցուցիչ վախը որ հայ մտաւորականը դրամ չունի, եւ անմիջապէս որ իրենց դէմ ելլէ, իրենցմէ դրամ պիտի ուզէ: Դժբախտաբար, շատ մը պարագաներու, ասիկա հաստատուած փաստ մըն է, տրուած ըլլալով հայ մտաւորականին անհէր — անտէրունջ վիճակը:

Եւ հայ մտաւորականը կը փախչի, հայկական փախկոտութեամբ մը: Իր պատեանին մէջ կը քաշուի եւ օտարներուն չափ անդիտակից կը դառնայ ինքզինքը հայ արժէքներու գոյութեան: Բայց կը հաճի բողոքի միթինկներու մասնակցիլ, փայլուն ճառերով, կամ պարզապէս ցուցադրելով իր հարուստի էութիւնը:

×

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը կոչուած էր դարման մը տանելու այս նուաստացուցիչ պայմաններուն: Ասիկա մանաւանդ նիւթական զօրավիգ մը պիտի դառնար հայ մտաւորականին: Foyer մը, ուր պայմաններէ զուրկ մտաւորականը դիմէր, փոխանակ ամէն ձեւերով դուռն դուռ իր հրատարակած գիրքերը ծախելու ներկայացումի տոմսակներու պէս:

Այս ընկերակցութիւնը իր château fortը պիտի դառնար: Հոն պիտի դարմանուէին իր դժուարութիւնները, եւ այդ խմբական ուժէն զօրացած, պիտի կարենար գլուխը վեր առնել, ներկայանալ: Այն ատենը Ռըպաթէները միայն մէկ նիհար ջութակահար, եւ անվնաս պատմութիւններ գրող մը պիտի չճանչնային հաշտարար հայութեան մէջ:

Եւ այն ատեն, իրենք գիրենք չարունակական յարձակումէ զերծ զգալով, ո՞վ գիտէ, թերեւս հայ մեկենասներ մէջտեղ ելլէին, ընդարձակ ծաւալ մը տալու համար հայ մշակոյթին:

Ուրեմն, հայ մշակոյթի այս ընդհանուր բարիքին առջեւ, երանի թէ կուսակցական զգայնութիւններով տարուած մտաւորականները աւելի ճկուն դառնային եւ մօտեցնոր:

Նորերը, այս առթիւ, քիչ մը նեղադամիտ եւ քիչ մը համեստ ըլլային:

Վերջապէս, բոլոր դժգոհութեան աները խափանուէին եւ յաղթանակներու շրջանի մը մէջ մտնէր «Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն»ը:

ՄԱՆՈՒԿ ՓԵՐՓԵՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ
ՑԵՂԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Ներկայ ժամանակներու հեղձուցիչ մթնոլորտին դէմ լաւագոյն դարմանն է հայագիտութեան անդաստաններու դեգերիլ: Գերմանահայ ընկերութիւնը լոյս ընծայած է գրքոյկ մը (**Ariertum Armeniertum**) զոր վերջերս միայն հանոյքն ունեցայ կարդալու: Բովանդակութեամբ շահեկան սոյն հրատարակութեան մասնակցեր են տասնեակ մը գիտնականներ ու հայասէրներ: Անոնք կը ջանան գիտական տուեալներով ապացուցանել հայ ցեղին արիական ծագումն ու վեր հանել անոր արժանիքը: Այսօր երբ փաստ կը ծառայեն ո՛չ միայն հայ ցեղաբանութիւնը, հապա նաեւ հայ մշակոյթին զանազան ճիւղերն ու հայ ընտանի սովորութիւնները: Իւրաքանչիւր աշխատակից իր ընտրած ճիւղին մէջ յաջողեր է խտացնել, առանց դժուարահնչիւն անուններու խճողման, ինչ որ անհրաժեշտ է լուսաբանելու համար օտար ընթերցողին միտքը, այնպէս որ ամբողջը սեղմ բայց հիւթեղ համադրութիւնն է հայ ցեղին, լեզուին, մշակոյթին ու քաղաքական պատմութեան: Յօդուածներէն մէկ քանին գրուած են գիտական խոր հմտութեամբ եւ արժանաւորապէս պիտի զարդարէին մասնագիտական հանդէսի մը էջերը: Հոս թարգմանաբար կուտամ Տոքթ. Բոքի յօդուածը, որով հեղինակը հայ ժողովուրդին դարաւոր ու մշուշապատ անցեալին վըրայ աղօտ լոյս մը կը սփռէ:

Վ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Հայերը այն սակաւաթիւ ժողովուրդներէն են որոնց մասին հանրային կարծիքը այնքան պղտոր ենթադրութիւններ ու այնքան նախապաշարումներ ունի, հակառակ անոր որ անոնք իր տեսողութեան շրջանին մէջ կ'ապրին եւ մեր եւրոպական արեւմուտքին հետ դարերէ ի վեր մտաւոր սերտ յարաբերութիւն կը մշակեն: Ո՞վ կը ճանչնայ այս ժողովուրդին լեզուն, ո՞վ կը ճանչնայ անոր հարուստ ու գեղեցիկ գրականութիւնը, ո՞վ կը ճանչնայ անոր պատմութիւնը:

Այս բոլորին անծանօթ, ընդհանրապէս կը դատեն գիտցածին ու պատմածին համեմատ կարգ մը զբօսաշրջիկներու — ցեղաբանութեան այս վտանգաւոր աշխատակիցները — որոնք շատ քիչ բան գիտեն կամ բնաւ չեն գիտեր եւ սակայն շատ բարձր կը խօսին: Հայ ժողովուրդի մասին արդար դատաստան մը կազմելու համար մակերեսային գիտութենէ աւելի բան պէտք է, որովհետեւ հոս ժողովուրդի մը հետ գործ ունինք որ կազմաբանական եւ լեզուական տեսակէտով հնագոյն տարրեր պահած է մինչեւ այսօր:

Հայ ժողովուրդին մէջ հնագոյն մարդաբանական մնացորդները լուսաբանել դիւրին խնդիր մը չէ, որովհետեւ այդ ազդեցութիւնները այնքան այլազան են:

Հայ ժողովուրդին նկարագրութեան համար ընդհանրապէս բաւ կը համարին Հերոդոտոսի տեղեկութիւնները, որոնց համաձայն Հայերը Թրակեան–Փռիւգեան խումբին կը պատկանին եւ անոր հետ Փոքր Ասիա գաղթեր են: Առավ խնդիրը իր վերջաւորումով կը սկսի, որովհետեւ Թրակեան–Փռիւգեան ցեղերու Փոքր Ասիա արշաւանքը հայ ժողովուրդին կազմութեան հանգրուաններուն վերջին արարուածն է: Ընդհանրապէս Թրակեան–Փռիւգեան այս արշաւանքէն առաջ հնագոյն տարրեր Փոքր Ասիոյ հողին վրայ մարդեր կ'ապրէին: Ով որ հայ լեզուի կազմութեան եւ անոր բառական հանդամանքներուն վրայ ակնարկ մը նետած է, գիտէ որ հեռաւոր ժամանակներ ետ երթալու է, ճշմարտութեան շաւիղներուն հասնելու համար: Եւ ուր որ մարդաբանութիւնը սահման մը կը գտնէ, բաղդատական լեզուաբանութիւնը կրնայ դեռ արահետներ ցոյց տալ:

Սառոյցի դարէն ի վեր Փոքր կամ Առաջաւոր Ասիան գետինն էր, որուն վրայ հիւսիսէն ու հարաւէն, արեւելքէն ու արեւմուտքէն զանազան ցեղերու մարդեր խոշոր արշաւախումբերով իրարու վրայ եւ իրարու մէջ խառնուեցան, ժողովրդական նոր տիպարներ կազմելով, ամէն տեղաւորում կազմաբանական կամ լեզուաբանական իր առանձնայատկութիւնները թողուց առանց կամ նուազ չափով: Այս ցեղերուն անուանակոչումին մէջ միշտ ալ յաջող չենք: Օրինակ «Առաջաւոր Ասիոյ» ցեղը ստեղծեցին: Ասիկա ամէն բան ու միանգամայն բան մը չի նշանակեր: Բան մը չի նշանակեր, որովհետեւ անոր իմաստին մէջ բանի աւելորդ բաներ մտցուած են, որ ցեղաբանական իմաստը որոշ չի ներկայացներ եւ անոր յստակ պատկերը չի տար, որ կարելի ըլլար «Առաջաւոր Ասիոյ» ցեղի իմաստին մէջ ամփոփել:

Ուրեմն անգամ մը ետ արշաւենք դէպի ամենահին ժամանակները, երբ աշխարհիս քարտէսը տարբեր տեսք մը կ'ընծայէր քան մեր օրերուն, երբ ծովեր կային հոն ուր, մենք ցամաք ու անապատ կը տեսնենք եւ երկիրներու խումբեր ուր այսօր ծովը կը հանի, երբ երկրիս արտաքին տեսքին փոփոխութիւնները մարդերը եւ անասունները երկար գաղթերու հարկադրեցին: Այն ատեն հիւսիսային — արեւմտեան, միջին ու հարաւային Եւրոպա հիւսիսային ցեղ մը կ'երկարէր որ ինք իր մէջ կապակցութիւն մը ցոյց կուտայ եւ որ Ուրալէն մինչեւ Պիրէնեան լեռները կ'ամփոփէ: Ցեղերու այս շղթային այլազան բաժաններուն համեմատ լիգի — ուրալ — եան անունը տուին: Եւ հեռուն աւելի հարաւ, ցեղերու տարբեր շղթայ մը կը ձգուէր, հին ժամանակներուն ընկղմած երկիրներէն սկսելով, որուն վրայ կը գտնուին այսօր Հնդկականովկէանոսը, Եգիպտոս, Հիւսիս. Ափրիկէ, Սպանիա, Հարաւային Ֆրանսայէն մինչեւ Անգլիա: Երկրի մակերեւոյթին փոփոխութիւնները ցեղերու մասեր դարձեալ գաղթելու ստիպեցին, հիւսիսէն դէպի հարաւ եւ հարաւէն դէպի հիւսիս ու մօտաւոր Ասիոյ գետնին վրայ ու Միջերկրականի շրջանին մէջ իրարու հանդիպեցան եւ երկուքին տարրուտութիւնովը ժողովրդական նոր տիպար մը կազմուեցաւ, փոխանցման ցեղ մը, որ կարելի է ալարոդեան անուանել, որ դէպի արեւելք մինչեւ Թուրանեան շրջանը կ'երկարէր, ինչպէս արեւմուտք Միջերկրականի շրջանը գրաւեց, որուն ժամանակակից ներկայացուցիչներն են այսօրուան Պասքերը: Երկար ժամանակէ ի վեր արդէն հաստատուած է որ այսօր իրարմէ հեռու գտնուող լեզուախումբեր կապակցութիւն ունին եւ իրարմէ շատ հեռու գտնուող երկիրներուն տեղանուանութիւններու (topomynie) նմանութիւնները հին ատենուան կապակցութիւնը կը մատնանշեն: Իրարմէ հեռու ժամանակաշրջանին մէջ Փոքր Ասիա կը հաստատուին այս ցեղային նոր խաւին վրայ Կովկասեան տարրեր, Համէդեան խաւեր, Թուրանեաններ, յետոյ ալ Հնդօգերման, Հիթիթեան խաւ մը եւ վերջապէս Թրակեան – Փռիւգեան – հայկական խաւ մը:

Հայ լեզուին այս հնագոյն ժամանակներու պարագաները կը ցոլացնէ ոչ միայն անով որ այս հնդեւրոպական բարբառը իր բառական կազմով ամենաին ո՛չ հնդեւրոպական տարրերու շատ կարեւոր մաս մը կը պարունակէ, այլ նաեւ յիշեալ ալարոդեան ազդեցութիւններէն կազմաբանական եւ հնչաբանական տեսակէտով առաւել կամ նուազ տպաւորուած է:

Հնդեւրոպական Հայկեանները արդէն Փոքր Ասիա ալարոդեան — հաթեան տարրեր ցեղապէս իրենց մէջ ընդունած են, ու աւելին իրենց յետագայ արեւելեան հայրենիքին մէջ: Երբ Ասորեստանի թագաւորներուն յաղթական լուրերը կը կարդանք, կ'իմանանք որ շարք մը ժողովուրդներ հոս հաստատուեր էին ու այլ եւս հայ ցեղին մէջ ձուլուեցան: Միթէ Տիգրան Մեծի օրով հայ պետութիւնը հարաւէն արեւմուտք Փոքր Ասիոյ ընդարձակ մասերուն վրայ չէր տարածուեր: Բուն հնագոյն հիմերը սակայն շատ հին ատենները փնտռելու է: Հաբեթ ցեղը ալպեան – կովկասեան իմաստով «դինարեան»ին հետ կը միացնեն: Այս կցումը սակայն այնքան միայն հաւանական կը թուի որ Փոքր Ասիոյ ընիկ հին բնակչութիւնը կովկասեան — կարթվելեան տարրեր կը պարունակէ եւ հետեւաբար կազմաբանական տիպարը ալպեան — կիլիկեանին հետ մասնակի խնամութիւն ցոյց կուտայ:

Վաղուց ծանօթ է որ Կովկաս – Պոնտոսեան Ասիայէն ցեղերու խաւ մը հարաւ – արեւելեան ու միջին Եւրոպայէն առաջ մխրճած է եւ որ ալպեան շրջանի լեռներուն ու գետերուն անունները կովկասեան շրջանի լեռներուն եւ գետերուն անուններուն հետ նմանութիւններ ունին: Այս համանմանութիւնները կը հաստատեն որ շատ հին ժամանակներուն ցեղերու խումբ մը որ հիւսիս արեւմտեան Առաջաւոր Ասիայէն Իլլիրիոյ եւ Րէթիոյ վրայով մինչեւ Պիրէնեանները կ'երկարէր, ալպեան – կովկասեան, թխամորթ, կարճագլուխ մարդկային ցեղ մըն էր որ մեր մօտ ալ հետքեր

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Մայրենի լեզուի վրայ խօսիլն անտարակոյս իր յատուկ հրապոյրն ունի. բայց ներկայ պարագաներու մէջ հաճոյքի խնդիր չէ յատկապէս, այլ աւելի՝ ազգային ինքնապահութեան մէկ պահանջքն է:

Երբ անգութ անցորդին գաւազանը մրջիւններու բոյն մը տակն ու վրայ կ'ընէ, կը տեսնենք որ այդ արի բնուորներն իրենց կեանքին վրայ չեն մտածեր այնչափ, որչափ ձուերուն վրայ, որոնք ցեղին անմահութիւնը կը խորհրդանշեն: Այնպէս ալ ի՞նչ աւելի գեղեցիկ ծառայութիւն կրնանք մատուցանել մենք այսօր մեր բազմադարեան ցեղին, քան եթէ պահպանել մեր սերունդն ու լեզուն: Չի բաւեր պահպանել ազգին լոկ նիւթական գոյութիւնը, անոր բուսական կեանքը, այլ կարեւորն է պահպանել ու մշակել լեզուն ու գրականութիւնը, որոնց մէջ բովանդակուած են ազգին ոյժն ու կրթական արժէքը: Հնութեան մեծ ազգերն այսօր գոյութիւն չունին նիւթապէս, բայց անոնք անանց են եւ անմահ՝ պարզապէս իրենց լեզուին եւ գրականութեան շնորհիւ: Որովհետեւ գրականութիւնը մշակոյթի լոկ արտաքին մէկ զարդարանքը չէ, այլ բուն ինքն մշակոյթն է այն մօքով որ անոր ամէնէն հարազատ արտայայտիչն ու պահապանն է:

Ամէն անհատ եւ ամէն կրթական մարմին, որ կը սատարէ մայրենի լեզուի պայծառութեան՝ աշխատած կ'ըլլայ փրկելու մեր պատմութիւնը, բարեձեւելու մեր ներկան եւ հիմնաւորելու մեր ապագան:

Հայ ազգը — ըլլալով հին ազգերուն հետ հին, նորերուն հետ նոր — այսօր գրական կրկին լեզուի տէր է, կասկած չկայ: Սովորութիւն եղած է հինը «մեռեալ» եւ նորը «կենդանի» լեզու անուանել: Այդ բացատրութիւնները կրնան շարք մը հին լեզուներու համար ճիշդ ըլլալ, բայց միշտ վանողական բան մը ունին իրենց մէջ, երբ խօսքը հայերէնի վրայ է: Առաջին վայրկեանէն իսկ կարեւոր կը համարիմ չեշտել հայերէն կրկնակ լեզուի ներքին միութիւնը, եւ հաստատել թէ մեռեալ եւ կենդանի բացատրութիւնները թէ գրաբարի եւ թէ աշխարհաբարի համար վնասաբեր եղած են եւ են այսօր ալ, որ կը նշանակէ թէ անոնք անճիշդ հակադրութիւններ են, կամ գոնէ անճշդօրէն ըմբռնուեր շատ եղած են: Պողոտայ մը, որ իր զառիվարն ունի, ունի միեւնոյն ատեն զառիվեր մըն ալ, բայց պողոտան կրկին չէ, այլ մէկ ու միակ: Այնպէս ալ գրաբարն ու աշխարհաբարը միասնաբար Հայուն հարազատ լեզուն կը կազմեն: Մանաւանդ որ լեզուաբանօրէն կարելի եղած չէ հաստատել թէ նախագրաբարեան հայերէն մը, իբր մայր լեզու, ինքնակայ բարբառներու ծնունդ տուած ըլլայ, որ պիտի նշանակէր թէ հայութիւնն ալ տարանջատ ցեղեր ունեցեր է, որ նոյնպէս չի կրնար պաշտպանուիլ: Պատմութեան մէջ մեզի ծանօթ է ուրեմն մէկ հայ ազգ եւ մէկ հայ լեզու: Իսկ լեզու մը այն օրը կը մեռնի ատրապէս, երբ կը մեռնի նաեւ անոր տէրը՝ ազգը: Այս իմաստով ուրեմն գրաբարը մեզի համար մեռած չէ, այլ շատ մասամբ այսօր դեռ կ'ապրի, եւ աշխարհաբարին հետ միասին հայերէն լեզուի ամբողջութիւնը կը կազմէ: Այս ներքին սերտ միութիւնը թէ պատմականօրէն եւ թէ մանաւանդ գործնական տեսակէտէ մեծ նշանակութիւն ունի արդի հայերէնի համար:

Ե՞րբ կը սկսի աշխարհաբարը, ի՞նչ փոփոխութիւններ կրելով հասեր է ներկայ վիճակին: Այս հարցերը կը փոխադրեն մեզ հայ գրականութեան սկիզբները, ուրեմն գրեթէ 1500 տարի դէպի ետ: Աշխարհաբար լեզու մը, արդի իմաստով, բնականաբար կարելի չէր սպասել արդէն իսկ Ե. դարուն. բայց չեն պակսիր հոն հարազատ նշմարներ, այսինքն այնպիսի բառեր ու ձեւեր, որոնք մեր խօսած աշխարհաբարին յատուկ են, մինչ նոյն դարու գրական լեզուին յատկապէս խորթ էին:

Այդ կը նշանակէ թէ գրի առնուած հայերէնին հետ ազգին մէջ գոյութիւն ունէին նաեւ այլ եւ այլ գաւառականներ, եւ թէ գրաբար բուսածն ուրիշ բան չէր, բայց եթէ Արարատեան գաւառին կենդանի բարբառը՝ գրի առնուած: Մեր պատմագիրները դժբախտաբար գրեթէ ոչինչ կ'աւանդեն ժամանակակից գաւառականներու մասին: Կորիւն անցողակի միայն կը բընորոշէ Հայաստանի ծայրագաւառներու (Մարք, Ուտիք, Կորճէք...) լեզուն իբր «խեցբեկագոյն», «խոշորագոյն» եւ «դժուարիմաց»:

Որպէսզի կարենանք այդ գրաւոր եւ անգիր գաւառականներու միջեւ եղած աղերսը ճանչնալ եւ գտնել թէ արդի հայերէնը ինչ եղանակաւ կրնար կազմուիլ եւ զարգանալ, պէտք ենք նախ ճանչնալ թէ անոնք ինչով կը զանազանուէին իրարմէ կամ թէ ի՞նչ էր իւրաքանչիւրին նկարագրականը:

Լեզուի մը բախտին վրայ վճռական ազդեցութիւն ունի գրի գործածութիւնը: Գրուած լեզուն ամէն բանէ առաջ պէտք է որ խնամեալ ըլլայ, այսինքն մաքի եւ ճաշակի հիմնական օրէնքներուն համաձայն գրուի, որ պէտք հասկնալի, համոզիչ եւ գրաւիչ դառնայ: Ուրեմն ինքնաբերաբար ծնունդ կ'առնու նոյն լեզուին ընդհանուր օրէնքներու ամբողջութիւնը կամ քերականութիւնը, որ յետագայ սերունդներուն պիտի ծառայէ իբր բանալի այդ լեզուին եւ ուսանողական ճոխութիւն ամէն անմիտ նորաձեւութեան դէմ:

Այսպիսի էր Ե. դարու գրական լեզուն, որ իր կանոնաւորութիւնը, վայելչութիւնը եւ զարդարուն ու մանաւանդ կուռ կազմով, կը ներկայանայ իբր կատարելագոյն տիպարը հայ լեզուի եւ իրաւամբ կը համեմատուի ոսկւոյ հետ, ինչպէս որ 1848ին Վիեննայի Մխիթ. Հայրերը անդրադարձան ու բնորոշեցին: Բայց օրէնքի պէս ձեւերուն մէջ լեզուի այդ բիւրեղացումը, բառերու եւ ասութիւններու մէջ այդ ճարտարութիւնը, որ առաւելութիւն կը համարուի, ի վերջոյ մեկուսացում մըն է կեանքէ, ընդհանուր հարստութեան մէջէն իր բաժինն հանել մըն է, որուն հետեւանքը դժուար չէ կռահել:

Իսկ ռամիկն ի բնէ դիւրասէր եւ օգտասէր է լեզուի մէջ: Անոր ձգտումն է ինքզինքը դիւրաւ հասկցնել, անոր համար՝ պարզն է իր լեզուն, կ'ուզէ նոյնպէս դիւրաւ հասկնալ, անոր համար բացայայտն է իր սիրած լեզուն:

(1) (Տար.)

Ստուերներուն ձայնը

Ա՛յն ատեն լոկ երբ մեր երկրէն հայ - րենի,
Ու ֆարուֆանդ քաղաքներէն հրկիզ - ուած
Քաշուին բոլոր բռնակալներն ուժի - երը, ո՛վ քերթող, Ազատութիւնն ըղ- ձացուած
Անցնի դարձեալ խարտիշահեր իր կոյսի
Շրջարդահիւս պերճութիւնովն յաղ - թական՝
Արարատեան քաղցրիկ դաշտէն զըմ - բուխոի :

Բայց բռնակալ դարաւոր թի՛րն իր - զօրեղ
Կը ճզմէն մեզ, եւ շրջակայ եւրոպան
Անօթէն մ'է եւ կը դիտէ՜ մը միայն...

Ճակատագիրն ո՛չ ոքի ձեռքն է, որդի՛,
Ու արիւնէ թրծուած խոհալն անտա - սան
Օր մ'անպայման կրնայ մուրճովն իր մեծղի
Փշրել բոլոր ննխած մեծերն այսօր - ուան .
Պէտք է որ Հայն իրեն ազա՛տ իր երկրի
Սահմանի՛ն մէջ, ինչպէս արժէ ան- վարան .
Փառաբանէ երկինքներո՛ւն հոյանի :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Թողուցեր է : Բոլոր այս ցեղային հո- սանքներուն մնացորդները հայ ժողո- վուրդը մինչեւ այսօր ալ իր վրայ կը կրէ : (Հոս կը տրուի պատմական տե- սութիւն մը որ զանց կ'առնեմ : Վ. Ծ.) :

Երբ մարդ կը փափաքի Հայերը ար- դար եւ ճշմարիտ դատաստանի մը են- թարկել, նախ ճանչնալու է անոր պատմութիւնը : Բնականաբար այդ ծանօթութիւնները միայն համալսա - րական բառարաններու մէջ փնտռե- լու չէ, պէտք է թափանցել հայ գը- րականութեան : Այն ատեն պիտի հա- մոզուի որ հայ ժողովուրդը քաջ ցեղ մըն էր, որ հերոսական պայքարնե - րով — կը յիշեմ միայն Վարդանան- ցը — իր հաւատքն ու մշակոյթը պաշտպանեց :

Հայն ալ ունի իր հայրենիքը, հոն ուր շատ երգուած Արաքսը կը հոսի, ուր Արարատի ձիւնապատ գագաթը դէպի ամպերը կը խոյանայ, տոհմիկ հող մը, ուր հին ժամանակներէ ի վեր հաստատուած է, ուրկէ միայն ատիպեալ հեռու կը պահէ ինքզինքը, նաեւ այսօր, երբ ազգերու իմաստու- թիւնը անոր սահմանները սեղմեր է կեանքը անկարելի դարձնելու աստի- ճան :

ՏՈՔԹ. ՌՈԹ

ԽՄԲ.— Ընթերցողները պիտի յի- շեն թէ այս գրքոյկը հրատարակուե- ցաւ անցեալ տարի, նախաձեռնու - թեամբ Գերմանահայ Միութեան, երբ կարգ մը ազգային – ընկերվա - րական վարիչներ Հայերը կը շփոթէին Հրեաներուն հետ : Թիւրիմացութիւնը շուտով ճշդուեցաւ եւ Հայերը պաշ - տօնապէս ճանչցուեցան արիական :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն- թեռնելի եւ մելանով :

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պալզաք եւ կինը

Պալզաք շատ ուսումնասիրած է կի- նը : Ամուսնութեան բնախօսութիւնը գիրքէն կը քաղենք հետեւեալ ափո - րիզմները .—

1.— Սիրոյ մէջ կինը քնար մըն է, որ իր գաղտնիքները կուտայ անոր միայն որ գիտէ լաւ նուագել :

2.— Ամուսնացած կինը գերուհի մըն է, զոր պէտք է գահի մը վրայ նս- տեցնել գիտնալ :

3.— Կին մը որ կը բնակի երրորդ յարկը, պարկեշտ կին մը չէ :

4.— Ամուսինը պէտք չէ քնանայ կնոջմէն առաջ եւ ոչ ալ արթննայ կը- նոջմէն վերջ :

5.— Կորսուած մարդ մըն է այն ա- մուսինը, որ ոչինչ կը թողու այլ եւս ցանկալի :

6.— Այր մը կրնայ պարծիլ թէ կը ճանչնայ իր կինը եւ կ'երջանկացնէ զայն այն ատեն միայն, երբ իր ծունկերուն վրայ կը տեսնէ զայն յաճախ :

7.— Այն այրը, որ չի կրնար բաղ - դատել երկու յաջորդական գիշերնե - րու հաճոյքները, կը նշանակէ թէ կա- նուխ ամուսնացած է :

8.— Այր մը, որ կը մտնէ իր կնոջ արդուզարդի խուցը, կամ փիլիսոփայ մըն է կամ ապուշ մը :

9.— Աւելի դիւրին է սիրականն ըլ- լալ կնոջ մը քան այրը, որովհետեւ աւելի դժուար է խելացի երեւնալ ա- մէն օր քան թէ գեղեցիկ բաներ ըսել ժամանակ առ ժամանակ :

10.— Բարոյական սովորութիւննե- րը կեղծիքներն են ազգերու, միայն թէ այդ կեղծիքները կատարելագոր- ծուած են առաւել կամ պակաս չա - փով :

11.— Պոռնկութիւնը սնանկութիւն մըն է, այն տարբերութեամբ որ սը- նանկացեալին մօտեցողն է որ կ'ան- պատուի :

12.— Որքան շատ դատես սիրոյ մէջ, այնքան քիչ կը սիրես :

13.— Ամուսնութիւնը անկողինն իսկ է :

Ի՞նչ է վէպը

Անտրէ Ժիտ ուսումնասիրութեամբ մը կը քննադատէ ֆրանսական ակա- դեմիային տուած սահմանումը վէպի մասին : Ահա այդ սահմանումը .—

«Արձակ, երեւակայութեամբ գը - րուած գործ մը, որուն մէջ հեղինակը պատմուածքի ձեւով կը պատկերացնէ կիրքերն ու նկարագիրները, կամ կը ներկայացնէ բարքերը, կամ արթուն կը պահէ ընթերցողին ուշադրութիւ- նը շնորհիւ արկածներու եւ խաղերու պատճառած հետաքրքրութեան» :

Ժիտ դիտել կուտայ, որ ամէն վէպ «երեւակայութեամբ գրուած գործ» մը չէ անպայման : Ապրուած վէպեր կան, որոնց գրական ձեւ մը տուած է հեղինակը : Վերջապէս կան նաեւ պատմական վէպեր, որոնց մէջ գոր - ծողութիւնը կը քալէ դրեթէ իրակա - նութեան հետ համընթաց : Սխալ է ը- սել նաեւ «պատմուածքի ձեւով», ո - րովհետեւ պատմուածքը կ'ենթադրէ նիւթի միութիւն, ինչ որ վէպին յատկանիշը չէ երբեք, հիւսուած այ - լազան թելերով ու գոյներով : Դար- ձեալ, ակադեմիային սահմանումին մէջ անիմաստ են կամքերը, որովհե - տեւ վիպագիր մը, իր գործը հիւսե - լու ատեն, ճամբայ չելլեր «ներկայա- ցնելու համար բարքերը» կամ «պատ- կերացնելու համար նկարագիրները» առանձնապէս : Վիպագիրը ինքզինքին իրաւունք կուտայ ներկայացնելու բարքերը, նկարագիրները, կիրքերը առանց բաժնելու մէկ տարրը միւսէն : Զարմանալի է, որ ակադեմիան մոռ- ցած է յիշատակել բնութեան, բնա- նկարներու եւ տեղագրութեան նպաս- տը վէպին, երբ գիտենք թէ բազմա - թիւ վէպեր կը հիւսուին ու կ'ապրին միայն այդ նպաստով : Երեւի, ակա - դեմիան մոռցած է որ Լոթին ալ վի- պագիր մըն է, ապահովաբար այդ նպաստով :

Բայց ահա սահմանումը որ Ժիտ իր կողմէ կուտայ վէպին մասին .—

«Արձակ գործ մը, որ, կեանքի եւ աշխարհի առաւել կամ նուազ ստոյ- ճանի քմածին պատկերացումով, կ'աշխատի վառել ընթերցողին զգա - յութիւնն ու երեւակայութիւնը» :

Ժիտ, այս սահմանումէն վերջ, կ'ողբայ ֆրանսական վէպին անկու- մը : Միւս կողմէ օտար վէպերը ողո- ղած են հրապարակը, մասնաւորա - բար գերմանական վէպերը :

Այս երեւոյթը թերեւս անոր հա - մար, որ ֆրանսական վէպը դարձած է «ճարտասանական արդիւնաբերու - թիւն», պարզուն այլ չոր, մինչ գեր- մանական վէպը, շնորհիւ բողոքակա- նութեան բերած նպաստին, (ապա - հովաբար կ'ակնարկուի Réformeին), դարձած է ներքին կեանքը պեղելու խոր գիտութիւն մը :

Ժիտ կը խօսի նաեւ նորավէպին մասին,— այդ մասին ալ ուրիշ ան - գամ :

ԳՈՅՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԻՆԷՄԱՆ

Փորձնական հոգեբանութեան դա - սախօսներէն Լուի Ֆավր վերջերս հը- րատարակեց այս խորագիրով ուսում- նասիրութիւն մը, ուր կը քննէ թէ գոյնը ի՛նչ մեծ դեր ունի կատարելիք չարժանկարին մէջ : Ֆավրի տեսա - կէտն այն է որ պէտք է ստեղծել «ար- տայայտչական նոր արուեստ մը շը - նորհիւ շարժող գոյներու» : Եւ այդ տաղանդութիւնը կուտայ շարժանկա - րին :

Գրականութեան մէջ, կարեւորը ան- շուշտ գաղափարներն են որ կ'արտա- յայտուին գրչով, սակայն այդ ար - ուեստին մէջ եւս բաւական չէ միայն իմացական տարրը, որպէսզի գեղեց- կագիտական արժէք ստանայ որ եւ է գրական հիւսուածք : Անհրաժեշտ է զգացական տարրին նպաստը առաւել կամ նուազ չափով : Այլ արուեստնե - րու մէջ, զգացական տարրին կարե - ւորութիւնը կը յայտնուի աւելի ո - րոշ,— կը նշանակէ թէ արուեստի էական տարրն է ան : Եւ այդ տարրն է, օրինակի համար, որ կը կազմէ էութիւնը զուտ երաժշտութեան, այ- սինքն առանց խօսքի երաժշտութեան : Որ եւ է երաժշտական կտոր, եթէ արտայայտիչ է իրապէս, պիտի ըն - տեղծէ բոլոր անոնց մէջ որոնք օժտը- ւած են զգայականութեամբ՝ յուզա - կան նոյն վիճակը, ուրախ կամ տը - խուր՝ ըստ պարագային : Զգացական (affectif) այս հասարակաց տարրին վրայ յաճախ կ'աւելնան իմացական տարրեր, որոնք տարբեր են անհատէ անհատ, (օրինակ՝ յիշատակներ կամ պատկերներ, համապատասխան ստեղ- ծուած յուզումին) : Իմացական այդ տարրերը, սակայն, չեն գար երաժշ- տութենէն, որովհետեւ երաժշտու - թեան պարունակութիւնը չեն կազ - մեր :

Ձայներուն նման, գոյները եւս ըղ- գացական կարեւոր տարրեր են, զորս պէտք է օգտագործել ոչ թէ միայն նկարչութեան մէջ, ուր գոյնը կայուն (statique) արժէք ունի միայն, այլ եւ շարժանկարին մէջ, ուր գոյնը կը ստանայ բուռն արժէք (dynamique), երբ զգացական այդ տարրերը, փո - փոխելով, միջոցին մէջ տարածուելով, շարժելով եւ արտայայտութիւն ստա- նալով՝ կը ստեղծեն գոյներու երաժշ- տութիւնը :

Երբ մշակուի գոյներու երաժշտու- թիւնը սինեմայի պաստառին վրայ, երեւան պիտի գայ նոր արուեստ մը, — poème cinégraphique, շնորհիւ այն ճշմարտութեան, թէ «ինչ որ է ձայնը ականջին համար, նոյնն է գոյնը աչ- քին համար» :

Այնուհետեւ Լուի Ֆավր կը քննէ գոյներու եւ զգացումներու յարաբե - րութիւնը, վերջապէս յուզական եւ արտայայտչական արժէքները, զորս կը բերեն գոյները, լոյսը եւ շարժու - մը : «Լոյսն ու գոյները ունին զգացա- կան, յուզական եւ արտայայտչական ուժ մը : Շարժումը եւս ունի նոյն ուժը,— զգացական, յուզական եւ արտայայտչական : Միացնելով շար - ժումին արտայայտութիւնը գոյներու արտայայտութեան, ինչպէս ժամա - նակին միացուցեր են շարժումին ար- տայայտութիւնը ձայներու արտա - յայտութեան, կը ստեղծուի ութերորդ արուեստը,— գոյներու երաժշտու - թիւնը» :

Գոյն, լոյս եւ շարժում,— ահա նիւթերը, որոնց մշակումով միայն կարելի պիտի ըլլայ յեղաշրջել սի- նէման, զայն դարձնել բարձրագոյն արուեստ մը արդիական : Այդ աշխա- տանքին համար, Ֆավր անհրաժեշտ կը գտնէ գործակցութիւնը հոգեբան- ներու, գեղեցկագէտներու, արուես - տագէտներու,— հաւաքական աշխա - տանք վերջապէս :

Ո՞Վ Է ԱՅՍ «ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂԸ»

Les Nouvelles Littérairesի մէջ կը գրեն թէ ռուսահայ գրող մը, Անրի Թրուա- յա կեղծանունին տակ, յայտնութեան մը պէս ողջունուեցաւ ֆրանսական գրականութեան մէջ :

Այս երիտասարդը վերջերս իր գըն- ուորական ծառայութիւնը կը կատա- րէր Մեցի մէջ : Իբրեւ կարգապահ զինուոր, հրամանատարութենէն արտօ- նութիւն կը խնդրէ հրատարակելու համար իր մէկ վէպը : Հրամանատա- րութիւնը կարեւորութիւն չընծայեց եւ ուշադրութեան չառաւ զայն : Հայ երիտասարդը, այս անգամ առանց արտօնութեան, հրատարակութեան կուտայ իր վէպը : Այն պահուն, երբ պատասխանատուութեան կը կանչը - ւի հայ գրողը իր այդ անկարգապա - հութեան համար, ֆրանսական մա - մուլը արդէն սկսեր էր գովասանքով խօսիլ նոր վիպագրին մասին : Ու զին- ուորական իշխանութիւնը յանկարծ կը փոխէ իր դիրքը, փոխանակ պա- տիժ սահմանելու՝ հայ գրողը պար - ծանքի առարկայ կը դարձնէ Թնդանօ- թաձիգ այն գունդին համար, որուն մաս կը կազմէր Անրի Թրուայա, իր բուն հայկական անունը մեզի անծա - նօթ :

Ֆլօպէրի մասին

Նէօշաթէլի համալսարանի փրոֆէ- սէօրներէն Ալֆրէտ Լոմպար հետա - քրքրական ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց վերջերս Ֆլօպէրի եւ Սուրբ Անտոնիոսի փորձութիւնը գը - քին մասին :

Լոմպար այսպէս կը բանաձեւէ իր աշխատութեան նպատակը .— «Բացա- տրել Սուրբ Անտոնիոսի փորձութեան հիւսուածքը, նախ հոգեբանական վիճակի մը քննութեամբ, յետոյ գե - ղեցկագիտական մղումին, պատ - մութեան եւ գիտութեան ազդեցու - թեան ուսումնասիրութեամբ» :

Եւ առաջին առթիւ, Լոմպար կը ճշ- դէ Ֆլօպէրի հոգեկան կերպարը, — Ֆլօպէր ոգեհարի (obsédé) խառնը - ւածք ունենալով՝ նախատրամադր - ուած էր գրելու նիւթի մը մասին, զոր կը շօշափէ Սուրբ Անտոնիոսի փոր - ձութիւնը :

Ծանօթ է, որ այս գործը քանի մը փոփոխակներ ունի,— պարզ բաղդա- տութիւն մը ցոյց կուտայ թէ գեղեց- կագիտական մղումը, գիտութեան եւ պատմութեան ազդեցութիւնը գինք ա- ռաջնորդած են պատմութիւնը հայե- ցնելու երեւակայութեան մէջ :

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՆՈՒՊԱՐ ՊԻՉԱՔ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրա- նիկ աղջկան ՀՐԱՆՈՅՇ - ԼԻԶԻԱՅի : Քօլօմպ (Փարիզ)

ԱԼԻՔՆԵՐԻ ՀԷՔԵԱԹԸ

Ալիքների
Նուրբ սօսափին, զուարթ ծափին,
Կէս գիշերին ծովի ափին ;
Կոյս շուշաններն արծաթ, մարմար՝
Գերի ընկան, անհուն, անմար
Ցոյզ ու տենչանք սրտերի մէջ
Խռնարհեցան, որ մէկ բուրեն,
Գրգռուեն նրանց, ջերմ համբուրեն .
Բայց ալիքներն անսէր, դաժան,
Շուրթները լի խարուած, փրփուր ,
Շուշանների որբ ու բաժան
Թերթիկները փշուր, փշուր
Բեկոր, բեկոր անդունդ տարան :
Արեւը բոց, հողմերը տաք
Հրկիզեցին մերկ, ծաղկաթափ
Ցօղուններն գետնահար .
Սիրոյ համար,
Սիրոյ փառքն, սիրոյ զոհար
Շուշանները մեռան, անցան,
Ցաւէտ մոխիր, փոշի դարձան :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 10ին պիտի բացուի Կիներու Միջազգային միութեան Գ. համագու- մարը, Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ : Պատուիրակութիւններ կը սպասուին Եգիպտոսէն, Հնդկաստանէն եւ նոյնիսկ Աւստրալիայէն : Միութեան նախա - գահը, Տիկին Քորպէթ Էշպի (Ամերիկուհի) փութաց իր հիացումը յայտնել Թուրքիոյ յառաջդիմութեան եւ Թրքուհիներու ազատագրութեան համար : Այս համագումարին առթիւ, պատրաստուած են տասը տեսակ նոր նամակա- դրոշմներ, որոնք շրջաբերութեան պիտի հանուին կարճ ատենի մը համար :

Սիոնական կիներու ժողովը Պաղեստինի մէջ

Ապրիլ 2ին վերջացաւ կիներու Սիոնական միջազգային Միութեան համա- գումարը Թէլ Ավիվի մէջ (Պաղեստին), տեւելով ութ օր : Ներկայ էին 300 պատուիրակներ 44 երկիրներէ եւ վիճաբանութիւնները կատարուեցան եբրա- յեցերէն : Առաջին անգամ է հրէական միջազգային համագումար մը տեղի կ'ունենայ Պաղեստինի մէջ : Բազմաթ կը նախագահէր Տօքթ. Վայզման : Ժո - ղովին գլխաւոր արդիւնքը եղաւ բանաձեւ մը, որուն համաձայն Հրէուհիները ամբողջ աշխարհի մէջ գործնապէս պիտի աշխատին, հրեայ աղջիկները մար - զելու եւ յետոյ Պաղեստին ղրկելու համար, որպէսզի հանրային աշխատանքի լծուին : Միեւնոյն ատեն Երուսաղէմի մէջ գումարուեցաւ Սիոնական ընդհ. խորհուրդը, որուն տեղեկագրէն կը հետեւի թէ հողագործական գաղութները առողջ հիմերու վրայ դրուած են եւ արդէն շահ կ'արտադրեն : Փետրուարի ընթացքին 5220 Հրեաներ մտած են Պաղեստին :

Գործարանատէրերն դրօշի տակ, երբ պատերազմ ծագի

Ամերիկեան ծերակոյտին մասնաւոր յանձնաժողովը օրինագիծ մը պատ- րաստեց, որուն համաձայն մեծ գործարանատէրեր ալ զօրաշարժի պիտի են - թարկուին եւ միւս քաղաքացիներուն պէս պիտի զոհեն իրենց անձնական շահը ազգային փրկութեան, կամ ուղղակի ճակատ պիտի ղրկուին : Օրագրին համա- ձայն, «Մ. Նահանգներու իրաւասութեան ենթարկուած ո եւ է անհատ պէտք չէ որ եւ է շահ ընէ պատերազմի մը մէջ որուն կը մասնակցին Մ. Նահանգ - ները : Ընկերութեանց վարչութեան մէջ պաշտօն ունեցող բոլոր անձերը զօ- րաշարժի պիտի ենթարկուին անմիջապէս, երբ պատերազմ յայտարարուի : Ա- նոնք աստիճաններ եւ ռոճիկ պիտի ստանան հասնելով մինչեւ Գ. կարգի զօ - րավարութեան եւ եթէ մերժեն գործակցիլ, պիտի դրուին հասարակ զինուոր- ներու մէջ : Պատերազմի պարագային, գործարանատէրերու շահերը 6 առ հարիւրը չպիտի անցնին եւ պետութիւնը կէսը վար պիտի դնէ իրրեւ տուրք : Օրինագիծը թոյլ չի տար նաեւ որ քաղաքացիները հարստանան պատերազմի շնորհիւ, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց դիրքը : Պատերազմի ատեն եկամուտի տուր- քը, որ 4 առ հարիւր է մինչեւ 10.000 տոլարի համար, պիտի բարձրանայ հա- րիւրին 6ի : Տասը հազարէն վեր եկամուտները յաւելուածական տուրքի մը պիտի ենթարկուին : Նախագահը պիտի կրնայ փակել բոլոր առեւտրական սա- կարանները եւ նշանակել ապրանքներու գինները : Մասնաւոր յանձնաժողով մը պիտի կազմուի պատերազմի ճարտարարուեստին դրամական աղբիւրները ճարե- լու համար, իբրեւ սկզբնական փարկ ստանալով 500 միլիոն տոլար : Շահա - դէտներէն տուգանք պիտի գանձուի մինչեւ 100.000 տոլար :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳԱՅԼ ՈՒ ՈՉԽԱՐ

Ռուսիա պատերազմի մտնելու պա- րագային, որոշած է Կովկասի պաշ - պանութիւնը յանձնել Թուրքերուն :

Այս լուրը, որ ստուգուած է քանի մը աղբիւրներէ, պարբերաբար հրա- պարակ կը դրուի : Կովկասի մէջ է նաեւ Խորհրդային Հայաստանը : Ու - րեմն Թուրքերը պիտի ըլլան մեր պա- հակները, երբոր Եւրոպան նետուի կրակի մէջ :

Ի՞նչ երջանիկ ազգ ենք : Մեզի զար- նուկներու տեղ են դրած ու մեր գըլ- խուն կը նշանակեն հովիւ – պահա - պան :

Չէ՞ք կարծեր սակայն որ Թուրքը հովիւ ըլլալէ աւելի գայլ մըն է եւ ա- ռաջին անգամն է որ ոչխարներու պահպանութիւնը կը յանձնուի գայլե- րու : Թուրքին գայլ ըլլալը Թուրքերը իրենք անգամ չեն ժխտեր : «Պոզ - քուրտ»ը կը ներկայացնէ Թրքութիւ - նը :

Կամ այն էր այդ գայլը ընտանե - ցուցած են եւ կամ՝ այդ ոչխարները վայրենացուցած են :

Ես կը կարծեմ որ կենդանական աշ- խարհին մէջ բնութիւնը անփոփոխելի է :

Որքան կ'ուզես սիրէ, կերակրէ եւ խնամէ կատուն : Ան օր մը պիտի ճան- կէ քեզ :

Որքան կ'ուզես, ձագ վիճակին մէջ ընտանեցուր յովազը, ան պիտի չդադ- րի ունենալէ արեան ծարաւ :

Որքան կ'ուզես փառաբանէ շունին բարեմասնութիւնները, ան օր մը ա- մէնէն սիրելի բարեկամդ կրնայ խած- նել :

Որքան կ'ուզես տաքցուր սառած օ- ձը, ան պիտի չմոռնայ իր խայթելու սովորութիւնը :

Ու որքան կ'ուզես ընտանեցուր, ար- դիւնցուր գայլը, անօգուտ է, մօն չէռ, բոլորովին անօգուտ : Ան չի կրնար դիմանալ ոչխարի միսին..

Ժամանակին Թուրք վէպիր մը կը գայթակղի հայ ժողովուրդին բողոք- ներէն : Հայ մեծատուն մըն ալ կ'ըսէ վէպիրին .

— Հայ ժողովուրդը կը նմանի ոչ - խարի : Թուրքը անոր կաթը կ'առնէ . hէլա՛լ ըլլայ : Թուրքը անոր բուրդը կը կտրէ . hէլա՛լ ըլլայ : Երբեմն, բուրդը կտրած ատեն, անոր միսն ալ միասին կը կտրէ, անշուշտ այն ժա - մանակ ոչխարը կը սկսի պոռա՛լ ...
Անբնակա՞ն կը գտնէք այս աղաղակը...
Ու փաշան անշուշտ միտքէն կ'ըսէ .
— Անշուշտ Հայը ոչխար է սակայն Թուրքն ալ գայլ է ... Ե՞րբ տեսնուած է որ գայլը գոհանայ ոչխարին կաթով ու բուրդով ... գայլին ուզածը ոչխա- րին միսն է, ոչխարին համով միսը ...

Եւ Թուրք – Գայլին, պատերազմի ընթացքին, պատուէրներ պիտի չը- պակսին յարձակելու համար հայ – ոչ- խարին վրայ :

Պիտի կրկնուի առակը : Թուրքը պի- տի ըսէ .

— Հայ, Արաքսէն ջուր կը խմես ու կ'աղտոտես իմ խմելիք ջուրս ...

— Բայց Թուրք եղբայր, Արաքսը կը բխի հողէ մը որ քու սահմաննե - րուդ մէջ է, իմ խմած ջուրս քեզի չի գար, քու խմածդ է որ ինծի կուգայ...

Ատրպէյճանը մէջէն կ'ելլէ ու կ'ը- սէ .

— Հայ — ոչխար, կրնա՞ս ուրանալ որ իմ խմած ջուրս չես աղտոտեր : Արաք- սը քու սահմանէդ անցնելէ վերջ, կեղտոտ վիճակի մէջ, ինծի կուգայ :

Վէճը կարելի է ստեղծել ջուրէն, հողէն կամ օդէն ու միշտ կարելի է պատճառ մը գտնել յարձակելու հա - մար ոչխարին վրայ :

Բայց ի՞նչ ըսել ապարակապան Խորհրդային Ռուսաստանին որ իր ոչ- խարները կը յանձնէ գայլերուն :

Չէ՞ք կարծեր որ խորհրդային Ռու- սաստանին համար ոչխարները հա - րեւերորդական արժէք ունին : Ան ա- ւելի մտահոգ է իր տուն ու տեղով, իր տանը կարգուսարքով, իր կարմիր ար- ջերով, կարմրորակ խոզերով եւ իր սեփական կաշիով :

Այս խոհերուն մէջ էի, երբ աչքիս զարկաւ Հայաստանեան պուէտի մը՝ Յովհաննէս Շիրազի մէկ քերթուածը «Կովկաս» : Կ'արտատպեմ առաջին տունը .—

— Մեր աշխարհի բախտի ցուլքով մար- գարիտի սար ես դու,
Երեք ձեռքով միշտ վեր բռնած պերճ գազաթի քա՛ր ես դու,
Միգում փայլող սեգ սարերի շըղ - թաներով երկնահաս —
Հին գահերի անզուգական, չքնաղ մի աշխարհ ես դու :

Տուն մըն ալ ես գրեցի հետեւողու - թեամբ .—

— Մեր աշխարհի բախտի ցուլքով՝ զմրուխտ խոտով սա՛ր ես դու,
Ու դուն, հայ ազգ, հոն արածող ու հոն մայող գա՛ռ ես դու,
Գայլն է հովիւ, սովետական սա հրաշք է երկնահաս,
Նոր դէկրէտով սպանդանոց, չքնաղ մի աշխա՛րհ ես դու :

Ամէն ազգ կենդանի մը ունի իբրեւ իրեն խորհրդանիշ : Ռուսը արջը, Թուրքը գայլը, Ֆրանսացին աքլորը, Գերմանացին արծիւը,եւ Հայը գառ- նուկը :

Հայկական զինանշանին վրայ կեն- դանաբանական պարտէզ մը կայ .— վիշապ, արծիւ, առիւծ, գառնուկ ...

Մաղթենք որ խորհրդային Հայաստ - տանը դադրի գառնուկ ըլլալէ եւ հրա- շափոխուի գոնէ ... այծի :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՊՕՏԼԷՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ապրիլ 9ին, երեքշաբթի գիշեր, ժա- մը 21ին, Մարսէյէն Պէրթըլոյի սը - րահին մէջ, (28bis, Rue St. Dominique, Մէթրօ Էնվալիտ եւ Սոլֆէրինօ), տե- ղի պիտի ունենայ գրական - գեղար- ուեստական հանդէս մը, յարգանքի իբրեւ արտայայտութիւն, ծանօթ բա- նաստեղծ Շարլ Պօտլէրի ծննդեան 114ամեակին առթիւ (1821—67) : Յայ- տագիրը պատրաստուած է մեծ խնամ- քով, կարեւոր բաժինը վերապահուած ըլլալով յայտնի արուեստագիտուհի Սիւզան Կոնէյի, Օտէօնէն, որ պիտի արտասանէ ընտիր քերթուածներ, կենդանի պատկերներով : Նախագա - հութիւնը ստանձնած է Ֆրանսայի բանաստեղծներու ընկերակցութեան նախագահ Պ. Անտրէ Տիւմա : Երաժշ- տական բաժինը այսպէսով ընտրուած եւ կազմուած է գործերովն այն վարպետներուն, որոնք ներշնչուած են մեծ քերթողին էջերով : Այս հան- դէսին պատրաստութեան համար իր սիրայօժար գործակցութիւնը բերած է նաեւ «Շանթ» գրատունը, 30, Rue Drouot, ուր փափաքողները կրնան գտնել մուտքի տոմսեր, 15,10 եւ 5 Ֆր.

Ասոնց մէջ կը գտնուի Վենիզելոսի սանը, Փիսթոլաքիս, որ ուրիշ բանտարկեալներու կարգին կ'ամբաստանուի թէ ըմբոստութենէն քանի մը օր առաջ Կրետէէն Աթէնք անցած եւ բանակին ու նաւատորմին բազմաթիւ սպաներուն հաղորդած է Վենիզելոսի վերջին հրահանգները։ Ամբաստանեալը տրամադրելի կարեւոր գումարներ ունէր այս նպատակին համար։ Իր ստացուածքները գրաւուեցան մարտ 12ին։

Կրետէի ապստամբներն ալ Աթէնքի մէջ պիտի դատուին։ Հարցաքննութիւնները եւ դատավարութիւնները կը փութացուին, որպէսզի ժամանակին վերջանան եւ կարելի ըլլայ վերցնել պաշարման վիճակը, երեսփոխանական նոր ընտրութեանց համար։

*** Նախկին վարչապետ Գ. Միխալաքոփուլոս մերժեց անդամակցիլ 25 հոգինոց յանձնախումբի մը, որ պաշտօն ունի վերաքննելու սահմանադրութիւնը։

*** Գ. Ցալտարիս արձակուրդ ստացած ըլլալով, վարչապետութիւնը առժամապէս կը վարէ պատերազմական նախարարը, Զօր. Քոնտիլիս։

Բացառիկ միջոցներ Ալժերիոյ մէջ

Կառավարութիւնը միշտ ուշադրութեամբ կը հետեւի Ալժերիոյ կացութեան, նկատի առնելով թէ համիսլամական եւ թէ յեղափոխական խլրտումները։ Կը յիշուի թէ վերջերս այդ գաղթավայրը գնաց ներքին նախարարը, եւ այս առթիւ ուշագրաւ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան խորհրդարանին մէջ։

Երէկ պաշտօնաթերթը հրատարակեց ներքին նախարարին մէկ հրամանագիրը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ով որ Ալժերիոյ բնիկները, ֆրանսական գաղթավայրերու եւ հովանաւորեալ երկիրներու բնիկները կամ օտարականները որ եւ է տեղ եւ որ եւ է միջոցով կը դրդէ անկարգութիւններ կամ ցոյցեր կատարել ֆրանսական վեհապետութեան դէմ, գործօն կամ կրաւորական դիմադրութիւն փորձել պետական օրէնքներու, հրամանագիրներու, կանոնագիրներու կամ հրամաններու դէմ, պիտի դատապարտուի 3 ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 500–5000 ֆրանք տուգանքի։ Եթէ յանցաւորը պաշտօնատար է, պատիժները կրնան կրկնապատկուիլ։ Ասկէ զատ ենթական կրնայ 5 — 10 տարի զրկուիլ պետական պաշտօնէ։

Շէյխերու պատգամաւորութիւն մը Պաղտատ կ'երթայ 86 կառքերով

Պաղտատէն կը հեռագրեն ապրիլ 4 թուականով.— Նոր դահլիճին կազմութենէն քանի մը օր վերջը խաղաղութիւնը վերեւ հաստատուեցաւ միջին Եփրատի շրջանին մէջ, որովհետեւ երկու ըմբոստ ցեղապետները, շէյխ Ապտիւլ Վահիտ Շուքար եւ Շէյխ Շալան Աթիյա յայտարարեցին թէ գոհ են որ իրենց ցաւերը պիտի դարմանուին նոր դահլիճին կողմէ։ Երկու ցեղապետները Պաղտատ եկան անցեալ շաբթու, իրենց հպատակութիւնը յայտնելու համար։ Իրենց հետեւորդները կը բաղկանային սպառազէն բազմութենէ մը որ տեղաւորուած էր 86 կառքերու մէջ։ Թափօրը անցաւ քաղաքին փողոցներէն։ Երկու ցեղապետները տեսակցեցան վարչապետին եւ ներքին նախարարին հետ եւ ընդունուեցան թագաւորէն, որուն յայտնեցին իրենց հաւատարմութիւնը, վարչական բարենորոգումներ խնդրելով։ Բայց կացութիւնը կնճռոտեցաւ, երբ հիւսիսէն ալ Պաղտատ հասան 60 ցեղապետներ, իբրեւ ներկայացուցիչները Իրաքեան Քիւրտիստանի։ Երեւի կ'ուզէին հակազդել Եփրատի ցեղախումբերու ցոյցին, քանի որ, համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, իրենց միակ նպատակն էր զօրակցիլ կառավարութեան եւ ապահովել «Իրաքի բոլոր ցեղերուն եւ կրօնքներուն միութիւնը»։ Ասոնք ալ ընդունուեցան երիտասարդ թագաւորին կողմէ։

—·—

ՀԱՅԿԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. ժողովը, որ կը ներկայացնէ **1153** սէնտիքաներ կամ խմբակցութիւններ, նամակ մը ուղղելով վարչապետին, խնդրեց վերջնապէս ջնջել երեսփ. ժողովին նայաձեռնութեան իրաւունքը՝ ծախսերու քուէարկութեան համար։

Justin de Marseille

RÉALISÉ PAR MAURICE TOURNEUR
D'APRÈS UN SCÉNARIO ORIGINAL DE CARLO RIM

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Տիգրանուհի Յովհաննէսեան (ծնեալ Պօտուքեան, Պոլիս), ծնողքը Երզնկացի, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Յովհաննէսեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը՝ Գայեանէ, Պալքանեան պատերազմին Գէորգ մեկնած է Պուլկարիա։ Իմացնել՝ Mme. Dikranouhi Bodoukian, 16, Rue Victor Hugo, Gentilly, Seine, France.

— Մարիամ Թաւէքսեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Հաճընցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ։ Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թօսունեան։ Իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

— Զէնկիլէրցի Տիկին Սաթենիկ Ճիլէրճեան կը փնտռէ իր որդին Ստեփան Ճիլէրճեանը 32 տարեկան, հօր անունը՝ Նազարէթ (Զէնկիլէրցի), քրոջ անունը՝ Վարդուհի, 1932ին մինչեւ յուլիս ամիս կը գտնուէր Մարսէյլ, 10, Rue Audier le Canet. Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Տիկին Ս. Ճիլէրճեանի, 33, Rue de Choisy, Alfortville (Seine)։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ՆԽՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՄԵԹՐՕ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԱՊՐԻԼ MARDI 9 Avril 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2775

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

— •• —

Ինքնութեան Թուղթերու նորոգման առթիւ, չատ մը աշխատաւորներ մատնուած են նոր անակնկալի մը,— Արտաքսում :

Այսպէս, տարիներ առաջ գործուած, նոյնիսկ բանտարկութեամբ վերջացած պարագաներ երեւան կը հանուին, եւ ենթական ոչ միայն աշխատանքի արտօնագիր չատանար, այլեւ վրայ կուտայ իր անձնագիրը (ինքնութեան Թուղթ) :

Առ նուազն հինգ պարագաներ խմացանք, անցեալ չաբթու :

Արդ, անձնագիրներու նորոգման չարքը չէ վերջացած տակաւին : Միւս կողմէ, ամէն լուր խմբագրութեան չի հաղորդուիր, որպէսզի կարելի ըլլար իմանալ ամբողջական պատկերը : Եւ վերջապէս, մինչ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ հասած են մինչեւ «Լ» գիրը (ֆրանսերէն), գաւառի մէջ դեռ այբուբենի առաջին տառերն են որ կը կանչուին :

Ամէն պարագայի մէջ, առ նուազն մէկ ամիսէն կրնայ պարզուիլ ամբողջ կացութիւնը :

Այն ատեն է որ, երեւան պիտի գայ ոչ միայն արտաքսեալներու ցանկը, այլ եւ աշխատանքի արտօնագրէ զրկուած աշխատաւորներու համեմատութիւնը :

Այս վերջին պարագան աւելի վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ, դատելով մինչեւ հիմա եղած արդիւնքէն :

Արդէն իսկ խոշոր թիւ մը կը կազմեն անոնք որոնց քան ֆրանքնոց Թուղթերը առած եւ հարիւրնոց տուած են : Ուրիչ խօսքով, զրկած՝ վարձու աշխատաւորի հանգամանքէն :

Տակաւին կան դժբախտներ ալ որոնք ուրիչ անելի մը մատնուած են.— 1. Գործատէրը կը մերժէ վկայական տալ.— 2. Աշխատաւորը պատահական գործերու կապուած ըլլալով, չի կրնար գործատէր ցուցնել, որպէսզի վկայական ստանայ :

Հետեւելով օրուան դէպքերուն, կը նկատենք թէ առհասարակ աշխատանքի արտօնագրէ կը զրկուին անոնք որ հպատակ են օտար պետութեան մը (Լիբանան, Սուրիա, Իրան եւն.), եւ ոչ թէ բառին բուն իմաստով «հայմաթլըս» կամ «րէֆիւժիէ» :

Այս առթիւ, ուշագրաւ պարագայ մը.— Այսօր, Գ. էջին մէջ, հրատարակած ենք Մարսէյլի ձեռնհաս իշխանութեան հրահանգը՝ անձնագիրներու նորոգութեան մասին :

Ինչպէս պիտի կարդաք, չարք մը նպաստաւոր պայմաններու կարգին, յատկապէս կը չեշտուի հետեւեալ կէտը.—

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉՈՒՆԻՆ :

Ինչպէս կ'երեւայ, ապարդիւն անցած չեն դիմումները, եւ վարչական իշխանութիւնը հետզհետէ կ'ըմբռնէ թէ ճշմարիտ անելի մը առջեւ կը գտնուի ոչ միայն հայրենազուրկ տարագիրը, այլեւ կառավարութիւնը ինք :

Այս վերագնահատման ուրիչ մէկ ապացոյցը կը կազմէ այն օրինագիծը, զոր երեսփ. ժողովին ներկայացուցած են խումբ մը աջակողմեան երեսփոխաններ (տես լուրերու բաժինը) :

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ ուրիչ օրինագիծ մը կազմած է մեր բարեկամը, Պ. Մութէ, աւելի լայն բովանդակութեամբ եւ ապահովելով բազմաթիւ երեսփոխաններու հաւանութիւնը :

Մէկ խօսքով, ընդհանուր անստուգութեան մէջ, պակաս չեն բարենշան երեւոյթներ ալ :

Անշուշտ , մինչեւ նոր օրէնքի մը քուէարկութիւնը, տուժողը պիտի տուժէ, հին մեղքի մը պատճառով կամ իբրեւ հետեւանք ճարտարարուեստական այսինչ տագարէզին խճողման :

Սակայն, այս պարագային ալ չատ բան կախում ունի խնդրարկու աշխատաւորին արթնութենէն եւ օրինապահութենէն :

Պէտք է միանգամ ընդ միշտ մէկդի դնել արեւելեան ունակութիւն մը,— «Ասանկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ» : Պէտք է հարցաքանները լեցնել ուշադրութեամբ, փոխանակ առաջին հանդիպողին բաներ պատմելու եւ գրի առնել տալու :

Այս կարգի անհողութեանց կամ անկանոնութեանց մասին հրահանգիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այսօր, Մարսէյլի մեր աշխատակիցը :

Ապահովաբար ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անոնք որ տուժած են իբրեւ հետեւանք թերի կամ թափթփած պատասխաններու :

Ներկայացնելով այս ցիրուցան պարագաները, նպաստաւորն ու բացասականը, տրամաբանօրէն կը հասնինք միեւնոյն եզրակացութեան.— Աւելի մեթոտիկ եւ սրտցաւ աշխատանք՝ բոլոր իրաւասու օրկաններու կողմէ :

Երբ անդադար կը յիշեցնենք որ թուանչաններով խօսին, բացորոշ է մեր միտքը եւ անվիճելի՝ խնդիրը :

Այսպէս, երբ կ'ուզէք օգտուիլ նպաստաւոր երեւոյթներէն, օրինակ՝ ներքին ստանալ արտաքսեալներու կամ արտաքսելիներու համար, պարտաւոր էք ձեռքի տակ ունենալ մանրամասն ցանկ մը, որ ներկայացնէ այդ կարգի դժբախտներու թիւը :

Որ եւ է իշխանութիւն չի կրնար յանձնառութեան տակ մանել կամ բարեխօսել անորոշ տեղեկութիւններու եւ ընդհանուր խօսքերու վրայ : Պէտք է աչքի առջեւ ունենայ չօշափելի պատկեր մը, — թուանշան եւ կացութիւն :

Նոյն պայմանը՝ աշխատանքէ կամ նպաստէ զրկուած դժբախտներու համար, կամ հպատակութեան խտրութեանց առթիւ :

Գոնէ քանի մը ամիս աւելի գործօն, լարուած եւ ծրագրեալ աշխատանք, թօթափելով «ընկալեալ սովորութիւնները» եւ ինքնահոգ կամ ինքնահաւան վարժութիւնները :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

= o–o =

Իտալիա առնուր, Անգլիա վարանոտ

Վերջին պատրաստութիւնները կը տեսնուին, ապրիլ 11ի ժողովին համար, որ թէեւ Սթրէզայի խորհրդաժողով կը կոչուի, բայց կը թուի թէ պաշտօնապէս պիտի կոչուի Բորոմեան (նոյն կղզիներու անունով) :

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ մեծ տարակարծութիւններ կը տիրեն մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ : Մուսոլինի գլուխ մը քաշուած ըլլալով, մասնաւոր ծրագիր մը կը մշակէ այս ժողովին համար : Կ'ըսուի թէ Գերմանիա տրամադիր է միանալու հաւաքական ապահովութեան ծրագրի մը, պայմանաւ որ մերժուի օգնել նախայարձակ պետութեան : Մեծն Բրիտանիա չուզեր ընդունիլ նախայարձակին դէմ զինուորական միջոցներ ձեռք առնելու պայմանը : Ֆրանսա, Ռուսաստան, Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա անօգուտ կը գտնեն առաջադրուած դաշինքը, եթէ մասնակցողները պարտաւոր չպիտի ըլլան պատժական կամ զինուորական գործողութիւններ կատարելու նախայարձակ պետութեան դէմ :

Ամէն պարագայի մէջ, չատ բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն : Անգլ. դահլիճը գումարուեցաւ երէկ, վերջնական ուղեգիծ մը կազմելու համար : Պ. Իտըն բացակայ էր, հիւանդացած ըլլալով օդանաւային ճամբորդութենէն : Ֆրանսայի դիրքը պիտի ճշդուի ապրիլ 11ի ժողովէն եւ Ա. Դ. խորհուրդի նիստէն յետոյ : Պ. Լավալ Մոսկուա պիտի երթայ ապրիլի վերջերը :

Եթէ Անգլոյ վարչապետը Սթրէզա երթայ, Պ. Ֆլանտէն ալ պիտի երթայ : Կառավարութիւնը այսօր պիտի նշանակէ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը :

Մինչ այս մինչ այն, չատ սիրալիր յարաբերութիւններ կը մշակուին Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ : Պելկրատի իտալական դեսպանը տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ Պ. Մուսոլինի լաւագոյն տրամադրութիւններն ունի Եուկոսլավիոյ հանդէպ եւ կ'ուզէ որ տեւական յարաբերութիւններ հաստատուին երկու երկիրներուն միջեւ : « Ատոր համար անհրաժեշտ է կարգադրել բոլոր վիճելի հարցերը եւ բարեկամութեան դաշնագիր մրկնքել : Իտալիա կ'ուզէ քաղաքական տեւական գործակցութիւն մը վարել Եուկոսլավիոյ հետ : Տնտեսապէս երկու երկիրները իրար կը լրացնեն » :

Փարիզի մէջ ալ սիրալիր ցոյցեր կատարուեցան ի նպաստ Եուկոսլավիոյ :

Երեք ամիս դրօշի տակ պիտի մնան իրենց շրջանը լրացուցած զինուորները

Ինչպէս կը նախատեսուէր, կառավարութիւնը շաբաթ օր վաւերացուց զինուորական բարձրագոյն յանձնաժողովին որոշումը, որուն համաձայն առժամապէս դրօշի տակ պիտի պահուին այն զինուորները որոնք ըստ օրինի պիտի արձակուէին ապրիլ 13ին : Յանձնաժողովը թելադրած էր վեց ամիս, բայց նախարարական խորհուրդը առ այժմ բաւական սեպեց երեք ամիսը (առ առաւելն մինչեւ յուլիս 14) : Թերթերը 60,000 կը հաշուեն այս կարգի զինուորներու թիւը :

Այս առթիւ պատերազմական նախարարը հետեւեալ հրամանը ուղղեց զինուորական կառավարիչներուն եւ շրջանային հրամանատարներուն.—

« Կառավարութիւնը գործադրելով օրէնքով նախատեսուած միջոցներէն մէկը, որոշեց առժամապէս դրօշի տակ պահել այն զինուորները որ պիտի արձակուէին մօտերս : Եղածը պարզապէս ապահովութեան միջոց մըն է : Ֆրանսա իր զաւակներէն 1,500,000 հոգի կորսնցուց, եւ չուզեր նորէն այդպիսի զոհողութիւն մը կրել. ուստի հարկադրուած է որ եւ է անակնկալի դէմ ապահովել իր հողը : Մեր երկիրը դրամական ծանր բեռներ կրեց պաշտպանողական կազմակերպութեանց ցանցով մը ամրացնելու համար իր սահմանագլուխը : Այդ կազմակերպութիւնները արժէք ունին այնքան որքան զինուոր կը պահեն : Սպասելով որ նորագիր զինուորները բաւարար մարդանք ստանան սահմանագլուխի պահպանութիւնը ստանձնելու համար, Ֆրանսա պէտք ունի բոլոր մարզուած զինուորներուն, ապահովութեան եւ անդորրութեան համար : Բովանդակ աշխարհ իր աչքերն ուղղած է Ֆրանսական բանակին վրայ, որ իր կարգապահ դիրքով ու հայրենասիրութեամբ ցոյց պիտի տայ թէ այն առաքինութիւնները զորս ապացուցած է դարերու ընթացքին, միշտ կենդանի են զաւակներուն սրտին մէջ անոնց որոնք լման չորս տարի բարձր եւ անաստան պահեցին եռագոյն դրօշը : Ներկայ հրամանը պէտք է կարդալ երեք յաջորդական կոչերով » :

Խուզարկութիւն «Իւմանիթէ»ի խմբագրատան մէջ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՊ ՈՒՆԻ ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ՀԵՏ

Շաբաթ օր բազմաթիւ գաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններ կոխեցին «Իւմանիթէ»ի խմբագրատունը, իբրեւ հետեւանք համայնավար գործիչի մը, Ռընէ Պէսօնի ձերբակալութեան, որ կատարուած էր անցեալ կիրակի օր : Այս գործիչին տան մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, հաստատուած էր թէ կ'աշխատի կապուիլ զինակի գործարանի մը մէջ եւ մասնաւորապէս հետամուտ էր գաղտնիքներ իմանալու : Մեքենագիր նամակ մը, որ գրկուած էր «Իւմանիթէ»ի Փարիզի կեդրոնէն, կը յայտնէր թէ ինչպէս պիտի օգտագործուէին ձեռք բերուած տեղեկութիւնները : Եղած պահանջին վրայ, հարցաքննիչ դատաւորը շաբաթ առտու ժամը 9.15ին մտաւ « Իւմանիթէ »ի խմբագրատունը, իր օգնականներուն հետ : Ոստիկանական տեսուչներ չէնքէն ներս մտնելով, վար դրին ով որ կար, մինչ ուրիշ ոստիկաններ դուռին առջեւ կեցած կը հսկէին : Ներս մտնելու արտօնութիւն կը տրուէր միայն անոնց որ անդամ էին համայնավար կուսակցութեան : Վեթերան գործիչ մը, Քլամամուս, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, չկրցաւ ներս մտնել, որովհետեւ միասին չէր առած կուսակցութեան անդամատոմսը : Բազմաթիւ ոստիկաններ դիրք բռնած էին խմբագրատան մօտերը եւ անխնայ կը ցրուէին կուսակցութեան անդամները, որոնք կ'ուզէին համախմբուիլ փողոցին մէջ : Խուզարկութիւնը տեւեց չորս ժամ : Ոստիկանութիւնը կ'ուզէր ձեռք անցընել մեքենագիր նամակին բնագիրը եւ տեղեկութիւններ ստանալ թերթին խմբագիրներէն : Վերջապէս գտնուեցաւ նամակին ստորագրողը, ուսուցիչ Ռընէ Բօլաս, որ չատ կարճ պատասխան մը տուաւ եղած հարցումներուն,— « Չեմ գիտեր : Տեղեակ չեմ » : Հարցաքննուեցան նաեւ թերթին վարչական տնօրէնը, հաշուակալը եւ մեքենագիր օրիորդ մը, որոնք մերժեցին պատասխանել : Քաղքենի թերթերը կը գրեն թէ լրագրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ "ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ,,

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Պուլվար Օսմանի «Ազգ. ժողով»ը : Հրաւիրուած էին 38 կազմակերպութիւններ, որոնցմէ 22ը ղրկած էին իրենց ներկայացուցիչները : Մերժողական պատասխան գրկած էին Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, Հայ կաթոլիկ եկեղեցիի վարչութիւնը, Բարեգործականը, Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւնը, Բժշկական Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Համազգայինը, Թէքնիքէններու Ուսումնասիրութեանց Միութիւնը, Մուրատ Ռափայէլեան Սաներու Միութիւնը, զոյգ «Օֆիս»ները, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը եւն. : Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ ընտրուեցաւ 9 հոգինոց վարչութիւն մը, մէկ տարուան համար :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ԱՐՈՒԵՍՏ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԻ

Փիէռ Օտիս, որ ամէն օր կնող տոմս մը ունի Փարի – Միտի թերթին մէջ, յանախ թարգմանուած Ցառաջի կողմէ, 6 Ապրիլի թիւով կը քննադատէ օտար աշխատաւորներու մասին ձեռք առնուած միջոցները որոնք քաոս մը ստեղծած են ինչպէս օտարներու, նոյնպէս ֆրանսական իշխանութեանց մէջ : Այդ անիշխանութիւնը յանախ շատ սուղի կը նստի երկրին վրայ, ինչպէս դիտել կուտայ Փիէր Օտիս :

— Երբ վտարման հրաման կը տրուի անբաղձալի օտարականին եւ օտարականը չի հեռանար երկրէն, կառավարութիւնը մէկ միջոց միայն գտեր է իր հրամանը գործադրելու,— Բանտարկել օտարականը :

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւնները եւ գաւառական դատարանները վերջերս հաստատեցին թէ ո՛րքան ծիծաղելի կարգադրութիւն է այդ, դեռ աւելին՝ հակամարդկային :

Օրինակ,— ահա օտար աշխատաւոր մը, որ դատապարտուած է մէկ օրուան բանտարկութեան : Մեքենական ձեւով, այդ աշխատաւորը կը ստանայ անմիջապէս երկրէն հեռանալու հրամանն : Եւ որովհետեւ օտարականը չի կրնար դուրս ելլել երկրէն, — ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի զայն,— ֆրանսական իշխանութիւնները կը բանտարկեն զայն, յետոյ ազատ կ'արձակեն, նորէն կը բանտարկեն, վերջը ազատ կ'արձակեն, դարձեալ կը բանտարկեն, եւ այսպէս 9 ամսուան բանտարկութիւն մը որ պետութեան կ'արժէ 24,000 ֆրանք : Երբ օտարական մը իր երկիրը ղրկելը պիտի արժէր 53 ֆր 75, խելացութի՞ւն է, կը կարծէք, 24,000 ֆրանք ծախսել՝ բանտարկելով զայն :

Բայց ասկէ զատ տմարդի կարգադրութիւն է վտարել ամէն օտար աշխատաւոր, պարզապէս որովհետեւ աննշան յանցանքի մը համար բանտարկուած է մէկ օր, երկու օր : Երբ օտար աշխատաւորը, ակամայ արկած մը ունեցեր է, ոճրագործ մը չէ վերջապէս որպէսզի արդարանալի ըլլար զայն դատապարտելու մշտնջենական այդ բանտարկութեան : Արդարեւ պարզապէս մշտնջենական բանտարկութեան կը դատապարտուին բոլոր օտար աշխատաւորները, որոնք հայրենիք չունին ու տարագրուած են,— եւ այս խեղճերը պետութեան մը բանտէն հազիւ ազատած կը մտնեն ուրիշ պետութեան մը բանտը :

Կարելի՞ էր հարցնել, տակաւին ի՞նչ պիտի պատահէր եթէ Ֆրանսա, հակառակ իր աւանդութիւններուն, չըլլար տրամաբանութեան եւ մարդկայնութեան հայրենիքը :

Նոր օրինագիծ՝ արտաքսուած օտարներու մասին

Խումբ մը ազգայնական երեսփոխաններ, Պ. Պ. Բասիլէ Վալա, Ռընէ Տօմանժ եւ Ժան Լը Քուռ Կրանմէզօն երեսփ. ժողովին յանձնեցին օրինագիծ մը, օտարազգիներու բնակութեան եւ արտաքսման մասին : Յիշելով զանազան դէպքեր, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի տանք յառաջիկային, օրինագիծը մասնաւորապէս կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.—

1.— Չարտաքսել այն օտարականը որ ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ եւ որմէ մէկ կամ աւելի զաւակներ ունի, ծնած՝ Ֆրանսայի մէջ, եթէ այդ օտարականը բնտանիքի պետի պաշտօնը կը կատարէ :

2.— Այն օտարականը որ առ նուազն հինգ տարի ծառայած է Ֆրանսական բանակին մէջ :

3.— ԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՎԻԶԱՆ ՍՏԱՆԱԼ ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐ ՄԸ ՄՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ՀԵՌԱՆԱԼ ԵՐԿՐԷՆ :

4.— Անչափահաս օտարականները (18 տարեկանէն վար) :

Արտաքսումէ ազատելու միջոց մը

« Ժուռնալ » կը գրէ թէ ամուսնական գործակալութիւն մը օտարուհիներ կ'ամուսնացնէ Ֆրանսացիներու հետ, որպէսզի հպատակ համարուին եւ չարտաքսուին : Իբրեւ փաստ կը յիշէ թէ 70 տարեկան Ֆրանսացի մը համոզած եւ պսակած են, քիչ մըն ալ դրամ ցնծալով : Խնդիրը ոստիկանութեան հաղորդուած ըլլալով, պատասխանած են թէ յաճախադէպ են այսպիսի պարագաները, բայց դժուար է հետապնդել ամուսնական գործակալութիւնները, որոնք արգիլուած չեն : Եթէ ոստիկանութիւնը ժամանակին լուր առնէ գործուած խարդախութեան մասին, կրնայ միջամտել, այլապէս անզօր է :

Ամէն պարագայի մէջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը նշանակուած է, որպէսզի պրպտումներ կատարէ եւ երեւան հանէ խարդախ ամուսնութիւնները : Կ'ըսուի թէ այս հնարքէն օգտուած է նաեւ Գերմանուհի մը, ամուսին առնելով հիւանդանոց ինկած խեղճ Ֆրանսացի մը :

Բուշկինի արձանը Երեւանի մէջ

Բուշկինի մահուան 100ամեակին առթիւ, բանաստեղծին արձանը պիտի կանգնուի Երեւանի մէջ : Շինութիւնը յանձնուած է արձանագործ Արայ Սարգսեանի :

Բուշկին, որուն բանաստեղծութիւններէն շատերը թարգմանուած են հայերէնի, այցելեց Երեւան մենամարտի մը մէջ, 1835ին :

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ օրինական գործողութիւնները լրացած ըլլալով, քաղաքապետութեան յանձնուած է Բանկալթիի հայկական գերեզմանատան «Թափու»ն (սեփականագիր) : Այս օրերս պիտի ձեռնարկուի գերեզմանատունը մասերու բաժնելու : Այս առթիւ «Ագշամ » կ'ըսէ թէ քաղաքապետութիւնը դատ պիտի բանայ պատրիարքարանին դէմ, պահանջելով ոչ միայն 20,000 ոսկիի երաշխաւորութեան դրամը, այլեւ ուրիշ գումար մը, իբրեւ հատուցում, առարկելով թէ տարիներու դատավարութեան պատճառաւ հողին գինը ինկած է...

»»» • • «««

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, Կրասնոտարի մէջ, հինգ խորհրդային պաշտօնատարներ, որոնց չորսը կը պատկանին քրէական ոստիկանութեան, իսկ հինգերորդը՝ բանտային վարչութեան : Ամբաստանուած են թէ կաշառելով ազատ արձակեր էին կարգ մը բանտարկեալներ :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ ԵՒ ՆՈՐ ԱԽՈՐԺԱԿՆԵՐ

Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ՝ Գերմանիոյ կողմէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական սահմանափակումներու ջնջումը հանդարտութեամբ դիտուած է Թուրք քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Այս «հանդարտութիւն»ը, կ'երեւի, պէտք է բացատրել սա իմաստով, թէ Թուրքիա չունեցաւ այն խռովքը, որուն մատնուեցան Ֆրանսա եւ Փոքր Համաձայնութեան պատկանող պետութիւնները։

Միւս կողմէ, սակայն, նոյն Թուրքիան գերմանական քայլին մէջ տեսաւ նախընթաց մը ու մտահոգուեցաւ թէ անոր օրինակին կրնան հետեւիլ նաեւ միւս «պարտեալ»ները, որոնց կարգին նաեւ Պուլկարիա։

Այս հետեւութիւնը այնքան բնական էր որ, Փոքր Համաձայնութեան նման, Պալքանեան Համաձայնութեան պետութիւնները եւս իրար անցան եւ, անտարակոյս, դիմումներ կատարեցին կամ «կանխարգել միջոցներ» ձեռք առին՝ իրենց կարգին անակնկալներու առջեւ չգտնուելու համար։

Մասնաւորելով խօսքը Թուրքիոյ վրայ՝ անոր բովանդակ ուշադրութիւնը, անշուշտ, կեդրոնացաւ հիւսիսային դրացիին՝ Պուլկարիոյ վրայ, որուն հետ իր յարաբերութիւնները վերջերս շատ ալ սիրալիր կամ բարեկամական չեն։ Մանաւանդ որ, յունական վերջին ըմբոստութեան առթիւ Պուլկարիա, շատ արդարանալի մտահոգութեամբ մը, անհրաժեշտ գտած էր զօրացնել իր հարաւային սահմանները։ Թուրքիոյ այդ մտահոգութիւնը կը բացատրուի նաեւ այն իրողութեամբ որ՝ Էնկիւրիի պուլկարական նորընտիր դեսպանը, Պ. Փավլով,— որ երկրորդ անգամն է որ այդ պաշտօնով Թուրքիոյ մայրաքաղաքը կ'երթայ եւ առէնին օսմ. Խորհրդարանի անդամ է եղած,— իր յանձնարարագիրները ներկայացման հետ հարկ դատած է հաւաստիքներ տալ թէ՝ Պուլկարիա պիտի չհետեւի Գերմանիոյ օրինակին։

Անշուշտ, քաղաքական կեանքի մէջ, նման հաւաստիքներ ժամանակաշրջանի մը սահմանափակումը չունին ու տրուած պայմաններուն մէջ տրուած որոշման մը արտայայտութիւնն են։ Այսինքն՝ այդ կամ այլ հաւաստիքներէն երբեք կարելի չէ հետեւցնել որ զայն տուող պետութիւնը տեւապէս պիտի մնայ անոր հետեւող։ Մանաւանդ ներկայիս, երբ քաղաքական դէպքերը այնքան արագ վերիվայրումներ կ'ունենան, օրէ օր աշխարհը նոր անակնկալներ կ'արձանագրէ եւ չենք գիտեր թէ մէկ արեւածագէն միւսը ինչեր տեղի կ'ունենան։ Ուրիշ խօսքով, «օրերը յղի են» բացատրութիւնը գուցէ երբեք այնքան բնորոշ եղած չէ՝ համաշխարհային քաղաքականութեան տեսակէտէն՝ որքան այժմ։

Թողլով ուրեմն վաղուանը վաղուան, հարկ է այս բոլորէն հետեւցնել, թէ Թուրքիա անգամ մը եւս ու փաստօրէն կ'ապացուցանէ իր կասկածոտ ու ոչ-բարեկամական դիրքը դէպի հարեւան Պուլկարիան։ Թուրք մամուլին կամ առ հասարակ Թուրքիա հրատարակուող թերթի հետեւող մը կը նկատէ, արդէն, թէ Թուրք թերթերու Սոֆիայի թղթակիցները վերջերս որքան դիտումնաւոր լուրեր կը հեռագրեն կամ գրի կ'առնեն։ Այսպէս, դեռ քանի մը օր առաջ «Ճումհուրիէթ» հրատարակած էր հեռագիր մը իր Սոֆիայի թղթակիցէն։ Համաձայն այդ հեռագրին, իբրեւ թէ Պուլկարիոյ դահլիճը վստահութիւն չի ներշնչեր Նուկոուլավիոյ, թէ՝ Պելկրատի պուլկար դեսպան Պ. Քաչասով, «որ այնքան մեծ յոյսեով գնաց», ցաւը որ եւ է չօշափելի արդիւնք ձեռք ձգած չէ, եւ թէ, վերջապէս, Պուլկարիա կրկին կամ վերջը վերջը պիտի յածի խալական ջուրերուն վրայ...

Այս քանի մը տողերը կը մատնեն, արդէն, թէ Էնկիւրիի նատողներն ու իրենց բազմատեսակ գործակալները լրջօրէն մտահոգ են պուլկարեւսերպ մերձեցումով, որուն իբրեւ հետեւանք, կը խորհին անոնք, Պուլկարիոյ դժգոհութիւնները, բաղձանքները կամ ձգտումները «դէպի հիւսիս»էն հրաժարած եւ ուղղուած են «դէպի հարաւ»...

Թուրքերը գիտեն նաեւ թէ առիկա ոչ թէ այս կամ այն դահլիճի մասնակի քաղաքականութիւնն է, այլ, կարելի է ըսել, ամէնէն իրապաշտ նըկատուած քաղաքականութիւնը, որ, միանգամայն, հանրային հիմնաւոր կարծիք մը դարձած է այլ եւս։

Գերմանական քայլին իբրեւ հետեւանք, Թուրքիա, սակայն, ունի ե՛ւ «խրախուսիչ» կողմ մը։ Դաշնագրի ջնջումը ան կը փորձէ նկատել առ հասարակ բոլոր դաշնագիրներու զինուորական սահմանափակումներուն ջնջումն ու, յենլով իրեն հաճելի այդ մեկնութեան, սկսեր է վերջերս կրկին ծամծմել Տարտանէլի սպառազինման արգելքը վերցնելու նման խօսքեր։

Կը յիշուի, անշուշտ, որ Րիւշտի Արաս ամիէ առաջ ալ անգամ մը այս հարցը փորձեց սեղանի վրայ բերել եւ, ինչպէս առէնին գրեցինք, անմիջապէս լռելու ժողվեց։ Իրենց այդ արագ նահանջը բացատրեցին անով որ «Անգլիոյ հանրային կարծիքը կրնար դժգոհիլ»։ Այս անմեղ ու փափկանկատ նախադասութեան ներքեւ, սակայն, ծածկուած է երկու հակոտնեայ եւ ուժեղ քաղաքականութեանց խուլ պայքարը։

Նեղուցներու հարցը բաւական հին է։ Բայց, ան, վերջին պատերազմէն առջին, շրջուած ձեւով մը կը ներկայանայ։ Անգլիա երկար ատեն պայքարեցաւ զայն գոց պահելու համար։ Այդ շրջանին, Ռուսիա այլապէս տրամադրուած էր դէպի Թուրքիան եւ «դէպի Միջերկրական»ը չէչտուած քաղաքականութիւն մըն էր։ Իսկ այդ քաղաքականութեան կամ ձգտումին հիմնովին դէմ էր Լոնտոնը։

Հիմա ուրիշ կերպ են դասաւորուած ուժերն ու շահերը։ Լօզանը, ուր Քըրզըն ու Ըսմէթը բախեցան իրարու, արգիլեց Նեղուցներու սպառազինումը։ Թուրքիա, հակառակ իր ճիգերուն, չկրցաւ Անգլիոյ համաձայնութիւնը առնել՝ Տարտանէլը զինելու համար այն վիճակին մէջ, որուն կողմնակից էր, նախ քան ընդհ. պատերազմը, նոյն Լոնտոնը։ Լօզանէն վերջ, տարիներու ընթացքին, Թուրքիա հաշտուած կը թուէր այդ իրողութեան հետ։ Բայց, վերջերս ըսկսաւ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացընել, Թրակիոյ նման, ե՛ւ Տարտանէլի վրայ։ Մտքերու մէջ թարմ է Վորոշիլովի այցելութիւնը՝ Չանաքքալէ։ Այս պարագան ցոյց կուտայ, արդէն, որ Ռուսիան ալ, իր կարգին, նախապատերազմեան իր ցանկութեան ճիշդ հակառակը կը բաղձայ այսօր։ 1914էն առաջ ան կ'ուզէր որ բաց ըլլար Նեղուցը։ Այժմ կը բաղձայ, որ գոց ու ամրացուած ըլլայ։

Հասկնալի է, ուրեմն, որ Տարտանէլի հարցը զուտ Թրքական պաշտպանողական հարց մը չէ։ Ճիշդ է, դերերը փոխուած են, ու ինչ որ երէկ Անգլիան կ'ուզէր եւ Ռուսիան չէր ցանկար, այսօր Ռուսիան կ'ուզէ եւ Անգլիան չի ցանկար։ Բայց, էականը միայն այն չէ թէ ով «բաց»ի եւ ով «գոց»ի կողմնակից է։ Այլ այն, որ այդ երկու մեծ ուժերը կրկին հակադիր կեցած են հոն։ Իսկ Թուրքիան եթէ միշտ կը մնայ զինելու տեսակէտին, երէկ կը կռթնէր Անգլիոյ իսկ այսօր՝ Ռուսիոյ վրայ։

Այս պայմաններուն մէջ, հասկնալի կ'ըլլայ թէ ի՛նչ կը նշանակէ «Անգլիոյ հանրային կարծիքը չժդգոհեցնելու» թրքական փափկանկատ բացատրութիւնը։

Ինչպէս ըսինք, Թուրքիա, յենլով Գերմանիոյ քայլին վրայ, կը փորձէ կրկին այդ հարցը սեղանի վրայ բերել։ Կասկած չկայ, որ ան, իրականին մէջ, միշտ ալ, գաղտնի կամ յայտնի ձեւերով, կ'ամրացնէ Նեղուցը, որոշ չափով։ Բայց, այս հարցին մէջ ուշագրաւն ու կարեւորը այն է, որ Լոնտոն շատ յստակ պատասխան մը բանաձեւած է առոր դէմ,— «Ջնջենք ամբողջ Լօզանը»։

Այդ պատասխանը ստացաւ Թ. Րիւշտի Արաս՝ ամիէ առաջ, պիտի ստանայ ե՛ւ վաղը։ Պատասխան մը, որ բաւական վրդովիչ էր քէմալական Թուրքիոյ համար, քանի որ ինք անոր կռթնած է։

Ինչպէս կը տեսնուի, խնդիրը բաւական փափուկ է ու միանգամայն բարդ եւ մեծարժէք։ Նոյնքան փափուկ է ե՛ւ Թուրքիոյ դիրքը ու ճիշդ այդ է պատճառը որ արդէն իսկ պատգարիին Լոնտոնը այնքան հանդարտ է նման լուրերու կամ պահանջներու առջեւ։

Միամիտ փորձ մը կամ աւելի ճիշդ, աններելի յաւակնութիւն մը պիտի ըլլար նախատեսութիւններ ընել այս մասին։ Բաւականանանք, ուրեմն արձանագրելով իրողութիւնները՝ այնպէս ինչպէս որ են կամ կ'երեւին մեզի, ու քաղաքական այս թոհուբոհին մէջ ջանացինք ընդգծել միայն այն որ ուղղակի կամ անուղղակի կը շահագրգռէ մեզ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1500ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Մարտ 30ին եւ 31ին Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցան սգահանդէսներ, ի յիշատակ Պելժիոյ Ալպէր Թագաւորին, Եուկոսլավիոյ Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարար Լուի Պարթուի, նախաձեռնութեամբ նախկին մարտիկներու միջազգային Դաշնակցութեան Ռումանիոյ հատուածին կիներու բաժնին։ Այս հանդէսներուն ներկայ եղան կառանոց պատգամաւորութիւնները Ֆրանսայէն, Եուկոսլավիայէն, Պելճիքայէն, եւ Ռումանիոյ պետութիւններու ներկայացուցիչներ։ Պատգամաւորներու շարքին, պատուոյ տեղ տրուած էր Հայ նախկին մարտիկներու պատգամաւորութեան, բաղկացած հինգ հոգիէ։

Տօմնիցա Պըլաշա եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած սգահանդէսին մասնակցեցաւ նաեւ հայկական պատգամաւորութիւնը եռագոյնով։

Իշխանուհի Քանթաքուզինօ անձնապէս շնորհակալութիւն յայտնեց հայկական պատգամաւորութեան։

⁂ Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500-ամեակին առթիւ տեղի ունեցան եւ պիտի ունենան շարք մը հանդիսութիւններ, հայ եւ ռումէն հասարակութեան համար։ Մինչեւ հիմա տեղի ունեցաւ Կոմիտաս երգչախումբի համերգը Պուքրէշի լաւագոյն սրահներէն մէկուն մէջ։ Ռուսանողական միութեան հրաւէրով դասախօսեց ռումէն յայտնի բանաստեղծ Gala Galaction, իսկ կիրակի 31 մարտ տեղի ունեցաւ «Րաֆֆի» մշակութային միութեան նախաձեռնութեամբ հանդէս մը, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Այս առթիւ խօսք առին կաթողիկէ առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան եւ Պ. Յ. Ճ. Սիրունի։

Նկատի ունենալով որ ներկայ 1935 տարին նուիրուած է 1500ամեակի հանդիսութիւններու, կազմուեցաւ 14 միութիւններէ յանձնախումբ մը որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ զանազան միութիւններու աշխատանքները համադրել, չխաչաձեւելու համար իրար։ Երկրորդ՝ Թեմական իշխանութեան նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ վերջին պահուն ուրիշ յանձնախումբ մը որ պիտի կազմակերպէ եկեղեցական եւ գպրոցական հանդէսներ։ Ասոնցմէ անկախ հայ մշակոյթի բարեկամներու ընկերակցութիւնը բացառապէս ռումէն եւ օտար հասարակութեան համար ծրագրած է հանդիսութեանց եւ դասախօսութեանց շարք մը։ Այս առթիւ կազմելով պատուոյ յանձնախումբ մը որուն մաս կը կազմեն նախագահ փրոֆ. Եօրկա, արտաքին նախարար Ն. Թիթուլէսքու, կրթական նախարար Տոքթ. Անկէլէսքու, զաւառութեանց եւ արուեստից նախարար Եօն Լէփէտատու։ Նախկին նախարար երեսփոխան եւ ազգային գիւղացիական կուսակցութեան պետ Եօն Միհալաքէ, նախկին նախարար, երեսփոխան եւ հողագործական միութեան կուսակցութեան պետ Ք. Արճէթօյանու, երեսփոխան համալսարանական փրոֆէսօր եւ ազգային պատական կուսակցութեան պետ Կ. Պրըթիանու, նախկին նախարար եւ ժողովրդական կուսակցութեան պետերէն Հայազգի Թրանքու-Եաշ, նախկին նախարար, երեսփոխան եւ գիւղացիական արմատական կուսակցութեան պետ Կ. Եունեան, նախկին նախարար, ակադեմիայի անդամ եւ ազգ. հողագործական կուսակցութեան պետ Պ. Օքթավեան Կոկա, ակադեմիի նախագահ եւ նախկին նախարար փրոֆ. Լ. Մրազէք, ակադեմիի անդամ եւ մատենադարանի պետ զօրավար Ռօզէթթի, Պուքրէշի նախկին քաղաքապետ Տէմ. Տօպրէսքու, Ռումէն կաթոլիկներու Մեթրոպոլիտ արք. Չիզար, նախկին նախարար եւ Ունիվէրսուլ մեծ թերթի տնօրէն Պ. Ս. Փօփէսքու, սոյն անձնաւորութիւնները համակրական նամակներով ընդունած են յանձնախումբի անդամակցութիւնը։

Մայիսի առաջին շաբթուն մէջ տեղի պիտի ունենայ հայ արուեստի եւ մշակոյթի նուիրուած մեծ հանդիսութիւն մը եւ տարուան ընթացքին զանազան դասախօսութիւններ ռումէն հասարակութեան համար ըստ հետեւեալ ցանկին, Ա.— Հայ արուեստը, Բ.— Հայ գրականութիւնը, Գ.— Հայ նկարչութիւնը, Դ.— Երաժշտութիւնը, Ե.— Հայ ճարտարապետութիւնը, Զ.— Հայ գիտութիւնը, Է.— Ռումէն հեղինակներ Հայերու մասին, Ը.— Գերման գիտնականներու դերը հայ մշակոյթի լուսաբանութեան մէջ, Թ.— Ֆրանսացի գիտնականներ եւ հայ բանասիրութիւնը։ Կիրակի գիշեր Կոմիտաս երգչախումբը պիտի երգէ գերման հասարակութեան համար, իսկ երկուշաբթի «Կոմիտաս» պիտի երգէ ռատիոյէն։

ՀԱՅԱՀԱՅԵՑ ԹՈՒՈՒՑԻԿ ՄԸ

⁂ Տեղական փոքր թերթ մը անցեալ շաբթու անտեղի բարբաջանքներ ըրած էր հայ առեւտրականներու հասցէին, ըսելով թէ «Նանսէնեան անցագրով այս Հայերը» եկած են Ռումանիա եւ տիրած առեւտրական հրապարակին, ու տեղի կուտան անըմդունելի մրցակցութեան մը։ Նոյն իմաստով թռուցիկներ բաժնուեցան անցեալ օրերը Պուքրէշի փողոցներուն մէջ, հրաւիրելով պօյքօթի ենթարկել հայ առեւտրականները, միւս կողմէ 26 ռումէն առեւտրականներ դիմած են պաշտօնական օրգաններու, խնդրելով որ այլեւս արտօնութիւն չտրուի Նանսէնեան անցագրով Հայերու առեւտուրով զբաղելու։

Ըսել անմիջապէս որ այս բողոքի ցոյցերը բնական ընդվզումի մը արդիւնք չեն։ Ռումէն հասարակութիւնը երբեք դժգոհ չէ Հայերէն, այնպէս որ այնքան ալ իրար անցնելու բան չկայ։ Խնդիրը պարզապէս Հրեաներու կողմէ կազմակերպուած է, անպաշտօն հանգամանք ունի եւ կը ձգտի չէզոքացնել ուղղակի Հրեաներու դէմ սկսած պայքարը, որ վերջերս սուր հանգամանք մը ստացաւ։ Այսուհանդերձ անփոյթ գտնուելու չէ։ Դեռ երէկ 40 հայ առեւտրականներ առեւտրական սենեակ մը հիմնեցին, պէտք եղած հակապայքարը տանելու համար։

ԲԱՆՈՒՈՐ

ԱՆՕԴԱՁՈՒԹԻՒՆ Է

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Ատենէ մը ի վեր Մարսէյլի մեր հայրենակիցները մոռցած են իրենց առօրեայ հոգերը, ինչպէս նաեւ գործազրկութիւնը ու նպաստազրկութիւնը եւ ծանր մտահոգութեանց կատարեալ անելի մը մատնուած են ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան խնդրով։

Ինչպէս առհասարակ մեր բոլոր դժբախտութեանց օրերուն, այժմ ալ ասպարէզ բացուած է զանազան չարաշահութեանց համար։

Մարսէյլի Հայերու բացարձակ մեծամասնութիւնը փրանսերէն լաւ չըգիտնալուն համար, ինքնութեան թուղթերու առթիւ տրուած հարցարաններու լեցնելու ատեն մեծ դժուարութիւններ կը քաշէ։

Քանի մը բառ փրանսերէն խօսող, առանց տառասխալի իրենց անունները գրել չգիտցող մարդիկ, փառասիրութենէ մղուած, իրենց փրանսագէտ ըլլալը ապացուցանելու համար, իրենց ազգականներուն, հայրենակիցներուն եւ ծանօթներուն սիրայօժար ծառայութիւն մատուցանելու խնդրանք ներկայացնելով, «յօնք շտկելու տեղ, աչք կը հանեն», սխալ պատասխաններ գրելով, յաճախ վնասակար բաներ արձանագրելով հարցարաններուն մէջ։

Կան նաեւ չահագործողներ ալ, որոնք օգտուելով պատեհութենէն, 4—5 փրանք առնելով, հարցարանները կը լեցնեն, առանց սակայն ծանօթ ըլլալու տրուած հարցերուն հետապնդած նպատակին, աւելորդաբանութիւններու տեղի տալով, կոպիտ սըխալներ արձանագրելով եւ ենթականերուն վիճակը առոյդ վտանգի ենթարկելով։

Ընդունուած օրէնք է աշխատանքի համար վարձատրուիլ, պայմանաւ որ կատարուած աշխատանքը ըլլայ օգտակար, անթերի եւ անվտանգ։

Ճիշդ է որ մեր մաս մը հայրենակիցները, երբեմն դիւրահաւան, յաճախ ալ խնայողութեան համար այսպիսի պարագաներուն, յանձն չեն առներ փոքր նեղութիւններ, ինչպէս նաեւ նիւթական պզտիկ զոհողութիւն մը, չմտածելով որ աննշան թերութեան մը համար, պիտի ենթարկուին աւելի մեծ տառապանքներու եւ դժբախտութիւն պատճառելու առիճան նեղութիւններու, նիւթական վնասներու։

Բաւականանանք միայն 3 օրինակներ արձանագրելով.—

1.— Մշեցի ծերուկ մը, որ 13 տարիէ ի վեր Ֆրանսա կ'ապրի եւ մէկէ աւելի օգտուելիք հանգամանքներ ունի, իր հարցարանին մէջ սխալ պատասխաններ գրուած են։

Ա.— Քանի՞ տարի Ֆրանսա կը բնակի հարցումին դէմ գիծ մը քաշուած է.

Բ.— Զաւակներուն հպատակ ըլլալու պարագան չէ չէշտուած։

Գ.— Ի՞նչ աշխատանք կ'ուզէ ստանձնել հարցումին դէմ գրած է «ոչինչ»։

2.— Երիտասարդ մը, (Վանեցի) ամուրի է,

Ա.— Կինդ ի՞նչ հպատակութիւն ունի, հարցումին պատասխանած է R. O. Arménienne մինչ նոյն հասցին ճիշդ վերեւը գրուած է՝ ամուրի է։ Եւ դեռ ուրիշ սխալ պատասխաններ։

3.— Երիտասարդ կին մը, Հարցարանին մէջ, արձանագրած է որբեւայրի, յաջորդ հարցումին դէմ գրուած է թէ ամուսինը ռուսահպատակ է։ Աշխատաւորի հարցին դէմ արձանագրած է «վճռական», մնացած ամուսնոյն զբաղումը։

Ահա թէ ինչպէս անուշադրութեամբ կը տուժեն մեր հայրենակիցները։

Զգոյշ պէտք է ըլլալ։

Միւս կողմէ, անխղճութիւն է այսպիսի օրերուն, թշուառներու թշուառութիւնը շահագործել, կամ անփառութեան զոհ դարձնել մեր հայրենակիցները։

Վարազ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Գրական լեզուի խնամեալ, եւ երբեմն սեթեւեթ դարձուածներն ռամիկին անսովոր են, վերացական գաղափարներու խտացումն իր հասողութենէն վեր կը զգայ, հոգեխօսական կնճռոտ հիւսուածքներն՝ ամպային տարտամութիւններ են իրեն համար։ Ռամիկն աւելի իր բառերուն մէջ կ'ապրի, անոնք շատ աւելի անմիջական, թարմ իրականութիւններ են — իր բազկեբակին պէս բարախուռն, քան որ գուցէ կարող է զգալ գրագէտն անգամ։

Սուզուած բնութեան մշտահոս փոփոխութեանց մէջ՝ իր լեզուին ալ թաւալումը կը խառնէ այդ հոսանքին։ Եւ այդպէս ներշնչուած՝ բառեր կը ստեղծէ ինքնաբուխ — բառեր՝ ժայռերու կարծրութեամբ եւ ամպերու փափկութեամբ, փոթորիկի ուժգնութեամբ եւ զեփիւռի հեզութեամբ, վիհերու տխրութեամբ եւ արեւու պայծառութեամբ։ Իրեն համար չկայ հաստատուն բան, բացի երկրագունդէն, ոտքին տակ, եւ երկնակամարէն՝ գլխուն վերեւ, ուրիշ ամէ՛ն, ամէն բան հոսանուտ եւ փոփոխական է ընդհանութեան մէջ։ Քիչ խօսքով եւ պարզ բառերով՝ ռամիկն աշխարհնե՛ր կ'ապրի հոգեպէս, իր սրտին ու մտքին կը սպառէ։ Ասկից՝ այն կարճ առածները, այն պարզուկ առակները եւ այն յանդուգն վիպասանութիւնները, որոնք երբեք չեն մեռնիր ... Այս ամէնը, կրնանք ըսել, ռամկօրէնի բաբեմասնութիւններն են, անոր ներքին արժէքը կը ներկայացնեն։ Այդ խորապէս գեղեցիկ ներքնոյն կը համընթանայ սակայն, քիչ բացառութեամբ աղճատ եւ անտաշ արտաքին մը, որ է լեզուին քերականական եւ հնչաբանական կողմը։

Ռամիկը՝ բառերու հոլովներէն եւ բայերու ժամանակներէն այն միայն կը պահէ իր լեզուին մէջ, ինչ որ անհրաժեշտ է առօրեայ կենակցութեան համար։ Եւ այդչափն ալ ուրիշ շատ մը բառերու նման ամփոփելով, սըղելով կամ թէ ձայնաւորները դուրս ձգելով, բաղաձայնները խտացնելով՝ խժաձայն լեզու մը կը ստեղծէ։ Ինքզինքը հաղորդելու փութկոտութենէն մղուած՝ անվրդով լայնորտութեամբ բառերու հինն ու նորը, գեղեցիկն ու տգեղը, ռոհմայինն ու օտարը կը խառնէ իր խօսքին մէջ։ Ասով բնական է թէ այդպիսի լեզու մը «խեց-բեկագոյն», «խոչորագոյն» եւ «դժ-ուարիմաց» դառնար գրական հայերէնի վարժ ականջներու համար, եւ երկուքն ալ, գրականն ու ռամկօրէնը իրարմէ՝ անհամեմատ չափերով խոտորէին եւ գրեթէ անհաղորդ դառնային։

Միայն թէ ազգի մը միայնուն լեզուն, ա՛յն որ սերունդէ սերունդ պիտի փոխանցուի եւ պիտի ներկայանայ իբր բուն իսկ ազգային լեզու, այդ լեզուն ոչ գրական բուռածն է եւ ոչ ալ ռամկօրէնը, այլ հաղորդակցութեան այն կենդանի բարբառն է, որ լեզուի ընդհանուր միութիւնը կը հիմնէ եւ կը պահպանէ, իբր կամրջաձիգ Մի-ջին մը։ Ըսել կ'ուզեմ. ամէն ազգի մէջ եղած է եւ միշտ ալ պիտի գտնուի դասակարգ մը, կրթութիւն ստացած քաղքենի դասակարգ մը, որ ընդհանուր զարգացողութեան տեսակէտով՝ նոյն ազգին ընտրելագոյն կորիզը կը կազմէ։ Այդ դասակարգը յարատեւ շփման մէջ կը գտնուի ընկերութեան ամենավերին եւ ամենաստորին խաւերուն հետ։ Իրեն կը վիճակի մէկ կողմէ անգրագէտ ժողովուրդը կրթել, միւս կողմէ իր մէջէն տաղանդաւոր անհատներ՝ վարչական, տնտեսական, եկեղեցական եւ մտաւորական մարդերու բարձրացնել, որով ազգային կեանքի լծակը կը կազմէ միշտ աւելի կամ պակաս յաջողակութեամբ։ Եւ այսպէս՝ լեզուի տեսակէտէ՝ դասառականին ու գրականին տեւական միջնորդը կը հանդիսանայ, եւ լեզուի ընդհանուր միութիւնը կը մարմնացնէ իր վրայ։ Այս իմաստով՝ Արքունի գպիրն իր պատմագրութիւնը, գուսաններն իրենց երգերն ու վիպասանութիւնները մշակական բառերով ու պատկերներով կը զարդարեն, իսկ դասառացին՝ արհեստներու եւ գիտութեանց նորանոր բառերով իր աղքատիկ բառագանձը տակաւ կը ճոխացնէ։

Այդպիսի դեր կատարող դասակարգ մը, պարզ է թէ բաւական ազդեցութիւն ունի ազգի մը կրթական եւ քաղաքական կեանքին ու բախտին վրայ։ Իրմով ազգը կը բարձրանայ, իրմով ալ կ'իյնայ։

Այսպէս՝ Ե. դարու դասական լեզուն վկայ է, որ ազգին մէջ ամենաբարձր քաղաքակրթութեան մը գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն մը եղած էր արդէն, ու միայն ժամանակի կարօտ էր ծաւալելու եւ խորարմատ դառնալու համար։ Սակայն քաղաքական վերահաս յեղաշրջումներն յանկարծօրէն կասեցուցին այդ թափընթաց յառաջխաղացքը։ Վարդանանց պատերազմը ազգին կրթական քաղաքական կեանքին մէջ՝ անընդհատ ջրվէժ մը ձեւացուց յանկարծ, որուն ստորոտէն պըղտոր գետ մըն էր այնուհետեւ, որ փրփուրներու մէջէն ուժաթափ դուրս գալով՝ դէպի անորոշ ապագան սկսաւ դիմել։

Զ. եւ Է. դարերուն այլ եւս չկար ճոխամոլիկ ու ռազմասէր արքունիքը, չկար Սահակ-Մեսրոպեան ուսումնական կաճառը, ոչ ալ դպրոցներու կանոնաւոր աշխատանքը ինչպէս Ս. Մեսրոպի օրով։ Նորահաս սերունդը թերի ու տարտամ կրթութիւն մը միայն կրցած էր առնուլ, եւ ինչ զարմանք եթէ նոր գրողներն իրենց ուժերէն վեր զգային այլեւս դասականին բարձր ոճը, եւ ստիպմանաբար հակէին իրենց խօսակցական պարզ ձեւերուն։ Անկէ զատ՝ քրիստոնէական գրականութեան մեծածաւալ ու խորիմաստ նիւթերը մթերուած կը մնային դասական շրջանին մէջ. կը մնար այդ ամէնը հանրութեան մատչելի ընել՝ ժողովրդական պարզուկ, ռամկախառն լեզուով։ Այս դերն ալ ահա նոր մշակներուն կը վիճակէր։

Ի՞նչ կը հետեւի այս ամէն պարագաներէն, այն թէ գրական լեզուի անկումը եւ ռամկօրէնի մուտքը՝ ոչ թէ արուեստական, այլ շատ բնական կերպով կատարուած է, եւ թէ լեզուին ազգային զարգացողութեան բնական չափանիշն է։ Եւ այս է այն վճռական վայրկեանը ուր ապագայ աշխարհաբարն իր գոյութեան իրաւունքն առաջին անգամ զգալի կ'ընէ։ Սկզբնաւորութիւն մը, որ թէեւ թաքուն ու տարտամ, ինչպէս արթնցող բուսականութեան հիւթերու առաջին խլրտումը, բայց ալ պիտի չդադրի, մինչեւ որ օր մը, գուցէ դարեր ետքը՝ իր որոշ ինքնատիպ կերպարանքն առնու։

(Շար.)

(2)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ձեռնհաս պաշտօնատան կողմէ Մարսէյլի օտարականներուն տրուած հարցարաններուն հետ կան ճերմակ թուղթի վրայ տպագրուած հրահանգներ (notice), որոնց ուշի ուշով պէտք է հետեւին հարցարան լեցնողները:

«Ի՞նչ պէտք է ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ մը որ իր ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ինքնութեան թուղթը նորոգել կ'ուզէ»:

«ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԵԿՈՅՑ»

Շահակիցներուն կը յանձնարարուի բացարձակ ճշդութեամբ կատարել հետեւեալ պայմանները: Այն թղթածրարները որոնք անկատար են, այսինքն՝ վարը յիշուած թուղթերէ մէկը պակաս ունին կամ հարցումներէն մէկը կամ աւելին անպատասխան ձգուած են, ԿՐՆԱՆ ՉԵՂԵԱԼ ՀԱՄԱՐՈՒԻԼ:

Այն օտարները որոնք աշխատաւորի արտօնագիր ունին, իրենց ինքնութեան թուղթերուն կամ ընկալագիրներուն (ռէսէփիսէ) պայմանաժամը լրանալուն պէս, իրենց բնակավայրի Office Public de Placementին պէտք է ներկայացնեն հետեւեալ թուղթերը, որպէսզի իրենց թուղթը նորոգուի.

1.— Դրոշմաթուղթի (4 ֆրանքնոց) վրայ գրուած աղերսագիր մը

Je soussigné ... ... de nationalité .... demeurant .... Rue .... No .... ai l'honneur de solliciter l'Avis FAVORABLE nécessaire au renouvellement de ma carte d'identité de travailleur No.... (ou de mon récépissé) délivrée à .... le ....

(Date et signature)

2.— Մանրամասնօրէն պատասխանել, տեղեկութեանց թերթի մը վրայ, (որուն գոյնն է կարմիր կամ դեղին, որ կառավարութեան կողմէ տրուած է), եղած հարցումներուն:

3.— Նոյնպէս կառավարութեան կողմէ տրուած երկու օրինակ ճերմակ թերթերուն վրայ գործատէրերը պէտք է արձանագրեն աշխատաւորին գործն ու վարձքը: Գործատէրերը այս վկայագիրները լեցնելէ վերջ պէտք է քաղաքապետարան երթան կամ իրենց պատկանեալ ոստիկանութեան եւ իրենց ստորագրութիւնը վաւերացնել տան: Այն աշխատաւորները որոնք գործազուրկ են եւ գործատէր չունին, գործազրկութեան նպաստի դրամենեակը պիտի երթան եւ հոնկէ ստանան իրենց գործազուրկի վկայագիրը:

4.— Պէտք է զրկել շատ ընթեռնլի կերպով հասցէն կրող պահարան մը, 50 սանթիմնոց դրոշմաթուղթով մը:

Վերոյիշեալ պայմաններու տակ չպատրաստուած թղթածրարը դրամենեակը տարած ատեն, ամէն մարդ պէտք է ցուցնէ իր հին ինքնութեան թուղթը:

Յետոյ.

Այն օտարականները որոնք հետեւեալ պարագաներէն մէկուն մէջ կը գտնուին, եթէ կ'ուզեն օգտուիլ այդ պարագաներուն համար նախատեսուած բացառիկ առաւելութիւններէն, պարտին ներկայացնել իրենց պարագան ապացուցանող փաստաթուղթերը.—

Ա.— Օտարները որոնք ամուսնացած են ծնունդով Ֆրանսուհիի մը հետ, եթէ նոյն իսկ այն Ֆրանսուհին իր ամուսնութեամբ իր հպատակութիւնը կորսնցուցած ըլլայ: Այս պարագային համար իբր փաստաթուղթ պէտք է ներկայացնել կնոջ ծննդեան վկայագիրը եւ ամուսնութեան տետրակը:

Բ.— Ֆրանսուհիներ որոնք ծնած են Ֆրանսուհի, բայց կորսնցուցած են իրենց հպատակութիւնը: Անոնք ալ պէտք է ներկայացնեն ծննդեան վկայագիր եւ ամուսնութեան տետրակ:

Գ.— Օտարականներ՝ որոնք ֆրանսացի զաւակներ ունին: Պէտք է իբրեւ փաստաթուղթ ներկայացնեն տղոց հպատակութեան թուղթը:

Դ.— Օտարականներ որոնք ֆրանսահպատակ եղբայր կամ քոյր ունին:

Ե.— Օտարականներ որոնք 18 տարեկանէն վար են եւ Ֆրանսա ծնած են: Պէտք է ցուցնեն ծննդեան վկայագիրը:

Զ.— Հին լեգէոնականներ, որոնք բարի վարուց վկայագիր մը պէտք է ունենան:

Է.— Օտարականներ որոնք տասը տարիէ աւելի Ֆրանսա կը բնակին շարունակաբար: Ասոնք պէտք է ներկայացնեն բնակութեան վկայագիր կամ աշխատութեան վկայագիր, որոնք պէտք է օրինաւորապէս վաւերացուած ըլլան իրենց շրջանի քաղաքապետին կամ ոստիկանութեան կողմէ:

Ը.— Օտարականներ, որոնք ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ԵՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉՈՒՆԻՆ:

Այս փաստաթուղթերը պէտք է վերադարձուին իրենց տէրերուն:

Վերոյիշեալ պայմաններու տակ կազմուած եւ մատուցուած «տօսիէ»ները պիտի ուսումնասիրուին Տեղաւորման Պաշտօնատան (Օֆիս փիւպլիք տը փլասըման) կողմէ որ տէրերուն պիտի վերադարձնէ թէ գործատիրոջ եւ թէ գործազրկութեան նպաստին կողմէ տրուած վկայականներէն մէկը, վրան արձանագրելով արդիւնքը:

Եթէ արդիւնքը նպաստաւոր է (A - vis favorable) խնդրարկուին կը մնայ դիմել Rue de l'Evêché, որպէսզի ինքնութեան թուղթը փոխուի: Ատոր համար պէտք է ունենալ.—

1.— Դրոշմաթուղթի վրայ գրուած կարճ աղերսագիր մը, խնդրելով իր անձնագրին նորոգումը:

2.— Իր հին անձնագիրը (ինքնութեան թուղթ):

3.— Հինգ լուսանկար, դէմքէն քաշուած, առանց գլխարկի:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 5 ապրիլ (Յառաջ).— Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. ի նշան երախտագիտութեան ու յարգանքի, գովելի գաղափարը ունեցաւ իր մեկնումէն առաջ այցելելու պելժ անծանօթ զինուորին դամբարանը, առաջնորդութեամբ վարչութեան ատենապետին, եւ գաղութին կողմէ շքեղ ծաղկեպսակ մը դրաւ շիրմին վրայ:

Այդ առթիւ «La Libre Belgique» հրատարակեց կաթող. նուիրակին եւ իրեն ընկերացող վարչութեան անդամներուն խմբանկարը, հետեւեալ վերտառութեամբ.— «Հայոց կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, անծանօթ զինուորին առջեւ, ընկերակցութեամբ Գաղթ. Վարչութեան ատենապետ Տօքթ. Մուրատեանի»:

** Կաթող. նուիրակին Պրիւքսէլէն մեկնումին առթիւ, Հայ Ակումբի վարչութիւնը ճոխ թէյասեղան մը սարքեց ի պատիւ իրեն: Այդ առթիւ համակրական ուղերձներ արտասանեցին Պ. Յ. Պասմաճեան, Ակումբի վարչութեան կողմէ, եւ Տիկ. Կորկանով՝ Կ. Խաչին կողմէ: Փրոֆ. Ադոնց, իբր նախկին ճեմարանական եւ ընկերակից նուիրակին, անցեալի վերյիշումը ընելէ ետք, թելադրեց ոչ միայն նիւթապէս, այլ եւ բարոյապէս քաջալերել մայր տաճարի վերաշինութեան նուիրական ու ազգային ձեռնարկը:

Կաթող. նուիրակը շնորհակալութիւն յայտնեց գաղութին կողմէ իր անձին հանդէպ ցոյց տրուած համակրական արտայայտութեանց համար, եւ խօսքը վերջացուց սէր, եղբայրութիւն ու խաղաղութիւն մաղթելով բոլոր գաղութներուն:

Նուիրակին ներկայութիւնը մեծ ոգեւորութիւն ու խանդավառութիւն ստեղծեց Պելժիոյ գաղութին մէջ:

Մայր տաճարի վերաշինութեան համար կազմուեցաւ Տիկիններու մասնախումբ մը, որ մօտերս հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ:

Նկատի առնելով տիրող նպաստաւոր տրամադրութիւնը, կը յուսացուի որ հանգանակութիւնը գոհացուցիչ արդիւնք մը ունենայ, հակառակ տնտեսական տագնապին:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՀԱԽԱՔՈՅԹ

Անցեալ կիրակի, հրաժեշտի հաւաքոյթ մը սարքուած էր «Սիփան» երգչախումբի կողմէ, իր ղեկավար Պ. Սաքօ Ցակոբեանի մեկնումին առթիւ:

Բազմաթիւ բարեկամներ ու ծանօթներ եկած էին իրենց հրաժեշտի ողջոյնը տալու: Պ. Շահխաթունի խօսք առնելով, ջերմապէս գնահատեց Սաքօն եւ իր կազմած երգչախումբը՝ մանաւանդ իրենց կատարած դերը, եւ մաղթեց որ «Սիփան»ը այսուհետեւ շարունակէ իր գործը նոյն խանդավառութեամբ, ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Սաքօն, շնորհակալութիւն յայտնելով իր բարեկամներուն որ եկած էին յարգել զինքը, եւ խօսքը ուղղելով մայրերուն ըսաւ.— Թող մեր մէջ անպակաս ըլլան ձեզի պէս մայրեր:

Դերասան Բագրատունի իր կարգին գովեց հայ երգը, եւ Սաքօի կատարած ծանր աշխատանքը: Խօսեցաւ նաեւ Ծ. Միսաքեան, շեշտելով թէ մեր բոլոր պարտութեանց մէջ անյաղթ մնաց հայ երգը, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը հայ ժողովուրդի հոգեկան ուժին: Ճոխ սեղան մը սարքուած էր, գինիով, պտուղներով եւ խմորեղէններով: Երգչախումբը վերջին անգամ ըլլալով Սաքօյի ղեկավարութեամբ երգեց քանի մը ժողովրդական երգեր: Միջանկեալ տեղի ունեցան եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Ժամանակը անցած էր, բայց ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ:

Բարի ճանապարհ եւ նոր յաջողութիւններ սիրելի Սաքոյին, Հարաւ. Ամերիկայի մէջ:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ, 2 ապրիլ (Յառաջ).— Անցեալ տարի յունիս ամսուն էր որ Լիոնի Արիներու խմբապետ Պ. Գեղամ Ցակոբեանի անխոնջ ջանքերով կազմուեցաւ հայ արի գայլիկներու խումբ մը: Խմբապետը բնակելով Լիոն՝ յաճախ կ'երթեւեկէր եւ լուռ ու մունջ կ'աշխատէր: Այս արի հայորդին իր յամառ աշխատանքով մարտ 30ի շաբաթ երեկոյեան կազմակերպած էր նորակազմ խումբին բացման հանդէսը, որուն դերակատարները իր սիրած փոքրիկ գայլիկներու խմբակն էր, բաղկացած 8 սիրասուն ու սեւաչուի հայկակներէ: Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւնով մը: Որոշեալ ժամուն վարագոյրը բացուելով խմբապետի մէկ ազդանշանին վրայ բեմին վրայի գայլիկները բարեւի կեցած երգեցին «Մեր հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յաջողապէս արտասանեց Հայկազ Ասատուրեան, Յ. Թումանեանէն կտոր մը: Գեղեցիկ փանթէզի մը ըրաւ Վարդգէս Մուրատեան, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները: Միջնարարներուն Պ. Պ. Մոմճեան, Գրիգորեան եւ որդի, ազգային եւ գեղջկական ընտիր կտորներ նուագելով հանդէսին փայլը կ'աւելցնէին:

Խմբապետը բեմ գալով տեղեկութիւններ հաղորդեց իրենց գործունէութեան մասին եւ թելադրեց ներկաներուն որպէսզի իրենց սիրելի փոքրիկները չզրկեն մարզանքի բարիքներէն: Յիշեց նաեւ թէ հայ Արիներու միութիւնը չի պատկանիր որեւէ կուսակցութեան: Նկատելով որ գայլիկներու նորակազմ խումբը իրեն հետ հաւասար աշխատեր է այսօրուան հանդէսը գլուխ հանելու եւ յուսալով թէ իրենց մեղուաջան աշխատանքին շնորհիւ ապագային աւելի դժուարին գործերու պիտի կրնան լծուիլ, խումբը կնքեց «Մեղու» անունով:

Քառորդ ժամուան դադարէ մը յետոյ սկսան սկաուտական խաղերը, բանակումի կրակ,— գայլիկները շարուած են կրակին շուրջ, խմբապետը կը սկսի արարողութեան.— «Ինչպէս այս կրակին տաքութիւնը, այնպէս ալ թող տաք ըլլան մեր յարաբերութիւնները: Ինչպէս այս կրակին բոցը վառվռուն, այնպէս ալ թող մեր սրտերը ըլլան վառվռուն: Ինչպէս այս կրակին մուխը կը բարձրանայ դէպի երկինք, այնպէս ալ թող երկինք բարձրանան մեր ուրախութեան աղաղակները»: Այս կարճ բայց բովանդակալից արարողութենէն վերջ իրենց յատուկ զանազան բացագանչութիւններով, երգերով ու պարերով սկսան զուարճանալ: Զինական պարը՝ ներկաներու փափաքին համաձայն կրկնուելով երկարատեւ ծափերու արժանացաւ: Ի վերջոյ ներկայացուեցաւ «Հայաստանի ոգին»: Փոքրիկ դերակատարները շատ բնականօրէն կատարեցին իրենց դերերը եւ արժանացան ջերմ ծափերու: Լիոնի գայլիկներէն հազիւ 8—10 տարեկան փոքրիկն Գրիգորեանը՝ պարեց կովկասեան տարազով, դաշնակներով եւ հօրը նուագին ընկերակցութեամբ: Խմբապետին շնորհակալութեան խօսքերով հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն՝ խումբին ապահովելով 366 ֆրանք 50 սանթիմ գումար մը (աճուրդ եւ մուտք):

** Կ'իմանամ թէ Մարսէյլի հայ արիներու փոխանակի խումբը այս ամսու 22ին քաղաքս պիտի այցելէ, նման ձեռնարկ մը կատարելու: Իսկապէս փափաքելի է տեսնել մեր երիտասարդ հայորդիները լծուած ազգօգուտ գործերու:

Հարզանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ՁԱՅԼԱՄԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» գիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 մարտ).

— «Փրովիտենսի մահափորձը պզտիկցնելու եւ չնչին միջադէպի մը վերածելու նկատելի ճիգեր կ'ընեն «միացեալ ճակատ»ի ռամկավար եւ համայնավար թերթերը:

Պոսթընի ռամկավար պաշտօնաթերթը մասնաւորապէս չամչցաւ նոյն իսկ ուղղակի «Փրովիտէնսի միջադէպ» կոչել ոճիր մը, որ իր էութեամբ Նիւ Եորքի սպանութենէն նուազ խոշոր դէպք մը չէր: Մինչդեռ զարմանալի չէ՞ որ մինչ Նիւ Եորքի սպանութիւնը նոյն թերթին համար հսկայական դէպք մըն էր, որուն համար պէտք էր խլացնող ուժգնութեամբ թմբուկ զարնել եւ ամբողջ ազգը եւ նոյն իսկ օտարները ոտքի հանել, Փրովիտենսի ոճիրը կը դառնայ պզտիկ միջադէպ մը միայն, որ աւելի մեծ նշանակութիւն չունի քան Ամերիկայի մէջ ամէն օր պատահած սովորական արկածները:

Հանրային ուշադրութենէ չի կրնար վրիպիլ նաեւ, որ «միացեալ ճակատ»ի մարդիկ մութին մէջ կանխամտածուած և կազմակերպուած ջանքեր կ'ընեն՝ մոլորեցնելու համար ամերիկեան հանրային կարծիքը, կը փորձեն գունաւորուած չարամիտ տեղեկութիւններով վարկաբեկել Փրովիտենսի մահափորձին առարկայ եղող հոգեւորականը եւ նոյն իսկ այնպէս մը տպաւորել հայ կեանքին անծանօթ օտարները, որ իբր թէ այդ հոգեւորականը խորհրդային կառավարութեան բարեկամ մըն է:

Յատկանշական է, որ օտարներու միտքը այսպէս նորէն պղտորել ուզող մարդիկ միեւնոյն ատեն հայ հասարակութեան առջեւ ինքզինքնին հեզ, անմեղ ու խաղաղասէր ցոյց կուտան: Նշանակալից երեւոյթ մըն է, որ Փրովիտենսի ոճիրէն յետոյ, Պոսթընի ռամկավար թերթը երկար ամիսներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ամբողջ շաբաթ մը բառ մը իսկ չի գտներ՝ հայհոյելու համար Դաշնակցութեան: Եւ ատիկա կ'ընէ թերթ մը, որուն համար ամէն օր Դաշնակցութեան հասցէին հայհոյանք, խրծրծանք եւ զրպարտութիւն ընելը գոյութեան միակ իմաստը կազմած է տարիներէ ի վեր:

Ընթերցող հասարակութիւնը հարկաւ չէ մոռցած, որ Նիւ Եորքի սպանութենէն յետոյ մասնաւորապէս այդ մարդիկ անմեղ հրեշտակներու հովեր առած՝ անդադար Դաշնակցութիւնը *ոճրագործ* կամ *ոճրագործներու խումբ* կ'անուանէին եւ առիթ չէին փախցներ իրենց «պարկեշտութիւնը», «արդարամտութիւնը» ու «օրինապահութիւնը» շեշտելու: Մինչդեռ այժմ, երբ իրենց ընկերները գործած են Փրովիտենսի ոճիրը եւ ցոյց տուած ամբողջ աշխարհին, թէ իրենք շատ եւ շատ հեռու են անմեղ հրեշտակներ ըլլալէ, ձայներնին ներս են քաշած վերջապէս եւ, երբ Փրովիտենսի ոճիրը «դատապարտելու» քանի մը կեղծ խօսքեր կ'ընեն հարկադրաբար, այդ ալ ջայլամի իրենց գլուխը թաղելու համար աւազի մէջ»:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

Աղքատախնամ ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ մարտ 17ին, օրակարգ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում ներկայ վարչութեան, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Յետ ընթերցման վարչութեան հաշուետուութեան և հաշուեքննիչ յանձնախումբին տեղեկագրին, ընդհ. ժողովը ընդունեց վարչութեան հրաժարականը եւ կատարեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը:

Նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին նիստին մէջ նշանակեց իր դիւանը, որ կազմուած է այսպէս.— Ատենապետ՝ Պ. Ա. Զաքրեան, ատենադպիր՝ Պ. Ս. Տէր Թովմասեան եւ գանձապետ՝ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան:

Վարչութիւնս լիայոյս է որ փարիզահայ հասարակութիւնը պիտի շարունակէ միեւնոյն համակրանքը եւ քաջալերութիւնը զոր միշտ ցոյց տուած է հանդէպ Աղքատախնամ ընկերութեան:

Վարչութիւնս ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ իրեն անհրաժեշտ աշխատակից մը կը նկատէ փարիզահայ մամուլը որուն օժանդակութիւնը եւ գործակցութիւնը միայն պիտի կարենան դիւրացնել այս դերազանցապէս մարդասիրական եւ ազգասիրական կազմակերպութեան գործունէութիւնը:

Վարչութիւն

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ 1934 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

Մուտք	
1 Յունուար 1934 պատրաստ դրամ	5439.90
Արժեթուղթեր	25000.—
Անդամավճարներ	22997.50
Եկեղեցւոյ պնակ	9822.95
Նուիրատուութիւններ	36508.80
Պարահանդէսի հասոյթ	3705.—
Կտրօններ եւ զանազանք	1012.65
Գումար	104486.80
Ելք	
Ամսական նպաստներ	26800.—
Բացառիկ եւ առժամանակեայ նպաստներ	35537.45
Ապաստանարանի վարձք	1406.70
Թոշակ եւ ընթացիկ ծախքեր	12864.90
Զանազանք	579.35
30-9ի որոշմամբ վաճառուած մէ հաք մնացորդ արժեթուղթեր	14924.63
31 դեկտ. 934 պատրաստ դրամ	12373.77
Գումար՝	104486.80

ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՍԽԱԼՆԵՐ «ԼՈՅՍ-ՔԱՂԱՔԻՆ» ՄԷՋ

Զկարծուի թէ ամէն տեսակ սխալներ կը գործուին միմիայն ինքնահաւան «Եւրոպական քաղաքակրթութիւն»էն չհասնուած յետամնաց Ասիոյ կամ կիսավայրենի Ափրիկէի մէջ, այլ նոյն ինքն այդ քաղաքակրթութեան մենաշնորհովը պարծեցող եւրոպական ՄԵԾ քաղաքներու մէջ ալ: Մեր ըսածը ապացուցանելու համար բազմաթիւ օրինակներու պէտք չկայ, այլ առանց մեր աջ ու ձախը կամ ետեւը փնտռելու, բաւական է անգամ մը մեր առջեւ նայիլ եւ ահա կենդանի օրինակները կը վխտան:

Տանք ուրեմն, քանի մը օրինակներ անցեալէն եւ կենդանի ներկայէն, որպէսզի ընթերցողը համոզուի թէ՝ ինքզինք անսխալ կարծող կամ Արեւելքը արհամարհող Արեւմուտքը ի՛նչ աններելի սխալներ գործած է կամ կը գործէ տակաւին, գիտական կամ պատմական մարզերուն մէջ:

Վանայ ծովին հին անունն է Նայիրիի ծով, Նայիրիի վերին ծով, Բզնունեաց ծով, Աղի լիճ, Տոսպի ծով— Տոսպեանց ծով (Palus Thospitis), Բզնունեաց ծով, Արճէշի լիճ (Arsissa palus): Թէեւ հինները շփոթած են Վանայ կամ Նայիրի վերին ծովը Ուրմիոյ լիճին կամ Նայիրի ստորին ծովին հետ, ինչպէս De la Rue 1653ին Փարիզ հրատարակած իր Armenia vetus in quattor partes distincta ad Tempora Iustiniani Imp. (Հայաստան չորս որոշ մասերով Յուստինիանոս կայսեր ժամանակ) անուն քարտէսին մէջ ցոյց տրուած է Ուրմիոյ լիճը Arsissa palus (Արճէշի լիճ) եւ Arsanias Lacus (Արածանիի լիճ) կրկնակ անուններով: Արածանիի լիճ անունը տուած է անոր, Արեւելեան Եփրատը կամ Արածանին անկէ (Ուրմիոյ լիճ) բխեցնելով, ինչ որ բնութիւնը չէ ըրած: Նոյն քարտէսին վրայ Տը լա Ռիւ՝ Տիգրիսն ալ բխեցուցած է Palus Thospitisէն (Տոսպի լիճ = Վանայ ծով): Արածանիի լիճ անունը ինծի անծանօթ է, Արճէշի լիճը՝ Վանայ լիճն է եւ ոչ թէ Ուրմիոյ լիճը. իսկ Եփրատ ու Տիգրիս կը բխին զանազան տեղերէ, բայց ոչ Վանայ ծովէն եւ ոչ ալ Ուրմիոյ լիճէն, ինչպէս Տը լա Ռիւ ցոյց տուած է յիշեալ աշխարհացոյցի վրայ»: (Հայաստանի աշխարհագրութիւն Յ. Գ. Պապիկեան, էջ 13—14, Փարիզ 1933):

Աս մէկ սխալ:

2. Այս շրջանէն վերջ գտնուած է ֆրանսացի քարտիսագիր մը, որ ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Arménie) անունին տեղ գրած է Amérique (Ամերիկա), կ'երեւի տարիներ վերջ՝ այսօր Մարսիլիոյ մէջ մեր հայ տղաքներուն իրենք զիրենք Arméricain կոչելը շատոնց գուշակելով, արդարացնելու համար անշուշտ Arménieի եւ Amériqueի խառնածնութենէն առաջ գալիք նոր ցեղին անունը, որ Américain պիտի ըլլար: Աս եղաւ երկու սխալ:

3. Երբ Լառուսի համբաւեալ առձեռն բառարանի 1911—1926 տարիներու մէջ նայինք Botzaris (Marcos) անունը, կը կարդանք «Յոյն անկախութեան պատերազմի հերոսներէն մէկը, սպաննուած՝ Քարփէնիզիի (Միսոլոնկիի մօտ) մէջ. 1788—1823». որով Պոցարիս սպաննուած է 1823ին: Ասոնց այս թուականը մեր միտքին հանելու՝ բանանք Missolonghi անունը, որուն դիմաց կը կարդանք «Պոցարիսի պաշտպանութեամբ՝ Յունաստանի հռչակաւոր քաղաք, ուր ան դիմադրեց Թուրքերուն 1822ին եւ 1825ին»:

Բայց Լառուսի 1927ի հրատարակութիւնը վարպետօրէն Պոցարիսի անունը հանած է Միսոլոնկիի անունին դիմաց գրուած բացատրութեան մէջէն, որպէսզի 1823ին սպաննուած Պոցարիսը 1825ին յարութիւն առած չերեւի, ինչպէս եղած է 1927ի հրատարակութենէն առաջ եղած տարիներու մէջ: Լառուս, սակայն, նոյն փութկոտութիւնը ցոյց չէ տուած Arménien անունին դիմաց գրուած եւ երկու դարու հնութիւն ունեցող հայ այլանդակ տարազին արտաքսումի անհրաժեշտութեան մասին. տարազ մը որ, իր բնիկ երկրին մէջ ալ գոյութիւն չունի եւ սակայն Լառուս կը պահէ զայն գուրգուրանքով, չեմ գիտեր ո՞ր Հայը ցոյց տալու համար այդ այլանդակութեամբ: Միեւնոյն ատեն Լառուս կը պահէ տակաւին իր 1935ի հրատարակութեան մէջ օսմ. սահմանադրութեան հռչակումի թուականը 1907, փոխանակ 1908ի: Այս եղաւ չորս սխալ:

4. Շուրջ երեք տարի առաջ «Լոյս քաղաքի» Էքսէլսիօր անուն թերթին մէջ կարդացի հետեւեալ լուրը, որուն կարեւոր գիծերը միայն կը յիշեմ.— «Բերայաբնակ քաջ հայագէտ Ֆրանսացի մը, Roussignon, թարգմանած է Վիքթոր Հիւկոյի «Ռիւյ Պլասը», որ այժմ (1931 կամ 1932) Կարնոյ մէջ բեմադրուելով՝ հայ եւ թուրք եղբայրաբար կը ծափահարեն զայն»:

Ծիծաղս եւ զայրոյթս չկրցայ զսպել այս պատմական սխալը եւ արիւնոտ ցեղի մը հետ մարտիրոս ազգի մը բռնադատուած «եղբայրութիւն»ը տեսնելով: Անմիջապէս նամակ մը գրեցի թերթին խմբագրութեան եւ յիշեցուցի թէ՝ «Բաց հայագէտ Ֆրանսացին ՀԱՅ մըն է ջիղով եւ արիւնով, որ ծնած է Կեսարիոյ Էֆքարա գիւղը եւ կը կոչուէր Տոքթ. Նահապետ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ, հայ ազգային բանաստեղծ, որ թարգմանած էր արդարեւ Վիքթոր Հիւկոյի «Ռիւյ Պլասը», թէ երեք տարի առաջ մէկ հատիկ Հայ չկար եւ չկայ Կարնոյ մէջ, թէ ներկայացուածը թուրքերէն կրնար ըլլալ, քանի որ Թուրքը հայերէն չի հասկնար, եւն.: Յիշեցուցի թէ՝ Թուրքերը տակաւին նոր թարգմանած են «Ռիւյ Պլաս»ը եւ այդ թուրքերէն թարգմանութիւնն է որ կը ներկայացուէր միայն թուրք հանդիսականներու առջեւ եւն.:

Քանի մը օր վերջ թերթը հրատարակեց դիտողութիւնս, որոշ յապաւումներով:

Եւ ահաւասիկ աւելի նորը եւ աններելին:

Քանի օր առաջ Պուլվառ Սէն Տընիի մէկ գրատան առջեւէն անցած պահուս աչքիս կը զարնէ Ասիոյ փառաւոր քարտէսը, պատրաստուած համբաւաւոր քարտիսագիր Թարիտի կողմէ: Այս տպագրական գլուխ-գործոցին վրայ աններելի սխալ մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ. Իրանը, որ կանաչ գոյնով կը ներկայանայ անոր վրայ, տարածուած է մինչեւ Սեւ ծով, իր մէջ առնելով Պաթումը, Կարինը, Կարսը, Մուշը, Բաղէշը, Վանը, Ջուղան եւ ... Երեւանը:

Ներս կը մտնեմ գրատունէն եւ օրինակ մը կ'ուզեմ ու կը հարցնեմ գրավաճառին թէ՝ ե՞րբ տպագրուած է քարտէսը եւ թէ կարելի՞ էր տեսնել հեղինակը: Գրավաճառը կը պատասխանէ թէ՝ 9 ամիս առաջ, այսինքն 1934ի ընթացքին տպագրուած է, բայց կ'ուզէ գիտնալ բացառիկ հետաքրքրութեանս շարժառիթը: Կը մատնանշեմ եղած ահաւոր սխալը եւ կ'ըսեմ թէ Իրանցիները (Պարսիկ) երբեք Սեւ ծով եկած չեն, ոչ պատմութեան մէջ, ոչ ալ ժամանակակից շրջաններու մէջ, այլ Ժ. դարուն Կիլիկիոյ մէջ ծովեզերեայ վայրէ մը սկսեալ տարածուած են Կարնոյ մօտ, իրենց սահմաններուն մէջ առնելով նաեւ Երեւանը եւ Ատրպատականը:

Ցաւ յայտնելով սոյն ակամայ սխալին համար, խոստացաւ երկրորդ տպագրութեան միջոցին սրբագրել:

Անտարակոյս եղածը տպագրական կամ գրաչարական սխալ մը չէր, քանի որ երկիրները իրարմէ կը զանազանուին ոչ միայն սահմանանիշ կէտերով, այլ տարբեր գոյներով: Հետեւաբար, այդ քարտէսին վրայ Թուրքիան սխալագոյն, իսկ Իրանը կանաչ ներկուած ըլլալով՝ այդ սխալը երբեք չի նմանիր տպագրական վրիպակի մը, որ յաճախ կը պատահի գիր մը ուրիշ գրի տեղ անցնելով եւ սրբագրիչին աչքէն վրիպելով:

Ահա թէ «Լոյս քաղաք»ի մտաւորական հսկաները, որոնք աշխարհի գիտութիւն եւ մշակոյթ կը բաշխեն, ի՛նչ սխալներ կը գործեն իրենց երկրին մէջ: Բայց ես չեմ կրնար անարդար դատաստան մը ընել իրենց պատկանած մեծ ազգին հանդէպ, նման այն տգէտ եւ տհաս լրագրողին, որ իր հայրենիքն ու դիրքը կորսնցնող դժբախտ ազգի մը զառածած քանի մը զաւակներուն տխուր կենցաղէն կը հետեւցնէ ամբողջ ազգին բոլոր առաքինութիւնները ու անոր կը վերագրէ անձռնի բարքեր, մոռնալով որ ոչ հանճարը հայրենիք ունի, ոչ ալ փիլիսոփայօրէն ու բարոյապէս աղտոտ:

ՅՈՎՀ. Գ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

կան նիւթեր ճարելու պատրուակին տակ, տեղեկատու գիւան մը հաստատուած է կուսակցական կեդրոնին մէջ, որ հարցարաններ կը ղրկէր պետական գինարաններու կամ նաւարաններու մէջ աշխատող ընկերներու եւ այսպէս փաստացի նիւթեր կը հաւաքէր Ֆրանսայի սպառազինութեանց մասին։ Յետոյ այս նիւթերը կը ղրկուէին կեդրոնական օրկանի մը, որ կը գտնուի Մոսկուա։

Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն ուժգնօրէն կը բողոքէ կատարուած խուզարկութեան դէմ, բռնութիւն համարելով զայն եւ կը պահանջէ բողոքներն ու ցոյցերը շարունակել Ֆլանտէնի «ֆաշամէտ» կառավարութեան դէմ, գոչելով. — «Կեցցէ՛ բանուորա – գիւղացիական կառավարութիւնը»։

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ խնդիրը ծագում առած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ. — Մարտ 27ին Պրիւսի մէջ (Քլէմոն – Ֆէռան) ոստիկանները կը ձերբակալեն երկու գինովներ, Ռընէ Պէսօն եւ Ժան Պուսօն։ Առաջինը չափը անցուցած ըլլալով, կը խուզարկուի եւ վրան կը գտնեն բազմաթիւ նամակներ, ղրկուած՝ համայնավար կուսակցութեան Փարիզի կեդրոնին եւ «Իւմանիթէ»ի խմբագրութեան կողմէ։ Ընդհ. դատախազութիւնը ծանօթանալով այս նամակներուն բովանդակութեան, կ'որոշէ ձերբակալել երկուքն ալ եւ խուզարկել անոնց բնակարանները։

Աշխատանք ճարելու համար

Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով Պ. Ֆլանտէնի, խնդրեց անմիջապէս ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց, լայն սահմանի մը վրայ։ Միեւնոյն ատեն առաջարկեց որ Ֆրանսա միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրէ, դրամներու ամրացման խնդիրը քննելու համար։ Վարչապետը պատասխանեց թէ այդպիսի խորհրդաժողով մը շատ օգտակար պիտի ըլլար, բայց կը վախնայ որ ներկայ պարագաներուն մէջ վճռական ընդդիմութեան հանդիպի ուրիշ երկիրներու կողմէ։ Գալով հանրօգուտ շինութեանց, գիտողութիւն եղած է վարչական իշխանութեանց, որ – պէտքի անմիջապէս օգտագործեն պետութեան կողմէ սահմանուած վարկերը, այլապէս տրամադրելի գումարները ետ պիտի առնուին եւ պետութիւնը ինք պիտի ծախսէ։

Գերմանիա հինգ մահացու զէնքեր հնարած է

Լոնտոնի «Սընտէյ Քրոնիքըլ» թերթը կը գրէ թէ Գերմանիոյ մասնագէտներն ու գիտունները հինգ նոր եւ մահացու զէնքեր հնարած են վերջին 15 տարիներու ընթացքին։

Առաջինը՝ գնդակ մըն է որ կը ծակէ կ'անցնի որ եւ է արգելք։ Այս գնդակը հնարած է Տօքթ. Մաքս Կէրլիխ, եւ պաշտօնապէս կը կոչուի Իւլթրա Հայկար գնդակ։ Կրնայ ծակել 1.80 մեթր թանձրութեամբ պղպատ մը։ Օրական 400,000 հատ կը շինուի այս գնդակէն։

Երկրորդը՝ «Թաւալուն թնդանօթ» մըն է, շինուած՝ Քրուփի կողմէ, եւ ունի հինգ թաւալուն բերաններ որոնք մէկ վայրկեանի մէջ հազար ռումբ կ'արձակեն։ Այս միջոցին երկու հազար հատ կը շինուի այս թնդանօթէն։

Երրորդը, որ կը կոչուի «անդրեթերային հրթիռ», ամէնէն սարսափելի գործիքն է։ Կ'ըսեն թէ կարելի է զայն լեցնել հեղձուցիչ կազերու կամ մանրէներու հզօր պայթուցիկներով, արձակելու համար 300 քիլոմեթր տարածութեան վրայ։ Կարելի է ուղած տեղը ձգել հրթիռը։

Չորրորդը, «Բ. ճառագայթ», ամէնէն աւելի գաղտնի կը պահուի։ Այս ճառագայթը «անտեսանելի պարիսպ մը» պիտի կազմէ Ֆրանսայի դէմ։ Անոր շնորհիւ, կամուրջներ պիտի փլին, թնդանօթի բերանները պիտի հալին, օդանաւերու շարժանիւները պիտի կազմալուծուին օդին մէջ։ Ճառագայթը կրնայ փոչիացնել անթելի կայանները, երկաթուղիները եւ հրասայլերու զրահները։

Հինգերորդը «Սթրանկէի գնդացիրը», հազիւ տասը քիլօ կը կշռէ եւ հետեւաբար մէկ մարդ կրնայ ուզած տեղը տանիլ զայն։ Մէկ վայրկեանի մէջ 600 հարուած կ'արձակէ եւ կարելի է անմիջապէս փոխել խողովակը, երբ չափազանց տաքցած ըլլայ։

Եւ վերջապէս, ձեռնարկուած է շինելու ծանր գնդացիր մը, որ պիտի փոխադրուի ինքնաշարժով եւ որ կրնայ 1400 գնդակ արձակել մէկ վայրկեանի մէջ։

Տանցիկի ընտրութիւնները

Կիրակի օր տեղի ունեցան Տանցիկի շրջանին ընտրութիւնները։ Ազգ. ընկերվարականները (հիթլէրական), քաջալերուած՝ անցեալ տարուան ընտրութիւններէն, կը յուսային 75 առ հարիւր շահիլ, բայց հազիւ հարիւրին 60 վաստկեցան։ 1933 մայիսի ընտրութեանց մասնակցած էին 214,000 քաղաքացիներ եւ հիթլէրականները շահեցան 107,000 քուէ, ընկերվարականները՝ 37,000 եւայլն։ Այս անգամ մասնակցած էին 206,700 քաղաքացիներ, հիթլէրականները շահեցան՝ 123,129, ընկերվարականները՝ 32,000 եւայլն։ Այս արդիւնքը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Պերլինի մէջ, ուր ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը կը սպասէին, ինչպէս եղաւ Սարի հանրաքուէին ատեն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՑ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, 31 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ կիրակի օր, Շարօ Թիէռիի մէջ, երբ ինքնաշարժի արագութեան մրցում մը կը կատարուէր։ Ինքնաշարժ մը ժամը **150** քիլոմեթր սուրալով, դէպի կորսնցուց եւ գնաց ինկաւ հանդիսատեսներու բազմութեան վրայ։ Երեքը վայրկենապէս մեռան, միւս երեքը՝ հիւանդանոցին մէջ։ Վիրաւորներէն 19ին վիճակը շատ ծանր է։ Բժիշկները կտրեցին 3 վիրաւորներու սրունքները։ Մեռեալներէն մէկը երկու տարեկան աղջիկ մըն է, մէկը՝ 14 տարեկան տղայ մը, միւսը՝ մանկամարդ կին մը։ 16 տարեկան տղայ մը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ, որ պիտի գումարուի Պոլսոյ մէջ, ապրիլ **18 — 25**, նախապէս որոշուած են կարգ մը նոր նամականիշներ տպել, մէկը՝ Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) մօրը յիշատակին։ Վերջին պահուն փոխուեցաւ այս որոշումը։ Պիտի հանուին միայն երկու նամականիշներ, մէկը՝ իտալացի գրագիտուհի Կրացիա Տէլէտտայի անունով, 15 դրուշնոց, իսկ միւսը՝ հռչակաւոր գիտնական Տիկին Քիւրիի անունով, 50 դրշ.ի։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ. — Ջենեւայ պաշտօնատունը կը ծանուցանէ թէ մայիս 1էն սկսեալ Սէնի նահանգին ուղղակի տուրքերու վերստուգիչներուն գրասենեակները, որոնք հանրութեան առջեւ բաց էին երեքշաբթի եւ շաբաթ օրերը, ժամը 9էն մինչեւ կէսօր, այսուհետեւ բաց պիտի ըլլան երեքշաբթի եւ ուրբաթ, նոյն ժամերուն։

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով արտօնութիւն կը խնդրուի պայմանագիր մը կնքել չեխական Շքօտա զինագործարանին հետ, թնդանօթներ եւ ռազմանիւթ հայթայթելու համար։ Վճարումները պիտի բաժնուին տասը տարուան վրայ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ մը նաւաստիները ապստամբեցան Լեհաստանի Կտինա նաւահանգիստին առջեւ, երբ ածուխ կը բեռցնէին։ Նաւաստիները մերժեցին հնազանդիլ նաւապետին, պահանջելով անմիջապէս վճարել իրենց յետնեալ թոշակները։ Ըմբոստներուն գլուխը կը գտնուի մեքենավար սպան։ Լեհական ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց անօգուտ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ եւ պետական պաշտօնեաներ պաշտօնանկ եղան Յունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու։

Կ'ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Տիգրանուհի Պօտուքեան (ծնեալ Յովհաննէսեան, Պոլիս), ծնողքը Երզնկացի, կը փնտռէ իր եղբայրը Գէորգ Յովհաննէսեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը՝ Գայեանէ, Պալքաննեան պատերազմին Գէորգ մեկնած է Պուլկարիա։

Իմացնել՝ Mme. Dikranouhi Bodoukianի, 16, Rue Victor Hugo, Gentilly, Seine, France.

— Մարիամ Թաղէոսեան կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Հաճընցի Մինաս Մամասեան որ 1914 — 1931 կը բնակէր Փարիզի 11րդ թաղամասին մէջ։ Կը փնտռուի նաեւ Մինաս Թօսունեան։ Իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» · «««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես ոչինչ չգտայ պատասխանելու։ Նա շարունակեց.

— Մենք ի՞նչպէս կարող ենք այսօր միանալ նրանց հետ, երբ երէկ սպաննել ենք նրանց ընկերներից մէկին։

— Մենք կարող ենք այդ սպանութիւնը թաղցնել։ Բայց քանի որ աղջիկը մեզ հետ կը լինի, թաղցնել չենք կարող։ Բացի դրանից, այդ աղջկայ մասին նրանք կասկած ունէին թէ կը մատնէ իրանց, եւ այդ պատճառով վճռեցին նրա մահը։ Աղջիկը դեռ կենդանի է, ուրեմն նրանց կասկածը կը մնայ զարձեալ կասկած։ Իսկ երբ մենք կը միանանք նրանց ընկերութեան հետ, եւ այդ աղջկան մեզ հետ կը տեսնեն, արդեօք մեր անձը չե՞նք ենթարկի նոյն կասկածանքին, որ նրանք ունէին այդ աղջկայ մասին։

— Մենք կարող ենք աղջկան մեզ հետ չունենալ, այլ բաց թողնել, ուր որ ուզում է, թող գնայ։

Քաւոր Պետրոսը որ ոչ մէկ խօսքի առջեւ կանգ չէր առնի, լռեց, մտածութեան մէջ ընկաւ։ Ես չէի հասկանում, թէ ինչո՞ւ նա այսպէս սատանայաբար ոլորում էր, քաշքշում էր իր բացատրութիւնները, առանց իւր վերջնական միտքը յայտնելու։ Ի՞նչ երկիւղ ունէր ինձանից։ Վերջապէս փոքր առ փոքր յայտնեց նա իւր միտքը։

— Դու ասում ես, որ մենք կարող ենք աղջկան բաց թողնել, ուր որ ուզում է, թող գնայ։ Բայց այդ անկարելի է։ Ցիգանուհին երբեք չի մոռանայ վիրաւորանքը եւ իրան հասցրած անպատուութիւնը։ Այդ մարգիկը, որպէս քեզ յայտնի է, անպատուել են այդ աղջկան, եւ մինչեւ անգամ պատրաստուել են սպաննել նրան։ Այդ բոլորը չի մոռանալ նա, եւ պէտք է վրէժխնդիր լինի, պէտք է մատնէ նրանց։ Իսկ մատնելով նրանց, կը մատնուենք եւ մենք, որովհետեւ նրանց խմբի մէջ կը լինենք, որովհետեւ կամենում ենք ընկերանալ նրանց հետ։

— Ուրեմն ի՞նչ պէտք է անել։

— Պէտք է անել այն, ինչ որ նրանք էին կամենում անել։

— Սպանե՞լ...։

— Այո, սպաննել։

Առաջին անգամն էր, որ քաւոր Պետրոսի խօսքը ոչ միայն վատ տպաւորութիւն գործեց իմ վրայ, այլ կատաղութեան չափ գրգռեց իմ բարկութիւնը։ Ես գոչեցի.

— Սպաննել նրա՞ն, որի կեանքը ազատել ես,— դա խղճի եւ ազնուութեան հակառակ բան է։

Մի ղան, արհամարհական ժպիտ երեւաց նրա գերեզմանի պէս սառն դէմքի վրայ։

— Խղճմտանք... ազնուութիւն... բացականչեց նա, ի՞նչ գեղեցիկ խօսքեր են... բայց նոյնքան դատարկ, որքան ինքը՝ յիմարութիւնը...։

— Ինչո՞ւ։

Այդ հարցին պատասխանելու ժամանակ նա իւր ձայնը մեղմացրեց։

— Դու դեռ տղայ ես, Մուրատ, եւ աշխարհը չես ճանաչում։ Մարդ չէ կարող խղճմտանք եւ ազնուութիւն ունենալ այնպիսի ժամանակներում, երբ ամբողջ մթնոլորտը, որի մէջ ապրում է նա, վարակուած է անբարոյականութեամբ։ Եթէ նա այնքան յիմար կը լինի, որ կը ցանկանայ ազնիւ լինել, անտարակոյս, ինքը իրան դժբախտութեան կը դատապարտէ։ Այսպիսի հանգամանքներում, մարդ պէտք է խղճմտանք եւ ազնուութիւն ունենայ դէպի իւր անձը միայն եւ դէպի նրա բարօրութիւնը։ Իսկ երբ մի ուրիշը արգելք է լինում իւր բարօրութեանը, պէտք է ոչնչացնէ նրան, որ ինքը կարողանայ ապրել, եւ լաւ ապրել։

Ես պատասխանեցի նրան կրօնական փաստերով։

— Դա Աստծուն ընդդէմ է, դա մեղք է, դա քրիստոնեայի գործ չէ։

— Ինչպէս կամենում ես, համարիր, բայց դժբախտաբար այդպէս է։ Ես ճանաչում եմ միայն կեանքը եւ նրա պայմանները։ Եթէ մի ծառ արմատախիլ չանես, նրա տեղը մի ուրիշը տնկել չես կարող։ Բոլոր աշխարհը այդ բնական օրէնքին է հետեւում,— մէկը միւսին ոչնչացնում է, սպառում է, կլանում է, որ իւր գոյութիւնը պահպանէ։ Դա կեանքի կռիւն է, եւ երբեք չի դադարի, քանի որ տեւում է կեանքը։

Ես չհակառակեցի քաւոր Պետրոսի այդ տարօրինակ վարդապետութիւններին, որոնք ինձ բոլորովին անհասկանալի էին. ես միայն ցաւում էի Նէնէի վրայ, այդ պատճառով հարցրի.

— Ի՞նչով է մեղաւոր այդ խեղճ աղջիկը, որ զոհ գնայ մեր զանազան սատանայական մեքենայութիւններին։

— Ոչինչով մեղաւոր չէ, պատասխանեց նա.— Բայց դա պէտք է զոհուի, որ մենք ապահով լինենք։

Համոզուած լինելով, որ երբեք չէ կարելի փոխել նրա երկաթէ կամքը, ես սովորեցայ կեղծել, սովորեցայ խաբել նրան։ Իմ ընդդիմադրութիւնը կարող էր աւելի վատ հետեւանքի հասցնել։ Նա պատրաստ էր թէ ինձ եւ թէ Նէնէին սպաննել, որ փարատուի իւր կասկածը, որ հաստատ կերպով կարողանայ սկսել այն գործը, որից միլիոններ էր սպասում։

Ես համաձայնութիւն ցոյց տուի։

— Ուրեմն տար աղջկան եւ հէնց այս առաւօտ մի տեղում ամփոփիր...։

Արեւը դեռ նոր էր արձակել իւր առաջին ճառագայթները, թռչունները ուրախ – ուրախ ճըռ – ճըռում էին. ամէն տեղ զարթնում էր կեանքը իւր նոր, սքանչելի զուարճութեամբ։ Իսկ ինձ հրամայում էին կարճել մի անմեղ արարածի կեանքը...։

Ես մօտեցայ Նէնէին։ Նա դեռ քնած էր սայլակի վրայ։ Ինչպէս քաղցր եւ հանդարտ քնել էր նա։ Ինձ խիստ դառն էր խռովել դեռահաս կոյսի հանգստութիւնը։ Ո՞վ գիտէ, որպիսի երազներ հրապուրում էին նրան։ Նա ժպտում էր, նրա մարջանի պէս կարմիր շրթունքները շարժւում էին։ Գուցէ նա այդ րոպէում համբուրում էր մէկին, որին սիրում էր։ Երբեմն արձակում էր ինձ անհասկանալի բառեր։ Մէկի հետ խօսում էր նա։ Ո՞վ գիտէ, գուցէ խօսում էր հէնց իւր ծնողների հետ, որոնց կորցրել էր։ Նա իւր նուրբ թեւիկները տարածեց, երեւի, գրկում էր նրանց, եւ ահա նրա դէմքը պայծառացաւ ուրախութեան լուսով...։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 10 Avril 1935

ԺԱ՝ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2776

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐ...

Նորօրինակ երեւոյթ մը՝ «Ողջամիտ» մամուլին մէջ: Անշուշտ իբրեւ հետեւանք դառն կացութեան մը որ չի պարտկուիր այլ եւս:

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթն է որ դիտել կուտայ, ներդաշնակ Հարցին առթիւ.

— «Սակայն ի՞նչ եղաւ դիրքը եւ գործունէութիւնը անոնց, որոնք Հայաստանի կողքին էին որպէս թէ, ու որոնք փողով ու թմբուկով կը հռչակէին իրենց հայրենասիրութիւնը, որով նուիրուած պիտի ըլլային հայրենաշինութեան գործին եւ ներգաղթի օժանդակութեան: Եթէ չորս տարիէ ասդին բոլոր խօսուածներուն եւ գրուածներուն գործնական արդիւնքը մէկտեղենք եւ թուանշանի վերածենք, կ'ունենանք զրոյ մը, որ մեր «ազգային արժանապատուութեան» համար շատ աւելի վիրաւորական է, քան «ժը Սիւի Փարթու»ի մը մէջ հրատարակուած յօդուած մը»: (*Արեւ*, 26 մարտ):

Ուրիշ խմբագրականի մը մէջ, նոյն օրկանը կրկին յուզելով Հարցը, կարգ մը խայթոցներ կ'ուղղէ Բարեգործականին, համոզնելու համար թէ ան լրիւ չէ կատարած իր պարտականութիւնը.

— «Այդ գաղտնիքին բանալին կը գտնուի Հ. Բ. Ը. Միութեան ձեռքը: Այս համահայկական մեծ հիմնարկութեան ներկայ վարիչները գիտակի՞ց են արդեօք իրենց կոչումին: Անոնք կը կրկնեն թէ իրենք հաւատարիմ աւանդապահները եւ գործադրողները են իրենց յանձնուած գումարներուն եւ կտակներուն: Անոնք գիտնալու են մանաւանդ, որ իրենք հաւատարիմ աւանդապահները պիտի ըլլան Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադիրներուն ՈԳԻԻՆ եւ անոնց ՆՊԱՏԱԿին, որ է հայրենի հողին կապուած հայ ժողովուրդին օժանդակել, որպէսզի անիկա չհեռանայ այդ հողէն, իսկ անոնք որ հեռացան կամ հեռացուեցան, պէտք է վերադարձուին այդ հողին վրայ, հոն՝ ուր այժմ վերածնած է եւ կը վերածաղկի հայ հայրենիքը:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի շրջանակը, որմէ ստացաւ այս կազմակերպութիւնը Հայաստանի մէջ իր շինարարական ձեռնարկներուն մղումը, եւ Եգիպտոսի շրջանակը, որ ծնողն եղաւ ու սնուցանողը Միութեան, ուշադիր աչքերով կը հետեւին Փարիզի կեդրոնին ներկայ շարժումներուն եւ գործունէութեան: Այս շրջանակները պիտի չներեն ո՛եւէ շեղում այն ոգիէն, որ Նուպարներուն, Աղաթօններուն եւ Անդրանիկեաններունը եղաւ»: (*Արեւ*, 29 մարտ):

Աւելին, Փարիզի ռամկավար օրկանը, երեք օրէ ի վեր կը թնդայ.— «Պիտի լսէ Երեւանը ...»:

Ինչե՛ր, ինչե՛ր կ'իմանանք այդ խմբագրականներէն:

Հարցը նորէն ներդաշնակի մասին է: Ռամկավար թերթը խորին դառնութեամբ կը նկատէ որ, «տանէ մը ի վեր, հիմա մանաւանդ ամբողջ գրականութիւն մը կը ստեղծուի այդ նիւթին շուրջ», բայց, «ան որ տանողքն է այդ բոլորին, Երեւա՛նը, լուռ է»:

— «Ողբերգութիւն չէ՞ այդ լռութիւնը փոքրիկի նման վայրկեանէ վայրկեան ուժգնութիւն ստացած ներգաղթի զանգը – ւածային տրամադրութեանց հանդէպ եւ ողբերգութիւնը կատակերգութեան չի՞ վերածուիր, երբ դուրսը շարունակեն գրել, խօսիլ եւ երազել նոյն եւ աւելի սաստկացած թափով, իսկ անդին շարունակուի լռութիւնը:

Պէտք չէ հասնիլ այդ կատակերգութեան»: (6 ապրիլ):

Ռամկավար օրկանը յիշելով զանազան հաւաստիքներ եւ խոստումներ, նոյն իսկ վկայութեան կանչելով «Խորհրդային Հայաստան»ը, կը հարցնէ սրտառուչ միամտութեամբ.

— «Սխա՞լ էին այդ բոլոր յայտարարութիւնները, հաւաստումները, որ տրուած են առ հասարակ խորհրդային Միութեան եւ մասնաւորապէս Հայաստանի ալ *փոխուած կացութեան* մասին:

Մենք պատճառ չունինք տարակուսելու անոնց ճշդութեան, որ կը հաստատուի իրողութիւններով եւ նոյն իսկ զանազան անկիւններէ տրուած իրերամարտ վկայութիւններով»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, պաշտօնաթերթը կը պահանջէ որ լռութիւնը խզուի կա՛մ ժխտական պատասխանով,— «ԱՆԿԱՐԵԼԻ է». եւ կամ դրական,— «ԿԸ ՍԿՍԻ՛ՆՔ»:

Եւ այս՝ ոչ միայն «հայ պետական եւ հայ մարդկային» նկատումներով, այլ եւ այն համոզումով թէ «երբ կայ հայկական կառավարութիւն, այդ կառավարութիւնը պարտականութիւններ ունի արտասահմանի հայ ժողովուրդին հանդէպ»:

Այս առթիւ, բաղդատութիւն մը Յունաստանի հետ, որ «անբաւ զանձերու տէր չէր», բայց «չահարեկեցաւ եւ չընկրկեցաւ, սպառեց իր միջոցները, ստեղծեց դուրսէն միջոցներ, եւ միլիոնաւոր հոգի տեղաւորուեցաւ, ծլեցաւ ու ծաղկեցաւ»:

Արդ, հայկական կառավարութիւնն ալ, թէեւ «տէր չէ առատ զանձի, բայց միլիոնի տեղ հազարներ են որ պիտի ընդունի»: Դեռ աւելին.

— «Առասպելնե՞ր են այն միլիառներու թիւերը որ կ'երեւան խորհրդային Միութեան ծախքերու հաշուեկշիռներուն մէջ: Անշուշտ չեն, ինչպէս առասպել չէ թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը անդամ է խորհրդային Միութեան եւ Հայաստան իր *պետական* եւ *մարդկային* մէկ անհրաժեշտութեան համար առ նուազն նոյնքան դիւրութեամբ պէտք է ձեռք բերէ օժանդակութիւն այդ Միութենէն, որքան Յունաստան ձեռք բերաւ դուրսէն»: (7 ապրիլ):

×

Պատկերը լրացած չէ տակաւին: Կան այլապէս շահեկան պարագաներ, որոնց պիտի անդրադառնանք յառաջիկային, կցելով մեր խորհրդածութիւնները:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՒԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ 4 ԺԱՄ ՆԻՍՏ ԳՈՒՄԱՐԵՑ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսական դահլիճն ալ, իր կարգին

=o–o=

ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ ԵՒ ՖԼԱՆՏԷՆ ՍԹՐԷԶԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ

Անգլիական դահլիճը չորս ժամ խորհրդակցութիւն կատարեց երկուշաբթի օր, երկու ժամը առտուն, մնացեալը իրիկունը, ի նախապատրաստութիւն ապրիլ 11ի խորհրդաժողովին: Խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը պահուին: Միայն Պ. Մաքտօնըլտ երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարեց թէ Սթրէզա պիտի երթայ, ընկերակցութեամբ Սըր Ճօն Սայմընի: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական պատուիրակութիւնը չպիտի կրնայ դրական առաջարկներ դնել սեղանի վրայ: Եթէ Մուսոլինի վճռական միջոցներ առաջարկէ, անգլ. պատուիրակութիւնը ձեռնպահ պիտի մնայ, կամ իր կառավարութեան պիտի դիմէ, որ եւ է որոշում տալէ առաջ: Կարգ մը շրջանակներ կը կարծեն թէ ապրիլ 11ի ժողովը կրնայ պարզապէս նախապատրաստութիւն մը ըլլալ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի ապրիլ 15ի նիստին համար, որ իր կարգին կրնայ առաջնորդել աւելի լայն խորհրդաժողովի մը, հրաւիրելով Գերմանիան, Խ. Միութիւնը եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն վերջին պաշտօնաբէն յետոյ, այսօր շատ աւելի տկար են փետրուար 3ի անգլեւֆրանսական ծրագրին յաջողութեան յոյսերը:

Երէկ Սըր Ճօն Սայմըն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Լոնտոնի թղթակիցները կը պնդեն թէ՝ հակառակ տիրող լուրերու, Մեծն Բրիտանիա հետեւեալ միջին ճամբան պիտի առաջարկէ.—

1.— *Ապահովութեան քաղաքականութիւն, առ հասարակ, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:*

2.— *Ոչ մէկ մասնակցութիւն արեւելեան դաշինքի մը մէջ, մասնաւոր ձեւով:*

3.— *Վճռապէս չմերժել փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ, պայմանաւ որ բաց մնայ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ համար եւ հիմնուի Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:*

4.— *Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման մասին՝ գոհանալ արդէն տրուած խոստումով (խորհրդակցութիւն):*

⁂ *Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ գումարուեցաւ երէկ, երեքշաբթի, նախագահութեամբ Պ. Լըպրէնի, ճշդելու համար կառավարութեան դիրքը: Քանի որ Պ. Մաքտօնըլտ Սթրէզա պիտի երթայ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչն ալ Պ. Մուսոլինին է, որոշուեցաւ որ Պ. Ֆլանտէն եւս անձամբ մասնակցի Ապրիլ 11ի ժողովին:*

⁂ *Իտալական թերթերը նկատի առնելով Անգլիոյ բռնած դիրքը, մեծ բան չեն սպասեր Սթրէզայի ժողովէն: Թերթ մը դիտել կուտայ թէ Հիթլէր Գերմանիոյ ծաւալման համար ընտրած է «կանկառի սկզբունքը», որ կը նշանակէ ոստիկը հասցնել տերեւ առ տերեւ, Պիսմարքի քաղաքականութիւնն էր այս: Առ հասարակ յոռետես են բոլոր թերթերն ալ, եւ կը քննադատեն Անգլիոյ քաղաքականութիւնը:*

«Եւրոպան ջիվարանոց մըն է»

Պ. Պոլտուին, Անգլիոյ փոխ-վարչապետ, առջի օր ճառ մը խօսելով, յոռետես արտայայտութիւններ ունեցաւ միջազգային կացութեան մասին: Ահա գլխաւոր մասերը.— «Ազգերը չեն հետեւիր խաղաղութեան ճամբուն: Մինչեւ անգամ կը թուի թէ մոռցած են այն ճամբուն վրայ որ կրնայ պատերազմի յանգիլ: Տարիներէ ի վեր է որ միջազգային քաղաքականութեամբ կը զբաղիմ եւ դիւրաւ չեմ ազդուիր: Բայց իրապէս վայրկեաններ կան ուր ինքն իրենս կը հարցնեմ թէ արդեօք յիմարանոցի մը մէջ ինկած չե՞նք»:

Ընդհանուր ներում տարագիր Ռուսերուն?

Սոֆիայէն կը հեռագրեն ապրիլ 8 թուականով.— *Խորհրդային դեսպանատունը հաղորդեց Պուլկարիա բնակող ռուսահպատակներուն թէ անոնք որ կ'ուզեն օգտուիլ արտասահմանի ռուս տարագիրներուն ըլլալիք ներումէն, պէտք է խնդրագիր տան դեսպանատան, մինչեւ վեց ամիս:*

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը կը թարգմանենք *Փոփիւլէր*էն, որ չի յիշեր աղբիւրը:

Ամերիկան ալ վեց մահացու զէնքեր հնարած է

Անգլիական թերթէ մը քաղելով, երէկ հաղորդած էինք թէ Գերմանացիները հինգ մահացու զէնքեր հնարած են, իբրեւ արդիւնք 15 տարիէ ի վեր կատարուած ուսումնասիրութեանց:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Մ. Նահանգներու բանակը եւ նաւատորմը կը կատարելագործեն վեց նոր եւ մահացու զէնքեր որոնք մեծապէս պիտի աւելցնեն երկրին զինուորական ուժը, պատերազմի պարագային: Առաջինը փոքր հրասայլ մըն է (թանք), որ կրնայ սուրալ ժամը 50 — 60 մղոն եւ խորտակել ցանկապատներ եւ ուրիշ բնական արգելքներ: Հաւանական է որ բանակը այս նոր զէնքէն ունենայ 60 հատ, մինչեւ տարեվերջ:

Երկրորդը մեքենաշարժ թնդանօթ մըն է, որ կրնայ 100 հատ մէկ լիպրանոց ռումբ արձակել մէկ վայրկեանի մէջ: Այս թնդանօթները պիտի զետեղուին նոր հրասայլերուն մէջ, կազմելով տեսակ մը «ցամաքային զրահաւոր»:

Երրորդը «անդրեթերային» թնդանօթ մըն է, տարբեր մէկ տեսակը ֆրանսականին, կռուելու համար օդանաւերու դէմ: Բերանը ուղղակի օդին մէջ ուղղելով, կարելի է ռումբ մը արձակել 50,000 ոտք բարձրութեամբ:

Չորրորդը «թռչող մարտանաւ»ն է, որ կը բաղկանայ գնդացիրներով բազմապատկուած թեւերէ եւ կրնայ յածիլ 3000 մղոն տարածութեան վրայ:

Հինգերորդը ծովային թնդանօթ մըն է, 20,000 եարտս հեռաւորութեամբ, գործածելի՝ թորփիլահալածներու վրայ:

Վեցերորդ զէնքը կը վերաբերի մեքենական կատարելագործութեանց, սաստկացնելու համար թնդանօթներու կրակը:

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Ս. ՄԱՐԿՈՍԻ *պատմական խճանկարներուն վերանորոգումը վերջացաւ, 28 տարուան աշխատանքէ մը յետոյ: Մինչեւ մայիս պիտի բացուի հանրութեան առջեւ:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

=o·o=

(ՁԵԿՈՅՑ ԱՊՐԻԼ 8Ի)

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր 14րդ նիստը գումարեց ապրիլ 4ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

1.— *Ինչպէս մեր նախընթաց դեկոյցով հաղորդած էինք, այն տեսակցութեան ընթացքին զոր Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովին պատուիրակութիւնը ունեցաւ միջնախարարական յանձնախումբին նախագահ Պ. Էռիոյի հետ, այս վերջնոյն յանձնուեցաւ մեր վերջին յուշագիրէն օրինակ մը: Այդ զրուցեան, զոր Պ. Էռիօ հաղորդած է Աշխատանքի նախարարին, իր կարծիքն ալ այդ մասին հաղորդելով անոր, Պ. Ժաքիէ պատասխան մը տուած է նամակով մը զոր ուղղած է Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի նախագահին եւ որուն ամբողջական թարգմանութիւնը կուտանք ստորեւ.—*

«Նախագահ Պ. Էռիօ ինծի հաղորդեց այն գրութիւնը որով ուշադրութիւն կը հրաւիրէք ձեր հայրենակիցներէն ոմանց դժնդակ կացութեանը վրայ, որոնք, տագնապին հետեւանքով, կ'արձակուին իրենց պաշտօնէն, գործազրկութեան նպաստ չեն ստանար, եւ որոնց 13րդ տարիքը թեւակոխած զաւակներուն կը զլացուի աշխատաւորի ինքնութեան քարտը:

«Պատիւ ունիմ ձեզ յայտնելու, այս հարցերէն առաջինին մասին, թէ ազգային աշխատաւորութիւնը պաշտպանող 1932 օգոստոս 10ի օրէնքը միակերպ կը գործադրուի ամէն օտար աշխատաւորներու համար, առանց բացառութիւն ընելու այն երկիրներուն որոնց հետ մէկտեղ փոխադարձութեան վաւերացեալ դաշնագիր ունինք: Հետեւաբար կարելի չէ բացառութիւն կազմել ռ եւ է ազգութեան համար:

« Միւս կողմէ, պէտք է ճշդել, օտար գործազուրկներու հարցին մէջ, թէ գործազրկութեան սնտուկները պարտաւոր են նպաստի շնորհը ընծայել միմիայն Ֆրանսայի հետ փոխադարձութեան դաշնագիր կապած երկիրներուն հպատակներուն:

«Ասոր փոխարէն, սնտուկները ազատ են իբր նպաստընկալ ընդունելու կամ նպաստէ զրկելու Ֆրանսայի հետ այսպիսի դաշինք չկապած երկիրներուն հպատակները, եւ Աշխատանքի նախարարութիւնը իշխանութիւն չունի պարտաւորելու նահանգներուն եւ գաւառներուն մէջ կազմուած գործազրկութեան հանրային մարմինները որ այդ երկիրներու հպատակ օտար աշխատաւորներուն նպաստեն:

« Սակայն, ժընեւի 1928 յունիս 30ի համաձայնութիւնը, զոր մեր երկիրը առաջիններէն մին եղաւ ստորագրող, կը յանձնարարէ որ, փոխադարձութեան հիման վրայ օտարականներուն շնորհուած զանազան իրաւունքներու վայելումը եւ զանազան շնորհներու օգուտը չզլացուի ռուս եւ հայ գաղթականներուն, ի չգոյէ փոխադարձութեան:

« Հիմնուելով այս յանձնարարութեան վրայ եւ նկատի առնելով դըժուարին կացութիւնը, որուն մէջ կրնան գտնուիլ վերոյիշեալ գաղթականներէն ոմանք, ամենամեծ բարեացակամութեամբ կը քննեմ ինծի նշանակուած այն պարագաները որոնք մասնաւորապէս արժանի են համակրութեան եւ ի հարկին անոնց ի նպաստ կը միջնորդեմ գործազրկութեան սնտուկներուն մօտ, պայմանաւ սակայն որ խնդրոյ առարկայ եղած գաղթականներուն կացութիւնը կանոնաւոր ըլլայ, այսինքն իրենց աշխատաւորի ինքնութեան թուղթը ի զօրու ըլլայ:

« Միւս կողմէ, օտար տղաքներուն գալով, աշխատանքի արտօնութիւնը սկզբունքով միշտ կը շնորհուի իրենցմէ անոնց որ Ֆրանսա ծնած են: Անհրաժեշտ է սակայն որ խնդրագրին մէջ յիշուած թոշակը կամ վարձատրութեան եղանակը համաձայն ըլլայ նոյն տարիքի եւ նոյն արհեստի ֆրանսացի աշխատաւորներու սովորական եւ ընթացիկ թոշակներուն»:

Միացեալ Յանձնաժողովը, այս նամակին ծանօթանալէ եւ անոր մասին խորհրդակցելէ յետոյ, պարտք համարեց հետեւեալ պատասխանը ուղղել Աշխատանքի նախարարին.—

«Տեղեկացանք այն նամակին զոր բարեհաճած էիք ղրկել Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի նախագահին, մեր յուշագիրներուն մէջ յայտնուած բաղձանքներուն վերաբերմամբ, եւ կը փութանք մեր շնորհակալութիւնը յայտնել մեծ բարեացակամութեան եւ արդարութեան ոգիին համար զոր այնտեղ ցոյց տուած էիք, տագնապին հետեւանքներէն տառապող ֆրանսաբնակ հայ գաղթականներէն ոմանց վիճակին մասին:

« Ուրախ ենք տեսնելով որ ֆրանսական կառավարութիւնը կը հանի հայ գաղթականներուն ալ նաճչնալ փոխադարձութեան հիման վրայ օտարականներուն շնորհած ինչ ինչ իրաւունքներու վայելումը եւ ինչ ինչ շնորհներու օգուտը, եւ առ այդ կը յայտնենք մեր երախտագիտութիւնը: Անհուանապէս շնորհապարտ պիտի ըլլայինք եթէ ֆրանսական կառավարութեան այս տեսակէտը հաղորդուէր նահանգային իշխանութեանց, բստ այնմ գործելու յանձնարարութեամբ, որովհետեւ իւրաքանչիւր պարագայի քննութիւնը կեդրոնական իշխանութեան կողմէ, հարկաւորաբար երկար ժամանակ պիտի պահանջէր, որու միջոցին խնդրոյ առարկայ եղողները ցաւի եւ զրկանքի մատնուած պիտի ըլլային: Այն վայրերուն մէջ ուր գործազրկութեան նպաստ չի տրուիր հայ գաղթականներուն, այդպիսի նպաստ մը միակ փրկութիւնը պիտի ըլլար անոնց համար, որովհետեւ ինչպէս գիտէք, անոնք չեն կրնար ոչ իրենց երկիրը վերադառնալ, ոչ ալ ուրիշ երկիր մը երթալ, եւ եթէ գաւառակներէն նպաստ չստանան, ամենադառն թշուառութեան մէջ պիտի իյնան:

« Միւս կողմէ, քանի որ աշխատութեան իրաւունքը կը նանչցուի Ֆրանսայի մէջ ծնած գաղթական տղաքներուն, անգամ մը եւս կը խնդրենք ձեզմէ որ այդ շնորհը տրուի նաեւ հայ գաղթականներուն այն տղոց որոնք իրենց պզտիկ հասակին այստեղ բերուած են, եւ իրենց ամբողջ ուսումը այստեղ առած ըլլալով, կատարելապէս իւրացուցած են այս երկրին մշակոյթը: Աշխատանքի իրաւունքը մինչեւ հիմա ընդհանրապէս կը զլացուի վերոյիշեալ տղաքներուն որոնք **15, 16** կամ **17** տարեկան եղած են, նոյնիսկ անոնց որ իրենց աշկերտի գրքոյկը ունին, եւ այս պատանիները չեն գիտեր թէ ի՞նչպէս պիտի վաստկին իրենց օրապահիկը:

2.— *Ժողովը ծանօթացաւ այն խնդրագրին որ Միացեալ Յանձնաժողովին կողմէ կ'ուղղուի Ներքին գործերու նախարարին, 100 ֆրանքնոց ինքնութեան քարտ վճարելու անկարող բազմաթիւ հայ գաղթականներու համար բարեհաճ տնօրինութիւն մը խնդրելով, եւ որոշեց որ այդ խնդրագիրը նախարարին յանձնուի մեզի բարեկամ Ֆրանսացի մէկ քանի անձնաւորութեանց միջոցով:*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

Հրձիգները գործի վրայ են, եւ դիւային պարը սկսաւ վառօդի տակառներուն շուրջ:

Դեռ չգոցուած նախկին սպանդին բացած վէրքերը, մարդկութիւնը կը գտնուի նոր եւ ահաւոր վտանգի մը առջեւ, որուն սարսափներուն բաղդատմամբ՝ մեծ պատերազմը պիտի նսեմանայ ապահովաբար:

Դժուար է ճշդել թէ՝ ովքեր են պատերազմներու իրական պատասխանատուները: Եղած են աւելի կամ նուազ մերկացումներ, բայց նիւթը սպառած չէ: Ճիշդ ժամանակին եկաւ նաեւ գիրք մը, որուն բովանդակութենէն կ'ուզեմ բաժին հանել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Փարիզի Ֆլամարիոն հրատարակչական տունը, վերջերս հրապարակ հանեց երկու ամերիկացի գրողներու՝ Հ. Էնկէլպրէխտի եւ Ֆ. Հանիկընի գիրքը «Մահուան վաճառականները» թարգմանուած Տը Ժուվընէլի կողմէ:

Հետաքրքրական աշխատութիւն մըն է, որ կուգայ քիչ մը աւելի լոյս սփռելու միջազգային մեծ դէպքերը եւ սպանդները վարագուրող մթութեան վրայ:

«Մահուան վաճառական»ները պատերազմական գործիքներ շինող մեծ ճարտարարուեստի պետերն են: Տեսակ–տեսակ թնդանօթներ, հրասայլեր, գնդացիրներ, զէնքեր, վերջապէս կարելի եղածին չափ մեծ թիւով մարդկային կեանքեր փճացնելու սահմանուած նիւթեր պատրաստողները: Շնէյտէրներ, Վիքըրսներ, Նոպէլներ, Զախարովներ:

Հեղինակները նկատի ունենալով նիւթին մեծութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը, խղճմտօրէն մօտեցած են անոր, տարկայօրէն քննելով երեւոյթները: Իրականութենէն չշեղելու մտահոգութեամբ կարդացած են մօտաւորապէս 170 կտոր գիրք, յանձնախումբերու տեղեկագիրներ, գործարաններու հաշուեկշիռներ, զանազան թերթերու մէջ երեւցած յօդուածներ, (ցանկը դրուած է գրքի վերջաւորութեան): Ամէն ինչ հիմնուած է փաստերու եւ թուանշաններու վրայ:

Պատմութիւնը կուտան զինավաճառութեան ծագման, պատճառներուն եւ զարգացման: Կը փաստեն թէ, ինչպէ՞ս ճարտարարուեստի այդ հսկաները կը խաղան բազմութիւններուն հետ, դրամի ուժով տիրանալով մամուլին եւ վարձու քաղաքական մարդոց խղճմտանքին:

Ընթերցողը կը տեսնէ, թէ ձեւով ազգային, իսկ խորքով միջազգային այս գիշատիչներուն համար, հայրենիքը եւ հայրենասիրութիւնը ամէնէն շահաբեր ապրանքն են: Գրգռել կիրքերը, պատրաստել եւ վառ պահել ռազմապաշտութիւնը, հոգ չէ թէ միլիոնաւոր մարդիկ իրար բզքտեն պատերազմներու դաշտերուն վրայ, բիւրաւոր հաշմանդամներ դրկուին աշխատելու կարողութենէն, որբեր եւ այրիներ մնան: Կը բաւէ որ իրենց անհատական եւ խմբական շահերը ծաղկին:

Երբ «թշնամիները» կը կռուին, իրենք, այդ թշնամի ազգերու մահուան վաճառականները չէզոք երկիրներու մէջ միեւնոյն սեղանին շուրջ կը հաւաքուին, շահաբաժիններ բաժնելու կամ նոր համաձայնութիւններ կնքելու համար: Ֆրանսացին եւ Անգլիացին բաժնետէր են գերմանական ընկերութիւններու եւ փոխադարձաբար: Գրեթէ չկայ «անկախ» ընկերութիւն մը, բոլորն ալ որեւէ ձեւով կապուած են իրարու, ինչպէս պիտի տեսնէք այս յօդուածաշարքի ընթացքին:

Մեծ զինավաճառներու «հաւատոյ հանգանակը» շատ գեղեցիկ կերպով տուած է Պէրնար Շօ, «Մէճըր Պարպարա» գրքին մէջ, զինավաճառ Ընտըրշաֆթի բերանը դնելով հետեւեալ խօսքերը.

— «Առանց նկատի առնելու անձնաւորութիւնները եւ սկզբունքները, զէնք տալ բոլոր անոնց՝ որ լաւ կը վճարեն: Արքայականին եւ հանրապետականին, անիշխանականին եւ ցարին, դրամատէրին եւ ընկերվարականին, գողին եւ ոստիկանին, սեւամորթին, ճերմակին եւ դեղինին: Ամէն ազգի ամէն տեսակ յիմարութիւններու, գործերու եւ ոճիրներու համար»:

Բայց լաւ է որ անմիջապէս նիւթին անցնինք:

×

Զէնքի վաճառումը կը սկսի Միջին Դարու վերջաւորութեան, վառօդի Եւրոպա մուտքով: Անկէ շատ առաջ, արդէն Չինացիները զայն կը գործածէին, բայց ոչ թէ իբրեւ ռմբարձակ նիւթ, այլ պալատական հրախաղերու համար: Եւրոպայի մէջ, առաջին անգամ վառօդը կը գործածեն Անգլիացիները, Քռէսիի պատերազմին մէջ (1346): Նոր դարագլուխ մը կը բացուի բոլոր անոնց առջեւ, որ մինչ այդ կը շինէին սուրեր, զրահներ, սաղաւարտներ, եւն.— այդ ատենուան զէնքերը: Անմիջապէս իրենց գործիքները կը յարմարցնեն նոր զէնքերու շինութեան համար, եւ Եւրոպայի գլխաւոր երկիրներու մէջ դարբնոցները կը վառին, արագօրէն կատարելագործելով նախնական զէնքերը: Առաջին տեղը կը գրաւէ Պելճիքան: Այս փոքր երկիրը ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ նոր ճարտարարուեստին համար: Ունի հում նիւթ եւ փոխադրութեան ճամբաներ եւ ամենակարեւորը՝ խաղաղութիւն: Մինչ իր դրացիները՝ Գերմանիան եւ Ֆրանսան երկիրը կ'աղքատցնէին անվերջ պատերազմներով, անդին Պելճիքայի գլխաւոր քաղաքը՝ Լիէժը կը բարգաւաճէր, զէնք ծախելով բոլոր կռուողներուն, մինչեւ որ Պուրկոնքի դուքսը՝ Կարոլոս Յանդուգն զգալով վտանգը, Լիէժցիներուն կ'արգիլէ զէնք շինել: Անշուշտ, միւսները կարեւորութիւն չեն տար, եւ Կարոլոս կը ստիպուի քաղաքը պաշարել, գրաւել, այրել եւ բնակիչներն ալ սուրէ անցընել: Սակայն, դրամին համը առած էին այնպէս որ Կարոլոս Յանդուգն հազիւ գերեզման մտած, Լիէժցիները գործի կը սկսին, եւ 1850ի տարիները, տարեկան կը շինեն մօտաւորապէս հարիւր հազար կտոր զէնք, Եւրոպայի զինավաճառութեան գլխաւոր կեդրոնը հանդիսանալով:

Զէնքի վաճառումը նոր թափ մը կ'առնէ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեամբ, երբ Լուի ԺԶ.ի գլխատումը կը միացնէ Անգլիան, Գերմանիան եւ Աւստրիան: Պաշարումը այնքան խիստ կ'ըլլայ, որ Ֆրանսա ոչ մէկ տեղէ կրնայ զէնք ստանալ, մնալով իր խեղճ ու կրակ զինարաններուն հետ, որոնք երկրի պահանջին կէսն անգամ չէին կրնար գոհացնել. (որքա՜ն բան փոխուած է անկէ ասդին): Սակայն, պէտք էր ճար մը գտնել. եւ միակ ճամբան՝ դարձեալ ներածումն էր: Փրկութեան կոմիտէն գաղտնի գործակալներ կը ղրկէ Զուիցերիա, Գերմանիա եւ Աւստրիա, ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնելու համար զինավաճառներուն հետ: Պէտք էր փորձել եւ քիչ յետոյ արդէն կը ստանան գոհացուցիչ պատասխաններ: Օրինակ, «Աւստրիոյ կամ Գերմանիոյ այսինչ զինավաճառը պատրաստ է ծառայելու անոր՝ որ ամենաշատը կը վճարէ»: Արծաթասիրութիւնը կը յաղթէր հայրենասիրութեան:

Զէնքերը Ֆրանսա կը փոխադրուին «չէզոք» Զուիցերիոյ ճամբով, ի հարկէ պզտիկ միջնորդչէքով մը. (մեղրը բռնողը մատը կը լիզէ): Խարդախութիւնը մէջտեղ կ'ելլէ, բայց զուիցերական կառավարութիւնը կը վստահեցնէ Աւստրիոյ կայսրը, թէ այդպէս բան չկայ, զրպարտութիւն է եւն.: Իրեն կ'օժանդակեն գործին մէջ շահ ունեցող Աւստրիացիներ. եւ գաղտնի առեւտուրը կանոնաւորաբար կը շարունակուի: Զէնքերը կը փոխադրուին բանջարեղէնի եւ ուրիշ արտօնուած նիւթերու տակ ծածկուած եւ կարելի եղածին չափ ամայի ճամբաներով:

Առաջին հանրապետութեան բանակները մեծ մասամբ կը զինուին թշնամիի հայթայթած զէնքերով ու 1792 սեպտեմբերին Տիմուրիէ եւ Քէլլէրման նշանաւոր ծեծ մը կը քաշեն Գերմանացիներուն՝ Վալմիի առջեւ, «կեցցէ ազգը» աղաղակելով: Ըստ տեղին ըսեմ որ Կէօթէն խառնուած է եղեր գերման բանակին, պարզապէս հետաքրքրութենէ տարուած: Տեսնելով Ֆրանսացիներուն խանդավառութիւնը եւ հպարտ կեցուածքը կ'ըսէ.— «Այստեղ եւ այսօր ազգերու պատմութեան համար նոր թուական մը կը սկսի»: Մօտաւորապէս տարի մը վերջ, մարաջախտ Ժուատանը եւս Աւստրիացիներուն լաւ դաս մը կուտայ Վաթինիի առջեւ:

Այսպէս դրամի ուժին շնորհիւ, թշնամիին հայթայթած զէնքերով կը յաղթեն՝ նոյն ինքն թշնամիին. մինչեւ որ գերմարդկային ճիգով մը Ֆրանսան մէկ տարուան մէջ կը կրկնապատէ եւ քառապատէ իր զինարաններու թիւը եւ արտադրութիւնը, պաշտպանողականէն անցնելով յարձակողականի:

Այս յօդուածաշարքի ընթացքին համառօտակի պիտի խօսինք նաեւ ուրիշ ազգերու զինավաճառութեան ծագման եւ զարգացման մասին:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼՃԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թէօնիսի դահլիճին հրաժարումէն յետոյ, երկար ու դժուարին բանակցութեանց հետեւանքով, վերջապէս կազմուեցաւ Պելժիոյ ազգային միութեան նոր դահլիճը, վարչապետութեամբ Վան Զէէլանտի, որ մաս չի կազմեր որ եւ է կուսակցութեան եւ նախապէս եղած է փոխ–կառավարիչ Պելժիոյ ազգային դրամատան:

Նոր դահլիճին կ'անդամակցին 6 կաթոլիկ, 5 ընկերվարական եւ 4 ազատական երեսփոխաններ, գրեթէ ամէնքն ալ երիտասարդ, բացի Հէյմանսէ (ազատական) եւ Վանտերվէլտէ (յայտնի ընկերվարական), որոնք անպաշտօն նախարարներ են:

Մարտ 31ին, Վան Զէէլանտ խորհրդարանին ներկայացուց նորակազմ կառավարութեան ծրագիրը, որուն էական կէտերը հետեւեալներն են.—

Իր նշանաբանն է՝ վերականգնում երկրին տնտեսական կացութեան:

Արժեզրկում պելկայի՝ 25 առ հարիւր համեմատութեամբ, այսինքն լքում ոսկեդրամի քաղաքականութեան, ֆրանքին արժեզրկումը պիտի չանցնի 30 առ հարիւր համեմատութիւնը: Այս հիման վրայ, Պելժիա պիտի դադրեցնէ ոսկեդրամի վճարումները, մինչեւ որ միջազգային համաձայնութիւն մը գոյանայ դրամական քաղաքականութեան մասին:

Արդարեւ, հրատարակուած նոր հրամանագիր օրէնքի մը համաձայն, պելժիական ֆրանքը (պէլկա) կ'ենթարկուի 28 առ հարիւր արժեզրկման եւ կ'արժէ այսօր 51 ֆրանսական սանթիմ, այսինքն՝ 100 ֆրանսական ֆրանքը մօտաւորապէս կ'արժէ 200 պելժիական ֆրանք:

Կառավարութիւնը պիտի ընդդիմանայ գիներու անտեղի բարձրացման, հակակշիռի պիտի ենթարկէ դրամատուները, եւ պիտի հսկէ անոնց քով պահ տրուած գումարներուն ապահովութեան եւ ժողովուրդին խնայողութեան անվթար պահպանման:

Բարգաւաճում տնտեսական ներքին քաղաքականութեան եւ ծաւալում տնտեսական արտաքին քաղաքականութեան: Վերակազմել Պելժիոյ թղթադրամի քաղաքականութիւնը, մղում տալ արտածումներուն, նոր շուկաներ ճարել պելժիական ապրանքներուն համար, դիւրացնել արտադրութեան գինները եւ կրճատելով տուրքերը, աժանցնել առեւտրական վարկը, կատարել հանրօգուտ շինութիւններ գործ հայթայթելու համար անգործներուն եւ առաջքն առնելու գործադրկութեան, եւ վերջապէս ճանչնալ խորհ. իշխանութիւնը:

Կառավարութիւնը իր ծրագիրը գործադրութեան դնելու համար, երեսփոխանական ժողովէն լիազօրութիւն պահանջեց մէկ տարուան պայմանաժամի համար:

Ժողովը թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, վստահութիւն յայտնեց նոր դահլիճին, 107ի դէմ 54 ձայնով եւ 12 ձեռնպահ: Հակառակ քուէ տուողներուն մէջ կը գտնուէին երեք գլխաւոր կուսակցութեանց պատկանող երեսփոխաններ, որոնք անհատաբար դժգոհ են նոր դահլիճին կազմութենէն:

Վարչապետը, հակառակ դահլիճին յայտնուած վստահութեան, գոհ չէ քուէարկութեան արդիւնքէն, եւ կը փափաքի որ խորհրդարանը ձայներու առաւելագոյն մեծամասնութեամբ իրեն վստահութիւն յայտնէ, դիւրացնելու համար կառավարութեան գործը, ներկայ փափուկ ու դժուարին պայմաններուն մէջ:

Պելժիական ֆրանքին արժեզրկման հետեւանքով ապրանքներուն գները անկնկալ բարձրացում մը կրեցին: Կառավարութիւնը անմիջապէս խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, արգիլելու համար գիներու անտեղի յաւելումները: Այդ կարգադրութեան համաձայն, առժամ տեղական արտադրութեանց գիները որ եւ է յաւելում պիտի չկրեն, մինչեւ որ սպառի ապրանքներուն մթերքը, եւ վաճառականները ստիպուին վերանորոգել իրենց մթերքը, դուրսէն նախնական նիւթեր ներածելով: Անկէ յետոյ միայն պիտի թոյլատրուի գիներու աստիճանական բարձրացումը:

Այս նպատակով, տնտեսական նախարարը խորհրդակցութեան հրաւիրեց խոշոր առեւտրական տուներուն ներկայացուցիչները, եւ անոնց պարզելով կացութիւնը,

Խստիւ պատուիրեց զգուշանալ շահախնդրութիւններէ: Միեւնոյն ատեն ամենախիստ հրահանգներ տուաւ պետական պաշտօնեաներուն՝ մօտէն հսկելու վաճառականներուն շարժումներուն վրայ, եւ խստօրէն պատժելու անսաստողները:

Լիւքսէնպուրկի կառավարութիւնը, որ տնտեսական սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէ Պելժիոյ հետ, ազդուելով պելժիական ֆրանքին այս մեծ անկումէն եւ հետեւելով անոր օրինակին, հարիւրին 10ը կտրեց իր դրամին արժէքը: Տնտեսական շրջանակներու մէջ հոս տիրող ընդհանուր կարծիքը այն է որ ֆրանսական ֆրանքն ալ իր կարգին պիտի ենթարկուի մօտալուտ արժեզրկման: (ԽՄԲ.— Կառավարութիւնը հերքեց այս լուրերը):

Վերջացնելէ առաջ, ըսեմ թէ ընկեր. երեսփոխաններուն մասնակցութիւնը նոր դահլիճին մէջ դժգոհութիւն առաջ բերած էր կուսակցութեան ծայրայեղ տարրերուն մէջ, որով կուսակցութիւնը ստիպուեցաւ բացառիկ համաժողով մը գումարել Բրիւքսէլի մէջ, ճշդելու համար ընկեր. նախարարներուն դիրքը:

Երեք օր տեւող բուռն վիճաբանութիւններէ ետք, համաժողովը ձայներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնեց ընկեր. նախարարներուն եւ համաձայն գտնուեցաւ անոնց մասնակցութեան ազգային դահլիճին:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐ ՄԸ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էր, երէկ, Պուքրէշի մեր թղթակիցը, հակօտար շարժումին առթիւ հայ առեւտրականներու դէմ ալ հրատարակութիւններ կ'ըլլան:

Ռումանիոյ նպարեղէնի վաճառականները հետեւեալ յիշատակագիրը յղած են Առեւտրական Ճակատին, յանձնելու համար առեւտրական նախարարութեան.—

Նպարեղէնի առեւտուրը քանի մը տարիէ ի վեր տագնապ մը կ'անցընէ, որուն յարաճուն ծանրութիւնը մեզ կը ստիպէ այս խնդրանքը ներկայացնել ձեզ, յուսալով որ ձեռք պիտի առնէք ձեր յարմար տեսած միջոցները մեր արհեստակցական շահուն համար որ կը համապատասխանէ ազգային տնտեսական շահերուն:

Յայտնի է թէ պատերազմէն յետոյ մեր քաղաքները արշաւեցին օտարականներու բազմաթիւ զանգուածներ, ոմանք իբր նոյն նահանգներուն նախկին քաղաքացիները եւ ոմանք, որոնք ուրիշ վայրերէ կուգային, հաստատուեցան մեր մէջ մեծ թիւով, «բնակութեան արտօնաթուղթ»երով, թուղթեր որոնք ինչպէս յայտնի է, ժամանակաւոր են: Այս դասակարգին մէջ են Հայերը:

Զինուած զոյգն ինչ արեւելեան վալուտայով, Հայերը, մեծ մասամբ արհեստաւոր, կօշկակար, նաւահանգիստի բեռնակիր եւ անգործ, հետզհետէ սուրճի մէկ – մէկ պզտիկ կրպակ բացին, եւ վաճառքի հանելով արտադրութիւն մը՝ որ 70 առ հարիւր մեր լուբիան ու գարին է, նպարեղէնի ամէն առեւտրականներուն դէմ ապօրէն եւ կործանիչ մրցում մը կը մղեն:

Միջամուխ ըլլալով նպարեղէնի առեւտուրին, առեւտրական սենեակէն դիւրութեամբ տրուած արտօնութեան մը հիման վրայ, այս Հայերը կը հաստատուին առհասարակ համբաւ եւ յաճախորդ շահած ռումանական վաճառատուներուն մօտը կամ քովը, եւ ցուցակագրելով իրենց կեղծ ապրանքները, արհեստական կերպով հաստատուած, ինչպէս հասկնալի է, ապօրէն մրցում կը մղեն, տակաւ փճացնելով ռումանական ֆիրմաները:

Կարգով կ'անհետանան նպարեղէնի եւ սուրճի բնիկ վաճառականները եւ անոնց տեղ կը հաստատուին, ծածուկ մը, նորամուտ Հայերը որոնք քիչ ժամանակէն տէր կը դառնան շէնքին ալ, փողոցը ձգելով ռումէն կալուածատէրն ու առեւտրականը:

Այսպէս կրնանք թուել մայրաքաղաքին մէջ ամբողջ թաղեր, ուր հայ արկածախնդիրները իրենց «բնակութեան արտօնաթուղթ»երով, տրուած իրենց մեր վեհանձն ոստիկանութենէն, եւ առեւտրական սենեակին բարեացակամութեամբ, բռնագրաւած են նպարեղէնի բոլոր վաճառատուները:

Հայ հեղեղը ամէնէն առաջ տիրացաւ բոլոր փոքր խանութներուն: Անկէ յետոյ թափանցեց նաեւ մեծաքանակ վաճառականութեան մէջ ալ: Ապացոյց մըն է Պուլվառ Կիքայի փիացան իր շրջականերով, Սփլայուլ Ունիրէի ամբողջ տարածութիւնը, ուր ամենամեծ ռումանական ֆիրմաները չքացան հայկական ֆիրմաներուն տեղ բանալու համար:

Պէտք է գիտնալ որ ռումէն առեւտուրին այս ցեցերը ոչ մէկ կապ ունին ռումէն ներածման վաճառականութեան եւ մեր երկրին հետ, գործելով միայն հայ եւ թուրք ֆիրմաներու հետ որ եւ է ծախք չեն ըներ երկրին մէջ, մեր ոսկին ղրկելով իրենց տեղերը, հայկական կամ թրքական:

Նպարեղէնի ռումէն վաճառականները պոյքոթի ենթարկուած են այս օտարականներուն կողմէ եւ գրեթէ եղեռնական մասնագիտութեամբ մը հետապնդուած, մինչդեռ մեր Սիկուրանցան եւ Առեւտրական Սենեակը, միշտ կը դիւրացնեն այս վայրի եւ վտանգաւոր որդերուն արշաւանքը: Հայկական որդը բռնագրաւեց այսպէս ռումանական շուկան:

Ահա թէ ինչու յանուն ռումէն առեւտրականներուն զգայուն կոչ մը կ'ընենք, ահազանգի յուսահատական

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Եօթներորդ դարու գրականութեան մէջ լեզուի երկու ուղղութիւն կը նշմարուի, մին՝ յունարէնի նմանողութեամբ բարձր բայց եւ խրթին նկարագրով, (ինչպէս Խորենացի, Դաւիթ Անյաղթ, Թէոդորոս Քռթենաւոր), միւսն աւելի հայեցի, բայց անպաճոյճ եւ ռամկախառն (Յովհան Մամիկոնեան): Բայց երկուքին ալ դերը մէկ է. ջիլ առ ջիլ քայքայել դասական գրաբարի կազմակերպը:

Ռամկախառն հեղինակներու գրաբարին մէջ հիւսած խորթ բառերն ու ձեւերը մեծ մասամբ զուտ հայերէն ըլլալով՝ կասկած չկայ որ անգիր լեզուէն կամ գաւառականներէ առնուած են: Այսպէս արփի, սաղարթ, փարթամ, տոփանք, գեղջուկ, վաղեմի, տոհմ, հրճուիլ: Փոխանակ գրելու բուն գրաբար ձեւով՝ աղօթս առնել, կ'ըսէին այսօրուան պէս աղօթել, տալ զողջոյն՝ ողջունել, ուրախ լինել՝ ուրախանալ, պատասխանի առնել՝ պատասխանել: Բայերու ժամանակներ ալ ունին, որոնք գրաբարի ոգւոյն հետ բոլորովին անհաշտ են: Փոխանակ ըսելու անց՝ կ'ըսեն անցաւ, եղ՝ եղաւ, էջ՝ իջաւ, եհաս՝ հասաւ, եմուտ՝ մտաւ, եկաց՝ կեցաւ, ետուն՝ տուին, լուաւ՝ լսեց, տուք՝ տուէք, լուարուք՝ լսեցէք: Նոյնպէս անսովոր մասնիկներով նոր ածանցներ կը ստեղծեն, այսպէս՝ արտաքրել, հակառութիւն, ներգործութիւն, պարբերութիւն, ստորագրել... Նաեւ այնպիսի մասնիկներով ալ, որոնք բոլորովին անծանօթ են հայ լեզուին. օր. մակերեւոյթ, տրամաբան, փաղանուն, եւ այս ամէն նորաձեւութիւնները մինչեւ այսօր լեզուին մէջ կենդանի են:

Ահաւասիկ նմոյշ մը Է. դարու ռամիկ լեզուէն. Յ. Մամիկոնեան իր Տարօնոյ պատմութեան մէջ կը գրէ.—«Իսկ Սուրէն ... ասէ յիշխանն (Սմբատ). Աւաղիկ է տուրդ: Իսկ նա ասէ. Հաւանիմ տրոյդ, բայց հարիւր ութսուն հազար փայտ են տարեալ ի Քարքէոյ, եւ չորեք հարիւր հազար դահեկանի խոտ են կերեալ ի դաշտէդ, եւ վաթսուն հազար դահեկանի՝ որ գեղն եւ գեղջերու եւ նապաստակ երկրիս որսացեալ են եւ կերեալ. եւ զգրոյ եւ զհացի գինն թողում: Բայց զանոյշ գինին Աստրոյ եւ Սալնոյ եւ զՄոթրայ այս երկու տարի է որ յինէն կերեալ են, եւ ինքեանք արբին, զայն թող տամ. եւ զխոզ գաւառին Հարքն՝ զոր առեալ են, եւ զքաղաքին մուսոն՝ զոր կերեալ են երեք հարիւր դահեկան, զայդ ամենայն թող բերեն»: (Գլ. Գ. էջ 40):

Այս ռամկախառն ուղղութիւնը թէեւ յաջորդ 3—4 դարերու մէջ նոյն թափով շարունակուած չենք գտներ, բայց այդ արգելք չէր, որ գրականութեան շուքին տակ՝ ռամկօրէնն անարգել զարգանար ժողովրդեան մէջ: Բայց մինչեւ ԺԲ. դար ռամկօրէնի գլխաւոր հետքերը կը գտնենք վիմաքանդակ արձանագրութիւններու մէջ, տաճարներու եւ ուրիշ յուշարձաններու վրայ: Գործածուած լեզուն՝ ռամկօրէնի եւ արաբերէնի տարրերով խառն գրաբար մըն է:

ԺԲ. դարը աշխարհաբար լեզուի դարագլուխն է: Իր էական տարրերուն մէջ արդէն կերպաւորուած՝ [illegible]կած էր գրական լեզուի հանգամանքով ասպարէզ գալ: Թագաւոր, իշխան, պատմագիր, իրաւագէտ, բանաստեղծ, բժիշկ եւ մինչեւ իսկ եկեղեցական՝ անխտիր սկսան գործածել զայն, զգալով ժամանակին պահանջը:

Գրաբարը, քանի՜ փլուզում, որչա՜փ փուշ ու փոշի տեսաւ իր տարրութեան ճամբուն վրայ դարեր շարունակ, այն սեւ օրէն սկսեալ, որ Տիմուրի պղտոր ջրերն անցան իր վրայէն: Ազգին հետ՝ լեզուն ալ Կիլիկեան սեպ լեռներուն հովանիոյն տակ միայն յաջողեցաւ ժամանակ մը կազդուրուիլ: Այս դարուն էր, որ Շնորհալւոյ եւ Լամբրոնացւոյ գրչին տակ՝ գրաբարն յունական եւ այլ օտար տարրերէն զատուելով սկսած էր յանկարծ զուտ հայերէնի արծաթով փայլելու, որուն համար արծաթի դար կոչուած է այդ շրջանը: Բայց անկէ ետքը աւելի եղերական անկում մը կը հասնի մինչեւ ԺԸ. դարու դռները, այս անգամ լատին լեզուի ազդեցութեան տակ՝ հրէշային ձեւեր հագնելով: Մխիթարայ առաջին գործն եղաւ ազատագրելու մեր լեզուն լատինականի այդ ստրկութենէն: Իսկ ատկէ դար մը ետքը ոսկեդարու դասական հայերէնը վերականգնեցաւ Մխիթարեան հայրերու գրչին տակ:

Բայց Շնորհալիներն որչափ ալ ջանային գրաբարն իր հին իրաւունքին մէջ հաստատել եւ յաւերժացնել, նոյնպէս ռամկօրէնը՝ որչափ ալ արհամարհանքով գռեհիկ բառ, աշխարհի բառ կամ աշխարհաբառ անուանէին, չէին կրնար իրերու ընթացքին յետադարձ ուղղութիւն մը տալ: Գրաբարն այլ եւս իրօք գրաբար էր, այսինքն իբր հին գրական լեզու՝ յատուկ ուսումն կը պահանջէր, եւ շատերուն համար այնչափ անհասկնալի էր, որ գրաբարէ աշխարհաբարի թարգմանութիւն ընելու պէտքն զգալի եղած էր: Այսպէս Սմբատ սպարապետը կը ձեռնարկէ Մխիթար Գօշի դատաստանագիրքը աշխարհաբարի թարգմանել համառօտելով այսպիսի յառաջաբանութեամբ. «Բազում աշխատեցայ ի սա, ծերացեալ մտօք եւ ի հին եւ յանհասկանալի բառից, եւ բազում աշխատութեամբ փոխեցի զսա ի մեր հեշտալուր բառս»: Շնորհալին ինքը հարիւրի չափ ստանաւորներ, հանելուկներ, եւ առածներ կը շարադրէր՝ ռամկօրէն լեզուաւ: Իրեն մտերիմ բժիշկ մը՝ Մխիթար Հերացի իր Բժշկարանը գրի կ'առնու աշխարհիկ լեզուաւ, պատճառաբանելով թէ. «Արարի զսա գեղջուկ բարբառով զի դիւրահաս լիցի ամենայն ընթերցողաց»:

Հոս նկատելի է, որ «ընթերցողաց» ըսելով՝ այլուրեքն տեղեակ, ուրեմն նոյն դարուն կրթեալ դասակարգը կը հասկնայ: Կրնանք ըսել թէ Ե. դարու քաղաքակրթութենէն այս նոր սերունդին գրեթէ ոչինչ եկեր հասեր էր՝ ծանօթ պատճառներու համար, բայց միայն մագաղաթներու վրայ տարածուած դասական լեզուն: Եւ ահա դէմ դիմաց կը գտնենք երկու լեզու. հին եւ նոր: Իսկ այդ նոր լեզուն այնչափ իրաւացիօրէն կիլիկեան շրջանի կենդանի եւ հարազատ լեզուն է, ինչպէս էր գրաբարը Ե. դարուն խօսող եւ գրող հայութեան համար: Այս էր անտարակոյս Կիլիկիոյ մտաւորականներու ըմբռնումն ալ, որոնք առանց լուրջ տարակուսանքի այնպէս ողջունեցին աշխարհաբարի ծնունդը ինչպէս գրաբարի վերածնունդը:

(Շար.)

(3)

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ Բ. «ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ»Ը

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ՎԵՐՋ «ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ» ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ

Կարգ մը հայրենակցական եւ արհեստակցական միութեանց կողմէ հրաւիրուած «առժամեայ վարչութիւնը» ինչպէս գրած էինք, Շաբաթ օրը ընդհ. ժողովի հրաւիրած էր Պուլվար Օսմանի մէջ, նոյն միութեանց եւ յետագայ մասնակցողներու ներկայացուցիչները, վաւերացնելու նպատակով կազմուած կանոնագիրը եւ ընտրելու համար տեւական վարչութիւնը։

Հրաւիրուած էին 38 կազմակերպութիւններ (ոմանք վերջին պահուն ճարճրկուած) որոնցմէ 22ը ղրկած էին իրենց ներկայացուցիչները։ Մերժողական պատասխան ղրկած էին Փարիզի Հայ եկեղեցին (իր կանոնագրին հակառակ գտնելով), Հայ կաթոլիկ եկեղեցիի վարչութիւնը («առժամապար» վերապահութեամբ), Բարեգործականը (պարզապէս բանակցութեանց համար բաց դուռ ձգող ձեւով մը), Հայ ազատ արուեստագէտներու միութիւնը, Հայ Բժշկ. Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Համազգայինը, Թէքնիքէններու ուսումնասիրութեանց Միութիւնը, Մուրատ–Ռափայէլեան նախորդ. Սանուց Միութիւնը։ Այս բոլորը կ'ըսէին թէ իրենց նպատակէն ու ծրագիրէն դուրս կը գտնեն մասնակցիլ նման կազմակերպութեան մը։ Իսկ առանց գրաւոր մերժումի կը բացակայէին հայ գաղթականաց երկու օֆիսները, եւ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը։

Պ. Հ. Մարմարեան իբր ատենապետ ժողովը բացուած յայտարարելով կարդացուեցաւ նախորդ նիստին ատենագրութիւնը։

Պ. Պիմէն Պէօրէքճեան առաջարկեց որ ժողովին օրինաւորութեան տեսակէտով, ընտրուի մայր–դիւան մը որ պէտքի վարէ ժողովը եւ լսէ առժամեայ վարչութիւնը իբր հաշուետու։ Բայց բուռն ու կարճ վէճէ մը վերջ մերժուեցաւ այս առաջարկը եւ ժողովը շարունակուեցաւ։

Պ. Ս. Քարեան կարդաց առժամեային հաշուետուութիւնը որ ընդարձակումն էր մամուլին տրուած դեկոյցին (տես Յառաջի Շաբաթ օրուան թիւը)։ Առժամեան կը յայտնէր թէ իրենք ամէն ջանք թափած էին համեբաշխելու Միացեալին հետ, բայց այս վերջինը միշտ անդրդուելի մնացած էր համարատուի եւ համարառուի սկզբունքը չընդունելու մասին, սկզբունք որուն վրայ տեղի չէին կրնար տալ։ Ուրեմն Միացեալին կը մնար խզման պատասխանատուութիւնը։

Ցետոյ Հայ Տնտեսական Միութեան անունէն Պ. Խանզատեան կարդաց հետեւեալ յայտարարութիւնը որուն մէջ ան կը յայտնուի բոլորովին տարբեր կերպով քան ինչ որ էր ցարդ, այսինքն հաւաքական հպատակութեան տեղ կը պաշտպանէ հայկական հպատակութեան մը հարցը։

(Պ. Խանզատեանի ճառը նոյնութեամբ կը հրատարակենք վաղը)։

Պ. Խուպիկեան (Աղքատախնամ) մանրամասնութիւններ պահանջեց Միացեալին հետ բանակցութեանց մասին։ Պ. Ս. Քարեան պատասխանեց թէ Միացեալը կը խուսափի պատասխանատու ըլլալ համարատու մարմնի մը եւ կ'ուզէ շարունակել ինքնագլուխ գործունէութիւնը։ Պ. Յ. Թէլեան յայտնեց թէ վերջին ժողովին մէջ Աղքատախնամի ատենապետ Պ. Զաքրեան առաջարկեց որ «Ազգ. Խորհուրդ»ը կազմուի, գործի ձեռնարկէ եւ անկէ վերջը իրարու դէմ գործակցութիւն մը իրականացնելու նպատակով. ժողովը ամբողջովին համամիտ էր՝ երբ մէկ հոգի միայն բողոքեց եւ ընդդիմացաւ, որով խօսակցութիւնը դարձեալ ընդհատուեցաւ։

— Ո՞վ էր այդ մէկը։

— Չեմ կրնար ըսել։

(Ցետոյ հասկցուեցաւ թէ Պ. Լ. Բաչալեանն է որ ամէնէն աւելի կ'ընդդիմանայ Միութեան, կ'երեւի վախնալով որ իր «խանութը» կը գոցուի)։

Պ. Խանզատեան.— Հայ Տնտեսական Կեդրոնին փափաքն է որ ամէն գաղութ կազմակերպուի առանձինն։ Իսկ միւսներուն տեսակէտը այն է որ Հայոց ճակատագիրը կապուած մնայ Ազգերու Ընկերութեան։ Ֆրանսական շրջանակներէն մեր տպաւորութիւնը այն եղաւ որ մենք կոնակ դարձուցած ըլլալով իրենց, վիրաւորեր ենք ֆրանսական իշխանութիւնները։ Կ'ուզենք այս թիւրիմացութիւնը վերցնել եւ վերահաստատել լաւագոյն յարաբերութիւնները։ Որոշ աշխատանք թափեցինք որպէսզի Հայերը դնենք Փարիզի Թաղապետութեանց ժողովին հովանիին տակ։ Անոնց ներկայացուցիչները հրաւիրեցինք, խօսեցանք եւ անոնք խոստացան Նանսէնեան Թուղթ կոչուած վաւերականն ապատել մեզ։ Քանի մը անձեր երբ տեսան որ իրենց շահը կը վնասուի, ընդդիմացան։ Ըսինք՝ զատեցէք Հայկական դատը գաղութին հարցէն։ Ո՞ւր տեսնուած է որ ազգ մը քանի մը տարբեր ներկայացուցիչներ ունենայ միանգամայն։ Թող անոնք շարունակեն իրենց գործը որ է վկայականներ եւ այլ նման թուղթեր տալ։ Մենք վկայական տալ չենք ուզեր, բայց անոնք ալ պէտք չէ գաղութի գործին խառնուին։ Անոնք կրնան իրենց կապը պահել Ազգերու Ընկերակցութեան հետ, բայց իրաւունք չունին աշխատանքի եւ այլ նախաձեռնութիւններու դիմել իրենց հայրենակիցներուն անունով։ Գալով ֆրանսահպատակութեան հարցին՝ անոր մէջ առաւելութիւններ ունինք։ Երկու տեսակ է այս իրաւունքի խնդիրը. մէկը անհատաբար որ տէֆրէով կ'ըլլայ, իսկ միւսը գրաւման իրաւունքի ձեւով։ Ֆրանսա գրաւեր էր Կիլիկիան. Հայերը հոն իր քաղաքացիներն էին, յետոյ երբ այդ գրաւումը վերջ գտաւ, Հայերը հեռանալով գրաւման բանակին հետ, մէկ մասը անցաւ Սուրիա եւ Լիբանան դառնալով տեղական հպատակ, մէկ մասը ապաստանեցաւ Ֆրանսա։ Այս դասակարգը ինչո՞ւ իրաւունք չունենայ պահանջելու ֆրանսացիութիւն՝ երբ ֆրանսական գրաւման տակ ապրող ժողովուրդ մը։ Զանգուածային հպատակութիւն ընդհանրապէս չի կրնար ըլլալ. բայց ո՞ր ֆրանսական իշխանութիւնը պիտի մերժէ Հայ մը՝ որուն զաւակները ֆրանսացի յայտարարուած են։ Հայերը դրօսաշրջիկներ չեն այս երկրին մէջ, պանդուխտները չեն բնակիր։ Մարսէյլի շրջանին մէջ 8000 եւ Փարիզի շրջանին մէջ ալ հազարաւոր տուներ ենք շինած. ուրեմն բնիկներ ենք, եւ արդար է որ պահանջենք մեզի համար մասնաւոր պայմաններ։ Իրաւագէտներու ժողովը կրնայ այս բաներով զբաղիլ։ Հիմա մեր միակ փրկութիւնը միութեան ու համաձայնութեան մէջ է։

Մ. Զայլաւ.— Օֆիսները տարիներէ ի վեր ոեւէ ծառայութիւն չեն ըրած այս ազգին։ Ինքնագլուխ եւ անպատասխանատու մարմիններ են։ Չեն ուզեր միանալ որովհետեւ կը վախնան իրենց աթոռները կորսնցնելէ։ Պէտք է խզուինք Ազգերու Ընկերակցութենէն, կազմակերպենք ֆրանսահայ գաղութը եւ գլխատենք այդ օֆիսները։

Ուրիշներու կողմէ կարգ մը բուռն խօսքերէ ետք Միացեալի հասցէին, ժողովը անցաւ պատրաստուած կանոնագրին քննութեան։

Պ. Պերճար Վահէ դիտել տուաւ որ կանոնագիրը ֆրանսական օրէնքներուն համաձայն պէտք է կազմել, որպէսզի այս մարմինը ապրելու պայմաններ ունենայ, քաղաքականութեամբ չզբաղի եւ զգուշութեամբ վերաբերուի։

Թէքնիքական միութեան ներկայացուցիչը բանաձեւ մը բերաւ ժողովրդական քուէարկութեամբ կազմելու այս մարմինը։ Պ. Զ. Վարպետեան մանրամասնեց այս պէտքը եւ զայն անկարելի համարողներուն պատասխանեց, թէ կարելի է իրագործել։ Ճարտարապետներու Միութեան կողմէ Պ. Պիմէն Պէօրէքճեան ալ ընդհ. քուէարկութիւն պահանջեց, քանի որ այս ժողովը քանի մը միութիւններէ բխելով չի կրնար ազգը ներկայացնել։ Պ. Խուպիկեան «ազգ. խորհուրդ» անունը մեծ գտաւ եւ այս ժողովին իրաւասութենէն դուրս՝ այդ յորջորջումը տանիլ։

Վիճաբանութիւնները տաքցան։ Հօկի ընդհ. քարտուղար բժ. Գալճեան բարկացած պոռաց վերջ տալ բիւզանդական վիճաբանութեանց. այս ժողովը կը ներկայացնէ, ըսաւ, Փարիզի եւ շրջակայից հայութեան մէկ մասը, երբ լաւ գործ տեսնենք՝ մնացեալներն ալ պիտի հետեւին ու միանան մեզի։

Պ. Մարմարեան.— «Ազգ. Խորհուրդ»ը յորջորջում մըն է զոր կրնանք առանց անպատեհութեան գործածել։ Այդ անունը ֆրանսական օրէնքին համաձայն չի նշանակեր թէ ամբողջ ժողովուրդի մը ներկայացուցիչն է։ Իրաւաբանօրէն արգիլուած չէ նման տիտղոսներու գործածութիւնը։ Չորս հոգի ալ անհատաբար միութիւն մը կազմելով կրնան «Ազգ. Խորհուրդ» կոչել։ Այդ անունին վրայ կը պնդենք, որովհետեւ ան ամէնէն յարմարն է մեր գործունէութեան համար։

Պ. Պերճար Վահէ ալ նոյնը կրկնեց, շատեր բողոքեցին եւ աղմուկը շատցաւ. առոր վրայ տասը վայրկեան դադար տրուեցաւ։

Վերսկսման քուէի դրուեցաւ անունի խնդիրը. Պ. Պէօրէքճեան առաջարկեց կոչել Fédérations des Sociétés Arméniennes, բայց 3ի դէմ 26 ձայնով ընդունուեցաւ «Ազգային Խորհուրդ»ը (Conseil National Arménien)։

Ցետոյ վիճաբանութիւնը տաքցաւ, ընդհ. քուէարկութեան մասին։ Պ. Գիւտակ Փափազեան պնդեց որ սկզբունքով ընդունուի ան։ Ի վերջոյ ժողովը ընդհ. քուէարկութեամբ ընդունեց բանաձեւ մը որով պաշտօն կը յանձնէ վարչական խորհուրդին ուսումնասիրել ժողովրդական քուէարկութեամբ ժողով մը կազմելու խնդիրը եւ իր տեղեկագիրը բերել առաջիկայ ընդհ. ժողովին։

Կանոնագրի քննութիւնը վերսկսաւ։ Նպատակի մասին ընդունուեցաւ Պ. Պերճար Վահէի հետեւեալ բանաձեւը.

— Ազգ. խորհուրդին նպատակն է ստեղծել եւ զարգացնել բարեկամական ու համերաշխական կապերը իրենց անդամներուն միջեւ։

Կ'առաջադրէ ի մէջ այլոց.

1. Պաշտպանել ու պահպանել իր անդամակիցներուն իրաւունքներն ու շահերը.
2. Իր տեսակէտները ներկայացնել եւ բաղձանքներ յայտնել հայ գաղթականները շահագրգռող օրէնսդրութեանց մէջ մտցնելու համար ամէն բարելաւութիւն։
3. Իր անդամակիցները ներկայացնել Հայերը շահագրգռող գումարումներու եւ համաժողովներու մէջ։
4. Կազմել իր նպատակին համապատասխան ընդհանուր փաստահաւաքման եւ տեղեկատու դիւան մը։
5. Իր օժանդակութիւնը տալ իրեն դիմող գաղթականներուն, որպէսզի կարենան լրացնել իրենց պարտաւորութիւնները Ֆրանսայի մէջ իրենց բնակութեան մասին, հանդէպ ֆրանսական իշխանութեանց։
6. Ի հարկին թերթ մը հրատարակել, ընդհ. Հայերը եւ մասնաւորապէս ֆրանսահայ յարաբերութիւնները շահագրգռող բովանդակութեամբ։

Ցետոյ շարունակուեցաւ միւս յօդուածներուն քննութիւնը։ Վարչութեան գործունէութեան շրջանը նշանակուեցաւ մէկ տարի, առնուազն ամիսը մէկ անգամ գումարուելու պայմանով։ Պ. Պ. Թէլեան, Վ. Գարաեան, Պ. Պէօրէքճեան շատ պնդեցին որ ընդհ. ժողովը առանձին դիւան մը ունենայ, ինչպէս սովորութիւն է Հայոց մէջ, բայց մերժուեցաւ, ֆրանսական օրէնքներուն համապատասխան չըլլալու պատրուակով։

Ժամանակը անցած ըլլալով, կանոնագրին մնացեալ մասը աճապարանքով քուէարկուեցաւ 2 հակառակի եւ 2 ձեռնպահի դէմ, միաձայնութեամբ։

Ի վերջոյ ձեռնարկուեցաւ վարչութեան ընտրութեան որուն մասնակցեցան ներկայ 22 Միութիւնները 30 ձայնով, 3 ձեռնպահի դէմ։

Մասնակցող միութիւններն էին,— Հայ Աւետարանական հասարակութիւն (2 ձայն), Հայ Տնտեսական Կեդրոն (2), Հայ Կամաւորներու Միութիւն (2), Հօկ (3), Հայր. Միութեանց կեդրոնը (5), Չափահաս Որբ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը (2), Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն (2), Փարիզի Աղքատախնամ ընկերութիւն, Հայ իրաւագէտներու, կօշկակարներու, նպարավաճառներու, Օթօմոպիլիստներու, ճարտարապետներու, Թեքնիքական, Հայ Ուսանողական, դերձակներու, շրջուն վաճառողներու, Հայ Սպայից, ոսկերիչներու, Սահակ–Մեսրոպ գրադարանի (Պուա–Քոլոմպ), Հայաստանի արուեստի եւ գրականութեան բարեկամներու եւ Մարսէյլի Պոլսեցիներու միութիւնները մէկ–մէկ ձայն։

Քուէարկութեան արդիւնքը հետեւեալն է.

Հ. Մարմարեան 29 քուէ, Զ. Խանզատեան 25, Տոքթ. Գալճեան 24, Ս. Քարեան 23, ճարտարապետ Յակոբեան 18, Տոքթ. Տ. Անդրէասեան 17, պատուելի Պուտաքեան 17, Պերճար Վահէ 16, Գեղամ Մանուկեան 18։

Վարչութենէն պատուելի Պուտաքեան միայն կարգ մը վերապահումներով առժամապար ընդունեց իր անդամակցութիւնը։

Ժողովը փակուելէ առաջ փաստաբան Պ. Պերճար Վահէ շնորհակալութիւն յայտնեց Յառաջին որ Փարիզի հայ մամուլին մէջ միակն եղաւ հետաքրքրուող այս հարցով եւ երկու ներկայացուցիչ ղրկեց, եւ փափաք յայտնեց նաեւ որ նոր վարչութիւնը իրականացնէ Միացեալին հետ համաձայնութիւնը։

×

Ժողովին ընդհ. տրամադրութեանց մասին գաղափար մը տալու համար կարելի է զայն ամփոփել հետեւեալ երեք կէտերուն մէջ.—

Ա.— Միահամուռ դժգոհութիւն եւ զանգատ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց այսինքն օֆիսներուն դէմ։

Բ.— Ամէն աշխատանք թափել իրականացնելու համար միացեալ ճակատը։

Գ.— Յառաջիկային դիմել ժողովրդական ընդհանուր քուէարկութեան՝ ազգային կազմակերպութեան մը համար։

Ներկայ ամէն հոսանք եւ ներկայացուցիչ միաձայն էին այս երեք սկզբունքներուն վրայ։

Տ.

ճիչ մը, ուղղուած ձեր մարդկային եւ հայրենասիրական զգացումներուն, որպէսզի մեզ պաշտպանէք գոնէ այս յետին ժամուն, ստիպողական միջոցներ ձեռք առնելով Սիկուրանցայի վեհանձնութեան դէմ, որպէսզի Ռումանիոյ մէջ չստեղծուի Թուրքերէն կործանուած Հայաստանը։

Կը խնդրենք լիավստահ որ հաճիք հրաւիրել Առեւտրական Սենեակի ուշադրութիւնը, դէպի իր պարտականութիւնները, որպէսզի սակավճարի մը սիրոյն, չվտանգէ ռումէն առեւտուրին գոյութիւնը, որ այդ հաստատութենէն աջակցութեան մտահոգութիւն կը սպասէ։ Առեւտրական Սենեակը պարտաւոր է օտարներուն դիմումները խիստ քննութենէ անցընել։

(Սոյն խնդրագիրը ստորագրած են 26 ռումէն վաճառականներ)։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Կոչ Եօզկատցիներուն

ՎԻԷՆ.— Մեր առաջին կոչով ձեզի տեղեկացուցած էինք երկրորդ պատգամբերի. ժողովի շինիչ որոշումները եւ Հայր. Միութեան որդեգրած յատուկ ուղղութիւնը։ Կեդր. Վարչութիւնս, որ մարմին առած է Եօզկատցիներուս այդ գերագոյն ժողովէն, յանուն մեր մարտիկ նահատակներու մարտիրոսութեան, կոչ կ'ուղղէ անգամ մը եւս, որպէսզի երկրագունդի չորս ծագերուն ցրիւ եկած տարագիրները ի մի գան յաւերժացնելու անոնց յարգանքի արժանի յիշատակը, կանգնելու համար հերոսական Եօզկատի եւ իր շրջակայ գիւղերու մէկ փոքրիկ յուշարձանը Խ. Հայաստանի մէջ։ Հայրենակիցներ, պատմական դէպքերով յղի շրջան մը կ'ապրինք, ապազգայնացումի եւ ծայրագոյն անելութեան շրջան մը, որու թափանցիկ վարագոյրին ետեւ անպատմելի թշուառութիւնն է որ կ'ուրուագծուի օրէ օր աւելի եւս սեւ գոյներով։ Ուստի, սիրելի հայրենակիցներ, նկատի առնելով որ վերջին զղջումը ուշ պիտի ըլլայ եւ ունայն, նկատի առնելով որ մենք Եօզկատցիներս զանցառելի թիւ մը չենք կազմեր գաղթահայ գանգուածներու մէջ, նկատի առնելով որ մենք ալ ունինք մտաւորական եւ բարեկեցիկ հայրենակիցներ վարելու եւ հովանաւորելու այս շինիչ շարժումը, նկատի առնելով որ մենք ալ նոյնքան զոհաբերող եւ հայրենասէր ենք, որքան ուրիշ վերաշինական հայրենակցական Միութիւններ, անպատասխանի կը գտնենք լռել եւ ձեռնածալ նստիլ։

Ուստի ջերմապէս կոչ կ'ուղղենք որ Եօզկատցի հայդուկի վսեմ զոհողութեամբ եւ գիտակցութեամբ զօրավիգ կանգնիք մեզ։ Հայրենակիցներ, մեր անմիջական դրացիները, Թոքատ, Սեբաստիա եւ Կեսարիա արդէն իսկ դրական գործ են կատարած։ Եթէ մեր ուժերէն վեր է «Նոր Եօզկատ» աւան մը կառուցանել, կրնանք փոքր թաղամաս մը շինել Նոր Կեսարիայի կամ Նոր Սեբաստիոյ կողքին։ Եօզկատցի մտաւորական եւ բարեկեցիկ հայրենակիցներ, սթափեցէք եւ մի՛ թողուք որ մեր երախտապարտութեան գիտակցութիւնը մարի։

Կեդր. Վարչութիւն

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ԿՈՉԸ

Ինչպէս կը հաստատէ հրատարակուած հաշուեկշիռը, 1934ի տարեշրջանին մէջ գոյացած է 104.486.80 ֆր.ի ընդհանուր հասոյթ մը, որուն գլխաւոր աղբիւրները եղած են անդամավճարները, նուիրատուութիւնները, եկեղեցւոյ պնակը եւ զանազան մանր եկամուտներ։

Նկատի առնելով մեզի եղած դիմումներուն թիւը, այս հասոյթներով կրնայինք նուազագոյն սահմանի մը մէջ միայն իրականացնել օգնութեան գործը։

Այսպէս, մինչ նախորդ տարիներու մէջ մեր նպաստաբաշխման օրերը մեզ կը դիմէին միջին հաշուով 15—20 հոգի, վերջին վեցամսեային մէջ մեզ դիմած են միջին հաշուով 60 հոգի, առանց հաշուելու գրաւոր դիմումները, որոնց խղճամիտ ընտրութեամբ կրցած ենք հազիւ կէսին գոհացում տալ։

Մեր ընկերութիւնը տեւական եւ ամսական նպաստ կը յատկացնէ 32 ընտանիքի, իսկ բացառիկ օգնութիւն յատկացուցած է 460 հոգիի։ Ասոնցմէ զատ 120 հոգիի յատկացուցած ենք միանուագ կամ ժամանակաւոր նպաստներ։

Ընկերութեանս նպաստները կը յատկացուին յետ վարչական որոշման գլխաւորաբար իբրեւ անդրադի, իբրեւ ճանապարհածախս եւ իբրեւ ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման ծախք։ Ունինք նաեւ անբնակներու առժամեայ ապաստանի եւ հանդերձաբաշխման գործերը։

Ներկայ բացառիկ պայմաններուն մէջ եւ յարաճուն թշուառութեան առջեւ մեր ընկերութիւնը պէտք ունի գաղութին բացառիկ աջակցութեան, կարելիութեան չափով կանխելու համար ամէն տեսակ անակնկալ եւ անախորժ վիճակներ որոնց կրնայ առաջնորդուիլ մեր չքաւոր դասակարգը։

Ի դիմաց Վարչութեան

Ատենապետ՝ Ա. Զաքրեան, ատենադպիր՝ Ս. Տէր–Թովմասեան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մարտ).

— Պէյրութի եւ իր շրջականներու հայութեան ընդհանուր թիւը 35 հազարէ աւելի կը հաշուուի, որուն մօտաւորապէս կէսը կը գտնուի Անդր Նահրի շրջանին մէջ, ենթակայ ըլլալով Ճըտիտէի գայմագամութեան։ Ուրեմն 15.000է աւելի հաշուող այդ հայութիւնը վարչական – կառավարական բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ կը գտնուի, միշտ ենթակայ Լիբանանի կառավարութեան հոգածու վերաբերումին եւ քննութեան։

Տեղւոյն կառավարութիւնը, որուն պետն է ծանօթ հայասէր բնտանիքի մը զաւակը, մեծ զաւակը, պէտք եղած հետաքրքրութիւնը ցոյց կուտայ իր շրջանին մէջ գտնուող հայութեան հանդէպ։ Եւ այդ բնականաբար իրաւունքն է Անդր Նահր գտնուող մեր ժողովուրդին, որ ստուար մեծամասնութիւնը կը կազմէ Պուրճ Համուտի բնակչութեան, որուն ընդհ. թիւը 20 հազարի չի հասնիր։ Հետեւաբար հաբիւրին 75-80 տոկոս կազմող հայութեան ձայնն ու փափաքները լսելի պէտք է դառնային այդ շրջանին մէջ, քանի որ որպէս պարտաճանաչ քաղաքացիներ, իրենց վրայ դրուած բոլոր պարտաւորութիւնները լիուլի կը կատարեն մեր հայրենակիցները, ապահովելով Ճըտիտէի գայմագամութեան պիւտճէին կարեւոր մէկ մասը։

Կարգ մը տարրական իրաւունքներ կը զլացուին Պուրճ Համուտի մեր ժողովուրդին։ Լեզուի անծանօթութիւնը թոյլ չի տար անշուշտ որ Հայեր գրաւեն պատասխանատու պաշտօններ։ Սակայն նկատի առնելով որ բնակչութեան խոշոր տոկոսը Հայեր են, արդար էր որ գոնէ երկրորդական պաշտօններու համար առնուէին Հայեր։ Պահակներ, զանձիչ պաշտօնեաներ, առողջապահութեան հսկող պաշտօնեաներ եւայլն իրաւունք է որ նշանակուին Հայերէ։ Այս ձեւով ոչ միայն կը դիւրանայ կառավարութեան գործը, այլ անկարգութիւններ եւ անկանոնութիւններ ալ տեղի չեն ունենար։ Որովհետեւ հայ պաշտօնեաներ շատ աւելի լաւ եւ դիւրութեամբ կրնան թարգմանը հանդիսանալ կառավարական հրահանգներուն։

Մենք կը դատապարտենք ծանօթ մեր հայրենակիցներու կողմէ գործուած ամէնէն աննշան ապօրինութիւնն ու օրինազանցութիւնը։ Ամէն քաղաքացի պարտաւոր է յարգել ու հնազանդիլ իր կառավարութեան օրէնքներուն ու հրամաններուն։ Պէտք է ճանչնալ իշխանութեան հանդէպ մշակուելիք պարտաւորութիւնները։ Իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է գուրգուրալ իր երկրի բարգաւաճման եւ բարձրացման։ Պուրճ Համուտի Հայութիւնը, որ ներկայիս տնտեսական ծանր վիճակի մէջ կը գտնուի, վստահ ենք, շատ չանցած, օրինակելի եւ տիպար շրջանը կը դառնայ իր գայմագամութեան։

Մինչ այդ, փափաքելի է որ Պուրճ Համուտի քաղաքապետութիւնն ու կառավարիչը նկատի առնեն կարգ մը տարրական իրաւունքներ, որոնք, ինչպէս յիշեցինք, զլացուած են ներկայիս»։

ՊԷ՞ՏՔ Է ԸՆԴՈՒՆԻԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

(ՆՈՒԷՐ «ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ» ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄՈՒՆԵՏԻԿՆԵՐՈՒՆ)

La Presse (4 ապրիլ) այս խորագրին տակ կը գրէ.—

Անցեալ մարտ ամսուան առաջին երկու շաբաթներու ընթացքին, ինչպէս Ժուռնալ Օֆիսիէլ կը հրապարակէ, տրուած են 500 հրովարտակներ՝ ֆրանսահպատակութիւն շնորհելու համար օտարականներուն։ Այս թիւին վրայ աւելցուցէք անոնց կիներն ու երախաները։ Ցիշատակուած չէ թէ այս 500 օտարականները մեծ ծառայութիւններ մատուցած են մեր երկրին, անոնք պարզապէս լաւ մարդիկ են, գէթ այնպէս կ'ենթադրենք, որ հաստատուած են Ֆրանսայի մէջ, եւ կը լրացնեն օրինական պայմանները, այնպէս որ չկայ որ եւ է պատճառ մերժելու անոնց խնդրած շնորհը։

Սակայն ծագումով Ֆրանսացիները, տնտեսական տագնապէն ազդուած, այդ նոր Ֆրանսացիներուն մէջ պիտի գտնեն իրական մրցորդներ։ Արմէնկոյի օրէնքով, ճիշդ է որ, ֆրանսահպատակութիւն ստացած օտարականները չեն կրնար մինչեւ տասը տարի մտնել հանրային ծառայութեան մէջ։ Սակայն այդ օրէնքը այնպիսի տնօրինութիւն մըն է, որ ոչ ազդու է եւ ոչ ալ վայել։ Տեսակ մը եղանակ է այդ տալու՝ միաժամանակ ետ առնելու, ինչ որ վայել չէ մեծ երկրի մը։ Եւ յետոյ այդ տասը տարիները շուտ կ'անցնին,— կարծես ձեւ մը ըլլար քայլ մը ետ երթալու՝ աւելի յառաջ ցատկելու համար։ Անհրաժեշտ էր քննել թէ զանգուածային այդ հպատակութիւնները կը համապատասխանե՞ն իրական պահանջի մը։ Անշուշտ նկատի չպիտի առնուին խրախճանքի թեկնածուի անհատական եւ մասնաւոր շահերը, այլ միայն ընկերային եւ ազգային շահերը։

Ի՞նչ է հպատակութիւնը։ Աւանդութիւնն է այն օրերուն, երբ օտարական մը, իր երկրէն դուրս, զրկուած ամէն իրաւունքէ, չէր կրնար տիրանալ որ եւ է բանի կամ գնել որ եւ է ստացուածք, ոչ ալ կրնար ժառանգ ստանալ, եւ իր մահէն վերջ կառավարութիւնը կը գրաւէր ունեցածն ալ,—այս էր որ կը կոչուէր «օտարականներու ստացուածքի արքունի գրաւման իրաւունք» (droit d'aubaine)։ Հիմա այդպէս չէ խնդիրը։

Օտարականը՝ ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ կը վայելէ ամէն կարգի քաղաքացիական իրաւունքներ։ Կը վայելէ անձի եւ ստացուածքի պաշտպանութիւն։ Հպատակութիւնը, ուրեմն, քաղաքական իրաւունքներէ զատ, ուրիշ որ եւ է նոր առաւելութիւն չի տար։ Այդ հպատակութեամբ, օտարականը կը ստանայ նաեւ ոճիր գործելու իրաւունքը՝ առանց երկրէն արտաքսուելու սպառնալիքին։

Հպատակութիւնը հասկնալի կը դառնար, եթէ եկուորին (aubain) տրուէր բարոյական եւ նիւթական ապահովութիւն, քաղաքացիական իրաւունքներու ստացման կարելիութեամբ՝ Ֆրանսա բերելու համար օգտակար եւ յայտնի օտարականներ։ Հպատակութիւնը անիմաստ կը դառնայ, երբ պարզապէս, երկու շաբաթուան մէջ 500 հոգի առնելով, կը ստեղծենք նոր ընտրողներ, որոնք յաճախ չեն կրնար շնորհքով խօսիլ իրենց նոր հայրենիքին լեզուն։

Սխալ չհասկցուինք։ Չենք ուզեր որ ֆրանսացիութիւնը անմատչելի եւ փակ դասակարգ մը կազմէ։ Պէտք է եւ կրնայ հարստանալ նոր տարրերով։ Ֆրանսայէն զատ ոչ մէկ երկիր կրցաւ ձուլել բոլոր անոնք, որ եկան հաստատուեցան իր հողերուն վրայ։ Ատիկա պատիւ մըն է իրեն համար։ Դրացի երկիրները չկրցան ձուլել այն տարրերը, որոնք կը գտնուէին դարերէ ի վեր նոյն տիրապետութեան տակ։ Ֆրանսա փոքրամասնութեանց խնդիր չէ ճանչցած,— Փրովանսցիները, Պրըթոնները, Պասքերը, Նորմանները Ֆրանսացի են

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

բոլորն ալ։ Սակայն ձուլումը յամ – ընթաց գործողութիւն մըն է, եւ – բունդներու աշխատանք, հրովար – տակները բաւական չեն։

Ֆրանսացի համարինք օտարական– ներու զաւակները, որոնք Ֆրանսայի մէջ ծնած են։ Անոնք մեծցան մեր մէջ, կրթուեցան մեր դպրոցներուն մէջ, խաղացին մեր տղոց խաղերը, եւ պի– տի ծառայեն մեր բանակին մէջ։ Վե– րահաստատենք, եթէ կ'ուզէք, աւան– դական ապնիջականութիւնը, որ օտա– րականը կ'ազատէ կարգ մը նեղու – թիւններէ։ Վերահաստատենք օրէն – քով ընդունուած «նշանաւոր անձերու հպատակութիւնը», շնորհելով երկրին օգտակար յայտնի դէմքերու, ինչպէս Պրացցայի, մեծ պատերազմի անծա – նօթ զինուորներուն եւ լեգէոնական – ներուն։

Այս ձեւով գործադրած կ'ըլլանք արդարութիւնը, սակայն ոչ մէկ պատճառ կայ հպատակութիւն շնոր – հելու, այն ալ երկու շաբաթը 500 հո– գի, այն օտարականներուն, որոնց ո– չինչ կը պարտինք, եւ որոնց ֆրան – սահպատակութիւնը իբրեւ հետեւանք պիտի ունենայ միայն ընկերային նոր հարցեր ստեղծել, կիրքեր գրգռել։

Իտալիա կ'ուզէ որ ապառազինումն նաեւ

ԱՒՍՏՐԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Հռոմի կիսապաշտօնական օրկաններէն « Փոփոլօ տ'Իթալիա» յօդուածով մը կը բացատրէ թէ «արդարութիւնը կը պահանջէ որ ապառազինութեանց նոր մակարդակի մը հասնելու իրաւունք տրուի Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլ – կարիոյ»։ Ու կը շեշտէ — « Աւելի լաւ է վեհոգի արարք մը քան միակողմանի որոշում մը։ Վերաքննութիւնը պէտք է կատարուի իբրեւ հաշտարար գործ մը անոնց կողմէ որոնք խաղաղութեան պատասխանատուութիւնն ունին։ Զին – ուորական յօդուածներու բարեկամական վերաքննութիւնը վճռական հանգր– ուան մը պիտի կազմէ յաղթականներու եւ պարտեալներու խորութեանց ջնջ– ման համար եւ ճամբան պիտի հարթէ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակելու համար Եուկոսլավիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Ռումանիոյ հետ։ Պուլկարիան ալ չխտակ դիրք բռնած է եւ բարւոքած իր յարաբերութիւնները դրացիներուն հետ »։

Հիթլէր եւ Լիւտէնտորֆ կը հաշտուին

Հիթլէրի հրամանով երկուշաբթի օր դրօշազարդուեցան Պերլինի բոլոր հանրային շէնքերը, ի պատիւ Զօր. Լիւտէնտորֆի ծնդեան 70ամեակին։ Այս առթիւ «Առաջնորդ»ը կ'ըսէր.— « Գերման ժողովուրդը խորին երախտագի – տութեամբ պիտի յիշէ պատերազմի իր ամենամեծ զօրավարին անմոռանալի քաջագործութիւնները »։ Մինչեւ հիմա գերմանական մամուլը կը զգուշանար որ եւ է ակնարկ ընելու Լիւտէնտորֆի։ Այժմ որ «Առաջնորդ»ը խօսեցաւ, ներ– բողականներ կը տեղան ամէն կողմէ։ Թերթ մը գիտել կու տայ որ եթէ Գեր – մանիա պատերազմի ատեն նոյնքան արժանաւոր քաղաքական վարիչներ ունե– նար որքան այս զօրավարը, ապահովաբար շահած պիտի ըլլար յաղթանակը։ « Այսօր ունի այդ պետը.— Ատոլֆ Հիթլէր »։ Ուրիշ մը կը գրէ.— « Թէ Աստ– ուած միշտ բազմամբոխ բանակներուն հետ չէ՝ Լիւտէնտորֆ հաստատեց, ջախջախելով Ռուսաստանը։ Ան յաղթած պիտի ըլլար միւս 23 ազգերուն ալ, եթէ կարենար հրամայել իբրեւ դիկտատոր »։

Խռովք ամբաստանեալներու

Էքսի Ամբաստանիչ Ատեանին առջեւ

Փաւլիչիլ, Ռայիչ եւ Քրալ Միօ, այն երեք խրուաթ յեղափոխականները որոնք ձերբակալուած էին Ալեքսանտր Թագաւորին եւ Պ. Պարթուի սպանու – թենէն վերջը (9 հոկտ.), Էքսի ամբաստանիչ ատեանին առջեւ հանուեցան եր– կուշաբթի օր, 8 ապրիլ։ Երեք բանտարկեալները Մարսէյլէն Էքս փոխադրուե– ցան բացարձակապէս գաղտնի։ Այնտեղ արգելարանի մէջ տեղաւորուելով, ո– րոշուեցաւ որ ամբաստանիչ ատեանը բացառապէս գումարուի եղեռնադատ ատեանի սրահին մէջ, որուն մուտքը բացարձակապէս արգիլուած է հանրու – թեան համար։ Սարբերկրեայ նրբանցք մը բանտէն ուղղակի դատասրահ կը տանի։ Այնպէս որ երեք ամբաստանեալները ատեան հանուեցան առանց որեւէ մէկուն նշմարուելու։ Երեք Խրուաթներուն պաշտպանը, փաստաբան Ժոռժ Տէ– պօն, երկար գիր մը ներկայացուց, խնդրելով որ 1.— Երեք ամբաստանեալները Մարսէյլի դատական արձանագրութեանց դիւանին առջեւ հանուին, իրենց բո– ղոքը ներկայացնելու համար հարցաքննիչ դատաւորին դէմ.— 2. Ոչ թէ առ– ժամապէս ազատ արձակեն, այլ դադրեցնեն իրենց խցարգելութիւնը, իբրեւ ապօրէն.— 3. Ամբաստանիչ ատեանը ինք կատարէ գործին հարցաքննութիւնը։

Այս պահանջներուն ուժ տալու համար, երեք ամբաստանեալները իրենց փաստաբանին միջոցաւ ներկայացուցին շարք մը փաստեր, առարկելով թէ անկանոն թուղթեր կան թղթածրարին մէջ եւ թէ օրինական զանցառութիւն – ներ կատարուած են եւն.։ Ամբաստանիչ ատեանը լսելով բոլոր դիտողութիւն– ները, մերժեց կալանաւորներուն երեք խնդրանքները։

Հրդեհ դատական պաշտօնատան մէջ

»»»••«««

600 ՏԱՐՈՒԱՆ ՇԷՆՔ ՄԸ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Երկուշաբթի օր մեծ դժուարութեամբ հրդեհէն փրկուեցաւ միջնադարեան շէնք մը, Սէն – Լուի աշտարակը (հին անունով Պոնպէք), որ կը գտնուի դա– տական պաշտօնատան շուրջը, Քէ տը լ'Օրլոժի վրայ։ Հրշէջները երկու ժամ պայքարելէ յետոյ, յաջողեցան մարել կրակը, որ ծագած էր աշտարակին մթերանոցէն եւ արագօրէն ծաւալած։ Հազարաւոր ուսանողներ, փաստաբան– ներ եւ անցորդներ խռնուած էին Փօն տը Շանժի եւ շրջակայ քարափներուն վրայ, մինչ հրշէջները գերմարդկային ճիգեր կը թափէին փրկելու համար 600 տարուան շէնքը։ Գործը ծանր էր մանաւանդ անոր համար որ, վերջին տարիներս աշտարակը վերածուած էր դիւանաթուղթերու մթերանոցի մը։ Այս թուղթերուն մէկ մասը վառեցաւ, իսկ մնացեալին մեծ մասը ծանրապէս վնասուեցաւ ջուրերէն։ Բուն աշտարակը մեծ վնաս չկրեց։

Սէն – Լուիի աշտարակը շինուած է Լուդովիկոս Գեղեցիկի օրով, 14րդ դա– րուն։ Նախապէս մաս կը կազմէր թագաւորներու միջնադարեան պալատին։ Դարերով ծառայած է իբրեւ բանտ։

■■■■■■■■

ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ, Փոփով եւ Վասիլեւսկի, որոնք վերջերս օդապարիկով վերելք մը կատարած էին Մոսկուայի մէջ եւ բուռն փոթորիկի մը բռնուած, 15 ժամ վերջը ինկան գայլերու վոհմակի մը մէջ, Սթալինկրատի շրջակաները։ Գայլերը յարձակեցան, բայց երկու արկածեալները յաջողեցան գիւղացիի մը տունը ապաստանիլ։

ԳԵՐՄԱՆ ՀՄԲՈՍՏ ԵՐԷՑՆԵՐՈՒ ձերբակալման առթիւ (5 — 600 հոգի), Կիրակի օր Պերլինի հոմէական եւ լատինական եկեղեցիներու արարողութիւն– ները կատարուեցան առանց կոչնակ հնչեցնելու եւ առանց մոմ վառելու խո – րաններուն վրայ։ Այս լուռ ցոյցը մեծ տպաւորութիւն գործեց հաւատացեալ– ներուն վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»••«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Երկար դմայլած նայում էի նրա վը– րայ։ Կիսամերկ կուրծքի խիստ մեղմ կերպով բարձրանում եւ իջնում էր։ Շնչառութիւնը խաղաղ էր։ Ցանկարծ նրան տիրեց մի տեսակ խռովութիւն։ Երեսի վրայ երեւացին պայրացած ցն– ցումներ։ «Հեռու, անիծեալ»... գո– չեց նա եւ վեր թռաւ տեղից։

— Ախ, դարձեալ այն աւազակը... բացագանչեց նա ցաւալի ձայնով, բա– կեց երկչոտ աչքերով նայել իր շուրջը։

Երբ տեսաւ ինձ իր մօտ կանգնած, հանգստացաւ։

— Ի՞նչ եղաւ այն աւազակը, հար – ցրեց ինձանից ։

— Ո՞ր աւազակը։

— Այն որ սպաննում էր ինձ։

— Դու երազի մէջ տեսել ես նրան, Նէնէ։

Խեղճ աղջկայ երեւակայութիւնից չէր հեռանում չարագործի պատկերը, որ մի օր առաջ փորձում էր սպան – նել նրան։ Բայց նա չգիտէր, որ այժմ կանգնած էր իր մօտ մի ուրիշ չա – րագործ, որին պատուիրել էին նոյն դահճի դերը կատարել։

— Դու այստեղ ես, ես էլ չեմ վա– խենայ... ասում էր նա, իր մտեր– մութեամբ լի աչքերը դարձնելով դէ– պի ինձ։

Որքան կրակ կար այդ աչքերի մէջ, որքան խոր թափանցում էր նրանց փայլը իմ սրտի մէջ։

Մտածելով որ մեր յամեցողութիւնը կարող էր շարժել քաւոր Պետրոսի կասկածը, ես հրաւիրեցի Նէնէին ինձ հետ գնալ անտառը առաւօտեան զբօ– սանքի համար։ Նա հրաժարուեցաւ, ասելով.

— Չէ, անտառը չգնանք։

Նա վախենում էր հանդիպել աւա – զակներին։ Ես հանգստացրի նրան, ա– սելով.

— Շատ հեռու չենք գնայ եւ ոչ քեզ այն աւազակների կողմը կը տանեմ։

Նա համաձայնեցաւ։

Գեղեցիկ էր այն առաւօտը։ Որքան ախորժ ազդում էր հովասուն օդի թարմութիւնը, խնկարկուած բիւրա – ւոր ծաղիկների անուշահոտութեամբ։ Ինչպէս ուրախ երգում էին անհոգ թռչունները։ Եւ որքան ծիծաղկոտ փայլում էին արեգակի առաջին ճա – ռագայթները ցօղազարդ տերեւների վրայ։ Ամէն ինչ սքանչելի էր, ամէն ինչ խորին, անսահման բերկրու – թեամբ զուարճանում էր բնութեան սրբազան տաճարի մէջ։ Տխուր էր մի– այն իմ սիրտը...։

Նէնէն շուտով նկատեց այդ, եւ երբ փոքր հեռացանք մեր իջեւանից, հար– ցրեց նա.

— Դու սիրո՞ւմ ես ծաղիկներ։

— Սիրում եմ։

— Ես քեզ համար մի լաւ փունջ կը պատրաստեմ. ես խմանում եմ գեղե– ցիկ փունջեր շինել։ Իմ հայրը մի ժա– մանակ մի պարտիզպանից գնում էր մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակ ծաղիկներ, եւ փունջեր էի պատրաս – տում, ածում էի զամբիւղի մէջ, եւ փողոցներում ման գալով վաճա – ռում էի։

Ես ժամանակ չունէի պատասխանե– լու Նէնէի այս տեսակ քնքշութիւն – ներին. ինձ զբաղեցնում էր այն միտ– քը թէ ի՞նչ պէտք էր անել խեղճ աղ– ջկայ հետ։

— Նէնէ, հարցրի նրանից,— այդ անտառում բնակիչներ կա՞ն։

— Այն աւազակները...։

— Բացի նրանցի՞ց։

— Բաւական հեռաւորութեան վրայ գտնւում է մի փոքրիկ գիւղ։

— Իսկ մօտի՞կ տեղերում։

— Միայնակ կայ, ուղիղ ծովի ափի մօտ։

— Ովքե՞ր են բնակւում տնակի մէջ։

— Երկու հոգի միայն,— մի ալե – ւոր մարդ եւ մի պառաւ կին։

— Ի՞նչպէս մարդիկ են։

— Բարի ձկնորսներ են։

— Քեզ ճանաչո՞ւմ են։

— Ճանաչում են։ Ամէն անգամ, երբ պատահում էր ինձ մտնել նրանց տնա– կը, կերակրում էին ինձ, հագուստ էին տալիս։

— Կարո՞ղ ես ինձ տանել այնտեղ։

— Կարող եմ։

Մինչեւ ձկնորսի տնակը հասնելը, ես ընկղմուած էի խառն մտածութիւն– ների մէջ։ Նէնէին սպաննելու մտքից շատ հեռու էի։ Այժմ նրա կեանքը նոյնքան թանկագին էր ինձ համար, որքան իմը։ Բայց ինձ համար անհաս– կանալի էր մի բան, թէ այդ ի՞նչ փո– փոխութիւն էր, որ կատարուեցաւ իմ մէջ։ Ինչու իմ ձեռքերը այս անգամ թողում էին արիւնոտ գործում։ Ո՞վ մեղմացրեց իմ բնաւորութեան վայ – րենութիւնը։ Մի՞թէ կնոջ շունչի կա– խարդական ազդեցութիւնը զարթե – ցրեց իմ մէջ քնած խիղճը։— Այդ բո– լորը դեռ անորոշ մթութեան մէջ էր ինձ համար, միայն ես զգում էի մի բան,— զգում էի, որ իմ սիրտը կապ– ուած էր այդ անբախտ աղջկայ հետ։ Արդեօք սիրո՞ւմ էի նրան։ Ոչ։ Իմ ըղ– ձացմունքը աւելի ցաւակցական էր, աւելի բղխում էր կարեկցութիւնից դէպի նրա թշուառ վիճակը։ Նէնէն որբ էր, Նէնէն անտէր էր, Նէնէին ես ազատեցի մահից, եւ մի ներքին ձայն ասում էր ինձ, որ պէտք է շարունա– կեմ նրա պաշտպանը լինել։

Միւս կողմից, ես այժմ զգում էի մի տեսակ ատելութիւն դէպի քաւոր Պետրոսը։ Կարծես Նէնէն խլեց իմ աչ– քերից այն դիւթական քօղը, որ մին – չեւ այսօր թոյլ չէր տալիս ինձ նկա– տել այդ հրէշաւոր մարդու բարոյա – կան այլանդակութիւնը։ Ոչինչ չէր կարող այնպէս համոզիչ կերպով բա – ցատրել ինձ նրա բարբարոսութիւնը, որպէս այն խօսքը, որով հրամայեց ինձ սպաննել Նէնէին։ « Դրանից լաւ առիթ գտնել չեմ կարող, մտածում էի ես,— կը վեր առնեմ Նէնէին, կը հե– ռանամ, եւ կ'ազատուեմ այդ չարա – գործից »...։

Բայց խեղճն երեւան էին գալիս՝ աղքատ մայրս, քոյրերս եւ վերջա – պէս իմ նազելի Սառան։ Դրանք ապա– սում էին իմ լի քսակով վերադարձին։ Իսկ իմ վաստակած բոլոր արծաթը քաւոր Պետրոսի մօտ էր գտնւում։ Բա– ժանուելով նրանից, պէտք է կորցնէի իմ ամբողջ հարստութիւնը։ Ի՞նչպէս թողնէի, ի՞նչպէս հեռանայի նրանից։ Շահասիրութիւնը եւ այդ դէպքում կուրացրեց ինձ... ես մնացի անվա – ճառութեան մէջ...։

Այդ բոլոր խորհրդածութիւններին միութիւնից իմ մտքում պարզուեցաւ մի բան, որ ես որոշեցի անպատճառ բաժանուել քաւոր Պետրոսից։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 11 Avril 1935

ԺԱ՛Դ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2777 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ

Հիմա որ լայնօրէն հրատարակած եղանք Պուլվառ Օսմանի երկրորդ «Ազգ. Ժողով»ին մանրամասնութիւնները, բոլոր յատկանշական պարագաներով եւ «Հրամանատար»ին ճառով, թոյլ տուէք վերլուծելու երեւոյթը:

Ոչ միայն հրատարակուած տեղեկութիւնները, այլ եւ մեր քաղած բերանացի լուսաբանութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ՝ կը գտնուինք վրդովիչ խեղկատակութեան մը առջեւ:

Դեռ աւելին: Այս անգամ խեղկատակութեան կը միանայ աւելի ծանր մեղք մը,— մաքսանենգութիւն:

Արդարեւ, թէ՛ ժողովը վարելու եւ թէ՛ «վարչութիւն» ընտրելու պարագաները շատ կը նմանին մաքսէն ապրանք փախցնելու գործողութեանց:

Եւ թող չցաւի «Հրամանատար»ը, Պ. Զ. Խանզատեան, եթէ ստիպուած ենք նորէն ու նորէն պատասխանատուութեան կանչել զինքը, հակառակ իր այնքան սրտառո՛ւչ կոչերուն (թէ Հ.Յ.Դաշնակցութեան եւ թէ «Յառաջ»ի):

Երկու խեղկատակութիւններ, փետր. 9 եւ ապրիլ 6, արդէն ստեղծեցին անել մը, որուն առջեւ ամէնէն առաջ ինք, «Հրամանատար»ը պէտք է կարմրի, եթէ կորսնցուցած չէ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը:

Չի բաւեր աւելի կամ պակաս դրական տեսակէտներ յայտնել, «ժողովրդասիրութիւն» ցուցնել եւ վարձու գրիչներ ճարել, պաշտպանելու համար զաւեշտ մը որ անպարտկելի է, սկիզբէն մինչեւ վախճանը:

Առաջին օրէն ըսինք ինչ որ կը խորհէինք: Ըսինք առանց վերապահութեան եւ երբեմն ալ ուժգնօրէն, պարզապէս կանխելու համար նոր չարիքներ, որոնք ակներեւ են եւ անխուսափելի:

Դժբախտաբար, թէ առաջին եւ թէ երկրորդ ժողովներուն մէջ, աւելի շատ կիրքն ու ծածկամտութիւնը դեր կատարած են, քան պայծառատեսութիւնը:

Չենք ուզեր բոլորը մէկ ջուրով լուալ:

Գիտենք որ, մասնակցողներուն մէջ կը գտնուին բարեմիտներ ալ, միութիւն կամ անհատ, որոնք ընդվզելով տիրող անիշխանութենէն կամ ապիկարութենէն, ուզած են «բան մը ընել»:

Առանց բարեմտութիւնը եւ միւսներուն — մեծամասնութեան — ծածկամտութիւնը իրար գալով, ահաւասիկ եփեցին ապուր մը, որուն համն ու հոտը սիրտ կը խառնեն, խառնակելով գաղութին կեանքն ալ:

Երանի՛ թէ զղջացողը մենք ըլլայինք, եւ ոչ թէ անոնք որ, ուղղակի կամ անուղղակի, ուժ տուին այս մաքսանենգութեան:

Վէրք մը դարմանելու համար ուրիշ աւելի լայն եւ կասկածելի վէրք մը բանալ՝ իմաստութիւն մըն է որուն գաղտնիքը անմատչելի կը մնայ մեզի:

×

Ապրիլ 6ի ժողովէն առաջ, փորձեր էինք տալ անոր անվաւերականութեան հիմերը:

Այժմ կը հաստատուի որ, մեր նախատեսածէն շատ աւելի անվաւեր է եղածը, իբրեւ ներկայացուցչական մարմին:

Կրկին եւ կրկին աչքէ կ'անցընենք մասնակցողներուն եւ չմասնակցողներուն ցանկերը, յետոյ ձայներու բաշխումը, եւ չենք կրնար վճռել,— խնդա՞լ թէ արտասուել:

Չմասնակցողներուն մէջ կը գտնուին բոլոր այն հաստատութիւններն ու մարմինները որ ճանչցուած են իբրեւ օրինաւոր.— 1. Բարեգործական, 2. Եկեղեցի, 3. Հայ Համէջական Հաստարակութիւն.— 4. Բժշկական Միութիւն.— 5. Հ. Մ. Ը. Մ.— 6. Գաղթ. գրասենեակ (Քէլէկեան).— 7. Գաղթ. գրասենեակ (Բաշալեան).— 8. Տիկնանց Միութիւն.— 9. Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն.— 10. Հայ Գրական Ակումբ.— 11. Համազգային.— 12. Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն.— 13. Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւն.— 14. Մուրատ – Ռափայէլեան Սաներ.— 15. Սափրիչներու Միութիւն.— 16. Մասնագէտներու (Թէքնիսիէն) ուսումնասիրութեանց Միութիւն.— 17. Աղքատախնամ եւն.: Համագումար 18 Միութիւններ: (Կարգ մը Միութիւններ ալ հրաւէր չեն ստացած):

Շատ աւելի պերճախօս է մասնակցողներուն պատկերը, չայլօրէն բաշխուած քուէներով.—

1. Տնտես. կեդրոն (2 ձայն).— 2. Բողոքական եկեղեցի (2).— 3. Հօկ (3).— 4. Հայր. Միութեանց կեդրոն? (5).— 5. Ֆրանսահայ լեգէոնական Միութիւն? (2).— 6. Զ. Ո. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղ (2).— Ուրիշ Միութիւններ ալ հաշուելով (մեծ մասը վերջերս յղացուած կամ սարքուած), կ'ունենանք 22 մասնակցող, 33 ձայնով:

Նկատեցէք տակաւին.—1. Ժողովը կը գումարուի Փարիզի եւ շրջականներու անունով, բայց անոր մէջ ներկայացուցիչ կ'ունենայ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութիւնը.— 2. Հայր. Միութեանց մեծ մասը դուրսը կը մնան, բայց ժողովի կը հրաւիրուին հինգ ներկայացուցիչներ, «կեդրոն»ի մը անունով եւն.:

Ի՞նչ կը սպասէք այսքան անվաւեր եւ պատահական տարրերով կազմուած ժողովէ մը, որ նոյն իսկ «Ազգ. Խորհուրդ»ի ծրագիր – կանոնագրին հիմնական նպատակը նոյն պահուն կը թիէ եւ կը քուէարկէ, առանց ետ – առաջ նայելու:

Իսկ «վարչութեան» ընտրութիւնը թաց ու պատկն է այս բոլորին, իր կամայականութեամբ:

Մարդիկ «ի յառաջագունէ» որոշեր են խեղդել տրամաբանութեան եւ արդարութեան ձայնը, կազմեր են միակ ցանկ մը, եւ, առանց նոյն իսկ թեկնածուները ծանօթացնելու կամ ուրիշ թեկնածուներ առաջարկելու (ըստ օրինի եւայլն), մէկ անգամէն արտասաներ են «գապուլ»ը:

Այս դեռ ոչինչ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

»»»· ·«««

ՍԸՐ ՃՕՆ ՍԱՅՄԸՆ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ, ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

=o–o=

Ֆրանքօ-ռուս զինակցութիւն ?

Այսօր, հինգշաբթի, 11 ապրիլ, կը բացուի Սթրէզայի խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն, որոնց կ'ընկերանան բազմաթիւ խորհրդականներ եւ մասնագէտներ:

Ժողովը պիտի գումարուի փառաւոր պալատի մը մէջ զոր իշխան մը շինած է երեք հարիւր տարի առաջ, ի պատիւ իր կնոջ, Իզօլա Պէլլայի մէջ (այժմ Իզօլա Իզապէլլա): Իշխանուհին Իզապէլլա կ'ըսուէր կոմս Քարլօ Բոռոմէոյի, եւ ապարանքը շինուած է լիճի մը մէջտեղը, 320 մեթր երկայնութեամբ եւ 180 մեթր լայնքով: Տասը դարաստաններ, որոնք հռչակաւոր են իրենց բոյսերով, բուրգի պէս կը բարձրանան շէնքին առջեւ: Այն պալատը ուր պիտի գումարուի ժողովը, շինուիլ սկսած է 1632ին: Զօր. Պօնափարթ հոն տեղաւորեց Ժոզէֆին Թագուհին, 1797ին: Վերջին հանդէսը կատարուած է 1924ին, Մուսոլինիի կողմէ: Երկու շաբաթէ ի վեր, բազմաթիւ պարտիզպաններ եւ յարդարիչներ կ'աշխատին բարեզարդութեան համար: Պ. Մուսոլինի պիտի բնակի երկրորդ յարկը: Առաջին յարկը, որ 250 քառ. մեթր տարածութիւն ունի եւ նուագահանդէսի սրահ է, պիտի յատկացուի լիագումար նիստերուն: Գիշերը լոյսի մէջ պիտի լողայ կղզին լուսարձակներով:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուին Պ.Պ. Ֆլանտէն եւ Լավալ, ճամբայ ելաւ երէկ առտու, իսկ անգլիականը կէսօրին: Անգլիական պատուիրակութեան գլուխն ալ կը գտնուին վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, որոնք օդանաւով Փարիզ եկան, շոգեկառք նստելու համար:

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր նիստ գումարելով, ամբողջ երեք ժամ խորհրդակցեցաւ ժողովի օրակարգի մասին, ճշդելով կառավարութեան ուղեգիծը: Ժողովէն առաջ, արտաքին նախարարը շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային դեսպան Պ. Փոթէմքինի հետ: Ունկնդրութեան ընդունեց նաեւ Թուրքիոյ, Զուիցերիոյ եւ Պելժիոյ դեսպանները, ինչպէս եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Թիթուլէսքօ, որ ներկայացուցիչն է Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց: Շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի խորհրդային դեսպանին տեսակցութեան, որ տեւեց երկու ժամ: Խնդիրը կապ ունէր Պ. Լավալի Մոսկուա այցելութեան հետ որ տեղի պիտի ունենայ ապրիլի վերջերը: Նախարարը եւ դեսպանը երկարօրէն քննեցին արեւելեան դաշինքը: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է գործակցութեան դաշինք մը կնքելու Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ: Մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին միւս պետութեանց հետ խորհրդակցելէ յետոյ: Այսպիսի ծրագիր մը կազմած էր արդէն հանգուցեալ Պ. Պարթու: Մշակուած նախագծին համաձայն, երկու պետութիւնները յանձն կ'առնեն գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին յանձնարարութիւնները՝ ուխտի 10, 16 եւ 17 յօդուածներու մասին: Յօդ. 10 կը վերաբերի պետութեանց հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան: Յօդ. 16ը՝ նախայարձակ պետութեան մը դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներու: Իսկ յօդ. 17ը՝ կը նախատեսէ միջոցներ այն պետութեան դէմ որ անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հետեւաբար կը խուսափի յօդ. 16ի տրամադրութիւններէն:

Ինչե՞ր պահանջած է Գերմանիա

Երեքշաբթի օր, Սըր Ճօն Սայմըն երկար զեկուցում մը տուաւ Անգլիոյ երեսփոխանական ժողովին առջեւ, Պերլինի խօսակցութեանց մասին: Ահաւասիկ ամփոփումը.—

Արեւելեան դաշինքի մասին, որ առաջին անգամ թելադրուած էր հանգուցեալ Պ. Պարթուի կողմէ, անցեալ ամառ, Հիթլէր յայտնեց թէ Գերմանիա տրամադիր չէ ստորագրելու արեւելեան դաշինք մը որ զինքը յանձնառութեան տակ պիտի դնէ փոխադարձ աջակցութեան համար: Մասնաւորապէս Գերմանիա տրամադիր չէ ընդունելու փոխադարձ օգնութեան որ եւ է դաշինք իր եւ Ռուսաստանի միջեւ: Միւս կողմէ, Գերմանիա տրամադիր է ընդունելու ոչ – յարձակման դաշինք մը արեւելեան Եւրոպայի խնդիրներով շահագրգռուած պետութեանց միջեւ եւ խորհրդակցելու նախայարձակման դէպքի մը պարագային: Ներկայ պարագաներուն մէջ, Հիթլէր չընդունիր որ Լիթուանիա մասնակցի ոչ – յարձակման որ եւ է դաշինքի: Գերմանիա միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ որ, եթէ, հակառակ այս ոչ – յարձակման դաշինքին եւ խորհրդակցութեան, թշնամութիւն ծագի ստորագրող պետութիւններէ երկուքին միջեւ, միւս պետութիւնները յանձն առնեն որ եւ է ձեւով չօգնել նախայարձակ պետութեան, թէեւ Հիթլէր կը կարծէ թէ դժուար է ճշդել այդ բառին իմաստը (նախայարձակ): Հիթլէր վտանգաւոր եւ ատելի կը գտնէ այն ծրագիրը թէ դաշինքին մասնակցող պետութիւններէն ոմանք փոխադարձ աջակցութեան համար համաձայնութիւն կնքեն իրենք իրենց միջեւ:

Գալով ցամաքային սպառազինութեանց, Հիթլէր ըսաւ թէ Գերմանիա պէտք ունի 36 զօրաբաժինի, առ առաւելն 550,000 զինուորներով, մէջն ըլլալով հարուածային վաշտերը եւ զինուորութեան վարժուած ստորկամները: Յայտարարեց թէ Գերմանիա չունի նախազինուորական կամ մարտական կազմակերպութիւններ: Գերմանիա կը պահանջէ ունենալ այն բոլոր զէնքերը որոնցմով սպառազինուած են միւս պետութիւնները, եւ չուզեր հրաժարիլ կարգ մը զէնքերու շինութենէն, քանի միւս պետութիւնները կը պահեն զանոնք: Եթէ այդ պետութիւնները հրաժարին նոյն զէնքերէն, Գերմանիան ալ կը հրաժարի:

Ինչ կը վերաբերի ծովային սպառազինութեանց, Գերմանիա, որոշ վերապահութեամբ, կը պահանջէ բրիտանական նաւատորմի տարողութեան 35 առ հարիւրը: Իսկ օդանաւային սպառազինութեան համար կը պահանջէ հաւասարութիւն Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, պայմանաւ որ խորհրդային իշխանութեան օդանաւային ուժը անհրաժեշտ չդարձնէ այս թիւերուն վերաքննութիւնը:

Եթէ սպառազինութեանց որ եւ է սահմանափակում կատարուի, Գերմանիա տրամադիր է ընդունելու տեւական եւ ինքնավար վերահսկողութեան դրութիւն մը, պայմանաւ որ հաւասարապէս անոր ենթարկուին բոլոր պետութիւնները: Գերմանիա կ'ընդունի փետրուար 3ի զեկոյցին թելադրութիւնը՝ օդանաւային դաշինքի մասին: Գալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Հիթլէր յիշեց 1923 մայիս յայտարարութիւնը, որուն համաձայն Գերմանիա չպիտի մասնակցի Ազգաժողովին, եթէ պիտի մնայ ստորադաս վիճակի մէջ, իրաւունքներու տեսակէտով: Իբրեւ օրինակ դիտել տուաւ թէ Գերմանիա ստորադաս վիճակի մէջ կը գտնուի, քանի չունի գաղթավայրեր:

Զեկուցումէն վերջը, Սըր Ճօն Սայմըն յայտարարեց.— Ձեզի հաղորդեցի ինչ որ ըսին ուրիշները: Բայց պէտք չէ ենթադրել թէ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը իր ուժեղ անհամաձայնութիւնը չյայտնեց կարգ մը կէտերու մասին: Արդարեւ, Պերլինի տեսակցութենէն վերջ, ես յուսախաբութիւն յայտնեցի, տեսնելով համաձայնութեան ճամբուն վրայ երեւան ելած դժուարութիւնները:

Անգլիա ուշադրութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց

Սըր Ճօն Սայմընի զեկուցումէն առաջ, Անգլիոյ օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ, ի պատասխան կարգ մը հարցապնդումներու: Բացատրեց թէ բոլոր յարակից խնդիրները նկատի առնելով, Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային ատրմիղը տակաւին գերադանց է գերմանականէն: «Սակայն, Գերմանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց զարգացումը այնպիսի թափով մը յառաջ կ'երթայ որ, մեծ հոգեր կը պատճառէ բրիտանական կառավարութեան: Անհրաժեշտ է մօտէն հետեւիլ կացութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ անյապաղ ձեռք առնել կացութեան պահանջած միջոցները»:

Հարցապնդող երեսփոխանները գոհ չեղան այս պատասխանէն եւ ճշգրիտ թուանշաններ պահանջեցին: Խորհրդականը կրկնեց թէ չափազանց դժուար է ճշգրիտ թիւեր տալ: Եւ շեշտեց թէ ամէնէն կարեւորը այն է որ կարելի եղածին չափ շատ առաջնակարգ օդանաւեր ունենանք:

Երեսփոխան մը.— Ուրեմն ո՞րն է աղբիւրը այն անճիշդ տեղեկութիւններուն որ կը հրատարակուին պարբերաբար, իբրեւ պաշտօնական: Պերլինի մէջ չունի՞նք օդանաւային կցորդ մը, որ այդ տեղեկութիւնները հաղորդէ:

Խորհրդականը.— Կցորդը կը հաղորդէ ինչ որ կրնայ ձեռք բերել:

Վերջապէս երեսփոխանները պնդեցին որ բաղդատական տեղեկութիւններ տրուին անգլիական եւ օդանաւային գործարաններու արտադրութեանց արագութեան մասին: Խորհրդականը կտրեց երեսփոխաններուն խօսքը, դիտել տալով հանրային շահը եւ յայտարարեց.— Գերմանական կառավարութիւնը երբեք պաշտօնական ցուցմունքներ չէ տուած իր ամսական արտադրութեան մասին: Այս հանգամանքներուն մէջ, երկրին շահը թոյլ չի տար որ մենք մէջտեղ հանենք մեր սեփական թիւերը»:

«Մուսա Լեռ» իտալերէն

Անգլիերէնէ եւ չեխերէնէ վերջ, Ֆրանց Վէրֆէլի վէպը այս անգամ թարգմանուած է իտալերէնի, երկու հատոր, 900 էջ: Տպուած է Միլանի մէջ:

Միեւնոյն ատեն վէպին շարժանկարը կը պատրաստուի Հօլիվուտի մէջ, Մեթրօ – Կօլտուին Մէյէր հաստատութեան համար: Լոնտոնի մէջ ազդեր հրատարակուած են արդէն:

Ինչպէս գրած էինք, Սոֆիայի «Մասիս» հրատարակչականը ձեռնարկած է հայերէն հրատարակութեան, թարգմանութիւնը յանձնելով Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐԽՈՒԺՈՒՄ ...

=o=

Ֆրանսայի ազգայնական մամուլին մաշեցուցած բառն է այս,— այս բառով էր որ Ռըպաթէ շահեցաւ իր ... անմահութիւնը:

Բոլորը կը զանգատին, որ օտարականները կը խուժեն ֆրանսական սահմանագլուխէն ներս՝ վտանգելով «ազգային աշխատանքը»: Ու կը տրտնջան.

— Մեզի գործ չեն ձգեր...

— Նպաստի սնտուկները կը պարպեն ...

— Մեր առուտուրին վնաս կը հասցնեն ...

Վերջապէս, Ֆրանսայի ամէնէն բարեխառն մտաւորականներն անգամ դիտել կուտան, որ օտարականները ողողած են հրապարակը, գիւղեր կան որոնց բնակչութիւնը կէս առ կէս բնիկներ ու եկուորներ են, դպրոցներ կան, որոնց աշակերտութեան մէջ օտար տղաքը մեծամասնութիւն կը կազմեն, գործարաններ կան, որոնց բանուորութեան մեծ մասը կը բաղկանայ Լեհերէ, Հայերէ, Ռուսերէ, Իտալացիներէ, եւայլն:

Եւ ահա ողողման նոր ալիք մը կը բարձրանայ մինչեւ քաղաքացիական իրաւունքներու ·· ·շուկան: Հպատակութեան ամսօրեայ վիճակագրութիւններն ալ ծանրացած են օտարականներու անուններով:

Օտարականներու խուժումին մէջ որքան ալ զանցառելի թիւ մը կազմենք, շատերուն աչքի փուշ դարձած են մեր հայրենակիցները,— եւ լրագրողներ կան, որ կը յարձակին Հայոց բազմութեան վրայ: Արմէնիէնները ողողե՛ր են հակայ Ֆրանսան:

Քիչ մըն ալ ճիշդ է որ ողողում մը կայ, գէթ ··· գրական հրապարակին վրայ:

Ուշադրութիւնս գրաւեց հայկական տաղանդներու երեւումը ֆրանսական գրական հրապարակին վրայ:

Գիրքեր լոյս կը տեսնեն ֆրանսերէն լեզուով, այլ Հայու հեղինակութեամբ: Յօդուածներ կը գրուին Վոլթէրի բարբառով, այլ Հայու ստորագրութեամբ:

Անցեալ օր, ՅԱՌԱՋ կը գրէր թէ երիտասարդ մը, Անրի Թրուայա, ֆրանսերէն գրուած վէպով մը ուշադրութիւնը կը գրաւէր ֆրանսացի քննադատներուն: Ահա ուրիշ մը, Արմէն Ֆրէնկեան, համբրական շրջանը կ'ուսումնասիրէ ֆրանսերէն աշխատութեամբ մը: Քանի մը ամիս առաջ, ուրիշ հայ երիտասարդ մը, Սրամպուլեան, ֆրանսերէն քերթուածներու հատոր մը կը նետէր հրապարակ:

Եւ դեռ սկիզբն են ... երկանց: Թող հասունանայ «արմէնիէն» սերունդը, որ կը ժմնէ Սէնի կամ Լուարի ափերուն վրայ, ու շուտով հայկական հունձքը պիտի ողողէ ոչ միայն ֆրանսական մամուլը, այլեւ գրական, նոյնիսկ քննադատական ասպարէզները:

Ու վաղը երբ գրող Ռըպաթէներու քննադատները ըլլան տաղանդաւոր Հայկակները, երբ Արմէնիէնին գրական գնահատութեանը կարօտին նախանձոտ Լիւսիէնները, պիտի փոխուի՛ վերջապէս կարծիքը անոնց, որ մեզ կարծեցին չարչի՝ մոռնալով որ, ժամանակ մը, Հայկակներու պապերը, խուժելով Բիւզանդիոն, իրենց տաղանդը տուին բիւզանդական կայսրութեան տարածման ու փառքին:

ԱՐԱԶ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՐՏ ՄԷԿԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Մարտ 1ի յեղափոխութիւնը իր տեսակին մէջ աննախընթաց ապստամբութիւն մըն էր, թէ իբրեւ բովանդակութիւն, թէ իբրեւ երեւոյթ: Տարիներէ ի վեր բացէն եւ ներքին խուլ մրցակցութեամբ մը երկու հակամարտ ուժեր, իրենց ամբողջական տարողութիւնը դրած էին նժարին մէջ: Մէկ կամ միւս կողմը պիտի պարտուէր անպայման, պէտք է պարտուէր նոյն իսկ: Այս պարտութիւնը արմատական, հիմնական եւ վերջնական, անհրաժեշտ էր այս երկրին ներքին խաղաղութեան ամրապնդման տեսակէտէն:

Այդպէս ալ եղաւ: Յունաստանի համար «վենիզէլիզմ»ը երկար շրջանի մը համար չկայ, գոյութիւն ունենալէ դադրած է այլ եւս: Իր կուսակցութիւնը, Ազատական, գոյութիւն ունի եւ կրնայ ունենալ ու գործել, եւ սակայն վենիզէլիզմը՝ ոչ: Որովհետեւ բոլորովին տարբեր բաներ են երկուքը: Շատ մը ազատական դէմքեր կան, որոնք ազատական են միայն, բայց երբեք վենիզէլեան: Ինչպէս շատ մը կուսակցութիւններ կան, որոնք կը գործակցին ազատականներուն հետ, բայց երբեք վենիզէլեան չեն: Թուենք երկու կարեւոր դէմքեր միայն: Փափանասթասիու (երկրագործականներու պետ) եւ Քաֆանտարիս (Յառաջդիմական ազատական): Այս երկուքն ալ, երբ եւ իցէ չեն եղած վենիզէլեան: Ընդհակառակն, շատ յաճախ, ուժգնօրէն քննադատած են Կրետացին եւ բազմաթիւ առիթներով ալ անոր քաղաքական սխալները: Օրինակ հելլէնեւ-թուրք դաշինքի ստորագրութենէն յետոյ, Քաֆանտարիս, խորհրդարանին բեմէն բուռն կերպով մեղադրեց Կրետացին, տնտեսական դետնի վրայ:

Անցնելով աւելի անմիջական հետեւանքներուն, պէտք է արձանագրել թէ ամէն ասպարէզի մէջ ալ կը նշմարուի տիրական հեղինակութիւնը հելլէն հայրենասէր եւ արի զօրավարին՝ Քոնտիլիսին, որ լուիկ ու մնջիկ կ'աշխատի, հսկելով երկրին անդորրութիւնը խանգարելու ձգտող տարրերուն վրայ:

Իբրեւ ուշագրաւ իրողութիւն, յիշեմ Մէթաքսասի (Ազատ խորհողներու պետը) պարագան: Ինչպէս կը յիշուի, Մէթաքսաս յեղափոխութեան օրերուն անպաշտօն նախարար նշանակուեցաւ: Ապստամբութեան զսպումէն յետոյ, հակառակ թէ կառավարութիւնը հաշուեյարդարի աշխատանքներուն պիտի սկսէր, իր դէմ գտաւ Մէթաքսասը, որ կը պահանջէր արմատական, հիմնական միջոցներ տնօրինել վենիզէլիզմը կամ ազատականութիւնը խպառ ջնջելու եւ երկիրը «իր աւանդական սկզբունքներով» կառավարելու համար:

Ծայրայեղութիւն: Մէկ խօսքով նոր ջարդ մը ու այս անգամ պաշտօնապէս: Այս ծայրայեղութեանց դէմ ծառացան վարչապետը եւ պատերազմական նախարարը: Փոխանակուեցան նամակներ վարչապետին եւ Մէթաքսասին միջեւ: Ի վերջոյ Ցալտարիս մերժեց Մէթաքսասի առաջարկները, հասկցնելով միանգամայն թէ չուզեր, եւ թոյլ պիտի չտայ որ իր վրայ ճնշում բանեցնել փորձեն:

Պարտուեցաւ Մէթաքսաս ու հրաժարեցաւ պաշտօնէն: Քոնտիլիս եւ Ցալտարիս գործակցութիւնը աւելի սերտացաւ: Մէթաքսասի չէզոքացումը իրեն՝ պատերազմական նախարարին, որովհետեւ այս յանդուգն զինուորը կրցաւ նախատեսել բոլոր այն հետեւանքները, որոնք կրնային յառաջանալ Մէթաքսասի առաջարկներուն ընդունուելէն:

Հազիւ հրաժարած, Մէթաքսաս լծուեցաւ ուրիշ աշխատանքներու, տկարացնելու համար կառավարութիւնը: Թէեւ պէտք է ըսել, որ իբրեւ զօրական եւ քաղաքական դէմք, ժողովրդականութիւն ունեցող մէկը չէ անիկա: Հազիւ քանի մը տասնեակ ցածոգի սպաներ միայն ունի բանակին աննշան մասերուն մէջ:

Մինչ այս մինչ այն, կազմուեցան պատերազմական ատեանները ամենուրեք: Աթէնք, Սելանիկ, Գավալա եւ այլուր: Ապստամբ հարիւրաւոր սպաներ դատուեցան ու կը դատուին յաջորդաբար: Աթէնքի ատեանին նախագահը՝ Պաքօպուլօս (ժողովրդականներու անհաշտներէն) 13 բարձրաստիճան սպաներու մահապատիժ պահանջեց եւ սակայն դատախազը (Քոնտիլիսեան) եւ ատենակալները մերժեցին, ցմահ բանտարկութեան վճիռ կայացնելով: Խումբ մըն ալ՝ 20-ական, ուրիշներ՝ 10ական տարիներով դատուեցան: Ըստ զրոյցներու, այս պատիժներէն ոչ մէկը լրիւ պիտի գործադրուի, քանի որ Քոնտիլիս ինքը արդէն համաձայն չէ ծայրայեղութեանց եւ յետոյ, դատապարտուած սպաներէն կարեւոր մաս մը սկսած է յարիլ Քոնտիլիսի կուսակցութեան: Ինչպէս կը տեսնուի, օրէօր զգալապէս կ'ուժեղնայ յաղթական զօրավարին դիրքն ու հմայքը: Բազմաթիւ ազատական երեսփոխաններ լքելով իրենց կուսակցութիւնը, յարեցան Քոնտիլիսի հոսանքին:

Իրերու այս կացութեան մէջ գումարուեցաւ արտակարգ Երեսփ. ժողով: Խօսեցաւ վարչապետը: Խօսեցաւ նաեւ Մէթաքսաս, որ քննադատելով կառավարութիւնը, անոր հրաժարականը պահանջեց: Այս ճառին պատասխանեց Քոնտիլիս, որուն խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով: Ու խորհրդարանը կատարեալ վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան:

Մինչ այս տողերը գրի կ'առնեմ, արդէն Մէթաքսաս եւ իր համախոհները գործի վրայ են: Կազմակերպած են բողոքի ցոյցեր պատերազմական ատեանի վճիռներուն դէմ, կը պահանջեն մահապատիժ, եւ կառավարութեան հրաժարումը: Աթէնքը կրկին ռազմադաշտի կը նմանի: Ամէնուրեք՝ գնդացիր, զինուոր եւ հրասայլ: Պէտք չէ զարմանալ, եթէ յանկարծ նոր շարժում մը պայթի, այս անգամ ալ Մէթաքսասի եւ «ժողովրդական» կուսակցութեան անհաշտ խմբակին գործակցութեամբ: Նոյնքան զարմանալի պէտք չէ թուի, եթէ պատերազմական նախարարը Ցալտարիսի հաւանութեամբ դիկտատուրա հռչակէ, երկիրը արմատապէս խաղաղեցնելու համար: Անակնկալներով լեցուն է տակաւին յունական աշխարհը: Արդէն, իբրեւ դժգոհութեան արտայայտութիւն, դահլիճէն հրաժարեցան ներքին, ելմտական եւ պարենաւորման նախարարները: Թէեւ առաջինը ետ առաւ իր հրաժարականը, վարչապետին յուսադրութիւններէն յետոյ:

Ջերմակալուած հելլէն անուանի քաղաքական գործիչ Փափանասթասիու (Հանրապետութեան հիմնադիրներէն) բուռն կերպով պախարակեց ապստամբութիւնը, խորհրդարանին ուղղած իր նամակով, միանգամայն չափաւորութեան թելադրանքներ ընելով կառավարութեան: Նոյն երթը ունեցաւ նաեւ նախկին կրթ. նախարարը՝ Փափանտրէու (վենիզէլական) իրեն համախոհ երեսփոխաններով: Կ'ըսուի թէ այս մարդը պիտի կազմէ նոր խմբակ մը, ազատականներէն դժգոհ երեսփոխաններով:

Մինչ այս մինչ այն, բանակը օրէ օր կը զտուի: Գլխաւոր բաժինները կը յանձնուին առաւելապէս պատերազմական նախարարին կուսակից սպաներու, որոնք ջերմ հանրապետականներ են: Ծերակոյտ արդէն ջնջուեցաւ:

Նախարարաց խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարելով, երկարօրէն քննեց պատերազմական ատեանին արձակած վճիռներուն հետեւանքով ստեղծուած վիճակը, եւ տուաւ վճռական որոշումները.—

1.— Կրկին պաշարման վիճակ. 2.— Երեսփ. ժողովը լուծուած: 3.— Ընտրութիւնները մայիս 19ին:

Մինչ այս որոշումները կը կայանային նախարարաց նիստին մէջ, անհաշտները պատուիրակութիւն մը կը ղրկեն վարչապետին՝ յայտնելով թէ երեսուն երեսփոխաններէն 28ը կը մնան կառավարութեան կողքին, եւ կը խնդրեն որ նկատի առնուին իրենց կարգ մը պահանջները: Վարչապետը կը խօսի անոնց չափաւորութեան եւ [illegible] մասին: Անարդարանալի կը գտնէ քանի մը թերթերու փակումին համար (Փրօիա, Քաթիմէրինի, Իսօ Թիգ Էլլատօս, Անէքսարթիթօս) ներկայացուած պահանջը: Այս թերթերը, մասնաւորաբար, պատերազմական ատեանի վճիռը կը գտնեն բռնաբար եւ կը շնորհաւորեն կառավարութիւնը: Վարչապետ վճռապէս անգամ մը եւս կը յայտնէ թէ՝ դահլիճին կազմութիւնը կը վերաբերի միմիայն իրեն, եւ թոյլ չի տար, որ այդ ուղղութեամբ թելադրանքներ ըլլան:

Անհաշտներու այս ձախողած շարժումը ղեկավարեցին Մէթաքսաս, Ռալլիս եւ Փօլիխրոնոփուլօս: Այս վերջինը, ինչպէս նաեւ Վենիզէլոսի մահափորձին համար ամբաստանուածները անպարտ արձակուեցան դատարանին վճռով:

Պատերազմական ատեանի կողմէ դատապարտուած զինուորականներու աստիճանազրկումը կատարուեցաւ զինեալ ջոկատներու եւ ժողովրդական հոծ զանգուածի մը ներկայութեան: Աստիճանազրկուածներէն շատերը, բայց մանաւանդ գնդ. Սարաֆիս, հազարապետ եւ հարիւրապետ՝ Ցեզանթէս եղբայրները Յունաստանի արժէքաւոր եւ մտաւորական զինուորականներէն էին: Յոյն ժողովուրդին բացարձակ մեծամասնութիւնը ցաւեցաւ անոնց վիճակին վրայ:

Մօտ օրէն պիտի սկսի դատավարութիւնը Վենիզէլոսի, Կոնաթասի (ծերակոյտի նախագահ), Զօր. Փափուլասի եւ կարգ մը բարոյական պատասխանատուներու:

Հելլէն ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը չի փափաքիր ծայրայեղութիւններ տեսնել եւ կը խրաչի եղբայրական արիւն թափելէ:

Մինչ այս մինչ այն, ժողովուրդը կը պատրաստուի ուրեմն ընտրական պայքարի մայիս 19ին համար: Այժմէն կարելի չէ նախատեսութիւններ ընել: Թէեւ կրնանք անվարան ըսել, թէ կառավարութիւնը պիտի շահի կարեւոր մեծամասնութիւն մը: Ամէն պարագայի տակ, եթէ հակառակն իսկ պատահի, այսինքն թէ «անհաշտ»ները շահին, վարչաձեւի հարց պիտի ծագի: Իսկ այդպիսի պարագայի մը բոլորովին կարելի չէ նախատեսել թէ ինչեր կրնան պատահիլ, քանի որ բանակին բացարձակ մեծամասնութիւնը հանրապետական է:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

Զ.- Պ. Շնէյտէր, ֆրանսացի զինավաճառ

Աշխարհի մեծագոյն զինավաճառներէն մին կը սեպուի Ֆրանսացի գործարանատէր՝ Պ. Շնէյտէրն, որուն ծանօթ են նաեւ ֆրանսաբնակ մեր շատ մը հայրենակիցները, Լը Քրէզօյի իր աշխատանոցներէն անցած ըլլալով: Քաղաքին ամբողջ բնակչութեան — մօտաւորապէս 35 — 40 հազար հոգի — հարիւրին 90ը իր աշխատաւորները եւ անոնց ընտանիքներն են: Ամէն ինչ իր ձեռքին մէջն է, սկսեալ ոստիկանութենէն:

Շնէյտէրները Ալզասէն գաղթած ընտանիք մըն են, այդ է պատճառը իրենց օտարահնչուն անունին:

Դժուար սկզբնաւորութենէ մը վերջ, շնորհիւ Նափոլէօն Գ.ի, — որուն ծանօթ պետական հարուածին օգնած է իրենցմէ մին՝ դրամապէս — բանակի սպառազինման համար կը ստանան ահագին ապսպրանքներ, պետութեան շնորհիւ աստիճանաբար հարստանալով: 1871ի ֆրանքօ-գերման պատերազմը եւ առաջիններու ծանր պարտութիւնը իւղ կը քսէ իրենց հացին, այնպէս որ պատերազմի վերջաւորութեան, բացի շէնքերէն եւ կալուածներէն, հարիւր միլիոն ֆրանքի պատկառելի հարստութեան մը գլուխը կը գտնուին, միեւնոյն ատեն միջազգային դէմք մը դառնալով:

Սակայն, Պ. Եօժէն Շնէյտէրի առած առաջին քայլերը միջազգային ասպարէզի մէջ՝ կը հանդիպին մեծ դժուարութիւններու, որովհետեւ ամէն տեղ իր դէմ կը գտնէ գերմանական հռչակաւոր Քրուփը, որուն յաճախորդներն էին արդէն շատ մը պետութիւններ: Կատաղի մրցակցութիւնը կը սկսի Հարաւային Ամերիկայէն, երբ 1900ի մօտերը Շնէյտէր կ'աշխատի յաճախորդներ ձեռք ձգել: Պայքարը երբեմն սուր ձեւեր կը ստանայ, դիւանագիտական միջամտութիւններու տեղի տալով եւ կը շարունակուի մինչեւ մեծ պատերազմը, երբ Գերմանիոյ պաշարումով եւ ջախջախումով, հրապարակը կը մնայ Շնէյտէրի:

Կ'արժէ պատմել երկու հսկաներու պայքարին զանազան էջերը:

1902ին, Պրազիլիոյ կառավարութիւնը, լսելով Շնէյտէրի նշանաւոր «75»նոց թնդանօթներու առաւելութիւնը, կը փափաքի անոնցմէ գնել, բայց նախ քան այդ կ'որոշէ որ երկու հակառակորդները մրցումի մը մէջ, ցոյց տան իրենց ապրանքին գերազանցութիւնը: Երկու կողմերը վստահ են իրենց յաղթանակին, սակայն որոշեալ օրուան լուսնալիք գիշերը ֆրանսական թնդանօթները պատսպարող շէնքը կ'այրի, անգործածելի դարձնելով զէնքերը: Փոխադարձ ամբաստանութիւններ: Ֆրանսացիները կ'ըսեն.— Դիտմամբ այրեցիք: Գերմանացիները կը պատասխանեն.— «Դուք ձեր ձեռքով այրեցիք, անյաջողութենէն վախնալով»: Կարճ կապելու համար, Պրազիլիոյ կառավարութիւնը նոր փորձերու համար մէկ տարի պայմանաժամ կուտայ: Կը հասնին ֆրանսական թնդանօթները, բայց այս անգամ ալ փոխադրութեան դժուարութիւններու կը հանդիպին,— ընկերութիւնները Գերմանացիներու կողմէ կաշառուած ըլլալով եւ մինչեւ որ տեղը կը հասնին, կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ «շատ ուշ են մնացած»:

Ցամառ Ֆրանսացին կ'ուզէ յաղթել ամէն գնով: Պրազիլիոյ կառավարութեան կ'առաջարկէ նոր փորձ մը, որուն ծախքերը ինք պիտի հոգայ: Քրուփ տեսնելով որ գործը շատ կը դժուարանայ, ուրիշ միջոցի մը կը դիմէ: Ռիօ տը Ժանէյրօ մայրաքաղաքը կը ղրկէ իր գործակալներէն թնդանօթաձիգ հարիւրապետ Վօն Ռէսզօֆը, տեղական մամուլը կաշառելու պաշտօնով: Բոլոր թերթերը սրտառուչ միաձայնութեամբ կը գրեն թէ Բեռլին կը գինուի ֆրանսական թնդանօթներով Պրազիլիոյ վրայ յարձակելու համար, եւ հայրենիքը պաշտպանելու նպատակով պէտք է «անմիջապէս» օգտուիլ Քրուփէն: Կառավարութիւնը ապսպրանքը կուտայ Գերմանացիին:

1906ին, Արժանթինի կառավարութիւնը արգահարուած թնդանօթներու մրցումի մը համար կը հրաւիրէ նաեւ Շնէյտէրը: Այս անգամ ուրիշներ եւս կը մասնակցին, (Էհրարթ, Վիքըրս, Արմսթրօնկ):

Նախապէս կը յայտարարուի մըրցորդներուն, թէ Քրուփը արդէն կը հայթայթէ այդ գործիքները, եւ միւսներու գերազանցութեան պարագային միայն պիտի փոխեն իրենց հայթայթիչը:

Հակառակ Գերմանացիին տրուած բացառիկ առաւելութիւններուն, զինուորական յանձնախումբի տեղեկագիրը կ'ընդունի Շնէյտէրի թնդանօթներուն գերազանցութիւնը, յանձնարարելով զանոնք:

Քրուփ կը դիմէ իր ծանօթ միջոցին: Մառքերով կ'ողողէ մամուլի մեքենաները եւ բուռն պայքար կը սկսի ֆրանսական գործարանին դէմ: Իրար կ'անցնին գերման դիւանագէտները եւ Արժանթինի խորհրդարանը, որ նոր յանձնախումբ մը կ'ընտրէ «ճշմարտութիւնը» երեւան հանելու համար: Վերջինս կը պատէ նախկին տեղեկագիրը, եւ ապսպրանքը դարձեալ կ'անցնի Գերմանիոյ:

1908ին Չիլիի կառավարութիւնը եւս մրցում մը կը կազմակերպէ, դաշտային եւ լեռնային լաւագոյն թնդանօթը գտնելու համար: Շնէյտէր ահագին ծախքերու տակ կը մտնէ մասնաւոր թնդանօթներ պատրաստելու համար, բայց դեռ շոգենաւ չըրած՝ Չիլիէն եկած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ չեղեալ հռչակուած է մրցումը եւ ապսպրանքը տրուած Քրուփի: Միւսը վնասուց հատուցում կը պահանջէ, եւ գոհացում ստանալու համար դիւանագիտական ճնշում բանեցնել կ'աշխատի, սակայն չի յաջողիր:

Այսպէս, յաղթանակը միշտ կը մնայ Գերմանացիին:

Շնէյտէր աչքերը ուրիշ կողմ կ'ուղղէ այլեւս: Կ'ուզէ այնպիսի շուկաներ գտնել, ուր ֆրանսական ազդեցութիւնը աւելի զօրաւոր ըլլայ, եւ կ'իյնայ Ռուսիոյ վրայ: Արդարեւ, Ֆրանսա բազմաթիւ դաշնագրերով կը կապուէր Ռուսիոյ եւ ֆրանսացի առեւտրականներու առջեւ տնտեսական մեծ հորիզոններ կը բացուէին: Միայն թէ Ռուսիա դրամի պէտք ունէր: Ո՞վ պիտի տար: Այդ ալ հոգ ընելիք բա՞ն ըլլար: Կար ֆրանսացի խնայասէր ժողովուրդը, եւ ահագին փոխառութիւններ հրապարակ հանուեցան Փարիզի մէջ: Տնտեսական շահերուն հետ հայրենասիրական զգացումներն ալ գրգռուեցան: Օգնելով ցարական կառավարութեան՝ օգնած կ'ըլլային իրենց մեծ դաշնակցին: «Ժառանգական թշնամիին՝ Գերմանիոյ — այսպէս պէտք էր պատասխանել» եւն.:

Փոխառութիւնները յաջողցնելու համար պէտք ունէին ֆրանսական մեծ մամուլին այս խանդավառ յայտարարութիւններուն, որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ պատահած յեղափոխական շարժումները, ոճիրները, գործադուլները վստահութիւն չէին ներշնչեր ֆրանսացի փոխատուին: Բացարձակ լռութիւն պէտք էր այդ մասին, իսկ այդ «լռութիւնը» պիտի գնուէր դրամով: Համաձայնավարները գործի գըլուխ գալէ վերջ հրապարակեցին ցարական Ռուսիոյ փարիզեան գործակալին՝ Արթիւր Ռաֆալօվիչի տեղեկագիրները, որոնք հետաքրքրական յայտնութիւններ կը պարունակեն ֆրանսական մամուլի կաշառակերութեան մասին: Ուրիշ յօդուածաշարքով մը մանրամասնօրէն պիտի խօսինք «ֆրանս. մամուլ»ին մասին, մինչ այդ՝ տանք քանի մը թիւեր, Ռաֆալօվիչի տեղեկագրէն.—

«Ֆրանս. մամուլին մեր դրամական օժանդակութիւնը սկսաւ 1904 փետրուարին, ծայրագոյն Արեւելքի թշնամութիւնները սկսած ժամանակ: Ֆրանսայի ելմտական նախարար՝ Պ. Ռուվիէի թելադրանքին վրայ, ռուս ելմտական նախարարը 200,000 ֆրանքի վարկ մը բացաւ: Դրամը բաժնուեցաւ ֆրանսացի նախարարին պաշտօնեաներէն Պ. Լընուարի միջոցաւ եւ շարունակուեցաւ մինչեւ 800 միլիոնոց փոխառութեան յաջողութիւնը: Ռուսիոյ ներքին խլրտումները դէշ կ'ազդէին ֆրանսացի բաժնետէրերուն վրայ, եւ եթէ մամուլը ինքն իր գլխուն ձգէինք՝ աւելի պիտի պղտորէին միտքերը: Առաջին 50.000ը բաժնեցինք այսպէս, 10,000 ֆրանք Աժանս Հավասին, 7000 ֆրանք «Թան»ին, 4000 ֆրանք «Լը Ժուռնալ»ին: Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն եւս այդքան գումար մը բաժնուեցաւ վերոյիշ-

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Մխիթար Հերացիոյ հետեւեալ հատուածը թող գաղափար մը տայ նոյն ԺԲ. դարու աշխարհաբարին. «Կերակուր տուր թթխնձ եւ տապկած, որ լինի ի հետն նուշ աղնձած: Եւ տու փերճոկած սոր եւ աղնձած եւ հեղ մի եփէ եւ ձգէ զջուրն եւ ապա արկ ի վերայ մուղ նռանջուր կամ սերկեւիլի կամ աղտորի ջուր, եւ այլվի եփէ, եւ տուր որ ուտէ: Եւ այլ տուր փշատի փոխինդ կամ նռան հատի փոխինդ ի հետ պաքսիմիտի ... Զկերակուր շատ թող չուտէ ... հով ջուր խմէ քիչ քիչ: Կերակուր դդմի մուզավարայ եւ սպանախ կերցուր, եւ թաթաձուկ խորված»: Սմբատ սպարապետ կը գրէ.— «Եթէ ոք կորսնէ տաճիկ ձի կամ իկտիչ, կամ ջորի, կամ այլ ապրանք, զինչ ու լինի, եւ գտնու զինք հետ մարդոյ, որ ուննայ, նա առնու ու բերէ զունողն ի դարպասն, ու ասէ թէ «Պարոնայք, իմայ գրաստս իմ է, ու կորուսի, լուկամ փրթաւ, ու հիմա գտայ զինքս հետ խաս մարդոյս ու սար եմ որ կեցընեմ անիրավն երկրիս որ իրաւ կու ասեմ»:

Ինչպէս կը տեսնենք՝ մէկ կողմանէ աշխարհաբար կը խօսէին ու կը գրէին, միւս կողմանէ դպրոցներու մէջ կը շարունակէին մշակել գրաբարը:

Այսպէս ԺԳ. դարու նշանաւոր աշխարհաբարեան մը, Յովհան Երզնկացի ուրիշ անունով՝ Պլուզ, գրաբարի քերականութիւնը գրով ու բերանացի կ'աւանդէ եւ քանի մը կարեւոր գրութիւններ աշխարհաբար կը շարադրէ, ինչպէս «Բանք յաղագս երկնային շարժմանց», ուր կ'ըսէ թէ «պարզութեամբ գրեցի համառօտ բաներ եւ աշխարհական խօսիւք վասն դիւրաւ հասկնալի լինելոյ ընթերցողաց»:

Կոստանդին Երզնկացի, նախորդին եղբայրը, Խաչատուր Կեչառեցի, ծանօթ Ֆրիկ ծածկանունով, Մկրտիչ Նաղաշ, Յովհ. Թլկուրանցի, Գրիգորիս Աղթամարցի, Նահապետ Քուչակ, եւ միջնադարեան ուրիշ տաղասաց բանաստեղծներ ԺԴ. – ԺԶ. դարերու ընթացքին՝ կը ներկայանան աշխարհիկ լեզուի իրր ինքնատիպ մարտիկները: Ազգին անսպառ տառապանքն ու սրտի կրակը՝ այդ հոգիներու առջեւ սուր հարցեր են բացեր, տրտունջի եւ համակամութեան մէջ տարուբեր՝ քնարերգականի սարսուռ մը կը հաղորդեն իրենց երգերուն: Սկսած են աչք յածել ու սէր տածել նաեւ կեանքի վայելչուկ հաճոյքներու վրայ, որոնց ունայնութիւնը զիրենք թախիծով մը կը համակէ: Հետեւաբար սրտաբուխ են իրենց խօսքերը, իսկ սրտաբուխ խօսքը՝ ինքնաբուխ բառերով միայն կրնայ հարազատօրէն արտայայտուիլ: Ամէն մէկն իր դարուն կենդանի լեզուին ընձեռած բառերն ու պատկերները կ'օգտագործէ, առանց որոնումի: Իրենց լեզուի հիմքը աշխարհաբարն է, բայց փափուկ գրաբարով մը քնքշօրէն քօղարկուած:

Ահաւասիկ Յովհ. Երզնկացիէն նըմոյշ մը.

Աշխարհս է ի ծով նման,
Ով որ գայ անցած չի մընայ.
Ցայս ծովս ես ի նաւ մըտայ,
Գընաց նաւս եւ ես չիմացայ.
Եզեր մօտեցեր է նաւս
Վախեմ թէ խարի դիպենայ,
Բախտի իմ աղուոր շինուածս
Ու տախտակս մէկմէկանայ.
Երթամ աղաչեմ զԱստուած
Որ հանէ դիմաց մի խամի
Այս մթանս լոյս մի տայ
Զմեզ բարի երկիր մի տանի:

Լեզուի մը պատմութեան համար ամենէն նշանակալից վայրկեաններն են այն քաղաքական ցնցումները, որոնց հետեւանքով ժողովուրդ մը կորսնցնելով իր քաղաքական անկախութիւնը, գերութեան դառնութիւնները կը սկսի ճաշակել իր հայրենի հողին վրայ եւ կամ մանաւանդ ամէն յոյս կորած կը ստիպուի օտար երկնքի տակ նոր հայրենիք փնտռելու: Այդպիսի աղէտալի օրեր էին 1045 թուականը, այսինքն Բագրատունեաց [illegible]՝ Անիի անկումը, եւ 1375ին Ռուբինեան հարստութեան կործանումը, իր անհաշուելի ծանր հետեւանքներով:

Խրիմ, Լեհաստան, Պուքովինա եւ Աւստրիա հեռաւոր հիւրընկալեցին Անեցի գաղթականներու ստուար մէկ մասը: Ասոնք իրենց հետ տարին իրենց ազգային լեզուն, գիրն ու օրէնքները եւ յաջողեցան դարերով պահպանել: Իսկ այսօր ազգային առանձնայատուկ ամէն բան համարեա թէ կորսուած է: Հազիւ հոս հոդ դեռ կը լսուի Անիի հնադարեան բարբառը իր կայուն վիճակին մէջ: Այսպէս կը հնչէ այդ գաւառականը զոր ութ տարի առիթ ունեցած եմ մաճառահայ գաղութի մէջ լսելու.— «Խալկ ազուես մի կի տեսնու մէկ ագրաւ մը մէկ կտոր մը մսով մը բերանը թռչելինը, ազուէսը անձումը կաւէ ագրաւէն. ի՞նչ ընես գիտես փչելու, թող որ լսեմ զքաղցրը ձայնը. ագրաւը լսելով զատ գովասանքը կի բանայ զբերանը, օր փչէ, ու կաթլէ կտոր միսը վար. ազուէսը կի խլէ զկտոր միսը ու կուտէ զինքը»:

Իսկ բուն հայրենի հողին վրայ խօսուած գաւառականը, այսինքն հայկական նահանգներու լեզուն չկրցաւ երբեք գրականութեան մէջ մտնել. թէեւ բնականօրէն այդ գաւառականն էր իսկական ժառանգը նախնական հայերէնի: Եւ կարելի՞ էր միթէ մշտնջենաւոր պատերազմներու, տեղահանութեան, կրակի ու սովի սարսափներու տակ գրականութիւն մշակել: Յոյն, թաթար եւ թուրք հրոսակներու ոտքերուն տակ երկիրն անգամ ամայացաւ, ի՜նչպէս զարգանային գիր ու գրականութիւն:

ԺԶ. – ԺԸ. դարերու գրականապէս ամուլ շրջանին աշխարհիկ լեզուի աւանդապահներն են հայ շրջուն բանաստեղծները՝ աշուղները, որոնց երգերը տպագրութեան շնորհիւ միայն անկորուստ մնացին չափով մը: Լեզուի տեսակէտէ աշուղներն իրր հարազատ զաւակներ իրենց պատկանեալ դարուն կ'երգէին խառնակ հայերէնով մը, մանաւանդ թէ աւելի շատ պարսկերէն ու թուրքերէն կ'երգէին քան հայերէն. Սայաթ – Նովա 1752ին գըրած մէկ երգին տակ կ'որոշէ թէ «հիմի զուզեմ թէ հայէվար ասիմ»: Սակայն ասոնց թէ երգերուն ոգին եւ թէ լեզուն իրենց հիմնական նկարագրով կը մնան հայ – ազգային:

Կիւթէնպէրկի զարմանալի գիւտը, տպագրութիւնը, ինչպէս միջազգային կեանքի մէջ, այդպէս ալ մեր մէջ հսկայաքայլ ծաւալեց մտաւոր շարժումը: Յայսմաւուրքներու նման հսկայ ձեռագիրներն օրինակող «մեղապարտ» գրիչները միայն կրնային լաւին գնահատել տպագրութիւնը, որ այսօր մեզի բնական երեւոյթ եղած է:

(Շար.)

(4)

Պ. Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Երէկ հրատարակած էինք Փուլվառ Օսմանի Բ. խնդկատակու–թեան մանրամասնութիւնները : Ստո–րեւ կը հրատարակենք Պ. Խանզատ–եանի ճառն ալ, իբրեւ նիւթ պատմու–թեան համար․—

Անցեալ 9 փետրուարի ձեր առաջին ժողովէն յետոյ Ֆրանսահայ գաղութի կացութիւնը չափազանց փոթորա–ցած է :

9 փետրուարին կացութիւնը հե–տեւեալն էր : Ինչպէս գիտէք Հայ Տն–տեսական Տան Նախագահութիւնը բաղկացած ծերակուտական Պ. Կոտա–րէ եւ դեսպան Պ. Փիքօէ, գացած էր աշխատանքի նախարար Պ. Ժաքիէի մօտ : Նախարարը պատասխանելով մեր խնդրանքին ըսած էր, որ կառա–վարութիւնը բարեացակամ կարգա–դրութեամբ, աշխատութեան իրա–ւունք տալ որոշեց այն Հայերուն՝

Ա. — Որոնք 15 տարիէ ի վեր Ֆրան–սա կը գտնուին : Բ. — Եւ անոնք որ տասը տարիէ ի վեր, եւ Գ. — 5 տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուին, իսկ 5 տարիէն պակաս Ֆրանսա գտնուողնե–րուն համար մասնաւոր կարգադրու–թիւն պիտի ըլլար :

Այս պատասխանը բստ երեւոյթին, մեզի բաւարարութիւն տալու հանգա–մանք ունէր : Մեր նախագահը, ծերա–կուտական Պ. Կոտառ աշխատանքի նախարարութենէն խնդրած եւ ստա–ցած ըլլալով Հայ Տնտես. Կեդրոնի մուտքը աշխատանքի նախարարու–թեան գրասենեակներուն մէջ, քանի մը այցելութիւն եւ խորհրդակցութե–նէ վերջ, հասկցուեցաւ, որ կառա–վարութեան Հայոց շնորհած 15, 10 եւ 5 եւ անկէ պակաս տարիներէ ի վեր Ֆրանսա եկողներու պարագան, կ'են–թարկուի ամենախիստ քննութեանց որոնց կը հսկեն ներքին գործոց նա–խարարութիւնը եւ ոստիկանութիւ–նը :

Քանի մը դէպքեր զոր քննած էինք, բաւական էին պատկերացնելու այն ահաւոր չարիքը որ կը սպառնար հայ աշխատաւորութեան առ հասարակ, բայց մանաւանդ անոնց որոնք անկա–նոն թուղթ ունէին, այսինքն Ֆրան–սա մտած էին իբր ոչ աշխատաւոր կամ թրանզիթ :

Սաեղծուած այս կացութենէն կ'օգ–տուին, տեսակ տեսակ «սըմսար»ներ, հայ կամ օտարազգի եւ եթէ մեր գաղ–թականական օֆիսները, գոնէ իրենց անուան արժանի կազմակերպութիւն–ներ ունեցած ըլլային, կարողացած պիտի ըլլային անշուշտ հեռացնել այն չարիքը՝ որ կը կոչուի «անկանոն թուղթ» եւ որուն ենթակայ են այսօր հազարաւոր Հայեր :

Հայ Տնտես. Կեդրոնը, նոր դիմում կատարեց կառավարութեան մօտ եւ խնդրեց որ փոխադարձութեան շնոր–հը տրուի Հայոց :

Դժբախտաբար կառավարութիւնը չկարողացաւ տալ մեզի այդ շնորհը, որովհետեւ տեսնուեցաւ որ Ֆրանսա–յի մէջ գտնուած հայ գաղթականու–թիւնը, ազգութիւն մը չի ներկայա–ցներ փոխադարձութեան արժանիքով, այլ անիկա շնորհիւ մեր պատուիրա–կութիւններուն եւ անոնց արբանեակ–ներուն անկարողութեանց, տարուեր կապուեր էր միջազգային անորոշ ազ–գութեան մը՝ որ կը կոչուի Réfugié politique կամ հայմաթլօս : Այս դասա–կարգին տէրը Ազգերու Դաշնակցու–թիւնն է :

Միւս կողմէ դժուար էր ուրեմն, ֆրանսական կառավարութեան, տէր կանգնիլ գաղութի մը՝ որուն ներկա–յացուցիչները ընտրեր էին ուրիշ տէր մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, եւ որու հետ կը շարունակէին պահել administrateur-ի եւ administré-ի յարաբե–րութիւն :

Մինչդեռ զարմանալի հակադրու–թեամբ մը Լօզանի դաշնագրով 150 հակաքէմալական Թուրքեր Թուրքիա վերադառնալու իրաւունք չունին, ինչպէս մենք, անոնք Ֆրանսայի նախ–կին թշնամիները ըլլալով հանդերձ, դիմած են ֆրանսական կառավարու–թեան եւ եղած են անոր պաշտպան–եալները, անարգել կը ճամբորդեն ֆրանսական անցագրերով աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ :

Մեր 9 փետրուարի ժողովը, ինչպէս նաեւ այսօրուան ժողովը, քաղաքա–կան բնոյթ չունի. քաղաքականու–թեամբ չզբաղիր եւ իրաւասութիւն չունի Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս, Ազգերու Դաշնակցութեան կամ անոր կցուած հայ մարմիններու գործերը քննելու կամ դատելու : Իր բոլոր յաւակնութիւնը, իր բոլոր պար–տականութիւնը կը կայանայ ի մի հա–ւաքել նախ Փարիզի եւ յետոյ Ֆրան–սայի հայութիւնը իր կազմակերպը–ւած մարմիններով որոնք ճանչցուած են ֆրանսական կառավարութենէն օ–րինապէս :

Այս մարմինները գումարելով ազ–գային ժողով, պիտի ընտրեն գործա–դիր մարմին մը, որուն անմիջական նպատակը եւ միակ նպատակը պիտի ըլլար միայն ու միայն մէկ բան, — այս աննախընթաց տագնապին ժամա–նակ պահպանել Ֆրանսայի հայ գա–ղութին ֆիզիքական գոյութիւնը որ վտանգուած է ծանրապէս :

Այս ժողովին անունը դրուած է ազգային ժողով, որպէսզի իրաւասու ըլլայ վերադարձնել հայ գաղութին իր իրական եւ դարաւոր ազգու–թիւնը, nationalité arménienne-ը, որ իր վերջին առաջնորդներու օրով ջնջուեր եւ ֆրանսական պաշտօնաթուղթերուն մէջ դարձեր է nationalité — réfugié d'origine arménienne :

Վերադարձնելով հայ գաղութը իր դարաւոր հայ ազգութեան, ազգային ժողովը անջատած կ'ըլլայ զայն քա–ղաքական եւ կուսակցական պատճառ–ներով իրենց հայրենիքներէն զրկուած անհայրենիք, հայմաթլօս եւ réfugié politique անուամբ ծանօթ բազմահա–զար օտարականներէն : Այս անջատու–մը արդարացի է, քանի որ մենք Հա–յերս մեր քաղաքական կուսակցական գաղափարներուն պատճառով չէ որ վտարուած ենք մեր Թրքահայաստա–նէն եւ ոչ ալ մեր այժմու փոքրիկ եւ սիրելի հայրենիքէն եղող խորհրդային Հայաստանէն, որուն հայրենաբաղձ, կարօտակէզ զաւակները կը մնանք միշտ : Եթէ կարող չենք այսօր այս դժբախտութեան օրերուն երթալ հա–ւաքուիլ եւ պաշտպանուիլ Արարատի մայրական փէշերուն տակ, պատճառը քաղաքական չէ, այլ նիւթական. ո–րովհետեւ ներգաղթին արժանացող հազար Հայու փոխարէն, պէտք է հա–զար քառակուսի քիլոմէթր քար հո–ղի վերածել, մշակելու եւ սնուցանե–լու համար զանոնք :

Հետեւաբար ի՞նչ կրնանք ընել այս պահուս, եթէ ոչ դարձնել մեր կարօ–տակէզ աչքերը մեր երկրորդ հայրե–նիքին, մեր նախասիրած երկրին, — Ֆրանսային :

Ազգային ժողովդ վերադարձնելով ֆրանսահայ գաղութին իր դարաւոր ազգութիւնը, — nationalité arménienne-ը դիւրացուցած կ'ըլլայ ֆրանսական կառավարութեան գործը, խօսելու եւ պայմանաւորուելու ուղղակի հայ ազ–գին հետ, առանց ուրիշի միջնորդու–թեան որ է Ազգերու Դաշնակցութիւ–նը : Ֆրանսական կառավարութիւնը, որ դարերու ընթացքին մեր ժողո–վուրդին, նոյն իսկ իրաւական պաշտ–պանը հանդիսացած է, մեզի ընդու–նած է վեհանձնօրէն 1915ի սարսափ–ներէն վերջ, այնքան գուրգուրանքով որ պատճառ մը չունի զլանալու իր հո–վանաւորութիւնը : Հայ ժողովուրդին զաւակները ամէն տեղ իր լեզուին, իր կրթութեան եւ իր վաճառականու–թեան ամէնէն անկեղծ ռահվիրաները եղած են եւ են տակաւին ամէն տեղ ուր որ կը գտնուին :

Ահա այս արդիւնքին հասնելու հա–մար, պէտք է որ ֆրանսահայ գա–ղութը կազմակերպուի եւ մտնէ Ֆր–րանսայի անմիջական հովանաւորու–թեան տակ :

Գիտէք որ հարիւրին 50 համեմա–տութիւնով Հայոց աշխատութեան ի–րաւունքի քարթերը կը փոխուին, ոչ աշխատութեան քարթերով : Գիտցէք որ մեր գաղութէն մաս մը Մարսէյլի, Լիոնի, Վալանսի մէջ, զարհուրելի չքաւորութեան մատնուած են եւ ա–նոնց ֆիզիքական գոյութիւնը անմի–ջական վտանգի տակ է :

Դժբախտաբար ձեր այսօրուան ժո–ղովէն բացակայ են անոնք, որոնց միութիւնը եւ համագործակցութիւնը հարկաւոր է, բարութեամբ լուծելու ահաւոր չարիքը :

Հրապարակային կոչ կ'ուղղեմ եկե–ղեցիներուն եւ անոնց վարչութեանց, մանաւանդ մեր կաթոլիկ եկեղեցիին, որպէսզի կաթոլիկ Ֆրանսայի մէջ, ի–րենց կրօնական բոլոր կշիռով օգնեն ընդհանուր հայ գաղութի բարօրու–թեան :

Հրապարակային կոչ կ'ուղղեմ Դաշ–նակցութեան, իր հիմնադիրներուն եւ ազատագրական տենչալի հերոսներուն անունով եւ մամուլին, մանաւանդ «Յառաջ»ին, որպէսզի միանան :

Եւ վերջապէս Բարեգործականին որ ըլլալով մեր ազգային ամենազօրաւոր Միութիւնը, իբր ստեղծագործութիւն հայրենասէր եւ բարերար վեհերան Պօղոս Նուպար փաշայի, եւ անոր հա–րազատներուն՝ Առաքել եւ Զարեհ պէ–յերուն, որ պարտականութիւն ունին քննելու եւ դատելու ներկայ դժնդակ կացութիւնը :

Հրապարակային կոչ կ'ուղղեմ հայ գաղութի բոլոր հաստատութիւններուն, որ–պէսզի միանան եւ դիւրացնեն փոխա–դարձ միութեան գործը : Ներկայիս հրապարակաւ կը յայտարարեմ որ, կը հրաժարիմ եւ կը խնդրեմ հայրենա–կիցներէս որպէսզի զիս չընտրեն գոր–ծադիր մարմնի մէջ :

Միայն միութիւնն է որ պիտի յա–ջողցնէ ձեր այսօրուան հաւաքոյթին ազգային նպատակը : Դժբախտ է այն ազգը որուն թշնամիները իր մէջն են :

եալներուն : Դժբախտաբար այս ծանր զոհողութիւնը անհրաժեշտ է փոխա–ռութիւնը յաջողցնելու համար : Թեր–թերը աւելի ագահ են ներկայիս : Դեռ պէտք է բաժնենք երեք ամիս 100,000 ֆրանք, իսկ Աժանս Հավասին հա–մար՝ ամսական 10,000 ֆրանք աւելի երկար ժամանակով, եւն.» :

1904ին բաժնուած է 935,785 ֆրանք, 1905ին 2,014,161 ֆրանք : Ուրիշ ցանկ մը ծանուցումներով մէկտեղ՝ 3796861 ֆրանք : Օգտուած են գրեթէ բոլոր մեծ թերթերը, եւ նոյնիսկ «Լա Փա–րիզիէն» երգիծաթերթը :

Արդ, փոխառութիւնները եւ զանոնք յաջողցնելու համար տրուած հսկա–յական կաշառքները կը ծառայէին միայն Ռուսիոյ սպառազինման, որուն գլխաւոր հայթայթիչը կը հանդիսա–նան Պ. Շնէյտէր եւ իր ընկերները : Հասկնալի է ուրեմն, որ ֆրանսական դրամը կը հաւաքուէր Ռուսիոյ հաշ–ւոյն՝ ֆրանսացի զինավաճառ–ներուն գրպանը մտնելու համար :

Այս անարդարութիւնը չէր կրնար շարունակուիլ, որովհետեւ անգլի–կայէն ռուսական զէնքի գործարաննե–րը, որոնք գրեթէ անգործ էին, եւ կառավարութիւնը կը տեսնէր, որ, ներքին խառնակութիւններուն մէջ մեծ բաժին մը ունէին Փութիլօֆ զի–նագործարանին պարապ բանուորնե–րը :

Նոր եւ կարեւոր հարց մը մէջտեղ կուգար :

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր հանքեր

Հայաստանի տեղական արդիւնաբե–րութեան գործավարութիւնը ծրագր–րած է երկրաբանական քննութիւններ կատարել, այս տարի, կարգ մը հան–քային օջախներու մէջ :

Թերթաքար. — Մեծ արժէք կը ներ–կայացնեն Հայաստանի թերթաքարե–րը, որովհետեւ այս հանքէն կարելի է ստանալ ասֆալթ, պէնզին, մազութ, մեթան կազ եւ քանի մը անհրաժեշտ նիւթեր բժշկութեան համար :

Վառող թերթաքարի հանքեր երե–ւան հանուած են Կոտայքի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ : Կոտայքի այդ հան–քային շրջանը կը տարածուի Զանգիի ափերէն մինչեւ Ողջաբերդ (Ախտայի շրջան), իսկ Մեղրիի հանքային շր–ջանը կը գտնուի Նոր Արեւիկ գիւղի շրջակայքը, եւ հանքերու շերտին հաստութիւնը կը հասնի 3 մեթր 80 մեթրի :

Կատարուած քննութիւնները դրա–կան եզրակացութեան յանգած են վա–ռող թերթաքարերուն որակի եւ պա–շարի մասին :

Քարածուխ. — Լուրջ քննութեան պիտի ենթարկուին նաեւ քարածուխի հանքերը : 1931ին Հայաստանի կառա–վարութեան առաջարկով քննութեան առնուեցան Վեդիի շրջանին մէջ Ջեր–մանիս գիւղին շրջակայքի քարածու–խի հանքերը, որոնք բարձր արժէք կը ներկայացնեն եւ կրնան գործածուիլ իբրեւ վառելանիւթ : Այս տարի պիտի պարզուի հանքերուն որակը, պաշա–րը եւ անոնց արդիւնաբերական հեռա–նկարները :

Հրակայուն կաւ. — Նոր քննութիւն պիտի կատարուի նաեւ Ալլահվերդիի շրջանի Դսեղ գիւղի շրջակայքի հրա–կայուն կաւահանքերու մասին : 1934–ին կատարուած քննութիւնները պար–զեցին, որ այդ հանքերէն կարելի է ստանալ տարեկան մէկ միլիոն ութ հարիւր հազար թոն հրակայուն նիւթ, իսկ հանքերուն ընդհանուր պաշարը կը հասնի քանի մը տասնեակ միլիոն թոնի :

Վերջերս Մոսկուայի մէջ կատար–ուած քիմիական քննութիւնները ցոյց տուին, որ Դսեղի հրակայուն կաւը բարձր որակ ունի ու կը դիմանայ 1680 աստիճան ջերմութեան :

Ծանրաքար, գունաքար եւ լօռա–քար. — Պիտի ուսումնասիրուին նա–եւ ծանրաքարի, գունաքարի եւ լօռա–քարի հանքերը :

Ծանրաքարը (baryte) կ'օգտագոր–ծուի նաւթային արդիւնաբերութեան, թանկագին ներկերու արտադրութեան եւ բժշկութեան մէջ : Ալլահվերդիի շր–ջանի Կողբ գիւղի շրջակայքը եւ Ախ–տայի շրջանի Արզաքեանդ գիւղի մօ–տակայքը երեւան հանուած հանքերը կը համարուին առաջին տեսակի հան–քեր, որոնց մէջ մաքուր ծանրաքարը կը կազմէ 96—98 առ հարիւր, իսկ հանքերուն շերտին հաստութիւնը կը հասնի 40 սանթիմեթրէն մինչեւ 2 մեթր :

Գունակաւը (ocre), որ մասնաւորա–բար կը գործածուի ներկի արդիւնա–բերութեան մէջ, կը գտնուի Դիլիջա–նի շրջանի Գոլովինօ գիւղին շրջա–կայքը : Քիմիական քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ բարձր արժէք ունի : Ապա–գային պիտի հիմնուի գործարան մը, որ պիտի տայ մեր արդիւնաբերու–թեան համար անհրաժեշտ քանակու–թեամբ գունակաւ :

Լօռաքարի (diatomite) հանքային օ–ջախներ երեւան հանուած են Հայաս–տանի կարգ մը վայրերու մէջ, այս–պէս արդէն կ'օգտագործուի Նուռնու–սի լօռաքարը : Այժմ լօռաքար գտնը–ւած է նաեւ Աշտարակի շրջանի Փար–պի գիւղին մօտ (200.000 թոն), Վա–ղարշապատի շրջանի Փարաքար, Կո–

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՍԱՄՈՒԼ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

«Հօրիզոն»ի խմբագիրը նամակ մը ուղղած է Տոքթ. Ա. Նազգաշեանի, որ անցեալ տարի Սելանիկ այցելած եւ կարգ մը յայտնութիւններ ըրած էր Նիւ Եօրքի սպանութեան առթիւ, եւ որ յաճախ կ'երեւայ Ամերիկայի ռամ–կավար օրկանին մէջ : Նամակը շարու–նակելի է, եւ րուն հարցումներուն անցնելէ առաջ, կը յիշէ հետեւեալ պարագան (5 ապրիլ)․

— «Կը յիշէք, որ ես առանձնապէս ծանրացայ սպանութեան մեղքով զր–պարտուած մեր իմ ընկերներու պա–րագային վրայ : Եւ ուզեցի իմանալ ձեր խղճի համոզումը, իբրեւ Նիւ Եօրք բնակող մտաւորական Հայ մը, որ հոն գտնուած է նաեւ ոճիրի օրե–րուն : Դուք նախ խօսեցաք մեր ծե–րունազարդ ընկեր Տոքթ. Աբգարեանի հետ ձեր ունեցած միջադէպի մասին, Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ ըս–պանութեան դէմ խմբագրուած բանա–ձեւի խնդրոյն առիթով եւ ուզեցիք չփմեղացնել ձեր ընթացքը : Ապա, հարցումիս պատասխանելով ըսիք, թէ գլխաւոր ամբաստանեալներէն Լէյլէկեանը չէք ճանչնար, բայց կը ճանչնաք Նշան Սարգիսեանը, որուն համար ըսիք, թէ բարի, ճկարագրի տէր, ազնիւ երիտասարդ մըն է եւ կը զարմանաք թէ ինչպէս մասնակցած է այն գործուած սպանութեան : Յետոյ, իմ բացատրութիւններէս վերջ, դուք համոզում գոյացուցիք — գէթ գոյա–ցուցած ըլլալ ձեւացուցիք — թէ Դաշ–նակցութիւնը ոչ մէկ կերպով մաս–նակցութիւն ունեցած է Նիւ Եօրքի սպանութեան մէջ :

Ինձ համար, սակայն, կարեւորա–գոյն կէտը, առանձնապէս, մեր դըժ–բախտ եւ անմեղ ընկերներ Մատթէո–սի եւ Նշանի պարագան էր, որովհե–տեւ դաւադիր ու վարձկան սրիկանե–րու բովանդակ նիզը ուղղուած էր ա–նոնց դէմ, զանոնք իբրեւ ոճիրը կա–տարողներ մեղադրելու եւ բստ այնմ ալ դատապարտել տալու համար : Ու կտրուկ հարց տուի ձեզի, թէ ի՞նչ էր ձեր տեսակէտը, նախ, հակադաշնակ–ցական դաւադիրներու զարշելի զըր–պարտութեանց եւ ապա մեր վերոյիշ–եալ երկու ընկերներու վերագրուած յանցապարտութեան մասին :

Առաջին հարցումիս պատասխան տալու խուսափեցաք, ապահովաբար անոր համար, որ *անգլի կողմն* ալ բարեկամներ ունէիք (այդպէս ենթա–դրեցի այն ատեն, մինչ հիմա բոլո–րովին փոխած եմ համոզումս եւ գի–տեմ, թէ ինչո՞ւ խուսափեցաք) : Բայց երկրորդ հարցումիս տուիք այնպիսի կտրուկ պատասխան մը, որ մինչեւ այսօր ալ տպաւորուած կը մնայ ու–ղեղիս մէջ : Դուք, ներածականով մը յայտնելէ վերջ թէ առաջին անգամ ըլլալով ինծի կ'ըսէք ձեր բուն կար–ծիքը, բառ առ բառ յայտարարեցիք հետեւեալը․

— Նիւ Եօրքի մէջ ունիմ բարեկամ մը, որ դեկտեմբեր 24ին, այսինքն սպանութեան օրը գտնուած է եկեղե–ցիին մէջ : (Ձեր այդ բարեկամին ա–նունը, հակառակ խնդրանքիս, չյայտ–նեցիք ինծի) : Քանի մը օր յետոյ, այդ բարեկամս հիւանդանոց մտաւ, վի–րաբուժական գործողութեան մը են–թարկուելու համար : Իբրեւ անոր մօ–տիկ ծանօթը եւ բժիշկ մը կ'այցելէի իրեն : Առաջին այցելութեանս խօսք անցաւ Դուրեանի սպանութեան մա–սին : «Ես՛, ըսաւ բարեկամս, չես գի–տեր որ այդ օր ես ալ եկեղեցին էի : Իմացայ որ Լէյլէկեանն ու Սարգիս–եանը կ'ամբաստանեն իբրեւ Դուրեա–նը զարնողներ : Սխալ է ատիկա : Եկե–ղեցին մէկը կար, անծանօթ մը, որ ոճիրը գործուելուն պէս փախաւ : Զարնողը ան էր : Լէյլէկեանն ու Սար–գիսեանը պարապ տեղը կ'ամբաստա–նեն» :

«Ես, շարունակեցիք դուք, Տօք–թէօ՛ր, այնքան խորունկ վստահու–թիւն ունիմ այդ բարեկամիս վրայ, որ ականատեսի մը չափ *վստահ եմ իմ կարգիս, որ Լէյլէկեանն ու Նշանը չեն մարդասպանները : Բուն մարդասպա–նը փախած է» :*

Ըրիք այս յայտարարութիւնը, կէս մը փսփսալով — կարծէք լրտեսներ գտնուէին ձեր շուրջը : Կ'ուզէիք, ձեր այդ յայտարարութեամբ, դաշնակ–ցական խմբագրի մը առջեւ ցոյց տալ ձեր «անկողմնակալ» ոգին, բայց քա–ղաքացիական արիութիւնը կը պակ–սէր ձեզի հրապարակով եւս յայտա–րարելու ձեր ու ձեր բարեկամին «բա–ցարձակ համոզումը» :

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Աւա՜ղ, աւա՜ղ հին օրերն ի՜նչ քաղցր էին :
Հիմակ, երբ ա՛լ անոնցմէ մարդ չը մնաց,
Բարտիներուն կը զգամ սարսուռը դեղին,
Եւ արտասուելով հոգիս թափուր մեր գեղին
Ուխտի կ'երթայ աւերներուն որբացած :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

Արմաղան՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻՆ

Նորէն զարունը բացուեցաւ ... Ու սիրտս կուլայ կարօտէն, վերյիշելով իր անցեալի մանկական աշխարհը, հայրենի գիւղիս լեռներուն ու հո–վիտներուն մէջ ...

Այսօր հոգիս նորէն թեւեր կապած, թռա՛ւ ու անցաւ լեռներու եւ ծովե–րու վրայէն, գնաց թառեցաւ հայրե–նի գիւղիս ծաղկազարդ, բուրումնա–ւէտ ու բարձր մէկ սարալանջին : Ու երեկոյեան, կը դիտէ անկէ, աւե–րակ գիւղիս փլատակներուն մէջէն պլպլացող քանի մը սգաւոր ճրագի լոյսերը :

Դուն իմ մանկութեանս անման օր–րանը Խուռնավիլ·
Քարէ կարմունն քարիդ վրայ,
Կարօտդ անմեռ, սրտիս վրայ ...

Այն օրերուն, երբ մանուկներս հայ–րենի լեռներուն վրայ մեր զրօսանքէն կը վերադառնայինք, մթնած կ'ըլլար արդէն : Եւ երբ կը դիտէինք «Եղի»էն գիւղ իջնելու ատեն, այսօրուան քանի մը սգաւոր լոյսերուն տեղ, չէն գիւ–ղիս հարիւրաւոր ճրագները կը վա–ռէին, երկինքի աստղերուն նման խիտ :

Բայց հիմակ, քանդուած ու աւե–րակ դարձած ես, դուն իմ ծննդավայ–րըս, թշնամիներու արիւնոտ ձեռքով :

Մարած են հարիւրաւոր ճրագնե–րուն լոյսերը : Կը մնան քանի մը լոյ–սեր տեղ – տեղ, որոնց շուրջը ծը–ւարած են որբեւայրիներ ... Ու ա–նոնց ցաւին համար, գիտեմ գիւղս, դուն ալ չես կրնար դիմանալ եւ ար–ցունքներդ կը հոսին աղբրակներդ ի վար ...

Ու ես թառած այդ գեղեցիկ ու բու–րումնաւէտ սարալանջին, կը դիտեմ հայրենի գիւղակս : Մտքիս հազար–հազար թելերը քակուելով, ամէն մէ–կը մէկ ուղղութեամբ, խուրձքանչիւրը մէկ – մէկ յիշատակներու ճամբով կը հեռանան ինձմէ, ձգելով միինակ որբ սրտիս հետ :

Ու այսօր նորէն, այս օտար զարնան հոգիս յիշատակներդ կ'արտասուէ թուղթի պաստառի մը վրայ ...

×

Ամէն ապրիլին մենք, մանուկներս, «Բամպոս»ի առաջին երթը պիտի կա–տարէինք :

Շաբաթ մը առաջ, գիւղին մօտիկ շրջանները «քրտու բամպոս»ին (ձիւն–ծաղիկ) ծեծը կատարած էինք արդէն :

Մարտին, ձիւնհալքէն վերջ, ձիւն–ծաղիկները խիտ կերպով իրենց գը–լուխները դուրս կը հանեն հողէն, ու կը փռուէին կարմիր ու ճերմակ գլու–գին շուրջ : Մենք մանուկներս, հա–ւաքուելով կ'երթայինք Քրտու–բամ–պոսը ծեծելու :

Ժողվելով զանոնք եւ փունջեր չի–նելով, կը հաւաքուէինք իրարու մօտ, քանի մը քայլ հեռու :

Տափակ քար մը գետնին վրայ : Կը–լոր՝ ափերուս մէջ սեղմուելու չափ մէկ – մէկ քար ալ մեր ձեռքը բռնած, բոլորս միասին կը սկսէինք հարուա–ծել Քրտու – բամպոսը եւ բարձր ձայնով երգել մասնաւորապէս սա չէ–րը․

Քրտու – բամպոս զնա՛յ,
Մեր բամպոսին ըսէ գայ,
Ըսէ՛ գայ, ըսէ՛ գայ, ըսէ՛ գայ :

Այս եռեակը կրկնելով ժամերով կը հարուածէինք Քրտու – բամպոսը, երկու քարերուն մէջ, որ շուտ երթայ ծեծի վախէն, ու ղրկէ մեր բամպոսը :

Երբեմն կանգ կ'առնէինք ծեծը զադ–րեցնելով ու մեր ականջները գետնին տալով իրարու կը ձայնէինք․

— Հէ՛յ կ'երթայ հա, կ'երթայ : Թա–փուռ – թափուռ կ'երթայ : Ձիուն վը–րայ հեծած տորդ – նալ (քառասմբակ) կ'երթայ : Թօ՛զ – տուման կու հանէ : Ինչօք (մինչեւ) գալ չարթու մեր բամպոսը կ'ուղարկէ :

Ու դարձեալ կը սկսէինք հարուա–ծել, աւելի արագ, աւելի ուժգին, մի–եւնոյն եռեակը կրկնելով, ամէնքս միասին մէկ չափի վրայ, իր մաս–նաւոր օրինակ եղանակով :

Շաբաթ, զպրոցի արձակուրդէն վերջ, մեզի համար տարի կը դառնար այդ մէկ շաբաթը : Քրտու – բամպոսը ծեծելէն վերջ, հաւաքուեցանք մեր վերի «չարտախ»ը, բոլոր անոնք որ միասին բամպոսի պիտի երթայինք առաջին անգամ այդ տարին :

Մօտաւորապէս տասը մանուկ էինք եւ երկար – բարակ վիճեցանք որոշե–լու համար թէ ո՞ր կողմը պէտք է երթալ :

Ծակ – Քարին, Կըփուլին, թէ Արե–գուն կողմը : Արեգուն կողմը անշուշտ, հոն ամէնէն շատ եւ շատ եղած կ'ըլ–լար Բամպոսը, արեգի ըլլալուն հա–մար :

Թուճճարենց Մասիսը, — երէցը մեր մէջ — մեր թաղին աւագակա–պետը եւ խմբապետը, քիթը վեր քա–շելով ու մէջքէն «մաղէ – մարաս» գօ–տին, — զոր ես տուած էի քանի մը օր առաջ, ժողովը փակեց ըսելով․

— Հայտէ գացէք ու բերերնիդ աղ–ուոր մի չինեցէք : Կաղնի թող ըլլան : Երկան թող ըլլան : Օր կոյի նը, նորէն ծարը սըխըրցնենք :

Զմոռնամ այստեղ յիշել մեր «կուռ–ճի»ն ալ (շնիկ), որ միշտ ինձմէ ան–բաժան կ'ըլլար եւ այդտեղ ալ մեր հետ ժողովի էր նստած : Լուռ մտիկ ընելէ վերջ իր դունչը երբեմն այս կողմ, երբեմն այն կողմ դարձնելով, մեզի հետ ոտքի ցատկեց, ուրախ կարծես հասկնալով տրուած որոշու–մը, թէ «վաղը առաւօտ լեռները պի–տի երթանք», թաթիկները նետեց կուրծքիս, ու կ'ուզէր երեսներս համ–բուրել :

Ամէնքս ալ բաժնուեցանք իրարմէ : Բիչ յետոյ խուրձքանչիւրս մեր տու–ներուն առջեւ «կոճ»երուն վրայ, մեր «բամպոսի – բիր»երու շինութեամբ էինք զբաղած, վաղը առաւօտեան կանուխ երթալու համար :

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(1)

ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԻՆ ՕԴԻՆԵՐՈՒՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆՆ Է, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԹՈՐՈՒԱԾ Է ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, ԱՆԻՍՈՆԻ ԵՒ ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ : Ծ.

տայքի շրջանի Թեջրաբակ գիւղերուն եւ Լենինականի շրջանին մէջ:

Բայց ամէնէն հարուստ հանքը կը գտնուի Ազիզբեկովի շրջանը Գնդեվազ գիւղին մօտ,— այստեղի հանքը բարձր արժէք ունի եւ իր պաշարով քանի մը տասնեակ անգամ աւելի է Նուռնուսի հանքերէն:

Մինչեւ Նուռնուսի լօռաքարին օգտագործումը, Մոսկուա, շաքարի արդիւնաբերութեան համար, լօռաքարը կը ներածէր Ամերիկայէն: Լօռաքարի այս նոր հանքերուն օգտագործումով, այլ եւս հարկ չի մնար ներածումի:

Պղնձահանք.— Քննութիւն պիտի կատարուի նաեւ Ստեփանաւանի շրջանի «Փալան — Բեկան» վայրին վրայ, ուր պղնձահանք մը կայ, սահմանակից Ալլահվերդիի հանքերուն: Պղինձի եւ ածուխի հանքերու հետախուզութիւն պիտի կատարուի նաեւ Կիրովականի շրջանին մէջ:

Ածուխի հետախուզութիւն պիտի կատարուի նաեւ Շիրակի դաշտային մասին մէջ, գունաքարի (chromite) հետախուզութիւն Բասարգեչարի շրջանին մէջ:

Գերմանիա կը փառաբանէ Լիւտէնտորֆը

Երեքշաբթի օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ արտակարգ տօներ սարքուեցան, Զօր. Լիւտէնտորֆի ծննդեան 70ամեակին առթիւ: Ինչպէս գրած էինք երէկ, ազդանշանը տուած էր Հիթլէր ինքը, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը: Բոլոր քաղաքները դրօշազարդուած էին եւ հարիւրաւոր սպաներ եւ վեթերաններ ողջունեցին ծերունի զօրավարը, Թուցինկի մէջ (Պավարիա): Այս առթիւ կառավարութիւնը ուզեց մարաջախտի աստիճանին բարձրացնել զօրավարը, բայց Լիւտէնտորֆ վճռապէս մերժեց, աւելորդ կամ շատ ուշացած գտնելով:

Տօնախմբութեան առթիւ, գրույթի մը մէջ, Լիւտէնտորֆ շեշտեց թէ «Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը հիմը կը կազմէ գերման ժողովուրդին գոյութեան:

«Շատեր ազգի մը զինուորական վեհապետութիւնը կը նկատեն ուժի խնդիր մը, իսկ ես կը նկատեմ բարոյական իրաւունք մը: Տղամարդ մը իրաւունք ունի զէնքով պաշտպանելու իր երկիրը, իր կեանքին գնով, ինչպէս որ կին մը իրաւունք ունի սատարելու ցեղին պահպանման, նմանապէս իր կեանքին գնով, զաւակներ ծնելով: Մենք յաղթուեցանք 1918ին, ճիշդ է: Բայց մեր թշնամիները բարոյական արդարացում չունէին մեր ազգը զրկելու բարոյական պարտականութիւն մը կատարելու իրաւունքէն: Իմ կարծիքս այն է թէ բոլոր ազգերը, մէջն ըլլալով Փրանսականն ու գերմանականը, կը սիրեն խաղաղութիւնը: Եւ սակայն, միջազգային ազդակներ պատերազմելու կը մղեն զանոնք: Պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, Վերսայլի դաշնագրով մեզի դէմ գործուած անիրաւութիւն մը դարմանելէ զատ, խաղաղութեան երաշխիք մը կը կազմէ: Երբ ազգ մը կարողութիւն ունի ինքզինքը պաշտպանելու, հետեւանքը պատերազմ չըլլար, այլ խաղաղութիւն: Այո՛, ես հակաքրիստոնեայ եմ եւ հեթանոս, եւ հպարտ եմ ատոր համար: Ես չատոնց երեսս դարձուցի քրիստոնէութեան: Ի՞նչ բանի կը ձգտի քրիստոնէական վարդապետութիւնը: Ըստ Յովհաննու աւետարանին, անոր նպատակն է անհատը անջատել իր ցեղէն, իր տոհմէն, իր ազգէն, անոր խոստանալով երկնքի թագաւորութիւնը: Ուրեմն որ եւ է իրական միութիւն չի կրնար ըլլալ քրիստոնէական պետութեան մը մէջ: Քրիստոնէութեան միակ նպատակն է ապահովել Հրեայ ցեղին գերակշռութիւնը»:

Գերման լրտես մը ձերբակալուեցաւ

Ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալեց Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան գործօն անդամներէն մէկը, Եդուարդ Պէրնհիւպէր, երբ դուրս կ'ելլէր փարիզեան հիւրանոցէ մը: Հարցաքննութեան ատեն, յայտարարեց թէ յաճախ Պերլին կ'երթայ կուգայ, իբրեւ ներկայացուցիչը դեղագործական հաստատութեան մը: Մինչ ամբաստանեալը անճամբ կը գրէր իր հարցաքննութիւնը, ոստիկանական տեսուչը թղթածրարէն հանեց հարցարան մը եւ բաղդատելով հաստատեց թէ երկուքն ալ միեւնոյն անձին կը պատկանին: Հարցարանը զինուորական հարցումներ կը պարունակէր Փրանսական բանակին եւ քաղաքական խնդիրներու մասին: Քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ նաեւ լրտեսին սիրուհին, որ պատմեց թէ Պէրհիւպէր ութ լեզու կը խօսի, մէջն ըլլալով չինարէնն ու ռուսերէնը, թէ լայն կապեր ունէր Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն հետ եւայլն: Քննութիւնները կը շարունակուին մասնաւորապէս փախստական Գերմանացիներու մօտ, եւ նոր ձերբակալութեանց կը սպասուի:

Աւարը լափեցին, միայն այ 134,000 ոսկի հասուցի՞ն

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ դատարանին կողմէ կարգուած փորձագէտներու մարմինը որ պաշտօն ունէր ճշդելու Բանկալթիի գերեզմանատան երեք տարի առաջուան եւ ներկայ գիները, այն եզրակացութեան յանգած է թէ ընդհանուր հողը այսօր 134,000 ոսկի կորսնցուցած է իր արժէքէն: Այսպէս, երեք տարի առաջուան քառակուսի մեթրին արժէքը գնահատուած է 10 ոսկի, իսկ այսօրուանը՝ 7ուկէս ոսկի: Գերեզմանատունը 53,000 քառակուսի մէթր ցոյց տրուած է:

Դատավարութեան ընթացքին բնականաբար հարկ եղած առարկութիւնը պիտի ըլլայ այս վճռելի գնահատութեան դէմ, որովհետեւ այսօր քառակուսի մեթրին 20 ոսկի ալ տուող կայ:

⁂ Պատկանեալ պաշտօնատունէն երեք պաշտօնեաներ գացին Բանկալթիի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ մանրամասնօրէն չափեցին անոր շրջափակը, ատոր համաձայն քարտէս շինելու եւ թափու տալու համար Քաղաքապետութեան:

Պաշտօնեաները չափեցին եկեղեցիին կողմնակի դուռնէն (կաղհանէի պողոտային վրայ) մինչեւ նոյն կարճ անցքին վրայ գտնուող պատը որ սրճարանին յատսամասն է: Չափեցին նաեւ այդ անցքէն տաճար երկարող նեղ եւ սալարկուած մասը, եկեղեցիին առջեւի մայթը եւ տաճարին շուրջը գտնուող պարտէզին անցքը: Եկեղեցին մաս կազմող շուրջի պարտէզը չչափուեցաւ, այսինքն այդ մասը որոշապէս պիտի մնայ եկեղեցիին:

Հրեաները կ'աճին Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի կառավարութեան վերջին տեղեկագիրներուն համաձայն, 1934ին երկիր մտած են 42,350 Հրեաներ, մինչդեռ 1933ին եկած էին 30,321 հոգի: Այս գաղթականներէն 16,829ը Լեհաստանէն են, 7010ը Գերմանիայէն, 1715ը Ռումանիայէն, 1504ը Յունաստանէն, 1304ը Եէմէնէն, 1028ը Մ. Նահանգներէն, 900ը Լիթուանիայէն եւն.:

Միեւնոյն ժամանակաշրջանին Պաղեստին մտած դրամագլուխը հինգ միլիոն ոսկին կ'անցնի: Վերջերս հաստատուած ճարտարագործական եւ առեւտրական ընկերութեանց մէջ ամէնէն կարեւորներէն մէկն է «Արեւելքի ակլիմական ընկերութիւնը», Թէլ — Ավիվի մէջ: Երկրին բարօրութիւնը կ'աճի շարունակ, շնորհիւ դրամագլուխի եւ որակեալ բանուորներու ներածման:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

12 — 18 ՏԱՐԵԿԱՆ պատանիները ալ լման պատիժի պիտի ենթարկուին այսուհետեւ, ք‎րէական յանցանքներու համար, համաձայն նոր հրամանագրի մը որ հրատարակուեցաւ Մոսկուայի մէջ, ապրիլ 9ին: Կ'ըսուի թէ մահապատիժ չպիտի գործադրուի:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՄԸ ԴԷՄ ցոյց կատարուեցաւ, առջի օր, Օփերայի հրապարակին վրայ: Գրասենեակը, որ շրջագայութեան (թուրիզմ) գործերով կը զբաղի, ցուցափեղկին մէջ դրած էր Գերմանիոյ քարտէսը, 1914ի սահմաններով, մէջն ըլլալով Ալզաս — Լօռէնը: Ցուցարարները կը սպառնային թռցնել քարտէսը, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց:

200 ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՌՔԻ փարկ մը պիտի բանայ գերմանական կառավարութիւնը, համաձայն խորհրդային իշխանութեան հետ կնքուած առեւտրական պայմանագրին: Այս փարկով Մոսկուա մեքենաներ եւ ուրիշ ապրանքներ պիտի գնէ Գերմանիայէն:

ԵՐԿՈՒ ԿԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ գործի ձեռնարկեցին երէկ: Իրենց գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլայ հսկել կիներու, աղջիկներու եւ մանուկներու վրայ:

« ԿՐԱԻՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ » օրէնքը հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ: Օրէնքը պարտաւորիչ է բոլորին համար եւ կը ձգտի պաշտպանութիւն ընծայել օդանաւային յարձակումներու դէմ: Անսաստողները պիտի դատապարտուին 6 — 200 փրանք տուգանքի եւ 6 օրէն մինչեւ մէկ ամիս բանտարկութեան: Ներքին նախարարութիւնը լիազօրութիւն ստացած է գործադրելու օրէնքը: Այս առթիւ ժողով մը գումարելով, Կրաւորական Պաշտպանութեան Գերագոյն Յանձնաժողովը երկու մասնախումբեր կազմեց, որպէսզի կանոնագիր մը մշակեն: Ի հարկին լոյսերը պիտի մարին եւ ժողովուրդին ազդանշան պիտի տրուի պատրաստ ըլլալու, մանաւանդ բազմամբոխ թաղերու մէջ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԼԻՈՆի ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ **Dr. BIDON**ի

Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու եւ Սպայից Դաշնակցութեան

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. **KRAFFT BONNARD**ի

(Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ (երեսփոխան) ԱՆՏՐԷ ՖԷՎՐԻԷ (երեսփոխան), ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Սէնֆոնիք օրքէստր՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, մեներգ՝ ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ ԸՆԿ. Վ. ՉԱՆՏԵԱՆի, արտասանութիւն Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆի կողմէ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. **ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ** ԵՒ **ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

Հրաւիրուած են տեղւոյն Քաղաքապետը, Ոստիկանական Տեսուչը, Զինուորական Կառավարիչը եւ Երեսփոխանները:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ՀԱՅ ԳՐԵԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՖՐԱԿԱՆ ԱԿԻՒՄԲի անդամական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9-10 Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ: ժողովէն վերջ գրական զրոյց: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻ

Տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 14 ապրիլ, ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

Cercle Militaireի շքեղ սրահին մէջ, 8, Place St. Augustin, Paris (8e)

Թէյ, պար, նուագախումբ, գեղարուեստական հաճելի ժամանցներ եւ անակնկալներ, պաղ ըմպելիք:

ՄՈՒՏՔ 20 ՖՐԱՆՔ՝ ԹԷՅԸ ՄԻԱՍԻՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, իր սեփական սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ ՀՕՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ Հայ Ալինէրու կողմէ

կը ներկայացուի՝ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (ողբերգութիւն)

եւ Երուանդ Օտեանի «ՋԱՎԱԼԼԸ»Ն (զաւեշտ)

Շոգեկառք՝ կար տիւ Նորէն 13.50, 14.35 եւ 14.45ին:

Ծան.— Մօտ օրէն մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի Հայ Մշակոյթի Օրը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԶԿԱՏԻ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ իր հիմնարկութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի 14 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

10 Quai du Port (Petit Pernod)ի ծովահայեաց ընդարձակ սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան:

Դասախօս՝ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷՆ իր ընկերներէն եւ համակիրներէն կը խնդրէ նկատի ունենալ հետեւեալ թուականը՝

28 ԱՊՐԻԼ, ԿԱՐՄԻՐ ԿԻՐԱԿԻՆ

Salle des Sociétés Savantes

24 rue Danton, Métro Odéon-St. Michel

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷԻ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ

Լաւագոյն ուժերով կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան յայտնի զուարթ օպերէթը՝ 4 արար:

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Անահիտ, Տիկ. Ալնաւուրեան: Պ.Պ.նէր՝ Ազնաւուրեան, Սվաճեան, Գմբէթեան եւ Սանճագ:

Տոմսերու գին՝ 5, 10, 15 եւ 25 ֆր, — Կը ծախուին ծանօթ տեղերը:

Ընդհ. հասցէ. Mme. K. Loukianoff. 39 Ave. des Moulineaux Boulogne, Seine.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱԽԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ

Ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ - ԳՐԱԴԱՐԱՆին

14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մեօտօնի կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՍԱՅԵԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ**

(4 արար եւ 1 պատկեր)

կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

Ճոխ պիւֆէ: Մուտք 5 ֆր.:

Կը մասնակցին.— Պարոններ. Գ. Տէրվիշեան, Ս. Թորոսեան, Ս. Շահլաւեան, Տիկիններ. Լ. Պետրոսեան, Յ. Լաթիֆեան, Քնարիկ Մակդոնալդ: Օրիորդներ. Քանթար, Ա. Գազազեան:

ՕՐ. ՋԵՓԻՒՌ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

եւ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

Նշանուած

Փարիզ, 7 Ապրիլ, 1935

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան առաջին դասախօսական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ: կը դասախօսէ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ «Ի՞նչ է կարմիր խաչը»:

Կը հրաւիրուին մասնաճիւղի անդամները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերան Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տէ լա Փօսթի մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի, Ծաղկազարդի տօնին առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ կաթող. Նուիրակ՝ Գեր. Տէր Գարեգին Արքեպսկ. Յովսէփեան Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ: (Կնիք)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի, 85, Rue Aristide Briand, Թրամուէյի կայարանին Պիւրօ տը Թապայի դիմացի սրճարանը:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ԱՊՐԻԼ VENDREDI 12 Avril 1935

ԺԱԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2778 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ, "ՄՈՒՀԱՃԻՐ,,ՆԵՐՍ...

= o–o =

Տակաւին կարելի էր յիշել բազմաթիւ օրինակներ, ապացուցանելու համար թէ ո՛րքան խախուտ եւ անվաւեր հիմերու վրայ դրուած է Պուլվառ Օսմանի «Ազգ. Խորհուրդը»:

Երբ չորս իրաւագէտներ «Միութիւն»ը կը կազմեն վերջին պահուն եւ գլխու վրայ մէկ վճռական ձայն կը ստանան «ազգ. ժողով»ի համար, մնացեալը կրնաք հասկնալ եւ դատել:

Դեռ քանի՛ այսպիսի միութիւններ — վերջին պահուն սար – քուած — որոնց անդամներու թիւը շատ վար կը մնայ քսանէն...

Թողունք վաւերականութեան հարցը եւ քննենք առաջադր – ուած տեսակէտներն ու ծրագիրը, որոնց հիման վրայ պիտի գործէ «վարչութիւն»ը:

Նախ՝ նորութիւն մը, որուն քարոզիչն է «Հրամանատար»ը եւ որ անշուշտ ընդունուած է իր գործակիցներուն կողմէ:

Ինչպէս կարդացիք իր գրաւոր ճառին մէջ ալ, որուն բնագիրը յանձնուած էր «Յառաջ»ի, Պ. Խանդամեան կը կարծէ թէ Ֆրանսայի տարագիր բազմութեանց կացութիւնը կը բարուքի, եթէ մեկդի դնենք «ռէֆիւժիէ»ի հանգամանքը եւ մտնենք հիւրընկալ պետութեան հովանաւորութեան տակ:

Այս առաջադրութեամբ, կը թելադրէ ընդունիլ «հայկական հպատակութիւն» (նասիոնալիթէ առմէնիէն), ինքն ալ չհաւատա – լով «զանգուածային հպատակութեան» (ֆրանսական), թէեւ ագ – դանշանը տրուեցաւ ի՛ր գրասենեակէն...

Իր տեսակէտին հիմնաւորման մէջ, Պ. Խանդամեան կը պատ – մէ բաներ որոնց մեր խելքը չի պառկիր: (Այդ կարգէն է իր պատ – մութիւնը 150 հակաքէմալական Թուրքերու մասին, որոնք անար – գել կը ճամբորդեն եղեր, իբրեւ Ֆրանսայի պաշտպանեալները):

Բոլորովին տարբեր է մեր գիտցածը, որ կը հիմնուի առ – նուազն տասը տարուան իրողութեան մը վրայ:

Այդ իրողութիւնը կ՛ըսէ թէ՝ ինչ որ կը վայելենք, այստեղ կամ այլուր, իբրեւ անտէր դնդուած, հետեւանք է Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ մշակուած բանաձեւերու, օրէնքներու կամ յանձնառութեանց: Եւ Ֆրանսա ամէնէն ջերմ կուսակիցն ըլ – լալով Ազգաժողովին, այնտեղ բռնած է շատ աւելի բարեացակամ դիրք այս հարցի մասին, քան միւս մեծ պետութիւնները:

Տակաւին անցեալ օր, պատասխանելով Միացեալ Ցանձնաժողո – վի մէկ յուշագրին, աշխատանքի նախարարը կը գրէր, համախոր – հուրդ Պ. Լոնգի հետ, որուն անունը յաճախ կը հոլովէ «Հրամա – նատար»ը.

— «Սակայն, ժընեւի 1928 յունիս 30ի համաձայնութիւնը, զոր մեր երկիրը առաջիններէն մին եղաւ ստորագրող, կը յանձնա – րարէ որ, փոխադարձութեան հիման վրայ օտարականներուն շնորհուած զանազան իրաւունքներու վայելումը եւ զանազան շը – նորհներու օգուտը չզլացուի ռուս եւ հայ գաղթականներուն, ի չգոյէ փոխադարձութեան: Հիմնուելով այս յանձնարարութեան վրայ եւ նկատի առնելով դժուարին կացութիւնը» եւն.:

Տարբեր կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ չունինք փոքրա – մասնութեան իրաւունք, մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ:

Ինքնութեան Թուղթերու նորոգման առթիւ ալ, այդ պարա – գան է որ կը չէզոքէ:

Արդ, Պուլվառ Օսմանի հրաշագործները ի՞նչ օրինական կամ տրամաբանական հիման վրայ կը կարծեն թէ աւելի բախտաւոր պիտի դառնանք, եթէ հրաժարինք Ազգերու Դաշնակցութեան թե – ւարկութենէն եւ մտնենք Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Ո՞ր իրաւասու իշխանութիւնը կամ պատասխանատու անձը ներշնչեց այս գաղափարը: Եթէ մէկն ու մէկը թելադրեց, փու – փայլով տար – անոր ականջին, ինչո՞ւ գոնէ «ազգ. ժողով»ին չներկայացուցին անունները ու տուեալները, որպէսզի մարդիկ համոզուէին:

Մենք վարդագոյն պատրանքներ չունինք Ազգերու Դաշնակ – ցութեան հաստատիքներու մասին: Ոչ ալ հրաշք ենք սպասած «օ – ֆիս»ներէն, որոնց թերութիւնները կամ զանցառութիւնները հրապարակաւ կը մատնանշենք, ամէն անգամ որ առիթ կը ներկա – յանայ:

Բայց, Ազգերու Դաշնակցութեան կապուելու հարցը կը բխի բացորոշ իրականութենէ մը: Եթէ միայն կարելի ըլլար ձեւ մը գտնել եւ գոնէ Ֆրանսայի մէջ գործադրել 1928 յունիս 30ի համա – ձայնութիւնը, արդէն չակուած կ՛ըլլար մեր կացութիւնը: Դժ – բախտաբար, կարգ մը արգելքներ կան. անկախ՝ մեր եւ հիւրըն – կալ պետութեան կամքէն:

Արդ, երբ այսքան բացորոշ յանձնառութիւններ թուղթի վրայ կը մնան կամ կը գործադրուին կիսկատար, ի՞նչ ապահովութիւն ունինք թէ աւելի ազդու պիտի ըլլայ միւս ելքը, — հրաժարիլ Ազ – գաժողովէն եւ ապաւինիլ Ֆրանսայի հովանաւորութեան:

Մենք, «մուհաճիր»ներս, կը կարծենք թէ անոնք որ այսպիսի քաղաքականութիւն մը կը փորձեն, ոսկորը ձգած շուքին ետեւէն կը վազեն:

Եւ առով խակ, ոչ միայն սին յոյսեր կը ներշնչեն, այլ եւ կը վտանգեն զանազան առաւելութիւններ, այսպէս կամ այնպէս չահ – ուած իրաւունքներ եւ նուաճումներ, ծիծաղելի դարձնելով մեզ նոյն իսկ պետութեան առջեւ:

Ֆրանսական հովանաւորութիւնը եթէ իրաւապէս չկայ, փաս – տօրէն գոյութիւն ունի: Իսկ որպէսզի գործնական արժէք ունե – նայ — համաձայն Պուլվառ Օսմանի բանաձեւին, — անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա կա՛մ փոքրամասնութեանց իրաւունք հաստատէ, եւ կամ գործադրէ միւս հրաշքը—«զանգուածային հպատակութիւն»:

Մենք, «մուհաճիր»ներս ուրիշ ելք չենք տեսներ, օրուան այս ժամուն:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԾՆԻ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԺՈՂՈՎԷՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԶԳՈՅՇ, ՖՐԱՆՍԱ ԽՈՀԵՄ, ԻՏԱԼԻԱ ՎՃՌԱԿԱՆ

»»» . . «««

ՖՐԱՆՔԵԽՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Երէկ 11 ապրիլ, բացուեցաւ Սթրէզայի խորհրդաժողովը, որուն ելքէն կախում ունի քաղաքական կացութեան բարւոքումը կամ ծանրացումը: Երբ Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը իրենց հետեւորդներով Իտա – լիա հասան, Պ. Մուսոլինի օդանաւով դիմաւորելու գնաց: Յետոյ վերադար – ձաւ Իզոլա Պէլլա, ուր առաջին անգամ ըլլալով պիտի նախագահէ միջազգային խորհրդաժողովի մը: Անգլիոյ ներկայացուցիչները հասան հինգշաբթի առ – տու: Ժողովը պիտի տեւէ երեք օր:

Սպասելով ժողովին խորհրդակցութեանց, իրազեկներ հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնեն մասնակցող մեծ պետութեանց դիրքը, համաձայն զանազան պաշտօնական եւ լրագրական հրատարակութեանց.—

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ.— Նախ փորձ մը պէտք է կատարուի, Գերմանիան ալ հաւաքական ապահովութեան դաշինքի մը կապելու, մեկդի դնելով փոխա – դարձ զինուորական օգնութեան պայմանը: Եթէ այս փորձը յաջողի, պէտք է ձեռնարկել վերակենդանացնելու զինաթափութեան խորհրդաժողովը: Եթէ չյաջողի, Մեծն Բրիտանիա տրամադիր է ապահովութեան ուրիշ ծրագիրներ նկատի առնելու առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան, պայմանաւ որ ինք բա – ցորոշ պարտաւորութիւններ չստանձնէ Եւրոպայի մէջ:

ԻՏԱԼԻԱ.— Մուսոլինիի համար ամէնէն սախրողական գործն է ճշդել ե – րեք պետութեանց հաւաքական դիրքը Գերմանիոյ հանդէպ, որ ինքնագլուխ դրժեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները եւ որ կրնայ անոր հողային տրամադրութիւններն ալ խախտել, մասնաւորապէս Աւստրիոյ հանդէպ: Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան խնդիրը այս հիմնական հարցէն վերջը կու գայ:

ՖՐԱՆՍԱ.— Հաւաքական ապահովութեան ծրագիրները, Գերմանիոյ հետ կամ առանց Գերմանիոյ, պէտք է քննուին ցուցընթաց շրջանային փոխադարձ աջակցութեան հարցին հետ, ինչպէս արեւելեան դաշինքը, որ հաւանութիւն գտաւ Լոնտոնի մէջ, փետրուար 3ին եւ կեդրոնական Եւրոպայի դաշինքը, զոր մշակեցին Լավալ եւ Մուսոլինի, անցեալ յունուարին: Քանի որ Հիթլէր կը մերժէ ընդունիլ առաջինը եւ շատ ալ տաք չէ երկրորդի մասին, պէտք է կնքել զանոնք առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան, ենթարկելով Ազգաժողովին հա – ւանութեան: Արդէն կազմուած է Փրանքեւուսս դաշինք մը, այս հիման վրայ:

Ինչ կը վերաբերի միւս շահակից պետութեանց դիրքին, Խ. Միութիւնը Ֆրանսայի հետ կը քալէ, իսկ Չեխոսլովաքիա ջերմապէս կուսակից է Ազգա – ժողովի հեղինակութեան պարտադրման, համաձայն անոր ուխտին տրամա – դրութեանց, իբրեւ միջոց հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը հաստատելու: Փոքր համաձայնութեան եւ Պալքանեան միութեան անդամները առ հասարակ համաձայն են Ֆրանսայի առաջարկած դաշինքներուն: Իսկ Լե – հաստան վճռապէս հակառակ է արեւելեան դաշինքին եւ մանաւանդ փոխա – դարձ աջակցութեան:

Ուրեմն, խորհրդաժողովին գլխաւոր ելքը պիտի ըլլայ հաստատել թէ կա – րելի՞ է հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը հաստատել, համաձայն Ազգաժողովի ուխտին: Եւ յետոյ, կարելի՞ է գտնել բանաձեւ մը, որուն միա – նայ նաեւ Գերմանիա: Եթէ երեք պետութիւնները հաւաքական ծրագիր մը չգտնեն որուն գործակցի Գերմանիա, պիտի խորհրդակցին տարբեր դրութեան մը մասին, դուրս ձգելո՛վ Գերմանիան, ինչ որ չափազանց փափուկ խնդիր է:

Մոսկուա՞ թէ Վարշաւա...

«Մաթէն» ի խմբագրապետը, որ Սթրէզա գացած է, կը գրէ թէ՝ Մու – սոլինիի կարծիքով, «արեւելեան Եւրոպայի խաղաղութեան բանալին կը գտ – նուի ոչ թէ Մոսկուայի, այլ Վարշաւայի մէջ»: Իսկ Պերլինէն հասած լուրերու համաձայն, հիթլերական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը ունին թէ «միայն մէկ խորհրդաժողով արժէք ունի, — այն որուն կը մասնակցի Գերմանիա»:

Հակառակ այս ինքնավստահութեան, որոշ անհամբերութիւն կը տիրէ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, ուր պաղ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին վերջին զեկուցումը: Կը կարծուէր թէ Սըր Ճօն Սայմըն անձամբ խօսած եւ հասկցած ըլլալով Հիթլէրի միտքը, պիտի պաշտպանէր գերմանական տեսակէտը: Ինչպէս գրած էինք երէկ, Սըր Ճօն Սայմըն չծածկեց իր յուսախաբութիւնը, երեսփ. ժողովին առջեւ, եւ, առանց որոշապէս ճշդելու կառավարութեան դիրքը, մեծ վերապահութիւն ցոյց տուաւ:

Ցուցապաստներու ընթացքին դատը

= o–o =

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱՏԵԱՆՆԵՐԸ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Այս միջոցին երեք արտակարգ ատեաններ կը գործեն Սելանիկի մէջ, դա – տելու համար վերջին ապստամբութեան պատասխանատուները եւ մեղսակից – ները: Ա. Ատեանը այսօր – վաղը կ՛որոշէ 45 սպաներու եւ ենթասպաներու ճա – կատագիրը: Ընդհ. դատախազը հինգ մահապատիժ պահանջած է: Երկրորդ ատեանը կը դատէ Սէրէզի զօրաբաժնին ընդհ. սպայակոյտի սպաները: Իսկ երրորդը, որ նոր կազմուեցաւ, խումբ խումբ կը դատէ Սէրէզի շրջանին ամ – բաստանեալ քաղաքացիները:

Գավալայի զինուորական ատեանն ալ երկուշաբթի օր սկսաւ դատել հա – րիւրի չափ սպաներ: Այս առթիւ պիտի լսէ իբր հինգ հարիւր վկաներ: Ապս – տամբութեան հրամանատարը, Զօր. Քամէնոս, որ Պուլկարիա փախաւ, պիտի դատուի յառաջիկայ շաբթու, ի բացակայութեան:

Աթէնքի ատեանը քննեց զինուորական վարժարանի խնդիրը: Ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջեց երկու սպաներու եւ հինգ քաղաքացիներու դէմ: Ի – տալական դեսպանատունը հաղորդած է կառավարութեան թէ հանգստեան կոչուած Զօր. Վլախոս Փրասոս Երկոտասան կղզիները ապաստանած է:

—— . ——

ԻՐԱՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ լուծուեցաւ, անհաշտ ընթացք բռնած ըլլալով նոր դահլիճին դէմ: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին անյապաղ:

Պ. ՎԱՍԻԼԷ ՎԱՍԻԼԷՍՔՈՒ

Փոխ – քաղաքապետ Պուքրէշի, որ կարեւոր յայտարարութիւններ բրած է «ՅԱՌԱՋ»ի: (Տես Բ.— Գ. էջ):

ՖՐԱՆՍԱ եւ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻՆ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը համաձայ – նութիւն մը կնքած են երկու օր առաջ, նուիրագործելով իրենց գործակցու – թիւնը եւ փոխադարձ աջակցութիւնը, եթէ մէկն ու մէկը զոհ դառնայ անա – կնկալ յարձակումի մը: Քանի մը մանրամասնութիւններ ալ ճշդուելէ յետոյ, համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի ապրիլի վերջերը, երբ Պ. Լավալ Մոս – կուա երթայ: Համաձայնութեան գլխաւոր պայմանները վերջնական ձեւի մը վերածուեցան երեքշաբթի օր, երբ լման երկու ժամ խորհրդակցեցան Պ. Լա – վալ եւ խորհրդային դեսպանը: Յետոյ ծրագիրը հաւաքաբար քննուեցաւ, ի ներկայութեան Պ. Թիթուլէսքուի, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան պետութեանց հինգ դեսպաններուն: Նոյն իրիկունը ուշ ատեն խորհրդային դեսպանը երկրորդ այցելութիւն մը տուաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, յայտնելով թէ Մոսկուա կ՛ընդունի առաջադրուած համաձայ – նութեան ընդհանուր գիծերը:

Երեքշաբթի օրուան Փրանքեւուսս խորհրդակցութիւնները կատարուեցան մեծ գաղտնապահութեամբ, եւ յաջորդ օրը միայն կարելի եղաւ տեղեկու – թիւններ ստանալ: Այս առթիւ մեծ նշանակութիւն կը տրուի Փոքր Համաձայ – նութեան եւ պալքանեան միութեան անդամներուն մասնակցութեան: Համա – ձայնութեան ֆրանսերէն բնագիրը, զոր Ռուսերը ընդունեցան, հիմնուած է Ազգաժողովի ուխտին 10, 16 եւ 17 յօդուածներուն վրայ, ինչպէս բացատրած էինք երէկ: Այդ հիման վրայ, երկու կողմերը կը նախատեսեն այն միջոցները որ անմիջապէս ձեռք պիտի առնուին Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան կողմէ, եթէ յարձակում կատարուի մէկուն կամ միւսին դէմ: Յօդ. 16ը կը տրամադրէ խզել տնտեսական եւ տնտեսական բոլոր յարաբերութիւնները նախայարձակ պե – տութեան հետ: Կը նշանակէ թէ երբ, օրինակ, Ռուսաստան յարձակում կրէ Գեր – մանիոյ կողմէ, Ֆրանսա, իբրեւ փոխանորդը Ազգերու Դաշնակցութեան, պի – տի կրնայ իր աջակցութիւնն ընծայել աւելի արագօրէն քան կը թոյլատրէ Ազ – գերու Դաշնակցութեան ներկայ կարգ ու սարքը: Մէկ խօսքով, կնքուած հա – մաձայնութիւնը աւելի զօրաւոր երաշխիքներ կ՛ընծայէ փոխադարձ աջակցու – թեան համար, քան Ազգաժողովի ուխտին տրամադրած միջոցները:

Թէ Ֆրանսա եւ թէ Խ. Միութիւնը Ա. Դ. Խորհուրդին վաւերացման պիտի ենթարկեն իրենց կնքած համաձայնութիւնը, աւելի զօրացնելու համար անոր հեղինակութիւնը: Կ՛ըսուի թէ համաձայնութիւնը բաց պիտի ձգուի ուրիշ պե – տութեանց առջեւ: Ուրիշ խօսքով, Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան պետութիւնները կրնան միանալ անոր:

⁂ Մոսկուայի մէջ առ այժմ գաղտնապահութիւն կը տիրէ կնքուած հա – մաձայնութեան մասին: Խորհրդային իշխանութիւնը միշտ կառչած կը մնայ շրջանային համաձայնութեան ծրագրին, փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ, բայց տեսնելով որ յոյս չկայ այդ մասին, ուրիշ ձեւեր կը փնտռէ: Կու – սակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթերը յոռետես են Սթրէզայի խոր – հրդաժողովին արդիւնքներու մասին:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԻՆԿԱՒ «ՊԷԼԿԱ»Ն

Պրիւքսէլէն կը հեռագրեն թէ խիստ քննութիւն մը բացուած է, երեւան հանելու համար այն խաղերը որոնց հետեւանքով հարկ եղաւ 28 առ հարիւր կտրել պելժիական դրամին արժէքը: Քննութիւնը անձամբ կը վարէ դատա – կան նախարարը: Կը հաստատուի թէ սեղանաւորական խաղեր կատարուած են դաւլիճի առջեւն առաջ, անխուսափելի դարձնելով պելկայի արժեզր – կումը: Չորս օրէ ի վեր, հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկութիւններ կը կա – տարէ Պրիւքսէլի բոլոր դրամատուններուն մէջ, ամենամեծէն ամենափոքրը: Իրեն կ՛աջակցին երեք մասնագէտներ: Ի հարկին մասնաւոր հրահանգներ կը տրուին դատական ոստիկանութեան: Չորեքշաբթի առտու խուզարկուեցան 12 դրամատուններ, ինչպէս եւ երկու սեղանաւորական ընկերութեանց եւ կարգ մը սեղանաւորական թերթերու կեդրոնները: Քննութեան գլխաւոր նպատա – կն է երեւան հանել թէ որքան առանց դումար ետ առնուած է վերջին ամիս – ներու ընթացքին, ոսկի կամ օտար դրամ գնելու համար:

Այս առթիւ ծանր պատիժներ կը նախատեսուին 1924 յուլիս 18ի օրէնքով, 15 ամիսէն հինգ տարի բանտարկութիւն եւ 300 ֆրանքէն 100,000 ֆրանք տու – գանքի կը դատապարտուին անոնք որ, նոյնիսկ առանց խարդախ միջոցներու դիմելու, գիներու բարձրացում կամ անկում յառաջ կը բերեն ազգային հրա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

11.

ՃԵՆՈՎԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ.— ՆՈՐԷՆ ԲԱԳՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԸ.— ԲՈՒՌՆ ԲԱՆԱՎԷՃ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ. — «ԴՈՒՔ ԷԻՔ ՈՐ ՄԵԶԻ ԴԷՄ ՀԱՆԵՑԻՔ ՏԷՆԻՔԻՆԸ, ՔՈԼՉԱՔԸ, ՎՐԱՆԿԷԼԸ».— ՐԱՓԱԼԼՈՅԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ.— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ, Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ, ԾԱՏՈՒՐՈՎ ԼԱՀԷՅԻ ՄԷՋ.— ՆԱԽ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ, ՅԵՏՈՅ ՎԱՐԿ:

1922ի գարնան Դաշնակիցները խորհրդաժողով մը գումարեցին Ճենովայի մէջ՝ Եւրոպայի տնտեսական բարեկարգումի մասին մտածելու եւ ռուսական յեղափոխութենէն յառաջ եկած կացութիւնը քննելու նպատակով: Երեւութապէս անմեղ այս օրակարգը պատրուակ մըն էր օրուան յաղթական վարիչներուն համար: Աւելի կարեւոր հարց մը պիտի լուծէին անոնք Միջերկրականի կապոյտ երկինքին տակ, հարց մը, սակայն, որուն շուրջ երբեք պաշտօնապէս չարտայայտուեցան խորհրդաժողովի լիագումար նիստերուն մէջ: Գաղտնի տեսակցութիւններ տեղի ունեցան վարագոյրներուն ետեւ, եւրոպական մամուլը հազիւ թէ քանի մը բառ փսփսաց հարցին էութեան մասին, բայց խորամանկ դիւանագէտներէն ոչ մէկը հրապարակեց հանելուկը:

Ի՞նչ էր հարցը:

Դաշնակից պետութիւնները Ճենովա հաւաքուած էին Կովկասի քարիւղին ճակատագիրը որոշելու առաջադրութեամբ: Ամերիկան ու Անգլիան, այսինքն «Սթէնտըրտ Օյլ» ու «Րոյըլ-Տըչը», իտալական հողին վրայ իրարու հետ պիտի չափուէին ի խնդիր Կովկասի վեհափառ հեղուկին: Չէ՞ որ խորհրդային Ռուսաստանն ալ ներկայացուցիչ մը ղրկած էր Ճենովա, իր անսպառ քարիւղներուն շահագործման մենաշնորհը «փափաքողներուն» հրամցնելու համար:

Բագուի անցուդարձերէն մինչեւ 1922 քաղաքական կացութիւնը զգալի փոփոխութիւններ կրած էր: Գերմանիան՝ պարտուած ու անձնատուր, սպառնալիք մը չէր այլ եւս ոչ արեւելքի, ոչ ալ արեւմուտքի մէջ: Դաշնակիցները՝ յաղթական ու հզօր, հեւ ի հեւ աշխատանքի լծուած էին Եւրոպան վերականգնելու համար՝ համաձայն, ի հարկէ, իրենց սեփական քմահաճոյքին եւ շահերուն: Յեղափոխութիւնը քառուքանդ ըրած էր Ռուսաստանը: Ժամանակ էր հաշուեյարդարի նստելու նախկին զինակցին հետ եւ օրուան վարիչներէն պահանջելու ցարական իշխանութեան պարտքերը:

Պէտք չէ մոռնալ որ այդ օրերուն Լոյտ Ճօրճի եւ Լէնինի «բարեկամութիւնը» չէր նմաներ այն սիրաբանութեան որ տեղի ունեցաւ, տասը օր առաջ, կայսերապաշտ ու դրամատէր Անգլիոյ պատուիրակին՝ Էնթընի Իտընի եւ համաշխարհային յեղափոխութեան ախոյեան՝ ընկեր Սթալինի միջեւ:

Ճիշդ է որ 1920ին Լոյտ Ճօրճ առեւտրական դաշինք մը կնքած էր խորհրդային Ռուսաստանի հետ, բայց ատիկա պատճառ մը չէր որ Անգլիան գիծ քաշէր իր պահանջներուն վրայէն ու մանաւանդ մոռնար Բագուի քարիւղը: Այդ դաշինքը զանազան քննադատութեանց տեղի տուած էր Անգլիոյ տնտեսական ու քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Սակայն վարչապետը սրամիտ պատասխան մը տուած էր, իր կաշին ազատելու համար.

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահեր ... Բրիտանական կայսրութիւնը մարդակերներուն հետ անգամ առեւտրական համաձայնութիւն կը կնքէ, եթէ պէտք ըլլայ ...

Այս պաշտօնական արդարացումը բաւակա՞ն էր, սակայն, քննադատները լռութեան մատնելու համար: Ի՞նչ կ՚ըսէին Լոյտ Ճօրճի հակառակորդները:

Անգլիական բանակը Բագուի պէս կարեւոր շրջան մը գրաւելէ յետոյ, անհասկնալի պատճառներով կը հեռանար՝ քաղաքը յանձնելով բոլշեւիկներուն: Մոսկուան գրաւած էր անգլիահպատակ անհատներու եւ ընկերութեանց հարստութիւնները, իբրեւ լքեալ գոյք: Բրիտանական կայսրութիւնը այդքան անճա՞ր էր վնասուց հատուցում չպահանջելու համար: Խորհրդային իշխանութիւնը ի՞նչ իրաւունք ունէր Բագուի քարիւղները սեփականացնելու:

Երկու տարի ետքն էր որ անգլիացի վարչապետը պիտի հասկնար այդ քննադատութիւններուն արժէքը, որովհետեւ Ճենովայի խորհրդաժողովի նախօրեակին էր միայն որ սկսած էր ռուսական քարիւղին պատերազմը:

Ահաւասիկ այդ առթիւ կատարուած «զօրաշարժին» պատմութիւնը:

Սթէնտըրտ Օյլ եւ Անգլօպարսիկ քարիւղի ընկերութիւնը համաձայնութիւն գոյացուցած էին Իրանի, Պաղեստինի եւ Միջագետքի քարիւղներուն համար: Սակայն Րաքֆէլըրի հաստատութիւնը եւ Րոյըլ Տըչը որոնք կարեւոր շահեր ունէին Կովկասի մէջ, որոշած չէին տակաւին թէ ով պիտի ստանար Բագուի քարիւղներուն առիւծի բաժինը: Խորհրդաժողովէն երկու օր առաջ, Ամերիկեան տան ներկայացուցիչը «Թայմզ»ի թղթակցին միջոցաւ կը շեշտէր «Ռուսիոյ քարիւղները հաւասարապէս եւ արդարօրէն բաժնելու անհրաժեշտութիւնը»: Միւս կողմէ Քրասին՝ Լոնտոնի ռուսական դեսպանը տեսակցութիւններ ունեցած էր Տէթէրտինկի հետ, որ լիովին կը վայելէր բրիտանական կառավարութեան հովանաւորութիւնը: Այդ տեսակցութեանց ընթացքին դեսպանը յայտնած էր թէ Մոսկուա կը հաւանէր իր նաւթահանքերուն մէկ մասը օտարներուն «վարձու տալու»: Բնականաբար այս հաւանութիւնը Լոնտոնի մէջ հաճելի չէր Սթէնտըրտ Օյլին համար որ 1920ին գնած էր Բագուի Նոպէլեան հաստատութեան բոլոր արժեթուղթերը: Ուրեմն ռուսական քարիւղին հարիւրին քառասունը իրաւապէս կը պատկանէր Ամերիկացիներուն: Տէթէրտինկի ընկերութիւնն ալ կատարած էր այդ տեսակ «գնումներ» Մանթաշեւէն, Լիանոզովէն, Ծատուրովէն եւ ուրիշներէ: Ֆրանսան անտարբեր չէր կրնար մնալ անշուշտ այդ մրցակցութեան մէջ. ան ալ պիտի աշխատէր Բագուի քարիւղէն բաժին ստանալու առնուազն հարիւրին քառասուն:

×

Այս պայմաններուն մէջ էր որ բացուեցաւ Ճենովայի տնտեսական խորհրդաժողովը 1922ի Ապրիլ 15ին: Այնտեղ էին օրուան բոլոր երեւելիները — Լոյտ Ճօրճ, Պարթու, Ռաթընաու, Քրասին, Չիչէրին, Լիթվինով ինչպէս նաեւ Սթէնտըրտ Օյլի եւ Րոյըլ Տըչի ներկայացուցիչները: Օրակարգը այն աստիճան գաղտնի պահուած էր որ նոյնիսկ Հայաստանի հանրապետութեան պատուիրակը Ճենովա գնաց ... արդարութիւն պահանջելու համար: Դաշնակիցները ժամանակ չունէին մեր դատով զբաղելու:

Խորհրդաժողովի նրբանցքներուն մէջ անգլիացի վարչապետը ի մէջ այլոց խօսեցաւ Բագուի քարիւղներուն մասին:

— Չեմ կարծեր որ դուք ի վիճակի էք ձեր անսպառ քարիւղները շահագործելու, ըսաւ ան Ռուսաստանի պատուիրակութեան:

— Նախապատերազմեան արտադրութեան 43.9ը կրցած ենք ստանալ, յարեց Քրասին:

— Ինչ որ է, կ՚ուզէ՞ք համաձայնութիւն մը կնքել մեզի հետ ...

— Անշուշտ ...

— Իննսունը ինը տարուան մենաշնորհ մը կրնայ գոհացում տալ նախկին հանքատէրերուն ...

— Նախկին հանքատէրերը մեզ չեն հետաքրքրեր, մէջ ինկաւ Լիթվինով. հարցը այն է թէ ի՞նչ գին կուտաք մենաշնորհը ստանալու համար:

Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը փրփրեցաւ.

— Մի մոռնաք Պ. Լիթվինով որ ձեր հայրենիքը երկու հազար վեց հարիւր միլիոն ոսկի պարտք ունի մեզի, ուրեմն ...

— Իսկ մենք ձեզմէ կը պահանջենք հինգ հազար միլիոն ոսկի ... դուք էիք որ մեզի դէմ հանեցիք Քոլչաքը, Տէնիքինն ու Վրանկէլը ...

Այսպէսով խորհրդաժողովի առաջին օրէն Ռուսաստանն ու Անգլիան տրամագծօրէն հակոտնեայ պահանջներ ներկայացուցին: Ի՞նչ արդիւնք կարելի էր սպասել բանակցութիւններէն, երբ Լոյտ Ճօրճն ու յեղափոխական Ռուսիոյ ներկայացուցիչները համաձայն չէին պատերազմական պարտքերու տեսակին ու քանակին մասին:

Մինչ խորհրդաժողովի նիստերէն դուրս Անգլիոյ վարչապետը շարունակեց իր տեսակցութիւնները. յոյս ունէր տակաւին իննսունը ինը տարուան մենաշնորհը ստանալու: Տէթէրտինկի հաստատութիւնը համամիտ էր իրեն: Սակայն Ամերիկացիներու ընդդիմութիւնը ջարդուփշուր ըրաւ այդ այլապէս հրապուրիչ ծրագիրը:

Անոնք կը պահանջէին իրենց հարիւրին քառասունը, իսկ Ֆրանսան կ՚առաջարկէր որ Մոսկուա Սթէնտըրտ Օյլին վերադարձնէ Նոպէլի հանքերը զորս Րաքֆէլըրի ընկերութիւնը գնած էր 1920ին:

— Նախ մենք մեր բաժինը առնենք, ձեր մասին յետոյ կը մտածենք, կը պնդէր Տէթէրտինկ:

Բագուի քարիւղը, հետեւաբար, երկպառակութիւն յառաջ բերած էր Դաշնակիցներուն միջեւ որոնց միացեալ ճակատը հետզհետէ պիտի խորտակուէր: Ամերիկան ու Ֆրանսան դաշնագրութիւն կը սարքէին Անգլիոյ դէմ. իսկ այս վերջինը կ՚աշխատէր սիրաշահիլ խորհրդային պատուիրակութիւնը՝ աւարը ձեռքէ չփախցնելու համար:

Այդ ճգնաժամուն Գերմանիան մահացու հարուած մը տուաւ խորհրդաժողովին: Ճենովայէն քանի մը մղոն հեռու՝ Րափալլոյի մէջ Ռաթընաու եւ Չիչէրին բարեկամական դաշինք մը կը ստորագրէին, ապշութեան մատնելով Դաշնակիցները: Գերմանիան իրաւապէս պիտի ճանչնար խորհրդային Ռուսաստանը, եւ պայմանագիր կողմերը պիտի հրաժարէին իրենց փոխադարձ պահանջներէն:

Դաշինքը չէր կրնար անշուշտ նպաստել կացութեան բարելաւման: Չափ չունէր Ֆրանսացիներու եւ Պելճիքացիներու զայրոյթը. ուրեմն պարտուած Գերմանիան Ճենովա եկած էր խորհրդաժողովը քանդելու համար: Այս երկու դաշնակիցները կը խօսէին թէ իրենց եւ թէ Ամերիկայի անունով: Ցանցառի դիրքին մէջ մնացած էր միայն Անգլիան, անոր համար որ Րափալլոյի մէջ ստորագրուած դաշնագրութեան ծրագիրը նախապէս ծանօթ էր Լոյտ Ճօրճին: Ծերունի վարչապետը գիտէր թէ Գերմանիան ռուսական քարիւղի հարցին մէջ չէզոք քաղաքականութիւն մը կը վարէր. ուրեմն Սթէնտըրտ Օյլ եւ իր բարեկամները Մոսկուայի հետ թշնամացնելով, անիկա կը ջանար «առանձին տեսնուիլ» Ռուսիոյ ներկայացուցիչներուն հետ:

— Մենք իրարու լեզու կը հասկնանք, բացատրեց ան Ռուսներուն ...

Եւ յանկարծ տարօրինակ ու հակասական զրոյցներ շրջան ըրին Ճենովայի մէջ — Ռուսիան Կովկասի քարիւղին մենաշնորհը Տէթէրտինկին տուեր է — Ոչ սխալ է — Քրասին տեսակցած է Րոյըլ Տըչի եւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան պատուիրակներուն հետ, բայց որ եւ է յանձնառութիւն չէ ստորագրած — Խորհրդային կառավարութիւնը մասնակի մենաշնորհի մը մասին կրնայ մտածել, պայմանաւ որ պետութիւնները իրաւապէս ճանչնան զինքը — Սթէնտըրտ Օյլը սակարկութիւն չէ ըրած ...

Հակառակ այս բամբասանքներուն եւ Լոյտ Ճօրճի դիւանագիտական տաղանդին, Ռուսերը ոչ մէկ յանձնառութիւն ստորագրեցին Ճենովայի մէջ եւ խորհրդաժողովը փակուեցաւ Մայիս 11ին:

Փակուեցաւ միայն խորհրդաժողովը: Բագուի քարիւղներուն հարցը լուծուած չէր տակաւին:

Դաշնակիցները նորէն իրարու քով պիտի գային, վերջնական առաջարկ մը կարդալու համար Ռուսերուն:

Խորհրդաժողովին երկրորդ տպագրութիւնը կատարուեցաւ Լահէյի մէջ յունիս 15ին: Ամսուան մը դադարը բան փոխած չէր կացութենէն: Մեծն Բրիտանիան առաւել քան երբեք կը պահանջէր Րոյըլ Տըչին յանձնել Բագուի հանքերը: Ամերիկան ու Ֆրանսան վնասուց հատուցում կ՚ուզէին ի հաշիւ իրենց հպատակներուն դրուած միլիոններուն: Իսկ Ռուսիան կը պահանջէր վարկ եւ քաղաքական «ճանաչում»:

Այս անգամ, սակայն, պատուիրակներուն մէջ վարչապետներ կամ առաջին կարգի նախարարներ չկային: Ճենովայի խորհրդաժողովին կը մասնակցէին «վարպետները»: Ընդհակառակն, Լահէյի բանակցութիւնները կը վարէին երկրորդական աստիճանի դիւանագէտներ:

Խորհրդաժողովը միշտ քաղաքական գոյն ունէր, բայց գաղտնիք չէր այլեւս որ անոր կեդրոնական խնդիրը պիտի ըլլար վեհափառ քարիւղը: Այդ շրջանին հոլանտական մայրաքաղաքը կը գտնուէին — օդափոխութեա՞ն գացած էին արդեօք ... — Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, Պ. Պատուական Ծատուրով, Լուի Նոպէլ, Լուի Լամպօ, Շարլ Լօրան, Սըր Ռօպըր Ուէյլըր՝ Շէլի տնօրէնը, գնդապետ Պօյլ՝ Րոյըլ-Տըչի գաղտնի գործակալը, ինչպէս նաեւ Սթէնտըրտ Օյլի ներկայացուցիչները: Երբ մէկ կողմէն կառավարութեանց պատուիրակները ժամավաճառ կ՚ըլլային ամուլ վէճերով, անդին Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ փառաւոր հացկերոյթի սեղանին շուրջ կը հաւաքէր քարիւղի թագաւորները՝ գործնական ծրագիր մը ներկայացնելու համար:

Արդարեւ հոլանտացի մեծահարուստը իր նախաձեռնութեամբ որոշ համաձայնութիւն մը պիտի ստեղծէր անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական խմբակցութեանց միջեւ: Աւելի դիւրին էր անոր համար գոհացնել իր հակառակորդները քան թէ վէճի բռնուիլ խորհրդային վարիչներուն հետ:

Տէթէրտինկի ծրագիրը շատ պարզ էր — Րոյըլ Տըչը պիտի ստանար Բագուի մենաշնորհը եւ ինք վնասուց հատուցում պիտի տար Ֆրանսացիներուն եւ Ամերիկացիներուն: Այդ իմաստով յայտարարութիւն մըն ալ ըրաւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը՝ խորհրդաժողովին մէջ:

Ռուսիոյ պատուիրակները կարծուածին չափ միամիտ չէին: Դաշնակիցներու համերաշխութեան լուրը ստանալէ յետոյ, անոնք յանկարծ փոխեցին իրենց քաղաքականութիւնը:

— Մենք ոչ մէկ Թրըսթի մենաշնորհ կուտանք, ըսաւ Լիթվինով, ձեզմէ իւրաքանչիւրին հետ առանձին, առանձին կը տեսնուինք Մոսկուայի մէջ, եւ միայն Մոսկուայի մէջ, բայց «միացեալ ճակատ»ի մը հետ գործելու տրամադիր չենք. ամէն պարագայի մէջ, նախ վարկ եւ իրաւական ճանաչում, յետոյ մենաշնորհ ...

Այս վճռական մերժումը բաւական էր Դաշնակիցներուն համերաշխութիւնը սպառելու համար:

Յուլիս 19ին ծանուցագիր մը յանձնեցին անոնք ռուսական պատուիրակութեան, պնդելով իրենց պահանջներուն վրայ — նախ մենաշնորհ յետոյ վարկ ...

Քառորդ ժամ վերջը խորհրդաժողովը լուծուած էր: Քարիւղի պատերազմը կը մտնէր նոր փուլի մը մէջ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԶՐՈՅՑ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻ ՓՈԽԱՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Պ. Վասիլէ Վասիլէսքու, յայտնի փաստաբան եւ Պուքրէշի քաղաքապետի փոխանորդ, որ ծանօթ է իբրեւ բարեկամ հայ ժողովուրդի, պտոյտի ելած է Եւրոպայի գլխաւոր մայրաքաղաքները, սպանդանոցներու եւ «հալ»երու կազմակերպութիւնն ու քաղաքապետական աշխատանքներու մեթոտները ուսումնասիրելու համար:

Պ. Վասիլէսքու Փարիզ ալ հանդիպած ըլլալով մեր աշխատակիցներէն մէկը, մասնաւոր ժամադրութեան մը վրայ տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ, շատ մտերմական խօսակցութեամբ մը:

Դժբախտաբար իր չափազանց կարճ ներկայութիւնը Փարիզի մէջ, թոյլ չտուաւ որ պաշտօնական ընդունելութիւն մը կատարուի: Պ. Վասիլէսքու յայտնեց թէ 2–3 ամիսէն կրկին Փարիզ գալու առիթով, հնարաւորութիւն պիտի ունենայ հայկական շրջանակներու հետ մօտէն շփում ունենալու:

Ստորեւ իր յայտարարութիւնները.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Ռումանիոյ հայ տարրի մասին:

— Ամէնուն ծանօթ իրողութիւն մըն է որ Հայերը դարերէ ի վեր հաստատուած են ռումէն երկիրներու մէջ: Պատմութեան մասնագէտ մը չեմ, բայց գիտեմ որ ռումէն իշխանապետութեանց կազմութենէն առաջ իսկ Հայեր կային Ռումանիոյ մէջ եւ կը պարապէին առեւտուրով: Վերջերս Կալացէն հայ հին ընտանիքի մը խնդրով զբաղելու առթիւ, պէտք եղաւ անոր նախնիքը պրպտել: Մէջբերուած փաստերը հնարաւորութիւն տուին մեզ ապացուցանելու որ այդ գերդաստանին նախնիքը մինչեւ մեր Շթէֆան Չէլ Մարէ իշխանը կ՚երկարի (1457–1504): Այնպէս որ կրնամ հաստատել թէ շատ հին է Հայոց ներկայութիւնը մեր երկրին մէջ, ուր անոնք ընդունուած են սկիզբէն ի վեր եղբայրական ասպնջականութեամբ իբր շինարար տարր մը:

— Հայերը արդարացուցա՞ծ են իրենց վրայ դրուած վստահութիւնը:

— Գերազանց չափով: Ռումէն ժողովուրդը իր գիրկը բանալով հայ գաղթականութեանց, ոչ միայն տուժած չէ, այլ մեծապէս օգտուած: Հայերը հանդիսացած են աշխատասէր, ուղղամիտ տարր մը, հնազանդ երկրին օրէնքներուն, բայց մանաւանդ տարածած են նախաձեռնութեան եւ առեւտրական ոգին երկրին մէջ: Ու կրնամ նաեւ աւելցնել բան մը.— Հայերը հնարաւորութիւն տուած են մեզ որ կարիք չզգանք Հրեայ տարրին: Իմ փաստաբանական ասպարէզիս ընթացքով շփում ունեցած եմ առեւտրականներու հետ: Ոչ մէկ տեղ տեսած եմ որ Հայ մը ընկեր ըլլայ Հրեայի մը, կամ Հրեան ապրի Հայուն մօտ, ճիշդ մեր Օլթէններուն պէս,— այսինքն մեր Օլթէնիա նահանգին Ռումէններուն՝ որոնք մեր մէջ առեւտուրի ամէնէն աւելի ընդունակներն են, եւ որոնցմէ սակայն հեռու կը փախի Հրեան: Օլթէնիոյ մէջ Հրեայ առեւտրական չկայ: Հայերը աշխատած են միշտ երկրին օգտին, անոնք հանդիսացած են մեր լաւագոյն քաղաքացիները:

— Իսկ նոր օրերո՞ւ մէջ:

— Հայ-հին գաղթականները չեն միայն որ զարկ տուած են երկրին տն –

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Անկից է, որ հազիւ դար մը ետքը արեւելեան ազգերու մէջ առաջին անգամ Հայերը փարեցան այդ լուսաբեր գիւտին: Առաջին փորձերն եղան 1512ին եւ 1567ին: Իսկ գրքերու հրատարակութիւններն սկսան 1640—42 թուականներուն Վենետիկ, Նոր Ջուղայ, Հռոմ, Լիվոռնօ եւ Ամսթերտամ:

Լեզուի զարգացողութեան տեսակէտէ մենք նկատի կ՚առնենք մասնաւորապէս այն կեդրոնները, որոնց անուան հետ կապուած է ռուսահայ եւ թրքահայ գրականութեան պատմութիւնը — այսինքն Թիֆլիզ եւ Պոլիս: ԺԹ. դարու սկիզբը քաղաքական ու տնտեսական նոր պայմաններ ծագեցան Կովկասի հոծ հայութեան համար, եւ մտաւոր շարժումի առաջին զարկը տուին: Աշուղներու շունչին տակ, դպրոցներու մէջ, նորանոր հրատարակութիւններով՝ ազգային կեանքն սկսաւ եռալ: Ամէնէն աւելի որոշիչ ազդեցութիւն ունեցան եւրոպական համալսարաններու մէջ կրթուող նորահաս ուժերը: Սակայն ո՞ւր էր գրական լեզուն, եւ ո՞րն էր: Կրնա՞յ միթէ մտածուիլ գրականութիւն մը, որ քաղաքակրթիչ ոյժ արտադրէ առանց կենդանի բարբառի մը կռթնելու: Գրաբարը հին էր եւ անմատչելի հանրութեան, ռամիկ լեզուն չափէն աւելի աղքատ էր գրականութեան համար: Կը մնար միջին ճամբայ մը. գրաբարով կենսունակ դարձնել ժողովրդական լեզուն: Այդպէս ալ եղաւ: Արարատեան դաշտականն ընդհանրապէս հիմ առնելով՝ սկսաւ գրական նոր լեզուի մը նախափորձը՝ խիզախութեամբ Խաչ. Աբովեանի: Այդ ուղղութեամբ նշանակալից դեր կատարեցին — տարիներ ետքը — երեք երիտասարդ, մէկը՝ ծանօթ Ք. Քաթիպա ծածկանունով, որոնք ազգային հայրենասիրական երգերով, «Մայր Արաքսի» եւն., մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերին ազգին մէջ: Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»էն մինչեւ Մ. Նալբանդեանի «Հիւսիսափայլ» թերթը (1863), լիովին խրախուսած կը գտնենք գրական լեզուի մը խոր փափաքը: Այնուհետեւ դպրոց, մամուլ ու գրականութիւն ձեռք ձեռքի՝ ազգային կրթութեան մակարդակը հասցուցին մինչեւ իր ներկայ վիճակը:

ԺԵ. դարու կիսուն Պոլիս օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքը դառնալով՝ սկսաւ միաժամանակ հայաշատ կեդրոն մը ըլլալ նոյն ինքն Սուլթան Ֆաթիհի եւ իր յաջորդին Սէլիմի ջանքերով, որոնք վստահելի եւ արուեստագէտ քրիստոնեաներու պէտքը զգացին, խորշելով Յոյներէն: Սուլթան Ֆաթիհ մինչեւ իսկ յատուկ պատրիարքութիւն տուաւ Հայերուն, որուն իշխանութեան տակ կը դնէր իր պետութեան մէջ ապրող բոլոր Հայերը: Ասով ընդհանուր հայութիւնը երկու հատուածի բաժնուեցաւ: Ժամանակին արդարացուց սուլթաններու քաղաքականութիւնը. Հայերն ամէն ուղղութեամբ շինարար գործունէութիւն մը ծաւալեցին մեծ թափով: 1567ին Պոլիս կը բացուէր առաջին տպարանը Աբգար դպիրի ջանքերով: Իսկ առեւտրական ճամբով մշտապէս յարաբերութեան մէջ էին Հայերը Եւրոպայի եւ աշխարհի ուրիշ մասերուն հետ:

ԺԸ. դարու սկիզբները, այսինքն 1701ին ազգային կեանքի ուժեղ հոսանք մը սկսաւ Մխիթարայ նորահաստատ Միաբանութեան ծոցէն, որ ազդանշանն էր ազգին ընդհանուր վերածնութեան: Տարիներու ընթացքին՝ ազգին հին պատմութիւնը, գրականութիւնը եւ լեզուն լոյս աշխարհ եկան: Այնուհետեւ ամէն հայաշատ կեդրոն աւելի կամ պակաս չափով բեղուն շարժում մը ցոյց տուաւ, մանաւանդ թերթերով եւ օրագրերով:

Աշխարհաբարի ընթացքը շարունակելու համար՝ տեսնենք նախ թէ 1800ին ի՞նչ էր անոր վիճակը: Վենետիկի Մխիթարեան տպարանէն լոյս տեսնող Տարեգրութիւն թերթին մէջ կը կարդանք.— «Գանք հիմայ ծեծին վրրա, երբոր Նէլսոնէն աղէկ մը աւրեց թշնամւոյն նաւերը, խապար խրկեց ցամաքը ճէնկէ դադրելու համար. զէրէմ Ինկլիզին աջի նիէթը Մոսկովը դարձնել էր. չէր ուզեր որ Տանիմարքային հետ դարձեալ ծեծկըւելով՝ իր նաւերը սախտէ. հերիք սեպեց անդատար ըլլալ որ թողու զինքը առաջ երթալու, անանկով՝ սանքի զօռով միւթարէքէ ընել տուաւ 8 սահաթվան համար. էրթէսի օրը 24 սահաթ տահա երկնցուցին միւթարէքէն»: Ինչպիսի՛ անկում. հարուստ լեզուի տեղ ըլլալ եւ բարբարոս ցեղի մը լեզուին կարօտիլ: Նոյն թուականին՝ տարբեր չէր լեզուի վիճակը նաեւ Կովկասի Հայոց մէջ. լսենք Աբովեանի գրի առած լեզուն.— «Ամա էն սահաթին օքմին չէր մալի տովլաթի թամահ անում. չունքի տհայ էն օր իրանց քօփայ օղլուշաղը ետրալու փարալու եափ էին ըլել. որին քոթքում սպանում էին էն հարամզադէքը, որին սաղ սաղ քարին տալիս. մնին քալփաթնով լեզուն էին բողազիցը դուս ճոթռում. մէկէլին սուրութմիշ տանում ջուրն ածում, ու էնտեղ բողմիշ անում»:

Ի՞նչպէս կարելի է հրապարակ գալ այդպիսի խառնածին այլանդակ լեզուով, քաղաքակրթութեան աշխարհի ամէն անկիւնէն քաղած ա՛յնչափ ճոխ արդիական գաղափարներու գինին կարելի՞ է միթէ այդ կարկատուն տիկերու մէջ լեցնել՝ առանց ծաղրելի դառնալու: Գրեթէ այսպէս սկսան խորհիլ առաջնորդ մտքերը: Անհրաժեշտ էր դարման տանիլ, պէտք էր լեզուն անյապաղ բարձրացնել: Եւ ահա ամէն կողմանէ իմաստուններ բուսան, ամէնքը մէյմէկ դարման գտած հրապարակ ելան լեզուն բարեկարգելու:

— «Աշխարհաբար լեզուն ջնջելու է, կ՚ըսէ մէկը, վասնզի մեզի երկու լեզու պէտք չէ, որ արդէն ունինք մեր բուն հին լեզուն՝ գրաբարը.

— Գրաբարը ջնջելու է, կը պնդէ միւսը, ճշդիւ անոր համար՝ վասնզի երկու լեզու պէտք չէ, որ արդէն ունինք մեր բուն կենդանի լեզուն՝ աշխարհաբարը:

— Վասնզի, կը յաւելու առաջինը, աշխարհաբարն օտարոտի է:

— Վասնզի բուն ազգային է եւ օտար չէ, կը կրկնէ երկրորդը:

— Վասնզի յուսահատական միջոց մըն է ազգի մը երկու երեք նոր լեզու խօսիլ:

— Վասնզի յուսահատական միջոց մըն է նոր ազգի մը հին լեզուով խօսիլ:

— Վասնզի տկար է, տգեղ է քան զհինը:

— Վասնզի մեր գաղափարաց բացատրութիւնը, մեր օրինաց պիտոյիցն աւելի համեմատ է քան զհինը:

(Տար.)

(5)

տեսական կեանքին։ Անոնք որ դժտեսական պարագաներու բերումով մեր քաղաքական պարագաներու բերումով մեր երկիրը ապաստանած են, նոր ժամանակներու մէջ, անոնք ևս չարունակած են իրենց նախնիքներու աւանդութիւնները։ Այսօր Պուքրէշի եւ Կաղութիւններու հրապարակներուն լոյս տեսնող հրապարակներուն վրայ ուշադրութ գիրք եւ դեր ունին նորեկ հայ առեւտրականները։ Եւ ինչ որ աւելի կ'ընդգծէ անոնց դիրքը՝ հայ առեւտրականները պարզացումի տէր մարդիկ են, ուղղամիտ եւ պարկեշտ մնալով հանդերձ։ Ուրախալի է մանաւանդ որ Հայերը քանի մը տարիէ ի վեր կը մասնակցին ճարտարարուեստական ձեռնարկներու եւ մասնաւորապէս հիմնելով հիւսուածեղէնի գործարաններ, որոնք մեզ կ'ազատեն տակաւ արտասահմանին հարկատու ըլլալէ։

— Որ եւ է հոգ կը պատճառե՞ն Հայերը։

— Ընդհակառակն։ Անոնք կը պակսեցնեն մեր ունեցած հոգերը։ Ես իբր քաղաքապետի օգնական՝ գիտեմ որ նոյն իսկ այս տնտեսական տագնապի օրերուն ո եւ է Հայ չունեցանք որ ափ առնէր մեր դուռը։ Հայերը իրենք իրենց մէջ կազմած են հոգատար մարմիններ, որոնք կը հոգան իրենց հիւանդներն ու աղքատները, առանց դանոնք բեռ ընելու քաղաքապետական օրկաններու վրայ։ Չմոռնամ աւելցնելու որ մշակութային մարզի վրայ ևս մենք վայելած ենք Հայոց աջակցութիւնը, մեր մեծ պատմարանը՝ փրոֆ. Ն. Եորկա, յաճախ առիթ է ունեցած այդ պարագան երեւան հանելու եւ անգամ մըն ալ չեչտելու Հայոց չինարար դերը ամէն հողի վրայ։

— Ճիշդ է՞ որ վերջերս Հայերու հանդէպ թշնամական ռումաններէն թուցիկ մը հրատարակուած է։ Անկէ զատ ռումանացի նպարավաճառները քաղաքի յուշագիր մը տուած են հայ նպարավաճառներու դէմ։ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը հետաձայնով կը յանձնարարէր ինծի ձեր կարծիքը իմանալ այս խնդրութիւններու մասին։

— Այդ լուրերը բոլորովին անծանօթ են ինծի։ Նոր է որ այդ տեսակ բան մը կ'իմանամ եւ շատ զարմանք կը պատճառէ ինծի։ Նոյն իսկ անհաւատալի կը թուի ինծի։ Որովհետեւ ոչ մէկ պատճառ կայ նման դէպքերու։ Հայերու հանդէպ թշնամական ոչ մէկ զգացում կը տիրէ։ Ընդհակառակն։ Ինչպէս բսի արդէն, Հայերէն ոչ թէ դանդատելու պատճառ մը ունինք, այլ ընդհակառակն անոնք ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի մէջ մեզի չափազանց օգտակար ձեռնարկներ կը կատարեն։ Հայերը ատ հասարակ բանուոր չեն որ տեղացիին հետ մրցին եւ անոր հացը խլեն։ Անոնք աւելին կ'ընեն։ Մեր անգործ բանուորներուն գործ եւ աշխատանք կը հայթայթեն։ Միակ օրինակ մը տամ որ բաւական է ատոր համոզուելու համար։ Օրինակ Պ. Գրիգոր Գարագաշեանի պարագան։ Ձեր այս հայրենակիցը, հիւսուածեղէնի աշխատանոց մը հաստատած է, որ ընդամէնը իր հայրենակիցներէն 4—5 հոգի ունի իբր կարեւոր պաշտօնեաներ, այնինչ իր գործարանը 200 տեղացի բանուորի աշխատանք կը հայթայթէ։ Այնպէս որ անհասկնալի կը թուի ինծի թէ ինչ բան կրնայ գրգռած ըլլալ որ Հայերու աննպաստ թռուցիկ մը հրատարակուի։ Նոյնպէս նորութիւն է ինծի համար ռումէն նպարավաճառներու կըծեցեալ թշնամական դիրքը հայ նպարավաճառներու հանդէպ։ Տարբեր բան եթէ իմ մեկնումէս վերջ նման բան մը տեղի ունեցած է։ Բայց ատ ալ տրամաբանական չեմ գտներ, որովհետեւ 10—15.000նոց գաղութի մը մէջէն քանի մը տասնեակ նպարավաճառները չեն որ վնասարեր մրցակցութիւն մը պիտի կատարեն ամբողջ մայրաքաղաքին նպարավաճառներուն հետ։ Ամէն պարագայի տակ, եթէ իրողութիւն ալ են, ատոնք մասնակի կամ անհատական երեւոյթներ են որոնք ոչ մէկ կերպով կրնան ազդել ու փոխել պաշտօնական մարմիններու կարծիքն ու տրամադրութիւնը ձեր հայրենակիցներուն հանդէպ։ Այդ մասին կրնաք ապահով ըլլալ։

Ռումանահայ գաղութի մասին այս խօսակցութիւնը աւարտելէ վերջ, Պ. Վասիլէսքու կը հետաքրքրուի նոյնպէս Ֆրանսայի Հայերու վիճակով, անոնց թիւով եւ տեղական կառավարութեան կողմէ ցոյց տրուած վերաբերումով։

Կը յայտնեմ իրեն թէ մեր թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 20.000ի Փարիզի շրջանին եւ 40—50 հազարի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, թէ կառավարութեան վերաբերումը առ հասարակ բարեացակամ է մասնաւորապէս Հայերուս եւ տարագիր Ռուսերուն համար, նախ իբր պատերազմի նախկին զինակիցներ երկրորդ՝ իբրեւ հայմաթլօսներ։ Կը յիշեմ մեր մշակութային ձեռնարկները, մեր զանազան կարգի միութիւնները եւ անոնց գործունէութիւնը, մեր օրաթերթերը եւ պարբերական եւ ամսական հրատարակութիւնները, մեր մտաւորական հաստատութիւնները։ Մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէ։ Կ'աւելցնեմ նոյնպէս որ տնտեսական տագնապը մեծ չափով ազդած է մեր հայրենակիցներուն, որոնցմէ շատեր անելի մատնուած են։ Հակառակ ատոր՝ տեղական թերթերու ոճիր արկածներու բաժիններու մէջ շատ քիչ կը հանդիպիք Հայ անուններու։

Պ. Վասիլէսքու յայտնապէս ցաւ զգալով աւելցուց.

— Ոչ միայն պէտք է մամուլով մեթոդիկ փրոփականտ մղել, այլ եւ այդպիսիներու տրամադրութեան տակ դնել ձեր ցեղին հոյակապ պատմութիւնը խտացնող հատոր մը։ Ձեզ գիտեր թէ դուք հոս այդ տեսակ գիրքեր ունի՞ք։ Գոնէ ես Պուքրէշի մէջ Ֆրանսերէն լեզուով գրուած եւ Ռումանիա տպուած Հայոց պատմութիւն մը նուէր ստացած եմ բարձրագոյն ուսում ստացած եւ ազնիւ Հայէ մը, Պ. Իբրանոսեանէ, եւ մեծ հաճոյքով, հետաքրքրութեամբ կարդացած եմ զայն։ Այս ուղղութեամբ պէտք է լուրջ աշխատանք թափել եւ ձեր համակիրներու շրջանակը ընդլայնել։

Հրաժեշտ առնելով իրմէ, «Յառաջ»ի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեցի իր այնքան սիրալիր ընդունելութեան եւ Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած համակրանքի անկեղծ զգացումներուն համար։

Գ. Ճ.

«Հայ-Բոյժ»

Ժողովրդական Ամսաթերթ Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»

ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բաժնեգինը 20 փրանք

Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 5 ապրիլ.— Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի եւս ապրիլեան եղեռնի քսանմեակի առթիւ նախաձեռնած է տօնել սգատօնը մեծ պատրաստութեամբ։

Վարչութիւնը որ եւ է ջանք չէ խնայած սգահանդէսի յաջողութեան համար եւ յատկապէս հրաւիրած է Զուիցերիայէն Պ. Բ. Պոնար, Փարիզէն Տօմի երեսփոխան Պ. Մարիուս Մութէն, որ վերջերս Երեսփ. Ժողովին մէջ պաշտպանեց հայ գաղթականներու խնդիրը։ Հրաւիրած է նոյնպէս Լիոնի քաղաքապետը, զինուորական կառավարիչը, երեսփոխաններ եւ փաստաբաններ։ Ունինք բանախօս Պ. Հայկ Սէրէնկիւլեանը եւ Նշան Պէշիկթաշլեանը։ Վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր քաղաքական կազմակերպութեանց եւ հայրենակց. միութեանց, մարզական եւն. միութիւններու որ փութան մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը յարգելու։ Սգատօնը կը կատարուի 13 ապրիլին, Շբ. երեկոյեան ժամը 8 ու կէսին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Վարչութիւնս վարձած է սէնֆոնիք օրքէստր որ պիտի նուագէ օրուան պատշաճ կտորներ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի։

Այս առթիւ բաժնուած են տոմսեր, ծախքերու մասնակցութեան համար (2 ֆրանք)։ Այն կազմակերպութիւնները որ կ'ուզեն ծաղկեպսակով կամ ուղերձով մասնակցիլ, թող հաճին իմացնել վարչութեանս, ամէն իրիկուն ժամը 7էն 45, Rue de Bonnel, Lyon։

Քանի գոյութիւն ունին Զմուռնիք, ամէն տարի պիտի սատնձնեն սգատօնի կազմակերպութիւնը, մեր անմոռանալի նահատակներու յիշատակը յարգելու համար։

Վարչութիւն

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան երեկոյթ - պարահանդէսը։ Ժամանակէն առաջ մեծ բազմութիւն մը Փարիզի ամէն կողմերէն խռնուած էր սրահը։ Շատեր ոտքի վրայ մնացին։

«Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Տ. Օնոսեանի հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը, որմէ վերջ Պ. Տ. Գահվէճեան հանդէսը բանալով բացատրեց երեկոյթին նպատակը եւ ըսաւ.

— «Սիրելի հայրենակիցներ, կարելի չէ լռութեամբ անցնիլ անմոռանալի Ապրիլ ամիսը, որ խորապէս կը խոցէ մեր սիրտերը։ Կ'առաջարկեմ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը անոնց որ 20 տարի առաջ ինկան յանուն մեր արդար դատի պաշտպանութեան։ (Բոլորը մէկ ոտքի ելան խոր լռութեան մէջ, մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէր մահերգ մը)։

Բանախօսը համառօտակի պատմելով թրքական սարսափները, եզրակացուց.

— Հայրենակիցներ, զրկուեցանք մեր հայրենիքէն, եւ ահա 20 տարիէ ի վեր աշխարհի մէջ ցրուած ենք, բայց դարձեալ դաս չէ եղած մեզի։ Դժբախտաբար միշտ իրարու հակառակ կը շարժինք։ Մէկուն շինածը միւսը քանդել աշխատած է։ Մեր ցաւը մէկ է եւ պահանջը մէկ, բայց ամէն մէկը իր ուզած եղանակով կը ներկայացնէ։ Օտարները օգտուելով մեր անմիաբանութենէն մեզ կը զրկեն ամէն ինչէ։ Բոլոր հայրենակցականները պէտք է ձեռք ձեռքի տալով չէզոքացնեն անոնք որ մեր անունով կը խօսին առանց մեր հաւանութեան։ Պէտք է վերջ դնեն դիւղի, քաղաքի 8—10 հոգիէ բաղկացեալ միութիւնները եւ կազմեն նահանգային միութիւններ, որոնք միանալով հաստատեն ընդհ. միութիւն մը։ Մենք Տիգրանակերտցիներս համերաշխ ենք, բոլորս մէկ ընտանիքի զաւակներու պէս համաձայն ենք իրարու։ Ամբողջ Ֆրանսայի Տիգրանակերտցիները ենթակայ են մէկ մարմնի եւ պատրաստ են գործակցելու բոլոր անոնց որ յանուն հայ ժողովուրդին կ'ուզեն աշխատիլ։

Բանախօսութենէն վերջ սկսաւ ներկայացումը «Աշխարհի դատաստանը»։ Դերակատարները Տիկ. Գայեանէ, Պ. Պ. Բաբիլոսեան, Սմսարեան, Մելքոնեան, Պշտիկեան եւ Ղ. Շմաւոնեան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Ներկայացումէն վերջ, երգեց Պ. Մ. Մելքոնեան, արտասանութիւններ ըրին Օր. Վերգին Սամուէլեան, Օր. Վիքթոր Ադամեան եւ Օր. Աչճեան։ Կէս գիշերէն վերջ բսկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ լոյս։ Տրամադրելի էր ճոխ պիւֆէ մը, ժողովրդական գիներով։ Միութիւնը ունեցաւ կոկիկ հասոյթ մը։ Սրահը վարձուած էր մինչեւ ժամը 5, բայց ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ ուրախ մթնոլորտէն։ Ժամը 6 ու կէսին բոլորը մեկնեցան գոհունակ տպաւորութեամբ։

Տիգրանակերտցի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Շաբաթներու շոնդալից յաջողութիւններէ յետոյ, վերջապէս կիրակի օր տեղի ունեցաւ «Փարի - Սուառ»ի կազմակերպած Critérium National de la Route հեծելանիւի երրորդ մրցումը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասուէր։ Այս հետաքրքրական մրցումին կը մասնակցէին միմիայն Ֆրանսացի 143 հեծելանուորդներ՝ որոնց մէջ ծանօթ ախոյեաններ։ Առաւօտուն ժամը 8.45 անցած մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ Փարիզի մօտակայ արուարձաններէն Սէն - Տընիէն։

Մրցումը այնպէս մը կազմակերպուած էր որ մրցող հեծելանուորդները պիտի անցնէին Փարիզի շրջակայ գիւղերէն, եւ մուտք պիտի գործէին Սթատ Պիւֆալօ։ Հեծելանուորդները ճամբու ընթացքին շատ մը դժուարութիւններու հանդիպեցան, որովհետեւ հազարաւոր ժողովուրդ ճամբուն երկու եզերքը խռնուած էր, մանաւանդ Վիլլա - Գուպլայի, Փըթի - Քլամարի, Ֆոնթընէյի եւ Պաննէօի մէջ, որով մրցողները չէին կրնար իրենց ուզածին պէս իրար հետապնդել։ Ոստիկանութիւնը աշալուրջ կը հսկէր կարգապահութեան։

Մրցումին յանձնախումբին կարգադրութեան համաձայն թերթերու մարզական թղթակիցներու հաւաքատեղի որոշուած էր ժամը ճիշդ 2ին Շաթօ - Փորթ, ուրկէ պիտի հետեւէին մրցողներուն, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով մեծ օթօքար մը։ Այս թղթակիցներու կարգին էր նաեւ «Յառաջ»ի ներկայացուցիչը։

Սթատ Պիւֆալոյի մէջ 40.000 հոգի անհամբեր կը սպասէին հեծելանուորդներուն ժամանելուն։ Նոյն օրը հոն կար նաեւ թիմի - ֆութի միջազգային մրցում մը։

Ժամը ճիշդ 3ին Պիւֆալօ հասան օրուան լիազօրները եւ թղթակիցները, որոնք գրաւեցին իրենց յատկացուած տեղերը։ Զայնարձակները վայրկեանէ վայրկեան կը հաղորդէին ճամբու ընթացքին եղած մրցումները։ Ժամը 3ը 17 վայրկեան անցած դաշտ մտան երեք զասալիք հեծելանուորդներ՝ Անթօնին Մաներ, Ռընէ Վիէթթօ եւ Ռընէ Լը Կրէվէլ։ Այս վերջինը, սփրինտի մէջ յաղթելով առաջին հանդիսացաւ 220 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 6 ժամ 24 վայրկեանէն (ժամական 37 քիլոմեթր 700)։ Ամէնէն վերջը դաշտ մտաւ Րօսինեօլ առաջինէն 19 վ. 20 երկվայրկեան վերջ։

Նախկին համաշխարհային ախոյեան Ժօրժ Սփէչէր դաշտ մտաւ 5րդ եւ 4 հոգիով միասին, եւ «փիսթ»ին վրայ առաջին հանդիսանալու համար խարդախութեան դիմելով, քննիչները իբր պատիժ 8րդ կարգը դասեցին զայն։

Այս մրցումին ելքէն կախում ունէր Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումին թեկնածուներուն որոշումը եւ տեղին վրայ իսկ ընտրուեցան հետեւեալ հինգ հեծելանուորդները.— Ռընէ Լը Կրէվէլ, Ռընէ Վիէթթօ, Անթօնին Մաներ, Տըլօրժ եւ Պուտավոշի։ Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Մօնթլէրիի դաշտին մէջ։

⁂ Կիրակի օրուան ֆութպոլի մրցումներուն մէջ ամէնէն հետաքրքրականը եղան «Րըթի - Փարիզէն»ի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի կիսա - ֆինալի մրցումները, մէկը Լիոնի եւ միւսը՝ Փարիզի մէջ։ Փարքտէ Փրէնսի մէջ մրցեցան Սթատ Ռընէ եւ Սփորթինկ Գլիպ Ֆիֆ։ Ներկայ էին 25.000 հոգի։ Երկու խումբերը ողի ի բոին աշխատեցան նշանակէտ մը չահելու, բայց ի զուր. տասէին խաղամասը վերջացաւ հաւասար արդիւնքով։

Երկրորդ խաղամասին է որ Սթատ Ռընէի խումբը չարաչար պարտութեան մատնեց հակառակորդը իրարու ետեւէ նշանակելով 3 կէտ, ինչ որ անյուսալի էր։ Ընդհ. հասոյթ գոյացած է 240.000 ֆրանք։

Իսկ Լիոնի մէջ ալ մրցեցան Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Րէտ Սթար Օլէմփիք, 25.000 հոգիի ներկայութեան։ Երկու խումբերը չորս օր առաջուններու մէջ հանդստանալէ յետոյ, շաբաթ օր հասան Լիոն եւ կիրակի օր դաշտ ելան խելելու համար հռչակաւոր Բաժակը։ Մրցող խումբերը բաժակի մրցումի մեթոտներուն վարժ ըլլալով, շատ լաւ խաղարկութիւն մը ի յայտ բերին։ Փարիզի մարզական շրջանակներն ալ մեծ յոյսերով տոգորուած էին իրենց խումբին յաղթութեան վրայ, բայց երբ ձայնասփիւռը հաղորդեց արդիւնքը, ամէն ոք յուսախաբ եղաւ։

Օլէմփիք տը Մարսէյլ առաջին խաղամասին նեղելով Փարիզի բերդը, կը նշանակէ 2 կէտ, իսկ Րէտ Սթար 1։ Երկրորդ խաղամասին Փարիզի խումբը ամէն ճիգ կը թափէ հաւասարե-

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

«Հայրենիք» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 մարտ).

— «Ուշագրաւ եւ միեւնոյն ատեն խիստ յատկանշական է, որ Պոսթընի ռամկավար թերթը Փրովիտէնսի մահափորձին նուիրած իր խմբագրականին մէջ մոռցած էր յիշատակել, թէ ոճրագործը ռամկավար մըն է։ Ինչո՞վ բացատրել այս տարօրինակ մոռացութիւնը ռամկավար խմբագիրնէրուն, որոնք այնքան բծախնդիր են ուրիշներու վերաբերմամբ։

Ուշագրաւ է նոյնպէս, որ Պոսթընի ռամկավար թերթը յիշատակութիւն իսկ չըներ երկու միւս չարագործներու մասին, որոնք օրումոպիլով փախած են՝ ձգելով ատրճանակը կրակող իրենց հաշմանդամ ընկերը։

Ուշագրաւ է դարձեալ, որ Պոսթընի ռամկավար թերթը ոեւէ պէտք իսկ չի տեսներ ամերիկեան արդարադատութեան օգնելու, որպէսզի օր առաջ գտնուին Փրովիտէնսի ոճրագործի փախած գործակիցները, ինչպէս որ այնքան եռանդով կը պահանջէր ընել Նիւ Եորքի սպանութեան պարագային։

Աւելորդ չենք նկատեր նաեւ հանրային ուշադրութիւնը հրաւիրել այն իրողութեան վրայ, որ ռամկավար ոճրագործը, ինչպէս կը հաղորդեն մեզ Փրովիտէնսէն, Հայ Առաքելական եկեղեցիին ալ չի պատկանիր, այլ կաթոլիկ մըն է։ Ուրեմն, դուրս կուգայ որ կաթոլիկ մը իր սրտին շատ աւելի մօտ է ընդունած հայ առաքելական եկեղեցիի շահերը, քան բուն այդ եկեղեցիին անդամները։ Ուրեմն, դուրս կուգայ որ լուսաւորչական հոգեւորականի մը վրէժը լուծելու կրօնական մոլեռանդութիւնն ունեցած է ոչ թէ լուսաւորչական մը, այլ կաթոլիկ մը։ Զարմանալի չէ՞, որ Աստուած կաթոլիկ մը ընտրած է լուսաւորչական եկեղեցիի հոգեւորականի մը սպաննել տալու համար, ուրիշ լուսաւորչական հոգեւորականի մը վրէժը լուծելու նպատակով։

Ուշադրութեան արժանի է նոյնպէս այն պարագան, որ Աստուած հաշմանդամ մը ընտրած է տէռօրիստի պաշտօնը կատարելու համար եւ տեղոյն ալ կատարել տուած է նահանգի մը մէջ, ուր մահուան պատիժ չըկայ։

Վերջապէս, չի կրնար ուշադրութենէ վրիպիլ նաեւ այն պարագան, որ Փրովիտէնսի մահափորձէն յետոյ ամերիկեան թերթերու թղթակիցները անմիջապէս ի վիճակի են եղած Հայր Մարդուկէսեանի անցեալի մասին տեղեկութիւններ հաղորդելու։ Կ'երեւի թէ այդ տեղեկութիւններն ալ Աստուած հեռատեսութիւնն ունեցած է յարմար ձեւով մը իսկոյն հաղորդելու այդ թղթակիցներուն։

Հարկաւ, եթէ միանգամայն հասկնալի են հեռատես Աստուծոյ կողմէ եղած այս նախազգուշութիւնները, որոնք իր ընտրած հաշմանդամին կրնան ապահովել ամերիկեան դատարանի ներողամտութիւնը եւ ամենավատ պարագային իսկ կը խոստանան զերծ պահել զայն մահուան պատիժէ, այսուհանդերձ Աստուծոյ կողմէ անհասկնալի անզգուշութիւն մը եղած է կաթոլիկ անձ մը իբր տեռորիստ ընտրելը՝ լուսաւորչականներու միջեւ արդարութիւն ընելու համար»։

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Յաջորդ պատու (կիրակի), որոշուած վայրը Հովվըրտունի վերի ալոճին տակը, պատրաստ էինք ամէնքս ալ մեր բիրերով միասին։ Մինակ Մասիսն էր, որ երկու բիր էր առած, իսկ մնացածներս մէկական։ Մասիսը անշուշտ, մեզմէ աւելի խելահաս ըլլալով, մասնաւորաբար երկու բիր էր բերած միասին։ Մէկը մէջքին խօթած, իսկ միւսն ալ ձեռքը, մէկը կոտրելու ատեն միւսը գործածելու համար։ Բայց նախանձոտ ու չարը մեզի ալ խորհուրդ չէր տուած, որ մենք ալ երկուական բիր ունենայինք։

Այդտեղ — Հովվըրտունի ալոճին տակը — հաւաքուած, չէինք գիտեր թէ Արեգուն կողմը երթալու համար, «Զարմաննարտին ձո՞ր»ն ի վեր թէ՝ «Փոստիք»ն ի վեր պիտի երթայինք։

Շուտով որոշեցինք որ Փոստիքն ի վեր երթանք, ու «Բրսակ»ն ի վար գանք։ Այս մասին ալ խօսքը Մասիսին վրայ վերջացած էր, գիտել տալով թէ՝

— Իրիկուան դէմ, երբ Բռակն ի վար գանք, Կօլ - Իղեր կ'ըլլենք ու ընկից ալ Քոչենց խանճըլախը կու մտնենք եռնճա քաղելու համար։ Առուլյաը որ շատ մաղաշ էր տակուէն, համով կ'ըլլար աղով ուտելու համար։

— Հա զոդ Շէրօ (նշանաւոր զող Քիւրտի մը անունն), պատասխանեց Կոչկրենց Գնէլը, Մասիսի առաջարկին։ Խապար պիտի տամ քեռոնցս, օր երթաք նը։

— Է՛հ, ի՞չ կ'ըլլայ օր, գամ - գլօխ — ամբիջապէս վրայ բերաւ Օվկոնց Մագսուտը, ոտքի ելլելով, ու քիչ մը անգին քաշուելով մեզմէ։

— Երկու գլօխ, չօկէլի տղայ, պօզատիվար գոյարվօր կ'երթայ։ Ինչը իչ կ'ըլլայ եղեր, գոն ըլլանը կու ձրգես օր քեռոնցս խանճըլախը մտնին, ու եռնճան քաղեն։

Քոչենք, Գնէլին քեռոնքն էին, ատոր համար չէր ուզեր, որ առտոյտը քաղելու երթանք։ Բայց, Մասիսին համար շատ դիւրին էր Գնէլը համոզել վայրկենական, անոր խոստանալով.

— Առտուն, զպրոցը երկու ազուոր վրան մարդով ձի պիտի շինեմ քեզի։ Տեսնես ի՛նչ ազուոր ...

Ու միջադէպը կարգադրելէ վերջ, ուրախ զուարթ ճամբայ ինկանք։ Պէտք էր մօտ տասը վայրկեան քալէինք, բամպոսին սկսած տեղը հասնելու համար։

Ինչպէս ըսի, առաջին անգամ էր կ'երթայինք այդ տարին։ Ու իրարու կը հարցնէինք թէ, քանի՞ական հատ գտնելով գոհ կը մնայինք։ Մէկը կ'ըսէր — Իցցուն, միւսը՝ եօթանասուն, ուրիշ մը՝ հարիւր ու զանազան խօսակցութիւններով, կատակներով կը շարունակէինք մեր ճամբան։

Հասանք Պաղամենց «ածու»ին գլուխը։ Եւ ահա Մասիս առաջարկեց որ երգելով երթանք բամպոսին տեղը։ Ինչ երգենք, ինչ չերգենք կը մտածէինք, յանկարծ Գնէլը սկսաւ գեղեցիկ երգ մը, որ նոր էինք սորվեր։ Բոլորս ալ հետեւեցանք իրեն.

Մարտն անցաւ հասաւ Ապրիլ գեղեցիկ
Հեռու աշխարհէն եկաւ ծիծեռնիկ,
Դո՛ւն բարով եկար, գարնան կարապե՛տ,
Բոյն շինողներուն մէջ ամէնէն վարպետ։

Բայց, Ապրիլի այդ գեղեցիկ առտուն, մեր խումբը մինակը չէր, որ երգելով լեռները կ'երթար բամպոսի։ Ուրիշ քանի՛ քանի խումբ տղաք եւս կ'երթային տարբեր կողմերով, ու գիւղին աղջիկները «քուշմատ» ժողվելու։ Գիւղերը շատ են անուշ խոտերը, զորս հաւաքելով առանց եփելու կ'ուտէինք, ոմանք աղով, ոմանք առանց աղի։

Անոնք եւս, գիւղին աղջիկներէն խումբ մը, կ'երգէն Կրիւուն ի վեր երթալու ատեն ու առաւօտեան զով օդին, ձայները այնպէս գեղեցիկ մեզի կը հասնէին։ Պահ մը կանգ կ'առնէինք մեր երգը դադրեցնելով, ճշդելու համար թէ ո՞ր թաղին աղջիկներն են եւ ի՞նչ կ'երգէին։ Վարի թաղին հասուն աղջիկներն էին, եւ կ'երգէին սիրոյ երգերէն.

Ելերըս կոյներըս դուն վրայ գէղին,
Հագածդ կարմիր է, կ'երեւայ դեղին,
Զարկիր կրակ տուիր, կ'էրիմ կու վառիմ,
Ծարաւ ըմ ջուրի պէս նամբադ կու նայիմ։

Մենք դարձեալ սկսանք մեր երգը լրացնելու համար.

Պատուհանիս մօտ շինէ քո բոյնը,
Անուշ ճըւըլով երգէ գարունը,
Աճէ ու հանէ գեղեցիկ ձագեր,
Մնացիր մեր մօտ՝ մինչեւ սեպտեմբեր։

Բոլորս կ'երգէինք զոյգ - զոյգ քալելով, զինուորներու նման. մեր քայլերը յարմարցնելով երգի եղանակին։ Ահա ուրիշ աղջիկներու խումբ մըն ալ մեզմէ քիչ անդին, Բռակն անցան, ու սկսան երգել Կրիւուն ի վեր գացող աղջիկներու եւ մեր խումբին նախանձելով։

Մասիս դարձեալ հրամայեց, որ պահ մը եւս կանգ առնենք, գտնելու համար թէ անոնք ո՞ր թաղին աղջիկներն են։ Սուսեցինք անմիջապէս։ Վերի թաղի աղջիկներն էին։

Այս խումբին մէջն էր Մամկոնց Աղաւնին, որուն ձայնը ամէն մարդ կը ճանչնար, այնքան եղանակ էր գիւղին մէջ։

Աղաւնին մինակը կ'երգէր ձեռքը ականջին նետած Ակնայ եղանակով։ Մարդ, կենդանի, լեռ, սար ու ձոր մտիկ ընել տալով.

Վարդենի ըլլայի դուռդ բուսնէի,
Անէիր դէռնայիր փեշիդ քսուէի,
Ըմմէն առաւօտուն առջիդ բուսնէի,
Նռան հատ ըլլայի ծոցդ լըսուէի։
Պիլպուլ մի եկեր վարդիդ վրայ կու թառի,
Երկու ունքիդ օրթան լուս մի կու վառի,
Հավասով սիրեցի հավասըս չառի,
Ես անուշիկ լեզուէդ խօսկեկ մի չառի։

Այս երկրորդ քառեակին վերջին երկու տողերը կը լսուէին արդէն մեր եւ իրենց մէջ գտնուած բլուրին ետեւէն, երբ անոնք անհետացան մեր աչքերուն առջեւէն ու Աղաւնիին ալ գեղեցիկ ձայնին թրթռումները կարուեցան։

Մենք նորէն շարունակեցինք քալել ու քանի մը վայրկեանէն հասանք Փոստիք, մեր արտին կողքը, ուրկէ պիտի սկսէինք այլ եւս կամաց - կամաց բամպոս փնտռելով երթալ, աչալին լեռներ ոտքի տակ առնելով։

Բաժնուեցանք իրարմէ, ամէն մէկս քանի մը քայլ հեռաւորութեան վրայ, մեր աչքերը չորս բացած ենք առաջին յաղթանակը տանելու համար։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(2)

ցնելու խաղը եւ առիթէն օգտուելով կը նշանակէ հաւասարեցնող կէտը: Խաղը նոյն թափով կը շարունակուի երկուստեք: Լրանալու մօտ Օլէմփիք տը Մարսէյլի յառաջապահները կը մօտենան Փարիզի բերդին եւ կը նշանակեն յաղթութեան նշանակէտը: Այս կերպով Մարսէյլ կը յաղթէ Փարիզի 2ի դէմ 3 կէտով: Ընդհ. հասոյթը եղած է 192.000 փրանք:

Սթատ Ռընէ եւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ յաղթական հռչակուելով կը մըտնան ֆինալի: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Սթատ Քոլոմպի մէջ մայիս 5ին, հանրապետութեան նախագահին հովանաւորութեամբ:

⁂ Այս կիրակի տեղի կ՚ունենայ Պելժիայի մէջ Ֆրանսա–Պելժիա ֆութպոլի ազգային խումբերու միջազգային մրցումը: Անջատուածները շաբաթ օր պիտի մեկնին դէպի Պրիւքսէլ:

⁂ Իսկ Սթատ Քոլոմպի մէջ տեղի պիտի ունենայ երկու մեծ մրցում, մին՝ Փարիզ–Ալժերս (փրոֆէսիոնէլ) եւ միւսը Փարիզ–Լոնտոն (ամաթէօր), Լիկ տը Փարիի հովանաւորութեամբ:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

պարակին վրայ: Ուրեմն, պիտի ճշդուի թէ անոնք որ մեծագումար դրամ քաշած են, նպաստ չունէ՞ին գինը կտրելու չարաշահութեամբ:

Կացինը կը գործէ Գերմանիոյ մէջ

Ապրիլ 10ին Պերլինի մէջ կացինով սպաննուեցան երկու համայնավարներ, Սալլի Էփշթայն եւ Հանս Ցայկլէր, որոնք իբրեւ մեղսակից մահուան դատապարտուած էին Հորսթ Վէսէլի սպանութեան համար: Հորսթ Վէսէլ հիթլէրական կուսակցութեան ազգային հերոս հռչակուեցաւ սպանութենէն քիչ յետոյ եւ հեղինակն է անոր քայլերգին: Սպաննուեցաւ 1930 յունուար 14ին, իր սենեակին մէջ: Երկու մահապարտները Հիթլէրի դիմած էին, պատիժի մեղմացման համար, բայց մերժուեցաւ: Գործողութիւնը կատարուեցաւ տատուն կանուխ, բանտին մէջ: Ներկայ էին միայն քանի մը սպաներ: Բոլոր մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Այս սպանութեան առթիւ ձերբակալուած էին 17 համայնավարներ: Պաշտպան փաստաբանը կ՚ըսէ թէ սպանութիւնը կատարուած է կնոջ մը պատճառաւ: Ամբաստանեալներէն 9ը դատապարտուեցան բանտարկութեան, իսկ գլխաւորը, Հօհլէր, մեռաւ բանտին մէջ:

Գերման լրտեսը կը խոստովանի՞

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Էտուարդ Պէրհիւպէր, որ ձերբակալուած էր Ապահովութեան տեսչութեան կողմէ, իբրեւ լրտես, խոստովանած է ամէն բան: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ ձերբակալութիւնը կատարուած էր մարտ 12ին, բայց գաղտնի կը պահուէր մինչեւ հիմա: Պէրնհիւպէր Աւստրիացի է, յետոյ Գերմանիոյ ծառայութեան մէջ մտած: Քննութիւններէն կը հաստատուի թէ զանազան անձնաւորութեանց ներկայացած էր գերմանուհի Միմի Զիննովի կողմէ, որ Ֆրանսա կը գտնուէր Փրանքեւգերման մերձեցման համար աշխատելու պատրուակով: Պէրնհիւպէր այս կնոջ միջոցաւ ծանօթացած է Զօր. Փուրրուի եւ հրամանատար Վէրշնայտէրի հետ, որոնք վկայութեան պիտի կանչուին: Ամբաստանեալը երկար յուշագիր մը ուղղելով հարցաքննիչ դատաւորին, կը պարզէ իր ամբողջ կեանքը եւ տեղեկութիւններ կուտայ իր գործունէութեան մասին: Խուզարկութեանց ատեն բռնուեցան բազմաթիւ օտարալեզու գրութիւններ, որոնք պիտի թարգմանուին: Կ՚ըսուի թէ լրտեսը դեռ ամէն բան չէ խոստովանած:

Մակեդոնացիներու դատապարտութիւնը

Նէվրոքոփի (Պուլկարիա) դատարանը մահուան դատապարտեց Մակեդոնական կազմակերպութեան ղեկավարը, Իվան Միխայլով եւ երկու օգնականները՝ Մասթեւ եւ Կարթեւ, ամբաստանելով թէ բազմաթիւ սպանութիւններ կատարել տուած են վերջին տարիներու ընթացքին: Կազմակերպութեան քարտուղարը, Պանեւ, դատապարտուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան: Միայն Իվան Միխայլով փախստական է եւ կը գտնուի Թուրքիա: Միւսները բանտարկուած են Պուլկարիոյ մէջ:

Երկու հազար Ռուսեր թրքահպատակ?

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ ի պատասխան Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ եղած խնդրանքի մը, կառավարութիւնը թրքական հպատակութիւն պիտի շնորհէ երկու հազարի չափ սպիտակ Ռուսերու որոնք Թուրքիա կը բնակին: Ասոնց շատերը աշխատանքէ զրկուած են, իբրեւ հետեւանք այն օրէնքին որ միայն թրքահպատակներու կը վերապահէ կարգ մը մանր արհեստներ: Այս որոշումը բարեդէպ կը համարուի, քանի որ ոչ մէկ երկիր կ՚ուզէ ընդունիլ տարագիր Ռուսերը:

Երիտասարդութեան զինուորական մարզանքը Խորհրդային Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Համաձայն Օսավիաքիմի (օդանաւային–քիմիական ընկերութեան) որոշման, խորհրդային մանուկները զինուորական կրթութիւն պիտի ստանան: Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն պիտի հսկէ, որպէսզի խստօրէն գործադրուի այս ծրագիրը: Մեծ քաղաքներու եւ գլխաւոր կեդրոններու մէջ դպրոցներ պիտի հաստատուին, ուր մանուկները պիտի հետեւին օդանաւային եւ քիմիական պաշտպանութեան դասընթացքներու: Օդանաւային ակումբներ պիտի հաստատուին, երիտասարդ օդաչուներ պատրաստելու համար: Աշակերտները պիտի վարժուին սուսանակներ չինելու եւ սատղասով թռիչք փորձելու, յետոյ օդանաւեր վարելու համար: Այս կարգի քանի մը դպրոցներ կը բանին արդէն, լաւ արդիւնքներ տալով:

Առ հասարակ, զինուորական վարժութիւնը մաս պիտի կազմէ խորհրդային մանուկներու եւ երիտասարդներու առօրեայ կեանքին: Այսպէս, անոնց պիտի ուսուցուի վարժեցնել որսի շուներ եւ թղթատար աղաւնիներ, զինավարժութիւն, զինուորական արշաւներ եւն.: Կարելի եղածին չափ շատ մանուկներ եւ երիտասարդներ պիտի ղրկուին արձակուրդի կայանները, որոնք ամրոցներու պիտի վերածուին, որպէսզի գործնական վարժութիւններ կատարուին զինուորական գործողութեանց համար: Անշուշտ այս բոլոր մարզանքները… պաշտպանողական հանգամանք ունին: Խորհրդային երիտասարդութեան այն գաղափարը կը ներշնչուի թէ երկիրը շրջապատուած է դրամատէր–աշխարհակալ թշնամիներով որոնք միայն յարմար առիթին կը սպասեն, Ռուսաստան արշաւելու, անոր հարստութիւնները գրաւելու եւ բնակիչները գերութեան մատնելու համար:

Մոսկուայի մէջ կը գտնուի վարժարան մը որ իբրեւ տիպար կը յանձնարարուի ուրիշ վայրերու համար: Այս վարժարանը կը պարունակէ օդանաւային ակումբ մը, երկու սուսանակ եւ աշտարակ մը ուրկէ աշակերտները կրնան վարժութիւններ կատարել անկարգելով (փարաշիւթ):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց դրօշի տակ պահել 1913ի նաւազները: Կը յիշուի թէ վերջերս նոյն կարգադրութիւնը եղած էր նոյն դասի ցամաքային զինուորներու մասին:

400 *ԳՆՁՈՒՆԵՐ* կոխուի բռնուեցան Պուրկազի շրջակաները, գիւղի մը մէջ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան, որոնց 15ը ծանրապէս:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ նորոգման համար (ոչ–աշխատաւոր) քանի մը օրէն մասնաւոր գրասենեակ մը պիտի բացուի ոստիկանական վերատեսչութեան գետնայարկին մէջ, որպէսզի կարելի եղածին չափ շուտ լրանան գործողութիւնները:

ԱՌԱՋԻՆ ՈՍԿԻ ԴՐԱՄԸ կոխուեցաւ առջի օր, փողերանոցին մէջ, ելմտական նախարարին ձեռքով: Ինչպէս գրած էինք, 1935ի ընթացքին պիտի կոխուի 1,200 միլիոն փրանքի ոսկեդրամ, այսինքն ամիսը մօտաւորապէս մէկ միլիոն:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵՆՕ–ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր, Քաշանի Դասախօս՝ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՉԱԽԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ*

Ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ–ԳՐԱԴԱՐԱՆին

14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մէօտոնի կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ***ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ***

(4 արար եւ 1 պատկեր)

կը նուագէ *«ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:*

ձոխ պիւֆէ: Մուտք 5 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած *ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, իր սեփական սրահին մէջ

կը բանախօսէ՝ *ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ*

երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ Հայ Արիներու կողմէ

կը ներկայացուի՝ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (ողբերգութիւն)

եւ Երուանդ Օտեանի «ՁԱՎԱԼԼԸ»Ն *(զաւեշտ)*

Շոգեկառք՝ կար տիւ Նորէն 13.50, 14.35 եւ 14.45ին:

Ծան.— *Մօտ օրէն մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի Հայ Մշակոյթի Օրը:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Քսան տարի վերջ, քոյրս Ադաւնի Շարապխանեանի գտնուելու գործին սատարող բոլոր բարեկամներուս շնորհակալութիւններս:

Ա. Շարապխանեան

3, Rue des Fleurs, (Viroflay (S. et O)

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

LOTERIE NATIONALE *4րդ շերտ. վիճակահանութիւնը Ապրիլ 16ին*

ԱՄԲՈՂՋ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ԾԱԽՈՒԱԾ ԵՆ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ.— 1/4, 1/10 *եւ* 1/20 *ՏՈՄՍԱԿՆԵՐ ՄԻՆՉԵՒ* 16 *ԱՊՐԻԼ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ* 9*ը:*

Courses de chevaux à Paris — Prix du Président de la République.

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 3,000,000 *ֆր.: ԱՄԲՈՂՋ ՏՈՄՍԱԿԸ* 36 *ֆր.* 1/2 *տ.* 20 ֆր. 1/4 *տ.* 10 ֆր., 1/10*տ.*5:

Loterie Coloniale Française Marocaine ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՐԻԼ 14ԻՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 1,000,000 *ՖՐԱՆՔ*

Loterie Monaco. *ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ* 200.000 *ՖՐԱՆՔ. ՏՈՄՍԱԿԸ* 2 *ՖՐԱՆՔԷ*

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՕՊՐԱՆՔՆԵՐ *ՌՈՒՍԻՈՅ* ՀԱՄԱՐ:

A. GODOVANNIKOFF, 30, Qnai de Passy, Paris (16). Tél. Jasmin: 01-50

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

*ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ*ի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը *9-10* Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ: Ժողովէն վերջ գրական զրոյց: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

Salle des Sociétés Savantes

24 rue Danton, Métro Odéon–St. Michel

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷԻ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը *8.45*ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ

Լաւագոյն ուժերով կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան յայտնի զուարթ օբէրէթը՝ 4 արար:

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Անահիտ, Տիկ. Ազնաւուրեան: Պ.Պ.՝ Ազնաւուրեան, Սվաճեան, Գմբէթեան *եւ* Սանճագ:

Տոմսերու գին՝ 5, 10, 15 եւ 25 *ֆր,* — *Կը ծախուին ծանօթ տեղերը:*

Ընդհ. հասցէ. Mme. K. Loukianoff. 39 Ave. des Moulineaux Boulogne, Seine.

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ

Անոնք որ ունին իրապէս occasion *եւ աժան ապրանքներ մարզիկներու համար կրնան գիմել հասցէիս ղրկելով նաեւ ապրանքի նմոյշները.*

G, MOMZERIAN, 19, Rue Grand Madier. La Ciotat (B. du R.).

ԿԸ ԳՆԵՆՔ ամէն տեղէ աւելի բարձր գինով հին առարկաներ, ոսկի, արծաթ, գոհարեղէն, մետալ, դրամներ եւ կտրօններ: Կը ծախենք նաեւ Լոթըրի Նասիոնալի մէկ տասներորդ տոմսակներ: Դիմել՝

BANQUE — 58, Rue Lafayette. Paris.

ՄԱՌՆԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անզուգական ներմակեղէններ, Peau d'Ange, գոմպինէզոն, շապիկներ, վարտիքներ, շըմիզիէներ, շըմիզ Lacoste եւլն. եւլն.:

Կը ծախենք անմրցելի գիներով:

LEMETTRE FRÈRES

Վաճառանիշ «ELDAY», Մասնագէտ արտադրիչներ:

104, Rue Réaumur, Paris. Métro Sentier («Intransigeant»ի քովը):

Ապսպրանքները կը ղրկուին *contre remboursement*ով, եթէ կանխավճար մը տրուի:

CAFÉ EL ATLAS

30, Rue des Ecoles եւ 16, Rue des Carmesի անկիւնը, Paris (5).

Tél. Odéon 53-55, Մէթրօ Maubert Mutualité.

Արեւելեան *եւ* եւրոպական կերակուրներ: Prix Fixe 8 եւ 10 ֆր.:

Անարատ օղի *եւ* զանազան աղանդերներ:

Քանունի ՅԱԿՈԲ, քամանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ *եւ* ուտի ՓԱՅԼԱԿ՝

կը նուագեն Արեւելեան եղանակներ ամէն իրիկուն *Ժ.ը 8-12:*

Միմիայն Թրքական սուրճ 1 ֆր. 50:

F. THUILLIER & Cie.

35, Avenue d'Italie, *35* Paris (13). R. C. 242.964

Հայ տնօրինութեան յանձնուած ֆրանսական մեծ լուսանկարչատուն

Առանձին, ընտանեկան եւ հարսանեկան խմբանկարներ

եւ ակրանտիսըմաններ, գունաւոր պատկերներ եւայլն

ՃԱՇԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Քարթ տ'իտանտիթէի նկարներ, արագ եւ մաքուր

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ KODAKS *ՆԵՐՈՒ*

Ամաթէօրներու յատուկ ամէն տեսակ լուսանկարչական պիտոյքներ

Travaux d'amateurs, dévelopement des pellicules tous formats

Գին՝ 1 ֆր. 75, Tirage sur velox *6×9= ֆր. 0.60, 6½×11 ֆր. 0.70, ակրանտիսըմաններ՝ 9×12= 2 ֆր. 50, 13×18= 3 ֆր. 75, 18×24= 6 ֆր.*

***ԵԴՈՒԱՐԴ ՓԱՆՈՍԵԱՆ** 35, Avenue d'Italie*

Մէթրօ՝ Place d'Italie *կամ* Tolbiac

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ	**ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ**	ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ
ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ	ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ	ԱՆԱՐԱՏ
ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ		ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏՈՒԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն–Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տէ լա Փօսթի մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՏԱՐՕՆ–ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան փարիզի վարչութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'իթալի: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ եւ *ՄԱՐԿԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ* 3րդ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի ժամը 3ին, *Maison Alfort Café du Commerce*ի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղւոյն Թաղապետարանի շէնքին ճիշդ դիմացը:

կը նախագահէ *ՏՕՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ*

կը խօսի Գնդ. *Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ*

նիւթ ունենալով *«Գերմ. վերջին սպառազինութիւնները»*

Գնդ. Բաղդասարեանի կողմէ խիստ կարեւոր զեկոյց Մարտիկներու Միութեան տեսակէտի մասին եւ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ:

Հաղ. միջոց.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւս:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈԶԿԱՏԻ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ*

կողմէ իր հիմնարկութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ

տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի *14* Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

*10 Quai du Port (Petit Pernod)*ի ծովահայեաց ընդարձակ սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նահապետ Մխիթարեան եւ զաւակունք (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տօնօեան եւ զաւակունք (Էքիւլի), Տէր եւ Տիկին Խըղաթ Աւետիսեան եւ զաւակունք (Տէսին), Միսաք Սիմոնեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Մկրտիչեան եւ եղբայրը՝ Տիգրան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Եղիշէ քհյ. Պարսամեան եւ զաւակունք (Իտալիա), Տէր եւ Տիկին Մովսէս Զախարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պօղոսեան եւ զաւակունք (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զախարեան եւ զաւակունք (Սէն Մօրիս), Յարութիւն Սալաքեան եւ մայրը (Լիոն), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Փրիվայի Հայ հայրենակիցներուն, որոնք անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ, (ծնեալ Զախարեան, 1905) զառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 29ին, Փրիվայի (Արտէշ) մէջ, եւ թաղումը կատարուեցաւ Ապրիլ մէկին Փրիվայի գերեզմանատունը, Իսկ թաղման օրը մահացաւ նաեւ փոքրիկն Յարութիւն Մխիթարեան 3 տարեկան եւ թաղուեցաւ Լիոնի գերեզմանատունը:

Տէսին, **1935**, Ապրիլ **6**

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30*ին Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ*

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ **Dr. BIDON**ի

Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու եւ Սպայից Դաշնակցութեան

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. **KRAFFT BONNARD**ի

(Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ (երեսփոխան)

ԱՆՏՐԷ ՖԷՎՐԻԷ (երեսփոխան), ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Սէնֆոնիք օրքէսդր՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, մեներգ՝ ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ ԸՆԿ. Վ. ՉԱՆՏԵԱՆի, արտասանութիւն Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆի կողմէ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ 2.30*ին ՍԷՐԲԻԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ***ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ***

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ***ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ*** ԵՒ ***ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ***

Հրաւիրուած են տեղւոյն Քաղաքապետը, Ոստիկանական Տեսուչը, Զինուորական Կառավարիչը եւ Երեսփոխանները:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի *1* ֆրանք:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN.
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 13 Avril 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2779

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ եւ ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

=o–o=

Բուն խնդիրը պիտի քննուի Ժընեւի մէջ

=o·o=

ԽԻՍՏ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ԻԶՕԼԱ ՊԷԼԼԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ինչպէս գրած էինք, Հինգշաբթի օր, 11 ապրիլ, բացուեցաւ Սթրէզայի խորհրդակցութիւնը (իտալական թերթերը չեն գործածեր «խորհրդաժողով» բառը): Թերթերը կը գրեն թէ շատ յուսալից են առաջին արտայայտութիւնները: Առտուան ժամը 10ին պատուիրակութեանց ինքնաշարժները ճամբայ ելան Բորոմեանց հիւրանոցէն, երթալու համար Լիտոյի նաւամատոյցը: Բոլոր կառքերը եւ փողոցները զարդարուած էին իտալական, ֆրանսական եւ անգլիական դրօշներով: Երբ հասան Իզօլա Պէլլա, ֆրանսական պատուիրակները ողջունուեցան Պ. Մուսոլինիի կողմէ, որ գիշերը այդ կղզին անցուցած էր: Խօսակցութիւն մը սկսաւ Իտալիոյ «Առաջնորդ»ին, Պ. Պ. Ֆլանտէնի եւ Լավալի միջեւ, քառորդ ժամու չափ, մինչեւ որ հասան Անգլիոյ ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Մաքտոնըլտ եւ Սըր Ճօն Սայմըն: Ժամը 11.30ին տեղի ունեցաւ պաշտօնական խօսակցութիւնը, Բորոմեանց պալատի մեծ դահլիճին մէջ: Բարեգալուստի ճառէն վերջ, Պ. Մուսոլինի անմիջապէս խօսք տուաւ Սըր Ճօն Սայմընի, որ երկարօրէն պատմեց իր եւ Պ. Իտընի ճամբորդութեան տպաւորութիւնները եւ այս առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները: Բազմաթիւ հարցումներ եղան Պ. Պ. Մուսոլինիի, Ֆլանտէնի և Լավալի կողմէ, լրացուցիչ լուսաբանութիւններ ստանալու համար: Յետոյ քննուեցաւ օրակարգի հարցը եւ միաձայնութեամբ որոշուեցաւ իբրեւ առաջին խնդիր նկատի առնել Ֆրանսայի բողոքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, Գերմանիոյ վերազինման եւ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման դէմ: Խորհրդակցութիւնը վերջացաւ ժամը 13.30ին, եւ յետոյ 26 հոգինոց սեղան մը տրուեցաւ, ի պատիւ երեք պետութեանց պատուիրակներուն եւ անոնց աշխատակիցներուն: Սեղանին կը նախագահէր Բորոմէօ կոմսուհին, իր աջ կողմն ունենալով Պ. Մաքտոնըլտը, իսկ ձախ կողմը՝ Պ. Ֆլանտէնը:

⁂ «Մաթէն»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ֆրանսա պահանջած է որ անմիջապէս տնտեսական եւ սեղանաւորական միջոցներ ձեռք առնուին այն պետութիւններուն դէմ որոնք չեն յարգեր իրենց միջազգային յանձնառութիւնները:

«Անգլիա ամէն բան պիտի ընէ, որպէսզի...»

Առաջին նիստին մէջ, Պ. Մաքտոնըլտ ճառով մը շեշտեց թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է ամէն բան ընելու, որպէսզի զօրացնէ եւ ապացուցանէ իր միութիւնը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ: «Ոչ մէկ ազգ պէտք է մտքէն անցընէ թէ Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա պիտի պառակտին որ եւ է հարցի մէջ որ կապ ունի Եւրոպայի ապահովութեան հետ»:

Յետոյ բացատրեց թէ Սըր Ճօն Սայմընի ճամբորդութիւնը, որ շատերու կողմէ անպատեհ կը համարուէր, կը ձգտէր ապացուցանել թէ Անգլիա հաճութեամբ չի դիտեր Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը: Այդ ճամբորդութեան նպատակն էր ելք մը գտնել, որպէսզի Գերմանիա վերադառնայ գործակցութեան, միւս պետութեանց հետ: Բրիտանական քաղաքականութեան հիմնական ձգտումն է ապահովել բոլոր պետութեանց գործակցութիւնը հաւաքական ապահովութեան համար եւ Անգլ. կառավարութիւնը պատրաստ է ամէն բան ընելու ի նպաստ այս ուղղութեան:

Այս յայտարարութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց, որովհետեւ մինչեւ այդ ժամը տիրող կարծիքն այն էր թէ Մեծն Բրիտանիա տարբեր դիրք պիտի բռնէ:

Այս առթիւ աւելորդ չէ յիշեցնել թէ բոլոր խօսակցութիւններն ու ճառերը գաղտնի կը պահուին, այնպէս որ թղթակիցները մեծ դժուարութեամբ տեղեկութիւններ կը քաղեն:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական տեսակէտը բանաձեւուած է հետեւեալ իմաստով.— «Պէտք է դատապարտել Գերմանիոյ կողմէ կատարուած բռնաբարումները եւ դատապարտել խստօրէն, բայց, միեւնոյն ատեն, պէտք է ստեղծել այնպիսի մեքենայ մը որ կարելի ըլլայ ապագային խափանել նմանօրինակ դէպքեր: Մէկ խօսքով, անհրաժեշտ է որ խաղաղութեան բարեկամ ազգերը պատուար մը կանգնեն գերմանական կամայականութեան դէմ, պատուար մը որուն ամբողջ բարձրութիւնը կարենան չափել Գերմանիոյ վարիչները»:

Արտակարգ միջոցներ զգուշութեան համար

Իտալական ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է Վէնետիկէն մինչեւ Իզօլա Պէլլա: Հարիւրաւոր գաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններ կը շրջին փողոցներու մէջ եւ շէնքերու բոլորտիքը: Գիշերը լուսարձակներ կը վառին եւ փաշական ջոկատներ արթնութեամբ կը կատարեն իրենց յանձնուած պարտականութիւնները: Ամէն օտար դէմք ուշադրութեամբ կը դիտուի եւ յատուկ ինքնութեան թուղթ կը պահանջուի բոլոր անոնցմէ որ կ՚ուզեն անցնիլ որոշ սահմանը:

Ինչպէս գրած էինք, ժողովասրահ-պալատը յատկապէս յարդարուած է այս խորհրդակցութեանց համար: Դահլիճը ինքնին շքեղ հաւաքածոյ մըն է գեղեցիկ նկարներու, կարասիներու եւ արձաններու: Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ Թամփէսթայի նկարներու հաւաքածոն: Այս մարդը ամբաստանուած ըլլալով թէ սպաններ է իր կինը, փախաւ Ճենովայէն եւ ապաստանեցաւ կոմս Վիթալիանօ Բորոմէոյի մօտ: Միլանէն ալ գեղարուեստական հրաշակերտներ փոխադրուած են: Գրեթէ անփոփոխ պահուած է Նափոլէոնի դահլիճը, ուր արքան կը պառկէր իտալական պատերազմին ատեն (1797): Իզօլա Պէլլա կեդրոն եղած է շատ մը կարեւոր ժողովներու, Սավուայի Էօժէն իշխանին օրերէն, 250 տարի առաջ:

Վաղուան թիւով

“ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ”
(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Իտալական անակնկալ մը

Ժողովին բացումէն քիչ առաջ, «Փօփօլօ տ՚Իթալիա» կը հրատարակէր նշանակալից խմբագրական մը: Այս թերթը Մուսոլինիի օրկանն է, եւ բոլորն ալ գիտեն որ «Առաջնորդ»ը յաճախ անստորագիր յօդուածներ կը հրատարակէ անոր մէջ, իր տեսակէտները պարզելու համար: Ի՞նչ կ՚ըսէր այդ յօդուածը: Սթրէզայի ժողովի սեղանին վրայ դրուած հարցը այս է,— Ի՞նչպէս փրկել խաղաղութիւնը գերմանական վտանգէն: Իտալիա կանխակալ ծրագիր չունի, բայց որոշեց զէնքի տակ պահել 600,000 հոգինոց բանակ մը եւ զայն ապահովել ամէնէն արդիական զէնքերով, ցորչափ չէ պայծառացած հորիզոնը: «Մենք այս ծրագիրը անհրաժեշտ տարր մը կը նկատենք ապահովելու համար ընդհանուր խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէջ եւ մանաւանդ ապահովելու համար մեր սեփական խաղաղութիւնը»:

Իտալական միւս թերթերն ալ նոյն իմաստով կ՚արտայայտուին: Ընդհանուր նշանաբանն է՝ «ոչ պատրանք, ոչ ալ երկիւղ»: Այս առթիւ կը ճշդուին երկու կէտեր.— 1. Որ եւ է դաշնագիր կամ պայմանագիր չպիտի կնքուի Սթրէզայի մէջ: Արդէն ժամանակն ալ շատ կարճ է (երեք օր), իսկ ուրիշ պետութիւններ բացակայ են: Սակայն կը յուսացուի սկզբունքի համաձայնութիւն մը կնքել, որ կրնայ շօշափելի ձեւ ստանալ յետոյ, մանաւանդ Ժընեւի մէջ.— 2. Սթրէզայի խորհրդակցութիւնները կը ձգտին դէպի գերմանական գործակցութեան մը ապահովումը, եւ ոչ թէ դէպի Գերմանիոյ պաշարումը:

Թերթերը կը գրեն թէ մասնաւորապէս լաւատես կ՚երեւան Ֆրանսայի պատուիրակները: Պ. Լավալ յայտարարեց թղթակիցներուն թէ «հետզհետէ աւելի լաւատես կը դառնայ»: Եւ աւելցուց.— «Մեր գործին մէկ երրորդը կատարեցինք»:

Առաջին օրը հրատարակուած իտալական զեկոյցը, որ շատ կարճ է, ծանուցանելով ժողովին բացումը, կ՚ըսէ թէ Պ. Մաքտոնըլտ պարզեց Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը: Իրիկուան ժամը 5ին Ֆրանսայի պատուիրակները բացատրեցին այն պատճառները որոնց հետեւանքով ստիպուած էին բողոքագիր մը ներկայացնել Ազգերու Դաշնակցութեան:

Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան յաջորդ օրը, ուրբաթ, եւ կը վերջանան այսօր, շաբաթ, քանի որ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գումարուի ապրիլ 15ին (երկուշաբթի):

Միայն ուժը կրնայ յաղթել Գերմանիոյ

Մարաջախտ Փէթէն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Լիոնի մէջ.

— «Ո՞վ կրնայ այնքան լաւատեսութեամբ տարուիլ, երեւակայելու համար թէ նոր խորհրդաժողովներ եւ նոր պայմանագիրներ պիտի բաւեն խորտակելու Գերմանիոյ տիրապետութեան կամքը, եթէ անոնց ետին չի գտնուիր ոյժ մը: Պատերազմէն խուսափելու համար միայն մէկ ելք ունինք,— զօրաւոր ըլլալ: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ Գերմանիան այժմ վիթխարի գործարան մըն է ուր գիշեր ցերեկ զէնք եւ ռազմանիւթ կը շինեն: Գաղտնիք չէ նաեւ իր երկար ատենէ ի վեր մարզուած զինուորներու թիւը: Եթէ Գերմանիա չունի տեւական սպառնալիքով մը ճնշելու Եւրոպայի վրայ, ինչո՞ւ եւ որո՞ւ դէմ վերազինման այս տենդը: Գերմանիա չպիտի համակերպի իր խաղաղասիրական պարտաւորութեանց, մինչեւ որ իր դիմացը չտեսնէ ուժ մը, կարող՝ զանոնք պարտադրելու: Այն օրը որ Ֆրանսա տկար ըլլայ եւ զինաթափ, պատերազմը պարզապէս Թուականի խնդիր մը պիտի դառնայ: Եթէ Ֆրանսա չուզեր նոր արշաւանքի մը վտանգին ենթարկուիլ, պէտք է որ գիտնայ արիաբար հաւանիլ իր զինուորական պարտաւորութեանց անհրաժեշտ աճման: Երկամեայ զինուորութիւնը միայն կրնայ Ֆրանսայի ժողովուրդին անդորրութիւն ապահովել, վստահութիւն ներշնչել աշխարհին եւ իր զինակիցներուն եւ կարելի դարձնել Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդումը: Զօրաւոր ըլլանք, որպէսզի կարենանք խաղաղութիւն պարտադրել»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՈԳԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

=o=

Դէզ մը նամակներ՝ սեղանի վրայ: Փարիզէն թէ գաւառէն:

Խմբագիրը կը կարդայ, կը պատմէ, ու կը հարցնէ դառնութեամբ.

— Ի՞նչ պատասխանենք, կամ ի՞նչպէս պատասխանենք, որպէսզի լոյս մը ծագի: Զոյգ «օֆիս»ներո՞ւն յանձնենք, Պուլվառ Օսմանի՞ն թէ իրաւագէտ խորհրդականներու ...

Երբեմն պարագաներ ալ կան, որոնց կարելի չէ պատասխանել, առանց թիւրիմացութիւն ստեղծելու:

Բայց լռութիւնն ալ չկամութեան կամ անտարբերութեան կը վերագրուի: Ուրեմն, կը յիշեցնեմ առ որ անկ է, իրաւասու թէ խնդրարկու.—

1. ԼԷ ՎԱՆՍ.— Մեր գաղութին մէջ կան **15 — 16** տարեկան պատանիներ, որոնք մինչեւ հիմա ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն եւ վկայական առած են: Ի՞նչ կարգադրութիւն եղած է, որպէսզի աշխատաւորի անձնագիր ըստանան:

Պատասխան.— Կը յիշեցնենք Աշխատանքի նախարարին վերջին պատասխանը, ուղղուած Միացեալ Յանձնաժողովին, դժբախտաբար ոչ բաւարար: (Տես «Յառաջ», 10 ապրիլ):

2. ՓԱՐԻԶ.— Եղբայրս, որ 24 տարեկան է, 12 տարեկանէն ի վեր կը գտնուի Փարիզ, ունի մասնագիտութիւն եւ կ՚աշխատի հաստատութեան մը մէջ ուր նշանակուած է «շէֆ»: Աշխատանքի նախարարութեան ներկայացած է բոլորովին կանոնաւոր թուղթերով, գործատէրէն ալ վկայական ունի, բայց տակաւին հարիւրնոց թուղթ կ՚առաջարկեն: Ի՞նչ կրնանք ընել, քանի որ այդ պարագային պիտի զրկուի աշխատանքի արտօնութենէ:

Պատ.— Դիմել Գաղթ. գրասենեակ:

3. ՓԱՐԻԶ.— «Մառշէն» ըլլալ կ՚ուզէինք, դժբախտաբար մերժեցին **récepissé de déclaration**ը տալ, ինչ որ անհրաժեշտ է: Գիտէ՞ք ելք մը:

Պատ.— Նոյնպէս:

4. ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցագրի պատմութիւն: Իր պատմելով, զոհ է գացեր «սըմսար»ի մը, եւ զրկուելով բոլոր թուղթերէն եւ անելի մատնուած:

Պատ.— Յանձնել փաստաբանի մը, որպէսզի ուսումնասիրէ:

5. ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նաւահանգստի բանուորներ: Անելի մատնուած են, ինքնութեան թուղթերու նորոգման տուրքի: (Մանրամասնութիւններ կը պակսին):

Պատ.— Դիմել Միացեալ Յանձնաժողովին, յստակօրէն պարզելով հարցը:

Առ այժմ այսքան:

Այս պատասխանները ունի՞ն որ եւ է գործնական արժէք:

Անշուշտ ոչ:

Խմբագրի մը համար նիւթապէս անկարելի ըլլալով ուսումնասիրել եւ հետապնդել այսպիսի հարցեր եւ մանաւանդ ուղղակի թղթակցութիւն պահել իւրաքանչիւր խնդրարկուի հետ, կը մնայ ի հարկին հրապարակաւ արծարծել զանոնք, որպէսզի ճար մը գտնողը յառաջ նետուի: (Պատրաստ ենք հաղորդելու մանրամասնութիւնները):

Եւ այս՝ այն վստահութեամբ թէ բոլոր իրաւասուները հայերէն թերթ կը կարդան, եւ մանաւանդ օրը օրին կը հետեւին այս հոգերուն եւ հարցերուն:

Երբ ամէն մէկը հաւատարմօրէն կատարէ իր պարտականութիւնը, չէ՞ք հաւատար որ եթէ ոչ լոյս մը, գոնէ յոյս մը կը ծագի:

ՎԱՀԷ

Պ. ՄՈՒԹԷ (Mr. MARIUS MOUTET)

Տրօմի երեսփոխանը, որ ծանօթ է տարագիրներու վիճակի բարւոքման համար կատարուած սրտցաւ աշխատանքներով եւ որ այս գիշեր կը խօսի Լիոնի մէջ, Ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՕԴԱՅԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ ԳՆԵԼ ԱՅԺՄԷՆ

Նոր պատսպարաններ պիտի շինուին

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կը հաղորդէ.—

Չորեքշաբթի ու հինգշաբթի ոստիկանական վերատեսչութեան մէջ գումարուեցան կրաւորական պաշտպանութեան երկու յանձնախումբերը, մասնաւորապէս քննելով պատսպարաններու եւ կազարգել դիմակներու խնդիրը: Կազարգել դիմակներու մասին յանձնախումբը բաղձանք յայտնեց որ ժողովուրդին յիշեցնեն անոնց անհրաժեշտութիւնը:

Այս նպատակով նորէն պիտի հրատարակուին անունները այն հաստատութեանց ուր ժողովուրդը կրնայ գտնել վաւերացուած և ստուգման ենթարկուած կազարգել դիմակներ: Մասնախումբին կարգ մը անդամները, ի մէջ այլոց Պ. Քլինկ, Փարիզ քաղաքի բնալուծարանի տնօրէնը, Պ. Տիւպրիսէ, արհեստից թանգարանի քիմիագէտութեան փրոֆէսէօրը եւ գնդապետ Իսլէր, հրշէջ գունդի հրամանատարը յիշեցնելով թէ այժմ վաւերացուած կազարգել դիմակները ազդու պաշտպանութիւն մը կ՚ապահովեն վնասակար կազերու մթնոլորտի մը մէջ եւ թէ անոնց գործածութիւնը անհրաժեշտ է նոյնիսկ պատսպարաններու մէջ, պնդեցին որ այս իմաստով զեկոյց մը հաղորդուի ժողովուրդին: Ասկէ զատ կարեւոր է գիտնալ թէ դիմակները լաւ վիճակի մէջ կը մնան, եթէ գործածողները համակերպին անոնց կցուած օրինական հրահանգին տրամադրութեանց: Միւս կողմէ հարկ է ազդարարել ժողովուրդին թէ իր շահը կը պահանջէ կազարգել դիմակներ ճարել, որովհետեւ անոնց շինութիւնը կրնայ զարգանալ միայն եղած ապսպրանքներու համեմատութեամբ: Հետեւաբար կարելի չէ սպասել որ յանկարծ գոհացում տրուի միեւնոյն ժամանակ եղած մեծաքանակ խնդրանքներու:

Ինչ կը վերաբերի պատսպարաններու, բոլոր անոնք որ օգտագործելի են՝ ցուցակագրուած են Սէնի նահանգին մէջ եւ օգտակար պաշտպանութիւն կ՚ընծայեն: Այն տուներուն մէջ ուր հաստատուած են այս պատսպարանները, անոնց տէրերուն մասնաւոր ազդով մը պիտի հաղորդուի պատսպարուելիք անձերու թիւը: Միւս կողմէ հրապարակներու վրայ մասնաւոր եւ տեսանելի ազդանշանով մը ժողովուրդին պիտի ծանուցուին այն պատսպարանները որոնք բաց են անցորդներուն համար:

Օգտագործելի պատսպարանները հաւասար կերպով բաժնուած չեն նահանգին տարածութեան վրայ: Առաջարկներ պիտի ըլլան լրացուցիչ պատսպարաններ շինելու քաղաքին այն մասերուն մէջ, որոնք զրկուած են խոշոր շէնքերէ: Բայց, ինչպէս գրած էր բարձր հեղինակութիւն մը, օդային յարձակումներու դէմ պաշտպանուելու համար, կարելի չէ ամէն տեղ շինել պատսպարաններ եւ կատարեալ պաշտպանութիւն ապահովել, որովհետեւ զինները շատ սուղ են: Արուարձաններու մասին ալ միջոցներ խորհուած են:

Երկու մասնախումբերը այս բոլորէն զատ հետեւեալ բաղձանքները յայտնեցին.— Նոր տուներու մէջ պարտաւորիչ դարձնել ամրացեալ մառաններու (**cave**) շինութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ օգտագործել իբրեւ պատսպարան: Այդ շէնքերուն տանիքը այնպէս մը շինել որ պաշտպանուին հրձիգ ռումբերուն դէմ: Այժմ շինուած բոլոր տուներուն համար յանձնարարուի.— 1. Ամրացնել մառանները ուր որ կարելի է եւ յարմարութիւններ ստեղծել կազի դէմ պաշտպանուելու համար:

2.— Շէնքերու առիքները (թավան իչի) մաքրել բոլոր դիւրավառ նիւթերէ եւ աւազի փոքր պահեստ մը ունենալ, որ բաւէ անմիջապէս ծածկելու այդ առիքներու տախտակամածը, երկու-երեք սանթիմէթր թանձրութեամբ:

Վերջապէս մասնախումբերը խնդրեցին ոստիկանական վերատեսուչէն միջոցներ ձեռք առնել վտանգի ազդարարութեան փորձերու մասին:

Նոր դատապարտութիւններ Յունաստանի մէջ

Սելանիկի առաջին զինուորական ատեանը արձակեց իր վճիռը Սէրէզի հետեւակազօրքի գունդի ըմբոստներու մասին: Ատեանը նկատի առնելով մեղմացուցիչ պարագաները, մշտնջենական բանտարկութեան դատապարտեց հինգ գլխաւոր ամբաստանեալները, որոնց համար մահապատիժ պահանջած էր ընդհանուր դատախազը: Երկու ամբաստանեալներ դատապարտուեցան քսան տարի բանտարկութեան եւ աստիճանազրկման, երկու հոգի՝ ութ տարուան եւ աստիճանազրկման, երեք հոգի՝ չորս տարուան, չորս հոգի՝ վեց ամսուան: 16 ամբաստանեալներ ալ արձակուեցան: Դատապարտեալներուն գոյքերը պիտի գրաւուին, մինչեւ 500 միլիոն դրախմիի հասնող գումար մը, իբրեւ հատուցում պետութեան:

Երէկ, ուրբաթ, զինուորական ատեան մը սկսաւ դատել Սիտիրօքասթրոյի (Տէմիր Հիսար) պահակազօրքէն 52 ապստամբներ, ինչպէս եւ 23 քաղաքացիներ, Սէրէզի շրջանէն: Յառաջիկայ շաբթու Լարիսայի մէջ պիտի դատուին 42 Վենիզէլոսեան ծերակուտականներ, երեսփոխաններ եւ օրագրողներ, բոլորն ալ Սելանիկէն:

⁂ Իբրեւ հետեւանք մաքրագործման տնօրինութեանց, տասը փրոֆէսէօրներ պաշտօնանկ եղան Աթէնքի համալսարանէն, հինգ փրոֆէսէօրներ՝ Սելանիկի համալսարանէն, եօթ փրոֆէսէօրներ՝ Աթէնքի արհեստից վարժարանէն,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ եւ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Խորհրդային շարժանկարի 15ամեայ տարեդարձին առթիւ, Հայկոմկուսի քարտուղար Աղասի Խանջեանն ընդունած է Հայաստանի շարժանկարի ղեկավարները, աշխատակիցներն ու խորհրդային գրողներ, կարեւոր յայտարարութիւններ ընելով:

Հայկական շարժանկարը մեր գեղարուեստի նոր ճիւղը կը կազմէ եւ, բնական է, ունի շարք մը թերութիւններ: Օրինակ կը բացակային զաւեշտական, երգիծական եւ մանկական նկարներ, ինչպէս եւ որոշ նկարներ անյաջող են ելած: Ի հարկէ, այդ բացերը ժամանակի ընթացքին կը վերանան եւ Հայաստանի շարժանկարը զարգանալու բոլոր հնարաւորութիւններն ունի: Սակայն, Խանջեանի մատնանշած թերութիւնները յատուկ են ոչ միայն շարժանկարին, այլ եւ Հայաստանի գեղարուեստի բոլոր ճիւղերուն: Որո՞նք են այդ թերութիւնները:

Հիմնականը գաղափարական թերացումն է: Խորհրդահայ արուեստը դեռ չէ ազատագրուած «ազգայնական գաղափարաբանութենէն» եւ երբ խորհրդային որոշ մտաւորականներ կ'ըսեն, թէ «փոքր ժողովուրդները հնարաւորութիւն չունին իրենց մշակոյթը եւ գրականութիւնը զարգացնելու եւ կուլ են գնալու մեծ ժողովուրդներին», անոնք պարզապէս կը կրկնեն «Դաշնակ թափթփուքների բամբասանքները»:

«Այս դեմագոգիան փաստօրէն արտայայտում է նացիոնալիստական տարրերի դժգոհութիւնն ազգային կուլտուրայի զարգացման լենինեան–ստալինեան սկզբունքի դէմ: Մարդիկ չեն ցանկանում հաշտուել ազգային ձեւով անընդհատ բարգաւաճող մեր կուլտուրայի սոցիալիստական բովանդակութեան հետ, այդ բովանդակութիւնն իրենց նացիոնալիստական քիմքին չի գալիս, այդ պատճառով էլ նրանք բռնում են կեղծիքի եւ դեմագոգիայի ուղին»:

Մէկ խօսքով, «հայկական նացիոնալիզմն» է, որ բոյն է դրած Հայաստանի մշակոյթի բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

«Ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային» սկզբունքը, որ տարիներէ ի վեր համայնավարները կը գործադրեն մշակոյթի մարզին մէջ, դեռ եւս հարկ եղած լրջութեամբ չէ ուսումնասիրուած գաղութներու մէջ: Շատ շատերը չեն նկատեր այն խոշոր վտանգը, որ կը սպառնայ մեր ազգային մշակոյթին «միջազգային բովանդակութիւն» կրող նշանաբանը:

Ազգային մշակոյթը բնորոշող յատկանիշը ոչ միայն ձեւը — լեզուն է, այլ գերազանցապէս բովանդակութիւնը: Իսկ երբ բովանդակութիւնը «միջազգային» է, այդ կը նշանակէ որ մշակոյթը կ'ընթանայ ապազգային ուղիով: Եւ ոչ միայն ապազգային, այլ եւ ռուսական: Որովհետեւ խորհրդային պետութիւնը կազմուած է բոլոր ազգութիւններու միացումով — Խորհ. Միութիւն — եւ այդ Միութեան մէջ իր քանակով ու որակով գերակշիռ դեր կը կատարէ Ռուսաստանը եւ ռուսական զօրաւոր մշակոյթը, հետեւաբար, շատ բնական է, որ ռուսական ազդեցութիւնը մեծապէս կը տիրապետէ ազգութիւններու մշակոյթներու բովանդակութեան վրայ: Իսկ «սոցիալիստական», «ինտերնացիոնալիզմ» բառերը սոսկ վարագոյրներ են, որոնց ետին ծածկուած է ռուսական մեծապետութիւնը: Ոչ ոք կրնայ ժխտել, որ ընկերվարութենէն ու միջազգայնականութենէն շատ քիչ բան է մնացած խորհրդային աշխարհին մէջ:

Շատ պարզ է, որ ռուսական վտանգը մօտէն շատ աւելի լաւ կը զգան այն «ինտելիգենտ»ները, որոնք կը հանդիսանան հայ մշակոյթի ստեղծագործողներն ու յաւերժացնողները: Եւ եթէ անոնք կը պնդեն թէ մեր մշակոյթը կուլ կ'երթայ ռուսական մշակոյթին, այդ ոչ թէ դաշնակցական տեսակէտ է, այլ զգան իրողութիւն:

Որ եւ է մշակոյթի զարգացում նախ եւ առաջ կը պահանջէ ստեղծագործական ազատ պայմաններ: Երբ մարդկային միտքը եւ գրիչը կաշկանդուած են ու տիրող կուսակցութիւնը կը հարկադրէ ենթարկուիլ իր պահանջներուն ու տեսակէտներուն, բնական է, որ բռնաբարուած միտքը թռիչքներ չի կրնար ունենալ: Այդ է պատճառը, որ անգամ Չարենցի եւ Ակսել Բակունցի նման տաղանդները կը խամրին ու կէս ճամբան կը մնան: Իսկ երբ օրուան իշխանաւորներուն դուր գալու եւ անոնց կողմէ եղած պատուէրներուն յարմարելու միտում կը ծագի, այլ եւս ստեղծագործութիւնը կը վրիպի իր նպատակէն եւ գրականութիւնը չի ծառայեր իր կոչումին:

Այս տարրական ճշմարտութիւնն է պատճառը, որ Հայաստանի շարժանկարը մինչեւ այժմ չէ ստեղծած «մեր յեղափոխական անցեալը եւ մանաւանդ մեր սոցիալիստական հայրենիքը շինարարութիւնը արտացոլող նկարներ»:

Ընդհակառակն, այդ նպատակով եղած արտադրութիւնները «չեն կարողացել պատմական ֆոնը պատկերել ճիշդ կերպով եւ խարակտերները (նկարագիր) ոչ թէ ձուլւում ու պայմանաւորւում են այդ պատմութեամբ, այլ գործում են նրան զուգահեռ, եւ դա կազմում է նկարի հիմնական թերութիւնը: Յեղափոխական գործիչները հանդէս են գալիս ինչպէս ստանդարտ եւ որպէս խարակտերներ շատ քիչ են տարբերւում իրարից: Մեր հակառակորդները պատկերուած են ոչ ռէալիստօրէն, կարիկատուրային ձեւով, որը նկարում թուլացրել է այն դժուարութիւնները, որի պայմաններում Հայաստանի բանւորներն ու գիւղացիները հերոսաբար պայքարել են Դաշնակցական դաժան լծի դէմ»:

Խանջեան այդ թերացումը կը վերագրէ այն բանին, որ խորհրդային արուեստագէտը չի կապուած «սոցիալիստական շինարարութեան պրակտիկայի հետ» եւ կ'անցնի անոր կողքէն: Եթէ գեղարուեստը «սոցիալիստական» շինարարութեան մէկ մասնիկն է, հետեւաբար գեղարուեստագէտը կապուած է այդ շինարարութեան «պրակտիկայի» հետ: Սակայն, երբ ստեղծագործողէն կը պահանջուի, որ արտադրէ այնպիսի երկեր ու նկարներ, որոնք չեն համապատասխաներ իրականութեան, բնական է, որ արդիւնքը պիտի ըլլայ «ստանտարտ» ու «կարիկատուրա»:

Երեւակայեցէք, որ օր մը «Կենտկոմի ագիտբաժնի» վարիչը կը պահանջէ շարժանկարի բեմադրիչէն արտադրել պատմական նկար մը, որու մէջ դաշնակցական վարչաձեւը պէտք է ներկայացուի վայրագ ու դաժան եւ Դաշնակցականները հրէշներ ու թալանողներ: Ատոր դիմաց, խորհրդային կարգերը դրախտի նմանցնել, իսկ համայնավարները վեհ գաղափարական, անվեհեր պայքարողներ ու ազնիւ մարդիկ: Ի հարկէ, բեմադրիչը գիտէ, որ ոչ անցեալը եւ ոչ ալ ներկան չեն համապատասխաներ իրականութեան: Սակայն, իր կաշին փրկելու համար, կը կատարէ պատուէրը: Այլ եւս անոր մէջ արուեստագէտը չէ, որ կը խօսի: Այլ դժբախտ մասնագէտ մը, որ պարտաւոր է ենթարկուիլ Խանջեաններու քմահաճոյքին: Արդիւնքը՝ պատմական խեղաթիւրում, միօրինակութիւն եւ ծաղրանկար:

Իսկ ընդհակառակն, այն նկարները, որոնք հարազատօրէն կ'արտայայտեն անցեալը (Նամուս, Զար Ոգի, եւն.), ինչպէս Խանջեանը կը խոստովանի, շատ յաջող են ելած: Վերջ ի վերջոյ թէ «Նամուս»ը եւ թէ «Երկու գիշեր» (Մայիսեան ապստամբութիւնը) նկարներն արտադրողները նոյն բեմադրիչներն են: Եթէ առաջինը յաջող է, իսկ երկրորդն անարժէք, կը նշանակէ, որ պատճառը Խանջեանի կարծածէն շատ աւելի խոր է:

Այս տեսակէտէն շատ հետաքրքրական երեւոյթ է, որ խորհրդային արուեստագէտներն ամէն կերպ կը խուսափին ներկայէն եւ անցեալն է որ կը քաշէ զիրենք, որովհետեւ այնտեղ ստեղծագործութիւնը ազատ է հեղձուցիչ կաշկանդումներէ: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ Խանջեան ինք.

— «Մեզանում կան արուեստագէտներ, որոնք զանազան պատրուակներով իրենց ստեղծագործութեան մէջ կոյր են ձեւանում մեր սոցիալիստական առօրեայի հանդէպ, չւում են դէպի պատմութեան հեռուները, սակայն այդ պատմութիւնը տալիս են ոչ թէ բանուոր դասակարգի պայքարի ու յեղափոխական պրակտիկայի այսօրուայ բարձունքներից, այլ որպէս «ինքնանպատակ», իսկ յաճախ նացիոնալիստական գունաւորութեամբ, ներկայից խուսափելու եւ անցեալի իտէալականացման մարմաջներով: Անցեալի՝ որպէս դասակարգային պայքարի պատմութեան՝ մարքսիստական ըմբռնումն ու պատկերումը նոյնպէս կազմելու է մեր արուեստի պատուաւոր թեմաներից մէկը: Սակայն նրանք, ովքեր դիմում են անցեալին ոչ թէ այդ կերպ ճիշդ պատկերելու այն, այլ ներկայից փախուստ տալու համար, այդպիսիները հէնց առաջին իսկ քայլից դատապարտուած են անյաջողութեան»: («Խ. Հ.», մարտ 22):

Խանջեան տրամաբանօրէն պիտի եզրակացնէր թէ հայ ազգային արուեստը եւ արուեստագէտի ստեղծագործ ոգին միայն անվերջ փականքի տակ պահելու բոլոր ճիգերը նոյնպէս անյաջողութեան են դատապարտուած:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

— o —

Մամուլը ժողովուրդի մը զգացումներուն ու անոր հոգեկան բարձրութեան եւ ձգտումներուն հայելին է: Ինչքան մանրամասնութեամբ եւ բազմակողմանի կերպով քննուի այս ընդհանուր խօսքը, այնքան աւելի կը հաստատուի անոր բացարձակ ու անառարկելի ճշմարտութիւնը:

Այս պարագան հիմ առնելով, եթէ փորձենք մտնել մեր ժողովուրդի կեանքին ընդհանուր պատկերը ցոլացնող առօրեայ հայ մամուլի ասպարէզին մէջ, ինչե՛ր կարելի չէ տեսնել, ինչ տխուր եւ այպանելի տեսարաններ պիտի պարզուին մեր առջեւ, — բացարձակ անհոգութիւն մեր մեծասքանչ լեզուի մասին, աղճատում, անպատասխանատուութիւն ու ապերասան անգթութիւն մեր գեղեցիկ մշակոյթի օրէնքներուն հանդէպ:

Անոնք որ հնարաւորութիւն ունին հետեւելու յատկապէս մեր մամուլին մէջ մշակուած գրականութեան, պիտի հաստատեն մեր ըսածները: Օրաթերթեր կան որ երբ ձեռք կ'առնես աչքէ անցընելու, արդէն ուշադրութիւնդ կը գրաւէ անփութութիւնը հրատարակիչներուն եւ խմբագրողներուն, խմբագրական սխալներէն մինչեւ ծանուցումներու բաժինը: Ամբողջ նախադասութիւններ կան, որոնց բառերու դասաւորումը նախատինք է մեր լեզուի օրէնքներուն, եւ ոչ մէկ վերլուծման կը դիմանան:

«Յօդուածներ» կան, գիրերը հայերէն, բառերը նմանապէս, բայց ամբողջութիւնը կարդալով չես կրնար հասկնալ թէ ի՛նչ է յօդուածագրին միտքը, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ: Տարտամ ու անիմաստ նախադասութիւններ, չքնաղ բառակոյտերու շարան մը, մէկը միւսին վրայ նետուած, առանց անոնց տէրն ու տիրականը փնտռելու, առանց զանոնք քերականութեան եւ մեր լեզուի կանոններուն եւ օրէնքներուն պատշաճեցնելու: Հարցնող — փնտռող ո՞վ. հայերէն գիր, հայերէն թերթ. մնացեալը ... «Ձի Աստուած ընդ մեծ է»: Ինչ կ'ուզես գրէ. կամքիդ ու զածդ հասէ ... տէրը անունը մամուլ ա չէ՛»:

Քաղաքական լուրեր, թարգմանութիւններ, անկապակից, անիմաստ նախադասութիւններով, գլխի պտոյտ տալու չափ աղաւաղուած, որո՞ւն պիտի հասկցնես թէ երբ օտար նախադասութիւններ բառ առ բառ թարգմանուին եւ եղած ձեւով թուղթին յանձնուին, ոչ միայն համեստ ընթերցող մը, մեր լեզուագէտներն ալ անոնց մէջէն դուրս չեն կրնար գալ:

Մեր առօրեայ մամուլի վարիչներէն, խմբագիրներէն ու յօդուածագիրներէն քանի՛ քանիներ լեզուի ու գրականութեան սրբատաճարէն դուրս պիտի վռնտուէին, զայն առեւտուրի ու շահագործումի վերածած ըլլալնուն համար, եթէ հսկող ու զուրգուրացող Նաղովեան մը ունենայինք:

Ֆրանսերէն լեզուի օրէնքներուն ծանօթ չըլլալով իսկ, շատ յաճախ պատահած է, որ քաղաքական լուրի մը ընթերցման միջոցին, անոր Ֆրանսերէնէն շատ աւելին հասկցած եմ, քան այդ միեւնոյն լուրի զանազան հայ թերթերու մէջ երեւցած թարգմանութիւններէն:

Եւ դեռ չենք ուզեր իր բոլոր մանրամասնութեամբ ներկայացնել աւելի խորշելի երեւոյթ մը, որ սովորամոլութիւն դարձած է կարգ մը «յօդուածագիր» տափակութիւններու համար: Անոնք իրենց ամբողջ զունաւոր տգիտութեամբ կը քաշքշերուին կարգ մը օրաթերթերու կողմէ, աղճատելով մեր գեղեցիկ բարբառը: Մինչդեռ շատոնց իրենց արժանի տեղերը գտած պէտք է ըլլային, եթէ այդ մամուլի վարիչները հայ լեզուի ու մշակոյթի հանդէպ զոյզն ակնածանք եւ գուրգուրանք ունենային: Ակնարկս մեր ներքին խնդիրներու եւ պայքարներու առթիւ գրուած յօդուածներու մասին է. ի՛նչ աղտոտ լեզու.. ի՛նչ զռեհկութիւններ: Հապա պայքարի ձեւե՞րը,— անյատակ տգիտութիւն եւ մեծամտութիւն: Սորվելէ առաջ սորվեցնելը «հայկական առաքինութիւն» դարձած է կարծէք:

Եւ այս բոլորին ի տես ինչո՞ւ չխօսիլ բարձրաձայն ու արդար հպարտութեամբ, հոգ չէ թէ մահացու մեղք համարուի այդ, հաւատացածոյ եւ քինախնդիր մարդոց կողմէ, որ եթէ մեր արտասահմանեան մամուլի որոշ մասին մէջ այնքան աղճատուած ու լլկուած է մեր սքանչելի բարբառը, կայ եւ դաշնակցական մամուլը, այնքան տարածուած, այնքան բազմակողմանի նիւթերով հարուստ ու տիրապետող, ինքնատիպ ու նախանձախնդիր, որ իր գուրգուրանքով ու հոգածութեամբ (մեր լեզուի մշակման ու զարգացման տեսակէտով), վե՛ր, շատ վեր ու բարձր է: Առանց նախընտրութեան դաշնակցական թերթերէն որ եւ է մէկուն մէկ քանի թիւերու բաղդատութիւնն ու համեմատութիւնը ուրիշ հաստատութիւններու օրկաններուն հետ, ինքնին եւ անմիջապէս պիտի հաստատէ մեր ըսածներուն ճշմարտութիւնը: Ես վստահ եմ, որ հրատարակութեան համար դաշնակցական մամուլի ղրկուած բոլոր յօդուածներն ու գրութիւնները եթէ նոյնութեամբ հրատարակուէին, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ հայ թերթեր, թուղթին էջերը սեւցնելու համար միայն, այն ատեն «Յառաջ»ը, «Յուսաբեր»ն ու «Հայրենիք»ը դէթ օրական երեք անգամ կարելի էր հրատարակել:

Մեր լեզուին ու գրականութեան զարգացման ու ճոխացման համար ճշմարիտ մտահոգութիւն եւ գուրգուրանք կայ դաշնակցական մամուլի կողմէ: Նոյն իսկ ներքին պայքարներու առթիւ ամենախիստ լեզուով գրուած յօդուածներու մէջ, չափաւորութիւն, ճաշակ, խղճմտութիւն ու պատասխանատուութեան զգացում կը տեսնուի ուղղակի կամ անուղղակի Դաշնակցութեան դրօշը կրող բոլոր հրատարակութեանց եւ օրկաններու մէջ:

Դաշնակցութեան մամուլին հետեւող մը չի կրնար բաժնուիլ անկէ, հոգ չէ թէ ամենափոքր չափով իսկ մերձաւորութիւն չունենայ Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան եւ անոր ազգային քաղաքական աշխարհահայեացքին հետ:

Եւ ինչպէս որ մօտ կէս դար Դաշնակցութիւնն է եղած մեր ժողովուրդի թէ գէշ, մշուշոտ ու լուսաւոր օրերու անբաժան ընկերակիցը, անոր ազատութեան ճամբան լուսաւորող ջահակիրը, անոր ազգային իրաւունքներու պաշտպանն ու մեր կորսուած դատը հետապնդող անխոնջ ռահվիրան, այնպէս ալ միեւնոյն զոհաբերութեամբ, նուիրուած հոգիով ու խանդավառ ստեղծագործութեամբ, դաշնակցական մամուլն ու մտաւորականութիւնը, դաժան պարտականութեան կոչումի մը բարձր գիտակցութեամբ, կը զարգացնեն ու կը ճոխացնեն մեր ազգային մշակոյթը, տիպար օրինակ մը դառնալով:

Ահա թէ ինչու ճշմարիտ ազգային հպարտութիւն մը կը կազմէ դաշնակցական մամուլը, հազարաւոր գիտակից հայ երիտասարդներուն համար, հարաւային ու հիւսիսային Ամերիկաներէն մինչեւ հեռաւոր Իրանն ու ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ:

Ու ահա նաեւ այն բացորոշ ու ճշմարիտ պատճառը դաշնակցական մամուլի այնքան տարածուած ու փնտռուած ըլլալուն:

Լ. ՄԵԼԻՔՍԵՏԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՋԻՕԿՈՆԴԱ»

Հ. Կ. Խաչի երկու մասնաճիւղերու (Փարիզ – Քաշան) կազմակերպած թատերական ցերեկոյթը՝ Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ՝ անցեալ կիրակի գրաւած էր կոկիկ բազմութիւն:

Կը ներկայացուէր Կ. տ'Անունցիոյի յայտնի տռամը:

Ընտրութիւնը բարեյաջող չէր, տրուած ըլլալով սրահին եւ բեմին անյարմարութիւնը, եւ մանաւանդ խաղին պարտադրած եւ դերասաններէն պահանջուած խստապահանջ պայմանները:

Անշուշտ կարելի է միշտ հայկական չափանիշը հրապարակ նետել, արդարացնելու համար թերիները եւ կքումները:

Այդ դիւրին չքմեղանքի արժէքի մասին անցեալները առիթը ունեցայ խօսելու այս սիւնակներուն մէջ: Զայն տի վերադառնամ հոն, այնքան անիմաստ է եւ խախուտ յայտնուած տեսակէտը:

Թատերախաղեր կան՝ որոնց անունները — փարիզահայ թատրոնին ներկայ ողորմելի պայմաններուն մէջ — պէտք է սրբել խաղացանկին վրայէն, մինչեւ որ…

«Ջիոկոնդա»ն իր բարդ ու խորութեան մէջ այրող հոգեբանութեամբ, նաեւ անմատչելի էր սրահը լեցնող հասարակութեան ինը – տասներորդ մասին:

Տ'Անունցիոյի բանաստեղծական խօսքերը, պատկերները, գրեթէ այլաբանական ու խորհրդաւոր նախադասութիւնները ըմբռնելու եւ ճաշակելու համար անհրաժեշտ է գրական որոշ զարգացում եւ հոգեբանական յատակատեսութիւն:

Այլապէս իր նիւթը կը մնայ առեղծուածային եւ մտապատկերները մութ եւ ձանձրանալի — ինչպէս եղաւ շատերուն համար:

Չորս արարուածի մէջ կատարուող ողբերգութեան նիւթն է՝ գրեթէ դասական կնճիռը — արուեստին եւ կնոջ սէրերուն մէջ տարուբեր արուեստագէտի մը հոգիին տուայտանքը, վիշտը, երազները եւ ընդվզումները, այդ բոլորը շեշտուած մեծ բանաստեղծին ճախրող նախադասութիւններով, հոգեխռով փիլիսոփայութեամբ:

Արձանագործ Լուչիօ Սէտալա կը սիրէ՞ իր գեղարուեստական յղացումները մարմնացնելու իբրեւ օրինակ ծառայող գեղանի Ջիոկոնդան:

Իր կինը՝ Սիլվիա, այդպէս կը գուշակէ. նախանձոտ է ան՝ բայց համակերպող պահ մը:

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

— Մտաւոր զարգացման արգելք է աշխարհաբարը:

— Մտաւոր զարգացման արգելք է գրաբարը:

— Աշխարհաբարին յարգ տալ՝ գրաբարին դէմ անիրաւութիւն մըն է:

— Անիրաւութիւն է իւրաքանչիւրին իրաւանց սահմանը չյարգել:

— Բայց վերջապէս ատոր գոյութիւնը գրաբարի արգելք է:

— Այո՛. վասնզի գրաբարը վերջապէս պէտք է արգիլուի ու լռէ:

Այտընեանի հեղինակաւոր գրիչն է կազմեր այս տրամախօսութիւնը:

Այսպիսի վիճաբանութեան կրակէն անցեր է ամէն նոր լեզու, կրնանք ըսել:

Գերմաներէնը, որ լատին մատենագիրներու հեգնանքի առարկայ էր, այնպէս որ Յուլիանոս Ուրացող գիշատիչ թռչուններու կռնչիւնին կը նմանցնէր, մինչեւ իսկ Գերմանացիք կը վարկաբեկէին զայն. այնպէս Օտֆրիտ անուն բանաստեղծը կ'ըսէ.— «Այս բարբարոս լեզուն կոշտ է եւ վայրենի, քերականական բարեկարգիչ սանձի անընտել: Ժբ. դարուն Փէռ Վիտալ աշուղը շան հաջոց կ'անուանէր զայն: Իսկ Կարոլոս Ե. սովոր էր ըսել՝ գերմաներէն՝ ես ձիերուս հետ միայն կը խօսէի: Եւ այս ամէնը ի նպաստ լատիներէնի է: Վերջապէս Կէօթէ անգամ կը վճռէր թէ բանաստեղծին համար ամենայոռի ատաղձն է գերմաներէնը, որուն համար Լէսինկ ըմբոստութեան բոցեր արձակեց: 1885 Թուականին ստեղծեցին լեզուայարգար ընդհանուր միութիւն մը, որ գնահատելի արդիւնքներ ունեցաւ:

Ռուսահայ եւ Թրքահայ վէճերը բարեբախտաբար ուղիղ ճամբան գտան. եւ նախ՝ անով որ Թրքական տարրը բոլորովին ջնջուեցաւ լեզուի մէջէն: Կը մնար սկզբունքով ու գործնականօրէն լուծել նաեւ գրաբարի եւ արդի լեզուի յարաբերական իրաւունքի հարցը: Մինչեւ 1850 գործնականին արդէն մաքուր աշխարհաբար մը տիրած էր գրական հրապարակին. այնպէս որ մնացածն այլ եւս ամուլ վէճ մըն էր:

«Մասիս» թերթին աշխատակից Պ. Լ. Փաշաեան մինչեւ անգամ համբաւաւոր լեզուաբան Փ. Մաքս Միւլլէրի կարծիքը խնդրեց այդ լեզուապայքարին առթիւ. ահա թէ ինչ կը պատասխանէր Օքսֆորտի ուսուցիչը.— «Այս խնդիրը միայն հին եւ նոր հայերէնին մասնաւորեալ չէ, այլ բազմաթիւ լեզուաց ալ վերաբերութիւն ունեցած է՝ անոնց դասական վիճակէ առ հասարակ ռամկական կոչեալ վիճակին վերածման առթիւ: Դուք այժմ ոչ թէ գիտնականի մը, այլ մեծ քերթողի մը կը կարօտիք, որ պատասխանէ սա հարցման թէ «ինչպէս պէտք է լինել Հայոց ապագայ լեզուն»: Ձեզի Տանթէ մը պէտք է, որ արհամարհեալ ռամկական հայերէնի գրուելուն՝ արքայական նոր թագ մը դնէ: Մինչեւ որ զայն գտնէք, քերականագէտք եւ ակադեմականք, իրենց այլ եւ այլ պաշտպանութեամբ, արդի խառնակութիւնն առաւել եւս շփոթելու միայն կը ծառայեն: Արդ, Հայք պարտին սպասել. «Մեր նախնեաց հետեւինք» եւ պարտին ըստ այսմ գործել: Սորա ժամանակը հիմա է, կամ ոչ երբեք»: (1887 թ. 2844):

Ուրեմն ազգային գրական լեզուն՝ ապրող ժողովուրդին կենդանի խօսքը պէտք էր իրեն հիմ առնել, չէ՞ որ Տանթէներն ալ այդ ըրին: Այտընեան, որ հաշտարար դեր մը ունեցաւ այդ պայքարին մէջ, իր 1866ին հրատարակած Քննական Քերականութեամբ արդի լեզուի իսկական նկարագիրն ու օրէնքները պարզեց եւ հմտօրէն ցոյց տուաւ այն ճամբան, որուն վրայէն պէտք էր ընթանալ հայ լեզուն: Գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ թէ «այսօրուան օրս քիչ կայ լեզու այնչափ իր բնիկ սեպհական տարրներէն բաղկացած, ինչչափ այս ուղղուած աշխարհաբարը, շնորհիւ գրաբարին»:

Ի՞նչ է ուրեմն այս պատմական ակնարկին եզրակացութիւնը: Սկիզբն արդէն շեշտեցինք, թէ հայութիւնը մէկ ազգ է եւ մէկ լեզու ունի: Եւ տրուած ակնարկէն այն եզրակացութեան կը հասնինք, որ այդ միակ լեզուն հեռաւոր դարերէն մինչեւ մեր օրերը բազմազան երեւոյթներ յառաջ բերած է. որ են՝ անգիր ժամանակը, դասական գրաբարը, անկման ըսուած շրջանը, ռամկօրէնը, եւ արդի գրական երկճիւղ աշխարհաբարն իր բազմաթիւ գաւառականներով: Հետեւաբար ազգային լեզուի միութիւնը անկախ է այս կամ այն դարէն, կամ գրական այս եւ այն ձեւերէն, որովհետեւ լեզուն մշակութային կեանքի կոհակներուն շարքերը կը պատկերացնէ իր մէջ առանց ընդհատութեան: Ազգային հաւաքական ոյժ՝ ինչ որ յաջողեր է դարէ դար արգիլել, ինչ որ իր կրօնական, ուսումնական, ռազմական, գեղարուեստական ու տնտեսական կեանքին մէջ յառաջ բերեր է եւ կամ աննպաստ պարագաներու բերմամբ այս եւ այն ուղղութեամբ տուժեր է, փոխանակ յառաջ երթալու, յետադիմեր է — այս ամէնը ծրարուած կը գտնենք լեզուին մէջ: Մեր ազգին մէջ ամէն սերունդ նոյն լեզուաւ մտածեր, միեւնոյն լեզուաւ աւանդեր է իր ժամանակին անցքերը եւ անոնց հետեւանքները: Բայց նոյն այդ լեզուն իբր գեղարուեստ՝ իւրաքանչիւր դար՝ տարբեր կերպով գործածեր է, իր զարգացողութեան համապատասխան յաջողութեամբ, պահելով միշտ անոր էական գծերն՝ ազգային նկարագիրը: Այս տեսութեամբ լեզուի մէջ հինութիւնը օտարութիւն չէ, ոչ ալ նորութիւնը խորթութիւն կը նշանակէ, այլ պարզապէս պէսպիսութիւն ձեւի եւ արժէքի մէջ: Իսկ «մեռեալ» տարր այն կրնայ միայն նկատուիլ, ինչ որ գեղարուեստօրէն մեռեալ է, այսինքն անարժան ապրելու: Գեղարուեստի պատմութեան մէջ ինքնատիպօրէն կը յաջորդեն իրարու, առանց մեռեալ նկատուելու, որովհետեւ կը տեսնուի որ յաճախ վերստին ետ կը դառնան անոնք:

Երկրորդ կէտը, իբր եզրակացութիւն, այն է թէ ինչպէս որ ազգի մը քաղաքակրթութիւնը չի կրնար առանց արտաքին ազդեցութեան մնալ եւ ոչ ալ յառաջանալ, այդպէս ալ լեզուն առանց ազդեցութեան չի կրնար մտածուիլ: Բայց ազդեցութիւնը կրնայ վնասաբեր եւ կամ նպաստաւոր ըլլալ: Այսօր մեր խօսած լեզուն ի՞նչ ազդեցութիւններ կրած է, եւ այսուհետեւ ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի կրէ:

(Տար.)

(7)

Հոգիներու փոթորիկ է՝ որու ընթացքին վիրաւոր եւ յոգնաբեկ արուեստագէտը կը կարծէ խաղաղութիւն գտնել իր կնոջ խանդաղատ հոգիին մէջ: Ինքնախաբէութիւն միայն, հոն, աշխատանոցին մէջ կիսաւարտ արձանը իրեն կը սպասէ: Արուեստի դրմուհին եւ օրինակը — Ջիօկոնդան — ամէն օր կ'երթայ հոն, թանկագին կաւը չորունակ խոնաւ պահելու համար, մինչ պատրաստ Սէտալայի ստեղծագործող մատներու հպումին…

Արուեստին ձգողականութիւնը աւելի ուժեղ է: Սէտալա չի կրնար առանց իր արուեստին ապրիլ: Եթէ իրեն համար Ջիօկոնդան արուեստն է՝ Սիլվիայի համար ան կին մըն է լոկ, հեռաւորաբար մրցակից մը:

Երկու կիներու հանդիպումը՝ Սէտալայի աշխատանոցին մէջ՝ ճակատագրական հետեւանք կ'ունենայ Սիլվիայի համար:

Ջիօկոնդա խորապէս վիրաւորուած եւ յուսահատ՝ Սիլվիայի արտայայտած բառերէն եւ յայտնութիւններէն, կը խոյանայ փշրելու Սէտալայի գործը, մինչդեռ Սիլվիա կ'ուզէ արգիլել: Պայքարի ընթացքին արձանի բեկորները կը ճմլեն Սիլվիայի երկու ձեռքերը…

Վերջին տեսարանին Սիլվիա ձեռնատուած — մարմնապէս եւ հոգեպէս վիրաւոր — խլեակ մըն է մարդկային, քշուած վազեմի ու մտերիմ անկիւն մը, ծովափին ուր Սիրէնէտտա՝ յուշկապարիկներուն հետ մտերիմ համբաւը կրող կիսախելագար ու ոսկեհեր աղջիկը՝ հին, երջանիկ օրերու ողբերգումներով կուգայ թրվռալ իր չուրջը, յանկարծ բանալով հէքեաթներու աշխարհ մը, ու պատմելով՝ յափշտակեալ՝ այլաբանական չքեղ հիւսուածքներու մէջ փաթթուած հէքեաթներ:

Տեսարանը կը փակուի խորապէս յուզող պատկերով մը:

Սիլվիայի աղջիկը — Փոքրիկ Պէատտան կը բերեն իր մօրը մօտ: Ան կը նետուի մօրը կուրծքին, բայց Սիլվիա ձեռքեր չունի այլեւս գրկելու համար իր զաւակն անգամ…

Գործողութեամբ եւ շարժումներով աղքատ, բայց ներքնաշխարհային ապրումներով չքեղօրէն հարուստ այս գործը — կը կրկնեմ — շատ դժուար է իրականացնել մեր բեմին վրայ, մեր ներկայ ուժերով:

Անշուշտ դերակատարները շատ գընահատելի ջանքերով աշխատեցան մօտենալ տ'Անունցիոյի գեղեցիկ գործին բարդ հանգոյցներուն:

Շէյքսփիրեան ողբերգութիւններուն նման, խտալացի վարպետին գործը կը պարունակէ վիճակներ, ուր բառի մը մասնաւոր չեչտաւորումը կամ շարժումի մը երանգաւորումը միայն կրնան արժեցնել եւ խորացնել արտայայտուած միտքը:

Պ. Գ. Տէրվիշեանին վիճակուած էր շատ ծանր պարտականութիւն մը՝ արձանագործ Լուչիօ Սէտալայի դերը:

Տարբեր դերերու մէջ իր թեթեւ, զուարթ եւ հաճելի խաղը գնահատելու առիթը ունեցած եմ: Այս անգամ դերին պատասխանատու նկարագիրը փորձաքար մը եղաւ երիտասարդ դերասանին համար, ցոյց տալով որ ան գնահատելի յաջողութեամբ կրնայ մօտենալ հոգեբանական ծալքերու, եւ իւրացնել բաւական կնճռոտ ապրումներ եւ խորունկ զգացումներ:

Իր կնոջ՝ Սիլվիա Սէտալայի նոյնքան ծանր դերը ստանձնած էր Տիկ. Լ. Պետրոսեան, որ խղճմտօրէն ուզեց տալ հոգեպէս եւ մարմնապէս վիրաւոր կնոջ եւ մօր ներքին տուայտանքը:

Իր ձայնին անբաւարարութիւնը՝ միացած սրահին հնչական անյարմարութեան՝ առաջին երկու արարուածներու ընթացքին վնասեցին արտայայտութիւններու արժեւորումին, անլսելի մնալով հանդիսականներուն մեծամասնութեան:

Աւելի տպաւորիչ եղան երրորդ՝ եւ մանաւանդ չորրորդ արարուածին մէջ իր աղջկան հանդիպումի պահերը, ուր հոգեկան տառապանքի ճիչերը եւ արտայայտութիւնները գեղեցիկ էին:

Ջիօկոնդան կը մարմնացնէր Տիկին Լաթիֆեան, որ գիտցաւ շատ կարճ յայտնութեան մը մէջ խտացնել այն յատկութիւնները, որոնք զինքը կը դասեն մեր երիտասարդ կին ուժերուն առաջին շարքը:

Իր արտասանութեան բեմականութիւնը — յստակութիւն եւ հնչականութիւն — հազուադիւտ արժէք մը կը ներկայացնէ, միացած իր խղճմիտ խաղին:

Սիրէնէտտայի դերը իր փոքրութեան համեմատութեամբ կը պարունակէ խաղի, արտայայտութեան եւ զգացումի շատ դժուարամատչելի պայմաններ, վերարտադրութեան ժամանակ ծիծաղելի ըլլալու փորձութեան ենթարկելով՝ եթէ ան չօրուի կատարել գիտակցութեամբ եւ հոգեբանական ճշգրտութեամբ:

Տիկին Ք. Մաքտօնալտի բոլոր նախորդ խաղերը կրած են կիրթ եւ փորձառու դերասանուհիի մը արուեստին կնիքը: Այս անգամ նոյնպէս իր ստեղծած Սիրէնէտտայի սիլուէթը — իր զգեստաւորումին ամենափոքր մանրամասնութեան մէջ իսկ — եղաւ խաղին մթնոլորտը բնորոշող տարրը: Շնորհիւ իրեն՝ խաղին վերջաւորութիւնը հագաւ արուեստի մասնաւոր յատկանիշ, ուսումնասիրուած եւ ըմբռնուած հոգեբանութեան մը վերարտադրութեամբ, ու պատճառելով գեղարուեստական խնդական հաճոյք:

Գնահատելի էր Պ. Թորոսեան՝ Լօրէնցոյի մէջ, թէեւ իր դիմափոխութիւնը (կրիմ) հարկ եղած չափով չէր յատկանշուած: Հաճելի էր նոյնպէս Պ. Շահլամեանի Կօզիմօն, վարժ շարժ ու ձեւով եւ բեմական արտաքինով՝ զոր առաջին անգամ տեսնելու հաճոյքը կ'ունենայինք:

Պէտք է յիշել նաեւ փոքրիկ Օր. Գազազեանը Պէատայի դերին մէջ՝ վարժ ու համարձակ, եւ Տիկին Աղնաւուրեան՝ որ վերջին պահուն կը ստանձնէր Ֆրանչէսկայի դերը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

— • —

ՊԵՐԼԻՆ, 7 ապրիլ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ, ըստ սովորականին, Պերլինի հայ գաղութին տարեկան ընդհանուր ժողովը, մասնակցութեամբ բաւական թիւով հայրենակիցներու: Ներկայ էին նաեւ շատ մը երիտասարդներ, օտարութեան մէջ հասակ նետած:

Ժողովին օրակարգին վրայ կը գտնուէին. 1. Հաշուետուութիւն գաղթ. միութեան վարչութեան, 2. Հրաժարում հին վարչութեան եւ ընտրութիւն նորին: Ժողովին կ'ատենապետէր Տոքթ. Ջ. Գրինֆիլդ, ատենադպիրն էր՝ Պ. Ե. Արքլեան:

Վարչութեան կողմէ քարտուղար Պ. Մելիք կարդաց գրաւոր հաշուետուութիւն մը, անցած տարուան գործունէութեան մասին — բարոյական եւ նիւթական: Արդիւնքը միանգամայն գոհացուցիչ էր: Հետեւելով այս գաղութին մէջ երկար տարիներէ ի վեր աւանդութիւն դարձած տեսակ մը անգիր կանոնին, վարչութիւնը անցնող շրջանին եւս անթերի կերպով տօնած է ազգային բոլոր տօները եւ կազմակերպած այդ եւ ուրիշ առիթներով հաւաքոյթներ: Այսպէս, տօնուած են ըստ պատշաճի՝ ապրիլ 24ի ոգեհանգիստը, մայիս 28ի անկախութեան, այլեւ մշակոյթի տօնը եւն.: Դարձեալ, մանուկներու համար կազմակերպուած է յատուկ երեկոյ մը, Հայ Օրիորդներ ալ գաղթ. վարչութեան աջակցութեամբ սարքած են իրենց մէկ առանձին երեկոյթը: Տեղի ունեցած է նաեւ տարեկան հաւաքոյթ մը՝ գեղարուեստական բաժնով:

Անցեալ տարիներուն նման, հայ մանուկները չարունակած են մայրենի լեզուի դասեր առնել հոգեւոր հովիւ Գ. Ծ. վրդ. Ծահլամեանէ, որ իր եկեղեցական պարտականութեանց հետ՝ միեւնոյն ատեն ուսուցչի պաշտօն կը կատարէ: Բարոյական գետնին վրայ, այլ առիթներով եւս Գաղթ. Վարչութիւնը կատարած է իր բոլոր կարելին:

Անցնելով նիւթական հաշուետուութեան, ան եւս գոհացուցիչ է, նկատի ունենալով մանաւանդ ներկայ պայմանները: 1934 յունուարէն սկսելով մինչեւ 1935 մարտի վերջը, Գաղթ. Միութիւնը ունեցած է 4365 մարք մուտք. ամսավճարներէ՝ 3050 մարք (կլոր գումարներով), նուէրներէ՝ 766 մարք, հանդէսներէ գոյացած՝ 325 մ., եկեղեցւոյ հասոյթ՝ 142 մ., նախորդ վարչութենէն փոխադրուած՝ 79 մարք: Ելքը եղած է՝ 4005 մարք, որմէ՝ հոգեւոր հովուին ռոճիկ՝ (15 ամսուան) 2250 մարք, հոգ. հովիւին՝ հին պարտքերու հաշւոյն՝ 546 մ., եկեղեցւոյ, դպրոցական եւ դիւանատան ծախսեր՝ 568 մ., նպաստներ 640 մարք: Պատրաստ դրամ 360 մարք: Հոգեւոր հովուին հին պարտքերէն կը մնայ տակաւին վճարելիք՝ 488 մարք: Առոր դիմաց՝ վարչութիւնը ստանալիք ունի 250 մարք եւ պատրաստ դրամ՝ 360 մարք:

Այս հաշուետուութիւններէն յետոյ վարչութիւնը տուաւ իր հրաժարականը: Ընդհանուր ժողովը գոհունակութեամբ լսեց զեկոյցը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց վարչութեան, անոր բարոյական եւ նիւթական միանգամայն բաւարար գործունէութեան համար:

Այնուհետեւ ժողովը անցաւ օրակարգի յաջորդ կէտին՝ նոր վարչութեան ընտրութեան: Անուանական քուէարկութեամբ՝ մէկ տարիով վերընտրուեցան հրաժարուած վարչութեան բոլոր անդամները, Պ.Պ. Ա. Շալճեան, Վ. Ռաֆայէլեան, Մելիք Ա. Տարբճեան, Ա. Գուլումճեան եւ Փաչանեան: Վարչութեան հրաժարեալ անդամ Պ. Գրլըճեանի փոխարէն ընտրուեցաւ Պ. Դ. Դաւիթխանեան: Միեւնոյն ատեն, ընտրուեցաւ հաշուեքննիչ մարմին մը, անդամակցութեամբ Պ. Պ. Մ. Համբարձումեանի, Մ. Տարբճեանի եւ Գ. Տէր Յարութիւնեանի: Պաշտօն յանձնուեցաւ անոր՝ քննել անցեալ եւ գալիք տարուան (1934 յունուար — 1936 մարտ), այլ եւ անցեալէն (1932 մարտ — 1933 մարտ) առկախ մնացած հաշիւները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԽԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ԿԱՐՍԱՆ, 8 ապրիլ.— Ապրիլեան մեծ եղեռնի 20րդ տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Հ. Յ. Դ. Նիկոլ Դուման ենթակոմիտ. նախապէս յայտարարութիւններ հանած էր եւ գաղութին քաղաքական եւ մշակութային կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէր, որպէսզի սգատօնը համազգային մասնակցութեամբ կատարուի: Դժբախտաբար քիչեր միայն պատասխանած էին եղած հրաւէրին: Եւ Ապրիլ 11/24ը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Դուման» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ էքսի «Քեռի» խումբի, Կրթասիրաց միութեան եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի:

Սրահը կը հեծէր հոծ բազմութեան մը չունչին տակ: Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշակները, իսկ բեմին աջ ու ձախ կողմը զետեղուած էին հայ մտաւորականներու մեծադիր նկարները: Սեւ կտորի մը վրայ կը կարդացուէր «Յարգանք Ապրիլ 11/24ի նահատակներուն»:

Հանդէսի բացման խօսքը ըրաւ ձեր թղթակիցը, ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն պահեցին, յարգելով յիշատակը մէկ միլիոն զոհերու: Նախագահը ցաւ յայտնեց, որ շատ մը կազմակերպութիւններ չէին մասնակցած եւ նոյնիսկ բաց են թէ իրենք մեռել ալ չունին Ապրիլ --/24ին մէջ: Քանի մը պատշաճ խօսքերով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ աւելցուց.— «Թուրքը ուզեց Հայաստանը առանց Հայու կառավարել, Թուրքը ուզեց աշխարհի վրայ 50 Հայ միայն թողուլ եւ այդ մնացորդներն ալ տեղաւորել եւրոպական թանգարաններու մէջ, եւ յիսուն տարի յետոյ յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ յիսուն տարի առաջ Հայ անունով ցեղ մը գոյութիւն ունէր: Յաջողեցա՞ւ: Ահաւասիկ քսան տարուան հայ ժողովուրդի թիւը 4 միլիոնի կը մօտենայ եւ այս օր հայ ժողովուրդը կեցած է դէմ առ դէմ եւ հաշիւ կը պահանջէ Թուրքէն: Շատեր կը մեղադրեն հայ յեղափոխութիւնը ըսելով, թէ ան պատճառ եղաւ հայ ժողովուրդի կոտորածին: Մեր յեղափոխութիւնը յիսուն տարուան պատմութիւն ունի միայն: Սակայն ի՞նչ էր վիճակը հայ ժողովուրդին, հակայեղափոխութեան շրջանը: Նոյն բռնութիւններն ու հալածանքները, ջարդ ու աքսոր, մահ ու կոտորած: Յեղափոխութիւնը ճնշուած ժողովուրդներու եւ ազգային փրկութեան աւետաբերն է, ազատութեան եւ իրաւունքի միակ պաշտպանը»:

Երգչախումբը առաջնորդութեամբ Օր. Փափազեանի կ'երգէ «Մեր Հայրենիք», «Խաղաղութիւն ձեզ», «Տէր կեցո» եւ «Լռեց ամպեր»ը: Կ'արտասանեն օրիորդներ՝ Անահիտ Տէր Նազարէթեան, Ա. Սիմոնեան, Ս. Համբարձումեան, Լ. Յովսէփեան, պարոններ՝ Ա. Առաքելեան, Ս. Գինոսեան, Կ. Նաւոեան, Ա. Գինոսեան, Ս. Քէնտօեան, Քրիստափոր, իսկ Ն. Առաքելեան մեներգ: Սգատօնին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր նաեւ ծանօթ թառիստ Պ. Արգար, որ նուագեց «Դլէ եաման», «Պարգեւ ապրիլ», Քեռիի երգը, եւայլն, ուրիշ ընտիր կտորներ: Վերջին պահուն կարդաց ինքնագիր ուղերձ մը՝ յատկապէս օրուան տօնին համար գրուած: «Անդրանիկ» թատերախումբը ներկայացուց Ա. Ահարոնեանի «Կոյր Աշուղ»ը: Դերակատարներն էին Լ. Գայաճանեան, Հասան պէյ, Ա. Առաքելեան (Կոյր Աշուղ), Գինոսեանը (Հրայր), Ս. Գինոսեան եւ Կ. Նաւոեան Ա. Բ. զինուորներ: Խաղը անցաւ յաջող: Ներկաներէն շատեր յուզուեցան:

Լեւոն Գեղունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԹՈՅՆ ԿԸ ՍՐՍԿԵՆ

— • —

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթի մէկ խմբագրականէն կը քաղենք հետեւեալ «ազգասիրական» խորհրդածութիւնները («Արեւ», 29 մարտ).

— «Փարիզի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութեամբը կամ նախաձեռնութեամբը կազմուած «Միացեալ յանձնաժողով»ը կամ ուրիշ որեւէ անունով կազմուած ո եւ է մարմին չի կրնար գոհացում տալ ընդհանրապէս գաղթահայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամներու ակնկալութեանց, եթէ երբեք Միութեան կեդրոնը իրմէ չհեռացնէ խատիսեաններու չարագուշակ ստուերը կամ գործակալները եւ կորովի կերպով մը գլուխը չանցնի ներգաղթի կազմակերպութեան գործին, որուն յաջողութիւնը ամէնէն առաջ կախուած է *անկեղծ համոզումէ, ներկայ Հայաստանի հանդէպ հաւատք եւ համակրութիւն ունենալէ եւ մանաւանդ անձամբ հայ զանգուածներու կացութեան ու պահանջներուն իրական ծանօթութենէ, որ կրնայ ձեռք բերուիլ այդ զանգուածներուն մօտենալով, անոնց մէջ մտնելով, զանոնք լսելով եւ սիրելով*:

Վերջին թղթաբերով Փարիզէն ըստացուած հայ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ երկու գաղթականական օփիսներու ներկայացուցիչները — որոնցմէ մէկն է Պ. Ա. Խատիսեան եւ միւսը՝ Պ. Լ. Բաշալեան,— ձեռք ձեռքի տուած գացեր են կրկին Ժընեւ: Բայց չենք գիտեր թէ այդ ներկայացուցիչները ինչ ծրագիրով ներկայացեր են Նանսէնեան գաղթականական գրասենեակին եւ ինչ են ստացեր, որպէսզի Հայոց համար «ծովերէ անդին» նոր երկիրներ չփնտռուին: Գիտենք միայն որ այդ երկու իրարմէ «անբաժան» ներկայացուցիչները, որոնցմէ մէկուն երթեւեկը ամէն անգամ որոշ գումար մը կ'արժէ Բարեգործականին, « վերապահ » են ներկայ Հայաստանի եւ ներգաղթի հանդէպ, ինչ որ ալ ըլլան իրենց շրջուն-քով բաժնեները կամ երեւոյթները փրկելու համար բրածները: Տարիներէ ի վեր Ազգերու Ընկերութեան մօտ հայ գաղթականներու գործին հետապնդումը ղեկավարողները ննփարիզիոսական հարուստները — կամ նախկին հարուստները — եւ մտաւորականութիւնը, որոնք չեն ներած բոլշեւիկներուն՝ իրենց սեփական հարստութեան եւ դիրքերուն կորուստը եւ ատոր համար ալ բոլորուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան չուրջ: Այս մարդոց համար շատ աւելի արժէք ունին իրենց անձնական կիրքերն ու հաշիւները, քան թէ հայ ժողովուրդին բեկորներուն փրկութեան գործը: Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնը միանգամընդմիշտ պէտք է թօթափէ այդ չփախումին ազդեցութիւնը, որ վերջերս — *եթէ ճիշդ է մեր տպաւորութիւնը* — սկսած է դեր խաղալ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, զայն «անկուսակցականացնել»ու պատրուակին տակ մղելով «կուսակցական» դիրքաւորումի ընդդէմ Հայաստանի եւ Հայաստանի կողքին կեցած կազմակերպութեանց:

Այդ ազդեցութիւնները թօթափելով է որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը պիտի կրնայ անցնիլ ներգաղթի շարժումին գլուխը, եւ օգտուելով կաթողիկոսական նուիրակին Փարիզի մէջ ներկայութենէն՝ զօրաւոր կազմակերպութեամբ մը օժտել ներգաղթի կեդրոնական մարմինը, որուն մէջ կան արդէն ՀՕԿը եւ Հայաստանի շինարարութեան նուիրուած բոլոր Հայրենակցականները: Այդպիսի կեդր. մարմին մըն է միայն, որ պիտի կրնայ դիմումներ կատարել ըլլայ Փարիզի մէջ կամ այլ մայրաքաղաքներու խորհրդային դեսպանատանց մօտ, ըլլայ Ժընեւի եւ ըլլայ նոյնիսկ Մոսկուայի մէջ, ներգաղթի գործը հանելով «բարեգործական» վիճակէն եւ ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ գետնի վրայ հետապնդելով արտասահմանէն Հայաստան մեկնումը այն հայ գաղթականներուն, որոնք այլեւս չեն կրնար ապրիլ օտար երկիրներուն մէջ եւ կամ կ'ապրին իբրեւ բեռ ուրիշներու վրայ»:

ՎԻԷՆՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ԱԽՈՅԵԱՆ ԿԸ ՀՌՉԱԿՈՒԻ

= • =

ՎԻԷՆ, 2 ապրիլ (Յապաղած).— Շարք մը ախոյենական եւ բարեկամական մրցումներէ վերջ, (միշտ յաղթական), ամէնէն հետաքրքրական եւ վերջին ախոյենական մրցումը տեղի ունեցաւ A.S.L.ի դաշտին վրայ, ընդդէմ Լինի խուլ–համրերուն խումբին, որոնք Ֆրանսայի ընդհանուր խուլ–համրերու խումբերուն ախոյեանն են: Խաղը սկսաւ ժամը 4ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի յարձակողականով: Գնդակը մէկ բերդէն միւսը նետուելէ վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը սկսաւ ճշգրիտ «փաս»երով յառաջանալ: Հրմայեակի փասին վրայ Նուպար չահեցաւ առաջին նշանակէտը, առաջին կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 1ի դէմ 0ով: 5 վայրկեան դադարէ վերջ երկրորդ կիսախաղը սկսաւ հակառակորդին յարձակողականով: Շատ ջանացին խաղը հաւասարեցնել, բայց անօգուտ: Գնդակները ետ կը մղուէին շնորհիւ Պոլսոյ հին խաղացողներէն Վահրամ Գալէնտէրեանի: Սարը Վահրամ եւ Ազատ Պալեան իրենց փորձառութեամբ միշտ չուարման կը մատնէին հակառակորդը, գնդակները ետ զրկելով: Խաղը վերջանալու 5 վայրկեան մնացած տիրապետելով դաշտին, Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ երկրորդ նշանակէտը: Ուրեմն խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 2—0ով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաղացողները բոլորն ալ գնահատանքի արժանի էին: Մանաւանդ Խորէն Լուսարեւեանը, որու մասին ֆրանսական թերթերը գովեստով կը խօսին: Հազիւ 17 տարեկան, խոստմնալից ֆութպօ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

— . —

Հօրեղբօրս տղան՝ Պետրոսը, թէեւ մեր տարիքն ունէր, բայց աւելի կարճահասակ ըլլալով, նոյնպէս ալ քայլերը փոքր, ամէնուս ետեւը մնացած էր: Բայց, ահա մեզմէ հեռու ձայնեց.

— Ըհա, ես գտայ: Եւ ուրախութեամբ վազեց դէպի բամպոսը: Մենք ալ հաւաքուելով հասանք իր քով, տեսնելու համար թէ ճի՞շդ է, թէ ոչ, կը խաբէ հանելու համար մեզի: Ճիշդ էր: Բոլորուեցանք բամպոսին չուրջը: Այդ տարին առաջին անգամն էր որ կը տեսնէինք զայն:

Հազիւ հողէն դուրս ելած, սիրունիկ կոկոն մըն էր ան մելանի գոյնով: Մեր Պետրոսը բիրը տեղաւորած էր որ հանէր, յանկարծ, մեր խմբապետ-աւագականպետ Մասիսը յայտարարեց.

— Կեցիր, մի՛ հաներ: Ասի պըլպըլիկ (կոկոն) է տհա: Թող բասվի ու մեղնայ. մեղք է: Թող պըլպըլիկները մնան, չժողվենք: Ինչոք (մինչեւ) գալ կիրակի ըսինք ալ կու մեղնան, կու բասվին, ըն ատեն գանք նը կու ժողվենք:

Ես գոհ չմնացի Մասիսի այդ յայտարարութենէն: Սկսայ կարմրիլ – ճերմկիլ: Սիրտս սկսաւ նետել արագ արագ: Ինչ որ կ'ըսէր անկեղծ չէր, այլ կը նախանձէր հօրեղբօրս տղուն: Եթէ ինքը գտած ըլլար, «պըլպըլիկ – մպլիկ» մտիկ չպիտի տար եւ որքան պիտի հպարտանար «առաջին անգամ ես գտայ» ըսելով:

Բայց ես չկլլեցի: Անմիջապէս բիրիս սուր ծայրը դրի բամպոսին կողքին ու միւս կողմը պորտիս: Մէկ անգամէն մարմնիս ծանրութիւնը տալով ու ոտքերս գետնէն կտրելով բամպոսը հողէն դուրս հանած էի արդէն:

Տեսակ մը յաղթական մէկ կողմ քաշուեցայ քթիս տակէն մռլտալով.

— «Պըլպըլիկ» է եղեր … եղջին անգամ ինքը գտնէր նը, պըլպըլիկ – մպլիկ չկար …

Մեր Կուռձին ալ միասին էր, ինք եւս զգաց թէ անիրաւութիւն մը եղաւ ու ես բարկացած մէկ կողմ քաշուեցայ: Անմիջապէս քովս գիրք բռնեց լարուած վիճակի մէջ, պոչը կամարաձեւ շինած ու բերած հասցուցած մինչեւ մէջքին մէջտեղը, մէկ գլխ կը դիտէր, մէկ տղաքը, կարծես մէկ փոքրիկ հրամանիս վրայ յարձակելու, ուր որ պէտք էր:

Տղաքը գոհ էին իմ յանդուգն փորձէս եւ սկսան ծիծաղիլ եւ միեւնոյն ատեն բամպոսը Պետրոսին ձեռքէն առնելով, կարգով իրենց երեսին քսեցին ու համբուրեցին:

Մասիսը որ անձայն կեցած էր տեղը, չհամարձակեցաւ ինծի ալ դէմ գալ, որովհետեւ գաղութեան ի՛նչ գաղտնիքներ ունէր, որ միայն ես գիտէի: Հապա որ լուր տայի Նազկոնց Մաքր հարսային, թէ սեւ,պլատ (պոչը կարած) հաւերդ պիթունը Թուճարենց Մասիսը մորթեց մեր խանին մէջ … եւ ուրիշ շատ մը գողութեան դէպքեր: Սոխկուած տեղի տուաւ իմ յաղթանակիս եւ ըսաւ.

— Ինչօր է … թող ըլլայ … Ընտակ է նը պըլպըլիկներն ալ կու հանենք:

Ու առնելով բամպոսը Պետրոսին ձեռքէն, ինքն եւս երեսը քսեց, համբուրեց շատ գտնելու համար:

Տղաքը դարձեալ ցրուեցան եւ սկսան փնտռել: Երկրորդին արժանացաւ Օվկենց Մուշեղը, ուրախութեամբ պոռալով եւ վազելով քովը: Ծաղիկը գեղեցիկ կերպով բացուած էր հովանոցի նման:

— Ըհա, մէկ հատ ալ ես, ձայնեց Մասիսը քիչ անդիէն ու բիրը բամպոսին կողքին գնելէ վերջ, աչքերը չորս կողմ ձգեց, նիշանածը, ախպարը, քուրը, մարը, հարը եւ զանազան ազգականները գտնելու համար:

— Ըհա, մէկ հատ ալ ես գտայ, ձայնեց Օվկենց Մաքուտը, Մասիսէն տասը քայլ մը հեռաւորութեան վրայ: Բայց մեր աւագականպետ – խմբապետը «ասի ըսոր նշանածը» ըսելով վազեց, մօտեցաւ եւ չթողուց որ հանէ: Մաքուտ ստիպուած, հետաքրքրուեց յաջորդ մը նայելու:

Այս ձեւը տեսակ մը օրէնք էր մեր գիւղին համար, եթէ ոչ, Մասիսը անիրաւ յայտարարելով, բամպոսը Մաքուտին հանել տալը դիւրին էր: Եթէ մէկը բամպոս մը գտնէր առաջին անգամ, իրաւունք ունէր այդ փոքրիկ սահմանին մէջ գտնուածներուն համար յայտարարելու.— Ասիկա հայրն է, միւսը մայրն է, տղան եւն.:

Այս սովորութիւնը մեզ փոխանցըւած էր մեր պապերէն ու մենք ալ կը պահէինք եւ կը հնազանդէինք իրարու բամպոսի եղանակին:

Դժբախտաբար տակաւին շատ քիչ էր բամպոսը հողէն դուրս ելած ու մենք աւազին տեղեր ոտքի տակ առնելով հազիւ 3—4ական հատ գտած էինք:

Մօտեցած էինք արդէն Արեգուն կաժը կոչուած բարձր լերան ստորոտը, ու պէտք էր սկսէինք բարձրանալ լեռն ի վեր աւազին բարձրութեան վրայ: Եւ ահա Օվկենց Մուշեղը այդտեղ գտաւ չորրորդ թէ հինգերորդ բամպոսը: Տեղը շատ քարուտ ըլլալուն պատճառաւ, չա՛թ, բիրը մէջտեղէն երկուքի բաժնուեցաւ առանց բամպոսը հանելու, դէչ կերպով յուսահատութեան մատնելով Մուշեղը:

Ճիշդ մէջտեղէն կոտրած էր ու կարելի չէր այլ եւս գործածել: Չոր կաղնի ալ չկար մօտերը, նոր մը շինելու համար: Իսկ թաց կաղնիով ալ կարելի չէ բամպոսի բիր շինել, որովհետեւ, շուտով ծայրը կը դառնայ ու հողին մէջ չի բանիր:

Մուշեղ ճարահատ մօտեցաւ Մասիսին, անոր ունեցած երկու բիրերէն մէկը ուզեց գործածելու համար: Բայց հետեւեալ կոպիտ պատասխանը ստացաւ.

— «Պաչիկ»(1) էկէր քուրդ Օսմանեան խոստանաս ինծի տալու … ըն վախտը կուտամ:

— Հայտէ, ծօ փիճ, պատասխանեց Մուշեղ, եւ թթուած դէմքով հեռացաւ Մասիսէն ու մօտեցաւ ինծի.

— Ներսիկ ախպար, եկօր օրթախ հանինք: Մէկ բիրը երկուքիս ալ հերիք է. առաջարկեց Մուշեղ: Ընդունեցի առաջարկը, որովհետեւ մեր խնամիին տղան էր եւ եթէ չընդունէի լաւ չպիտի ըլլար ու թերեւս տղան լալով տուն վերադառնար:

Ու այնուհետեւ մինչեւ իրիկուն մենք միասին էինք Մուշեղին հետ:

Տղաքը ամէն մէկը զանազան ուղղութեամբ Արեգուն փէշերէն բռնեցին ու սկսան աչքերով մաղելով, բարձրանալ դէպի վեր՝ գագաթը:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(3)

(1) Մուշեղին գլուխի առաջամասին վրայ փոքրիկ կլոր տեղ մը մազերը ճերմակ էին ճիշդ պաչիկի նըման, ատոր համար Պաչիկ կը կոչէին զինք:

լեւս մըն է որ կը պատրաստուի: Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս յաղթութեամբ եւ ախոյեան հռչակումով քաղաքական ապտակ մը եւս կ'իջեցնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գոյնզգոյն հակառակորդներուն, որոնք իրենց բանսարկութիւններով կ'ուզէին վարկաբեկել մասնաճիւղը: Մասնաւորապէս ռամկավարներու օրկանին աշխատակիցը Պ. Մ. Մալումեան, սարէն–ձորէն խօսելէ վերջ կը գրէր թէ «չարժեր Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին խօսիլ կամ զբաղիլ, որ 11 ու կէս անդամ ունին», եւն.:

Ահա «11 ու կէս անդամ» ունեցող միութիւն մը այսօր իր դասակարգին մէջ ախոյեան կը հռչակուի: Դեռ «Արծիւ» մըն ալ ունինք որ միշտ կը առնքայ: Առ ի տեղեկութիւն կը յայտնենք թէ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունի 36 կէտ, «Արծիւ» մարզականը 14 կէտ:

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը ապրիլ 6ին սարքած էր ընկերա–համակրական խնջոյք մը, ի պատիւ իր մարզիկներուն, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ:

Յակոբ Մաթոսեան

Պաշտօնանկ եղան նաեւ Վարշաւայի, Սոֆիայի, Մոսկուայի հելլէնական դեսպանները, ինչպէս եւ Պ. Ռաֆայէլ, Ազգերու Դաշնակցութեան Յունաստանի գլխաւոր պատուիրակը:

18 տարեկան Հայ մը կեղծ չէքեր կը բանեցնէր...

Ոստիկանութիւնը աշխի օր ձերբակալեց չորս Արեւելքցիներ, երկուքը այր, երկուքը կին, որոնք ամբաստանուած են թէ կեղծ չէքեր կը քշէին:

Երկու կիները, Պաղեստինցի Եսթէր Լէբէր, 19 տարեկան եւ քոյրը՝ Մաթուշա, 24 տարեկան, իրենց օձիքը ձեռք տուին, երբ դուրս կ'ելլէին Մաղէնի մէկ դրամատունէն: Խուզարկութեանց հետեւանքով մէկուն վրայ գտնուեցաւ 930 անգլ. ոսկի, իսկ միւսին վրայ՝ 93,000 ֆրանք: Հարցաքննութեան առեն խոստովանեցան թէ իրենց մեղսակիցներն են Լեւոն Ենովքեան (ոմանք կը գրեն Եարըքեան?), ծնած 1917ին, Պաղեստինի մէջ, եւ Ռէժինըլտ Ալեքսանտր Բոււաքէր, 24 տարեկան, ծնած Լոնտոն, նախկին ոստիկան Եաֆայի: Բիչ յետոյ այս երկուքն ալ ձերբակալուեցան եւ խոստովանեցան թէ խարդախութիւններ գործած են: Լեւոն Ենովքեան, որ ութ ամիս առաջ պաշտօնեայ եղած է Եաֆայի մէկ դրամատան մէջ, չէքի բաց տետրակ մը գողցած եւ անոր շնորհիւ կեղծ չէքեր շինած է: Կ'ըսուի թէ չորսը միասին մօտ մէկ միլիոն ֆրանքի խարդախութիւն գործած են:

Թերթերը երկար մանրամասնութիւններ կը պատմեն Լեւոնի մասին: Լաւ յանձնարարականներ ունենալով, յաջողեր է քարտուղարը դառնալ Եաֆայի դրամատան տնօրէնին: Օր մը կը ծանօթանայ վարժուհի Եսթէրի հետ եւ այնքան կը մտերմանան որ, կ'որոշեն ամուսնանալ: Իսկ դրա՞մը: Լեւոն վարպետօրէն կը կեղծէ տնօրէնին ստորագրութիւնը, ուզուած գումարը նշանակելով բաց չէքին վրայ, իսկ նշանածը կ'երթայ կը գանձէ: Յետոյ մեղրալուսնի ճամբորդութեան կ'ելլեն: Գործը լաւ կ'ընթանար, երբ Եսթէր գաղտնիքը յայտնեց իր քրոջ, որ նոյնպէս նշանած մը ունէր Լոնտոնի մէջ: Եւ խարդախութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Լեւոն 100 անգլ. ոսկիի չէք մը կը ստորագրէ Հռոմի մէջ, եւ Եսթէր կը գանձէ: Յետոյ, Փարիզի մէջ, միեւնոյն ձեւով, երկու քոյրերը ապրիլ 4ին կը գանձեն 84,000 ֆրանք, Լոնտոնի մէջ, ապրիլ 7ին՝ 2400 անգլ. ոսկի: Ապրիլ 9ին չորս մեղսակիցները Փարիզ կուգան, եւ դրամին համը առած ըլլալով, աւելի խոշոր փորձ մը կը կատարեն: Լեւոն 5000 անգլ. ոսկիի չէք մը կը շինէ եւ երկու քոյրերուն կուտայ, գանձելու համար: Բայց արդէն ոստիկանութիւնը գտած էր հետքը ...

»»»· ·«««

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԶԳԱԼԻ ՆՈՒԱԶՈՒՄ կը ցուցնէ: Վերջին տեղեկագրին համաձայն, ապրիլ 6ին լրացող շաբթուան նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը պակսած է 9026 հոգի: Մարտ 1էն ի վեր գործ գտած են աւելի քան 28,000 գործազուրկներ:

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐՏԵՍ Պէրնիիւպէրի ձերբակալման առթիւ սխալ տեղեկութիւններ հրատարակուած ըլլալով, ներքին նախարարութիւնը պաշտօնապէս կ'ազդարարէ թէ 1924 յունուար 24ի օրէնքով բացարձակապէս արգիլուած է որ եւ է ձեւով հրատարակել ազգային պաշտպանութեան եւ պետական ապահովութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ: Խստօրէն պիտի պատժուին անոնք որ կ'անսաստեն այս օրէնքին: Դատական նախարարութիւնը քննութիւն բացած է այս մասին:

ՏԱՍԸ ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՆԵՐ բաց պիտի մնան կիրակի օրերը, Փարիզի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, դիւրութիւն տալու համար ժողովուրդին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կ. խաչի Շրջ. վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան առաջին դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ: Կը դասախօսէ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ «ի՞նչ է կարմիր խաչը»:

Կը հրաւիրուին մասնաճիւղի անդամները:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, 16 ապրիլ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի մէջ: Բոլոր անդամուհիներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

ՏԱՐՕՆ–ՏՈՒՐԱՅԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան փարիզի վարչութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալի: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն–Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տը լա Փօսթի մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, վաղը կիրակի երեկոյ, ժամը 8ին, Սալոն Մասիսի ներքնասրահին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ–ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր, Բաշան:

Դասախօս՝ ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան:

Գիւլաւ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը: Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի:

Կը խօսի Ընկեր Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱԽԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ

ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ – ԴՐԱԴԱՐԱՆին

14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մեօտօնի կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ *ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ*

(4 արար եւ 1 պատկեր)

կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

ձոխ պիւֆէ: Մուտք 5 ֆր.:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

— •• —

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ **Dr. BIDON**ի

Նախագահ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու եւ Ազատ Դաշնակցութեան

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ պ. **KRAFFT BONNARD**ի

(Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ (երեսփոխան)

ԱՆՏՐԷ ՖԷՎՐԻԷ (երեսփոխան), ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Սէնֆոնիք օրքէստր՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, մեներգ՝ ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ ընկ. Վ. ՉԱՆՏԵԱՆի, արտասանութիւն Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆի կողմէ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԷՐԲԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. *ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ*

ԿԸ ԽՕՍԻՆ *ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ* ԵՒ *ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ*

Հրաւիրուած են տեղւոյն Քաղաքապետը, Ոստիկանական Տեսուչը, Զինուորական Կառավարիչը եւ Երեսփոխանները:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ

Անոնք որ ունին իրապէս occasion եւ աժան ապրանքներ վաճառելու համար կրնան գիմել հասցէիս ղրկելով նաեւ ապրանքի նմոյշները.

G, MOMZERIAN, 19, Rue Grand Madier. La Ciotat (B. du R.).

LOTERIE NATIONALE 4րդ շերտ. վիճակահանութիւնը Ապրիլ 16ին

ԱՄԲՈՂՋ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ԾԱԽՈՒԱԾ ԵՆ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ.— 1/4, 1/10 եւ 1/20 ՏՈՄՍԱԿՆԵՐ ՄԻՆՉԵՒ 16 ԱՊՐԻԼ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ը:

Courses de chevaux à Paris — Prix du Président de la République.

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 3,000,000 ֆր.: ԱՄԲՈՂՋ ՏՈՄՍԱԿԸ 36 ֆր. 1/2 տ. 20 ֆր. 1/4 տ. 10 ֆր., 1/10 տ. 5:

Loterie Coloniale Française Marocaine ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՐԻԼ 14ԻՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 1,000,000 ՖՐԱՆՔ

Loterie Monaco. ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒ 200,000 ՖՐԱՆՔ. ՏՈՄՍԱԿԸ 2 ՖՐԱՆՔԷ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ... ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՄԱՐ:

A. GODOVANNIKOFF, 30, Quai de Passy, Paris (16). Tél. Jasmin: 01-50

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈԶԿԱՏԻ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ* կողմէ իր հիմնարկութեան երկրորդ տարելիցին առթիւ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի 14 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին *10 Quai du Port (Petit Pernod)*ի ծովահայեաց ընդարձակ սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Վարձու են ազատ յարկաբաժիններ **Montrouge**ի մէջ արեւոտ եւ լուսաւոր:

Տեսնելու համար դիմել՝ **123, Rue de Bangeux, Montrouge,** իսկ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ **Mr. GAVOUX**ի ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՓՈՂՈՑԸ թիւ 138:

Հինգ վայրկեան Փորթ տ'Օրլէանէն, հանրակառք 80 եւ 128, իջնել **Rue Périer** կայարանը:

1. փոքր յարկաբաժիններ. Մուտք, խոհանոց, սենեակ, տէպարա, W. C., քավ, կեդր. ջեռուցիչ, ջուր, կազ ելեկտր., սկսեալ 1600 ֆրանքէն առաւել *չարժ եւ շոֆաժ:*
2. յարկաբաժիններ. Մուտք, խոհանոց, ճաշասենեակ եւ ննջասենեակ, *Բաղնիք տը թուալէթ լավապոյով* (յարմարութիւն լոգարանի), W. C., տէպարա, քավ, կեդր. ջեռ., ջուր, կազ, ելեկտր., սկսեալ 3000 ֆրանքէն առաւել *շոֆաժ եւ չարժ:*
3. մեծ յարկաբաժին, երկրորդ յարկ, փողոցի վրայ. Մուտք, խոհանոց, ճաշասենեակ, սալոն, 2 սենեակներ, *Բաղնիք տը թուալէթ լավապոյով* (յարմարութիւն լոգարանի), W. C., տէպարա, քավ, կեդր. ջեռ., ջուր, կազ, ելեկտր., կարելի է գործատեղի ընել: 5000 ֆրանք առաւել *չարժ եւ շոֆաժ:*

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ եւ *ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ* 3րդ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 3ին, *Maison Alfort' Café du Commerce*ի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղւոյն Քաղաքապետարանի շէնքին ճիշդ դիմացը:

կը նախագահէ *ՏՕՔԹ. ԲԻՒԹԻՒԿԵԱՆ*

կը խօսի *Գնդ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ*

նիւթ ունենալով *«Գերմ. վերջին սպառազինութիւնները»*

Գնդ. Բաղդասարեանի կողմէ խիստ կարեւոր զեկոյց Մարտիկներու Միութեան տեսակէտի մասին եւ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ:

Հաղ. միջոց.— Պասթիյէն առնել 81 թիւ օթօպիւս:

Salle des Sociétés Savantes

24 rue Danton, Métro Odéon–St. Michel

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷԻ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ

Լաւագոյն ուժերով կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Արեւելեան յայտնի զուարթ օպերէթը՝ 4 արար:

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Անահիտ, Տիկ. Ագնաւորեան: Պ.Պ.՝ Ագնաւորեան, Սվաճեան, Գմբէթեան եւ Սամճագ:

Տոմսերու գին՝ 5, 10, 15 եւ 25 ֆր. — Կը ծախուին ծանօթ տեղերը:

Ընդհ. հասցէ. Mme. K. Loukianoff. 39 Ave. des Moulineaux Boulogne, Seine.

Կ'ՈՒՌՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ դերձակի օգնական միջակ գործաւոր մը: Դիմել անձամբ Պ. ԳՈԶԵԱՆի, 21. Rue Bancs, Meudon (S. et O.).

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

Վաղը կիրակի, Ծաղկազարդի տօնին առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ կաթող. նուիրակ՝ Գեր. Տէր Գարեգին Արքեպսկ. Յովսէփեան փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ: (Կնիք)

ՀՐԱՒԷՐ ՀԱՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Այն որբերը որոնք պայմանագրութեամբ Ֆրանսա բերուած են եւ այժմ ինքնութեան թուղթերու փոփոխման համար դժուարութիւններու ենթարկուած են կամ անձագիր չունին, ժողովի կը հրաւիրուին, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 130, Bld. St. Germain, Փարիզ, Քաֆէ տը լա Սուրսի ներքնասրահին մէջ: Նման պարագաներու մէջ գտնուող գաւառի որբերէն կը խնդրուի ղրկել իրենց անունը, մականունը եւ իրենց հասցէն՝ H. Tashjian, 17, Rue Maître Albert, Paris (5).

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

Ուրբաթ 12 Ապրիլէն — Ապրիլ 18

Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին

ԵՐԿՈՒ ՄԵԾ ՖԻԼՄԵՐ

«Simonne est comme ca» avec Hanry Garat et «Cartouche» le célèbre Bandit.

Ոչ չափահասներու արգիլուած:

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *Թարունով*, բնական *անիսոնի* խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

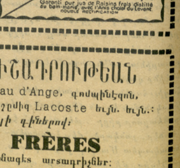
D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՄԱՌՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անզուգական ճերմակեղէններ, Peau d'Ange, գոմպինէզոն, շապիկներ, փարտիքներ, շըմիզիէներ, շըմիզ Lacoste եւյն. եւյն.:

կը ծախենք անմրցելի գիներով:

LEMETTRE FRÈRES

Վաճառանիշ «ELDAY», Մասնագէտ արտադրիչներ:

104, Rue Réaumur, Paris. Métro Sentier («Intransigeant»ի քովը):

Ապսպրանքները կը ղրկուին *contre remboursement*ով, եթէ կանխավճար մը տրուի:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց մտածեցի, թէ նախ պէտք է Նէնէին յանձնել ձկնորսին պահելու համար, եթէ կը գտնեմ նրան այնպիսի բարի մարդ, որպէս պատմում էր Նէնէն: Իսկ յետոյ կ'աշխատեմ մի մի կերպով քեռու Պետրոսի ձեռքից դուրս բերել իմ արծաթը, որ նա ոչինչ չհասկանայ: Երբ այդ կատարուած կը լինի, այն ժամանակ կ'առնեմ Նէնէին եւ կը հեռանամ մի օտար աշխարհ եւ այնտեղ նրա կեանքը ապահով վիճակի մէջ կը դնեմ:

Բայց ես չգիտէի, արդեօք Նէնէն կը համաձայնուէ՞ր մնալ ձկնորսի տնակում եւ սպասել ինձ, մինչեւ ես քեռու Պետրոսի հետ հաշիւներս վերջացնէի: Նրան փորձելու համար ասեցի.

— Նէնէ, մենք ուրիշ տեղ պիտի գնանք, դու չես կարող միշտ մեզ մօտ մնալ: Հիմա ես քեզ ազատ եմ թողնում, ուր որ ուզում ես, գնա:

— Ես քեզանից չեմ բաժանուի:

— Ինչո՞ւ:

— Ես հիմա շատ եմ վախենում:

— Առաջ չէի՞ր վախենում:

— Չէի վախենում, նրա համար որ, չէի իմանում, որ մարդիկ այդքան վատ են լինում...

Նա ակնարկում էր իրան չարչարող աւազակների վրայ:

— Կարելի է ես էլ վատ եմ:

— Դու լաւ մարդ ես. ես քեզանից չեմ վախենում:

— Ես հեռու երկիր պիտի գնամ:

— Ուր որ գնաս, կը գամ քեզ հետ:

— Բայց եթէ մնա՞մ այստեղ:

— Ես էլ կը մնամ քեզ մօտ:

– Մենք տուն չունենք:

— Այդ անտառի մէջ մեզ համար մի խրճիթ կը շինենք, նրա մէջ կ'ապրենք:

Նա դարձեալ յիշեց աւազակներին եւ խօսքը փոխեց.

— Չէ, հեռու, այստեղից շատ հեռու գնանք:

Խեղճ աղջիկ, ի՞նչ էր, որ նրան այսպէս կապեց ինձ հետ, արդեօք սէ՞րը, արդեօք երախտագիտական զգացմո՞ւնքը, որ ես նրա կեանքը ազատեցի մահից: Այդ հարցերը քննելու համար ես ոչ միջոց ունէի, եւ ոչ ժամանակ: Ես միայն մտածում էի Նէնէի կեանքը գոնէ առժամանակ ապահով վիճակի մէջ դնել, մինչեւ քեռու Պետրոսի հետ գործերս վերջացնէի: Ինձ հրամայուած էր սպանել նրան, եթէ ես այդ հրամանը չկատարէի, անտարակոյս կը կատարէր նա, որ հրամայեց ինձ: Աղջիկը չէր կարող ազատուել քեռու Պետրոսի ճանկերից, եթէ նա հասկանար, որ տակաւին կենդանի է մնացել նա:

Մենք այժմ գտնւում էինք լեռնային բարձրութեան վրայ: Մեր առջեւ բացւեցաւ անսահման մոյգ – արծաթափայլ տարածութիւն — ծովը:

— Հիմա մօտեցանք ձկնորսի տնակին, ասաց Նէնէն:

— Քեզ կը տանեմ նրա խրճիթը:

— Ես այնտեղ մենակ չեմ մնայ:

— Ես շուտ – շուտ քեզ մօտ կը գամ:

— Ամէն օր, հա՞:

— Հա, ամէն օր:

Մենք պէտք է իջնէինք լեռնային զառիվայրը, որ տանում էր դէպի ծովեզրը: Անտառը այստեղ վերջանում էր, սկսւում էին մանր թփեր միայն: Այդ թփերի մէջ թաղնուած էր ձկնորսի խրճիթը, ոչ այնքան հեռու ծովի ափից: Այդ մենաւոր խրճիթի մէջ բնակւում էր այն զարմանածածուկ մարդը, որի մասին շրջակայքում ոչինչ տեղեկութիւն չունէին, թէ ո՞վ է նա, ո՞րտեղից է եկել, կամ ի՞նչ մարդ է:

Ես գտայ նրան իւր պառաւի հետ այնպէս բարի, որպէս պատմել էր Նէնէն: Նրանք խիստ սիրով ընդունեցին իմ առաջարկութիւնը, մանաւանդ երբ պատմեցի անբախտ աղջկայ աղետալի անցքը:

— Որդի չունէինք, Աստուած մեզ որդի ուղարկեց, ասաց ծերունին,— կը պահենք մեզ մօտ, կը սնուցանենք, գուցէ մի ժամանակ բախտաւոր կը լինի նա:

Ես շտապում էի, գիտէի, որ քեռու Պետրոսը որպիսի անհամբերութեամբ սպասելիս կը լինի ինձ: Ես առաջարկեցի ձկնորսին իմ ոսկիով լի քսակը, բայց նա հրաժարուեցաւ ընդունելուց: Երբ պատրաստւում էի հեռանալ, Նէնէն հարցրեց.

— Ե՞րբ կը գաս.

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ԱՊՐԻԼ DIMANCHE 14 Avril 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2780

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԷՐ...

»»» · · «««

Ծաղկազարդ է այսօր: Ի՜նչ հեգնութիւն, նայելով այն միջավայրին ուր կը գտնուինք, եւ յիշելով այն աշխարհասասան սարսափները, որ սկսան այդ օրերուն, քսան տարի առաջ...

Հակառակ իր քրիստոնէական ծագումին, Ծաղկազարդն ալ — Ծառզարդար — հայ ժողովուրդի սրտին կը խօսէր իբրեւ ազգային աւանդութիւն մը: Իբրեւ մնացորդը հեթանոսական հաւատալիքներու:

Այդ օրը լոյս կը ծագէր հոգիներու մէջ, եւ խնծիղ մը կը թրթռար դէմքերուն վրայ, քանի որ, իբրեւ աւետաբերը գարնան, բնութիւնն ալ կը խայտար ծիլերով, ծաղիկներով ու տերեւներով:

Ինչպէս Վարդավառը, Ծաղկազարդն ալ կարելի չէ խեղդել ժամու մը գմբէթին տակ, աւելի կամ պակաս վաւերական արարողութիւններով:

Արդ, ունի՞նք այսօր այդ Ծաղկազարդը — Ծառզարդար:

Ո՞ւր են հարազատ ծաղիկները, ուռինները, դաշտերը, լեռները...

Ո՞ւր են երգերը, կանչերը, պարերը, ուխտերը...

Ո՞ւր են արօրը, խոփը, լծկանը, լծվարը, առուն, ջրտուքը...

Այդ բոլորին փոխարէն, ահա պողոտաները լուսացնցուղ, ծխնելոյզները երկնասլաց, եւ մշանջենական թաւալումը քաղաքակրթութեան մը որ գլխու պտոյտ կը պատճառէ, որ անընդհատ կը հրմշտկէ, կը տրորէ, կը հարթէ ու կը մանրէ...

Եւ մենք՝ տաշեղներ այս համայնակուլ թաւալման մէջ, տարուբեր՝ հազար ուղղութեամբ, բայց ոչ մեր կամեցողութեամբ:

Ու միտքերը բնազդաբար կ'երթան կը կառչին թուականի մը, որ ոչ ամիս էր, ոչ տարի, այլ դարաշրջան: Վախճանը՝ դարու մը եւ պատմութիւնը՝ դարերու:

Վերջ ի վերջոյ, ի՞նչ է այն որ կը կոչուի 1915ի հայաջինջ սարսափներ կամ Ապրիլեան Արհաւիրք:

1915ը ահաւոր պոռթկումը չէ՞ հարիւր տարի, հարիւրաւոր տարիներ առաջ սկսած պայքարի մը, որ կ'ամփոփուի մէկ բառի մէջ — Գոյամարտ:

Բոլորս մէկ չէի՞նք շշնչար իրարու, ամէն տեղ եւ ամէնուն,— Հասա՜ծ է ժամը...

Ժա՞մը չուտ հասաւ թէ մենք ուշ մնացինք,— այստեղ չէ որ պիտի քննենք:

Ուշ — կանուխ պիտի հասնէր ճակատագրական ժամը ճակատամարտի մը, որ կ'որոտար դարերու մէջէն, մերթ ստորերկրեայ եւ մերթ բացայայտ: Մերթ կրաւորական եւ մերթ ահեղագոչ:

Եւ ժամը հասաւ ճիշդ այն պահուն, երբ աշխարհ մը բռնկած էր, ճարճատելով ու սարսելով իր հիմերուն վրայ:

Իւրաքանչիւրն իր սպասելիքն ունէր այդ համատարած եւ ահագնագոյն ճարճատման եւ փլուզման մէջ, յաղթանակներու եւ պարտութեանց գրոհին մէջ, թնդանօթներու որոտման եւ օդանաւերու թաւալման մէջ:

Մէկը՝ լոյս, միւսը՝ երկիւղ: Մէկը՝ դարաւոր տենչ, միւսը՝ գիշատիչ ախորժակներ: Մէկը՝ տառրական կարօտ հայրենիքի եւ ազատութեան՝ միւսը՝ ծարաւ սանձակոտոր աշխարհակալութեան եւ արիւնահեղութեան:

Եւ աշխարհասասան գրոհը պայթեցաւ մեր գլխուն, քսան տարի առաջ, երբ գլխիվայր բռնկած էր ամբողջ աշխարհ:

Ի հարկէ բոլորովին անզօր չէինք մենք:

Բայց, քսան տարի վերջը, այդ ո՞ր իմաստունն էր որ պիտի կրնար պնդել եւ ապացուցանել թէ՝ թշնամին այնքան յաջողած չպիտի ըլլար, եթէ մենք այսպէս չարժած ըլլայինք եւ ոչ թէ այնպէս:

Մեր հիմնական սխալն այն եղած է որ, հարեւանցի նայած ենք մեր շրջապատին վրայ եւ մեր սահմաններէն դուրս: Նոյն իսկ ամէնէն վճռական պահերուն:

Եւ այսօր ալ,— քսան տարի վերջը — կը գտնուինք նոյն հոգեբանութեան մէջ:

Մէկ միլիոնի կորուստ անգամ, այդ աննախընթաց եւ անդերբաղանցելի Արհաւիրքը, չզօրեց վերահաստատելու մեր պայծառատեսութիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը:

Նայեցէք ձեր շուրջը, նայեցէք աւելի հեռուն, բաղդատութեան փորձ մը կատարեցէք նոյնիսկ արիւնկզակ եւ «լէպլէպիճի» Թուրքին հետ,— եւ եզրակացուցէք:

Քսան տարի առաջ էր որ մեր մուխը մարեցին Թուրքիոյ մէջ, եւ քսան տարի վերջը, օտար ափերու սանձարձակ ազատութեան մէջ, դեռ չունինք միութեան գիծ մը, իբրեւ քաղաքական գիտելիք:

Բանաձեւ, ծրագիր, իմաստութեան հեղարաններ՝ հազարներով: Առաջին անցորդը կը պատմէ քեզի:

Բայց, փնտռէ ամէնէն անվիճելի գետինը եւ առաջարկէ որ համախմբուին,— իրար կը հաւասարակշռեն բացական ու ներկան:

Մե՜ծ բան էր, եթէ հարցը փակուէր ներկայ — բացակայով: Գոնէ բացորոշ կացութեան մը մխիթարութիւնը կ'ունենայինք:

Մենք այդ մխիթարութենէն ալ զրկուած ենք:

Նոյն իսկ մէկ միլիոնի սգահանդէսը բաժնած է եւ կը բաժնէ ճամբաները, տարիներէ ի վեր:

Ուրեմն, քսան տարի վերջն ալ, այս ժողովուրդը չունի հաւաքական ուխտ մը, որուն առջեւ խոնարհէին բոլորը:

Կան ուխտեր, ինչպէս կան յարձակման եւ ոչ — յարձակման դաշինքներ: Բայց կը պակսի հիմնականը,— այն որ բոլոր դրօշները պիտի համախմբէր մէկ ազդանշանի վրայ, եւ որ եւ է պարագայի մէջ:

Արդեօք անո՞ր համար որ, հեռաւոր յիշատակ մըն է Ծառզարդարը եւ ցնորք մը՝ տարագիր հոգիներու ծաղկազարդը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

= o–o =

ՀԻԹԼԵՐ Կ'Ը ԳՈՒՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ...

■■■■■■■■

ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ԼԱՒԱՏԵՍ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

Սթրէզայի ժողովը որ երեք օր տեւեց, նոր անակնկալի մը առջեւ գտնուեցաւ երկրորդ օրը, ուրբաթ: Կարելի է ըսել թէ խորհրդակցութեանց ամբողջ ընթացքը փոխուեցաւ, երբ Սըր Ճօն Սայմըն հաղորդեց թէ Գերմանիա կը յօժարի միանալ արեւելեան ոչ — յարձակման դաշինքին, եթէ նոյն իսկ միւս ստորագրողները անջատ համաձայնութիւններ կնքեն փոխադարձ աջակցութեան համար:

Այս անակնկալը պաշտօնական գեկոյցով ալ հաղորդուեցաւ, իրիկուան դէմ: Զեկոյցը կ'ըսէր թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պաշտօնապէս հաղորդած է Պերլինի անգլիական դեսպանին թէ Գերմանիա պատրաստ է մտնելու արեւելեան ոչ — յարձակման դաշինքին մէջ: Այս յայտնութիւնը ընդհանուր լաւատեսութիւն պատճառեց, իբրեւ հանդարտեցուցիչ խաղաղութիւն Արեւելեան Եւրոպայի համար: Բոլոր պատուիրակները յայտնապէս գոհ էին: Սըր Ճօն Սայմըն լուրը հաղորդեց կէս օրուան նիստի ընթացքին, երբ լրացուցիչ տեղեկութիւններ կուտար իր ճամբորդութեան մասին:

Դէպքին կարեւորութիւնն ըմբռնելու համար, կը բաւէ ըսել թէ՝ մինչեւ լուրին ծանուցումը Գերմանիան հաշուի չէին առներ արեւելեան դաշինքին մէջ: Միւս կողմէ, այն տպաւորութիւնը կը տիրէր թէ Գերմանիա իրեն դէմ ուղղուած պիտի նկատէ անջատ համաձայնութիւնները, ինչպէս, օրինակ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ մշակուած դաշնագիրը: Իր անակնկալ որոշումով, Գերմանիա յանձն կ'առնէ չյարձակիլ արեւելեան որ եւ է պետութեան վրայ որ ստորագրած է դաշինքը: Ցետոյ, տարակուսելի չպիտի ըլլայ, եթէ, իբրեւ նոր երաշխիք մը իրենց ապահովութեան, այդ պետութիւններէն երկուքը փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքեն:

Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ Գերմանիոյ նոր քայլը չպիտի փոխէ բանակցութեանց ընթացքը: Ֆրանքօ-ռուս դաշնագրին պէս դաշինք մըն ալ կը մշակուի Չեխոսլովաքիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ: Կ'ըսուի թէ Իտալիա եւս կ'ուզէ նմանօրինակ դաշնագիրներ կնքել Ռուսաստանի, Փոքր Համաձայնութեան եւ թերեւս Ֆրանսայի հետ: Մեծն Բրիտանիա վերապահած է իր որոշումը, մինչեւ որ Գերմանիա իր ամբողջ միտքը պարզէ: Ան չուզեր խանգարել սկսուած կամ առաջադրուած բանակցութիւնները, բայց կը յուսայ թէ Գերմանիոյ ապագայ դիրքը աւելորդ պիտի դարձնէ զանոնք:

Կը կարծուի թէ Լեհաստանն ալ պիտի հետեւի Գերմանիոյ օրինակին: Տակաւին անորոշ է Գերմանիոյ դիրքը՝ Կեդր. Եւրոպայի դաշինքի մասին, որ կապ ունի Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման հետ եւ որով մասնաւորապէս շահագրգռուած է Իտալիա: Գերմանիա վճռապէս չէ մերժած այս դաշինքը, բայց կը պահանջէ որ բացորոշապէս պարզուի անոր նպատակը:

Ի՞ՆՉ Է ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Արեւելեան դաշինքը, այնպէս ինչպէս ծրագրուած էր նախապէս, պիտի կնքուէր Խ. Միութեան, Գերմանիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պալթեան պետութեանց միջեւ: Դաշնագիրը կը տրամադրէր փոխադարձ աջակցութեան յօդուած մը, որուն համաձայն եթէ այդ ազգերէն մէկն ու մէկը յարձակման ենթարկուէր որ եւ է մէկուն կողմէ, միւսները անոր օգնութեան պիտի փութային: Ասոր համար ալ կը կոչուէր նաեւ արեւելեան Լոքառնօ: Այս ծրագրին հաւանեցան Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա, փետր. 3ի համաձայնութեամբ, Լոնտոնի մէջ: Սըր Ճօն Սայմընի եւ Պ. Իտընի վերջին ճամբորդութեան առեն, թէ Գերմանիա եւ թէ Լեհաստան մերժեցին ընդունիլ դաշինքը, ցորչափ կը մնայ փոխադարձ օգնութեան պայմանը: Այն առեն, Ֆրանսա անջատ համաձայնութիւն մը կնքեց Խ. Միութեան հետ, եւ հիմա նոյն ուղղութեամբ կը բանակցին Խ. Միութիւնը եւ Չեխոսլովաքիա: Գերմանիա կը կարծէ թէ իրեն դէմ ուղղուած զինակցութիւններ են այս համաձայնութիւնները, եւ ահա նոր առաջարկ մը կը ներկայացնէ:

ՖՐԱՆՍԱ ԿՏՐՈՒԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Ուրբաթ առտուան նիստին մէջ, պատուիրակները տեղեկութիւն չունէին Գերմանիոյ նոր առաջարկի մասին: Այնպէս որ, օրակարգը քննուեցաւ այնպէս ինչպէս ծրագրուած էր: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը բանաձեւ մը առաջարկած էր, որուն երկար առեն ընդդիմացան Անգլիացիները, յետոյ միջին ճամբայ մը բռնելով: Ծրագիրը, որ կազմուած է Պ. Ֆլանտէնի կողմէ եւ որ պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, հետեւեալ հիմնական տրամադրութիւնները կը պարունակէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ բոլոր պետութիւնները յանձն կ'առնեն Գերմանիոյ չտրամադրել ոչ փոխատուութիւններ ոչ ալ վարկեր, ուրեմն զրկել զայն նախանիւթեր ճարելու հնարաւորութենէն, երբ ապառած ըլլայ իր մթերքը:

Այժմ հարց է թէ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի վաւերացնէ՞ այս ծրագիրը, որ ընդլայնումն է իր ուխտի 16րդ յօդուածին եւ որ գործադրելի պիտի ըլլայ բոլոր անոնց դէմ որոնք այսպէս կամ այնպէս կը խանգարեն խաղաղութիւնը:

Այս մասին համաձայնելէ յետոյ, պատուիրակները քննեցին Աւստրիոյ անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան խնդիրը: Պ. Մուսոլինի ընդարձակ զեկոյց մը կարդաց այս մասին, պարզելով սպառնացող վտանգները: Ի վերջոյ որոշուեցաւ մօտերս խորհրդաժողով մը գումարել Դանուբեան պետութեանց մասնակցութեամբ, ոչ — յարձակման ճշգրիտ դաշնագիր մը կնքելու համար:

⁂ Փարիզեան մամուլը մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ թէ Սթրէզայի ժողովը ընդունելով Ֆրանսայի բանաձեւը, բարոյապէս դատապարտած եղաւ Գերմանիա, մարտ 16ի որոշման առթիւ (վերահաստատում պարտաւորիչ զինուորութեան): Այժմ կը մնայ յաջողցնել տնտեսական եւ ռազմաւորական պաշտպան ծրագիրը, Ա. Դ. Ժողովին առջեւ:

— · —

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ փոթորիկի բռնուեցաւ Լէսփառի մէջ (Ժիռօնտ): Երեք նաւային սպաներ մեռան եւ ուրիշ երեք հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան, երբ կը փորձէին վար իջնել անկարգելով, որ շրջեցաւ եւ օդանաւին բեկորներուն տակ մնալով ջախջախուեցաւ:

Ձախէն աջ եւ վերէն վար.— 1. Պ. ՖԼԱՆՏԷՆ, Պ. ԼԱՎԱԼ (Ֆրանսա).— 2. ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՒ ՍՈՒՎԻՉ (Իտալիա).— 3. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ ԵՒ ՍԸՐ ՃՕՆ ՍԱՅՄԸՆ (Անգլիա):

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ Ռ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ցաւով կ'իմանանք թէ մարտ 31ին Թիֆլիսի մէջ յանկարծամահ եղած է ծանօթ երաժշտագէտ Ռոմանոս Մելիքեան, որ վերջերս կաթուած մը ունեցած էր:

Հանգուցեալը Ղզլարցի էր, 50—52 տարեկան: Ուսած է Նոր Նախիջեւանի թեմական դպրոցը, ապա Փեթերպուրկի երաժշտանոցը: Երաժիշտ — ուսուցիչ եղած է Թիֆլիսի մէջ: Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն յետոյ փոխադրուեցաւ Հայաստան: Երեւանի Երաժշտանոցի հիմնադիրներէն մէկն էր եւ դասախօս նոյն հաստատութեան: Ունի բազմաթիւ աշխատութիւններ, մասնաւորապէս «ռոմանս»ներ, որոնք շատ տարածուած են: Խ. Հայաստանի ամէնէն ժողովրդական երաժիշտներէն մէկն էր: Անկուսակցական էր, բայց ուղեկից բոլշեւիկներուն:

Թուրքիա եւ ոչ-յարձակման դաշինքները

Սուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը ուրբաթ օր ունկնդրութեան ընդունեց Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ միեւնոյն առեն նախագահն է Ա. Դ. Խորհուրդին: Ցետոյ երկու անգամ տեսակցեցաւ արտաքին նախարարին հետ, մասնաւորապէս քննելու համար Պալքանեան Միութեան դիրքը՝ ծրագրուած ոչ — յարձակման դաշինքներու մասին: Խորհրդակցութիւններէն յետոյ Թ. Արաս ճամբայ ելաւ դէպի Ժընեւ: Այս առթիւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ Փրանքեւխորհրդային եւ չեխեւխորհրդային դաշինքներու պէս պայմանագրութիւնները արդիւնաւոր ազդակներ են եւրոպական խաղաղութեան ամրապնդման համար եւ պէտք է գոհունակութեամբ ողջունուին բոլոր խաղաղասէր պետութեանց կողմէ: «Մենք ալ կուսակից ենք արեւելեան դաշինքին, ինչպէս եւ կեդրոնական Եւրոպայի վերաբերեալ դաշնագրին»:

200 միլիոն կիներու պատուիրակներ

ԺՈՂՈՎ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 18ին կը բացուի Կիներու Միջազգային Համագումարը, Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ: Վաղուընէ (երկուշաբթի) սկսեալ երեք օր անընդհատ նախնական աշխատանքներ պիտի կատարուին յանձնաժողովներու մէջ (խաղաղութեան, հաւասարութեան, աշխատանքի, բուժարկութեան, հպատակութեան, բարոյական հաւասարութեան, կնոջ քաղաքացիական վիճակի): Համագումարին պիտի մասնակցին կնոջական շարժման գլխաւոր վարիչները,— Տիկին Զէփմէն Քէթ (Ամերիկա), Օր. Էմիլի Կուստ (Զուիցերիա): Ներկայացուցիչներ ղրկած են հետեւեալ երկիրները,— Աւստրալիա, Աւստրիա, Պելժիա, Պէրմուտեան կղզիներ, Պուլկարիա, Սէյլան, Տանիմարքա, Եգիպտոս, Սպանիա, Մ. Նահանգներ, Ֆինլանտա, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Յունաստան, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իրլանտա, Իսլանտա, Իտալիա, Ճամայիքա, Ճափոն, Հոլանտա, Լիւքսէմպուրկ, Նոր Զելանտա, Նորվեկիա, Պաղեստին, Իրան, Լեհաստան, Փորթուկալ, Ռումանիա, Շուէտ, Զուիցերիա, Սուրիա, Չեխոսլովաքիա, Թուրքիա, Ուկրայնա, Ուրուկուէյ, Եուկոսլավիա: Այս բոլորը կը ներկայացնեն կանացի զօրաւոր կազմակերպութիւններ, որոնք ունին մօտ 200 միլիոն անդամ:

«Մաթէն» հաղորդելով այս լուրը, կ'ողբայ որ մինչ Թրքուհիները երեսփոխան ընտրուած են, Ֆրանսուհիները ոչ իսկ քուէարկելու իրաւունք ունին:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐ ՉԸՆԴՈՒՆԻՐ

Հունգարական թերթերը կը գրեն թէ թրքական կառավարութիւնը որոշած է այլ եւս թոյլ չտալ որ օտար բանուորներ աշխատին Թուրքիոյ մէջ, սկսելով յունիս 1էն: Այս որոշման հետեւանքով, 15.000 Հունգարներ արտաքսուելու վտանգին առջեւ կը գտնուին: Քանի մը շաբաթէ ի վեր, բազմաթիւ Հունգարներ կը հեռանան Թուրքիայէն, լուր առած ըլլալով այս մասին: Հունգարական մամուլը կը պահանջէ որ կառավարութիւնը միջամտէ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՍՄԱՆԻ «ԱԶԳ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ»Ը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել.— Գործադիր Մարմինն իր առաջին նիստը գումարեց 9 ապրիլ 1935ին, ժամը 21ին, Պուլվառ Օսման թիւ 39, եւ իր դիւանը կազմեց հետեւեալ կերպով.— Նախագահ Հ. Մարմարեան, փոխ — նախագահ Տոքթ. Տէր Անդրէասեան, ընդհ. քարտուղար Ս. Քարեան, գանձապահ Գ. Մանուկեան:

Գործադիր Մարմինս որոշեց, որ ամէն օր, որոշ ժամերու, խրատարան մը գտնուի իր կեդրոնատեղին, Պուլվառ Օսման թիւ 39, ձրիաբար խորհուրդ տալու եւ աջակցութիւն ընծայելու համար պէտք ունեցողներուն, որոնք կրնան դիմել երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 14—15, իսկ հինգշաբթի օրերը ժամը 18—19:

ԵՐԵՔ ՕՐ ԵՐԵՔ ԳԻՇԵՐ անընդհատ, ընդամէնը 140 պատարագ պիտի մատուցուի ապրիլ 25—28, Լուտի Մասապիէլ քարայրին մէջ որ ամբոխին ծանօթ է իբրեւ հրաշագործ: Այսպէս հրամայած է Պապը, Քրիստոսի 1900ամեա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐԷՆ ՀՐԱԲՈՒԽԻ ՎՐԱՅ

Գաղտնիք մը յայտնած չենք ըլլար, երբ ըսենք թէ աշխարհ հրաբուխի մը վրայ նստեր է։

Նոյնպէս կը կարծենք որ գաղտնիք մը երեւան հանած չենք ըլլար, երբ հաստատենք թէ՝ այդ կացութեան գլխաւոր պատասխանատուն աշխարհակալ պետութիւններն են, եւ գլխաւորաբար Մեծն Բրիտանիան։

Երբ 1918 նոյեմբեր 11ին Զինադադար կնքուեցաւ դաշնակիցներու եւ Գերմանիոյ միջեւ, այս վերջինիս բանակները քայքայուած էին, ուժասպառ եւ յուսահատ։ Դաշնակիցները դափնիներով պսակուած՝ կազմ ու պատրաստ էին յաղթանակի պտուղները լիուլի վայելելու, զինուորական գործողութիւնները փոխադրելով թշնամի երկրէն ներս, Գերմանիոյ արտին վրայ։ Դաշնակիցներու վերին հրամանատարին՝ մարաջախտ Ֆոշի եւ իր սպայակոյտին ծրագիրն էր այս։

Այդ ծրագրին համաձայն, քանի որ Գերմանիան էր պատասխանատուն 1914—18ի աշխարհասասան սպանդին, ինչպէս կը հաստատեն դաշնակից եւ աջակից պետութիւնները Վէրսայլի դաշնագրին մէջ՝ նոյն ինքն Գերմանիոյ ստորագրութիւնն ալ կցելով այդ ահաւոր խոստովանութեան, ապա անհրաժեշտ էր այդ պետութիւնը վերածել այնպիսի վիճակի մը, որ այլ եւս անվնաս դառնար ու յառաջիկային նոր վտանգներ չսպառնար Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան։

1918ի հաշտութեան դաշնագիրը պիտի ստորագրուէր ոչ թէ Վէրսայլի, այլ Պերլինի մէջ։ Եւ մինչեւ բոլոր պայմաններուն գործադրութիւնը, պէտք չէ պարպէին գերման գրաւեալ հողերը։

1870—71ի Ֆրանքոգերման պատերազմին օրինակը մէջտեղն է։ Պիսմարք անողոք եղաւ։ Սետանի շանթահարիչ յաղթանակէն վերջ, ուր գերի ինկաւ Նափոլէոն Գ. կայսրը իր բանակով, փրուսիական զինուորները քալեցին Փարիզի վրայ եւ իրենց պայմանները պարտադրեցին Ֆրանքֆուրթի դաշնագրով՝ Ալզաս-Լօռէնի կցում, 5 միլիառ ոսկեդրամ տուգանք եւն.։ Բայց այդ բոլորին մէջ ամէնէն կարեւորն էր գերմանական կայսրութեան հռչակումը Վէրսայլի մէջ, Փրուսիոյ երկաթեայ վարչապետին՝ Պիսմարքի կարգադրութեամբ եւ Վիլհէլմ Ա. կայսեր մականին տակ։ Մինչեւ այդ ժամանակ Գերմանիան բաժնուած էր զանազան թագաւորութեանց, դքսութեանց եւ ինքնավար նահանգներու։ Պիսմարք գերմանական միութիւնը իրականացուց՝ ստեղծելով մեծազօր Գերմանիան եւ զայն օժտելով կեդրոնական ուժեղ կառավարութեամբ մը։ 1871—1914 ամբողջ 43 տարի՝ գերման ժողովուրդը՝ զինուորական խիստ կարգապահութեան ենթակայ՝ աշխատեցաւ եւ ուժովցաւ բոլոր մարզերու վրայ։ Գերմանական ճարտարարուեստը սկսաւ մրցիլ անգլիականին ու ֆրանսականին հետ՝ Մերձաւոր ու Հեռաւոր Արեւելքի բոլոր երկիրներուն մէջ։ Գերման բանակը իր արդիական կազմածներով եւ խիստ կարգապահ ու մարզուած զինուորներով ասպարէզ կը կարդար եւրոպական բոլոր բանակներուն։ Գերման նաւատորմը իր նոր ու մեծ մարտանաւերով կը սպառնար գերազանցել ծովերու թագուհին։

Այսպիսով ահաւոր պետութեան մը դէմ է որ աւելի քան չորս տարի ճակատեցան դաշնակիցները։ Գերմանիա իրաւունք ունէր ուրեմն յոխորտալու 1914էն առաջ։ Իսկ վերջերս ալ Հիթլէր արդար հպարտանքով կը յիշէր թէ մեծ պատերազմը պարտութիւն չէր Գերմանիոյ համար, այլ իսկական յաղթանակ մը, քանի որ ճակատած էր թշնամիներու ամբողջ աշխարհի մը դէմ, Ռուսիայէն մինչեւ Ամերիկա։

Արդ, քանի որ դաշնակիցները Զինադադարին ամէն միջոց ունէին անվնաս դարձնելու Գերմանիան, չհամարձակեցան անողոք գտնուիլ Պիսմարքին պէս, պարտադրելու համար իրենց բոլոր պայմանները։ Դաշնակից բանակները գոհացան միայն գրաւելով Հռենոսեան շրջանի հողերը, զորս պարպեցին դաշնագրի պայմաններուն ամբողջական գործադրութենէն առաջ, յանուն խաղաղութեան, բայց առաւելապէս շնորհիւ Անգլիոյ խաղերուն։

Անգլիոյ այդ խաղերը երեւան եկան Զինադադարի առաջին օրերէն իսկ։ Մինչ Ֆրանսացիները կը պահանջէին յառաջխաղալ եւ գրաւել Գերմանիան, Մեծն Բրիտանիան իր Լոյտ Ճորճներով արգելք հանդիսացաւ, զօրավիգ ունենալով խաղաղասէր Ուիլսընները։

Եթէ չհաշուենք Ալզաս-Լօռէնը, որուն փոխ-վրէժով երկու սերունդ հասցուցած էր Ֆրանսա եւ որ նիւթականէ աւելի բարոյական կարեւոր յաղթանակ մը տարաւ՝ վերատանելով այդ հողամասը, Գերմանիոյ պարտութենէն առաւելագոյն օգուտը եղաւ Անգլիան, որ մէկ կողմէ փճացնել տուաւ գերման նաւատորմը, միւս կողմէ առիւծի բաժինը առաւ գերմանական գաղթավայրերէն։

Զինադադարէն ի վեր անցնող 16 տարիները բաւական եղան ելեկտրականացած մթնոլորտ մը ստեղծելու եւ այսօրուան հրաբխային վիճակին յանգելու համար։

Միջազգային բոլոր խորհրդաժողովներու մէջ, դարձեալ Մեծն Բրիտանիան է, որ իր երկդիմի ընթացքով կը տեւականացնէ անստուգութիւնը։ Եւ դեռ մինչեւ վերջին օրերը յստակօրէն չէ ճշդած իր դիրքը քաղաքական այս փոթորկալից շրջանին, տեղի տալով զանազան երկդիմի մեկնութեանց։ Այնպէս չէ՞ր իր դիրքը 1914ին՝ Պատերազմի նախօրեակին։ Մինչեւ վերջին վայրկեանը մարդ չգիտցաւ թէ Անգլիա պիտի մասնակցի՞ պատերազմին թէ չէզոք պիտի մնայ։

Տարիներով Գերմանիան քաջալերելէ եւ անոր սպառազինման անուղղակի օժանդակելէ վերջ, այսօր Անգլիա մտահոգութեամբ կը դիտէ հետեւանքները։ Գերմանիան իր սպառազինութեամբ սկսած է վտանգ մը դառնալ Եւրոպայի խաղաղութեան։ Անգլիան մինչեւ այսօր իր կղզիներուն մէջ ապահով կը զգար ինքզինքը՝ ապաւինած իր հուժկու նաւատորմին։ Այսօր սակայն ծովերն ու մարտանաւերը այլ եւս չեն կրնար պաշտպանել Անգլիան։ Օդանաւը դարձած է ահարկու զէնք մը որ սահման չի ճանչնար։ Ցամաքն ու ծովը միեւնոյնն են անոր համար։ Այդ էր պատճառը, որ վերջերս Պոլտուին հանդիսաւորապէս արտասանեց պատմական դառնալու կոչուած այն խօսքը թէ Մեծն Բրիտանիոյ սահմանները Տուվրի սպիտակ ժայռերուն վրայ չեն այլ եւս, հապա Հռենոսի ափերուն վրայ։

Հիթլէր Պերլինի տեսակցութեան ընթացքին Սըր Ճօն Սայմընին հասկցուցեր է որ Գերմանիոյ օդանաւային ուժը կը հաւասարի անգլիականին, եթէ արդէն չէ գլած անցած զայն։ Այս յայտնութիւնը ռումբի մը պէս պայթեցաւ անցած օր Անգլիոյ Խորհրդարանին մէջ, ահագին իրարանցում յառաջ բերելով։

Սկիզբէն ի վեր առաձգական եղած է Անգլիոյ դիրքը, ձգտելով աշխարհը պահել մշտավառ հրաբուխի մը վրայ, մինչ ինք իր կղզիներու բարձունքէն կը դիտէ հրաշէկ լաւաներուն զոհերը։ Ան երբեք չէ հանդուրժած որ իրմէ զօրաւոր պետութիւն մը գոյութիւն ունենայ։ Ամէն առիթ օգտագործած է՝ զէնքը գերազանցելու ձգտող պետութեան գլխուն լախտի հարուածը իջեցնելու համար։

Անշուշտ Անգլիոյ մէջ ալ հոգեբանական փոփոխութիւններ կատարուած են, բայց հիմնականը կը մնայ անխախտ։

Այսպէս կամ այնպէս, ներկայ սըրարշաւ սպառազինութիւնները ուրիշ բանի պիտի չծառայեն, բայց եթէ միշտ բորբոքած պահելու հրաբուխը։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

T. S. F.

Ժամանակակից մեծագոյն գիւտերէն մէկն է T.S.F.ը որուն, մարդկութեան պարգեւած զանազան բարիքները հոս թուելու նպատակ չունիմ։

Հեռաւոր երկիրներու հաղորդակցութեան մօդական միջոց, որուն լուրերը կայծակի արագութեամբ տարածող կախարդիչ մեքենայ, վերջապէս օրուան իբր մեծագոյն շնորհը՝ ամէնուն բերանը T.S.F., նորէն T.S.F. եւ միշտ T.S.F.։

Բայց, մարդկութիւնը իրեն ընծայուած պարգեւի գործածութիւնը չէ կրցած երբեք սահմանաւորել, եւ, երբեմն, այս իսկ պատճառաւ անոր զոհ գացած է։

Արդարեւ, այդ կասկածելի տուփը որ միանգամայն երաժշտութիւն կը սփռէ չորս դին, ո՞ր աստիճանի կը ծառայէ մեր երաժշտասիրութեան եւ հետեւաբար կրնա՞յ արդարացնել իրեն վերագրուած հիացումը։

Դիտենք քիչ մը։

Ամէն արուեստ հոգեկան ապրումի միջոց է եւ հետեւաբար բարոյականի մեծ ազդակ մը։ Ամէն մարդ իր կարողութեան չափով կրնայ եւ պարտի մշակել անոր որ եւ է մէկ ճիւղը, զայն ունենալ իբր պաշտամունքի առարկայ։ Քանի որ հարցը երաժշտութեան վրայ է, կրնանք ըսել անվարան որ T.S.Fը վհատեցուցիչ դեր մը կատարեց այն օրէն ի վեր երբ սենեակներու մէջ փոխադրեց երաժշտութիւնը, տարբեր խօսքով՝ ինք մօտեցուց երաժշտութիւնը մարդոց, երբ բնականօրէն մարդիկ պէտք էին մօտենալ անոր։

Երաժշտութիւնը խոկական վայելք մըն է այն ատեն միայն, երբ ամէն օր քիչ քիչ անոր մօտենալով, իր թաքուն գաղտնիքները քիչ քիչ երեւան հանելով, կրնանք թափանցել անոր զմայլելի բովանդակութեան։

Մարդիկ երաժշտութիւն կը մշակեն երկու նպատակով.— կամ զայն ասպարէզ ընտրելով իրենց ապրուստը շահելու, եւ կամ հոգեկան բաւարարութեան համար։ Այս նպատակով է որ երաժշտասէրներ, մանաւանդ միջակ դասակարգի մարդիկ, տակաւին ժամանակ կը գտնէին ու ջանք կը թափէին հետեւելու, դասս առնելու եւ ըմպելու քիչ քիչ իր բարիքները։

Երկու պարագաներուն համար ալ T.S.F.ը վնասակար տարր մըն է։

Այժմ անիմաստ կը համարուի երաժշտութիւնը իբր ասպարէզ ընտրել։ Իսկ հոգեկան վայելքի համար, բացառութիւնները յարգելով անշուշտ, մարդիկ կ՚ըսեն թէ կ՚արժէ՞ հիմա ժամերով դաս առնել, ուսուցիչ վարձել, քանի որ ձեռքի մէկ հպումով մագնիսական կոճակ մը մեր ուզածը կուտայ...

Եւ անոնք սկսան այլ եւս որոշ չափով հրաժարիլ նուագահանդէսներէն, Օփերայէն եւ Օփերա-Քոմիքէն։ Ի՞նչ պէտք հագուիլ, շքուիլ, անհանգիստ ըլլալ, երթալ վճարել ու լսել, քանի որ անկողնի մէջէն ալ կրնանք մեր նպատակին հասնիլ։

Երաժշտական մեծ կազմակերպութիւնները նախ արհամարհեցին ժողովրդական այս մտայնութիւնը եւ իրենց գործը շարունակեցին կիսովին պարապ սրահներու առջեւ եւ կամ դժուարութեամբ լեցնելով զանոնք։ Ի վերջոյ սակայն անձնատուր եղան microphoneին, գոնէ անկէ վարձատրութիւն մը կորզելու մխիթարութեան առջեւ տկարանալով։

Եւ յարգանքը վերջացաւ երաժշտութեան հանդէպ, ինչպէս որ քանի մը տարիէ ի վեր նոյն բախտին արժանացած է թատրոնը, խօսուն սինէմայի ընդհանրացման պատճառաւ։

Պիտի առարկուի թէ կատարելագործուած գործիքով մը՝ ունկնդրուած երաժշտութիւնը շատ յստակ է եւ նոյնքան հաճելի է լսել սենեակին մէջ, վառարանին քով։ Այս առարկութիւնը թերեւս իր արդարանալի կողմը ունենար, եթէ գոնէ մարդիկ պէտք եղած շահագրգռութիւնը [illegible] լսել, բայց յաճախ այս բանին համար իսկ ոչ մտահոգութիւն եւ ոչ ալ համբերութիւն ունին։ Նկարագրենք թէ առհասարակ ինչպէս կ՚ունկնդրուի շէնքի մը իւրաքանչիւր յարկէն Պէթհովէնի մէկ սէնֆօնին, սկսելով դռնապանին խուցէն։

Հոն, այր եւ կին, օրինակ, օրուան ոճիրներու մասին կը խօսին, «Փարի-Սուառ»ը կամ «Էնթրանսիժան»ը իրենց ափին մէջ, տղաք կատուին հետ կը խաղան, մինչ սէնֆօնին իր ամէնէն շահեկան մասին մէջ է։

Առաջին յարկը, նոյն երաժշտութեան պահուն զբաղած են ճաշելով կամ խոհանոցի աշխատանքով։

Երկրորդ յարկը շատ մը մարդիկ հաւաքուած են ու երեք չորս նիւթի վրայ խօսակցութիւնը իրար խառնուած՝ մեծ ժխոր մը կը տիրէ։ Սէնֆօնին միշտ կը նուագուի։

Երրորդ յարկը աւելի պատիւ չընծայեր, այր ու կին կը կռուին, երախան կը ճչայ։

«Թիէրս է պըլօթ» կը գոչէ չորրորդ յարկի թղթախաղի սեղանին շուրջ խմբակ մը այրերու, մինչ իրենց կինները դրացուհիին հագուստին կամ գլխարկին վրայ իրենց կարծիքը կը յայտնեն։ Խե՛ղճ Պէթհովէն...

Հինգերորդ յարկը՝ սիրատռփոր զոյգ մը իր հեշտանքին իբր խթան կը գործածէ նուագը։

Վեցերորդ յարկը աւելի բախտաւոր չէ։ Հոս ալ տունը մարդ չկայ։ Եւ գործիքը ... բաց թողեր են ...

Այս բոլոր մարդիկ երաժշտասէրներ են։

Կը գտնուին անշուշտ անձեր, որոնք վերջապէս կ՚ուզեն լսելու համար լռել, եւ զուրգուրանքով կը մօտենան գործիքին։ Լսուածը, արդէն ձեւափոխուած, շատ անգամ ալ վերարտադրութիւն մըն է սկաւառակի (disque)։ Լսուածը՝ երկու անգամ կեղծուած երաժշտութիւն մըն է, ինչ որ կը նմանի անուշեղէն մը երկու անգամ թուղթի մէջ փաթթելէ յետոյ, այդ ձեւով ճաշակելու։

Կան մարդիկ, որոնց վրայ T.S.F.ը որոշ ջղային գրգռութիւն ստեղծած է։ Այսպէս, տունը չեն կրնար առանց անոր ապրիլ, եւ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն բաց կը թողուն գործիքը։

Ամառնային հեղձուցիչ օդով մը, շէնքերու բակէն կը լսուին բոլոր յարկերու T.S.F.ները միեւնոյն ժամանակ տարբեր երգերու մէջ, եւ կը ստեղծուի հիանալի երաժշտութիւն մը...

Իսկ, պողոտաներու վրայ, սրճարաններու ուր նուագախումբերը փոխարինուած են ձայնատար գործիքներով, անոնց խուլ եւ չափէն աւելի զօրաւոր երաժշտութիւնը խառնուած ամբոխին խօսակցութեան, «ափէրէ-թիֆ»ի գոլորշիներուն, քրտինքի հոտին, օթօպիւսներու ժխորին եւ ծուխին, նոյնքան զմայլելի եւ հեշտագին զբօսանք կը հայթայթեն ...

Մարդիկ ջղագրգռուած՝ աղմուկի պէտք ունին գնելու համար։ Գործիքները կը դրուին վաճառատուներու մէջ, եւ մինչեւ իսկ Մէթրօներու կայարաններու մէջ։

Եւ իբր վերջին նորութիւն, հիմա կան taxiներ օժտուած T.S.F.ով։

Եւ այս երաժշտասէր խելագարութիւնը իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին ...

Ամէն դժբախտութեան մէջ, մարդիկ մխիթարական բաներ կը կարծեն գտնել, եւ հիմա ալ այս բոլորը կը շփոթեն գիտութեան եւ յառաջդիմութեան բարիքներուն հետ։

Նկատելի պարագայ մըն է որ T.S.F.ը եւ իրմէ վերջ խօսուն եւ երաժշտական շարժանկարը, միայն Ֆրանսայի մէջ աւելի քան 20 հազար երաժիշտներ անգործութեան մատնեցին։

Եւ մինչ իւրաքանչիւր գործիքի վրայ դրուած տուրքէ մը պետական գանձը կը նպաստաւորուի տարեկան մօտ 40 միլիոն ֆրանքով, միեւնոյն ատեն Քոմէտի Ֆրանսէզը, Օփերան եւ Օփերա-Քոմիքը իրենց դռները փակելու վտանգին առջեւ գտնուեցան։

Այս բոլորը՝ յառաջդիմութեան համեղ պտուղները ...

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մօրս լոյսէ ստուերին համար,

Իբրեւ Տեսի՛լք լուսեղէն, ամենայն ժամ,
Կը յանախես դուն ինծի,
Նազելանե՛մ կը քալես՝ իմ արիւնիս ընդմէջէն,
Եւ սլաքն արժանութեան — նա՛ս քեզի —
Միշտ դէպի վե՛ր կը թեքի՝ յիշատակէդ պրկուած...
Օրհնեա՛լ ըլլայ՝ յիշատակդ անմոռաց ... :

Յիշատակդ արեւի՛ն չափ ըլլայ թող,
Եւ արեւին շողերուն պէս կենսատու՝
Թո՛ղ հասցունէ իմ մէջս ալ՝ անմահութիւնը Մահուան...

Ո՞վ ըսաւ որ մեռած ես դուն,
Ես՝ ակաղձուն եմ քեզմով,
Եւ զարնան պէս կը յորդիմ՝
Ճառագայթնե՛րդ վերանորոգ ...:

Երէկ գիշեր,— Օ՛, ամէն օր, ամէ՛ն օր —
Ստուերիդ հետ գիրկընդխառն,
Դո՛ւն ու ես, մեր տունին մէջ էինք դեռ,
Ինծի ըսիր, «Որդեա՛կ իմ,
Թուղթին վրայ, մեր հայրենի,
Բո՛յն մը շինէ՝ թռչուններուն տարագիր ... »

Դուն՝ փո՛քրիկ մա՛յր, մանրանկարն Հայրենիքիս,
Քու հոգիիդ խաղաղութի՛ւնն ըլլայ թող,
Քու երթալէդ յետոյ ես, քու կարօտդ իբրեւ զօտի՝
Հայրենիքիս կապեցի,
Եւ, կ՚երդնում որ՝ կը սիրե՛մ զայն... :

Մայր իմ անո՛ւշ, աննմա՛ն,
Հոգւոյդ համար ի՞նչ աղօթեմ, ասկէ զատ,
Երբոր ինքնին աղօ՛թք է այն,
Եւ Ստուե՛րդ ինծի վահան ... :

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Մենք տեսանք թէ նորոգութենէն առաջ լեզուն օտար լեզուներու ոչ թէ լոկ ազդեցութիւնը կրած էր, այլ ուղղակի ողողուած էր, ո՛չ միայն բառերու խայտաբղէտ վոհմակ՝ այլ ամբողջական ասութիւններ, խորհելու եղանակներ անգամ թափանցեր էին լեզուին սրբարանը։ Միայն թուրքերէնն ըլլար, միայն թաթարերէնը կամ ռուսերէնը, կամ թուով քանի մը լեզու միայն ըլլար, տակաւին դիւրին էր։ Բայց այսօր մեր գաղթային կացութեան բերմամբ մեր լեզուն ամէն ազգի եւ ամէն լեզուի ազդեցութեան տակ կը գտնուի, եւ ի՛նչ կայ լեզուին նման դիւրազգած, դիւրափոփոխ բան, որ անզգալաբար կ՚ընդունի իր վրայ օտարութեան շունչն ու մղումը։ Ի՞նչ կրնանք կամ պէտք ենք ընել մեր լեզուին տոհմային նկարագիրն անվթար պահելու համար։ Այն՝ ինչ որ ըրին մեր նախորդները, այսինքն կռթնիլ մեր աւանդական լեզուին, դասական գրաբարին, եթէ չենք ուզեր ապահով ուղեցոյց մը զուրկ մնալ։ Այո՛, այս է միակ լաւագոյն ազդեցութիւնը, զոր աշխարհաբարը պէտք է փնտռէ իր շուրջը։ Ամէնքը, բացի նախնեաց լեզուէն, ամէնքը կլանող, ամէնքը խաթարող են։ Միտքս այն չէ, որ արդի լեզուն գրաբարախառն ըլլայ, քանի որ այսօր ինքնայատուկ ձեւ մը ունի, ինքնատիպ ոճ մը կը ներկայացնէ իր քերականական կազմին մէջ, այլ թէ՝ բացի բառագանձէն որ հասարակաց է, աշխարհաբարը բառերու ածանցումի, բարդութեան եւ ուղղագրութեան մէջ անպայման պէտք է որ գրաբարի կանոններուն հետեւի, իսկ ոճերու եւ հոլովներու մէջ, այնչափ միայն, որչափ գրական աւանդութիւնն ու լեզուի պահանջը կը թոյլատրեն, մանաւանդ ոտանաւորի մէջ։ Ինչ որ անհարկի է՝ անտեղի է։

Բայց որովհետեւ լեզուն մեր մտաւոր ու անտեսական կեանքի արտայայտիչն ու զարգացուցութեան միջոցն է միանգամայն, պէտք է որ համընթանայ մշակոյթի արդիական հոսանքին, պէտք է որ գրական ամէն սեռի պահանջներուն յարմարի։ Ո՞վ կրնայ ուրանալ որ աշխարհաբարն այս ճամբէն չէ քալած ինչպէս երբեմն գրաբարը, իր դասական շրջանին մէջ կ՚ընթանար։ Այստեղ սակայն օտար ազդեցութիւնն ուրիշ բան չէ, կամ գոնէ պէտք չէ ըլլայ ուրիշ բան, բայց եթէ գրգիռ մը, որ հեղինակը մայրենի լեզուի գանձէն ճարտարութեամբ հանէ զնորն եւ զհինն՝ իր [illegible] գաղափարները զգեստաւորելու համար։ Սակայն ո՞վ կրնայ մերժել ըսել թէ ինչպիսի խութեր թաքչած կան այս ճամբուն վրայ, որչա՛փ դիւրաւ անպատասխանատու վարք մը կրնայ օտարութեան ծոցը նետել եւ հալեցնել մեր լեզուին ոսկերը, եթէ շրջատես աչքեր չհսկեն անդադար։ Մենք ամէնքս լիակատար վստահութեան քուէն անոնց միայն կուտանք, որ գրաբարին հմուտ են։ Անոնց քով օտար լեզուներու ազդեցութիւնը հակակշռուած է տոհմային լեզուի ճաշակովը եւ անոնք երբեք չեն տրտնջար մայրենի լեզուի աղքատութեան մասին։

Հայ գրողն իր տրամադրութեան տակ ունի հարուստ լեզու մը. այդ ծանօթ իրողութիւնը կը պարտինք մեր ցեղային նկարագրին եւ պատմական պարագաներու։ Չէ եղած դարաշրջան մը, ուր Հայուն աչքն ու սիրտը ձգուած չըլլայ քաղաքակիրթ կեդրոններու հրապոյրէն։ Միշտ ջանացեր է թարգմանութեամբ եւ հետեւողութեամբ իւրացնել անոնց արգասիքները, որով լեզուն գրեթէ ամէն դարու գաղափարներն զգեստաւորելու համար հնարաւոր եղած ճկուն ու ճոխ ծալքերն առեր է։ Երկրորդ՝ դարերու ընթացքին տասնեակ ազգեր իրենց ելքն ու մուտքը գործած են Հայրենի հողի վրայ եւ միշտ բան մը թողած են Հայ բառագանձին մէջ։ Վերջապէս մեր նախնեաց այն բարեբաստիկ սովորութիւնը որ պէսպիսութեան համար շատ յօժարօրէն գործածեր են բառերն իրենց անսպառ նոյնանշաններով, այսպէս Եզնիկ մէկ նախադասութեան մէջ գործածեր է ընթանալ, արշաւել, սուրալ եւ դիմել բայերը, որոնք նոյն իմաստին երանգաւորումներն են։ Եւ կամ Նարեկացւոյ սա հատուածը.— «Ամբարտաւանեցայ՝ փուքս ընչաւոր, ամբարհաւաճեցայ՝ կառս ձայնաւոր, հպարտացայ՝ հողս անարգութեան, ի վեր ամբարձայ՝ մոխիրս մերժելի, բազուկ կառուցի՝ բաժակս մանրելի...»։ Այսպէս ապրած են մինչեւ այսօր բառերու խումբեր, ինչպէս պտղաբեր, արգասաւոր, բարեբեր, բերրի, արդիւնաբեր, արգաւանդ, բեղմնաւոր, պարարտ, յուռթի, հիւթեղ, ամենաբեր։ Նկատելի է, որ լեզու մը անոր համար հարուստ չէ, որ վիթխարի բառարաններ ունի, այլ անոր համար որ բառերը շրջաբերութեան մէջ են։ Մի՞թէ հարստութիւն է գետնի տակ թաղուած գանձը, կամ միթէ զօրաւո՞ր է սուրը «զինանոցին մէջ», կը հարցնէ Կէօթէ այսպիսի առթիւ։ Չորրորդ պարագան այն է, որ Հայերէնն արտաքոյ կարգի ընդունակ է բառեր բարդելու, բառեր, որոնք անմրցելի նրբութիւններ ունին. ինչպէս՝ շիրմաքոյր, լեռնապատառ, փափկասուն, հողմածածան, լեռնակուտակ, կարթնածիր, կորովաբիր, հողմասփիւռ, հրաշունչ, վարդամատ, ստուերանիստ, կորովագեղ, լայնածիր, լալամիտ, կամրջաստատ, դարալիր, ալեծաղիկ, անոնք անսպառ են։ Կան նաեւ անհամար կրկնաւոր բառեր, ինչպէս՝ ծործոր, բարբառ, բեկբեկ, գողգողալ, փայփայել, մարմրել։

Հայերէնի գլխաւոր հարստութիւնն են մշակական, ազգականութեան ու խնամութեան անունները նշանակող, բայց մանաւանդ բնաւորութեան, խառնուածքի, նկարագրի, հոգեկան յուզմունքներու յատկանշական բառերը։

Աշխարհաբարը զգալապէս աղքատ է ոճաւոր ասութիւններու կողմանէ, թէեւ գաւառականներու մէջ բաւական կը գտնուի։

Հայերէն լեզուն քաջահնչո՞ւն է թէ ոչ ... Անոր պատասխանը ամէն մարդ լեզուին ծայրը կը կրէ. չէ՞ որ ճաշակի խնդիր է։ Լաւագոյն պիտի ըլլար կարծեմ նախ քաջահնչութեան պայմաններն ուսումնասիրել։ Հայերէն բառերը առաւել մասամբ միավանկ, երկավանկ եւ եռավանկ են, միայն ութիւն, արար, ական եւ նման մասնիկներն են որ երկարութիւն մը կուտան մանաւանդ բարդ բառերու։ Ուրեմն Հայերէն բառերն ամփոփ են։

(Մնացեալը յաջորդով)

Լացող ուռենին

Աղբիւրի ափին՝
Լալով ուռենին
Վէպը կը պատմէ
Խե՛ղճ, այրի հարսին,
Վէպը հարսին ծուխ՝
Չիւսուած արցունքէ ···

Աղբիւրն ալ լալով,
Հարս ուռենիին
Վէպը երգելով
Իր մութ անցորդին
Ափ մը ջուր կուտայ
Սե՛ւ սէրը վրայ ···

Աղբիւրի երգին՝
Կուլայ ուռենին,
Գլխահակ տրտում·
Եւ իր անցորդին
Տերեւ մը կուտայ
Արցունքը վրայ ···

ՍՈՒՐԷՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԷՆ

1· ԱՐԵՒԻ ԵՐԳԸ

Արե՛ւ, արե՛ւ, դո՛ւս արի,
Քո հէրը — մէր եկեր են·
Ոսկի դանակ բերեր են·
Հով ծառի տակ թաղեր են:
Գոմէշն եկեր կոխեր է,
Տէրտէրն եկեր օրհներ է,
Ժամհարն եկեր հաներ է,
Տարեր դրբեր խաչկանց Տուն,
Խաչ — գաւազան՝ վեր գըլխուն:

2· ԱՔԼՈՐԻ ԵՐԳԸ

— Կո՛ւկուլիկու, սանա՛մէր,
Մեզ հաւ մը կար՝ ո՞ւր գընաց:
= Տարաւ — Աղբիւր կո՛ւլ գընաց:
— Ի՞նչ կար կըտուց:
= Ջիր — չամիչ:
— Վի՞ր կը տանէր:
= Հարս — փեսին:
— Հարսը դիո՞ր էր·
= Վե՛ր ոսկի թախթին:
— Փեսէ՞ն դիոր էր·
= Վեր ոսկի բարձին:

3· ԿԱՐԱԳ ՀԱՆԵԼՈՒ ԵՐԳ

Ջրձո՛ւմ, կարա՛գ, ձրձո՛ւմ, կարա՛գ,
Շա՛տ եղի՛ր, շո՛տ եղիր·
Տըղէս ուտի՝ երթա՛յ քաղաք·
Կրռան զարնէ՝ հացհան շինէ·
» » »
Բերէ՝ մեր տաշտը քերենք:
Ջըձո՛ւմ, կարա՛գ, ձըձո՛ւմ, կարա՛գ,
Շա՛տ էլի(ր), շո՛տ էլի(ր)·
Պապիկն ուտէ՝ էրթայ խիզան·
Ջամիչ — ընկուզ բառնայ եգան·
Բերէ ծալխէ՝ էժան — էժան·
Քիչ մ'էլ թողնի՝
Թոռները վըրան վըժա՛ն — վըժա՛ն ..

4· ԱՂՈՒԷՍԻ ԵՐԳԸ

Աղուէսն էկաւ վիրին թաղէն,
Օռ՛ւ պը՛նինկօ, պընի՛նկօ, պընինկօ·
Մածուն կէրաւ՝ թափաւ վէրէն·
Օռ՛ւ պը՛նինկօ, պընի՛նկօ, պընի՛նկօ·
Աղուէսն սաւց՝ «խմ տեղը նեղ ի»,
Օռ՛ւ պը՛նինկօ, պընի՛նկօ, պընի՛նկօ·
«Հաւու ձեռերը փորիս դեղ ի»·
Օռ՛ւ պը՛նինկօ, պընի՛նկօ, պընի՛ն — կօռ՛ւ:

Գրի առաւ՝ ՋԻԹՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՁԱՅՆԻՆ ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սպանիական ամսաթերթի մը մէջ, Աթալայա, Ռոմէրօ Ֆլորէս կը հրատարակէ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը խօսքը եւ լռութիւնը խորագրով:

Գրականութեան ընդհ· պատմութեան մէջ աւանդութիւն է դարձած ուսուցանել թէ մարդկային արարածը փորձած է նախ տաղաչափել քան թէ արձակ գրել: Արդի մարդաբանները, իրենց քննութիւններուն ընթացքին՝ խօսելով մարդկային բանաւոր լեզուին մասին, կը հաստատեն թէ նախամարդը խօսքը,— երբ տակաւին ոչ յօդ ունէր եւ ոչ ալ որոշ ձեւ,— կը գործածէր երգելու քան թէ իր նմաններուն հետ հաղորդակցութեան մտնելու համար: Երբ ուզէր արտայայտուիլ, կը դիմէր շարժուձեւերու օգնութեան: Ուրեմն, մարդոց մէջ բնական հակում մըն է իրենց ներքին հրճուանքն արտայայտել բառերով, նախ քան բառը գործածելը իբրեւ ընկերային յարաբերութեան պայման:

Այսպէս մարդկային խօսքը խորհրդանշան մը կամ արտայայտութեան բանալի մը ըլլալէ առաջ, հոգեկան հրճուանքի ձեղում մըն է, եւ իբրեւ այդպիսին՝ գեղեցկագիտական նիւթ:

Հետեւաբար, բառը կամ խօսքը իրենց արժէքը կը ստանան ձայնէն, որ գեղեցկագիտական հագուստն է անոնց իմաստին: Ցետագային, մարդոց ընկերային յարաբերութիւններուն զարգացման հետ գեղեցկագիտական բառին վրայ աւելցան արդի գործնական բառերը, որ այլ եւս իրենց ձայնական գեղեցկութենէն անկախ՝ ունէին մարդոց կեանքի պահանջները արտայայտող իմաստներ:

ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ

Գերման նշանաւոր փիլիսոփան, Քայզէրլինկ, հետաքրքրական դասախօսութիւն մը տուաւ, վերջերս, Փարիզի մէջ,— իր նիւթն էր «Ցոյսեր որ դրուած են երիտասարդութեան վըրայ», սակայն առաւելապէս շօշափեց սերունդներու պայքարը, որ յաւիտենական հանգոյց մըն է քաղաքակրթութեանց պատմութեան մէջ:

Վէճը խորունկ է եւ բարդ: Ըստ գերմանացի փիլիսոփային՝ ներկայ հակամարտութիւններուն, բոլոր քաղաքական խմբակցութեանց պայքարներուն աղբիւրը կը գտնուի սերունդներու հակադրութեան մէջ: Ձաւակներու եւ հայրերու, երիտասարդներու եւ տարէցներու այդ կռիւն է որ կը խռովէ բոլոր ժողովուրդներու կեանքը: Ու նոյն այդ տարիքի պայքարն է, որ երբեմն կը կրկնուի ժողովուրդներու միջեւ, որովհետեւ կան երիտասարդ ժողովուրդներ, ինչպէս տարէց ժողովուրդներ:

Հակադիր ուժերու այս բախումը կը ծագի անկէ որ libido dominandiն (տիրապետութեան կիրքը) կը դինէ հոգիները, դէմ առ դէմ կը հանէ մարդիկ՝ օգտագործելով անոնց ներքին կարողութիւնները կամ դարաշրջանային նկարագիրը:

Արդարեւ նման կարողութիւններու, այսինքն «որակի» տեսակէտով՝ տարբեր լեցուած են սերունդները: Երիտասարդ սերունդը, այժմ, լեցուած է կենսագործական արժէքներով (valeurs vitales), պարզապէս օժտուած՝ գործնական յատկանիշերով, ի հեճուկս բարոյական, նոյնիսկ մտաւորական արժէքներու քարոզիչներուն, հասկցէք՝ հիներուն, որոնց արհամարհանքով կը պատասխանեն նորերը թէ անցա՛ւ այլեւս բարոյական ու մտաւորական արժէքներու տիրապետութեան շրջանը:

Այսուհանդերձ արժէքները վերագնահատող այս նոր սերունդը դեռ չկրցաւ գրաւել դիրքերը, որոնց վրայ ծանր կը նստի հին սերունդը: Պատճառը,— միշտ ըստ Քայզէրլինկի,— այն է որ նորերը կորսնցուցած են իրենց սերունդին յատուկ ամբարտաւանութիւնը: Գերմանացի փրոֆէսօրը մեծ արժէք կուտայ այս յատկանիշին եւ կ'ըսէ թէ ամբարտաւանութիւնը երբեք խորշելի չէ, ընդհակառակն գեղեցիկ է՝ իբրեւ նշան կարեւոր դեր մը խաղալու:

Երիտասարդ սերունդը թշնամութեամբ կը լեցուի, որովհետեւ ոչ միայն չի կրնար չահիլ ստեղծագործելու կարելիութիւնը, ոչ միայն իրեն չի տրուիր յեղաշրջելու առիթը, այլ եւ նորահաս սերունդ մը կը հրմշտկէ զինք ետեւէն:

Այս պայքարին մէջ, Քայզէրլինկ իր յոյսը կը կապէ սակայն երիտասարդութեան, այն վստահութեամբ թէ պիտի յաջողի ան, որքան ալ տիրապետեն հիները, որովհետեւ ամէն անգամ որ խզում մը կը կատարուի սերունդներու տիրապետութեան մէջ, միշտ երիտասարդներն են, որ կը տանին յաղթանակը: Ապահով է երիտասարդութեան յաղթանակին մասին, դարձեալ, անոր համար որ անոնք օժտուած են գործնական արժէքներով: Այսուհանդերձ չուրանար տարէցներու ազդեցութեան տեւողութիւնը: Յեղափոխական գաղափարները պիտի ճնշեն երկու սերունդներուն վրայ,— տեղի տալով՝ տագնապին լուծումը պիտի գտնուի ուժերու համադրութեան մէջ: Թող որ տարէցները քիչ մը հրաժարին աւանդական ու պահպանողական իրենց գաղափարներէն եւ առաջնորդ հանդիսանան երիտասարդութեան, այսպէս հին սերունդին ուժերով, նոր սերունդին կարողութիւններով կազմեն համադրական նոր գօրութիւն մը,— որուն գեղեցիկ պատկերին առջեւ կարծես խոնարհելով իր հասակը, Քայզէրլինկ վերջացուց դասախօսութիւնը:

«ԱՆՈՒՇ»

Վերջերս Երեւանի Օփերային մէջ ներկայացուեցաւ Անուշը, որ գործն է Արմէն Տիգրանեանի:

Վաստակաւոր երաժիշտը, այս առթիւ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Խորհ· Հայաստանի.—

«Անուշ» օփերան իմ առաջին փորձս է եւ առաջինը մեր իրականութեան մէջ իբրեւ զուտ ժողովրդական կենցաղային նիւթով օփերա:

«Անուշ»ի նիւթը ես չեմ համարեր միայն Լոռիի կեանքը: Ան կ'արտացոլացնէ ամբողջ Հայաստանի գիւղը:

Խաղապատկերը (լիպրէթթօ) կազմած ատեն, ես ստիպուած էի գործողութիւններ ստեղծելու համար աւելցնել խօսքեր եւ երկու երկրորդական դերեր, որոնք չկան պոէմային մէջ: Ժողովրդային տեսարաններուն մէջ քիչ մը չեղեցայ ազգագրական շրջանակէն եւ աղջիկներու խումբին միացուցի տղաք, որպէսզի խմբական հարուստ ձայնեղութիւն տրուի:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

"ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ,,

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ԽՄԲ.— Պոլսոյ «Ջաման» թերթը ատենէ մը ի վեր կը հրատարակէ թուրք ոստիկանապետի մը յուշերը, հետեւեալ խորագրով.— «ԻՆՉԵ՞Ր ՏԵՍԱՅ, ԻՆՉԵ՞Ր ԱՆՑՈՒՅԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՍ ՄԷՋ»: Այդ յուշերուն 95րդ մասէն (30 մարտ 1935) կը սկսի հատուած մը, Շաւարշ Միսաքեանի ձերբակալութեան մասին (1916 մարտ), յանգելով մինչեւ անոր անձնատպանութեան փորձը եւ բանտարկութիւնը: Յուշերուն առաջին մասը դեռ ստացած չըլլալով, չենք գիտեր թէ որ եւ է ստորագրութիւն կամ բացատրութիւն դրուա՞ծ է սկիզբը: Մեր ձեռքն եղած մասը կ'երեւայ առանց ստորագրութեան, գլուխը՝ զաղտնի ոստիկանի մը նկարը, որ չափազանց թափանցիկ է: Կրնանք առանց վարանման յայտնել թէ՝ յուշագիրն է նոյն ինքն Ալի Րիզա, Թուրքիոյ Ոստիկանական Վերատեսչութեան Քաղաքական Բաժնի (Գրսմը Սիասի) փոխտնօրէնը, որ իր պետին՝ Րէշատի հետ գլուխն անցած էր Պոլսոյ մտաւորականներու ձերբակալութեան, 1915 ապրիլին: Ալի Րիզա ոչ միայն վարիչն էր խուզարկութեանց եւ ձերբակալութեանց, այլ եւ այն պաշտօնեան որ անձամբ չարչարանքի ենթարկեց Շ· Մ·ը, խոստովանութիւններ կորզելու համար:

Շ· Մ· ընդհանուր գիծերուն մէջ ճիշդ գտնելով հանդերձ Ալի Րիզայի պատմութիւնը, կը խոստանայ — ակամա՛յ— իր կարգին գրել, բոլոր անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով, որքան թոյլ կուտան իր տրամադրութիւնը եւ օրուան պայմանները:

Ուրեմն, առ այժմ բառ առ բառ կը թարգմանենք «ՁԱՄԱՆ»ի յուշերը: Այս առթիւ աւելցնենք թէ միջանկեալ խորագիրները ալ նոյնութեամբ առնուած են բնագրէն.—

Օր մը Րէշատ պէյ իր մօտ կանչեց զիս: Իր մօտը կը գտնուէր երկարահասակ ծերունի մը: Ինծի հետեւեալ հրամանը տուաւ·

— Այս մարդը պուլկարական հիւպատոսարանին բարապանն է: Քանի մը Հայեր իրեն դիմեր են՝ Պուլկարիա փախելու փափաքով: Հետը խօսեցէք անգամ մը եւ ձեռք առէք անհրաժեշտ միջոցները,— ո՞վ են այդ փախչիլ ուզողները, ինչո՞ւ կ'ուզեն փախչիլ: Ատոնք կամ գաւառացի ամուրի Հայեր են կամ կոմիտէճիներ: Թերեւս ձեր քննութիւններուն շնորհիւ կարենաք ձեռք ձգել Թաքսիմ մտած կոմիտէճիները:

Րէշատ պէյին մօտ գտնուող մարդուն հետ գրասենեակս գացինք:

ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՐԱՊԱՆԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Անունը հարցուցի, Վլատիմիր կը կոչուէր: Յետոյ սկսանք խօսակցիլ այսպէս·

— Ո՞վքեր դիմած են քեզի, եւ ինչո՞ւ համար:

— Հինգ Հայեր, որոնք գիտէին թէ պուլկարական հիւպատոսարանին բարապանն եմ, ինծի դիմեցին եւ ըսին· — «Մեզ կրնա՞ս Պուլկարիա փախցնել, եթէ յաջողիս՝ քեզի դրամ պիտի տանք»: Պատասխանեցի· «Շատ լաւ, ձեզ Պուլկարիա կը փախցնեմ, սակայն պատւոյ խօսք տուէք որ մարդու բան պիտի չըսէք»: Պատւոյ խօսք տուին: Բայց ես, անոնց տալիք դրամէն աւելի մտածեցի ձեր մասին: Եւ ձեզի լուր տալու, Թրքական կառավարութեան ծառայութիւն մը մատուցանելու նպատակով, համաձայնութիւն յայտնեցի անոնց: Չէ՞ որ մեր կառավարութիւնները դաշնակից են եւ պատերազմի մէջ կը գտնուինք: Ինծի պարտականութիւն համարեցի ծառայութիւն մատուցանել կառավարութեան: Ըսի անոնց.— «Ոստիկաններուն մէջ շատ ծանօթներ ունիմ, իւրաքանչիւրդ ինծի մէկ — մէկ լուսանկար բերէք, որպէսզի անցագիր պատրաստել տամ, այդ անցագրով ազատ կրնաք Պուլկարիա երթալ»: Բերին լուսանկարները: Հիմա ի՛նչ ձեւով որ պէտք է շարժիլ, այդ մասին ձեզի կը մնայ խորհիլ: Ըսէք ինծի թէ ի՛նչ պէտք է ընեմ, որպէսզի ձեր հարկ տեսած ձեւով շարժիմ: Եթէ այս Հայերը փախչին, անշուշտ ուրիշ շատ շատեր պիտի դիմեն:

Ես նախ քննեցի լուսանկարները: Կասկածի արժանի դէմք մը չկար: Այդ հինգ լուսանկարները կը թուէր թէ կը պատկանէին գործաւոր եւ հացագործ դասակարգի մարդոց:

Անհրաժեշտ էր թակարդ մը լարել: Որպէսզի կարելի ըլլար անոնց վստահութիւն ներշնչել թէ Վլատիմիր պիտի կրնայ զիրենք փախցնել, պէտք էր պատրաստել հինգ անցագիր, յետոյ առանց սեւէ մէկուն կասկածը հրաւիրելու՝ ձերբակալել: Այդ պարագային, կարծելով թէ այս հինգը յաջողած են փախչիլ, հետզհետէ պիտի շատնան դիմողները եւ այս ձեւով Թաքսիմ մտնողներն ալ պիտի ներկայանան ու պիտի ձերբակալուին:

ԹԱԿԱՐԴԸ ԶՈՐ ԼԱՐԵՑԻ

Վլատիմիրի հարցուցի թէ քանի՞ տարեկան են այս Հայերը: Եւ անոնց տարիքները գրեցի լուսանկարներուն ետեւը: Յետոյ խնդրեցի իրմէ որ քիչ մը սպասէ գրասենեակիս մէջ, իսկ ես լուսանկարները առնելով՝ գացի ոստիկանութեան անցագրային գլխանը:

Առի հինգ անցագիր, պուլկարական անունով հինգ պուլկարահպատակներու համար: Անցագիրները բերի յանձնեցի Վլատիմիրին: Կը մնար գըլխաւոր հարցը,— ո՞ւր ձերբակալել այս մարդիկը եւ ի՞նչպէս ոստիկանատուն բերել զանոնք՝ առանց տեսնուելու: Քիչ մը մտածելէ վերջ՝ այս հարցն ալ լուծեցի,— Վլատիմիրը հետս առած՝ Սիրքէճի գացի: Պահ մը սրճարան մը թողուցի զայն, ու գացի տեսնուիլ Սիրքէճիի պանդոկապետներէն ինծի ծանօթ մէկուն հետ: Ըսի այս պանդոկապետին թէ այս գիշեր, թերեւս քանի մը գիշեր եւս մնալու պայմանով, իր պանդոկը պիտի բերուին քանի մը հիւրեր, կէս — գիշերէն վերջ մեր կողմէ ղրկուած գաղտնի ոստիկաններ պիտի գան ձերբակալելու զանոնք՝ առաջնորդելու համար ոստիկանատուն: Պանդոկապետը համաձայնեցաւ: Բնականաբար ինք պիտի չահէր՝ իւրաքանչիւրէն գանձելով պանդոկի վարձքը:

Համաձայնութիւն գոյանալէ վերջ, մեկնեցայ եւ գացի Վլատիմիրը բերի, ծանօթացնելու համար պանդոկապետին հետ: «Ահա, սիրելիս, այս մարդն է որ պիտի բերէ հիւրերը» ըսի անոր: Իրարու հետ ծանօթացան: Յետոյ Վլատիմիրին հետ մեկնեցանք դէպի ոստիկանական տեսչութիւն: Այստեղ հետեւեալ հրահանգը տուի իրեն·

— Հիմա քու մարդոց կ'երթաս կ'ըսես թէ «ձեզ Սիրքէճիէն շարժանաւ պիտի նստեցնեմ», ու կ'առնես պանդոկ կը տանիս: Մենք գիշերը պանդոկէն կը վերցնենք զանոնք:

Վլատիմիրի հետ համաձայնելէ վերջ այսպէս, անցագիրները յանձնեցի եւ ղրկեցի:

ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՀԻՒՐԵՐԸ

Յաջորդ օրը Վլատիմիր ոստիկանատուն եկաւ:

— Այսօր, իրիկուան դէմ, հինգ հոգին պանդոկ պիտի տանիմ, ըսաւ:

Պատուիրեցի որ զանոնք պանդոկ առաջնորդելէ վերջ լուր տայ մեզի:

Արդարեւ, այդ օրը, իրիկուան դէմ, Վլատիմիր նորէն ոստիկանատուն եկաւ: Ըսաւ թէ հինգ հոգին տարած է պանդոկ: Եւ ինծի ցոյց տուաւ Հայերէն գրուած քանի մը տոմսեր·

— 5 հոգին պանդոկ տարի: Իրենց ըսի որ, շարժանաւը առտուն կանուխ մեկնելու ստիպուած ըլլալով, հիմակուընէ ինծի թուղթ մը գրեն տան՝ ըսելով որ ողջ առողջ շարժանաւ նստած ու մեկնած են: Որովհետեւ ըսի, առտուն կանուխ երբ գամ զիրենք շարժանաւ նստեցնելու, աճապարանքի պահուն դժուար կ'ըլլայ գրելը: Եւ իրիկունէ իրենց ձեռքէն առի այս տոմսերը: Այս տոմսերը ցոյց պիտի տամ հինգ փախստականներուն Պոլիս մնացած ընկերներուն, որպէսզի անոնք ալ մէկիկ — մէկիկ առաջնորդեմ ձեր մօտ: Դուք ամէն իրիկուն սպասեցէք հիւրերուս:

ՀԻՆԳ ԱՌ ՀԻՆԳ ԵԿԱՆ

Անհրաժեշտ հրահանգները տուի: Պանդոկ ղրկուելիք գաղտնի ոստիկանները պատեցի: Կէս գիշերը անց, ժամը 2ին պիտի երթային պանդոկ, ձերբակալելով հինգ հոգին՝ պիտի բերէին ոստիկանական վերատեսչութեան շէնքը: Բնականաբար, այդ պահուն ոչ ոք պիտի գտնուէր փողոցներուն մէջ եւ ոչ ոք պիտի տեսնէր ձերբակալեալները: Յարմար դատեցի պանդոկապետին յանձնարարել որ պատուիրէ իր ծառային, երբ ճամբորդներուն մասին իրմէ տեղեկութիւն խնդրուի, պատասխանելու համար թէ գիշերը Պուլկարիա մեկնեցան:

Այդ գիշեր, գաղտնի ոստիկանները կ'երթան պանդոկը, ուր կը գտնեն հինգ հոգին կազմ եւ պատրաստ, ձեռմակեղէնի ծրարները իրենց ձեռքին մէջ, Վլատիմիրի գալստեան ակնդէտ: Առանց աղմուկ հանելու, կը ձերբակալեն ու կը բերեն ոստիկանական վերատեսչութիւն, ուր կը բանտարկեն անոնց համար առաջուընէ պատրաստուած սենեակներու մէջ:

(Շար·)

(1)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

"ՓՈՂՈՑԸ,,

Գ· Գեղարքունի նոր հեղինակ մըն է: Տասը տարի է որ նետուած է հրապարակ: Տասը տարուան մէջ հրատարակած է եօթը հատորներ: Ահաւասիկ իր գիրքերուն ցանկը.— Ծաղկատան Ա· շարք (1924), Ծաղկատան Բ· Շարք (1926), Ծաղկատան Գ· Շարք (1929), Վահագնեան Քերթուածներ (1930), Լուրեր Քաղքէն (1933), Թօշնելէն վերջ (1934), Փողոցը (1935):

Ուրեմն անցած է ծաղկատաններէն, Վահագնի մեհեանէն, քաղաքէն ու «Թօշնելէ վերջ» ինկած է «փողոց»:

Առաւուած միայն գիտէ թէ ասկից վերջ ո՛ւր պիտի երթայ: Գիրքին կողքին վրայ բու մը թառած է եւ հետը է լաւ գուշակութիւններ ընելէ:

Իր «յայտարարութեան» մէջ, որ տեսակ մը արդիական յառաջաբան է, կ'ըսէ·

— «Եւ ես մէկն եմ շատերէն որ շըլացած կը թափառին մեծ ոստաններու մայթերուն, կողոպտուած կը գիշերն գոյնոյներուն խորը, կը սպասան առաստաղի իրենց խշտեակին վրայ, կուշտ կամ կէս անօթի՝ երբեմն երազախար, ուրեք պարտասուն, բայց միշտ հպարտ՝ կարծր չեշտով մը»:

Նոր եւ ցաւով կ'իմանամ որ Գեղարքունին կողոպտուած գիշերներ է գոյնոյներուն խորը: Անպայման իր եօթը գիրքերուն դէմն է որ յափշտակած են ··· գրավաճառները:

Ու ճիշդ ասոր համար հիմակ կը յայտարարէ·

— «Այս քերթուածէն՝ որ տպագրուած է սակաւաթիւ օրինակներ միայն, մամուլին յանձնեցի լոկ հաճոյքիս համար եւ բարեկամներուս»:

Իր ոչ բարեկամներն ալ գիրքը կրնան ունենալ ··· վճարելով հինգ ֆրանք:

Այս այսպէս է: Միշտ կը տուժեն անոնք որ բարեկամները չեն բանաստեղծներու:

Իսկ շատ մօտիկ բարեկամները ոչ միայն գիրքէն կ'ունենան, այլ նաեւ ընկուած ձօն մը, «եւ կը նուիրեմ, ա՛ն, որ մէկ հատուածն է կեանքիս, մտերիմներուս՝ Փիէռ Պապիկեանին եւ Լեւոն Պապաեանցին»:

Կարծեմ սխալեցայ: Բանաստեղծին բարեկամները շատ աւելի սուղ կը վճարեն գիրքին համար:

Յայտարարութենէն վերջ «ինքնանկար»ը, ամբողջութեամբ կ'արտատպենք·

— «Թէ որ փողոցը հանդիպիք, նիհար, միջահասակ երիտասարդի մը՝ քթով կեռ, լայնճիղ ճակտին վրայ՝ մազերը խուիւ եւ ծխամորճը բերնէն անպակաս,

Մէկուն, որ ապակիներուն ետեւէն ձեզ կը նայի խեթ, կը հայհոյէ',

Ահա, այդ մարդուն անունն է՝ Գ· Գեղարքունի»:

Իր գիրքին ինքնանկարն ալ ես կը գրեմ·

«Թէ որ գրատան մէջ հանդիպիք նիհար, միջակ գիրքի մը, անքիթ եւ անճակատ, յաճախորդը առջեւէն պակաս,

Գիրքի մը որ ապակիներուն ետեւէն ձեզ կը նայի ու կը հայհոյէ զինքը ստեղծողին,

Ահա՛, այդ գիրքին անունն է «Փողոց»:

Ու Գեղարքունի կը սկսի հայհոյել: Ութ — տասն անգամ կը գործածէ այս բայը, ապացուցանելու համար որ փողոցի մէջ ենք:

Առաջին արձակ քերթուածիկը, «Վաճառք», կը սկսի այսպէս.— «Մօտեցէք հօս, պարոններ, վաճառքի հանեցի երգս եւ զեղչուած գնով, չատնելու համար տուն, անօթի իշու մը պէս՝ խորհելէն վրան բեռիս»:

Քիչ վարը.—

«Գնեցէք, պատեհութենէն օգտուիլ մեծերուն իմաստութիւնն է:

Մի՛ հեռանաք երգս չհամտեսած, գոհ պիտի մնաք, տալով միայն եր — կու սեւ սու»:

Ուրեմն տասը սանթիմի իջաւ մէ — կէն ի մէկ գիրքին գինը:

Հիմակ տեսնենք թէ արժէքը պիտի բարձրանա՞յ թէ պիտի աւելի իջնէ:

Մտնենք սա փողոցը ու կանգ առնենք թիւ 19ին առջեւ·

«Գիշերը, արեւադարձ ծաղկի նման՝ կը ժպտին, մինչ լուսնկան, պառաւ կատւու, դեռ կը համրէ քնակցող գոյգերը»:

Սխալ թիւի դուռը զարկինք: Անցնինք:

«Բախտ չեմ փնտռեր փողոցներուն մէջ, մատներուս թիւն ուսայ վաղուց»:

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ ··· Փողոցին մէջ արդեօք մատներովը աճպարարութիւննե՞ր կ'ընէ ···

«Մխելով ազատ կը թափառիմ բոտաւերներս որսալէն, եւ հաճոյքս է լապտերի մը ձողին կռթնած, դիտել լուսինը, եւ կլակս ցցած՝ յօրանջել»:

Ու պրծաւ: Բանաստեղծութիւնը պատրաստ է: Մատներուն թիւը անպայման քերթուած գրելով ուսած է: Նախ մատներուն վրայ համրելով յանգերը հաշուած է, վերջը սակայն արձակուհակ քալել սկսած է «դժբիկ տենչ մը գլխիս մէջ, կերպս քմնի կը ոլքաամ»:

Ես ալ դժնիկ տենչ մը գլխիս մէջ, կերպս քմնի՝ կը կարդամ ու ··· բան չեմ հասկնար:

Ու կը քալեմ այս փողոցին մէջ, կը սիրեմ քալելը, կը չարունակեմ ճամբաս սիրուն ցուցափեղկի մը, աղուոր աղջկան մը հանդիպելու յոյսով..

Ցուրտ է: Ձերմաչափի մը կը նայիմ: Ջերոյէն հինգ աստիճան վար: Աճապարանքով կը քալեմ:

Եւ յանկարծ, լմնցաւ փողոցը: Բայց փողոց չէ եղեր, այլ impasse:

Վերջին էջին քերթուածը ամբողջութեամբ կ'արտատպեմ·

— «Բանաստե՛ղծ, կը կոչէ՞ք զիս: Ո՛չ, կատու մըն եմ՝ որ կը խաղայ ինքն իր պոչով: Մէ՛կը, որ կը խօսի լուսնին հետ:

Բարեկամնե՛րս, բանաստե՛ղծ, երբ լուսնին չեզրը նիշէ անունս արեւուն:

Ինչո՞ւ, բանաստեղծ՝ կը կանչէք զիս:

Տղայ մը, որ կը հեկեկայ փշրած պուպրիկին վրայ»:

Գիտէ՞ք թէ ի՛նչ է այդ փշրած պուպրիկը,— բանաստեղծութիւնը ...

Մարդ որքան հեկեկայ քիչ է:

Եզրակացութիւն.— Գրողները յաճախ, հետզհետէ կը սկսին թռչիլ, թեւածել, բարձրանալ: Գեղարքունի տասնցմէ չէ:

Գրողներ ալ կան որ հետզհետէ կը պեղեն, կը խորանան, փոսերու մէջ կ'իջնեն: Գեղարքունի տասնցմէ է ···

Ու բնական ճամբով մը, իր քերթողի դժբախտ տաղանդը ծաղկատաններէն, քաղաքներէն ու փողոցներէն վերջը կը մտնէ խորութիւններուն մէջ ··· գերեզմանատուն:

Ինք ողջ թող ըլլայ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

կի յոբելեան տարին փակելու համար: Այդ առթիւ հարիւրաւոր կառախումբեր պիտի երթեւեկեն ոչ միայն Ֆրանսայէն, այլ եւ Անգլիայէն, Պելժիայէն, Զուիցերիայէն, Իտալիայէն եւ Սպանիայէն:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԱՍՏՂԵՐԷՆ Պէթի Համիլթըն ինքզինք վար նետեց Նիւ Եորքի մէջ, խոշոր շէնքի մը 11րդ յարկէն, սիրային վշտի մը պատճառով: Քսանըմէկ տարեկան էր: Սիրահարած էր ուրիշ աստղի մը, Ֆրէտ Լէվիի եւ գաղտնապէս նշանուած, սակայն ծնողքը մերժեցին: Երեքշաբթի օր աղջիկը թոյն խմած ըլլալով, անկողնին վրայ կը հոնդար: Բարեկամները օգնութեան հասան եւ փրկեցին: Այնուհետեւ վտանգը անցած կը համարուէր, բայց հինգշաբթի առտու սպասուհիէն խուսափելով ինքզինք վար նետեց պատուհանէն: Զարդ ու փշուր եղած էր, բայց կրցաւ շշնչել, վերջին շունչը փչելէ առաջ.— «Չկա՞յ մէկը որ սիրտ ունենայ սպաննելու զիս»:

150.000 *ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ մէկ ժամ դասերը դադրեցնելով, ցոյց մը կատարեցին Նիւ Եորքի մէջ, պատերազմի դէմ:*

ՅԱՆԴՈՒՆԳՆ ԳՈՂԵՐ գիշերանց պահուելով Նիսի դատական պալատի մէկ ձեղնայարկին մէջ, յաջողեցան ծակել դրամարկղը եւ թռցնել պարունակութիւնը: Կորսուած գումարը քանի մը միլիոն կը հաշուեն:

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՇՏԵՄԱՐԱՆՆԵՐ կը շինուին Անգլիոյ մէջ, զէնք եւ ռազմանիւթ պահելու համար, իբրեւ զգուշութիւն օդանաւային յարձակումներու դէմ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ նորոգման համար, մինչեւ Լ. վերջացած ըլլալով, յաջորդ շարքին ծանուցման կը սպասուի այս շաբթու:

ԵԱՖԱՅԻ ԼԵՒՈՆ ԵՆՈՎՔԵԱՆ, որուն ձերբակալութիւնը ծանուցած էինք երէկ, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ խոստովանեցաւ իր բոլոր մեղքերը (կեղծ չէքեր քշել): «Գործը շատ լաւ կ'երթար, ըսաւ, եւ կը խորհէինք շարունակել Մարսէյլի եւ Պարսելոնայի մէջ: Եթէ յաջողէինք, աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն ֆրանք զանձած պիտի ըլլայինք»: Իսկ երկու հրեայ քոյրերը կը մերժեն որ եւ է պատասխանատուութիւն, ամէն մեղք ձգելով Լեւոնի վրայ: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30*ին*, Au Clair de Lune *սրճարանի վերնայարկը: Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի:*

կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱԽԱՐԵԱՆ Ակումբին կողմէ
Ի նպաստ իր ԱԿՈՒՄԲ - ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ
14 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
2, Rue Alexandre Guilmant, Meudon (Մէօտօնի կայարանին դիմացը)
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ***ՄԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ***
(4 արար եւ 1 պատկեր)
կը նուագէ «*ՏՓՐՆոաւ Ե*» *Սխզաումբը:*
ձոխ պիւֆէ: Մուտք 5 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած *ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*
Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, իր սեփական սրահին մէջ
կը բանախօսէ՝ *ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ*
երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ Հայ Արիներու կողմէ
կը ներկայացուի՝ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (ողբերգութիւն)
եւ Երուանդ Օտեանի «*ՋԱՎԱԼԼԸ*»ն (*զաւեշտ*)
Շոգեկառք՝ կար տիւ Նորէն 13.50, 14.35 եւ 14.45ին:
Ծան.— *Մօտ օրէն մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի Հայ Մշակոյթի* Օրը:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
27 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
Պէլվիլուազի, Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ,
23, Rue Boyer, մէթրօ՝ Մէնիլմօնթան:
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւյլն.:
Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու հայկ. պարերը ՏԱՐՕՆի տարազով:

Խմբագրատուն կը հրաւիրուի Պ. Նուպար Մ. Պէպպապեան:
Նոյնպէս՝ ընկեր Հ. Ակոնայեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԻՒԹԵՐ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ԱՊՐԻԼ
MARDI
16 Avril
1935

ԺԱ՞Դ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2781

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Քաղքենի մամուլը գոհունակութեան հառաչ մը արձակեց, իմանալով Սթրէզայի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը:

Իրականին մէջ, եղածը աշխատանքի ծրագիր մըն է, որ պիտի կատարուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ: Երէկ իսկ բացուեցաւ խոր - հուրդին արտակարգ նիստը, զբաղելու համար ծրագրուած – մաղուած հար- ցերով:

Կարելի չէ ժխտել թէ՝ այս վիճակին մէջ իսկ, դրական եղաւ Սթրէզայի խորհրդակցութեանց ելքը: Յոռետեսութիւնը ընդհանուր էր, ժողովին բացու- մէն առաջ, նկատի առնելով Մեծն Բրիտանիոյ երկդիմի դիրքը: Այժմ զգալի է լաւատեսութիւնը, քանի որ Լոնտոն եւս միացաւ Փարիզի եւ Հռոմի տե - սակէտին եւ վերահաստատուեցաւ համերաշխութիւնը:

Ի՞նչ կը հետեւի Սթրէզայի մէջ մշակուած բանաձեւէն.—

1. Բարոյական դատապարտութիւն Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագիրը խախտած ըլլալուն համար եւ մտադրութիւն՝ յառաջիկային պատժելու անոնք որ դաշնագիր կը խախտեն: Պատժական միջոցները պիտի քննուին Ա. Դ. խոր- հուրդին մէջ: (Ֆրանսա կ'առաջարկէ տնտեսական պաշարում, արգիլելով ո՛ր եւ է փոխառութիւն, վարկ եւայլն):

2. Ապահովութեան լայն ցանց մը արեւելեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի համար:

3. Համաձայնութիւն սպառազինութեանց կրճատման անհրաժեշտութեան մասին, հակառակ Գերմանիոյ բիրտ ելոյթին:

4. Ընդհանուր զինուորական, նաւային եւ օդանաւային պայմանագիր մը:

5. Երաշխաւորութիւն Աւստրիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախու - թեան, եւ խորհրդաժողով մը՝ այս մասին (հաւանաբար մայիս 20ին):

6. Քննութիւն Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման հար- ցին, զոր առաջարկած էր Նոյնինքն Մուսոլինի:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՄԲ

Ցաւ կը յայտնուի Գերմանիոյ բռնած դիրքին առթիւ

ԲՈՒՆ ՀԱՐՑԸ ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ Ա. Դ. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ, ՈՐ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Սթրէզայի խորհրդակցութիւնը, որ սկսած էր ապրիլ 11ին, վերջացաւ կի- րակի առտու, 14 ապրիլ: Աշխատանքներու լրացումէն անմիջապէս վերջը, հրատարակուեցաւ հետեւեալ զեկոյցը.—

Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կառավարութեանց ներկայացուցիչները Սթրէզայի մէջ քննեցին Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, նկատի առնելով վերջին շաբաթներու ընթացքին կատարուած խորհրդակցութեանց արդիւնքը, գերմանական կառավարութեան մարտ 16ի որոշումը, ինչպէս եւ անգլիացի նախարարներու վերջին այցելութեանց առթիւ քաղուած տեղեկութիւնները:

Ներկայացուցիչները, քննելով այդ կացութեան հետեւանքները թէ՛ Հռոմի եւ թէ Լոնտոնի կարգադրութիւններով որոշուած քաղաքականութեան տանչու- թեամբ, համաձայնեցան զանազան խնդիրներու մասին:

1. Համաձայնեցան հասարակաց ուղեգծի մը մասին որուն պիտի հետեւին, երբ քննուի այն խնդրագիրը զոր ֆրանսական կառավարութիւնը ներկայացու- ցած է Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին:

2. Քաղուած տեղեկութիւնները հաստատեցին իրենց այն համոզումը թէ հարկ է շարունակել այն բանակցութիւնները որ կը ձգտին ամրապնդելցանկալի ապահովութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

3. Երեք կառավարութեանց ներկայացուցիչները նորէն քննութեան են - թարկեցին Աւստրիոյ կացութիւնը: Այս առթիւ, կը հաստատեն 1934 փետր. 17ի եւ սեպտեմբեր 27ի անգլօ-ֆրանքօ-իտալական յայտարարութիւնները, ո- րոնցմով երեք կառավարութիւնները կ'ընդունին թէ Աւստրիոյ անկախու - թեան եւ հողային ամբողջութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը պիտի շարունակէ մղիչ ուժն ըլլալ իրենց հաւաքական քաղաքականութեան: Նկատի առնելով 1935 յունուար 7ի ֆրանքօ-իտալական պայմանագիրը եւ 1935 փետր. 3ի անգլօ-ֆրանսական յայտարարութիւնները, համաձայնեցան մօտերս ժողովմը յանձնարարել մասնակցութեամբ Հռոմի պայմանագրին մէջ յիշուած բոլոր պետութեանց, համաձայնութիւններ կնքելու համար կեդրոնական Եւրոպայի մասին:

4. Ինչ կը վերաբերի արեւմտեան Եւրոպայի համար առաջարկուած օդա- նաւային դաշինքին, երեք պետութեանց ներկայացուցիչները կը հաստատեն այն սկզբունքը եւ ձեւակերպութիւնները որ նախատեսուած են Լոնտոնի փե- տրուար 3ի զեկոյցին մէջ եւ կը համաձայնին եռանդով յառաջ տանիլ հարցին ուսումնասիրութիւնը, պատրաստելու համար դաշնագիր մը՝ նախատեսուած հինգ պետութեանց միջեւ, ինչպէս եւ ամէն միակողմանի համաձայնութիւն որ կրնայ միանալ անոնց:

5. Անցնելով սպառազինութեանց հարցին քննութեան, երեք պետութեանց ներկայացուցիչները յիշեցուցին թէ Լոնտոնի զեկոյցը կը նախատեսէր ազատ - օրէն բանակցելի կարգադրութիւն մը Գերմանիոյ հետ, որ պիտի յաջորդէր Վերսայլի դաշնագրին Ե. մասին համապատասխան տրամադրութեանց: Ի - րենց պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ, անոնք խորհրդակցեցան գեր- մանական կառավարութեան վերջին ձեռնարկին եւ այն զեկուցման վրայ զոր բրաւ Սըր Ճօն Սայմըն, այս հարցին առթիւ Գերմանիոյ վարչապետին հետ ու- նեցած խօսակցութեանց մասին:

Երեք պետութեանց ներկայացուցիչները ցաւով կը հաստատեն թէ՝ դաշ- նագիրներու միակողմանի դրժման մեթոտը որուն կը հետեւի գերմանական կառավարութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ ձեռնարկներ կը կատարուէին սպա- ռազինութեանց հարցին առթիւ ազատօրէն բանակցուած կարգադրութիւն մը յառաջ բերելու համար, ծանրապէս խախտած է հանրային կարծիքին վստա - հութիւնը խաղաղասիրական կարգ ու սարքի մը ամրութեան մասին: Միւս կողմէ, գերմանական վերազինութեան ծրագրին լայնութիւնը, այնպէս ինչ - պէս ծանուցուած է — ծրագիր մը որուն գործադրութիւնը շատ յառաջացած է արդէն — անարժէք դարձուցած է այն քանակական նախատեսումները որոնց վրայ հիմնուած էին մինչեւ հիմա զինաթափութեան համար կատարուած ջանքերը, միեւնոյն ատեն խախտելով այդ ջանքերուն ներշնչած յոյսերը:

Սակայն եւ այնպէս երեք պետութեանց ներկայացուցիչները վերստին կը յայտնեն իրենց խոր բաղձանքը պահպանելու խաղաղութիւնը, ապահովու - թեան զգացում մը ստեղծելով եւ, իրենց մասին, կը յայտարարեն թէ կուսա- կից կը մնան որ եւ է գործնական ճիգի որ կը ձգտի միջազգային կարգադրու - թիւն մը յառաջ բերել սպառազինութեանց սահմանափակման համար:

6. Երեք կառավարութեանց ներկայացուցիչները իմացան բաղձանք - ները այն պետութեանց որոնց զինուորական կարգ ու սարքը սահմանուած է Սէն Ժէրմէնի (Աւստրիա), Թրիանոնի (Հունգարիա) եւ Նէօյիի (Պուլկարիա) դաշնագիրներով: Այս առթիւ որոշեցին դիւանագիտական ճամբով տեղեկու - թիւն հաղորդել շահակից պետութեանց, եւ յանձնարարել որ քննեն այս խըն- դիրը, լուծելու համար համաձայն ապահովութեան շրջանային երաշխաւո - րութեանց պայմանագիրներու:

Անգլիա եւ Իտալիա նոր համաձայնութիւններ կնքեցին

Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչները հետեւեալ յայտարա - րութիւնն ըրին Լոքառնոյի դաշինքի մասին.—

« Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչները — երկու պետու - թիւններ որոնք Լոքառնոյի դաշնագրին մաս կը կազմեն միայն իբրեւ երաշ - խաւոր — հանդիսաւորապէս կը վերահաստատեն այն բոլոր պարտաւորու - թիւնները որ կ'իյնան իրենց պետութեանց, համաձայն նոյն դաշնագրին եւ կը յայտարարեն թէ իրենց կառավարութիւնները վճռած են կատարել զանոնք հաւատարմօրէն, երբ հարկը պահանջէ: Վերոյիշեալ պարտաւորութիւնները, կնքուած ըլլալով Լոքառնոյի դաշնագրին մասնակից միւս բոլոր պետութեանց հանդէպ, այս հաւաքական յայտարարութիւնը, որ եղած է Սթրէզայի մէջ, որուն կը մասնակցի Ֆրանսա, պաշտօնապէս պիտի հաղորդուի գերմանական եւ պելժիական կառավարութեանց »:

Ամէն միջոցով պիտի ընդդիմանան

Երեք պետութեանց ներկայացուցիչները ստորագրեցին նաեւ հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

« Երեք պետութիւնները, որոնց քաղաքականութեան նպատակն է խաղա- ղութեան հաւաքական պահպանումը Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, կը հաստատեն թէ կատարելապէս համաձայն են բոլոր միջոցներով ընդ- դիմանալու դաշնագիրներու որ եւ է միակողմանի դրժման որ կրնայ վտանգել խաղաղութիւնը: Այս առթիւ անոնք պիտի գործեն սերտ եւ սեղմ գործակ - ցութեամբ »:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ

Կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ այն յուշագիրը զոր Ֆրան- սա ուղղած էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, Գերմանիոյ պարտա - ւորիչ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ: Տեղի անձկութեան պատ - ճառաւ, կուտանք միայն հիմնական մասերը:

Յուշագիրը յիշելով մարտ 16ի որոշումը, որով Գերմանիա կը վերահաս- տէր ընդհանուր եւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, ինչպէս զինուորական ծախքերու յաւելումը, օդանաւային տորմիղի մը հաստատումը եւ ուրիշ պարագաներ, գիտել կուտայ.— Այսպէս Վերսայլի դաշնագրին զինուորական պայմանները բացորոշապէս դրժուեցան իրենց երկու հիմնական տրամադրու- թեանց մէջ: Այս բոլորը նախապատրաստուեցան երկար եւ մեթոտիկ ծրագրով մը եւ գաղտնապէս հետապնդուած ճիգերու: Գերմանիա մինչեւ վերջը հերքեց իր պատրաստութիւնները: Տակաւին դեկտեմբեր 20ին Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը կ'առարկէր թէ հազիւ քանի մը օդանաւեր ունի, այն ալ փորձի համար: Երեք ամիս չանցած, վարչապետ Հիթլէր ի վիճակի է յայտարարելու Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին թէ Գերմանիա արդէն հաւա - սարած է Անգլիոյ, օդանաւային ուժի տեսակէտով: Հասկնալի է թէ այդպիսի արդիւնք մը ստանալու համար, բաւական չէր քանի մը շաբթուան, նոյնիսկ քանի մը ամսուան ճիգը... Ուրեմն հերքումներն ու յայտարարութիւնները առով իսկ կը ստանան իրենց ճշմարիտ արժէքը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը պարտաւոր է քննել դաշնագիրներու այս բռնա- բարումը: Գերմանիա գիտակցօրէն ոչնչացուցած է իր գործակցութեան հի - մերէն մէկը եւ վտանգած՝ միջազգային բանակցութիւնը սպառազինութեանց սահմանափակման մասին, որուն համար Ֆրանսա այնքան զոհողութիւններ ըրած է:

Արդ, մարտ 16էն, պետութիւնները հրաժարած չէին միջազգային համա - ձայնութեան մը հիմերը գտնելու մտադրութենէն: Փետրուար 3ին, ֆրանսա - կան եւ անգլիական կառավարութեանց նախաձեռնութեամբ, ծրագիր մը մը- շակուած էր որ հաճութեամբ ընդունուած էր բոլոր խաղաղասէր կառավարու- թեանց կողմէ: Գերմանական կառավարութիւնը ինքն ալ ընդունած էր այդ ծրագիրը: Եւ սակայն, անոր մարտ 16ի որոշումները վճռապէս խախտեցին զայն: Գերմանիա ուզած է միակողմանի լուծում մը տալ միջազգային հարցի մը: Ան բանակցութեանց մեթոտին տեղ դրած է կատարուած իրողութեան մե- թոտը: Իր որոշումները, որոնք երբեք չեն համապատասխաներ սպառազինու- թեանց կրճատման դրութեան, ամբողջ Եւրոպայի համար եւ իր բոլոր ծան - րութեամբ մէջտեղ կը դնեն ընդհանուր վերազինման հարցը: Հարկ է չատ ա- ւելի բարձր խնդիր մը դնել, որովհետեւ եթէ Եւրոպայի մէջ ընդհանրանար մի- ջազգային յանձնառութեանց միակողմանի ժխտումի մեթոտը, այլեւս ասպա- րէզը բաց պիտի մնար միայն բռնի ուժին համար: Որեւէ բանակցութիւն կարելի չէ եթէ, բանակցութեանց ընթացքին, կողմերէն մէկը կրնայ կամայականօրէն ստանալ ինչ որ նիւթ կը կազմէ այդ բանակցութեանց: Ցետոյ, ոչ մէկ բա - նակցութիւն օգտակար է, եթէ անոր արդիւնքները, ինչ որ ալ ըլլան, կրնան ջնջուիլ կողմերէն մէկուն պարզ կամքով: Այդ կը նշանակէ ջնջել բուն իսկ պայմանագրութեան եւ պարտաւորութեան ըմբռնումը՝ միջազգային յարա - բերութեանց մէջ: Ա. Դ. Խորհուրդը չի կրնար, առանց իր կոչումէն վրիպե - լու, անտարբեր մնալ միջազգային կարգուսարքին սպառնացող այդպիսի վը- տանգի մը առջեւ: Անոր պարտականութիւնն է դիմագրաւել վտանգը, նախա- տեսելով յարմար միջոցները՝ դարմանելու համար այսօր ստեղծուած կացու- թիւնը, ինչպէս եւ խափանելու համար անոր կրկնութիւնը »:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԵՆ

ԽՄԲ.— Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը, որ մէկ տարիէ ի վեր դադրեցուցած էր իր զեկոյցները «Յառաջ»ի — անշուշտ եւ միւս Դաշնակցա- կան թերթերուն — վերջերս վերսկսած է ղրկել, առանց որ եւ է բացատրու - թեան: Սպասելով որ կը բարեհաճին լուսաբանել այս հանելուկը, ստորեւ կը հրատարակենք ապրիլ 13ի զեկոյցին վերջին մասը՝ ներգաղթի համար կա- տարուած նոր դիմումներու մասին.—

Նկատի առնելով տնտեսական տագնապին հետեւանքով հետզհետէ չէչ - տուող գործազրկութիւնը եւ հազարաւոր դժբախտ հայրենակիցներու համար ներգաղթին անխուսափելիութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը երբեք չէ դադրած կարելի ամէն տեսակ միջոցներով հետապնդել ներգաղթի նոր ձեռնարկները: Այս մասին Միութեանս նախագահը 28 դեկտեմբերին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի յատկապէս դիմած ըլլալով, կառավարութեան կողմէ հաղոր - դուած էր որ հաւանօրէն գարնան որոշում մը պիտի տրուի: Վերջերս ալ Հա- յաստանի նորընտիր վարչապետ Ա. Գուլոյեանի դիմում մը կատարեց մեր նա- խագահը, պարզելով հայ անգործներու ներկայ յոյժ անտանելի կացութիւնը, զոր օտարականներու դէմ գործադրուած նոր օրէնքներուն խստութիւնը աւե- լի եւս անհանդուրժելի դարձուցած է: Մինչ յոյսը կը տածենք թէ Երեւանէն ներգաղթի աւետարեր պատգամը այլ եւս չուշանար:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, ինչպէս անկէ առաջ ծանուցինք, Մոսկուայի մօտ եւս կատարեց պաշտօնական դիմումներ, ժընեւի Խորհրդային Պատուիրակ - ներուն միջոցաւ: Այս վերջինները յայտարարած են Ազգ. Ընկերութեան ընդհ. քարտուղարութեան թէ՝ Խորհ. Միութեան կեդր. կառավարութիւնը սկզբուն- քով համամիտ է Հայերու Հայաստան ներգաղթին, բայց չի կրնար նիւթական օժանդակութիւն ընծայել: Ասոնց յուսադրելու, մեր պատուիրակին մի - ջոցաւ յիշեալներուն մօտ նոր դիմում մը եւս կատարեցինք ժընեւ, խնդրելով որ գոնէ մաս մը գործազուրկ աշխատաւորներու ներգաղթը կարգադրուի ժամ առաջ:

Այժմ մեզի կը մնայ սպասել Հայաստանի կառավարութեան բարեացակամ որոշումին, եւ ներգաղթի լիազօր պատուիրակ քաղ. Շահվերտեանի ժամա- նումին, անմիջապէս լծուելու համար այդ փրկարար ձեռնարկին, որուն շնոր- հիւ վերջ պիտի գտնէ մաս մը դժբախտ գաղթականներու տառապանքը:

Վիէնի երեսփոխանը եւ հայ տարագիրները

Վիէնի երեսփոխան Պ. Լիւսիէն Հիւսէլ, որ անգամ մը յուզած էր հայ տա- րագիրներու անտանելի վիճակը՝ Երեսփ. ժողովին մէջ, այս անգամ նոր բո- ղոքագիր մը ուղղած է աշխատանքի նախարարին: Ահա գլխաւոր կէտերը.—

«Հայերը հայրենիք չունին այլ եւս: Չեն կրնար Խ. Միութիւն մտնել: Եւ դուք կը մերժէք աշխատանքի արտօնագիր տալ, երբ անոնցմէ մէկը կ'ուզէ աշխատիլ: Միւս կողմէ, դուք կը պահանջէք նորոգել ինքնութեան թուղթը: Արդ, անոնք աշխատանք չունին, նիւթական միջոց չունին, եւ չեն կրնար վը- ճարել պահանջուած գումարները: Մէկ խօսքով, հայրենիք չունին, ինքնու - թեան թուղթ չունին, աշխատանք չունին: Կը խնդրեմ, Պ. նախարար, որ բա- րեհաճիք միանգամ ընդ միշտ ըսել ինծի թէ ի՛նչ պէտք է ընեմ այս տառ - պականներուն հանդէպ որոնց թիւը 800էն աւելի է Վիէն քաղաքին մէջ»:

Աւետարեր ճառեր՝ ձայնարձակին առջեւ

Սթրէզայի համաձայնութենէն անմիջապէս վերջը, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, մասնաւորապէս շեշ - տելով.

— « Պ. Ֆլանտէն եւ ես խոր գոհունակութիւն կը զգանք, հաստատելով երեք կառավարութեանց սերտ համերաշխութիւնը: Թող զօրաւոր մնայ Ֆը- րանսան, թող մեր հայրենակիցները պահեն իրենց բարոյական կորովը, թող յարատեւէ բոլոր Ֆրանսացիներու միութիւնը եւ մենք պիտի հետեւինք պա- տերազմին ուրուականը: Մեր միջազգային քաղաքականութիւնը, նոյնիսկ այն զոր կատարեցինք մեր անգլիացի եւ իտալացի բարեկամներուն հետ, ուղղուած չէ որ եւ է երկրի դէմ: Մենք ապահովութիւն կը պահանջենք բոլորին համար, մենք կ'ուզենք որ հաշտուին բոլոր ժողովուրդները»:

Պ. Ֆլանտէն ալ խօսք առնելով հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Ինչպէս ըսաւ բարեկամս Պ. Լավալ, մենք միայն մէկ նպատակ ունե- ցանք Սթրէզայի մէջ,— պաշտպանել խաղաղութիւնը: Հասա՞նք այդ նպատա- կին: Ապագան պիտի ըսէ: Խաղաղութիւնը տեւական ստեղծագործութիւն մըն է: Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Ֆրանսա, երբ միացած են եւ վճռական, կը կազմեն Ֆիւթական ուժ մը որուն պաշտպանութեան տակ աշխարհ ինքզինքը ապահով կը զգայ: Անոնց բարոյական ուժն է խաղաղութեան պահանջը, ոչ թէ ծոյլ այլ չինարար խաղաղութիւնը »:

Իսկ Պ. Մաքտոնըլտ ըսաւ.

— « Մենք նշանակալից եղանակով մը ցոյց տուինք մեր համերաշխութիւ- նը, ոչ միայն դիւանագիտական համերաշխութիւն մը, այլ եւ միաբանութիւն մեր գիտաւորութեանց եւ նպատակներուն մէջ: Ներկայ կացութիւնը երկու ելք ունի,— խաղաղութիւն կամ պատերազմ: Պ. Մուսոլինի շատ լաւ հաս - կցաւ իմ եւ իմ երկրիս զգացումները: Մենք պէտք է բաց պահենք խաղաղու- թեան դուռը մինչեւ վերջին վայրկեանը եւ եթէ պիտի փակուի, թող չփակուի մեր ձեռքով: Անկէ զատ, եթէ պիտի գոցուի, պէտք չէ որ փակումը տեղի ու- նենայ նրբանցքի մը մէջ, այլ կէս օրուան ամբողջ լոյսին մէջ, որպէսզի ամէն պարկեշտ եւ բանիմաց աչք գիտնայ թէ ո՛վ է պատասխանատուն »:

Խումբ խումբ դատապարտութիւններ Սելանիկի մէջ

Սելանիկի զինուորական երկրորդ ատեանը մշանջենական բանտարկու - թեան դատապարտեց Սէրէզի հրետաձիգ գունդին սպաներէն երկուքը: Ուրիշ չորս ամբաստանեալներ դատապարտուեցան քսան տարի բանտարկութեան, մէկը՝ տասը տարուան, մէկը՝ 9 տարուան, ուրիշ մը, վեց տարուան, երեք հո- գի՝ հինգ տարուան: Բոլորն ալ միեւնոյն ատեն դատապարտուած են աստի - ճանազրկման: Ուրիշներ ալ դատապարտուեցան 4 տարիէն մինչեւ վեց ամիս բանտարկութեան, իսկ վեց հոգի ազատ արձակուեցան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ» — Դ. էջը խնդրուած ըլլալով, վաղուընէ սկսեալ կը հրատարակուի Գ. էջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

12.

ԼԱՀԷՅԻ ՁԱԽՈՂՈՒՄԸ ԵՒ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ.— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԵՒ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ.— 18 ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ ՕԹԷԼ «ՄԱԺԷՍԹԻՔ»Ի ՄԷՋ.— «ՔԱՐԻՒՂԸ ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԻՒՆՆ Է».— ԱՌԱՋԻՆ ՍԱՅԹԱՔՈՒՄԸ.— «Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆՔ, ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ».— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԵՒ··· Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ.— ԿԱՐՄԻՐ ՔԱՐԻՒՂԸ ԿՈՂՈՂԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՇՈՒԿԱՆԵՐԸ.— «ԽՈՒԶԱՐԿԵՑԷ՛Ք ԱՐՔՈՍԻ ՇԷՆՔԸ».—

Լահէյի խորհրդաժողովը յուսահատօրէն ձախողեցաւ։ Ռուսաստան վճռապէս մերժեց քաղքենի–դրամատէր պետութիւններուն տալ իր քարիւղներուն շահագործման մենաշնորհը, իսկ Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները նոյնքան կտրուկ կերպով մերժեցին նիւթական օժանդակութիւն ընել յեղափոխական Մոսկուային։

Եզրակացութի՞ւնը։ Շատ պարզ էր։ միջազգային շուկաները պոյքոթի պիտի ենթարկէին ռուսական քարիւղը՝ պիտի «պաշարէին» Ռուսաստանը, Կովկասէն մինչեւ Սախալին, որպէսզի կաթիլ մը քարիւղ չարտածէ եւ յաճախորդ չփնտռէ մենաշնորհ առաջարկելու համար։ Այդ ձեւով խորհրդային կառավարութիւնը անտանելի կացութեան մը մատնուելով, նախկին հանքատէրերուն պիտի վերադարձնէր բռնութեամբ գրաւուած հողերը։ Օրուան երեւելիները մեծ յոյս ունէին այս խորամանկ ծրագրին յաջողութեան մասին եւ հետեւաբար գոհունակութեամբ չէր որ կը հեռանային Հոլանտայի մայրաքաղաքէն։

Խորհրդաժողովէն քանի մը օր վերջը եւրոպական մամուլը սկսաւ խօսիլ քարիւղի միջազգային համագումարի մը անհրաժեշտութեան մասին։

Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադիր կ՚երեւար իր հովանաւորութեան տակ առնելու այդտեսակ ժողով մը որուն նպատակը պիտի ըլլար, անտարակոյս, աւելի շօշափելի ձեւ տալ Ռուսաստանի դէմ լարուած դաւադրութեան։ Սթէնտըրտ Օյլը, մասնաւորաբար, կ՚աշխատէր հակախորհրդային ճակատ մը ստեղծել, Մոսկուայի «խելքը տեղը կանչելու» համար։

Օգոստոսի մէջ կացութիւնը աւելի որոշ էր։ Այո՛, քարիւղի երեւելիները համաժողով պիտի գումարէին սեպտեմբերին։ Հոլանտացի միլիոնատէրն ու Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, երկու հսկաները, այդ առթիւ քիթ–քթի խօսակցութիւն ունեցած էին իրարու հետ, հաւանաբար օրակարգ եւ բանաձեւ խմբագրելու համար։

×

Փարիզ, Ավընիւ Քլէպէրի վրայ կը բարձրանայ Մաժէսթիք պանդոկը՝ շքեղ ու հոյակապ։ Այդ ապնուսպեստական հիւրանոցին լուսացնցուղ դահլիճներուն մէջն էր, որ սեպտեմբերի օր մը, Տէթէրտինկ կանանչ սեղանի մը շուրջը հաւաքեց քարիւղի արքաները։ Ոչ հացկերոյթ կար, ոչ ալ գինարբուք, որովհետեւ դիւանագիտական ժողով չէր։

Տասնըութ հոգի էին հրաւիրեալները եւ կը ներկայացնէին քարիւղի դանազան խմբակցութիւններ — Ռոյըլ Տըչ, Սթէնտըրտ Օյլ, Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւն, Ֆրանսական, հոլանտական եւ պելժիական հաստատութիւնները։ Այնտեղ էին Գ. Կիւլպէնկեան, Մանթաշով, Լիանօզով, Նոպէլ եւ ուրիշներ։

Զարմանալի յատկանշական է որ Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ, Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, ակամայ նախաձեռնարկ կ՚ըլլար այդ ժողովին։ Աւելի ճիշդ՝ օտար խմբակցութիւնները անուղղակի գործին կազմակերպութիւնն ու ղեկավարութիւնը անոր յանձնած էին, գիտնալով հանդերձ, որ Ռոյըլ Տըչին համար ձեռնտու չէր մասնակցիլ միացեալ ճակատին։ Նպատակաւոր էր այս կարգադրութիւնը, որովհետեւ քարիւղի բոլոր ընկերութիւններէն միայն անգլիականն էր որ չէր կրնար հրաժարիլ Կովկասէն։ Եթէ Ռոյըլ Տըչը դուրսը մնար, հազար միջոցի կրնար դիմել, Ռուսերուն հետ համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար։ Եւ որպէսզի խաղը կատարեալ ըլլայ, ժողովին նախագահութիւնն ալ յանձնուեցաւ Տէթէրտինկին։ — Մեր շահը կը պահանջէ որ խորհրդային Ռուսաստանը քարուքանդ ըլլայ, ըսաւ նախագահը իր բացման ճառին մէջ. այդ նպատակին իրագործման համար պիտի «պաշարենք» անոր քարիւղները, որովհետեւ այդ հեղուկը կարմիրներու կայսրութեան արիւնն է. ան է որ կը դիւրացնէ բոլշեւիկեան փրոփականտի գործը. պետութիւնները թող արգիլեն ռուսական քարիւղին ներածումը. պոյքոթ հռչակեցէք ···

Անկարելի էր աւելի անկեղծութեամբ պաշտպանել քարիւղի ճարտարարուեստին քաղաքական դատը։

Վիճաբանութեան պէտք չկար. բոլորը համաձայն էին Տէթէրտինկի առաջարկին։ Ժողովը տեւեց հազիւ քանի մը ժամ։ Բանաձեւը անմիջապէս քուէարկուեցաւ եւ տրուած որոշումներուն գործադրութեան հոգը դարձեալ յանձնուեցաւ քարիւղի Նափոլէոնին։ Հաւաքոյթին մասնակցող ընկերութիւններէն իւրաքանչիւրը իր սեփական գործերուն մէջ բացարձակ անկախութիւն պահելով հանդերձ, կը խոստանար քարիւղի միւս խմբակցութիւններուն հետ համերաշխ քաղաքականութիւն մը վարել խորհրդային Ռուսաստանի հանդէպ։

Ուրիշ խօսքով, ընկերութիւնները իրաւունք չունէին անջատ մենաշնորհներ ստանալու Մոսկուայէն։

Ուրեմն Ռուսիա ո՛չ քարիւղ պիտի արտածէր հիմա, ոչ ալ մենաշնորհ պիտի սակարկէր Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ, եթէ նոյն իսկ խնդրոյ առարկայ հանքերը նախապէս անհատական սեփականութիւն եղած չըլլային։ Կարելի՞ էր համաձայնութիւն կնքել այդ երկրին հետ, երբ օտար խմբակցութիւնները ամէն դուռ կը փակէին կարմիր վարիչներուն դէմ։

— Կամ եղած – չեղած քարիւղը մեզի կուտաք եւ կամ մենք պոյքոթի կ՚ենթարկենք ձեր երկիրը, քաղաքական եւ տնտեսական պոյքոթ միաժամանակ։

×

Եւ սակայն քարիւղի թագաւորներուն համերաշխ գործակցութիւնը շատ կարճատեւ եղաւ։ Առաջին սայթաքումը կատարեց Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ։

Մաժէսթիք պանդոկի ժողովէն քանի մը շաբաթ ետքը, հոլանտացի միլիոնատէրը Ռուսաստանէն կը գնէր 70.000 թոն քարիւղ եւ կը ստորագրէր 100.000 թոնի երկրորդ պայմանագրութիւն մը։

— Դաւաճա՛ն, պոռացին չորս կողմէն։

— Ո՛չ, պատասխանեց Տէթէրտինկ. պոյքոթը անգործադրելի է։ Ռուսական քարիւղը աշխարհագրական տեսակէտով, շատ մօտ է Եւրոպայի. չենք կրնար անկէ հրաժարիլ. Ի՞նչ պիտի ընենք, եթէ պատերազմ ծագի ··· Ռուսաստան անսպառ մթերքներ ունի, մե՞նք ···

Ռոյըլ Տըչի այս անհաւատարիմ ընթացքը անակնկալ մը չէր, որովհետեւ ինչպէս ըսինք, Անգլիա ակամայ կը մասնակցէր միացեալ ճակատին։ Ընդհակառակն Լոնտոնի վարիչները ամէն միջոցի կը դիմէին, առեւտրական կանոնաւոր յարաբերութիւններ հաստատելու համար Խորհրդային Ռուսաստանի հետ։

Յետոյ պէտք է նկատի առնել ուրիշ պարագայ մը։ Տէթէրտինկի գլխաւոր մտահոգութիւնը քարիւղը չէ այնքան որքան բոլշեւիզմի կործանումը եւ իր քաղաքական հեղինակութեան ուժեղացումը։ Կարմիր վտանգը հեռացնելու եւ տիրող վարչաձեւը ջարդուփշուր ընելու համար Հոլանտացին խտրութիւն չի դներ միջոցներու մէջ։ Եթէ պոյքոթը չէր կրնար իրականացնել այդ ծրագիրը, Տէթէրտինկ կրնար կողմնակի ճամբաներ ընտրել։ Դիւանագիտօրէն պիտի յաղթէր թշնամին։

Տէթէրտինկի դաւաճանութենէն յետոյ, միացեալ ճակատը աստիճանաբար քայքայուեցաւ։ Ֆրանսական ու պելժիական խմբակցութիւններն ալ ետ առին իրենց խոստումը։ Սթէնտըրտ Օյլն անգամ ներկայացուցիչ մը ղրկեց Մոսկուա մենաշնորհ «գնելու» համար։ Ռուսական քարիւղի շուրջ ստեղծուած մրցակցութիւնը բուռն թափով մը վերսկսաւ։

Տէթէրտինկ քաղաքական պատերազմ հռչակեց Ռուսիոյ դէմ։ Մինչեւ այսօր ալ անոր հակախորհրդային ուղղութիւնը այն աստիճան չեչտուած է որ, Մոսկուա եւ իր մունետիկները ամէն չարիքի տակ Հոլանտացիին շուքն է որ կը փնտռեն։

Քաղաքական ոճիր մը կը գործուի Եւրոպայի մէկ անկիւնը, «պատասխանատուն Տէթէրտինկն է», կը պոռան համայնավար հոսանքները։ Աւազակ մը կեղծ թղթադրամներ հրապարակ կը հանէ, «Տէթէրտինկին մարդն էր», կը բացագանչէ Մոսկուան։ Դուրեան մը կը սպաննուի Նիւ Եորքի մէջ, — «Տէթէրտինկը ընել տուաւ Դաշնակցութեան միջոցաւ», կը բարբառի «Իւմանիթէ»ի խմբագիրը։ Վրացիները ապստամբութիւն կը սարքեն Մոսկուայի դէմ 1924ին, «Գիտէ՞ք ով կազմակերպեց, — Տէթէրտինկը», կը գրէին բոլշեւիկեան օրկանները։ Եւ «ապացոյցներ» ալ ունէին — Ժորտանիան տեսակցութիւն է ունեցեր Լոնտոնի մէջ՝ Լէյտի Տէթէրտինկին հետ որ ծագումով Ռուս մըն է ···

Ու այսպէս տասնեակներով պատմութիւններ շրջան կ՚ընեն բերնէ բերան։ Հոլանտացին բոլշեւիկեան վարիչներուն մղձաւանջն է տասը տարիէ ի վեր։ Մեր հայ խմբագիրներն անգամ Տէթէրտինկը կը տեսնեն իրենց երազին մէջ, ամէն անգամ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդին քաղաքական դատը կը պաշտպանէ կամ կը մարակէ Երեւանի վարիչները։ Տարակոյս չկայ թէ Ռոյըլ Տըչի հիմնադիրը բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ միջոցներով կը կռուի բոլշեւիզմին դէմ։ Բնականաբար իր յաղթանակները այնքան փայլուն չեն, որովհետեւ միացեալ ճակատի փլուզումէն յետոյ, Մոսկուան շատ կարեւոր նուաճումներ կատարեց քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ։ 1923ին Ռուսիա կ՚արտածէր 330.000 թոն քարիւղ, 1924ին 771.000 թոն, 1925ին՝ 1.360.000, իսկ 1933ին մօտ 2 միլիոն։

Անհաւատալի կամ չափազանցուած չեն այս թուանշանները, եթէ նկատի ունենանք որ խորհրդային դրախտին մէջ աշխատաւորը չարաչար կը շահագործուէր։ Որով արտադրութեան ծախքը անհամեմատ աւելի քիչ է քան օտար երկիրներու մէջ։ 1924ին, ուրեմն, բոլշեւիկները իրենց քարիւղով կ՚ողողէին եւրոպական շուկաները։ Դրա՞մ կը շահէին. ոչ. հեղուկը թղթադրամի կը վերածէին համաշխարհային յեղափոխութիւն քարոզելու համար։ Առեւտրական պատուիրակութիւններ ունէին գլխաւոր մայրաքաղաքներու մէջ։ Վաճառատուրը (տըմփինկ) ծանր կացութիւն մը ստեղծած էր օտար շուկաներու մէջ։

Տէթէրտինկ սարսռաց։ Ահագին գումարներ տրամադրեց հակախորհրդային փրոփականտը ուժեղացնելու համար։ Յօդուածներ, նամակներ հրատարակեց «Թայմզ»ի կամ «Մորնինկ Փոսթ»ի մէջ, կարմիր վտանգը մատնանշելու համար։ Անօգուտ էին այդ յուսահատ ճիգերը։ Եւրոպան ռուսական քարիւղ կը գնէր, որովհետեւ աժան էր։ Իտալիան իր քարիւղին հարիւրին 49ը կը ստանար Ռուսաստանէն, Ֆրանսան՝ հարիւրին 21ը, Գերմանիա հարիւրին 16ը։ Նոյն իսկ Անգլիան հարիւրին 4 համեմատութեամբ ռուսական քարիւղ կը վառէր։

Այս ամեհի մրցակցութիւնը տեւեց մինչեւ 1927։ Հոլանտացին կատաղութենէն ինքզինք կ՚ուտէր. ի՞նչ միջոց կար Մոսկուան ջախջախելու համար։ Իր հզօր կազմակերպութիւնը, որ բրիտանական կայսրութեան հովանաւորութիւնն ալ կը վայելէր, չը՞պիտի կրնար թումբ մը կանգնել կարմիր քարիւղի ալիքներուն առջեւ։

Բոլշեւիկները իրենց առեւտրական պատուիրակութիւններուն կողքին ունէին նաեւ քաղաքական – լրտեսական մարմիններ, Եւրոպայի մէկ ծայրէն միւսը։ Ուրեմն անոնք քաղաքական սպառնալիք մըն էին զիրենք հիւրընկալող երկիրներուն մէջ։ Չէ՞ր արժեր այդ վտանգը զգացնել, օրինակ, Լոնտոնի ոստիկանութեան։ Մայրաքաղաքին ամէնէն բանուկ մէկ թաղին մէջ կը բարձրանար ռուսական պատուիրակութեան (Արքոս) շէնքը։ Ո՞վ ըսաւ որ այդ պատուիրակութիւնը լրտեսական գործակալութիւն մը չէր ···

Տէթէրտինկ երկար չմտածեց այլեւս։ Մայիս 10ի կէս գիշերին հեռաձայնեց ներքին նախարարութեան — Խուզարկութիւն մը կատարեցէք Արքոսի շէնքին մէջ եւ պիտի համոզուիք որ ···

Առտուն կանուխ Սքօթլընտ Եարտի (Անգլիոյ Ապահովութեան Տեսչութիւնը) ոստիկանները կը գրաւէին Արքոսը։ Դիւանագիտական յարաբերութեանց խզում, վէճ, աղմուկ եւ յաղթանակ։

Յաղթանա՞կ. ոչ տակաւին։ Որովհետեւ Տէթէրտինկ իր ուրախութենէն հազիւ սթափած, դիմացը պիտի գտնէր հին թշնամի մը — Սթէնտըրտ Օյլը, որուն ներկայացուցիչը, ինչպէս ըսինք, Մոսկուայէն կը վերադառնար մենաշնորհ մը ձեռքին մէջ։

Այդ օրէն յետոյ ռուսական քարիւղի պատերազմը՝ Սթէնտըրտի, բրիտանական կայսրութեան եւ Մոսկուայի միջեւ պիտի շարունակուէր ուրիշ ճակատներու վրայ։ Այդ ճակատներէն առաջինն էր Իրանը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՅՈՅՍ ԵՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

Շատեր կ՚ըսեն թէ հայ ժողովուրդը իր տառապանքով աւելի մեծ է քան թէ ուրիշ ազգեր իրենց փառքերով ու մեծութիւններով։

Ճի՞շդ է սակայն, թէ զուր խարկանք մըն է, որպէսզի Հայը մոռնայ իր բոլոր դառնութիւնները եւ օրօրուի սին երազներով։ Գեղեցիկ բան է տառապիլ, այո, բայց ոչ այսքան, ազգովին եւ մանաւանդ դարերով։ Հայուն տառապանքը ··· Անիկա սահման չունի եւ ոչ ոք կրնայ չափել տարողութիւնը այն երկունքին, զոր կրեց փոքրիկ հայ ժողովուրդը դարեր առաջ եւ որ կը շարունակուի հիմա՝ օտար ու անհարազատ պողոտաներուն վրայ։

Երէկ, Հայը իր լեղին քամեց անապատներու եւ լեռներու վրայ, իսկ այսօր՝ անկայուն բազմութիւններ կը շարչկուին Միջագետքէն մինչեւ Քալիֆորնիա եւ Մարոքի զօրանոցներէն մինչեւ Պրազիլիա։ Չկայ ժողովուրդ մը որ այնքան տառապած եւ թափառած ըլլայ որքան հալածական Հայը, դարերո՛վ։ Կարծէք Հայը ծնած է լոկ թափառելու եւ տառապելու համար։ Ուրիշ բան չենք գտներ մեր դարաւոր պատմութեան մէջ։

Նոյն տառապանքն է որ կ՚ապրինք նաեւ մենք, անհայրենիք ու գաղթական։ Հայութեան «մնացորդաց»ը որ կը դեգերի երկրէ – երկիր՝ կը տառապի հոգիով ու մտքով եւ հետզհետէ կ՚այլափոխէ իր դիմագիծը շնորհիւ օտար ազդեցութիւններու։ Տարիները կ՚անցնին դանդաղ, սակայն երբեք յուսադրիչ։ Հայ մարդը իր բոլոր ճիգերով ու կարողութեամբ պայքարի մէջ է հսկայ բազմութեանց ժխորին հետ յանուն իր կեանքի ու տան հացին, եւ տակաւ առ տակաւ կը նահանջէ։ Այդ նահանջը այսուհետեւ աւելի պիտի ծաւալի, եթէ անճրկինք ինքնապաշտպանութեան ճամբուն վրայ։ Օրերն ու դարերը փոխուած են հիմնովին եւ շատ քիչերը կը դիմանան փորձութեան։ Եթէ տասնեակ հազարաւորներ ալ երկիր ընդունուին, նորէն անորոշութեան մատնուած կը մնայ առ նուազն կէս միլիոնի բազմութիւն մը։ Մեր դժբախտ երկիրը կը տառապի հողի սակաւութենէ եւ իր կարմիր վարիչները ժամանակ չունին պանդուխտ Հայերուն ճակատագրով զբաղելու։ Չէ՞ որ յայտարարեցին տարիներ առաջ, — «Հայաստանի կառավարութիւն Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»··· Մեր երկիրը իր ամբողջ կազմուածքով են – թակայ է կարմիր տիրակալութեան մը եւ անոր բիրտ որոշումներուն։

Կա՞յ ուրիշ ելք մը, որպէսզի գոնէ մօտ ապագային, իրարու քով բերուէին երկրէ երկիր ցրուած հայ բազմութիւնները, եւ ապրէին հաւաքաբար մէկ հողի վրայ, ու իրենց բարոյական ու մշակութային բոլոր յատկութիւններով։ Չկայ. ներկայիս օրէ օր կ՚աւելնայ թշուառացած բազմութեանց քանակը եւ Ֆրանսայի կամ ուրիշ երկիրներուն անգործ Հայերը կ՚ապրին կէս – կուշտ, յաճախ անօթի եւ չուարած։ Բազուկ ունին, աշխատանքի ընդունակ են եւ համբերող, բայց դարձեալ անգործ։

— Գո՛րծ կ՚ուզեմ։

— Ի՞նչ ազգ ես։

— Հայ։

— Օտարականներուն գործ չկայ···

Գլխիկոր, տրտում ու հոգեխռով հայ մարդը կը հեռանայ գործարանի դռներէն։ Տուն կուգայ, երախաները դիմաւորեն զինքը, հագուստ կ՚ուզեն, թուղթի եւ սննդային դրամ։ Ձմեռ է, ածուխ պէտք է տան ջերմութիւնը ապահովելու համար, բայց դրամ չունի, նպաստ գրած են իբր օտարական, կինը՝ անգործ, ինք՝ նոյնպէս։ Երախաները իրենց անմեղ հայեացքներով ու ակնկալութեամբ կը նային իրենց հօր աչքերուն, մէկ – երկու փրանքի համար, որովհետեւ իրենց ընկերները սինեմա կ՚երթան, իսկ իրենք ···

Ցնցող է տեսարանը, սրտաճմլիկ, բայց ճար չկայ, ելք չկայ եւ մանաւանդ դարման չկայ։

Կը տուայտի Հայը այս երկիրներուն մէջ, մինչ Հայաստանը ուրիշ բաներով կը զբաղի։ Ո՛ղջ մնան Մատրիտի եւ Պարսելոնայի պրոլետարները, Երեւանի պէս կարմիր կոնակ ունին։ Քանաքեռի թշուառ գիւղացիներն ու բանուորները մէկ օր կ՚աշխատին իրենց համար, յանուն Մարքսի եւ Լէնինի։ Եւ ի՞նչ փոյթ այս բոլորը, երբ ճարպիկ «ուխտաւոր»ներ «սիրելի» Հայաստանէն կուգան աւետել թէ հոն մեր երկրի բոլոր գիւղացիները ··· ռատիօ ունին։

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ՄԸ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Տիկին Օտէթ Միքայէլեան, որ Զ. Ո. Միութեան Վալանսի հանդէսին մէջ արտասանած է այս գողտրիկ ճառը զգայուն եւ անկեղծ հիւսուածքով, ընկերվարական – մտաւորական կին մըն է եւ կ՚աշխատակցի ֆրանսական թերթերուն։ Ինք էր որ ընկ. Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ **La Volonté Socialiste** թերթին մէջ կը ներկայացնէր Հաւանքներու հեղինակը իբրեւ «Հայ Ժօռէս»։

Վարժութիւն չունիմ հրապարակային ճառեր արտասանելու։ Կը խոստովանիմ թէ առաջին անգամ ըլլալով պատիւը կ՚ունենամ արտայայտուելու, թէեւ հպանցիկ, այն այն տխուր եւ արիւնոտ դէպքերուն մասին, զորս ապրեցան Հայերը, ընդհ. պատերազմի ընթացքին։ Նախ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Զ. Ո. Միութեան, որ ինծի մեծ պատիւ կ՚ընէ հրաւիրելով խօսելու այս բեմէն։

Անձնապէս, եւ իբրեւ Ֆրանսուհի մը, կը մասնակցիմ ձեր հերոսական ազգին սուգին, սակայն, իմ զգացումներս աւելի խոր են քան այդ սովորական արտայայտութիւնը, որովհետեւ իմ զգացումներս ամրապնդուած են ընտանեկան կապերով։ Այսպէս ձեզի կ՚ուզէի ըսել թէ ես ալ կը կրեմ անուն մը, որ նման է ձեր անուններուն, ահա թէ ինչու Հայու այս անունով պարտաւոր կը զգամ ինքզինքս մասնակցելու ձեր նահատակներուն — մեր նահատակներուն – յիշատակի տարեդարձին։

Ի՛նչ հարկ պատմելու այստեղ, — դուք բոլորդ գիտէք արդէն, — հայ ժողովուրդին ողբերգական պատմութիւնը, բայց պէտք է որ ըսեմ ձեզի թէ այս յիշատակի տարեդարձը, այս սգահանդէսը պիտի բարձրացնէ ձեր կորովը, ապրելու ձեր կամքը, որպէսզի յաւիտենապէս տեւէ ձեր ցեղը բոլոր լուսաւոր ցեղերուն կարգին։ Ինչպէս քաջութիւնն ու յոյսը էական եւ առաջին պայմաններն են սրբազան նպատակի մը իրականացման, այնպէս ալ յուսահատութիւնն ու ընկճումը յատկանիշներն են ձախողութեան։ Ազգ մը, որ հաւատք չունի իր ներքին ուժերուն վրայ, ոչ ալ միարանութեան ոգի, դատապարտուած է կորսուելու անպայման։ Կ՚ընդունիմ, որ նորութիւն մը չեմ ըսեր ձեզի, երբ այս բեմէն կը յայտարարեմ բարոյական այդ սկզբունքները, դուք ալ գիտէք արդէն։ Գիտցէք գնահատել ձեր բնական կարողութիւնները։ Դուք կը պատկանիք ցեղի մը, որ քաջ է եղած, աշխատասէր, ուշիմ եւ խնայասէր։ Դուք պատմութիւն մը ունիք ձեր ետեւը, եւ այսօր ալ դուք ունիք մեծ մտաւորականներ, մեծ գիտնականներ, համբաւի տիրացած գրողներ եւ արուեստագէտներ, արժէքաւոր զօրավարներ։ Ժողովուրդ մը որ, մարդկային գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն մէջ, կուտայ նշանաւոր դէմքեր, չի մեռնիր երբեք։ Կ՚ապրիք, պիտի ապրիք, եւ վստահ եմ որ դուք պիտի տեսնէք ձեր ազգային բաղձանքներուն կատարեալ պսակումը։ Քանի մը տարիէ ի վեր՝ դուք կը գտնուիք Ֆրանսայի մէջ։ Ծանօթ եմ ձեր զգացումներուն հանդէպ Ֆրանսայի, որուն կապուած էք անկեղծ կապերով, իբրեւ ձեր երկրորդ հայրենիքին։

Թող երբեք չվհատեցնեն ձեզ ներ –

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Գրեց՝ Հ. ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Ձայնաւորներու մէջ անթերի է, որոնք առհասարակ վանկերու մէջ ներդաշնակօրէն իրար կը յաջորդեն, այսպէս՝ բարեսիրտ, ամուսին, ոսկերիմ, լուսաւոր, շօշափելի, անուշահոտ, լիովին, բարեկամ, աստիճան, հեռատես, միամօր եւն.։ Միապաղաղ են՝ պատարագ, անապատ, կառավարական եւն.։ — Բուն խնդիրն ի հարկէ բաղաձայններու վրան է։ Փրոֆ. Մէյէէ հիացմունքով կը խօսի մեր բաղաձայն գրերու տարբերութեան վրայ, այսպէս, կարի, գարի, քարի, տարի, դար, թառ, պար, բառ, փառք, եւն., որոնց իւրաքանչիւրն հարիւրաւոր բառերու գոյութիւնը հնարաւոր ըրած են, հետեւաբար անոնք պակսեցնել կամ փոփոխել՝ լեզուի դէմ ոճիր է··· Բաղաձայններն իբր բնութեան ձայներու նմանութիւններ՝ լեզուին իսկական զարդն են. այսպէս՝ շաչել, ճարճատել, փռնգտալ, ջախջախել, ճռուողել, խռկալ, ճաքռտել, տրոփել, սոսափիւն, շռինդ, շշուկ, շառաչ եւն.։ Եւ կամ առնենք սաստանակ բառը եւ փորձենք ամէն մէկ բաղաձայն թրթռացնելով արտասանել կարգաւ. կարծես կը լսենք գործիքին սրընթաց վազքն ու ճախրել, թռչիլը, սաւառնիլն ու հեռանալը։ Լեզուն այն ատեն խժալուր խղուըրտին մը կը դառնայ, երբ բաղաձայն գրերը բարբարոս ճաշակով մը կը խճողենք։ Եւ պէտք է ըսել որ թէ՝ մեր ոսկեդիր նախնիք եւ թէ մենք այսօր հոգ չենք տարած բաղաձայնները բարեկարգ ոճով գետեղելու, մանաւանդ որ բառերը պէսպիսութենէ կամ չարադասութեան ապառութենէ բնաւ զուրկ չեն. փոխանակ ըսելու «Ի՛նչպէս շուտ շինեցին» կրնար ըսուիլ «Ի՛նչ արագ շինեցին»։ Ուրեմն մեղաւորը մենք ենք, ոչ թէ լեզուն։

Վերջին հարցում մըն ալ. լեզուի զարգացողութեան կամ նաեւ ճաշակի տեսակէտէ ցանկալի՞ էր արդեօք աշխարհաբարի հոլովները մէկի վերածել, այսինքն ամէն բառ հոլովել ատ մէկ ձեւով հայ՝ հայի, հայէ, հայով։ Հետեւաբար կարելի՞ է լեզուի կատարելութեան համարել հետեւեալ նախադասութիւնը, զոր դասագրքէ մը կը բերեմ. «Մէկը իր երակներուն մէջ կը ժառանգէր իր եկեղեցին ճակատագիրին բարեբարելու իղձն ու կամքը, միւսը ···»։ Ժամանակը չի ներեր երկարաշունչ խօսելու այս եւ նման նիւթերու վրայ։ Բայց պիտի չեչտեմ, որ լեզուի հնչաբանական եւ քերականական խնդիրներու մէջ ամէն մարդ իրաւասու չէ, վասնզի առաջինն իբրեւ գեղարուեստի խնդիր, իսկ երկրորդն իբր գիտական ու պատմական նիւթ՝ յատուկ մասնագէտներու կարօտ են. արդ՝ այդ մասնագէտ իրաւունքներն են՝ բանաստեղծն ու լեզուագէտը, իւրաքանչիւրն իր ճիւղին համար։ Միայն թէ բանաստեղծ ըսելով չենք հասկնար ոտանաւոր կարկատողներ. մեր սպասած բանաստեղծներն այն կարգի հոգիներն են, որոնց համար նիւթը թափանցիկ ըլլալով որպէս չղարշ կորովարիր կը սուզուի տիեզերական օրէնքներու լոյս աշխարհը, ուր ամէն ինչ յաւիտենապէս կայուն է ու մշտապէս գործօն։ Իրենց տեսանողի զմայլանքին մէջ՝ վսեմ գաղափարներով ու խոր յոյզերով տարուած՝ բառեր ու պատկերներ կը քաղեն բնութեան ամէն տարրերէն, խորապէս ճշմարիտ ու բնազդօրէն ներդաշնակ բառեր ու պատկերներ։ Մայրենի լեզուի բառագանձը վեր ի վայր ընելով՝ հինն ու նորը հաւասարապէս հրաշալի զօրութեամբ կ՚օժտեն, իրենց խօսքին տակ՝ հոգիները դող կ՚ելլեն եւ կը զգան մայրենի լեզուի թովիչ գեղեցկութիւնները։

Մենք այդպիսի բանաստեղծներու պէտք ունինք, մանաւանդ այսօր։ Այդպիսի ուժեղ գրիչներ՝ մագնէտի պէս իրենց պիտի քաշեն բոլոր համաբնին սրտերը, որոնք այսօր չորս հովերուն մատնուած՝ օտար ափերու վրայ վայրավատին ցրուած են, եւ ա՛յն ատեն կրնանք յուսալ թէ հայութիւնը ինչպէս մինչեւ այսօր, ասկէ ետքն ալ կը մնայ միշտ՝ մէկ ազգ ու մէկ լեզու։

(Վերջ)

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք

« ՅԱՌԱՋ »Ը

կայ դժուարութիւնները եւ զանազան տագնապները, որովհետեւ անցողական են: Դուք աւելի ծանր փորձութիւններէ անցաք, եւ ձեր կորովն ու դիմադրական կարողութիւնը, անցեալին մէջ, յաղթահարեցին ամէն դժուարութիւններու: Նահատակներու ոգին, ներկայ այս պահուն, ձեզի կը ներշնչէին խրախոյս, յոյս եւ յարատեւութիւն,— ահա երեք կարողութիւններ որ ձեզ կը յատկանշեն: Երբեք չեմ կասկածիր, որ պիտի գա՛ն լաւագոյն օրերը: Կը վերջացնեմ իմ խօսքս, խնդրելով ձեզմէ, որ ինծի հետ աղաղակէք.

— Կեցցէ՛ Ֆրանսան:

— Կեցցէ՛ Հայաստանը:

ՕՍԷՖ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ռամկավարները «աշխուժացե՞լ են»..

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (28 մարտ).—

ՓՐՈՎԻՏԷՆՍ, Ռ. Ա.— Մարտ 22ի ուրբաթ կէսօրէ ետք, երկու ռամկավարներ— Մանուկ Փերեճեան եւ Միքայէլ Ադամեան հետապնդեցին ընկ. Զ. Թնքարեանը: Ռամկավար Մանուկ Փերեճեանը սպառնալիքներ ըրաւ մեր ընկերոջ: Ընկեր Թնքարեան անմիջապէս ոստիկանութեան յանձնեց երկու ռամկավարները:

*** Նիւ Եօրքէն կը գրեն «Հայրենիք»ի (30 մարտ).

Երբ լսեցի Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկեանի վրայ մահափորձ կատարող ոճրագործ Յովհ. Նազարեանի անունը, խելոյս յիշեցի որ ան եղած է Հայկ. Լեգէոնի վեցերորդ զումարտակին մէջ:

Վատոգի արարած մըն էր այս Նազարեանը: Բանակին մէջ եղած ժամանակ ոչ մէկ փամփուշտ արձակեց այն թշնամիին դէմ, սուտ հիւանդ ձեւանալով յաճախ ան իր օրերը կ'անցընէր բանակի հիւանդանոցին մէջ՝ մարտանքներու իսկ չմասնակցելու համար: Երէկ թշնամիէն փախող այս վատն է, որ այսօր փորձած է արժանաւոր հոգեւորական մը սպաննել:

Մոլի ռամկավար մըն էր ան. յարգանք չունէր ոչ կրօնի, ոչ ալ մեր սրբութեանց հանդէպ. յաճախ նոյն իսկ կը հայհոյէր անոնց. իր կատաղած մահափորձին շարժառիթը ուրեմն փնտռելու է ուրիշ տեղ:

Իր անձնական կեանքին մէջ ալ ան շատ խեղճ եղած է. աղերսող, ուրիշներուն օգնութեան միշտ կարօտ: Փրովիտէնսի Հայ Լեգէոնական Միութեան ձեռնարկներէն գոյացած հասոյթի մէկ կարեւոր մասը այս ոճրագործին զրպանը մտած է: Ընկ. Մ. Էճլէկեան, համարելով զայն զինակից մը, անձնապէս ահագին նիւթական օգնութիւն ըրած է անոր, զինքը մարդավայել կեանքի մէջ մտցուցած է: Բայց այս բոլոր աջակցութեանց փոխարէն տեսէք ինչպէս վարուեցաւ այս ոճրագործը ընկեր Էճլէկեանի հանդէպ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ).— Զ.Ռ.Մ.ի նախաձեռնութեամբ ապրիլեան մեծ եղեռնի 20րդ տարեդարձը տօնեցինք ապրիլ 6ին չաբաթ երեկոյ, Théâtre Foyer municipalի վերնայարկը, որ զարդարուած էր զոյգ եռագոյններով եւ «Յարգանք հայ նահատակ ժողովուրդին» վերտառութեամբ: Ներկայ էր ընտիր բազմութիւն մը:

Օրուան նախագահ ընկ. Ա. Տէր Սարգիսեան «Մեր Հայրենիք»ով հանդէսին բացումը յայտարարելէ վերջ բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը: Այս առթիւ բաղձանք յայտնեց որ բոլոր գաղութներու մէջ հաւաքաբար տօնուի նուիրական տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան: «Մինչեւ որ կառավարութիւն մը ստանձնէ արժանաւորապէս տօնել զայն, մենք այս տօնը պիտի վերապահենք մեզի»: Յաջորդաբար արտասանեցին Մամբրէ Սէմէրճեան, Մ. Պըլքեան, Եղիա Յովհաննէսեան: Երգեց ընկ. Պալեան (Ռոմանէն): Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկ. Միքայէլեան (Ֆրանսուհի), որ գրաւոր ուղերձ մը կարդաց, (Տես Բ. էջ, վերջին սիւնակ):

Ընկ. Պալեանի երկրորդ մեներգէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, բանաստեղծ Նշան Պէշիկթաշլեան որ ներկաներէն խնդրեց պահ մը խոնարհիլ թրքական գազանութեանց մէկ միլիոն զոհերուն նուիրական յիշատակին առջեւ: Յետոյ բացատրեց այն պատճառները որ մղեցին գործելու մարդկութեան պատմութեան մէջ աննախընթաց գազանութիւնները:

«Թուրքը չհասաւ իր նպատակին: Ան կրցաւ տապալել գլուխներ, ինչպէս նաեւ ստեղծագործող ժողովուրդին մէկ երրորդ մասը: Բայց հայ տաղանդը չէր ամփոփուած միայն այդ պաշտելի գլուխներուն մէջ, եւ չէր սպառած ստեղծագործող կամքը զոհուած ժողովուրդին: Վկայ գաղթահայութեան եւ Հայաստանի շինարարական ճիգերը եւ ստեղծագործութիւնները: Եւ եզրակացուց.— «Սիրեցէք ձեր ազգը, որովհետեւ ազնիւ է»:

Ընկ. Պալեանի երրորդ մեներգէն վերջ (Զախորդ օրեր) հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով:

Սրահէն բաժնուեցանք տխուր, շատ տխուր յիշատակներով, բայց անմահ նահատակներու տենչերուն զոհացում տալու վճռականութեամբ:

Օշին Երանգունի

×

Վալանսի քաղաքապետը, Տոքթ. Փէշըրօ, ինչպէս եւ սգահանդէսին նախագահը, Տոքթ. Քալվէ, չկարենալով ներկայ ըլլալ, երկուքն ալ առանձին եւ սիրալիր նամակով իրենց ցաւը կը յայտնէին: Տոքթ. Քալվէ կ'աւելցնէր.— «Թէեւ բացակայ, սակայն գաղափարով ձեզի հետ հաղորդակցութեան մէջ պիտի ըլլամ, մասնակցելու համար ձեր մեռելներու յիշատակի հանդէսին, ինչպէս եւ հարստահարուած ժողովուրդներու դատին»:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 7 ապրիլ (Յառաջ).— Զ. Ռ. Միութեան մնճ.ղի նախաձեռնութեամբ եւ պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքապետ Տոքթ. Պարլաթիէնի, ապրիլ 7ին, երեկոյեան ժամը 3ին, Քիւրսալի սրահի մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ Ապրիլեան սգահանդէսին քսանամեակը: Բեմին երկու կողմերը զետեղուած էին Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, հայկականը՝ սեւ երիզով մը զարդարուած: Ապրիլեան սաները չէին մոռցած նաեւ ծաղկեպսակներ բերել: Ժամը 3ին օրուան նախագահ Պ. Արսէն Տէր Սարգիսեանի հրաւէրին վրայ յոտնկայս ունկնդրուեցան «Մեր Հայրենիք»ը եւ «Մարսէյէզ»ը: Նախագահին բացման խօսքէն յետոյ այս տողերը գրողը ֆրանսերէն լեզուով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ խորին շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. քաղաքապետին, Հայերու հանդէպ ցոյց տուած համակրանքին համար: Յետոյ քաղաքապետը խօսք առնելով, ըսաւ.— «Ձեր ազնիւ ցեղին հանդէպ գործուած է անարդարութիւններու մեծագոյնը: Ես կը հաւատամ ձեր դատի յաղթանակին. ձեզ շատ կը սիրեմ եւ իբրեւ քաղաքապետ ձեռքս եկածը չեմ խնայեր: Եթէ իմ ծառայութեանս պէտք ունենաք, քաղաքապետարանի մի երթաք, ուղղակի տունս եկէք: Հոգիով սրտով, մարմինով ձեզի հետ եմ շարունակ, կրնաք վստահ ըլլալ իմ վրաս»: Այս խօսքերը ընդունուեցան գլրգլագին ծափերով: Տիկ. Միքայէլեանը՝ ազնիւ Ֆրանսուհին, որ մեր ազգայներէն մէկուն հետ ամուսնացած է, ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը կարդաց, բարձրացնելով հայ ցեղին առաքինութիւնները եւ քանի մը կտորներ նուագեց դաշնակի վրայ, մեծ յաջողութեամբ: Ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ ըրին Ե. Յովհաննէսեան, Մ. Սէմէրճեան (Վալանսէն), Յակոբ Քէփէնէկեան եւ Մանուկեան (Ռոմանէն): Երգեց Պ. Բ. Պալեան: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, գրագէտ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան, որ կուռ բանախօսութիւն մը ըրաւ եւ շեշտեց.— «Սիրեցէք իրար, հայ ապրեցէք, սիրեցէք ձեր ազնիւ ցեղը, մի մոռնաք Ապրիլեան եղեռնը եւ խանդավառութեամբ հետապնդեցէք մեր դատը»: Այս խօսքերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին ժողովուրդին վրայ:

Կ'արժէ մեր մտքի եւ գրչի մշակները յաճախ այցելեն գաւառները, որոնք այնքան պէտք ունին մտաւորական ուժերու: Օրուան նախագահի շնորհակալութեան խօսքերէն յետոյ կատարեալ յաջողութեամբ փակուեցաւ սգահանդէսը:

Հանդէսէն վերջը, սեղան մը սարքուեցաւ ի պատիւ Պ. քաղաքապետին եւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի: Քաղաքապետը եւ մեր սիրելի բանաստեղծը զրոյց մը ունեցան հայ գրականութեան մասին: Այս առթիւ Պ. քաղաքապետը մեր երիտասարդ գրագէտէն խնդրեց իր գործերէն հատ մը նուիրել: Պ. քաղաքապետը այնքան գոհ մնացած էր սգատօնէն, որ բաժանումէն առաջ 50 ֆրանք նուիրեց հայ աղքատներուն համար, բայց մեր ազգը քաղաքավարութեամբ շնորհակալութիւն յայտնեցին: Բաժանումը եղաւ յուզիչ: Երկուստեք խոստացանք իրար հանդիպիլ: Պ. Մութէն, մեր բարեկամ Երեւանեանը ցաւ յայտնած էր չկարենալ գալուն համար: Զոմերու, ինչպէս նաեւ գաղութին համար այս տարուան սգատօնը մեծ յաջողութիւն եղաւ: Եթէ Ն. Պէշիկթաշլեանի պէս երիտասարդ գրագէտ մը Վալանս կամ Ռոման հաստատուի, թէ ազգը կը շահի եւ թէ մատաղ սերունդը չի օտարանար:

Սարգիս Պիլալեան

Mlle Denise MARTIN

Եւ

ՍԱՐԳԻՍ ԷՔԻՆՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 8 ապրիլ 1935

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— Ապրիլ 7ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Պօմոն, Սթատ Սէն Ժիւլիէնի դաշտին վրայ տեղի ունեցաւ խիստ հետաքրքրական մրցում մը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի առաջին խումբին եւ յունական առաջին խումբին միջեւ: Ներկայ էր հինգ հարիւրի մօտ բազմութիւն մը: Մրցումը տեղի ունեցաւ Յոյներուն բուռն փափաքին վրայ: Որոշուած ժամանակին երկու խումբերը իջան դաշտ: Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբի իմրապետ Լեւոն Պագըրճեան ծաղկեփունջով մը բարի գալուստ մաղթեց յունական խումբին: Խաղը սկսաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յարձակողականով եւ քանի մը վայրկեան հաւասար խաղարկութենէ յետոյ Հ.Մ.Ը.Մ.ի աջ ծայրը Յակոբ Գէորգեան նշանակեց առաջին կէտը. առաջին կիսախաղին Հ.Մ.Ը.Մ. 1 յունականը 0: Երկրորդ կիսախաղին, առաջինին պէս, երկու կողմին հաճելի խաղարկութիւններ ըրին, սակայն մերինները աւելի արագաշարժ ըլլալով Զարեհ Կօլքիպիրեան նշանակեց երկրորդ կէտը: Խաղը վերջանալուն 20 վայրկեան մնացած, մեր միջապահ Վարդգէս Մրճօյեան ինկաւ ու ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, որմէ յետոյ Հայերը տասը խաղացողներով շարունակեցին խաղը, ու գեղեցիկ վայրէջքով մը, Մեսրոպեանի միջոցով նշանակեցին երրորդ կէտ մըն ալ: Խաղը վերջացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի 3—0 յաղթութեամբ: Խաղը իր ամբողջ տեւողութեամբ եղաւ շատ հաճելի այս գեղեցիկ օդով: Յոյները շափազանց գոհ մնացին, եւ խնդրեցին որ, մօտերս անգամ մըն ալ առիթ տրուի իրենց խաղալու Հ.Մ.Ը.Մ.ին հետ, Այս առթիւ ամէն ջանք պիտի աշխատին իրենց փոխ-վրէժը լուծել: Քանի մը շաբաթէն տեղի պիտի ունենայ նոր մրցումը:

Մեր վիրաւոր ընկերը անմիջապէս փոխադրուեցաւ հիւանդանոց: Միութիւնը բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնէ մեր համակրելի ընկերոջ արագ ապաքինման համար:

Վարդան Քիւբելեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

"ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ"

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ԽՄԲ.— Կրկին կը յիշեցնենք թէ ինչպէս ամբողջ նիւթը, այս յուշերուն մէջ դրուած խորագիրներն ալ բնագրէն թարգմանուած են բառացի, առանց խորհրդածութեան.—

Յաջորդ օրը Վլատիմիրը չեկաւ: Գացեր էր իր ծանօթներուն մօտ, անոնց ցոյց տալու այն տոմսերը, զորս գրած էին իր կողմէ Պուլկարիա փախցուած(?) հինգ Հայերը: Եւ մօտաւորապէս 20 լուսանկար եւս բերաւ:

Քննեցի այս լուսանկարներն ալ: Մեր փնտռած մարդուն նմանող ոչ մէկը կար անոնց մէջ: Սակայն նկատելով որ բոլոր ասոնք մէկ անգամէն պանդոկ տանիլը անպատեհ էր, այդ օրը որոշեցինք անցագիր հանել միայն հինգ հոգիի համար: Անցագիրները տուի Վլատիմիրի: Այս ձեւով ամէն օր հինգ հոգի պանդոկ կը տարուէին, մենք ալ կը ձերբակալէինք եւ վերջրանց Միւթէֆերրիքա կը փոխադրէինք:

ԱՆԱՏՈԼՈՒ ՂՐԿԵՑԻՆՔ

15—20 օրուան ընթացքին Միւթէֆէրրիքայի արգելարանը լեցուեցաւ մօտ 70 հոգիով: Բոլոր ասոնք գաւառացի ամուրի Հայեր էին: Թէեւ հարկ էր զանոնք Անատոլու ղրկել, սակայն, այդ պարագային, կրնային հաղորդակցութեան մէջ մտնել հայրենակիցներու հետ եւ պատմութիւնը երեւան հանել, այնպէս որ մենք պիտի չկարենայինք այլ եւս ձերբակալել մեր փնտռած անձերը: Այս պատճառով յետաձգեցինք:

«ՄԵԾԵՐԸ ԲԵՐ»

Վլատիմիրի բերած մարդիկը բոլորն այսպէս գաւառացի ամուրիներ էին: Երբ Րէշատ պէյ նշմարեց այս պարագան, օր մը կանչեց զիս եւ այսպէս խօսեցանք իրարու հետ.

— Այն Հայերը, որոնց լուսանկարները կը հաւաքէ կը բերէ Վլատիմիր, կը պատկանին այն գաւառացի ամուրիներու դասակարգին, որոնց նմանները մենք ամէն օր գաւառ կ'աքսորենք: Թաքստոց մտածները դժուար թէ այս ձեւով կարենանք ձեռք ձգել: Հետեւաբար պէտք է վերջ տալ այս գործին, դուն ալ կը տեսնես որ ապարդիւն է մեր յոգնութիւնը:

— Շատ կը խնդրեմ, տակաւին քանի մը օր եւս սպասենք, կը յուսամ որ պիտի յաջողինք գտնել մեր փնտռած անձերը:

— Քանի որ այդպէս կ'ըսես, լաւ, քանի մը օր ալ շարունակենք: Վստահ եմ որ արդիւնք մը պիտի չտայ:

— Երբ մէկ շաբաթ եւս շարունակելէ վերջ նորէն չկարենանք արդիւնք մը ձեռք ձգել, այն ատեն մեր բանտարկածները կը ղրկենք դէպի Անատոլու եւ վերջ կու տանք այս գործին:

Այս ձեւով յաջողեցայ Րէշատ պէյը հրաժարեցնել իր որոշումէն:

Յետոյ սակայն Վլատիմիրին ըսի որ եթէ միշտ այսպէս գաւառացի ամուրիներ պիտի գտնէ բերէ, հարկ չկայ շարունակելու: «Քիչ մըն ալ, աշխատէ որ մեծերը գտնես» ըսի:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ

Երեք օր վերջ Վլատիմիր գրասենեակս եկաւ, ձեռքին մէջ մէկ լուսանկար: Ինծի երկարեց լուսանկարը.

— Այսօր միայն մէկ լուսանկար բերի, ըսաւ:

Աչք մը նետեցի լուսանկարին վրայ: Քովէն եւ հեռուէն, շատ վարպետ ձեւով մը քաշուած ըլլալուն, կարելի չէր լաւ ճշդել լուսանկարին տիրոջ ինքնութիւնը: Սակայն յայտնի էր, որ այս անձը նախորդներուն չէր նմաներ: Ըսի Վլատիմիրին.

— Ո՞վ է այս լուսանկարին տէրը:

— Ես ալ չեմ գիտեր թէ ո՛վ է: Մինչեւ հիմա, բոլոր այն լուսանկարները, զորս բերած եմ, ինծի յանձնած են իրենց տէրերը: Այս լուսանկարը օրիորդ մըն էր, որ բերաւ: Լուսանկարը իր եղբօրն է եղեր, ես չտեսայ զինքը:

— Այդ օրիորդը ի՞նչպիսի աղջիկ է, քանի՞ տարեկան է, հագուածքին նայելով՝ հարո՞ւստ դասակարգի կը պատկանի:

— Օրիորդը մօտաւորապէս 20 տարեկան է: Հագուստը մաքուր, լեզուն կիրթ, եթէ շատ հարուստ չէ, աղքատի ալ չի նմանիր:

ՄԷԿ ԱՉՔԸ ՇԻ՞Լ Է

Հարցուցի Վլատիմիրի.

— Օրիորդը քեզի ինչո՞ւ համար բերաւ լուսանկարը, ի՞նչ ըսաւ:

— Ամէնուն պէս, այս օրիորդն ալ լսեր է որ ես պուլկարական հիւպատոսարանին թարգմանն եմ, եւ մինչեւ հիմա յաջողած՝ հարիւրէ աւելի Հայեր Պուլկարիա փախցնելու: Ինծի ըսաւ որ «եղբայրս ալ կ'ուզէ Պուլկարիա փախչիլ, որովհետեւ չուզեր այստեղ զինուորութիւն ընել, ուրիշ պատճառ մը չկայ, եթէ եղբայրս ալ յաջողիս փախցնել, քեզ գոհ կը թողում»: Ես ալ պատասխանեցի, որ «շատեր փախցուցած եմ, եղբայրդ ալ կրնամ փախցնել, ոստիկանութեան մէջ շատ ծանօթներ ունիմ, անոնց միջոցաւ անցագիր կը հանեմ, ոմանք շարժանաւոր ճամբու կը դնեմ, ոմանք ալ շոգենաւով, միայն թէ ինծի բերելու ես իր լուսանկարը»: Եւ այս լուսանկարը բերաւ:

— Աշխատէ որ տեսնուիս ուղղակի այս լուսանկարին տիրոջ հետ: Երբ տեսնուելու ըլլաս, առանց զգալի ընելու՝ ուշադրութիւն ըրէ դէմքին: Աչքին մէկը շի՞լ է, ականջները քիչ մը ծա՞նր կը լսեն, ճշդէ: Եթէ ըսածիս պէս մէկ աչքը շիլ է եւ ականջներն ալ քիչ մը ծանր կը լսեն, այդ մարդը մեր փնտռած մարդն է: Այս գործը շատ մեծ խորամանկութեամբ հետապնդելու է, չաւրես գործը: Եթէ այս մարդը ձեռք ձգենք, մինչեւ հիմա կատարած գործերուդ մէջ ամէնէն կարեւոր ծառայութիւնը կ'ըլլայ այդ:

(2) (Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Մենք, Օվկոնց Մուշեղին հետ միասին իրարմէ անբաժան, սկսանք բարձրանալ մէկ ուղղութեամբ: Բամպոս գտնելը անոր՝ իսկ հանելն ալ ինծի:

Տղաքը միշտ կը ձայնէին ամէն կողմէ.— «Ըհա մէկ հատ ալ», «ըհա երկու հատ ալ»: Գոհ էին եւ ուրախ, որովհետեւ, մեր յոյսը այս սարն էր, Արեգին՝ որուն ձիւնը կանուխ անհետանալով, բամպոսներն ալ շուտ դուրս եկած էին հողէն, թէեւ մեծամասնութեամբ դեռ կոկոն:

Մենք աւելի շատ կը սիրէինք կոկոնները, որոնք նոր դուրս եկած կ'ըլլային հողէն, ու կը նմանէին հաստաբուն մեղան մատիտի, ծայրը գեղեցիկ կերպով սուր, կապոյտ, իսկ կոկոնին կէսէն վար կանանչ գրչածայրի նման, ու նոյնպէս սուր 4—5 տերեւները փակած մարմնին ամէն կողմէն, ու սիրուն կերպով հագուած:

Բարձրացած էինք Արեգուն գրեթէ մէկ երրորդ մասը, ու քիչ էր մնացած գագաթն հասնելու: Յանկարծ, մեր ականջին հասաւ շան կաղկանձիւն մը, որ քիչ վարէն կը լսուէր, թուփերուն մէջէն:

Մեր Կուռճին էր, որ սարին ամէն կողմերը, քարերուն տակ, թուփերուն մէջ, իր որսը փնտռելով կը բարձրանար մեզի հետ միասին: Նապաստակ մըն էր, որ առջեւը խառնած կուգար վարէն ի վեր դէպի մեզ:

Նապաստակներուն ետեւի սրունքները աւելի երկար ըլլալով, աւելի լաւ կը փախչին դէպի վեր: Կարծես զսպանակի մը նման կը ցատկէր օդէն, ութ – տասը մեթրը մէկ քայլով: Իսկ մեր խեղճ Կուռճին, իր ամենավերջին ուժը գործածելով սարն ի վեր, կարծես, կառք – կառք կ'ըլլար նապաստակին ետեւէն, բայց ի զուր, երթալով, հեռանալով, իր եւ նապաստակին մէջտեղը ալ աւելի կը լայննար: Խեղճ կենդանին, սրտին նեղութենէն սկսաւ առ՛ւ, ո՛ւ, ըո՛ւ, ո՛ւ, տեսակ մը կաղկանձիւնի նման ձայներ հանել, եւ օգնութեան աղաղակներ բարձրացնել, մեզի՞, քարերո՞ւն թէ թուփերուն, չէինք գիտեր:

Իբրեւ օգնութիւն, մենք եւս անմիջապէս մեր ձայնը ձգեցինք.— Հ՛ս Կուռճի՛ հա, հա՛ Կուռճի հա՛, հասիր հա՛,— պոռալով՝ եւ դէպի նապաստակին առջեւը վազելով, դարձվար դարձնելու համար:

Բայց անօգուտ: Ան մեզի երբեք կարեւորութիւն չտուաւ, ու ի՞նչպէս անցաւ մեր առջեւէն, երկինքէն սուրացող արծուի մը նման, մենք ալ չգիտցանք: Մէկ ակնթարթի մէջ, մեզ հարիւրաւոր քայլի վրայ դէպի վար թողլով, Արեգուն գագաթը բարձրացաւ: Բայց, մեր Կուռճին ալ առանց յուսահատելու, բաւական հեռաւորութեան վրայ, դէպի ծմակը կործնելով անհետացան մեր աչքերէն:

Քիչ յետոյ մենք եւս Արեգուն գագաթը բարձրացած էինք, ու հաւաքուած՝ բոլորս ալ մէկ տեղ: Մեր Կուռճին եւ նապաստակին հանդիպումը պատմելէ վերջ, սկսանք բամպոսներուն թիւը հարցնել իրարու, ստուգելու համար թէ քանի՞ական հատ գտած էինք իւրաքանչիւրս: Բոլորս ալ գոհ էինք արդիւնքէն:

Քրտնած էինք, երբ գագաթը հասանք, բայց ոչ յոգնած: Տեղ – տեղ, տակաւին ձիւնի հատիկներ եւ թոփիկներ կը գտնուէին, իսկ ամբողջ սարահարթին վրայի ձիւնը գրեթէ նոր էր անհետացած, եւ թաց էր ամէն կողմ:

Ջինծաղիկը,— որ մենք «Քրտու բամպոս» կ'անուանէինք — ճերմկցուցած էր ամէն դի: Որոշեցինք, քիչ մը քրտու-բամպոս ծծելէ վերջ, իջնել ծմակն ի վար դէպի Զարեգար, Օվկոնց աղբիւրին վրայ:

Գեղեցիկ էր օդը, բայց Արեգուն գագա՛թը շատ բարձր ըլլալով, զով եւ թեթեւ հովիկ մը հիւսիսէն, քսուելով մեր դէմքին, եւ անուշութիւն մը տալով, կ'անցնէր դէպի հարաւ:

Ջինծաղիկները եւ թուփերը նապանքով իրենց գլուխները կ'օրօրէին, երբեմն խոնարհելով, երբեմն շտկըւելով: Մեզմէ քիչ անդին, ահա կաքաւներու խումբ մը, փը՛ռ, փը՛ռ թռան ու անցան Զարեգարի վրայէն, մինչեւ «Շարուկ», ու կանգ առին այնտեղ:

Առտուն, երբ հովվրատն վերի ալաճին տակ հաւաքուած էինք, որ չելու համար թէ, ո՞ր կողմէն երթանք, եւ ո՞ր կողմէն գանք, արեւը իր փայլուն դէմքով եւ հարիւրաւոր աղեղներով ու սաեղներով, նոր դուրս ելած էր «Զուղուրին Քընթէն», բայց հիմա չէինք գիտեր թէ քանի՞ ժամ էր անցեր Արեգուն գագաթը բարձրանալնիս, այն երկար հորիզոնը կտրած եկած ու կանգ առած էր ճիշդ մեր վրայ, նոյնքան ժամանակ յետոյ, Ծակ-Քարին մնաք բարեւ ըսելու համար, սարերուն, ձորերուն, լեռներուն եւ անտառներուն, դաշտերուն ու հովիտներուն, մարդոց թէ կենդանիներուն, բոլորին, բոլորին, անշուշտ, վաղն առտու դարձեալ Զուղուրին Քընթէն փրթելու համար, իր փայլուն դէմքին հարիւրաւոր աղեղներով ու սաեղներով:

Ու այսպէսով, օրն եկած ու օրհարսակ (ցերեկ) էր եղած, բայց մենք լուր չունէինք, մինչեւ որ Արեգուն գագաթը հասանք: Անօթեցեր էինք ու չէինք զգար, բամպոսներու պատճառած ուրախութենէն:

Արեգուն Կաժէն (գագաթէն) կ'երեւար մեր գիւղին հողերու ամբողջ տարածութիւնը: Բոլորս ալ նստանք այդ գեղեցիկ գագաթին վրայ, մէկ – մէկ քար՝ իբրեւ նստարան գործածելով, սկսանք կէս օրուան պաշարը — հաց, պանիր, ժաժիկ,— ուտել ու միեւնոյն ժամանակ դիտել ամէն կողմ:

Մեր գիւղի սահմաններուն տարածութիւնը գեղեցիկ ծաղիկներով ու զանազան կանանչութիւններով զարդարուած էր, ապրիլի այդ գեղեցիկ ամսուն:

Եւ ահա մէջտեղ ելաւ մեր Կուռճին, յոգնած, քրտնած ու լեզուն կախած: Կարծես հոտ առած էր, որ մենք ճաշի նստած էինք: Մօտեցաւ քովս եւ ինծի քսուելով սկսաւ դարձեալ կաղկանձել:

Տղաքը ամէնքն ալ Կուռճին բաժին հանեցին իրենց պաշարներէն, պատառ – պատառ նետելով իրեն: Շունը օդին մէջէն կը յափշտակէր առանց գետինը ձգելու, սուր ակռաները իրար զարնելով:

Զարաճճի Գնէլը, երբեմն երբեմն, ոտքի ելլելով, ամբողջ ուժով՝ պատառը դէպի վեր կը նետէր: Մեր հաւատարիմ Կուռճին անհամբեր, դէպի օդը կը ցատկէր, շուտով յափշտակելու համար:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(4)

Զորեքշաբթի օր Լարիսայի մէջ պիտի դատուին 60 երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ լրագրողներ:

⁂ Աթէնքի զինուորական ատեանը քանական տարի բանտարկութեան դատապարտեց Վենիզէլոսի սանը՝ Փիւթոլաքիս, եւ տեղակալ Քանարիսը: Տասնըմէկ ապստամբներ դատապարտուեցան 2էն 20 տարի բանտարկութեան, իսկ հոգի անպարտ արձակուեցան: Զինուորական վարժարանին մէջ աշակերտներ եղան տասը սպաներ:

Պատերազմական նախարար եւ փոխ-վարչապետ Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ պաշարման վիճակը պիտի վերնայ ապստամբներու դատավարութենէն անմիջապէս վերջը: Մինչ այս մինչ այն, Վենիզէլոսեան թերթերու հրատարակութիւնը պիտի արտօնուի, պայմանաւ որ գրաքննութեան ենթարկուին:

⁂ Զօր. Վլախոս, որ բացակայութեան դատապարտուած էր եւ թաքստոց մտած, յաջողեցաւ իտալական կղզի մը հասնիլ առագաստանաւով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ տասը հոգի վիրաւորուեցան, երբ Պիրէնեանց ճեպընթացը ժամը 100 քիլոմեթր արագութեամբ սուրալով, գիծէն դուրս ելաւ Մարշփրիմի մէջ, (Պոռտոյի մօտ): Քանի մը վակոններ ջախջախուեցան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ հրամանագրով մը ջնջեց հանրապետութեան նախագահի դրօշը եւ անոր տեղ հաստատեց նոր մը, որ միայն իրեն յատուկ է: Նոր դրօշը կարմիր քառակուսի մըն է, շրջագծուած՝ սեւ, ճերմակ եւ սեւ: Ճերմակ շրջանակի մը մէջտեղը կը ներկայացնէ կեռ սեւ խաչ մը, շրջապատուած կաղնի ոսկեզօծ տերեւներով: Չորս անկիւններուն վրայ կը գտնուին չորս տարբեր արծիւներ, երկուքը՝ կեռ խաչի վրայ, միւս երկուքը՝ բանակին արծիւները, բոլորն ալ ոսկեզօծ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Փաշքանի քաղաքին ամբողջ մէկ թաղը հրոյ ճարակ եղաւ, ահ ու սարսափի մատնելով ժողովուրդը: Մոխիր դարձան 60 տուներ եւ խանութներ: Շրջակայ քաղաքներէն հրշէջներ հասան գիշերանց, բայց հրդեհը տեւեց մինչեւ առտու:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մը տեղի ունեցաւ Ժընեւի մէջ, նախաձեռնութեամբ Պ. Թիթուլէսքուի, որ ճաշի հրաւիրած էր Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան արտաքին գործավարները, Եուկոսլավիոյ, Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչները եւն.: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Ֆրանսական յուշագիրը, Գերմանիոյ վերազինման մասին:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ բուռն յարձակումներ կ'ուղղէ Ֆրանսայի դէմ, Սթրէզայի խորհրդակցութեանց առթիւ, վերազինման ամբողջ պատասխանատուութիւնը վերագրելով անոր եւ մերժելով Գերմանիոյ դէմ եղած մեղադրանքները:

1600 *ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ* Փարիզէն ճամբայ ելան դէպի Հռոմ, իբրեւ հիւր իրենց իտալացի դասակիցներուն:

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԻ 20.000 անդամներ, որոնք համախմբուած էին 14 նահանգներէ, թափոր մը կազմեցին Ռէնսի մէջ:

ԲԱՄՊԱԿԻ մեծաքանակ գնումներ կը կատարուին Անգլիոյ մէջ, Գերմանիոյ կողմէ: 1935ի առաջին երկու ամիսներու ընթացքին գնուած է 522.500 անգլ. ոսկիի բամպակ, ինչ որ ուշագրաւ է, համեմատելով անցեալ տարուան հետ:

1877 *ՄԱՐՏ* 1ին նամականուն ձգուած տոմս մը իր հասցէին հասաւ ... շաբաթ օր: Տէրը մեռած էր եւ աղջիկը ստացաւ տոմսը, որ Վիքթորիա թագուհիին պատկերը կը կրէ:

«*ՄԱՀՈՒԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹ*»ի մը փորձերը կը կատարուին Պուժի մէջ, համաձայն «Մաթէն»ի տեղեկութեանց:

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Goblinsի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կազմակերպութիւնները մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

Գալա

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ապրիլ 18ին, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.45ին, ընկեր Զիլինկիրեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներէն կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել:

ՍԻՓԱՆի Երեկոյթ - Պարահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46, Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւիկ» Թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի «*ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ*»ը (*դրամ 4 արար*)

եւ «*ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ*»ը (*զաւեշտ*)

28 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները.— **10, 7, եւ 5** փրանք

Ծանօթ.— *Կը խնդրուի կուսակցութիւններէ եւ ազգային կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այդ թուականը:*

ԿՐԱՆ ԼԷ ՓԷՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՄՆԸՄԷԿԸ, ԱՊՐԻԼ 28ԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Զաւարեան Դպրոցի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Ս. Յակոբեանի որ իր Լիոն այցելութեան առթիւ Դպրոցին նուիրած է 9 հատոր գիրք:

ՏՕՔԹ. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ Վարվարեանէ կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել՝ Golipsi Arslandjianի, 5, Rue Maria Louiza, Varna, Bulgarie.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻՏԻ «Համազգայ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն, ընկերներ՝ Յովհ. եւ Գրիգոր Գասպարեաններին իրենց փոքրիկին եւ եղբօրորդւոյն Շնորհիկի զաւակէն մահուան առթիւ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Մարսէյլի Բալուի Հայր. Միութեան կողմէ

20, Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը **8.30ին**

Հայրենակիցնե՛ր, օգտուեցէք մեր նոր սակագիններէն, եթէ կ'ուզէք հաճելի դարձնել ձեր կազմակերպած հանդէսները, դիմեցէք *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբին, որ իր գիները զեղչած է *100 - 150* ֆրանք, բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու: *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը կը ստեղծէ անզուգական եւ հաճելի մթնոլորտ: կը նուագէ *Հայկական, Եւրոպական* եւ *Կովկասեան* ու *Արեւելեան* ամէն տեսակ եղանակներ եւ ԹԱՆԿՕ ԱՐԺԱՆԹԻՆ նոր ռէփէրթուարով: դիմել՝ 8 օր առաջ՝

Պ. ONOSSIANի, 15, Rue Pourtour, Clamart. (Seine).

Խումբին արձանագրուիլ փափաքող երաժշտագէտները դիմեն վերոյիշեալ հասցէին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 17 Avril 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année No 2782

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՓՈՓԱՆՔ...

Ամէնէրով քամմնելի հեռանկարի մը մղձաւանջին տակ այ-բել է յետոյ, անաւասիկ հեռագիր մը,— ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ՉՆՋԵՑ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ:

Այսքան միայն: Այն ալ՝ ճիշդ մէկ չարաթ ուշացած հեռագրով մը, որուն գաղտնիքը չկրցանք պարզել:

Անշուշտ արդարութիւնը վերահաստատուած չըլլար, եթէ տրական աթոռէն փրկելով երկու երիտասարդներ, որոնք անմեղ խիզախութեամբ դիմաւորեցին մահուան հեռանկարը, մինչեւ վերջը պնդելով իրենց անմեղութեան վրայ:

Տակաւին մէկ ամիս առաջ, երբ Ալպընիի Վերաքննիչ Ատեանը կը վերահաստատէր մահավճիռը եւ ընկերներ երկու մահապարտներուն կը հաղորդէին գոյժը, անհրաժեշտ փափկանկատութեամբ, անոնք, Մատթէոսն ու Նշանը, առանց կորսնցնելու իրենց պաղարիւնը, կը յայտարարէին.

— Ո՛չինչ. թող մենք մեռնինք, բայց կուսակցութիւնը կանգուն մնայ:

Ոչ մէկ տրտունջ, ոչ մէկ գանգատ:

Իսկ իբրեւ գերագոյն խնդրանք,

— Մեր պատանքը շինեցէք եռագոյն դրօշով:

Ահա այս երկու քաջերն են որ, վերջին պահուն, կը ստանան նուազագոյն գոհացումը,— բեկում մահավճռի:

Հեռագիրը մանրամասնութիւններ չի տար այս որոշման մասին: Տարակոյս չկայ թէ եղածը պատիժի մեղմացում է, եւ ոչ թէ նոր դատավարութիւն:

Արդէն դիմումներն ալ այդ ուղղութեամբ եղած էին,— մեղմացում պատիժի, ինչ որ կը նշանակէ պարզ բանտարկութիւն:

Որքան ալ խորապէս դառնացած ըլլան սիրտերը՝ Մատթէոսի եւ Նշանի, ինչպէս եւ միւս եօթ ընկերներու դէմ գործուած կոպիտ անարդարութիւններէն — աննախընթաց՝ Մ. Նահանգներու դատական տարեգրութեանց մէջ—անշուշտ արդար սփոփանք մը պիտի զգան, մահավճռի բեկման առթիւ:

Մահուան մղձաւանջը փարատեց յետոյ, երբեք ուշ չէ, որ մը լոյս աշխարհ հանելու համար բովանդակ ճշմարտութիւնը այս անլուր ողբերգութեան:

Եւ մենք մեր խնդակցութեան ողջոյնը կ'ուղղենք այս սիրելի, մինչեւ բանտի այն խուցը ուր ամիսներէ ի վեր անվրդով էլեկտրական աթոռին կը սպասէին երկու կալանաւորները, Մատթէոսն ու Նշանը, իբրեւ ճակատագրի եղբայրներ:

Նոյն խնդակցութիւնը նաեւ միւս եօթ ընկերներուն, որոնք, թէեւ պարզ բանտարկութեան դատապարտուած, մոռցեր էին իրենց տառապանքը, միւս երկուքին սպառնացող վտանգին առջեւ:

Եւ ողջոյն բոլոր անոնց որ, ընկեր թէ քաղաքացի, Դաշնակցական թէ անկախ հայրենասէր, Հայ թէ Ամերիկացի, իրենց կարելին փորձեցին, բարոյապէս եւ նիւթապէս, նուազագոյն արդարութիւն մը ձեռք բերելու համար:

Կասկած չունինք թէ սփոփանքի նոյն զգացումը պիտի յորդի ու ծաւալի բոլոր գաղութներուն մէջ: Ոչ միայն մարդկային, այլ եւ հանրային տեսակէտով:

Որովհետեւ, միայն երկու երիտասարդ արեններու փրկութեան խնդիր չէ այս:

Դաշնակցութեան առաջին եւ վերջին զոհերը չպիտի ըլլային Մատթէոսն ու Նշանը, եթէ ապրիլ 11ին գործադրուած ըլլար մահավճիռը, հակառակ արդարութեան բոլոր կանոններուն:

Արդ, ո՞վ կրնար նախատեսել այդպիսի ողբերգութեան մը բարոյական հետեւանքները, այն խռովայոյզ օրերուն մէջ ուր կ'ապրինք:

Այնքան միամիտ չենք, հաւատալու համար թէ մահավճռի բեկումը պիտի պայծառացնէ մթնոլորտը, հալեցնելով բոլոր կիրքերը ու վերահաստատելով հաւասարակշռութիւնը:

Բայց, կը յուսանք թէ սփոփանքի տպաւորութիւնը, ինքնին, պիտի օգնէ որոշ մեղմացում եւ պայծառատեսութիւն ստեղծելու:

Եւ այս՝ երկու կողմին համար ալ:

Ուրախալից լուրին առթիւ, չենք ուզեր վիճիլ ո եւ է մէկուն հետ, ուր որ ալ գտնուին:

Չենք ալ ուզեր գիտնալ թէ՝ ինչ կը խորհին մեր հակառակորդները, այս արդիւնքին առջեւ:

Մահավճռի բեկման լուրին չափ, սփոփարար երեւոյթ մը պիտի ըլլար, եթէ ինքնաբերաբար կնքուէր գոնէ բարոյական զինադադար մը, նօսրացնելու համար մթնոլորտը:

Գիտակցաբար բերան չենք առներ խոշոր բառեր,— համերաշխութիւն, գործակցութիւն, միացեալ ճակատ եւն.:

Գիտենք որ, այդ հրաշքին իրականացման չկրցաւ ծառայել նոյն իսկ ապրիլեան տարեդարձներու սրահանդէսը, որ կը զուգադիպի այս օրերուն:

Ուրեմն, տարրականին տարրականը թելադրելով, կ'ուզէինք հաւատալ թէ՝ գոնէ շարժառիթ մը կը փորձուի ինքնամփոփման եւ փոխադարձ հասկացողութեան համար:

Թող մեր թշնամիները պահեն իրենց տեսակէտներն ու դիրքերը, այնքան ամուր որքան ուժ ունին:

Բայց թող չմոռնան մէկ բան,— Ոչինչ կը շահին եւ ոչինչ կը շահեցնեն այս ժողովուրդին, յամառօրէն բութ եւ ժանգահար սլաքներ արձակելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Ոչինչ կը շահին եւ ոչինչ կը շահեցնեն ապիտօրէն, վայրենօրէն ծաղրելով, լլկելով, քարկոծելով ժողովուրդին սրբութիւններն ու խորհրդանշանները, եւ արհեստական, բռնայական խաչակրութիւններ ստեղծելով այդ ճակատներուն վրայ: Շ.

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ ԿԸ ԲԵԿԱՆԷ
ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ

ՊՈՍԹԸՆԷՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԵՌԱԳԻՐԸ.—

«ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ԲԵԿԱՆԵՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ»

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Ալպընիի բարձրագոյն Ատեանը հաստատած էր Նիւ Եորքի երդուեալներուն մահավճիռը, միաձայնութեամբ եւ առանց որ եւ է պատճառաբանութեան: Կը մնար վերջին փորձ մը կատարել, ռանց որ եւ է պատճառաբանութեան: Կը մնար վերջին փորձ մը կատարել, դիմելով Նիւ Եորքի նահանգապետին: Այս առթիւ ունկնդրութիւն նշանակուած էր մարտ 27ին: Ունկնդրութեան ներկայացան պաշտպան փաստաբան Պ. Պէնըթը եւ Նիւ Եորքի շրջանային դատախազութեան կողմէ Պ. Պէվէնկա:

Պաշտպան փաստաբանը ամփոփ զեկուցումով մը ներկայացուց դատին պարագաները: Նախանգապետը ուշադրութեամբ լսելէ յետոյ, կարգ մը հարցումներ ուղղեց եւ ժամանակ խնդրեց խնդիրը ուսումնասիրելու: (Մահավճռին գործադրութեան թուականը նշանակուած էր ապրիլ 11): Այս առթիւ նահանգապետին ներկայացած էին նաեւ պատգամաւորութիւններ՝ բազմաթիւ հաստատութիւններէ: Պատիժի մեղմացման համար դիմում կատարած էին ոչ միայն ազգային եւ ամերիկեան կազմակերպութիւններ, երիտասարդական միութիւններ, մարդասիրական եւ եկեղեցական ընկերակցութիւններ, այլ եւ նախկին դատաւորներ եւ բարձր պաշտօնատարներ: Յետոյ, մեղմացում խնդրած էին նաեւ Նիւ Եորքի եղեռնադատ ատեանի 12 երդուեալներէն 8ը:

Կառավարիչը ամբողջ թղթածրարը ուսումնասիրելէ եւ այս դիմումները քննելէ յետոյ, իր վճիռը տուած է ապրիլ 7ին:

Կը սպասենք մանրամասնութեանց, միեւնոյն ատեն քննութիւն կատարելով այս աւետաբեր հեռագրին յապաղման առթիւ:

⁂ Աքէնքի «Նոր Օր»էն կ'իմանանք թէ մեծ խրախճանքներ կատարուած են գաղթակայաններու մէջ, այս ուրախառիթ լուրին առթիւ: Եւ անմիջապէս հանգանակութիւն մը բացուած է, «Դրօշի ֆոնտ»ին համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՍԿՍԱՒ ՔՆՆԵԼ ՍԹՐԷԶԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

■■■■■■■■

Պատժական տնօրինութիւններ կը թելադրուին

■■■■■■■■

ԹՈՅԼՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ՛ ՈՐ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԻՆ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ, ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Ինչպէս գրած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին արտակարգ նիստը բացուեցաւ երկուշաբթի օր, նախագահութեամբ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Րիւշտի Արասի: Նախնական ձեւակերպութիւններէն յետոյ, բուն օրակարգին քննութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.— Ա. Դ. խորհուրդին 85րդ նստաշրջանը բացուեցաւ երկուշաբթի կէս օրէն յետոյ: Ընդհ. քարտուղարը յայտնեց թէ հայեցական կառավարութիւնը խնդրած է օրակարգին մէջ անցընել Իտալիոյ հետ ծագած վէճը եւ ըստ օրինի վճիռ արձակել մեծամասնութեամբ: Իտալական եւ հաբեշական պատուիրակներուն բացատրութիւններէն եւ Սըր Ճօն Սայմընի ու Լավալի միջամտութենէն յետոյ, նախագահը յայտնեց թէ անհրաժեշտ չէ ներկայ արտակարգ նիստի օրակարգին մէջ անցընել այս խնդիրը, քանի որ արդէն արձանագրուած է մայիսի նստաշրջանի օրակարգին մէջ:

Նիստին բացումէն առաջ, երկու ուշագրաւ դէպքեր պատահեցան: Նկատելով որ Գերմանիա պիտի վերադառնայ հեռնոսեան շրջանը, որ ապալինուած է Վերսայլի դաշնագրով, բրիտանական պատուիրակութիւնը նորէն յիշեցուց թէ հաւատարիմ կը մնայ Լոքառնոյի պարտաւորութեանց: Այսինքն զինուորական պատիժներ պիտի տնօրինուին: Պատուիրակութեան խօսնակ անդամներէն մէկը յայտարարեց թէ «ինչ որ ալ պատահած ըլլայ ուրիշ տեղ, Լոքառնօյի պարտաւորութիւնները կը պահեն իրենց ուժը»: Այս առթիւ, երեւան եկաւ որ Լեհաստան կուսակից չէ խստութեամբ վարուելու Գերմանիոյ դէմ: Նոյն տրամադրութիւնը յայտնեց նաեւ Տանիմարքայի արտաքին նախարարը, իբրեւ ներկայացուցիչը Սկանտինաւեան պետութեանց: Այս ընդդիմութիւնն էր որ յաջորդ օրուան ձգել տուաւ օրակարգին քննութիւնը: Լեհաստան եւ Տանիմարքա խստութեան հակառակ են տարբեր պատճառներով: Անցեալ Սեպտեմբերին, Լեհաստան դրժեց Վերսայլի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները, հետեւաբար, իր կարծիքով, եթէ Գերմանիոյ դէմ բանաձեւ պիտի հանուի, դատապարտութիւնը պէտք է ըլլայ մեղմ եւ կապ ունենայ միայն Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց դրժումին հետ: Իսկ Սկանտինաւեան պետութիւնները կը թելադրեն չքուէարկել այնպիսի բանաձեւ մը որ անկարելի դարձնէ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ: Տանիմարքա հակառակ է նաեւ տնտեսական եւ սեղանաւորական պատժման, ինչպէս կ'առաջարկէ Ֆրանսա:

Երկրորդ կարեւոր դէպքն եղաւ Պ. Լավալի մէկ յայտարարութիւնը՝ Հունգարիոյ, Աւստրիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման մասին, որ յիշուած է Սթրէզայի բանաձեւին մէջ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ այս խնդիրը նախ եւ առաջ կապ ունի Փոքր Համաձայնութեան հետ եւ թէ բացարձակապէս անոնց իրաւունքն է տնօրինել զայն: Ահաւասիկ իր խօսքերը.

— Երբ կառավարութիւնները Սթրէզայի մէջ որոշեցին շահակից պետութեանց հաղորդել այս խնդիրը, դիւանագիտական ճամբով, առանց ըստ էութեան գնահատելու խնդիրը: Ամէնէն առաջ շահակից պետութեանց կ'իյնայ այդ գնահատումը, համաձայն կնքուած դաշնագիրներու:

Արտակարգ զգուշութիւններ Սթրէզայի եւ Ժընեւի մէջ

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են Ժընեւի մէջ, զրոյց շրջած ըլլալով թէ դաւադրութիւն մը ծրագրուած է Սթրէզայի եւ Ժընեւի խորհրդակցութեանց մասնակցող դիւանագէտներու դէմ: Ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած են Ազգերու Դաշնակցութեան Միջնքը, պատուիրակութեանց բնակած հիւրանոցները եւ ուրիշ վայրեր: Միեւնոյն ատեն զրոյց կը շրջէր թէ ֆրանսական ոստիկանութիւնը Մարսէյլի մէջ ձերբակալած է երկու իտալացի անիշխանականներ, Ռոտոլֆ Կունոշէր եւ Իտա Քարոնի: Իբրեւ թէ երկու կալանաւորները խոստովաներ են որ կը պատկանին վեց հոգինոց երկու խումբերու եւ մտադրութիւն ունէին սպաննելու Պ. Մուսոլինին, Սթրէզայի մէջ: Եթէ փորձը չյաջողէր, Ժընեւ պիտի երթային:

Ապահովութեան տեսչութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է այս մասին.— Մենք էինք որ լուր տուինք իտալական եւ զուիցերիական իշխանութեանց, ոչ թէ դաւադրութիւն մը յայտնելով, այլ խնդրելու համար որ կրկնապատկեն հսկողութիւնը խորհրդակցութեանց մասնակցող պետական մարդոց շուրջ, նկատի առնելով կարգ մը զրոյցներ:

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ եղածը պարզապէս երկու արտաքսուելիք անիշխանականներու խնդիր է:

Աշխատանք կը զրկուին

ԱՆԻԷՌ, 14 ապրիլ.— Ինքնութեան թուղթերու նորոգումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ մեր շրջանին մէջ: Տասը օրէ ի վեր սկսած են կանչել անոնք որ լրացուցած էին իրենց թուղթերը: Առաջին առթիւ քանի մը հոգիի աշխատելու արտօնագիր տուին վեց ամսուան համար, իսկ երկու օր վերջը ներկայացողները, 7 կիներ եւ երեք այրեր աշխատելու իրաւունքէ զրկուեցան հետեւեալ մակագրութեամբ.— Աշխատանքի նախարարը իրաւունք չիտար աշխատելու եւ ձեր թուղթը 100 ֆրանքնոց է: Մինչեւ ապրիլ 25 իրաւունք ունիք դիմելու աշխատանքի նախարարին, յետոյ թուղթը արժէք չունի: Այս զրկուածներէն երեք կիներ կ'աշխատէին գործարանի մէջ ու գործարանատէրը կանոնաւոր վկայական տուած էր, վեց ամսուան համար ալ պայմանաւորուելով: Ասոնք տասը տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակին, իսկ միւսները 11 տարիէ ի վեր ու նպաստ կը ստանան: Այս լուրը շատ գէշ ազդեց ամէնուն: Արդէն անգործ, այժմ ալ կը զրկուին աշխատելու իրաւունքէն, վաղն ալ պիտի զրկուին նպաստէն: Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս խեղճերուն վիճակը: Բոլորը դիմեցին Պ. Բաշալեանի, որ զարմանք յայտնեց եւ յանձն առաւ դիմում կատարել: Յ. Ա.

900,000 զինուոր 16,000 օդանաւ

——o——

Այս պիտի ըլլայ Գերմանիոյ ուժը..

Պ. Թուխաչեւսկի, Խորհրդային Միութեան պաշտպանողական փոխ-զօրավարը, մանրամասն զեկոյց մը հրատարակեց Գերմանիոյ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերու մասին: Իր կարծիքով, Գերմանիոյ նպատակն է քառամեայ ծրագիր մը՝ հսկայական եւ ամբողջական ուժ մը ստեղծելու համար: Արդէն իսկ, հիթլերական իշխանութեան երկրորդ տարուան մէջին, Վերսայլի դաշնագրով արտօնուած զօրաբաժիններու թիւը եռապատկուած էր եւ կը հասնէր 21ի: Գերմանիոյ օդանաւային ճարտարարուեստը օրական 15 օդանաւ կ'արտադրէ: Տասներկու տորմիղներ (2100 ռմբաձիգ օդանաւ) համախմբուած են գլխաւոր օդակայաններուն մէջ: 16 տորմիղներ (1600 ռմբաձիգ օդանաւ) Զօր. Կէօրինկի կողմէ տեղաւորուած են ռազմագիտական կէտերու վրայ: Համագումար՝ 3700 օդանաւ: Ասոնց զինուորական թիւն է 8000 սպայ եւ 52,000 սպայ եւ զինուոր: Ասկէ զատ կան 60,000 քաղաքային օդանաւորդներ: Ուրեմն համագումար 120,000 հոգի: Զօր. Կէօրինկ որոշած է ռազմական օդանաւերուն թիւը հասցնել 16,000ի:

Գալով ցամաքային բանակին, երբ քառամեայ ծրագիրը լրանայ, բանակին թիւը պիտի հասնի 546,000 զինուորի: Պատերազմի ատեն Գերմանիա ի վիճակի է անմիջապէս շարժման մէջ դնելու 108 զօրաբաժին, որոնց իւրաքանչիւրն ունի երկու գունդ ծանր եւ թեթեւ հրետանի, հրասայլերու ջոկատ մը, ամբաշէն վաշտ մը եւն. Համագումար 15,000 զինուոր: Հեծելազօրքը կը բաղկանայ 54,000 զինուորէ, օժտուած՝ արդիական բոլոր սպառազինութիւններով: Միւս մասնագիտական ուժերը կը հասնին 60,000ի:

Պ. Թուխաչեւսկի ծովային ուժերու մասին ալ տեղեկութիւններ կուտայ, հաշուելով 101 մարտանաւ (պահեստի թէ նոր շինուելիք) եւ 22,600 նաւազ: Եւ եզրակացնելով, գերմանական բանակին սպաներուն եւ զինուորներուն թիւը կը հաշուէ 909,000: Իր կարծիքով, Գերմանիոյ ռազմական ծրագիրը ամբողջովին իրականացած պիտի ըլլայ 1936ին: Կանոնաւոր զօրքէն զատ, Գերմանիա ունի կէս-գաղտնի ուժեր, որոնք ի հարկին շարժման մէջ պիտի դրուին: Ասոնք են 21 հարուածային վաշտերը, որոնք ունին 400,000 անդամ, աշխատանքի վաշտերը՝ 300,000 հոգի, սեւ պահակները՝ 40,000, սահմանապահ վաշտերը՝ 50,000 հոգի, ոստիկանութիւնը՝ 110,000: Համագումար՝ 900,000:

Փոքր Համաձայնութիւնը կը խորհրդակցի

Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան միութեան մնայուն խորհուրդները ժողով գումարեցին միեւնոյն օրը, քննելու համար այս հարցը: Հինգ պետութեանց ներկայացուցիչները քննելով ընդհանուր կացութիւնը եւ ծանօթանալով Սթրէզայի ժողովին եզրակացութեանց, գոհունակութեամբ արձանագրեցին կատարուած ջանքերը: 5ն ալ կը յուսան թէ այդ խորհրդակցութիւններուն արդիւնքը նպաստաւոր պիտի ըլլայ միջազգային գործակցութեան եւ խաղաղութեան ամրապնդման: «Փոքր Համաձայնութիւնը եւ Պալքանեան Միութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայեն փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրներու մօտալուտ կնքման՝ հիւսիսային արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ինչպէս եւ կեդրոնական եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան դաշինքներու մասին կատարուած բանակցութեանց յաջողութեան: Ինչ կը վերաբերի Սէն Ժէրմէնի, Թրիանոնի եւ Նէօյիի դաշնագիրները ստորագրող պետութեանց զինուորական կարգ ու սարքի վերաքննութեան, հինգ պետութեանց ներկայացուցիչները նկատի կ'առնեն Պ. Լավալի հետեւեալ ճշդումները,— 1.— Բրիտանական, ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները ինքնակամ հրաժարած են որ եւ է գնահատում բանաձեւել հարցի էութեան մասին, որ պէտք է ապաօրէն լուծուի ամէնէն ուղղակի շահագրգռուած պետութեանց կողմէ.— 2. Երբ պետութիւնները ունին միայն մէկ յանձնարարութիւն,— չփորձել որ եւ է կարգադրութիւն որ կը հակասէ դաշնագիրներու տրամադրութեանց, եւ գործը վարել ազատ բանակցութեամբ, ապահովութեան նոր երաշխիքներ ձեռք բերելու պայմանով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ... ՇՈՎԻՆԻԶՄ»

—o—

Նաշի Դոստիժենիա պարբերականը մասնաւոր թիւ մը նուիրած է Հայաստանի ճարտարապետական նուաճումներուն։ Խմբագրութիւնը ուզելով գրական – գեղարուեստական պատկերներու ձեւին տակ ներկայացնել ընկերվարական շինարարութիւնը, հաւաքեր է կարգ մը գրողներ, որոնք ոչ միայն գովքը կը հիւսեն վերաշինուող Հայաստանի, այլ եւ կը խօսեցնեն կատարուած ճարտարապետական նուաճումները։

Մենք չենք տեսած այդ պարբերականը։ Նիւթերը պիտի քաղենք Համօ Ցովհաննիսեանի երկու երկար յօդուածներէն, որոնց մէջ այս երիտասարդը, բոլոր գրքունակ ուղղափառներու նման, ուզելով հաստատել թէ քանիեր մը կարդացած է, յանուն Մարքսի, Էնգէլսի եւ Լէնինի՝ կը դատապարտէ ճարտարապետական «շովինիզմը» կամ վերջապէս այն փաստը թէ «որոշ օչերկներում խորհրդային Հայաստանի իրականութիւնն ու նուաճումներն արտացոլուած են նացիոնալիստական հայելում»։

Դժբախտաբար եռանդուն քննադատը, որ Մոսկուայի խմբագիրներուն իսկ կը հաւկցնէ թէ «անհրաժեշտ լրջութեամբ եւ պատասխանատուութեամբ չեն մօտեցել» գործին, — բնաւ կ'ուզէ՝ Հայաստանի մասին հայրենասիրական կամ ազգայնական արտայայտութիւններու տեղ չ տուեր, — մեզի չի ներկայացներ «օչերկ»ները։ Իր քննադատութիւններուն հետեւելով կը վերակազմենք պարբերականին բովանդակութիւնը, մօտաւորապէս.—

1.— Կ. Միքայէլեան՝ Երեւան։

2.— Գեւխտ՝ Ճարտարապետը։

(Համօ Ցովհաննիսեան ամէնէն աւելի կը յարձակի Գեւխտի վրայ, — Հայաստանի մէջ յաճախ քննադատութիւնները կը կատարուին ընդհանուր խորագիրով, բայց մինչ անհատական կը նշանակէ թէ Հայ է այս գրողը, — նկատումներով, — ու «շովինիզմ»ով կը դատապարտէ Գեւխտը, — որ «շովինիստ» ըլլալու հրաշալի փաստ մըն ալ ունի՝ իր անունը, Գե՜խտ, ի՜նչքան ալ գեղեցկագիտական, խնդրե՜մ)։

3.— Ի. Կատայեւ՝ Նօթը գարնան երկրում։

4.— Նիկոլա Զարուդին՝ Երբ ծաղկում է խաղողը։

Համօ Ցովհաննիսեան, խօսելով Կ. Միքայէլեանի գրութեան մասին, կը յայտարարէ թէ այս բոլշեւիկ գրողը իր «ոգի»ով կը նմանի ռամկավար Զօպանեանի, որ «Տպաւորութիւններ ու յիշողութիւններ Հայաստանի մասին» ընդհանուր խորագրին տակ կը ներկայացնէ «Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան վերաբերման (sic) նկատմամբ իր ունեցած յոյսերը»։

Աւելի մեծ են Գեւխտի մեղքերը։ Կը թուի թէ այս «օչերկիստը», գեղարուեստական պատկերներով նկարագրելու ժամանակ ընկերվարական մայրաքաղաք Երեւանի շինարարութիւնը, Ճարտարապետը խորագրով իր գրութեան մէջ իբրեւ գլխաւոր դէմք նկատի ունի Թումանեանը։ Ու Թումանեանի եւ ընկերներուն՝ ճարտարապետ Տէր Աստուածատրեանի, Հնադէտ Աշխարհբէգի դէմ երիտասարդ կոմունիստներու կողմէ յարուցուած դժուարութիւնները ցոյց տալու նպատակով, յօրիներ է թափանցիկ տրամախօսութիւն մը, այսպէս.—

Ակադեմական ճարտարապետը կը փափաքի Գործավարներու Խորհուրդին ներկայացնել իր ծրագիր – յատակագիծը ու կը դիմէ Երզնկեանի միջնորդութեան։ Երզնկեան, տաք ու պաղ ջուրի բնակիչ, տասնկ մինորդութեանց մէջ վարպետ, խնդիրը կ'ուզէ ներկայացնել նախ հեղ. Կոմիտէին, «որպէսզի ունենանք ոչ միայն ժողկոմխորհի որոշումը, այլ եւ կենտկոմի վճիռը», — բացատրութիւն մը որ կը նշանակէ.— Ակադեմական բարեկամ, չի բաւեր գործավարներու խորհուրդին (կառավարութեան) դիմել, անհրաժեշտ է նախ կենտկոմին (կուսակցութեան) որոշումն ունենալ։ Պէտք է խոստովանիլ, որ այստեղ Երզնկեան կը ներկայացուի ծաղրանկարային ձեւով, ինչպէս կը պնդէ Համօ Ցովհաննիսեան։ Արդարեւ, Երզնկեանի դերը կը նմանի դոնապանի մը ծառայութեան,— նշանակել այցելուներուն անունները։ Երբ ճարտարապետը կը դիմէ Երզնկեանի.

— Ընկ. Երզնկեան, օրերս նշանակեցէք իմ զեկուցումը ժողկոմխորհում, ես ուզում եմ ցոյց տալ նոր Երեւանի պլանը։

— Այժմ կը նշենք։ Այդպէս ուրեմն ապրիլի 3ին, ցերեկուայ ժամը 12ին։

Համօ Ցովհաննիսեան կը ցաւի Երզնկեանի տրուած այս դերին համար, «որ հանդէս է գալիս որպէս զեկուցողին ակուրատ կերպով ցուցակագրող մի մարդ, որն իր այդ դերում չի էլ մտածում նախապէս ծանօթանալու զեկուցման բնոյթին ու հիմնական ուղենիշներին՝ զեկուցումն արձանագրելուց առաջ»։

Բայց դեռ աւելին,— Երզնկեան գործերուն անտեղեակ մեքենայ մը ըլլալէ պատ կը դառնայ.. ընդդիմադիր մը։ Ցատկանշական է սա խօսքը.

— Մի՛ յուսահատուէք, ես մինչեւ վերջը կը պայքարեմ ձեզ համար։

Կը փրփրի Համօ Ցովհաննէսեան։ Պայքա՞ր, «ինչի՞ համար եւ ո՞ւմ դէմ»։

Ըստ Գեւխտի, ակադեմականը կը վախնայ, որ «Հայաստանի Ժողկոմխորհը յանկարծ վարակուած չլինի Փարիզի ուլտրա – ուրբանիզմի՝ բուրժուական ճարտարապետութեան այդ հռանքի բացիլներով։ Չլինի՞ յանկարծ Ժողկոմխորհում նոյնն ասեն, չլինի՞ յանկարծ Փարիզի բացիլները բազմացած լինեն Լէնինի եւ Ամիրեան փողոցների անկիւնում գտնուող սեւ տան միջանցքներում»։

Այս տեղ կարգ մը սխալ հակադրութիւններ կան, գորս կ'ուզենք ճշդել։

Գեւխտ ուզած է պատկերացնել տեսակէտներու հակադրութիւն մը,— մէկ կողմը ակադեմական ճարտարապետը, միւս կողմը՝ «տաք գլուխ երիտասարդներ»։ Բնական է ենթադրել թէ այդ «տաք գլուխ երիտասարդները», որոնց դէմ պիտի պայքարի Երզնկեան «մինչեւ վերջը», «ձախ» տեսակէտներով տարուած տղաք են, ինչպէս որմիշտերիտասարդութիւնն է դատապարտուած, Հայաստանի մէջ, «ձախ» հիւանդութեամբ։ Ընդհակառակն այստեղ կը տեսնենք, որ երիտասարդները, «որպէս Կորբիւզիէի բուրժուական ճարտարապետութեան ամենավատ տեսակի էպիգոններ», Փարիզի «բացիլներով վարակուած», ուրեմն հասարակ «հակա»ներ, ըսել կուտան Երզնկեանի.

— ... Վախենում եմ, որ տաքգլուխ երիտասարդներն իրենց կողմնակից են դարձրել կառավարութեան անդամներից ոմանց։

Ծիծաղելի է Գեւխտի կազմած հակադրութիւնը,— աջ դիրքերու, հակայեղափոխական ճակատի վրայ դնել «երիտասարդ խելառներ», որոնք ոչ միայն իրենց կողմը դարձուցած են կառավարութիւնը, այլ եւ մամուլը։ Ընդհակառակն, ձախ կամ յեղափոխական դիրքերու վրայ կը դնէ ակադեմական մը եւ ճարտարապետական ապարէզի մասնագէտները։ «Բանից դուրս է գալիս», որ Երեւանի «տաք գլուխ երիտասարդ խելառները», այսինքն կոմունիստները ցոյց կուտան «նացիոնալիստական տենդենցներ», իսկ ճերմակգլուխ իմաստունները, այսինքն ոչ – կոմունիստները՝ տանուաղն «հականացիոնալիստ» են դարձեր։

Ինչպէս Համօ Ցովհաննիսեան դիտել կուտայ, Գեւխտ քիչ մը չափազանցած է Երեւանի ճարտարապետներուն յաւակնութիւնները։ Արդարեւ երբ ճարտարապետ մը Լուի ԺԴ.ի ձեւով կը յայտարարէ «Երեւանի շինարարութիւնը՝ այդ ես եմ», պէտք է հետեւցնել որ Գեւխտ, ճարտարապետական նուաճումներուն դէմ յանդիման, հիւանդ խանդավառութեան մը մէջ կորսնցուցած է ինքզինք։

Կարդացէք սա տրամախօսութիւնը։ Ճարտարապետն է, որ կը սկսի.

— Նախ եւ առաջ պէտք է կտրել այս կծիկը։

— Ի՞նչ, հարցրեց կինը։

— Ես կը քանդեմ տաճարը։

Հին Աստուածներէն առնուած խօսակցութիւն մը չէ այս։ Թումանեանն է որ կը խօսի կնոջը հետ, եւ տաճարը, որ պիտի քանդուի, Երեւանի ռուսական եկեղեցին է։

— Բայց չէ՞ որ դու տէր եւ տնօրէն չես, հայրի՛կ, մէջ մտաւ աղջիկը։

— Կը տեսնենք, գուցէ եւ տէր եմ։ Յետոյ.

— Գիտե՞ս, ասում է նա կնոջը, ես կարծում եմ որ Հայաստանը դեռ սեփական մայրաքաղաք չունի, վերջինս պէտք է կառուցել։

Հակադրութեան սխալը կը պարզուի, երբ Գեւխտ կ'աշխատի պատկերացնել ճարտարապետ Տէր Աստուածատրեանի եւ Հնագէտ Աշխարհբէգի գործը։

Այս վերջինը «պահանջկոտ նամակներ է գրում Ժողկոմխորհին ու սպառնում ամենուրեք» փրկելու համար պատմական յիշատակարանները, իբրեւ միակ մարդը որ «բարբարոսներ»ու մէջ կը գնահատէ պատմական յիշատակարանները։

Ցատկանշական է նաեւ Երզնկեանի սա խօսքը, թթենիին տակ.

— Մենք ձեզ հետ, թանկագին բարեկամներ, կը կառուցենք ապագայ Հայաստանը։

Այստեղ արդէն կը տեսնուի որ հին դպրոցի այս մասնագէտները կը գտնուին իրենց դերին մէջ,— պահպանել հայկական հին յիշատակարանները եւ նոր շէնքերով օժտել Հայաստանը։

Այս դիրքերուն դէմ դնել Երեւանի «խելառ» եւ «տաքգլուխ» երիտասարդութիւնը,— հասկնալի է։ Սակայն, երբ նոյն «խելառ» եւ «տաքգլուխ» երիտասարդները կը դրուին Թումանեանի,— անհասկնալի է։

Այնպէս կը կարծենք թէ Գեւխտ ուզած է հակադրութիւն մը ստեղծել հին ու նոր դպրոցները դնելով դէմ դիմաց, հին մասնագէտները դնելով նոր մասնագէտներուն դէմ, սակայն չէ կրցած տրամաբանական ձեւով տեսակէտներ դնել հակադիր կողմերուն բերանը, հակասելով իր գրական կառուցուածքին։ Բայց գրական մեղք մըն է այս, եւ ուրիշ ոչինչ։

Ընդհակառակն Համօ Ցովհաննիսեան կը յարձակի Գեւխտի այս սխալ հակադրութիւններուն վրայ, եւ զայն կ'ամբաստանէ քաղաքական մեղքով մը, «նա որոշել է որպէս իսկական էմպիրիկ եւ օբյեկտիվիստ՝ իր քթից հեռու չտեսնել, նա որոշել է վահանի վրայ բարձրացնել հայկական նացիոնալիստական քաղքենիութիւնը եւ հաճոյախօսել նրա առջեւ, չէ՞ որ հայկական նացիոնալիզմի քիմքին դուր չէր գայ կուսակցութեան ղեկավար դերի պատկերացումը»։

Սակայն, չարունակենք ներկայացնել Նաշի Դոստիժենիայի աշխատակիցներուն տուած նիւթերը։ Այդ աշխատակիցներուն մասին Համօ Ցովհաննիսեանի քննադատութիւնները տալէ վերջ,— շատ յատկանշական երեւոյթ մը կը պարզեն առանք,— կուտանք նաեւ մեր քննադատութիւնները, յաջորդով։

ՇԱՀԷՆ

ՌԱԶՄԻԿԻՆ ԿՏԱԿԸ

— o —

Ինձ ականջ դիր, գարուն դրիչ. լսէ ինծի, գրի առ իմ այս խօսքերը, երգէ պատմէ ինչ որ ինձմէ կը լսես։ Թող մեր Հայերը գիտնան, ինչ որ անցան ապատարար զօրքի գլխէն։

Մենք ունեցանք փառքի օրեր, մենք ունեցանք լացի օրեր։ Մենք չըլլացանք մեր փառքերով, եւ չակարացանք մեր կորուստներով։

Գազան Թուրքը, մեր ցեղին միսը հալող մաշող այն բորենին, երբ մեզ յաղթող կը տեսնէր, համբոյր կուտար մեր սուրին։

Մենք ինչո՞ւ խուժդուժ մեր թշնամի ցեղին հետ՝ երկնակաճառ սուրբերուն պէս շատ բարեգութ վարուեցանք։

Մեր հայրն ու մայրը մորթող ջարդարարները, քոյրն ու կինը պղծող շամբուշ գազանները, երբ մեր ձեռքն անցան, ինչո՞ւ մենք անոնց հետ «ակն ընդ ական» վրէժ չառինք...

Եւ ո՞վ կ'երդէր թէ Հինտէնպուրկ մը իր պատերազմի «Ցուշեր»ուն մէջ հակառակը պիտի արձանագրէր. թէ մենք Հայերս ջարդած էինք իր «ազնիւ եւ ընտրեալ Թուրք ազգին հզօրագոյն ռազմիկները» Սարըղամիշի ճակատին վրայ։

Ի՞նչ աւելի չարագոյն քան անարդ սուտով ճշմարտութիւնն ոտնահարել։

×

Մեր սիրտը մեզ կը խաբէ՞ր թէ ոչ, այդ չէինք գիտեր, սակայն կռուի պահուն մեր սիրտը մեզի կ'ըսէր.

— Վատութիւն է գլխուրին իր յաղթութեան ըլլալ չարագուշակ։

Մեր սիրտը անդադար մեզի կ'ըսէր.

— «Քաջ եղէք, ահա՛ մօտ է Զատիկը...»։

Մեր մէջ ո՞րքան կը մեծնար յաղթող հանդիսանալու սուրբ միտքը։

Մեզմէ ամէն մէկը հաւատք ունէր իր յաղթութեան։

Կը կարծէինք թէ մենք հագած էինք պողպատ զրահը անպարտութեան։

Թշնամին կար ի գլուխ խոյս կուտար երբ մենք եօթնապատիկ գազանացած՝ կրակ ու շանթ կը փչէինք անոր ետեւէն։

Թշնամի բանակը չէր կրնար դէմ դնել մեր ռազմիկ ուժերուն, թէ հնար էր կը փնտռէր դժոխքին մէջ ապաջական ապաւէն։

Ռազմի օրե՛ր, հրաբորբոք, հրաշունչ լման նման օրեր իրարու կը յաջորդէին։ Մարտի դաշտեր, ուղի ու կածաններ ողմուռ դարձած, խրամներ ձիւնով, ջրով լեցուն, մենք անոնց մէջ կանգուն կը կռուէինք ոսոխին վրայ ռումբի սահանքներ տեղալով։

×

Կռուի ատեն չկար ոչ մէկ ապահով ապաստան, ուր չհասնէր բազուկը Մոզոքին։ Բայց մեզմէ ո՞վ երբեք մտածեր էր խոյս տալ կեանքեր հնձող մանգաղէն։

Մեր առաջին ու վերջին նպատակն էր ոտնահար ջախջախել գլուխը դիւահար Մոզոքին, որ բոցերուն ճարակ կ'ընէր բովանդակ գեղածիծաղ մեր աշխարհը։

×

Ցանձնառու ամէն զրկանքի, մեր աչքերը գոց նետուած էինք սարսափներու գիրկին մէջ։

Ո՞վ կարող էր մեզ ճանչնալ, մեր անկերպարան այդ վիճակին մէջ։

Մեր մարմնի վրայ անեղծ մաս մը չէր մնացած եւ անդադար վէրքի քոսեր կը բացուէին կեղեւ կեղեւ։

Եւ կարելի չէր մէկ մէկ համրել մեր վէրքերը։

Գայլը կպած եւ չորցած էր մեր մերկ սրունքներուն վրայ։

Մեզ տեսնողը պիտի կարծէր թէ մենք էինք հողով թրծուն չարժուն արձաններ։

Սայլեր, ռազմի մթերք, գրաստներ, տիղմով ծեփուած անկերպարան վիճակի մէջ։ Եւ ամէն կողմ ջուրով, տիղմով ողողուած։

Արտեր, դաշտեր, մարգեր եւ ուղիներ՝ տիղմի սաւանին տակ սահմռկած։

Համայն աշխարհ դալկացած ու կրմախացած, մահագէմ, դժնէհայեաց։ Կեանքի աշխարհը, մեռած աշխարհի դարձած։

×

Ձիւն, սառ, անձրեւ ու տիղմ ամէն կողմ պատած. փոհմակը շուներու եւ գայլերու կը հաջէր կ'ոռնար, դիակի հոտ մեզմէ առած մեր ետեւէն կը վազէր։

Գրաստ ու ձի, ծիլ մը խոտ չէին գտներ, թալթալ, թախծոտ մեզի կ'ընկերէին գայթ ի գայթ։

Մենք թաքուն դիրք կը բռնէինք, թշնամին առանց մեզ տեսնելու կ'անցնէր լռիկ անձայն՝ ինչպէս շիրմէն ելած շրջիկ ուրուականներ։

Շատեր թշնամի բանակէն՝ մեր

Շատեր թշնամի բանակէն՝ մեր լանոնք կը բռնէինք։ Անոնք մեզ տեսնելով, կը կարծէին թէ մահուան դէմ յանդիման ելած էին։ Մենք զանոնք գահավէժ բարձունքներէն գլխիվայր խոր անդունդներու մէջ կը նետէինք, անոնք կ'իյնային գիրկը իրենց ճակատագրին։

Մեզմէ անբաժան էր մահը, ան այլ եւս մեզի հետ մտերմացած, անկէ վախ չունէինք. անկէ զատ կոյր քերթողին բամբին պէս, կռուի դաշտին վրայ ունէինք չորս ախոյեաններ՝ ջերմն ու ցուրտը, խոնաւն ու չորը, անսաստելի եւ անտանելի։ Անոնց հետ ալ յարմարած էինք։

Պահ մը դադար առած, իրարու քով կուգայինք, իրարու վիճակը կը հարցնէինք։

Քիչ անգամ մրրկածուփ օրերուն կը յաջորդէր մէկ ժամ գաղտնածածուկ հանգիստ։

Գիշեր մը դացեր էինք մեր գնդապետ Վահրամին մօտ։

Անոր վերջին ժամերը հասնուած էին, ինք ալ գիտէր։ Ան մեզ որ կը տեսնէր, շրջելով աչքը մեր վրայ, իր պայուսակէն անվառ մոմ մը կը հանէր ու մեզի կ'ըսէր.

— Ընկերներ, ուխտ մը ունիմ, մօրս ուխտն է այն, կ'ուզեմ որ կատարուի։

Մօրս ուխտն է, որ մոմը վառի վրաս, երբ դուք ռազմիկ ընկերներս գիս գերեզմանիս փոսը կ'իջեցնէք։

×

Ժամ մը վերջը Կարմիր Խաչի մեր ընկերներէն մէկը, Կարինցի Աշխէնը՝ որ կրթութիւնը առած էր Կովկասի մեր Գայեանեան դպրոցին մէջ, կը փութար կը հասնէր, կը փակէր մեր ռազմի դաշտի նահատակ Վահրամին աչքերը, եւ մոմը կը վառէր անոր գերեզմանին վրայ։

ՇԱՏՐՈՒԽԱՆ

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

— o —

ՖԻԼԻՊԷ, 8 ապրիլ (Ցառաջ).— Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի յոբելենական յանձնախումբը, գործակցութեամբ «Արարատ» համագործակցականին, նախաձեռնարկ եղաւ Ֆիլիպէի մէջ եւս յոբելենական հանդէսի մը կազմակերպման։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ երէկ, կիրակի, Մակեդոնացիներու ակումբին մէջ, առաւօտեան ժամը 10 ու կէսին։ Ներկայ էին անխտիր ամէն խաւէ ու հոսանքէ հայրենակիցներ եւ Ազգ. Մարմիններու եւ միութեանց ներկայացուցիչներ։ Բացումը կատարեց Պ. Մարտիկ Ցարութիւնեան, տնօրէնը «Արարատ» համագործակցականին, որուն պաշտօնական բացումը եւս միացած էր յոբելենական հանդէսին։ Առաջին խօսողը եղաւ Պ. Տիգրան Մարտիրոսեան։ Բանախօսը քանի մը գիծերով տուաւ յոբելեարին կեանքը։ Խօսելով համագործակցական շարժման մասին, զայն նկատեց կրկներեւոյթ մը, քանի որ այդ գրութիւնը, թէեւ ոչ կազմակերպեալ ու ծրագրային ձեւով, կար հին ատենները։ Նահապետական Հայաստանի գիւղերուն մէջ համագործակցաբար կ'աշխատէին կամ կ'արտադրէին։ Ցիշելէ վերջ թէ՝ այս շարժումը լայնօրէն տարածուած է բազմաթիւ երկիրներու մէջ, փոքր ժողովուրդներու համար աւելի ստիպողական դառւ զայն։ Ջերմ խօսքերով վեր առաւ նաեւ յոբելեարին մեծ դերը ու շնորհաւորեց զայն։ Երկրորդ խօսողն էր Կ. Մեհեան, որ ծանրացաւ ընդհանրապէս կոչումին վրայ, այս շարժումը նկատեց «չարիքի համերաշխութեան» դէմ «բարիքի համերաշխութիւն» մը, եւ, թուելէ վերջ յոբելեարին միջազգային ու ազգային տեսակէտէ արժէքներն ու նպաստները, յանձնախումբին, Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ին եւ «Ցառաջ»ի անունով ողջունեց փրոֆէսօրը։

«Արարատ» համագործակցականի կողմէ խօսեցաւ Պ. Մարտիկ Ցարու–

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

— • —

Բաւական ժամանակ վերջ, իջանք Զարեգսար, մեր ետեւ թողլով Արեւգուն գագաթն ու ծմակը։ Բայց, գարնան այս գեղեցիկ եղանակին, խաղերուն ու երգերուն ձայնին հաշի՞ւը կար, եւ, ահա ուրիշ ձայներ եւս։

Երգին ձայները ոչ այնքան բարձր, բայց կը հասնէին մեզի, ու մենք ուրախութեամբ եւ զգուշութեամբ սկսանք մեր քայլերը ուղղել ձայներուն կողմը։ Շատ չանցած, գտանք երգողներու վայրը, եւ, փոքրիկ բլուրի մը ետեւ կանգ առինք։

Ինծի պաշտօն տրուեցաւ, որ սողալով թուփերուն եւ խոտերուն մէջէն, յառաջանամ եւ մօտենամ անոնց, բացատրելու համար թէ՝ ո՞վ էին։ Շուտով կատարեցի ինծի յանձնուած պաշտօնը, ու եկայ զեկուցումս տալու ընկերներուս։

Աղջիկներու խումբն էր, որ առտուն Բրաւին ի վեր երգելով քուշմանի գացեր էր։

Եկած էին մինչեւ Զարեգսար հաած, անշուշտ, անդադար հետապնդումներէն ազատ մնալու համար։ Որովհետեւ, արգիլուած էր այդ եղանակին կանանց արտերուն մէջ մանել՝ քուշմա հաւաքելու համար։

Ու անոնք այդքան հեռուները եկած էին, իրենց հետքը կորսնցնելու։ Եւ, ազատ – համարձակ իրենց բեռը բռնած, զբօսանքի ելած էին, եւ երգելով կ'ուրախանային այդ գեղեցիկ վայրին մէջ։

Անոնք կ'երգէին, մեր ծանօթ «Բագին երգը», «Արտի բուռ»ը։

Կ'երգէին, եւ միեւնոյն ժամանակ, չոր «փըզեխ»ի(*) վրայ փորձկը կատարէին, հնձել, եւ ջուխտ – երթալ սորվելու համար, ղեկավարութեամբ՝ Մամկոնց Աղաւնիին։

(*) Փըզեխ՝ ցորենի նման հասկ ունեցող, եւ 30 — 40 սանտիմեթր հասակով խոտ մըն է, որ կենդանիներուն օգտակար չըլլալով չեն քաղեր եւ լեռները կը մնայ։

Ընկերներուս հետ խորհրդակցեցանք, եւ որոշեցինք սողալով իրենց մօտ գտնուած բլուրին մօտենալ, ու մենք ալ կարգի շարուելով եւ «գիւղացուն աշխատանքը» երգելով, բլուրին ետեւէն յանկարծ յայտնուիլ իրենց։

Շուտով որոշուած տեղը հասանք առանց նշմարուելու։ Կազմ ու պատրաստ կը սպասէինք, երգելով դուրս գալու համար բլուրին ետեւէն։ Մեր խմբապետ – աւագակապետ Մասիսը դուրս հանեցինք մեր շարքէն, մեզմէ շատ երկար եւ անյարմար ըլլալուն համար։ Մեր կուսճին ալ մեզմէ չէր հեռանար։

Աղջիկները կոր փայտերէ սուտ մանգաղներ շինած, զոյգ – զոյգ երգելով «ջուխտ երթալ» կը վարժուէին։

Աղջիկներու այս խումբը կ'երգէր, ու օրօրուելով երգի եղանակին համաձայն, զոյգ – զոյգ առաջ կը քալէր, Աղաւնիի ղեկավարութեամբ, որ նոյնպէս իր ցած եւ դողարիկ ձայնով կ'երգէր։ Իրենց սուտ մանգաղները, մէկ մը աջ, մէկ մը ձախ դարձնելով կը յառաջանային, դէպի մեր պահուըտած բլուրին կողմը, որուն ետեւ մենք պատրաստ վիճակի մէջ եւ անհամբեր կը սպասէինք։

Արտը՛ արխուն տէրը՛ չափխուն,
Ա՛րտի բո՛ւռ, խփի՛ բո՛ւռ։
Արտը՛ քաղենք տէ՛րը թաղենք,
Ա՛րտի բո՛ւռ, խտի՛ բո՛ւռ։
Արտը՛ փոս է տէրը՛ հոս է,
Արտի՛ բո՛ւռ, խտի՛ բո՛ւռ։
Արտը խօզոտ տէրը խըլլոտ,
Արտի՛ բո՛ւռ, խտի՛ բո՛ւռ։

Թերեւս անոնք տակաւին երկար ատեն երգէին «ջուխտ – երթալ» վարժուելու համար, բայց մեր ալ համբերութիւնը հատած ըլլալով, յանկարծ, երգելով բլրակին ետեւէն դուրս ելանք կարգով, ծռած, բոլորս ալ մէկ գծի վրայ արտ ցանելու ձեւ առնելով։

Տե՛ս այսպէս, այսպէս կը ցանէ՛,
Գիւղացի՛ն իր գարին։

Ցետոյ չակելով մեր մէջքը եւ բոլորս միասին մեր ձեռքերը օդին մէջ աջ ու ձախ շարժելով.

Թռալալալա՛, թռալալալա,
Թռալալալա, թռալալալալա։
Տե՛ս այսպէս, այսպէս կը հնձէ՛,
Գիւղացին իր գարին։
Թռա՛լալալա, թռա՛լալալա։
Թռա՛լալալա, թռա՛լալալա,

Հազիւ մէկ տունը երգած էինք, երբ բլուրին ետեւէն դուրս ելլելով յայտնուեցանք իրենց։ Տեսանք՝ ո՛ւ, ո՛ւ, կանչեր արձակելով սկսան փախչիլ հակառակ կողմը։ Բայց, չուշտով ետ դառնալով վազեցին դէպի մեզ։ Անոնք գիտմամբ ձայն ձգած էին, մեզ խաբելու համար։

Մեր երգած երգը իրենց լաւ ծանօթ էր, ու ատոր համար երբեք կասկած չունէինք թէ պիտի վախնան։

Ուրախ զուարթ, բոլորս միասին հաւաքուելով նստանք գեղեցիկ մարգագետնին վրայ։ Միայն աւագակապետ Մասիսն էր որ չէր կրնար մօտենալ մեզի բոլորիս, ու ինքն ալ քիչ մը հեռուն պառկեցաւ կանաչին վրայ։ Անմիջապէս սկսանք, բամպոս եւ քուշմա փոխանակել։

Մամկոնց Աղաւնին իմ մօրաքրոջ աղջիկն էր, եւ 14 տարեկան կար, իսկ ես 10 — 11 տարեկան։ Կողք կողքի նստանք, եւ ձեռքը ճիտս նետելով, աղաչեց որպէսզի «խաղնիլ ուտել»ու պատմութիւն պատմեմ։ Հաւանեցայ, պայմանաւ որ ինք ալ «էկին» մը կանչէ։

Պատմութիւնս պատմեցի քրքիջներու մէջ։

Այժմ կարգն Աղաւնիինն էր, որ ձեռքը ականջին տարաւ, ու քանի մը անգամ օրօրուելէ վերջ, ձայնը թող տուաւ.

Գարնան պիլպուլի պէս պաղջան կիշնայանք,
Թեւ թեւի կուտայանք, չայը կու պըտըտեյանք,
Երկու ախպօր նման շատ սիրով եյանք,
Բախտը զատեց մեզի, զատվիլ չունեյանք։
Եկօր ծով – ծով աչքերս ա՛խ մի՛ լացուներ,
Իս շատ ըն լացուցեր դուն մի՛ լացուներ,
Շատ ըն տուշմանները՝ մի՛ խնտացուներ,
Հասիրէթ-ուզ Եարուկս խի մի լացուներ։

Մեր երկիրը երբ մէկը Ակնայ եղանակն երգէր, եկեղեցւոյ արարողութեանց նման ուրիշներ պէտք էր ձայն առնէին, մինչեւ որ երգողը շունչը հաւաքելով երկրորդ հատուածին բռնէր։

Ակնայ եղանակը շատ երկարաշունչ ըլլալով, անշուշտ, զօրաւոր շունչ պէտք էր երգելու համար։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(5)

թիւնեան։ Ան յայտնեց որ Հայերս ոչ միայն համագործակցական շարժման անընտել կամ նոյն իսկ անծանօթ ենք, այլ եւ մինչեւ վերջերս չէինք ճանչնար անոր հայ առաջնորդն անգամ։ Գաղութներու մէջ հայ համագործակցականներու կազմութիւնը գտաւ շատ անհրաժեշտ՝ թէ անհատական եւ թէ հաւաքական տնտեսութեան բարօրումի տեսակէտէն, մանաւանդ որ գաղթային մեր հաստատութիւններն ալ ուղղակի թէ անուղղակի պայմանաւորուած են անոնցմով։ Յետոյ տուաւ ծանօթութիւններ «Արարատ»ի գործունէութեան մասին ու, յայտնելէ վերջ թէ իրենք յարատեւօրէն պիտի քալեն «Հայրիկ»ին՝ յոբելեարին գծած ճամբով, բաղձանք յայտնեց որ տնտեսապէս ու մշակութային կերպով միացած Սփիւռքի հայութիւնը օր մը հաւաքուի խոկական Արարատին շուրջ։

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ յոբելեարը՝ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց, շատ մտերմիկ լեզուով մը, որուն համեմը կը կազմէին իր յաճախակի սրամտութիւնները։ Ըսաւ թէ համագործակցականի անհրաժեշտութիւնը զգացած էր երբ դեռ աշակերտ էր Աստրախանի մէջ։ «Աղքատ էինք ու հայերէն գրքերէ զուրկ։ Կազմեցինք գաղտնի միութիւն մը՝ քանի մը տղաք՝ ու Թիֆլիզէն եւ Պոլսէն Րաֆֆիի եւ այլոց գիրքերը բերել տուինք։ Այդ կերպով թէ գիրք հայթայթեցինք եւ թէ հայերէն սորվեցանք։ Մենք նոյն ձեւով վարձեցինք նաեւ հայերէնի ուսուցիչ։ Անկէ վերջ համալսարանը աւելի լայն ասպարէզ մը եղաւ համագործակցութեան։ Ես հայ վարժապետի տղայ եմ։ Իմ հայրս նկատեց որ հայ կեանքին մէջ մնալու չեմ, ու պէտք է լայն շրջանակ մը ինծ։ Թողուց որ նետուիմ, բայց ինծ մէկ կտակ ըրաւ.— «Միշտ խօսէ հայերէն եւ երբեք մի մոռնար որ հայ վարժապետի զաւակ ես»։ Եւ ես երբեք չմոռցայ իմ հօր կտակը։ Զղւաճանեցի նոյն իսկ երբ ռուս ուսանող ընկերներ, իսկ աւելի վերջ օտար փրոֆէսէօրներ նկատողութիւն կ'ընէին մականունիս եւ անունիս դժուարահնչուն ըլլալու մասին եւ կ'առաջարկէին փոխել... Ես իմ անունս ու մականունս պահեցի նաեւ միջազգային մամուլին մէջ։ Ես գրող դարձայ, նախ, ռուս թերթերու մէջ։ Բայց աշխատակցեցայ «Մշակ»ին ալ։

Ժամանակը յառաջացած ըլլալով, յոբելեարը անցողակի թուեց համագործակցականի օգուտները։ Ընդունելով հանդերձ որ Զարը միշտ եղած է ու կայ աշխարհի մէջ, այսուհանդերձ, ըսաւ ան, մարդկութիւնը կ'երթայ դէպի բարիքին տիրապետութեան շրջանը։

Փակման խօսքէն վերջ, յոբելեարը ընդունեց շնորհաւորութիւնները։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Պատահարար մեր ձեռքէն անցաւ Փարիզի ռամկավար օրկաններէն մէկ թիւը, որ անխիղճ բաներ գրած էր Մալաթիոյ Կրթ. Միութեան հանդէսի մասին։ Այս տողերը կը գրենք ոչ թէ պատասխանած ըլլալու, այլ հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար։

Մենք հայրենասէրներս, նկատի ունենալով մանաւանդ այս վերջին չորս տարիներուն ընթացքին Կրթ. ընկերութեանս մէջ տեղի ունեցած կուսակցական վէճերը եւ ուրիշ ըսի-ըսաւներ, կազմեցինք Հարազատ մասնաճիւղ մը։ Մեր Հարազատ կեդր. վարչութեան մէջ ունինք հիմնադիրներ, Հրապարակախօսներ եւ Համեստ մտաւորականներ, որոնք իրենց երկար տարուան անկեղծ ու բազմակողմանի աշխատանքով ընկերութեանս հասցուցին նիւթական ու բարոյական նախանձելի վիճակի մը։ Այսօր չորս տարիէ ի վեր երբ այդ անկեղծները Հրապարակը ձգեցին խառնիճաղանճ խմբակի մը, ընկերութիւնը սնանկութեան դուռը հասած է։

Տարիներէ ի վեր իր նիւթական գլխաւոր հասոյթը՝ Նիւ-Եորքի տունը այդ խառնիճաղանճին կողմէ «Թրըսթի» դրուած եւ 40,000 տոլար առնուած է։ Եթէ խղճմտօրէն քննենք վերջին 4 տարուան ելեւմուտքը, պիտի տեսնենք որ, իր հասոյթին հարիւրին 80ը նուազած է։

Խօսելով Ֆրանսայի շրջանի մասին եւ սկսելով Սէն Շամոնէն, Լիոնէն, Վիէնէն, Ռոմանէն, Պոլէնէն, Մարսէյլէն մինչեւ հոս, երբ բաղդատութեան կը դնենք չորս տարի առաջուան ու ներկայ վիճակը, կը տեսնենք որ, խոշոր տարբերութիւն մը կայ։ Չորս տարի առաջ բոլոր հայրենակիցները ժողովի ներկայ կ'ըլլային անխտիր, իսկ այսօր այդ հայրենակիցներու հարիւրին 30ը միայն ժողովի կ'երթան, այն ալ խառնիճաղանճին աղբիւրէն խմելով։

Ամերիկայի մեր անկեղծ հայրենակիցները նախատեսելով այս բոլորը, վեց ամիս առաջ Նիւ-Եորքի մէջ հիմը դրին Հարազատ կեդրոնական վարչութեան, որպէսզի կանխեն վերջնական վտանգը։ Անոնք իրենց հետ ունին, Ամերիկայի մէջ, տասնէ աւելի Հարազատ մասնաճիւղեր։ Արդէն իսկ լոյս տեսած է անհամբերութեամբ սպասուած պարբերականը, «Պապ-Ուխտի», 24 մեծադիր էջերով։

Վալանսի մէջ, մենք անկեղծ հայրենասէրներս նկատի ունենալով մանաւանդ այս վերջին չորս տարուան ընթացքին մասնաճիւղիս մէջ սողոսկած համբակները, հեռացանք եւ երեք ամիսէ ի վեր կազմած ենք Հարազատ մասնաճիւղ մը։ Ճիշդ է որ, քանակով քիչ ենք, բայց որակով բարձր։ Մեր 25 անդամ անդամուհիները կանոնաւորապէս ներկայ կ'ըլլան ժողովներու։

Մեր մասնաճիւղին առաջին ձեռնարկը եղաւ թէյասեղան մը (տես «Յառաջ» 3 ապրիլ)։ Ռամկավար թղթակիցը շատ լաւ գիտէ որ իր յիշած երկու սրահները սեղան չունէին, ոչ ալ յարմարութիւն, որով ստիպուեցանք ուրիշ սրահ մը վարձել։ Բայց, ինչո՞ւ ձեր Զօպանեանն իսկ չուզեց ձեր յիշած սրահներէն մէկուն մէջ դասախօսել, հակառակ եղած խնդրանքներուն եւ գնաց Սալ տէ Ֆէթի վերնայարկը։

Գալով կարօտ հայրենակիցներու օգնութեան հարցին, 1923էն մինչեւ 26 Հալէպի ու Պէյրութի մէջ եղած են օգնութիւններ, իսկ Ֆրանսայի հայրենակիցները 26էն մինչեւ օրս անտեսուած են։ Դիւրազգածութիւններ չվիրաւորելու համար անուններ չպիտի յիշենք։ Եղած բոլոր դիմումները ապարդիւն անցած են։ Ոմանց օգնելու համար դուռէ դուռ ողորմութիւն հաւաքուած եւ իբրեւ փոխ տրուած է։ Երբեք չէ լսուած որ, ողորմութեան ձեւով հաւաքուած դրամը փոխատուութեան ձեւով տրուի։ Ահաւասիկ այդ պատահած է Կրթ. Միութեան մէջ։ Որպէսզի միայն դատարկ սնտուկը լեցուի։

Քանի մը խօսք ալ ուսուցիչի մասին։ Հմայեակ կարգալոյծ վարդապետը եթէ չենք սխալիր, 1913ին միայն մէկ տարի Մալաթիոյ մէջ վարդապետութիւն ըրած է, յետոյ վռնտուած։ Խառնակիչները զայն փնտռելով գտան Թուրի կողմերը, եւ փոխադրեցին Վալանս։ Առաջին շաբթուն իսկ ան մատնեց իր դիմակը. Հայրենակիցներու մէջ ըսի ըսաները սրեց, ազգային միութիւնը, դպրոց մանկապարտէզ պառակտել ուզեց՝ իր անխոհեմ ու միակողմանի գործունէութեամբ յօնք շինելու տեղ աչք հանեց։ Դեռ յիշենք գինովութեան եւ ուրիշ մեղքերու մանրամասնութիւնները։ Երեք ամիս յետոյ նոյն այդ խառնիճաղանճին կողմէ վռնտուեցաւ ծանր լուտանքներով, իւրացնելով նաեւ Կրթասիրացի 3500 ֆրանքը։

Փոքրոգի թղթակիցը «Ծանօթ հոսանք»ի մը խօսքն ալ կ'ընէ, ակնարկելով Դաշնակցութեան։ Մեր մէջ կուսակցական խտրութիւն չկայ։ Եթէ պուտ մը անկեղծութիւն ունենայիք, պիտի խոստովանէիք թէ մենք երգեցինք Դաշնակցական, Հնչակեան, նոյնիսկ համայնավար երգեր։ Ճիշդ է որ, ռամկավար երգ չերգեցինք, որովհետեւ չէինք գիտեր։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքի մէջ ապրող եւ կամ անոր 45 ամեայ պատմութեան տեղեակ ամէն մէկ հայ անհատ երբ կը տեսնէ ազգօգուտ հաւաքոյթներ, իր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը երբեք չի զլանար։ Ապացոյցը ձեր աչքերով տեսաք եւ ձեր ականջներով լսեցիք։ Եթէ չէիք ուզեր 10 վայրկեանի մէջ այդ անկեղծներու տուած 240 ֆրանքը յիշել, բարի ըլլայիք գէթ յիշել 2 Ֆր. ոմնը։

Վերջացնելէ առաջ կը յանձնարարենք այս կարգի թղթակիցներուն, որ եւ է խնդիր կամ պարագայ ուսումնասիրել, յետոյ թուղթին եւ թերթին յանձնել։

Վարչութիւն

ԿԹ'ՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

=o=

ՌՈՄԱՆ, 13 ապրիլ (Յառաջ).— Ապրիլ 11ին երեկոյեան ժամը 8.30ին Տարօնայի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի կազմակերպած թէյասեղանը ի պատիւ երիտասարդ գրող Գ. Նշան Պէչիկթաշլեանի։ Ապրիլեան սգատօնէն եւ Զ. Ռ. Մ.ի ու Դաշնակցութեան միացեալ թէյասեղանէն յետոյ Կ. Խաչի թէյասեղանը եւս պսակուեցաւ յաջողութեամբ։ Կ. Խաչի կողմէ սեղանին բացումը կատարեց Տիկին Շէյթանեան։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ «Յառաջ»ի գործակալը։ Ուրախութիւնը սկսաւ Գ. Ն. Պէչիկթաշլեանի մէկ երգիծական ճառով։ Յաջորդաբար երգեցին Գ. Բ. Պալեան, Տիկիններ՝ Նուրիցա Շէհէրլեան, Շէյթանեան, Թագուհի Կիւրիւնեան եւ Օր. Տիգրանուհի Սամսոլեան։ Կարմիր Խաչի գործունէութեան շուրջ խօսեցան Գ. Ն. Պէչիկթաշլեան, Տիկ. Թորոսեան եւ Գ. Գեղամ Գրիգորեան։ Օրուան հիւրին համով հոտով երգիծական-գրական ասուլիսներէն յետոյ, Օր. Սաթենիկ Թորոսեան երգեց։ Ախորժակները սրելու համար Գ. Յակոբ Սիմոնեան երգեց գինովին երգը։

Մինչեւ կէս գիշեր երգ, ծիծաղ եւ արտասանութիւններով փակուեցաւ Կ. Խաչի թէյասեղանը։ Ն. Պէչիկթաշլեան շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին, Լիոն մեկնեցաւ ապրիլ 12ին։ Կ. Խաչի կազմին վրայ նոր անդամուհի մը աւելցաւ՝ Տիկին Թագուհի Կիւրիւնեան։ Կը յուսանք թէ ուրիշներ եւս պիտի հետեւին։

⁂ Ինքնութեան թուղթերու նորոգման մտահոգութիւնը դեռ չէ փարատած։ Ոստիկանութենէն խնդրեցի դժուարութիւններու պարագային ինծ իմացնել, որպէսզի յանձնենք Միացեալ Յանձնախումբի ուշադրութեան։ Հայրենասիրական հով մը կը փչէ գաղութիս մէջ, ինչ որ լաւ նշան է. «դէպի երկիր».— ահա օրուան կարգախօսը։ Միայն ներգաղթը կը փրկէ մեզ այլասերումէ, կ'ազդարարեն ամէն կողմէ, բայց, ե՞րբ կը բացուին դուռները... Աշխատաւոր ընկերներ, փոխադարձ օգնութեան սնտուկ մը հաստատենք, նպաստաւորելի բանուորներու համար։ Անցնինք անմիջապէս գործի։ Ռոմանի բոլոր կազմակերպութիւնները անխտիր պէտք է մասնակցին այս միութեան — աշխատաւորական միացեալ ճակատ գաղութին ինքնապաշտպանութեան համար։ Մէկդի դնենք կուսակցական եւ յարանուանական խնդիրները եւ միեւնոյն գործին լծենք Մալաթիոյ Կրթասիրացը, Զ. Ռ. Մ.ը, Կ. Խաչը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հօկը եւն.։ Համերաշխութեան եւ սիրոյ մէջ խեղդենք քէնը։ «Հայ ապրինք, հայ մեռնինք»։

Սարգիս Պիլալի

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՆԱՉԱԶԱՐԴՈՒՄԸ

Երեւանէն կը գրեն Հիւսիսային Կովկասի «Գրոհ» թերթին.—

Երեւանը օրէ օր կը փոխէ իր տեսքը։ Վերջերս կազմուեցաւ քաղաքին կարգ մը մասերը կանաչազարդելու նախագիծը, որուն համաձայն Երեւանի հիւսիսային մասին մէջ պիտի հիմնուի բուսաբանական այգի մը, տանակ հէքթար տարածութեամբ։

Փրոֆէսէօրներու կարծիքով, այս բուսաբանական այգին պիտի դառնայ շքեղ զբօսավայր մը, եթէ աւելցնենք որ ան պիտի լուծէ նաեւ առողջապահական գլխաւոր խնդիրներէն մէկը։ Ան պիտի դադրեցնէ հիւսիսային քամիները, որոնք ահագին փոշի յառաջ կը բերեն քաղաքին մէջ։ Բուսաբանական այգիին մէջ եւ կողքէն պիտի անցնին շարք մը խճուղիներ։

Այս տարի հիմը պիտի դրուի մշակոյթի եւ հանգիստի պուրակին որով պիտի լուծուի ակադեմիկոս Թամանեանի Երեւանի այգեքաղաք նախագծին մէկ մասը։ Պուրակի հարաւային մասին մէջ պիտի գտնուի ժողովրդական տունը, թաղուած շքեղ, գեղարուեստականօրէն ձեւաւորուած կանաչներու մէջ։ Այսպէսով Երեւանը շուտով պիտի դառնայ գեղեցիկ եւ կանաչազարդ քաղաք մը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՁ ՄԸՆ ԷՐ...

Հեղ մըն ալ նայեցայ լուսանկարին։ Այնքան վարպետ կեղծիքով մը հանուած էր լուսանկարը, որ ինծի շատ ծանօթ այդ անձը կարելի չեղաւ ճանչնալ լուսանկարով։ Այսուհանդերձ վստահ էի որ կարեւոր անձնաւորութիւն մը կը ներկայացնէր։

Լուսանկարը առնելով գացի Րէշատ պէյին գրասենեակը եւ խնդիրը բացատրեցի իրեն։ Րէշատ պէյ եւս շատ լաւ կը ճանչնար Շաւարշ Միսաքեանը, եւ սակայն դարձեալ չկրցաւ ճանչնալ լուսանկարին վրայ։ Խոր ուշադրութեամբ քննեց լուսանկարը։ Նկատելով որ այս անձը մինչեւ հիմա ներկայացուած լուսանկարներու տէրերուն չէր նմաներ, եւ լուսանկարը տէրոջ կողմէ չէր բերուած՝ այլ օրիորդի մը հետ ղրկուած, Րէշատ պէյի հետաքրքրութիւնը գրգռուեց եւ ինծի համամիտ արտայայտուեցաւ։ Երկուքս ալ այն կարծիքն ունէինք, որ այս անձը մեր փնտռած կարեւոր անձնաւորութիւններէն մին էր։

Յետոյ լուսանկարը առնելով՝ անցագրային գիւանը գացինք։ Պուլկարահպատակ Տիմիթրի Փեթրոֆ անուամբ անցագիր մը պատրաստեցինք, Վլատիմիրի յանձնեցինք։

Յաջորդ օրը Վլատիմիր եկաւ եւ այսպէս ըսաւ.

— Երէկ իրիկուն օրիորդը եկաւ գտաւ զիս։ Անցագիրը յանձնեցի իրեն եւ մեկնեցաւ։ Մէկ ժամ վերջ նորէն եկաւ։ Եւ ըսաւ.— «Միայն այս անցագրով կարելի չէ արտասահման մեկնիլ։ Այս անձնագիր է, որ կը ծառայէ Թուրքիոյ մէջ ճամբորդելու եւ Թուրքիայէն հեռանալու։ Սակայն ասկէ զատ անհրաժեշտ է ունենալ բուն անցագիր մը (ԽՄԲ.— Բնագրին մէջ, Վլատիմիրի տրուած թուղթերը սէյեահաթ վարաքասը կը կոչուին, այստեղ կը գործածուի Ֆրանսերէն բառը Թուրքերէն ձեւով, փասափորթ)։ Եթէ մեր ուզած անցագիրը կրնաս հանել, այն ատեն կը հաւատամ որ դուն կրնաս յաջողցնել այս գործը»։ Ես տակաւին չկրցայ տեսնուիլ այդ անձին հետ։ Յարաբերութիւնը այդ օրիորդն է որ կը կատարէ։ Իրեն ըսի որ ձեր ուզած անցագիրն ալ կը հանեմ։ Հիմա այդ անձը ձերբակալելու համար անհրաժեշտ է անցագիր մը ունենալ։ Եթէ կրնաք պատրաստել անցագիր մը, այն ատեն կրնանք ձերբակալել այս մարդն ալ։ Այնքան բարակը փնտռող, այնքան երկար մտածող մէկը, կասկած չկայ որ, կարեւոր եւ մտաւորական անձնաւորութիւն մըն է։

Անցագիր պատրաստելու հարցը քիչ մը դժուար էր։ Խնդիրը պարզեցի Րէշատ պէյի, որ ինք եւս համոզուեցաւ թէ կարեւոր անձնաւորութիւն մըն էր ներկայացողը։ Անհրաժեշտ տեսնուած մարմիններու հետ հեռախօսով տեսնուելէ վերջ, զիս ղրկեց Սիրքէճի, մաքսատունը, ուր կը գտնուէր անցագրի պաշտօնատունը։

ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐ

Հոն տեղեկագիր մը պատրաստելով՝ պուլկարահպատակ Տիմիթրի Փեթրոֆ անուամբ անցագիր մը հանեցի, գրասենեակս վերադարձայ, Վլատիմիրի յանձնեցի եւ ըսի.— «Հիմա բոլոր ուզածները կատարուեցան, այլ եւս աշխատէ որ տեսնուիս հետը»։ Հրահանգները տալէ վերջ ճամբու դրի։ Յաջորդ օրը Վլատիմիր եկաւ եւ ըսաւ.— «Երբ անցագիրն ալ տուի, այլեւս վստահութիւն յայտնեցին ու տեսնուեցայ մարդուն հետ, իրաւամբ ձեր ըսածին պէս աչքը շիլ է, ականջներն ալ շատ ծանր կը լսեն։ Մինչեւ շաբաթ օր ճամբու պատրաստութիւն պիտի տեսնէ, այդ օրը շոգենաւ նստելու համար սալոն պիտի առաջնորդեմ։ Արդէն շաբաթ օրուընէ առաջ շոգենաւ ալ չկայ»։

Անմիջապէս խնդիրը հաղորդեցի Րէշատ պէյի, որ շատ գոհ մնաց։

Յետոյ Վլատիմիրի հետ գրասենեակս վերադարձանք, ժամադրուեցանք շաբաթ օրուան համար այն ժամուն, երբ Կալաթայի սալոնը պիտի ներկայանային միասին։ Պատուիրեցի որ, եթէ բացառիկ բան մը չպատահի, գրասենեակս չհանդիպի այլեւս, կրնայ ըլլալ որ հետապնդեն զինք, այնպէս որ զգոյշ պէտք է շարժէր։ Վլատիմիրի վերջին անգամ եկած օրն էր Երեքշաբթի։ Մէկը որ Պոլսոյ մէջ թաքստոց մտած է եւ ճամբու պատրաստութիւն տեսնելու համար 4 օր կը սպասէ, անշուշտ այնքան կասկած պիտի արթնցնէր մէջս։

ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՒ ՍԱԼՈՆԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ օրը առտուն կանուխ սալոն գացի։ Կալաթայի ոստիկանական տեսուչ Իսմայիլ Հաքքը պէյի հետ տեսակցեցայ։ Երկար տեսակցութեան մը ընթացքին, իրեն պարզեցի թէ մինչեւ այժմ չձերբակալուած կոմիտէճիներէն մէկը, այսօր, կէսօրէ վերջ, շոգենաւ նստելու համար սալոն պիտի գայ։ Արտասահման ոսկի փախցնելը արգիլուած ըլլալով, ոսկիի խուզարկութիւն կատարելու պատրուակով, զինք պիտի առաջնորդեմ Կալաթայի ոստիկանական տեսուչին գրասենեակը։ Այդ պահուն պէտք է որ անմիջապէս իջեցուին պաշտօնեաներու վարագոյրները եւ ձեռք առնուին անհրաժեշտ նախազգուշութիւնները։ Այս կարգադրութեանց մասին Իսմայիլ Հաքքը պէյի հետ խօսեցանք խորհեցանք։ Այդ նախազգուշութիւնները ձեռք առինք, որովհետեւ կարեւոր անձ մը ըլլալով, ողջ առողջ շոգենաւ նստիլը եւ հեռանալը տեսնելու նպատակաւ, իր մտերիմները հաւանաբար իրեն պիտի հետեւէին մինչեւ սալոն։

(3)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» • • «««

— Շուտ կը գամ։ Բայց դու այդ խրճիթից չպիտի հեռանաս։

— Երբ դու ինձ հետ չես լինի, ես ոչ մի տեղ չեմ գնայ։

Բաժանման րոպէին խիստ զգալի եղաւ։ Նէնէն չկարողացաւ զսպել իր կրքերը։ Նա քարշ ընկաւ իմ պարանոցից, արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա աչքերից, եւ սրտաշարժ հեկեկանքով ասում էր. «Մի գնա, ինձ մենակ մի թողնիր»...

Ձկնորսը եւ նրա պառաւը հազիւ կարողացան հանգստացնել նրան։ Ես դարձեալ խոստացայ, որ նրան մենակ չեմ թողնի եւ ամէն օր կ'այցելեմ ձկնորսի խրճիթը։ Ես բաժանուեցայ։

Գալով քեռի Պետրոսին մօտ, նրա առաջին հարցը եղաւ.

— Ի՞նչ արեցիր։

— Սպանեցի։

— Իսկ դի՞ակը։

— Զգեցի ծովը։

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Զ.

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

Մի քանի րոպէից յետոյ սայլակը պատրաստ էր։ Քեռի Պետրոսը հրամայեց քշել դէպի խաչագողների բնակարանը։ Նա լուռ էր, ինչպէս առհասարակ լինում էր, երբ պատրաստւում է սկսել մի նոր ձեռնարկութիւն։ Ես նոյնպէս լուռ էի, բայց ես ոչինչ ձեռնարկութեան մասին չէի մտածում, իմ միտքը զբաղեցրել էր գեղեցիկ Նէնէն։ — Խաչագողների բնակարանը ցերեկով բոլորովին ուրիշ տեսք ունէր։ Թաղնուած պատառուկ բոյսերի մէջ, հովանաւորուած զառուար ծառերով, նա աւելի նմանում էր գազանների որջին, որ գտնւում է ժայռերի խոռոչների մէջ։ Նրա շուրջը ընկած էին քարերի ահագին բեկորներ, որոնք պոկուելով մերձակայ լեռնից, ցած էին գլորուել, բոլորովին մերկ թողնելով ծառերի արմատները։ Անծանօթ մարդը հազիւ կարող էր գուշակել թէ այդ գետնափոր որջի մէջ բնակւում էին մարդիկ։ Բայց ծուխը, այդ մարդկային բնակութեան ապացոյց նշանը, միայն խուլ թփերի միջից մխացող ծուխը յիշեցնում էր թէ այդ ծառախիտ անտառների դալարոր լռութեան մէջ եւս տիրում էր մարդու շունչը։

Բայց ի՞նչ ծուխ էր այդ։ Ծուխը բարձրանում էր զանազան կէտերից։ Ձորի մէջ զանազան տեղերում ինչ որ այրւում էր։ Եւ բարձրացած ծուխը միախառնուելով, կազմում էր թանձր, թխագոյն մառախուղ ամբողջ ձորի վրայ.— Այստեղ ածուխ էին պատրաստում։

Գիշերով ես տեսայ խաչագողներին թւով աւելի շատ. իսկ այժմ երեք հոգի միայն գտանք նրանց բնակարանում։ Նրանցից մէկը նստած կարկըտում էր ջորիների փալաններ եւ ձիների մաշուած սարքը, միւսը մանր սալով մաքրում էր մի ժանգոտած հրացան, իսկ երրորդը դեռ քնած էր։

Խրճիթը ներսից բոլորովին նման էր ածխագործների տնակին, որ գտնւում է անտառների մէջ։ Այստեղ եւ այնտեղ ածած էին մրոտած տոպրակներ, փայտ կտրելու տապարներ, կրակ խառնելու երկաթեայ անթրոցներ, հող փորելու բահեր եւն.։ Ածուխի սեւ փոշին նստած էր թէ բնակիչների եւ թէ բնակարանի վրայ։ Բոլորը, բոլորը համապատասխանում էր սեւ արհեստի պարագաներին։

Եւ իրաւ, այդ մարդիկը ածխագործներ էին, կապալով վեր էին առել անտառի մի մասը, ածուխ էին պատրաստում։ Ծովի ափի մօտ կանգնած էին նրանց մի քանի նաւակները, որոնք տանում էին ածուխը մերձակայ քաղաքներում վաճառելու համար։ Մի քանի խումբ ջորիներ տանում էին նոյն մթերքը ցամաքի ճանապարհով դէպի շրջակայ գիւղերը եւ փոքրիկ քաղաքները, կամ հասցնում էին մինչեւ ծովեզրը նաւակների մէջ դնելու համար։

Մեր անակնկալ յայտնուելը նախ խռովութիւն պատճառեց նրանց, բայց երբ մեզ ճանաչեցին, էլ չափ չկար նրանց ուրախութեան։ Քեռի Պետրոսի մի քանի կախարդիչ խօսքերը բաւական եղան գրաւելու նրանց վստահութիւնը։ Եւ ահա նրանց մէկի ձայն տալովը խրճիթի մի անկիւնում շարուեցան մերկ յատակի վրայ փռած ցամաք տերեւները, տախտակամածից բարձրացաւ մի դռնակ եւ ստորերկրեայ վիրապի միջից դուրս երեւաց մի գլուխ։ Նա մի քննողական հայեացք ձգելով մեզ վրայ, դուրս եկաւ փոսից։ Նրանից յետոյ յայտնուեցաւ երկրորդը, երրորդը։ Այդ նորերի թէ հագուստի գունաւոր բծերից եւ թէ ձեռքերի ներկերից երեւում էր, որ նրանք այն ստորերկրեայ վիրապի մէջ ինչ որ ներկերով կամ գոյներով աշխատում էին։ Դրանք ածխագործներ չէին։

Նրանք ուրախութեամբ ընդունեցին քեռի Պետրոսին, համբուրուեցան նրա հետ եւ խնդրեցին նստել։ Քեռի Պետրոսը ներկայացրեց եւ ինձ, մի քանի կարմիր խօսքեր աւելացնելով իմ ընդունակութիւնների մասին։

Ինձ ճանաչեցին իմ հօր անունով, որովհետեւ ինձ տեսել էին շատ փոքր հասակում։

Դրանք իմ հայրենակիցներն էին։ Նրանց գլխաւորը, որ կոչւում էր Նազար, դարձաւ դէպի քեռի Պետրոսը, հարցնելով.

— Մենք վաղուց սպասում էինք ձեզ, Պետրոս եղբայր, ինչո՞ւ այդքան ուշացաք։

— Երկար պատմութիւն է, պատասխանեց քեռի Պետրոսը,— այդ մասին յետոյ կը խօսենք։ Դուք այդ ասացէք, ի՞նչպէս են տղերքը, լա՞ւ են, առո՞ղջ են։

— Լաւ են, բայց...

— Ի՞նչ է պատահել։

Նազարը պատմեց, թէ իրանց ընկերներից մէկը մի յանձնարարութեամբ ուղարկուած էր մի տեղ, հիմա նա անհետացել է, եւ նրա մասին խիստ անհանգիստ են։

Այդ պատմութեան միջոցին քեռի Պետրոսը նայեց իմ երեսին, որ տեսնէ իմ դէմքի արտայայտութիւնը։ Իմ մէջ ոչինչ խռովութեան նշան չգտաւ։ Պատմութիւնը Նէնէին սպանելու յանձնարարութեամբ ուղարկուած աւազակի մասին էր, որ հոգին աւանդեց իմ տապարի հարուածների տակ։ Բայց ես նրա մարմինը մի այնպիսի տեղում էի ամփոփել, որ ինքը սատանան չէր կարող գտնել։

Քեռի Պետրոսը իրան ձեւացրեց որպէս սաստիկ հետաքրքրուած։ Խաչագողի ընկերի անհետանալը, իրաւ, որ, սաստիկ անհանգստութիւն է պատճառում մնացածներին։

— Ո՞վ էր, ի՞նչ յանձնարարութեամբ եւ ո՞րտեղ էր ուղարկուած։

(Շար.)

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Goblinsի սըրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կազմակերպութիւնները մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. ԱՐՇԱԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆ:

Գաւառ

ԹՈՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ ապրիլ 18ին, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.45ին, ընկեր Զիլինկիրեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներէն կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանը:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Salle GAVEAUի ՄԷՋ **45, Rue La Boëtie**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԳԼԽԱՊԵՏ ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ (հայ բանակի սպաներէն)

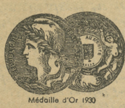
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ արտասանութիւն: Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ արտասանութիւն: ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ՝ թաւջութակ, Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Փ. ՊԱԺԷՕ, haubois (թաւրինգ), Օփերայէն: Ժ. ԺԻԼ՝ երգեհոն (orgue) Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ՝ երգ:

Նուագախումբ մը, բաղկացած Փարիզի պետական երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, կը նուագէ մահերգներ եւ հայ հոգեւոր երգեր:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը ճիշդ 8.30ին: Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 եւ 3 ֆրանք:

Médaille d'Or 1930

"ՇԻՐԱԿ„ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

26, Rue TRÉVISE, Paris (9) ՄԵԹՐՕ **Cadet.** ՀԵՌ. **Prov.: 38-63**

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս ունինք ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՀՈՏՈՎ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ

Միակ կեդրոնատեղին եւ ամենամեծ մթերանոցը Արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր նպարեղէններու:

Ստացած ենք պարսկական ՍԱՏՐԻ բրինձը: **Livraison à domicile**

❁ Բացուած է Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ❁

Téléphone TRUDAINE 19-41 **22, RUE BAUDIN-PARIS** (50 մէթր square Montholonէն դէպի rue Maubeuge) Métro: CADET et POISSONNIÈRE

Արեւելեան ամէն տեսակ նպարեղէններ, ըմպելիներ եւ անուշեղէններ: Ասիական անարատ թարմ սուրճ: Միայն մէկ այցելութիւն կը բաւէ գաղափար կազմել ապրանքների թարմութեան եւ գների անմրցելիութեան մասին:

Livraison à Domicile

Նոր ճգնաժամ Թուրքիոյ մէջ ?

Իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ Մինիսի համագումարին մէջ, որ վերջացաւ քանի մը օր առաջ, հիթլէրական վարիչները քններ են հետեւեալ խնդիրը. — Հանրաքուէ մը սարքել երկու երեք ամիսէն, ժողովուրդին կարծիքը իմանալու համար պարտաւորիչ զինուորութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վերադառնալու հարցերու մասին: Ժողովին մասնակցեր է նաեւ Տոքթ. Կէօպէլս, փրոփականտի նախարարը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՔԻՒՊԻՔ»

Պոլսոյ «Սօն Փոսթա» լրագիրը կը գրէ այս խորագրին տակ. —

— Պոլսոյ ամէն կողմը հարիւրաւոր ափարթմաններ կը շինուին հայ եւ յոյն ճարտարապետներէ, որոնք իրենց ուրոյն քիւպիքը կուտան շէնքերուն, փոխանակ թրքականի: Եթէ ես քաղաքապետ ըլլամ, կ'ըսէ յօդուածագիր մը կ'արգիլեմ այս յոյն եւ հայ ճարտարապետները, որպէսզի քաղաքը փրկուի օտարութենէ:

Նոր շարժը - M. N. O.

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, պէտք է փութան դիմում կատարել այն աշխատաւորները որոնց մականունները կը սկսին M. N. O. տառերով (ֆրանսերէն):

Կիներու միջազգային համագումարը Պոլսոյ մէջ

Երկուշաբթի օր բացուեցաւ կիներու միջազգային համագումարը, Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ ժողովը տեղի կ'ունենայ այն դահլիճին մէջ ուր Սուլթան Համիտ կը պահէր իր հարէմը (կանանոց), 25 ազգերու պատկանող 200 կիներով: Համագումարին կը մասնակցին 38 ազգեր, աշխարհի բոլոր մասերէն: Այս պատմական դէպքին առթիւ, Թրքական կառավարութիւնը հրապարակ հանեց նամականիշ մը, որ կը ներկայացնէ գլուխը թրքուհիի մը, իբրեւ մայրը Աթաթիւրքի: Պատկերին տակ տպուած արձանագրութիւն մը կ'ըսէ թէ թրքուհիները, որոնք իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութիւն կը վայելեն հիմա, իրենց ազատագրութիւնը կը պարտին Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) մօրը տուած դասերուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԽՈՇՈՐ ՑԱՆՑ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ: Անցեալ շաբթու նախկին սպայ մը ձերբակալուած էր Փրակայի մէջ: Քննութիւնը հաստատեց թէ ամբաստանեալը լրտեսութիւն կը կատարէր օտար պետութեան մը հաշւոյն: Ասոր վրայ ձերբակալուեցան 16 մեղսակիցներ: Սպան կապ ունէր նաեւ չորս չեխ սպաներու հետ, որոնք նմանապէս ձերբակալուեցան:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ Փարիզ պիտի գան մայիսի կիսուն, կարգ մը դասախօսութիւններ կատարելու համար համալսարանին մէջ: Հրաւէրը ուղղուած է Փարիզէն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԵՐԺԵՑ ՅԱՆՁՆԵԼ լրագրող Եաքոպ Պէրթօլտը, որ առեւանգուած էր Զուիցերիայէն: Այս առթիւ յանձնուած ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ քանի որ պաշտօնական անձեր չեն խառնուած Եաքոպի առեւանգութեան, կալանաւորը պիտի դատուի իբրեւ զինուորական գաղտնիքներ մատնող:

ԱԹԷՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻ 228 ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԷՆ 122ը զինուորական ատեանին առջեւ հանուեցան ապրիլ 15ին: Այս առթիւ որոշուեցաւ Վենիզէլոսի, Փլասթիրասի եւ միւս փախստականներու դատը անջատել ընդդիմադիր պետերու դատէն, որ պիտի սկսի հինգշաբթի օր:

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷՆ իր ընկերներէն եւ համակիրներէն կը խնդրէ նկատի ունենալ հետեւեալ թուականը՝
28 ԱՊՐԻԼ, ԿԱՐՄԻՐ ԿԻՐԱԿԻՆ

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արաքս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը թողու շատ յարմար գինով: Յարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող Հայ լուսանկարիչներուն: Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, թէլէֆօն: Երեք խոշոր բաժիններ: Աթըլիէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով: Տարեկան վարձք 3600, հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ: Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ դիմեն Արաքսին, 9, Rue Papillon, Փարիզ, հեռաձայն Prov. 49-34.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Մարսէյլի Բալուի Հայր. Միութեան կողմէ
20, Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ՄԵՐ ՔՈՎ ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ Գարեգին Փիլիպպոսեան, որ նախապէս կը բնակէր, 9, Rue Viscouti.

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒՂԱՐԿԵԼ ՄԻԱՅՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 18 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2783

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՐ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլն ալ կը լրանայ, եւ տակաւին լուր չունինք Երեւանէն, գոնէ սահմանափակ ներգաղթի մը կարգադրութեան մասին:

Վերջին լուրը կը հաղորդէր Բարեգործականի Կեդր. դիւանը, ապրիլ 13ի զեկոյցով, զոր հրատարակեցինք ապրիլ 16ին:

Ի՞նչ կ'ըսէր այդ զեկոյցը.—

1. Բարեգործականի նախագահը 1934 դեկտ. 28ին դիմած է նախորդ վարչապետ Պ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի, եւ, «կառավարութեան կողմէ հաղորդուած էր որ հաւանօրէն գարնան որոշում մը պիտի տրուի»:

2. Վերջերս ալ, նորէն նախագահը դիմում կատարած է նոր վարչապետ Պ. Գուլոյեանի, «պարզելով հայ անգործներու ներկայ յոյժ անբաղձալի կացութիւնը»:

3. Բարեգործականը դիմում կատարած է նաեւ Մոսկուայի, Ժընեւի խորհրդային պատուիրակներուն միջոցաւ, որոնք պատասխանած են Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարին թէ՝ խորհրդային կառավարութիւնը սկզբունքով համամիտ է Հայերու ներգաղթին, բայց չի կրնար նիւթական օժանդակութիւն ընել:

4. «Առանց յուսաբեկուելու, մեր պատուիրակին միջոցաւ նոր դիմում մը եւս կատարեցինք Ժընեւ, խնդրելով որ գոնէ մաս մը գործազուրկ աշխատաւորներու ներգաղթը կարգադրուի ժամառաջ»:

Եւ զեկոյցը կը յանձնարարէ «սպասել Հայաստանի կառավարութեան բարեացակամ որոշումին»:

Պատկերը լրացնելու համար, ըսենք թէ, մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Բարեգործականի Ժընեւի պատուիրակը յայտնած է որ կրնան ի հարկին հոգալ փոխադրութեան ծախքերը մինչեւ Պաթում, խորհրդային իշխանութեան խնամքին ձգելով մնացեալը: Խորհրդային ներկայացուցիչը պատասխանած է թէ այս հարցը կը վերաբերի Հայաստանի կառավարութեան, եւ պէտք է կարգադրել անոր հետ:

Ինչպէս կը տեսնէք, ամբողջ եղածը բարեացակամ տրամադրութեանց հաւաստիք մըն է, Մոսկուայի կողմէ, իսկ Երեւան կը շարունակէ լռութիւն պահել:

Ահա քանի անգամ է կը շեշտուի թէ՝ Երեւանը ազատ ձգուած է ներգաղթ կատարելու, առանց որ եւ է կաշկանդումի: Եւ սակայն, Երեւանը ձայն չի հաներ:

Ձայն չի հաներ ոչ միայն ինքնաբերաբար, իբրեւ իշխանութիւն, հետեւելով տագնապին ելեւէջներուն, այլ եւ չի բարեհաճիր բացորոշ պատասխան մը տալ եղած դիմումներուն:

Եթէ Հայաստանի ժողովուրդը չի կարդար արտասահմանի հայերէն թերթերը — չտա՞նց զրկուած է այդ իրաւունքէն — վարիչները իրենք օրը օրին կը ստանան թերթերը, եւ անշուշտ կը կարդան կամ կարդալ կուտան:

Արդ, 1934 նոյեմբերէն ի վեր, երբ այս գաղութին մէջ ալ սաստկացաւ տնտեսական տագնապը, 10 առ հարիւրի օրէնքներով եւ ուրիշ դրակոնեան տնօրինութիւններով, Երեւանը որ եւ է ատեն յիշե՞ց թէ ինքն ալ պարտականութիւններ ունի:

Ներկայ տագնապն ալ մաս կը կազմէ դրամատիրական կարգուսարքի գալարումներուն, ինչպէս պիտի ըսէին իրենք:

Եւ ատով իսկ, աշխատաւոր բազմութիւններ են որ կը տորուին: Չենք ըսեր ազգակից, այլ «պրոլետար» բազմութիւններ:

Ուրեմն, Երեւանը բազմաթիւ պատեհութիւններ ունի օգտուելու այս «պսիկոլոգիական» եւ «կրիտիկական մոմենտից», վարկ շահելու եւ գործ արտադրելու համար:

Ինչո՞ւ չեն փութար արժեցնել իր յաւակնութիւններն ու հեղինակութիւնը, նոյն իսկ առանց որ եւ է դիմումի սպասելու:

Մանաւանդ որ, «Տէրն Ամենակալ», նոյն ինքն Մոսկուա, իր հասցէն կը ցուցնէ խնդրարկուներուն:

Կարելի՞ է իմանալ այս քար լռութեան գաղտնիքը, այնքան չայլարան հաւաստիքներէ յետոյ:

Բնակարա՞ն. տնտեսական անձկութի՞ւն. հարեւան հանրապետութեանց չկամութի՞ւն:

Բայց չէ՞ որ կը շինեն, կը շինե՜ն տարիներէ ի վեր, մինչեւ մեր պողոտաներուն վրայ արձագանգ տալով իրենց մուրճերուն:

Իսկ ամէնէն աւելի, չէ՞ որ յեղափոխական, բանուորագիւղացիական իշխանութիւն են: Ուրեմն ազատ՝ նախապաշարումներէ, եւ հետեւաբար վարժուած՝ բացառիկ, «հերոսածային» գործունէութեան:

Ինչո՞ւ գէթ մէկ անգամ — գոնէ այս յորձանուտ տագնապին առթիւ — փորձ մը չեն կատարեր դաշնակցային սեղանի վրայ դնելու ներգաղթի հարցը, իբրեւ զուտ աշխատաւորական ծրագիր:

Վրաստանը բազմածախս ծրագիրներ կ'առաջարկէ, վարկեր կը պահանջէ եւ կը յաջողի: Ադրբէջանը միլիոններ կը կորզէ, նոյն իսկ իւրացնելով Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի բաժինը:

Բուռ – բուռ բաժնուած այս միլիոններուն մէջ, ի՞նչ գումար պիտի ընէր քանի մը հազար հայ աշխատաւորներու փոխադրութեան ծախքը:

Եւ ի՞նչ պիտի կորսնցնէր համաշխարհային յեղափոխութիւնը, եթէ բացառիկ վարկ մը սահմանուէր, բանուորական բնակարաններ շինելու համար Հայաստանի մէջ:

Եթէ այս ժողովուրդը ազատ ըլլար իր ուզած տունը հայրենիք երթալու եւ գործելու իբրեւ ազատ քաղաքացի, լերան վրայ նստէր իսկ, հազարաւոր տուներ կը բուսցնէր, տարին չանցած:

Դուք օղակի, կղպանքի տակ առած էք այս տարրական իրաւունքը — ազատութիւն:

Ուրեմն, դո՛ւք ճարեցէք միջոցները, այդ օղակին մէջ գործելու:

Ի վերջոյ որո՞ւն վրէժն է որ կը լուծէք, այս քար եւ ապիկար լռութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՄԻՋԱԶԳ. ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲՌՆԱԲԱՐՄԱՆ ԴԷՄ

Բարոյական դատապարտութիւն Գերմանիոյ

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի երեքշաբթի օրուան մէջ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը անձամբ ներկայացուց իր բանաձեւը, դաշնագիրներու բռնաբարման մասին: Նախապէս կը խորհուէր իբրեւ տեղեկաբեր նշանակել Սպանիոյ պատուիրակը, Պ. Մադարիագա, բայց նկատելով որ սպանիական կառավարութիւնը չուզեր տհաճութիւն պատճառել Գերմանիոյ եւ ուրիշ յարմար թեկնածու չկայ, Պ. Լավալ ինք ստանձնեց զեկուցանողի պաշտօնը, յանուն երեք պետութեանց (Ֆրանսա, Անգլիա եւ Իտալիա):

Նիստը բացուեցաւ ժամը 4.30ին, եւ Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւնը կարդաց.

— «Դուռ բանալով այս վիճաբանութեան, ֆրանսական կառավարութիւնը կը հաստատէ իր վստահութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ: Ան մեծարանք մը կ'ընծայէ Ժընեւի ժողովին անկողմնակալութեան եւ հեղինակութեան: Պէտք է դատապարտուի մարտ 16ի գերմանական նախաձեռնութիւնը: Պէտք է միջոցներ նախատեսուին, ապագային աւելի ազդու դարձնելու համար ուխտը հաւաքական ապահովութեան կազմակերպութեան մէջ: Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը: Ստանձնած ըլլալով խաղաղութեան պահպանումը, ան այսօր չի կրնար լուռ կամ անտարբեր մնալ: Թող յիշէ իր ծագումը, թող ոգեկոչէ այն սկզբունքները որոնց վրայ հիմնուած է, թող չափէ իր դիրքին հետեւանքները եւ այն ատեն չպիտի վրիպի իր կոչումէն: Ժողովուրդները գիտեն թէ կնքուած ուխտին եւ յանձնառութեանց պահպանումը ոչ միայն բարոյական սկզբունք մըն է, այլեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կենդանի հաւատքը: Ես չեմ ուզեր դատ վարել, իրողութիւնները ծանօթ են ձեզի: Ֆրանսական կառավարութեան յուշագիրը կը թուէ, կը վերլուծէ, կ'որակէ զանոնք: Դուք ալ գնահատած էք զանոնք: Ձեզի կ'իյնայ վճռել: Ֆրանսա իր գործքով ապացուցած է թէ միայն եւ միայն խաղաղութիւն կ'ուզէ: Լոնտոնի մէջ, անցեալ փետրուար 3ին, անգլիական կառավարութեան հետ ծրագրեցինք բանակցութեանց յայտագիր մը, որ պէտք էր արագօրէն մեզ առաջնորդէր Եւրոպայի ապահովութեան ամուր կազմակերպութեան: Մեր նախատեսութիւնները ի դերեւ ելան Գերմանիոյ նախաձեռնութեան հետեւանքով: Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ գերմանական կառավարութիւնը իր այդ ընթացքով յուսախաբութիւն եւ մտահոգութիւն պատճառեց աշխարհի մէջ: Դուք պարտաւոր էք վճիռ մը արձակել: Ես վստահ եմ թէ դուք պիտի կրնաք փարատել ձեր վարանումները, եթէ կան ձեզմէ ոմանց մէջ, յարգել տալու համար միջազգային կեանքի կանոնները: Կատարելով մեր պարտականութիւնը, պիտի կրնանք դէպի ապագան նայիլ: Մենք խտրութիւն չենք դներ ազգերու միջեւ: Բոլոր ժողովուրդները պէտք է հաւասարութեան նոյն իրաւունքը վայելեն: Մեր քաղաքականութիւնը ոչ մէկ երկրի դէմ ուղղուած է: Մենք մեր պահանջած ապահովութիւնը կ'ուզենք բոլորին համար: Ըսել կ'ուզեմ թէ մենք հրաժարած չենք եւ չենք հրաժարիր խաղաղութեան մեր իտէալէն»:

Այս յայտարարութենէն վերջ, Պ. Լավալ ներկայացուց Ֆրանսայի բանաձեւը, որուն հաւանութիւն յայտնած են Անգլիա եւ Իտալիա: Ահաւասիկ այդ բանաձեւը, որ պիտի քուէարկուէր երէկ.—

Բանաձեւին տրամադրութիւնները

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նկատելով որ,—

1.— Դաշնագիրներով յանձն առնուած պարտաւորութեանց յարգումը հիմնական կանոն մըն է միջազգային կեանքի եւ էական պայման մը խաղաղութեան պահպանման:

2.— Որ միջազգային օրէնքի էական սկզբունք մըն է թէ ոչ մէկ պետութիւն չի կրնար հրաժարիլ դաշնագրի մը յանձնառութիւններէն, ոչ ալ փոփոխել անոր տրամադրութիւնները՝ առանց միւս պայմանադիր կողմերու համաձայնութեան:

3.— Որ գերմանական կառավարութեան 1935 մարտ 16ի զինուորական օրէնքին հրատարակութիւնը կը հակասէ այդ սկզբունքներուն:

4.— Որ այդ միակողմանի գործողութեամբ ան չէ կրցած իրաւունք մը հաստատել իրեն համար:

5.— Որ այդ միակողմանի գործողութիւնը խռովութեան նոր տարր մը աւելցնելով միջազգային կացութեան մէջ, անպայման պէտք է սպառնալիք մը երեւայ Եւրոպայի ապահովութեան համար.

Միւս կողմէ, նկատելով որ,—

6.— Բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները, իտալական կառավարութեան համամտութեամբ, դեռ 1935 փետրուար 3ին գերմանական կառավարութեան հաղորդած էին ընդհանուր կարգադրութեան ծրագիր մը, որ պիտի կնքուէր ազատ բանակցութեամբ, կազմակերպելու համար Եւրոպայի ապահովութիւնը եւ ձեռնարկելու սպառազինութեանց ընդհանուր սահմանափակման, իրաւունքներու հաւասարութեան հիման վրայ, միեւնոյն ատեն ապահովելով Գերմանիոյ գործօն աշխատակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան:

7.— Որ Գերմանիոյ վերոյիշեալ միակողմանի գործողութիւնը ոչ միայն չի համապատասխաներ այդ ծրագրին, այլեւ տեղի ունեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ իրապէս սկսած էր բանակցութիւնը.

1.— Կը յայտարարէ թէ Գերմանիա թերացած է այն պարտականութիւններուն մէջ որ կ'իյնան միջազգային հասարակութեան բոլոր անդամներուն՝ յարգելու համար իրենց կնքած յանձնառութիւնները եւ կը դատապարտէ միջազգային յանձնառութեանց որ եւ է միակողմանի դրժում:

2.— Կը հրաւիրէ այն կառավարութիւնները որ ստանձնած են 1935 փետր. 3ի նախաձեռնութիւնը կամ իրենց համամտութիւնը յայտնած են, շարունակել, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, այնպիսի համաձայնութիւններ որոնք, նկատի առնելով ուխտին պարտաւորութիւնները, անհրաժեշտ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր 15րդ նիստը գումարեց ապրիլ 12ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

1.— Ժողովը տեղեկացաւ այն պատասխանին զոր Աշխատանքի նախարար Պ. Ժաքիէ անձամբ տուած է Ֆրանսայի Հայ Գաղութին կազմակերպուած մարմիններուն պատուիրակութեան, Միացեալ Յանձնաժողովին վերջին յուշագրին առթիւ: Ահաւասիկ այդ պատասխանին թարգմանութիւնը.

«1935 մարտ 12 թուակիր նամակով, հաճեր էիք ուշադրութեանս յանձնել այն դժուարութիւնները որոնց կ'ենթարկուին հայ աշխատաւորները երբ որ, օտարականներու սահմանուած ինքնութեան թուղթերու կանոնադրութիւնը փոխող 1935 փետրուար 6ի հրամանագրին տրամադրութեանց համաձայն, կը պարտաւորուին որոշ պայմանաժամով գործի պայմանագրութիւն մը ձեռք բերել, իրենց «աշխատաւոր»ի ինքնութեան քարտին վերանորոգումը ստանալու համար:

«Պատիւ ունիմ յայտնելու ձեզ թէ այս խնդրին կարեւորութիւնը չվրիպեցաւ իմ ուշադրութենէս եւ թէ այս մասին իմ պաշտօնատանս ձեռք առած նոր տնօրինութիւնները պատուիրած են աշխատանքի ձեռնհաս պաշտօնատուններուն որ երբ օտարական մը իր աշխատաւորի ինքնութեան թուղթին վերանորոգման խնդրանք կ'ուղղէ, իրմէ միմիայն պահանջուի գործ մը ունենալու վկայականը, որ պարզապէս պարունակէ գործատիրոջ անունը, գործին տեսակը եւ ստացուած թոշակը:

«Միւս կողմէ, պարտք կը համարեմ նշդել թէ, մասնաւորապէս գործազուրկ օտար աշխատաւորներուն ինքնութեան քարտին վերանորոգման խնդրագիրներուն մասին խօսելով, այդ կարգի աշխատաւորները, քանի որ ի վիճակի չեն աշխատանքի կանոնադրական երկու վկայականները ներկայացնելու, այդ վկայականներուն տեղ պէտք է շատանալ աշխատաւորներու տեղաւորման օֆիսին (օֆիս տը փլասըման) կողմէ տրուած վկայութեամբ մը:

«Ի վերջոյ, պարտք կը համարեմ ձեզ հաւաստել թէ 15, 16 կամ 17 տարեկան հայ տղոց կողմէ ներկայացուած աշխատանքի արտօնութեան բոլոր խնդրագիրները իմ պաշտօնատուններուս կողմէ պիտի քննուին կարելի եղած ամենամեծ բարեացակամութեամբ»:

Ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց Աշխատանքի նախարարին տըուած այս հաւաստիքները, եւ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման ծանր հարցին վերաբերմամբ: Քիչ քիչ կը նշդուին այն հանգամանքները որոնց պատճառաւ այդ թուղթերը կը վերանորոգուին կամ կը մերժուին: Ժողովը որոշեց հրապարակաւ իմացնել այն աշխատաւորներուն որոնք մերժում ստացած են կամ պիտի ստանան, երթալ արձանագրուիլ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուր կը կազմուի նոր ցանկ մը այդպիսի պարագաներու, հիմ կազմելու համար նոր դիմումներու եւ ձեռնարկներու:

2.— Գործ կամ պաշտօն չունեցող հայ չքաւորներուն փոխանակ 100նոցի 20նոց ինքնութեան թուղթ տալու մասին Միացեալ Յանձնաժողովին պատրաստած նոր յուշագիրը յանձնուած է ներքին գործերու նախարարին, մեզի բարեկամ ֆրանսացի բարձր անձնաւորութեան մը ձեռքով, եւ քննութեան ենթարկուած է:

Ահաւասիկ այդ խնդրագրին պատճէնը.—

«Ֆրանսայի հայ գաղութին կազմակերպուած մարմինները պատիւ ունին ձեր բարձր բարեացակամութեան ներկայացնելու կացութիւնը կարգ մը հայ գաղթականներու, որոնք անելանելի դժուարութեանց կը մատնուին իրենց ինքնութեան քարտերուն վերանորոգման համար:

«Հարցը կը վերաբերի մեր հայրենակիցներէն անոնց որ, իբր գործ կամ պաշտօն չունեցող ճանչցուած կամ իրենց աշխատանքի իրաւունքէն զրկուած, պարտաւոր են իրենց ինքնութեան քարտերուն համար 100 ֆրանքնոց բարձրագոյն սակը վճարելու: Եւ սակայն, անոնց ամենատառապ մեծամասնութիւնը զուրկ են ո եւ է միջոցէ, բեռ են իրենց ծնողներուն կամ ազգականներուն, եւ շատերն ալ մեր աղքատախնամ մարմինները արձանագրուած են իբր նպաստընկալ: Անոնց մէջ կան ծերեր, հիւանդներ, անկարներ, որոնց կացութիւնը հարիւր անգամ աւելի ծանր է քան թէ իրենց ինքնութեան քարտերուն համար նուազագոյն սակը վճարող աշխատաւորներունը:

«Հայ գաղթականներու այս դասակարգին համար է որ կը համարձակինք բարձր բարեացակամութեան տնօրինութիւն մը խնդրել: Անշուշտ ամէնէն գործնական լուծումը այն պիտի ըլլար որ թաղապետութիւնները չքաւորութեան վկայական տային այս տարաբախտներուն, ինքնութեան քարտերը տուող նահանգապետութեանց մօտ գործածելու համար: Բայց թաղապետութիւնները գրեթէ միշտ կը մերժեն այդպիսի վկայական տալ օտարականներու: Մենք կը կարծենք թէ ձեր նախարարութեան կողմէ պարզ յանձնարարութիւն մը նահանգապետութեանց, որպէսզի բարեացակամութեամբ վարուին վերոյիշեալ պարագաներուն մէջ եւ նուազագոյն սակը կիրարկեն անոնց, թեթեւացում մը պիտի ըլլար գթութեան արժանի դժբախտներուն համար որոնց մասին կը դիմենք ձեզ»:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 4րդ վիճակահանութիւնը: 2,500,000 ֆրանքի մեծ պարգեւը շահեցաւ 967,531 թիւը:

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցան մէկ միլիոն ֆրանք.— 400,689, 666,353, 619,751, 828,506, 162,867:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 001,179, 400,348, 889,322, 015,715, 487,024:

8,480 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:
3,948 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:
1,685 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:
0,645 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:
557 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:
20 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
5ով վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

75 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ հրմշտուքով եւ կոխոտումով, Պահրէյնի մէջ (Իրանեան ծոց): Լսելով թէ հարուստ վաճառական մը ողորմութիւն պիտի բաշխէ իր հարսնիքին առթիւ, 2000 հոգի խուժեցին դուռները խորտակելով եւ բակին մէջ խռնուելով: Զոհերուն մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ են:

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

Համագործակցական շարժումը ամէնէն աւելի տկար է Թուրքիոյ մէջ, ուր, առաջին անգամն ըլլալով, հիմա է որ կը կիրարկուի ան՝ կառավարութեան կողմէ: Այս տկարութիւնը կը բացատրուի անով որ, Թուրքերը ամէն առաջ գաղափար չունէին համագործակցականի մասին: Եւ եթէ նոյն իսկ ունէին, կարելի չէր անոր գոյութիւնը՝ քաղաքական ճնշման պատճառով: Վերեւ յիշուած պատճառով, Յոյներն ու Հայերը եւս չեն կարողացած Թուրքիոյ մէջ համագործակցականներ հիմնել, եւ, զանազան կողմեր ծնունդ առնող ցանկութիւններն ալ, քիչ բացառութեամբ, մարած են՝ իրենց սկզբնաւորութեան իսկ:

Թրքական առաջին համագործակցականը հիմնուած է 1914ին, Այտընի մէջ, Իզմիրի մօտ, Թուզի գործով ըզբաղող գիւղացիներու կողմէ: Համագործակցականը որ նախապէս իբրեւ նպատակ ունեցած է գիւղացիները պաշտպանել արտածողներու չարաշահութիւններէն, իր գործունէութիւնը կը սկսի Իզմիրի հրապարակը ծախելով Թուզերը, ու իր գործունէութիւնը կը հասնի մինչեւ հոն, որ ոչ միայն կ'արտածէ եւ կը վաճառէ իր արտադրութիւնը, այլ եւ երկրին մէջ կը գնէ ուրիշներու ապրանքներն ալ: Ան կը համրէ 835 անդամներ եւ ունի 51.532 Թրք. ոսկիի դրամագլուխ մը: Ան միայն Թուզի գործով կը պարապի, իսկ իր անդամները բացառապէս գիւղացիներ են, որոնք Թզենիներ կը մշակեն: Համագործակցականի ամէն մէկ անդամ ըստ արձանագրութեան պարտաւոր է յայտարարելու թէ ինչքան հող կը յատկացնէ նպատակին, տարեկան միջին բերքը որքան է, եւ, վերջապէս, իրաւունք կուտայ համագործակցականին իր արտադրութիւնը յանձնելու:

Այս պարտականութիւնները կատա– Թզենիներ կը մշակեն: Համագործակից համագործակցականի առջեւ երաշխիք կուտայ կալուածներով: Երբ Թուզերը կը յանձնուին համագործակցականին՝ վաճառելու համար, անդամ – համագործակիցին կը վճարուի 70 առ հարիւրը գնողական գինին: Մնացեալը կը բաշխուի հաշիւներու վերջնական փակումէն վերջ, համաձայն ամէն մէկ անդամի կողմէ տրուած քանակին: Այտընի ազգային դրամատունը մօտիկ կապ ունի համագործակցականին հետ: Ան վարկ կը բանայ Թուզերու մշակման համար, յանուարէն մինչեւ մարտ տալով վարկեր՝ համագործակցականի անդամներուն: Վարկերը կ'ըլլան ամէն մէկին տարեկան միջին արտադրոյթը նկատի առնելով եւ կը տոկոսուին 12 առ հարիւրով:

1933ին, յիշեալ համագործակցականը կը դառնայ «երկրագործական արտադրութեանց համագործակցականներու միութեան» կեդրոնը: Այսպէս է որ կեանք տրուած է Թուրքիոյ մէջ՝ համագործակցական միութեան: Այս միութիւնը այժմ կը համրէ եօթը տեղական համագործակցականներ:

Վերջերս, Թուրքիոյ մէջ փորձեր կ'ըլլան վարկային համագործակցականներ հիմնելու՝ Փրանսական նահանգային սնտուկներու ձեւով: Այս մասին գլխաւոր դերը կը կատարէ Էնկիւրիի երկրագործական դրամատունը:

Այն ինչ որ կը պակսի այժմ Թուրքիոյ մէջ, համագործակցական մամուլն ու քարոզչութիւնն է՝ ընկերութեան միջեւ: Մտաւորականութիւնը արդէն իսկ սկսած է հետաքրքրուիլ այս խնդրով: Վերջերս, Պոլսոյ համալսարանին քով հիմնուած է՝ «Համագործակցականի ուսուցման Թրքական միութիւն»ը:

×

Թուրքիոյ մէջ, համագործակցականի առաջին փորձերը կատարած են քրիստոնեաները: Պատերազմէն առաջ Պոլսոյ մէջ օտարներ հիմնած են սպառողական ընկերութիւններ: Առաջինը եղած են Հայերը, որոնք կեանք տուած են, դեռ 1865ին, Թրքահայաստանի մէջ, առաջին համագործակցականին:

Հայերու մէջ գոյութիւն ունէին նախնական համագործակցականներ՝ շատ վաղ ժամանակներ: Ես, երեսուն տարի առաջ տակաւին, ռուս մամուլի մէջ խօսած եմ նման «համագործակցական – ագարակի» մը մասին, որ գոյութիւն ունեցած է Երեւանի մէջ: Նման նախնական համագործակցական գոյութիւն ունեցած են Թրքահայաստանի մէջ — Վան, Կարին եւ Մուշ:

Մեծ պաշար ու պահեստ հաւաքելու, վառելանիւթ խնայելու համար, ինչ որ Հայաստանի մէջ քիչ կը գտնուի, հայ կիները հիմնած են կաթնային համագործակցական մը, որ աշխատած է ամէն տարի, երբ պէտք զգացուած է պանիրի, իւղի եւ կամ մածունի որոշ պահեստի: Բոլոր կիները, տուներու կաթերը կը բերէին ճշդուած պարունակութեամբ բղուղներով, իսկ ամբողջովին լեցուն չեղած բղուղներու կաթերը կը չափուէին զաւազանիկներով՝ անոնց վրայ նշաններ ընելով: Այդ զաւազանիկները կը պահուէին որպէսզի գիտցուի թէ ամէն մէկ կին որքան կաթ է բերած: Ամբողջ գիւղին այս ձեւով հաւաքուած կաթին ընդհանուր արտադրոյթը չէին բաշխեր. այլ կը թողուին իբրեւ սեփականութիւն կնոջ մը կամ ընտանիքի մը: Նոյն ձեւով, կատելով որոշ կարգ մը, կաթը կը հաւաքուէր ուրիշ կնոջ մը տունը՝ միշտ միեւնոյն ձեւով ալ արտադրոյթը կարգով ձգելով ամէն մէկին: Եւ որովհետեւ գարնան կաթը կը նուազի, այս աշխատանքը կը սկսի հարուստներու տուներէն:

Հայկական ինքնայատուկ ու այլ համագործակցական մըն է եղած այն որ հիմնուած է 1865ին, Ակն քաղաքին մէջ: Այս համագործակցականին հիմնադիրը՝ Մ. Թուրեան՝ հետեւեալ ծանօթութիւններն ու գաղափարները տըւած է հայերէն լեզուով իր հրատարակած մէկ պրակին մէջ.—

«Գիւղացին, իր ջանքով եւ արդիւնաբեր աշխատանքով, ձեռք կը ձգէ հունձքը: Քաղաքացին, ընդհակառակն, կը մնայ իրեն եւ իր քաղաքակիցին՝ զանազան խորամանկութեան շնորհիւ: Մեծ քաղաքներու բնակիչները, անոնցմէ միլիոնաւոր պարապ Թափառողներ, կ'ապրին ի հաշիւ գիւղացիին: Անոնց տուներն ու պալատները շինուած են գիւղացիներու միջոցներով ու յաճախ անոնց իսկ ձեռքով: Իբրեւ երախտագիտութիւն տալու, քաղաքացին չի հետաքրքրուիր գիւղի բնակիչով: Ո՞ր կեանքը եւ ո՞ր գործունէութիւնը աւելի հաճելի է Աստուծոյ, քաղաքացիի՞նը, թէ գիւղացիինը: Անշուշտ՝ գիւղացիինը: Աստուածային դատաստանէն վախնալով եւ ջանալով գիւղացիին տալ աւելի տանելի կեանք մը, որոշեցինք հիմնել համագործակցական մը՝ մեր ըմբռնումներու ոգիով, որպէսզի կարելիութիւն տանք գիւղացիին, որ, իր արդիւնաւոր աշխատանքով, գիւղին ու քաղաքին օգտակար դառնայ»: Եւ որովհետեւ Ակն քաղաքի բնական պայմանները չեն համապատասխաներ նպատակին, կ'որոշուի Մշոյ դաշտին մէջ գնել հող,— մշակելի գետին եւ «Նոր Հայ» անուան տակ հիմնել միութիւն մը:

Ծանօթ հայ հոգեւորական եւ գիտուն Սրուանձտեանց հիմնուած համագործակցականի յանձնարարութեամբ կը գնէ 100 Թրքական ոսկիի հող որ կը պարունակէ հովիտներ, դաշտեր, անտառներ, այգի, որոնք բաւական են անուցանելու 75 գիւղական ընտանիքներ: Մ. Թուրեան գրած է հետեւեալը.— «Ակն քաղաքէն առի քանի մը ընտանիքներ, բայց առկէ, նոր հիմնուած գիւղը հրաւիրեցի մէկ քանի հողագործ աշխատաւորներ՝ ուրիշ տեղէ, օգտագործեցի դրամները, ծանօթութիւնն ու փորձառութիւնը բոլորին, որպէսզի կարենանք, բնական ճամբով, մեր երկրային պէտքերը գոհացնել եւ, բարոյականի միջոցաւ ազնուացնենք մեր հոգիները: Կանչեցի կղերական մը՝ որպէս ուսուցիչ, որ մանչերն ու աղջիկները դաստիարակչական գործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան ոգիով,— որպէսզի անոնք նիւթապէս ու բարոյապէս բարձրանան,— միեւնոյն ատեն նայի եւ վարէ անտառները՝ ըստ մեր նոր ըմբռնումին»:

Նոր գիւղին տուները պէտք է ըլլան առանց զարդի, եւ միակերպ: Հագուստը եւս պէտք է համեստ ըլլայ. յարմար եւ բուրդէ կամ բամպակէ՝ լոկ մարմինը պաշտպանելու համար: Այսպէս են ապրած մեր սրբազան հայրերն ու բարերարները, ինչպէս եւ հին Սպարտացիք եւ փիլիսոփաները: Կերակուրները պէտք է ըլլան պարզ եւ կարելի եղածին չափ բնական վիճակի մէջ: Մենք պէտք է բաւարարուինք մեր աշխատանքով հողէն առնուած բերքերով,— կաթը ոչխարէն, մեղրը՝ մեղուներէն, հացը՝ ցորենէն, պտուղները՝ ծառերէն, ձուկը՝ ծովէն, թռչունները՝ երկինքէն: Այս բոլորը բաւական չե՞ն: Այն ինչ որ առանց պատրաստութեան — ուտելու չի կրնար ըլլալ, կարելի է եփել, իսկ այն ինչ որ կ'ըլլայ՝ պէտք է հում հում ուտել, եւ ոչ թէ ջանանք 1001 տեսակ բաներ պատրաստել»:

Այս պարզութիւնն ու միակերպութիւնը արդիւնքն է նախանձէն եւ երկպառակութիւնէն խոյս տալու ցանկութեան: Աղքատը չի կրնար հարուստին պէս հագուիլ, այդ պատճառաւ, վերջինս պէտք է հագուի պարզ կերպով: Գիւղին վարչութիւնը պէտք է ըլլայ բոլոր անդամներէն ընտրուած չորս անձերու ձեռքը, որոնք նկատուած են ամենալաւ եւ յարգուած անձերը եւ որոնք պիտի յանձնաձեն ամէն բան՝ ի շահ ընդհանուրին եւ անդամներու միջեւ համերաշխութիւնը պահպանելու պիտի ձգտին: Վարիչները պարտաւորութիւնը ունին հաւաքելու օրը օրին տուրքերը, որպէսզի պետութեան հարկահաւաքը չսպասէ, այլ անմիջապէս գոհացում գտնէ, եւ, այդ կերպով, կառավարութեան հանդէպ հաւատարմութեան ապացոյցը տըրուի:

Գիւղին մէջ անգործ մարդ չի կրնար ըլլալ: Բոլորը պարտաւոր են աշխատելու: Գործին ծանրութիւնը պէտք է բաշխուի հաւասարաչափ եւ արդարօրէն: Բնութենէն ուղղակի ստացուած հունձքին եւ աշխատանքով արտադրուածին 10 առ հարիւրը պէտք է տալ Թուրք կառավարութեան, ինչպէս նաեւ մէկ մասը նուիրել Թաղապետութեան, որպէսզի բարերարութիւնը քաջալերուի: Երբ ամէն մէկ ընտանիք կը ստանայ իր պէտքերուն բաւարար արտադրոյթ մը, մնացեալը պէտք է որոշեալ գինով վաճառել, եւ ոչ թէ սպասել որ գինը բարձրանայ եւ չահագործուի ան, որովհետեւ ատիկա կը մնայ մարդկութեան եւ աշխարհի պժգախութիւն կը բերէ»:

Մ. Թուրեանի այս հիմնական սկզբունքները ոչ մէկ արդիւնք չեն տըւած: Առաջին, որովհետեւ, Թուրք կառավարութեան լուծին տակ նման ձեռնարկներ չեն կրնար երկար տեւել, եւ երկրորդ, ինչպէս Սրուանձտեանց կը գրէ, անդամներէն ոմանք չեն հետեւած հիմնադիրին գաղափարներուն — հաւասարութեան եւ համեստութեան: Հիմնադիրին պահանջները — որ ներշնչուած էր խէյալականութենէ — մասնակցողներուն կողմէ անգործադրելի նկատուած են:

Մնաց որ, այդ ձեւի համագործակցականը ամենադժուարինն է՝ բոլոր համագործակցականներէն:

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

ԻԳԱԿԱՆ ՍԵՌԻ ԱՐԺԱՆԻՔԸ

— o —

«Յորժամ մայրն լինի իմաստուն, այրն եւ որդիք նորա եղեն յառաջադէմ, որպէս ասացեալ է, ուր եղեւ կին իմացեալ՝ անդ եղեւ տունն կատարեալ»:

Հին ձեռագիր

«Ուր որ երթամ ինձ շող կ'անես, ուրախ կ'ընես: Զինչ գործ ածեմ ինձ սիրտ կ'անես, կտրին կ'ընես»:

Ձեռագիր

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը անցեալ ամիսներուն, նորէն քննեց իգական սեռի քուէարկութեան խնդիրը, որ վճռի նիւթ ըրած էր անցեալին մէջ քանի մը անգամներ, բայց արդիւնքի մը չէր հասցուցած:

Ֆրանսուհիներու քուէարկութեան խնդիրը, իրենց հանրապետական երկրին մէջ, այս անգամ ալ ակնկալուած յաջողութիւնը դեռ չունեցաւ թէեւ, սակայն մամուլը դարձեալ զբաղեցաւ իգական սեռի արժանիքներով, եւ վեր հանեց անոր այն գեղեցիկ յատկութիւնները, նախախնամական ըմբռնելի շնորհները, որոնք կը կազմեն մեծագոյն եւ լաւագոյն մէկ ուժը ազգային գոյութեան պահպանման, քաղաքակրթութեան յառաջացման, մարդուն ազնուացման եւ բարձրացման, մարդկային ընկերութեան զարգացման ու նրբացման:

Որքով մեծապէս շահեկան եւ հզօրապէս արժէքաւոր այս նիւթին շուրջ, մեր մէջ շատ քիչ բան խօսուած է, հակառակ անոր որ հայ կինը, հայ մարդը թէ իր ընտանիքէն ներս եւ թէ անկէ դուրս Հայուն բարոյականը ոգեւորող ու զայն բարձր պահող ամէնէն մեծ ուժերէն մէկն է եղած դարերէ ի վեր:

Իգական սեռի արժանիքներու, ընտանիք կազմելու բարիքներու մասին մեր ունեցած տգիտութիւնը չէ՞ պատճառը որ այսօր մեր երիտասարդութենէն որոշ մաս մը կ'ալեկոծի շեղումներու մէջ, ու կը մաշի տարուբեր հոսանքներու առջեւ:

Այդ չէ՞ պատճառը որ յաճախ շատերու բերնէն կը լսենք մարդկօրէն այնքան արտառոց, այնքան կոպիտ ու արտայայտութիւններ իգական սեռի հանդէպ, կնոջ հանդէպ, ընտանիքի հանդէպ: Անպայման:

Ուրեմն կ'արժէ խօսիլ քիչ մը, կ'արժէ ճանաչումի քանի մը գծեր տալ գոնէ:

ԻԳԱԿԱՆ ՍԵՌԸ ՀՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեզի ծանօթ մեր պատմութեան մէջ, Շնորհալիէն վերջ Խրիմեան Հայրիկն եղաւ առաջին մարդը, որ լոյս աչքով նայեցաւ հայ ցեղի ընտանեկան սրբութեան, ամուսնական կեանքի բարիքներուն վրայ ու հոն տեսաւ մեր ցեղին ապագան: Ան, հայ ընտանիքի կազմաւորման կեանքին մէջ փնտռեց եւ սիպեց թէ զտու հայ ժողովուրդի ամէնէն հիմնաւոր ու հաստատուն գետինը, ուր կարելի է բարձրացնել ազգային բովանդակ շինուածքը: Այս համոզման ու հաւատքին մէջ, Խրիմեան Հայրիկ իր կեանքի մեծագոյն ուժը նուիրեց. գրեց «Դրախտի ընտանիք»ը, յետոյ աւելցուց նաեւ «Սիրաք ու Սամուէլ» հատորները:

Կնոջ արժանիքին, ընտանիքի կազմաւորման եւ անոր դաստիարակութեան մէջ ու սրբազան դերի մասին, ինչ որ Խրիմեան կը բացատրէ բարոյախօսի մը լաւագոյն կշիռով եւ հայրենասէրի մը ուժեղ շեշտով՝ բացատրուած է ու կը բացատրուի շատ բունակ ընդհանուր ազգերու եւ մարդկութեան մէջ:

Պատմութիւնը ուսումնասիրող բոլոր ժամանակներու գիտութիւնները ընդհանրական գաղափարի համաձայնք են տալէր սա ճշմարտութեան թէ ազգերու կենսունակութեան սաղմը ընտանեկան կեանքի մէջ պահուած է: Որքան բարձր եղած է ազգերու ընտանեկան յարկի մէջ տեսնըւած ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյական զարգացումը, այնքան բարձրօրէն ներկայացած է ընդհանուր պատկերը հին եւ նոր քաղաքակիրթ բոլոր ազգերու մէջ: Ու կինը եղած է միշտ մեծագոյն դերակատարը եւ բացարձակ վարիչը ընտանեկան յարկին:

Եւ իրաւ. որովհետեւ կինն է որ իբրեւ մայր առաջին դրոշմը կը դնէ զաւակներուն գիտակցութեան անդրանիկ շարժումներուն վրայ, անոնց վերելքի հիմնաւոր ուղղութեան նախագիծը կը քաշէ, եւ իբրեւ սէր կը ներշնչէ իր ամուսնոյն, կը հրահրէ ու կը մղէ զայն ծառայութեան կորովին:

Որքան իջնենք պատմութեան խորը, որքան ուշադրութեամբ անցնինք մարդկային կեանքի կոխած հետքերուն վրայէն, որքան ուղղուինք ժամանակի երկարութեան եւ լայնութեան մէջ, վայրենութենէն մինչեւ քաղաքացիական կեանք, յառաջդիմութեան նախաշարժումներէն մինչեւ բարձրագոյն քաղաքակրթութիւն, պիտի գտնենք իգական սեռը: Եւ պիտի համոզուինք որ իրապէս ան է եղած մեծագոյն սնուցանողը, ան է եղած որ թէ իբրեւ զօրութիւն, եւ թէ իբրեւ նպատակ չէնցուցեր է անհատը, տունը, ընտանիքը եւ լեցուցեր է տիեզերքը մարդկային կարողութիւններով:

Չինական մեծ ընտանիքի կազմութեան եւ անոր քաղաքակրթական բարիքներուն դերակատարը միշտ կինն է եղած նոյն իսկ Սիմոն Սիմոնեանցներէն բազմաթիւ տարիներ առաջ: Կոմփիւկիոսի «Մարդիկը կառավարելու արուեստը»ին մէջ շատ բան կայ այս իրողութիւնը հաստատող: Թող որ այդ համեմատ վարդապետը, իր կեանքի բոլոր օրերուն մէջ, ամէնէն վսեմ յարգանքը մայրերուն տուաւ, եւ մնաց մեծագոյն խոնարհողը կիներու կոչումին:

Մայրերու, կիներու արժանիքներու մասին, ինչ որ կը տեսնենք Կոմփիւկիոսի վարդապետութեան մէջ, նոյն գովարանութիւնը կը նշմարենք նաեւ Զրադաշտական գրեթէ բոլոր վարդապետներուն մօտ:

Վերջերս ուսումնասիրուած բազմաթիւ վաւերագիրներ եւ գիտութեանց արժանի իրողութիւններ կան, որոնք կ'ապացուցանեն թէ ասմերական կարգ մը ազգերէն զատ, դեռ ուրիշ շատ ժողովուրդներ, երկար դարերու ընթացքին ապրած են մօր իշխանութեան տակ: Նոյն իսկ կան հեղինակներ, որ կը հաւատան թէ բովանդակ մարդկութիւնը իգական սեռի կառավարութեան բովէն անցուցած է իր նախնական յեղաշրջումները:

Հռոմէացիները իրենց վերջի օրերուն իսկ, դեռ կը շարունակէին տօնել կիներու տօնը: Տարուան առաջին օրը, որ մարտ մէկն էր, տարեդարձն էր նաեւ բոլոր կիներու: Այդ օրը, բարի նկարագրի տէր համարուող կիներու եւ չափահաս աղջիկներու հսկայ Թափօրներ կ'անցնէին պողոտաներէն ու կ'երթային դիցուհիին տաճարները զոհեր մատուցանելու: Զոհերէն վերջ տեղի կ'ունենային ընտանեկան համախմբումներ, հաւաքական խրախճանքներ, ուր, զաւակներ իրենց մայրերուն եւ այրեր իրենց կիներուն նուէրներ կը մատուցանէին: Դարձեալ միեւնոյն օրը, քաղաքներու գլխաւոր հրապարակներուն վրայ, գովարանական ճառերով վեր կը հանէին հանգուցեալ կիներու առաքինութիւնները:

Եւ արդարեւ, ընտանեկան քայքայումներով էր որ կործանեցաւ մեծագոյն Հռոմը:

Հին Յունաստանի մէջ, առաջին մայր քրմուհիին ջերմեռանդ աղօթքին պատասխանն էր որ Գէան, այսինքն երկիր – աստուածուհին, ժայռոտ Պիւթոյի մէկ ճեղքուածքէն բարձրացաւ շոգիի պէս ու խօսեցաւ իր ժողովուրդին: Եւ Պառնաս լերան ստորոտը, ճիշդ այնտեղ, ուր յայտնուեցաւ յիշեալ աստուածուհին, հաստատուեցաւ Դելփեան տաճարը, նուիրական եռոտանին, որուն վրայ բազմող կինը կը ճանչցուէր կեանքի ու գիտութեան խորհրդանիշ: Օձին ու Պիւթոնին անուններն եւ գաղտնիքները իւրացնող իբրեւ ամենագէտ մայր, եւ որ դարերով վարեց Յունաստանի ճակատագիրը Դելփեան քրմուհիներու պատգամներով:

Փիւնիկեցիներուն մէջ մայր չաստուածուհին էր որ կը վայելէր մեծագոյն հանդէսները: Անոր տօնին օրը, որ մեր Աստղիկի տօնին օրն էր, քաղաքներէն եւ աւաններէն Թափօրներ կ'անցնէին փառաբանելով մայրը, կինը: Ու այս մեծաշուք պատիւներուն հանդիսատես ժողովուրդը առատօրէն կը ցանէր բազմազան ծաղիկներ եւ դրամներ անոնց վրայ, ինչպէս այնքան գեղեցիկ կը ներկայացնէ Լուկր–

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

—.—

Աղաւնին կ'երգէր, իսկ մենք բոլորս լուռ ու մունջ մտիկ կ'ընէինք անոր զմայլելի ու Թրթռուն ձայնը: Ձայնը առնելու հարկ չկար այդ լեռնալայրին մէջ: Անոր ձայնին արձագանգները, որ կը լուէին դիմացի լեռներէն ու Շարուկէն, կարծես երկու – երեք հոգի ձայն կ'առնէին, մինչեւ որ Աղաւնին իր կոկորդը քիչ մը հանգչեցնէր ու Թոքերը լաւ մը լեցնէր շունչով, դարձեալ իր հնչեղ ձայնը Թող տալու համար:

Երկու – երեք կողմերէն լսուած արձագանգներն ալ կարծես մէկ – մէկ կենդանի երգողներ էին, ու այնքան անուշ կուգար կը հասնէր մեզի: Եւ Աղաւնին իր ձայնը բանալէ վերջ, մրմունջները ձորերուն մէջ փշուր փշուր կ'անշնչանային:

Աղաւնին այս երկու քառեակը երգելէ վերջ, ձեռքը վար առաւ ականջէն, «ալ հերիք է» է ըսելով, դարձաւ Հայկուշին:

— Հայոց Հայկուշ քուրուկ, բան մըն ալ դուն ըսէ:

Հայկուշը չմերժեց եւ հետեւեալ տաղուածքը արտասանեց.

Աստուածամայր
Լուսոն կամար,
Իս մի տանիր
Խաւար տիվար,
Իմ չար միտքըս
Ինծի մոռցուր,
Բարի միտքըս
Ինծի գիտցուր:
Արժողացը դռնօքն անցուր,
Արքավութեան դուռը ցուս տուր:

Աղաւնին էր, որ կը հրամայէր բոլորիս ալ կարգով: Ստիպուած մենք ալ մէկ – մէկ բան պէտք էր ըսէինք:

— Օսաննա քուրուկ, առաջարկեց Աղաւնին:

Աղաւնում չկար եւ Օվսաննան եւս իր պարտականութիւնը կատարեց.

Սուրբ Կարապետ բարձէ բոլոր,
Ճամբայ ունի օլոր – մոլոր,
Կ'երթայ կուգայ շատ ուխտաւոր,
Թը ձիաւոր, թը ոտաւոր:
Ճամբայ կուտայ ոտաւորին,
Բարեւ կուտայ ձիաւորին:

— Հայոց նէյիմ «սեւ ախպար», ըսելով եւ թեւէն բռնելով ոտքի հանեց մօրեղբայրս՝ Գուրգէնը,— երկուքս ալ «Սեւ Ախպար» կ'անուանէր Աղաւնին:

— Ջիմանցի քեռիկինս հիմա քեզի պատուոր բաներ սորվեցուցած է, Հայոց նէյիմ, պօյիտ մեռնի քուրուկը:

— «Ջիակ – ձիակ»ը ըսե՞մ,— հարցուց ու անմիջապէս սկսաւ.

Ջիակ – ձիակ իս խաղցուր,
Տար պարանին դուռն անցուր,
Պարանը դուռ կու տաշէ,
Խաթունն հակիր կու խաշէ,
Խաթո՛ւն ինծա՛ փայ պահէ:
Օսկի սանդուխնըն դրրեր,
Վա՛յ ծեծեցէք ըն կատուն,
Վա՛յ մի ծեծէք ըն կատուն:
Առիւծը փուտ է փրրընտայ,
Հարսը ջահել է դըրրդըրայ,
Փեսան առեր բուրը վազէ,
Աս ի՞շ կըրակ է մեզ կերէ:

— Ըս անգամ սրրան Գնէլին է,— ձայն տուինք բոլորս միասին:

Գնէլը որ կարծես անհամբեր կը սպասէր իր կարգին, անմիջապէս ոտքի ցատկեց եւ մէկ շունչով՝ «Աղւան Աստուած»ը երգեց:

— Հայոց բան մըն ալ դուն ըսէ, Նարդու քուրուկ, առաջարկեց Աղաւնին. Նարդուհին սկսաւ.

Սուրբ Կարապետ ըմ գնացեր,
Ինկեր ոտատ ըմ քնացեր,
Մուրատ տըւիր չեմ իմացեր:
Մուրատ տըւող Սուրբ Կարապետ,
Դուն անմէնուս մուրատը տուր:

Մենք, աւելի քան 15 հոգի էինք: Ժամանակը ուշ ըլլալով, Աղաւնին առաջարկեց.

— Մէկը՝ որ աղուոր գիտէ «Մեր գեղացիք ի՞նչ են»ը, Թող ըսէ, վերջը երթանք, ալ հերիք է:

Բոլորին աչքերը կեդրոնացան Մասիսի վրայ, որ հարցուց.

— Գեղին վարէ՞ն սկսիմ թէ՝ վերէն:

— Վերէն, վերէն,— ձայնեցինք բոլորս միասին, եւ, ան սկսաւ կարկուտի պէս Թափել.

Կատու կիշող՝ Օվկոնք,
Փոկէ ախլանք՝ Մամկոնք,
Անծեղ կըռնող՝ Տուրկենք,
Հաւ կըլլող՝ Ջէմանենք,
Սըլիկ – մըլիկ՝ Կօշկրենք,
Իշու գողըն՝ Տամարենք,
Շան – փին կիշող՝ Տրնավերենք,
Դանակ սըրող՝ Սրապցիք,
Շատ խեղեքարըն՝ Պայցիք,
Մազէ փալաս՝ Պետենք,
Մազէ չուվան՝ Արզենք...

Մասիս այս յոր՞ջորջումներուն բացատրութիւններն ալ տուաւ, ընդհանուր ծիծաղ պատճառելով: Յետոյ աղաչեցին որ Աղաւնին երգէ «Կանանչ կարմիր վարդին տերեւը»:—

Կանաչ – կարմիր կ'ըլլայ վարդին
տերեւը,
Կըրակըս լեցուցեր սրտիս վերեւը,
Կու մեռնիմ չի կըյես սիրուտ բարեւը,
Գնաց ու կործեցաւ օմրիս արեւը:

— Աղւընի քուրո՛ւկ, ախ մէկ ալ «Ըստըմպօլը», ու ալ հերիք է: Ու վերջին անգամ ըլլալով երգեց նաեւ «Ըստըմպօլ»ը:

Մի զովէք Ըստըմպօլ՝ երկիրը զատ է,
Տախտակը տօշակ է չոր քարը բարձ է,
Վա՛յ ընոր տիրոջը աչքերը լաց է,
Երկու ձեռքն երեսին, մէնտիլը բաց է:

Բաւական ժամանակ խըլած էր մեր այս փոքրիկ հանդէսը, այդ անմահական վայրին մէջ: Արեգուն շուքը հեռացա՛ծ ու հասած էր մինչեւ Խութ – լուին – Կօլը: Մինչեւ արեւը մայր մտնելու ատեն պէտք տուն հասնէինք: Որոշեցինք մեկնիլ: Մենք Կարմրձորէն անցնելով Բաղէն ի վար, իսկ անոնք ալ Խաշակ – Աղբիւրէն անցնելով, Փոսիքն ի վար:

×

Հազիւ կէս ժամ անցած էր, ու անոնք այլ եւս չէին երեւար: Խաշակ – Աղբիւրէն անցնելով, անհետացած էին դէպի գիւղին կողմը: Իսկ մենք տակաւին Կարմրձորու Օրթայի մասն ի վար բամպոս հանելով կը դանդաղէինք, ու կը սպասէինք արեւի մայրամուտին, քիչ յետոյ առաւան մեր որոշումը (առոյա գողնալ) գործադրելու համար:

Վերջապէս երբ հասանք Բաղը, մեր արտին տակի ձորը, արեւը մարը մտած էր արդէն: Բայց տակաւին աւելի քան մէկ ժամ պէտք էր մութն իջնելու համար:

Մենք ալ նստանք բամպոսի «ծընիկ-մընիկ» ընելու համար: Սովորութիւն էր որ դեռ գիւղը չմտած, ծընիկ-մընիկը անգամ մը պիտի կատարէինք բամպոսին պայողներս, տեսնելու համար թէ, ո՞րս աղջիկ եւ ո՞րս մանչ պիտի ունենայինք...

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

տիրոս անուն լարին բանաստեղծը :

Փիւնիկեցիներուն մէջ, այրը, որ եւ է գործի մը յաջողութեան համար, կնոջ աղօթքով ճամբայ կ'ելլէր, ու վերադարձին իր յարգանքը կը ներկայացնէր նուէրով մը :

Փոքր Ասիոյ Թիան նահանգին մէջ, քրմուհիներն էին որ գիտէին ամէն բան : Անոնք էին որ հմայական Սարապանի, բոկիկ ոտքերով կրակներուն վրայէն կ'անցնէին ու չէին այրեր : Անոնք էին որ այս կարգի բազմաթիւ օրինակներով կը սորվեցնէին բոլոր կիներուն ներշնչել իրենց սիրականներն ու զաւակները կեանքի պայքարին դիմանալու համար :

Հնդիկներուն քով, կինն էր որ իրրեւ մայր, կրնար տեղեակ դարձնել իր ընտանիքը թէ ընկերային եւ թէ կրօնական պարտաւորութիւններուն : Ճափոնցիներու մէջ, սկիզբէն ի վեր իգական սեռը դարձած է ամենամեծ յարգանքի առարկան :

Արաբներուն մէջ, իգական սեռը այնքան գովաբանուեցաւ, յարգանքի այն աստիճանին բարձրացաւ որ ժամանակ մը չափազանցութիւն սեպուելով՝ բանադատուեցան արաբ բանաստեղծները չերգելու իգական սեռն ու անոր սէրը : Իսլամական կրօնքի հիմնադիր Մուհամմէտն էր որ նամէհրամի խիստ դրութիւն մը քարոզելով մէկանց վերցուց այդ արգելքը եւ խրախուսեց սիրոյ երգիչները :

Զարմանալի չէ անշուշտ, անոր համար, որ ինք եւս, իր կարողութիւնը արտայայտելու եւ իր հաճոյքը զօրացնելու եւ տարածելու գործին յաջողութեան մէջ մեծ բաժին մը կը պարտի կիներուն, մանաւանդ Հատիճէ Հանըմին եւ Այիշէ գեղեցկուհիին : Առաջինը զինք ասպարէզ նետող, երկրորդը իրրեւ ներշնչող :

Անցեալին մէջ, իգական սեռի հանդէպ ցոյց տրուած պաշտամունքը, յարգանքը, կամ կնոջ հեղինակութեան ուժէ մէկ ազդեցութիւնը կը շարունակուի այսօր ալ բոլոր մարդկութեան մէջ :

Այլանունի փոխանցումով, կամ տարբեր ձեւի տակ, մայրական իշխանութիւն մը կ'ապրի դեռ Հիւսիս. Ամերիկայի կարգ մը բնիկ Հնդիկներուն մէջ, Հարաւ. Ամերիկայի Պրազիլիոյ ընդարձակ շրջապատի Ասօմազ, Վաատն եւ Մանգիւշի ցեղերուն մէջ, Ափրիկէի Հոամարա կամ Հերէրօ եւ Փէշուանա ցեղերու ու մինչեւ Ջամպէզի — Պիհէ բնակչութեան մէջ, Ասիոյ կարգ մը ցեղերու, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի եւայլ ցեղերու մէջ :

Ներկայ քաղաքակիրթ մարդկութեան մէջ, ստուար մաս մը կը պաշտէ դեռ Տիրամայրը իբրեւ արարչածին, իբրեւ լուսածին, իբրեւ տիպար մայր, իբրեւ գթառատ առաջնորդ մը յաւիտենական հանգիստի :

Անցնինք մեր օրերուն :

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ

Քոսթանցայի մէջ

— o —

ՔՈՍԹԱՆՑԱ, 8 ապրիլ.— Թաղ. Խորհուրդը ապրիլ 7ի կիրակի օր ծխական ժողովի հրաւիրած էր, կարգ մը տեղական հարցերու շուրջ խորհրդակցելու եւ որոշում տալու համար : Այս առթիւ կ'ուզէի ուշադրութեան յանձնել քանի մը ուշագրաւ պարագաներ :

Ռումանահայ թեմական կանոնագիրը եւ ընդհանրապէս բոլոր միութեանց կանոնագիրը անդամներուն պարտքի եւ իրաւունքի սահմանները կը ճշդեն որոշ յօդուածով մը — այսինքն — անոնք որ իրենց նիւթական եւ բարոյական պարտականութիւնները չեն կատարեր՝ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքէն կը զրկուին : Կարգ մը ազգայիններ, որպէսզի կարենան մասնակցիլ ծխական ժողովին եւ անցընել քահանային հարցին շուրջ իրենց որոշումը, մետասաներորդ ժամուն քանի մը լեյ նետելով թաղականութեան արկղը, կրցան մասնակցելու, խօսելու, ընտրելու, ընտրուելու իրաւունք ձեռք բերել : Խնդիրը աւելի պարզենք : Թեմական կանոնագիրը եւ Քոսթանցայի թաղականութիւնը երեք տարիէ ի վեր գոյութիւն ունին : Այդ մարդիկը երեք անգամ երեք հարիւր վաթսուն հինգ օրեր չճանչցան ոչ թեմական խորհուրդ ոչ թեմական կանոնագիր, ոչ թաղական խորհուրդ եւ երեք տարի շարունակ խոչընդոտ հանդիսացան թաղ. խորհուրդի գործունէութեան, գործադուլ ըրին, եկեղեցւոյ եւ դպրոցի կարիքներուն չօժանդակեցին ու օր մը, ապրիլ 7ին՝ ինչպէս ըսի — մի քանի լեյ նետելով թաղականութեան սնտուկը, կրցաւ բոլոր իրաւունքներուն տէր դառնալ : Ոչ ոք կրցաւ բացատրել թէ՝ պարտքի եւ իրաւունքի սահմանները այդքան թեթեւ, այդքան քմահաճօրէն չեն ճշդուիր :

Մնաց որ, անոնց այդ գիտակցութեան զարթնումը գգլումի, գգաստութեան ակէն չի բխիր, այլ գերազանցապէս դաւադրական է : Անոնք վաղուց խէթ աչքով կը նայէին տեղւոյս քահանային, որ զարգացած, շրջահայեաց հոգեւորական մըն է, բայց այդ միջնադարեան ագաներուն համակրանքը չէ կրցած վայելել : Երբ համակրանքը կը բացակայի, հակակրանքի երեւոյթները սունկի պէս կը սկսին բուսնիլ : Ունինք շատ աժան, շատ թեթեւ կերպով կրցան պարտադրել թէ երկրորդ քահանայի մը պէտքը զգալի է :

Քահանայական վէճերով զբաղելու երանելի ժամանակները անցած են, բայց գիտեմ որ երկրորդ քահանայի մը պէտքը անհրաժեշտ չէ կարգ մը պատճառներով, որոնց ամենագլխաւորը պիւտճէի հարցն է :

Ազգ. վարժարանի եւ եկեղեցւոյ պիւտճէն տարեկան 4 — 5 հարիւր հազար լէյ գումարի մը կը կարօտի : Գաղութս համատարած եկամուտի աղբիւր չունի : Եկամուտի աղբիւր են դպրոցական տուրքերը, ծխական տուրքը, Բանկալի հասոյթները, եւ տարեկան պարահանդէսը եւ կամաւոր նուէրները : Բոլոր եկող գացող թաղականութիւնները մեծ դժուարութեամբ կրցած են հոգալ այդ պիւտճէն : Նիւթական անձկութեան զոհուեցաւ նոյնիսկ դպրոցին Ե. դասարանը :

Մարդիկ որ՝ տարիներով բացասական դիրք բռնած են ներկայ թաղականութեան գործունէութեան եւ դպրոցի պիւտճէի լրացման դէմ, երկրորդ քահանայի մը պէտքը առաջ քշելով մօտ 50 — 60 հազար լէյ մը կ'ուզեն աւելցնել գաղութիս արդէն ծանր պիւտճէին վրայ : Ցետոյ ո՞րն է անհրաժեշտ, երկրորդ քահանա՞յ մը ունենալ թէ՝ Ե. դասարան մը աւելցնել : Ո՞րն է անհրաժեշտ՝ երկրորդ քահանա՞յ մը ունենալ թէ տարուէ տարի ի հաշիւ պիւտճէին աճող գումարներ պարտք չձգելը : Կա՞յ փաստ որ, մէկ քահանայ մը ունենալով մեռելներ անթաղ մնացած են կամ ծուխերը հոգեւոր մխիթարութենէ զրկուած են : Ոչ մէկ փաստ : Եղածներն ալ կը նմանին միւս փաստերուն քով թէ՝ դպրոցը Ե. դասարանէ զրկուած է, եւ մեր պիւտճէն չենք կարող գոցել, թէ 800 ծուխ ունեցող գաղութս մանկապարտէզ չունի :

Ուրիշ չնաշխարհիկ մտադրութիւն մը : Ազաները կ'ուզեն կարող, զարգացած քահանայ մը ունենալ — թեւ նետելով մինչեւ Անթիլիաս, որպէսզի քահանան ի հարկին վարժարանի մէջ դասեր ալ սորվեցնէ — ի խնայողութիւն պիւտճէի : Կարող, զարգացած եւ ի հարկին դասեր սորվեցնող քահանան, մեր քով, մեր աչքին առջեւ է, հեռուներէն, Անթիլիասէն բերելու պէտք չկայ : Իսկ երբ քահանան դպրոցին կապենք, կը դարմանուի՞ այն վիճակը որ զգալի եղած է երկրորդ քահանայի անհրաժեշտութիւնը :

Ուրեմն ազաներուն գերագոյն մտահոգութիւնն է քահանային դէմ ուրիշ քահանայ մը ունենալ, աւելի ճիշդը իրենց քահանան ունենալ, քօրը լեզուիս տակէն հանեմ — ռամկավար քահանայ մը :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐԻ ՄԸ ՍՐՏԱՌՈՒՉ ԿՈՉԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

— o —

Պէյրութէն ստացանք հետեւեալ կոչը, անգլերէն.—

Սիրելի Հայ բարեկամներ,

Իբրեւ ձեր հին Զուիցերիացի բարեկամը, որ աշխատեր եւ ապրեր է ձեր ժողովրդին համար նախորդ դարէն սկսեալ, նախ 23 տարի Ուրֆայի մէջ, անկէց ի վեր Լիբանանի մէջ, 8000 որբեր Սուրիա բերի հարաւային Թուրքիայէն, պատեհութենէն կ'օգտուիմ այս նամակը գրելու ձեզի :

Դուք կը տեսնէք որ տակաւին կ'աշխատիմ ձեզի համար : Մենք պէտք ունինք ազգային ապաքինարանի մը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հիւծախտէն վարակուած Հայերու համար : Այն բոլոր Հայերը, որոնք Թուրքիայէն Սուրիա եկան, հոս հասան առանց սանթիմի, եւ անկէց ի վեր դեռ չկրցան իրենց տնտեսական հաւասարակշռութիւնը գտնել, այնպէս որ անկարող են արդիական ապաքինարան մը շինելու :

Ուստի կոչ կ'ուղղենք ձեզի, եղբայրներ եւ քոյրեր բոլորդ ի սփիւռս աշխարհի, որ քիչ մը օգնէք մեզի : Մեծ նուէրներ չենք խնդրեր մենք : Մենք գիտենք թէ չունեւորին մէկ սանթիմը որ կը տրուի այսպիսի գործի մը համար, մեծ օրհնութիւն կը բերէ թէ տուողին եւ թէ ստացողին : Մենք գիտենք նաեւ որ ինչպէս ծովը կը լեցուի ջուրի կաթիլներով, այնպէս ալ Լիբանանի մեր Ազգ. Ապաքինարանը պիտի շինուի հազարաւոր պզտիկ նուէրներով : Այսուամենայնիւ, մենք պիտի չընենք Նասրէտտին Հօճային պէս, որ անգամ մը 100 ոսկի փոխ ուզեց տիրոջմէն, բայց եթէ 99 ոսկի տար, չպիտի ընդունէր : Ո՛հ, ոչ, կրնաք տալ նոյն իսկ մէկ սենեակ կամ խոշոր ննջասենեակ մը շինելու չափ : Այդ պարագային, կը խորհինք նուիրատուին անունը արձանագրել պատին վրայ, իբրեւ յաւիտենական յիշատակութիւն :

Արդիական շէնք մը, ինչպէս ծրագրած ենք եւ որուն համար հողը գնուած է արդէն, պիտի արժէ մօտաւորապէս 750,000 Ֆրանք : Սենեակ մը շինելու համար, պէտք ունինք 15,000 Ֆր.ի, իսկ խոշոր ննջասենեակ մը շինելու համար՝ 50,000 Ֆր.ի :

Սիրելի Ֆրանսահայ բարեկամներ, պիտի չուզէի՞ք օգնել մեզի ձեր սանթիմներով, եւ եթէ կարելի է, ձեր ֆրանքներով : Գիտեմ, պիտի ըսէք,— «Այո՛, մենք ալ կ'ուզենք բաժին մը ունենալ այդ Ազգ. Ապաքինարանին մէջ» :

Ուրեմն, կատարեցէք ինչ որ կը բխի ձեր սիրտէն :

Ջերմապէս շնորհակալութիւն յայտնելով ձեր օժանդակութեան համար

Մնամ ձեր Զուիցերիացի անկեղծ բարեկամն ու եղբայրը՝

ԵԱԿՈԲ ՔՈՒՆՑԼԷՐ

վարիչ՝ նոր ապաքինարանի փրօփականտի յանձնախումբին

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԸ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ (յապաղած).— Կ. Խաչի 25ամեակը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ տեղական մասնաճիւղին, մարտ 24ին եկեղեցւոյ սրահին մէջ : Սակաւաթիւ հանդիսականներ միայն ներկայ էին, թէեւ գաղութը միշտ ալ գնահատած է մասնաճիւղին եռանդուն անդամուհիներուն գործունէութիւնը :

Հարիւրի մօտ փոքրիկներ եկած էին Կ. Խաչին շունչով մեծնալու եւ սարքուած հանդէսին փայլ տալու : Արդէն ամբողջ գեղարուեստական բաժինը ներկայացուեցաւ փոքրիկներով : Հանդէսին կը նախագահէր Տիկին Ս. Թոռունեան, որուն բացման խօսքէն վերջ դպրոցի աշակերտները երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը : Եղան արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ : Ներկայացուեցաւ նաեւ փոքր տրամ մը : Մեր փոքրիկները մաքուր առոգանութեամբ եւ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը : Փոքր դադարէ մը վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Պ. Տիգրան Զէքեան, որ մանրամասնօրէն թուեց Կ. Խաչի դերը ազգերու պատմութեան մէջ եւ վեր առաւ մեր Կ. Խաչի կատարած աշխատանքները, շեշտեց թէ ան զօրաւոր ազդակ մըն է Հայը Հայ պահելու, մեր փոքրիկները ձուլման վտանգէն ազատելու : Այս առթիւ յիշեց շարք մը փաստեր :

Կ. Խաչի դպրոցը կը շարունակուի կանոնաւորապէս : Ունի փորձառու ուսուցիչ մը, Պ. Սիսակ, որուն շնորհիւ այսօր փոքրիկները, մեծ յառաջդիմութիւն կատարած են : Ազգ. միութիւնը, որ ցարդ սիրայօժար տրամադրած է եկեղեցւոյ շէնքը, ներկայիս ալ զայն կը պահէ միայն իբրեւ դպրոց, քանի որ ներկայիս քահանայ չունինք : Առանց Ազգ. միութեան գործօն աջակցութեան եւ երկու միութեանց համերաշխ գործակցութեան կարելի չէր դպրոց պահել այս փոքր գաղութին մէջ : Լիայոյս ենք թէ մեր այս փոքր գաղութը օրինակ պիտի դառնայ շատ մը գաղութներու գործակցութեան :

Ինչպէս մինչեւ հիմա, վստահ եմ որ այսուհետեւ ալ Կ. Խաչի եռանդուն անդամուհիները չպիտի ընկրկին որ եւ է խոչընդոտի առջեւ :

Մայրեր եւ քոյրեր, բոլորիդ պարտքըն է աջակցիլ Կ. Խաչին, նոր սերունդին փրկութեան համար :

Ս. Ստեփանեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

ՄԵՐ ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կալաթայի ոստիկանական տեսուչ Իսմայիլ Հաքքը պէյի հետ անհրաժեշտ նախազգուշութիւնները ձեռք առնելէ վերջ, ոստիկանի պաշտօնական համազգեստ հագայ, գլխուս դրի ֆալփաք մը, գացի սալոնին ապակեփեղկով նրբանցքը, ուրկէ կ'անցնէին ճամբորդները, արձանագրել տալու համար իրենց անցագիրները : Այդտեղ սպասեցի Վլատիմիրի եւ Շաւարշ Միսաքեանի գալստեան : Ըստ մեր որոշման, Վլատիմիր, սալոն եկած ժամանակ, անցագիրը վիզէ ընելու նպատակով պիտի գար այն կիշէն, ուր կը գտնուէի ես, եւ ինծի պիտի տար սէյեահաթ վարաքասըն ու փասփորը որպէսզի ես կատարեմ արձանագրութիւնը : Առաջուընէ այսպէս կարգադրած էինք :

Ձեռքս գրիչ մը եւ թուղթ մը, կը սպասեմ :

ՎԼԱՏԻՄԻՐԻ ՀԵՏ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Ժամը 2.30ին, Վլատիմիր սալոնէն ներս մտաւ Շաւարշին հետ : Ուղղակի եկաւ կանգնեցաւ իմ կիշէիս առջեւ.

— Բարե՛ւ, էֆէնտի : Մենք նորէն Վառնա կ'երթանք : Այս անգամ հետս կը տանիմ քեռորդիս : Արձանագրէ նայիմ քեռորդիիս անցագիրը : Այս անգամ ես ալ կ'երթամ :

— Վլատիմիր էֆէնտի, երէկ նոր հրաման մը ստացանք : Մեզի կը հրահանգուի, որ այսուհետեւ դեսպանատան եւ հիւպատոսարանի մարդոցմէ եւս սէյեահաթ վարաքասը (արտօնագիր) պահանջենք : Թէեւ քեզ այստեղ բոլորս կը ճանչնանք, բայց եւ այնպէս դուն եւս սէյեահաթ վարաքասը պարտաւոր ես ունենալ :

— Ես ամէն ժամանակ կը ճամբորդեմ, եւ ձեզմէ ոչ ոք ինծմէ սէյեահաթ վարաքասը պահանջած է մինչեւ այժմ : Հիմա շոգենաւն ալ ճամբայ պիտի ելլէ, կ'ուզէք որ հո՞ս մնամ :

— Թաղային ոստիկանական բոլոր տեսուչներն ալ կը ճանչնան քեզ : Դիմացն է Կալաթայի ոստիկանական տեսչութեան պաշտօնատունը : Շուտ գնա, սէյեահաթ վարաքասը մը առ եւ այնպէս եկուր : Քեզի համար 5 վայրկեանի գործ է այս :

— Եթէ այդպէս է, քեռորդիս քիչ մը թող սպասէ այստեղ : Ես երթամ Կալաթայի ոստիկանական տեսչութեան պաշտօնատունէն սէյեահաթ վարաքասըն առնեմ ու գամ :

Ցետոյ Շաւարշին դարձաւ եւ ըսաւ.

— Մինչեւ հիմա ինծմէ սէյեահաթ վարաքասը չէին պահանջեր : Նոր հրաման տուեր է, ինծմէ ալ կը պահանջեն : Կալաթայի ոստիկանական տեսչութիւնը մօտիկ է, երթամ առնեմ, շուտով կը վերադառնամ :

Ու մեկնեցաւ :

«ՎՐԱԴ ՈՍԿԻ ՈՒՆԻ՞Ս»

Որոշած ըլլալով Շաւարշը ձերբակալել, եւ որպէսզի ձերբակալութեան ժամանակ Վլատիմիր բացակայ գտնուի, առաջուընէ պատրաստուած փլան մըն էր այս :

Երբ Վլատիմիր դուրս ելաւ, Շաւարշի ըսի.

— Կոմիսէր Տիմիթրի, Թուրքերէն գիտէ՞ք :

Ձեռքը ականջին ետեւ դրաւ, դժուար եւ ցած ձայնով մը ըսաւ թէ ականջը ծանր կը լսէ եւ խնդրեց որ բարձր խօսիլ :

Ըսի.

— Թուրքիայէն արտասահման ոսկի տանիլը արգիլուած ըլլալով, ճամբորդները պէտք է խուզարկենք, ձեզ ալ պիտի խուզարկենք : Բայց որովհետեւ դուք Վլատիմիրին քեռորդին էք, ամօթ է ձեզ այստեղ խուզարկել : Ոստիկանական տեսուչ պէյին գրասենեակը երթանք, այնտեղ կը խուզարկենք ըստ օրէնքի : Մինչեւ այդ քննութիւնը, կոմիսէրին Վլատիմիրն ալ կուգայ եւ անմիջապէս շոգենաւ կը նստիք : Եթէ ձեր վրայ ոսկի ունիք, տուէք եւ թղթադրամի վերածենք :

Պատասխանեց թէ ոսկի չունի վրան : Այն ատեն զինք առաջնորդեցի դէպի Կալաթայի ոստիկանական տեսչութիւն :

ԵՐԲ ՄԱՏՆԵՐՈՒՆ «ԲԻԼԷՖՋԷ»

ԱՆՑՈՒՑԻ, ՇՈՒԱՐԵՑԱՒ ...

Իսմայիլ Հաքքը պէյ, զգուշութեան համար, առաջուընէ կիսովին իջեցուցեր էր երկու պատուհաններու վարագոյրները՝ հեռուէն տեսած նշանին վրայ իմանալով Շաւարշին գալը : Երբ իր գրասենեակէն ներս մտանք, ոստիկանական տեսուչն ու ոստիկանապետը, որոնք նստեր էին երկու պատուհաններուն առջեւ դրուած բազկաթոռներու վրայ, անմիջապէս իջեցուցին վարագոյրները :

Ոսկի փնտռելու պատրուակով, մէկ վայրկեանի մէջ Շաւարշի մատներուն անցուցի ձեռնակապ մը, զոր յատկապէս կը պահէի քովս : Շաւարշ շուարեցաւ այս յանկարծական ձերբակալութենէն : Նստեցուցինք աթոռի մը վրայ :

«ԻՐԱ՞Ւ ԻՆՔՆ ԻՍԿ Է»

Հետախօսով Բէչատ պէյի հաղորդեցի Շաւարշի ձերբակալութիւնը : Բէչատ պէյ նախ չուզեց հաւատալ : «Իրա՞ւ ինքն իսկ է, սխալ չըլլա՛յ» կը հարցնէր :

Վստահեցուցի զինք : Այն ատեն Բէչատ պէյ հրամայեց կառքով փոխադրել ոստիկանական կեդրոն : Իսկ ես խնդրեցի, որ «քիչ մը ժամանակ անցնի, որպէսզի դրսի իրեն հետեւողները շոգենաւը ճամբայ ելլելէ վերջ հեռանան երթան, անկէ վերջը կառքով կը բերենք» : Համաձայն գտնուեցաւ : Շոգենաւը ճամբայ ելլելէ երկար ժամանակ վերջ, Շաւարշը գոց կառքով մը կեդրոն փոխադրեցինք :

ԵՐԿՈՒ ՏԵՏՐԱԿ, ՄԷԿ ԱՏՐՃԱՆԱԿ ...

Երբ Շաւարշ, Պուլկարիա փախելու նպատակով, Վլատիմիրի հետ սալոն կուգայ, անոր կը յանձնէ ամերիկեան օթոմաթիք ատրճանակ մը, Քոլթ, ինչպէս նաեւ գրպանի երկու կարեւոր տետրակ, սեւ կողքով :

(4)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նազարը պատմեց, թէ նրան տուել էին մի աղջիկ, որ տանէ, անտառում «անհետացնէ», բայց աղջկայ հետ ինքն էլ անհետացաւ :

— Աղջիկը գեղեցի՞կ էր, հարցրեց քաւոր Պետրոսը :

— Գեղեցիկ էր :

— Իսկ տղան երիտասա՞րդ էր :

— Երիտասարդ էր :

— Այսպիսի գործը երիտասարդին չեն յանձնում, շատ հասկանալի է, որ երկուսն էլ հաշտուել են միմեանց հետ եւ հեռացել են մի գիւղ որտեղ :

— Մենք արդէն մարդիկ ուղարկեցինք նրանց որոնելու, պատասխանեց Նազարը :

— Ի զուր, պէտք էր նրանց թողնել իրանց քէֆին, ինչ որ ուզում են թող անեն :

Նազարը ասաց, կան ուրիշ պատճառներ, որ այդ անցքը խիստ վտանգաւոր են դարձնում, եւ խոստացաւ, որ այդ պատճառների մասին յետոյ կը խօսէ քաւոր Պետրոսի հետ : Իսկ մենք ճանապարհից նոր եկած լինելով, եւ մանաւանդ ճաշի ժամանակ լինելով, այժմ սկսեցին հոգ տանել մեր հանգստութեան մասին :

Մեր ձիաները եւ սայլակը տեղաւորեցին՝ ես ինքս էլ չհասկացայ թէ որտեղ. երեւում էր, անտառի մէջ ուրիշ խորշեր եւս ունէին : Մեր իրեղէնները բերեցին խրճիթը : Ճաշի սեղանը արդէն պատրաստ էր : Ամէնքը բոլորեցին սեղանի շուրջը, մեզ ամենապատուաւոր տեղը տալով : Չնայելով, որ նրանք բնակւում էին մի այնպիսի առանձնացած տեղում, լեռների մէջ, անտառների խորքում, բայց սեղանի վրայ յայտնուեցան այնպիսի ուտելիքներ եւ այնպիսի ըմպելիքներ, որ այդ կողմերում հազուագիւտ էին : Երեւում էր, որ քաղաքների հետ խիստ յաճախ յարաբերութիւններ ունէին :

Խօսակցութիւնը սկզբում, ըմպելիքների զաւաթների համեմատ, հետզհետէ կենդանանում էր զանազան հանաքներով եւ զուարճախօսութիւններով : Բայց գնալով աւելի լուրջ կերպարանք ստացաւ, երբ նրանք սկսեցին հարցնել իրանց հայրենիքի եւ ընտանիքների մասին : Մենք Պարսկաստանից աւելի յետոյ դուրս եկած լինելով, քան թէ նրանք, ունէինք շատ նորութիւններ նրանց համար :

— Մեր Մկրտիչը մեծացե՞լ է, հարցնում էր մէկը : Մկրտիչը հարցնողի որդին էր, որին օրօրոցի մէջ թողնելով, հայրը հեռացել էր հայրենի երկրից, եւ այն օրից ապրում էր պանդխտութեան մէջ :

— Մկրտիչը այժմ պսակուած է, երեխայ ունի, պատասխանում է քաւոր Պետրոսը :

Հայրը ուրախանում է :

— Մայրս խօ շատ չի՞ պառաւել, հարցնում է մի ուրիշը :

— Մայրդ կեանքը քեզ բաշխեց. արդէն եօթներորդ տարին է, որ պառկած է հողի տակ :

Որդին տխրում է : Մի քանի ձայներ կրկնում են՝ «Աստուած հոգին լուսաւորեսցէ» ... :

— Մեր Խաչօի աղջիկը ի՞նչ է անում, հարցնում է մի այլը :

Դա իր կնոջ մասին է հարցնում :

— Խաչօի աղջիկը հիմա ուրիշ մարդու է գնացել :

— Ի՞նչպէս, գոչում է զարմացած ամուսինը :

— Ձե՞ս հասկանում : Երկար սպասեց քեզ, ոչ լուր ստացաւ, ոչ փող ստացաւ, վերջը յուսահատուելով, պսակուեցաւ ուրիշ մարդու հետ :

Դժբախտ ամուսինը արձակում է խորին հառաչանք եւ լռում է ... :

Մեր Արեգնազը ի՞նչ է անում, հարցնում է մի ուրիշը իր դստեր մասին :

— Արեգնազին Թուրքերը փախցրին :

— Ախ, քոռանամ ես ... բացականչում է հայրը :

— Երեւի, շատ գեղեցիկ աղջիկ էր դարձել, հարցնում են միւսները :

— Տգեղին չեն փախցնի, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը :

— Իր նմանը չկար մեր գիւղում, մէջ մտայ ես :

— Իսկ մեր Գասպարը, հարցնում է մէկը իր եղբօր մասին :

— Նա հիմա գիւղի քահանան է :

— Մեր այգու խնձորենիները լաւ բերք տալի՞ս են, հարցնում է քահանայի եղբայրը :

— Բերքը լաւ է, բայց պտուղը օտարն է ուտում :

— Ի՞նչպէս :

— Քո պարտքերի փոխարէն տիրեցին :

— Ափսոս, այն խնձորենիները ես իմ ձեռքով էի տնկել, հէնց այն տարում, երբ հեռացայ մեր երկրից :

Խօսակցութիւնը ընտանեկան անցքերից անցաւ աւելի հասարակական գործերի վրայ :

— Գիւղի տանուտէրը ո՞վ է հիմա :

— Աղախանը :

— Այն քօռ անիրաւը դեռ գիւղը քանդո՞ւմ է :

— Բոլորը տանջուած են նրա ձեռքից :

— Երկրի կառավարիչը ո՞վ է :

— Ն... խանը :

— Անիծածը կաշառքից չի կշտանում ... :

— Մենք էլ նրա համար ենք վաստակում ... :

— Փողի տոկոսը քանի՞սի է :

— Թումանին ամիսը մէկ կռան :

Վերջին խօսքը սարսափ ձգեց շատերի վրայ : Նրանք այնպիսի ծանր տոկոսներով պարտքեր ունէին իրանց հայրենիքում : Ամուսնի պարտամուրհակը կնոջը փոխել էին տալիս, եւ ամէն տարի տոկոսը բարդւում էր դրամագլխի վրայ : Վաշխառուն հարստահարում էր դրանց, իսկ դրանք հարստահարում էին անմեղ, միամիտ մարդիկներին :

Ընդհատուած խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ :

— Լուսին ի՞նչ է անում :

Դա մեր գիւղի նշանաւոր գեղեցկուհիներից մէկն էր :

— Նա հիմա լաւ բաղար ունի ... պատասխանեցի ես :

— Ի՞նչպէս :

— Ձե՞ս հասկանում ...

— Ամօթ նրա տղամարդին, մի այնպիսի սիրուն կնոջը կարելի՞ է տասն տարիներով անտէր եւ քաղցած թողնել, ասաց նրանցից մէկը :

(Շար.)

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանային վարչութիւնը մասնակցելով Ապրիլ 11-24ի սգահանդէսին, փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրէ Զ. Ո. Միութեան :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ Չ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵ՛ԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Salle GAVEAUի ՄԷՋ — **45, Rue La Boëtie**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԳԼԽԱՊԵՏ ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ (հայ բանակի սպաներէն)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ արտասանութիւն: Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ արտասանութիւն: ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԿ՝ թաւջութակ, Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Փ. ՊԱԺԷՕ, haubois (թաւսրինգ), Օփերայէն: Ժ. ԺԻԼ՝ երգեհոն (orgue) Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ՝ երգ:

Կը մասնակցի նաեւ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագախումբ մը, բաղկացած Փարիզի պետական երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, կը նուագէ մահերգներ եւ հայ հոգեւոր երգեր:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը ճիշդ 8.30ին: Տախսերու ժամանակցութեան համար 5 եւ 3 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալօն Մազընոյի շքեղ սրահին մէջ 88 - 90 Rue d'Aubagne

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. **ՎԱՀԱՆ ԹՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ.** ՏԻԿ. **Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ** ԵՒ **ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ, ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԳԱՏԷՀՃԵԱՆ և Չ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Goblinsի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ քաղաքական կազմակերպութիւնները մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

Գաւառ

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.45ին, ընկեր Չիլինկիրեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներէն կը խնդրուի անդամատետրերը միասին բերել:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըվազը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանը:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ

Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր ճաշ — աժան պիւֆէ Մուտք 10 Ֆր.:

թուին, այդ ծրագրին մէջ որոշուած նպատակին հասնելու համար, յանուն խաղաղութեան ամրապնդման:

3.— Նկատելով որ միջազգային յանձնառութեանց միակողմանի դրժումը կրնայ վտանգել բուն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը, իբրեւ հաստատութիւն մը որ պաշտօն ունի ապահովելու խաղաղութիւնը եւ կազմակերպելու ապահովութիւնը,

Խորհուրդը կ'որոշէ.—

Թէ այդպիսի դրժում մը պիտի հարկադրէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները բոլոր նպատակայարմար միջոցները ձեռք առնել, ուխտի սահմաններուն մէջ, երբ խնդիրը կը վերաբերի այնպիսի յանձնառութեանց որոնք կապ ունին ժողովուրդներու ապահովութեան եւ խաղաղութեան պահպանման հետ, Եւրոպայի մէջ:

Պաշտօն կը յանձնէ մասնաւոր յանձնախումբի մը, այս առթիւ առաջարկել տրամադրութիւններ որոնք աւելի ազդու պիտի դարձնեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը հաւաքական ապահովութեան կազմակերպութեան համար, եւ մասնաւորապէս ճշդել այն տնտեսական եւ սեղանաւորական միջոցները որ կրնան ձեռք առնուիլ, երբ, այսուհետեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ կամ ոչ անդամ պետութիւն մը վտանգէ խաղաղութիւնը, միակողմանի դրժելով իր միջազգային պարտաւորութիւնները:

Բանաձեւին ընթերցումէն յետոյ, հաւանութիւն յայտնեցին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները: Կարգ մը վերապահումներ յայտնեց Լեհաստանի ներկայացուցիչը: Վարանոտ ընթացք մը բռնեցին Սպանիա եւ Տանըմարքա: Իսկ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչը ջերմապէս պաշտպանեց բանաձեւը: Լեհերը ի վերջոյ տեղի տուին, մանաւանդ որ Պ. Լաւալ Վարշաւա պիտի երթայ երկուշաբթի օր: Այս առթիւ Լաւալ հաւատիքներ տուաւ Պ. Լիթվինովի, Փրանքեւռուս դաշինքին ստորագրութեան համար:

Թուրքիոյ պահանջքն ալ բացուեցաւ

Գերմանիոյ վերազինման առթիւ, հիմա որ Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Աւստրիոյ վերազինման խնդիրն ալ սեղանի վրայ դրուած է, Թուրքիա սրած է ախորժակը: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Էնկիւրի պիտի օգտուի առիթէն, պահանջելով որ ջնջուին Լօզանի դաշնագրով հաստատուած արգելքները եւ ինք իրաւունք ունենայ վերազինելու Տարտանէլը, ինչպէս եւ աւելցնելու Զօրլուի, Էտիրնէի եւ Պոլսոյ պահակազօրքը: Իրազեկներ կը կարծեն որ եթէ Պուլկարիոյ վերազինումը արտօնուի, պատճառ չկայ մերժելու Թուրքիոյ պահանջը: Անգլիոյ մէջ կը կարծեն թէ՝ նկատի առնելով օդանաւային ուժի զօրացումը, Տարտանէլի ապազինման խնդիրը մեծապէս կորսնցուցած է իր արժէքը, քանի որ կարելի է մէկ ժամէն ական տեղաւորել: Կը թուի թէ Անգլիա աւելի բարեացակամ դիրք պիտի բռնէ այս անգամ, երբ խնդիրը սեղանի վրայ դրուի:

Միւս կողմէ, կը ծանուցուի թէ արեւելեան Միջերկրականի դաշինք մը կնքելու համար խորհրդակցութիւններ կատարուած են Իտալիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս ծրագրին նախաձեռնութիւնը առանձնած էր Իտալիա, բայց Թուրքիա գոհ չէր երեւար, տարակելով թէ Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա դուրս ձգուած են: Այժմ կը հաւատեն թէ Իտալիա հաւանած է այդ երկու պետութեանց մասնակցութեան, պայմանաւ որ Պուլկարիա եւ Ալպանիա եւս միանան:

25,000 աքսորականներ Լենինկրատէն

«Նիւ Եորք Հերըլտ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, ապրիլ 16 թուականով.— Առ նուազն 25,000 հոգի Սիպերիա կամ ուրիշ հեռաւոր շրջաններ աքսորուած են Լէնինկրատէն, անցեալ ամսուան մաքրագործումէն ի վեր: Այս կարաւաններուն մէջ կը գտնուին աքսորականներուն ընտանիքները: Կ'ըսուի թէ բուն թիւը շատ աւելի մեծ է: Խորհրդային մամուլը մարտ 19ին կը ծանուցանէր միայն 1074 երեւելիներու աքսորը, իսկ անկէ ի վեր լուռ կը մնայ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ մը կատարուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանի կեդրոնին վրայ: Երկու կարեւոր անձեր ձերբակալուեցան իբրեւ գող:

«Փոփիւլէռ» կ'ըսէ թէ յարձակումը սարքուած էր Հրեղէն Խաչի կազմակերպութեան կողմէ:

ՀԱՅՐԻՆ ԳԻՆԸ երկու սու պիտի զեղչուի Սէնի նահանգին մէջ, ապրիլ 21էն սկսեալ:

ԾԱԽՈՒ Է

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառով ծախու է խանութ մը Վալանսի մէջ: Կը գտնուի հայկական թաղին մօտ, ներկայիս իր յաճախորդները կը բաղկանան մասնաւորաբար Ֆրանսացիներէ, այնպէս որ գործառնութիւնը պիտի կրկնապատկուի անմիջապէս:

Տեղեկութեանց համար դիմել՝ Յառաջի վարչութեան:

ԸՆԿԵՐ-ԶԱՄԱԿՈԱԿԱՆ ԶԱԽԱՔՈՅԹ ՋԱՅԿԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Վիէնի Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8էն մինչեւ 12,

Հ. Յ. Դ.ի Խաժակ Ակումբին մէջ

Կը հրաւիրուին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեծ-Նոր գիւղի Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Թագուհի Պեաիկեանի, իր ազգականներուն եւ պարագաներուն՝ (Փարիզ, Լիոն, Պուլկարիա եւն.) Մեծ Նոր գիւղացի ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ ղառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Վերսայլի հիւանդանոցին մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ձեռքէ պիտի ելլէ խանութ մը Վալանսի մէջ, աւելի յարմար՝ հայ ղեղագործի մը կամ հաշխօս ղեղագործի մը: Տեղեկութեանց համար դիմել Յառաջի:

Կ'ՈՒՋՈՒԻՆ

Կ'ՈՒՋՈՒԻ ԴԵՐՁԱԿԻ օգնական գործաւոր մը: Դիմել Պ. Մինասեանի, 80, Rue Rochechouart, *մէթրօ՝* Anvers.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆԻՒԹԵՐ ՈՒՂԱՐԿԵԼ՝ ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 19 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԱԹԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2784

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ԻՍԿ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆՔ ՄԵՆՔ

Երէկ պարզեցինք Երեւանի քար լռութիւնը, ոչ թէ «զանգուածային» ներգաղթի, այլ սահմանափակ ձեռնարկի մը մասին, իբրեւ հրատապ խնդիր:

Արդ, այս կացութեան մէջ, մենք ալ չունի՞նք մեղքեր, իբրեւ Հայկական Արտասահման:

Ուրիշ խօսքով, կրնա՞նք նակատաբաց արդարացնել բոլոր իրաւասու իշխանութեանց եւ կազմակերպութեանց վարած քաղաքականութիւնը:

Սիրտ չունինք գրադելու գոյնզգոյն «Հայաստանասէր»ներու շռայլաբանութիւններով:

Դեռ անցեալ օր, անոնց ամէնէն թթուն, Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, կ'ողբա՛ր խմբագրական սիւնակէն.

— «... Եթէ չորս տարիէ ասդին բոլոր խօսուածներուն եւ գրուածներուն ճըգործնական արդիւնքը մէկտեղենք եւ Թուանշանի վերածենք, կ'ունենանք ճըշմ բան մը, որ մեր «ազգային արժանապատուութեան» համար շատ աւելի վիրաւորական է, քան «ժը Սիլի Փառթու»ի մը մէջ հրատարակուած յօդուած մը»: (Արեւ, 26 մարտ):

Իսկ Բարեգործականը, որ պաշտօնական հովանաւորն է ամբողջ շփոթուքին, իր ապրիլ 13ի գեկոյցին մէջ, թուելով իր ընծայած աջակցութեանց գումարները, ցաւով կը խոստովանէր թէ «Ներգաղթի եւ բնակարանի ֆոնտի հանգանակութիւնը բաղդատմամբ գործին բացառիկ կարեւորութեան ցայսօր գոհացուցիչ արդիւնք մը չէ տուած»:

Եթէ Բարեգործականի դիւանը վարժուած ըլլար սեթեւեթները մէկդի դնելու եւ աւելի բաց խօսելու, կրնար առանց վերապահութեան խոստովանիլ թէ՝ արդիւնքը եղաւ պատկերազարդ խայտառակութիւն: կատարեալ ֆիասքօ — ոչ իսկ 200,000 ֆրանք, երկու տարուան ընթացքին:

Բայց, մեր ըսելիքը այս չէր:

Կ'ուզէինք հաստատել թէ՝ Հայկական Արտասահմանը չունի որոշ գիծ եւ կազմակերպուած դիրք՝ այս կենսական հարցին, Ներգաղթի մասին:

Եւ այս՝ իբրեւ հետեւանք իր պաշտօնական մարմիններուն կամ իրաւասու կազմակերպութեանց վարանոտ, գլխիկոր եւ անկապ գործունէութեան:

Մէկ խօսքով, չունինք տիրական կերպարանք՝ Երեւանի հանդէպ:

Ինչպէս աղերսագիրներ կը ներկայացնենք հիւրընկալ պետութեանց վարիչներուն, նոյն ձեւով ալ կը մատուցանենք մեր բարեխնա՛մ կառավարութեան:

Աչքի առջեւ բերէք ամէնէն զօրաւոր Միութեան, Բարեգործականի ձեռնարկները ու գեկոյցները, եւ պիտի համոզուիք առանց վերապահութեան:

Ի հարկին կարելի է ապացուցանել թէ՝ շատ աւելի դառնացած, պահանջկոտ կ'երեւանք այս կամ այն օտար կառավարութեան, քան Երեւանի հանդէպ:

Ամբողջ եղածը՝ աղերսագիր մատուցանելու ձեւակերպութիւն մըն է: Շընորհընկալի նկուն հոգաբանութիւն մը, որ ամէն բանէ առաջ արգահատելի տպաւորութիւն կը գործէ Երեւանի մէջ:

Մանաւանդ Երեւանի մէջ, ուր այնքան ծաղկած է «իշխանաւոր»ի մեծամտութիւնը, հակառակ «ընկեր»ի եւ ընկերվարականի ցուցադրական ծեքծեքումներուն:

Ըսել չենք ուզեր թէ կոպիտ ապդարարութիւններ կամ բուռն կանչեր պէտք է արձակուին:

Ամէն առաջարկ եւ խնդրանք իրենց պաշտօնական բառագիտութիւնն ու կանոնները ունին:

Մեր մատնանշածը այն է որ՝ ձայները ու ձեւերը չափազանց նուաստ են. ժողովրդական բառով՝ «կամացուկ»:

Անոնք ոչ շեշտ ունին, ոչ գոյն, ոչ ալ, մանաւանդ, ազդու, լայնօրէն պատնառաբանուած բովանդակութիւն:

Յետոյ, դիմումները կը կատարուին մասնակի.— Օր մը՝ Բարեգործականի միջոցաւ, ուրիշ անգամ՝ Հօկի նախաձեռնութեամբ:

Մինչդեռ, տագնապին խորութիւնն իսկ պիտի մղէր ներկայանալ Հայկական Արտասահմանի ամբողջ կերպարանքով, պարտականութեան եւ իրաւունքի պայծառ եւ հասուն գիտակցութեամբ:

Շ.

Գերմանացիներու վրդովումը

»»»··«««

Աւելորդ է ըսել թէ պարտաւորիչ բանաձեւին միաձայն քուէարկութիւնը մեծ վրդովում պատճառեց ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ իր երեսին նետուած ձեռնոց մը: Այս պայմաններուն մէջ, անկարելի կը համարուի որ եւ է բանակցութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան վերադառնալու համար: Թէեւ պաշտօնական շրջանակներու համար անակնկալ մը չէր այս ելքը, բայց հանրային կարծիքը խորապէս ազդուեցաւ, որովհետեւ մամուլի հրատարակութիւններէն կը հետեւէր թէ գոնէ քանի մը պետութիւններ պիտի ընդդիմանան կամ ձեռնպահ պիտի մնան, կոտրելով բանաձեւին բարոյական արժէքը:

Այժմ ամէնէն կարեւոր հարցը այն է թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ Հիթլէր: ՇԱՏԵՐ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ «ԱՌԱՋՆՈՐԴ»Ը ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՋԵՂԵԱԼ ՊԻՏԻ ՀՌՉԱԿԷ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ: Ուրիշներ կ'ըսեն թէ ԵՏ ՊԻՏԻ ԿԱՆՉԷ ԼՈՆՏՈՆԻ, ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ՊԻՏԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ԹԷ ԹՈՅԼ ՉՊԻՏԻ ՏԱՅ ՈՐ ԵՒ Է ՆՈՐ ԿԱՇԿԱՆԴՈՒՄ ԻՐ ՎԵՀԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ, մէջն ըլլալով Հռենոսի շրջանին ապազինումը: Ուրիշ գերոյցի մը համաձայն, Հիթլէր նոր հանրաքուէ մը պիտի սարքէ, Գերմանիոյ ժողովուրդին հաւանութեան ենթարկելու համար պարտաւորիչ վճռին առնչուած խնդիրները, մէջն ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան վերադառնալու հարցը:

Արտաքին նախարարութեան օրկանը կը խոստովանի թէ Գերմանիա կը գտնուի «ծանր անձկութեանց առջեւ»: Ամբողջ մամուլը ուժգնօրէն կը քննադատէ բանաձեւը եւ անոր քուէարկութեան եղանակը: Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ Գերմանիա չպիտի ընդունի տրուած վճիռը, քանի որ մեծ պետութիւնները իրենք ինքնակոչ դատաւորներն եղան իրենց իսկ դատին: Այս առթիւ, թերթերը սուր սլաքներ կ'արձակեն բոլոր քուէարկող պետութեանց դէմ, լռութիւն պահելով Լեհաստանի մասին: Սակարանի օրկանը երեւան հանելով «Ժընեւի որոշումներուն սնոտիութիւնը», գրել կուտայ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը անգամ մը եւս ինքզինքը պահակ հռչակեց Վերսայլի դաշնագրին: «Լօքալ Անցայկէր» կը գրէ.— «Նորէն, պատմական պահու մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը վրիպեցաւ իր պարտականութեան մէջ: Նոր Գերմանիան տրամադիր չէ ընդունելու անարդարութիւնը եւ բռնութիւնը՝ իբրեւ հիմք միջազգային բանակցութեանց»: Իսկ «Պէրլինէր Թակէպլաթ» կ'ազդարարէ,— «Գերմանիա չի կրնար թոյլ տալ որ արտաւորուի իբրեւ դատապարտուած կալանաւոր մը: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա չի կրնար այդ վիճակով բանակցութեան մտնել միւս պետութեանց հետ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՂ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Թուրքիոյ ներկայացուցիչը առիթէն կ'օգտուի Տարտանէլի վերազինումը պահանջելու համար

ԿԱՐՄԻՐ ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ՃԵՐՄԱԿ ՃԱՌԸ

Չորեքշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց այն բանաձեւը որով կը դատապարտուի դաշնագիրներու միակողմանի դրժումը եւ պատիժներ կը նախատեսուին յառաջիկային համար (բանաձեւը ամբողջութեամբ հրատարակած էինք երէկ): Բանաձեւը քուէարկեցին 13 պետութեանց ներկայացուցիչները: Ձեռնպահ մնաց միայն Տանըմարքայի պատուիրակը: Ձեռնպահութիւնը նկատի չառնելով, քուէարկութիւնը կը դառնայ միաձայն:

Այս ելքը, որ մեծ յաղթանակ մը կը համարուի Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Պ. Լավալի համար, բնականաբար խոր դայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ, ինչպէս պիտի կարդաք քիչ յետոյ:

Ամփոփենք օրուան անցուդարձը:

Բանաձեւին ընթերցումէն յետոյ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լիթվինով, Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը: Մէկդի դնելով սաւառնող թեւերը, Պ. Լիթվինով խօսեցաւ դիւանագիտական, բուն բանաձեւին ճախրանքները, Պ. Լիթվինով խօսեցաւ, քաղցենի ճառ մը: Հաստատեց թէ Գերմանիոյ մարտ 16ի որոշումը կողոպուտ է միջազգային դաշնագիրներու, այն ալ պետութեան մը կողմէ որ տակաւին անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան: Խ. Միութիւնը, անկախ կերպով, կը կարծէ թէ բոլոր պետութիւնները Վերսայլի դաշնագրին հանդէպ բռնած դիրքէն, իրենց ապահովութիւնը, հաւասար իրաւունք ունին ամրապնդելու, բայց պայմանաւ որ այդ սպառազինումը ուղղուած չըլլայ ուրիշներու դէմ: Պատճառներ նետուած միայն պաշտպանողական նպատակ: «Ի՞նչ ընենք, եթէ պատճառներ կան վախնալու թէ այդ սպառազինութիւնները յարձակողական համաձայնութիւն մը կազմելու նպատակ ունին որոշ երկրի մը համար եւ սահմանուած են վրէժ պատրաստելու, բռնութեան դիմելու: Ի՞նչ ընենք, երբ համաշխարհային խաղաղութիւնը բռնաբարելու Թեան մը գործիք պիտի դառնան, եւ որ այդ պետութիւնը կը մերժէ ապահովութեան ամենադոյզն երաշխիքը տալ իր դրացիներուն: Կրնա՞նք փակել մեր աչքերը այսպիսի իրողութեանց դէմ»:

Պ. Լիթվինով Եւրոպայի կացութիւնը նմանցուց կացութեանը քաղաքի մը որուն մէջ բոլոր քաղաքացիները արտօնուած են սպառազէն պտտելու: Եթէ անոնց մէկը չարաչար գործածէ իր զէնքը իր քաղաքակիցներուն հանդէպ, քաղաքացիութիւնը ուրիշ բան չի կրնար ընել եթէ ոչ ապահով տեղ մը գտնել կամ բոլոր վարուց երաշխիքներ առնել: Այս է պարագան միջազգային կեանքի մէջ ալ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար թոյլատրել այդպիսի երեւոյթներ, որոնք կրնան խանգարել խաղաղութիւնը: «Երջանիկ պիտի ըլլայինք եթէ չահակից պետութենէն առնայինք յայտարարութիւն մը որ ծանուցանէր թէ վերջնապէս կը հրաժարի բռնութենէ, որ ազդու երաշխիքներ տար խաղաղութեան համար: Իրականութիւնը այդպէս չէ: Ուրեմն անհրաժեշտ է Խ. Միութեան դիրքորոշման եզրակացութիւնը հանել: Ահա թէ ինչու Խ. Միութեան միջազգային կարգ ու սարք մը՝ խափանելու համար որ եւ է խախտում խաղաղութեան»: որ չարդարացներ Վերսայլի դաշնագիրը, կը ձգտի սահմանել միջազգային:

Յետոյ կարգով խօսեցան միւս պատուիրակները: Փոքր Համաձայնութեան ներկայացուցիչը ջերմապէս պաշտպանեց երեք պետութեանց մշակած բանաձեւը: Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը նմանապէս, շեշտելով թէ բանաձեւին միաձայն քուէարկումը ճամբայ պիտի բանայ միջազգային գործակցութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ: Սպանիոյ ներկայացուցիչը բացատրեց թէ թէեւ բանաձեւը չի համապատասխաներ իր բաղձանքներուն, բայց Սպանիա չի կրնար չքուէարկել զայն, քանի որ անոր մէջ կը շեշտուի թէ օրէնքը պէտք է տիրապետէ բռնութեան վրայ: Մեքսիկայի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու յանձնախումբի մը որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ զօրացնել համաշխարհային ապահովութեան կազմակերպումը: Արժանթինի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չէ կրցած ըստ էութեան քննել բանաձեւը, եւ կարգ մը վերապահումներ ըրաւ, բայց եւ այնպէս աւելցուց թէ պիտի քուէարկէ զայն: Չիլիի ներկայացուցիչը ըսաւ թէ առանց վերապահութեան պիտի քուէարկէ բանաձեւը:

Կարգը եկած էր Տանըմարքայի պատուիրակին, որ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը յօժարութեամբ կ'ընդունի բանաձեւին այն բոլոր մասերը որ կապ չունին Գերմանիոյ հետ: Իր կառավարութիւնը կը վախնայ որ բանաձեւին մէջ Գերմանիոյ մասին արձակուած վճիռը կը վտանգէ ապագայ բանակցութեանց յաջողութիւնը: Ուստի կ'առաջարկէ կարգ մը բարեփոխումներ մտցնել, որպէսզի կարենայ քուէարկել, հակառակ պարագային ձեռնպահ պիտի մնայ:

...Եւ յանկարծ Տարտանէլի խնդիրը

Պ. Թէվֆիք Արաս, Թուրքիոյ պատուիրակը, պահ մը քաշուելով նախագահի աթոռէն, յանկարծ մէջտեղ դրաւ Տարտանէլի սպառազինման խնդիրը, սպառազինութեանց փոփոխման առթիւ: Այս դաշնագիրներու զինուորական տրամադրութեանց փոփոխման առթիւ ստեղծուած խտրութեան դէմ, սակայն առթիւ բողոքեց Լօզանի դաշնագրով հաստատուած խտրութեան դէմ, յայտարարեց թէ Թուրքիա մաքէն չանցըներ այսօր իսկ ըստ էութեան դնել խնդիրը: Եւ եզրակացուց.— «Նեղուցներու զինուորական տրամադրութեանց խնդիրը չի կրնար ազդել անոնց ազատութեան համար հաստատուած կանոնին վրայ»:

Այս անակնկալ ելոյթին վրայ, անմիջապէս խօսք առաւ Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ յայտարարեց թէ բոլորովին վերապահ կը մնայ Թուրքիոյ պատուիրակին յարուցած հարցին առթիւ: Իտալիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Լալուաջիմն ալ նոյն տեսակէտը յայտնեց: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Լավալ, գիտել տուաւ թէ Թրքական կառավարութիւնը բացորոշապէս դրած չէ հարցը, այլ բաղձանք յայտնած է որ իր երկիրն ալ օր մը օգտուի ապահովութեան հաւաքական դրութենէն որ պիտի հաստատուի Եւրոպայի այդ մասին մէջ: Պ. Լիթվինով եւս խօսք առնելով, ըսաւ թէ ինք որ եւ է դժուարութիւն չի տեսներ իրականացնելու «իր սիրելի բարեկամին», Թուրքիոյ պատուիրակին յայտնած բաղձանքը:

Կարգը եկած էր քուէարկութեան, երբ կրկին խօսք ուզեց Տանըմարքայի ներկայացուցիչը: Դիտել տալով թէ ժողովը լռութիւն կը պահէ իր առաջարկած բարեփոխումներու մասին, յայտնեց թէ ստիպուած է ձեռնպահ մնալ:

Նոր միջադէպ,- Եւրոպայէ՞ն դո՞ւրս ալ

Այս պահուն նոր միջադէպ մը ծագեցաւ: Պ. Լիթվինով ուզեց գիտնալ թէ բանաձեւին մէջ նախատեսուած միջոցները՝ դաշնագիրներու ապագայ բռնաբարումներու մասին՝ միայն Եւրոպայի՞ մէջ պիտի գործադրուին, թէ բոլոր ցամաքամասերուն մէջ: Եթէ միայն առաջինն է, Խ. Միութիւնը վերապահումներ ունի:

Սըր Ճօն Սայմըն գիտել տուաւ թէ կարելի չէ ներկայ բանաձեւին մէջ ընդարձակել առաջարկուած յանձնախումբին իրաւասութիւնները: Բանաձեւը կը վերաբերի միայն եւ միայն Եւրոպայի մէջ, Լոնտոնի, Հռոմի եւ Սթրեզայի մէջ կատարուած աշխատանքներուն, եւ որ եւ է նոր պարտաւորութիւն չի տրամադրեր Ազգերու Դաշնակցութեան մօտաւոր կամ հեռաւոր անդամներուն: Ինք չի կրնար ընդունիլ որ եւ է ընդլայնում: Պ. Լիթվինով ուզեց հաւաստիքներ առնել ապագային համար, բայց Սըր Ճօն Սայմըն երկու խօսքով պատասխանեց թէ բանաձեւին որ եւ է մասը չի կրնար կանխորոշել ապագայ ձեռնարկները:

Պ. Լավալ եւս խօսք առնելով, յայտարարեց թէ առանց վերապահութեան կ'ընդունի Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակին բացատրութիւնները եւ ճշդեց թէ հարցը կապ ունի զուտ եւրոպական դէպքերու հետ: Եւ խնդրեց որ Պ. Լիթվինով ուրիշ առթիւ մը վերապահէ իր դրած հարցը: Իտալիոյ ներկայացուցիչն ալ իր կատարեալ հաւանութիւնը յայտնեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն յայտարարութեանց: Պ. Լիթվինով համակերպած ըլլալով, անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան, այբուբենական կարգով: Խորհուրդին բոլոր անդամները «այո՛» պատասխանեցին, եւ միայն Տանըմարքայի ներկայացուցիչը կրկնեց.— «Ձեռնպահ եմ»:

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան դիւանէն ստացանք հետեւեալ գեկոյցը, ապրիլ 17 թուականով.—

Միութեանս Ժընեւի պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի վերջին տեղեկագիրը կը հաղորդէ թէ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին վարչական խորհուրդը, իր ապրիլ ·Ըի նիստին մէջ, վերստին զբաղած է շարունակել այս մասին իր դիտան փոխադրութեան հարցով եւ որոշած է շարունակել այս մասին իր դիմումները Ժընեւի Խորհրդային պատուիրակութեան:

Մեր պատուիրակը այդ պատուիրակութեան յանձնած է Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ ստորագրուած խնդրագիր մը, որով կրկին անգամ ուշադրութիւն կը հրաւիրուի զանազան երկիրներու մէջ գտնուող հայ աշխատաւորներու արդի ծանր կացութեան վրայ եւ կը խնդրուի Մոսկուայի կառավարութենէն որ, եթէ կարելի չէ ներգաղթը իրականացնել մեծ չափով, գոնէ դիւրացուի մաս առ մաս գործազուրկ գաղթականներու փոխադրութիւնը դէպի Հայաստան: Այդ ուղղութեամբ թէ՛ Ազգերու Ընկ. Ընդհ. Քարտուղարութիւնը եւ թէ՛ Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսը խոստացած են շարունակել իրենց ձեռնարկները:

Նանսէնեան Օֆիսին վարչական խորհուրդը իր վերոյիշեալ նիստին մէջ սկզբունքով ընդունած է մինչեւ ներկայ տարուան վերջը շարունակել Սուրիոյ անապաստան գաղթականներուն տեղաւորման գործը, Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ մնացած վերջին «քէմփ»երուն քանդումին հետեւանքով նոր թաղամասեր կառուցանելով:

Վարչ. խորհուրդը միաձայն որոշած է օժանդակել Թուրքիոյ մէջ մնացած այն 1600 ռուսահպատակներուն որ արտաքսման հրամանագիր ստացած էին եւ որոնց վերջերս թուրք կառավարութիւնը արտօնութիւն շնորհած է Թուրքիա մնալու, պայմանաւ որ թուրք հպատակութիւնը ընդունին: Ասոնցմէ իբր 200ը Հայեր են, մեծ մասամբ Թուրքիա ծնած եւ ոմանք ալ Ռուսաստանէն եկած, որոնցմէ 10ին միայն կառավարութիւնը մերժած ըլլալով սոյն թոյլտուութիւնը, ինչպէս ուրիշ 90 ռուսահպատակներու, Օֆիսը պիտի օժանդակէ այս վերջիններուն այլուր փոխադրութեան:

⁂ Փարիզի հնչակեան կուսակցութեան կողմէ թէ՛ Ազգերու Ընկերութեան եւ թէ՛ Նանսէնեան Օֆիսին հեռագրով բուռն բողոք մը ուղղուած ըլլալով, Ժընեւի մէջ հայ գաղթականները անդրովկէանեան երկիրներ փոխադրելու մասին տրուած կարծեցեալ որոշման մը դէմ, այդ բողոքը ցաւալի տպաւորութիւն մը յառաջ բերած է, քանի որ Ժընեւ սկիզբէն ի վեր հայ գաղթականներու համար երկու ձեռնարկ միայն հետապնդած է,— Հայերու փոխադրութիւնը Խ. Հայաստան եւ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորումը երկրին մէջ, եւ անոնց մասին ուրիշ ո եւ է ծրագիր գոյութիւն չէ ունեցած:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԵՂՔՈՎ ամբաստանուած կալանաւորներու դատը վերջացաւ առջի օր: Տասը հոգի անպարտ արձակուեցան, 16 անձեր դատապարտուեցան 21 հոգի, որոնց հինգը փախստական: իսկ համագումար 92 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան 21 հոգի, որոնց հինգը փախստական:

ՖՐԱՆՔՕ-ՌՈՒՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցան Պ. Պ. Լավալ եւ Լիթվինով: Նախարարական խորհուրդը այսօր, ուրբաթ պիտի քննէ այս հարցը: Կ'ըսուի թէ Պ. Լավալ յաջողած է համոզել Պ. Լիթվինովը որ փոխադարձ աջակցութեան խնդիրը ենթարկուի Ա. Դ. Խորհուրդին: Երբ հարկ ըլլայ, խորհուրդը 48 ժամէն ժողովի պիտի հրաւիրուի ստիպողաբար, եւ ան պիտի որոշէ շահակից պետութեանց բռնելիք դիրքը:

ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հազարներու կը հասնի թիւը երիտասարդներու, որոնք համախմբուած են այլ եւ այլ միութեանց մէջ՝ մեր կազմակերպութեան հովանիին տակ: Եւ ամէն տարի, հայ սփիւռքի ամբողջ տարածութեան վրայ, հարիւրաւոր նորակոչներ կը մկրտուին ազգային ուխտի աւազանին մէջ:

Այս հոգեպարար երեւոյթին իմաստը ալ աւելի կը պարզուի, եւ արժէքը ալ աւելի կը բարձրանայ, եթէ նկատի առնուի, որ հայ երիտասարդներու ներկայ զինուորագրութիւնը տեղի կ'ունենայ առանց որ եւ է հարկադրանքի եւ առանց որ եւ է նիւթական բարիքի ակնկալութեան: Մեր նոր սերունդի ընտրելու տարրի պատանեկան երազին իրականացումն է այս, — երազը վառ ծրագիրներով եզերուած ճամբուն, որ կը տանի դէպի իրական կեանքը եւ այն գործը, որուն նուիրուած է նախորդ սերունդը:

Ու կ'երթան մեր տղաքը, երիտասարդ թէ պատանի, հաստատուն քայլով եւ ժպտուն, այդ ճամբէն, որ — իրենք ալ գիտեն — դժուարագոյնն է բոլոր միւսներէն, զի ան իրենց առջեւ պիտի բանայ ոչ թէ հանգրուանը հեշտալիր, այլ ծովը մշտայոյզ ու խորհրդուռր, ուր պէտք են նաւորդներ զգաստ ու արի:

Եւ սակայն ճիշդ այս նորն ու անծանօթն է որ կը գրաւէ, կը քաշէ մեր երիտասարդութիւնը, — սերունդ մը, որ տարբեր է ուրիշ ատեններու եւ ազգերու իր տարեկից սերունդներէն: Արդարեւ, հայ երիտասարդը շատ շուտով զգաց, որ ինքն իրեն չի պատկանիր, եւ որ ապագայ շտկելը իրեն համար անձնականբարօրութիւն ապահովելը չէ. հակառակ պարագային, ան պիտի չդիմէր հոն, ուր իրմէ միայն զոհողութիւն կը պահանջուի՝ առանց նիւթական հատուցման խոստումներու: Ան կամովին մտաւ այն ասպարէզը, ուր ջանք ու աշխատանք ամէնէն առաջ հաւաքականութեան շահուն պէտք է նուիրուին, եւ այդ՝ մէկ գերագոյն նպատակով — պահպանել հայութեան ազգային ամբողջութիւնը եւ ստեղծել անոր համար կեանքի լաւագոյն պայմաններ:

Ու ան գիտակցեցաւ, որ ատոր համար անհրաժեշտ է նուիրաբերել իր ամբողջ անհատականութիւնը. վասն զի իրական ազատութեան իմաստը այն չէ, որ մարդ ինքզինքը ազատ կացուցանէ ամէն պարտականութենէ ուրիշներու հանդէպ, այլ այն, որ իր ազատ կամքով ենթարկէ ինքզինքը կեանքի օրէնքներուն այն հաւաքականութեան, որուն հետ կապուած է ճակատագրին նոյնութեամբ:

Այսպէս է միայն, որ աշխատանքը յանուն ժողովուրդի բարօրութեան կը դառնայ գիտակից շինարարութիւն. վասնզի ժողովուրդի մը կեանքը եւ յառաջդիմութիւնը կախուած են անկէ, թէ իր անդամներէն իւրաքանչիւրը ո՞ր աստիճան կը կատարէ ճակատագրականօրէն իրեն ինկած պարտականութեան բաժինը:

Մեր երիտասարդութիւնը յաճախ կը յանդիմանուի իր անտարբերութեան համար ազգային–հանրային խնդիրներու հանդէպ: Մեծ մասով անարդար են այս յանդիմանութիւնները, վասնզի շատ քիչ անգամ նկատի կ'առնուին այն պայմանները, որոնց մէջ դաստիարակուած ու կազմուած է նոր հայ սերունդը: Անօրինակ հարուածը, որ խորտակեց հայութեան ողնայարը, չէր կրնար չանդրադառնալ նաեւ անոր նորաբողբոջ սերունդին վրայ: Հիմա է միայն, քանի մը տարուան աւելի կամ նուազ ապահով կեանքի պայմաններու մէջ, որ մեր երիտասարդութիւնը սկսած է ինքզինքը գտնել. եւ այն, ինչ որ ան ի յայտ բերած է այդ բաղդատաբար կարճ ատենի մէջ, կրնայ դառնալ մեր ազգային կեանքի ամէնէն մխիթարական երեւոյթներու կարգը:

Ամէնէն կարեւորը, ինչ որ իրաւամբ կարելի է պահանջել իրմէ, այն է՝ որ ունենայ իր պատասխանատու կոչման ըմբռնումը, պահպանէ իր հոգեկան մաքրութիւնը եւ հաւատնալու ձգտումը: Եթէ դժուար է անմաքուր ձեռքերով մաքուր գործ կատարել, անհնար է անմաքուր հոգիով պայծառ իտէալի մը ծառայել:

Այդպիսի իտէալ մը ունի մեր երիտասարդութիւնը իր առջեւ — հայ ազգային վերածնունդը: Ատոր ձգտելու է ան, միշտ իր ոգեկան նայուածքը սեւեռած հայ շարժման դժայլելի գրուագներուն, որոնք մէկ մէկ օրինակներ են անպարտելի դիւցազնական կռուի, վեհանձնութեան եւ անձնազոհութեան:

Ոչ մէկ ուղեցոյց կրնայ աւելի լաւ առաջնորդ ըլլալ մեր երիտասարդութեան համար իր քալած ճամբուն վրայ, քան մեր յեղափոխական շարժման — քաղաքական թէ մշակութային — գործիչի հերոսական տիպարը, որ ինքնին աւելի հրահանգիչ ու կրթիչ է, քան ամէն տեսութիւն: Ու անոնք, որ գտած են այդ տիպարին մերձենալու ճամբան — պայքարի կենսահրաւէր ճամբան, — անոնք միայն կրնան գիտել հրաշափառ տեսիլը մեր ժողովուրդի լուսաւոր ապագային եւ անոնք միայն արժանի կ'ըլլան իրենք զիրենք այդ ժողովուրդին զաւակները զգալու:

խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

3.- Ուրիշ զարմանազան խաղեր

Շահակից կողմերը կ'ուզեն իմանալ, թէ որուն պիտի յանձնուի Ռուսիոյ սպառազինումը: Տեղացիի՞ն որ աւելի սուղ կը ծախէ, թէ օտարին:

Ֆրանսական դրամագլխին պէտք ունեցող դասակարգը համամիտ է դուրսի օժանդակութեան, բայց երեսփոխանական ժողովը (Տումա) եւ քաղքենի տարրերը կը պնդեն որ նախապատուութիւնը տրուի ռուսական գործարաններուն: «Ռուսիան՝ Ռուսներուն» նշանաբանը ամէնուն բերանն է:

Կը յաղթեն վերջինները եւ կառավարութիւնը կը խոստանայ նախ գոհացում տալ տեղացիներուն:

Սակայն, փափաքը եւ իրականութիւնը տարբեր բաներ են: Ռուսիա տնտեսապէս գերի է ուրիշ ազգերու: Ածուխը գլխաւորաբար կը հայթայթեն Անգլիան եւ Գերմանիան: Հում նիւթերու դրամը պիտի տայ Ֆրանսան: Ասկէ զատ ճարտարագէտները, արհեստաւոր բանուորները, հանքատէրերու, ելեկտրակայաններու պաշտօնեաները օտարներ են եւ Փութիլովն ու արհեստակիցները կամայ – ակամայ պիտի դիմեն միւսներուն:

Նոր արշաւ մը ծայր կուտայ:

Համաշխարհային դրամատէրները իրենց ներկայացուցիչները կը ղրկեն, ռուսական տուներու օգնելու պատրուակով առիւծի բաժինը ձեռք ձգելու համար: Հոն են Ճօն Պրաուն եւ ընկ., Վիքըրս, Արմսթրօնկ, Ֆրանքեւպելժ ընկ., Օկիւսթէն Նորման եւ Հայր, Շնէյտըր, Քարլ Զէյս եւ ուրիշներ:

Կաշառքներու, ապատ խաղերու, կռիւներու մէջ կը բաժնուին ապսպրանքները, մեծ մասամբ ռուսական տուներուն, որոնց ետին կեցած են օտարները: Օրինակ մը:

Սեւ ծովու վրայ գտնուող Նիքոլայեւ քաղաքի նաւարաններուն մէջ շինուելու պայմանաւ, երեք դրահաւորներու ապսպրանք մը կը տրուի «Ռովային շինութիւններու ռուսական ընկ.» եւ «Ֆրանքեւպելժ ընկ.»: Առաջին ընկերութեան դրամի հայթայթիչն է «Ս. Փեթերպուրկի Դրամատունը», որ իր կարգին տեսակ մը մասնաճիւղ է փարիզեան «Սօսիէթէ Ժէնէռալ» դրամատան, իսկ այս վերջինը նիւթական կապերով միացած է անգլիական քանի մը ընկերութիւններու որոնց գլխաւորը Վիքըրսն է: Ամփոփելով ուրեմն, անուանապէս Ռուսները կ'ընդունին ապսպրանքը, իսկ շահին մեծ մասը կը բաժնեն Ֆրանսացիները եւ Անգլիացիները:

Իսկ ի՞նչ կ'ընէ Պ. Շնէյտըր այս շրջանին:

Մեծ գործարանատէրներն իրենց կապուած դրամատուններն ունին: Պ. Շնէյտըր դաշնակցած է «Սօսիէթէ Ժէնէռալ»ի մրցակից «Իւնիոն Փարիզիէն» դրամատան, որ միեւնոյն ատեն Փութիլովի դրամ տուողն է: Արդ, երկու ճակատ կը կազմուի: Մէկ կողմ Շնէյտըր եւ Իւնիոն Փարիզիէնը, իսկ միւս կողմը «Սօսիէթէ Ժէնէռալ»ը միացած անգլիական եւ պելժիական տուներու: Զրահաւորներու կռուին մէջ կը յաղթեն վերջինները:

Քռէզոյի մեծ գործարանատէրին դժբախտութիւնը ասով չի վերջանար:

Ռուսերը կ'որոշեն մեծ թնդանօթարան մը շինել, որ բանակին հայթայթէ 75նոց թնդանօթներ: Պ. Շնէյտըր նախ կ'աշխատի կաշառել ռուս պետական մարդիկը, որպէսզի տեղ կենան այդպիսի ծրագիր մը, որովհետեւ ինք կը տեսնէ որ չպիտի կրնայ յաջողիլ, կ'աշխատի այդ գործարանը շինել տալ Փէրմ քաղաքին մէջ ուր մեծ կալուածներ ունի ինք: Կը խորհի որ, Ֆրանսական դրամով շինուելիք Ֆրանսական թնդանօթները իր հսկողութեան տակ միայն կրնան շինուիլ: Մէջտեղ կը նետուի Զախարով, եւ այնպիսի խաղեր կը խաղայ, որ Ռուսերը անգլիական Վիքըրս ընկ.եան կը յանձնեն Վոլկայի վրայ գտնուող Ցարիցինի գործարանը: Երկրորդ յաղթանակ Անգլիացիներու եւ իրենց բարեկամ Ֆրանսական «Սօսիէթէ Ժէնէռալ» դրամատան:

Այս յաջորդական պարտութիւնները նեղ կացութեան կը մատնեն Շնէյտըրը, իր «սան»ը Փութիլով եւ դաշնակից Իւնիոն Փարիզիէն դրամատունը, որ արդէն նեղ օրեր կ'ապրի, դրամագլուխին մեծ մասը պատերազմի բռնուած պալքանեան ժողովուրդներուն փոխ տուած ըլլալով:

Սակայն դրամ պէտք է Փութիլովին:

Շնէյտըր ճարահատ կը դիմէ իր մրցակից «Սօսիէթէ Ժէնէռալ»ին: Միւսը կը մերժէ: Կը դիմէ Քրուփին, որ շահ տեսնելով կ'ընդունի դրամին մէկ քառորդը տալ, պայմանաւ որ մնացածն ալ ճարէ ինք: Ուրեմն նոր ճակատ մը կը կազմուի: Շնէյտըր–Քրուփ եւ Սօսիէթէ Ժէնէռալ, Անգլիացի ու Պելճիքացի:

Բայց Պ. Շնէյտըրը չի կրնար գտնել իր բաժինը եւ հակառակորդները առիթէն օգտուելով կ'ուզեն մահացու հարուած մը տալ:

Տագնապալի վայրկեաններ կ'ապրի Ֆրանսացի մեծ զինավաճառը: Եթէ Փութիլովի հակակշիռը իր ձեռքէն առնեն, այլ եւս Ռուսիոյ մէջ գործ չունի: Կը գործածէ գլխաւոր զէնքը:

1914 յունուար 27ին Փարիզի «Էքօ տը Փարի» ազգայնական թերթը կը հրատարակէ Փեթերպուրկէն հասած հետեւեալ լուրը.— «Զրոյց կը շրջի թէ Փութիլով գործարանը գնուած է Քրուփ եւ ընկ. կողմէ: Եթէ այս լուրը ճիշդ է, որոշ գրգռութիւն յառաջ պիտի գայ Ֆրանսայի մէջ, որովհետեւ «Ռուսիոյ պատերազմական գործիքներուն մեծ մասը կը պատրաստուին Քռէզոյի բանուորներուն ձեռքով եւ Ֆրանսական գիւտերու օգտագործումով, եւն.»:

Ռումբի պէս կը պայթի լուրը: Վարչապետ Պ. Տումէրկ կը հեռագրէ Փեթերպուրկի դեսպանին որ զբաղի այս գործով: «Լա Փաթրի» թերթին աշխատակիցներէն մին կը դիմէ Պ. Շնէյտըրի, անոր կարծիքն առնելու համար: Խորամանկ աղուէսը կը պատասխանէ թէ լուր չունի եւ թերթէն իմացած է: Պատկերը կատարեալ ընելու համար բառ առ բառ տանք տեսակցութիւնը:

Թղթակիցը.— Ճի՞շդ է որ Փութիլով գործարանը ռուսական բանակի անհրաժեշտ զէնքերը կը պատրաստէ Ֆրանսական գիւտերու հիման վրայ:

Շնէյտէր.— Ճիշդ է՝ տակաւին մեր գործարանին ներկայացուցիչները կը հսկեն աշխատանքին վրայ:

Թղթակիցը.— Եթէ Քրուփը գնէ այդ գործարանները, Գերմանները տեղեա՞կ պիտի ըլլան մեր շինութեան գաղտնիքներուն:

Շնէյտէր.—(Անկարողութեան շարժում մը ընելով) Շատ լուրջ է այս խնդիրը:

Թղթակիցը.— Շատ լուրջ:

Շնէյտէր.— (Ուսերը թօթուելով). Սխալ ըլլալու է այս լուրը:

Ֆրանսայի դիւրաբորբոք հանրային կարծիքը բարկութեան գագաթնակէտին հասած է: Կը մեղադրեն Ռուսիան որ իրենց դրամով կը զինուի, իրենց «ոխերիմ» հակառակորդին հետ դաւադրաբար միանալու համար:

Գերմանական թերթերը կը հրատարակեն Քրուփի հերքումները, բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէ: Աւելին ըլլալով, «Էքօ տը Փարի» կը գրէ, թէ «դաւաճան Անգլիացիները ուժ կուտան Քրուփի»:

Վիքըրս կը հերքէ: Սակայն կրակին վրայ իւղը լեցուած է այլ եւս:

Արդ, ինչո՞ւ այս խառնակութիւնները:

Ռուսական ապսպրանքներու մասին պայքարի ընթացքին, ռուս կառավարութիւնը Ֆրանսական հրապարակին վրայ կը նետէ «երկաթուղիներու փոխառութիւնը», որուն յաջողութենէն մեծապէս պիտի օգտուին շարք մը դրամատուններ, մասնաւորապէս Սօսիէթէ Ժէնէռալը, Շնէյտըրի մրցակիցը:

Ֆրանսացի փոխառութեան տրամադրութիւնը շինուած է պաշտօնական այցելութիւններով երկու երկիրներու մեծապատիւներուն, ապահովութեան հաւաստիքներով: Ցանկարծ լոյս կը ծագի ծայրայեղ միջոցներու դիմելու սովորած Շնէյտըրի մտքին մէջ: Իր գործակալներու միջոցաւ այդպիսի լուրեր կը տարածէ, որպէսզի վտանգուի փոխառութիւնը: Հակառակորդները կը հասկնան թէ ուրկէ՞ կուգայ հարուածը, բայց ո՛չինչ կրնան ընել:

Եթէ փաստերով յայտնեն որ Շնէյտէրը արդէն համաձայներ է «զարշելի» Քրուփին հետ, անշուշտ իրենց գործին կուգայ, բայց աւելի կը դրգռուի Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, եւ վերջնապէս անյաջողութեան կը մատնուի հարիւրաւոր միլիոններու հասնող փոխառութիւնը ու իրենց շահաւոր միջնորդչէքը, որով «Էքօ տը Փարի»ի առաջին հեռագրէն երեք օր վերջ, ակամայ կը միանան դրամատէրներու խմբակի մը, Փութիլովի անհրաժեշտ գումարը գտնելու համար:

Դիւանագէտ Ալզասցին կը հասնի իր նպատակին: Աւելի զօրաւոր կը տեղաւորուի Ռուսիոյ մէջ եւ կը պարտադրէ իր հակառակորդներուն որ իրենց դրամը փոխ տան, իր իսկ շահը ապահովելու համար:

Այս մեծ յաջողութենէն վերջ վրայ կը հասնի մեծ պատերազմը, մասնաւորաբար իւղ քսելու համար Շնէյտէրի հացին:

Բայց, նախ քան այդ՝ ներկայացընենք նաեւ միւս հսկաները:

Հ. ԱԿՌՆԱՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՏՕՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐ ԵՒ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ

ԲԱՆԱԽՕՍՆԵՐԷՆ Պ. Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՕՆԱՐ ԵՒ ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՆԱԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԼԻՈՆ, 14 ապրիլ (Յառաջ).— Շաբաթ իրիկուն 3րդ Թաղապետարանի սրահը կը յորդէր խուռն ու երկխցած բազմութեամբ մը, որ եկած էր իր յարգանքն ու երախտագիտութիւնը յայտնելու մեր մէկ միլիոն նահատակներուն, որոնք քսան տարի առաջ, Ապրիլեան այս օրերուն, վայրագ Թուրքին բարբարոսութեանց զոհերը դարձան:

Այս առթիւ ժողովուրդը իր ստուար մեծամասնութեամբ եկաւ շառաչուն ապտակը տալու այն խմբակներուն (ընդ որս եւ Ազգ. Միութիւն), որոնք մէկ շաբաթ առաջ, միեւնոյն սրահին մէջ պարապ աթոռներու առջեւ սգատօն խաղացին ...

Սգահանդէսը կազմակերպուած էր, ինչպէս միշտ, Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ: Բեմական թաւով պետական անձեր հրաւիրուած էին, իւրաքանչիւր հրաւէրին կցուած յուշագիր մը:

Սգատօնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի կոմիտէն, Հայ Կ. Խաչը, Մեծ Նոր գիւղի Հայր. Միութիւնն ու Հիւսէյնիկի Վերաշինացը: Օտար հիւրերէն ներկայ էին Զին. կառավարիչին փոխանորդը՝ գնդապետ մը, կարտինալին կողմէ՝ Ֆրանսացի քահանայ մը, փաստաբան Պ. Լոմպառ, որ Վիէնի մեր դաշնակցական ընկերներուն դատը այնքան կորովի կերպով պաշտպանեց Լիոնի ատեանին առջեւ, ինչպէս նաեւ «Լը Փօփիւլէռ» եւ «Լիոն Ռէփիւպլիքէն» օրաթերթերուն թղթակիցները: Ֆրանս. Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան նախագահ Տօքթ. Պիտօն կարեւոր գործի մը պատճառով բացակայելուն համար երկտողով մը իր համակրանքը կը յայտնէր:

Սգահանդէսին նախագահելու եւ բանախօսելու համար Ժընեւէն յատկապէս հրաւիրուած էր Ժընեւի «Հայաստան» որբանոցի հիմնադիր Պ. Քրաֆթ Պօնար, Փարիզէն՝ Տրոմի երեսփոխան Պ. Մարիուս Մութէ, որ հայ տարագիրներուն դատը այնքան ջերմօրէն կը պաշտպանէ ամէն ուղղութեամբ, գրագէտ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան եւ Մարսէյլէն ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան:

Բեմին խորքին, սգաւոր զոյգ եռագոյններուն մէջտեղ, պատուանդանի մը վրայ գեղագիր՝ կը կարդացուէր.—

«Յարգենք մեր նահատակաց յիշատակը, իրագործենք անոնց կտակը»:

Գեղարուեստական բաժինը շատ գեղեցիկ կերպով կազմակերպուած էր. սէնֆոնիք օրքէստրը գեղավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի պատշաճ կտորներ կը նուագէր:

Հանդէսը սկսաւ ժամը 9ին, Շոփէնի «Մահուան քայլերգ»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ընկ. Այվազեան սգահանդէսին բացումը կատարելով, բեմ հրաւիրեց Պ. Քրաֆթ Պօնարը նախագահելու: Յարգելի ծերունին հայկական շունչով մը ընդելուզուած, երբեմն հայերէն բառերով, մերթ յուզումով եւ մերթ ցասումով սկսաւ.

— «Սիրելի Հայեր, շնորհակալութիւն սրտանց որ ինծի պատիւն ըրիք ձեր այս սգահանդէսին նախագահելու: Ես բոլոր սրտով կը համակրիմ ձեր դժբախտ ազգին: Այս երեկոյ հաւաքուեր էք տօնելու համար ձեր մեծ մեռելներուն յիշատակը այս հանրային սրահին մէջ, որովհետեւ չունիք հանրային գերեզման, չունիք Վէռտէօն ուր հաւաքէիք:

Հայ ազգ, ամենահին ժողովուրդ. դարեր շարունակ ձեր նախահայրերը պաշտպանեցին քրիստոնէութիւնը. եւ այն քաղաքակրթութիւնը որուն անոնք նախակարապետներն եղան, այսօր դժբախտաբար մոռացութեան կը դատապարտուի, մէկ կողմէ վայրենի բոլշեւիզմի, միւս կողմէ մեծ պետութիւններու քաղաքական հաշիւներուն

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄՊՈՍԻ ՄԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԹԸ

Ծընիկ – մընիկը կը կատարէինք հետեւեալ ձեւով: Բամպոսին ծայրի հովանոցի նման ծաղիկը վիզէն կը կտրէինք: Կտրուած կողմը մեր երկու մատներուն (բթամատի եւ ցուցամատի) մէջտեղը սեղմելով՝ եւ աջ ու ձախ ոլորելով: Մեր մէկ ձեռքն ալ 25–30 սանդիմեթր ցած՝ տակը բռնելով եւ կամ գետնին վրայ նոյն բարձրութեամբ դարձնելով, հետեւեալը կ'ըսէինք քանի մը անգամ կրկնելով, մինչեւ որ ծնէր.—

Ծընիկ – մընիկ
Մա՞նչ թէ աղջիկ:

Երեք կամ չորս անգամ ըսելէ վերջ ծաղիկը կը ծնէր ու ափիդ կամ գետնին վրայ կ'իյնար: (Բամպոսի ծաղիկը երկու հատ կ'ըլլայ՝ մէջ–մէջի: Մէջի կողմինը աւելի փոքր ու միեւնոյն ձեւով: Երբ ոլորես մատներուդ մէջ, անշուշտ թոյլ կերպով, մէջի կողմինը թուլնալով կամաց – կամաց վար կ'իյնայ):

Եթէ ոտքերուն վրայ կենար գետին իյնալէ վերջ, մանչ էր. իսկ եթէ կողքին պառկէր՝ աղջիկ էր:

Ու մենք բոլորուած այդ ձորակի ջրին ափը, իւրաքանչիւրս քանի մը բամպոս ծընիկ – մընիկ ըրինք: Այդ օրը, ամէն մէկս քանի մը մանչեր ու աղջիկներ ունեցանք ...

Բայց աղջիկ ունենալը յարգի չէր, բոլորս ալ կը փափաքէինք մանչ ունենալ: Եւ երբ մէկուն բամպոսը մանչ ծնէր ... հպարտութեամբ կ'ուռէինք:

Ծընիկ – մընիկի զբաղումով, բաւական ժամանակ եւս անցուցինք: Մութը թեթեւ կերպով պատեց հեռուները, ու մենք ոտքի ելանք, Կոլ–Եղերի ճամբան բռնելով:

Հասանք Մէնդէրենց Թութլուխին քով եւ դէպի աջ ծռելով բարձրացանք Կոլ Եղեր: Վերջապէս, վախնիվախ, զգուշութեամբ, հարիւր քայլ եւս յառաջանալով հասանք Քոչենց «տուոյտանոց»ը եւ կանգ առինք փըչաններուն տակը:

Կը վախնայինք անդապահէն. մի գուցէ այդտեղերը պահուըտած ըլլար ու բռնէր մեզ:

Որոշեցինք երկու պահակներ դընել: Մէկը Կոլ Եղերի կողմը, իսկ միւսը գիւղին, ուշադրութիւն ընելու անդապահի գալուն եւ մեզի լուր տալու համար: Լուր տալու իբրեւ նշան որոշեցինք՝ կամաց մը սուլել մէկ անգամ:

Պահակները տեղաւորեցինք որոշուած տեղերը: Մէկը՝ Այվըզենց Արօն, իսկ միւսն ալ՝ Հօրեղբօրս տղան Պետրոսը:

Խիտ փշաններով շրջապատուած տուոյտանոցին մէջտեղերէն ծակ մը չինեցինք ներս մտնելու համար: Բայց, բոլորիս ալ սիրտը կը զարնէր վախի սարսափին տակ ու կը սպասէինք բացուած ծակին առջեւ:

Մասիսը գլխամամբ ետեւ կեցած՝ չէր եւ առաջ չէր գար: Մնացածներս իրարու կ'առաջարկէինք առաջ մտնելու համար: Բայց ոչ ոք կը համարձակէր:

Մասիսը գլխամամբ ետեւ կեցած՝ չէր խօսեր, տեսնելու համար թէ, ո՞րս քաջութիւնը պիտի ունենայինք առաջ մտնելու: Բայց երբ տեսաւ մեր «տըլէկ»ութիւնը, անմիջապէս առաջ խոյացաւ, եւ՝

— Կեցի՛ք, կեցի՛ք, վախկոտ շըվըններ, պոռաց մեզի, ծռեցաւ անցքէն ներս սողալու համար:

Եւ ահա ճիշդ այս միջոցին, ձայներ լսուեցան հեռուէն: Մենք նապաստակի նման տափեցանք տուին մէջ: Բայց, շուտով մեր վախը փարատեցաւ: Խմբական երգի ձայն էր, որ կուգար Կըփուլի կողմէն:

Աղջիկներուն այն խումբն էր, որ առաւօտեան, Կըփուլն ի վեր երգելով Քուշմաթի գացած էին, եւ ուշացած այժմ դառնալ երգելով կուգային դէպի տուն:

Ես Մուշեղն իմ գարնան չէրչի,
Մատ մի հացին կարօտ մնացի,
Նա՜նի, նա՜նի, նանի նան:

Խնդուքը մեզ բռնեց, բայց Մասիսը շուտ սաստեց որ խելօք կենանք այդ փափուկ միջոցին, մենք մեզ չմատնելու համար, մինչեւ որ աղջիկները գիւղ մտնեն: Թերեւս աղջիկներուն ձայնն առնելով, անդապահը՝ Պետրենց Սեխանը, գիւղին մօտիկ վայրերը ելլէր:

Մեզ (մեծ) պաք ննկա՜ւ անի՛ անի,
Սոխով հացով մա՛րդ կու բանի,
Նա՛նի, նա՛նի, նա՛նի նան:

Վերջին վանկերը կրկնելով անոնք գիւղ մտան եւ իրենց ձայներն ալ կտրուեցան մեր ականջէն:

Լուռ էր ամէն կողմ: Ամէն մարդ տուն քաշուած էր դաշտերէն ու լեռներէն: Եւ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներով բոլորուած ճաշի սեղաններու շուրջ, իրիկուան հացը կ'ուտէին: Դգալները կարգով կ'ելլէին ու կ'իջնէին ... Միայն մենք էինք բացակայ մեր տուներուն սեղաններէն ու մեր դգալներն ալ կը սպասէին այնտեղ, սինէէն կամ պատէն կախ դգալնոցներուն մէջ:

Վերջապէս հասած ըլլալով յարմար առիթը, բոլորս ալ կարգով իրարու ետեւէ մտանք տուոյտանոցը:

Սկսանք քաղել արագ – արագ: Հազիւ մեր ծոցը լեցուցած էինք, գիւղին կողմը դրած պահակը՝ Արօն, մեր քով հասաւ վազն ի վազ, հեւալէն եւ սուլեց ...

Իրար կոխկռտելով ինչպէս դուրս թափուեցանք բացուած անցքէն, մենք ալ չգիտցանք ու ափ առինք Փոստիքու կողն ի վեր:

Քանի մը վայրկեան վերջ, բոլորս ալ իրարու ետեւէ հասանք որոշուած վայրը՝ Ջրընսձոր: Քիչ մը շունչ առնելէ վերջ մօտեցանք Արոյին տուղելու համար թէ ի՞նչպէս տեսած էր եկողը, որ մինչեւ այդտեղ մեր ետեւէն չհասաւ հակառակ մեր աղմուկին, որ հանեցինք փախչելու ատեն, իյնալէն, ելլելէն, ու իրար ձայն տալէն:

Այս փախուստին մէջ, բացի Մասիսէն, բոլորս ալ վիրաւորուած կամ բան մը կորսնցուցած էինք մեր վըրայէն:

Օվկոնց Մաքսուտը զարվեր փախչելու ատեն գլորած էր ու իր խոշոր ճակատը պատռած, արիւնը կը վազէր դէմքն ի վար:

Մօրեղբօրս՝ Գուրգէնին երեսները փըռած էին փուշերը, անցնելու ատեն, ու նոյնպէս արիւնոտած դէմքը: Կոչկրենց Գնէլին «եէմէնի»ին մէկը հոն մնացած էր, ոտքէն ելլելով: Հօրեղբօրս տղին, Պօղոսին «էնթէրի»ին մէկ կողմը ամբողջութեամբ պատռուած էր փուշերէն անցնելով: Օվկոնց պուճիկին ոտքը քարին զարնուելով բթամատին եղունգը կոտրած էր ու արիւնը լճացած տոնամանին մէջ: Մեր Պետրոսին փէսը գլուխէն ինկած ու կորսուած էր:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(7)

պատճառով: Հայաստանի բախտը որ բարիքը պիտի ըլլար մարդկութեան, աչս լքուած եւ դուրս նետուած: Բայց Հայաստանի համար յուսադրիչ երեւոյթներ ալ կան: Շարունակեցէք առկուն մնալ եւ յարգեցէք ֆրանսական ասպնջականութիւնը: Հոս դուք ձեր նախնիքներուն նման վայրագ թշնամիներու հետ գործ չունիք. կան սակայն ուրիշ փորձանքներ. մոլեռանդ ազգայնականութեան եւ անգործութեան պատճառով դժնդակ կացութեան մը մատնուած են օտարականները, եւ դուք ստիպուած էք ապրիլ կէս կուշտ կէս անօթի, որովհետեւ իւրաքանչիւր պետութիւն իրենը կը մտածէ: Դուք մէկ միջոց ունիք,— հաւատարմօրէն հետեւեցէք ձեր նախահայրերուն եւ ծնողներուն: Ֆրանսական ազնիւ կառավարութեան ըսէք միայն.— «Ես հայ տարագիր եմ, որովհետեւ ինծի պարտադրեցին այդ տարագրութիւնը», ուրիշ ոչինչ: Եղէք հաւատարիմ, հպարտ, ցոյց տըւէք ձեզ իբրեւ պարկեշտ անձեր, ձեզ հիւրընկալող կառավարութիւններուն: Դուք գո՞հ էք նիւթական աշխարհէն: Ամէն բանէ առաջ վստահելի մարդիկ եղէք ձեր պատուասիրութեամբ, աշխատանքով եւ հաւատարմութեամբ: (Խօսքը օտար հիւրերուն ուղղելով) — Քիչ մը հետաքրքրուեցէք Հայերու վիճակով, պիտի ըսէի, եթէ հոս գտնուէին պետութեանց ներկայացուցիչները, դատապարտելու համար Թրքական եաթաղանը: Բացարձակ վստահ եմ որ ձեր ազատութիւնը պիտի վերստանաք, կը հաւատամ եւ կ՚ուզեմ հաւատալ, ատոր համար անհրաժեշտ է նուիրական միութիւն. սեղմեցէք ձեռքերը, սեղմեցէք սիրտերը: Աստուծոյ արդարադատ օգնութիւնը կը հայցեմ Հայաստանի համար»:

Նուագախումբը գեղեցկօրէն նուագեց Մախոխեանի «Հայաստանի ողբ»ը: Գ. Վ. Ջանոյեան երգեց Եկմալեանի «Տէր կեցո»ն եւ «Սփիւռք»ը (ֆրանսերէն) ընկերակցութեամբ նուագախումբին:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Գ. Մարիուս Մութէ, որ կէս ժամ տեւող կուռ բանախօսութեամբ մը շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց Հայերու ներկայ կացութեան մասին. կ՚ամփոփեմ.

— «Տիկիններ, պարոններ, ձեր քսանամեայ յոբելինական հանդէսին խօսիլը հաճոյքով ընդունեցի: Ժամանակին մենք Փիէռ Քիյառ, Վիքթոր Պէրար, Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ պայքարած ենք կարմիր սուլթանի բռնակալութեան դէմ եւ ջանացած ենք հասկցնել ֆրանսացի ժողովուրդին ձեր քաղաքակրթութիւնն ու դժբախտութիւնը, պաշտպանելու համար ձեր ապրելու իրաւունքը:

Այսօր տարագիր՝ հիւրընկալ երկրի մէջ կը գտնուիք: Պաշտպանեցինք ձեզ խորհրդարանին մէջ, որովհետեւ վերջապէս դուք ալ երկրի վրայ տեղ մը ապրելու իրաւունք ունիք եւ պէտք է ունենաք նաեւ աշխատելու իրաւունք: Ապրելու համար ինչպէս օդ, նմանապէս ազատութիւն պէտք է: Եթէ դուք հոս հաւաքուեր էք ձեր մեռելները յարգելու համար, մեր վրայ ալ պարտականութիւն կ՚իյնայ յիշել անոնք որ կռուեցան ու ինկան մեր դատին համար եւ անոնք որ անապատներուն մէջ ջարդուեցան: Այս թափառական վիճակին մէջ անգամ Հայերը այժմ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի օգտակար կը հանդիսանան: Սակայն, աւա՜ղ, ծառայութիւնները շատ շուտ կը մոռցուին. քանի տարի առաջ այդ ծառայութիւնները աւելի լաւ կ՚ըմբռնուէին քան այսօր:

Մենք միջազգային յանձնառութիւններ ունինք որոնք պէտք է յարգենք. մանաւանդ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ յայտարարած ենք որ անհայրենիքները չպիտի արտաքսենք. դժբախտաբար այդ օրէնքները ամէն օր իրենց ուժը կը կորսնցնեն: Կը յուսամ թէ կառավարութենէն կարգ մը զիջումներ պիտի ստանամ ձեր մասին: Ցաւով կ՚իմանամ թշուառութիւններու եւ արտաքսումի ծանր պարագաներ. այս արտաքսումները տեղի չըպիտի ունենան, եթէ պաշտպանելու միջոցներ ունենանք. ատոր համար է որ բողոքեցինք եւ ներքին ու աշխատանքի նախարարներէն եւ Գ. Էռիոյէն ստացանք հաւաստիքներ եւ տակաւին պիտի աշխատինք, որպէսզի քաղաքական տարագիրներուն աշխատելու իրաւունք տրուի: Երեսփ. Ժողովին ծրագիր մը պիտի ներկայացնեմ որ արտաքսումներու պարագան ոստիկանութեան ձեռքէն առնուի: Ձեզ պաշտպանողներու մեծամասնութիւն մը ունինք կառավարութեան մէջ. ես ձեր դատէն աւելի կարեւոր դատ չեմ գիտեր, որ է ապրելու եւ աշխատելու իրաւունքը հոն՝ ուր ձեզ հիւրընկալած են: Գաւառին մէջ ես հանդիպեցայ ֆրանսացի աշխատաւորներու որ մեզմէ կը խնդրէին բարեխօսելու իրենց հայ ընկերներուն համար: Վստահութիւն ունեցէք որ Ֆրանսայի մէջ ձեզ պաշտպանողներ կան»:

Մատամ Վիքթոր Թաւ ջութակի վըրայ դաշնակի ընկերակցութեամբ նըւագեց երկու կտորներ:

Ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան ֆրանսերէն գրութիւն մը կարդաց որ սեղմ գիծերու մէջ տուած էր հայկական կեանքը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսացի բանախօսներուն եւ հիւրերուն:

Յետոյ խօսեցաւ հայերէն.— «Սըխալ է ըսել թէ Հայը զէնք գործածելու կարողութիւն չունէր, ունէր, բայց Թուրքը տմարդօրէն առաւ զայն: Հայկական ջարդը Վանկէնհայմներուն եւ Ֆոն Տէր Կոլցներուն համար, այսինքն գերման զինապաշտութեան համար արատ մըն է: Մեր դատին տիրանալու համար եթէ երբեք արիւն թափել պէտք էր, հայ ժողովուրդը տուաւ 1915էն մինչեւ 1921, մինչ ուրիշ պետութիւններ Զինադադարէն վերջ խաղաղութեան մէջ կ՚ապրէին: Հիմակ ալ ունինք ահարկու թշնամի մը,— տնտեսական տագնապը, այս անգամ անօթութեան վտանգն է որ կը սպառնայ: Այս բոլորէն յետոյ դժբախտաբար մենք դաս չենք առներ եւ ներքնապէս չենք կազմակերպուիր: Գերման երիտասարդութեան համար դաշնագիրը ոչ մէկ արժէք ունէր, այլ մէկ սիրտ ու միաձայն կ՚ըսէր.— Պէտք է Գերմանիան վերականգնել: Նոյնը իտալական երիտասարդութիւնը,— Իտալիան մեծցնել, նոյնը Ճեխը եւ պալքանեան ազգերը որոնք ազգապաշտ կը դառնան: Այսպէս չէ՞ մեր դարաւոր թշնամի Թուրքիոյ վիճակը: Իսկ մենք հայերնիս կորսնցուցինք եւ տակաւին անհամար ու այլազան կազմակերպութիւններ ... Եթէ չէք ուզեր որ ձեր երախաները ձեզ անարգեն՝ զգացումի եկէք քանի ուշ չէ: Ջախջախ որբեր, աշխարհը բռներ է առողջ ճամբան, ազգայնականութեան ճամբան, ձեր աղօթքը պիտի ըլլայ միայն ու միայն «Հայրենիք, ա՛խ Հայրենիք»:

Օր. Մ. Տէր Պետրոսեան նուագի ընկերակցութեամբ երգեց «Մայր Արաքս»ը: Ընկ. Լ. Ալէմեանի Ա. Ահարոնեանի «Ձուլում»էն յետոյ խօսեցաւ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան.

— «Ամէն տարի այս օրերուն, հայկական հորիզոնին վրայ մշուշ մը կը տարածուի եւ որբերը ջահը ձեռին կուգան այդ մշուշը փարատելու եւ կուգան ըսել մեր մեռելներուն,— մենք ձեզի կապուած ենք մեր բոլոր սրտով: Հայ ենք եւ պէտք է Հայ մընանք, յարգելու համար մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը: Քըսան տարի առաջ Թուրք դաւադրութիւնը ահռելի ջարդ մը կը կազմակերպէր, աննախընթաց իր բարբարոսութեամբ, հարուածելու համար ազնիւ ցեղ մը: Ազնիւ է մեր ցեղը որովհետեւ ուրիշին հացը չէ կերած երբեք, նոյն իսկ ուժ եւ զօրութիւն ունեցած ատենը. երբեք չէ գրաւած ուրիշի արտին բերքը, ազնիւ է վասն զի միշտ ստեղծագործած է ամէն մարզի մէջ, հինէն մինչեւ այսօր: Շէնցուցած եւ ծաղկեցուցած է ամէն ազգի մէջ մինչեւ Բիւզանդիոն եւ Ռավէննա, եւ անոնց տուած է մինչեւ իսկ կեսարներ: Թուրքիոյ մէջ տուած է ճարտարապետութիւն, գեղարուեստ, երաժշտութիւն եւ թատրոն: Հայը Թուրքիոյ մէջ գլուխ էր, բայց Թուրք եաթաղանը կտրեց այդ գլուխը: Ուրֆայի, Շ. Գարահիսարի եւ Վանայ հերոսամարտները եկան հաստատելու թէ Հայը, իր սրտին մէջ կը պահէ մարտունակութիւնը: Հայե՛ր, այդ վերապրումներով մեր երակները բոնկեցնենք հոն ուր խանդավառութիւն կայ, հրաշք կը գործուի: Հայ մնացէք եւ ուխտեցէք որ այդ հուրը բորբոքի ձեր մէջ եւ փոխանցեցէք ձեր զաւակներուն: Յիշեցէք մեր մեռելները, սպառազինուեցէք անոնց յիշատակով եւ կարդացէք հայ լեզուն, մարդ դառնալու համար, Հայ դառնալու համար: Ու սիրեցէք մեր արուեստն ու գրականութիւնը որ կուգայ մեր մեռելներէն»:

Հանդէսը փակուեցաւ նուագախումբի «Բամ Փորոտան»ով կէս գիշերին ատենները:

Ա. ՀԱԲԻԼԵԱՆ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան կազմակերպած պարահանդէս – ցերեկոյթը Cercle Militaire սրահներուն մէջ հաւաքած էր ընտիր բազմութիւն մը:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին մը եկաւ ստեղծելու հաճելի մթնոլորտ մը, ուր բոլոր ներկաները ունեցան արուեստի վայելք մը շնորհիւ մասնաւորաբար Գ. Մուրատովի, Le Grand Mouradoff ինչպէս կը կոչեն զինքը Ֆրանսացիք, Օփերայի պարողներէն, որուն դաշնակի ընկերակիցն էր Գ. Սարգիսեան:

Այս երկու հայ արուեստագէտներու տաղանդը որքան ծանօթ օտար շըրջանակներու՝ յայտնութիւնմըն էր մեզ Հայերուս համար եւ շատ հաճելի անակնկալ մը: Օր. Ա. Գավուքճեանի սպանիական պարը նոյնպէս նուրբ արուեստի մը արտայայտութիւնը եղաւ: Պարահանդէսը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու ընդմիջումով, շատ ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ: Հայ օրիորդաց միութիւնը կը կատարէր թէյի մատակարարութիւնը, իսկ Տիկ. Ա. Համբարձումեան եւ Օր. Գալֆայեան չքնաղանին գլուխը անցած ամէն ջանք կը թափէին արդիւնաւորելու զայն:

Հանդէսին ինչպէս բարոյական, նոյնպէս նիւթական յաջողութիւնը Միութիւնը մեծ մասով կը պարտի բըժիշկ Գ. Քօլօլեանի եւ Տէր եւ Տիկին Համբարձումեաններու որոնք ամբողջ երեկոյթի ընթացքին ջանք չխնայեցին ձեռք բերելու ինչպէս ներկաներու գոհունակութիւնը, նոյնպէս եւ գոհացուցիչ հասոյթ մը Միութեան համար:

Վարդուհի Թամիրեան

Բանկալթիի գերեզմանատունը վերջնապէս փակեցին

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն.— Հակառակ դատին վերջանալուն, Թափուի վարչութիւնը մինչեւ հիմա թափու (սեփականաթուղթ) չէր տար քաղաքապետութեան, Հայոց Պատրիարքարանի փոխանորդներուն դիմումին վրայ, վարանելով կարգ մը կէտերու մասին: Վերջապէս փարատեցան այս վարանումները եւ սեփականաթուղթ տրուեցաւ Քաղաքապետութեան: Թուղթին մէջ կ՚ըսուի թէ գերեզմանատան հողը, 51,968 քառակուսի մէթր, քաղաքապետութեան սեփականութիւնն է:

Քաղաքապետութեան չեն փոխանցուած միայն կառուցը, եկեղեցին վայրը, անկիւնի կիլիստան քազինոն, 2 խանութ եւ ախոռ մը: Դատարանը այս շէնքերը դատէն դուրս նկատած եւ հետեւաբար անոնց մասին որոշում չէ տուած: Քաղաքապետութիւնը անոնց համար ալ առանձին դիմում կատարած է:

Միւս կողմէ Քաղաքապետութիւնը հատուցում կ՚ուզէ պատրիարքարանէն եւ երաշխաւորութիւն ներկայացնողներէն, նկատելով որ չորս տարի առաջ ինքը արգիլուեցաւ տիրանալու գերեզմանատան, իսկ հիմա շատ ինկած են գիները:

Քաղաքապետութիւնը մտադիր չէ անմիջապէս ծախելու հողը, նկատելով որ կապ ունի քաղաքին բարեզարդման ծրագրին հետ: Հետեւաբար այդ ծրագրին մշակութենէն յետոյ է որ վերջնական որոշումը պիտի տրուի:

ՓԱՆԱՅԻԹ ՍԹՐԱԹԻ ՄԱՀԸ

Ռումանիոյ մէջ մեռաւ ռումէն գրագէտ Փանայիթ Սթրաթի, որուն մէկ վիպակը թարգմանած ենք ժամանակին: Երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր հիւծախտէ: Ի բնէ ըմբոստ եւ գիւղացի, Փանայիթ Սթրաթի ունեցած է արկածալի կեանք մը:

Իր տաղանդը առաջին անգամ գնահատեց Ռոմէն Ռոլան: Երիտասարդ հեղինակը հետզհետէ հրատարակ հանեց «Քիրա Քիրալինա», «Հօրեղբայր Անկէլ» եւ ուրիշ գեղեցիկ հատորներ «Պալքաններու Կորքին» կը համարուէր: Նախապէս շատ էր խանդավառուած բոլշեւիկեան յեղափոխութեամբ, սակայն երբ Ռուսաստան գնաց եւ ուսումնասիրեց բուն կեանքը, յուսախաբ եղաւ եւ վերադարձին երեք հատորներ հրատարակեց, փաստացի մերկացումներով:

Աւելի երկար կը խօսինք «Միտք եւ Արուեստ»ի բաժնին մէջ:

ԳԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՑՆԱՐԱՐՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ»

(ԹՈՒՐՔ ՌՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Վլատիմիր երկու տետրակը եւ ատրճանակը կը յանձնէ Բէշատ պէյի: Շաւարշն ալ Կեդրոնի արգելարանը ղրկուեցաւ: Նկատի առնելով Շաւարշի կարեւոր անձնաւորութիւն մը ըլլալը, այդ շրջանի Միւթէֆէրրիքայի ոստիկանապետ Ճէմալ պէյի յանձնարարուեցաւ չափազանց արթուն եւ շրջահայեաց գտնուիլ:

Տետրակները հայերէն գրուած ըլլալով, թարգմանութեան համար յանձնուեցաւ տեղեկատու պաշտօնեաներէն Արթին Մկրտիչեան էֆէնտիին:

Ի՞ՆՉ ԳՐՈՒԱԾ ԷՐ

ՏԵՏՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Արդարեւ շատ կարեւոր էին Շաւարշի այդ երկու տետրակները: Օրը օրին եւ թուականի կարգով, ծածկագիր եւ իւրաքանչիւրը ոչ աւելի քան երկու տող, արձանագրուած էին բոլոր դէպքերը, Պոլսոյ Հայ կոմիտէճիներու առաջին ձերբակալութիւններէն սկսեալ Քրիմը Սիւասի կողմէ կոմիտէճիներու մասին կատարուած հետապնդումները: Այս տետրակին մէջ, օրագրութեան ձեւով, միշտ ծածկագիր եւ համառօտ, արձանագրուած էին, Պոլսոյ ոստիկանական հետապնդումներէն զատ, թէ ի՛նչպէս Անատոլու կը ղրկուէին ձերբակալուածները, թէ ի՛նչ վիճակի կ՚ենթարկուէին Անատոլուի մէջ, թէ կոմիտէճիները ի՛նչ կ՚ընեն Անատոլուի եւ Պոլսոյ մէջ:

Տետրակներէն մէկուն մէջ արձանագրուած էր թէ ի՛նչպէս հայ հնչակեան կոմիտէճիներէն մէկը կը ձերբակալուի Բանկալթիի մէջ եւ ոստիկանատուն կը բերուի, սակայն սահուն պուլկարերէն խօսելուն եւ ձեռքը պուլկարական անցագիր ունենալուն, պնդելով որ պուլկարահպատակ է, կը յաջողի օձիքը ազատել եւ Պուլկարիա անցնիլ:

Արթին էֆէնտի (Մկրտիչեան) 15—20 օրուան ընթացքին, մինչեւ կէսգիշեր աշխատելով, կրցած էր լուծել բոլոր այդ ծածկագիր տողերը: Եւ տակաւին օրագրութեան փոքրիկ մասը միայն ...

ԳՈՆԻԱՅԻ ՄԷՋ ՎՐԱՆԻ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ...

Դարձեալ այդ սեւ տետրակներէն մէկուն մէջ ծածկագիր արձանագրուած էր, որ Գոնիայի հայ գաղթականները (աքսորականները) վրանի տակ կազմակերպութեան (չատըր թաշքիլաթը) ձեռնարկած են,— Արթին էֆէնտի այս խնդիրը տեղեկագիրով մը հաղորդեց Բէշատ պէյի, աւելցնելով որ անհրաժեշտ է խնդիրը քննել Գոնիայի մէջ:

Արթին էֆէնտիի այս տեղեկագիրը կարդալէ վերջ, Բէշատ պէյ կանչեց զիս.

— Վաղը շոգեկառք պիտի նստիք Արթին էֆէնտիի հետ եւ Գոնիա պիտի երթաք: Կը հաղորդուի որ այնտեղ կարգ մը հայ գաղթականներ վրանի կազմակերպութեան ձեռնարկած են: Ներքին նախարարութենէն նամակ մը պիտի առնուի, ուղղեալ Գոնիայի կուսակալին: Ոստիկանական ընդհ. տեսուչին հետ խօսեցանք այս մասին:

Վաղը անմիջապէս ճամբայ ելէք: Արթին էֆէնտի թող այնտեղ չիման մէջ մտնէ կարգ մը Հայերու հետ: Արդիւնքը կը հաղորդէք ձեզի: Եթէ պէտք տեսնուի, Գոնիայի ոստիկանական տեսչութեան մօտ քննութիւն կատարեցէք: Հիմակուընէ պատրաստութիւն տեսէք:

Այդ օրը անմիջապէս ճամբու արտօնագիր մը հանեցինք եւ մեկնումի պատրաստուեցանք: Արթին էֆէնտիի համար Հարուն անունով ճամբու արտօնագիր առինք: Այդ օրուընէ սկսեալ, Հարուն էֆէնտի կոչուեցաւ ան: Հայերէնի մէջ Արթինը կը կոչուի Յարութիւն, մենք քօ տառը հանեցինք, Հարունի վերածեցինք:

Յաջորդ օրը Հայտար - Փաշայէն ճամբայ ելանք եւ Գոնիա հասանք: Երբ Գոնիա հասանք, ուղղակի ներկայացանք կառավարութեան եւ փոխկուսակալ Ջէքայի պէյի յանձնեցի Ներքին նախարարին նամակը:

Փոխ - կուսակալը անմիջապէս իր մօտ հրաւիրեց ոստիկանական տեսուչը: Երբ ոստիկանական տեսուչը եկաւ, անոր հաղորդեց Պոլսէն մեր գալը եւ հրահանգ տուաւ, որ մեզի ցոյց տայ անհրաժեշտ օժանդակութիւնը: Ոստիկանական տեսուչին հետ իր գրասենեակը գացինք: Իրիկունը վրայ հասած ըլլալով, գացինք հանգչելու մեզի ցոյց տրուած պանդոկին մէջ: Յաջորդ առտու, կանուխ, Հարուն էֆէնտին ղրկեցի հանդիպումներ հաստատելու:

Երեք - չորս օր Հարուն էֆէնտի յարաբերութեան մէջ մտաւ: Առաջին օրերուն «շատ կարեւոր բաներ կան» ըսաւ, սակայն երրորդ - չորրորդ օրերուն ըսաւ որ գործը կարծածին պէս չէ:

ԵՐԿՈՒ «ՓԱՓԱԶ»

Չորրորդ օրը Արթին էֆէնտի եկաւ: Ըսաւ որ իր կատարած քննութիւններուն իբրեւ արդիւնք, հասկցած է թէ գործին հետ կապ ունին Մեսրոպ Նարոյեանը եւ Հրանտ վարդապետը, եւ անհրաժեշտ կը գտնէր Պոլիս տանիլ այս երկու «փափազ»ները (քահանայ):

Այն ատեն հետեւեալ խօսակցութիւնն ունեցանք.

— Ինչո՞ւ Պոլիս պէտք է տանիլ այս երկու տէրտէրները: Չե՞նք կընար հոս կատարել քննութիւնները:

— Ո՛չ, որովհետեւ այն ատեն իմ դիրքս կը խախտի եւ ոստիկանութիւնը չի կրնար այսուհետեւ օգտուիլ ինձմէ: Ճիշդ չէ հոս կատարել քննութիւնները: Կացութիւնը ես կը պարզեմ Բէշատ պէյի: Եթէ հոս կատարենք քննութիւնը, այն ատեն պիտի կասկածին վրաս եւ զիս պատասխանատու կը համարեն:

— Դուն կ՚ըսես որ դիրքդ կը խախտի կամ գործը կ՚աւրի: Սակայն երբ տանինք մեզի հետ Պոլիս տանինք, դիրքըդ չի՞ խախտիր: Եւ քեզ պատասխանատու չե՞ն համարիր միթէ: Վըրադ չե՞ն կասկածիր միթէ:

(5)

(Շար.)

(66)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Կարծես, իրանց կնիկները տասն տարիներից աւել չէր, որ անտէր ու քաղցած էին մնացած:

Մի ուրիշը հարցրեց.

— Մեր սեւ շունը մնո՞ւմ է:

— Չէ, կեանքը տուեց քեզ:

Այդ լուրերը, որ քեռի Պետրոսը հաղորդեց իւր սառնասրտութեամբ, յարուցին նրանց մէջ ուրախութիւն, իսկ նրանց մէջ տրտմութիւն:

Ինձ խիստ զարմանալի էր թւում, երբ նկատում էի որ այդ հողով եւ արտով քարացած մարդիկն էլ զգացմունք ունեն, կարող են ուրախանալ եւ տրտմել: Բայց շուտով ամէն ինչ մոռացուեցաւ, իբր թէ ոչինչ չէին լըսել:

Ես չէի կարողանում զսպել իմ վըրդովմունքը, երբ նայում էի այդ անփոյթ, անհոգ մարդկանց վրայ, որոնք օտարութեան մէջ մոռացել էին ամէն ինչ, որ իրանց համար ամենաթանկագինն էր: Ունենալ կին, որդիներ, ազգականներ, եւ նրանց երկար տարիներով թողնել անխնամ, գերի Թուրքերի եւ Պարսիկների ձեռքում, իսկ ինքը անհետանալ պանդխտութեան մէջ,— այդ դերդաստանի հօր ամենասարսափելի անտարբերութիւններից մէկն է: Այդ մարդիկը, մտածում էի ես, ամենեւին գութ չունեն, նրանց մէջ մեռել է ծնողական սէրը, նրանց զգալի չէ ոչ երեխայի ժպիտը եւ ոչ կնոջ արտասուքը,— երկուսն էլ կատարւում են նրանց աչքերից հեռու...:

Միթէ ես էլ նոյն դրութեան մէջ չէի՞ գտնւում...:

Ես շատ լաւ էի հասկանում, որ աղքատութիւնն էր ստիպել դրանց թողնել իրանց հայրենիքը, թողնել իրանց ընտանիքը, եւ նոյն աղքատութիւնը իմ ձեռքս տուեց պանդխտութեան գաւազանը: Հայրենի երկրում չկարողանալով հայթայթել իրանց ապրուստը, նրանք հարկադրուել էին օտարութեան մէջ բախտ որոնել:

Արդար վաստակի նրանք ոչ միայն սովոր չէին, այլեւ անընդունակ էին. չգիտէին ոչ մի արհեստ, չէին վարժուած տօկուն աշխատանքի: Նըրանց միտքը, նրանց ընդունակութիւնները բնականաբար սրուել, կատարելագործուել էին խաբեբայութիւնների մէջ, այն չափով, ինչ չափով որ զարգացել էր նրանց մէջ, արծաթ որսալու անյագ ախորժակը, որի համար ներելի էին համարում ամէն միջոցներ, որքան եւ անազնիւ լինէին:

Մի անգամ քեռի Պետրոսը խիստ իրաւացի կերպով նկատեց, թէ «արծաթը աղի ջուր է, որքան խմես այնքան կը ծարաւես»: Նոյն ծարաւը ըզգում էի եւ ես: Ահա թէ ինչ էր, որ ինձ անժամանակ բաժանեց Նէնէից եւ ձգեց այդ անբարոյական հասարակութեան մէջ:

Ինձ բոլորովին զզուելի էր թւում այդ նոր շրջանը: Զարմանալի է, թէ որքան վայրենանալու է մարդ լեռների եւ անտառների առանձնութեան մէջ, կերպարանքը, բնաւորութիւնն անգամ ամենակոպիտ ձեւեր են ստանում: Նրանց կոշտացած դէմքը, խառնուած մազերը, երեսների անախորժ արտայայտութիւնը, ճշմարիտ ասած, ինձ վրայ սարսափ էր բերում: Թէեւ մեզ, որպէս իրանց հայրենակիցին, ցոյց էին տալիս հիւրասիրութեան բոլոր պատրաստակամութիւնը:

Ամենազարմանալին այն էր, որ այդ մարդիկը ածխագործի սեւ փոշու տակ ծածկուած, կատարում էին մի այլ աւելի սեւ արհեստ..:

Ո՞վ մտցրեց իմ մէջ այդ փոփոխութիւնը:— Ես պարտական էի Նէնէին, որ զարթեցրեց իմ մէջ զզուանք դէպի այդ մարդիկը, եւ սովորեց սիրել գեղեցիկը ու լաւը:

Բ.

ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գիշերը ի պատիւ մեզ պատրաստուեցաւ ճոխ ընթրիք: Ըմպելիների քանակութիւնը աւելի շատ էր: Խաչագողները աւելի խմում էին, քան թէ ուտում էին: Այժմ հաւաքուել էին եւ այն ընկերները, որոնք ցերեկով անտառի զանազան տեղերում ածուխ էին պատրաստում: Բոլորի թիւը տասից աւել էր: Երբ բաւական խմեցին, նըրանցից մէկը սկսեց պատմել իւր կատարած քաջագործութիւններից մի անցք: Աստուած իմ, ի՞նչեր չէին պատմում նրանք. բոլորը, բոլորը չլսած եւ չտեսած բաներ էին...: Ես, որպէս քեռի Պետրոսի յառաջադէմ աշակերտներից մէկը, նոյնպէս շատ գործեր էի կատարել, բայց նրանց հետ համեմատելով, դեռ կատարեալ համբակ էի:

— Էհ, ասում էր մի ծերունի խաչագող արհամարհական ժպիտով,— այդ ի՞նչ գողութիւններ են, որոնցմով պարծենում էք դուք: Երբ ես երիտասարդ էի, գողացայ Հնդկաց աստուծոյ աչքերը:

Ամէնքը ծիծաղեցին, ծերունու ասածը շատերին անհաւատալի երեւաց:

— Երեխաները ու յիմարները ծիծաղում են ամէն բանի վրայ, երբ չեն հասկանում, պատասխանեց ծերունին, որին, ինչպէս երեւում էր, վիրաւորեց ընկերների արհամարհանքը:

— Ձեզ անհաւատալի է թւում իմ ասածը, ականջ դրէք, ես կը պատմեմ:

Նա սկսեց իւր պատմութիւնը այսպէս.

« Հնդկաց աստուածները մեր Աստուծոյ նման չեն. մերը աչքի չէ երեւում. իսկ նրանց աստուածները միշտ կանգնած են տաճարների մէջ, ամէն մարդ տեսնում է, հարցմունք է անում եւ պատասխան է ստանում: Ես մտայ այդ տաճարներից մէկի մէջ, ուր կանգնած էր գլխաւոր աստուածներից ամենամեծը ոսկեղէն հագուստով: Թէեւ ոսկին շատ սիրուն բան է, բայց ինձ աւելի գրաւեցին նրա գեղեցիկ աչքերը: Գեղեցիկ էին, անընման գեղեցիկ, ես խելագարի նման սիրահարուեցայ այդ աչքերի վրայ: Նրանք կազմուած էին երկու հատ խոշոր ալմաստներից եւ ճրագի նման վառվռում էին: Ալմաստների իւրաքանչիւրը աղաւնու ձուի չափ կը լինէր: Այո, իմ սիրտը գրաւեցին այդ փայլուն աչքերը եւ ես կատարելապէս սիրահարուեցայ նրանց վրայ: Եկ, մտածեցի, քեզ նուիրէ այդ աստուծոյ սպասաւորութեանը, որ այդպիսի գեղեցիկ աչքեր ունի: Եւ ընդունուեցայ այն տեղ, ի՞նչ էք կարծում, ոչ թէ իբրեւ հասարակ սպասաւոր, այլ բրամին,— այսպէս են կոչւում նրանց քահանաները: Ես կատարում էի իմ պաշտօնը ամենայն ջերմեռանդութեամբ, ամենայն անձնանուիրութեամբ, այնպէս որ, փոքր ժամանակում գրաւեցի ոչ միայն իմ աստուծոյ շնորհը, այլեւ ժողովրդի յարգանքը: Ինձ յանձնեցին տաճարի բանալիները եւ նրա հսկողութիւնը:

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրադարանը:

ԸՆԿԵՐ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՁԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Վիէնի Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8էն մինչեւ 12,

Հ. Յ. Դ.-ի Խաժակ Ակումբին մէջ

Կը հրաւիրուին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները

ԱՑՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Ֆրանսայի ճակատի ճախկին կամաւորներու Միութեան վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն, որ յառաջիկայ երկուշաբթի 22 ապրիլ, առաւօտեան ժամը 9ին, անպայման ներկայ գտնուին Մէթրօ ժորժ Ե. ելքին մօտ, մասնակցելու համար Զ. Ո. Միութեան կազմակերպած յաղթական կամարի այցի երթին:

Ֆրանսահայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան Նախագահ

Հ. ՄԱՐՄԱՐԵԱՆ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը խնդրէ իր ընկերներէն, համակիրներէն, ինչպէս նաեւ ազգային կազմակերպութիւններէն, մասնակցելու համար Անծանօթ Զինուորին այցի թափօրին, ներկայ գտնուիլ յառաջիկայ երկուշաբթի առաւօտեան ժամը 9ին, Մէթրօ ժորժ Ե. ելքին մօտ:

Վարչութիւն Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին

Վիէնի Եռզկատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան պարգեւաբաշխութիւնը յետաձգուած է Օգոստոսին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Salle GAVEAUի ՄԷՋ **45, Rue La Boëtie**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ արտասանութիւն: Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ արտասանութիւն: ՕՐ. ՆԵԼԼԻ ԿՕԹԻԷ՝ թաւջութակ, Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Փ. ՊԱԺԷՕ, Hautbois (թաւսրինգ), Օփերայէն: Ժ. ԺԻԼ՝ երգեհոն (orgue) Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ՝ երգ:

Կը մասնակցի նաեւ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագախումբ մը, բաղկացած Փարիզի պետական երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, կը նուագէ մահերգներ եւ հայ հոգեւոր երգեր:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը ճիշդ 8.30ին: Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 եւ 3 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալօն Մազընոյի շքեղ սրահին մէջ **88 - 90 Rue d'Aubagne**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. **ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ**. ՏԻԿ. **Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ** ԵՒ **ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ, ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԳԱՏԻՃԵԱՆ և Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները

Պ. Հայկ Նազգաշեան, Պ. Վարշամ Մարգարեան (Պոլիս), Օր. Ֆրանսուհի Մարգարեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նազգաշեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նազգաշեան (Տրամա), Տէր եւ Տիկին Գունտաքճեան (Պոլիս), Տիկին Ա. Եազմաճեան, Այրի Տիկին Բէհրիպարեան, Տէր եւ Տիկին Բէհրիպարեան եւ զաւակունք, Օր. Ա. Բէհրիպարեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Պալեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Պալեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Եալընըզեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, քրոջ, քրոջաղջկան, եւ ազգականուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

(Ծնեալ Մարգարեան)

զառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 16ին, 22 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, վաղը Շաբաթ, 20 Ապրիլ կէսօրէ վերջ, ժամը 1.30ին, St. Germain - en - Layeի եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Nouveau Cimitière.

ԾԱՆՕԹ. — Շոգեկառք Սէն Լազարէն ժամը 12.51ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ *ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ* ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԼԻՈՆ, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, գ. թաղապետարանի սրահը

ՏԵՍԻՆ, այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ:

Ս. ԷԹԻԷՆ, 22 Ապրիլ երկուշաբթի, կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 2.30ին սովորական սրահին մէջ:

12 պատկերներ սկաուտական - ազգային - գեղարուեստական:

կը ներկայացուի՝ *ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ:*

մուտք՝ 4 եւ 3ֆրանք:

ԾԱԽՈՒԻ Է

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառով ծախու է խանութ մը Վալանսի մէջ: Կը գտնուի հայկական թաղին մօտ, ներկայիս իր յաճախորդները կը բաղկանան մասնաւորաբար Ֆրանսացիներէ, այնպէս որ գործառնութիւնը պիտի կրկնապատկուի անմիջապէս:

Տեղեկութեանց համար դիմել՝ Յառաջի վարչութեան:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ձեռքէ պիտի ելլէ խանութ մը Վալանսի մէջ, աւելի յարմար՝ հայ դերձակի մը կամ հայախօս դերձակի մը: Տեղեկութեանց համար դիմել Յառաջի:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 20 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2785

ՎԵՐՋԻՆ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԵՒ ՆՇԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

«ԲԱՐՁՐ ԵՒ ՇԻՏԱԿ ԲՌՆԵՑԷՔ ՁԵՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ»

ԽՄԲ.— Մասնաւոր ազբիւրէ մը ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի մահապատիժի մեղմացման աոթիւ կատարուած դիմումներու մասին:

Ինչպէս գրած էինք, նահանգապետութեան ունկնդրութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 27ին:

Նիւ Եորքի նահանգապետին կողմէ նշանակուած այդ ունկնդրութիւնը տըրուած էր, ուր պաշտպան փաստաբաններէն միայն մէկը կրնայ խօսիլ: Տասնըւած են նահանգապետը եւ իր իրաւագէտ խորհրդականը: Նախապէս կարգադրուած էր, որ պաշտպան փաստաբաններէն միայն մէկը կրնայ խօսիլ: Տասնեակ հազարաւոր խնդրարկուներու կողմէ խօսած է Պ. Պէնթըրն: Նիւ Եորքի դատախազութեան կողմէ խօսած է Պ. Պէնվէնկա: Երկուքն ալ խնդրին մօտէ – ցած են Ալպընիի Վերին Դատարանի ունկնդրութիւն — փաստարկութեան օրը պարզած տեսակէտներուն համաձայն, միայն շատ աւելի ամփոփ կերպով: Ունկնդրութեան ներկայ եղած են նաեւ զանազան հաստատութիւններ ներկայացնող պատգամաւորութիւններ, որոնք պաշտպան փաստաբանին կողմէ ներկայացուած են նահանգապետին:

Երկու կողմերը լսելէ յետոյ՝ նահանգապետը իր մօտ կանչած է նախ փաստաբան Պէնթըրը եւ յետոյ դատախազութեան ներկայացուցիչ Պէնվէնկան, որոնց հետ խորհրդակցած է 10 րոպէի չափ: Այս միջոցին ներկայ եղած է նաեւ նահանգապետի իրաւագէտ խորհրդականը:

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին նահանգապետը ուզած է ունենալ հետեւեալ երկու հարցումներուն պատասխանները.—

1.— ՄԵՐ ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՈՂ ՄԱՐԴԻԿ Ո՞Ր ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ:

2.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԲԱՑԱՏՐԵԼ ԱՅՆ ՀԱՄՈԶՈՒՄԸ, ԹԷ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՈՒԶԱԾ ԵՆ ՍՊԱՆՆԵԼ ԿՈՒՍԱԿԻՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՄԸ:

Փաստաբան Պէնթըրն յայտնած է, որ այս երկու կէտերու մասին յատուկ գրութիւն մը կը ներկայացնէ նահանգապետին մինչեւ յառաջիկայ երկուշաբթի, ապրիլ 1:

Նահանգապետը եւ իրաւագէտ խորհրդականը յայտնած են, որ շատ զբաղած ըլլալով չեն կրցած դեռ լաւ մը ծանօթանալ այս գործին: Ասիկա ինքնին ներթադրել կուտար թէ՝ պատիժի գործադրութեան համար նախապէս որոշուած թուականը պիտի յետաձգուի:

Ի նպաստ մահապարտներու ընդհանուր շարժում մը ծաւալած էր ամբողջ Ամերիկայի մէջ: Դիմումներու թիւը նահանգապետի մօտ տասնեակ հազարներու կը հասնէր: Դիմումներ կը կատարուէին ոչ միայն ամբողջ ամերիկահայ գաղութի բոլոր անկիւններէն եւ ժողովրդի բոլոր խաւերէն, այլեւ բազմաթիւ ականաւոր Ամերիկացիներէ: Ամերիկացի ծանօթ իրաւաբաններ, բարձրաստիճան կղերականներ, երեսփ. ժողովի եւ Ծերակոյտի անդամներ, մինչեւ իսկ նահանգապետներ մասնաւոր նամակներ գրած էին Նիւ Եորքի նահանգապետին, խնդրելով մեղմացնել պատիժը: Նոյն իմաստով Նիւ Եորքի Եղեռնադատ Ատեանի 12 երդուեալներէն (ժիւրիի)8ը: Առնց գրութիւնները նահանգապետին յանձնած էր փաստաբան Պենթըրն:

Վերջին անգամ այցելութեան գացինք մեր յաւէտ պաշտելի ընկերներուն: Մեր տխուր դէմքն ու ընկճուած տրամադրութիւնը տեսնելով՝ երկուքը միասին դարձան մեզ եւ ըսին.

— «ԲԱ՛ՐՁՐ ԵՒ ՇԻՏԱ՛Կ ԲՌՆԵՑԷՔ ՁԵՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ»:

— «ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԽՂՃԻՆ ԱՌՋԵՒ ԱՐԴԱՐ ԵՆՔ: ԹԷԵՒ ԴԱՒԵՐՈՒ ԶՈՀ,

ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԽՂՃԻՆ ԱՌՋԵՒ ԱՐԴԱՐ ԵՆՔ: ՄԵԶ ՄԻ՛ ՄՏԱԾԷՔ: ՄԵՐ ՄԻԱԿ ՑԱՒԸ ՍԻՐՈՎ ՊԻՏԻ ԴԻՄԱԳՐԱՒԵՆՔ ՄԱՀԸ: ՄԵԶ ՄԻ՛ ՄՏԱԾԷՔ: ՄԵՐ ՄԻԱԿ ՑԱՒԸ ՍԻՐՈՎ ՊԻՏԻ ԴԻՄԱԳՐԱՒԵՆՔ ՄԱՀԸ, ՕՐԻՆԱՊԱՀ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ: ԱՄՈ՛ՒՐ ՊԱՀԵՑԷՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐՈՎ ՊԱՀԵՑԷՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ: Ո՛Չ ՄԷԿ ՔԱՅԼ, ՈՐ ԿՐՆԱՅ ԾԱՀԵՏԵԼ ԱՆ Է ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅՈՅՍԸ: ԵԹԷ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՌԱՑԵԼ ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՈՒ ՍԱԴՐԱՆՔՆԵՐՈՒՆ: ԵԹԷ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՆԳԱՐՈՂՆԵՐ ԿԱՆ, ԲԵՐԷ՛Ք ՄԵԶ ՄՕՏ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՄԵՆՔ ԽՕՍԻՆՔ ԻՐԵՆՑ:

ՄԵՆՔ ԵՐԱԽՏԱՊԱՐՏ ԵՆՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ՝ ՄԵԶԻ ՀԱՆԴԷՊ ՑՈՅՑ ՏՐՈՒԱԾ ՋԵՐՄ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ: ՄԵԶԻ ՍԻՐՈՂ ԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՄՆԱԼ ԱՄՈՒՐ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԻ ՎԱՅԵԼ ԿԵՑՈՒԱԾՔՈՎ:

ԵԹԷ ԱՊՐԻԼ 11ԻՆ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ ՄԵԶԻ ԴԷՄ, ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ԹԱՂԵԼ Է ԱՌԱՋ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄՆ ԸԼԼԱԼՈՎ ՄԵՐ ԴԻԱԿՆԵՐԸ ԹԱՂԵԼ ՄԵԶ ԵՐԿՈՒՔՍ ՏԱՆԻԼ ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ՝ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ, ԹԱՂԵԼ ՄԵԶ ԵՐԿՈՒՔՍ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՄԷՋ ԵՒ ՄԵՐ ԴԻԱԿՆԵՐԸ ՊԱՏԱՆԵԼ ԵՌԱԳՈՅՆՈՎ»:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՅՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Նիւ Եորքէն հասած անհատական նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (10 ապրիլ).—

Ապրիլ 9ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 1ին, Նիւ Եորքի նահանգապետը պաշտօնապէս յայտնեց թէ ընկերներ Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի մահապատիժը վերածուած է ցկեանս բանտարկութեան: Տեղական մամուլը անմիջապէս հաղորդեց լուրը:

Այս կարգադրութիւնը մեծ սփոփանք եւ գոհունակութիւն պատճառեց ամբողջ գաղութին մէջ: Ամէն մարդ կը շտապէր լուրը հաղորդել բարեկամի մը, Դաշնամակով կամ հեռագրով: Իրիկուան դէմ ժողովուրդը կը խուժէր Դաշնակցութեան Ակումբը: Երիտասարդները տուները ինկած ծանօթներ կը հաւաքէին՝ խնջոյք սարքելու համար: Մինչեւ գիշերը ուշ ատեն խրախճանքներ կատարուեցան ակումբներու եւ տուներու մէջ:

ՅԱՌԱՋԻ վաղուան թիւը

ՑԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ:

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՄՏԱԴՐԱԾ ԵՆՔ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՏՈՐ ՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ, ՈՒՍՏԻ ԱՅՍ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՒԱԼՈՎ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻԱ ՊԻՏԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ

—o—

Ֆրանսա հաւանութիւն տուած է

■■■■■■■■

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՅՄԱՆ ԿԸ ԴՆԷ ՈՐ ՍԱՀՄԱՆԷՆ 50 ՔԻԼ. ՀԵՌՈՒ ԲՆԱԿԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՅՄԱՆ ԿԸ ԴՆԷ ՈՐ ՍԱՀՄԱՆԷՆ 50 ՔԻԼ. ՀԵՌՈՒ ԲՆԱԿԻՆ ... կը հեռագրէ Ժընեւէն, ապրիլ 17 թուականով.—

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն, ապրիլ 17 թուականով.— Իրաքի Ասորիներու տեղաւորման տեղեկաբերը, Պ. Մատարիագա, այսօր հաղորդեց Ա. Դ. Խորհուրդին թէ մասնաւոր յանձնախումբը անյարմար գտած է այդ գաղթականները անգլիական Կուինայի մէջ տեղաւորելու առաջարկը: Տեղեկագիրը կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը նպաստաւոր ընդունելութիւն ըրած է զանոնք Սուրիոյ մէջ տեղաւորելու թելադրութեան: Տեղեկա – Արդէն Իրաքէն մաս մը Ասորիներ տեղաւորուած են Սուրիոյ մէջ: Տեղեկագրին համաձայն, կարելի է Սուրիոյ Ասորիներու ներկայ գաղութը 2200 անձէն բարձրացնել 6500ի: Կատարուած քննութիւնները, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ յուլիս, անկասկած աւելի լայն պատեհութիւններ պիտի ընծայեն այն Ասորիներուն որ կ'ուզեն հեռանալ Իրաքէն: Կարելի կը համարուի տեղաւորել մինչեւ 16,000 Ասորիներ: Սակայն Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ապահովութիւն տայ թէ նոր բեռ մը չպիտի աւելնայ ֆրանսական կամ տեղական ելմտացոյցին վրայ, այս տեղաւորման հետեւանքով եւ թէ գումար մը պիտի տրամադրուի: Ասոր վրայ, տեղեկաբերը առաջարկեց նոր փոխառութիւն մը ստանալու խնդրեց մինչեւ 40,000 զուիցերիական ֆր.ի նոր վարկ մը ստանալու Ազգ. Դաշնակցութեան տրամադրելի գումարէն: Այս կերպով յատկացուած գումարը պիտի հասնի 110.000 զ. ֆրանքի:

Իրաքի ներկայացուցիչը խոստացաւ ամէն բան ընել Ասորիներու փոխադրութիւնը դիւրացնելու համար եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի յօժարութեան համար:

Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, ցաւ յայտնեց որ առաջինքի մը չէ յանգած Ասորիները բրիտանական Կուինա տեղաւորելու առաջարկը: Եւ որովհետեւ հարցին ոչ կարեւորութիւնը, ոչ ալ սովորութիւնը նուազած չեն Ա. Դ. Խորհուրդին ներկայացուելէ ի վեր, անշուշտ բոլորն ալ շնորհակալ պիտի ըլլան Ֆրանսական կառավարութեան, որ, հակառակ տեղական դժուարութեանց, յօժարութիւն կը յայտնէ իր կարելին ընել, օգնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան:

Պ. Թէվֆիք Արաս, Ա. Դ. Խորհուրդին նախագահը, խօսք առնելով իբրեւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, դիտել տուաւ թէ Իրաքի եւ դրացի երկիրներու համար կը պահանջէ որ Ասորիներու Սուրիա տեղաւորումը կատարուի այդ երկիրներու սահմանագլուխներէն առ նուազն 100 քիլոմ. հեռու եւ թէ, ամէն պարագայի մէջ, վերջնական վայրը պէտք չէ պակաս ըլլայ 50 քիլոմեթր հեռաւորութենէն:

Ֆրանսայի պատուիրակին հաւանութենէն յետոյ, Խորհուրդը ընդունեցաւ յանձնախումբին տեղեկագիրը եւ այս հարցով փակուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին արտակարգ նստաշրջանը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՈՒԺԳՆՕՐԷՆ ԲՈՂՈՔԵՑ

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բռնած դիրքին դէմ

—o—

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԱՏՈԼՖ ՀԻԹԼԷՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

■■■■■■■■■

Գերմանական կառավարութիւնը բողոքեց Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բռնած դիրքին դէմ՝ թէ Սթրէզայի եւ թէ Ժընեւի մէջ: Պերլինի բրիտանական դեսպանը ապրիլ 17ին Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը հրաւիրուեցաւ, ուր նախարարութեան խորհրդականը, Ֆօն Պիւլով, բերանացի եւ ուժգնօրէն բողոքեց անգլիական կառավարութեան բռնած դիրքին դէմ: Անգլիական եւ իտալական դեսպանները արդէն ներկայացած էին նախարարութեան՝ պաշտօնապէս հաղորդելու համար Սթրէզայի դեկոյցին բովանդակութիւնը եւ առով իսկ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ Լոքառնոյի դաշինքին տրամադրութեանց մասին: Գերմանական կառավարութեան վրայ ինկած պարտաւորութեանց մասին: Գերմանական ներկայացուցիչները ճշգրիտ լուսաբանութիւններ պահանջեցին այդ մասին, երկու կառավարութիւնները իրենք զիրենք մասնաւորապէս հասկնալու համար թէ երկու կառավարութիւնները Լոքառնոյի յանձնառութեանց, թէ Ֆրանսական եւ Իտալական կապուած կը նկատե՞ն, Լոքառնոյի յանձնառութեանց, թէ երկու դեսպանները թէ գերմանական յարձակման մը պարագային: Կ'ըսուի թէ երկու դեսպանները պատասխանած են համաձայն Սթրէզայի դեկոյցին ոգիին:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական բողոքը յայտնուած է դիւանագիտական խօսակցութեան մը սահմանին մէջ: Գերմանական կառավարութիւնը առ այժմ բացարձակ լռութիւն կը պահէ այն բանաձեւի մասին որ քուէարկուեցաւ Ժընեւի մէջ եւ որ կը դատապարտէ Գերմանիոյ ընթացքը: Միւս կողմէ կը հաստատեն թէ անգլիական դեսպանը արտաքին պաշտօնատուն կանչուած չէ, այլ ինք ունկնդրութիւն խնդրած է, պաշտօնապէս հաղորդելու համար Սթրէզայի մէջ տրուած որոշումները: Այդ ունկնդրութեան ընթացքին, Ֆօն Պիւլով դառն յուսախաբութիւն յայտնած է, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բռնած դիրքին առթիւ: Իտալական դեսպանին ունկնդրութեան ատեն ալ, Ֆօն Պիւլով դառն խորհրդածութիւններ ըրած է Գերմանիոյ կրած յուսախաբութեան մասին:

Այսպէս կամ այնպէս, տակաւին անորոշ է Գերմանիոյ պաշտօնական դիրքը, որ կը սպասուի Հիթլէրի որոշման: «Առաջնորդ»ը առջի օրը, բայց ժամէ ժամ կը սպասուի Հիթլէրի որոշման: Կ'ըսուի թէ խորհրդակցութիւններ կատարեց Միւնիխի մէջ: Կ'ըսուի թէ երկար խորհրդակցութիւններ կատարեց Միւնիխի մէջ, ուր մասնակցած է նաեւ պատերազմական նախարարը:

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը հրատարակեց իր որոշումները, զինուորագրութեան մասին, համաձայն մարտ 16ի հրամանագրին: Բանակին մէջ մտնելու համար պայման է ըլլալ քաջակազմ եւ առողջ: Բժշկական քննութեանց համաձայն, նորագիր զինուորները կը բաժնուին տասը դասի:

⁂ Պատերազմական նախարարը որոշեց «Գերմանիոյ օդանաւային բանակին օրը» հռչակել ապրիլ 21ը, որ տարեդարձն է մեծ օդանաւորդ պարոն Րիխթոֆէնի մահուան: Այս Օրը առաջին անգամ պիտի տօնուի Զատկի կիրակին, մեծ հանդիսութիւններով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՆՔԱՀԱՅՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

—o—

Սովորութիւն էր, հայ գիւղերու մէջ, Զատկական այս տօներուն, խաչ տալու համար մանուկներուն ձեռքը թաղման թափօրին, նուիրատուութիւններ կ'ընէին եկեղեցիին: Մէկը հինգ չափ ցորեն կը նուիրէր, ուրիշ մը երկու չափ արդար իւղ, երրորդ մը երկու ոչխար, վերջապէս ուրիշ մըն ալ դրամ կուտար:

Այսքան նուէր՝ որպէսզի գիւղացին հրճուի, տեսնելով իր երախային ձեռքին մէջ փայլփլուն խաչ մը կամ որ եւէ «մասունք»:

Կնքահայր կը կոչուէին այս երախաները:

×

Հիմա, Զատկական այս տօներուն, նոր կնքահայրներ կը փնտռէ նոյն գիւղացին:

Քալամաթայի Հայ կարմիր խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը, վերջերս, կոչ մը դրկած էր մեզի՝ խնդրելով որ բարեսէր ու բարեկեցիկ Հայեր, մեր գաղութէն, ստանձնեն քանի մը երախաներու դպրոցական ծախքերը:

Կը ճանչնամ Քալամաթայի Հայ կարմիր խաչի մասնաճիւղին վարչութեան անդամուհիները, — փոքրիկ աղջիկներ էին անոնք, որ Արմաշի փողոցներուն մէջ, ծառերու շուքին տակ, «քար – քարիկ» կը խաղային դեռ երէկ, կամ «փռան – փուշ»ի ասաց – ուածքները կ'ըսէին իրարու: Հիմա մեծցեր են անոնք, «մեծ ցաւերու տիպեր», եւ ահա այսպէս երէկուան փոքրիկ խաղուորները խորհեր են նախ եւ դպրոց շինել իրենց յաջորդներուն համար:

Հիմա փոխուեր է իրենց խաղը, — երէկ «հայրիկ – մայրիկ» կը խաղային, տուն ու ջաղացք կը շինէին՝ մանկունակ անձնուիրութեամբ մը: Այսօր դպրոց են բացեր, երախաներու դաստիարակութեան հոգն են բռներ՝ տանձնիր՝ գիտակից նուիրումով մը:

Իրենց ուժերէն վեր է անշուշտ ըստանձնել բոլոր երախաներուն նիւթական հոգերը: Քալամաթայի Ռուսումական վարժարանը ունի սաներ եւ սանուհիներ, որոնց հայրերը անկարող են վճարել իրենց թոշակները: «Այս պատճառաւ ակամայ պիտի պարտաւորուինք գրկել իրենց փոքրիկները», կը գրեն խաչուհիները: Ուստի կը խնդրեն, որ Ֆրանսայի հայ գաղութէն քանի մը բարեկեցիկ անձնաւորութիւններ կամ անձնուէր երիտասարդներ սան մը կամ սանուհի մը որդեգրեն:

Տնտեսական տագնապը, աշխատաւորական հոգերը անստոյգ կացութեան մը մատնած են մեր հայրենակիցները, այստեղ, Ֆրանսայի մէջ: Եւ այս կոչը հետեւանք չստացաւ դժբախտաբար:

Սակայն դիտել կուտանք, որ մէկ փրանքը եօթը տրախմի կ'արժէ Յունաստանի մէջ: Եւ ամէն երիտասարդ կրնայ 50 փրանքով ապահովել երախայի մը տարեկան թոշակը: Մեծ բան մը չէ պահանջուածը: Այլ սակայն մեծ է հրճուանքը ամէն երիտասարդի համար, երբ 50 փրանքով սան մը կամ սանուհի մը կ'որդեգրէ Յունաստանի մէկ անկիւնը, ուր այդ փոքրիկը ամէն օր պիտի յիշէ իր բարերարին անունը: Անոր որ Հայոց այբուբենը սորվեցուց իրեն:

Կնքահայր կը փնտռուի, եւ այս կնքահայրութիւնը աւելի փառաւոր գործ մըն է քան նուիրատուութիւնը, որ կ'ըլլար երբեմն ժամուն կոչնակը հնչեցնելու համար առաջին անգամ կամ խաչ բռնելու համար թափօրի մը մէջ:

ԱՐԱԶ

Խուազէս Գ. Սթամպուլեանի եղերական մահը

Ցաւով կ'իմանանք թէ երիտասարդ եւ տաղանդաւոր իրաւագէտ մը, Գէորգ Սթամպուլեան (զաւակը Տիկին Սթամպուլեանի), զոհ գացած է ինքնաշարժի արկածի մը, Իվոնի – ան – Մոնթանեի մէջ (Տիժօն): Հինգշաբթի օր ինքնաշարժ մը սուրալ դէպի Լիոն, երբ աջ – ձախ տատանելէ յետոյ գնաց զարնուեցաւ ծառի մը: Վարիչն էր նոյնինքն Գ. Սթամպուլեան, որ մահացաւ վէրքեր ստացած էր: Անմիջապէս մօտակայ հիւանդանոց մը փոխադրուեցաւ, բայց կարելի չեղաւ փրկել: Իրեն կ'ընկերանար մանկամարդ կին մը, որ թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ:

Տեղական թերթերը համակրանքով կը խօսին երիտասարդ իրաւագէտի մասին, որ Ֆրանսական հպատակ էր եւ պաշտօնի տեղական՝ գաղթային հեռաւորութեան մէջ: Վարած է շատ կարեւոր դատեր, Փարիզի մէջ: Եղած է առաջին քարտուղար վճռաբեկ ատեանի եւ փաստաբաններու միութեան: Ֆրանսերէնի թարգմանած է խորհրդային միութեան քաղաքային օրէնսգիրքը: Զաւակն էր հանգուցեալ Յակոբ Սթամպուլեանի (Ատրուշան):

Ֆրանքեռուս բանակցութիւնները

Քաղաքական շրջանակներու մէջ նոյնքան անհամբերութեամբ կը սպասուի Ֆրանքեռուս բանակցութեանց ելքին: Նախարարական խորհուրդը երէկ յայնօրէն քննեց մշակուած ծրագիրը, որուն գլխաւոր տրամադրութիւնները ... Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Պ. Պ. Լավալի եւ Լիթվինովի կը պահուին: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Պ. Պ. Լավալի եւ Լիթվինովի խօսակցութեան, որ տեղի ունեցաւ Ժընեւի մէջ եւ որ տեւեց ամբողջ հաւանաբար ժամ: Գալով Մոսկուայի (եւ Վարշաւայի) ճամբորդութեան, հաւանաբար տեղի ունենայ մայիսի առաջին շաբթուն:

Միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ կը կատարուին Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ: Համաձայնութիւնը պատրաստ է արդէն (փոխադարձ աջակցութիւն), իսկ ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մոսկուայի մէջ, յառաջիկայ յուլիսին:

Զրոյցի մը համաձայն, մօտերս տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Հռոմի մէջ, Պ. Պ. Մուսոլինիի եւ Լիթվինովի միջեւ:

Խորհրդային մամուլը գոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ Ժընեւի մէջ քուէարկուած բանաձեւի մասին, անհրաժեշտ կը գտնէ փոխադարձ օգնութեան դաշինքներու կնքումը, այլապէս անկարելի կը սեպէ Եւրոպայի խաղաղութեան ապահովումը: Թէեւ Անգլիա եւ Լեհաստան եւս քուէարկեցին Ժընեւի բանաձեւը, բայց խորհրդային մամուլը միշտ վերապահ է մասնաւորապէս Լեհաստանի հանդէպ:

Պուլկարիոյ դահլիճը հրաժարեցաւ

—o—

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՐ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

Պուլկարական դահլիճը, որ կը գտնուի Զօր. Զլատեւի նախագահութեան տակ, առջի օր ձեռնարկել եւ Պորիսը թագաւորէն առած էր երկու նախկին վարչապետներ, Ցանկով եւ գնդ. Քիմօն Կէորկիեւ: Այս առթիւ ձերբակալուեցան նաեւ Սոֆիայի ոստիկանական նախորդ վերատեսուչը, Նաչեւ, գնդ. ... Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց, եւ բուռն ցոյցեր կատարուեցան, երբ կալանաւորները Պորիսը կը ճանչնալ Զլատեւի քարտուղարը եւ ուրիշ ծանօթ անձեր: Մինչ նոյն ատեն հրաժարեցան դահլիճին չորս քաղաքացի անփոխարինելի: Միեւնոյն ատեն հրաժարեցան դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց թագաւորին: Ասոր վրայ Զօր. Զլատեւ ամբողջ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց թագաւորին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՄՈՌԱՑՈ՞ՒՄ, ԱՆՏԵՍԱ՞ՒՄ ԹԷ ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ

—o—

Մարտ 15ի որոշումով Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն Լէնինի շքանշանով վարձատրած է շատ մը շրջաններ եւ Հանրապետութիւններ: Խորհրդային այդ բարձր պատիւին արժանացած են նաեւ Ադրբէջանն ու Վրաստանը: Միայն Հայաստանն է որ անտեսուած է…

Ինչո՞ւ այդ երկիրները արժանացած են շքանշանի: Որոշման մէջ բերուած է հետեւեալ պատճառաբանութիւնը.—

«Մի շարք տարիների ընթացքում գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան բնագաւառներում ունեցած աչքի ընկնող յաջողութիւնների համար, Խ. Ս. Հ. Միութեան Կենտ. Գործ. Կոմիտէն որոշում է՝ պարգեւատրել Լէնինի շքանշանով Ադրբէջանի խորհ. Հանրապետութիւնը, նաեւ կուսակցութեան քարտուղար ընկ. Միրջաֆար Բաղիրովին եւ Ժողկոմխորհի նախագահ ընկ. Ռախմանով Հիւսէյին Փաշա Օղլուն: Վրաստանի խորհ. Հանրապետութիւնը, կուսակցութեան քարտուղար ընկ. Բերիային եւ Ժողկոմխորհի նախագահ ընկ. Գալոբիշվիլուն: Աբխազիայի ինքնավար Հանրապետութիւնը եւ նրա ղեկավար՝ ընկ. Լակոբային»:

Ուրեմն վարձատրութիւնը եղած է թէ Ադրբէջանին, Վրաստանին ու վերջինիս մաս կազմող Աբխազիային եւ թէ անոնց ղեկավարներուն: Պատճառը որովհետեւ «վերջին տարիներու ընթացքին» տնտեսական ասպարէզին մէջ մեծ յաջողութիւններ են ձեռք բերած: Աւելի բաց խօսելով, այս երկիրները ունեցած են բարգաւաճում եւ յառաջդիմութիւն:

Հայաստանը վարձատրեալներու ցանկէն դուրս ձգելով, խորհրդային բարձրագոյն մարմինը կ՚ուզէ ըսել թէ այդ երկիրը տնտեսապէս ետ է մնացած եւ պահանջուած չափով չէ զարգացած: Ուրեմն հայ համայնավարներու եւ անոնց արտասահմանեան մունետիկներու Հայաստանի վերելքի մասին բրած բոլոր յայտարարութիւնները պարզապէս «ռէքլամ»ներ են եղած:

Սակայն այդ չէ Հայաստանի բուն ողբերգութիւնը: Խորհրդային ընդհանուր կառուցուածքը Հայաստանը այնպիսի պայմաններու մէջ է դրած, որ անոր ձայնը ուղղակի Մոսկուա չի հասնիր եւ կը կորսուի Թիֆլիսի պալատներուն մէջ, ուր տիրաբար կ՚իշխեն Վրացիներն ու Ազէրիները: Վրաստանի կուսակցութեան քարտուղար Բերիան եւ Ադրբէջանի քարտուղար Բաղիրովը միաժամանակ քարտուղարներն են Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէի: Անդրկովկասեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահը՝ Վրացի Ենուկիձէն է, իսկ կառավարութեան նախագահը՝ Ադրբէջանցի Մուսաբէկովը: Ասոնք են, որ կը ներկայացնեն ամբողջ Անդրկովկասը կեդրոնական մարմիններու առջեւ եւ անոնց ղեկուցումներու եւ յայտնած կարծիքներու հիման վրայ է, որ Մոսկուան տեսակէտ կը մշակէ այս կամ այն հանրապետութեան մասին:

Իսկ մենք գիտենք, թէ Մոսկուայի մէջ գումարուած խորհուրդներու 7րդ համագումարին առջեւ Վրացիներն ու Ազէրիները ինչպէս ներկայացուցին Հայաստանը: Անոնք ոչ միայն չխօսեցան Հայաստանի վերելքի մասին, այլ եւ յատկապէս շեշտեցին Հայաստանի տնտեսական յետամնացութիւնը: Բայցի այդ, երբ հայ համայնավարներու մէջ գտնուեցաւ մէկը, որ քաջութիւնն ունեցաւ բողոքելու եւ պաշտպանելու Հայաստանի արդար իրաւունքները, անմիջապէս ներքին գաւերու ճանապարհով հեռացուցին զայն, տեղը նշանակելով իրենց կամակատար մէկը: Ահա թէ ինչու «հրաժարեցաւ» Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը:

Տարօրինակ կացութիւն է ստեղծուած Հայաստանի համար: Հայաստանը մաս կը կազմէ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան: Անդրկովկասի երեք հանրապետութիւններու՝ Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբէջան — տնտեսական կեանքը կեդրոնացած է Անդրկովկասեան դաշնակցային կառավարութեան ձեռքը: Այս վերջինն է, որ նիւթական բաշխումներ կը կատարէ եւ զարկ կու տայ այս կամ այն հանրապետութեան շինարարութեան: Արդ, Թիֆլիսի կեդրոնը, ուր նստած են Վրացիներն ու Ադրբէջանցիները, ամէն կերպով խոչընդոտ կը հանդիսանան Հայաստանի շինարարութեան եւ մեծապէս կ՚աջակցին Վրաստանի եւ Ադրբէջանի տնտեսական վերելքին եւ, ապա, Մոսկուայի առջեւ Հայաստանը կը ներկայացնեն իբրեւ յետամնաց ու անարժէք: Իսկ երբ Հայերէն որեւէ մէկը կը յանդգնի բողոքի ձայն բարձրացնել, անմիջապէս գլխուն հարուած կ՚իջեցնեն եւ կը լռեցնեն: Եւ բնական է, որ շքանշաններն իրենք կը ստանան:

Այնտեղ, ուր կը տիրապետէ դիկտատուրան, անհատները մեծ արժէք ունին եւ անսահման իշխանութիւն: Համայնավար կուսակցութիւնն այդ իշխանութիւնը կեդրոնացուցած է քարտուղարներու ձեռքը: Կար ժամանակ, երբ Անդրկովկասի կուսակցական եւ պետական ղեկավարութիւնը կը գտնուէր Հայերու ձեռքը: Սակայն, Միասնիկեանի խորհրդաւոր մահէն եւ Լուկաշինի աքսորէն վերջ, Հայաստանի համայնավարներէն ոչ մէկը կրցած է Անդրկովկասի մէջ ղեկավար դիրք ստանալ: Ոչ միայն Հայաստանի մէջ կը տապալեն աչքի զարնող ու հեղինակաւոր համայնավարները, այլ եւ յանձինս Ենուկիձէի (Անդրկով. կենտգործկոմի նոր նախագահը) Վրացիները զօրացուցին իրենց կազմը: Հայաստանը ոչ միայն կ՚անտեսուի, այլ եւ կ՚արհամարհուի:

Միակ համայնավարը, որ Հայաստանի մէջ հաստատուն է մնացած՝ Աղասի Խանջեանն է: Սակայն Բերիան, Բաղիրովը, Ենուկիձէն ու Մուսաբէկովը մեզմէ շատ աւելի լաւ գիտեն անոր արժէքը: Ազգային արժանապատուութենէ զուրկ, բռնակալ իր երկրին մէջ, սակայն քծնող մեծերու առջեւ, ստրկամիտ ու կամակատար, վերէն եկած բոլոր հրամանները տառացի գործադրող, մեծամիտ ու աթոռապաշտ Խանջեանը ճիշդ փնտռուած մարդն է: Եւ զարմանալու պէտք չկայ, որ Հայաստանը, այդպիսի ղեկատար ունենալով, Խորհ. Միութեան մէջ շատ աւելի պակաս արժէք կը ներկայացնէ, քան նոյն իսկ Վրաստանի մէկ գաւառը՝ Աբխազիան:

Հայաստանի նուաստացումը շատ լաւ կը զգան երկրի ներսը: Ապացոյց՝ նոյն Խանջեանի գանգատը.—

«Փորձեր են կատարւում Անդրկովկասի եղբայրական ազգութիւնների միջեւ անվստահութեան սերմեր ցանել, Անդրկովկասի որպէս ամբողջի՝ եւ նրա մէջ մտնող առանձին հանրապետութիւնների շահերին հակադիր ներկայացնելով Խորհրդային Հայաստանի շահերը»: («Խ. Հ.» 1935, մարտ 1):

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ

—o—

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Համաձայն 1935—36ի ելմտացոյցին, որ խորհրդարանին ներկայացուեցաւ անցեալ երկուշաբթի օր, Անգլիա հետեւեալ գումարները կը պահանջէ դաշնակից եւ բարեկամ պետութիւններէն.—

	ՍԹԷՐԼԻՆ
Ֆրանսա	755.875.000
Իտալիա	252.938.000
Ռումանիա	30.375.000
Փորթուկալ	22.425.000
Եուկոսլաւիա	31.750.000
Յունաստան	22.375.000

Այս հարցերուն մասին վերջնական համաձայնութիւն գոյացած է 1932ի յուլիս մէկին, թէեւ տարեվճարները առկախ կը մնան հիմա:

Իբրեւ նպաստ, Անգլիա փոխ տրուած է նաեւ հետեւեալ գումարները.—

Պելժիա	9.000.000
Քոնկօ	3.600.000
Լեհաստան	3.971.000
Ռումանիա	2.101.000
Եսթոնիա	218.000
Եուկոսլաւիա	1.945.000
Աւստրիա	8.825.000
Լաթվիա	1.244.000
Չեխոսլովաքիա	403.000
Զանազան	776.000
Եսթոնիա	917.000

Ոչ մէկ կարգադրութիւն է եղած ռուսական պարտքին մասին, որուն գումարն է 1.243.493.000 սթերլին:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը պարտի.—

Նպաստ	200.000
Զանազան պարտքեր	1.479.000
Ընդհանուր գումար	1.679.000:

Տասնըհինգ տարիներ անցան այն դժբախտ օրէն ի վեր, երբ բոլշեւիկներն ու Թուրքերը ձեռք ձեռքի տապալեցին Հայաստանի ազգային կառավարութիւնը եւ սակայն Անգլիան տակաւին իր ելմտացոյցին մէջ կը պահէ մեր պարտքը, առանց մոռնալու տոկոսը: Ինչո՞վ բացատրել այս երեւոյթը: Եթէ խորհրդային Հայաստանը ժառանգորդն է 1918ի Հանրապետութեան եւ իրաւական տեսակէտով ներկայ Ռուսաստանի մէկ նահանգը, բրիտանական կառավարութիւնը ինչո՞ւ 1.243 միլիոնին վրայ չի բարդեր նաեւ 1.679.000ի պահանջը: Չեմ ուզեր անտեղի ենթադրութիւններ ընել օրուան այս ժամուն, բայց սխա՞լ պիտի ըլլար հետեւցնել որ Անգլիան մինչեւ այսօր ալ Հայաստանի ներկայ վարչաձեւը կը նկատէ պարզապէս փոխանցման շրջան մը:

1922ին մեր պարտքը հազիւ 800,000 սթերլին էր: Ինչպէս կը տեսնուի, այդ գումարը աւելի քան կրկնապատկուած է այսօր: Տասը տարի ետքը, ուրեմն, «պզտիկ դաշնակիցը» կ՚ունենայ — բաղդաւոր տոկոսով — 4 կամ 5 միլիոն սթերլինի պարտք մը: Ո՞վ է խելական պարտատէրը, Հայաստանի նախորդ իշխանութի՞ւնը թէ այսօրուան Երեւանը: Գաղտնիք մը որ կրնայ քաղաքական բարդութիւններ բացատրել, երբ հարկը պայծառանայ:

×

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը զգալի բարելաւում կրած է ազգային կառավարութեան օրով, ինչպէս ցոյց կուտան ելմտական նախարարին հաշիւները: Ճարտարարուեստը եւ արտաքին առեւտուրը շատ աւելի բարգաւաճ վիճակի մէջ են հիմա քան 1931ին, երբ Մաքտօնըլտի ընկերվարական անխոհեմութեան պատճառաւ ճնշման տակ նոր խորհրդարան մը ընտրել տալով՝ դահլիճին մէջ առաւ պահպանողական եւ պետական տարրերը: «Մեր ակնկալութեան հարիւրին ութսունը ապահոված ենք» ըսաւ Չէմպըրլէյն:

Յառաջիկայ տարուան համար եկամտացոյցը կը նախատեսէ հետեւեալ հասոյթներն ու ծախքերը.—

Եկամուտի տուրքեր եւ հարկեր	391,500,000
Մաքսային տուրք եւ դրոշմաթուղթ	294,920,000
Զանազան	5,000,000
Թղթատարութիւն եւն.	43,050,000
	734,470,000

Ծախքերու բաժինը կազմուած է հետեւեալ կերպով.—

Պարտքերու վճարում	224,000,000
Զանազան	11,580,000
Բանակ	35,267,000
Նաւատորմ	50,542,000
Օդային ուժ	20,245,000
Կենսաթոշակներ	18,196,000
	374,140,000
	133.970.000
Նախատեսուած յաւելում	500,000
	734,470,000

Անգլիոյ ներքին պարտքերու գումարն է 6,885,707,000 սթերլին, իսկ արտաքին պարտքը 1,036,545,000 ընդհանուր գումար՝ 7.922.252.000:

Նոր ելմտացոյցը տուրքերու սակացոյցը կարեւոր փոփոխութեանց չենթարկելով հանդերձ, որոշ դիւրութիւններ կը խոստանայ փոքր եկամուտի տէր հարկատուներուն:

Կարելի է ըսել թէ մաքսատուրքը որ հաստատուեցաւ 1931ին, խոշոր չափով նպաստած է երկրին արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրին զարգացման: Այնպէս որ ազատական ու ընկերվարական տարրերու ընդդիմութիւնը իր նախագոյն չափին իջած է այժմ: Ազատ առեւտուրի ամէնէն կատաղի պաշտպաններէն մէկը, Լոյտ Ճորճն անգամ կը խոստովանի թէ մաքսային դրութիւնը վնասակար չէ եղած: Այդ տեսակէտէն առանձին մնացած է միայն ընկերվարական Լորտ Սնօտընը:

Ազգային կառավարութիւնը իր գոյնով եւ տարրերութեամբ պահպանողական է: Այդ պարագան ալ խոշոր դեր կատարած է, վստահութիւն ներշնչելու համար ելմտական ու տնտեսական շրջանակներուն:

Ի հարկէ բարելաւումը կէս ճամբան կը մնար եթէ, Անգլիա չհրաժարէր ոսկեգրամի դրութենէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Ի ՊԱՏԻՒ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ

—o—

ԽՄԲ.— Երկուշաբթի օր, թէյասեղան մը սարքուած էր ի պատիւ Գարեգին արք. Յովսէփեանի, նախաձեռնութեամբ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան, Գրական Ակումբի, Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան եւ Հայաստանի Գրականութեան Բարեկամներու: Ներկայ էին մօտ 200 հիւրեր, բոլոր ասպարէզներէ: Այս առթիւ խօսուած ուղերձներէն երկուքը մեզի յանձնուած ըլլալով, կը հրատարակենք ստորեւ: (Երեկոյթին նկարագրութիւնը առանձին).—

Ի ԴԻՄԱՑ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Այս սրահի մէջ հաւաքուել են այսօր հայ մտքին, արուեստին եւ գրականութեան ծառայող մարդիկ եւ այդ աւելորդ մի պատճառ է, որ մեր յարգանքի արտայայտութիւնը լինի աւելի ցայտուն, տաք եւ իմացական, որովհետեւ մեր մէջ է այսօր հայ մտքի եւ մշակոյթի ամէնէն քրտնաջան մշակ՝ մեծ գեղարուեստագէտը:

Սակայն հաւաքականի այս ընդհանուր արտայայտութիւնների մէջ անշուշտ իր փորձուած աչքերից չի վրիպել զատն իրողութիւնը՝ զաղթաշխարհի խակական պատկերը եւ ստեղծուած այն վիճակը, որ բաժանում է մեզ մեր հայրենիքից:

Քաղաքական վիճակի մասին չէ խօսքս, թողնենք այդ կուսակցական մարմիններին. քաղաքական պայքարների պատմութիւնը այնքան հին է, որքան ինքը պատմութիւնը, ինձ վախեցնողը ուրիշ մի վիճակ է հոգեբանական վիճակ, որ գնալով խորանում է:

Ստեղծուել է կարծես երկու աշխարհ — հայրենիք երկրից ներս եւ հայրենիք երկրից դուրս … Երկու տարբեր մտայնութիւն է ծնուել կարծես, որ բաժանում է նրանց իրարից: Այդ աշխարհներից մէկում մենք ունենք օտար դպրոցներ յաճախող մանուկներ եւ երիտասարդներ, որ սկլըտակ ջարդին ենթարկուած, պոկւում են մեր կենդանի մարմնից անհետ կորչելու համար: Ունենք երիտասարդութիւն, որ զուրկ է հայ լեզու, հայ բարբառ լսելու հնարաւորութիւնից, որ նոյնպէս կորչում է մեր աչքերի առջեւ: Ունենք պարապահների երիտասարդներ, որոնց հոգիները՝ տաք երկրի ծաղիկների պէս, թօշնում են կեղծ լոյսերի պաղ ճառագայթների տակ:

Եւ այդ աշխարհներից միւսում մենք ունենք փոքրիկ մի հայրենիք, որտեղ հնչւում է կառուցման երգի հզօր ձայնը:

Մենք կանգնել ենք այդ երկու աշխարհների մէջտեղում …

Հաւատում ենք հայ ստեղծագործ հոգու հանճարին եւ գիտենք թէ ինչի է ընդունակ Հայը, երբ նա իր բովանդակ ուժերը ի սպաս է դնում կառուցման մեծ գործին: Մենք չենք կարող չի հիանալ, երբ դիտում ենք հեռուից թէ ինչպէս դէմ դիմաց են կանգնել երկու անհաւար ուժեր՝ մի կողմից դաժան բնութիւնը, միւս կողմից Հայի աննկուն կուրծքը, ապրելու եւ բարգաւաճ դարձնելու իր երկիրը:

Բայց մենք տեսնում ենք եւ ձուլումն ու ճերմակ ջարդը դաղութի մեր «հայրենիքի» …

Երկու հայրենիք …

Եւ անցնում են տարիները, հոգեբանօրէն մենք աւելի եւ աւելի կտրւում ենք իրարից,— վիհը խորանում է…

Ստեղծուած այս կացութեան մէջ ամէնից աւելի հոգեկան տագնապ ապրում է հայ մտաւորականը, այն որ նուիրուած է հայ արուեստին, հայ գրին եւ մշակոյթին … Նա ամէնից աւելի է գիտակցում աշխատանքի տագնապը եւ գիտէ որ տարիները կամաց կամաց կը ջլատեն եւ իր ուժերը, կը փետրատեն եւ իր հոգին: Միւս կողմից նա հասկանում է, նա զգում է, որ իրեն է վիճակուած այսօր փնտռել ու գտնել եւ … Եւ, միացնելու համար երկու այդ աշխարհները՝ կամուրջներ նետելու դէպի հայրենիք: Եւ ահա դուք, սրբազան Հայր, դուք որ ձեր ամբողջ կեանքը նուիրել էք հայ մշակոյթին, դուք թէ իբրեւ հոգեւոր հովիւ եւ թէ իբրեւ մեծ գեղարուեստագէտ, տառջին հաստատուն կամուրջ՚ը հանդիսացաք երկու այդ աշխարհների միջեւ:

Վստահ եղէք, որ կտրուած իր հայրենիքից, հոգեպէս անհաղորդ նրա ծնցում ապրող ու նոյն մշակոյթին ծառայող իր եղբայրներին, արտասահմանի հայ արուեստագէտը, լինի նա նկարիչ թէ արձանագործ, գրող թէ երաժիշտ, իր աչքերը յառել է դէպի հայրենիք եւ տենչում է այն երանելի օրուան, երբ այնտեղ ապրող հայ արուեստագէտներն ու գրողները բարեկամական ձեռք կը մեկնեն վերջապէս դէպի դրսի իրենց եղբայրներուն:

Պէտք է վերանան իրար չհասկնալու, իրարից խորշելու բոլոր արգելքներն ու խոչընդոտները եւ նետուած այս գեղեցիկ կամուրջի վրայով, բոլոր մեր մտաւորականներն ու արուեստին նուիրուած անհատները, ի մի գան, կենտրոնանան, փարուեն իրար …

Այսպէս է որ կը ստեղծուի ուժը, խակական ուժը …

Այսպէս պէտք է գայ փրկութիւնը:

Համայն հայ մտաւորականների, արուեստագէտների եւ գրողների համերաշխ միութիւնն է, որ իր եռեւից պէտք է քաշէ կորստեան ճամբին կանգնածներին եւ պէտք է լցնի քիչ առաջ յիշատակած վիհը:

Ես կը ցանկայի, որ հայրենիք վերադարձին, դուք սրբազան Հայր, մեր ողջոյնները տանէիք մեզանից կտրուած արուեստագէտ եւ մտաւորական մեր ընկերներին եւ ասէիք նրանց, որ մենք մեկնում ենք մեր ձեռքը՝ բարեկամաբար եւ միաձայնաբար աշխատելու համար:

Ասէիք այն, ինչ որ օրուայ հարցն է այլ եւս, ինչ որ կեանքի հրատապ պահանջն է արդէն,— միութիւն եւ ուժերի կենտրոնացում:

ԼԱՍ

—o—

Ի ԴԻՄԱՑ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Գրական Ակումբը յանձնարարել է ինձ արտայայտել իր սէրն ու խոր յարգանքը դէպի ձեզ: Որ ձեզ սիրում են, դա հասկնալի է: Դուք ինքներդ սիրում էք ամէն մարդու եւ մանաւանդ ամէն մի հայ մարդու, Աստուած ձեզ տուել է ոսկեայ սիրտ — եւ զարմանալի չէ, որ բոլորն էլ ձեզ սիրում են:

Իսկ ինչո՞ւ համար են ձեզ յարգում: Ինչո՞վ էք դուք դրան արժանացել: Երբ ես մտածում եմ ձեր մասին, իմ միտքն է գալիս Գարեգին վարդապետը՝ մեր անմահ Սրուանձտեանը որին դուք շատ էք յիշեցնում: Նրա պէս նաեւ ձեր աշխատանքը եղել է «ի գրոց եւ ի բրոց»:

Գրական Ակումբին աւելի մօտ ու հարազատ է ձեր գործունէութիւնը «ի գրոց» եւ դրա համար թողնելով, որ ուրիշները խօսին ձեր գործի մասին «ի բրոց», ես կանգ կ՚առնեմ առաջինի վրայ: Առնենք օրինակի համար ձեր «ի գրոց»ը անգլիր բանահիւսութեան բնագաւառում՝ ձեր աշխատանքները իրական էպոսի՝ Ռոստոմ Զալի մասին: Դուք ապացուցիք, որ Ֆիրդուսուց չէ, որ ազդուել է հայ ժողովուրդը, այլ իրանական այս առասպելներից, որոնցից օգտուել է ինքը Ֆիրդուսին: Այդ ամէնը իր արտայայտութիւնն է գտել հայ պատմագրների գործերում եւ ապա պահպանուել է ժողովրդական վէպի մէջ: Երիտասարդ ու համեստ հոգեւորականի այս աշխատասիրութիւնը հանդիսացաւ ինչպէս պարզուեց, տասնեակ հարցերի ամենաճիշդ լուծումը: Անցաւ 40 տարի: Փարիզում, աշխարհահռչակ Société Asiatiqueում տօնում էր Ֆիրդուսու ծննդեան 1000ամեակը: Բոլոր ազգերի ներկայացուցիչները խօսում էին Ֆիրդուսու ունեցած ազդեցութեան մասին իրենց գրականութեան վրայ: Հանդէս եկաւ հայ գրականութեան ծանօթ փրոֆ. Մակլէրը եւ կարդաց մի զեկոյց, ուր, կրկնելով ձեր կարծիքը, յայտնեց, որ խնդրոյ առարկայ հարցի նըկատմամբ նա բաժանում էր այն տեսակէտը, որ յայտնել էր երբեմնի երիտասարդ վարդապետ եւ ներկայումս հայ եկեղեցու եպիսկոպոս Գարեգինը: Եւ ցաւ յայտնեց, որ չի ստացել Խորհ. Ռուսաստանում հրատարակուած այն ժողովածուն, որ նուիրուած է Ֆիրդուսուն:

Երկու ամիս յետոյ ստացուեց եւ այդ ժողովածուն: Այնտեղ մենք գտանք բազմաթիւ նոր խօսքեր, սակայն, ոչ մէկ նոր միտք: Ձերը եղաւ առաջինն ու վերջինը այս հարցում:

Եւ այդ տեսակի են նաեւ ձեր միւս աշխատանքները «ի գրոց» եւ այդ տեսակին են լինելու — ես դրա խոր հաւատքն ունեմ — նաեւ ձեր գործերը՝ «ի բրոց»: Ահա թէ ինչու դուք վայելում էք մեր բոլորիս սէրն ու յարգանքը: Երկար կեանք եւ անմարելի եռանդ ենք ցանկանում ձեզ:

Ց. ԶԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

Պ. ՔՐԱՖԹ ԲՕՆԱՐ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ

ՎԻԷՆ, 14 ապրիլ (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ թէեւ աւելի մեծ պատրաստութեամբ տօնուեցաւ Մեծ Եղեռնի 20րդ տարեդարձը: Զարմանալ Որբերու մատուռը, գիշերը՝ ցերեկին վերածելով, ջանք չէր խնայած սգատօնին տալու համահայկական նկարագիր մը — մանաւանդ որ գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ հրաւիրելու քաղաքիս փրանսացի գործարանատէրները, ինչպէս նաեւ պաշտօնական անձեր եւ գանազան թերթերու գաւառական թղթակիցները, որպէսզի անոնց ծանօթացնէ հայ մարտիրոսութիւնը իր զանազան արհաւիրքներով:

Ցաւալի է ըսել որ քաղաքիս անհամար Հայր. Միութիւններէն միայն Տիգրանակերտցիներու հայրենակցականն էր որ պաշտօնապէս մասնակցեցաւ սգատօնին …

Օրը տխուր է արդէն եւ երկինքը ամպամած: Ժամը 3ին, կարգապահ եւ լուրջ բազմութեամբ մը արդէն լեցուած է սրահը եւ քանի մը վայրկեան վերջ վարագոյրը կը բացուի: Բեմը, իր պարզութեան մէջ եւ զարդարուած նահատակներու նկարով, շրջապատուած սգակիր եւ ամփոփուած դրօշներէ, խորհրդաւորութիւն մը կը ներշնչէ ներկաներուն:

Զ. Ո. Մ.ի մատնանշեալին նախագահին՝ Մուշեղ Մուրատեանի բացման խօսքերէն ետքը, յառնկայն ունկնդրուեցաւ Շոփէնի մահերգը, որուն յաջորդեց Պ. Քրաֆթ Պօնարի բանախօսութիւնը: Ցարդելի բանախօսը Զ. Ո. Մ.ի հրաւէրին պատասխանած էր առանց տատամսելու: Եւ խօսեցաւ հանդարտ բայց կորովի շեշտերով: Թերեւս ազդուած մահերգի տխուր ալիքներէն, իր ճառը դամբանական մըն էր մեր մէկ միլիոնէ աւելի զոհերու յիշատակին:

«Ձեր անթաղ, անկոթող եւ առանց որեւէ արարողութեան մնացած մեռելները, տարուէ տարի կը յաւերժանան ձեր յիշողութեան մէջ … Կը տեսնէք, անշուշտ, թէ ինչպէս ջարդարարներ, իրենց այս ոճիրներով, մնացած են անպատիժ, մանաւանդ թէ կրնամ ըսել կը քաջալերուին նոյնը կրկնելու ուրիշ առթիւ — ահա արդիւնքը «քաղաքակրթութեան» եւ «մարդասէր» անտարբերութեան … Սիրելի բարեկամներ, այս աշխարհիս վրայ, ամէն ոք իր գլխուն ճարը հոգալու է: Եւ ատոր համար, պէտք միանաք աւելի քան երբեք: Գիտէք անշուշտ, — եւ այդ ձեզ վշտացնելու չէ — որ ձեր մէջ կը պակսի համերաշխութիւնը. բայց չկարծէք թէ դուք էք միայն այդպէս … ոչ. տարակարծութիւններ կան ամենուրեք, նոյն իսկ հոն ուր կայ լաւ կազմակերպութիւն եւ կամ կառավարութիւն: Միայն թէ ի սէր ձեր փառաւոր եւ հերոսական անցեալին, ի սէր ձեր բարձր մշակոյթին եւ ի սէր ձեր Հայաստանին, միացէ՛ք, ի մի հաւաքեցէք ձեր ուժն ու կորովը, մէկ նպատակի համար՝ Հայաստանի համար … Դուք հայ որբեր, դուք հայ երիտասարդներ, դուք ունիք ապագայի լաւագոյն զաղտնիքը. եւ ասոր համար ձեր ազգը պէտք է փնտռէ իր գոյութեան պատճառը, իրաւունքը եւ իր բարձրագոյն խէչալը ձեր երիտասարդութեան մէջ … Որբը, անհեղ գոհր, ահա միակ վկան անպատում չարագործութեանց: Ես չեմ կարծեր, որ որբերու ներկայութիւնը Ժընեւի մէջ, չնպաստէ ձեր հարցին: Որբերու ներկայութիւնը այն քաղաքին մէջ ուր կը նստի Ազգերու Ժողովը, միջոց ուշադրութիւն պիտի դրաւէ ոչ միայն Զուիցերիոյ այլ եւ միւս պետութիւններուն: Այդ որբերը, կ՚ըսեն եւ կ՚աղաղակեն թէ կայ հայկական հարց մը լուծուելիք: Ուստի, ձեր յոյսը մի՛ դնէք դրամատիրական եւ համայնավարական գործակցութեան վրայ, գտէք չխոտ ճամբան, գտէք այն ճամբան որ երիտասարդութեանն է … Արդէն այս է որ գիս հոգեպէս գրաւած է: Ուրեմն միասին, ձեզի հետ, ձեր դրօշով դէպի Հայաստան»:

Պ. Քրաֆթ Պօնարի բանախօսութիւնը հազիւ թէ վերջացած, բեմ ելան յաջորդաբար փոքրիկն Արամ Ալյանեան եւ Օր. Վ. Նալպանտեան, արտասանելու մին հայերէն եւ միւսը փրանսերէն, որուն պատշաճ կտորներ: Օր. Վ. Նալպանտեան, դպրապէս յուզուած, շատ յաջող կերպով արտասանեց Թ. Պանիկի քնքոյշ տողերը: Լինէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Մոլինար, ընկերակցութեամբ ջութակի (Պ. Վահրամ, Լինէն), մեներգեց տխուր «Մայր Արաքս»ին եւ «Մեծասնիկ»ը: Ամբողջ սրա—

հը տարուած ելեւէջներու երաժշտական ախորժութենէն, կարծես թէ պահ մը վերցած իրական կեանքէն, միացած էր անդենականին:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան, որուն թաւ ձայնը արձագանգ գտաւ հանդիսատր երեւոյթ մը: Ան ձաղկեց հայութիւնը, որ մոռցած իր մեռելները, իր սիրելիները, ուրիշ հոգերէ տարուած է եւ զանոնք յիշելու եւ յարգելու պաշտօնը ձգած է խումբ մը երիտասարդներու… «Մենք ամէն բանէ աւելի Հայ ենք, ըսաւ բանախօսը, եւ պէտք է Հայ մնանք … բայց դժբախտաբար դժուար է գտնել այսօր Հարիւրին Հարիւր՝ Արմէններ, Հարիւրին Հարիւր Հայեր, եւ եթէ այսօր մեր մեռելները ելլէին եւ գային, շատ ու շատ պիտի ախրէին, իրենց ցաւերը պիտի աւելնային … Թուրքը ուզեց սպաննել հայութիւնը, ամբողջ հայութիւնը իրբեւ մէկ մարդ, բայց չկրցաւ … Քսան տարի առաջ Թուրքը ուզեց բնաջնջել Հայ ազգը, խլել իրմէ մտաւորական զաւակարդը, բայց ան գիտցաւ կանգնիլ առիւծաբար եւ խիզախ»: Բանաստեղծը փակագծի մէջ յանձնարարեց «Ուրֆայի հերոսամարտ»ի ընթերցումը եւ յետոյ շարունակեց. «Գիտնանք յարգել մեր մեռելները, գիտնանք աւելցնել խանդը եւ եռանդը մեր ազգին մէջ, ուր սուրբ կայ, ուր յարատեւութիւն՝ հոն կայ յաղթանակ: Որովհետեւ կռուինքը որ Հայաստանէն կ'անցնի, մեզ կը փնտռէ. ամէն բան քար, ջուր, բոյս եւ մեր սիրելիները մեզ կը փնտռեն եւ մենք պէտք է ըսենք՝ հոս ենք»:

Խանդավառ եւ մէկ շունչով արտասանուած բանախօսութենէն յետոյ, Պ. Վ. Զանտրեան երգեց «Տէր կեցո' զՀայս»:

Ապա, իբրեւ օրուան վերջին բանախօս խօսեցաւ Պ. Հ. Սէրէնկիւլեան Մարսէյլէն: Շատ հանդարտ, անուշ եւ մեղմ սկսաւ յարգելի բանախօսը իր ճառը … բայց երբ անդրադարձաւ այն սխալ կարծիքին, թէ Հայերը եւ մեր սիրելի մեռելները համակերպուած, անզօր եւ անշշուկ իբրեւ ոչխար մորթուեցան … ձայնը բարձրացուց մէկէն ընդվզեցաւ, յստակ եւ հնչուն բացատրեց թէ սխալ է այդ: «Անշուշտ, ըսաւ բանախօսը, երբ ընտանիքի մը պաշտպան բազուկը կը կտրեն, կը տանին, ի՞նչ կրնայ ընել, ըսէք, ի՞նչ կրնայ ընել այդ անպաշտպան ընտանիքը»: Կրակոտ բանախօսը տրամաբանական կերպով պարզեց թարգի քաղաքական անցքերուն թաքուն ծալքերը եւ յետոյ աւելցուց՝ «Մեր դաւանանքը մէկ է, հայրենիք եւ հայրենիք, առանց հայրենիքի մենք կորսուած ենք»:

Հանդէսի փակման խօսքն ընելով Մ. Մուրատեան, Զ.Ռ.Մ.ի շնորհակալութիւնները յայտնելէ վերջ Պ. Քրաֆթ Փոնարի՝ օրուան նախագահին եւ միւս օտար հիւրերուն, ինչպէս նաեւ գեղարուեստական բաժնին ստորագրողներուն, փակուած յայտարարեց սգատօնի հանդէսը:

ՄԱՐՏՕ – ԿԱՐՕ

«Պատառ մը հաց»

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 ապրիլ.— Սկաուտական համատմքին հիմը կը կազմէ բարի գործը:

Սկաուտ մը սկզբունքով ամէն օր բարիք մը գործելու պարտաւոր է: Եւ տնտեսական տագնապին եւ անգործութեան ընթացքին, անօթիներու «պատառ մը հաց» հայթայթելը բարիքներու ամենամեծը կրնայ նկատուիլ:

Այս տեսակէտին վրայ բացարձակապէս համակարծիք ըլլալով, սկաուտական երկու Հայ կազմակերպութիւններով որոշեցինք այս գետնի վրայ միասին քալել:

Ահա թէ ուսկից ծնունդ կ'առնէ «Պատառ մը Հաց»ի գաղափարը: Բոլորովին չքաւորներու «պատառ մը հաց» տալով մեր սկաուտական պարտականութիւնը կատարելով մէկտեղ, ազգասիրական աւելի ճիշդը մարդասիրական գործ մը կատարելու գոհունակութիւնը պիտի ունենայինք:

«Պատառ մը հաց»ի կազմակերպութիւնը գոյութիւն ունի բոլոր երկիրներու մէջ զանազան անուններով: Օրինակ, մեզ հովանաւորող երկիրը, իր պետական օգնութեան, անգործութեան, իրերօգնութեան սնտուկներէն, հիւանդանոցը, անկելանոց, Կ. Խաչ, Աղքատախնամ, որբախնամ եւ այլ հաստատութիւններէն զատ ունի եւ «Պատառ մը հաց»ի գործը որ ուղղակի հաց եւ տաք ապուր կը մատակարարէ անօթիներուն:

Նման կազմակերպութիւն մը օր ըստ օրէ ինքզինքը կը պարտադրէ գաղութիս մէջ: Խնդրոյ առարկայ չքաւորներու կարգին, ունինք բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք, լուռ կը տառապին անօթութենէ: Պէտք է ընդառաջ երթալ, թափանցել երդիքներէն ներս, «Պատառ մը հաց» ձեռքին:

Ստեղծելու համար նման գործ մը, մեր առաջին մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ չխաչաձեւել այս ու այն կազմակերպութիւնը, որով մեր մտածումը պիտի երթար գաղութիս մէջ գործող մէկէ աւելի բարեգործական հաստատութիւններու որոնց նպատակն է անմիջական օգնութեան հասնիլ ուր որ պէտք կայ:

Իրաւունք ունէինք ուժերու համագործութենէն սպասել շատ բաներ: Խորհրդակցական ժողով մը հրաւիրելով մեր նպատակն է համախմբել այդ ուղղութեամբ աշխատող բոլոր ուժերը, կեդրոնացնել աղբիւրները եւ գտնել, ստեղծել նորեր եւս, կարենալ աւելի լայն չափով գոհացնել յարաճուն պահանջը:

Մենք սիրով եւ առանց վերապահութեան պիտի ուզէինք դառնալ այդպիսի ուժի մը գործաւորները, մեր աշխատանքի համեստ բաժինը բերելու համար մարդասիրութեան:

Ընդհակառակն, եթէ հրաւիրեալ հաստատութիւններէն իւրաքանչիւրը պիտի մտածէ թէ ինքն է միայն պահանջի ծնունդը, հետեւաբար ուրիշները աւելորդ են եւ անօգուտ, կը մնանք ուր որ ենք, եւ երկարող ձեռքերը կը շարունակեն մնալ օդին մէջ:

Մենք կը հաւատանք թէ բոլորդ ալ կրնաք աշխատանքի անջատ գետիններ ունենալ, բայց աւելի քան կը հաւատանք թէ բոլորին ալ ծրագրին մէջն է, հասնիլ էն առաջ անմիջականին: Եւ անմիջականը այսօր անօթութիւնն է որ կը սպառնայ աղէտ մը դառնալ մեր հայրենակիցներէն մէկ մասին համար: «Պատառ մը հաց» կեանքի կոչելու համար, հրաւիրած ենք յարանուանութիւնները, Հայ Բարեգործական Միութեան մասնաճիւղը, գաղթ. օֆիսները, մարզական միութիւնները, Թր. Կ. Խաչը, Հայ Որբախնամը եւ Աղքատախնամը, ինչպէս նաեւ մամուլի ներկայացուցիչները:

Կը խնդրենք ստեղծել «Պատառ մը հաց»ի կամ ուրիշ անունով գործակցութեան մը կեդրոնական վարչական խորհուրդ մը, մասնակցող միութիւններու ներկայացուցիչներէն, յարանուանութեանց պետերուն հովանաւորութեան տակ: Սկաուտները կը սպասաւորեն առանց ձայնի իրաւունքի:

Կը խնդրենք ստեղծել կեդրոնական սնտուկ մը որու հասցէին դիմեն պէտք ունեցողները, թաղային իրենց մարմիններուն միջոցաւ:

Այդ նպատակով գոյացած գումարը յանձնել ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՑԻ: Ստեղծել հաշուապահական զօրաւոր մարմին մը վարչական խորհուրդի կողքին, որ ի հարկին կարենայ հաշիւը տալ իւրաքանչիւր քիլոկրամ հացի:

Ջանալ որ իւրաքանչիւր աշխատող ձեռք, իր լուման բերէ սնտուկին:

Ահաւասիկ սիրելի հայրենակիցներ, իր գլխաւոր գիծերուն մէջ մեր երազած «ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՑ»ի նպատակն ու ծրագիրը, որ բացարձակապէս բարիք մըն է:

Մեր ճիգերը միացնելով է որ պիտի կրնանք գործնապէս կռուիլ անօթութեան դէմ:

Մեր անօթիներու հոգալը, մեր ըրած ճիգերը, մեր վարկը պիտի բարձրացնէ մեզ հիւրընկալող երկրին վարիչներուն աչքին:

Մեր տուած քիչն է որ մեզի իրաւունք պիտի տայ աւելին պահանջելու պետական սնտուկներէն:

Մեր անօթիներու ձեռքը «Պատառ մը հաց» տալով է որ, մենք բարեսիրական հաստատութիւններս խղճի հանդարտութեամբ պիտի կրնանք ըսել «Մենք մեր եղբայրական պարտականութիւնը կատարեցինք»:

Խօսքը եւ գործը կը մնայ ձեզի:

Ի դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու՝ խմբապետ ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Ի դիմաց Հայ Արիներու՝ խմբապետ
ՉԱՒԷՆ ԱՇԳ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԲԱՄԲՈՍԻ ՄԵՐ Ա. ԵՐԹԸ

Վերջապէս, իմ ալ վարտիքիս մէկ կողմը պատռտուած էր փուշերէն, ու «սօլ»ս (սրունք) բացուած: Իսկ մեր բամպոսի բիբերը, անոնք եւս հոն մնացած էին: Կօլ – Իգեսի կողմի պահակ՝ մեր Պետրոսին քով ձգած էինք բիբերն ու բամպոսները: Ծաղիկները հետը բերած էր, բայց բիբերը հոն թողած:

Մինակ Արօն իր բիբը միասին բերած էր: Բոլորուեցանք Արօյին շուրջ հաշիւ պահանջելու համար, քանի որ եկող մը չեղաւ մեր ետեւէն: Մանաւանդ, սուլոցներն ալ թափած էինք ճամբան փախչելու ատեն:

Արդէն շատ ուշ էր, եւ գիւղին պառկելու ժամը հասած: Իջանք դէպի վար Զրնգաձոր Ջրի եզերքին: Մենք մեզ քիչ մը կարգի դրինք: Արիւնոտած ոտքերը իրենց արիւնները լուացին: Ես ալ, վարտիքիս պատռած տեղի ծայրերը իրարու վրայ բերելով, փշատու – փուշով մը շուլեցի: Ջուրն անցնելով ուղղուեցանք դէպի տուն:

Դարձեալ լռութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Մինակ «ճառխէկ»ներուն (տեսակ մը միջատ) ճռ՛ռ՛ռ, ճռ՛ռճռ՛ռը կը լսուէր աջէն – ձախէն, ու մէկ ալ մեր քայլերուն շատ կամաց ձայները:

Աստղերն ալ շատոնց հաւսրած էին արդէն, իբրեւ բուռ – բուռ կրակ երկինքի դէմքին վրայ: Ծար – աստղն ալ ելած էր ճիշդ Ախդխու վրայէն, կը քալէր շատ դանդաղ դէպի գիւղին կողմը: Մինչեւ արշալոյս պիտի հասնէր Ծակ – քարին վրայ, ու այդտեղ պիտի անհետանար, արեւի լոյսին հետ մէկտեղ:

Լուսինն ալ ծնած էր Վէր – ադրուրի վրայէն, դիմաւորելով Ծարաստղը: Բայց մենք շատ ցած լերան մը ետեւ գտնուելով, չէինք կրնար տեսնել իր փայլուն դէմքը, երկու խոշոր «չամիչ աչքերով» միասին: Կրնայինք տեսնել միայն «Մօյսան» ինկած իր լոյսը, աշնան աժգոյն արեւի նման:

Կամաց կամաց կը յառաջանայինք մեր ծնողքներուն վախը մեր սրտին մէջ: Ի՞նչ պատասխան պիտի տայինք, այսպէս ուշ մնացած ըլլալնուս համար …

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այստեղ կ'ընդհատենք մանկական յուշերու այս շարքը, որ այնքան հետաքրքրական էր իբրեւ ազգագրական նիւթ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

“ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ”

(ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

— Ես, այստեղ, զիս ճանչցող Հայերուն ըսի, որ զինուոր եմ, գրաքննութեան մէջ կ'աշխատիմ եւ ասոր համար զինուորական զգեստ չեմ հագնիր, Հարուն անունով եւ իբրեւ Թուրք ճամբու արտօնագիր առած եմ եւ քիչ մը իւղ ու պարէն հայթայթելու համար Գոնիա եկած եմ: Մենք չէ որ պիտի տանինք այս «փափազ»ները: Անունները կը հաղորդենք կուսակալութեան եւ կ'ըսեն որ պէտք է ասոնք Պոլիս ղրկել: Մենք կ'երթանք: Մեր կուսէն, ուրիշ շոգեկառքով մըն ալ անոնք կը ղրկուին Պոլիս:

Այս խօսակցութենէն վերջ, երկու «փափազ»ներուն անունները հաղորդեցի կուսակալութեան եւ երկուքն այդ օրուան շոգեկառքով վերադարձան Պոլիս:

Երկու – երեք օր վերջ այդ երկու տէրտէրները, Գոնիայի ոստիկանական տեսչութեան կողմէ ղրկուեցան Պոլիս, ուղղակի Գըսմը – Սիասի: Երկուքն ալ վար դրուեցան Միւթէֆէրրիքայի արդելարանին մէջ: 15—20 օր մնացին արդելարանը: Կատարուած քննութիւնները ցոյց տուին, որ երկուքն ալ յանցանք չունին: Հոգեւորական ասպարէզի մէջ գտնուելով՝ ոստիկանական տեսչութեան կողմէ հրաման տրուեցաւ զանոնք արձակել, Պոլիս մնալու արտօնութեամբ:

ՇԱՒԱՐՇ ՈՐ ԵՒ Է ԲԱՆ ՉԷՐ
ԽՕՍԻՐ

Միւս կողմէ, Բէչատ պէյ, գիշեր ցերեկ, զբաղած էր Շաւարշ Միսաքեանի հարցաքննութեամբ: Հակառակ բոլոր քննութիւններուն, Շաւարշէն որ եւ է որոշ խօսք առնել կարելի չէր եղած:

Օր մը Բէչատ պէյ ըսաւ ինծի.

— Այս գիշեր դուն ալ հոս մնացիր, հետդ միասին հարցաքննենք Շաւարշը:

— Շատ աղէկ, ըսի եւ մնացի:

Իրիկուան դէմ միասին ճաշեցինք Սիրքէճիի կայարանին ճաշարանին մէջ: Քիչ վերջ դուրս ելանք ճաշարանէն եւ ուղղուեցանք դէպի ոստիկանական ընդհ. տեսչութեան շէնքը:

ՆԱԽԱԶԳԱՑՈՒՄ

Ճամբան, Բէչատ պէյ, կարծես նախազգացումով, ըսաւ.

— Այս մարդը մինչեւ հիմա շատ գաղտնապահ մնաց, բերնէն խօսք մը, պատասխան մը առնել կարելի չեղաւ: Վախնալով որ իրմէ գաղտնիք մը կը կորզենք, չըլլայ թէ վերի յարկի պատուհաններէն վար նետէ ինքզինք:

Այսպէս խօսակցելով եկանք Գըսմը Սիասի: Քիչ վերջ, Բէչատ պէյ հրամայեց.

— Հիմա բերէք Շաւարշը եւ հարցաքննութեան սկսինք:

Ուզեցի որ ես երթամ բերեմ Շաւարշը: Հետս երկու պաշտօնական եւ մէկ գաղտնի ոստիկան առնելով, Միւթէֆէրրիքա գացի: Արդելարանէն առնելով Շաւարշը, եկանք Գըսմը Սիասի: Այդ շրջանին, Գըսմը Սիասին կը գտնուէր Հանր. Պարտուց վարչութեան դիմաց, Քէմէրլի փողոց, Իրանլըի քառայարկ շէնքին մէջ:

ՇԱՒԱՐՇԸ ԲԵՐԻՆՔ

Բէչատ պէյի գրասենեակը, ինչպէս եւ իմ գրասենեակս կը գտնուէին երրորդ յարկը: Ոստիկաններու հսկողութեան տակ Շաւարշը գրասենեակս թողուցի: Լուր տալու համար Բէչատ պէյի, դուրս ելայ գրասենեակէս:

Գրասենեակին մէջ կը գտնուէին մէկ պաշտօնական եւ մէկ գաղտնի ոստիկան: Իսկ սալոնին մէջ կը գտնուէին եօթը հոգի, երկու պաշտօնական ոստիկան Գըսմը Սիասիէն, երկու պաշտօնական ոստիկան ալ արգելարանի կողմէ ղրկուած՝ Շաւարշի հսկողութեան համար, ինչպէս նաեւ երկու գաղտնի ոստիկան եւ մէկ սենեկապան: Բէչատ պէյի լուր տուի թէ Շաւարշը բերուած է: Հազիւ երկու վայրկեան մնացեր էր Բէչատ պէյի մօտ:

Շաւարշը Բէչատ պէյի գրասենեակը տանելու համար վերադարձայ գրասենեակս: Ներս մտայ եւ «հրամմեցէք» ըսի: Սալոնը ոստիկաններով լեցուած ըլլալուն, ես առջեւէն, Շաւարշը ետեւէս՝ սկսանք քալել: Սալոնին մէջտեղը հասեր էինք: Սպասաւորը գաւաթ մը ջուր բերեր էր, Շաւարշի խնդրանքով: Շաւարշ սպասաւորին ձեռքէն առաւ գաւաթը եւ սկսաւ խմել:

ՋՈՒՐԸ ԽՄԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

— Ինչո՞ւ չէք գար տակաւին, կը պոռար այդ պահուն Բէչատ պէյ ինծի:

Գացի մինչեւ Բէչատ պէյի գրասենեակին դուռը եւ ըսի.

— Ջուր կը խմէ: Հիմա պիտի բերենք:

— Այս մարդն ալ ամէն անգամ որ հարցաքննութեան բերուի, այսպէս ջուր կ'ուզէ,— ի՞նչ կը նշանակէ այս..

Բէչատ պէյ աւարտած չէր խօսքը, երբ աղմուկ մը փրթաւ սալոնին մէջ: Գլուխս ետեւ դարձուցի, սալոնին կողմը նայեցայ, տեսայ որ Շաւարշը, ձեռքի գաւաթը յանկարծ ոստիկաններուն նետելով, այդքան մարդոց մէջէն արագարար վազեց դէպի սանդուղները:

Սպասաւորը, ջուրը բերած ժամանակ, սանդուղի վրայի սալոնի ապակեպատ դուռը բաց ձգած ըլլալով, Շաւարշ նետուեցաւ դէպի սանդուղները: Մինչ ոստիկաններուն հետ, բռնելու համար վազենք, հետեւէն կը վազէինք, ցաւով տեսանք որ Շաւարշ ինքզինք վար նետեց սանդուղներէն: Երբ Շաւարշ ինքզինք վար նետեց սանդուղներէն, երկրորդ եւ առաջին յարկի սանդուղներուն փայտեայ բազրիքներուն զարնուելով՝ կը կոտրէ բազրիքները, այս պատճառով իր անկման սաստկութիւնը կը նուազի: Երբ ետեւէն հասանք, Շաւարշ վարի յարկը, գետինը պառկած՝ ծանր ծանր կը շնչէր:

Բէչատ պէյ անմիջապէս հրաւիրեց հերթապահ բժիշկը: Բժիշկին քննութենէն վերջ տեսնուեցաւ, որ մարմնոյն մեծ վնաս մը (Էսասլը պիր սաքաթլըք) չէ հասած, բայց երբ ըսաւ որ տասը օր մը հանգիստի պէտք ունի, յետաձգուեցաւ հարցաքննութիւնը:

Զարմանալի է որ այս անկումին իբրեւ հետեւանք Շաւարշի բան մըն ալ չէր եղած: Իր անկումէն երեք օր վերջ բարուոքեցաւ վիճակը: Սակայն բժիշկին տեղեկագրին համաձայն 10 օր հանգիստ տրուած ըլլալով, նորէն չհարցաքննուեցաւ:

ՍՈՒՏ ԽԵՆԹՈՒԹԻՒՆ

Երբ ինք եւս տեսաւ որ իր անձնասպանութեան փորձը արդիւնք մը չյանգեցաւ եւ հասկցաւ որ բժշկական տեղեկագրով տրուած պայմանաժամէն վերջ նորէն հարցաքննութեան պիտի հրաւիրուի, այս անգամ խենթ ձեւացաւ եւ սկսաւ գլուխը պատերուն զարնել, ինչպէս կը հաղորդէր Միւթէֆէրրիքայի ոստիկանապետը: Այս պատճառով հրաման տրուեցաւ կապել ոտքերն ու ձեռքերը: Բայց եւ այնպէս չհարցաքննուելու եւ «խենթ» չտալու համար, սկսաւ գլուխը զարնել գետնին:

Այս կացութեան մէջ, հսկողութեան համար երկու պաշտօնական ոստիկան եւս յատկացուեցաւ իրեն, որպէսզի անձնասպանութեան միջոց չգտնէ: Մօտ 20 օր այսպէս սուտ խենթ վիճակով հսկողութեան տակ մնաց: Երբ տեսաւ որ սուտ խենթութիւնն ալ օգուտ չկայ, հրաժարեցաւ այդ փորձէն ալ:

Քանի մը օր վերջ, Բէչատ պէյի նամակ մը գրելով կը յայտնէր թէ պիտի պատասխանէ տրուած հարցումներուն: Ու նորէն Գըսմը Սիասի բերուեցաւ:

Սակայն դարձեալ չպատասխանեց տրուած հարցումներուն, «լուր չունիմ, չեմ գիտեր» ըսելէ զատ ուրիշ բան չըսաւ: Ասոր վրայ մինչեւ այդ օրը իրմէ առնուած պատասխաններէն ամփոփում մը ընելով, զինք յանձնեցինք պատերազմական ատեանին:

ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲԵՐԴԱՐԳԵԼՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմական ատեանը զայն դատապարտեց հինգ տարուան բերդարգելութեան եւ ղրկուեցաւ կեդրոնական բանտ:

Շաւարշն ալ այս ձեւով ազատեցաւ:

ՎԵՐՋ

(6)

(Թարգմանուած Պոլսոյ «Զէման» թերթի մարտ 30, 31 ապրիլ 1, 2, 3, 4, եւ 5 թիւերէն):

ԽՄԲ.— Շ. Միսաքեան յաջորդ շաբթու իր լուսաբանութիւնները պիտի հրատարակէ այս յուշերուն առթիւ, բանալով զանազան ծալքերը ամբողջ դէպքին:

(67)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ տեւեց մի քանի ամբողջ տարիներ: Վերջը բրամական կեանքը, անընդհատ աղօթքները, խիստ ճգնութիւնները ձանձրացրին ինձ: Ես վճռեցի վերադառնալ իմ հայրենիքը: Բայց ցանկալի էր ինձ ունենալ մի յիշատակ այն աստուծոյ, որին այնքան տարիներ ծառայել էի: Ես ընտրեցի աչքերը, որոնց վրայ միշտ սիրահարուած էի:

Մի բարի գիշերում կատարուեցաւ այդ գործը: Բայց ո՞րտեղ պէտք էր պահել խոշոր ալմաստները: Սրունքներիս կաշին ծակեցի, ալմաստները դրեցի վէրքի մէջ, յետոյ լաւ փաթաթեցի: Այժմ սատանան էլ չէր կարող գտնել: Մնաք բարեաւ ասեցի իմ աստուծուն եւ հեռացայ: Հնդկաստանի տաճարները խիստ հիւրընկալ ծոց ունեն փախստականների համար, եթէ առիւծների եւ վագրերի ճանկը չընկնէ մարդ: Բայց իմ աստուծու օրհնութիւնը ինձ հետ էր, վտանգ չպատահեց: Ես իմ բրամինի հագուստը փոխեցի, եւ հալածուած պարիայի հագուստով շարունակեցի իմ փախուստը: Պարիայի ոչ ոք չէ մօտենում»..:

Ծերունին վերջացրեց. ամէն կողմից լսելի եղան գովասանական ձայներ. մի քանիսը ծափահարեցին:

Մի այլ խաչագող ասաց.

— Ես մի օր գողացայ մի մոխրագոյն աւանակ, եւ սեւ գոյնով ներկելով, ծախեցի դարձեալ իր տիրոջը, նա չկարողացաւ ճանաչել իր աւանակին:

— Կարծեմ ներկը աւելի թանգ արժեց քեզ, քան թէ այն փողը, որ դու ստացար, նկատեց նրան մէկը ծիծաղելով:

— Իրաւ է, ներկը աւելի թանգ արժեց, պատասխանեց նա,— բայց ես ընկերիս հետ գրաւ էի դրել:

— Եւ դու կնքեցիր մեր ճակատին «էշ ներկող» անունը, վրայ բերեց առաջինը:

Բոլորը ծիծաղեցին:

Մի ուրիշը պատմեց, թէ իւր կեանքում փոխել է տասն զանազան կրօնքներ եւ զանազան դաւանութիւններ: Շիրազում ընդունել մահմետականութեան եւ ամուսնացել մի սէիդի գեղեցիկ աղջկայ հետ: Կիլիկիայի մէջ ընդունել է կաթոլիկութիւն եւ պսակուել է կաթոլիկ աղջկայ հետ. յետոյ մի կաթոլիկ գերապայծառից ստացել է ժողովարարութեան թուղթ, պտտել է Իտալիայում, Սպանիայում, Ֆրանսիայում, հաւաքել է ահագին հարստութիւն, այլեւս չի վերադարձել իւր կնոջ մօտ. Կիեւում ընդունել է օրթոդոքս եկեղեցու դաւանութիւնը, մի գեներալ նրա կնքահայր է դարձել, եւ ընծայելով մի նշանաւոր գումար, ամուսնացրել է իւր աղախնի հետ: Իսկ Կ. Պոլսի մէջ ընդունել է բողոքականութիւն, տեղային միսիոնարների թղթով գնացել է Ամերիկա, փողեր է հաւաքել եւ ամերիկացի կին է ունեցել եւայլն:

Այս մարդուն չուացրին, որովհետեւ, խիստ հասարակ բան էր պատմում, որովհետեւ նրանց մէջ չկար մէկը, որ տասը անգամ կրօնը փոխած չլինէր:

Մի երիտասարդ խաչագող, բաւական գեղեցիկ դէմքով շնորհալի, եւ աշխարհային կեանքի սովորած մարդ, պատմեց թէ եւրոպական մի մայրաքաղաքում նա իրան ձեւացրեց իշխան Արարատի, ման էր գալիս թանկագին ակներով զարդարած խենջալով եւ նոյնպէս գոհարներով զարդարած ոսկեայ քամարով. Նրա կառապանի մօտ միշտ նստած էր լինում մի սեւամորթ արաբ: Մի պարահանդէսի ժամանակ նրա վրայ սիրահարուեցաւ մի հարուստ կոմսի աղջիկ. խոստացաւ նրա հետ պսակուել, իսկ օրիորդի ծնողները խոստացան մեծ օժիտ տալ: Օժիտի կէսը նա ստացաւ եւ փախաւ, բայց օրիորդի հետ չամուսնացաւ: Խեղճ աղջիկը մեռաւ բարակացաւից, երբ տեսաւ իւր փեսային անյայտացած:

Այդ պատմութիւնը, որ շատ հետաքրքրական էր եւ շատ գեղեցիկ կերպով նկարագրեց երիտասարդը, նոյնպէս անցաւ խիստ աննշան կերպով, իսկ մի քանիսի մէջ առաջացրեց արհամարհանք: Որովհետեւ սիրային յարաբերութիւնները առհասարակ մի տեսակ թուլասրտութիւն էր համարւում ամէն մի խաչագողի համար, եւ մինչեւ անգամ ամօթ էր բերում նրան: Խաչագողը կարող էր սէրը ընտրել որպէս միջոց մէկին կողոպտելու համար, իսկ ճշմարտապէս սիրել անվայել էր: Երիտասարդի պատմութիւնից երեւաց, որ ինքն եւս սիրահարուած է եղել կոմսուհի օրիորդի վրայ: Այդ պատճառով մէկը նկատեց նրան:

— Դուք այն ժամանակ արժան կը լինէիք գովասանութեան, երբ փոխանակ շռայլաբար վատնելու այն օրիորդի փողերը եւ փոխանակ նրա հետ սիլի – բիլի անելու, կը պսակուէիք նրա հետ, կը ստանայիք ամբողջ օժիտը եւ յետոյ բաց կը թողնէիք կը հեռանայիք:

Այդ նկատողութիւնը ընդհանուր հաւանութիւն ստացաւ:

Մի ողորմելի խաչագող, որին աւել անունով կոչում էին «էշի ականջ», պատմեց, թէ իւր ընկերի հետ մի անգամ մտան մի աղքատ գեղացու տուն: Երկուսն էլ իրանց ձեւացրել էին վանական աբեղայ: Տանը ոչինչ չգտան, բացի մի կացինից, որ դրած էր դրան մօտ: Սկսեցին մաղթանք կատարել, երգելով հետեւեալ երգը.

Աբեղան երգեց.

«Էդա կացին, դրան տակին,
«Վեր ա'ռ կոխէ մէջ տոպրակին.
Ալէլուիա, ալէլուիա:

Ընկերը պատասխանեց:

Պոչն էրկէն ա անիրաւին,
Չի պարտկուի մէջ տոպրակին.
Ալէլուիա, ալէլուիա:

Աբեղան շարունակեց,

«Վեր ա'ռ, զա'րկ իդա քարին,
«Պոչը կոտրէ' անիրաւին,
«Որ պարտկուի մէջ տոպրակին.
Ալէլուիա, ալէլուիա»:

«Էշի ականջի» պատմութիւնը, թէեւ մի քանիսի մէջ ծիծաղ շարժեց, բայց շատերին զզուանք պատճառեց, որովհետեւ խաչագողը չպիտի այն աստիճան ստորանայ իւր, որ աղքատ գիւղացու խրճիթից մի կացին գողանայ:— Խաչագողը պէտք է մեծ որսերին հետամուտ լինի, ասացին նրան:

(Շար.)

ԱՅՑ ԱՆՏԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Ֆրանսայի ճակատի նախկին կամաւորներու Միութեան վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն, որ յառաջիկայ երկուշաբթի 22 ապրիլ, առաւօտեան ժամը 9ին, անպայման ներկայ գտնուին Մէթրօ ժօրժ Ե. Ըլէին մօտ, մասնակցելու համար Զ. Ո. Միութեան կազմակերպած յաղթական կամարի այցի երթին:

Ֆրանսահայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան նախագահ
Հ. ՄԱՐՄԱՐԵԱՆ

Հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները մասնակցելու Անծանօթ Զինուորի այցին:

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը խնդրէ իր ընկերներէն, համակիրներէն, ինչպէս նաեւ ազգային կազմակերպութիւններէն, մասնակցելու համար Անծանօթ Զինուորին այցի թափօրին, ներկայ գտնուիլ յառաջիկայ երկուշաբթի առաւօտեան ժամը 9ին, Մէթրօ ժօրժ Ե. Ըլէին մօտ:

Վարչութիւն Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին

ՍԿԱՈՒՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ *ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ* ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԼԻՈՆ, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը *8.45*ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը

ՏԵՍԻՆ, այս կիրակի երեկոյ ժամը *8.45*ին, Հ. Ց. Դ. ՑԱՆ մէջ:

Ս. ԷԹԻԷՆ, *22* Ապրիլ երկուշաբթի, կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ *2.30*ին սովորական սրահին մէջ:

12 պատկերներ սկաուտական - ազգային - գեղարուեստական:

կը ներկայացուի՝ *ԵՐԿՈՒ ՀՆԱԿԱՐԿԱՏՆԵՐԸ:*

մուտք՝ *4* եւ 3ֆրանք:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՅՍ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30*ին*

Salle GAVEAUի ՄԷՋ **45, Rue La Boëtie**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գ ե ղ ա ր ո ւ ե ս տ ա կ ա ն   բ ա ժ ի ն՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ արտասանութիւն: Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ արտասանութիւն: ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ՝ ջութակ, Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Փ. ՊԱԺԻՕ, Hautbois (*թաւուրնիկ*), *Օփերայէն: Ժ. ԺԻԼ՝ երգեհոն* (orgue) *Ա. մրցանակաւոր Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ՝ երգ:*

Կը մասնակցին նաեւ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ եւ ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագախումբ մը, բաղկացած Փարիզի պետական երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, կը նուագէ մահերգներ եւ հայ հոգեւոր երգեր:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը ճիշդ 8.30ին: Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 եւ 3 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալոն Մազընոյի շքեղ սրահին մէջ **88 - 90 Rue d'Aubagne**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. **ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ**. ՏԻԿ. **Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ** ԵՒ **ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ, ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԳԱՏԷՃԵԱՆ և Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը շատ ծանր է: Կը կարծուի թէ այլեւս կարելի չպիտի ըլլայ շարունակել զինուորական դիկտատուրան, եւ կամ աւելի պիտի խստանայ: Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է զօրքը, իբրեւ զգուշական միջոց: Զրոյցի մը համաձայն, նոր դահլիճը պիտի կազմէ նախկին նախարար Պ. Բաղաղով, Պելկրատի պալկարական գեսպանը: Իսկ եթէ Թագաւորը ուզէ շարունակել զինուորական դիկտատուրան, այն ատեն պիտի կանչուի, Զօր. Ռատեւ, հրաժարեալ դահլիճին կրթական նախարարը:

Ցանկովի եւ Կէօրկիեւի ձերբակալութեան պատճառը այն է որ, երկու նախկին վարչապետները բուռն պայքար կը մղէին դահլիճին քաղաքականութեան դէմ: Առաջինը կ'ուզէր վերահաստատել կուսակցութիւնները, որոնք օրէնքէ դուրս հռչակուած են:

Թագաւորը եւ Թագուհին կը պատրաստուին արտասահման մեկնիլ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ Փարիզ հասաւ անցի օր, եւ ընդունուեցաւ բարեկամներու կողմէ: Ոստիկանութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էր, իբրեւ զգուշութիւն: Նախկին վարչապետը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ՆՈՒԱԶԱԾ է, համաձայն Աշխատանքի Նախարարութեան վերջին տեղեկագրին: Ապրիլ 6էն 13 շաբթուն պակսած են 8894 *նպաստընկալ գործազուրկներ: Մարտ 1էն ի վեր գործ գտած են* 37,000 *հոգի:*

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՁԻԱՐՇԱՒ (սուիփսթէյք) հաստատելու համար, օրինագիծ մը կազմած է ներքին նախարարը, որ երէկ իսկ յանձնեց կառավարութեան:

190 *ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ պաշտօնանկ եղան Նիսի մէջ, գործադուլի մը հետեւանքով: Թղթատարական նախարարը նոր պաշտօնեաներ ղրկեց Փարիզէն եւ Լիոնէն: Մեծ յուզում կը տիրէ պաշտօնէութեան մէջ:*

300 *ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ պաշտօնապէս բացուեցաւ հինգշաբթի օր, Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ: Պոլսոյ կուսակալը, Մուհէտտին Իւսթիւնտաղ, այս առթիւ ճառ մը խօսելով, բարի գալուստ մաղթեց պատգամաւորներուն: Ցետոյ խօսեցան Լաթիֆէ Պէքիր, Թրքուհիներու միութեան կողմէ եւ Իշխանուհի Րաձիվիլ: Ժողովին բացումը կատարեց Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, Տիկին Էշպի, պարզելով կանացի շարժման ընթացքը: Ժողովը շնորհակալութեան բանաձեւ մը քուէարկեց ի պատիւ Աթաթիւրքի, որ կը համարուի ազատարարը Թրքուհիներու:*

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ տոմսը տասը մասերու բաժնելով ծախելէ յետոյ, բուն տոմսակն ալ ծախած ըլլալով, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ դրամատուն մը, Լիլի մէջ:

ԱՂՋԻԿԸ ԱՂՋԿԱՆ ՆՇԱՆՈՒԱԾ.— Պոլսոյ պատժական ատեանը ապրիլ 17*ին լսեց շատ հետաքրքրական դատ մը: Պայտն (օրիորդ) Ալիչէ դատարան ներկայանալով, գանգատեցաւ թէ իր նշանածը՝ պայ Աւտնան, պարզապէս աղջիկ մըն է, ոդամարդու հագուստով: Աւտնան միտքը դրած էր անպատճառ ամուսնանալ իրեն հետ, եւ նոյնիսկ ազատական նամակ մը ուղղած էր...*

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ, 1500 *հոգի, խանդավառ ընդունելութեան արժանացան Հռոմի մէջ: Այս առթիւ ընդունելութիւն մը սարքեց նաեւ Պ. Մուսոլինի եւ փրանսերէն ճառ մը կարդաց:*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ց. Դ. Լիոնի վարանդեան կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ա. Սիմօնեանի եւ իր ընտանիքին՝ իրենց փոքրիկ զաւկին մահուան առթիւ:

Կամիտէս փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆր. կը նուիրէ Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

21 *Ապրիլ Կիրակի* St. Julien*ի խաղավայրը:* 1.— *Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի դէմ:* 2.— *Հ. Մ. Ը. Մ.ի Թուլօնի Ա. խումբը* Sporting Club Aiglon*ի դէմ:* 3.— *Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը իր* Junior *խումբին դէմ:*

Հաղորդ. միջ.— Առնել 7 — 8 թիւ հանրակառքեր եւ իջնել 8 թիւի վերջաւորութիւնը, ուրտեղէն Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները պիտի առաջնորդեն դաշտը:

ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ՝ Կաթող. պատուիրակ՝ Գարեգին արքեպիսկ. եկեղեցական արարողութեանց պիտի նախագահէ եւ պիտի քարոզէ ըստ հետեւեալ դասաւորութեան.—

19 ապրիլ Աւագ Ուրբաթ, Պօմօն:

20 Ապրիլ Աւագ Շաբաթ (ճրագալոյց) Սէն ժէրոմ:

22 Ապրիլ Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սէնթ – Անթուան:

28 Ապրիլ Նոր Կիրակէ, Սէն Լու:

Եւ յաջորդաբար Պուլվար Օտտօ, Սէնթ Մարկրիթ, Բամբաներ Ֆրէզ եւ *այլ շրջակայ քաղաքներ:*

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ԱՊՐԻԼ DIMANCHE 21 Avril 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2786

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՍԵՐՈՒՆԴԷՆ ՄԻՒՍԸ

Ցածացեր է կ'երթայ աշնան արեւը,
Ա՛լ չեն առներ աղքատ մարդուն բարեւը,
Ցաւերս չեն քաշեր լեռներ, ձորերը:
(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ)

... Դեռ քանի՞ տարի, այսպէս գլխիկոր, քրքրելու համար յի- չատակը այն սարսափներուն որ կը կոչուին Ապրիլեան Արհաւիրք:

Սիրտերը կը խռովին, հոգիները կ'ընդվզին, եւ, տարուէ տա- րի, նոր խոց մը կը բացուի:

Իսկ այս տարի, քսանամեա՜կ է արդէն,— լման քսան տարի այն օրէն, երբ անգերազանցելի գազանը արիւն լակեց ամբողջ իր երկրին տարածութեան վրայ, սանձակոտոր կատաղութեամբ: Անարգել, անվրդով:

Կը գրե՜ն, կը գրե՜նք, պատմել կուտանք ու կը ժողվենք մէկը միւսէն քստմնելի գրուագներ, բայց դեռ չէ սպառած շարքը: Դեռ լրիւ չէ Յիշատակարանը, որ պիտի դառնար այս ժողովուրդին Հարազատ Աստուածաշունչը:

Դէզ մը յուշեր տպուեցան այս էջերուն մէջ: Ուրիշներ կարգի կը սպասեն տարիներէ ի վեր:

Պարբերաբար, մէջտեղ կ'ելլեն հաստ հատոր «մնացորդներ», պատմելու կամ գրելու համար ինչ որ տեսան:

Այսօր իսկ, երիտասարդներ են որ լեցուցած են «Յառաջ»ը, առանց կանխորոշ ծրագրի, պատահաբար քով քովի եկած:

Կան ալ որ, գրքի վերածեր են իրենց յուշերը, կամ աջ — ձախ ինկած, միջոցներ կը փնտռեն, հատոր մը հրատարակելու համար:

Այդ բոլորը պիտի բաւէ՞ն ամբողջացնելու Յիշատակարանը, իբրեւ ժառանգութիւն մը սերունդէ սերունդ:

Ամէն պարագայի մէջ, անոնք պիտի ծառայեն իբրեւ հում նիւթ, իբրեւ Թանկագին տաղձ, վերակազմելու համար վաւե- րական պատմութիւնը Թուրքիոյ Հայ ժողովուրդին անճիտման, սկսելով 1915էն:

Միայն թէ, այլ եւս ժամանակ է որ վարժուինք դէպքերու վերլուծման, փոխանակ հառաչանքներ արձակելու եւ նզովն, լալ- կան տրամադրութիւններ մատնելու:

Սգահանդէ՞ս: Անշուշտ: Մեռելոց է եւ յիշատակի տարեդար- ձը աւելի քան մէկ միլիոն զոհերու:

Բայց, մենք անոնց յիշատակը նսեմացուցած պիտի ըլլայինք, եթէ անվերջ տիրէր այն հոգեբանութիւնը թէ «խարուեցանք եւ ջարդուեցանք»:

1915էն առաջ ալ կը ջարդէր Թշնամին, ինչպէս պատրաստ է նորէն ջարդելու, իբրեւ պապենական աւանդութիւն:

Մեր ճակատը բաց եւ մէջքը ամուր մնացին, այդ ջարդերէն յետոյ, իսկ այսօր շատ աւելի զօրաւոր պէտք է ըլլայ մեր բարո- յական կորովը, քանի որ սերտած եղանք — եւ չարաչար— իմաս- տութեան բոլոր դասերը:

Հայաջինջ սարսափներէն անմիջապէս վերջը, բայց մանա- ւանդ քսան տարի վերջը, գերագոյն մեղքը գործած պիտի ըլլա- յինք մենք, եթէ տակաւին տեւէր միայն եւ միայն ջարդուած ըլ- լալու նկուն, արգահատելի տրամադրութիւնը:

Եւ դեռ ուրիշ տարրական գիտելիք մը, որ պէտք է չիշտուի մէկ սերունդէն միւսը:

Եթէ երէկ համոզուած չէինք, այսօր այլ եւս աններելի է վի- ճիլ թէ՝ Թշնամին շատոնց մշակած էր իր ծրագիրը, կազմակեր- պուած եւ մեթոտիկ դասաւորումով:

Ան լուռ ու մունջ կը գործէր համիտեան շրջանին, երբ արտա- սահմանի գործիչները եւ կազմակերպութիւնները ճակատամարտի բռնուած էին ճիշդ այսօրուան պէս:

Ան կը յղանար ու կը ծրագրէր — միշտ լուռ ու մունջ — երբ մենք բաբելոնի մը վերածեր էինք Թուրքիոյ հայկական կեանքը:

Եւ արթուն էր ան ու կ'որոճա՜ր, երբ ճակատագրական ելքի մը հասեր էինք մենք, ամբողջ աշխարհ բռնկած ըլլալով:

Ու մինչ ան իր հայաջինջ հրահանգները կը հաղորդէր մաս- նաւոր գործակալներու միջոցաւ, նոյն իսկ չվստահելով իր կու- սակալներուն եւ կառավարիչներուն, հայկական արտասահմանի գործունէութիւնը դարձած էր բոլորովին բաց գիրք մը, շնդա- լից աւետիսներով, կոչերով, շռայլ յայտարարութիւններով եւ ... բիւզանդական վէճերով:

Այսօր ալ, ահաւոր եւ աննախընթաց փլուզումէն քսան տարի վերջը, տարբեր չէ պատկերը:

Կրնայինք ըսել թէ շատ աւելի մռայլ է եւ ըմբոստացուցիչ:

Քսան տարի առաջ, գոնէ պատրանքն ունէինք համաձայնած ըլլալու կարգ մը հիմնական հարցերու մասին:

Այսօր այդ սփոփանքէն ալ զրկուած ենք:

Ինչ որ կը նշանակէ թէ՝ մէկ միլիոնին հետ, մեր քաղաքական գիտակցութիւնն ալ կորսնցուցեր ենք:

Ցածացեր է կ'երթայ աշնան արեւը,
Ա՛լ չեն առներ աղքատ մարդուն բարեւը...

Ի՞նչ յաւակնութեամբ կրնայինք սպասել ուրիշի բարեւին, այս պողոտաներուն վրայ, երբ ոչ իսկ իրարու բարեւը կ'առնենք:

Փոփոխութիւն մը, դա՛րձ մը մէկ սերունդէն միւսը, թէ՛ հո- գեպէս եւ թէ՛ իբրեւ ուղեգիծ: Գոնէ մնացորդաց մնացորդին ինք- նապաշտպանութեան առթիւ, որ նոյնքան խախուտ է, որքան ե- ղաւ մայր զանգուածին պաշտպանութիւնը, քսան տարի առաջ, թէ բարոյապէս եւ թէ ֆիզիքապէս:

Շ.

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՎԱՂԸ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐ (Տես Դ. էջ):

Ծանօթ.— Նկարին հեղինակն է Պ. Մ. Բէկպապեան:

« ՅԱՌԱՋ »ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ կը հրատարակուի չորեքշաբթի, 24 ապրիլ, տօնական արձակուրդի առթիւ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵԼՔԻ ՄԸ ՉԵՆ ՅԱՆԳԱԾ ԴԵՌ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Փարիզ հասած է Պ. Լիթվինով, եւ թէ այս առթիւ պիտի նշանագրուի ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութեան նա- խագիծը: Այժմ կը հաստատուի որ ոչ միայն կանխահաս, այլեւ սխալ է այս տեղեկութիւնը: Պ. Լիթվինով Ժընեւէն ինքնաշարժ նստելով, գնաց Պազէլ, շոգեկառք նստելու եւ Մոսկուա վերադառնալու համար: Արդարեւ, տակաւին համաձայնութիւն չէ գոյացած փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի մասին: Պ. Լավալ Ժընեւէն վերադառնալէ յետոյ մանրամասն տեղեկութիւններ հա- ղորդեց Պ. Ֆլանտէնի: Ուրբաթ օր ալ նախարարական խորհուրդը զբաղեցաւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ զեկուցումներով եւ գոհունակու- թիւն յայտնեց ստացուած արդիւնքներուն համար: Բայց, հաստատուեցաւ որ դեռ քննութեան եւ աշխատանքի կը կարօտի ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը: Փարիզի խորհրդային դեսպանը ուրբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ անոր իրաւագէտ խորհրդականին հետ: Գլխաւոր դժուարութիւնը հետեւեալն է.— Երկու երկիրներն ալ բաղձալի կը գտնեն փոխադարձ աջակցութիւնը, բայց, մինչ Մոսկուա կ'ուզէ որ անմիջապէս, ան- քննաբար գործադրելի ըլլայ դաշինքը, Ֆրանսա կը նախընտրէ դիմել Ազգե- րու Դաշնակցութեան, համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին: Ֆրանսական տե- սակէտով, եթէ Գերմանիա Ռուսաստանի վրայ յարձակի եւ Ֆրանսան ալ Գեր- մանիոյ, Լոքառնոյի դաշինքը խախտած պիտի ըլլայ, մանաւանդ որ, այն ատեն Անգլիան ալ կրնայ Գերմանիոյ օգնութեան հասնիլ: Ֆրանսացիները չեն հաւատար որ Անգլիա իրապէս պատերազմ հռչակէ Ֆրանսայի դէմ, այդպիսի պարագայի մը, բայց կրնայ չէզոքութիւն պահել: Այս նկատումներով, Ֆրան- սա կ'առաջարկէ որ յարձակման պարագային 48 ժամէն ժողովի հրաւիրուի Ա. Դ. Խորհուրդը: Եթէ այս վերջինը վճռէ թէ եղածը յարձակում է առանց տեղի տրուած ըլլալու, մեքենաբար գործադրելի պիտի ըլլան ուխտին 10, 15, 16 եւ 17 յօդուածները, որոնք կը տրամադրեն տնտեսական, սեղմնաւորական եւ զին- ուորական միջոցներ ձեռք առնել նախայարձակ պետութեան դէմ:

Ռուսերը կ'առարկեն թէ ներկայ պարագաներուն մէջ պատերազմը կրնայ ծագիլ յանկարծակի, արագօրէն եւ գլխաւորաբար օդանաւային յարձակումնե- րով եւ թէ շատ բաներ կրնան պատահիլ, երկու օրուան ընթացքին (մինչեւ որ ժողովի հրաւիրուի Ա. Դ. Խորհուրդը): Յետոյ դիտել կուտան թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ձեւակերպութիւնները խախուտ են եւ կարելի չէ անոնց վր- րայ հիմնուիլ:

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Մոսկուա վերջ ի վերջոյ պիտի ըմբռնէ որ Ֆրանսա իր կարելին ըրած է, համաձայնութիւնը իրականացնելու համար: Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ Մոսկուայի ճամբորդութիւ- նը, որուն թուականն ալ անորոշ կը մնայ, մանաւանդ որ, քաղաքապետական ընտրութիւններ պիտի կատարուին մայիսին, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

M. N. O. շարքը ապրիլ 24էն մայիս 1

Անցեալ օր, թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, հաղորդած էինք թէ կարգը եկած է ինքնութեան թուղթերու նորոգման նոր շարքին, M. N. O.: Այժմ պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ այն օտար աշխատաւորները որոնց մակա - նունները կը սկսին M. N. O. տառերով, պէտք է դիմում կատարեն ապրիլ 24էն (չորեքշաբթի), մինչեւ մայիս 1 (չորեքշաբթի), Փարիզի մէջ՝ 391, Rue de Vaugirard, արուարձաններէն՝ 7, Rue de Jouy. Գրասենեակներ բաց են ժամը 8էն 14.45, առանց ընդհատման: A.—L. շարքին պատկանողները պէտք է ներ- կայանան իրենց առաջին այցելութեան ատեն նշանակուած թուականներուն:

M. N. եւ O. շարքին պատկանող այն օտարականները որոնք չեն ներկայա - նար նշանակուած պայմանաժամուն (ապրիլ 24 — մայիս 1), ինքնին կորսնցու- ցած կ'ըլլան իրենց աշխատանքի արտօնագրի վերանորոգման իրաւունքը:

Միայն Փարիզի մէջ 20-25000 օտար աշխատաւորներ պիտի զրկուի՞ն

«Փըթի – Փարիզիէն» երկար յօդուածի մը մէջ քննելով գործազրկութեան խնդիրը եւ օտարականներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները, դիտել կուտայ, — 1932 օգոստոսէն ի վեր, երբ մասնաւոր օրէնք մը 10 առ հարիւր նշանակեց օտարականներու համեմատութիւնը իւրաքանչիւր ճարտարագործութեան մէջ, «խարդախութեամբ» աշխատող օտարականները գրեթէ անհետացան: Գալով անոնց որ աշխատաւորի արտօնագիր ունին տակաւին — եւ հետեւաբար իրաւունք անգործութեան նպաստի — անոնք Սէնի նահանգին հինգ միլիոն բնակչութեան մէջ կը ներկայացնեն 90,000 — 100,000 հոգի: Արդ, քննութիւն կը կատարուի այս կարգի աշխատաւորներու կացութեան մասին, ոչ թէ հա- ւաքաբար, այլ անհատապէս: Իւրաքանչիւր պարագայ վերաքննութեան կ'են- թարկուի, գործակցութեամբ գործազրկութեան նպաստի վարչութեանց, աշ- խատանքի եւ ներքին նախարարութեան: Որքան օտարականներ կրնան զրկուիլ աշխատանքի արտօնութենէ, իբրեւ հետեւանք այս վերաքննութեան: Իրազեկներ կը հաշուեն առ առաւելն 20,000 — 25,000: Այս թիւէն անդին, կու- գան անոնք որ կամ Ֆրանսա հասած են աւելի քան տասը տարի առաջ, գոր- ծատէրերու հրաւէրով, կամ Ֆրանսուհիներու հետ ամուսնացած են կամ հայ- րեր են որոնց Ֆրանսական հպատակութիւն խնդրած են իրենց զաւակներուն համար, եւ կամ քաղաքական փախստականներ, որոնք բացարձակապէս չեն կրնար իրենց երկիրը վերադառնալ: Ուրեմն, քսան հազարի չափ տեղ պիտի բացուի, բայց ոչ աւելի, Սէնի 200,000 գործազուրկներուն դիմաց:

Թերթը յետոյ կը խօսի հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրներու մասին:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մէջ ինքնութեան թուղթերու նորոգման կարգը եկած է անոնց որոնց մականունները կը սկսին C. տառով: Դիմել միեւնոյն պաշտօնատունը, 21, Rue Edmond - Rostand, ապրիլ 23էն (երեքշաբթի) ապրիլ 27 (շաբաթ): Գրուած թուահամարին համաձայն, դիմումները պէտք է կատարուին հետեւ- եալ օրերը.— թիւ 750էն 900, երեքշաբթի, 23 ապրիլ, թիւ 901էն 1050՝ չո- րեքշաբթի, 24 ապրիլ, թիւ 1051էն 1200՝ հինգշաբթի 25 ապրիլ: Թիւ 1201էն 1350՝ ուրբաթ, 26 ապրիլ:

Նոր վիճակախաղ եւ յաւելում Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւներու

Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ օր վաւերացուց ներքին նախարարին մէկ ծրագիրը, որով պարգեւաւոր ձիարշաւ մը կը հաստատուի (սուիփսթէյք) Ֆրանսայի մէջ: Ծրագիրը կը տրամադրէ 300 միլիոն Ֆ.ի վիճակահանութիւն: Նկատելով որ ժամանակը կարճ է նոր ձիախաղին համար, առաջինը պիտի կազմակերպուի 100 միլիոն Ֆրանքի սահմանին մէջ, յունիս 30ին: Տոմսերը շրջաբերութեան պիտի հանուին անմիջապէս, հատը 50 Ֆրանքի եւ առաջին վի- ճակահանութիւնը պիտի կատարուի յունիսի վերջին կիրակին, «Կռան Փրի» ձիարշաւին առթիւ: Վիճակախաղը կազմակերպուած է Իրլանտայի, Կալկա- թայի եւ Լիւքսէնպուրկի օրինակին վրայ:

Նախարարական խորհուրդը միեւնոյն ատեն հետեւեալ փոփոխութիւնները կատարեց ազգ. վիճակահանութեան մէջ.— Այսուհետեւ 100 միլիոնի փոխա- րէն պիտի հանուի 120 մլ. Ֆրանքի տոմսակ: Երկուքուկէս միլիոնի մեծ պար- գեւ պիտի բարձրանայ երեք միլիոնի եւ 20 առ հարիւր աւելի պարգեւ պիտի գտնուի իւրաքանչիւր շարքի մէջ: Ուրիշ խօսքով, այսուհետեւ հինգի տեղ վեց հաւանականութիւն կայ շահելու: Իւրաքանչիւր շարք պիտի ունենայ 72 միլիոն Ֆրանքի պարգեւ, այսինքն 60 առ հարիւր, ինչպէս առաջ: Այս փոփո- խութիւնները գործադրելի են 7րդ շարքէն սկսեալ:

Խումբ խումբ դատապարտութիւններ Սելանիկի մէջ

Տրամայի զինուորական ատեանը մշտնջենական բերդարգելութեան դա - տապարտեց երկու գնդապետներ եւ երեք հրամանատարներ: Ուրիշ 71 ըմ - բոստներ դատապարտուեցան երկու ամիսէն մինչեւ քսան տարի բանտարկու- թեան:

Սելանիկի զինուորական Ա. ատեանն ալ զանազան պատիժներու դատա - պարտեց 52 ամբաստանեալներ, Տէմիր Հիսարէն: Երկու գլխաւորները դատա- պարտուեցան մշտնջենական բանտարկութեան: Այս խումբէն զատ, 18 ամբաս- տանեալներ ալ դատապարտուեցան զանազան պատիժներու: Լարիսայի ատեա- նին առջեւ կը գտնուին 60 երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ լրագրող - ներ: Պիտի լսուին 250 վկաներ եւ 60 փաստաբաններ:

Դահլիճին մեծամասնութիւնը որոշեց պահել պաշտպանման վիճակը: Զօր. Մէթաքսաս բողոքեց այս որոշման դէմ:

⁂ Նախկին Թագաւոր Եորկիոս Փորթ Սայտ հասնելով, ջերմ ընդունելու- թիւն գտաւ արքայական Յոյներուն կողմէ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԶՄԻՐ – ԱՅՏԸՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ գնուեցաւ թրքական կառավարութեան կողմէ, 1,800,000 թրք. ոսկիի: Գիծը ունի 610 քիլոմեթր երկայնութիւն: Գի- նը պիտի վճարուի ներքին փոխառութեամբ, 7 առ հարիւր տոկոսով եւ վճարելի 40 տարիէն:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան Լոնտոնէն 3000 քիլոմեթր հե - ռաւորութեան մը վրայ: Կը կարծուի թէ կեդրոնը կը գտնուի Փոքր Ասիա:

ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ փրկելու պատրուակով շքեղ գրասենեակ մը բացած էր ոմն Պուզանիէ, 45 տարեկան, Շան զ'Էլիզէի վրայ եւ խոշոր գու- մարներ կը շորթէր: Ապահովութեան տեսչութիւնը քննութիւն բանալով, ձեր- բակալեց խաբեբան եւ հաստատեց թէ նախկին դատապարտեալ մըն է:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութիւնը յանձնուեցաւ նախկին դի - ւանագէտի մը, Թօշեւի որ դեսպան եղած է Վիէննայի եւ Պելկրատի մէջ: Պատերազ- մական նախարարութիւնը պիտի յանձնուի նախորդ վարչապետ Պ. Զլատեւի: Նոր դահլիճն ալ կէս առ կէս պիտի բաղկանայ զինուորականներէ:

ՊՈԼՍՈՅ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ անտանելի դարձած է, կը գրէ «Փըթի Փառիզիէն»ի թղթակիցը, իբրեւ հետեւանք մանր արհեստներու օրէնքին գործադրութեան: Արդէն իսկ հեռացած են բազմաթիւ Ֆրանսացիներ, Յոյներ, Մալթացիներ եւայլն:

ԾԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹՈՇԱԿ հաստատեց Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը, 33ի դէմ 372 ձայնով: Այն աշխատաւորները որոնք 65 տարեկան են, ամսական 30 տոլար (450 փրանք) թոշակ պիտի ստանան: Կառավարութիւնն ալ իր կողմէ 15 տոլար պիտի վճարէ: Անոնք որ 65էն վար են, մինչեւ 85 տոլար պիտի ստա- նան գործատէրերէ եւ բանուորներէ գանձուած գումարներով:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՓՈԽ – ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ունկնդրութեան ընդունելով Պ. Մուսո- լինիի կողմէ, անոր ներկայացուց 80,000 հոգինոց բանակի մը ծրագիրը, երկրին պաշտպանութեան համար:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ կը շարունակէ իր աշխա - տանքները Պոլսոյ մէջ: Առջի օր զբաղեցան կիներու զինուորական ծառայու- թեան հարցով: Այս առթիւ բուռն վէճեր ծագեցան: Քննեցին նաեւ կիներու վաճառման խնդիրը: (Արդեօք հարցուցի՞ն թէ քանի հազար հայ աղջիկներ եւ կիներ կը գտնուին թրքական հարէմներու մէջ...):

ՀԱՒ ՄԸ Կ'ԵՐԳԷՐ...

Փարիզի բանուորական խաղաղ մէկ թաղին մէջ, փողոցին անկիւնը, ճամբուս վրայ, այսօր, հաւ մը կ'երգէր՝ արեւէն գինովցած ·

— Կա՛ – կա՛ – կա՛ ···

Կանգ առի եւ խօսեցայ ·

— Ջո՛ւր է, հաւո՛ւկ, ջո՛ւր է, այդ ձայնովդ դուն չես կրնար մտնել Քոնսէրվաթուար :

Հաւը գլուխը ծռեց նարկիսի մը պէս եւ ինծի նայեցաւ մէկ աչքով, ճիշդ ինչպէս մարդ մը, որ մէկ աչքով կը նայի՝ երբ հեգնել ուզէ քեզ : Ցետոյ շարունակեց իր երգը, արեւէն գինով ·

— Կա՛ – կա՛ – կա՛ ···

Ի՛նչ մեղքս պահեմ, անո՛ւշ էր հաւուն եղանակը եւ մտերիմ : Հին ձայն մըն էր որ կը փրթէր հոգւոյս խորքէն : Լար մըն էր, որ կը թրթռար յիշատակներուս անտառին մէջէն :

Բանաստեղծութիւն մըն էր, որ կու գար հայրենի գիւղէս :

Արդարեւ, ինչպէս հէքեաթին կաքաւը, որ իր սրինգին ձայնով պալատներ կը հիմնէ ու վարդեր կը բանայ Շամիրամեան պարտէզներու մէջ, այնպէս ալ այս խաթուն հաւը, իր ընտանի ձայնով, պարզուկ եւ անարուեստ, վառեց զգայարանքներս ջահերու նման, պարուրեց զիս տաք անուշահոտութեամբ մը, հագուեցուց զիս ինչպէս ասպետ մը, եւ ես հեծայ Բեգասին վրայ, սրարշաւ անցայ շողակաթ ջուրերու եզերքէն եւ գունավառ դաշտերու մէջէն, մինչ բազմաձայն նուագներու եղանակներ, դեռ կազմած, կը զարնուէին լռութեանս :

Ես, Բեգասի խոյանքով, ճեղքեցի անցայ ժամանակը եւ իրականութիւնը :

×

Ահա, մեր լեռներն են, պարուրուած մշուշի մը մէջ, որ պատրանքը կու տայ աղջկան մը մերկութեան :

Ահա, մեր ջուրերն են, որ ջահերու նման կը փշրուին բլուրներն ի վար :

Ահա, մեր լուս – աղբիւրներն են, որ կ'երգեն իրենց փղոսկրեայ սրինգներուն մէջէն, այգիներուն վերեւ :

Մեր գիւղե՛րը, իրենց գլխուն վրայ դրած արեւափառ ժամ մը իբրեւ ջաթալ – թագ, տեսէ՛ք, ի՛նչպէս, այգիներու եւ մրգաստաններու մէջ կանգնած, ի՛նչպէս կ'օրհնեն լիութիւնը դաշտերուն եւ արտերուն :

Մեր տունե՛րը, ճերմակ ծխով ու կարմիր տանիքներով, վարդաշատ փեղկերով եւ առատողկոյզ սարփինայով, մեր տունե՛րը, մանանայի պէս սպիտակ ծուխով եւ երկինքի պէս կանանչ գօտիով, մեր տուները կարծես սեղան են նստեր զմրուխտ պարտէզի մը մէջ :

Ողջո՛յն քեզ, հայրենի՛ աշխարհ, կարօտով անուշցած եւ յաւիտենապէս սիրելի :

Ողջո՛յն քեզ, Հայաստա՛ն, մէկ հատիկ ներշնչարան, աշխատանքի հանգիստարան, աստուածներու օրրան, փառքի վկայարան, ազատութեան աղօթարան, երկի՛րդ իմ արմէնեան, ողջո՛յն քեզ, ողջո՛յն, անգամ մը եւս ողջոյն :

Ի՛նչ լոյս է այս եւ ի՛նչ խաղաղութիւն :

Անտառներդ աղօթք մը ըսելու ձեւով մտամփոփումի մէջ են, հովերդ երկունքի մը պատրանքով իրենց ընդերքը կը պատռեն : Խւղի գունդերու նման պտուղը կը կախուի ծառերէն, ոսկեղէն թիթեռնիկներու նման հասկերը կ'ալեհօսին արտերուն մէջ : Ամբարները կը լեցուին մեղրով, պաստեղով ու ցորենով, եւ սեննեակները կը բուրումնաւէտուին խնձորի, սերկեւիլի եւ գինիի հոտով :

Ի՞նչ հրաշք է այս, երկիրդ իմ հայրենի :

Ո՞վ է այն, որ կը վարէ եւ կը տնօրինէ : Ո՞վ է այն, որուն կը հպատակին ջուրերը, կենդանիները եւ դաշտերու հողը : Ո՞վ է այն, որուն շունչը կը ծփայ աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան այս աննման համայնապատկերին վրայ :

— Հայ գիւղացին, այն որ, տե՛ս, երբ կը կանգնի արտին մէջ, ցորենը կը հասուննայ եւ ալրշումով հիւսուած պատմուճան մը կը դառնայ ամբողջ տարածութիւնը : Այն որ, երբ կը կանգնի, այգիին մէջ, խաղողը կը խայծի, ողկոյզները կը լեցուին պայթելու աստիճան, այծի պտուկներու նման :

Տարինե՛ր ու տարինե՛ր, հայ գիւղացին է կանգներ այս հրաշք — երկրին մէջ, իր շունչովն է հասցուցեր ամրան բերքը, լեցուցեր մառանները, յետոյ հրճուեր ու պարեր է՝ աշխատանքի երգով մը շրթները թրթռուն, ստեղծագործութեան տենչով հողին յորդուն :

×

··· Կար ժամանակ մը, երբ իրականութիւն էր այս ամէնը :

Ո՞վ էր այն, որուն շունչը չորցուց այսքան կենդանութիւն : Ո՞վ էր այն, որուն ոտքի կոխան դարձան մարդիկ եւ անասունները, գիւղերն ու չէները :

Ո՞վ խլեց մեզմէ այս հրաշալի կեանքը :

Ի՞նչու չկան հիմա կալի աշխատանքները, պարի երգերը, հայրենի բնանկարները : Եւ անոնց կարօտով կսկծուն, մեր հոգին կ'արբենայ յիշատակներով ու մեր զգայարանքները կը լուսավառին պղտիկ գրգիռներէ, ինչպէս այժմ ամբողջ ներաշխարհս լեցեր է մեր զանգակներուն ղօղանջիւնով, մեր ամառնային գիշերներու սրնգահարութեամբ եւ մեր անտառներուն սօսափիւնով, աչքերս լեցեր են մեր արշալոյսներուն պատկերներով, ռունգերս լեցեր են մեր մրգաստաններուն անուշահոտութեամբ, մինչ քիմքըս կը գինովցնէ զիս մեղրի եւ մանանայի քաղցրութեամբ :

Պիտի չմոռնա՛նք քեզ, երկիրդ իմ հայրենի, դուն մեր զգայարանքներուն մէջ ես, մեր արեան կրակին մէջ, մեր հոգւոյն շողերուն մէջ : Պիտի չմոռնանք քեզ, Հայաստա՛ն, դուն մեր երազն ես եւ ամէն օր կ'երեւիս մեզի, մենք կ'ապրինք ու պիտի ապրինք հին փառքերդ, հին օրերդ, հին ուրախութիւններդ :

Աննշան յիշատակ մը բաւական է՝ գինովնալու համար քու անունովդ :

Հայրենի՛ք, հայրենի՛ք, հայրենի՛ք···

··· Հաւ մը կ'երգէր :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Աղաղակ

O Satan, ayez pitié de ma longue misère.
Ch. Baudelaire

Վերադարձայ ահռաւանի ճամբաներէն տխուր,
Ու քայքայուած գրտայ դալար սեմն օճախիս իմ անզին :
— Ամբասիրե՛մ իմ Ցոյսս, Տէր, որ ես կանգնիմ վերստին :

Արօտավայրս՝ այրիացա՛ծ, եւ պարտէզներս ալ բարի ·
Ու խեղդամահ՝ երգն է լռած դրկից խնդուն աղբիւրին :
— Ամբասիրե՛մ Բազուկըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին :

Մորթած են խո՛ր ձորերու մէջ իմ թռնիկներըս մատաղ,
Ու քոյրերուս նայուածքնեէն՝ վառած կիրքերն իրենց հին ·
— Ամբասիրե՛մ իմ Հոգիս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին :

Շատոնց մեռած է խեղն կինըս մուրացկանի մը նման,
Սակայն աղջիկըս դեռ կ'ապրի՝ իր խենթութեամբ ցաւագին :
— Ամբասիրե՛մ իմ Սիրտըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին :

Կաղկանձումներ կը լեցնեն քու մեհեանըդ սրբազան,
Ու բագինըդ՝ թաւալգլոր, դարձած է որջը մեղքին :
— Ամբասիրե՛մ Հաւատքըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին :

Ո՞վ, հիմա ո՞վ պիտի բերէ հոգւոյս պուտ մը սփոփանք,
Ո՞ր արեւուն շողը պիտի տաքցնէ խոցն իմ կուրծքին :
— Ամբասիրե՛մ իմ Տենչըս, Տէ՛ր, որ ես կանգնիմ վերստին :

ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(1919)

Ներշնչում Ապրիլ 11ի

ՔՆԱՐԻ ՈԳԻՆ

Ո՞վ էք դուք որ առանձնութեան այս վայրէն
Կ'անցնիք պողպատ բռունցքներու մէջ սեղմած՝
Վըրէ՛ժն հուժկու, եւ ըմբոստ կա՛մքն երկաթէն :

ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆԸ

Մըրրիկնե՛րն ենք յորդահոսան եւ ճնշուած
Մեր ատրաշէկ պոռթկումներո՛ւն ապալեր ·
Եւ շանթե՛րն ենք, եւ կոհակնե՛րն ամպամած ·
Եւ ընդվըզող շաչն ահարկու եւ անտէր՝
Քամիներո՛ւն, որոնք հըպարտ եւ սոնքած
Սուլումներով կը քերեն դէմքն հողմաւեր
Մառախլապատ ովկէաններուն փոթորկած :

ՔՆԱՐԻ ՈԳԻՆ

Դուք չըզգրտա՞ք անդրաշխարհին մէջ հըզօր
Մոռացօնքի յուզիչ պահերը բերրի,
Եւ անդո՛րրն այն՝ զոր կ'առթէ Մահն տխուր :

ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆԸ

Ո՛չ մէկ երկինք որ Աստուծմով է առլի,
Եւ ո՛չ մէկ հող ուր կ'իշխէ Մահն անվախճան՝
Գիտցի՛ր քերթող, որ մեր ոսկրոտ եւ յուռթի
Անդոհն հոգւոյն կրցաւ եւ ո՛չ իսկ բուրեան
Սիւքերու հեշտ օրրել հունչովն անուրջի ·
Կ'ապրինք մենք դեռ, զերթ խօլ կայծակն անվարան
Երբ կը պեղէ անտառին սիրտը վայրի :

ՔՆԱՐԻ ՈԳԻՆ

Նիհա՛ր էք դուք, եւ կմախքի՛ պէս տժգոյն,
Ե՞րբ պիտ՝ հանգչիք, եւ ե՞րբ գուպարն այս ցաւի
Պիտ՝ մեղմէք դուք կուրծքին տակ ձե՛ր տոչորուն :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԹԱՒ ՁՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

Ապա՛ դառնանք մենք արեւին...

Գէր–Արմէնին որ պիտի գայ

Գիշե՛ր, գիշե՛ր,
Ճակա՛տ՝ խաղաղութեան եւ խորհուրդի,
Հրթի՛ռ՝ հսկումներուն հանգուցեալ,
Կալերուդ մէջ, ահա՛ կ'ելլեմ թափառիլ ···
Ո՛չ անթացուպ, ո՛չ լապտեր,
Աչուըններուդ հեթանոս՝ վա՛րժ են աչերս քնամերժ,
Խոյակներն խաւարիդ, կարծես յուսարձակ՝
Ջահերու պէս թոյլ կուտան որ՝
Դիտեմ ընդե՛րքդ մինչեւ, հորիզոննե՛րդ յարանուն ···

Հեռո՛ւն, ի՞նչ են դրօշներն այս կիսածալ,
Կամ, ո՞վ է այն, որ այլայլած կը հեկեկայ ···
Ո՛չ երկիւղ, ո՛չ սարսուռ,
Եւ ո՛չ ալ դիրքն թշուառ՝ խարխափումին յետադարձ,
Ահա՛ կը քալէ Մէկը, կը սողոսկի՛ օձի պէս,
Եւ, ո՛վ բնազդ անմրափ, թեւին վրայ տաւիղիս՝
Սեւ ժապաւէն մը կապեցի, ինչպէս լամբակը սրտիս ···

Գիշե՛ր, որքան կ'ուզես մթագնէ՛,
Որքա՛ն կ'ուզես բախէ ժահրդ ակմբահոյլ,
Ամբո՛ղջ Ապրիլն աչքերուս մէջ լեցուցած՝
Կը տարտղնեմ բանակներդ խաւարազէն ···
Ահա՛ ես իմ, գիշե՛ր Հաշուեւոռ,
Որ Հաշուառուն եմ Ցեղիս,
Եւ, օձիքէդ՝ ամրապինդ բռնած եմ կոկորդդ հազացող ···
Մատներս երկաթուած են, եւ ափիս մէջ՝
Մեռելներուն քուէ՛ն կայ ···

Որո՞ւ հաշւոյն է, Բերդն այդ,
Ամենասե՛ւ, ե՛ւ կապարէն, կրանիթէ՛ն՝
Կուրծքին վրայ իմ Ցեղիս,
Մինչ զե՛տ մըն ալ արիւնի, քովէն կ'անցնի՝
Ձերթ պանուճանքը շէնքին ···

Ե՛ս, Հաշուառուն եմ, ըսի,
Ծոցիս մէ՛ջն է Պարտամուրհակդ Անվճար՝
Վերյաւելեալ ··· *արիւնին* ·
Ո՛չ թողութիւն, ո՛չ ժամանակ,
Հա՛րկ է պատռես՝ վճարելով վահագնին,
Ու, Գիշե՛ր, կը քանդես բերդն այդ արիւնակալ,
Որպէսզի, Ցեղն առնէ շունչ ···
Ե՛ս, մեկնող չեմ, մինչեւ որ,
Գրիչս՝ կարմիր այդ գետին արիւնին մէջը թաթխած,
Ի յուր կտակ մարդկութեան՝
Ես չգրեմ՝ հաշուեփակ ···

Ապա՛, միայն մենք կը դառնանք արեւին ···

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՄՈՒՐԱՍԻ ԿՏԱԿԸ

Ա՛յ խեղն ազգս, ինծի կը հայհոյես ու կը նախատես, որ իմ պատճառովս ամբարտաւան Թուրքը կը սպաննէ քեզ : Խեղն ժողովուրդ, եկուր եւտես, զէնք վերցուր, զէ՛նք, որ փրկուիս, ուրիշ փրկութիւն չկայ : Զէնքը կարիք մըն է, անյետաձգելի կարիք մըն է : Հայ ժողովուրդ, դուն զիս կը հալածես՝ քեզ սպաննողին հետ միացած, անգիտօրէն կը մատնես, կ'ատես, բայց սխալած ես,— եկո՛ւր տեսէս, ա՛յս է փրկութեան ճամբան : Գիտեմ, վաղը պիտի զղջաս իմ դէմ գործած չարիքիդ համար, բայց ուշ պիտի լինի ···

··· Կտակ կ'ընեմ ողջ մնացողներուն, թող Թուրքին չխնայեն, ծեր թէ երիտասարդ : Անշուշտ կարդացողները պիտի քննադատեն զիս՝ իբրեւ ոճրագործութիւն սիրող : Եթէ աչքովս տեսածներս եւ ընկերներուս տեսածները՝ տեսած ըլլան այդ քննադատողները, կարելի է մեռելներուն ալ կտակեն, որ վրէժխնդիր ըլլան :

ՄՈՒՐԱՍ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԿՈՒԺ ՄԸ ԽԱՂՈՂԻ ՀԱՄԱՐ...

Այդ օրը, Ցարեթը մինակն էր իր հօտին հետ, Մատարացի սարին վրայ :

Անցնող իրիկունը, իր Թուրք աղան, խիստ յանդիմանութիւնով մը պատուիրած էր, հօտը առանձին արածել եւ լաւ արօտատեղիներ տանիլ : Տնեցիները (կիները) գանգատած էին թէ կենդանիները լաւ կեր չէին առնար, եւ հետեւաբար, կաթնատուները պակաս կաթ կու տային :

Եւ Թուրք աղան, չար սպառնալիքով մը պատուիրած էր հօտը մինակը արածել եւ լաւ արօտատեղիներ տանիլ ··· Ցարեթը համակերպած էր : Հարկադրուած էր համակերպիլ : Ուրիշ խօսք չէր կրնար ըլլալ : Զէ՞ որ պարզ խօսք մը, չնչին առարկութիւն մը, անմեղ դիտողութիւն մը աղային դժոխք բարկութիւնը պիտի գրգռէին : Զէ՞ որ ինքը ծառայ մըն էր, ստրուկ մը, իրական գերի մը ··· Զէ՞ որ զինքը՝ մեկնող կարաւանէն ետ կեցուցեր էին «ազատել»ու խոստումով : Ու վերջապէս, չէ՞ որ իր կորսուած ծնողքը զինքը աղային յանձնած ժամանակ, պատուիրած էին հնազանդիլ անոր խօսքերուն, մտիկ ընել անոր խրատները, առանց առարկելու գործադրել անոր պատուէրները ··· Մինչեւ որ, «բախտաւոր» օր մը ետ վերադառնային ··· Ու Ցարեթը համակերպած էր :

Առտուն կանուխ, պարտէզներու ցանկապատներուն ներքեւ, լալով բաժնուած էր հօտաղ ընկերներէն : Ինքը բարձրացած էր սարն ի վեր, ընկերները մեկնած էին ընդարձակ հովիտը :

Եւ յուշե՛ր, յուշե՛ր :

Ինչ էր Ցարեթին կեանքը այդ օրերուն : Մէկ խօսքով — Թշուառներուն Թշուառը : Անօթի, մերկ, բոկոտն դըխարայ : Ծեծ եւ հայհոյանք ամէն օր՝ եւ օրը քանի մը անգամ :

Շիտակ նստելու համար ծեծ, ծուռ նստելու համար ծեծ : Լաւի համար հայհոյանք՝ գէշի համար հայհոյանք, — ահա Ցարեթին կեանքը այդ օրերուն :

Դեռ չորս հինգ ամիս առաջ՝ երբ իր ծնողքը անծանօթ ուղղութեամբ ճամբայ ելած էին, Թուրք աղան, որ իրենց նախկին ծանօթներէն էր, ահագին խոստումներով զինքը ծնողքին ձեռքէն առած էր : «Գլխուս եւ յոնքերուս վրայ պիտի պահեմ, զաւակներուս պէս հոգ պիտի տանիմ, աչքիս լոյսին պէս պիտի նայիմ», ըսած էր անոնց, բայց ··· այդ ածան խոստումները՝ հազիւ մէկ շաբաթ տեւած էին : Շաբաթ մը միայն ու անկից յետոյ Ցարեթը գերի էր դարձած :

Օրերը երթալով սեւցած էին Ցարեթին համար : Կեանքը դժոխք դարձած էր, ապրիլը իրական զողգոթայ ··· Երէկի հեզ ու պնուաշուք երեւցած ծանօթ Թուրքը — որ իրենց հացուլը մեծցած էր — այժմ վազր դարձած էր, վայրենի գազան մը : Գազան, այո, անզօր ու անօգնական պատանեկի մը հանդէպ, որբի մը, անհողի թռչնիկի մը հանդէպ ··· Աշխարհը իր լայնքովն ու խորքովը փոխուած էր, եւ ա՛յնքան շուտ, ա՛յնքան տարօրինակ կերպով :

Ցարեթը, իր տասներկու գարուններու հասակովը մեծ, տարիքոտ մարդու մը հոգերը կ'ապրի : Դառն օրերը շատ բաներ էին սորվեցուցեր իրեն, աննկարագրելի, արիւնոտ պատահարները իմաստուն էին դարձուցեր զինքը :

Հիմա, մեծ մարդ էր Ցարեթը, տարիքոտ մարդ, տասներկու տարիներով բեռնաւոր :

Եւ ի՞նչպէս մեծ մարդ չըլլար ան, ի՞նչպէս չապրէր տարեց մարդու մը տագնապները : Զէ՞ որ ամէն ինչ աչքերով տեսաւ, չէ՞ որ դժոխքը անձամբ կ'ապրէր այժմ : Ընդամէնը 4—5 ամիսներու մէջ ամէն ինչ քանդուած էր, ամէն ինչ կործանած, չէն աշխարհը տակն ու վրայ եղած էր ···

Ահա սա կանանչազարդ սարը որուն վրայ այժմ կանգնած էր ինքը, մանկութեան օրերուն օրօրանը եղած էր : Այդ երկինքին տակ ծնած էր, այնտեղ մեծցած էր : Այդ շրջաններու քնքուշ զեփիւռները շոյած, փայփայած էին իր ճակատը : Ծնչած ու հասակ նետած էր հոն, այդ սարի կուշտին, այգիին կեդրոնը, սպիտակ երկյարկանի տանը մէջ :

Ու այժմ, գերի էր դարձած այդ շրջանին մէջ, իր տանը, իր օրօրանին մէջ բանտարկուած էր :

Էր երբեմն, որ ինքը, ծնողքին խնամոտ զուրգուրանքին ներքեւ, զոյգ քոյրերուն հետ միասին, այդ այգիին մէջ, ծառերուն եւ որթատունկերուն ներքեւ, անմեղ, անհոգ թռչուններու պէս կ'ոստոստէր : Շէն ու երջանիկ, ուրախ ու ծիծղուն օրեր կ'ապրէին : Քանի–քանի տարիներ, այդ այգիին մէջ, այդ սարերուն վրայ, այդ դաշտերուն ու ձորերուն մէջ՝ ցորեկները շէնշող զեփիւռներուն հետ եւ գիշերները աստղերու ու իր հասակակիցներուն հետ երգեր էին, պարեր էին, ապրեր ու վայլեր էին կեանքին բարիքները :

Իսկ ա՞յժմ, — մինակ եւ անօգնական : Կորսուած էին բոլորը, անդարձ բաժնուած էին բոլո՛րը, բոլո՛րը :

Արգիլուած էր իրեն իրենց տունը մտնել, արգիլուած էր պարտէզը, այգին մտնել, նոյն իսկ «ճիտ» մը խաղող փրցնել ուտելու համար :

Իրենց տունը, այգին ու պարտէզը գրաւուած էր Թուրք մը, իսկ ինքը գերի ինկած էր ուրիշ Թուրքի մը քով : Երկու Թուրքեր, երկուքն ալ ծանօթներ ու նախկին «բարեկամներ» :

Ու այդ օրը, իր բազմազան ողբերգութեանց կարգին, աւելցած էին նոր դառնութիւններ, նոր ցաւեր :

Թուրք աղան երէկ իրիկուն ծանր սաստով մը զրկեց զինքը իր լաւագոյն մխիթարութենէն : Արդարեւ, իր բոլոր տառապանքներուն քով, գոնէ ունեցեր էր մէկ սփոփանք — իր հօտաղ ընկերները, իր թշուառ բախտակիցներուն հետ ըլլալու, անոնց հետ իր ցաւերը բաժնելու մխիթարութիւնը :

Թուրքին տանը մէջ իր կրած բոլոր ցաւերն ու դառնութիւնները, մէջտ ալ, ծրար մը ըրած պարտէզներու ցանկապատին ներքեւ թաղած էր, ամէն առաւօտ երբ անուշ ժպիտով մը հանդիպած էր իր ընկերներուն, իր բախտակիցներուն : Բայց հիմա, այսօր, այդ սփոփանքէն ալ զրկեր էին զինքը :

Կանաչազարդ սարին վրայ, իր հօտին հետ միակ Ցարեթը դառնօրէն կը խորհրդածէր : Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ծնողքին, քոյրերուն հետ միասին չըգնաց, ինչո՞ւ անոնք զինքը գազաններուն յանձնեցին ու հեռացան :

Ցարեթը այդ օրը իր վշտին ծանրութեանը ներքեւ կարօտով կը փընտռէր մահը : Փռուած քարերու վրայ, բարկ արեւին տակ, երկար մղկտաց Ցարեթը, լացաւ, նոյն իսկ ծնրադիր աղօթեց, առանց գիտնալու սակայն թէ որո՞ւ կ'աղօթէր : Ցանկարծ կենդանիները միտքը ինկան : Գլուխը վերցուց : Արդարեւ անոնք բաւական ցրուած էին : Մէկ քանին մօտեցեր էին մինչեւ իրենց այգիին մօտերը, անհրաժեշտ էր ետ դարձնել զանոնք :

Ոտքի ելաւ, երկար ատեն անկողին ինկած հիւանդի մը պէս որ կը կարծէր թէ աշխարհը իր շուրջը կը դառնայ : Սրբեց իր աչքերուն թացը, շտկեց իր խռնուած մազերը, ձեռնափայտը վերցուց ու քալեց, հիւանդի մը եբերուն քայլերով : Քիչ յետոյ, յանկարծ կանգ առաւ : Դէմը հսատաբուն ծառ մը կար — բոխիի ծառ մը : Այս ծառին հետ — ինչպէս այդ շրջանի իւրաքանչիւր ծառին ու թուփին — խոր յիշատակով մը կապուած էր :

Ցիշեց թէ իրիկունը երբ ամէն մարդ այլ եւս տուն քաշուելու պատրաստուած էր, ինքը, բոլորովին գաղտնի, դուրս ելած էր այգիէն ու բարձրացած այդ ծառին վրայ, սպասելով թէ ի՛նչ ձեւով զինքը պիտի փնտռէին :

Շատ չանցած, պարտէզներու, այգիներու նոյն իսկ մօտակայ գիւղին բնակիչները իրար անցած էին, փըն–տռտուքի ելած էին աջ ու ձախ : Այժմ այս դառն օրերուն, այս սեւ օրերուն, նորէն նոյն ծառն էր կանգնած իր դէմ : Նոյն շրջաններն էին, նոյն դաշտերն ու ձորերը, բայց փոխուած էր աշխարհը, փոխուած էին մարդիկ : Ինքը, հիմա իրական գայլերուն մէջ ինկած էր : Ո՞ւր էին իր ծնողքը, իր ազգականները, իր բարեկամներն եւ դրացիները··· Ինչո՞ւ զինքը չէին փնտռեր, չէին հարցներ :

Աչքերը կրկին արցունքոտեցան, շրթները դողդղալ սկսան : Կարծես իր կորուստներուն պատկերները գծուած էին այդ ծառին վրայ :

Քալե՛ց :

Այրող ծարաւ մը կը զգար, բերնին մէջ լորձունքը ցամքած էր, քիմքերը չորցած էին : Արեւը տապկած էր սիրտը : Եփած էր իր մարմինը :

Օ՛, կուժ մը խաղող, քանի մը պըտուղ միայն ···

Մօտեցաւ իրենց այգիին : Խաղողի հասունցած ողկոյզները բարի աչքերով կը ժպտէին արեւին : Որթատունկերը յղի կիներու պէս ծունկի եկած էին հողին վրայ :

«Կուժ մը խաղող» այդ բարկ արեւին տակ, իրաւ որ նախանձելի էր :

Այգին իրենցն էր եղած ժամանակին, այժմ գրաւուած էր Թուրքի մը կողմէ : Արգիլուած էր իր մուտքը : Արգիլուած էր անկից նոյն իսկ պտուղ մը խաղող փրցնել :

Կանգնեցաւ այգիին եզերքը, ակ–

Մեր ճակտին գիրը

Ցո՛ւրտ հովերուն դէմ այս իրկուն
նորէն

Տերեւ մ'ալ ինկաւ աշնահար ծառէն,
Տերեւ մը հիւծա՛ծ ու արիւնաքամ ...
Ո՛վ աշունի չո՛ր ու տժգո՛յն տերեւ,
իմ քերթող եղբա՛յր, քեզ կը հասկնամ,
կեանքէն կ'երգես ինծ, մահէն առած
թեւ ...

Ու ճամբուն ափը մարգարէի պէս,
Մեր ճակտին գրուած գիրը կը մեկնես,
Մեր ճակտին գիրը—ծիծա՛ղ մը ան-
գութ ...

կը հասկնամ քեզ, իմաստո՛ւն տերեւ,
Գիրը մեր ճակտի՞ն, այո՛, արդարեւ,
Ակնթարթ մը լոյս եւ անվախճան
մո՛ւթ ...

Ս. ԲԱԲԱԽԵԱՆ

Հա՛յր

Մայիսեա՛ն երգով, գարնա՛ն թե – ւերով, իմ հոգին խելառ՝ դէպի քե՛զ կուգայ, քեզի՛ կը թռչի:

Հայրի՛կ, կը զգամ, որ այս առաւօտ, գարունին հետ ոտքի՛ կ'ելլես վերջա– պէս եւ կարօտալի աչքերդ արտասու– քով յորդագեղ՝ տառապանքի անյայտ վայրերէդ, դէպի մեզի՛ կը քալես:

Հայրի՛կ, իմ մոլար սրտին միակ հանգրուան, միակ լուսեղէն ա՛փ կա– խարդական, իմ միա՛կ խռէալ, իմ կեանքի իմաստ, իմ սէ՛ր անսահման:

Ծաղիկները բացուեցա՛ն, արտերը հեռուն կանա՛չ են նորէն, հովերը նո– րէն քնքո՛ւշ են այնպէս ... Գարո՛ւնն է, գարո՛ւնն է ·զանգուրներուս շուրջ՝ պսակն հրացնծուն լիլաներուն, գե – ղեցիկ չէ՞:

Ուղիներ՛ը, հեռաւոր, անդալար, ա– նապատի ուղիներ՝ հանդարտեցէ՛ք· ուրականներ անագնաց, հրավառ ա – ւազներու խորշակներ՝ դադա՛ր առէք, կը զգամ, որ հայրիկս այս առաւօտ, ոտքի կ'ելլէ, դէպի մեզի՛:

Թող մերկ ոտները չարիւնոտին ա – ւազին վրայ, իր բազմատանջ ճակա – տին շուրջ՝ արե՛ւ շողերդ բարի՛ թող լինին ... Ահա երազուն աչքերը՝ ան– պարտելի իր հոգւոյն դեռ բիբռոտ ճայռւածքով· ահա եւ իր մազերն ալե– խառն ... Արե՛ւ, եթէ կրնաս, շողե – րովդ սեւցո՛ւր անոնք:

Ան յոգնած է, ան տառապած է տառապանքովը նուիրական իր ցեղին, ան տժգոյն է հայրենաբաղձ իր երազ– ներուն տրտմութիւնով ... Բայց այս առաւօտ, վերջապէս, գարունին հետ, հայրիկս մեզի՛ կուգայ:

Ես կը նետե՛մ զանգուրներէս լիլա– ները հրասարսուռ, դէպի դալար դաշ– տերը, ու ոսկեծուփ արտերը, մոռնա– լով արցունքը քայլերուս տակ մեռնող ծաղիկներուն՝

Ես քեզի՛ կուգամ, հայրիկ, մայիսե– ա՛ն երգով, գարնա՛ն թեւերով, փա– րելու փոշեթաթախ ծունկերուդ եւ աչքերս՝ նուիրական կուրծքիդ վը – րա՛յ թաղելու:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Քաղուած՝ հեղինակին արձակ երգերու գրքէն՝ «Դու եւ ես», որ մամուլի տակ է:

«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ»

— o —

Ճիշդ քսան տարի առաջ երբ իմ հայրենիքի անմահական օդը կը ծը – ծէի, բխուն, յորդուն աղբիւրներու պաղորակ ջուրը խմելով եւ ութ գա – րուններու խայտանքը վայելելով, բանտի նկուղները լեցուած էին սիրե– լիներով, եւ դեռ «Կը փնտռուին»ը վերջ գտած չէր: Կարգով տարին իմ ծննդավայրիս՝ Շ. Գարահիսարցի դաշնակցական հայրիկը, Վեցիկեա – նը, Պուռնազեանը եւ շատ մը ուրիշ – ներ: Օրէ օր ծանրացան պատերազ – մական տուրքերը, իրար հրմշտկելով, ժողովուրդը քամելով մինչեւ ուղն ու ծուծը: Հայոց առաջնորդարանը դար– ձած էր թրքանոց, որպէսզի կասեցը – նէին ժողովուրդին ինքնապաշտպա – նութեան փրկարար թափը: Ու ժող – վեցին բոլոր զինական պիտոյքները: Առաջնորդ Վաղինակ վարդապետ իր կարելին ըրաւ պահելու համար ժո – ղովուրդին պաղարիւնը· եւ առաւ մը ան ալ ճամբեցին Սեբաստիա դը – կելու պատրուակով ... Ժողովուրդը մնաց առանց ղեկավարի, հօրիզոնը աւելի մթագնեցաւ, մինչ դահիճները կը սպասէին բարձրագոյն հրամանին, իր ջարդը սկսելու համար:

Սպասումը անհամբերութիւն կը պատճառէր շատերուն: Իմ հայրենի աշխարհս վերիվայր հրջուած էր, հայ ողամարդը տուներու մութ անկիւն – ները կը փնտռէր իր շուքը պահելու համար, որպէսզի օր մը աւելի տո – կուն մնայ: Եւ այդ յոյսը, ոգին չու– շացաւ իր ճակատագրական դերը կա– տարելու:

Ու իմ հայրենի երդիքներէն յորդե– ցաւ ազատ ապրելու, ազատ մեռնելու գիտակցութիւնը: Վհատած սիրտերը չունէ՛ն տուին, ինքնապաշտպանութեան բնազդը տաքցուց բոլորին հոգիները, ազատ մեռնելու սէրը քակեց կաշկան– դուած լեզուներու կապանքները:

Դերերը փոխուած էին, տրամա – դրութիւնները աւելի կորով կը ներ – շնչէին ժողովուրդին: Վայրագ դա – հիճները շշմած իրենց դէմ գտան ժո– ղովուրդ մը, որ կ'ուզէր ապրիլ, կ'ու– զէր մեռնիլ, անարգելով բռնակալին արիւնոտ սուրը: Ու պայթեցաւ ճա – կատագրական ժամը, դէմ առ դէմ, ճակատ առ ճակտի հրաւէր կարդալով սոսկին.

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ՛ մեռնի,
Բայց երանի՛, որ իր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի:

X

Եւ այսօր, ճիշդ այս ժամուն երբ քսան տարի դէպի ետ կը վազեմ, հաս– նելու համար անոնց որ զոհուեցան, մեզի ձգելով պարտականութիւննե – րուն ծանրագոյնը, ինքզինքս կը զգամ հոն ուր առաջին համազարկին բոլորը մէկ ոտքի կանգնեցան, մարտի հրա– ւէր կարդալով, հոն ուր Հմայեակ Գարակէօզեան իր Թաքստոցէն դուրս թռելով ռազմանիւթ կը բաժնէր կռ – ուիճներուն եւ կը խրախուսէր զանոնք, հոն ուր Ղուկաս Ազրար կը հրամա – յէր քսան հայդուկներու գրաւել բեր– դը, հոն ուր Վահան Հիւսիսեան Պաղչին Թաղէն կրակ կը տեղար Թուր– քերու վրայ, կորելով բոլոր հեռադ – րական հաղորդակցութիւնները: Հոն ուր Շապուհ Օհանեան իրեններով օգնութեան կը հասնէր բանտարկեալ եղբայրներուն, կրակելով կառավա – րական շէնքը, հոն ուր քաջարի ժամ– կոչները կը դիմադրէին Թուրքերու յառաջխաղացութեան, հոն ուր Հաճի Գասպար իր բոլոր ճիգը ի գործ կը դնէր ժողովուրդին պարէնաւորումը ապահովելու ...

Լսէ՛, Թուրք, լսէ՛, գազան, ահա ես հոն եմ իմ պաշտելի հայրենիքի ազատ բերդին մէջ ու կը քաջանամ ըմբոստ քաղաքին մխացող բոցերով, գիտե՛ս, իմ հարազատներս չուզեցին որ ան քու բռնակալ ախորժակիդ կեր մնայ: Տես, դեռ կը զովանամ տեսնելով քու տանդ մոխրակոյտ աւերակները որ հաւասար եղան իմինիս ...

Լսէ, Թուրք, մարտկոցներէն ար – ձակուած հրազէններու ձայնը, որոնք հատիկ հատիկ կը ծակծկեն դահիճնե– րուն կուրծքը: Դուն սոսկացիր մեր դիմադրական կորովէն եւ դիմեցիր քու դարաւոր դաւադրութեանդ, հաշ– տութիւն փնտռելով: Գիտես, կորովդ պակսեցաւ քանի մը հարիւր հայոր – դիներու առջեւ որոնք երջանիկ մահը կ'ողջունէին ճակատ ճակտի ...: Դուն ամբողջ քսանըհինգ օր ապրեցար մղ– ձաւանջներով, իսկ մենք ինքնապաշտ– պանութեամբ, դուն քու վայրագ սիրտդ զովացնելու համար կրկին խոշ– տանգեցիր բոլոր անոնք որ քու ձեռքդ անցեր էին:

Լսէ, Թուրք, դուն եղար մարդկու– թեան գազաններու գազանը, քու կիր– քըդ յագեցնելու համարդիմեցիր ամէն միջոցի բռնաբարելով, պղծելով մեր քոյրերը, մայրերը, խոշտանգելով մեր սիրտերը եւ աւարի տալով ամէն բան:

Լսէ՛, Թուրք, դուն ապաւինեցար քու վայրագ ուժին, իսկ մենք մեր հաւատքին եւ ուժին: Ահա այսօր այդ հաւատքն է, ուժն է որ կը խօսի քե– զի, եւ եթէ չուզես լսել այսօր, ան – պայման պիտի լսես, օր մը, մեր բա– զուկին ուժով:

Լսէ, Թուրք, դուն Ալի, Ահմէտ, Իսմայիլ կոչեցիր զիս ու իմ հազա – րաւոր եղբայրներս, Թրքացնելու հա– մար ուզեցիր մեր արիւնը գողնալ եւ լեզուն աղճատել, բայց չյաջողեցար Թրքացնել զիս եւ դեռ հազարաւոր – ներ, մեր 8—10 գարուններուն մէջ, որովհետեւ մենք կը խօսինք եւ կը ներշնչուինք մեր անհամար զոհերու հաւատքով եւ ուխտով:

Լսէ, Թուրք, եթէ դուն բոլոր պա– տեհ առիթները չհազործեցիր մեզ ա– ւելի պառակտելու եւ քու Թունաւոր հոգեբանութիւնդ սրսկեցիր շատերու սրտին մէջ, եղբայր եղբօր դէմ հա – նելով, այդ չի նշանակեր թէ բոլոր դաւերուդ մէջ դուն վերջին յաղթա – կանը պիտի մնաս:

Եթէ դուն գտար մեր մէջ վատոգի սորուկներ որոնք իրենց սիրելիներու յիշատակի օրն անգամ կ'անարգեն, եթէ այսօր մեր մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը Ս. Ղեւոնդ կամ Ս. Յովսէ– փի տօնախմբութեան չափ տեղ չի գտ– ներ կարդ մը մարդոց սրտին մէջ, այդ չի նշանակեր թէ դուն կրցար մարել մեր հայրենասիրական զգացումները, որովհետեւ մենք հաստատ նետեցինք քու որջէդ հեռու, միշտ մօտենալով այն ճամբուն, որուն փուշերը կ'ա – ռաջնորդեն մեզ դէպի ազատագրու – թեան ուխտը:

X

Եւ հիմա լսեցէք դուք, որբ եղբայր– ներ, այսօր ես ձեզի կուգամ քսան տարիներու մեր սեւ օրերէն դառն յի– շատակի փունջ մը փրցնելով, ձեզի կուգամ երկիւղած ու առնական հա – ւատքով, միասնաբար հաղորդուելու համար:

Այս օրը մերն է, այս ազատօնը մեր սուգը, այս տօնը մեր սիրելիներու ուխտը եւ մենք անոր արթուն պա – հակները, մեր խանդի եւ եռանդի ու– ժով: Քալենք անվկանդ, արհամար – հելով բոլոր դառնութիւններն ու վա– տութիւնները: Քալենք ձեռք ձեռքի, համաչափ եւ զուգընթաց բարձրացը– նելով մեր բազուկներու ուժը: Քա – լենք միասին, մեր յիշատակի ոգիոյնը մատուցանելու, մեր խունկը ծխելու հոն, ուր կը յածին մեր հայրերուն սեւորակ աչքերը, հայրենիքի կարօ – տով:

Քալենք միասին, քալենք, որովհե– տեւ Թուրքին ժառանգ մնացած «Կը փնտռուի»ն դեռ իր հատուցումը չէ գտած եւ չտարուինք հայ մամուլին մէջ երեւցած «Կը փնտռուի»ներով: Մեր փնտռածը հոն է, հեռուն, հայրենիքի լեռներուն, ձորերուն, կիրճերուն, գետերուն եւ անսահման տափաստաններու մէջ, ուր չարչա – րանքի եւ դառնութեան լեղին քամե – ցին մեր սիրելիները:

Քալենք, եւ մեր ներշնչումը առնենք մաքրելով հայրենի հողը, որուն մա– կերեսին վրայ մեր մէկ միլիոն նահա– տակներու ոսկորներն են մոխրացած, որուն տակ դառնութեան եւ արդա – րութեան կայծն է թաղուած, հրա – հրենք զայն մինչեւ որ վառենք մեր ազատութեան ջահերը:

Փառք եւ յարգանք բոլոր զոհերուն, որոնց յիշատակը պէտք է բզքտէ մեր սիրտը, դեռ երկու անգամ քսան տա– րի:

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԴԻՒԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

— o —

« Այսքան չարիք թէ մոռա –
նան մեր որդիք
Թող ողջ աշխարհ կարդայ
Հայուն նախատինք»:
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

... Կոտորածի քանիերորդ օրն էինք, — ո՛չ ոք կը յիշէր: Արեւը իր վերջին ճառագայթները ժողվելով կը կորսը– ւէր Հսկայ Նեմրութի ետեւը: Դաշ – տերը դատարկուած էին ջարդարար խուժանէն: Կամաց մը եւ ահով դուրս ելայ Թաքստոցէս, որպէսզի ուտելու համար քիչ մը խոտ հաւաքեմ: Մեզի ծանօթ բոյսերով դրպաններս լեցնե – լէ յետոյ սկսայ քարայրները իջնել: Այնտեղ պատահեցայ 40էն աւելի մեր գիւղացի ողամարդկանց, որոնք նոյն– պէս դուրս ելած էին, բոյսեր ճարե– լու համար: Գիշերը առանց մեծ վախի անցուցինք եւ կը սպասէինք քիւրտ խուժանի ժամանումին, որպէսզի մենք ալ նահատակուինք բոլոր անոնց պէս որոնք արդէն ընդմիշտ հեռացեր էին երկու շաբաթէ ի վեր:

Առաւօտեան ժամը 10ին մատնուած էինք Թուրք դրացի գիւղացիներէն, իբրեւ թէ կ'ուզէին պաշտպանել մեզ, ազատելու համար:

Մեզ բոլորս ալ մէկիկ – մէկիկ դուրս հանեցին, միեւնոյն ատեն մեր– կացնելով: Երբ ամէն բան լմնցաւ, մեզ իրենց ձիերուն առջեւ ձգելով, իբրեւ թէ Ախլաթ գայմագամին կ'ու– զէին տանիլ:

Մինչդեռ մենք շատ լաւ գիտէինք թէ այս վիճակով ո՞ւր կ'ուզէին տա – նիլ: Ատոր համար բոլորս միաբերան սկսանք աղաչել, լալ եւ ողբալ, որ – պէսզի մեզ այս վիճակով Ախլաթ չտա– նին, իսկ եթէ կ'ուզեն Գըզըլ Տէբէ տանիլ, թող հոս տեղն ու տեղը սպան– նեն մեզ:

Իբրեւ պատասխան մեր լաց ու կո – ծին, հրամայեցին.— «Զարկէ՛ք»:

Նոյն վայրկեանին գիւղեր աչնան տերեւներու պէս Թափեցան Քիւրտե – րու ձիերուն առջեւ: Ես ալ գետին ին– կած, ինչ անցեր դարձեր է չեմ գի – տեր: Համազարկի ձայնէն ականջներս խլացեր են: Երբ ինքզինքս գտայ, տե– սայ որ գիւղէ պատ բան չէ մնացեր քով:

Տեսնելով որ եթէ գիւղերէն դուրս ելլեմ, Քիւրտերը կրնան նշմա– րել, որոշեցի անոնց մէջ մնալ, մին – չեւ որ արեւը մարը մտնէր: Դիակ – ներու մէջէն ելլելով, դէպի քարայր – ները գացի: Միւս առտուն նորէն բռ– նուած էինք, այս անգամ 100է աւելի ողամարդիկ:

Շատ մեծ յոյս չունէինք ազատե – լու համար, քանի որ քսանական հո– գի ձեռքերէն իրարու կապելով մեզ կը տանէին դէպի Ախլաթ՝ Գըզըլ Տէ– բէ: Երբ հոս հասանք, մեր դահիճնե– րը հրացանները պատրաստ կը սպա – սէին: Հոն խռնուած էր Թուրք եւ քիւրտ խուժանը, իրենց կիներով եւ երեխաներով: Իսկ ձորին խորութեան մէջ կը տեսնուէին հազարաւոր դիակ– ներ, որոնք սպաննուած էին գայմա – գամին հրամանով:

Մեզմէ կ'ուզէին իմանալ թէ ուրիշ Հայեր կա՞ն այս կամ այն կողմերը պահուած եւ կամ մեր ոսկիները ո՞ւր ենք պահած: Ով որ խոստովանէր, Քիւրտերու առաջնորդութեամբ եւ կ'երթար· գայմագամը երբ մեր մէջ 7 երեխայ տեսաւ, ըսաւ թէ ասոնք դեռ շատ փոքր են եւ դեռ 10 տարին չեն լրացուցած, ուստի պէտք է ազատ արձակուին: Ցետոյ հրամայեց միւս – ները բարձրացնել գիւղերուն դէպին

...

վրայ եւ սպաննել: Քանի մը տասնեակ հրացաններու համազարկին տակ նա – հատակուեցան զոհերը: Աղաչանք, հայհոյանք, անէծքի եւ վրէժի կան – չեր իրար խառնուած էին:

Հրացանի ձայները կորեցան: Ես եւ միւս վեց ընկերներս կ'ուզէինք փախ– չիլ վայրենի ամբոխէն: Քանի գայմա– գամը հոն էր, ապատում չկար: Ջորն ի վար իջանք ու դիակներու մէջ, ա – պահով տեղ մը պահուեցանք:

Երբ մութը ինկաւ Թուրքերը իրենց տուները քաշուեցան, իսկ մենք ելանք մեր գիւղը գացինք: Ճամբան տեսանք շատ մը վիրաւորներ որոնք դեռ կը շնչէին: Կին մը սպաննուած էր, իսկ իր զաւակը ստինքներուն փա– կած կաթ կը ծծէր ...: Ուզեցինք մի– ասին տանիլ երախան, բայց ան թո– թովեց.

— «Չէ, հոս կը մնամ, մաման մին– չեւ ելլէ»:

Մեր գերութեան վերջին օրը երբ եկաւ, շատեր մեզ հետ չփախան: Մենք որ 500—600 հոգի էինք, ապա – տեցանք, իսկ մնացածները նոյն ի – րիկունն իսկ քիւրտ եւ Թուրք խուժա– նին կողմէ ջուրը նետուեցան կամ մա– րագներու մէջ դիզուելով կրակի տր – ուեցան:

Խաղաղութիւն ձեզ, հայրենի նա – հատակներ որ ինկաք լեռներու եւ ձո– րերու, ջուրի եւ կրակի մէջ, առանց գերեզմանի: Երբ վերապրողները վե– րադառնան, հաւաքելով ձեր ոսկոր – ները Հսկայ Նեմրութի բարձրու – թեամբ յուշարձան մը պիտի կանգ – նեն եւ ամէն տարի Ապրիլ Տասնըմէ – կին ուխտի պիտի գան ձեզի:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Զատիկ

— o —

Անցեալ տարի, այս սիւնակներուն մէջ ներկայացուցինք Զատկի տօնին ծագումն ու պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ անուան ստուգաբանութիւնը: Այս անգամ կուտանք հետեւեալ տե – ղեկութիւնները, քաղելով Արմաշա – կան Գուրգէն Տէր Վարդանեանի փոք– րիկ ուսումնասիրութենէն.—

Օրուան տօնին Հայերս կուտանք Զատիկ անունը, Յոյները՝ փասքա – լիոս, փասքա կամ Մեծ Կիրակի, Ֆր– րանսացիները՝ Փաք, յունարէնէ ա– ռած, Անգլիացիները՝ Easter, Գերմա– նացիները՝ Ostern,— այս երկու բա – ռերն ալ կը ծագին հին տեւտոնեան Eostre կամ Ostara անունէն, որ անգ – լեւսաքսոն ցեղերու գարնան դիցու – հին էր, որուն նուիրուած էր Ապրիլ ամիսը: Յունարէն փասքալա բառը կը ծագի հրէական բեսախ բառէն, որուն հայերէն ձեւն է Պասեք կամ Պասքա, եւ կը նշանակէ անցք, իբրեւ թէ ակ – նարկութիւն այն դէպքին, երբ սատա– կիչ հրեշտակը զարկաւ Եգիպտացւոց անդրանիկները եւ անցաւ Երրայեց – ւոց դռներուն առջեւէն: Սակայն ա – ւելի հաւանական է, որ ծագած ըլլայ հին արմատէ մը՝ ուրախութիւն ի – մաստով: Այս բացատրութիւնը աւե– լի լաւ կը պարզէ տօնին իմաստը:

Հրէական Պասեքը կամ Զատիկը կը տօնուէր ամէն տարի Նիսան (Ապրիլ) ամսուն 15էն սկսած եւ կը տեւէր եօ– թը օր: Այս տօնը կը նկատուէր յի – շատակըփոխարյէլը ելքին Եգիպտացւոց երկրէն: Բայց յայտնի է թէ նախ քան այդ դէպքը գոյութիւն ունէր այս տօ–

...

Նարկով մը վնինեց չորս կողմը: Ոչ ոք կար ...

«Կող մը խաղող» իր հիւանդ մար – մինին համար, այդ կիզիչ արեւուն տակ ...:

Երկար մտածեց, քանի մը անգամ իր շուրջը նայեցաւ, քայլը փոխեց դէ– պի այգին, բայց չհամարձակեցաւ: Կարծես որթատունկերուն մէջէն ձայն մը կը փսփսար.— «Զգո՛յշ»: Ետ դարձաւ, կրկին առաջ, նորէն ետ, յետոյ նորէն առաջ՝ ու ... փրցուց «կող մը խաղող»ը: Ձեռքը դեռ որ – թատունկէն չբաժնած՝ դող ու սոս – կալի ձայն մը հնչեց մօտիկէն.

— Օլան, կեավուր օղլու կեավուր...

Ցարեթին ծունկերը կքեցան, դէմքը գունատեցաւ, մարմինը դողդղալ ըս– կսաւ, ու փրցուած խաղողին կողը ինկաւ ճամբուն վրայ ...:

Թուրքը հասաւ ետեւէն, խիստ ու սպառնական, անգիր հայհոյանքներու տարափ մը ցանելով օդին մէջ:

Եկաւ հասաւ ետեւէն ու սեղմեց իր արեւահար, մերկ պարանոցը:

— Ծօ՛, կեավուր, ծօ՛, լակոտ, չէ՞ր գիտեր որ քեզի համար արգիլ– ուած է այս այգին մտնել, ի՞նչ «պա– պայիդ մա՞լը» կարծեցիր:

Ցարեթ չկրցաւ պատասխանել:

— Լսէ՛, խօսէ՛, լակոտ, ի՞նչ հա – մարձակութեամբ, ի՞նչ յանդգնու – թեամբ գողութիւն կ'ընես իմ այգիէս, Թուրքի մը այգիէն, ի՞նչ երեսով, չո՛ւն:

— Աղա՛, ոտքդ պագնեմ, ծառադ ըլլամ, ալ չեմ ըներ, ալ ոչ մէկ հեղ: Ցոգնա՛ծ էի, ծարաւ էի, ջուրը հե – ռու է ... յանցանք մը գործեցի, նե– րողութիւն աղա՛ ...:

— Ներողութի՞ւն, հէլէ սըվոր փաս– տաբանութեան նայէ: Հայրդ իր կար– միր ոսկիները հիմակուան ազայիդ տուաւ քեզ ազատելու համար, հիմա պոռա՛, կանչէ՛ ազայիդ որ գայ եւ քեզ իմ ձեռքէս ազատէ:

Ու մտրակի հարուածները սկսան իջնել մէկը միւսին ետեւէն, առանց չափի ու համրանքի:

Ցարեթը ճչաց, պոռաց, աղաղակեց, պաղատեցաւ: Կիսամեռ տապլտկեցաւ գետին, հողին ու քարերուն վրայ, բայց Թուրքին խիղճը չարթնցաւ: Մտրակի ծանր հարուածները իրարու յաջորդեցին, մէկ ձեռքէն միւսը ան – ցան ...

Ցարեթը իր ստացած հարուածնե – րուն ծանրութեանը տակ, յանկարծ, կատղեցաւ կարծես: Շտկուեցաւ, ոտ– քի ելաւ, գետնէն վերցուց բաւակա – նին մեծկակ քար եւ զայն նետեց Թուրքին կողմը:

Քարը քերեց անոր ականջը ու ան – ցաւ:

Աւելի կատղեցաւ գազանը: Աչքերը կարմրեցան, մազերը ցցուեցան խոզի ստեւներու պէս, դէմքը ահարկու կեր– պարանք առած՝ կճրտեց ակռաները:

— Վա՛յ, կեավո՛ւր օղլու կեավուր:

Ցարեթը նորէն բարձրացաւ ինկած տեղէն: Այս անգամ փախչիլ փորձեց, հաւաքեց իր ուժերը, պրկեց իր ջիղե– րը եւ սկսաւ վազե՛լ ...

Թուրքը սկսաւ հալածել: Հասաւ մինչեւ ծանօթ բոլնջի ծառը: Ցարե – թը պլլուեցաւ անոր հաստ բունին վեր բարձրանալու համար: Բայց ... մտրակի հարուածները հասան իր ոտ– քերուն, մերկ սրունքներուն ...

Քանի փորձեց վեր բարձրանալ այն–

կին մէջ այս անուան մօտիկ մէկ տօնի կը հանդիպինք, որուն յաճախ կ'ակնարկուի Շահնամէի մէջ, պարսկական ամանորին՝ Նաւրուզի հետ: Այդ տօնին անունն է Սաղհակ կամ Շապ Սաղհակ, որ հրատօն մըն էր եւ կը հանդիպէր ձմեռը: Դժուար է ցոյց տալ որ եւ է կապ մեր Զատիկին հետ: Ոմանք ուզած են զայն մօտեցնել պարսկական զէտէն (զարնել, զոհել) բառին: Կրնանք բաղդատել զայն նաեւ պարսկական եազատա բառին հետ, որ մասնաւոր կոչում մըն է, տրուած՝ ոգիներուն կամ հրեշտակներուն, զրադաշտական կրօնին մէջ: Մեր ազատ բառն ալ, կ'ըսեն, ծագած է ասկէ: Ազատն Մասիս բացատրութեան մէջ որոշ է դիցաբանական տարրը, որով բսել կ'ուզուի դիցային կամ եազատներու յատուկ Մասիս: Մեր զատել բառին արմատն ալ նոյնն է ազատի արմատ զատին հետ: Եթէ ընդունինք, որ զատիկ բառին արմատն ալ այս զատ կամ ազատ բառն է, այն ատեն որոշ՝ կը գտնայ մեր այս բառին մէջ ազատութեան գաղափարը:

Զատիկը շարժական տօն մըն է եւ միշտ կը հանդիպի գարնան գիշերահաւասարի (Մարտ 21) լուսնի լրումին յաջորդող կիրակիին: Կրնայ պատահիլ, որ լուսնի լրումը տեղի ունենայ գիշերահաւասարէն առաջ, այն ատեն Զատիկն ալ պէտք է կատարել Ապրիլի լուսնի լրումին յաջորդող կիրակիին: Այսպէս ան 35 օրերու տարուբերում մը կ'ունենայ, Մարտ 22էն մինչեւ Ապրիլ 25: Մեր բոլոր շարժական տօներն ալ կապուած են Զատիկին:

Զատկական հանդիսութեանց մաս կը կազմէ նաեւ կարմիր հաւկիթը, ոչ միայն Հայոց, այլ եւ ուրիշ ազգերու մէջ: Այդ սովորութեան ծագումն ալ պէտք է փնտռել նախաքրիստոնէական հաւատալիքներու մէջ: Որոշ է թէ յունական, հնդկական, ճափոնական եւ այլ ժողովուրդներու աշխարհածընական վարդապետութեանց մէջ հաւկիթը նկատուած է իբրեւ կեանքին սկիզբը: Ասկէ զատ Եգիպտացիները, Հելլէնները, Հռոմայեցիները եւս զայն կը նկատէին արգասաւորութեան խորհրդանշան եւ ամէն գարնան կը նուիրէին իրենց աստուածներուն: Հրեաներն ալ Պասեքին կ'ուտէին խորոված հաւկիթ:

Կարմիր հաւկիթի գործածութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ Հ. Հացունի, Ժ. դարէն վերջ կիլիկեան իշխանութեան շրջանին Եւրոպայէն մտաւ Հայաստան, քանի որ նախագոյն մատենագիրներու մօտ այդ մասին որ եւ է ակնարկութիւն չկայ: Յովհ. Երզնկացի (ԺԳ. դար) խորհրդանշական մեկնութիւն մըն ալ կուտայ հաւկիթին՝ իբր օրինակ «բոլոր աշխարհի», եւ կարմիր գոյնին՝ որ «նշանակէ թէ բոլոր աշխարհս Քրիստոսի արեամբ գնեցաւ»:

Զատկի առթիւ զատ մորթել եւ մատաղներ կատարել ընդհանրացած սովորութիւն մըն է Հայոց ու Յունաց մէջ:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Ազգ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան պիտի դասախօսէ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ մասին (ցուցադրելով նկարներ), վաղը Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Պրէյան Մարսէյլէի սրահին մէջ: Ծախքերու համար մուտք 2 փրանք:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէաթրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ
Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր ճաշ — աժան պիւֆէ Մուտք 10 Ֆր.:

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ - ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ
ՑԱՑՏԱԳԻՐ ԱՊՐԻԼ 19էն 25

VICTOR HUGO PATHE. Monsieur sans gêne —Vers l'Abyssinie
ROYAL PATHE. Monsieur sans gêne Vers l'Abyssinie
LUTETIA PATHE. Les trois lanciers du Bengale
DEMOURS PATHE. La chanson de l'adieu L'hôtel du libre échange
MOZART PATHE. Les trois lanciers du Bengale — Magazine No 5
SELECT PATHE. Les trois lanciers du Bengale — Magazine No 5
SAINT MARCEL PATHE. Les trois lanciers du Bengale —Sur scène: Marguerite Gilbert dans ses créations
LOUXOR PATHE. Les trois lanciers du Bengale —Magazine No 4
LYON PATHE. Les trois lanciers du Bengale —Magazine No 3
ROCHECHOUART PATHE. Les trois lanciers du Bengale Magazine No 3
EXCELSIOR PATHE. Les trois lanciers du Bengale —Magazine No 3
COLOMBE PATHE. Les billet de mille — Rigoletto
METROPOLE PATHE. Les trois lanciers du Bengale Magazine
CAPITOLE PATHE. Les trois lanciers du Bengale —Magazine
MONTPARNASSE PATHE. Les trois lanciers du Bengale — Magazine
BARBES PATHE. La dame aux camelias Le coup du parapluie
FEERIQUE PATHE. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille
LECOURBE PATHE. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille
PALAIS DES GLACES PATHE. Le controleur des wagons lits —Au pays de Mireille
RECAMIER PATHE. Le controleur des wagons lits —Au pays de Mireille
SAINT CHARLES PATHE. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille
PATHE ORLEANS. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille
BELLEVILLE PATHE. Ademai aviateur— Dernière heure
MAINE PATHE. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille
MAGIQUE PATHE.. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille
SEVRES PATHE. Symphonie inachevée
OLYMPIA DE CLICHY. Le controleur des wagons lits — Le coup de parapluie
CASINO DE CLICHY. Le saut dans l'abîme Tout mon coeur Veronika
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Le voyage imprévu — Science et police
KURSAAL BOULOGNE. Nuit de Mai On demande un employé
AUBERVILLIERS KURSAAL. Cléopatre La demoiselle du téléphone
ALHAMBRA D'ASNIERES. Le billet de mille —Rigoletto
MARIVAUX PATHE. Justin de Marseille
IMPERIAL PATHE.
MAX LINDER PATHE. Jeunesse bouleversée (Vers. orig. s.t.f.)
MOULIN ROUGE PATHE. Jonny haute couture —Charles Gan à Londre
MARIGNAN PATHE - NATAN. Golgotha
EMPIRE PATHE - NATAN.
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 24 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2787

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«... ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿՍ ԱԼ ԹԱՌԱՄԻ»

Երկուշաբթի գիշեր, 22 ապրիլ, Փարիզն ալ տօնեց ապրիլեան սարսափներու քսանամեակը, Սալ Կավոյի մէջ:

Լեցուն էր սրահը: Ամէնքն ալ տեղաւորուած էին հանդիսա, թիկնաթոռներուն, օթեակներուն եւ վերնատան մէջ: Ոչինչ՝ արտակարգ: Սովորական երգահանդէս մըն ալ կրնար նոյնքան բազմութիւն համախմբել, նոյն սրահին մէջ:

Աչք մը՝ բազմութեան վրայ, եւ խորհրդածութիւններ, խորհրդածութիւննե՛ր, մէկը միւսէն կսկծալի:

Միայն «Ժողովուրդ»ն էր նստած այնտեղ, առանց գլխագիր ազգին:

Երիտասարդներ, կիներ, մանուկներ: Աշխատաւոր, արհեստաւոր. միջին դաս: Պոլսոյ բարբառով «ճոնաֆ»:

Հապա ո՞ւր էին աղաները, ազգային ջոջերն ու «հանգամանքաւոր» ուսումնականները:

Աստին եւ անդին, ցիր ու ցան, աչքի կը զարնէին ափ մը դէմքեր՝ այդ չորքէն: Մեծ մասով՝ կովկասահայ, եւ եթէ կ'ուզէք՝ դաշնակցական:

Բաւական էր հարեւանցի ակնարկ մը նետել, եւ ստուգել որ այդ հազարնոց բազմութեան մէջ, ներկայացուցիչներ չունէին, ոչ հաւաքաբար, ոչ ալ անհատապէս.—

1. Հ. Բ. Ը. Միութիւնը:
2. Միացեալ Ցանձնաժողովը:
3. Երկու օֆիսները եւ Պուլվառ Օսմանը:
4. Եկեղեցին՝ ի դիմաց իր հոգաբարձութեան կամ վարչութեան եւ յարակից Մարմիններու:
5. Հայ Տիկնանց Միութիւնը, իր «պետական» Կ. Խաչով եւ միւս ճիւղերով: Դպրոցասէրը:
6. Հայ Բժշկական Միութիւնը:
7. Հայ կղերը՝ իր մեծ ու պզտիկ փիլոնաւորներով:
8. Հայր. Միութիւնները (իբրեւ հաւաքական մարմին):
9. Ազգատախնամ Ընկերութիւնը:
10. Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը:
11. Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւնը:
12. Հօկը, եւ առ հասարակ «Հայաստանի բարեկամները», իրենց երեւելի եւ աներեւոյթ օրկաններով:
13. Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները:

Մնացեալը դուք լրացուցէք, յիշելով բոլոր այն կազմակերպութիւններն ու Միութիւնները որոնք ժողովուրդին անունով կը խօսին տարին տասներկու ամիս:

Մինչեւ անգամ իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին 1915ի մտաւորական զոհերուն տարեկիցները, մտերիմները, կուսակցական կամ գաղափարական ընկերները եւ ուրիշ բազմաթիւ դէմքեր, որոնց անունները կ'իմանաք միշտ, հանդիսաւոր առիթներու մէջ:

Այս պատկերը մեքենաբար յիշեցուց ուրիշ մը,— այն երեւոյթը որ պարզուեցաւ կաթող. նուիրակին գիտական դասախօսութեանց առթիւ:

Ու աչքի առջեւ բերինք այն չքախումբը որ երեք իրիկուն պատիւ համարեց շարուիլ «Փըթի Ժուռնալ»ի բեմին վրայ — իբրեւ թէ կենդանաբանական պարտէզ մը ըլլար — եւ բեմին առջեւ, իրար խառնուած, աթոռ աթոռի փակած:

Կաթող. նուիրակը էջմիածնէն կուգայ — Հայաստանէ՛ն — իբրեւ կոչնակ մը, եւ բնական է որ խանդավառութիւն պիտի յարուցանէր: Մանաւանդ իբրեւ գիտնական եւ հայրենասէր:

Իսկ այն մէկ միլիոն մեռելնե՞րը որ փոշիացան քսան տարի առաջ, հուրով, սուրով, ջուրով, բիրով, բրինձով, կացինով, թոյնով, անօթութեամբ, համաճարակներով,— հայաջինջ սարսափներով:

Ո՞ր աղէտին զոհերն էին անոնք,— Ֆորմոզայի երկրաշարժի՞ն, Հավայի կղզիներու Թաթառի՞ն թէ Վեսուվի հրաբուխին:

Եւ ո՞ր ժողովուրդին զաւակներն էին անոնք,— Սխտիներո՞ւն, Զուլուներո՞ւն թէ Քիւրտերուն:

Մեռելո՛ց էր,— եւ մէկ հատիկ հայ տէրտէր չտեսանք, բայց հռոմէական վարդապետէ մը որ ճառ խօսելու հրաւիրուած էր:

Քսանամեակ էր, եւ Հայկական Փարիզի երեւելիները տասը տարուան մէջ գէթ մէկ անգամ չխալեցան, իրենց տմարդի քէնը խզելու համար:

Ո՞ր մէկը յիշել բոլոր վրդովիչ պարագաներէն, որ աչքի առջեւ կուգան իրարու ետեւէ:

Կը պատմեն թէ Զ. Ո. Միութիւնը նամակ է գրեր Գարեգին արք.ի, խնդրելով ստանձնել սգահանդէսին նախագահութիւնը, բայց պատասխան անգամ չէ ստացեր:

Անշուշտ պատասխանը այն պիտի ըլլար թէ այդ օրը Մարսէյլ պիտի գտնուէր:

Իսկ Մարսէյլի մէջ մասնակցեցա՞ւ սգահանդէսին, նոյն երկուշաբթի գիշերը: Հրաւիրեցի՞ն եւ գնա՞ց: Կամ եթէ չհրաւիրեցին, պարտականութիւն սեպե՞ց երթալ մասնակցիլ գէթ իբրեւ սգաւոր:

Կ'ըսեն թէ էջմիածնի գմբէթը կազդուրիչ շղթայ մըն է հաւատացեալներու համար, որ ի սփիւռս աշխարհի:

Իսկ այն լեռնակուտակ բուրգերն ու գմբէթնե՞րը որ կազմուեցան մէկ միլիոն զոհերով ...

Մեռելներու յիշատակը շատ աւելի զօրաւոր, աւելի մարդկային եւ յաւիտենական շղթայ մը չէ՞ ողջերուն համար: Մանաւանդ այս արմատախիլ եւ ցիրուցան ժողովուրդին համար, որ բերնուց գիտէ թէ ի՛նչպէս անշնչացան անոնց ամէն մէկը, քսան տարի առաջ:

Հազար ափսո՛ս, Մոկաց Միրզէ ... Հազար ու հազար Միրզէներ Հայոց աշխարհի:

Ձեր յիշատակն իսկ հալեցաւ այս պողոտաներուն վրայ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻ՞Ր ԿՆՔԱԾ ԵՆ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ հեռագիրը հրատարակեց ապրիլ 21ին.—

Պ. Լիթվինովի եւ Պ. Լավալի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները ընդհատուեցան առժամապէս: Պ. Լիթվինով Մոսկուա կանչուեցաւ, զեկուցում տալու համար կառավարութեան:

Աժանս Հավաս հաղորդելով այս հեռագիրը, իր կողմէ կ'աւելցնէ.— Տարակոյս չկայ թէ բանակցութիւնները չէին կրնար շարունակուիլ այն պահուն երբ Լիթվինով Մոսկուա կ'երթար Ժընեւէն: Պ. Պ. Լիթվինով եւ Լավալ իրենց վերջին տեսակցութեան ատեն համաձայնեցան փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի նախագծի մը մասին եւ քննեցին բնագիրը: Տակաւին քանի մը դժուարութիւններ կային խմբագրութեան մասին, երբ Լիթվինով կը մեկնէր: Հաւանելի է թէ Պ. Լիթվինով հարկ դատած է իր կառավարութեան հաղորդել բանակցութեանց վիճակը, ինչպէս ըրած էր Պ. Լավալ, նախարարական վերջին ժողովին մէջ:

** Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Լիթվինով նախ Փարիզ պիտի գար, ինչպէս կարգադրուած էր նախապէս, բայց յետոյ փոխեց միտքը: Հակառակ այս իրողութեան, Ֆրանսա չէ կորսնցուցած իր յոյսը: Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Պ. Էռիօ Պազէլ (Զուիցերիա) գացած է, տեսակցելու համար Պ. Լիթվինովի հետ, երբ այս վերջինը ինքնաշարժով հոն գնաց Ժընեւէն:

Այս բոլոր լուրերէն կը հետեւի թէ Լավալի ճամբորդութիւնն ալ պիտի յետաձգուի: Ծրագրուած դաշնագիրը, որ իբրեւ տիպար պիտի ծառայէր կարգ մը նոր դաշնագիրներու (պետութենէ պետութիւն), խստօրէն քննադատուեցաւ անգլիական մամուլին կողմէ, իբրեւ զինուորական դաշինք, ինչ որ իրաւունք պիտի տար Գերմանիոյ բողոքներուն: Ֆրանսական կառավարութիւնը ուրբաթ իրիկուն հեռախօսով յայտնեց իր առարկութիւնները, իսկ Պ. Լիթվինով փոխանակ Փարիզ գալու, ջնջեց շոգեկառքի տոմսակը, եւ պատասխանեց թէ ուղղակի Մոսկուա կը վերադառնայ: Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ նախարարական խորհուրդին մէջ, Պ. Լավալ առաջարկած է կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել: Պ. Լիթվինով տեսնելով որ այդ փոփոխութիւնները չէին համապատասխաներ նախապէս գոյացած համաձայնութեան, նախընտրեց Մոսկուա վերադառնալ:

Լեհաստան եւ Գերմանիա համաձայնա՞ծ են

Մոսկուայի թերթերը խոշոր տառերով հրատարակեցին լեհեւգերման գաղտնի դաշնագրի մը պատճէնը, արտատպելով Ֆրանսայի նախկին նախարարներէն Պ. Լիւսիէն Լամուրէօյի մէկ յօդուածէն, որ հրատարակուած է գաւառական թերթի մը, «Լը Պուպլիք Ռէփիւպլիքէն»ի մէջ: Նախկին նախարարը կը յայտնէ թէ այս դաշնագիրը կնքուած է փետրուար 25ին եւ հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ.—

1.— Երկու երկիրները կը խոստանան համաձայնիլ ուղղակի բանակցութիւններով, այն բոլոր հարցերուն մէջ որ կրնան շահագրգռել մէկ կամ միւս երկիրը միջազգային յանձնառութեանց մէջ:

2.— Իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Լեհաստան պարտաւոր է որ եւ է որոշում չտալ առանց խորհրդակցելու գերմանական կառավարութեան հետ: Նաեւ կը խոստանայ, ամէն պարագայի մէջ, յարգել այդ երկրին շահերը:

3.— Միջազգային այն դէպքերուն մէջ որ կը սպառնան հաստատուած գոյավիճակին, երկու երկիրները յանձն կ'առնեն խորհրդակցիլ իրարու հետ, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար համախորհուրդ:

Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ այս գաղտնի դաշնագիրով, Գերմանիա եւ Լեհաստան յանձն կ'առնեն շարժման մէջ դնել իրենց զինուորական, տնտեսական եւ սեղանաւորական բոլոր ուժերը, ետ մղելու համար որ եւ է անտեղի յարձակում եւ օգնելու համար միւս կողմին, եթէ յարձակում կրէ: Լեհական կառավարութիւնը կը խոստանայ թոյլ տալ որ գերմանական զօրքը անցնի լեհական հողէն, եթէ Գերմանիա յարձակում կրէ արեւելքէն կամ հիւսիսային – արեւելքէն: Գերմանական կառավարութիւնն ալ յանձն կ'առնէ պաշտպանել լեհական սահմանագլուխը որ եւ է յարձակման դէմ, իր տրամադրութեան տակ ունեցած բոլոր միջոցներով: Երկու կողմերը կը խոստանան ամէն տնտեսական միջոց ձեռք առնել իրենց պաշտպանութեան համար: Դաշնագիրը ուժ ունի երկու տարուան համար, սկսելով վաւերացման թուականէն եւ մեքենաբար պիտի նորոգուի ուրիշ երկու տարուան համար, եթէ չեղեալ հռչակուած չըլլայ պայմանաժամէն վեց ամիս առաջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ԺԸՆԵՒԻ ՈՐՈՇՄԱՆ ԴԷՄ

Գերմանական կառավարութիւնը հետեւեալ կարճ բողոքագիրը յանձնեց անգլիական եւ իտալական կառավարութեան, պատճէնը ղրկելով նաեւ միւս պետութեանց.—

« Գերմանական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ այն կառավարութիւնները որոնք Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ քուէարկեցին ապրիլ 17ի բանաձեւը, իրաւունք չունէին դատաւոր կանգնելու Գերմանիոյ դէմ: Գերմանական կառավարութիւնը այդ որոշման մէջ կը տեսնէ խտրութեան նոր փորձ մը Գերմանիոյ հանդէպ եւ հետեւաբար կը մերժէ զայն վճռապէս, իրեն վերապահելով մօտերս հաղորդել իր տեսակէտը այդ բանաձեւին մէջ քննուած զանազան հարցերու մասին»:

Այս բողոքագիրը կազմուեցաւ Հիթլէրի ծննդեան 46 տարեդարձին օրը, որ տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ: Այս առթիւ 41 օդանաւեր նուիրուեցան Հիթլէրի, բոլորն ալ օժտուած վերջին կատարելագործութիւններով: Անկէ զատ անհամար նուէրներ եւ ծաղկեփունջեր ղրկուեցան «Առաջնորդ»ին: Նուէրներուն մէջ ամէն տեսակ առարկաներ կը գտնուէին, բացի գինիէ եւ գլանիկէ, քանի որ Հիթլէր ոչ կը խմէ, ոչ ալ կը ծխէ:

ՄԱՀ Պ. ՆՇԱՆ ԳԱԼՃԵԱՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք մահը Պ. Նշան Գալճեանի, որ քառասուն տարիէ ի վեր կը ծառայէր ֆրանսական կառավարութեան, նախ իբրեւ թարգման Պոլսոյ դեսպանատան, յետոյ Փարիզ, արտաքին նախարարութեան մէջ: Սիրուած էր բոլորէն իր բարեմոյն բնաւորութեամբ, մեծապէս օգտակար հանդիսանալով իր հայրենակիցներուն: Արժանացած էր Պատուոյ Լեգէոնի:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Հինգշաբթի:

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴ ՄԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՄԸ, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՍՊԱՆՆԵՑ ՈՒՐԻՇ ԵՐԵՔ ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԻՆՔՆ ԱԼ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Ահռելի դէպք մը տեղի ունեցաւ Զատկի կիրակին, Կրընոպլի մօտ, Քռուա Ռուժի հայկական գաղութին մէջ: Թերթերը զանազան ձեւերով կը նկարագրեն դէպքին մանրամասնութիւնները: «Մաթէն»ի թղթակիցը կը գրէ.— Քռուա Ռուժի արուարձանին մէջ կը բնակի ամբողջ հայկական գաղութ մը, մեծ մասամբ քաղաքական փախստականներ, որոնք տեղաւորուած են համեստ բայց մաքուր տուներու մէջ: Փլէնի թաղին մէջ, միայարկ տուն մը կը բնակէին երեք ընտանիքներ,— մէկը՝ տանտէրը՝ Գէորգեան, 32 տարեկան, կինը՝ 26 տարեկան եւ զաւակը՝ 20 ամսու: Մնացեալ չորս սենեակները վարձու տրուած էին երկու ընտանիքներու,— Թորոսեան, կինը՝ 25 տարեկան, զաւակը՝ 3 տարեկան եւ Յարութիւն Պարսամեան, 32 տարեկան, կինը եւ երեք զաւակները որոնց մեծը 7 տարեկան է եւ կրտսերը 20 ամսու: Բոլորն ալ կ'աշխատէին պիսքիւիի գործարանին մէջ: Պ. Պարսամեան, որ երբեմն կը խմէր եւ ընկճուած էր ընտանեկան հոգերու տակ, անկանոն կը վճարէր իր վարձքերը: Պ. Գէորգեան նկատի առնելով անոր հոգերը, հազիւ կը համարձակէր յիշեցնել: Այս պարագան տեսակ մը ատելութիւն կը ներշնչէր վարձակալին:

Կիրակի ցերեկ ժամը 2ին, վէճ մը ծագած ըլլալով երկու կիներուն միջեւ, Տիկին Գէորգեան սպառնաց Տիկին Պարսամեանի՝ փողոց նետել ամբողջ ընտանիքով: Պ. Պարսամեան վերադարձին լսելով այս սպառնալիքը, գնաց առաւ իր ատրճանակը, որուն երկու բնդունարանները լեցուած էին 9ական փամփուշտներով: Գէորգեան եւ Թորոսեան ընտանիքները միասին ճաշեր էին Զատկի առթիւ, եւ սեղանէն ելլելու կը պատրաստուէին, երբ յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ Պարսամեան ներս խոյանալով, չորս գնդակ պարպեց Պ. Գէորգեանի վրայ, առանց բառ մը արտասանելու: Գէորգեան գետին փռուեցաւ անկենդան: Տիկին Գէորգեան, որ կը փորձէր փախչիլ, նոյնպէս փռուեցաւ նրբանցքին մէջ: Տէր եւ Տիկին Թորոսեան յաջողեցան հեռանալ տունէն, բայց Պարսամեան կրցաւ կնոջ ետեւէն հասնիլ սեմին վրայ եւ երկու գնդակ արձակելով փորին, մահացու վէրքեր բացաւ:

Մարդասպանը, որ սպառած էր 18 գնդակները, տուն վերադարձաւ, համբուրեց երեք զաւակները, կնոջը պատուիրեց լաւ կրթել զանոնք, եւ նորէն լեցնելով ատրճանակը, փողոց ելաւ եւ ինքզինքը սպաննեց, գնդակը ուղղելով սրտին: Իր ահաբեկ հայրենակիցները տեսան այս բոլորը, բայց չհամարձակեցան մօտենալ:

Ոստիկանական եւ դատական պաշտօնեաները հասնելով, քննութիւն կատարեցին դէպքի մասին: Աւելորդ է ըսել թէ դատական խնդիր չպիտի ծագի, մարդասպանը մեռած ըլլալով:

Երեք դիակները Կրընոպլի բժշկական վարժարանը փոխադրուեցան, դիազննութեան համար, իսկ Տիկին Թորոսեան, որուն մէկ թոքը ծակուած է գնդակէն, Թրոնշի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, ուր իր վիճակը յուսահատական կը գտնեն:

** Միւս թերթերն ալ հաղորդելով դէպքը, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.— Քռուա Ռուժ, Սէն – Մարթէն – տ'Էրէսի համայնքին մէջ, կ'ապրի հայկական շատ կարեւոր գաղութ մը: Յաճախ կռիւներ կը ծագին նախնական բարքերով այս գաղութին մէջ եւ բռունցքներ կը փոխանակուին, որոնք ընդհանրապէս կը վերջանան ատրճանակի հարուածներով: Ոստիկանները մեծ դժուարութիւն կը քաշեն կարգադրելու այս վէճերը ուր քաղաքական եւ կրօնական խնդիրները շատ կարեւոր դեր կը կատարեն: Այս տարագիրներէն մէկը, մասնաւորապէս ժրաջան եւ խնայող, Օհաննէս Գէորգեան, 32 տարեկան, վերջերս տուն մը գնած էր, որուն առաջին յարկը կը բնակէր կնոջը եւ անչափահաս զաւկին հետ: Միւս սենեակները վարձու տրուած էին հայրենակիցներու, որոնց մէկը, Յարութիւն Պարսամեան, բանուոր էր պիսքիւիի գործարանին մէջ: Պարսամեան, որ ամուսնացած էր եւ երեք զաւակի տէր, դժբախտաբար կը խմէր եւ չէր կրնար կանոնաւորապէս վճարել իր վարձքը: Գէորգեան նկատի առնելով իր վարձակալին ընտանեկան հոգերը, շատ պահանջկոտ չէր: Սակայն, ամէն եռամսեայի, վարձակալը սպառնագին արտայայտութիւններ կ'ունենար: Զատկի առթիւ տանտէրը ճաշի հրաւիրած էր Թորոսեան ընտանիքը: Ամէնը մէկ եկեղեցի գացած էին առտու, եւ կէսօրին նոյն սեղանը սարքեցին, որ շատ զուարթ անցաւ: Տանտէրը եւ հիւրերը որոշեր էին պտոյտի երթալ եւ տեսնել տօնավաճառը: Դուրս ելլելէ առաջ, Թորոսեան սեղանին աւելցուքները ժողվեց, հաւերուն տալու համար: Գետնայարկի նրբանցքին մէջ, հանդիպեցաւ Պարսամեան ամուսիններուն որոնք բուռն վիճաբանութեան մը բռնուած էին: Հազիւ քանի մը վայրկեան անցած էր, երբ աղաղակներ եւ ատրճանակի ձայներ լսուեցան: Բազմամբոխ թաղը անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ Գէորգեանի տունը պաշարուեցաւ հետաքրքիրներով: Յանկարծ Պարսամեան երեւցաւ սեմին վրայ, դէմքը այլայլած, եւ նորէն ետ դառնալով, զէնքը ուղղեց Տիկին Թորոսեանի կուրծքին: Դժբախտ կինը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Այդ պահուն մարդասպանը իր բնակարանը վերադարձած եւ խոհանոցը մտած էր, ուր կը գտնուէին իր երեք փոքրիկները: Տաք տաք համբուրեց զանոնք, յետոյ ձեռքերէն բռնելով, փողոց հանեց, ուր նորէն ատրճանակը քաշելով, գնդակ մը պարպեց զիստին: Յետոյ հոն ձգելով իր զաւակները, որոնք կուլային, նորէն տուն վերադարձաւ, ատրճանակը լեցուց եւ հարուած մը պարպեց սրտին: Այդ միջոցին դրացիները լուր տուած էին փոխքաղաքապետին, եւ անմիջապէս հասան ոստիկանները, հարցաքննիչ դատաւորը եւ բժիշկ-դատախազը:

Կատարուած քննութեան համաձայն, դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ ձեւով.— Պարսամեան նախ սպաննած է տանտէրը, յետոյ նրբանցքին մէջ սպաննած է Տիկին Գէորգեանը: Որովհետեւ Տիկին Թորոսեան սարսափահար կը պոռար, մարդասպանը ետ դառնալով զայն ալ գետին փռած է:

Հարցաքննիչ դատաւորը անմիջապէս հարցաքննեց առաջին վկաները: Պ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

—o—

13.

Ս. ԳԻՐՔ, ՇԷՅՔՍՓԻՐ ԵՒ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ — ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ — ԱՆԳԼԻՈՅ ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱՆԳԼԵՌՈՒՍ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ — ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԳՕՏԻՆԵՐ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ։

Ս. Գիրքէն ու Շէյքսփիրէն յետոյ, Անգլիացիներու սառուցեալ սրտին մէջ պատւոյ տեղը կը գրաւէ Օմար Խայեամը։

Այս հաւաստումը կրնայ խանդավառել մեր բոլոր վաւերական ու անվաւեր բանաստեղծները։

— Պատի՛ւ,ուրեմն Հայաստանի Ալպիոնը Խայեամի սիրոյն համար է որ իր թեւերուն տակ առած է Իրանը չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր ...

Անգլիացին Հայ չէ, սակայն, որ ալէզղի անխառն ու անչափահաս համակրութիւն ունենայ ուրիշ ժողովուրդի մը համար, ի փառս անոր մեծ բանաստեղծին ու գրականութեան։ Անգլիացիին սէրերը թուաբանութեան վրայ հիմնուած են եւ իր բարեկամութիւնները՝ սերտօրէն շաղկապուած իր տնտեսական ու կայսերական շահերուն հետ։ Հաւանաբար Խայեամը ամէնէն շատ սիրուած օտար բանաստեղծն է այս երկրին մէջ, բայց ատոր համար չէ որ Անգլիան «սիրահարած է» Իրանին։

Իրանը նախ եւ առաջ սահմանակից է Հնդկաստանին եւ Ռուսաստանին եւ ամուր պատնէշ մը՝ այդ երկու երկիրները իրարմէ հեռու պահելու համար։

Բայց ամէնէն կարեւոր առաքինութիւնը զոր Իրանը կը ներկայացնէ բրիտանական կայսրութեան համար, իր անսպառ քարիւղն է։ Քարիւղ ո՛րուն հեղեղին տակ կը մեռնին ե՛ւ կանանչը, ե՛ւ ծաղիկը ե՛ւ բանաստեղծութիւնը։ Անգլիոյ սէրը Իրանի հանդէպ թերեւս Խայեամով սկսաւ 1859-ին — երբ Ֆիցճէրըլտ առաջին անգամ կը թարգմանէ մեծ բանաստեղծին գործերը — բայց անտարակոյս բարգաւաճեցաւ ու զարգացաւ շնորհիւ վեհափառ հեղուկին։

Շահեկան է պատմութիւնը այն պաւերուն զորս Մեծն Բրիտանիան լարեց վերջին քառասնամեակին, Իրանի քարիւղները սեփականացնելու համար։

×

1924ին, յուլիսի տաք օր մը մոլեռանդ ամբոխը, Թէհրանի փողոցներուն մէջ կը սպաննէ Մ. Նաւհանդներու փոխ-հիւպատոսը։ Վտանգաւոր օրեր էին. կրօնամոլ բազմութիւններ «ճիհատ» հռչակած էին օտարականներուն դէմ. կառավարութիւնը զգուշութիւն եւ չափաւորութիւն կը յանձնարարէր եւրոպական գաղութներուն։ Իսկ Եւրոպացիները արձակ համարձակ ման կուգային Թէհրանի, Թաւրիզի կամ Համատանի ճամբաներուն վրայ, մոռնալով որ իրենց ներկայութիւնն անգամ բաւական էր ամբոխը գրգռելու համար։ Ամերիկայի հիւպատոսը մէկն էր այն «քաջ»երէն որոնց համար կառավարութեան ազդարարութիւնները արժէք չունէին։

— Ես ամերիկեան քաղաքացի եմ, ինծի մարդ բան չի կրնար ընել, մըտածեց հիւպատոսը եւ պտոյտի ելաւ մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ ... լուսանկարի գործիքը ձեռքին մէջ։

Մզկիթներու դրան առջեւ աղօթող ուխտաւորներուն նկարը պիտի առնէր, իր Նիւ Եորքի բարեկամներուն նուէր զրկելու համար։

— Սա՛ սատանային նայեցէք, սըրտոյ աչքին մը՝ երկու աչք գլխուն վրայ ունի, երրորդ աչք մըն ալ ձեռքին մէջ ... կեավո՛ւր ... սպաննեցէ՛ք ...

Եւ հիւպատոսը վայրագօրէն յօշոտուեցաւ մոլեռանդներու չուքին տակ։

Կառավարութիւնը պատասխանատուութիւնը նետեց մոլեռանդ ամբոխին ուսերուն վրայ։

Դէպքը դիւանագիտօրէն փակուեցաւ երկու կառավարութեանց միջեւ, բայց ամերիկեան մամուլը կարծես խիղ լեցուց կրակին վրայ։ Սկսան ամբողջին «Նիւ Եորք Հէրըլտ» զգլըաղէն լուր մը կուտար.

— Մեր հիւպատոսը սպաննուեցաւ Անգլիոյ գաղտնի գործակալին թելադրութեամբ ...։

Հարրըս Սմիթորըն էր այդ գործակալը, որ անվտանգ ոստիկանի դեր կը կատարէր Միջին Արեւելքի մէջ, ի հաշիւ Անգլիոյ, եւ Իրանի լանջքին ու երկայնքին կը պտտէր քարիւղի նոր մենաշնորհներ ստանալու համար։

Ինչո՞ւ այս կասկածն ու ամբաստանութիւնը ամերիկեան օրկանին կողմէ. լուսաբանութեան համար հետեւինք պատմութեան։

×

Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ մրցակցութիւնը Միջին Արեւելքի մէջ վտանգաւոր համեմատութիւններ ստացաւ մինչեւ 1907 թուականը։ Վէճին գլխաւոր առանցքը Իրանն էր եւ հիւսիսային Իրանի քարիւղը։

Ցարերու կառավարութիւնը իր «արդար իրաւունքը» կը նկատէր այդ հողամասին հարստութիւնները, իբրաւունք մը զոր բնութիւնը պարգեւած էր իրեն։ Կարգ մը պատճառներ ուժ կուտային այս տեսակէտին։

Իրանի սահմանագլուխը շատ մօտ էր Բագուին եւ շատ հեռու Պարսից ծոցէն, այսինքն Մեծն Բրիտանիոյ գօտիէն։ Եթէ քաղաքական ու զինուորական պայմանները անհրաժեշտութիւն ստեղծէին, Ռուսաստան կըրնար քանի մը ժամէն գրաւել հիւսիսային Իրանը, մինչդեռ Անգլիան 700 մղոն ճամբայ պիտի կտրէր, Կասպից ծովուն հասնելու համար։

Աւելին։ Իրանի քարիւղները արտասահմանեան շուկաները փոխադրելու համար ամէնէն աժան ու կարճ ճամբան Կովկասն էր։ Ռուսիա բնականաբար չէր կրնար թոյլ տալ որ օտարները Իրանի քարիւղներուն մենաշնորհը ստանալու պարագային, Պաթումն ու Սեւ ծովը օգտագործէին իբրեւ փոխադրութեան միջոց։ Հետեւաբար ... Արաբին անգամ կ՚ուզէր որ ցարերը իրենց բարեխնամ հովանաւորութեան տակ առնէին հիւսիսային Իրանը։

Անգլեռուս մրցակցութիւնը տնտեսականէն զատ քաղաքական շարժառիթներ ալ ունէր։

Աչք մը նետեցէք Ասիոյ քարտէսին վրայ։ Շահերու գեղեցիկ հայրենիքն է որ իրարմէ կը բաժնէ երկու վիթխարի կայսրութիւնները։

Նախկին Ռուսաստանը տասնեակ տարիներով աշխատեցաւ հարաւ իջնել, իսկ Անգլիան հաղար միջոցի դիմեց, դէպի հիւսիս յառաջանալու համար։ (Զեմ հաւատար թէ խորհրդային իշխանութիւնը վերիվայր շրջած է հիմա այդ ծրագիրը)։

Ռուսիա կը փորձէր տուն — տեղ ըլլալ Իրանի մէջ, որպէսզի աշխարհակալ Բրիտանիան Կովկասի սահմաններուն չմօտենայ եւ չսպառնայ կեդրոնական Ասիոյ ռուսական ստացուածքներուն, իսկ Անգլիան նոյնպէս կը ջանար իր քաղաքական հակակշռին ենթարկել Իրանը, որպէսզի Մեծ Արքը Հնդկաստան չմտնէ։

Այս քաղաքական դաւադրութեան մէջ Իրանը ոչ ձայն ունէր, ոչ հեղինակութիւն. երկու մեծերն էին որ կը վարէին անոր ճակատագիրը, այն ատեն։

Այսպէս էր կացութիւնը ընդհանուր պատերազմէն քանի մը տարի առաջ։

Սակայն 1907ին Ռուսաստանն ու Մեծն Բրիտանիան «հաշտութիւն» կնքեցին Միջին Արեւելքի մէջ։ Շատ կարեւոր պատճառներ կային այդ տեսակ կարգադրութեան մը յանգելու համար։

Բրիտանական կայսրութիւնը պէտք ունէր Ռուսիոյ աջակցութեան, որովհետեւ Գերմանիոյ քաղաքական ու զինուորական սպառնալիքը հետզհետէ չօշափելի ձեւ կը ստանար։ Աւստրիա-Հունգարիան անտարակոյս իր ազդեցութեան տակ կ՚առնէր Պալքանները, լուրջ մտահոգութիւն պատճառելով Փեթերպուրկի վարիչներուն։

Ուրեմն Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը շատ մռայլ էր եւ անիմաստ ու վտանգաւոր պիտի ըլլար նոր բարդութիւններ ստեղծել Միջին Արեւելքի մէջ։

Զինադադարը անհրաժեշտ էր մանաւանդ Ռուսաստանի համար, որ շատ տկար էր այդ օրերուն եւ պէտք ունէր հզօր բարեկամի մը։ 1904ի պատերազմը եւ 1905ի յեղափոխութիւնը քայքայած էին երկրին տնտեսական, ելմտական ու քաղաքական կազմակերպութիւնը։

Համաձայնութիւնը ստորագրուեցաւ Փեթերպուրկի մէջ, 1907ի օգոստոս 31ին։ Պայմանագիր կողմերը «իրենք իրենց մէջ» կը բաժնէին Ասիան։ Ռուսիա յանձն կ՚առնէր «հետամուտ» թիպէթին եւ կը ճանչնար Անգլիոյ խնամակալի իրաւունքը Աֆղանիստանի վրայ։ Իրանը կը բաժնըւէր ազդեցութեան գօտիներու՝ հիւսիսը կը ստանար Ռուսաստանը, հարաւը՝ Մեծն Բրիտանիան։ Կեդրոնական Իրանը պիտի կոչուէր չէզոք գօտի, ուր Թէհրանի կառավարութիւնը վեհապետական իրաւունք պիտի ունենար, իբրեւ շնորհ։

Բաժանումին տրամաբանական հետեւանքը պիտի ըլլար, անշուշտ, այդ գօտիներու մէջ մթերուած հարստութեանց սանձարձակ շահագործումը երկու պետութիւններուն կողմէ։ Ռուսիան իր մեծ բարեկամին թոյլտուութիւնը ստանալէ յետոյ, ազատօրէն կրնար գործել հիւսիսային Իրանի մէջ, մանաւանդ որ հանգիստաւոր խոստում տուած էր չմիջամտել հարաւային գօտիին մէջ Անգլիոյ կատարած ձեռնարկներուն։

Զինադադարը տեւեց ամբողջ տասը տարի։ Բայց 1917ին, բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն անմիջապէս յետոյ, կարեւոր դէպքեր պատահեցան միշտ ի խնդիր վեհափառ հեղուկին։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

—o—

Ազատ ժողովուրդներ, յիշեցէ՛ք սա կանոնը,— դուք կրնաք շահիլ Ազատութիւնը, բայց երբեք չէք կրնար վերստանալ, եթէ անգամ մը կորսնցնէք զայն։

Ժ. Ժ. ՌՈՒՍՕ

... Կ՚ուզեմ յիշել վերստին չարաչուք դէրն անոր՝ որ իր գաղափարի մեղսակիցներու կողքին իսկ, գիտապատ ինկաւ Հայ վրէժառու գնդակով, եւ որ իր ամէնէն մաքրիմները՝ Զօհրապն ու Վարդգէսը (ի՜նչ եղերական հեղնանք) դէպի Տէր — Զօր ու դարիքէ առաջ, կը յոխորտար.

— «... Այնպէս մը պիտի ընեմ, որ այս ժողովուրդը յիսուն տարի իր կռնակը չշտկէ ...»։ (Թալէաթ)։

Քսան տարիներ վերջ Հայը ունի արդէն իր վերածնուող հայրենիքը, ուր անխոնջ աշխատանքի են լծուած հայ մտքի արժանաւոր մշակներ, ուր հայ գեղջուկն արշալոյսի բացուելուն իր արօրին ու եզան հետ,— հայ անմահ երգչին անմահ երգը շրթներուն — կ՚երթայ հերկել հողն հայրենի, հողն այգուն սատուածային օրհնութեամբ ուր եւ հայ բանուորը չարքաշ կուտայ ուժն իր հուժկու բազուկներուն յանուն երկրի բարգաւաճման, կուտայ միտքն իր, յանուն երկրի բարօրութեան, կուտայ խիղճն իր, յանուն երկրի խաղաղութեան։

Հայ ցեղի պատմական դասն է այս իր գոյութեան ամէնէն վտանգաւոր մէկ շրջանին, ուղղուած բոլոր անոնց որ երկէ հայկական խնդիրը լուծելու համար աշխարհաստան ջարդերը կազմակերպեցին։ Որքան ատեն որ ցեղերը ունենան իրենց հայրենիքի համար զոհուածները, աշխարհի վրայ գոյութիւն պիտի ունենան իշխող ցեղեր եւ գերի ցեղեր։ Հալածողներ ու հալածուածներ ամենուրեք, մինչեւ վերջ։ Ուրեմն յատակ տրամաբանութեամբ իսկ մարդու հոգւոյն մէջ ազատ ու ինքնիշխան ըլլալու վսեմ գաղափարը — միայն իրեն համար — եւ այն ալ իր սեփական միջոցներով ըլլալու եռանդ բայց հըպարտ սկզբունքը։

Սակայն հասնելու համար նպատակին, յաճախ հանդրուաններ են հարկաւոր, որոնք միշտ մարդկային արհեստ կը նուիրականանան, տեւականացնելու համար նոյն այդ արիւնը իր ցեղին գոհարերէն, գիտցող եւ ուզող ցեղերու ազատագրութեան յաղթանակը։

Պատմութիւնը կ՚ուսուցանէ թէ ֆրանսական հանրապետութիւնը պիտի դադրէր ըլլալէ երկիրը ազատութեան, հաւասարութեան, եղբայրութեան եթէ Ֆրանսացին չունենար իր ազգային յեղափոխութիւնը, իր կիւլոթները ...

Եթէ Իտալիան չունենար նաեւ իր բանաստեղծներն ու ապա իր Պենիթօ Մուսոլինին — Կարիպալտիներէն վերջ — իբրեւ հանդրուան՝ իր անկախութեան, Իտալական դեռ երկար ատեն պիտի խարխափէր դարբնելու համար զայն։

Հայ ցեղը իր հնաւոր բայց պատմական անցեալի կորուստէն վերջ, դարեր խաւարի, ազատութեան եւ ըստրկութեան մէջ թափառելէ վերջ, այսօր իր առաջին հանդրուանին է հասեր ...

Եւ որպէսզի ցեղին արիւնը, կաթիլ կաթիլ կաթկթելէն չցամքի սա եսապաշտ ու այլամերժ հարկերուններուն տակ եւ մանաւանդ հայ ցեղին դաբերէն եկող, դարերուն հետ ապրող, դարերուն դացող յուշարձանին վրայ չնկնելու համար քօղը մոռացօնքին, լռութեան, ուխտենք վառ պահել անոր մէջ կրակը ցեղին ազնուական ոգիին, մեր զաւակներուն համար, մեր մեռելներուն համար, մեր պատմութեան համար։

×

Սերունդը որ երէկ խառնեց իր ձըղոտներն ու խուճերը անոնց, որոնք ինկան արշալոյսէն առաջ, գաղափարի գողգոթային վրայ, յանուն ցեղին ազատութեան, նոյն այդ սերունդը՝ որ այսօր Ապրիլ 11—24ի սերունդը դաստիարակելու դժուարին, բայց անհրաժեշտ պարտականութիւնն է ստանձնած, պարտի սորվեցնել անոր թէ Հայը, իր գոյութենէն ի վեր ինչ չափով պայքարած է իր անկախութեան համար, թէ ինչ է եղած բարոյական կորովը Հային, մարտական ոգին եւ ապա իր մշակոյթի վնասըն ու օգուտը անոր մօտ, անցեալին մէջ, ներկային։

Պատմականօրէն ցեղի մը մշակոյթը, իբրեւ հզօրագոյն ազդակ կը նըպաստէ ցեղային ձգտումներուն իրականացման, երբ միջավայրը, աշխարհագրական դիրքը, ժամանակն ու պատմական արժէքաւոր առիթներն ու դէպքերը այնպէս կ՚ընթանան որ կ՚օգնեն նոյն այդ ձգտումներու իրականացման։

Մեր մէջ, դժբախտաբար, Հայկական մշակոյթն ըլլալով դարերու ընթացքին յաճախ խառնուրդն ու երբեմն միայն ինքնուրոյն արձագանգը մեզի հետ ձուլուած կամ մեզի իշխած ցեղերու մշակոյթին, անհատականէն աւելի հաւաքական ոգեղութեան ոգին չգոյութենէն, իր սեփական ու ժի վատահութեան, ազգական ոգին թուլացումէն, փոխանակ իրագործելու՝ դէթ նպաստելու մեր նուիրական դատին, վիժեցուց զայն։ Նախ՝ հակառակ Հայ քաղաքական կուսակցութիւններու խմորման, որոնց գործը սահմանուած էր ըլլալ անբաւական, սրթնցնելով միայն թմրած ջիղերը ստրկութեան վարժուած ամբոխին, եւ ապա ազգային կարկառուն դէմքերու խարուելուն, նահատակուելուն։

Բայց, ցեղերը կը յաղթեն երբ կը պարտուին ...

Ապրիլ 11—24ը, մեր ազատագրութեան դատին համար մէկ միլիոն նահատակներու մահուան, հետեւաբար ցեղին պարտութեան թուականն է։ Թուականը ցեղին թափառականութեան, հայմաթլըսութեան։ Բայց նոյն այդ թուականն է որ մեր այսօրուան սերունդին, ջարդերէն մազապուրծ ճողոպրած սերունդին,ու նաեւ այն բոլոր սերունդներուն որոնք մեզի պէս պիտի գան ապրիլ իբրեւ Հայ ի սփիւռս աշխարհի, կը ներշնչէ, ներշնչեց ու պիտի ներշնչէ յաւիտենական ուժը՝ պայքարելու ցեղին վաղուան յաղթանակին համար,ուժը դաստիարակելու եւ դաստիարակուելու, իսկ ամէնէն աւելի ուժը՝ գիտակցութեան — յենլով միայն ցեղին բարոյական արժանիքներուն — որ կը նոյնանայ, կը խորհրդանշուի մարդկային մտածումին ամէնէն բարձր նըպատակին՝ Անկախութեան հետ։

ՖԱՐՀԱՏ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԳՈՂԳՈԹԱ»

—o—

Անցեալ շաբաթ Մարինեանի սրահին մէջ մամուլի ներկայացուցիչներուն ցուցադրուեցաւ Փաթէ — Նաթանի «Գողգոթա» ժապաւէնը, որուն բեմադիրն է ծանօթ արուեստագէտ Ժ. Տիւվիվիէ։

Նիւթեր կան՝ որոնց դասական դիծերու նուիրագործուած շրջանակէն դուրս գալու որ եւ է փորձ անյաջողութիւն կը պարտադրէ։

Այսպէս է եղած՝ այս անգամ «Գողգոթա»ի քանի մը գլխաւոր մասերուն վերաբերմամբ։

Նիւթը աստուածային ողբերգութիւնն է Յիսուսի վերջին երեք չորս օրերու կեանքին ցնցող պատկերներով։

Երուսաղէմի մէջ հանդիսաւոր մուտքէն մինչեւ Յարութիւն, բեմադիրը խուսափած է Յիսուսի աստուածային բնութիւնը չեշտելէ՝ նոյն իսկ վաղանցուկ պատկերներով։

Մարդկութիւնը իր հիմերէն ցնցող այդ անճառելի եղերերգութիւնը՝ եթէ իր տոքերը կը խրէ մարդկային ամեհնագոյն ու պարսաւելի մոլորութիւններու տիղմին մէջ, անոր ճառագայթ սակայն՝ երկնասլաց խոյանքով մը՝ կը մխրճուի աստուածային առաքինութիւններու ակնախտիղ արշալոյսին մէջ, կեդրոնական լուսաղբիւր ունենալով Յիսուսի դէմքը։

Բեմադիրը նախասիրաբար ծանրացած է մարդկային ողբերգութեան վըրայ, վերածելով աստուածային գեղարդոյն ողջակէզը նիւթապաշտական կիրքերու համեմատութեան։

Այսպէս՝ խուսափած է տալ Երուսաղէմի մուտքին գեղեցիկ տեսարանը, ուր կարելի էր գմայլելի պատկերներու շարք մը ստեղծել։

Այդ մուտքի տեսարանը «Գողգոթա»ին մէջ կը ներկայանայ բաւական ճապաղ եւ աժգոյն։

Հզանցիկ կերպով իրագործուած է նաեւ Գեթսեմանիի պարտէզին աղօթքի տեսարանը, ուր Յիսուս կ՚երեւայ՝ մութին մէջ, շատ հեռուն, լուսաւոր բիծի մը պէս, պահ մը միայն — յանկարծ — ամբողջ պաստառը գրաւելու համար իր տանջահար դէմքով։

Տեսարանը — եղերերգութեան ամենակարեւորներէն մէկը — ուրեմն, իրագործուած է հապճեպ եւ անխոհեմ։

Բեմադրութեան տեսակէտէն նոյնպէս անթուական պէտք է համարել Տէբրուսական ընթրիքը եւ իր մանրամասնութիւնները։

Իսկ բոլորովին անտես առնուած են Ռոմէական տեսարանը, Ղազարոսի յարութիւնը, անդամալոյծներու բժշկութիւնը եւն., որոնք հոգեխռով պատկերներու շարք մը պիտի տային անշուշտ։

Տարիներ առաջ տեսանք «Արքայից Արքան» Cecil B. de Milleի, ուր շատ հարազատօրէն եւ մանաւանդ հոգեծնութեամբ մը չեշտուած էր Յիսուսի աստուածային բնութիւնը, լուսաշըռայլելով իր բոլոր շարժումներն ու խօսքերը։

Տիւվիվիէ, որ ֆրանսական շարժանկարին գլխաւոր ուժերէն մէկն է, ուզած է, կ՚ենթադրեմ, իր նախորդներէն տարբեր ձեւ եւ մարմին տալ դաւանոր ողբերգութեան, բայց — ինչպէս բաղ — որոշ նիւթեր եւ անոնց հիմնական տեսարանները կարելի չէ անվերջ ձեւափոխումներու ենթարկել, առանց վնասելու անոնց հարազատութեան, ճշգրտութեան եւ հոգեբանական արժէքներուն։

Հոգեկան վերացումի, կրօնական յափշտակութեան եւ ինքնամփոփումի պահեր ներշնչելու ընդարձակ պատեհները դրեթէ անտես առնուած են։

Բեմադիրը, սակայն, իր կարողութիւնը ցուցադրած է՝ հնկայական ամբոխներու շարժումները եւ անոնց հոգեվիճակները վերարտադրելուն մէջ, ստեղծելով ու տարածելով պաստառին վրայ կիրքերու, ախորժակներու, քէներու փոթորիկ մը, մրրիկ մը, որուն համեմատութիւնները սակայն — ի վնաս հոգեբանական ապրումներու տեսարաններուն — կ՚առնեն ճնշող ծանրութիւն մը, յոգնեցնող ու երկարաձեւ գոռում — գոչումներով։

Այս վերապահումներէն յետոյ, պէտք է արժանաւորապէս գնահատել բազմաթիւ տեսարաններ, ուր Տիւվիվիէի տաղանդը յաջողած է տալ ու շարժուն պատկերներ, ազդող դէմքերով։

Հարրի Պօռ՝ անզուգական արուեստագէտը՝ իր Հերովդէսի կարճատեւ մարմնացումին մէջ՝ անգամ մըն ալ կը չեշտէ իր տաղանդին բազմակողմանիութիւնը, չքեղ էջ մը բանալով հոկայ ու մռայլ ողբերգութեան մէջ։ Իր հանդիպումը Յիսուսին հետ՝ եւ իր ծաղրը անոր աստուածային կարողութիւններուն՝ չեշտուած իր արտայայտութիւններու եւ ակնարկներու նուրբ խաղին, սառուցիչ գեղեցիկ են ու տպաւորիչ։

Robert le Viganի Յիսուսը կատարեալ է իր ամբողջ էութեան մէջ։ Արուեստագէտը՝ օժտուած արդէն բնութենէն քրիստոսեան դիմագծերով, կը ներկայանայ տեսիլքով մը որ կը յիշեցնէ մեծ նկարիչներու — Տիւրէրներու, Մարիլլոներու, Ռիպալերաներու — եւ բեւեռակայած տիպարը։

Իր խաղը ունի քրիստոնէական վեհութիւն եւ համակրելութիւն։ Ան կ՚ապրի Յիսուսի կեանքով, ճշգրիտ ու համոզուած։

Ժ. Կապէնի Պիղատոսը՝ իբրեւ տիպար՝ կարելի է բաւարար համարել, ինչպէս Կայիափայի ստեղծած կայարան։

Լ. Կրիստի Յուդայի մարմնացումին մէջ դրուած է խղճամիտ ուսումնասիրութիւն, եւ ան ժապաւէնին մէջ կը գրաւէ տպաւորիչ տեսարաններէն մէկ քանին։

Ժ. Վէնկօյ, Վ. Եանի, Ֆէօյէռ, Վոթիէ եւ Ասառուածատոր, Մարիամ Մագթաղինացին եւն. դերերուն մէջ — շատ հոյակապ ու կարճ — սահեղ շունչն իրենց ծանօթ տաղանդներուն չափ տալու։

Նոյն նկատողութիւնը կը վերաբերի նաեւ մեր համակրելի արուեստագէտ Բագրատունիին, որուն տպաւորիչ կերպարանքը կը յայտնուի Հերովդէսի պալատին մէջ կամ Կայիափայի քովը հաղիւ քանի մը կարճ բացադաններով։

Իր չուրջը հաճոյքով տեսանք նաեւ Լ. Յարութի եւ Գմբէթեանի յատկանշական դէմքերը։

Տիւվիվիէի կատարած հսկայական աշխատանքը՝ իր տկար կողմերով մէկտեղ՝ արժէքաւոր գործ մըն է, եւ պատուաբեր ֆրանսական շարժանկարին այնքան որքան գայն արտադրող Փաթէ — Նաթան հաստատութեան։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՃԻՉԵՐ...

—o—

Օ՛, վե՛ր առ ճակատդ, վե՛ր աչքերդ որ ձեռքովս փակեմ զանոնք, կանգ մի՛ առներ, կարմի՛րն է, կարմիրն է, կարմիրն է ահեղ արիւնին ...

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Քսա՛ն տարի ...

Եւ միտքս կ՚իյնայ մշտարթուն եւ մշտավառ Արքան, ինքը՝ Եփրատը։

Հարցուցէք անոր, ատաղձակերտ զիջեր մը, եթէ սիրտ ունիք մօտեցէք իր ալիքներուն, եւ ան ցաւագին ապաղակով մը պիտի պոռայ ... թէ ինչպէս իր ծոցը նետեցին հայարաւոր անմեղ մանուկներ։

Թէ ինչպէս խողխողելէ յետոյ, վիրաւոր եւ արիւնլուայ, իր ափերէն վար նետեցին անհամար Հայորդիներ։

... Կը յիշեմ, կոտորածէն երեք տարի անցած էր։ Գարնան արեւավառ օր մըն էր, դէպի Եփրատի կողմերը զանուող գիւղերը կ՚երթայինք։

Գարուն էր, գեղեցիկ գարուն, մեր աշխարհին թագուհի գարունը։

Ես տխուր էի, կարծես մոխիրներու եւ աւերակներու մէջէն կը քալէի։ Շատ պզտիկ էի. տակաւին մօրս հալալ կաթին լիակատար համը չէի առած։ Եւ կարօտը ունէի հայ մօր կաթին։

Ո՞ւր կ՚երթայինք։ Ինչո՞ւ կ՚երթայինք։ Այս բոլոր ապաղակներս աւերակներուն մէջ անպարձագանգ կը մընային ու ես կաթիլ կաթիլ արցունքներ կը թափէի, իմ որբ աչքերէս ...

Գիշեր էր. լուսին չկար։

Մենք կը մօտենայինք գիւղին. հեռուէն լոյսեր կը պլպլային։ Եւ ահաւոր ու վախ ազդող ձայն մը, մերթ պայթած եւ մերթ ալ մեղմ ականջներուս կը հասնէր։

Եփրատն էր։ Ես կը զգայի իմ մանուկ սրտիկովս թէ ներքին ողբերգութիւն մը համակեց զիս։ Կամաց կամաց մօտեցանք. ահա մօտ ենք, գաւառը Եփրատին։ Մութ գիշեր է, պէտք է գետէն անցնիլ։ Ի՞նչպէս ...

Մեր աչքերուն առջեւ պատկերացաւ կամուրջ մը, որ խրտուիլակի մը նըման կախուած էր Եփրատին վրայ։ Քանի—քանի անգամներ, երբ Եփրատը կատղած է, իր գայրոյթէն, մարդկային անհամար հոգիներ քշած տարած է, իրենց բոլոր կենդանիներով։

Կոտորածի օրերուն, երբ հարկ կ՚ըլլայ նորէն այդ կամուրջը չինել, այս անգամ հայ կարիճներու բազուկներով կը շինուի ...

Ցեսո՜յ ... յետոյ անոնք որ այդ կամուրջին շինութեան կ՚աշխատէին, կամուրջը լրացնելէ յետոյ թուրք ոճրագործներուն կողմէ, մէկիկ — մէկիկ կը կացնահարուին ու կամուրջէն վար կը նետուին ..

.. Ես քեզի հետ եմ, Եփրա՛տ։

Քու վրէժխնդիր ջրվէժներուդ բերանը անհամար Հայորդիներ ինկան. ի՞նչ ըրիր զանոնք։ Խօսէ՛, պատմէ՛ ինծի դուն համր արքայ, տես թէ ինչքան կրակ կայ մեր տարագրի սիրտերուն մէջ, եւ ինչքան բոց ...

Եփրա՛տ, բա՛ց ի՞նչ մնաց հին օրերու քու ժողովուրդէդ, քու փառքերէդ։

Եփրա՛տ, դուն անմահն գետ։

Դուն վրէժ, անյագ վրէժ չունի՞ս, մէկ անգամ միայն պոռթկա՛ եւ յառաջացիր դէպի ոճրագործներուն որջերը։ Եւ խեղդէ՛ բոլորը, խեղդէ՛ անխնայ։

Ս. ՀՐԱՆԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

Մեր սուգին առջեւ

— o —

Քանի տարիներ բաւական չեն դեռ մոռնալու այն մեծ աղէտը որ խլեց մեզմէ միլիոնը մեր ցեղին։

Եւ քանիակ մը եւս տարիներ բաւական չպիտի ըլլան մեղմելու անոր ւաթած կսկիծն ու մորմոքը որ որդի նման կը կրծէ այսօր մեզ ողջերս ալ։

Սարսափելի է այդ մեր սուգը ու միշտ թարմ եւ խոր, երբ յիշենք մանաւանդ այն սարսռազդեցիկ պարագաները ուր անճիտուեցան մեր ժողովուրդին խոնարհ զաւակներէն մինչեւ ջահակիրները հատընտիր։

Եւ դեռ ... այն նոր Վարդանները ծանօթ ու անծանօթ, որոնք հայկեան պատիւն ու արժանապատուութիւնը կրցան անգամ մը եւս ի յայտ բերել, դիւցազնօրէն նետուելով օրհասական կռիւներու մէջ աչք առնելով մահը։

Մոռնալ մէկ միլիոնի յիշատակը ու չունենալ օրհնէնքի բառ մը մեր շրթունքին, պիտի նշանակէր դաւաճանութիւնը ինք իր անձին եւ ազգային արժանապատուութեան, իր արիւնին։

Ո՞ւր տեսնուեր է այսքան չարիք առանց հատուցման. ո՞ր հաւատքին, ո՞ր գրքին, ո՞ր կրօնքին մէջ գրուած է թէ չարը պիտի վարձատրուի ու այսքան արիւն ու զոհեր եւ պատարագ պիտի մնան ապարդիւն ...

Բայց, ականջ տուէք, լուութիւն ... խլրտումներ կը լսուին ... անհանգիստ են մեր մեռելները, ու այդ օրուան կը սպասեն, իրենց ցիրուցան, անգերեզման ու անծանօթ ոսկորներով, պատուութեան երգը իրենց բերնին, փրկութեան լոյսը իրենց աչքերուն ու վրէժը՝ իրենց սրտերուն ...

Յանուն այդ մէկ միլիոն մեր զոհերուն, յանուն անոնց անլուր մարտիրոսութեանց, յանուն անոնց մորթոտման քաւամեալ յիշատակին, ճիգ մը փորձենք զգաստացման, ինքնամփոփման, վճաղուլի։

Պիտի գա՞յ այդ օրը ...

Միակ մաղթանքս Ապրիլ 11ի առթիւ։

ՄԷՆ - ՍԷ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ»

— o —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 17 ապրիլ (Յապաղած).— Կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Զաւարեան Ակումբի ներկայացում – պարահանդէսը։ Հակառակ անտեսական տագնապին, սրահը լեցուած էր հետաքրքիրներու բազմութեամբ մը։ Ժամը 4ին սկսաւ «Սասունի հերոսամարտը»։ Ի՜նչ զուգադիպութիւն. քանի մը շաբաթ առաջ էր որ նոյն սրահին մէջ եւ նոյն բեմին վրայ կը ներկայացուէր «Վարդանանց»ը եւ ահա այսօր կը ներկայացուի քսաներորդ դարու նոր «Վարդանանց»ը, Սասունի հերոսամարտը։ Ներկայացումը ընդհանուր առմամբ յաջող էր։ Երիտասարդ դերակատարները ջանք չէին խնայած յաջողութեան համար։ Ընկ. Ե. Սեւրոբեան (Ստեփան վարդապետ), ընկ. Ն. Փօլատեան (Արուշ), Պ. Ագատ Պալեան (Միսաք եւ միեւնոյն ժամանակ Խուրշիտ), ընկ. Գ. Պալապան (Շէրօ միեւնոյն ժամանակ Ռէշիտ), տիկ. Վ. Պէնկեան (Շուշան), ընկ. Մ. Տէրտէրեան (Աղճան), Պ. Յ. Մուրատեան (Կէնծօ), Պ. Կ. Տաղեան (Դաւիթ), Օր. Մուրատեան (Մայր Հայաստան), ընկերներ Արմէն եւ Մելքոն (երկու քիւրտ աշիրէթապետներ), բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերը։

Երկու խօսք ալ խաղի մասին։ 1915ին քանի մը մարտիկներ ղեկավարութեամբ Ստեփան վարդապետի կ'որոշեն դիմադրել քիւրտ խուժանին որ կ'ուզէր գրաւել Մաշէն Առաքելոց վանքը։ Շարք մը կռիւներ մղելէ եւ քանի մը ընկերներ կորսնցնելէ յետոյ, իրենց պաշարը կը սպառի, վանքին ջուրն ալ կը կտրուի թշնամիին կողմէ։ Ճարահատ կը հեռանան վանքէն դէպի Անտոք եւ Տալւորիկ, միանալու համար Ռուբէնի, վանքին մէջ ձգելով տասնըեօթնամեայ հերոս Կէնծօն վիրաւոր վիճակի մէջ։ Կէնծօ վիրաւոր վիճակի մէջ կը դիմադրէ քիւրտ խուժանին եւ քանի մը քիւրտ գետին փռելէ յետոյ վերջին դնդակով անձնասպան կ'ըլլայ։

Ներկայացումէն անմիջապէս յետոյ տեղի ունեցաւ վիճակախաղը, վերջը սկսան պարերը, մինչեւ կէս գիշեր։ Այս կիրակի եւս Կ. Խաչի անդամուհիները եկած էին հանդիսականներու կուրծքերը զարդարելու Կ. Խաչի խորհրդանիշով։

Լրատու

ՍԷՎՐԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

— o —

ՍԷՎՐԱՆ, 14 ապրիլ (յապաղած).— Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, Հայ Կրթ. Միութեան սարքած թատ. ցերեկոյթը անցաւ խիստ յաջող։

Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով երկտասնեակ մը հայ արիներու կողմէ, մինչ հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Առաջին անգամ արտասանեց Լաւ հայ արիներէն՝ Խ. Զօթուրեան «Լաւ գաղափարներ»ը։ Պ. Պ. Ֆարչեանի եւ Աւետիսեանի առաջնորդութեամբ բեմին վրայ կատարուած սկաուտ. պարն ու մարզանքը ծափերու արժանացան։ Իսկ «Դէպի լուսին ճամբորդութիւն»ը զուարճացուց հանդիսականները։

Պ. Թ. Նալպանտեան բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօս՝ Սէվրի Մխիթարեան վարժարանի տնօրէն՝ Գեր. Հ. Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեան, որ ամբողջ մէկ ժամ հմտալից տեսութիւն մը ըրաւ հայ ցեղին, իր ստեղծագործ ոգիին, մեծաքանչ լեզուին, շինարարութեան, ապրելու եւ յարատեւելու յամառութեան եւայլնի մասին։ Քանի մը հատուածներ.—

«Բոլոր ապրող ազգերը որ թուլցեր են՝ կորսուեր ու անհետացեր են պատմութեան թատերաբեմէն։ Պըտըտցնենք մեր աչքերը Հայաստանի շուրջ, Ասորեստանցիք, Բաբելացիք եւ ուրիշներ ի սպառ կորսուած են, իսկ Հայը, հակառակ կարմիր եւ ճերմակ ահաւոր ջարդերու, կրցած է ապրիլ եւ կանգնիլ յամառութեամբ իր ազգ. աւանդութեանց վրայ։ Մարդուն հոգին եւ միտքը երբ վերջանայ, մարդը կը վերջանայ։ Օտար մեծ երկիրներ դուք տեսաք, մի յուսահատիք, որովհետեւ յուսահատելու պէտք չունիք, տեսնելով Հայաստանը որ հետզհետէ կ'ուռճանայ։ Օտար փառքեր դուք տեսաք, մի նախանձիք, որովհետեւ այն հրշէնին որ մեր ազգը հիմը կը դնէր հայ գիրին եւ գրականութեան, այսօրուան քաղաքակիրթ պետութիւններէն շատերը դեռ անգրագէտ էին։ Հայը ի ծնէ շինարար է, որով չի դադրիր շինելէ։ Չկայ բարբարոսական արշաւանք մը որ Հայաստանը քարուքանդ ըրած չըլլայ, հակառակ ատոր հայ ժողովուրդը այդ աւերակները վերականգնած է անդադար։ Լեզուն պէտք է նուիրական կապ մը ըլլայ մեզի։ Հայ ոսկեղնիկ լեզուն աննման գոհար մըն է որով պէտք է զարդարել մեր տղոց միտքն ու հոգին։ Եթէ Աստուած ըսէր. «Կ'ուզեմ նորէն քեզ վերստեղծել, պիտի փափաքէի՞ր ուրիշ ազգի մը պատկանիլ»։ Պիտի պատասխանէի.— «Ոչ, հազար անգամ ոչ, կ'ուզէի իմ պաշտելի հայ ցեղիս պատկանիլ»։ Հայը ունի ինքնուրոյն գիր, ոգի եւ գրականութիւն. մինչ Եւրոպացին՝ լատին գիր, գրականութիւն եւ քաղաքակրթութիւն։ Եթէ ստեղծենք ազգային դաստիարակութիւն եւ հաւաքական ուժի գիտակցութիւնը, այդ օրը պիտի կարենանք փրկել մեր ցեղը։ Մեր փոքրիկ հայրենիքը Արարատի ստորոտը կ'աճի, պէտք է փարինք անոր։ Երկու հին ազգեր կան Հրեայ եւ Հայ, վիճակով իրարու նման, ողբով տարբեր։ Հրեան տեսնելով Եգիպտացիներուն բիրտ օրէնքները յուսահատեցաւ, այլ օր մը Մովսէսը զայն ազատեց։ Նաբուգոդոնոսորէն գերեվարեալ Իսրայէլի որդիները երբեք չշլացան Բաբելոնի շքեղութիւններէն եւ դարերով տոկալով Եփրատի եզերքը արմաւենիներու տակ նստած Սիոնը կ'երգէին։ Հալածանքը Հրեային մէջ դրաւ դիմադրութեան կորովը։ Մինչ նոյն պայմաններուն ներքեւ Եւրոպացին դրամով եւ փառքով շուտ կը կաշառուի։ «Յոյն հայրենասէրն ու բանաստեղծը, արուեստագէտն ու մտաւորականը չարունակ աստուածացնելով Ողիմպոսը՝ յունական բոլոր գաղութները իրենց ամբողջ էութեամբ կապուեցան Ողիմպոսի բլուրին։ Եթէ Հրեան ունի Սիոնը, եթէ Յոյնը ունի Ողիմպոսը, Հայը ունի Արարատը։ Փարաւոն՝ երբեւէ ձի իր կառքին կը լծէր չորս գերի թագաւորներ։ Անոնցմէ մին պահ մը կեցած ըլլալով՝ պատճառը կ'ուզէ իմանալ.— «Տէր, կ'ըսէ, կը նայիմ թէ անիւը ինչպէս կը բարձրանայ եւ կ'իջնէ»։ Փարաւոն կը հասկնայ անոր միտքը եւ իրաւ ալ օր մը գերի իյնալով կը բանտարկուի»։

Բանախօսութենէն յետոյ տեղական ուժերով բեմադրուեցաւ «Վերադարձ» յուզիչ դրամը։ Դերակատարներ Տիկին Մ. Քէօսէեան եւ Պ. Պ. Կիւլեան, Վ. եւ Ն. Քէօսէեան եղբայրներ, Նալպանտեան, Ֆարչեան եւ Ժամկոչեան խղճմտօրէն կատարեցին իրենց դերը։ Յուշարարի դերը կը կատարէր Պ. Մաքս Ճղլըեան։

Գեղեցկօրէն արտասանեցին Պ. Պ. Արմ. Դատաւորեան «Մահ քաջ որդւոյն», Հ. Քէօսէեան «Հայաստան», Ժ. Ժամկոչեան Ֆրանսերէն եւ Օր. Արուսեան «Հայրենի Լեռներ»։ Գարամանուկեան փոքրիկներն ալ չուզեցին անմասն մնալ ...

Կարկանդակ մը աճուրդի դրուելով գեղեցիկ արդիւնք տուաւ։

Ներկայացման Բ. մասն էր Ե. Օտեանի «Զավալլըն»։ Դերակատարներ Գէորգ Պօտուրեան, Ֆարչեան եւ Ն. Քէօսէեան, Ժամկոչեան շատ բնական ու չէնչող կերպով ներկայացնելով կուշտ ու կուռ խնդացուցին հասարակութիւնը։ Համակրելի հայ արիները «Յառաջ նահատակ»ով մեզմէ բաժնուեցան։ Հանդէսին ընդհ. հասոյթը գոհացուցիչ է։

Տէր եւ Տիկին Վ. Քէօսէեան, յատկապէս ճաշի հրաւիրեցին Հ. Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեանը քանի մը բարեկամներով իրենց բնակարանին մէջ, ուր տեղի ունեցան ընկերային ջերմ մթնոլորտի մը տակ վերին աստիճանի շահեկան խօսակցութիւններ։

Խաչիկ Եզեկիէլեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Օգնութեան ձայն

(ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ)

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայրենակիցներ, անշուշտ գաղթահայ մամուլէն տեղեկացաք որ 1935ի փետրուարեան օրէնքի խստութեանց հետեւանքով ընդհանրապէս բովանդակ Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ մեր հայրենակիցները մատնուեցան անել կացութեան մը։

Զօրս տարիէ ի վեր շարունակուող անտեսական տագնապին եւ գործազրկութեան հետեւանքով, արդէն իսկ շատ մը հայրենակիցներ զրկուելով աշխատելու եւ ապրելու հնարաւորութենէն, իրենց գոյութիւնը կը քաշքշէին շնորհիւ գործազրկութեան տրուած պետական նպաստին։ Սակայն 1934 նոյեմբեր 15ին նահանգային ժողովի որոշումով պետական նպաստը դադրեցաւ եւ հինգ ամիսէ ի վեր մեր գործազուրկ հայրենակիցները բացարձակապէս զրկուած են ապրելու հնարաւորութենէն։

Ի՜նչ խօսք որ ինքնութեան թուղթերու նորոգման հետեւանքով տագնապը պիտի քառապատկուի, երբ բազմաթիւ աշխատաւորներ զրկուին աշխատելու իրաւունքէն։

Այս համատարած աղէտը դարմանել վեր է անշուշտ կազմակերպութեան մը սահմանափակ ուժերէն։ Սակայն՝ Մարսէյլի Բարձր – Հայքի բարեկեցիկ հայրենակիցներու լիարուն աջակցութեամբ ձեռնարկուեցաւ ճարել չոր հաց մը բոլոր ընտանիքներուն՝ որոնք անօթութեան դատապարտուած են եւ 13 փետր. 1935էն ի վեր իրենց ամենօրեայ հացը Հայրենակցական Միութենէն կը ստանան։

Չոր հացի մը հայթայթումը նուազագոյն դարմանն է, անշուշտ, հանդէպ յարաճուն թշուառութեան, որուն ճիրաններուն մէջ բռնուած՝ հինգ ամիսէ ի վեր կը տուայտին մեր նպաստազուրկ եւ գործազուրկ հայրենակիցները։ Սակայն այս դոյզն աջակցութիւնն անգամ անհնար պիտի դառնայ, եթէ արտասահմանի բարեկեցիկ հայրենակիցներ եւ քոյր կազմակերպութիւններ իրենց եղբայրական աջակցութեամբ չփութան դարմանել օր աւուր զարգացող թշուառութիւնը։

Հայր. Միութեանս մարտ 24ի ընդհանուր ժողովը քննելով մինչ այդ վարչութեան կատարած գործունէութիւնը եւ եզրակացնելով որ այսուհետեւ կարելի չէ հանգանակութեամբ շարունակել սկսուած գործը, Մարսէյլաբնակ բոլոր հայրենակիցներուն համար շաբաթավճարի դրութեամբ կամաւոր տուրք մը հաստատեց, նուազագոյն մէկ ֆրանք եւ առաւելագոյն 10 ֆրանք սակով։

Անշուշտ չափազանց դժուարին աշխատանք մըն է գանձումները ապահովել, այսուհանդերձ բոլորանուէր աշխատանքով ամէն բան հնարաւոր կը դառնայ, երբ կամք կայ։

Մարսէյլ բնակող բարեկեցիկ հայրենակիցներ սիրայօժար ընդառաջեցին ընդհանուր ժողովի որոշման, բայց իրենք ալ ազդուած ըլլալով անտեսական տագնապէն, հնարաւորութիւն չունին աւելին տալու եւ եթէ այլուր բնակող հայրենակիցներ աջակցութեան չփութան, անհնար պիտի ըլլայ շարունակել այս վեհանձն եւ գեղեցիկ գործը։

Տէր Զօրի անապատներէն վերադարձող մեր հայրենակիցները հազիւ յաջողած էին ընտանեկան բոյն մը կազմել եւ ահա նորօրինակ խորշակ մը կը սպառնայ քանդել ինչ որ տարիներու տքնաջան աշխատանքով մէջ տեղ եկաւ։

Նորածին մանկան շրթունքները չորցած են, որովհետեւ մայրը անօթի է եւ կաթ չունի։ Քիչ շատ հասակ նետած Հայորդիներու սեւ աչքերուն մէջ թշուառութեան անագորոյն թախիծն է նստեր։ Հայ կինը իր զաւակներուն առօրեայ պահանջներուն ի տես սգաւոր բու է դարձեր իր քայքայուած օճախին մէջ եւ հայ մարդը՝ երբեւ յաւիտենական բռնաւերթոչուն յուսահատ ու գլխիկոր, պատառ մը չոր հաց ճարելու կարիքէն մղուած՝ գիշերը քուն՝ ցերեկը դադար չունի։

Հարկ չկայ աւելին նկարագրելու։ Գիտենք որ բովանդակ գաղթահայ ժողովուրդը ապրած ըլլալով թշուառութեան եւ զրկանքի տարիներ, լիովին կ'ըմբռնէ թշուառութեան մատնուած մեր հայրենակիցներուն կացութիւնը։ Ուստի կոչ կ'ընենք Ֆրանսա եւ այլուր բնակող մեր բոլոր հայրենակիցներուն, որ փութան իրենց եղբայրական աջակցութիւնը ղրկել Բարձր - Հայքի Հայր. Միութեան հասցէին, 51, Rue V. Bazil, Marseille, V. Ter - Vartanian, botier։

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ՝

Վարչութիւն

Նախագահ՝ Վ. Տէր Վարդանեան

Քարտուղար՝ Օ. Ճղնաւորեան

ՄԱՄՈՒԼ

Յորդոր մը տարին

— o —

«Աւարտէք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 մարտ).

— «Լիբանանի եւ Սուրիոյ ուրիշ շրջաններէ հասած հատ ու կտոր տեղեկութիւններ եւս ցոյց կուտան թէ Անթիլիասի կաթողիկոսարանը հաշտ ընթացք չունի միւս շրջաններու ալ ազգային իշխանութիւններէն ոմանց հետ։

Այս ախտանիշերը ցոյց կուտան թէ Անթիլիասի կաթողիկոսարանը, գործնական կամ կրաւորական ձեւերով, կը փորձէ տկարացնել ժողովրդային ընտրութեամբ ստեղծուած օրինաւոր Ազգ. իշխանութիւնները, որպէսզի ժողովուրդը իր յոյսը կորսնցնելով տեղական իշխանութիւններէն, ապաւինի միայն Անթիլիասի կաթողիկոսարանին։

Այս ամբաստանութեան տակ չիյնար բնաւ ծերունազարդ Սահակ կաթողիկոսը, որ այլեւս ֆիզիքապէս անկարող է անհրաժեշտ հսկողութիւնը կատարել թեմերու գործերուն վրայ։ Այս ամբաստանութեան տակ կ'իյնայ Բաբգէն կաթողիկոսը (թիւ 2), որ փաստօրէն կը կառավարէ թեմերը։

Զոյգ կաթողիկոսները ստորագրած են 16 էջնոց պրօշիւր շրջաբերական մը, Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին, որուն բովանդակութիւնը կուգայ ապացուցանելու թէ կաթողիկոսարանը ոչ միայն կ'անտեսէ Ազգ. իշխանութիւնները, այլ նաեւ անուղղակի անոնց իրաւունքները փոխանցել կը փորձէ մասնաւոր կազմակերպութեան մը։

Զոյգ կաթողիկոսները կը յիշեցնեն որ — «Հոգաբարձութիւնները ամիսներով չեն կրնար վճարել ուսուցիչներուն ամսական վարձքերը, ուսուցիչներուն, որոնց ապրուստը կախուած է միայն իրենց այդ համեստ ամսականներէն»։

Ու փրկութեան միակ աղբիւր ցոյց կուտան Բարեգործականի նպաստը։ Բայց, համաձայն Բարեգործականի ալ պայմանին, զոյգ կաթողիկոսները կ'ըսեն.— «Բարեգործականը այնչափ կրնայ տալ մեր դպրոցներուն, ո՛րչափ մենք ամէն տարի կանոնաւորապէս կրնանք տալ իրեն մեր անդամական տուրքով»։

Գաղտնիք մը չէ այլեւս, որ Բարեգործականը կուտայ նպաստը որոշ պայմանով — երբ ազգային իշխանութիւններու իրաւունքները, այսինքն դպրոցներու վերին հսկողութիւնը եւ ամբողջական հակակշիռը իրեն կը յանձնուի։

Կը հետեւի, ուրեմն, որ կաթողիկոսական շրջաբերականը կը յորդորէ ժողովուրդը «անդամական տուրքով» Բարեգործականին գանձը մտցնել դրամը, Բարեգործականին յանձնել դպրոցներու հակակշիռը, որպէսզի ան բարեհաճի նոյնքան դրամ վերադարձնել դպրոցներու հոգաբարձութեանց ... իբրեւ նպաստ։

Ի՞նչ է միտ բանին կաթողիկոսական շրջաբերականի այս յորդորին։ Եթէ Բարեգործականը «ա՛յնչափ կրնայ տալ ո՛րչափ պիտի առնէ անդամական տուրքով», կը կատարուի աւելորդ եւ անիմաստ գործողութիւն մը։ Բաբգէն կաթողիկոս շատ դիւրութեամբ կրնար յորդորել որ միեւնոյն դրամը յանձնեն իրենց հոգաբարձութիւններուն, որպէսզի ուսուցիչներուն յետամնաց ամսականները վճարուին եւ ոչ թէ Բարեգործականի գանձը մտնելէ յետոյ վերադարձուի հոգաբարձութեանց։

Այս արարքը մէկ բացատրութիւն ունի։ Այս ձեւով ոտնահարել տեղական Ազգ. իշխանութիւններու հեղինակութիւնը։ Այս բացատրութիւնը կը դառնայ ճշմարտանման, երբ նկատի ունենանք կաթողիկոսարանի նախընթաց վերաբերումը նոյն մարմիններուն հանդէպ»։

ԴԵՐԱՍԱՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴ.

— o —

Ցաւով կ'իմանանք թէ ծանօթ կատակերգու դերասան Յ. Ղազարեան, ներկայիս կը գտնուի Լիոնի Կրանժ – Պլանշ հիւանդանոցին մէջ։ Հիւանդը կը տառապի միզարգելութենէ։ Ներկայիս իր վիճակը բաւական բարւոքած է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ պատմութիւնները, որքան եւ անհամակրութեամբ լսում էի ես, բայց դարձեալ զրգռեցին իմ ինքնասիրութիւնը, եւ ես պատմեցի իմ հերոսութիւններից մէկը, թէ որպէս քաւոր Պետրոսը թաղացրեց ինձ սնտուկի մէջ, եւ որպէս ես կողոպտեցի հրեայ սեղանաւորի կրպակը։ Ես սպասում էի որ իմ քաջագործութիւնը կը զարմացնէր բոլորին։ Բայց մի խաչագող պատասխանեց ինձ ծիծաղելով.

— Դա մի հասարակ խաղ է, որ ամէնքս խաղացել ենք։ Բայց ես պատմեմ նրա նման մի բան, որ դուք լսած եւս չէք։ Նա պատմեց.

«Հարաւային Ֆրանսիայի քաղաքներից մէկում մենք մտանք մի եկեղեցի։ Այդ քաղաքի կաթոլիկ ժողովուրդը այնքան կրօնամոլ էր, որ կարծես, ապրում էին եւ գործում էին միմիայն եկեղեցու համար։ Քահանաները հոգու փրկութեան անունով առել էին ժողովուրդի հարստութիւնը եւ նրանով զարդարել էին իրենց տաճարները։ Արծաթեայ խաչերը, աշտանակները եւ զանազան սուրբ անօթները թիւ եւ չափ չունէին։ Մենք երեք ընկեր էինք, մտածեցինք, թէ ի՞նչ հնար գործ դնենք, որ այդ հարստութիւնից մի լաւ բաժին վեր առնենք։ Մեր ընկերներից մէկին ձեւացրինք մեռած, դրեցինք դագաղի մէջ եւ տարանք եկեղեցին։ Այդ քաղաքում սովորութիւն կար, որ մի գիշեր մեռելը պէտք է մնար եկեղեցում։ Գիշերը մեր մեռելը յարութիւն է առնում իւր դագաղից եւ հաւաքում է իւր մօտ խաչերից եւ անօթներից որը աւելի թանկագին էր։ Միւս օրը մենք վեր առեցինք դագաղը, տարանք թաղելու։ Այդ քաղաքում գետնի պակասութեան պատճառով աղքատ եւ պանդուխտ ննջեցեալներին տեղ չէին տալիս հասարակաց գերեզմանատնում, այլ դնում էին առանձին դամբարանի մէջ, որ յատկապէս աղքատների համար պատրաստուած էր։ Ընկերիս դագաղը դրուեցաւ նոյն տեղը, որ ուրիշ ոչինչ չէր, եթէ ոչ մի ստորերկրեայ մթին այր։ Բայց նա երկար չմնաց ննջեցեալների ամբարում. հէնց առաջին գիշերը դուրս եկաւ դագաղից, իւր հետ բերելով եւ իւր կողոպուտը։ Հասկանալի է, որ մենք եւս օգնեցինք նրան այդ վերջին յարութեան մէջ»։

— Երեւի, այն օրից սկսեցին մեզ կոչել «խաչագող», որովհետեւ դուք կողոպտեցիք սուրբ տաճարի խաչերը, նկատեց մէկը։

Բոլորը ծիծաղեցին։

Քաւոր Պետրոսը, ինչպէս սովոր էր իրան այդպիսի խօսակցութիւնների ժամանակ, լուռ էր։ Նա երեւի, աւելի ուրիշ բաների վրայ էր մտածում, քան թէ լսում էր։ Նա չէր սիրում երբ մարդիկ պարծենում էին նրա մօտ։ Նա իւր մեծագործութիւնների մէջ խիստ համեստ էր։

Ընթրիքը վերջացաւ մեր կենաց համար առաջարկուած բաժակներով։ Բոլորը յայտնեցին իրանց ուրախութիւնը, որ բախտ ունեցան ընդունելու մեզ իրանց ընկերութեան մէջ։

Բ.

ԱՆԲԱՑԱՏՐԵԼԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

— o —

Երբ առաջ լսում էի այդպիսի խօսակցութիւններ, ես ոգեւորւում էի, իմ սիրտը լցւում էր կատաղի նախանձով, իմ եռանդը աւելի բորբոքւում էր, եւ ես մտածում էի. «Ե՞րբ կը լինի, որ ես էլ պարծենալով պատմեմ իմ քաջագործութիւնները»...։ Իսկ այժմ ինչո՞ւ այդպէս սառեց իմ սիրտը, ինչո՞ւ այդպէս անզգայացաւ։ Այլեւս ինձ չէր գրաւում խաչագողի փառքը, այլեւս չէի հրապուրւում չար գործի քաղցր մոլութիւնով։ Կարծես թէ իմ զօրութիւնը թուլացել էր, կարծես թէ իմ մէջ հանգել էր այն կրակը, որի առաջին փայլը եղաւ մի երեւելի չարագործ։ Ինձ տիրել էր մի տեսակ վհատութիւն, մի տեսակ հիւանդոտ ձանձրոյթ։ Ես փախչում էի գործից, փախչում էի աշխատանքից...։

Ո՞ր տեղից ծագեց այս փոփոխութիւնը։

Ես ինքս չգիտէի, բացատրել չէի կարողանում, միայն զգում, որ իմ մէջ դեռ մնացել էր աշխոյժ, եռանդ, բայց ոչ դէպի խաչագողի գործունէութիւնը։ Ես բոլորովին ոգւով ընկած չէի։ Իմ սիրտը լցուած էր ինչ որ ուրիշ բանով, որը հետզհետէ այնքան աճում էր, ընդարձակւում էր, արտաքսում էր այնտեղից բոլորը, ինչ որ առաջուց մացրել էր քաւոր Պետրոսի սոսկալի դաստիարակութիւնը...։ Բայց ի՞նչ էր այդ, — ինքս էլ չէի հասկանում։

Երբ առաջ ինձ աջողւում էր կատարել մի եղեռնագործութիւն, որքան սարսափելի լինէր նա, որքան խառնուած լինէր արիւնով, այնքան աւելի բերկրութիւն էր բերում ինձ։ Իսկ այն օրից, երբ սպաննեցի այդ չարագործ ծերին եւ ազատեցի Նէնէին, զգում էի որ այդ սպանութիւնը այն չէր ինչ որ ինձ շատ անգամ պատահել էր գործել։ Առաջինների զուարճութիւնը բռնական էր, շուտով անցնում էր, իսկ այդ վերջինի ուրախութիւնը քաղցր եւ տեւողական։ Ես սպաննելով ազատել էի մի անմեղ կեանքը ...

Առաջ ինչ որ անում էի, դարձեալ ուզում էի անել, չէի կշտանում, ոչ մի բանի մէջ բաւականութիւն չէի գտնում։ Կարծես թէ սիրտս միշտ եւ միշտ դատարկ էր մնում։ Իսկ այժմ զգում էի, որ աւելի ուրախ եմ, սիրտս հանգիստ էր եւ գոհ, որպէս թէ նա լցուած լինէր անսահման երջանկութեամբ ...։

Ո՞րտեղից ծագեց այդ փոփոխութիւնը։

Երբ խաչագողները քնեցին, ես ամբողջ գիշերը քնել չկարողացայ։ Իմ աչքերի առջեւն էր Նէնէն, նրա պատկերը ինձանից չէր հեռանում, միշտ նրան էի տեսնում եւ նրա մասին մտածում։ Ի՞նչ էր, որ իմ սիրտը կապեց այդ թշուառ աղջկայ հետ։ Մարդու հոգեբանական գաղտնիքները դեռ անհասկանալի էին ինձ։ Ես Նէնէի վերաբերութեամբ ունեցած իմ զգացմունքները բացատրում էի խիստ պարզ եւ հասարակ պատճառներով, թէ կեանքի մէջ մարդ իւր արդիւնաբերութիւնը աւելի է սիրում, ինչպէս նա խիստ ախորժակով է ուտում այն երէի մսից, որ ինքն է որսացել, իսկ բազարից գնածը այն համը չունի։

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

Թորոսեան չկրցաւ որ եւ է լուսաբանութիւն տալ, ըսելով թէ ինք ալ առրնանակի ձայնէն իմացաւ դէպքը: Մարդասպանին կինը հարցաքննուելով, պատասխանեց թէ ինք տունը չէր դէպքը պատահած ատեն, այլ պտոյտի ելած էր պզտիկներուն հետ: Իր յայտարարութեան համաձայն, իր ամուսինը գէշ չէր տանտէրին հետ: Տարակոյս չկայ թէ առտուն վէճ մը ծագած է տանտիրոջ եւ վարձակալին միջեւ, բայց վերջացած՝ քանի մը բուռն խօսքերով: Կը կարծուի թէ Տիկին Պարսամեանի յայտարարութիւնները խիստ քննութեան պիտի ենթարկուին, գաղտնիքը պարզելու համար:

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն ստացանք նոր մանրամասնութիւններ, որոնք պիտի հրատարակուին վաղը:

Զոյգ դիակ ալ Նիսի մէջ, այս անգամ օտար

Դարձեալ Զատկի կիրակին, Նիսի մէջ աշխարհիկ պարող մը, Անթուան Ռափայլի, իրարու ետեւէ սպաննեց իր սիրուհին, անոր եղբայրը, մայրը եւ ինքզինքը: Մարդասպանը 23 տարեկան էր, սիրուհին՝ 20, անոր եղբայրը՝ 32, մայրը՝ 51 տարեկան: Կ'ըսուի թէ ընտանիքը կ'ուզէր աղջիկը բաժնել Ռափայլիէն եւ թէ նոյնիսկ ոստիկանութեան դիմած էր: Տղան կատղելով, ուզեց վրէժ լուծել: Առտուն կանուխ գնաց դիրք բռնեց անոնց բնակարանին առջեւ: Երբ երիտասարդը, Մարսէյլ Ռոտի, դուրս կ'ելլէր, մարդասպանը խոյանալով գնդակ մը պարպեց նիշդ սրտին: Յետոյ մայրը ոտքին տակ առնելով՝ մազերէն քաշեց, տղուն ննջարանը տարաւ, անոր ածելին առաւ եւ կտրեց կոկորդը: Յետոյ սիրուհին բռնելով, պատռեց հագուստները եւ ատրճանակը գլխուն ուղղած՝ կլլել տուաւ քանի մը հատիկ «վէրոնալ»: Ինքն ալ քանի մը հատ կըլլեց, յետոյ լլկեց աղջիկը, հինգ գնդակ պարպեց անոր սրտին, եւ վերջին գնդակ մըն ալ՝ իր կուրծքին:

Թերթերը կը գրեն թէ մարդասպանը կը պատկանէր պատուաւոր ընտանիքի մը, ծոյլ էր, ցոփակեաց, եւ մասնաւորապէս օժտուած՝ աղջիկներ հրապուրելու մասնագիտութեամբ:

Երկրաշարժ Իրանի եւ Ճափոնի մէջ

ՖՈՐՄՈԶԱ ԿՂԶԻՆ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ, 12,000 ՏՈՒՆ ԿՈՐԾԱՆԱԾ

Երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Իրանի հիւսիսային նահանգներուն եւ մասնաւորապէս Մազանտարայի մէջ: Բազմաթիւ զոհեր կան: Նիւթական վնասներն ալ շատ կարեւոր են: Ցնցումները կը շարունակուին:

Իսկ երկրաշարժը կատարեալ աղէտ մը դարձաւ Ճափոնի մէջ, աւերակ դարձնելով Ֆորմոզա կղզին (հարաւակողմը): Առաջին պաշտօնական տեղեկագիրները կը հաշուեն.— 3000 մեռեալ, 11,000 վիրաւոր, 14,000 տուներ հիմնայատակ կործանած, 13,000 տուներ վնասուած: Այս թիւերը շատ վար կը մնան բուն իրականութենէն: Ճափոն այսպիսի աղէտի հանդիպած չէր 1923էն ի վեր, երբ Թոքիօ եւ Եաքոհամա ահագին վնասներ կրեցին, իրր 100,000 մարդ կորսնցնելով:

Թոքիօյէն կը հեռագրեն թէ Ֆորմոզայի բնակիչները աննկարագրելի թշուառութեան մատնուած են: Սարսափահար երախաներ իրենց ծնողքներուն աւերակներուն փարած կուլան: Անհամար փախստականներ խուճապահար կը փախչին փողոցէ փողոց: Շատերը ուժասպառ ինկած են ճամբուն: Միայն Թայչուի նահանգին մէջ 2000 տուներ փլան հիմնայատակ, իսկ ուրիշ 4000 տուներ այնքան ծանր վնասներ կրեցին որ չեն կրնար կանգուն մնալ: Զոհերուն մեծ մասը Չինացիներ են: Ֆորմոզայի մէջ կը գտնուին նաեւ 45,000 օտարականներ, որոնց կորուստներու մասին մանրամասնութիւններ կը պակսին: Կառավարութիւնը դեղ, վրան, բժիշկ եւ օգնական զօրք փութացուց աղէտեալ վայրերը:

Ֆորմոզա կղզին, որ 500,000 բնակիչ կը հաշուէ, քամֆուրի արտադրութեան (քեաֆիրի) ամէնէն մեծ կեդրոնն է աշխարհի մէջ եւ Չինաստանի կողմէ Ճափոնի յանձնուեցաւ 1895ին, չինեւճափոնական պատերազմէն վերջը:

⁂ 1923 սեպտեմբեր 1ի երկրաշարժին հրդեհ մըն ալ ծագելով, կործանեց Ճափոնի մայրաքաղաքը, Թոքիօ, որ աշխարհի երրորդ մեծ քաղաքն է: Ծանրապէս վնասուեցան նաեւ գլխաւոր նաւահանգիստը՝ Եաքոհամա եւ ուրիշ քաղաքներ: Զոհերու թիւն էր 246,540, որոնց 103,733ը վիրաւոր, 99,331ը մեռեալ եւ 43,475ը անհետացած: Կործանեցան 447,128 տուներ: 1934 սեպտ. 21ին ալ թայֆուն մը աւերեց Օզաքայի նահանգը:

Բազմաթիւ մահապատիժներ Յունաստանի մէջ

Գավալայի պատերազմական ատեանը ի բացակայութեան մահուան դատապարտեց Զօր. Քամէնոսը, գնդապետ Պաքիրտզիսը եւ ուրիշ ութ սպաներ, որոնք Պուլկարիա փախած էին: Ուրիշ վեց սպաներ դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան, երեք հոգի՝ քսան տարուան, երեք հոգի՝ 15 տարուան, 33 հոգի՝ մէկ տարիէն 12 տարուան: 56 հոգի ալ ազատ արձակուեցան:

Քիոսի պատերազմական ատեանը ցկեանս թիապարտութեան դատապարտեց գնդ. Անտոնոփուլոսը, 15 տարուան՝ երեք տեղակալներ եւ ուրիշներ՝ զանազան պատիժներու: Տասը ամբաստանեալներ ազատ արձակուեցան:

Տրամայի պատերազմական ատեանը ցկեանս բերդարգելութեան դատապարտեց երկու գնդապետներ եւ երեք հազարապետներ: 71 ամբաստաններ դատապարտուեցան երկու ամիսէն քսան տարի բանտարկութեան:

Աթէնքի պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց երկու ծանօթ զօրավարներ, Փափուլաս եւ Քիմիսիս: Ուրիշ սպաներ ալ դատապարտուեցան 14 տարիէն երկու ամիս բանտարկութեան:

Սելանիկի պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց ութ սպաներ, որոնք Թուրքիա փախած էին:

Պուլկարական Սահմանադրութիւնը պիտի փոխուի

Գ. Թոշեւ յաջողեցաւ կազմել Պուլկարիոյ նոր դահլիճը, որուն մէջ կը գտնուին երեք զօրավարներ: Նոր կառավարութիւնը ազատ արձակեց երկու նախորդ վարչապետներ, Ցանկով եւ Կէօրկիեւ, որոնք նախ Պուրկազ, յետոյ ամայի կղզի մը աքսորուած էին: Այս առթիւ թագաւորը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ պիտի մնայ 1934 մայիս 19ի ծրագրին, եւ թէ որոշ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին սահմանադրութեան մէջ:

Հաւասար աշխատանք, հաւասար թոշակ

Կիներու միջազգային համագումարին մէջ, որ տեղի կ'ունենայ Պոլիս, Եըլտըզի պալատին մէջ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ այրերու եւ կիներու աշխատանքի հաւասարութեան մասին: Այդ բանաձեւին համաձայն, կիները հաւասար իրաւունք ունին միեւնոյն աշխատանքը կատարելու եւ միեւնոյն աշխատավարձը ստանալու: Այս առթիւ խօսուած ճառերուն մէջ դիտել տրուեցաւ թէ կիները չարաչար կը շահագործուին, զրկուելով ապրելու իրաւունքէն: «Կինը զրկել ազատօրէն եւ պարկեշտօրէն բանելու, մտաւոր կամ ձեռական աշխատանքի կապուելու իրաւունքէն, կը նշանակէ զայն դատապարտել սովին գերութեան կամ պոռնկութեան»: Պահանջուեցաւ որ գործադրութեան առթիւ ալ այրերուն հաւասար նպաստ բաշխուի կիներուն:

Համագումարը քննեց նաեւ տնտեսական տագնապի, խաղաղութեան եւ պատերազմի խնդիրները:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման սարքը

Ինչպէս գրած էինք Կիրակի օր, ինքնութեան թուղթերու նորոգման կարգը եկած է M. N. O. տառերուն, որոնց համար պէտք է դիմել մինչեւ մայիս 1, չորեքշաբթի:

Այս առթիւ «Իւմանիթէ» կ'ազդարարէ «Մերժեցէք 100նոց անձնագիրները» խորագրին տակ.—

«Ցաճախ, երբ աշխատանքի նախարարը ժխտական պատասխան տուած է, ոստիկանական վերատեսչութիւնը խնդրարկուին կ'առաջարկէ 100նոց ինքնութեան թուղթ առնել: Ընդունելով այս առաջարկը, օտար աշխատաւորը հրաժարած կ'ըլլայ աշխատանքի իրաւունքէն եւ գործազրկութեան նպաստի հնարաւորութենէն: Ուրեմն պէտք է մերժել այդ 100 ֆրանքնոց անձնագիրը եւ աշխատաւորի թուղթ պահանջել:

Միւս կողմէ, այն օտար աշխատաւորները որոնք Ֆրանսա կը գտնուին աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, կրնան օգտուիլ կարգ մը առաւելութիւններէ, պայմանաւ որ կարենան ապացուցանել համապատասխան վաւերաթուղթերով»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ անձնական գանձի եւ կալուածներու վերատեսուչը, Զաքի փաշա, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր պալատին մէջ եւ Անգլիացիներու աչքին փուշը դարձած էր, ստիպուեցաւ հրաժարական տալ: Բրիտանական մարզպանը երկար ատենէ ի վեր կը պահանջէր անոր պաշտօնանկութիւնը:

ԻՐԱՆԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Թեհրանէն ճամբայ ելաւ դէպի Մոսկուա, խորհրդային իշխանութեան հրաւէրով: Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 14 անդամներէ, վարչական բոլոր ճիւղերէն: Մոսկուայի մէջ հիւր պիտի ըլլայ խորհրդային կառավարութեան:

ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ (Մանչուրիա) հրդեհ մը ծագելով, 45 տուներ մոխիր դարձան, հինգ հոգի մեռան, իսկ 300 հոգի վիրաւորուեցան: 1400 հոգի անպատսպար կը մնան:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին միջեւ, մասնաւորապէս Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութեանց եւ արեւելեան դաշինքի մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՍԿԻՆ.— Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ձախ թեւը, որ խստօրէն կը քննադատէ կառավարութիւնը, իր համագումարին մէջ ուժգնօրէն պախարակեց Մոսկուայի գործակալներուն դաւադրական մեթոտները: Նշանաւոր գործիչ մը բացագանչեց.— «Մոսկուայի ոսկին վիպասաններու գիւտը չէ: Անգլիոյ համայնավարական կուսակցութիւնը կարեւոր գումարներ կը ստանայ Մոսկուայի իր տէրերէն եւ կը գործադրէ անոնց հրամանները, ինչպէս առեւտրական շրջիկ մը կը գովէ իր գործատիրոջ ապրանքները: Մենք կը մերժենք խոնարհիլ բոլշեւիկեան բռնութեան առջեւ եւ կը դատապարտենք որ եւ է գործակցութիւն Մոսկուայի հետ»:

ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

*Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Վասպուրականցիները կը հրաւիրուին ընդհանուր անդամական ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ, 26 ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, 44, Rue de Trévise*ի *եւ 21, Rue Bleue*ի *անկիւնի սրճարանը, մէթրօ Քատէ: Օրակարգ՝ ծրագիր — կանոնագրի ընթերցում եւ վաւերացում, վարչութեան ընտրութիւն:*

Փարիզի եւ Փարիզեան շրջանի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան

Աժամեայ վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Քասնթա գիւղացի (Բաբերդ) Համբարձում (Մերկիլլոս) Նէրզէթեան, որ 1931ին կը գտնուէր Ալճէր: Իր հասցէն հաղորդել Սեդրաք Նէրզէթեանի, Str. Oltenie No. 16, Constanza, Roumanie.

— Ցակոբ եւ Դաւիթ Դաւիթեաններ (Պուէնոս Այրէս) կը փնտռեն իրենց եղբօր կինը՝ Տիկին Արշալոյս Դաւիթեան եւ զաւակը Հայկ Դաւիթեան: 1923ին կը գտնուէին Փարիզ: Իրենց հասցէն իմացնել՝ Tavitian, Catamarce 2190, Buenos Aires. Argentine.

— Սամսոնցի Հայկանուշ Տէմիրճեան կը փնտռէ իր հօրաքրոջ զաւակները՝ Գէորգ, Գրիգոր եւ Գոհար Մասսաեան: Կը կարծուի թէ այժմ կը բնակին Լիոն: Իմացնել Հայկանուշ Տէմիրճեանի, Str. Tador Vladimirescou 35, Constanza, Roumanie.

— Այրի Տիկին Կիւլեանէ Իսրայէլեան կը փնտռէ իր զաւակը, Կարպիս կամ Կարապետ Իսրայէլեան, բնիկ Գոնիացի, 41 տարեկան, ամուսնացած Պոլիս, կնոջ անունը Աղաւնի, երկու զաւակ ունէր Պոլսոյ մէջ, Եդուարդ եւ Սիրվարդ, Պոլսոյ մէջ Սիրքէճիի կայարանի պաշտօնեայ, այժմ Փարիզ, սաւառնակի ընկերութեան մը մօտ աշխատաւոր, հօրը անունը Յովհաննէս, որ կօշկակար է եւ նուագածու: Կարապետ զաւակս ունի մեծ եղբայր մը Սարգիս, որ Պոլիս կը գտնուի, մեծ քոյր մը, Աննա, որ Մարսիլիոյ մէջ մեռաւ, փոքր քոյր մը, Թագուհի, կրտսեր քոյր մըն ալ Արուսեակ (հօրմէ խորթ), այժմ Սուրիա:

Տեղեկացնել մօրը, այս հասցէով.— Georges Alébi, cuisinier du Muchté char, Déraa (Syrie).

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէաթրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense Issy - les - Moulineaux, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԵՐԹԵԽԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ — JEUDI 25 Avril 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2788

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՑ»

Իրարու կը յաջորդեն կոչերը, Փարիզէն թէ գաւառէն: Բոլորը, բոլորն ալ անձկութեան կանչեր՝ օրուան տագնապին առթիւ:

Ամէնէն առաջ Հայր. Միութիւններն են որ իրենց հայրենակիցներուն պարտաճանաչութեան կը դիմեն, պարզելով կացութիւնը բազմաթիւ թշուառներու:

Երէկ հրատարակեր էինք Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կոչը, ուղղուած՝ Մարսէյլէն: Վաղը պիտի կարդաք ուրիշ մը՝ Տարօն–Տուրուբերանի Փարիզի մասնաճիւղէն: Եւ ուրիշներ ալ, որ արդէն հրատարակուած են կամ պիտի հասնին:

Այս շարքին մէջ, կարելի չէ առանց խանդաղատանքի յիշել Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու եւ Հայ Արիներու կոչը, «Պատառ մը հաց», որ հրատարակուեցաւ չորեք օր, 20 ապրիլ:

Ի՛նչքան սրտայոյզ էր այդ յայտարարութիւնը, թէ ոգիով եւ թէ բովանդակութեամբ:

— «Սկաուտ մը ամէն օր բարիք մը գործելու պարտաւոր է: Եւ տնտեսական տագնապին ու անգործութեան ընթացքին, անօթիներու պատառ մը հաց ճարելը բարիքներու ամենամեծը կրնայ համարուիլ»:

Իրենց կոչին մէջ, այս արի տղաքը պարզ ըսած են հրաւիրել բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որպէսզի ձեռք ձեռքի տան, գլուխ հանելու համար այս անմիջական աշխատանքը: «Մենք սկաուտներս կը սպասաւորենք առանց ձայնի իրաւունքի»:

Ուրեմն, ամէն բանէ առաջ միութիւն եւ գործակցութիւն: «Մեր ճիգերը միացնելով է որ պիտի կրնանք գործնապէս կռուիլ անօթութեան դէմ»:

Երբ երիտասարդներ եւ պատանիներ են որ ձայն կուտան, աններելի է որ եւ է նախապաշարում, վարանում կամ դասալքութիւն:

Մանաւանդ որ, չափազանց պերճախօս է եւ բացորոշ՝ ազդանշանը,— «ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՑ»:

Ո՞ր կազմակերպութիւնը, ո՞ր քաղաքային ինքն իրեն թոյլ պիտի տար կծկուիլ իր պատեանին մէջ, դուռը փակել եւ չլսելու զարնել օրուան կանչը,— Պատառ մը հաց ...

Սկսելով 1895էն, ամբողջ բազմութիւններ պահած ենք, Թուրքիայէն մինչեւ Կովկաս, պատառ մը հացով եւ «պուտ մը կաթ»ով:

Եւ այդ՝ այնպիսի օրերու երբ արիւնը կը հոսէր հայրենի աշխարհին մէջ, եւ մարդիկ — անհամար բազմութիւններ — սահմանէ սահման կը փախչէին սարսափահար, իրենց ետին ձգելով տուն-տեղ, ամէն ինչ:

Զլհատեցանք, անպատուութիւն սեպեցինք որ եւ է ընկրկում կամ խուսափում՝ այդ օրերուն:

Այսօ՞ր է որ անճրկելու մեղքը պիտի գործենք, երբ թշուառութիւնը քամնելի դալարումներով կը սողոսկի անշուք պանդոկներու սանդուղներէն վեր, խրճիթներու եւ խշեակներու մէջ, թիթեղի, տախտակի եւ քուրջի խառնակոյտերու վերեւ: Առանց «եաթաղան»ի մղձաւանջին, բայց նոյնքան ահաւոր եւ անդիմադրելի,— անօթութի՛ւն:

Այս անգամ ալ մեղքը մերը չէ, եւ չպիտի ուզէինք յիշել դասական բացատրութիւնը,— «անէ՛ծք դուշմանին»:

Բայց, օրակարգը մեղքերու, պատասխանատուութեանց ճշդում չէ, այլ — պատառ մը հաց: Հող մը՝ որուն ծանրութեան առջեւ ինքնին կը հալի որ եւ է պատրուակ:

Կոչը Մարսէյլէն ըլլայ թէ Փարիզի Ազգատախնամէն, Ազգ. Վարչութենէ մը թէ Հայր. Միութենէ մը, պէտք է հաւասարապէս խօսի բոլորի սրտին:

Ազգային արժանապատուութիւնն իսկ այդ կը թելադրէ, ո՛ւր որ ալ գտնուինք, ինչ կացութիւն ալ ունենանք:

Շատէն – շատ, քիչէն քիչ,— բայց, ոչ մէկ բացատութիւն կամ նահանջ:

Ունեցողը պիտի օգնէ չունեցողին: Իսկ ունեցողը միայն ան չէ որ կրնայ ձեռքը գրպանը տանիլ, առաջին առթիւ, այլ եւ ան որ կը վայելէ նոր ժամանակներու թանկագին օրհնութիւնը,— Աշխատա՛նք:

Վասնզի, անոնք որ պատառ մը հացի կարօտը կը քաշեն այսօր, մեծ մասամբ ունին միայն մէկ «յանցանք»,— Գործազրկութիւն:

×

Կանգ առնելով մասնաւորապէս Հայր. Միութեանց կոչերուն վրայ, կ'ուզէինք լրջութեան կոչ մը ուղղել, մեր կարգին:

Հայրենակիցներ կորուսեալ եւ աւերեալ նահանգներու, հաւատացէք ինչ դաւանանքի որ կ'ուզէք, հետեւեցէք ձեր նախասիրած ճամբուն եւ գործունէութեան:

Բայց, երբ ձեր դիմացը, ձեր բոլորտիքը, ձեր գլխուն վերեւ կը յածի դժնէ ուրուականը համատարած թշուառութեան, նոյնիսկ անօթութեան,— կարճ կապեցէք սնամէջ վէճերն ու բանդիտութեան մարզանքները:

Կոչուիք Վերաշինաց թէ Հարազատ Հայրենակցական, բոլորիդ պարտքն է զանազանել կարելին եւ ցանկալին, անմիջականն ու յետաձգելին,— եւ հա՛ց, պատառ մը հաց ճարել միաձայն եւ միակամ:

Բարի՛ են բոլոր բաղձանքներն ու մտադրութիւնները,— ներդաշն, նոր աւան, գիւղ կամ թաղ: Բայց, ամէն բան իր կարգին:

Եւ, ամէն բանէ առաջ, ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՑ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ՓՈԽԵՑ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ «ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ»

«Նիւ Եորք Թայմզ» կը գրէ (9 ապրիլ).— Երկու հոգի, որոնք պիտի մահանային ելեկտրական աթոռին վրայ, հինգշաբթի օր (11 ապրիլ), Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութեան համար, փրկուեցան այսօր, նահանգապետ Լեհմանի կողմէ, նկատի առնելով «չափազանց արտասովոր պարագաներ»: Կառավարիչը ցկեանս բանտարկութեան փոխեց մահավճիռը:

Այդ երկուքը, Մատթէոս Լէյլէկեան եւ Նշան Սարգիսեան, 72 ժամ հեռու կը գտնուէին Սինկ Սինկի մահախուցէն, երբ բանտապահ Լօըս հրաման ստացաւ զանոնք հանել մահուան տունէն եւ ուրիշ խուց մը փոխադրել: Նահանգապետը դիտել տուաւ թէ Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի հետ դատուած ուրիշ եօթը հոգի ամբաստանուած էին առաջին աստիճանի սպանութեան համար, բայց դատապարտուեցան միայն մարդասպանութեամբ: Յետոյ յայտարարեց թէ դատախազութեան տեսակէտով, բոլոր ամբաստանեալները մասնակցած էին կանխորոշ ծրագրի մը կամ դաւադրութեան մը, սպաննելու համար արքեպիսկոպոսը: Եւ աւելցուց.

— «ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ ԳՈՐԾԻՆ ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԱՆՍՈՎՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ, ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾԵՄ ՑԿԵԱՆՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ»:

Թերթը յետոյ կը պատմէ սպանութեան պարագաները, յիշեցնելով թէ բոլոր ամբաստանեալները «անդամ էին Դաշնակի, հայկական ընկերութիւն մը որ հակառակ է Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան»:

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ՅՈՅՍ ԿԱՅ ՈՐ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՇԱԲԹՈՒ

Զանազան գլոյներ շրջած ըլլալով Ֆրանքօ-խորհրդային բանակցութեանց մասին, հետեւեալ կիսապաշտօնական զեկոյցը հրատարակուեցաւ երէկ.—

Փարիզի եւ Մոսկուայի բանակցութիւնները Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքի մը մասին՝ շարունակուեցան դիւանագիտական ճամբով, Զատկական տօներուն: Կը նշանակէ թէ այն բոլոր յոռետես լուրերը որ շրջեցան վերջին օրերս, որ եւ է լուրջ հիմ չունին: Եթէ, ինչպէս անկեղծօրէն կը յուսան Փարիզի մէջ, բանակցութիւնները ելքի մը յանգին, դաշնագիրը կրնայ նշանագրուիլ (փառաֆէ) այսօրուընէ մինչեւ յառաջիկայ շաբթուան վերջը, Պ. Փիէռ Լավալի եւ խորհրդային դեսպան Պ. Փոթէմքինի կողմէ, եւ ստորագրուիլ՝ արտաքին նախարարին Մոսկուա ճամբորդութեան առեն, որ տեղի պիտի ունենայ մօտերս:

Ինչպէս կը յիշուի, բանակցութեանց գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ՝ Մոսկուա կը պահանջէ անմիջապէս գործադրելի համարել դաշնագրին փոխադարձ օգնութեան պայմանը, իսկ Ֆրանսա կը նախընտրէ խնդիրը նախապէս քննութեան ենթարկել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի թերթերը կը գրեն.— Օտար Լեգէոնականները, որոնք բացառիկ ծառայութիւններ մատուցած են այս երկրին, թէ ֆրանսական ճակատին վրայ եւ թէ ծովերէն անդին, մինչեւ հիմա սովորական օտարականներ կը համարուէին, բնակութեան եւ աշխատանքի վերաբերեալ օրէնքներով եւ հրամանագիրներով: Անարդարութիւն մըն էր այս, որու մասին զանազան առիթներով դիմումներ կատարած է Իրերօգնութեան Կեդրոններու Ընկերութիւնը: Իբրեւ հետեւանք այդ ձեռնարկներուն, երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացուի օրինագիծ մը, որ աւելի արդար կարգ ու սարք մը կը հաստատէ ի նպաստ այդ լեգէոնականներուն: Արդէն իսկ ձեռք բերուած են կարգ մը զոհացումներ: Մարտ 23 թուակիր նամակով մը, աշխատանքի նախարարը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կարգի օտարները իրաւունք ունին — բացի մասնաւոր պատճառներէ — ի պաշտօնէ նորոգում ստանալու իրենց աշխատաւորի անձնագրին: Գալով այն գործազուրկներուն որոնց նպաստը դադրած է փոխադարձ պայմանագրի չգոյութեան պատճառով, աշխատանքի նախարարը իր մարտ 29 թուակիր նամակով կը ծանուցանէ թէ Պուշ-տիւ-Ռոնի նահանգապետին ուշադրութիւնը հրաւիրած է այս նախկին լեգէոնականներու կացութեան վրայ եւ խնդրած է որ Մարսէյլի քաղաքապետը նորէն քննութեան ենթարկել տայ այս խնդիրը:

Հարցը կը վերաբերի այն նախկին լեգէոնականներուն որոնք չեն կրնար իրենց երկիրը վերադառնալ, որովհետեւ կորսնցուցած են իրենց հպատակութիւնը, օտար լեգէոնի մէջ մտած կամ երկրէն հեռացած ըլլալով առանց արտօնութեան:

Կարմիրներու կեդր. Կոմիտէին նշանախօսները

ՑՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, Գ. Միջազգայինը (Կոմինթերն) երկար կոչ մը հրատարակած է, Մայիս 1ի առթիւ, մէջտեղ դնելով այն նշանախօսքերը որոնց պիտի հետեւին կուսակցութեան բոլոր հաւատացեալները: Յայտարարութիւնը անգամ մը եւս շեշտելով Խ. Միութեան խաղաղասիրական կամքը, կը ձաղկէ ֆաշականութիւնը եւ յատկապէս կ'ողջունէ Գերմանիոյ բանուորական դասը: Իր ողջոյնը կ'ուղղէ նաեւ Չինաստանի բոլոր աշխատաւորներուն: Բաղդատելով 1934ի կոչին հետ, այս տարուանը այնքան յարձակողական չէ: Նշանախօսքերը 52 հատ են, որոնց ինը կը վերաբերին միջազգային քաղաքականութեան: Կը խօսուի նաեւ կարմիր բանակի, ազգային տնտեսութեան, գիւղացիական հարցի եւ «ընդդիմադիր բեկորներու» մասին: Յատկապէս կը յանձնարարուի արթնութեամբ հետապնդել «ներքին թշնամին» եւ անհաշտ պայքար մղել Թրոցքիի եւ Զինովիեւի հակայեղափոխական մնացորդներուն դէմ: Ամփոփելով 52 նշանախօսքերը, կարելի է եզրակացնել թէ այս տարուան կոչը կը ձգտի մեղմացում յառաջ բերել միտքերու մէջ եւ ուժ տալ ազգային պաշտպանութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

1,200,000

— o —

Լուր ունէի՞ք,— էջմիածնի հանգանակութիւնը հասեր է 1,200,000 ֆրանքի:

Պոլսոյ «Ազդարար»ն է որ կ'աւետէ, Փարիզի յանձնաժողովին կազմութեան առթիւ (7 ապրիլ).

— «Արդէն իսկ 1,200,000 ֆրանք հանգանակուած է եւ յոյս կայ երկու միլիոնի բարձրացնելու հանգանակութիւնը»:

Կը նշանակէ թէ մենք Փարիզ նստած, ոչ իսկ մեր քաղաքի անցուդարձէն լուր ունինք:

Զարմանալի է որ Կաթող. նուիրակը վերջացած չի նկատեր իր պաշտօնին կէսը:

Չէ՞ որ իր ուզածն ալ 120,000 տոլար էր:

Ահա 1,200,000 Փարիզէն, մինչեւ երկու միլիոնի բարձրանալու հաւանականութեամբ: Առնուազն 100,000 ֆրանք ալ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ հանգանակութիւնը հաշուելով, էջմիածնի վերաշինութիւնը ապահովուած չըլլա՞ր:

Կատակը մէկդի, ինչպէս բարձր քաղաքականութեան առեն, նոյնիսկ բանկալի հաշիւներուն մէջ, մենք բոլորովին գաղափար չունինք թուանշաններու իմաստութեան մասին:

Անշուշտ յանցաւորը «Ազդարար»ը չէ, այլ տեղեկատու մը, որ «ազգային լուր» ծախեր է:

Եթէ այդ մարդը «պէխսպէր» տիրացու մը չըլլար, անշուշտ պիտի գիտնար թէ կարելի չէ 1,200,000 ֆր. հանգանակել մէկ ամսուան միջոցին, այն ալ էջմիածնի վերաշինութեան համար, երբ օրուան երեւելիները ոչ իսկ 200,000 ֆրանքի կրցան հասցնել ներգաղթի եւ բնակարանի հանգանակութիւնը, երկու տարուան ընթացքին:

Մեր գիտցածը այն է որ, չքեղաշուք յանձնաժողով մը կազմուած է, պաշտօնները ալ բաժնուած են, եւ շարք մը երեւելիներ հազարական կամ երկու հազարական, մէկ – երկու հոգի ալ 5000 կամ 10,000նոց խոստացած են, բայց, վերջնական արդիւնքէն՝ ոչ իսկ յանձնաժողովին անդամները լուր ունին:

Այդ արդիւնքի մասին կրնաք սքանչելի գաղափար մը կազմել, կարդալով հետեւեալ նամը, որ արտասանուած է Փարիզի Տիկնանց Միութեան ընդունելութեան առթիւ, 1935 մարտ 26ին, ի ներկայութեան Գարեգին արք.ի: Ճառախօսն է Տիկին մը, ականաւոր եւ ականակուռ.

— «Այնպէս որ, Սրբազան հայր, եթէ կարելի չըլլայ դրամական ամբողջ գումարը հայթայթել, հայ հաւատացեալներու խումբեր, ձեր քարոզներէն ոգեւորուած, թերեւս ճանապարհը բռնեն դէպի էջմիածին, մէյմէկ քար դրկած կամ շալկած, մինչեւ նաւահանգիստները, ինչպէս նման հին դարերու պատկերին, մինչեւ լրացումը նորոգման մեր աւանդական եւ նուիրական մայր տաճարին»:

Եթէ 1,200,000 ֆրանքին քառորդն իսկ ճարելու յոյս ունենային, Փարիզի մէջ, կը կարծէ՞ք թէ էջմիածնի համար քար գրկելու կամ շալկելու քարոզ պիտի կարդային «Տիկնայք փափկասունք» Փարիզ քաղաքի:

Այդ «քար»երը իրենց գիրկը չե՞ն արդէն: ...

ՎԱՀԷ

Կաթող. Նուիրակը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 24 ապրիլ (Յառաջ).— Կաթ. Նուիրակը Մարսէյլ կը գտնուի մէկ շաբթէ ի վեր: Դիմաւորելու համար կայարան գացած էին Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր կազմով, երեսփ. ժողովը, քահանայից դասը եւն.: Նուիրակը առաջնորդուեցաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ նախապէս վարձուած հիւրանոցը, Օթէլ Ժընեւ:

⁂ Անցեալ շաբաթ, քաղաքի շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը սարքած էր խորհրդակցական ժողով մը, ի ներկայութեան կաթող. նուիրակին: Կը մասնակցէին նաեւ արուարձաններու թաղական խորհուրդները, եւ զանազան մշակութային եւ հայրենակցական միութիւններ: Ազգ. վարչութեան կողմէ, Պ. Հիւսեան կարդաց ընդարձակ զեկուցում մը, զպրոցներու, աշակերտութեան, թաղային, կրօնական, դատաստանական, ուսումնական գործերու մասին: Զեկուցումէն վերջ կաթ. նուիրակը, կարգ մը դիտողութիւններ ընելով, յայտարարեց.

— «Շատ մօտ խօսեցաք սրտիս, բարեկացական պիտի ըլլամ ձեզի հանդէպ»:

⁂ Զատկի կիրակին, յետ կրօնական արարողութեանց, կաթ. նուիրակը, Փրատոյի եկեղեցիի շրջափակին մէջ, շքանշանով մը պատուեց հիմնադիրը, Պ. Վ. Խօրասանճեան:

⁂ Գարեգին արք. երկուշաբթի օր Պրէպան Մարսէյլի սրահին մէջ, կատարեց իր առաջին դասախօսութիւնը, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան:

ՏԱՍԸ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՕՐԷՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Տեղական թերթերը հրատարակեցին Պուշ-տիւ-Ռոնի նահանգապետին մէկ հրամանագիրը, որով կը հաղորդուի առ ի գիտութիւն բոլոր գործատէրերուն թէ օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն, մէկ փրանքէն մինչեւ հինգ փրանք տուգանքի պիտի դատապարտուին, երբ անսաստեն 1932ի 10 առ հարիւրի օրէնքին տրամադրութեանց:

ՇԱՐԺԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուած են հիւսիսային Իրանի եւ մասնաւորապէս Մազանտարանի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն 483 գիւղեր քանդուած են Սարի շրջանին մէջ, ուր մասնաւորապէս ուժգին էին ցնցումները: Նիւթական կորուստներն ալ շատ ծանր են: Թեհրանի Առողջապահական տնօրէնը աղէտեալ վայրերը գնաց: Մասնաւոր յանձնախումբեր կազմուեցան, օգնութեան հասնելու համար: Հեռագրական հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով, դժուար է ճշդել կորուստներու բուն թիւը եւ վնասներու քանակը: Շարժը զգացուած է նաեւ Լուրիստանի մէջ:

⁂ Մազանտարանի նահանգը, որուն մայրաքաղաքն է Սարի, հողի երկար շերտ մըն է Կասպից ծովուն (հիւսիս) եւ Էլպուրզի բարձր լեռնաշղթային միջեւ (հարաւ): Տարածութիւնն է 27.000 քառ. քիլոմեթր, իր 300,000 բնակչութեամբ: Հիւսիսէն սահմանակից է Ղալուխին:

Շարժը մասնաւորապէս աւերած է երեք քաղաքներ, ուր բազմաթիւ տուներ փլած են: Վիրաւորները եւ մեռեալները դուրս հանուած են, ճեղքուած պատեր փլան, աւերակներուն տակ թաղելով ազատարարները: Հեռագրի մը համաձայն, արդէն իսկ 600 դիակներ հանուած են, իսկ վիրաւորներուն թիւը հազարներով կը հաշուեն:

ԱՆԳԼ. ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին, կ'ըսեն Լոնտոնի թերթերը: Հաւանական է որ վարչապետութիւնը ստանձնէ Պօլտուին, եւ նախարարական պաշտօն մը յանձնուի Լոյտ Ճորճի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

Թուրքիոյ ճարտարարուեստականացումը կարելի է բաժնել երկու շրջաններու։ Առաջին շրջանին՝ ճարտարարուեստի շարժումը կը բաղկանայ բացառապէս անհատական ձեռնարկներէ, որոնք կը վայելեն պետութեան վերին պաշտպանութիւնը։

Ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը, անոր ընծայած կարգ մը առանձնաշնորհումները, ինչպէս նաեւ այն պարագան որ ճարտարարուեստը գերծ կը մնայ տուրքերէ, կը ձգտին ստեղծել պայմաններ որոնք նպաստեն երկրին ճարտարարուեստին բարգաւաճման։

1923ին, 342 էր թիւը այն ճարտարարուեստական հաստատութեանց, որոնք կ'օգտուէին քաջալերման օրէնքէն։ Այդ թուականէն յետոյ, նորերուն թիւը բարձրացաւ 1473ի։ Այս հաստատութիւնները 1932ին կը բաժնուէին հետեւեալ ճիւղերուն.—

1. Երկրագործական ճարտ.		650
2. Հիւսուածեղէնի	»	350
3. Ատաղձի	»	134
4. Մետաղային	»	85
5. Քիմիական	»	75
6. Զանազան	»	88
7. Թուղթի եւ խաւաքարտի	»	42
8. Շէնքի	»	32
9. Հանածոյի	»	17

1933ին թէեւ այս թիւը իջած էր 1397ի, բայց 12 առ հարիւր բարձրացած էր անոնց ճարտարարուեստական մեքենաներուն եւ գործիքներուն արժէքը։ Միանգամայն, 55 միլիոն ոսկիէն 64 միլիոն ոսկիի բարձրացած էր այդ ճարտարարուեստին տրամադրուած դրամագլուխը։ Այդ գումարը զանազան ճիւղերու բաշխուած է հետեւեալ կերպով.—

	ՈՍԿԻ
1. Հողագործականին՝	22.000.000
2. Հիւսուածեղէնին	8.500.000
3. Ատաղձեղէնին	5.500.000
4. Մետաղեղէնին	1.700.000
5. Քիմիականին	2.800.000
6. Զանազաններու	8.000.000
7. Թուղթի	2.000.000
8. Շէնքի	2.500.000
9. Հանածոյի	10.000.000
Գումար՝	**64.000.000**

Ճարտարարուեստի այս ճիւղերուն տարեկան արտադրութեանց արժէքը հետեւեալն է.—

1. Երկրագործականէ	91.000.000
2. Հիւսուածեղէնէ	21.000.000
3. Ատաղձեղէնէ	5.500.000
4. Մետաղեղէնէ	3.500.000
5. Քիմիականէ	5.000.000
6. Զանազան	11.000.000
7. Թուղթ	2.300.000
8. Շէնք	3.200.000
9. Հանածոյ	11.000.000

Հակառակ այն զարգացումին որ, պատերազմէն ասդին, տեղի ունեցան ազգային ճարտարարուեստին մէջ, երկիրը զուրկ մնաց, սակայն, համապատասխան ճարտարարուեստական կազմածներէն։ Ասոր պատճառն էր անհատական դրամագլուխներու անբաւարարութիւնը։ Որով, պետութիւնը ստիպուեցաւ աւելի մօտէն զբաղիլ երկրին ճարտարարուեստական գործունէութեամբ։

Ահա այդ նպատակին թելադրուած 1933էն ի վեր պետութիւնը ուղղակի միջամտեց երկրին ճարտարարուեստին եւ առանձնեց կազմակերպումը արտադրութեան եւ սպառման գլխաւոր ապրանքներու ճարտարարուեստին՝ լաւ ըմբռնուած ծրագրի մը համաձայն։

Այս կերպով է որ սկսաւ երկրորդ շրջանը։ Առաջինին՝ պետութիւնը լոկ դիտող մը մնացած էր, ազատ թողլով անհատական ձեռնարկները։ Իսկ Բ. շրջանին, ան, շարունակելով անհատական ձեռնարկները պաշտպանել, միանգամայն հիմնեց պետական դրամագլուխով մեծ հաստատութիւններ։

Ու ծնունդ առաւ ճարտարարուեստի հնգամեայ ծրագիրը, որ եւ կը գործադրուի ներկայիս։ Այս գետնին վրայ որդեգրուած քաղաքականութիւնը կարելի է հետեւեալ ձեւով արտայայտել.—

Ճարտարարուեստականօրէն երկիրը դնել անկախ վիճակի մը մէջ եւ ստեղծել տնտեսական միութիւն մը։ Բայց, որովհետեւ այսօր դեռ գոյութիւն չունին այն միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլար գործադրել տնտեսական այդ բարեփոխումը, պետութիւնը հարկադրուած է դիմել անմիջական միջոցներու, որոնք անհրաժեշտ են երկրին տնտեսական զարգացման տեսակէտէն։

Առաջինը այն պատճառներէն որոնք պետութիւնը կը մղեն անյապաղ գործի սկսելու՝ տրվիզի նուազումն է, որ իր կարգին, արդիւնքն է մեր արտածումներու նուազման։ Իսկ երկրորդն է՝ Թուրք գիւղացիին եւ գործաւորին համար հասոյթի աղբիւրներ գտնելու անհրաժեշտութիւնը։

Պետութիւնը, գործադրելու համար իր հնգամեակը, նկատի առաւ, նախ, այն ճարտարարուեստները, որոնց նախանիւթերը արդէն իսկ գոյութիւն ունին երկրին մէջ. այսպէս՝

1. Հիւսուածեղէն (բամպակ, կանեփ, բուրդ)։
2. Մետաղեղէն (երկաթ, սօմի քօք, ածուխ, պղինձ, ծծումբ)։
3. Թուղթ եւ սէլիւլօզ (թուղթ, խաւաքարտ, արուեստական մետաքս)։
4. Ցախճապակի (շիշ, ապակի)։
5. Քիմիական (ծծմբային թթու, սիւփէրֆօսֆաթ)։

Շաքարեղէնի վերաբերեալ ճարտարարուեստները կը բաւեն երկրին ներկայ պահանջներուն, այդ պատճառաւ ալ ծրագրին մաս չեն կազմեր։ Այս ծրագրին իրականացման պիտի յատկացուի 44 միլիոն ոսկի։

Ճարտարագործական հնգամեակի ծրագրի գործադրութիւնը ստանձնած է Սիւմէր Պանքը։ Իսկ Իշ պանքասըն՝ սօմի քօքի, շիշերու, ապակիի եւ ծծումբի նախաձեռնութիւնները։ Այս երեք գործարաններու հիմնարկէքները արդէն իսկ տեղի ունեցած են եւ շինութիւնները սկսած։ Սիւմէր պանքի դրամագլուխը, որ 20 միլիոն էր, 60 միլիոնի բարձրացած է։

Սիւմէր պանքը այս ծրագրին գործադրութեան սկսաւ կազմակերպելով բամպակի եւ բուրդի ճարտարարուեստը։ Կեսարիոյ ճերմակեղէնի գործարանը Թուրքիոյ մէջ առաջինն է այն գործարաններուն, որոնք հիմնուած են հնգամեայ ծրագրին համաձայն։ Երկրորդ գործարանը հիմնուեցաւ Էրէյլիի մէջ՝ բամպակեղէնի համար։ Երրորդը պիտի հիմնուի Նազիլլիի մէջ՝ յառաջիկայ տարի։ Ու չորրորդ մը պիտի յաջորդէ անոր։

Այս չորս գործարաններն ալ պիտի պատրաստեն ճերմակեղէններ զանազան հաստութեամբ։ Երբ անոնց վրայ աւելցնենք նաեւ Պաքըրքէօյի գործարանը, որ նախապէս գոյութիւն ունէր, ու եթէ հինգ գործարաններն ալ միանարար սկսին աշխատիլ, Թուրքիոյ ճերմակեղէնի պահանջին 80 առ հարիւրը ապահովուած կ'ըլլայ։

Կեսարիոյ ճերմակեղէնի գործարանը եւ Իզմիթի թուղթի գործարանը ներկայ տարուան ընթացքին արտադրութեան պիտի սկսին։ Կեսարիոյ գործարանը շատ հաւանօրէն օգոստոսին սկսի գործել։ Ան ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ եւ ամբողջ Արեւելեան Եւրոպայի ամէնէն ընդարձակ եւ ամէնէն արդիական հաստատութիւններէն մին պիտի ըլլայ։ Պիտի ունենայ 33 հազար իլիկ, 1100 հատ ինքնաշխատ թէզկեահներ, ու տարեկան պիտի պատրաստէ 33 միլիոն մեդր ճերմակեղէն։ Պիտի սպառէ չուրջ հինգ ու կէս միլիոն քիլօ բամպակ։

Իսկ Իզմիթի գործարանը պիտի ապահովէ, նախ, երկրին թուղթի պէտքին կէսը միայն։ Եւ, այս կերպով, պիտի խնայուի կէսը այն տրվիզին, որ արտասահման կը ղրկուի թուղթի համար։

Արդէն պատրաստ են այն ծրագիրները որ կը վերաբերին Նազիլլիի մէջ չորրորդ գործարանի մը հիմնումին։ Կառուցումը մօտ ատենէն կը սկսի։ Ան 25.000 իլիկ պիտի ունենայ եւ պիտի արտադրէ 17 միլիոն մեդր։ Պիտի սպառէ 3.200.000 քիլօ բամպակ։ Էրէյլիի գործարանը պիտի աշխատի 15 հազար իլիկով եւ պիտի արտադրէ 7 միլիոն մեդր՝ սպառելով 2 միլիոն բամպակ։ Ասոնց արտադրութիւնը պիտի ըլլայ աւելի նուրբ տեսակի։ Հնգամեայ ծրագիրը հաւանաբար աւարտի երեք տարուան ընթացքին, համաձայն Թրքական տեղեկագրի մը։

Ինչ կը վերաբերի բրդեղէններու, Թուրքիա, ի վիճակի չըլլալով մերինոսի նուրբ թելեր պատրաստելու, իր գործարաններուն ունեցած պէտքը կը հայթայթէ դուրսէն։ Անոնց ներածումը տարուէ տարի կ'աւելնայ։ Մերինոսի բրդեղէններու գործարանը պիտի սկսի գործել, Պրուսայի մէջ, այս տարուան վերջերը։ Այդ գործարանին շինութեան պիտի սկսուի մօտերս։ Զայն պիտի կառուցանէ Իշ պանքասըն։ Իսկ յառաջիկայ տարի Կէմլէքի մէջ պիտի ձեռնարկուի արուեստական մետաքս պատրաստող գործարան մը։ Եւ սակայն, 1935ի ընթացքին, Իշ պանքասըն իր գործունէութիւնը պիտի կեդրոնացնէ մետաղեղէններու վրայ։ Այս խնդիրը առաջնակարգ նշանակութիւն ունի, ոչ միայն Թուրքիոյ տնտեսութեան, այլ մանաւանդ ազգային պաշտպանութեան տեսակէտէն։ Մետաղագործական ճարտարարուեստին կազմակերպումը հիմը պիտի կազմէ երկրին տնտեսական անկախութեան եւ, այս կերպով, երկրին պիտի ապահովէ տրվիզի մեծ խնայողութիւն մը։

Ցախճապակիի ճարտարարուեստը, որ 1935ին գործի պիտի ձեռնարկէ, 1936ին արդէն իսկ ապահոված պիտի ըլլայ երկրին պէտքերը։ Քէչիպուրլուի երկաթեղէնի, Սպարթայի վարդի իւղի, Իզմիթի թուղթի, շիշերու եւ սօմի քօքի գործարանները ամբողջովին աւարտած պիտի ըլլան 1935ին։ Այնպէս որ, 1936ին անոնք լծուած պիտի ըլլան ամբողջական աշխատանքի։ Իսկ քիմիական, երկաթեղէնի, սէլիւլօզի գործարաններուն մեծ մասը պիտի աւարտին 1936ին։

Մօտալուտ յիշել թէ այս տեղեկութիւնները կը քաղեմ Թրքական հրատարակութենէ մը։

Վ. Ի.

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Համեստ է թելադրութիւնս եւ գործադրութիւնը խիստ կարեւոր՝ Հայը օտարին ճանչցնելու համար։

Քաշուած Իզէռ նահանգի մէկ անշուք գիւղին մէջ, Les Aiguinards, կարդացի օրը օրին «Յառաջ»ի մէջ Ռըպաթէի ցնցարանութեան յարուցած աղմուկը եւ վրդովումները հայ հասարակութեան մէջ։

Ռըպաթէները յանցաւոր չեն երբ մեզ չեն ճանչնար եւ կ'արհամարհեն։ Ո՞վ կրնայ սիրել մէկը եւ արտայայտուիլ անոր մասին, երբ անծանօթ է իրեն։ Ջանացե՞ր ենք մեզ ծանօթացնել այն ժողովուրդներուն որոնց հետ ապրած ենք։

Ֆրանսացին բուն ժողովուրդը՝ որուն հետ բախտը մեզ նետեց օրն ի բուն աշխատելու գործարաններու ժխորին մէջ, մեզ չէր ճանչնար, չէր գիտեր հայ անունը։

1925ին երբ Ֆրանսա կուգայինք Սավուայի Լա Ռօշէթ գիւղը իբրեւ բանուորուհիներ, գիւղացիք երբ լսեր են թէ Հայեր կուգան իրենց գիւղը գիշերը չեն քնացեր, սպասելով անհամբեր այս «խափշիկ» հայ բանուորներուն, որոնք պիտի գային աշխատիլ իրենց կողքին օրն ի բուն։ Առաւօտուն դեռ արեւը չծագած երբ հասանք գիւղ, շատեր գաղտագողի մեզ կը դիտէին եւ «խափշիկ»ներու տեղ ճերմակ մորթով, իրենց նմանող բանուորներ տեսնելով զարմացած էին։ Երբ մտերմացանք տեղացիներուն հետ, մեզի այսպէս պատմեցին անոնք։

Առաջին անգամ կ'իմանային Հայ անունը, չէին ճանչնար Հայը եւ պարտաւոր ալ չէին մեզ ճանչնալու։

Բայց մենք ստիպուած ենք մենք մեզ ճանչցնելու։

Չպիտի առաջարկեմ դիւանագիտական միջոցներ, ոչ ալ ժողով, բանախօսութիւն սարքել եւ բամբ բամբ Հայը ծանօթացնել տեղացի ժողովուրդին։

Ես պիտի թելադրեմ աւելի պարզ միջոց մը, ժողովուրդին՝ հասարակութիւններուն մատչելի միջոց մը։

Մտածե՞ր ենք արդեօք ձայնասփիւռի մասին։ Ձայնասփիւռ միջոցաւ հայ երգը լսելի դարձնելու ժողովուրդներուն։

Ո՞վ չունի ներկայիս այնքան ընդհանրացած T.S.F.ի գործիք մը իր տունին մէջ։ Ամենապարզացածէն ամենաազնուական անգամ, քաղքցիէն մինչեւ գիւղացին օրուան աշխատանքը լրացնելէ վերջ, ձայնասփիւռով կ'անցընէ հանգիստի պահերը։

Դիւրին եւ հաճելի ժամանց, եւ որքա՜ն շինիչ։ Տանդ մէջ նստած կը ճամբորդես աշխարհի բոլոր քաղաքները, կը լսես զանազան ժողովուրդներու երգն ու նուագը, ականջ կու տաս տարբեր լեզուներու, կը հաղորդուիս ամէն մէկուն յոյզերուն եւ յոյսերուն, կ'ապրիս անոնց հետ պահ մը, կը ճանչնաս ամէնքը եւ կը սիրես շատ շատերը։

Այդ ժողովուրդներու կողքին, անոնց երգին ու նուագին ատրնթեր, ինչո՞ւ օր մը չկայ հայ երգն ու նուագը։ Չունի՞նք երգչախումբեր, անհատ երգիչներ, անհատ նուագողներ։

Ինչո՞ւ հայ երգչախումբ մը չի ներկայանար տեղական poste մը, մանաւանդ Փարիզի մէջ, խնամեալ յայտագրով մը։

Դժուա՞ր է իրագործել այսպիսի ձեռնարկ մը։

T.S.F.ի մէջ երգողները մեծ տաղանդներ չեն յաճախ, փրոֆէսօրներ չեն միշտ։ Շատեր պարզ սիրողներ են, կամ երգչախումբերը զանազան միութեանց, որոնք կուգան ժողովուրդին հրամցնելու քանի մը կտորներ։

Ո՛ր օտարն էր որ չպիտի հետաքրքրուէր մեզմով, ի լուր մեր հայրենի երգերուն, եւ չպիտի հարցնէր թէ ո՛վ է այս ժողովուրդը։

Ինչո՞ւ չենք դիմեր ամենահեշտ եւ ամենահաճելի միջոցներուն, մենք մեզ ծանօթացնելու համար տեղացիներուն։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎՐԴՈՎԻՉ ՊԱՏԿԵՐ

ՄԻԼԱՆ.— Թողուցինք որ անցնին ամիսները առանց ներկայացնելու մեր գաղութին գործունէութիւնը 1934ին։ Խոստովանինք որ դամբանական գրելու քաջութիւնը չունեցանք։ Այժմ պէտք է ընդունինք, սակայն, որ երբեմնի գործունեայ, կենդանի լեցուն Միլանի գաղութը մեռած է եւ անցեալի հաւաքական կեանքը դադրած է բոլորովին։ Կը մնան միայն յիշատակներ։

1934ին կը յիշենք միակ ժողով մը որուն նպատակն էր որոշել թէ ինչ նիւթական միջոցներ պէտք են, վերջապէս հաստատուն հաւաքատեղի մը ստեղծելու համար։ Այս ժողովին ընտրուեցաւ նաեւ մարմին մը, որ պիտի զբաղէր այս գործով եւ հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէր։ Ամիսները իրարու յաջորդեցին լուռ ու միօրինակ, 40—50 ընտանիքէ կազմուած գաղութը, որուն մէջ չեն պակսիր հարուստներ, չկրցաւ 4-5 լիրէթ տրամադրել այս շատ կարեւոր ու օգտակար գործը իրականացնելու համար։ Այսպէս այս ծրագիրն ալ որուն վրայ այնքան յոյսեր դրուած էին, ջուր ինկաւ։

Ազգային մարմինը, որ գոնէ տարին անգամ մը բարի սովորութիւնը ունէր ընդհանուր ժողովի հրաւիրելու գաղութը, այս տարի այդ պարտականութենն ալ մոռացութեան տուաւ։ Կեանքի, շարժումի համեստ նշաններ կուտայ միայն Ուս. Միութիւնը, որուն անդամներուն օգտակար ըլլալու փափաքը, գործելու կամքը չի պակսիր։ Անարդար պիտի ըլլար սակայն այս երիտասարդներէն անկարելին սպասել։ Այս Միութիւնն ալ ունի իր ներքին ցաւերն ու վէրքերը։ Ուսանողութեան մէկ մասը կ'ապրի կղզիացած եւ միութեան մաս չի կազմեր։ Երիտասարդներն ալ մեծերէն ընդօրինակելով, երբ չեն յաջողիր իրենց տեսակէտը պարտադրելու ուրիշներուն, կը թողուն կը հեռանան, կը մոռնան իրենց նպատակը, կը մոռնան ամէն բան։ Այսպէս է որ միութիւնները կը ծնին ու կը մեռնին սունկի պէս։

Ուսանողական Միութիւնը մէկ ամիս առաջ, սարքած էր բանախօսութիւն մը, եւ խօսելու հրաւիրած էր ամէնէն սիրուած Պ. Փիլոյեանը։ Սրահը քաղաքին կեդրոնը, ձրիաբար տրամադրած էր Gufը (Իտալացի ուսանողներու հսկայ միութիւնը)։ Բանախօսութեան ներկայ եղան հազիւ 25 հոգի։ Շատերը նախընտրած էին իրենց կիրակնօրեայ սովորական զբաղումները. բացակայ էին նոյն իսկ ուսանողներու մեծ մասը։ Պ. Փիլոյեան իր հայրական անուշ շեշտով խօսեցաւ անցեալի մասին եւ յիշեց պատմական դէմքեր ու դէպքեր։ Բացակաները եթէ նոյն իսկ չէին հետաքրքրուիր նիւթով, գոնէ յարգանքի համար պէտք էին ընել այդ փոքրիկ զոհողութիւնը եւ ներկայ ըլլալ հաւաքոյթին։ Բանախօսը առանց որ եւ է անձնական ակնկալութեան՝ իր ժամանակը տրամադրած ու պատրաստած էր այդ բանախօսութիւնը, պարզապէս գաղութին օգտակար ըլլալու նպատակով։ Ինկածներս քաջութիւն պէտք է մեր գաղութով զբաղելու համար։

Երկու շաբաթ առաջ ալ միեւնոյն Միութիւնը սարքեց իր տարեկան պարահանդէսը։ Մեզի հաւաստեցին որ բոլոր տոմսակները ծախուած էին. բայց սրահին մէջ գաղութէն հազիւ 30—35 հոգի նշմարեցինք, իսկ օտարներուն թիւը 1015 հոգին չէր անցներ։

Ուրախ դէմքեր, զուարթ խօսակցութիւններ, Փօքսթրոթ, Թանկօ, շամփանեա, երջանիկ զոյգեր որոնց համար նուագը երբեք պէտք չէ դադրի, ահա պարահանդէսին նկարագրութիւնը։ Կազմակերպիչ մարմնի անդամներէն պիտի յիշենք Օր. Պէրճուհի Պօղոսեանը, որ փնտռեց հասնիլ բոլորին եւ մեծ փափկանկատութեամբ հիւրասիրեց բոլորը։ Մեր բարեկամները թող չվշտանան, եթէ անկեղծօրէն քանի մը դիտողութիւններ ընենք։ Մեր պարահանդէսներուն նպատակը պէտք է ըլլայ ոչ միայն նիւթական հասոյթ մը ապահովել, այլ եւ հաւաքել գաղութը, եւ մտերմութեան ու յարաբերութիւններ ստեղծել հիւրընկալ երկրի քաղաքացիներուն հետ։ Արդ, հասոյթին մասին չենք կրնար արտայայտուիլ, քանի որ որոշ տեղեկութիւններ կը պակսին մեզի, բայց կը կարծենք թէ Ուս. Միութիւնը փոքր շահ մը ապահոված է։ Չպիտի խօսինք նաեւ գաղութին բացակայ անդամներուն մասին, որոնք երեւի վերջնապէս որոշած են հեռու ապրիլ մեր հաւաքական կեանքէն։ Ինչ որ մեզ զարմացուց՝ օտար հիւրերու սահմանափակ թիւն է, հետաքրքրուեցանք իմանալու համար պատճառները։ Շատեր խոստովանեցան թէ չէին համարձակած իրենց օտար բարեկամները հրաւիրելու, վախնալով որ լաւ տպաւորութիւն չեն կրեր։ Որոշ մասով պէտք է ընդունիլ որ այս վախը արդարացի է։ Արդարեւ, ի՞նչ տպաւորութիւն կրնայ կրել օտարական մը որ ներս կը մտնէ արրահէն, երբ դեռ սրահը գրեթէ պարապ է, եւ սեղան մը գտնելու համար, բաւական շրջելէ յետոյ, ստիպուած պէտք է ընտրէ սեղան մը բոլորովին կղզիացած, որովհետեւ լաւ դիրքաւորուած սեղանները առաջուց արդէն գրաւուած են, այն ալ գաղութին անդամներուն կողմէ։ Ուրիշ կէտ մըն ալ։ Տոմսերուն վրայ կը գրուի թէ պարտաւորիչ է սեւ զգեստը։ Երիտասարդութիւնը անշուշտ իր ուսանողական գլխարկով ամէն պատասխանատուութենէ կը փայլէ, եւ մենք անոնց մասին չէ որ կը խօսինք, բայց ի՞նչպէս չգատապարտել գաղութին այն անդամները, որ սեւ զգեստ ունենալով հանդերձ, պարահանդէսին եկած էին իրենց գոյնզգոյն հագուստներով կապոյտ փողկապով, դեղին կօշիկներով։ Երեւակայեցէք որ անդին օտարներ կային որոնք ոչ թէ «սմօքինկ», այլ ուղղակի ֆրաք հագած էին։ Աչառառիկ կենցաղագիտութեան տարրական օրէնքներ, որոնք դեռ անծանօթ կը մնան։

Վերջացնելէ առաջ աւելցնեմ որ, Վենետիկի Հայրերը վերջապէս յաջողած են ծախել քաղաքիս Մխիթարեան վարժարանը, որ տարիներէ ի վեր փակուած կը մնար։ Շատեր կ'ըսեն թէ չնչին գումարով մը Միաբանութիւնը տուած է այդ շէնքը եւ յարակից հողերը։ Այսպէս Ուս. Միութեան գրադարանը կը դատապարտուի վերջնական արտաքսումի։ Տարիներու բարոյական ու նիւթական զոհողութիւնները յանկարծ կը փլչին։

Ա. Ս.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Խումբ մը տիկիններու նախաձեռնութեամբ մարտ 24ին հայ երկսեռ Երիտ. Միութեան մէջ բանախօսեց երիտասարդ գրագիտուհի Տիկ. Սեդա, նիւթ ունենալով «Հայ կինը դարերու մէջէն»։

Ցարդելի դասախօսը կարգով պատկերացուց աւանդական շրջանի կին դէմքերը, ներկայացնելով Եւան, հաւանաբար Նայիրի — Ուրարտեան աւանդութեններէն, որուն խառնուածքը կը յատկանշէ հայ կինը իր առաւելութիւններով ու թերութիւններով։ Սխալ է, ըստ, շփոթել Նայիրի — Ուրարտեան աւանդութեան Եւան Հրեաներու առաջին կնոջ՝ Լիլիթի հետ որուն խառնուածքը լի է հակասութիւններով։ Աւանդութեան երկրորդ կինն է Աստղիկը որ իր ընկերոջ՝ Վահագնին հոգեկան թռիչքներուն խորանը հանդիսացաւ եւ որ Հայկի սերունդին սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստուածուհին եղաւ։ Նոյնպէս սխալ է կարծել թէ Աստղիկ յունական Աֆրոդիտէն կամ հռոմէական Վեներան է, որովհետեւ հայկական Աստղիկը թէեւ սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստուածուհին էր, բայց զերծ էր անոնց ցոփ ունակութիւններէն։ Աւանդութեան երրորդ կինը Անահիտն էր, որուն վրայ ամէնէն աւելի ծանրացաւ Տիկին Սեդա։ Պատմութեան մէջ ոչ մէկ ազգ ունեցած է կին աստուածուհի մը այն իմաստով որ կոչուէր մայր ոսկեծին։ Աւանդութեան աստուածները կամ աստուածուհիները ոչինչ են եթէ ոչ ցեղի մը հոգին որ կը կը պատկերանայ հրաշապատումով, աւելի գեղեցկացած եւ աւելի կատարելագործուած։

Շարժապատկերի երիզի մը նման, դասախօսը պատկերացուց աւանդական շրջանէն վերջ, պատմական շրջանի գրեթէ բոլոր կիները, վեր առնելով անոնց կատարած դերը մեր պատմութեան մէջ։ Գալով Արշակունիներու շրջանին, ան անժխտելի դատաւ Հայուհիներու ներկայութիւնը մեր հզօր թագաւորներու կողքին, թէեւ պատմիչներն այդ մասին անխօս են մինչեւ Արշակ Թագաւորի կինը Հեղինէ թագուհին, որուն շնորհիւ էր որ կրօնական վտանգաւոր դարձ մը տեղի ունեցաւ դէպի քրիստոնէութիւն։ Խօսեցաւ նաեւ քրիստոնեայ եկեղեցու մեծ օրիորդներու մասին՝ Սանդուխտ որ նախընտրեց մահը եւ արքայական ընտանիքէն Խոսրովիդուխտ, որուն շնորհիւ միայն քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ դարձաւ պետական կրօնք։ Կրօնական պայքարներէն վերջ, Տիկ. Սեդա մանաւորապէս կանգ առաւ Փառանձեմ թագուհիին կատարած դերին վրայ, ներկայացնելով այն օրերու քաղաքական կոխները, որոնց ամենացայտուն եւ ողբալեց դէմքն է Փառանձեմ, որ արհամարհելով Շապուհի հրաւէրները, ապստամբութեան դրօշ պարզեց եւ 14 ամիսներ դիւցազնօրէն դիմադրելէ վերջ միայն ինկաւ հերոսաբար։

Փառանձեմի դիւցազնական պատկերը գծելէ վերջ, դասախօսը ուրուագծեց աւելի վերջ եկած նախարարուհիները. խօսեցաւ Աւարայրի ճակատամարտի մասին, պանծացնելով այն բոլոր Հայուհիները, որոնք ազնուական կեցուածքով մը կանգնեցան իրենց հերոս ամուսիններուն կողքին։ Աւարայրի ճակատամարտէն 30 տարի վերջ, պատմութեան մէջ ուժեղ անհատականութեամբ կին մը երեւան կուգայ՝ Վահան Մամիկոնեանի մայրը՝ Զուիկ, Արծրունեաց տոհմէն որ հարս եկած էր Մամիկոնեան տոհմին, մատուրական եւ մեծ հոգիով Հայուհի մը որուն զաւակներուն հետ կրթուեցաւ մատենագիր Ղազար Փարպեցին։ Երբ մայրերը թռիչք ունին, իրենց զաւակները անպայման պիտի կրնան լայն եւ հզօր թեւեր բանալ ու սաւառնիլ։ Դասախօսը ցաւ յայտնեց որ պատմութիւնը ոսկեղարի վերաբերեալ ոչ մէկ կանացի անուն արձանագրած է ու անցաւ Բագրատունիներու շրջանին, մատնանշելով քանի մը կիներ, ինչպէս Խոսրովանուշը որ իր բարեգործութեամբ նշանաւոր դարձած է, նոյնպէս Մարիամ իշխանուհին, Ցունաց կայսրուհիին մտերմուհին որուն միջամտութեամբ կարելի եղաւ միայն փոխել տալ կայսեր հրամանը որ կ'արգիլէր կաթողիկոսական ընտրութիւնը Հայաստանի մէջ։

Գալով Ռուբինեան շրջանին, ըստ թէ այդ միջոցին հայ իշխանուհիները ամուսնութեան կ'երթային լատին իշխաններու։ Հոս պատմութիւնը արձանագրած է միայն երկու հայ կիներու անուններ, Զապէլ՝ Լեւոն երկրորդի աղջիկը եւ Մարիամ՝ Լեւոն Է.ի կինը։ Ռուբինեան թագաւորութեան անկումէն վերջ, պատմութիւնը քար լռութիւն մը կը պահէ մինչեւ ԺԸ. դարը, ուր կ'ուրուագծուին երկու Պոլսեցի կիներ, առաջինը՝ Բրաբիոն Նոտար գրչագիրը, իսկ երկրորդը Մարիամ Փարպաշեան կրօնաւորուհին, յարած հռոմէական կրօնքին, որ սակայն կրցաւ կրօնքը պահել ազգութենէն, եւ կատարեց կրօնական թարգմանութիւններ եւ հեղինակեց հոգեւոր գրուածք մը։

Տիկ. Սեդա խանդավառութեամբ ողջունեց ԺԹ. դարը, ուր վերածնութեան առաջին շարժումին իսկ հայ կիներու չքախումբ մը կ'ելնէ հրապարակ։ Շեշտեց անմոռանալի դերը Սրբուհի Տիւսաբի, ազգային մեծագոյն դէմք՝ Սիպիլի եւ գրագիտուհի Տիկին Զ. Եսայեանի, որոնք նուիրուեցան հայ մշակոյթի վերակենդանացման։

Խօսելով հայ կանացի թերթերուն մասին, Տիկինը յայտնեց թէ Սրբուհի Տիւսաբէն, Սիպիլէն առաջ, տարօրինակ կին մը, Էլպիս Կեսարացեանց, 1862ին կը հրատարակէր «Կիթառ» անուն թերթ մը, բայց հրապարակագիր Ստեփան Ոսկանի յարձակողականներէն ազդուելով փակեց թերթը։ 42 տարի վերջ, աւելի գործնական կին մը՝ Հայկանուշ Մարք՝ Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէ «Հայ Կինը» 1920ին, ինչ «Երիտասարդ Հայուհի», Պէյրութի մէջ։ Այսօր երկուքն ալ լռած են նիւթական պատճառով։

Եզրակացնելով, Տիկ. Սեդա շեշտեց թէ այս բոլոր կին դէմքերը ոչինչ են, եթէ մեր ներկան չաղկապուած ըլլայ անցեալին։ Եթէ կարելի ըլլայ մեր այսօրուան քանի մը կիներու հոգիին մէջ վառել Աստղիկի, Անահիտի, Փառանձեմի իմաստութեան հուրը, մենք հպարտ պիտի ըլլայինք։

Երեկոյթին գեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր խնամքով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— o —

Ապրիլ 1ին, Երեւանի Երաժշտանոցին մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի երեկոյ մը, նուիրուած երաժշտագէտ բանաստեղծ Մելիքեանի, որուն մահը թմբուկի ձայնի պէս ժամանակին։ Սրահը լեցուած էր արուեստի եւ գրական աշխարհի երեւելի աշխատաւորներով։

Երեկոյթը բացաւ Ս. Գասպարեան, յետոյ Երաժշտանոցի ուսանող պատանի դաշնակահար Արմօ Բաբաջանեան նուագեց Պեթհովէնի մահուան քայլերգը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ցետոյ երաժշտագէտ Ռ. Թերլեմէզեան համառօտակի ներկայացուց Ռ. Մելիքեանի կեանքը եւ գործունէութիւնը։ Խօսք առին Երաժշտանոցի դասատուներուն կողմէ՝ Դ. Սողոմոնեան, Գրողներու Միութեան կողմէ՝ Գ. Լեւոնեան, Պետ. Օփերայի կողմէ՝ կարապով, Երեւանի թատրոնին կողմէ՝ Մ. Մանուէլեան, Վրաստանի Երաժշ. Միութեան կողմէ Արմէն Տիգրանեան։

Ս. Բարխուդարեան, խորհ. Հայաստանի մէջ խօսելով Ռ. Մելիքեանի մասին, կը գրէ — Իր ստեղծագործութեան սկզբնական շրջանին տարուած էր եւրոպական երաժշտական մշակոյթի ձեւերով, բայց եւ այնպէս այդ շրջանի իր ստեղծագործութիւններուն մէջ կը գտնենք ինքնատիպ ձեւեր։ Վերջերը, 1917—18 թուականներէն ետքը, կազմուելով իրրեւ երգահան, վերջնապէս կը գտնէ իր լեզուն,— մեր ժողովուրդին հասկնալի ու հարազատ լեզուն։

Որո՞ւ յայտնի չէ իր առաջին քնարերգական գործը, Վարդը, զոր գրեց ուսանողութեան շրջանին։ 1913ին հրատարակուելով՝ շուտով ժողովրդականացաւ այդ երգը։

Աւելի հասուն տարիքի մէջ տաւուպատանեկան, գինուորական եւ ժողովրդական երգեր, ինչպէս Զմրուխտին շարքը։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել իր մահէն կարճ ժամանակ առաջ կազմած ձեռագիր ժողովածուն, որ կը պարունակէ 30է աւելի երգ, եւ որուն մէջ երաժիշտը բացառիկ վարպետութեան հասաւ։ Եթէ քիչ գործ տուաւ, պատճառը այն էր որ դժուարահաճ էր։

Թաղումը կատարուած է մեծ շուքով։ Երեւանի թերթերը կը հրատարակեն թաղման պատկերները։ Ժողովրդական երաժշտին մահը իրական սուգ մը դարձած էր բոլորին համար։

Կրթական գործավարութիւնը, յաւերժացնելու համար Ռ. Մելիքեանի յիշատակը, կ՚որոշէ.

1. Երեւանի Երաժշտանոցին ուսումնասիրութեանց գրասենեակը կոչել Ռ. Մելիքեանի անունով։

2. Երեւանի Երաժշտանոցին մէջ պահել Ռ. Մելիքեանի անունով 5 սաներ, որոնք պիտի հետեւին՝

Ա.— Երկուքը ձայնական երաժշտութեան.

Բ.— Երկուքը ստեղծագործական բաժնին.

Գ.— Մէկը մանկավարժական բաժնին։

3. Քաղաքակրթութեան Պատմութեան Թանգարանին երաժշտական բաժնին մէջ բանալ դիւան մը Ռ. Մելիքեանի անունով։

4. Ցանձնարարել Պետական Հրատարակչականին լոյս ընծայել Ռ. Մելիքեանի տպուած եւ անտիպ գործերը։

5. Ռ. Մելիքեանի անունով ժողովրդական երգերու մրցանակ մը յատկացնել տարեկան 3000 րուբլի։

ԶԱՐԵՆՑ ԷՍՓԷՐԱՆԹՕ

Գ. Սեւակ էսփէրանթօ լեզուով թարգմանեց Եղիշէ Զարենցի երկերուն ժողովածուն, ինչպէս նաեւ Ց. Թումանեանի Մի կաթիլ մեղրը, Թմկաբերդի առումը, Ա. Իսահակեանի Աբու Լալա Մահարին, որոնք պիտի յանձնուին տպագրութեան։

ԳԷՈՐԳ ՍԹԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

— o —

Երիտասարդ եւ խոստմնալից փաստաբանը, որուն եղերական մահը գրած էինք, չարաթ օր առժամաբար թաղուեցաւ Տիժոնի մօտ Վիլէթ-լա-Մոնթանեը գիւղին գերեզմանատունը։ Մայրը՝ Տիկին Մարի Սթամպուլեան, որ Նիս կը գտնուէր, զաւկին մահը լսելուն փութացած էր յիշեալ գիւղը ուր պատահած էր արկածը։ Ցուղարկաւորութեան ներկայ էին նաեւ Փարիզէն բազմաթիւ բարեկամներ։

Փարիզեան բոլոր թերթերն ալ մեծ գովեստով խօսեցան հանգուցեալ Սթամպուլեանի մասին, շատեր հրատարակելով նաեւ անոր լուսանկարը։

Ամի տը Փէօփլը, որուն մնայուն աշխատակիցն էր Գէորգ Սթամպուլեան, առանձնած ըլլալով յիշեալ թերթի իրաւագիտական խորհուրդներու բաժինը, համակրական տողեր կը նուիրէ հանգուցեալին։ Կը գրէ թէ «Սթամպուլեան վեհանձն էր ու բարեհամբոյր, հրապուրիչ ըլլալու աստիճան բարեկիրթ, որ կը ժպտէր միշտ։ Միայն տարիքով չէ որ երիտասարդ էր, իր սիրտն ու զգացումները անեղծ պահած էին թարմութեանց ամէնէն մաքուրն ու հաղուագիւտը։ Մեծ չարաւիզէն անոնց, որոնք կը պատուեն Արդարութեան Պալատը, իր տաղանդը ամէն օր առաւելան մը եւս կը ընծայէր։ Տաղանդաւոր գրող, միաժամանակ առաջնակարգ ըմբռնող էր։ Գէորգ Սթամպուլեանի մահը դառն կորուստ մըն է Փարիզի փաստաբանական կաճառին, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց համար, որոնք ըլլալ այս թերթին մէջ, ըլլալ դուրսը կը ճանչնային զինքը եւ կը յարգէին»։

Աճախոն Ֆրանսէզ, Մաթէն, Փառի-Սուար, Էքսէլսիոր, Թան, Փըթի-Ժուռնալ, Փըթի-Փարիզիէն եւն. նոյնպէս գեղեցիկ տողեր նուիրած էին հանգուցեալին։

Աւելցնենք որ հայրը՝ Ցակոբ Սթամպուլեան (բնիկ Քէօթահիացի) Թուրքիոյ առաջին Թղթատարական նախարարը եղած է Սահմանադրութենէն վերջ։ Իսկ մայրը՝ Տիկ. Մարի Սթամպուլեան ուրիշներու հետ Զինադադարին հիմնեց Պոլսոյ Հայ Կ. Խաչը, որուն ատենապետուհին եղած է մինչեւ վերջ։ Այս Կ. Խաչն էր որ ի մէջ այլոց մեծ քանակութեամբ դեղօրայք եւ մանուածեղէն քինին ղրկած էր Հայաստանի Հանրապետութեան։ Նոյնպէս ատենապետուհին էր Մանուկներու Փրկութեան միջազգային մարմնի հայկական բաժնին։

Մեր ցաւակցութիւնները վաղամեռիկ երիտասարդին մօրը եւ ազգականներուն։

Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 18 ապրիլ, (Յառաջ).— Ապրիլ 14ին, կիրակի օր, Շարլոթենպուրկի թատերասրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ հայերէն ներկայացում մը, նախաձեռնութեամբ Գաղթ. Միութեան վարչութեան եւ ղեկավարութեամբ Պ. Դ. Դաւիթխանեանի։ Բեմադրուեցաւ Շիրվանզադէի «Չար ոգի»ն։

Պ. Դաւիթխանեան, որ հին եւ փորձառու թատերասէր մըն է, կրցած էր տեղական հայ երիտասարդ ուժերէ սիրողներու շնորհալի խումբ մը կազմել, նախապատրաստել զայն քանի մը փորձերու ընթացքին եւ ղեկավարել ներկայացման երեկոյին։ Ինք ստանձնած էր Գիժ Դանիէլի դերը, որուն խաղարկութիւնը կատարեց մեծ յաջողութեամբ։ Իր դուստրը եւս, օրիորդ Մ. Դաւիթխանեան, բեմական ձիրք կը ցուցնէ, թէեւ առաջին անգամն էր որ բեմ կ՚ելլէր, եւ հակառակ իր տակաւին շատ երիտասարդ տարիքին ու անփորձութեան, ան պատուօրէն կատարեց, ցաւագար աղջկան՝ Սոնայի դերը, որ թատերախաղին կեդրոնական անձերէն մին էր։

Միւս մասնակցողներն եւս բարեխղճօրէն կատարեցին իրենց դերերը։ Կանացի դերերէն յաջող անցաւ Սոնայի մօր՝ Շուշանի եւ մանաւանդ կեռոյ Զարիշանի խաղը։ Երկրորդը կատարեց Տիկին Ա. Տէր-Ցարութիւնեան, շատ բնական կերպով եւ անկաշկանդ, ինչպէս իրական կեանքին մէջ, իսկ առաջինը, դարձեալ մըտածուած եղանակով մը, Օր. Օ. Նազարեան։

Պ. Վ. Սեւաչեանի, որ նոյնպէս փորձ թատերասէր մըն է, անցեալներն ալ նոյն այդ սրահին մէջ յաջողապէս կատարած էր Գիժ-Դանիէլի դերը, այդ երեկոյ կրցաւ իր փոքրիկ դերին (Կախարդ) կենդանութիւն տալ եւ զայն պատկերացնել շատ յաջող կերպով։

Մնացեալ թատերասէրներն ալ գոհ թողուցին իրենց խաղով, Պ. Ա. Տէր Մինասեան, որ կը կատարէր պայտագործ Ոսկանի՝ ցաւագար Սոնայի հօր դերը (ան եւս կարող թատերասէր մըն է, եւ ուրիշ առիթով մը աւելի լաւ կատարած իր դերը), Պ. Ե. Աբելեան, որ կը խաղար երիտասարդ փեսայ Մուրատի դերը, Պ. Ա. Մուրատեան՝ Զօփուռ Կարապետի դերը եւ Օր. Մ. Ցարութիւնեան՝ Ջաւահիրի դերը, զոր եթէ լաւ սերտած ըլլար անշուշտ աւելի եւս յաջող պիտի ըլլար իր խաղը։

Երեք պզտիկներ եւս բեմ ելած էին։ Ինչ որ իրենց խաղին մէջ ամէնէն հաճելին էր, բնական կեցուածքն աւելի՝ իրենց հայաբարբառ խօսուածքն էր, փոքրիկներ Լ. Մովսէսեանի (Զարիկ), Ա. Թէրզիպաշեանի (Մանան), Ց. Տէր-Ցարութիւնեանի (Խաչիկ), Սոնայի մանկութեան ընկերներուն խաղը։ Զմոռնամ ըսել, որ յուշարարն եւս իր դերին մէջ յաջող էր։

Ուրախալի է որ օտարութեան մէջ ծնած եւ մեծցած հայ մանուկներուն եւ երիտասարդներուն առիթ կը տըրուի՝ բեմին վրայ եւս ցուցնելու իրենց շնորհը ու ձիրքերը եւ մանաւանդ իրենց մայրենի բարբառը հրապարակ բերելու։ Բաղձալի է որ տարին գէթ մէկ երկու անգամ այսպիսի ներկայացումներ տեղի ունենան, որչափ ալ դժուարութիւնները շատ ըլլան։

Հանդիսականները գոհ սրտով հեռացան սրահէն, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

— o —

ՊՈՒՔՐԷՇ, (Յառաջ).— Մայիս 5ին տեղի պիտի ունենան Պուքրէշի Թաղ. Խորհուրդի ընտրութիւնները։ Այս առթիւ կիրակի 14 ապրիլ տեղի ունեցաւ ծխական ժողով կազմելու համար ընտրական յանձնախումբը որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ վարել Մայիս 5ի ընտրութիւնները։

Պուքրէշի թաղականութիւնը մին—չեւ հիմա խառնիճաղանճ «պլօք»ի մը ձեռքն էր։ Իրենց երեք տարուան պաշտօնավարութեան ընթացքին եկեղեցին եւ դպրոցը խղճալի վիճակի մը հասցուցած են. այս տարուան պիւտճէին մէջ 800.000ի բաց մը ձգած են։

Ապրիլ 14ի ծխական ժողովին ներկայ եղած են մօտ 1000 հոգի։ Վիճաբանութիւնները եղան շատ տաք։ Մօտ ութ հարիւր հոգի մասնակցեցան քուէարկութեան. արդիւնքը աւելի քան գոհացուցիչ էր ժողովրդական հոսանքին համար։ Պլօքի մարդիկ չըմեցան իրենց պարտութեան վրայ։ Անոնք տեղ չկեցան ոչ մէկ մեքենայութենէ։ Քուէարկութեան համար գաւառէն մարդիկ բերած էին, սակայն բոլորը զուր անցան։ Միանգամ ընդ միշտ յայտնի եղաւ թէ Պուքրէշի հասարակութիւնը ջերմօրէն փարած է ազգ. հոսանքին որուն միակ մտահոգութիւնն եղած է դպրոցը եւ եկեղեցին ազգային հողի վրայ պահել եւ ոչ թէ օտարամուտ ազդեցութիւններու ենթարկել։

Այս առաջին յաղթութեամբ ապահոված է արդէն Մայիս 5ի թաղականական ընտրութիւնները եւ մեր գաղութն ալ պիտի ազատի պատահական տարրերու կամայականութիւններէն։

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԸ

— o —

Պոլսոյ քաղաքապետական երկրաչափը ոստիկանութեան յանձնեց Բանկալթիի գերեզմանատան նոր քարտէսը, որ կը ճշդէ գրաւեալ հողամասին սահմանը։

Քաղաքապետութեան հին քարտէսը եկեղեցիին մաս կը նկատէր հանրակառքի ճամբուն վրայ գտնուող դուռը եւ այդ դրան ուղղութեամբ ու սանդուղէն մէկ մեթր տեղ ձգելով դէպի եկեղեցին եւս տարածուող պարտէզը։ Իսկ նոր քարտէսը բոլոր այդ մասը գերեզմանատան մէջ կ՚առնէ։ Այնպէս որ, համաձայն այդ քարտէսին, ոստիկանական եւ քաղաքապետական յիշեալ պաշտօնեաները ազդարարեցին որ հանրակառքի ճամբուն վրայի դուռը պիտի փակուի, իսկ տաճարին դռնէն եւ մանարանին վրայէն անցնելով գիծ մը պիտի իջնէ այն անցքին վրայ որ կաղհանքի ճամբուն վրայի դուռը կ՚առաջնորդէ, եւ այդ դուռը միայն պիտի գործածուի։

Այս կերպով, եկեղեցին կ՚անջատուի իր պարտէզէն ու տաճար առաջնորդող երկու սանդուղներէն, եւ հարկ կ՚ըլլայ մանարանը փլցնելով նոր սանդուղ մը բանալ, դէպի տաճար կարենալ գալու համար։

Համաձայն այս նոր քարտէսին, գերեզմանատան սահմանին մէջ կ՚առնուի կառաժին եւ սրճարանին մէջտեղ գտնուող տարածութիւնը, ուր վարանուած կառաժին եւ հիմերը դըրուած ախարթմանին գետինները կը գտնուին, կառաժներուն գերեզմանատան վրայ նայող դուռները կը փակուին եւ գերեզմանատան հետ անոնց հաղորդակցութիւնը կը դադրի։ Տանիք չունեցող, այսինքն չէնքէ զուրկ բոլոր գետինները գերեզմանատան սահմանին մէջ կ՚առնուին։

ՍԱՄՈՒԷԼ

Օծի լեզուն

— o —

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը կը շարունակէ միտք եւ սիրտ պղտորել, քունը փախցուցած ըլլալով Փարիզի մէջ տիրող բաղդատական համբաւշխութեան։ Երէկ ան կը տրտնջար թէ Բարեգործականը «հակահայաստանեան» տարրեր ընդունած է Միացեալ Ցանձնաժողովին մէջ. այս անգամ ալ ուրիշ քուրջին մը կը սահեցնէ (8 ապրիլ).

— «Զենք ուզեր սակայն Փարիզի հայ գաղութէն վերջնականօրէն կտրել մեր յոյսը թէ՛ այս եւ թէ ուրիշ տեսակէտներով։ Ճիշդ է թէ այնտեղ շուարումը մեծ է, բառին բարոյական թէ նիւթական իմաստով, սակայն հակազդեցութիւն մը, որ կրնայ գալ վարի խաւերէն, պիտի կրնայ փրկել Փարիզի վարկը, որ կարգ մը «վարիչ» եւ «բարձր» շրջանակներու սխալներով այնքան վար իջած է վերջերս։ Նոյն իսկ Էջմիածնի հանգամանքութիւնը կարելի է տակաւին դնել շիտակ գծի վրայ եւ աւելի ալ արդիւնաւոր դարձնել զայն, եթէ Էջմիածնի նուիրակին շուրջը հաւաքուին այն տարրերը որոնք վերջին տարիներս դրական փաստերով եւ գործով իրենց անձնուէր հաւատարմութիւնը ապացուցին հանդէպ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ գերագոյն իշխանութեան։ Այն մարդիկը կամ կազմակերպութիւնները որոնք Էջմիածնի դարաւոր հաստատութեան հիմերը կը փորեն Ամերիկայի մէջ եւ այլուր, չեն կըրնար Փարիզի մէջ միեւնոյն Էջմիածնին տանիքը նորոգելու գործին համար օգտակարութիւն մը ունենալ։ Եւ կամ նախ պէտք է վերջ տան իրենց յուզայական եւ հայրենադաւ գործունէութեան եւ յետոյ մօտենան Ս. Էջմիածնի նուիրական խորանին»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 ապրիլ.— Մեր բազմազոյն եւ բազմադիմակ հայրենակիցը, ոմն Ց. Մարգարեան, որ իրեն զբաղում դարձուցած է հանրային կեանքի խառնակութիւնը, այս անգամ իր հարազատ գոյնով, փարիզահայ օրաթերթի մը սիւնակներէն՝ վերաշինականներն ու Հայրենակցականները խարազանելով շշուրթապատում գըրութեան մը մէջ, շատ մը բաներու կարգին, յարձակած էր նաեւ Բալուի Հայր. Միութեան վրայ։

Ուղղամիտ Բալուցիներուն շատ լաւ ծանօթ այս ոչնչութիւնը երբեք մեր ուշադրութեան առարկայ պիտի չըլլար եթէ իր խեղաթիւրումներն ու սուտերը չափ չանցնէին եւ գրգռութիւններու պատճառ չհանդիսանային հայրենակիցներու շրջանակին մէջ։

Այսպէս, ոգէտ եւ անբարեխիղճ հայրենակիցը յիշեալ գրութեան մէջ կ՚ըսէ թէ՝ «Բալահովիտի Վերաշինականը կազմուած է 1932 դեկտեմբերին, այնպիսի ատեն մը, երբ Բալուցին Մարսէյլի մէջ ոչ մէկ միութիւն ունէր»։ Ի գիտութիւն մեր հայրենակիցին կուզանք յայտնել որ Բալուի Հայրենակ. Միութեան մը գոյութիւնը Մարսէյլի մէջ, բաւական հին է։ Ան կազմուած է մեր հայրենակցին կողմէ այդքան անտեղի կերպով գովաբանուած Վերաշինականէն մօտաւորապէս տասնեակ մը տարիներ առաջ։ Ինչ կը վերաբերի 1932ի շրջանին նշմարուած թուլութեան, ատոր պատճառները ծանօթ են բոլոր բանիմաց Բալուցիներուն։ Ծանօթ են նաեւ իրեն, մեր դարավերջիկ Փանջունիին։

Բալուի անցեալին եւ ապագային նախանձախնդիր հայրենակիցները գիտեն բոլոր կարգի իմաստակներուն նպատակը։ Գիտենք թէ Վերաշինութեան պիտակին տակ, կ՚ուզուի Բալուցիներու ուշադրութիւնը դարձնել քաղաքական վարդապետութեան մը վրայ, որ մեզի համար երբեք հարազատ չէ։ Եւ անոնք, տեսնելով Հայր. Միութեան դէմ սարքուած դաւերը, խորհրդակցական ժողով մը յետոյ, գործի մղեցին զայն։

Կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, Հայր. Միութեան գործունէութիւնը եղած է արդիւնաւոր։ Ներկայիս ունի բաւականաչափ վճարող անդամներ եւ յոյս ունինք որ այս թիւը մօտաւոր ապագային պիտի կրկնապատկուի։ Ահա իսկական չարժառիթը այն ջղագար եւ անպատիւ պայքարին զոր կարգ մը ամսեղուկ գունափոխներ կը մղեն մեզի դէմ։

Ցիշեալ հայրենակիցը, շարունակելով իր բարբանջանքները, կը յայտնէ այնպիսի արտառոց եւ անհեթեթ գաղափարներ որոնց ի տես մարդ իրաւամբ կրնայ ծիծաղիլ եւ արգահատանքով նայիլ անոր մտաւոր — հոգեկան աղքատութեան վրայ։ Օրինակ Հայր. Միութեան ուժեղանալու մըղձաւանջէն մտահոգ, կ՚ըսէ թէ Հայրենակցականը կամ անդամներէն ոմանք, կ՚ուզեն քանդել Վերաշինականը՝ անոր դանձին տիրանալու համար։

Բալուի Հայր. Միութեան եւ իր անդամներուն նպատակն է, այս դժուարին ժամանակներուն մէջ, աշխատիլ հայրենակիցներու թշուառութեան բարձումին, նպաստել նորահաս սերունդի հայեցի կրթութեան, ձգտիլ ազգային գաղափարին եւ տոհմիկ աւանդութիւններու պահպանման, ջանալ միացնելու մեր տարագիր հայրենակիցները մէկ եւ ընդհանուր գաղափարի մը շուրջ, որ մեր արժանաւոր հայերը ժառանգ ձգեցին մեզի, այն է՝ միշտ բարձր պահել մեր հոգիներուն մէջ մեր ծննդավայրի անունն ու մշակութային արժէքները։

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԽԱՂԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մարդ խնայողութեամբ է ծախսում այն արծաթը, որ իւր քրտինքի վաստակն է, իսկ ժառանգական հարստութեան հետ շատ անգամ շռայլաբար է վարւում։ Այնպէս էլ քաղցր է մարդու համար իւր ձեռքով տնկած, հասցրած ծառի պտուղը։ Արդեօք այդ համեմատութիւնները ճի՞շդ էին, դրանցով կարելի՞ էր բացատրել Նէնէի վերաբերութեամբ ունեցած իմ զգացմունքը…։

Կեանքը ամէն բան սովորեցնում է մարդուն, իսկ դէպքերը նրա վարժապետն են դառնում։ Քաւոր Պետրոսը ինձ սովորացրեց ատել, ոչնչացնել, կողոպտել, յափշտակել, մի խօսքով, ուրիշին պատկանածը իրան սեփականացնելու համար չխնայել ոչ մի միջոց։ Աւազակութիւնը ամենամեծ զուարճութիւնն էր ինձ համար, որի մէջ ես զգում էի բախտի քաղցրութիւնը։ Ուրախութիւն էր պատճառում ինձ տանից քրտինքի պարպել ուրիշի քսակը։ Բայց այն օրից, երբ ես իմ քսակը առաջարկեցի ծերունի ձկնորսին, եւ խնդրեցի նրանից պահել, պահպանել Նէնէին, — այդ օրից ես վայելում էի մի աւելի մեծ բաւականութիւն, որ երբեք ճաշակած չէի։

Քաւոր Պետրոսը ինձ սովորացրեց ատել, ոչնչացնել, բայց Նէնէն սովորեցրեց սիրել, բարիք գործել։

Ո՞րքան գեղեցիկ բան է սէրը։

Ես Սատանային էլ սիրում էի. այժմ նոյնպէս սիրում եմ իմ մանկութեան բարեկամին։ Բայց հանգամանքները բաժանեցին մեզ, տարիներ աչագին անդունդ փորեցին մեր մէջ. մենք անջատուեցանք։ Որքան ժամանակ էր, որ չէի տեսել նրան. այժմ իմ յիշողութեան մէջ մնացել էր նրա մաշուլ պատկերը միայն, թէեւ սրտիս մէջ Սատանային չէր հանգել նրա սէրը, Սատանան ինձ երեւում էր այն բանի նման, որպէս երեխային երազումը կը տային մի խաղալիկ եւ նա կ՚ուրախանար, բայց հէնց որ զարթնում քնից, սկսում է տխրել, որ այն խաղալիկը այլեւս չունի…։

Աւազակական խաչագողները զարթնեցան խիստ վաղ։ Որպէս գործի մարդիկ, դեռ արեւը չծագած, նրանք ոտքի վրայ էին։ Մեքենիստ վերաւորին կացինները, գնացին անտառը փայտ կտրելու եւ ածուխ պատրաստելու, իսկ Նազարը, նրանց գլխաւորը, մնաց խրճիթում իւր երկու բանուորների հետ։

Ինձ երեւում էր, որ նրանք խիստ ուրախ էին քաւոր Պետրոսի յայտնուելով, եւ յարգում էին նրան, որպէս իրանց պատրիարքին, իսկ ինձ դեռ մարդու տեղ չէին դնում, ինձ վրայ նայում էին, որպէս մի անփորձ համբակի վրայ։ Նազար մեզ ցոյց տուեց իրանց ստորերկրեայ վիրապը, այնտեղ էր նրանց գործարանը։ Կեղծ թղթադրամի աչագին կապոցներով զարդարուած էր զանազան խորշերում։ Մեքենաները, մամուլները, ներկերը բոլորովին շլացրին իմ աչքերը։ Նազարը, գործարանի կառավարիչը, որ երկար ժամանակ Լոնտոնում սովորել էր այդ արհեստը, եւ այդ բոլոր պարագայքը բերել էր այնտեղից, մի առ մի ցոյց էր տալիս մեզ իւր պատրաստութիւնները եւ նրանց գործածութեան ձեւերը։ Իսկ այսօր չէին բանում, որովհետեւ գլխաւոր մեքենապետը, որ մի Հրեայ էր, գնացել էր քաղաքը մի մեքենայի խանգարուած մասը չինել տալու համար։ Հրեան միեւնոյն ժամանակ փորագրիչ էր, ընկերութեան մէջ դա էր միայն որ օտար ազգի էր։

Քաւոր Պետրոսը արեց մի քանի նըկատողութիւններ, յետոյ հարցրեց, թէ ի՞նչպէս էին ծախսում այդ թըղթերը։ Նազարը պատասխանեց, թէ թղթերը ծախսելու համար ընտրել են կայսրութեան ամենախուլ կողմերը, ուր ժողովուրդը դեռ գռեհկութեան մէջ է, ասաց, որ զանազան տեղերում ունէր գործակատարներ, որոնք փոխարինում են թղթերը գիւղացիների հետ, ստանալով նրանցից հում բերքեր, որպիսին ալիւր, քաթան, կամ տնային անասուններ եւայլն։ Այդ մըթերքները վաճառւում են քաղաքներում։

— Այդ ես տեսնում եմ, որ դուք գործ ունէք միայն գիւղացիների հետ, ասաց քաւոր Պետրոսը, — դրա համար էլ ձեր թղթերը մանր տեսակներից են։ Բայց պէտք է ընդարձակել գործը։

Թէ ինչպէս ընդարձակել, այդ մասին քաւոր Պետրոսը ոչինչ չյայտնեց։ Նա առհասարակ սովորութիւն ունէր խիղճն չյայտնել իւր միտքը։ Բայց նրա նկատողութիւնը ճիշդ էր. թղթերի տեսակները հասնում էին մինչեւ տասն ռուբլիանոցի միայն, որովհետեւ նրանք գործ ունէին մանր առեւտրականների հետ։

Խաչագողները հէնց նոյն օրից ընդունեցին մեզ իրանց ընկերութեան մէջ։ Եւ որովհետեւ բոլորի պաշտօնները որոշուած էին, քաւոր Պետրոսին, որպէս հմուտ եւ փորձուած մարդ, կարգեցին ընկերութեան տեսուչ։ Իսկ ինձ, դեռ մանուկ եւ անվարժ համարելով, պարապմունք տըւեցին ածխագործների բաժնում։ Իմ զօրեղ բազուկները աւելի յարմար էին փայտ կտրելու համար։ Ես գոհ եղայ այդ պաշտօնով, որովհետեւ մտածում էի, որ դա միջոց կը տայ ինձ բացակայ լինել նրանց բնակարանից, եւ անտառը գնալու պատրուակով շատ շատ տեսնուել Նէնէի հետ։ Իմանալով ես միեւնոյն ժամանակ լաւ որսորդ եմ, նրանք յանձնեցին ինձ եւ այդ պարապմունքը։ Մարդկային բընակութիւններից հեռու գտնուելով՝ նրանք խիստ հազիւ անգամ կարողանում էին միս գնել, եւ ապրում էին ըստ մեծի մասին որսի մսով։

Հետեւեալ օրից ես մտայ պաշտօնիս մէջ։ Վաղ — առաւօտեան առայ ինձ հետ մի հրացան, մի որսորդական շուն եւ ճանապարհ ընկայ։ Ախ, որքան ուրախ էի, որքան շտապում էի։ Երկու օր էր, որ չէի տեսել Նէնէին։ Ես խոստացել էի ամէն օր այցելել նրան։ Այժմ որքան անհանգիստ կը լինէր նա, ինձ չտեսնելով, եւ որքան կ՚ուրախանար, երբ կրկին կը տեսնէր ինձ, — ճանապարհին միշտ այդ էի մտածում։

Դեռ ձկնորսի տնակին չհասած, ծովի ափի մօտ հանդիպեց ինձ պառաւը, որ ապրում էր ձկնորսի հետ։

— Որդի, ասաց նա մի առանձին ցաւակցական եղանակով, — այդ ի՞նչ արեցիք մեզ հետ, այն աղջիկը ցաւով լցրեց մեր սիրտը…։

(Շար.)

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կրընոպլէն կը գրեն մեզի ապրիլ 22 թուականով.— Դառն ցաւ մը համակեց գաղթակայ ամբողջ գաղութը Զատկի առաջին օրը:

Դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներու տակ.— Պ. Յովհան Գէորգեան, յարգելի հայրենակից մը, Զատկի առթիւ ճաշի կը հրաւիրէ ընկեր Ղեւոնդ Թորոսեանը ընտանիքով: Առտուն ամէն պատրաստութիւնները՝ եկեղեցիէ վերադարձին, սեղան կը նստին, քիչ վերջը քաղաքին մէջ պտըտելու մտադրութեամբ: Ճաշի վերջաւորութեան Ղեւոնդ Թորոսեան սեղանին փշրանքները կը ժողվէ և կ'իջնէ հաւերուն տալու: Վերադարձին կը լսէ Պարամեանի տիկնոջ աղաղակը, որպէսզի վեր չելլէ: Մէկ վայրկեան չանցած, ատրճանակի երեք հարուածներ կը լսուին: Անտեղեակ որ ինչ է բանը, Ղեւոնդ վեր կը վազէ եւ կը տեսնէ որ տանտէրը, Յ. Գէորգեան զարնուած է, սակայն զարնողը՝ Յ. Պարամեանը՝ զգետնած՝ կ'աշխատի ատրճանակը ձեռքէն խլել: Յետոյ ուժասպառ կ'իյնայ: Ղեւոնդ ժամանակ չունենար օգնութեան հասնելու: Իրարու քաղուելէն ամուր բռնած, առաջին յարկի սանդուղներէն թաւալգլոր մինչեւ վար կ'իջնեն, ուր Ղեւոնդ օգնութիւն կը պոռայ: Սակայն մէկ-երկու հոգի միայն կը տեսնեն եւ չեն համարձակիր մօտենալ: (Զատկի առթիւ ամէն մարդ ուշ նստած էր ճաշի, այնպէս որ շատ ժողովուրդ չկար օգնութեան հասնելու համար): Ղեւոնդն ալ ինք — զինքը ուժասպառ կը զգայ եւ չի կրնար ատրճանակը խլել ձեռքէն եւ ծրագելով կը փախչի: Ատրճանակը պարապ ըլլալով, Պարամեան չի կրնար իր եւուէն կրակել: Աւելին օգտուելով, մարդասպանը կրկին կը լեցնէ ատրճանակը եւ փողոցին մէջ ման կուգայ խելագարած: Ամբողջ արիւնի մէջ թաթխուած, աջ ու ձախ ատրճանակ կը պարպէ:

Գալով Տիկին Թորոսեանին, իր պզտիկ աղջիկը դրացիին տունը ձգելով, կը վերադառնայ տեսնելու ամուսինը (Ղեւոնդ) եւ դէմ դիմաց կուգայ մարդասպանին, որ տեղն ու տեղը երկու հարուած կը պարպէ եւ գետին կը փռէ խեղճ կինը, թուքը ծակելով: (Վիճակը յուսահատական է): Երբ ոստիկանները եւ զաւաուրները կը հասնին, մարդասպանը արդէն երեք հարուածով անձնասպան եղած էր փողոցին մէջ: Ամբողջ թաղը մեծ յուզումի մատնուած էր: Յ. Գէորգեան եւ կինը՝ Շուշան փոքրիկ աղջիկ մը կը թողուն իրենց ետին: Տիկին Թորոսեան հիւանդանոցն է: Ինքը Յարութիւն Պարամեան կը թողու երեք փոքրիկներ, մէկը մանչ, երկուքը աղջիկ եւ իր այրին, որ անուղղակի պատասխանատու կը համարուի այս աւերի դէպքին, իր ամուսինը չարունակ լարած ըլլալով տանտիրոջ դէմ, վարձքերու վճարման առթիւ: Իրարու հետ յարաբերութիւն չունէին:

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ապրիլ 20ին «Թայմզ» խմբագրականով մը քննադատած էր Թուրքիոյ դրած պահանջը՝ Տարտանէլի եւ Թրակիոյ վերազինման մասին: «Ճիմհուրիէթ» պատասխանելով այդ քննադատութեան, գիտել կուտայ թէ երբ Թուրքիա հաւանեցաւ Լօզանի դաշնագրով հաստատուած սահմանափակումներուն, ընդհանրապէս կը կարծուէր թէ խաղաղութեան եւ զինաթափութեան շրջան մը պիտի բացուի Եւրոպայի մէջ: «Դժբախտաբար այդ յոյսը չիրականացաւ եւ պատերազմի ամպերը նոյնիսկ Մեծն Բրիտանիան հարկադրեցին աւելցնելու իր սպառազինութիւնները: Հետեւաբար, արդար է որ Թուրքիա եւս միեւնոյն իրաւունքը վայելէ ամրապնդելու իր ապահովութիւնը: Քանի որ հաւաքական երաշխաւորութեամբ մը ապահովուած չէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը, կարելի չէ սպասել որ Թուրքիա անպաշտպան ձգէ իր երկրին կենսական մէկ մասը»:

Տարտանէլի արշաւանքին խմբապետը

Տարտանէլ զօրք հանելու գործողութեան 20ամեակին առթիւ, Զօր. Սըր Եան Համիլթըն, անգլիական արշաւախումբին հրամանատարը, խստօրէն քննադատեց անոնք որ պահանջեցին պարպել Կէլիպօլուն: Զօրավարը յայտարարեց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի խմբագրին.— «Թաղմավարութեան տեսակէտով (թաքթիք), ամէնէն փայլուն գործողութիւնն էր որ երբեք կատարուած ըլլայ անգլիական կամ ուրիշ որ եւ է բանակի կողմէ. բայց, ռազմագիտական տեսակէտով՝ ամէնէն ողբալի սխալն էր որ գործուած ըլլայ աշխարհի պատմութեան մէջ: Քանի մը զօրաբաժին օգնական ուժ բաւական էր ամէն բան վերջացնելու: Աոր փոխարէն, մեր ճամբան խափանեց կուրամտութիւնը անոնց որ միայն արեւմտեան ճակատը կը տեսնէին եւ ուրիշ ոչինչ: Օր մը պիտի բացուին պաշտօնական գիւանաթուղթերը եւ պիտի հրատարակուի գաղտնի պատմութիւնը այդ շրջանին: Այն ատեն զայրոյթի աղաղակ մը պիտի փրթի: Բայց քանի կ'ապրին կարգ մը պետական գործիչներու ընտանիքները, կարելի չպիտի ըլլայ այդ բանը»:

Վենիզելոսի դասը ապսու

Երեքշաբթի առտու Աթէնքի պատերազմական ատեանը սկսաւ դատել ընդդիմադիր պետերը, որոնց գլուխը կը գտնուի Վենիզելոս (այժմ Փարիզ): Ատեանին նախագահն է ծովակալ Ֆաքէյլարիու: Առաջին անգամ լսուեցաւ Պ. Փափառոնիս, Կրետէի կուսակալութեան ընդհ. քարտուղարը: Քանտիայի փաստաբաններէն Մէյմարաքիս եւ ապահովութեան տեսուչ Ձէզոս բացատրեցին Վենիզելոսի դերը՝ ապստամբական շարժման մէջ: Յիշեցին շարք մը իրողութիւններ, ապացուցանելու համար թէ ապստամբութեան կազմակերպիչն էր Վենիզելոս: Ընդհ. քարտուղարը պատմեց թէ Վենիզելոս եւ իր կուսակիցները ինչպէս կազմակերպեցին Կրետէի զինեալ ապստամբութիւնը, ոտքի հանելով գիւղացիները եւ պաշտօնանկ ընելով օրինաւոր իշխանութիւնները: Այս առթիւ յիշեց թէ երբ Կրետէի կառավարիչը իմացաւ նաւատորմին ապստամբութիւնը, Զօր. Տէտէսի հետ գնաց Վենիզելոսի, որ ջղագրգիռ վիճակ մը ունէր եւ խնդրեց միջամտել, կեցնելու համար արիւնահեղութիւնը:

Վենիզելոս պատասխանեց թէ քանի որ կառավարութիւնը յեղափոխական քայլ մը առած է, պաշտպան վիճակ հռչակելով, ինք ալ հակայեղափոխութիւն մը պիտի սարքէ: Յաջորդ օրը, երբ քարտուղարը հրաման ստացաւ Վենիզելոսի հաղորդելու վարչապետին մէկ հեռագիրը եւ տեղեկացնելու թէ ապստամբ մարտանաւերը դէպի Կրետէ կ'ուղղուին, Վենիզելոս պատասխանեց թէ սուտ է եւ թէ նաւերը Սելանիկի ճամբան բռնած են: Քարտուղարը պնդեց որ վերջ տրուի ապստամբութեան, քանի որ շարժումը ձախողած է Աթէնքի, Սելանիկի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Վենիզելոս պատասխանեց.

— «Ես չընկրկեցայ Եսրկիոս իշխանին եւ Կոստանդին թագաւորին առջեւ, եւ չպիտի ընկրկիմ Ցալտարիսի կառավարութեան առջեւ»:

Ապահովութեան տեսուչը շատ ծանրակշիռ յայտնութիւններ ըրաւ ամբաստանեալներու մասին, պնդելով թէ անոնց մեծ մասը դրամ կը ճարէր ապստամբական շարժման համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՈՒՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ պիտի բացուի վաղը, Ուրբաթ, Ֆրանքֆուրթի մէջ, տեւելով մինչեւ կիրակի: Պիտի ցուցադրուին 3300 շուներ, 124 տեսակ սերունդէ եւ 15 երկիրներէ, ինչ որ աննախընթաց է: Ամէնէն բազմաթիւ նմոյշները կը ներկայացնեն որսի շուները, աւելի քան հազար հատ: Ցուցահանդէսէն առաջ, տեղի ունեցաւ շնաբոյծներու կամ շնասէրներու համագումար մը, մասնակցութեամբ 300 պատուիրակներու, 32 տարբեր երկիրներէ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ վերջնապէս վաւերացուեցաւ ապրիլ 23ին: Այս առթիւ մեծ խրախճանքներ կատարուեցան: Նոր սահմանադրութեամբ, հանրապետութեան նախագահը կը դառնայ իսկական վեհապետ, դիկտատորական իրաւասութիւններով, իբրեւ անպատասխանատու վարիչը երեսփ. ժողովին, ծերակոյտին, բանակին, դատարաններուն եւն.:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ, որ մէկ շաբաթէ ի վեր կը շարունակուէր Պոլսոյ մէջ, վերջացաւ ապրիլ 23ին: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Ժընեւի Աշխատանքի Դիւանին փոխ-տնօրէնը, շեշտելով թէ Պոլսոյ համագումարը ամէնէն կարեւորն է, նկատի առնելով արեւելքի եւ արեւմուտքի կիներուն սերտ մերձեցումը: Վաղը, ուրբաթ, քանի կիներէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ Աթաթիւրքի, շնորհակալութիւն յայտնելու համար: Գործադիր մարմնի փոխ-նախագահ նշանակուեցաւ Տիկին Լաթիֆէ Պէքիր, թրքուհիներու միութեան նախագահը:

Այրի Տիկին Հերիքա Գալըպճեան եւ իր պարագաները սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն

ՆԸՇԱՆ ԳԱԼԸՊՃԵԱՆի

(Պաշտօնատար Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան մէջ եւ նախկին թարգման Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպանատան)

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի առաւօտ Փարիզի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Հինգշաբթի, ապրիլ 25ին, առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon.

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԱՅՑ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան-Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կատարուի իր գերեզմանին, այս Կիրակի:

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, առաւօտեան ժամը 10ին:

ՄԻՋԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած եկեղեցական ընկերութեան, Համազգայինի եւ Ֆր. Կ. Խաչի կողմէ այս Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի մէջ:

կը խօսի՝ Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը՝ ազատ է:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը որոշած է դասախօսութիւններ կազմակերպել Փարիզի եւ Շրջանի Հայութեան համար: Այս առթիւ, վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին տեղի կ'ունենայ դասախօսութիւն մը Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ 57, Պուլվար Ժուրտան, Փարիզ (14): Միութեան նախագահը կը խօսի հայ ուսանողական ծրագրի ապագայ գործունէութեան եւլն.ի մասին: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէաթրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Վասպուրականցիները կը հրաւիրուին ընդհանուր անդամական ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ, 26 ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, 44, Rue de Trévise եւ 21, Rue Bleue ի անկիւնի սրճարանը, մէթրօ Քատէ: Օրակարգ՝ ծրագիր-կանոնագրի ընթերցում եւ վաւերացում, վարչութեան ընտրութիւն:

Փարիզի եւ Փարիզեան շրջանի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան Աժամեայ վարչութիւն

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 ԱՊՐԻԼ շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ Ժէլվիլուազի Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ.

23, Rue Boyer, մէթրօ՝ Մէնիլմօնթան:

կը նախագահէ՝ Փրոֆ. Ա. ՁԱՔՐԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Պ. Պ. Ա. Պոլթեւեան եւ Քէչեճեան: Օրիորդներ՝ Կնեազեան, Ալիս Թեմինեան եւ ուրիշներ:

Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու հայկ. պարերը ՏԱՐՕՆի տարազով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»ը (տրամ 4 արար)

եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»ը (զաւեշտ)

28 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները.— 10, 7, եւ 5 ֆրանք

Եղանակի ամէնէն զուարթ եւ ամէնէն հոյակապ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի ընդարձակ սրահներուն մէջ

46ter Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

Ղեկավար՝ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, խմբական երգեր եւ պարեր հայկական տարազներով, եւ անակնկալներ:

Եւրոպական պարեր յայտնի PIZZARO նուագախումբով

Աժան եւ խնամեալ պիւֆէ Մուտք կիներու 7.50, այրերու 10 ֆր.

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
26
ԱՊՐԻԼ
VENDREDI
26 Avril
1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2789

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԱՅՆԸ ՈՐ ԼՌԵՑ

Տարին լրացեր է արդէն — 1934 ապրիլ 26։

Բայց, դեռ երէկ չէ՞ր որ թաղեցինք Միքայէլ Վարանդեանը, Թափօր կազմելով հազարաւոր բազմութեան հետ, Սէն Ժիւլիէնի մենաստանէն մինչեւ Մահուան Քաղաքը, Սէն Փիէռ …

Որքա՜ն արագ եւ թաւալուն կը հալին օրերը այս պողոտանե–րուն վրայ։ Ծոդեպինդ եւ սրընթաց։

Եւ որքա՜ն շատ եղան մեռելները, աս վերջին քանի մը տա–րիներու ընթացքին։

Տարաժ չանցնիր առանց մահազդի, մեր շուրջը կամ աւելի հեռուն։ Ցայտնի կամ անյայտ անուններ, տարեց կամ երիտա–սարդ, որոնք շարաշուք շարժանկարի մը պէս կուգան ու կ՚անց–նին, թերթէ թերթ, բերնէ բերան։

Ու շատերն ալ կը մոռցուին, մէկ տեղէն միւսը։

×

Մարսէյլէն հեռագիր մը կը գուժէր, 1934 ապրիլ 23ին.— Զալս վարանդեան ուղեղային արիւնահոսութիւն ունեցաւ։ Զախ կողմը ամբողջովին անդամալուծուած է։ Գիտակցութիւնը եւ խօ–սելու կարողութիւնը կը պահէ։ վիճակը անստոյգ է մինչեւ 10 օր։

Ոչ իսկ երեք օր տեւեց անստուգութիւնը։

Ապրիլ 26ին կ՚անշնչանար Միքայէլը, շատոնց եւ խորապէս ծիւրած՝ տարիներու հիւանդութենէն եւ քրոնիկ տագնապներէն։

Կ՚անշնչանար պատնէշին վրայ։ Չէ՞ որ, մինչեւ կաթուածա–հար իյնալը, գլխիկոր կը աշխատէր, ոչ միայն յօդուած հասցնելու, այլ եւ լրացնելու համար իր վերջին աշխատութիւնը,— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը»։

Միքայէլ Վարանդեան ինքն իր մէջ ներդաշնակութիւն մը կը կազմէր երեք ցայտուն արժանիքներով.— 1. Իբրեւ յեղափոխա–կան հրապարակագիր եւ հեղինակ.— 2. Իբրեւ ընկերվարական տեսաբան.— 3. Իբրեւ խանդավառ ջահակիր մը մշակոյթի։

Այդ երեք արժանիքներուն մէջ Վարանդեան եղաւ ոչ միայն տիրական, այլ եւ ինքնուրոյն։

Կարդացէք որ եւ է էջ իր գրութիւններէն, հատոր կամ յօդ–ուած, եւ ձեր աչքին պիտի զարնէ այդ գիծը։

Նոյն իսկ Մեծ Պատերազմին վերիվայրումները չկրցան եղծել իր հօգեբանութիւնը, եւ իր գիտական պրպտումներն ալ անզօր ե–ղան ցամքեցնելու խանդավառութեան աղբիւրները։

Այդպէս է որ, այսօր ալ, երբ կը թղթատէք իր հրատարա–կութիւնները, կովկասեան շրջանի մարտաշունչ գրքոյկներէն մինչեւ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատմութիւնը», ձեր դիմացը կը գտնէք նոյն բարախուն հոգին։ Գիտուն միտք մը, որ անընդհատ կը վերլուծէ, բայց եւ կը թեւածէ, հոսուն խանդավառութեամբ։

Յեղափոխական հրապարակագրութեան մէջ, Վարանդեան խորապէս ազդուած էր 60–80ական թուականներու ոչ միայն շար–ժումներէն, այլ եւ ոգիէն, մթնոլորտէն։

Իր հատորները կը վկայեն թէ որքա՜ն անկեղծ պաշտամունք ունէր Րաֆֆիներու, Նալբանդեաններու, Խրիմեաններու, Սր–ուանձտեաններու, ինչպէս Իտալիոյ եւ Ռուսաստանի ազատա–գրական շարժումներու «փոթորկաձայն մարգարէ»ներուն եւ յա–ռաջապահներուն հանդէպ։

Այստեղ ալ, իր գրիչը ոչ միայն մնաց ինքնուրոյն եւ սանձա–զերծ, այլ եւ խոր ակօս մը բացաւ իր ժամանակին համար, մա–նաւանդ կովկասի մէջ, ուր լեզուի եւ ոճի պարզութիւնը կը չփո–թէր անխնամութեան եւ չորութեան կամ թշուառութեան հետ։

Այսօր ալ, շատ շատերուն համար կրնայ տիպար ծառայել Վարանդեանի լեզուն, թէեւ գիտական կամ արեւմտեան մշակոյթի պատուաստներ փորձած ատեն, ինք ալ ազատ չմնաց կարգ մը նա–խապաշարումներէ եւ սովորամոլութիւններէ։

Իսկ իր ոճին թռիչքը եւ տաքութիւնը՝ հերոսապատում նկա–րագրութեանց աոթիւ, շատ քիչերուն տրուած էր, այն շրջանին երբ խումբ – խումբ քաջեր լեռը կը բարձրանային, իսկ ուրիշներ՝ «քաղքցիներ» ճառ կը խօսէին։

Վարանդեան ինքն ալ քաղքցի մըն էր, եւ առաւելապէս ամ–փոփուած՝ մայրաքաղաքներու եւ գրասենեակներու մէջ։

Սակայն, իր տեսողութեան ուժը եւ յեղափոխական խառնը–ւածքը, իր դաշնակցական հոգին, թեւ տուին իր խօսքին ու գր–չին, սաւառնելու մինչեւ այն վայրերը ուր կը գործէին հրացան–ներն ու ռումբերը։

Այդ գետնին վրայ, Վարանդեան ձգած է էջեր որոնք արձակ բանաստեղծութիւններ են, թաթաւուն, թաւալուն եւ ներշնչեալ։

Այլապէս ուշագրաւ դէմք մըն էր Վարանդեան գիտնականը։

Առաջին օրէն իսկ ըմբոստանալով թխածոյ, ձուլածոյ գիտու–թեան մը խրթնաբանութեանց դէմ, ան ջանաց մանրել, մարսել ընկերվարութեան հիմնական տարրերը, եւ ժողովրդականացնել անոր սկզբունքները։

Ան զգուշացաւ ամուլ հմտութեան մը ցուցադրութիւններէն, եւ եթէ վրիպումներ ալ ունեցաւ, պէտք է վերագրել ոչ թէ վար–դապետական գիտելիքի տկարութեան, այլ խառնուածքի ըմբոս–տութեան, ժողովուրդի եւ միջավայրի ընազդական ճանաչման։

Եւ Վարանդեան գիտակցօրէն, հաւատքով ծառայեց նաեւ ընդհանրական մշակոյթին, իբրեւ լրացուցիչ մասը իր յեղափո–խական եւ դաշնակցական տաքելութեան։

… Ցարգանքի այս արտայայտութեան մէջ, դժուար է ամ–բողջութեամբ ներկայացնել այն հզօր ձայնը որ լռեց յանկարծ, մէկ տարի առաջ, ճիշդ այսօր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօրաւոր ընդդիմութիւն Փարիզի մէջ

Երէկ հրատարակած էինք կիսապաշտօնական զեկոյց մը, որ լաւատես տե–ղեկութիւններ կը հաղորդէր Ֆրանքեւռուս բանակցութեանց ելքի մասին։ Սպասելով Լավալի այցելութեան, Փարիզի կարգ մը շրջանակներուն մէջ բուռն պայքար կը մղուի ծրագրուած դաշինքին դէմ։ Այս առթիւ «Թայմզ»ի թղթա–կիցը կը գրէ ապրիլ 23 թուականով.—

Մոսկուայէն Փարիզ հասած տեղեկութիւններ կ՚ըսեն թէ Ֆրանքեւռուս փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի մասին ծագած տարակարծութիւնները Պ. Լիթ–ուինովի կողմէ, պիտի քննուին խորհրդային իշխանութեան կողմէ, Պ. Լիթ–ուշադրութեամբ պիտի քննուին խորհրդային իշխանութեան կողմէ, Պ. Լիթ–ուինովի հետ եւ թէ հաւանական չէ որ որոշում տրուի քանի մը օրէն։ Մոս–կուայէն «Թան»ի ուղղուած հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ դժուարութիւնները դիւ–րաւ լուծելի կը համարուին եւ թէ դաշինքը վտանգուած չէ։ Ցաւ կը յայտնուի թէ ձեւակերպութիւնները այսքան դանդաղ կ՚ընթանան, որովհետեւ վստահու–թեամբ կը յուսացուէր թէ շուտ պիտի ստորագրուի դաշնագիրը, իբրեւ պա–տասխան ծառայելով Գերմանիոյ մարտ 16ի ձեռնարկին (պարտաւորիչ զինուո–րութիւն)։ Խորհրդային կառավարութիւնը ամենամեծ կարեւորութիւն կ՚ըն–ծայէ ապահովելու որ փոխադարձ աջակցութեան մեքենան ինքնաբերաբար բանի, առանց սպասելու Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան, քանի որ այդ օրկանը չափազանց դանդաղ կը շարժի եւ անընդունակ է արագօրէն կազ–մակերպելու աջակցութեան գործը, անանկնկալ յարձակման մը պարագային։ Խորհրդային կառավարութիւնը այնքան մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ դա–շինքին որ, չուզեր անոր վերջնական յաջողութիւնը վտանգել ոչ բանաւոր պահանջներով. « բայց կացութիւնը կը փոխուի, եթէ այն կարծիքը գոյա–նայ թէ իրաւագիտական առարկութիւնները պարզապէս պատրուակ մըն են քօղարկելու համար տեսակէտներու հիմնական տարբերութիւն մը»։

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ յաջորդ քայլը կ՚իյնայ խորհրդային իշխա–նութեան եւ չեն ուզեր աճապարել, թէեւ կը ստուգուի որ Փոքր Համաձայ–նութեան դիրքը Հռոմի խորհրդաժողովին մէջ՝ պիտի ներշնչուի բանակցու–թեանց ընթացքէն։ Փարիզի մէջ կը հերքեն թէ դժուարութիւնները շատ լուրջ են եւ ընդհակառակն կը կարծեն թէ չկայ բան մը որ կարելի չըլլար կարգադ–րել, եթէ Լիթվինով Փարիզ եկած ըլլար, փոխանակ Մոսկուա վերադառնալու։ Ինչ կը վերաբերի յապաղման, գիտել կը տրուի թէ ոչ – յարձակման դաշինքին բանակցութիւնները երկու տարի տեւեցին եւ թէ ցանկալի է որ այսքան կա–րեւոր դաշնագիր մը կարելի եղածին չափ ճշգրիտ ըլլայ։

ՖՐԱՆՍԱ ՇԱՀ ՈՒՆԻ՞ ԴԱՇԻՆՔԷՆ

Մինչ այս մինչ այն, յարձակումները կը շարունակուին ծրագրուած դա–շինքին դէմ։ Պ. Անրի Պէռանժէ, Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժո–ղովին նախագահը, յօդուած մը հրատարակելով «Աժանս էքօնոմիք»ի մէջ, կը հարցնէ թէ Ֆրանսա որ եւ է պարտաւորութիւն կամ շահ ունի՞ ընտրութիւն մը կատարելու համար Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Ու կ՚եզրակացնէ .— պար–տաւորութիւն չունի, նկատի առնելով ռուսական դաւալքութիւնը 1917ին եւ ռուսական պարտքերու զրժումը։ Գալով շահուն, անհրաժեշտ է աւելի լրիւ տեղեկութիւն։ « Մարդ կրնայ կառավարել միայն հանրային կարծիքով, մա–նաւորապէս երբ հարցը կը վերաբերի խաղաղութեան եւ պատերազմի։ Ֆրան–սայի հանրային կարծիքը դեռ բաւականաչափ լուսաբանուած չէ զինակցու–թեան մը անհրաժեշտութեան, աւելի պակաս՝ նոր պարտաւորութեանց մա–սին, որպէսզի մտահոգութիւն չզգայ այն յանձնառութեանց համար որոնցմով կրնայ կապուիլ Ֆրանսա, Ասիոյ կամ Եւրոպայի մէջ, հակառակ կամ շատ ծանրաբեռն դաշնագրով մը »։

Ի՞նչ կը խորհին Մոսկուայի մէջ

Գործավարներու խորհուրդը երէկ, հինգշաբթի, մասնաւոր նիստ մը պի–տի գումարէր, քննելու համար դաշինքի խնդիրը։ Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, խորհրդային իշխանութեան տրամադրութիւնները նպաստաւոր են, թէեւ բացարձակ լաւատեսութիւն չի տիրեր բանակցութեանց ելքի մասին։ Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ Ռափալլոյի դաշնագրին բանակցութիւններն ալ դժուարին շրջաններէ անցան։ Ուրիշներ ընդունելով հանդերձ թէ «Ֆրան–սայի բանագնացը շատ դժուարահաճ է», կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ հա–մաձայնութեան գետին մը գտնել։

Հիւսիսի գործակալութեան հաւաստիքներուն համաձայն, չափաւորու–թեան զգացումը տիրական է Մոսկուայի մէջ եւ մամուլն ալ կատարելապէս վերապահ և չխօսիր դիրք բռնած է, փոխանակ սպառնալից կամ յարձակողական լեզու գործածելու։

Ի՞նչպէս պիտի օգնեն իրարու

« Տէմպս » յօդուածի մը մէջ կը վերլուծէ ծրագրուած դաշինքին գործա–դրութեան հետեւանքները։ Եթէ Ֆրանսա յարձակում կրէ, Ռուսաստանի ընծայելիք օգնութիւնը պիտի ազդուի հետեւեալ պարագաներէն,— Ռուսաս–տան սահմանակից չէ Գերմանիոյ, բաժնուած ըլլալով Լեհաստանի եւ Լիթ–ուանիոյ միջոցաւ։ Ռազմագիտական երկաթուղիները անբաւական են եւ չեն նորոգուած. չկայ մարզուած բանակ եւ ձեռնհաս զօրավարներու խումբ մը, իսկ զօրաշարժը շատ դանդաղ պիտի կատարուի, որով կարելի չպիտի ըլլայ արագ օգնութիւն հասցնել։ Եթէ Ռուսաստան յարձակում կրէ — ինչ որ աւելի հաւանական կը համարուի, քանի որ կ՚ըսեն թէ Գերմանիա կ՚ուզէ դէպի արե–ւելք տարածուիլ — Ֆրանսա պէտք է զօրքը շարժման մէջ դնէ եւ Գերմանիոյ վրայ արշաւէ, հետեւաբար կորսնցնէ Լոքառնոյի դաշինքին օգուտը, քանի որ անոր տրամադրութեամբ Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա պարտաւոր պիտի ըլ–լան Գերմանիոյ օգնութեան հասնելու։ Միւս կողմէ, Գերմանիա ամենայն հա–ւանականութեամբ Ֆրանսայի դէմ պիտի կեդրոնանայ իր ամբողջ ուժով եւ պիտի ձգէ որ Լեհաստան առանձին կռուի Ռուսաստանի դէմ, որ շուտով հաշ–տութիւն պիտի կնքէ։

« Լը Ժուռ », որ նմանապէս հակառակ է դաշինքին, գիտել կուտայ խմբ–բագրականի մը մէջ.

— « Եթէ հանրային կարծիքը ամէն բան գիտնար, ոչ պիտի պատասխա–նէր » ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

= o–o =

ԵՐԿՈՒ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Ապրիլ 24ի առտուն կանուխ, ժամը 5.30ին, Աթէնքի մէջ, Ղուտիի դաշտին վրայ գնդակահարուեցան զօրավարներ Փափուլաս եւ Քիմիսիս, որոնք մահ–ուան դատապարտուած էին պատերազմական ատեանին կողմէ։ Մահավճիռէն անմիջապէս վերջը երկու մահապարտները աղերսագիր տուած էին հանրապե–տութեան նախագահին, որ մերժեց ներում շնորհել։ Դէպի գնդակահարու–թեան դաշտը փոխադրուելէ առաջ, երկու զօրավարները քահանայ մը ուզե–ցին, հաղորդութիւն առնելու համար։ Երբ իրենց վերջին կամքը հարցուցին, երկուքն ալ մերժեցին պատասխանել։ Գնդակահարութենէն վերջը երկու դիակները յանձնուեցան իրենց ընտանիքներուն։

Զօր. Փափուլաս, որ հանրապետութեան պաշտպանութեան զինուորական լիկային նախագահն էր, Փոքր Ասիոյ յունական բանակին սպարապետն էր եղած, 1921ին։ Երբ կայսրու–թիւնը մէկէ հիմի եւ Սաքարիայի յարձակողականին ատեն, 1921ին։ Երբ կայմու–յշխնչհիրի եւ Սաքարիայի յարձակողականին ատեն, իրեն յաջորդեց Զօր. Հաճիանէսթի, ո–րուն հրամանատարութիւնը յանգեցաւ Իզմիրի աղէտին, 1922 սեպտեմբերին։ Կը յիշուի թէ Զօր. Հաճիանէսթի, Պ. Պ. Փրոթոփափատաքիս, Կունարիս, Սթրաթոս, Պալթաճիս եւ Թէոթոքիս գնդակահարուեցան 1922 նոյեմբեր 28ին, պատերազմական ատեանին առջեւ։ Ժողովր–իբրեւ հայրենադաւ դատուելով պատերազմական ատեանին առջեւ։ Ժողովր–դական (արքայական) կուսակցութիւնը, որուն նախագահ ընտրուած էր Ցալ–տարիս, ներկայ վարչապետը, Կունարիսի փոխարէն, երբեք չներեց այս վեց–եակ գնդակահարութիւնները եւ այդ օրէն ի վեր պայքար կը մղուէր։

Պատերազմական ատեանին առջեւ, Զօր. Փափուլաս յայտարարեց թէ ինք երբեք օրինականութենէն շեղած չէր, իբրեւ նախագահ զինուորական լիկա–յին։ Աւելցուց թէ միութեան մասնաճիւղերը երբեք չէին մասնակցած մարտ 1ի ապստամբութեան, որ պատրաստուեցաւ եւ գործադրուեցաւ Զօր. Վլա–խոսի կողմէ (փախստական)։ Վերջացնելով, Փափուլաս պնդեց թէ ինք չէ մասնակցած ապստամբութեան եւ լուր անգամ չունէր։ Նոյնիսկ գիտել տուաւ որ եթէ խառնուած ըլլար, գործը յաջողած պիտի ըլլար հարիւրին հարիւր կամ հարիւր յիսուն»։

Իսկ Զօր. Քիմիսիս, որ անդամ էր զինուորական լիկայի վարչական խոր–հուրդին, միայն մէկ անգամ ներկայ եղած է ժողովի եւ զուտ զինուորական յօդուածներ կը հրատարակէր Միութեան օրկանին մէջ, իր ստորագրութեան տակ։

⁂ Դատավարութեան ատեն դեր – գնդապետ Սթաւրոփուլոս վկայեց թէ երբ սոսնձնեց ապահովութեան տեսուչի պաշտօնը, երեք յեղափոխական կազ–մակերպութիւններ կը գործէին Աթէնքի մէջ։ Ասոնց մէկը, որ կը կոչուէր Պ. Կոնաթասի եւ զօրավարներ Փափուլասի եւ Քիմիսիսի ղեկավարութեան տակ, յատակագիծ մը կազմած էր գրաւելու համար Աթէնքի նաւարանը եւ զինուո–րական հաստատութիւնները։ Միեւնոյն ատեն ծրագրած էր ահաբեկչական խումբեր կազմել։ Վկան աւելցուց թէ ապստամբութիւնը պիտի պայթէր հան–րապետութեան նախագահին վերընտրութեան օրը, բայց յետաձգուեցաւ, ան–համաձայնութիւններ ծագած ըլլալով։ Եւ վերջապէս պնդեց թէ Վենիզէլոս եւ Զօր. Փափուլաս ապստամբութեան վարիչներն էին, իսկ Պ. Սոֆուլիս եւ ծերակոյտի նախագահ Պ. Կոնաթաս՝ Աթէնքի շարժման հոգին։ Միւս բոլոր քաղաքական գործիչները միացած էին շարժման։ Նախկին վարչապետ Պ. Փա–փանաստասիու բողոքեց, բայց վկան պնդեց։

«Լեւոն» գայլերու աւարը կը շարունակուի

ՖԻԼԻՊԷ, 21 ապրիլ (Յառաջ).— Խարինէէն ճամբորդ մը կը յայտնէ թէ Թուրք կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հանած է, որուն համաձայն Գարա Աղաճի Հայոց եկեղեցին ու դպրոցը պիտի ծախուին։ Գարա Աղաճի մէջ փոքրաթիւ հայութիւն մը մնացած է։ Ռոտոսթոյի քահանաներէն մին, որ հոն մնացած էր, փախճանեցաւ։ Անկէ ասդին պուլկար քահանայ մը արարողութիւն կը կատարէր երբեմն եւ Խարինէի Հայերն ալ հոն կուգային։

Խնդիրը ապահովաբար կապ ունի Թրակիոյ մասին ընդհ. ծրագրի մը հետ։ Վերջերս Քըրք Քիլիսէի պուլկար եկեղեցին ալ գրաւեցին։

Մէկ միլիոն պատարագ յաղագս խաղաղութեան

—o—

Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչը, կարտինալ Փաչէլլի առջի օր ֆրանսական սահմանը մտնելով, դիմաւորուեցաւ անպաշտօն նախարար Պ. Լուի Մառէնի կողմէ, որ ջերմապէս ողջունեց Պապին արտակարգ պատուիրա–կը։ 1801էն ի վեր, երբ Նափոլէօն Պիոս Է. Պապին հետ ստորագրեց Քոնքոր–տան, առաջին անգամ է որ պապական բարձրաստիճան պաշտօնատար մը Ֆր–րանսա կը մտնէ։ Պ. Լուի Մառէն ջերմապէս ողջունեց հիւրը, յանուն կառա–վարութեան։ Հազարաւոր ժողովուրդ խռնուած էր կայարանին մէջ, պապա–կան օրհնութեան արժանանալու համար։

Կարտինալ Փաչէլլի Լուրտ գնաց իբրեւ Պապին արտասովոր պատուիրա–կը, մասնակցելու համար այն արարողութեանց որ պիտի կատարուին ապրիլ 25էն 28, Սրբազան տարուան փակման առթիւ։ Այս առթիւ աղօթքներ պիտի կատարուին երեք օր երեք գիշեր, Մասապիէլի պատմական քարայրին մէջ, սկսելով ապրիլ 25ի իրիկուան ժամը 4էն (երէկ) եւ տեւելով մինչեւ կիրակի նոյն ժամը։ Այս 72 ժամուան ընթացքին գիշեր ցերեկ անընդհատ պատարագ պիտի մատուցուի քարայրին մէջ, համապատասխան 140 պատարագ։ Միեւնոյն ա–տեն մէկ միլիոն պատարագ պիտի մատուցուի աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, յաղագս խաղաղութեան եւ տնտեսական բարօրութեան։ Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Լուրտի պատարագները պիտի մատուցուին եկեղեց–ւոյ իշխաններու կողմէ, որոնք այդ ուխտավայրը հաւաքուած են աշխարհի բոլոր կողմերէն։ Ազգային ուխտագնացութիւններ ալ սարքուած են եւ պատ–ուիրակութիւններ ղրկուած՝ աշխարհի բոլոր մասերէն։ Կը կարծուի թէ 100,000 հոգի հասած են արդէն։ Կիրակի օրուան վերջին պատարագը պիտի մա–տուցանէ կարտինալ Փաչէլլի։

Թէեւ պապական նուիրակի մը այցելութիւնը քաղաքական իմաստ չունի, բայց մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայուի կարտինալ Փաչէլլիի ճամբորդութեան, մանաւանդ որ վերջերս Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ Վատիկան այցե–լեց, Հռոմ գտնուած միջոցին։

■■■■■■■■■

ՓԷՇԹԱՅԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ երեւան հանեց համայնավարական ցանց մը, որ տարածուած էր ամբողջ երկրին մէջ։ Առաջին առթիւ ձերբակալուե–ցան 70 անդամներ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

14.

ՈՒՐ ԱՄՊԱՐԷՋ Կ'ԻՋՆԷՐ ՎՐԱՑԻ ՄԸ.— ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ ՄԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ.— ՆՈՐԷՆ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ.— ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ.— ԻՐԱՆ ԿԸ ԹՕԹԱՓԷ ՕՏԱՐ ԼՈՒԾԸ.— ԱՆԳԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏ ՄԸ.— ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

1916ի մարտ ամսուն Ակակի Մէֆոտիէվիչ Խօշթարիա անունով յախուռն ու արկածախնդիր Վրացի մը Թէհրանի կառավարութենէն կը ստանար հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն մենաշնորհը:

Պատերազմի ամէնէն տաք օրերն էին. շահագործման մասին մտածելու անմիջական կարելիութիւն եւ անհրաժեշտութիւն չկար տակաւին: Ռուսահպատակ էր եւ լիովին կը վայելէր Փեթերպուրկի կառավարութեան պաշտպանութիւնը: Ուրեմն կրնար սպասել մինչեւ դաշնակիցներու յաղթանակը:

Անակնկալ դէպք մը որոշ չափով յուսախաբ պիտի ընէր զինքը: Մենաշնորհին ստորագրութենէն ճիշդ տարի մը յետոյ, պայթեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը: Ոչ ցար կար հիմա Փեթրօկրատի մէջ, ոչ ալ քաղքենի-դրամատէր կառավարութիւն՝ ռուսահպատակ Վրացիին շահերը պաշտպանելու համար օտար երկրի մը մէջ:

Խօշթարիա սպասեց ամբողջ չորս տարի՝ լաւագոյն պայմաններու ակնկալութեամբ: Բայց քաղաքական կացութիւնը հետզհետէ ծանրակշիռ հանգամանք կը ստանար Ռուսաստանի մէջ: Այնպէս որ 1920ին, երբ կարմիրները ջախջախեցին Քօլչաքը, Տէնիքինն ու Վրանկէլը, Վրացին չկրցաւ այլ եւս շնչել այդ Թունաւոր մթնոլորտին մէջ եւ Լոնտոն եկաւ մենաշնորհը փրկելու համար: Առանց ժամավաճառ ըլլալու՝ բանակցութեան մտաւ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութեան հետ, որուն դրամագլուխին մեծագոյն մասը կը պատկանի բրիտանական կառավարութեան եւ հետեւաբար կը վայելէ անոր հովանաւորութիւնը, ամէն տեսակէտով:

Մենաշնորհը պաշտօնական վաւերաթուղթ մըն էր. քարիւղի ընկերութիւնը որ եւ է տարակոյս չէր կրնար ունենալ այդ մասին: Եթէ նախկին ռուսահպատակը չէր կրնար արժեւորել զայն, անգլիական ընկերութիւնը նիւթական, քաղաքական եւ նոյն իսկ զինուորական միջոցներ ունէր իր տրամադրութեան տակ, վաւերաթուղթը հնչուն ոսկիի վերածելու եւ Իրանի կառավարութեան խօսք հասկցնելու համար:

Սակարկութիւնը երկար չտեւեց: Խօշթարիա մենաշնորհը յանձնեց ընկերութեան, գրպանը նետեց հարիւր հազար անգլիական ոսկի եւ մեկնեցաւ դէպի Արեւելք:

Խորամանկ Վրացին չէր կրնար գոհանալ այդ յաջողութիւնով: Աւելի պատկառելի գումարներու պէտք ունէր ան: Զափազանց «գործունեայ» ու վարպետօրդի, հայաբուժէկ հնարամտութիւններ ի գործ դրաւ եւ երկու անգամ եւս միեւնոյն ընկերութեան ծախեց արդէն իսկ ծախուած մենաշնորհը եւ ստացաւ երեք հարիւր քսան հինգ հազար ոսկի: Հասարակ մահկանացուն չպիտի կրնար ըմբռնել թէ վրացի [illegible] ի՛նչպէս կատարեց այդ «վաճառումը»:

Այդքա՞ն միայն. ոչ. անիկա սատանային ալ դաս տուող մարդ էր: Օրին մէկը Փարիզ եկաւ եւ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի հետ հիմնեց ֆրանսական ընկերութիւն մը՝ հիւսիսային Իրանի երկու անգամ վաճառուած «իր» քարիւղները շահագործելու համար ...

X

Աւելի հետաքրքրական է այս անհաւատալի պատմութեան շարունակութիւնը:

Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնը սխալած էր իր հաշիւներուն մէջ, որովհետեւ Խորհրդային Ռուսաստանը նոր դաւադրութիւններ կը լարէր քաղքենի-դրամատէր պետութիւններուն դէմ: Այսպէս:

1921ի փետրուար 26ին Մոսկուայի կառավարութիւնը հանդիսաւորապէս Իրանցիներուն կը վերադարձնէր «այն բոլոր մենաշնորհները զորս ռուսահպատակ անհատներ նախապէս ստացած կրնային ըլլալ Թէհրանէն»: Աւելի պարզ խօսքով, բոլշեւիկները բացէ ի բաց Իրանին «կը նուիրէին» ցարին հպատակներուն հարստութիւնները՝ Իրանի մէջ: Բայց մէկ պայմանով — Իրանի կառավարութիւնը իրաւունք չպիտի ունենար ռուսական այդ մենաշնորհներն ու հարստութիւնները օտար պետութեան մը ծախելու:

Բոլշեւիկներու այս բարեկամական ժեստը վարձատրելու նպատակով, Թէհրանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս «ճանչցաւ» Մոսկուայի վարիչներուն իշխանութիւնը: Ու դեսպաններ փոխանակուեցան անմիջապէս: Իրանը կրնար հիմա կռուիլ Անգլիոյ դէմ:

Վերադարձուած կամ նուիրուած հարստութիւններու ցանկին մէջ էր, բնականաբար, Խօշթարիայի մենաշնորհը, որուն իրաւական տէրը այժմ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութիւնն էր: Այս վերջինը բողոքեց Մոսկուայի վարիչներուն — Խօշթարիան Ռուս չէր, այլ Վրացի, հետեւաբար քաղաքացի էր վրացական հանրապետութեան: Բոլշեւիկները դպրոցական երախաներ չէին: Սակայն, Վրաստանը Ռուսաստանի վերածել դժուար գործ մը չէր իրենց համար: Անգլիացիներու բողոքը հազիւ Մոսկուա հասած, ռուսական զօրաբաժին մը գրաւեց Խօշթարիայի հայրենիքը, ճիշդ այն ձեւով ինչպէս քանի մը ամիս առաջ գրաւած էին Հայաստանի Հանրապետութեան հողերը:

Իրանի կառավարութեան դիրքը շատ որոշ էր. Խօշթարիայի յանձնուած մենաշնորհը «Թուղթի կտոր» մըն էր այլ եւս. Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնը իրաւունք չունէր հիւսիսային Իրանի քարիւղներով հետաքրքրուելու:

Անել կացութիւն. տեսականօրէն այդ հողամասին քարիւղները կը պատկանէին անգլիական ընկերութեան, որուն իրաւասութիւնը Թէհրանի իշխանութիւնը վճռապէս կը մերժէր՝ համաձայն 26ի բարեկամական դաշինքին, իսկ իրականին մէջ անոնց սեփականատէրն էր Խորհրդային Ռուսաստանը: Վերջին յօդուածով բացատրեցինք թէ Մոսկուա ինչ պատճառաբանութիւններ կը ներկայացնէր այդ սեփականութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Ըսինք թէ բոլշեւիկները պայման կը դնէին որ Իրանի կառավարութիւնը օտարներուն չպիտի ծախէր նախկին ռուսահպատակներու իրանեան հարստութիւնները — մենաշնորհ, կալուած եւն.:

Սակայն եւ այնպէս Իրան չյարգեց դաշնագրին այդ տրամադրութիւնը: Ընդհակառակն, ստորագրութենէն քանի մը շաբաթ ետքը, բանակցութիւններ կատարեց Սթէնտըրտ Օյլի հաստատութեան հետ, որուն յիսուն տարուան մենաշնորհ մը տուաւ հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն համար: Մոսկուա հազիւ թէ կրցաւ բողոքել որովհետեւ 1921ին Լէնինի Թմբուկը այնքան մեծ աղմուկ չէր հաներ ինչպէս այսօր: Րաքֆէլլըր հնչուն դրամ վճարեց Իրանցիներուն: Մազ մնաց որ այս «առեւտուրը» պատերազմ ստեղծէր Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներու միջեւ:

— Այդ մենաշնորհը գողցուած է, դուք գողցուած ապրանք կը գնէք, Ամերիկացի պարոններ, ըսաւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան նախագահը՝ Սըր Ճօն Քէտմըն:

— Իրանը մերն է, Ամերիկացիներուն չենք տար, գրեցին Լոնտոնի թերթերը:

Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի կառավարութիւնները իրար անցան: Անգլիոյ դեսպանը խիստ լեզուով բողոքագիր մը յանձնեց Մ. Նահանգներու նախագահին: Նոյնքան խիստ էր Ամերիկայի պատասխանը.

— Թերեւս մենք գողցուած քարիւղ գնեցինք Իրանէն, բայց դուք ալ միեւնոյն բանը չըրի՞ք ... Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձեզի յանձնեց Իրաքի հոգատարութիւնը որպէսզի քաղաքակրթէք եւ զարգացնէք թշուառ ժողովուրդ մը ... Ի՞նչ ըրիք ... Իրացուցիք Մուսուլի նահանգը .. Ցե՞տոյ ... Մեզի բաժին չտուիք Միջագետքի քարիւղներէն ... Ֆրանսացիներուն հետ միացաք եւ ձեր հոգատարութեան տակ դրուող հողամասերուն հարստութիւնները գրաւեցիք ... 1920ի օգոստոս 24ին էր որ այդ մասին դաշնագիր մը կը ստորագրէիք Սան Ռէմոյի մէջ, ձեր ներկայացուցիչն էր Սըր Ճօն Քէտմըն, իսկ Ֆրանսայի պատուիրակն էր Ֆիլիփ Պէրթըլօ ... Դուք այսպէ՞ս կ'ըմբռնէք բարոյականը, պարոնայք Անգլիացիներ ...

Բազմաթիւ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան երկու կառավարութիւններուն միջեւ: Երկուքն ալ հաւասարապէս կը ճառէին բարոյականի սկզբունքներէն, որովհետեւ դիւանագիտական սովորութիւնը կը պահանջէ որ պետութիւնները բարոյագիտութեան անունով խօսին, ամէնէն անբարոյական հարցերուն մէջ անգամ: Մարդիկ դաշնագիրներու սրբութեան մասին կը խօսին, օրինակ, բայց կը մոռնան որ յետպատերազմեան դաշնագիրներէն գոնէ մէկը որուն տակ ստորագրութիւն դրած էին օրուան մեծերը, ոչ թէ տասնըվեց տարի, այլ տասնըվեց ամիս ալ չյարգուեցաւ:

Պատասխանատուն դարձեալ վէհափառ քարիւղն էր:

Ծանուցագիրներէն յետոյ սկսաւ Ամերիկացիներու սպառնալիքը:

— Եթէ շատ երկնցնէք՝ կը գրաւենք ձեր Թրըսթներուն մեր երկրին մէջ ունեցած հարստութիւնները, պատասխանեցին Ամերիկայի քարիւղի ընկերութիւնները:

Ամերիկեան կառավարութիւնը ուժգնօրէն կը բողոքէր Սան Ռէմոյի դաշնագրին դէմ, որ, ինչպէս ըսինք, ստորագրուեցաւ օգոստոս 24ին՝ Լոյտ Ճորճի եւ Միլրանի հաւանութիւնով: Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը այդ դաշնագրին հրատարակութենէն երեք ամիս առաջ, Մայիս 13ին «իր» կառավարութեան հրահանգով ծանուցագիր մը կը յանձնէր արտաքին նախարար Լորտ Քըրզընին՝ բացատրելու համար թէ «Միջագետքի եւ Պաղեստինի բաժանումը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ անհամապատասխան» էր հոգատարութեանց սկզբունքին հետ. այդ երկու հողամասերը բրիտանական գաղթավայրեր չէին, այլ բրիտանական կայսրութեան խնամակալութեան յանձնուած երկիրներ:

Լորտ Քըրզըն իր օգոստոս 9ի պատասխանին մէջ կը հերքէր ամերիկեան կառավարութեան «ենթադրութիւնները» որոնք «բոլորովին անհիմն էին» եւ կը յիշէր ուրիշ կարեւոր պարագայ մը — Ամերիկան Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ չէ եւ հետեւաբար իրաւունք չունի հոգատարութեանց հարցին միջամտելու:

«Ձեր քարիւղի քաղաքականութիւնը Հայիթիի կամ Քօսթա-Րիքայի մէջ, չա՞տ կանոնաւոր է», կը հարցնէր ազնուական լորտը:

Ուաշինկթըն «չփորձեց հերքել այդ ամբաստանութիւնը», սակայն շեշտեց թէ Ամերիկան պատերազմի մասնակցած եւ դաշնակիցներու յաղթութեան նպաստած ըլլալով, իրաւունք ունէր օգտուելու հաշտութեան դաշնագիրներու բարիքներէն:

Շաբաթներ, ամիսներ տեւեց այս բանավէճը: Անգլիան տեսաւ որ ազատօրէն չպիտի կարենայ վարել իր կայսերական քաղաքականութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ. իր բարեկամները հանգիստ չպիտի ձգէին զինքը: Միջագետքն ու Պաղեստինը անհամբեր կը սպասէին հոգատարութեանց վաւերացումին: Թրքական հարցը լրջօրէն կը զբաղեցնէր Լոնտոնի վարիչները: Նոր բարդութիւն մը Ամերիկայի հետ աւելի վտանգաւոր պիտի դարձնէր քաղաքական կացութիւնը Եւրոպայի թէ Արեւելքի մէջ:

Ի՞նչ միջոցի դիմեցին հանգոյցը լուծելու համար:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

=o·o=

Այսօր, 26 ապրիլ, լրանում է ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի մահուան միամեակը: Դեռ երէկ մեզի հետ էր, նոյն գաղափարներով ապրում: Այսօր երբ մահը բաժանել է մեզ, ուզում եմ իբրեւ ծաղկեպսակ իր Թարմ գերեզմանի վրայ, գրել իմ տպաւորութիւնները իր մասին:

Շատ ուշ եմ բախտ ունեցել իրեն հետ ծանօթանալու, սակայն իր անունը յաճախ մեր խօսակցութիւնների առարկան է եղել, գրուածքները՝ ոգեւորութեան աղբիւր: Դեռ պատանիներ էինք, 1912—13, առաջին անգամ Երեւանի մէջ ծանօթացայ իրեն հետ՝ իր գրքերով: Իր ոճը մագնիսացնող ազդեցութիւն գործեց վրաս: Գաղտնի Աշակերտական Միութիւն ունէինք եւ հաւաքւում էինք մի քանի հոգի, կարդում հայերէն գրքեր, Թերթեր, զեկուցումներ հայ գրողների, յեղափոխականների մասին: Ռուսական գիմնազիոնի աշակերտներ էինք, դպրոցական վարչութիւնը կամակատար կառավարական հայահալած քաղաքականութեան, արգիլում էր հայերէն խօսել: Ռուսացման քաղաքականութիւնը զօրեղ կերպով տարւում էր դպրոցից ներս եւ դուրս: Շնորհիւ հանգուցեալ ընկերոջ՝ Աւետիք Շահխաթունեանի, քով-քովի էին եկել մի խումբ աշակերտներ, նպատակ դրել պայքար մղել ռուսացման դէմ: Այդ ժողովներից մէկում, մեր խմբի ղեկավար Կ. Յ. խօսեց յեղափոխականների մասին, ի միջի այլոց ընկ. Մ. Վարանդեանի: Յեղափոխականների մասին շատ էինք լսել ժողովրդի բերնից, մանաւանդ աշուղների: Այդ օրը բախտ ունեցայ լսելու մտաւորական երիտասարդին, որ կոչ էր անում համակրանքով տոգորուել դէպի յեղափոխականները, հայ դատի պաշտպանները: Տուեց ինձ Վարանդեանի «Կովկասեան Վանդէա»ն, պատուիրեց գաղտնի պահել հետաքրքիր աչքերից: Մեծ ուշադրութեամբ կարդացի, հրաշունչ ոճը համակեց հոգիս: Այնուհետեւ Միքայէլ Յովհաննիսեան-Վարանդեանը դարձաւ շատ սիրելի հեղինակներիցս մէկը: Կարդացի նրա «Դաշնակցութիւնն ու իր հակառակորդները» գրուածքը եւ դարձաւ այդ գիրքը դաւանանք ինձ համար: Այս փափաքեցայ զինքը տեսնել: Լսել էինք որ յեղափոխականները հալածւում են, պատմել էին որ Ժընեւ են հաւաքւում «ընկերութեան» մարդիկը, այնտեղ է եւ Վարանդեանը: Պատանեկան շրջանի վառ երեւակայութիւնս, պատրանքներ էր ստեղծում, ինձ տեսնում էի յեղափոխականների, զինուած մարդկանց շրջանակում, նրանց հետ ազատութեան երգիչներ Ահարոնեանին եւ Վարանդեանին:

Երազներս 1915ին իրականութիւն դարձան: Ռուս-Թրքական պատերազմն էր. հայ կամաւորական խմբերը Երեւան էին հաւաքուել. յաճախ տեսնում էի Դրոյին, Վարդանին, Համազասպին, Քեռիին, Նժդեհին, այցելում կամաւորների զօրանոցները: Զինուած հայ փէտայիներ էին դրանք, պատրաստ զոհուելու Հայաստանի ազատութեան եւ Թրքահայ ժողովրդի փրկութեան համար: Երեւան եկաւ այդ շրջանին Թիֆլիսից եւ Մ. Վարանդեանը: Համակ ուշադրութիւն եմ դարձել, խօսք եմ որոնում կամաւորների շրթներից, ե՞րբ պիտի գայ Վարանդեանը, յեղափոխական անունդ տուող մեր մեծ վարպետը: Մի օր Աստաֆեան (այժմ Աբովեան) պողոտայով անցնելիս, կամաւոր խմբապետներից մէկը, իմ համագիւղացի Թ.ն երկիւղածութեամբ բարեւում է անծանօթ մէկին, անցնում ենք —ինձ յայտնում է թէ «Միքայէլ Վարանդեանն էր»: Ընդոստ ետ եմ դառնում, գրեթէ վազում, տեսնելու Վարանդեանը: Միջահասակից բարձր, փոքրիկ մօրուքով մէկը, նիհարակազմ, քայլում է յամրաքայլ: Հետեւում եմ իր քայլերին, շարժումներին: Նա էր երազներիս հերոսը, մտքերուս ղեկավարը եւ յեղափոխական յառաջադէմ դաստիարակը: Մտնում է Օրիէնտ պանդոկը եւ կորչում տեսողութեանս սահմանից: Կարճատեւ հանդիպում, առանց ծանօթութեան: Ո՞վ կարող էր մտածել ծանօթութեան մասին, անհասանելի էր ինձ այդ ցանկութիւնը:

Օրը մի քանի անգամ գնում էի պանդոկի առաջ, տեսնելու Վարանդեանը, սակայն երբեք չերեւաց: Դրանից յետոյ ուշի-ուշով կարդում էի իր յօդուածները «Հորիզոն»ի մէջ: Կլանուած ուշադրութեամբ հետեւում էի իր բանավէճին Դ. Անանունի, Բ. Իշխանեանի հետ: Հոգիս լցւում էր գոհունակութեամբ, երբ կարդում էի իր Թեւաւոր ոճով գրուած պարսաւագիր յօդուածները Իշխանեանի դէմ, մանաւորապէս Իշխանեանի ուսանողական շրջանի հետ կապուած գայթակղալի դէպքի մասին: «Հորիզոն»ը կարծես բովանդակութիւնից զրկւում էր այն օրը, երբ Վարանդեանը յօդուած չունէր Թերթի մէջ: Յիշում եմ իր բանավէճը հայ լեզուի շուրջ Հ. Համբարձումեանի հետ: Ապրում էի վէճի բոլոր ելեւէջները եւ մէկ օր երբ ընկ. Վարանդեան մերժել էր տպել Համբարձումեանի պատասխան-յօդուածը, վերջինս օրէնքի դիմելով տպել էր տուել պատասխանը, սուր խօսքեր ընկ. Մ. Վարանդեանի հասցէին: Հոգիս ալեկոծուեց: Երբ տեսայ այդ անարգանքները Թերթի խմբագրի հանդէպ, պայրոյթ ու ատելութեան ալիք բարձրացաւ Համբարձումեանի դէմ: Երազներուս հերոսը վիրաւորուած էր:

Ժամանակները անցան, դէպքերը զահավիժեցին, Տաճկահայաստանի բովանդակ հայ բնակչութեան կոտորածի քստմնելի տեսիլքները իրենց մանրամասնութեամբ Կովկաս հասան: Յուսախաբութիւնը մարմին առած սողոսկեց մարդկանց հոգիների մէջ: Ռուսական կառավարութեան քաղաքականութիւնը փոխուեցաւ Հայերի հանդէպ: Եփրատեան կողակութեան խնդիրը հրապարակ դրուեցաւ: Յեղափոխականները կասկածելի դարձան կառավարութեան աչքին: Հրապարակի վրայ սակաւ էր լսւում Վարանդեանի ձայնը:

Եկան ռուսական յեղափոխութիւնը, Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ յետագայ սարսուռ ազդող դէպքերը: Մտքիս առջեւ այնուհետեւ քիչ էր երեւում Վարանդեանի դէմքը: Կլանուած էինք նոր կեանքով, երեւոյթներով: Հայաստանի Հանրապետութիւն, վերաշինութիւն, փրոփականտ, զաւառ ազգամիջեան պատերազմ, Թրքական ճակատ, քաղաքացիական կռիւ, պարտութիւն, արտասահման, Պրակա:

Թերթերի մէջ նորից կարդում էի ընկ. Մ. Վարանդեանի գրուածները: Չկար սակայն անցեալի հզօր շունչը, ապագայական չիփորը, ծերացել էր յեղափոխութեան հզօր երգիչը, գրչի անզուգական վարպետը: Կարծեմ 27 թէ 1928 թիւին առիթ ունեցայ Պրագայից իրեն նամակ գրելու «Հայրենիք»ում լոյս տեսած իր մէկ յօդուածի առթիւ ընկերվարութեան նուիրուած: Իմ կարծիքով, ընկ. Մ. Վարանդեանը սխալ ըմբռնած եւ բացատրած էր ընկերվարութիւնը: Ո՛վ համարձակութիւն, յանդգնել էի իմ զինուորութիւններս յայտնել իրեն, բայց ի՛նչ զարմանալի նրբազգացութեամբ պատասխանած էր իր անյայտ հակաճառողին: Անյայտ մի ուսանող իրաւունք էր համարել նամակ գրել եւ քննադատել: Ի՛նչ զորովալի նամակ եւ յորդանք կար իր տողերի մէջ, հայրական զուրգուրանքով գրուած նամակ, հեռու մեծամիտ խօսքերից: Համոզիչ փաստերով ջանացել էր տարհամոզել ինձ:

Առաջին անգամ ընկ. Վարանդեանին ծանօթացայ 1932ին: Կքած էր տարիների բեռան տակ: Մէջքը կուել էր, դէմքը՝ խորշոմել, փոքրիկ մօրուքը՝ ճերմակել: Նիհար էր եւ շնչառութիւնն էլ խանգարուած: Կուսակցական ծանօթ անկարգապահութեան օրերն էին:

Իրեն տեսայ պատուիրակութեան շէնքի մէջ: Թաղուած բազկաթոռին մէջ, Թերթ կը կարդար: Մեզ ծանօթացրին, աչքերը փոքրացնելով ջանաց ճանաչել, աւելի ճիշդ՝ յիշել դէմքս: Խօսակցութիւնը դարձաւ օրուան վէճի շուրջ. մենք երիտասարդներս նորընծայ արեգաների մոլեռանդութեամբ յարձակւում էինք կուսակցութեան կարգապահութիւնը ոտնահարող ըմբոստների դէմ, առաջարկում խիստ պատասխանատուութեան ենթարկել: Հմուտ առաջնորդի համբերութեամբ լսում էր մեզ եւ մեղմ ժպտում: Ողջմտութեան հրաւիրեց մեզ, Թելադրեց մեծահոգի լինել եւ երեւոյթները քննել առարկայօրէն ու բազմակողմանի: Ըմբոստացաւ անսաստողների դէմ, սակայն քարոզեց համբերող լինել եւ գիրք ճշդելը թողնել պատասխանատու մարմիններին:

Մարգարէական շունչով նախատեսեց վախճանը ըմբոստների: Դրանից յետոյ մի քանի անգամ հանդիպեցի իրեն, մէկ անգամ էլ իր բնակարանի մէջ, պանդոկում:

Պանդոկի մէջ ունէր համեստ մի սենեակ, մահճակալ, սեղանը՝ լեցուն գրքերով, Թերթերով, երկու աթոռ, մէկ պահարան. ահա ամբողջ կահաւորութիւնը: Նրբահարուստ համեստութեամբ ընդունեց իր սենեակը: Հոգիս ճմլուեց. ի՛նչ ողբերգութիւն. մենակ, հիւանդ, առանց հոգատար ձեռքի համեստ այս սենեակի մէջ: Ի՛նչ դառն ճակատագիր վաստակաւոր յեղափոխականի համար: Տրտունջ չունէր սակայն, հաշտուել էր ճակատագրին հետ:

Խօսում ենք Խորհրդային Հայաստանի եւ ընկերվարականների մասին: Ի՛նչ միամտութիւն, նախապատերազմեան շրջանի մտածողութիւնը: Եռանդով խօսում է Մակտոնըլտի, Վանտերվէլտի, Կաուցկու մասին, պախարակում խորհրդային ինքնակալութիւնը: Հաւատում էր Մակտոնըլտին: Պատմում է իրենց հանդիպումները եւ ընկերվարականների ջերմ ընդունելութեան մասին: Միտքը չէր հաշտւում բոլշեւիկների վայրագութիւնների հետ: Հայաստանի կարօտն ունէր: Ցանկութիւն ունէր այնտեղ մեռնել:

Վերջին անգամ իրեն հանդիպեցի Մարսէյլ: Ապրում էր Սէն-Ժիւլիէն Պոմոնի մէջ. հիւանդ էր եւ ամբողջ ջղերին հիւծած: Հակադաշնակցական պայքարի տաք օրերն էին, հակառակորդները միացել ճակատ կազմած զանազան քաղաքների մէջ հրապարակային ժողովներ էին կազմակերպում, ճառեր խօսում Դաշնակցութեան դէմ, երբեմն յաջողում էին նաեւ խաբել Ֆրանսացիները, իրենց ժողովներին բերելով եւ Դաշնակցութիւնն իբրեւ ֆաշական կուսակցութիւն ներկայացնում եւ հանրութեան թիւնը գրգռում էին մեր դէմ: Մարսէյլի մէջ հակառակորդները մեծ ժողով են հրաւիրել՝ մեթրաչափ ֆրանսերէն յայտարարութիւններ պատերին փակցրել եւ Դաշնակցութիւնը մարդասպանների, ոճրագործների, ֆաշիստների կազմակերպութիւն հռչակել: Հակառակորդները հրաւիրել են Մարդու եւ Քաղաքացիի պաշտպան ընկերութեան նախագահը, մի շարք կարկառուն Ֆրանսացիներ պարսաւանքի խօսք առնելու Դաշնակցութեան: Ցուցուած են մեր ընկերները, Շրջ. Կոմիտէն, ուզում են հակադարձել հրապարակ գալ, խնդրել ընկ. Մ. Վարանդեանի որ խօսի հակառակորդների ժողովում: Նստած ենք սրճարանում, ընկերները տաք-տաք վիճում են, Վարանդեանը համաձայնում է ընկերների հետ. պատրաստ է խօսելու եւ պարզելու մեր տեսակէտները, ցրելու թիւր կարծիքները մեր մասին: Խնդիրը լուծուած է, միւս օրը մեր ընկերները պէտք է երթան ժողովի, ուր խօսք պիտի առնէ եւ ընկ. Մ. Վարանդեան: Կիրքերը լարուած էին, բոլշեւիկները զանազան մեքենայութիւններով ցանկանում էին Դաշնակցութիւնը մղել պայքարի, կռուի, համոզելու Ֆրանսացիներին, կառավարութեան՝ իրենց քարոզածները Դաշնակցութեան մասին: Կուսակցութիւնը գիտէ, հասկացել է այդ բոլորը եւ արտասահմանի հայ գաղութների խաղաղութիւնը խանգարելու միտք չունի. տեսնում, հասկանում է ընկ. Վարանդեանը այդ բոլորը, միեւնոյն ժամանակ հասկանում է եւ ընկերների յուզուած վիճակը: Ընդմիջում եմ, յայտնում վերին մարմնի կարծիքը եւ առաջարկում չգնալ ժողովի եւ չխօսել: Իմ յեղափոխական ուսուցիչը, առաջնորդը առարկութեան, ընդդիմութեան խօսք չունի, թէպէտեւ երիտասարդ ընկեր է խօսողը, սակայն մարմնի ներկայացուցիչն է եւ կազմակերպութեան կարգապահութեան ոգին թելադրում է կուսակցական անքննադատելի ղեկավարին ենթարկուել, փոխել իր որոշումը: Երեխայի հեզութեամբ լսում է ասածներս եւ թելադրում միւսներին ենթարկուել: Տանջւում եմ հոգեպէս, մեղապարտ եմ զգում ընկ. Վարանդեանի հանդէպ, սակայն կուսակցական պարտականութիւնը թելադրում է անկողմնակալ լինել:

Վերջին հանդիպումս էր: Դրանից յետոյ չտեսայ ընկ. Միքայէլ Վարանդեանին: Մէկ քանի ամիս յետոյ մեռաւ Մարսէյլի մէջ: Հիմա երբ մտածում եմ իր մասին, յիշում վերջին մեր հանդիպումը, հաւատով լցւում եմ դէպի մեր կուսակցութիւնը, հասկանում, որ մէկ հզօր ներքին ուժ կարողանում էր անխախտ պահել Դաշնակցութիւնը, ըմբռնում թէ երբ առաջնորդը ղեկավարն անգամ իր հոգիի մեծութեամբ եւ համեստ շարքայինը ենթարկուել գիտեն, այդ կազմակերպութիւնը չի կարող մեռնել: Վարանդեանների կարգապահ ոգին եւ գաղափարական շունչը իբրեւ աւանդութիւն սերունդէ սերունդ կ'անցնի մեր ընկերներու եւ գաղափարական մարդկանց հոգիներում:

Անթառամ ծաղիկներ շիրիմիդ՝ անմոռանալի վարպետ:

Ա. ՈՒՐԱՐԴԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— o —

ԹԷՀՐԱՆ.— Հայ համայնքները դիմում կատարած են կրթական նախարարութեան, նախարարական այն հրահանգներուն առթիւ, որոնց համաձայն պէտք էր հայերէն լեզուն փոխարինուէր իրանական լեզուով ազգ. վարժարաններու մէջ:

Նախարարութիւնը որոշեց որ կրօնքի եւ Հայոց պատմութեան ուսուցումը տեղի ունենայ հայերէն. իսկ ներքին բոլոր միւս ճիւղերու ուսուցման լեզու պիտի ըլլայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

»»»··«««

Հակառակ զանազան դաւերու եւ խոչընդոտումներու, կոկիկ բազմութիւն մը ընդառաջ երթալով Զ. Ռ. Միութեան կոչին, եկած լեցուցած էր Սալ Մազընոյի չքեղ սրահը, իր յարգանքի տուրքը տալու համար մէկ միլիոն նահատակներուն, որոնք ինկան Թուրքին բարբարոս հարուած-ներուն տակ, 1915ին: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, վերջինը սեւ ժապաւէնով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու սկաուտներ բեմին երկու կողմերը բարեւի կեցած էին:

Զ. Ռ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը նուագեց Շոփէնի մահերգը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Անոր յաջորդեց Օր. Աթանասեանի յուզիչ «Տէր ողորմեա»ն:

Զ.Ռ. Միութեան կողմէ, օրուան նախագահը Գ. Անթիկեան, գրաւոր ճառ մը կարդաց, ոգեկոչելով յիշատակը անոնց որ ինկան անմրցանելի տառապանքներով: Եւ հրաւիրեց ժողովուրդը որ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգէ յիշատակը նահատակներուն:

Օրուան առաջին բանախօսն էր Պ. Վահան Գույումճեան, որ համառօտ կերպով պատմեց ծրագրուած սարսափները,— բնաջնջումը հայ ժողովուրդին: «Հայրենակիցներ, մեր մէջ դասակարգ մը կայ, անըմբռնելի ու տարօրինակ իր հոգեբանութեամբ, որ կը փորձէ արդարացնել հայկական ջարդերը: Այսպէս, անոնք կ'ըսեն թէ հայ յեղափոխականները եւ յեղափոխութիւնն էին պատճառը այդ բոլորին: Այդ մարդիկը սակայն չեն գիտեր, կամ գիտնալով հանդերձ կը կեղծեն, կը ստեն, որ երբ տակաւին ոչ յեղափոխութիւն կար եւ ոչ ալ յեղափոխականներ, այդ ջարդերն ու սարսափները կը տիրէին: Այդ դասակարգը գիտէ սակայն այս բոլորը եւ կ'ուզէ պատասխանատուութեան բեռը բեռցնել մեր վրայ, վրիժառենչ երիտասարդութեան ուշադրութիւնը վրիպեցնել այն ախտաւոր ու հրէշ ցեղէն որ Թուրքն է, մեր դարաւոր կողոպտիչը եւ ջարդողը»: Պատմական անցքերը մէկիկ մէկիկ քննելով բանախօսը վերջացուց.— «Ֆրանսացի հոգեբան մը կ'ըսէ.— Ոսկերը չեն որ կանգուն կը պահեն ժողովուրդ մը, ազգ մը, այլ՝ մեռելները»: Եթէ չըլլային այդ մեռելները Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի մէջ, այսօր ոչ հայութիւն կը մնար եւ ոչ ալ Հայաստան: Վառ պահեցէք յիշատակը մեռելներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ ապրիլ եւ չնչել իբրեւ ազգ»:

Երկրորդ բանախօսն էր Տիկ. Քիպրիթճեան, որուն ճառը բանաստեղծական հզօր արտայայտութիւն մըն էր: Յուզեց եւ յուզուեցաւ.

— «Յարգանքի ու սուգի օր է այսօր, անրացատրելի մարտիրոսութեան քսանամեակը: Այսօր ո՞ր Հայուն սիրտը չի փղձկիր, չարիւնիր, ո՞ր Հայը իր սրտին խորը չունի ցաւ, տառապանք: Ա՛հ, հազարներ ու հազարներ զոհ գացին: Երբ ժողովուրդ մը այսպէս կը մարտիրոսուէր, անդին, դանակը ոսկորին հասած բազմութիւն մը, չէնք կը պարպէր, կը զարնէր ու կը զարնուէր, Վանի, Ուրփայի, Շ. Գարահիսարի մէջ, հասկընելով Թուրքին եւ աշխարհին թէ Հայը միայն ջարդուիլ չի գիտեր, այլ եւ զարնել: Դուն մարտադրոշ քերթող Սիամանթօ, դուն ոսկեբերան հռետոր Զօհրապ, դուն ոսկեգրիչ Վարուժան, դուն նուիրուած անձնուիրութիւն Վարդգէս, եւ բոլո՛րդ, բոլո՛րդ, նահատակներ սրբազան, թոյլ տուէք որ ես թօշնած ծաղիկ մը ձեռքերուս, մօտենամ ձեր անծանօթ գերեզմաններուն ու անթաղ մարմիններուն: Ամէն խաչելութեան յարութիւն մը կը յաջորդէ անպայման: Իսկ ձեր խաչելութենէն վերջ, կը հաւատամ որ աւելի քան երբեք պիտի գայ այդ յարութիւնը»:

Այս բանախօսութեան յաջորդեց Օր. Աթանասեանի «Տէր կեցո»ն:

Վերջին խօսողն էր ընկ. Հայկ Սէքէնիկեան, որ նկարագրելով հայ ժողովուրդին տոկալու եւ դիմադրելու կորովը, ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Ի՞նչ ընենք: Մեր հայրերը ընտրած են այնպիսի երկիր մը, որ դարեր շարունակ կամուրջ մը եղած է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, որպէսզի զանազան հորդաներ մեր վրայէն անցնին: Այդ հորդաներու մեծագոյնը եղաւ Թուրք - Թաթար- մոնկոլ բարբարոսութիւնը: Եւ քաղաքակիրթ աշխարհը գտած էր Ասիոյ մէջ տարր մը, որ կը համապատասխանէր իր հոգեբանութեան: Այդ տարրը Հայն էր: Ամէն անգամ որ «քաղաքակիրթ» աշխարհը կ'ուզէր իր քաղաքական հաշիւները մաքրել Թուրքին հետ, միշտ հայ ժողովուրդի ազատութեան անունով կը խօսէին: Սակայն բոլորը, բոլոր խաբեցին մեզ: Թողուցին մեզ, որ Թուրքը կը թաթը իջեցնէ մեր գլխին, այնպիսի տմարդի ու չնական կերպով, որ մարդկային տարեգրութիւնը հազիւ թէ կարենայ արձանագրել: Մէկ ճանապարհ կայ մեր առջեւ.— կազմակերպուիլ, միաբանիլ, շատախօսելու տեղ շատ գիտել: Աշխարհ բռնած է ազգայնականութեան ճամբան: Իսկ դուն ո՞ւր ես, հայ ժողովուրդ, կը քնանա՞ս ... մինչ անդին աշխարհ բռնկած է: Ո՞ւր ես դուն, հայ երիտասարդ, որ Լէնին եւ Մարքս կը խաղցնես, կը տեսնե՞ս որ բռնուռ- պա- գիւղացիական Ռուսիան անգամ ազգայնական ճամբուն մէջ ինկաւ: Զափահաս որբեր, մի յուսահատիք, եթէ երբեք ուրիշներ ձեր քայլերուն առջեւ քար կը գլորեն, արհամարհանք ունեցէք այդ ճղճիմութիւններուն դէմ»:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները կը հսկէին կարգապահութեան: Իրենց կողմէ, սկաուտ Ֆէրհատեան կարդաց ուղերձ մը:

Զ. Ռ. Միութեան կողմէ եւս երիտասարդ մը կարդաց տաք եւ բարտխուն ուղերձ մը: Կ'արժէ յիշել վերջին մասը. «Սիրելի նահատակներ, չպիտի՞ վշտանաք արդեօք, երբ ըսենք թէ հայութեան մէջ կայ դասակարգ մը, որ իրեն փրոփականտի միջոց կը ծառայեցնէ ձեր սուրբ յիշատակը: Սգատօն մըն ալ իրենք սարքած են: Եւ գիտէ՞ք, այս այն դասակարգն է որ երբեք չյարգեց ձեզ, ներկայացուցիչ մը իսկ չղրկեց 1932—33—34ին: Եւ սակայն անոնք չեն ամչնար, եւ ի-

Ի ՊԱՏԻՒ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ.Ի

— o —

ԽՄԲ.— Յապաղած, կամէ՛ անկախ պատճառով:

Ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ», ապրիլ 15ին թէյասեղան մը տրուեցաւ ի պատիւ Գարեգին արք. Յովսէփեանի, նախաձեռնութեամբ խումբ մը Միութեանց: Ներկայ էին շուրջ 200 հոգի, բոլոր հոսանքներէն:

Հրաւէրին արձագանգած էին պաշտօնապէս բոլորը:

Պայտաձեւ սեղաններու շուրջ բոլորուած էին Հայ Մշակոյթի եւ տարբեր հոսանքներու ներկայացուցիչները: Բացումը կատարեց Պ. Ա. Չօպանեան, ոգեկոչելով հայ մշակութային անցեալը եւ խօսքը ուղղելով օրուան հիւրին, յայտնեց ժողովի յարգանքը եւ գնահատական խօսքեր ուղղեց Գարեգին արք. Յովսէփեանի գիտական – մատենագրական աշխատանքներու մասին: Առաջին խօսքը տրուեցաւ Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան ներկայացուցիչ Պ. Պալապանեանի, որ ֆրանսական չեչտով կարդաց գրաւոր ուղերձ մը, ոգեկոչելով անցեալը եւ ջերմ մաղթանքներ ցանկալով էջմիածնին, կաթողիկոսին եւ օրուան հիւրին:

Դաշնակի ընկերակցութեամբ յաջողապէս երգեց Պ. Քէչէճեան:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ խօսեցաւ Տիկին Լաս, որուն ուղերձը հրատարակուած է «Յառաջ»ի մէջ: Գեղեցիկ արտասանութիւն մը բրաւ Տիկին Հ. Սարգսեան, Վ. Թէքէեանի «Կենդանութիւն հայկական»ը, շատ գեղեցիկ արտայայտութեամբ: Պ. Յ. Զաւրեան խօսեցաւ Հայ Գրական Ակումբին կողմէ, դերը ուսանելով Գարեգին արք.ի դերը հայ արուեստի ուսումնասիրութեան ասպարէզին մէջ: (Տես «Յառաջ» թիւ 2785): Օր. Ի. Պիւլպիւլեան գեղեցկօրէն երգեց «Կռունկ»ը: Ոգեւորիչ ճառ մը արտասանեց դերասան Պ. Շահխաթունի: Յիշեցուց Սարդարապատի կռիւները 1918ին եւ Գարեգին արք.ի կատարած դերը հայ զօրքը ոգեւորելու եւ ճակատ մղելու մէջ, խնդրեց որ նուիրակը շաղկապը հանդիսանայ բաժանուած մտաւորականութեան, որպէսզի միացեալ ուժերով ծառայեն հայկական մշակոյթին:

Կարճ դադարէ մը յետոյ խօսք հրաւիրուեցաւ Գարեգին արք. Յովսէփեանի: Յարգելի հիւրը խօսեցաւ «Գմբէթի ծագումը հայ արուեստի պատմութեան մէջ» նիւթի մասին: «Յառաջ»ի աշխատակից Պ. Հ. Բալուեան իր ժամանակին ամփոփ գիծերով տուած էր Գարեգին արք.ի դասախօսութիւնները, որով զանց կ'առնեմ կրկնութիւններէ խուսափելու համար: Բանախօսը մանրամասն եւ խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ պարզեց գմբէթի ծագումը եւ անոր արժէքը եւ ազդեցութիւնը հայ եւ օտար արուեստներու վրայ: Հայաստանի անցեալը ներկայացուց նաեւ նկարներով, ուր ամփոփուած էին հայ անցեալի կոթողները:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Ռ. Շիշմանեան, Հայաստանի կերպարուեստի մասին:

Նորելուկ մը, Վարդան Յովհաննէսեան, ըստ մեծամասնական վաղեմի սովորութեանց հանդէսը պրոպականտի ամպիոն դարձուց, խօսելով ամէն ինչի մասին,— Մարքս, Լէնին, շինարարութիւն, հայ արուեստ, նոր ճարտարապետութիւն, մի խօսքով «չիլա փիլաւ»: Փառաբանեց խորհրդային կարգերը: Ակներեւ դժգոհութեան հարկադրանքի տակ, բոլշեւիկեան «փրաղէօլոժի»ի ներկայացուցիչը վերջացուց իր խօսքը, ինքնագոհ ժպիտով մը:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ օրուան հիւրին որ շնորհակալութիւն յայտնելով մշակութային կազմակերպութեանց ընծայած պատեհութեան համար, անդրադարձաւ մեր պատմութեան եւ ներկայ վիճակին, քաջալերեց Հայաստանի շինարարութիւնը, հրաւիրեց ողջախոհութեան եւ իրար հասկացողութեան: Ջերմ ծափերու մէջ, ժամը 12ին: Հայ մտաւորականին Հանդէսը վերջացաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ, ժամը 12ին հայ մտաւորականի համար ուսանելի դաս մը եղաւ այդ հաւաքոյթը: Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ կարելի է տարբեր հոսանքներու եւ դպրոցներու պատկանող գրական եւ հանրային մշակները քով քովի բերել, համախմբել ընդհանուր խնդիրներու շուրջ: Հայրենիքը, լեզուն, մշակոյթը, ազգութիւնը մըշտավառ գաղափարներ են, որոնց շուրջ կրնան ընդհանուր լեզու գտնել հայ մտաւորականները եւ տարին քանի մը անգամ քով քովի գալ, խօսիլ եւ վիճիլ մեր գոյութիւնը պայմանաւորող խնդիրներու շուրջ: Թող օտարներու օրինակը եւ ապրիլ 15ի հանդիսութեան ուղեցոյց ըլլան մեր պառակտուած եւ իրարու լեզու չհասկցող մտաւորականներու համար:

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՃՐԱԳԱԼՈՅՑԸ

— o —

ՌՕՄԱՆ, 20 ապրիլ (Յառաջ).— Ֆ. Կ. Խաչի Ռօմանի մասնաճիւղին կազմակերպած հաւկթախաղը տեղի ունեցաւ Ճրագալոյցին, ընկերվարական կաններու սրահին մէջ: Երկսեռ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու համար խաչուհիներու ձեռնարկը: Ընդհանուրին փափաքին համաձայն սեղանապետ ընտրուեցաւ Տիկին Թագուհի Կիւրինեան: Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ Պ. Մելքոն Ճիզմէճեանի ջութակով:

Ընկ. Սուրէն Գասապեանի մեներգէն յետոյ, Պ. Բ. Պալեան ջութակի եւ ուտի ընկերակցութեամբ գեղեցիկ կտոր մը երգեց: Բոլոր հանդիսականները յաջորդաբար երգեցին «Կռունկ ցէք տղերք», «Մենք անկեղծ գինուոր ենք» եւայլն: Տիկին Նուրիցա Շէհիրլեան — Կ. Խաչի անխոնջ քարտուղարուհին — գեղեցկօրէն նուագեց: Մեներգներ եւ արտասանութիւններ ըրին՝ Ե. Զաթրեան, Յ. Սինանեան, Տօնէլեան, Օր. Տիգրանուհի Սթամպուլեան, Յ. Քէփէնէքեան, Խուպիկեան, Ա. Սուքիասեան, Աբրահամ, Թ. Կիւրինեան եւ Գ. Տիգրանեան (Օգտէնի նամակը): Ֆութպոլ Քլիւպի «Համբարձում եայլան» եւ Պ. Կարպիս Շէհիրլեանին «Արմաշի վանքը ի՞նչ կ'ուտեն» խմբերգները ուրախ տրամադրութիւն մը ստեղծեցին: Պ. Ժիրայր Սօլաքեանի ֆրանսերէն մեներգէն յետոյ, սեղանապետուհի Տիկին Կիւրինեանի ազդանշանին վրայ, հաւկիթներու կռուրածը սկսաւ: Մինչեւ կէս գիշեր տեւեց գեղարուեստական բաժնին երկրորդ մասը, Պ. Մելքոն Ճիզմէճեան եւ Տիկին Ն. Շէհիրլեան հայրենասիրական քանի մը կտորներ նուագեցին: Տիկին Նուրիցա Շէհիրլեան Կ. Խաչի Ռօմանի մասնաճիւղին կողմէ խորին շնորհակալութիւն յայտնելով հանդիսականներուն, «Մեր Հայրենիք»ով փակուած յայտարարուեցաւ հանդէսը:

Մայիսեան Կ. Խաչուհիները մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնեն «Համբարձումը — վիճակ»: Այժմէն իսկ Խաչուհիները գործի վրայ են: Ռօմանի հայ գաղութին կը մնայ իր ներկայութեամբ քաջալերել Կ. Խաչի սոյն կարեւոր ձեռնարկը:

Սարգիս Պիլալի

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

— o —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Նիւ Եորքի աւետաբեր լուրին առթիւ (11 ապրիլ).

— «Անհուն է մեր ուրախութիւնը նախ այն պատճառով, որ մեր պաշտելիները կը փրկուին ստոյգ մահուընէ՝ շնորհիւ միջնորդութեանը անթիւ խնդրարկուներու — աւելի քան 50,000 հոգի — գլխաւորութեամբ նահանգապետներու, ծերակուտականներու, երեսփոխաններու, բարձրաստիճան հոգեւորականներու, ականաւոր հանրային դէմքերու, գրագէտներու եւ այլն:

Ու նաեւ շնորհիւ միջնորդութեանը ուր երդուեալներու՝ այն 12 հոգիներէն, որոնք Նիւ Եորքի եղեռնադատ Ատեանի մէջ միաձայնութեամբ մահուան դատապարտեցին անմեղ Մաթէոսն ու Նշանը:

Անյատակ ծով է մարդկային հոգին. չփորձենք անոր մերձենալ. արձանագրենք միայն փաստը — ցնցող ու յուզիչ — եւ շատանանք այդքանով: Այո՛, անոնք իսկ, որոնք մահուան դատապարտեցին մեր սիրելիները, իրենք իսկ վերջին պահուն դիմեցին վերին իրաւարարին, Նիւ Եորքի մարդասէր ու արդարակորով նահանգապետին եւ անկէ ներում խնդրեցին մեր սիրելիներու համար: Զգացին անշուշտ, որ դաժանագոյն անարդարութիւնը պիտի ըլլար երկու մոլեռանդաբար հայրենասէր ու անվեհեր հայորդիները վայրկեանի մը մէջ ածխացած տեսնել աթոռներու վրայ:

Գիտենք, ցնծութեան մէջ է այսօր մանաւորաբար ամերիկահայ գաղութը, որ ոչի՛նչ, ոչի՛նչ խնայեց իր արի ու պաշտելի զաւակները փրկելու համար: Ու թող չափազանցութիւն չըլլայ երբ ըսենք, որ այդ գաղութը աւելի ծանրապէս ապրեցաւ մահավճռի ազդեցութիւնը, քան իրենք մահապարտեալները:

— «Թէեւ զաւերու զոհ ենք, բայց սիրով պիտի դիմագրաւենք մահը»,— այս եղաւ զոյգ սուրբերու խրոխտ յայտարարութիւնը, Ալպընիի վերին ու վերջին ատեանի մահավճռէն յետոյ:

Մարդիկ գիտեն յուսալ մինչեւ իսկ ամենայուսահատ ժամուն:

Ուրեմն թող ներուի նաեւ մեզ յայտարարել, որ օր մը Արդարութիւնը պիտի շահի իր լրիւ յաղթանակը Նիւ Եորքի մէջ եւ մենք մեր մէջ պիտի ունենանք մեր զոյգ պաշտելիները:

Պիտի տեսնենք նաեւ այդ օրը»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

— o —

Ապրիլ 14ին տեղի ունեցաւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը: Օրակարգի խնդիրն էր տնտեսական տագնապը եւ մեր չքաւոր հայրենակիցներու կացութիւնը: Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար առաջարկներ եղան զանազան հայրենակիցներու կողմէ եւ տեղի ունեցաւ տաք վիճաբանութիւն մը: Ի վերջոյ ժողովը եկաւ այն եզրակացութեան թէ մեր թշուառներու տառապանքը որոշ չափով մեղմելու համար մեղի կ'իյնայ միջոցներ ձեռք առնել:

Ուստի կը հրաւիրենք Փարիզի եւ շրջանի հայրենակիցները, որպէսզի անտարբերութիւնը մէկդի դնելով, համախմբուին Միութեան շուրջը եւ ընծայեն իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, իբրեւ նոյն հայրենիքի հարազատ զաւակները: Պէտք է գործի լծուիլ բժիշկէն, փաստաբանէն, փրոֆէսէօրէն, արհեստաւորէն մինչեւ յետին բանուորը, առանց դասակարգի, դաւանանքի եւ սեռի խտրութեան:

Հայրենակիցներ, աններելի է չէզոքութիւն պահել, երբ տագնապի մատնուած են ձեր դժբախտ եղբայրները: Անոնք դեռ երէկ ձեր տառապանքի օրերու բախտակիցներն էին եւ ձեր ցաւերուն բաժնեկիցները: Ուրեմն, հայրենակիցներ, փութացէք ուրախութեամբ կատարել ձեր նուիրական եւ հայրենական պարտականութիւնը հանդէպ Միութեան, որպէսզի կարենանք պատառ մը հաց ճարել կարօտներուն:

Վարչութիւն

Յ. Գ.— Միութեան վարչութիւնը կը կազմեն հետեւեալ հայրենակիցները.— Խ. Փոստայեան (ատենապետ), Յ. Յարութիւնեան (գանձապահ), Գ. Միրոյեան (քարտուղար), Ա. Թաթուլեան եւ Վ. Աւետիսեան խորհրդական: Թղթակցութիւնները Meroyan, 6 Rue Blanqui, Paris.

ՄԻ ՀԱՐՍՏԱՆԱՐ, ԿԸ ԽԵՆԴԵՆԱՍ.— Լա Ռօշէլի մէջ, 34 տարեկան կին մը, Մարսէլ Մէնանթօ, 250,000 ֆրանք շահած էր ազգ. վիճակահանութենէն, իբրեւ բաժնեկից 2,500,000ի մեծ պարգեւին: Դրամը գանձելէ յետոյ, խելքը կորսնցուց: Առջի օր կը թափառէր ծովափը, խենդ ու խելառ շարժուձեւեր կատարելով: Հարկ եղաւ փակել յիմարանոցի մը մէջ:

ԼԻՒՏԷՆՏՈՐՖ ՄԵՐԺԵՑ մարաջախտի մականը, յայտարարելով թէ զինուորական հրամանատար մը չի շինուիր այլ կը ծնի»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7յ)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ի՞նչ կայ, հարցրի ես սարսափելով,— հիւա՞նդ է..., մեռե՞լ է... ի՞նչ է պատահել...:

— Չէ, զաւակս, Աստուած մի արասցէ, որ այդպէս բան լինի, պատասխանեց պառաւը այժմ աւելի հանդիստ կերպով:— Նա այնքան լաւ աղջիկ է, որ ես կը ցանկայի, որ իմ աչքերը կուրանային, բայց նրան մի չար չհանդիպէր: Նա այնքան բարի է, այն քան սիրուն է:

— Ապա ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես անհամբերութեամբ:— Ասացէք, ինչու էք ծածկում,

— Հիւանդ ասես, հիւանդ չէ, որդի, բայց ամբողջ գիշերը չէ քնում. հէնց ախ ու վախ է քաշում եւ լաց լինում: Ինձն է այդպէս տանջում խեղճ աղջկան, Աստուած գիտէ, բայց միշտ տխուր է եւ տխուր, պատառ հաց բերանը չէ դնում: Պատահում է կամ կատուն է անցնում դրան մօտով, կամ թռչունն է թռչում, կամ տերեւն է շարժւում,— նա իսկոյն դուրս է վազում, ժամերով նայում է դրան մօտ, նայում է եւ նայում դէպի ճանապարհը, կարծես, մէկին սպասում է:

Մինչ ես պառաւի հետ խօսում էի, նա յանկարծ յայտնուեցաւ Նէնէն: Նա երեխայի պէս քարշ ընկաւ իմ պարանոցից, եւ երկար բաց չէր թողնում:

— Ինչո՞ւ ինձ խաբեցիր, հարցրեց նա:

— Տեսնում ես որ եկայ, պատասխանեցի ես:

— Այդպէս ուշ:— Ախ, որքան ես լաց եղայ...:

— Ինչո՞ւ էիր լաց լինում:

— Կարծում էի, որ դու էլ չես գայ ինձ մօտ:

Մենք մտեցանք խրճիթին: Նէնէն նայեց իմ որսորդական հագուստի ու զէնքերի վրայ, եւ ուրախացաւ:

— Դու հրացան էլ ունես, ես էլ չեմ վախենայ...:

— Ումից պէտք է վախենաս:

— Ախ, այն աւազակները...:

Դարձեալ մտաբերեց չարագործներին:

— Մոռացիր նրանց, Նէնէ, նրանք քեզ էլ ոչինչ չեն կարող անել:

Այդ գազանների վարմունքը այնպիսի վատ տպաւորութիւն էր թողել խեղճ աղջկայ վրայ, որ նա առանց սարսափելու չէր կարողանում մտաբերել նրանց: Ես միշտ աշխատում էի հեռացնել նրանից այդ յիշողութիւնը, մանաւանդ երբ տեսնում էի, որ նա ամբողջ մարմնով դողում էր եւ գունաթափւում էր նրանց միտ բերելու ժամանակ:

Նէնէն սկսեց փայփայել իմ որսորդական շունը, որ խիստ մտերմաբար քծնում էր նրա չորս կողմով:

— Այդ շունը քո՞նն է, հարցրեց նա:

— Իմն է:

— Որքան լաւ շուն է: Նա կծում է, այնպէս չէ՞, ում որ ցոյց տալու լինես, կը կծէ՞:

— Կը խեղդէ եթէ ես հրամայեմ:

— Նա քեզ սիրում է: Ասա թող ինձ էլ սիրի:— Գնանք խրճիթը, ես նրան կը կերակրեմ: Ի՞նչպէս է անունը:

— Համիտ:

Նէնէն սկսեց կանչել շանը իւր անունով եւ տարաւ խրճիթը, որը մի քանի քայլով հեռու էր մեզանից: Մենք նրա մտանք, ծերունի ձկնորսին տանը չգտանք, նա գնացել էր ծովի ափին մօտ ձուկ որսալու:

Ես նստեցի ճիւղերից հիւսած մահճակալի վրայ: Նէնէն իմ մօտից չէր հեռանում: Նա երեխայի նման ձեռքը դրել էր իմ ուսի վրայ, նայում էր իմ երեսին եւ շարունակ խօսում էր առանց լռելու:

— Դու, երեւի, նախաճաշիկ չես արել, սոված կը լինես, հարցրեց նա,— ես քեզ համար ուտելու մի բան կը պատրաստեմ: Տես, այդ ելակները ես եմ քաղել անտառից, պահեցի քեզ համար: Դու խօ սիրո՞ւմ ես երդիներ:

— Ես քեզ պատուիրեցի, որ անտառը չգնաս Նէնէ:

— Հեռու չեմ գնացել, նայիր, այդ մօտիկ տեղից քաղեցի: Նա վազեց դէպի լուսամուտը, սկսեց ցոյց տալ ինձ:

— Ոչ, այնտեղ էլ չպիտի գնաս:

— Դրանից յետոյ չեմ գնայ:

Նէնէն կազմեց մի պարզ նախաճաշիկ, որ պատրաստուած էր տապակած ձկներից եւ անտառային բանջարներից: Սեղանի վրայ նա ասաց ինձ:

— Ախ, որքան լաւ մարդիկ են այդ ձկնորսները, ես հիմա շատ եմ սիրում նրանց: Պառաւը ինձ իւր մօտ է պառկեցնում, եւ գիշերը տասն անգամ նայում է, որ չբացուեմ, չմսեմ: Ծովից գիշերը սաստիկ քամի է փչում, ցուրտ է լինում:— Ես հիմա ծերունի ձկնորսին «պապա» եմ կոչում. Նա ինձ շատ է սիրում, երէկ համբուրեց ինձ, ասաց «զաւակս»:

Նախաճաշիկից յետոյ ես պատրաստուեցայ հեռանալու: Իմ որսորդութեան առաջին օրն էր, պէտք էր աշխատել մի բան որսալ, որ ընկերներիս մօտ ամօթով չմնայի: Նէնէն հարցրեց:

— Դու էլի՞ գնում ես: Ո՞ւր ես գնում:

— Անտառը մի բան որսալու:

— Ես էլ կը գամ քեզ հետ:

Յանկարծ մտաբերեց իմ պատուէրը եւ խօսքը փոխեց.

— Չէ, ես չեմ գայ. դու ասեցիր, որ անտառը չգամ:

— Հա այսպէս, սիրելիս, գրոյշ եղիր, որ այդ աւազակներին կրկին չհանդիպես, նրանք չպիտի տեսնեն քեզ, հասկանո՞ւմ ես:

— Հասկանում եմ: Բայց դու շո՞ւտ կը վերադառնաս:

— Երեկոյեան: Ամբողջ գիշերը քեզ մօտ կը մնամ:

Նա ուրախացաւ եւ մի առանձին բըղձանքով խնդրեց ինձանից.

— Թոյլ տուր, մինչեւ այն ծառը գամ քեզ ճանապարհ դնելու, տես, մինչեւ այն եղեւինը, շատ հեռու չէ:

— Մինչեւ այն եղեւինը,— կարող ես գալ:

Նէնէն եկաւ ինձ հետ քսան քայլ միայն, այնքան էր ցոյց տուած ծառի հեռաւորութիւնը: Նա գրկեց ինձ եւ դարձեալ արտասուքը աչքերում աղաչում էր, որ շուտ վերադառնամ նրա մօտ: Խեղճ աղջիկ, որքան ջերմ էր նրա մէջ սէրը, դեռ մաքուր բարեկամական սէրը: Ես հեռացայ: Պառաւը իմ ետեւից ձայն տուեց.

— Չթողնես Նէնէին մենակ. նա մեզ հանգստութիւն չի տայ...:

(Շար.)

15 թրք. օդանաւեր օգնած էին Յունաստանի

Յունական կառավարութիւնը Ենիկւրիի դեսպանին միջոցաւ շնորհակալութիւն յայտնեց Թրքական կառավարութեան, որ գործնապէս օգնած էր, զսպելու համար Վենիզէլոսի սարքած ապստամբութիւնը:

Առաջին անգամ է որ կ'իմացուի թէ Թուրքիա օգնութեան հասած է Յունաստանի: Կը հաստատուի թէ, յունական կառավարութեան խնդրանքին վրայ, Թրքական 15 ռազմական օդանաւեր ամրակոծեցին ապստամբներու դիրքերը: Օդանաւերը այնպէս մը քօղարկուած էին որ, անկարելի էր հասկնալ թէ ո'ր պետութեան կը պատկանին:

Հապէշիստանի պատերազմի՞ կը պատրաստուի

Իտալական թերթերը գաղտնութեամբ կ'արտատպեն Հապէշիստանի կայսեր վերջին ճառը, որ արտասանուած է խորհրդարանին մէջ: «Արքայից արքան» եւ «Յուդայի Առիւծը»— այսպէս կը կոչուի կայսրը — խօսելով զինուորական պատրաստութեան վրայ, շեշտեց երկու պահանջներ,— 1. Միութիւն ազգին մէջ.— 2. Ռազմանիւթ: Բայց, ըսաւ, ռազմանիւթը անօգուտ է, եթէ չկայ ներքին միութիւն: Անհրաժեշտ է զինուորական կրթութիւնը զարգացնել, ընդգրկելով բոլոր դասերը, մինչեւ անգամ կիները, որպէսզի օգնեն ռազմիկներուն: Այս առթիւ յանձնարարեց որ հապէշական կանոնաւոր բանակին զինուորները, 100,000 հոգի, մոխրագոյն համազգեստ հագնին: «Այն ատեն մեր զինուորները անտեսանելի պիտի ըլլան, ինչպէս որսորդ մը կը ծածկուի իր հետապնդած անասուններուն աչքէն: Անհրաժեշտ է նաեւ որ զինուորները կարդալ – գրել գիտնան, սորվին զինուորական արհեստագիտութիւնը: Զինուորական մարզանքը պարտաւորիչ պիտի դառնայ: Կեցցէ՛ն Հապէշիստան եւ իր ռազմիկները, պահակները իր անկախութեան»:

⁂ Նոր դէպք մը ծագեցաւ Հիւսիսային Հապէշիստանի սահմանին վրայ: Հապէշ աւազակներ յարձակելով, մէկ հոգի սպաննեցին եւ երեք հոգի վիրաւորեցին: Կարաւանն ալ թալանուեցաւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐԱԿՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ փորձ մը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ: Դունապաններու օրկանը կը կարծէ թէ փորձը տեղի պիտի ունենայ մայիս 15ին, մասնաւոր ազդանշանի մը վրայ, որուն համաձայն քաղաքացիները նշանակուած պատսպարաններ պիտի ապաստանին, իբրեւ թէ օդանաւային յարձակում կատարուած ըլլար: Այս առթիւ մասնաւոր հրահանգներ պիտի կախուին բոլոր տուներուն մէջ: Անսաստողներուն համար օրէնքը պատիժներ սահմանած է, տուգանքէն մինչեւ մէկ ամիս բանտարկութիւն...

ՄԶԿԻԹ ՄԸ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻ Լոնտոնի մէջ, Ճօրճ թագաւորին գահակալութեան 25ամեակին առթիւ: Պիտի խնդրուի գետին մը յատկացնել արքունի հողերէն: Հայտարապատի նիզամը 60,000 անգլ. ոսկի նուիրեց, մզկիթին շինութեան համար:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՉԻԱՐՇԱՒԻ կեդրոնը, որ կը գտնուի Տըպլինի մէջ, մոխիր դարձաւ առջի օր: Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ վերջերս ծախուած տոմսերուն արժէքները ամբողջովին փրկուած են, իսկ մնացեալը պահուած է բուն կեդրոնի ամրակուռ նկուղներուն մէջ: Հրդեհը կը վերագրուի չարագործութեան:

ԱՌԻՒԾԸ ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԷՋ։— Գերմանացի մը իր բեռներուն հետ Շանզ'էլիզէի շքեղ մէկ հիւրանոցը փոխադրած էր բնտանի առիւծ մը, որուն հետ կը զուարճանար իր սենեակին մէջ: Վարձակալները իրար անցած ըլլալով, պանդոկապետը ստիպուեցաւ ճամբել այս անսովոր հիւրը: Կորիւնը այնքան ընտելացած էր որ սուրճ կը խմէր բաժակով եւ կարագն ալ կը ճաշակէր դանակով, բայց պանդոկապետը յիշեցուց թէ օրէնքը կ'արգիլէ վայրի անասուններ պահել պանդոկներու մէջ: Ճամբուելէ առաջ, առիւծին ձագն ու տէրը լուսանկարուեցան:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Մազանտարանի մէջ (Իրան), ապրիլ 12էն ի վեր: Առջի օր բազմաթիւ նոր տուներ փլան, աւերակներուն տակ թաղելով բնակիչները: Կը կարծուի թէ հարիւրաւոր դիակներ մնացած են փլատակներուն տակ:

Ֆորմոզայի (Ճափոն) շարժին հետեւանքները, համաձայն վերջին տեղեկագրին.— 3185 մեռեալ, 9215 ծանր վիրաւոր, 1415 թեթեւ, 15,290 տուներ ամբողջովին փլած, 15,457 տուներ մասամբ, 7816 տուներ վնասուած:

ԵՕԹԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՄԱԽՔՆԵՐ գտնուեցան Սոֆիայի ռուսիկանական պաշտօնատան մօտ, հին շէնքի մը նկուղին մէջ, երբ բանուորները կը քանդէին զայն: Հաստատուեցաւ թէ տասը տարի առաջ Մակեդոնացիներու կողմէ սպաննուած մարդոց դիակներն են:

ԱՆՊԻՍԱՆ ԽՈՏ ՄԸ, «չէֆան», որ առատօրէն կը բուսնի Սեւ ծովու եւ Ազովի ծովուն ափերը, սկսած է գործածուիլ իբրեւ հում նիւթ հիւսուածեղէնի, շնորհիւ ռուս գիտնականի մը կատարած փորձերուն:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կոմիտէն ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Փիէռի ընկերներէն, որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՅՑ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան – Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կատարուի իր գերեզմանին, այս կիրակի:

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, առաւօտեան ժամը 10ին:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած եկեղեցական ընկերութեան, Հայազգայինի եւ Ֆր. Կ. Խաչի կողմէ այս Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի մէջ:

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը՝ ազատ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՅԱՄՆԸՄԷԿԸ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ (*Վալանս*) — Պլանշոտի սրահին մէջ

Այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած գործիչներու պատրաստութեան յատուկ դասախօսութիւնը (յետաձգուած) տեղի կ'ունենայ 27Ապրիլ, վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ի՞նչ է Կ. ԽԱՉԸ

Կը հրաւիրուին շրջակայ բոլոր մասնաճիւղերու անդամուհիները:

Մուտքը ազատ է

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 ԱՊՐԻԼ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ Պելվիլուազի Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ.

23, Rue Boyer, մէթրօ՝ մէնիլմօնթան:

Կը նախագահէ՝ Փրոֆ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Պ. Պ. Ա. Պարթեւեան եւ Քէչեճեան: Թըխօրդներ՝ Կնեազեան, Ալիս Թեմինեան եւ ուրիշներ:

Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու հայկ. պարերը ՏԱՐՕՆի տարազով:

Պ. ՄՈՎՍԷՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի ղեկավարութեամբ երիտասարդներու խումբ մը ՏԱՐՕՆի տարազով կը պարէ հայկական հետեւեալ պարերը.—

1. Մշոյ Քոչարի, 2. Վանայ Կօվէնտ, 3. Խարբերդի Վար – Վարին, 4. Հայնիի Քոչարի, 5. Կարսի Փափուրի, 6. Մշոյ Խաւ – Խաւ, 7. Երեւանայ Պաթօլայ, 8. Կարնոյ Շաւ Շաւ, 9. Լենինականի Եանն-Եանն, 10. Տիգրանակերտի Կօվէնտ, 11. Այրարատեան Քոչարի, 12. Մշոյ Թանոցի:

կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Եղանակի ամենեն զուարթ եւ ամենեն ճոխ հայկական

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46ter Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo

Ղեկավար՝ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, խմբական երգեր եւ պարեր հայկական տարազներով, եւ անակնկալներ:

Եւրոպական պարեր յայտնի PIZARRO *նուագախումբով*

Աժան եւ խնամեալ պիւֆէ Մուտք կիներու 7.50, այրերու 10 փր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ. Դուրեանի «*ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ*»Ը (*տրամ 4 արար*)

եւ «*ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ*»Ը (*զաւեշտ*)

28 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները.— 10, 7, եւ 5 ֆրանք

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարզուանցիներու Հայրենակցական Միութեան նորակազմ վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ հայրենակիցները ընտանեկան հաւաքոյթի մը, որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 28ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, մեր հայրենակից Ց. Գարակէօզեանի սրահին մէջ: 42, Ռիւ տը լա Տէֆանս, *Իսի–լէ – Մուլինօ:* *Արտասանութիւն, երգ եւ բանախօսութիւն:*

ՇՔԵՂ ԵՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

1500ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Մարսէյլի ՍԱԼ-ՓՐԱԹի գեղարուեստական մեծ սրահին մէջ

Նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊՍԿ.ի

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

մասնակցութեամբ *Մարսէյլի ազգ., կրօն. եւ մշակութային Միութեանց:*

Մարսէյլի Հայ Եկեղեցական Միութիւնը Յոբելեանի գեղարուեստական բաժնին կը բերէ իր երգչախումբին լայն մասնակցութիւնը, ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆի, որ այս նպատակին համար յատկապէս հրաւիրուած է Պրիւսէլէն: գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տախտերու մասնակցութեան համար 2 եւ 3 ֆրանք:

ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Վասպուրականցիները կը հրաւիրուին ընդհանուր անդամական ժողովի, որ տեղի կ'ունենայ, 26 ապրիլ, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, 44, Rue de Trévise*ի եւ* 21, Rue Bleue*ի անկիւնի սրճարանը, մէթրօ Քատէ: Օրակարգ՝ ծրագիր – կանոնագրի ընթերցում եւ վաւերացում, վարչութեան ընտրութիւն:*

Փարիզի եւ Փարիզեան շրջանի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան

Առժամեայ վարչութիւն

ՎԻԷՆԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

ՎԻԷՆ, 23 Ապրիլ.— Կարգ մը հայրենակիցներ Վիէնի Հայ Անգործներու կերը. Մարինիս տրամադրութեանց տակ որոշ գումար մը դրած ըլլալով, կը հրաւիրենք գաղութիս հայ անգործները, որպէսզի սատանան իրենց բաժինները:

Բոլոր այն հայրենակիցները, որոնք Քաղաքապետութենէն նպաստ կը ստանան կամ վեց ամիսէ ի վեր անգործ չեն, կը զրկուին սոյն նպաստէն: Նպաստի համար դիմել ամէն Ուրբաթ երեկոյ ժամը 6-8 Մարինիս քարտուղար Մեսրոպ Սիմոնեանի՝ Վարչութիւն

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը որոշած է դասախօսութիւններ կազմակերպել Փարիզի եւ Շրջանի Հայութեան համար: Այս առթիւ, վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը *20.30*ին տեղի կ'ունենայ հաւաքոյթ մը Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ *57*, Պուլըվար Ժուրտան, Փարիզ (*14*): Միութեան նախագահը կը խօսի հայ ուսանողական ծրագրի ապագայ գործունէութեան եւլն.ի մասին: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի

մասնաճիւղի ժողովը, վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան

կոմիտէի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

245, 193, 220, 212, 194, 204, 299, 217, 146, 201, 234:

Պարգեւները ստանալու համար դիմել վարչութեանս, 245 Ռիւ Ժան Ժագ Ռուսօ (*Ակումբը*), *հինգշաբթի երեկոները ժամը* 8 — 10:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու Հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէյթիրխ Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Շրջանի *Ցառաջի* ցրուիչ

Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 27 Avril 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2790

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈ՛Վ ՄԸ ԻՇԽԱՆԱՍԱՍՏ...

Տասը տարուան ընթացքին, թերեւս առաջին անգամ է որ «Յառաջ»ի մէջ նոյնութեամբ լոյս կը տեսնէ Թունդ «հայ – լուսաւորչական» ուղերձ մը, «ընկալեալ սովորութեանց» բոլոր պատկերազարդ սառոգելիներով:

Կ'ակնարկենք Մարսէյլի Ազգ. վարչութեան կողմէ կաթող. նուիրակին ուղղուած գրութեան, որ տպուած է Բ. էջին մէջ:

Անշուշտ օրէնքներն ու պատշաճութիւնները մարդոց կամքէն անկախ են, այսպիսի պարագաներու մէջ:

Գրիչ մը ըստ սովորութեան գրի կ'առնէ զանոնք, եւ ոսկեզօծ, ձուլածոյ նախադասութիւնները, ածականներն ու մակդիրները, բոլոր վսեմ ոճերն ու բառերը առուի պէս կը հոսին, կազմելով ինքնուրոյն ամբողջութիւն մը:

Եւ սակայն, չմոռնանք թէ սերունդ սերունդի յաջորդեր է 1860էն իվեր, խրախճանքը գիծ մը, շեշտ մը, ոգի եւ կնիք ձգելով իր ետեւէն:

Եւ յետոյ, աշխարհ մը շրջուեր է — եւ դեռ կը շրջուի — իսկ մենք այսօր կը գտնուինք ոչ թէ Սղերդ, Մալաթիա կամ Քղի, այլ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Թոյլ տուէք ըսելու թէ՝ կը չափազանցէ՛ Մարսէյլի Ազգ. վարչութիւնը, իր հոգերանութեամբ եւ արտայայտութեան ձեւերով, դէպի ետ շրջելով անիւը, եւ անգամ մը եւս նուիրագործելով ժամանակավրէպ կարգ ու սարքը,— «Հօտ եւ հովիւ»:

Իսկ երեք անգամ աւելի կը չափազանցէ նոյն ինքն Գարեգին արք. Յովսէփեան, կաթող. նուիրակը, յանկարծ մէկդի նետելով իր գիտնական վարդապետի գտակը, եւ դառնալով մոլեռանդ ախոյեան մը կղերապետական յաւակնութեանց:

Այդ ի՞նչ հով է, վերամբարձ եւ իշխանասաստ, յանուն «Վեհափառութեան» մը, որ կը կոչուի կաթողիկոսութիւն Ամենայն Հայոց: Ի՞նչ շեշտ, ի՞նչ ոգի եւ ի՞նչ խստակրօն բծախնդրութիւն...

— «Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել... Առանց եկեղեցւոյ վեհապետի համաձայնութեան դուք յիշատակել տուած էք ձեր նոր առաջնորդի անունը... Գարեգին եպիսկոպոս խաչատրեանը հոս չի կարող գալ, մինչեւ որ օրինական ձեւակերպութիւնները չկատարուին ...Եթէ նա (Պալաքեան եպիսկ.) ողջ լինէր, գուցէ մենք հիմայ նոյնը կ'ասէինք իրեն եւ կը պատժէինք նրան, որ կանոնական կերպով ընտրուած չէ եղել...»:

... Մարսէյլի թեմը վեհափառից ընտրուած չէ եղել...»:

Կաթող. նուիրակը օրինական թերութիւնները մատնանշելով հանդերձ, քանի մը անգամ շեշտած է թէ բարեկարգական է եւ պիտի մնայ:

Թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ այդ հաւասարքը,— մեր գործը չէ քննել: Նուիրակը եւ վարչութիւնը կը խորհրդակցին եւ կը կարգադրեն:

Շատ աւելի հիմնական տեսակէտներ են որ կը ստիպեն մեզ գրի առնել այս տողերը:

Այսպէս, անգամ մը եւս կը հաստատուի յարաճուն զարգացումը կղերապետական յաւակնութեանց, որոնց մէկ ապացոյցը եթէ էջմիածինն է, միւս երկուքն ալ կը գտնուին Անթիլիասի (Բարգէն կաթողիկոս) և Երուսաղէմի մէջ (Թորգոմ պատրիարք):

Երեւութապէս, այս հովուապետները եւ կաթող. նուիրակն ալ միշտ կը յիշեցնեն թէ իրենց միակ առարկան Եկեղեցին է: Բայց, իրականին մէջ, անոնք ամէն միջոց կը փորձեն, իրենց վեհապետին եւ փիլոնին հովանաւորութիւնը տարածելու համար հայ-կական Արտասահմանի բուն ազգային – աշխարհական կեանքին, ինքնավարութեան վրայ:

Անոնք չեն հանդուրժեր մեր ներքին ինքնավարութեանց զարգացման եւ ժողովրդապետութեան, մատնանշելով զանազան օրինազանցութիւններ, բայց կ'անտեսեն աւանդութեան եւ իրաւասութեանց հիմնական շեղումներն ու անոնց աշխարհական եւ կղերական պատասխանատուները:

Ո՞ր մէկը յիշել բազմաթիւ փաստերէն:

Հայ. եկեղեցին կամ «Վեհափառ»ը օրինական կը գտնե՞ն կրօնական ընկերակցութեան վերածել ժողովուրդի եկեղեցին:

Հայ. եկեղեցին կամ ժողովուրդը կը չահի՞ն թէ կը կորսնցնեն, երբ եպիսկոպոս մը հայկական խորհրդանշանը վար կ'առնէ միջազգային ցուցահանդէսի մը մէջ, կամ երբ յամառօրէն պաշտօնի վրայ կը պահեն հասարակ թշուառական մը, կարապետ Մազլըմեան:

Գարեգին արք. «դեկրէտ»ներու երկրէն կուգայ, եւ կրնար մէկ հրամանագրով արտաքսել այս վերջինը, այդ հանրածանօթ բրածոն, որ իր բոլոր մեղքերուն վրայ, քրէական ոճիր մըն ալ գործեց, «ժուռնալ» մը ստորագրելով եւ իր հովուած ժողովուրդին մէկ մասը կասկածելի դարձնելով յունական կառավարութեան առջեւ:

Բայց, ոչ իսկ Յունաստան հանդիպեցաւ, եւ հիմա իր շանթերը կ'արձակէ Մարսէյլի մէջ, ուր, ութ տարի առաջ, մարդիկ ազգային կազմակերպութիւն ստեղծելու մեղքն են գործեր ...

Մենք չենք հետաքրքրուիր եկեղեցական – նուիրապետական անուանակոչութիւններով: Մարսէյլի շրջանը թե՞մ է թէ վիճակ,— բան չի փոխեր կացութենէն: Ու կը զարմանանք որ Ազգ. Վարչութիւնն ալ այնքան կառչեր է տառերուն եւ բառերուն, փոխանակ ամփոփուելու ազգային – աշխարհական կազմակերպութեան գետնին վրայ:

Եւ ահաւասիկ առաջին ընդհարումը, եթէ կ'ուզէ՝ առաջին փորձաքարը Գարեգին արք.ի առաքելութեան:

Շատ անախորժ է հովը որ կը փչէ Մարսէյլէն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ Կ'ՈՒՂՂԷ ԻՐ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Խորհրդային Միութեան գործավարներու խորհուրդը նիստ գումարեց ապրիլ 25ին, լսելու համար Պ. Լիթվինովի զեկուցումը միջազգային կացութեան եւ Ֆրանքեւռուս բանակցութեանց մասին: Ժողովը տեւեց երեք ժամ: Նիստէն առաջ Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցած էր Պ. Լիթվինովի հետ: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ շատ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած են ժողովին մէջ: Պ. Լիթվինովի զեկուցումը լսելէ յետոյ, գործավարներու խորհուրդը որոշեց արտօնել որ նոր հրահանգներ ղրկուին Փարիզի խորհրդային դեսպանին, հաշտեցնելու համար Ֆրանսական եւ խորհրդային տեսակէտները: Մոսկուայի մէջ կը յուսան թէ խորհրդային դեսպանին եւ Պ. Լավալի նոր խօսակցութիւնները յաջողութեամբ պիտի պսակուին եւ այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ որոշել Ֆրանսայի արտաքին նախարարին այցելութեան թուականը:

⁂ Լեհաստանի քաղաքական շրջանակները մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ֆրանքեւխորհրդային բանակցութեանց: Կառավարական թերթ մը դիտել կու տայ թէ Ռուսաստան կը ջանայ Եւրոպայի մէջ գրաւել այն դիրքը զոր ունէր պատերազմէն առաջ, եւ սակայն կացութիւնը փոխուած է, շնորհիւ Լեհաստանի յարութեան: Թերթին կարծիքով, Ֆրանքեւխորհրդային համաձայնութիւնը որ եւ է արժէք չպիտի ունենայ լեհական տեսակէտէն, որովհետեւ.— 1. Լեհաստան ոչ – յարձակման դաշինք մը ունի Խ. Միութեան հետ.— 2. Լեհաստան առանձին – առանձին կը վարէ իր յարաբերութիւնները Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի հետ.— 3. Արեւելեան Եւրոպայի կացութիւնը պէտք է համապատասխանէ Լեհաստանի յարմարութեանց, ամենալայն իմաստով:

Ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ կարգ Գերմանացիներ անցնելով լեհական սահմանը, փորձած են քանդել սահմանագիծ–ձողերը: Պահակները հետապնդումի մանր, փորձած են քանդել սահմանագիծ–ձողերը: Պահակները հետապնդումի ձեռնարկած ըլլալով, գաւազանները յաջողած են փախչիլ եւ նորէն Գերմանիա դառնալ:

«Գերմանիա կը փճացնէ խաղաղութեան ճամբան»

Պ. Մաքտօնըլտ յօդուած մը հրատարակելով Անգլիոյ ազգային աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանին մէջ, խստօրէն կը ձաղկէ Գերմանիոյ ռազմապաշտ քաղաքականութիւնը: Անգլիոյ վարչապետին կարծիքով, Գերմանիա կը պահանջէ զինել ուժ մը որ իր քմահաճոյքին պիտի ենթարկէ Եւրոպայի պետութեանց մեծ մասը:«Ամէն Գերմանացի որ խորհիլ եւ դատել գիտէ, պէտք է հասկնայ իմ յայտնած տեսակէտս ուժը. պէտք է ըմբռնէ թէ, Պերլինի տեսակէտը ամէն բան չէ, թէ գերմանական քաղաքականութիւնը խուժ մէկ կարպէս տակնուվրայութիւն յառաջ բերած է քան խաղաղութիւն:Առայժմ մէկ դի դնելով պատիւի խնդիրը, Գերմանիա ի՞նչպէս կ'ուզէ կոյր ձեւանալ այն ազդեցութեան առջեւ զոր իր վիթխարի վերազինումը պիտի ունենայ միւս ազգերու ապահովութեան ըմբռնումին վրայ: Գերմանիա չչահեցաւ իր փնտռած ապահովը եւ համակրանքը, ընդհակառակն կասկած ներշնչեց գրեթէ ամէն ազգի: Գերմանական կառավարութիւնը պիտի ուզէ՞ ապացուցանել իր խաղաղսիրական մտադրութիւնները, մէկ անգամէն յայտարարելով թէ պատրաստ է առանձնելու իր բաժինը, գլուխ հանելու համար Սթրէզայի որոշումները»:

ԼՈՒՐՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերը կը շարունակեն ուշադրութիւն հրաւիրել Գերմանիոյ օդանաւային սպառազինութեանց գերազանցութեան վրայ: Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ Գերմանիա երկու անգամ աւելի ռազմական օդանաւ ունի քան Անգլիա: Եւ գերազանցութիւնը միայն քանակով չէ, այլ եւ որակով: Գերմանիա կը ջանայ արտադրել մեծադէսյ ուժեղ սաւառնակներ, որոնք կրնան մեծաքանակ ռումբ տանիլ, երկար հեռաւորութեամբ և ժամը աւելի քան 300 քիլոմեթր արագութեամբ: Ցետոյ, անուրանալի է գերման օդանաւորդներուն գերազանցութիւնը, որակով թէ քանակով: Երբ մեծ պատերազմը վերջացաւ, Գերմանիա ունէր հազարաւոր առաջնակարգ օդանաւորդներ, որոնց տարիքը չէ անցած քառասունը: Բրիտանական շրջանակները այնքան մտահոգ են որ, շատեր կը կարծեն թէ Անգլիա չպիտի կրնայ առանձին եւ առանց զինակցութեան պաշտպանել իր իսկ ափերուն ապահովութիւնը:

Յառաջիկայ հինգշաբթի օր կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի պիտի ունենայ երեսփ. ժողովին մէջ,այս հարցերու մասին:Կառավարութիւնը անհրաժեշտ իրաւասութիւնները պիտի պահանջէ, փութացնելու համար օդանաւային շինութիւնները, ինչպէս եւ նորաձեւ ամրաձիգ օդանաւեր գնելու եւ շինելու համար: Ծրագրուած նորաձեւ ամրաձիգ օդանաւերէն իւրաքանչիւրը պիտի արժէ 25,000 անգլ. ոսկի:

Ֆրանսայի զգուշական միջոցները

Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ առենէ մը ի վեր գերմանական օդանաւեր կը յածին Ֆրանսայի հիւսիսային արեւելեան սահմանին վրայ: Կառավարութիւնը նկատի առնելով այս տեղեկութիւնները, որոշեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել: Հետապնդիչ օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ պիտի հսկեն, օտար օդանաւերը վար առնելու եւ խուզարկութեանց ենթարկելու համար:

⁂ Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ թէ Գերմանիա ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթ կ'ամբարէ Հաննովրի ապաստանուած շրջանին մէջ:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Գերմանիոյ եւ Լիթուանիոյ սահմանագլուխին վրայ, գերման սահմանապահ զինուորներու կրակին հանդիպեցան երկու եղբայրներ, երբ Գերմանիա կը մտնէին: Մէկը սպաննուեցաւ, միւսը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Լիթուանիոյ մէջ, մանաւանդ որ գերմանական մամուլը բացորոշ սպառնալիքներ կ'ուղղէ այդ երկրին: Հիթլերական փարիչներէն Տոքթ. Լէյլս կ'ազդարարէ յօդուածի մը մէջ.—

— «Եթէ օր մը Գերմանիա եւ Լեհաստան ձանձրանան Լիթուանացի պզտիկ եւ կռուփ հարեւանին հետ ծագած յաւիտենական կռիւներէն եւ եթէ գործակցութիւն մը հաստատուի այս երկու պետութեանց միջեւ, կացութիւնը կրնայ շատ անախորժ դառնալ Լիթուանիոյ համար: Արդարեւ, այդ պետութիւնը, որ ինկապէս հաստատուն չէ, կրցած է իրեն դէմ հանել այս երկու մեծ պետութիւնները, Գերմանիա եւ Լեհաստան, առանց վստահ ըլլալու թէ խիստ պէտս տագնապալի պահու մը Լիթուանիա կրնայ ապաւինիլ խորհրդային Ռուսաստանի աջակցութեան»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԲԱԽՏԱՒՈՐ ՍԱՆԵՐ

—o—

Տոմսով մը մեր երիտասարդներուն ուշադրութեան կը յանձնէի Քալամաթայի Հայ Կարմիր Խաչի Ռոստոմեան վարժարանի աղքատիկ աշակերտներու պարագան: Ու կը հրաւիրէի որ մեր երիտասարդները 50 ֆր. նուիրելով ստանձնէին այդ աղքատիկ ու փոքրիկ սաներուն ու սանուհիներուն դպրոցական տարեկան ծախսերը, կնքահայր դառնալով անոնց ուսման:

Կոչը արդէն արձագանգ գտաւ: Սեւրանէն ընկ. Թորգոմ Նալպանտեան կը գրէ.—

Փոքրիկն Անահիտ Պետրոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեմ 50 ֆրանք, որդեգրելով սան մը Քալամաթայի Հայ Կարմիր Խաչի Ռոստոմեան վարժարանէն:

Միւս կողմէ, ընկ. Բենօ եւս մեզի յանձնեց 50 ֆրանք, որ հաւաքուած է Պ. Բ. Թորոսեանի տանը մէջ, խնջոյքի մը ընթացքին (10 ֆր. Պ. Թորոսեան, 10 ֆր. Պ. Շահէնտեան, 10 ֆր. Պ. Թէյեան, 10 ֆր. Պ. Գըլըճեան, 10 ֆր. Պ. Գաբրիէլեան), որպէսզի սանուհի մը եւս որդեգրուի իրենց կողմէ:

Արդէն ապահովուած է երկու սաներու ուսման տարեկան ծախքը: Մեր երիտասարդները անշուշտ պիտի ուզեն որդեգրել մէկ – երկու սան եւս, նվլուն մանչուկներ ու աղջնակներ: Եւ թող Յունաստանի մէջ հայ փոքրիկները չմոռնան որ Ֆրանսայի մէջ աղբարիկներ ունին, կնքահայր եղած իրենց ուսման: Քանի մը տարի առաջ, մեծ մասով ՅԱՌԱՋի շնորհիւ էր, որ դարձեալ Քալամաթայի մէջ դպրոց շինուեցաւ, իսկ այսօր խումբ մը ուրիշ պզտիկներ այդրուբեն պիտի սորվին:

ՅԱՌԱՋի ձայնը եթէ արձագանգ չգտնէ հարուստներու սրտին մէջ, ահա արձագանգ գտաւ եւ միշտ պիտի գտնէ այն երիտասարդութեան մէջ, որ կապուած է այս թերթին՝ նոյն նուիրումով եւ զգացումներով, զորս կը ներշնչէ հայ լեզուն:

Քանի մը սան պահել Յունաստանի գաղթակայաններուն մէջ, քանի մը սան՝ Սուրիոյ հիւղաւաններուն մէջ՝ հայերէն սորվեցնելու համար անոնց, մեծ գործ մը չէ թերեւս, բայց մենք վստահ ենք որ այսպէս միայն կը պահուի Հայը Հայ:

ԱՐԱՋ

Պ. ՆՇԱՆ ԳԱԼԸՊՃԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը հանգուցեալ Նշան Գալըպճեանի, պաշտօնատար Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, նախկին Թարգման Պոլսոյ Ֆրանս. դեսպանատան: Ներկայ էին հանգուցեալին հայ եւ ֆրանսացի բարեկամները: Ծաղկեպսակ ղրկած էր նաեւ արտաքին գործերու նախարարութիւնը:

Դամբանականը խօսեցաւ Վռամշապուհ եպիսկ., որմէ վերջ յարգանքի խօսք ըսաւ Պ. Ա. Խատիսեան, յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան, վեր հանելով Պ. Գալըպճեանի կատարած աշխատանքը յօգուտ հայ գաղթականներուն: Շեշտեց թէ հանգուցեալը պատուիրակութեան եւ գաղթականաց օֆիսին կողմէ իր մօտ կատարուած բոլոր դիմումներուն հետեւանք տուած է եւ Ֆրանսական իշխանութեանց մօտ բարեխօսած է: Բազմաթիւ են իր երախտաւորեալները: Երբեք չէր քաշուեր հայ գաղթականներու շահերը պաշտպանելէ: Երբ իր պաշտօնը արկածի մը հետ գնաց երկու տարի առաջ, նոյնիսկ մոռնալով իր ցաւը, շարունակեց իր դիմումները արտաքին նախարարութեան մօտ, որպէսզի դժբախտ Հայեր փրկուին դժնդակ կացութենէ:

Նոյն իմաստով խօսեցաւ նաեւ Պ. Զօպանեան, իբրեւ նախկին անդամ Ազգ. Պատուիրակութեան:

Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Մոնփառնասի գերեզմանատունը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յառաջիկայ կիրակի, 5 մայիս, տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի քաղաքապետական ընտրութիւնները, 38.014 համայնքներու մէջ: Անհամար թեկնածուներու մէջ կը գտնուին ութ նախարարներ, 172 ծերակուտականներ եւ 313 երեսփոխաններ: Քուէարկուներու թիւն է 11,500,000 միլիոն, որոնք պիտի ընտրեն 450,000 թեկնածուներ, իբրեւ անդամ քաղաքապետական խորհուրդներու:

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ»

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Աշխարհի բոլոր մասերէն պատուիրակներ կը հասնին Մոսկուա, ներկայ ըլլալու համար շարք մը համայնավարական ժողովներու, որոնք պիտի գումարուին մօտերս: Այս հաւաքոյթներուն գլխաւորներն են Մայիսի տօնակատարութիւնները, «Մոբր»ի (կարմիր օգնութիւն արտասահմանի յեղափոխականներու) ներկայացուցիչներու խորհրդաժողով մը, եւ համայնավար կուսակցութեան տիեզերական համագումարը — առաջինը 1928էն ի վեր:

Համաշխարհային ընդհ. ժողովը նախապէս պիտի գումարուէր 1934ի վերջը, բայց յետաձգուեցաւ իբրեւ անպատեհ, քանի որ Խորհրդային Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կը մտնէր: Վերջին պաշտօնական ազդ մը կը յայտնէ թէ ժողովը պիտի գումարուի յունիսի վերջը, իբրեւ օրակարգ ունենալով «ծրագիր մը մշակել միջազգային հատուածներուն համար, պատերազմներու եւ յեղափոխութեանց երկրորդ շրջանի ընթացքին»: Ժամանակին եթէ այս յայտարարութիւնը եղաւ, խորհրդային մամուլը բացատրեց թէ համագումարը պիտի քննէ ներկայ հարցերը եւ մեթոտները մանրամասնութիւնները, որպէսզի գանգուածները պատրաստուին վճռական փորձեր կատարելու եւ տապալելու ներկայ կառավարութիւնները: Սակայն, վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին, անշուշտ նկատի առնելով դրամատիրական պետութիւններու հետ կատարուած բանակցութիւնները՝ դաշինքներ կնքելու համար, թերթերը այլեւս չէր խօսեր տիեզերական համագումարի մասին: Այժմ որ մամուլը պատուիրակները սկսած են հասնիլ, լուրեր կը տարածեն թէ անոնք եկած են մասնակցելու համար Մայիսեան տօնակատարութեանց, բայց իրականին մէջ պիտի մասնակցին համագումարին: Առով կ'ուզեն վրիպեցնել արտասահմանի ուշադրութիւնը: Կը կարծուի թէ համագումարին պիտի մասնակցին հազար ռուս եւ օտար պատգամաւորներ:

—o—

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 1935ի 7րդ շարքը հրապարակ պիտի հանուի երկուշաբթի օր: Նոր որոշման համաձայն, տոմսակներուն թիւը պիտի ըլլայ 1,200,000, պարգեւներուն գումարը՝ 72 միլիոն, մեծ պարգեւը՝ երեք միլիոն:

ՓԱՐԻԶԻ ԻՐԱՆԵԱՆ դեսպանը նշանակուեցաւ Ապուլղասէմ խան Նէճմ, Պերլինի դեսպանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԹԷ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ ԸԼԼԱՅԻՆՔ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿԻՆ...

»»»· ·«««

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

Փրովիթենսի ծանօթ ոճիրէն յետոյ, եթէ մենք՝ Դաշնակցականներս ալ հետեւելու ըլլայինք ռամկավարներու տխուր օրինակին, ապահովաբար բարոյական եւ քաղաքական խոշոր դրամագլուխ մը պիտի դարձնէինք այդ ոճիրը եւ ամբողջ տարի մը սանձարձակօրէն պիտի շահագործէինք զայն։

Որ եւ է տարակոյս չի կրնար ըլլալ այն մասին, որ եթէ մենք ալ ռամկավարներու պէս շարժելու ըլլայինք, չպիտի վարանէինք առնելու հետեւեալ քայլերը.—

Ա.— Անմիջապէս ամբողջ ռամկավար կուսակցութիւնը մեծով պզտիկով ոճրագործ պիտի յայտարարէինք. անվերապահ ու վճռական կերպով ռամկավար մարմիններուն պիտի վերագրէինք Փրովիթենսի ոճիրը եւ շարքային ռամկավարներէն սկսած մինչեւ ռամկավար կուսակցութեան բոլոր ծանօթ դէմքերը յականէ անուանէ մեղսակից պիտի հռչակէինք այդ ոճիրին։

Բ.— Մեր մամուլի մէջ կատաղած յարձակումներով եւ հանած աղմուկով ալ չբաւականանալով՝ օտար թերթերու դռները պիտի բախէինք, զանոնք ալ պիտի ջանայինք նախապաշարելու ռամկավարներու դէմ եւ ոչ միայն Փրովիթենսի ոճիրը, այլ եւ բազմաթիւ ուրիշ ոճիրներ պիտի փաթթէինք ռամկավար կուսակցութեան վզին, պիտի ջանայինք օտարներուն ներշնչել այն միտքը, թէ ռամկավարները փրոֆէշընըլ աւազակներու կամ մաֆիաներու խումբ մըն են եւ պէտք է օրէնքէ դուրս յայտարարուին։

Գ.— Ատով ալ չբաւականանալով՝ մենք պիտի երթայինք Միս Ալիս Սթոն Պլաքուէլլի պէս հայասէր Ամերիկացիներու մօտ եւ աշխատէինք զանոնք եւս համոզել, որ մեզի հետ միասին հրապարակ գային ռամկավար ամբողջ կուսակցութիւնը իբր մարդասպաններու վտանգաւոր կազմակերպութիւն մը ներկայացնելու համար ամերիկեան հանրութեան։

Դ.—Մարդասպան բառը խոշոր տառերով պիտի փակցնէինք ռամկավար պատուհաններուն վրայ, անգլիերէն անստորագիր թռուցիկներ պիտի տպէինք եւ տարածէինք ամէն կողմ՝ ռամկավարները վարկաբեկելու համար. Հայրենասիրական իմաստով, բայց «մենք մարդասպաններ ենք» կազմող տողերու սկզբնատառերով անգլիերէն ոտանաւոր պիտի թխէինք եւ ղրկէինք ռամկավար պաշտօնաթերթի խմբագիրներուն, պիտի մոլորեցնէինք զանոնք եւ տպել տայինք եւ վերջն ալ այդ ոտանաւորը պիտի շահագործէինք ռամկավարներու դէմ իբրեւ փաստ, իբրեւ անոնց խոստովանութիւնը Փրովիթենսի ոճիրը կուսակցականօրէն գործելու համար։

Ե.— Ամէն տեղ ռամկավարներու դէմ պիտի նախապաշարէինք եւ գրգռէինք տեղական ոստիկանութիւնը՝ ռամկավարներուն վերագրելով ամէն երեւակայելի ոճիրներ եւ պիտի ջանայինք ամէն նեղութիւն տալ ռամկավարներուն՝ իբր կասկածելի մարդասպաններու։

Զ.— Անմիջապէս պիտի կազմակերպէինք կեդրոնական «Մարդուկէսեան յանձնախումբ մը» եւ տեղական «Մարդուկէսեան ենթայանձնախումբեր», «Մարդուկէսեանի դատը» հետապնդելու կամ «արդարութիւն» ընելու համար, բայց իրականին մէջ վկաներ պիտի ապահովէինք ու պատրաստէինք՝ ամբողջ ռամկավար կուսակցութիւնը ամէն գնով իբր ոճրագործ դատապարտել տալու համար։

Է.— Համայնավարներու հետ միացած՝ քաղաքէ քաղաք պիտի պտըտէինք, «բողոքի» հրապարակային մեծ ժողովներ պիտի սարքէինք, այդ ժողովներու մէջ փողոցային հայհոյանքներ պիտի թափէինք ռամկավարներու հասցէին, դատախազի եւ դատաւորի պաշտօն ստանձնած՝ իբր ոճրագործ պիտի դատապարտէինք ամբողջ ռամկավար կուսակցութիւնը, պիտի հրահրէինք անոր դէմ ամբոխի կիրքերը, պիտի գրգռէինք վրէժխնդրութեան բնազդներ մեր հետեւորդներուն մէջ եւ ոճիրներու պիտի մղէինք զանոնք։

Ը.— Հրապարակային ժողովներու թէ մասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ հանգանակութիւններ պիտի ընէինք եւ մեծաքանակ դրամ հաւաքելով՝ «Մարդուկէսեան ֆընտ»ի մը հիմը պիտի դնէինք՝ ամէն տեսակ մութ գործեր կատարելու համար։

Թ.— Պիտի փորձէինք արգիլել կամ խանգարել ռամկավարներու ժողովները եւ ատոր համար պիտի ջանայինք ամերիկեան սրահներու դռները փակել տալ անոնց առջեւ՝ նախապաշարելով, կաշառելով եւ վախցնելով այդ սրահներուն տէրերը, փողոցային ցոյցեր պիտի կազմակերպէինք ռամկավարներուն դէմ, անոնց վրայ յարձակումներ պիտի գործէինք՝ օտար տականքներուն հետ միացած՝ արիւնհեղութիւն պիտի առաջ բերէինք եւ վերջն ալ ամբողջ մեղքը պիտի ձգէինք ռամկավարներուն վրայ եւ նոյն իսկ դատապարտել պիտի տայինք զանոնք՝ իբր նախայարձակողներ։

Ժ.— Ռամկավար կուսակցութիւնը խպառ քայքայելու համար, ընտանիքներու մէջ պիտի գրգռէինք զաւակը ծնողքին դէմ, եղբայրը եղբօր դէմ եւ պոյքոթ պիտի յայտարարէինք բոլոր ռամկավար խանութպաններու, բժիշկներու, փաստաբաններու, արհեստաւորներու դէմ՝ գերադասելով նոյն իսկ օտարներու հետ գործ ընել, բայց ոչ երբեք ոճրագործ ռամկավարներու հետ։

ԺԱ.— Կիներէ եւ փողոցային տականքներէ խումբեր պիտի կազմէինք Փրովիթենսի ոճիրը գործող անձին դէմ ցոյց կազմակերպելու, դահիճ հայհոյանքներ ընելու եւ նոյն իսկ յարձակում գործելու անոր վրայ իբրեւ ժողովուրդի բուռն ցասումի արտայայտութիւն։

ԺԲ.— Հայ եւ մինչեւ իսկ օտար եկեղեցիներու մէջ մասնաւոր արարողութիւններ եւ թափօրներ պիտի կազմակերպէինք՝ ռամկավարներու գործած ոճիրին դէմ եղած ժողովրդական ցասումը մոլեգնութեան գերագոյն աստիճանի բարձրացնելու համար։

ԺԳ.— Ոչ մէկ միջոցի առջեւ կանգ պիտի առնէինք՝ դատարանի միջոցով խստագոյն պատժի ենթարկել տալու համար ըստ կարելւոյն շատ ռամկավարներ, թէկուզ անոնք ուղղակի կապ ալ չունենային Փրովիթենսի ոճիրին հետ։

ԺԴ.— Մասնաւոր մարդիկ պիտի վարձէինք լրտեսելու համար ռամկավարները, մասնաւոր մեքենաներ դընել պիտի տայինք ռամկավար ժողովներու մէջ՝ անոնց դաւադրութիւնները լոյս աշխարհ բերել տալու համար։

Եւայլն եւայլն։

Անկասկած այս բոլորը եւ դեռ շատ ու շատ աւելին մենք պիտի ընէինք, եթէ միայն ռամկավարներու նման պատասխանատուութենէ եւ ազգային շահերու մտահոգութենէ զուրկ անզգամ ու անխիղճ լրվանթէններ ըլլայինք։

Բայց Դաշնակցականները, եթէ ուզեն իսկ, իրենց ուղղամտութեան, պարկեշտութեան, հայրենասիրութեան եւ պատասխանատուութեան ըմբռնումին շնորհիւ չեն կրնար մէկ հազարերորդ մասն իսկ ընել այն դահիճ եւ ստոր արարքներուն, որոնց ընդունակ եղան ռամկավարները վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին։

Եւ դեռ մոռնալու չէ այն պարագան, որ Փրովիթենսի ոճրագործներէն մէկը, որ բռնուած է, խոստովանած է, թէ ինքը ռամկավար է եւ թէ ինքն է ոճրագործը։ Մինչդեռ Նիւ Եորքի սպանութիւնը կատարուած էր անյայտ ձեռքով եւ, եթէ կեղծ վկայութիւններ չըլլային, որ եւ է Դաշնակցական չէր կրնար դատապարտուիլ յանցանքի մը համար, որ գործած չէր։

Սակայն, այժմ, երբ արդարութեան թաթը դիւրութեամբ կրնայ կոխել ռամկավարներու ոտքը եւ ցաւ պատճառել իրենց, ռամկավարները ձայն ծպտուն իսկ չեն հաներ։

Որ եւ է բանէ աւելի ասիկա չի՞ մատներ արդեօք իրենց յանցաւոր ըլլալու փաստը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹԵՄԸ

Ազգ. վարչութիւնը կը խնդրէ վաւերացնել

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԿԸ ՅԵՏԱՁԳԷ, ՁԱՆԱԶԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ապրիլ 19ի երեկոյեան Սալոն Լօնշանի մէջ տեղի ունեցաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կազմակերպած հանդիպումը։

Հրաւիրուած էին Հարաւ. Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի անդամները, շրջանի բոլոր հոգաբարձութիւնները եւ Թաղ. Խորհուրդները, կրօնական ժողովը, տնտեսական եւ ուսումնական խորհուրդները։ Կը նախագահէր կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան։

Երեսփ. ժողովի ատենապետ Պ. Յ. Շալճեան ժողովը բանալով, բարի գալուստ մաղթեց Նուիրակին եւ ապա բեմ հրաւիրեց Ազգ. Կեդր. Վարչութեան փոխ–ատենապետը, Պ. Հիւսեան, որ կարդաց հետեւեալ գրութիւնը.—

«Սրբազան Հայր,

«Յանուն Հարաւ. Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Թեմական Գաւառ. Ժողովի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան։

Յանուն Գաւառականի եւ Վարչութեան կից կազմուած կրօնական, դատաստանական եւ ուսումնական խորհուրդներու,

Յանուն Թեմիս Թաղական բոլոր խորհուրդներու եւ մանկապարտէզ–նախակրթարաններու ուսուցչ. երկսեռ կազմին եւ աշակերտութեան,

Յանուն Ֆրանսական կառավարութեան ասպնջականութիւնը վայելող ու տարիներէ ի վեր շրջանիս մէջ հաստատուած 30.000 տարագիր Հայութեան եւ անոր ծոցին մէջ ու անոր կարիքներուն համար կեանքի կոչուած բոլոր հայրենակցական, խնամատարական, մշակութային, մարմնակրթական եւ արհեստակցական, երաժշտական միութիւններուն ողջոյնի եւ բարի գալստի խօսք ունինք ձեզի, Ձեր սրբազնութիւնը մեր մէջ տեսնելու եւ ձեր հայրական օրհնէնքներն ու բարձր խորհուրդները վայելելու առթիւ։

Ձեր Սրբազնութեան միջոցով կ'ողջունենք մեր հայրենի բնաշխարհի, Այրարատեան դաշտի մէջ դարերէ ի վեր անսասան հիմք դրած մեր սրբազնագոյն ու նուիրական հաստատութեան, կաթուղիկէ Ս. Էջմիածինը, եւ անոր մէջ գահակալած Ամենայն Հայոց հայրապետ՝ Տ. Տ. Խորէն Ա. կաթողիկոս Մուրադբէկեանը, որու հոգածութեան ու գուրգուրանքի այլ եւ մշտաեռ աղօթքին ու օրհնէնքին սփիւռքիս հայութիւնը արժանի է եղած եւ պիտի մնայ միշտ եւ յաւէտ։

Ողջո՜յն դարձեալ ձեր միջոցով Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդին ու վանական միաբանութեան կրօնական ու աշխարհական բոլոր անդամներուն, որոնց քրտնաջան աշխատանքի եւ թեւ ու թիկունքի ծառայութեամբ է որ անխախտ ու փառաւոր կը մնայ Լուսաւորչի քրիստոնէական սուրբ հաւատքը խնկարկող ու պանծացնող նուիրական մայր տաճարը հայութեան։

Ողջո՜յն նաեւ մեր հայրենիքի՝ Հայաստանեայց աշխարհի մէջ ապաստանած ու բազմատանջ հայ ժողովուրդին, մեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն, որոնց տոկունութիւնը եւ շինարարութիւնը, որոնց աշխատանքի ճիգն ու թափը անհունօրէն կը հրճուեցնեն մեզ ու կ'ուռեցնեն մեր սրտերը ազգային իրական ու արժանի հպարտութեամբ մը։

Յանձին ձեզ, մենք կ'ողջունենք մանաւանդ հայ մեծ գիտնականը, բանաստեղծը, գեղարուեստասէր ու արուեստասէր բարձրաշնորհ Գարեգին արք. Յովսէփեանը, որ քաշուած վանական իր աշխատասենեակներու մէջ՝ տարիներ խաղաղ, լուռ ու մնջիկ աշխատանքներու արդիւնքը ու կորովի տրամախօսութեամբ գաղութէ գաղութ ու արտասահմանեան Հայութեան իմացականութեան կը յանձնէ այն թանկագին ճշմարտութիւնները, որոնք հայ տոհմիկ մանրանկարչութեան, հայ ճարտարարուեստի եւ հայ եկեղեցական ձեռագիր մատենագրութեան եւ պատմութեան բնաշխարհին կը վերաբերին։

Թոյլ տուէք, սրբազան Հայր, ողջունել ձեզ նաեւ իբրեւ մաքուր, քաջ, անձնուէր ու ազգասէր մեծ Հայու, որ իբր քսաներորդ դարու Ղեւոնդ Երէց, գիտցաք ձեր խաչով ու գաւազանով Արարատեան դաշտի մէջ տեղի ունեցած հայ թրքական կռիւներուն հայ բանակի ու զինուորներու գլուխն անցած՝ մեր կենաց եւ մահու պայքարի օրերուն կռուի դաշտ դուրս գալ եւ ձեր ազգաշունչ ու հայրենասիրական քարոզներով խանդավառել հայ մարտնչող զինուորի մարտական կորովն ու տրամադրութիւնները եւ ատով նպաստել մեր ժողովուրդի ֆիզիքական բնաջնջումէ ազատման մեծ գործին։

Դուք մարտի դաշտին վրայ արիաբար մինչեւ վերջ կանգնած մնացիք ձեր պարտականութեան ճամբուն վրայ, ինկաք գերի մեր դարաւոր թշնամի Թուրքին ձեռքը եւ եթէ այսօր ողջ էք ու կրկին հայ ժողովուրդին ու եկեղեցիին նուիրուած, ատիկա միայն բախտի եւ ձեր հաւատքի սրբութեան պէտք է վերագրել՝ ոչ ուրիշ բանի։

Այս պատկառելի ժողովի անունէն յանուն գաղութի մեր ողջոյնի եւ բարի գալստի խօսքը ընելէ վերջ, թոյլ տուէք լսելի ընել տալու ձեզ եւ ձեր միջոցով Վեհափառ Հայրապետին ու Գերագոյն Խորհուրդին, նաեւ մեր գաղութի խոնարհ մէկ աղաչանքը, որ թէեւ դեռ 1927 թուէն ի վեր անցնող ու գացող Թեմական Ժողովներու եւ վարչութիւններու եւ Թեմիս նախկին առաջնորդ հոգելոյս Գր. Եպիսկ. Պալաքեանի կողմէ քանիցս ի պաշտօնէ առ Ս. Էջմիածին հաղորդուած է, բայց ցաւ ի սիրտ, չենք գիտեր թէ ի՞նչ պատճառով ցարդ անպատասխան կամ անհետեւանք է թողուած, հակառակ անոր որ այս շրջանը իր եկեղեցական եւ ազգային թեմական կազմակերպման առաջին իսկ օրէն իր օրէնսդրական եւ վարչական ժողովներով ու ներքին կանոնագրի յօդուածներով յստակ եւ որոշ տրամադրութեամբ ու վճիռներով նիւթական ու բարոյական իր բովանդակ վիճակով ինքզինք կապած ու ենթակայ է դարձուցած Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր պետին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետին, առանց օր մը իսկ վէճի կամ խնդրոյ առարկայ ընել տալու իր այս տրամադրութիւնը։

Այժմ, երբ յանուն Ս. Էջմիածնի եւ իբրեւ Հայրապետական Նուիրակի, ձեզ մեր մէջ տեսնելու բախտն ու ուրախութիւնը կը վայելենք իրաւունք եւ առիթ կուտանք մեզ կրկին Ձեր Սրբազնութեան ուշադրութեան յանձնելու նոյն խնդրանքը, ինչ որ անցնող փետրուար ամսուն Ազգ. Կեդր. Վարչութեանս ներկայացուցչին ալ Փարիզի մէջ ձեզ մատոյց համապատասխան բերանացի եւ գրաւոր բացատրութիւններով եւ առ այդ ձեր բարեացակամ տրամադրութիւնները ստանալով եւ հրահանգներուն անսալով, ապասելով ատոնց գործադրութիւնը Ձեր Սրբազնութեան Մարսէյլ գալէն վերջ տեսնելու, համաձայն ձեր իսկ խոստման։

Թող աւելորդ չըլլայ հոս անգամ մը եւս կրկնել թէ ի՞նչ է գաղութիս խնդրանքը առ Վեհափառ Հայրապետն կամ անոր լիազօր Նուիրակն, — այն որ Հարաւ. Ֆրանսան ճանչնաք իբրեւ առաջնորդական թեմ եւ համաձայն շրջանիս Թեմական Գաւառական Ժողովի 1934 հոկտ. 21ի եւ դեկտ. 16ի նիստերուն միաձայնութեամբ տուած որոշման, Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան (Տրապիզոնի) իբր մեր թեմի առաջնորդ վաւերացնէք եւ հայրապետական կոնդակին արժանացնելով թոյլատրէք օր առաջ իր պաշտօնին գլուխը անցնելու եւ այսպիսի բազմամարդ ու պատասխանատու շրջանի մը եկեղեցական ու ազգային կրթական–խնամատարական յոյժ կարեւոր ու սփոփողական գործերը երեսի վրայ չձգելու։

Ճանչնալով Հարաւ. Ֆրանսայի շրջանը իբրեւ առաջնորդական թեմ, Էջմիածինը ոչ միայն նպաստած պիտի ըլլայ գաղութի շահերուն թէ ներքին եկեղեցական–ազգային եւ թէ ֆրանսական կառավարութեան մօտ փաբլիք յարաբերութեանց տեսակէտէն՝ այլ եւ ու մանաւանդ Էջմիածնի նիւթական ու բարոյական շահերու եւ հեղինակութեան ամրացման ի նպաստ։

Ու մենք կը կարծենք, որ Եւրոպայի մէջ իբրեւ միակ շրջանը այնքան լաւ կազմակերպուած իր 10—12 եկեղեցի–մատուռներով, իր 20է աւելի մանկապարտէզ–նախակրթարաններով ուր մօտ 1500 հայ մանուկներ իրենց մայրենի լեզուի, պատմութեան ու կրօնի դաստիարակութեան կապուած կը մնան, իր օրէնսդրական եւ վարչական ժողովներով 30.000է բաղկացեալ թեմի մը ձայնն ու բաղձանքը դէթ այժմ, այլ եւս անտես չպիտի առնուի Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան կամ անոր նուիրակին կողմէ, այն խոր ու հաստատ համոզումով, թէ դուք անպայման նախանձախնդիր էք արտասահմանեան Հայութեան միջեւ անհամաձայնութիւններն ու վէճերը բառնալու եւ իբր Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ բարձրագոյն ու նուիրական իշխանութիւն ձեր հովանիին տակ գաղթահայութիւնս խաղաղութեան ու համերաշխ գործակցութեան մէջ պահելու, որուն այնքան ծարաւի ենք …

Արդ, սրբազան Հայր, յանուն գաղութիս մատուցանելով ձեզ մեր այս խնդրանքը, անգամ մը եւս խոնարհաբար կը խնդրենք, որ Վեհափառ Հայրապետի կամ Ձեր Սրբազնութեան հաւանութեան ու վաւերացման արժանացնել տաք մեր թեմի եւ առաջնորդութեան ներկայ վիճակը, որ շարունակութիւնն է ութ տարիներէ ի վեր կեանքի հարկադրական պայմաններու տակ յառաջ եկած պահանջներուն։

Պէտք կը զգանք Ձեր Սրբազնութեան յիշեցնել տալու որ Թեմիս նորընտիր առաջնորդ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան Մարսէյլ իր առաջնորդական պաշտօնին գալու համար, Ֆրանսական կառավարութեան մօտ եղած օրինական բոլոր դիմումները լրացած, վիզայի կարգադրութիւնները վերջացած ու ինքն ալ մեկնումի պատրաստ վիճակի մէջ ինքզինք դրած, Ձեր Սրբազնութեան կարգադրութեան միայն կը սպասէ։

Ու այդ կարգադրութեան է որ այս գաղութը ներկայիս անհամբեր ու սրտատրոփ կը սպասէ՝ եթէ կարելի է կամ եթէ շնորհ ընէք, նախ քան անցնելու նոյն իսկ Էջմիածնի վերաշինութեան ի նպաստ այն միւս առաքելութեանց, որ իբր պարտականութիւն դրուած է ձեր վրայ եւ զոր կը տանիք այնքան մեծ յաջողութեամբ անխտիր բոլոր հոսանքներուն եւ խաւերուն կողմէ քաջալերուած, եւ որուն անտարակոյս մեր գաղութն ալ համաձայն իր կարելւոյն մասնակցութեան իր բաժինը պիտի բերէ հակառակ ամիսներէ ի վեր անգործութեան եւ նպաստազրկութեան հետեւանքով յառաջ եկած ընդհանուր եւ ծայրայեղ թշուառութեանց։

Այն յոյսով որ գաղութիս անունով մատուցած մեր այս խնդրանքը Ձեր Սրբազնութեան կողմէ չպիտի մերժուի՝ ընդունեցէք, սրբազան Հայր, մեր խորին շնորհակալութիւններն ու երախտագիտական անկեղծ զգացումները»։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Այս գրութեան ընթերցումէն վերջ, խօսք առաւ Գարեգին արք. եւ յայտարարեց.

— «Լսեցի ձեր փափաքը եւ այն բոլոր խօսքերը որոնք ուղղուած էին Վեհ. Կաթողիկոսին եւ ինծի։ Շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ։

Ես բարեացակամ եմ ձեր վերաբերմամբ։

Քաղաքագիտական խօսքեր չեմ գործածում, ես պարզ եմ խօսում։

Դուք ներկայանում էք իբրեւ պաշտօնական մարմին, թեմական առաջնորդն ալ ընտրած էք եւ անունն ալ յիշատակած եկեղեցիներում։ Անկանոնութիւններ գործուած են, ես անկանոնութիւն չեմ կարող գործել։

Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել, սխալ էք գործել։ Սխալ է նաեւ ձեր կողմից առաջնորդի ընտրութիւնը։ Եթէ կաթողիկոս կայ, կղերական կազմակերպութիւն կայ, ո՞ր եպիսկոպոսն է որ իր ուխտին հակառակ պիտի գործէ եւ առանց իր պետի հրամանին պիտի աշխատի։ Կրկնում եմ, առանց եկեղեցիի վեհապետի համաձայնութեան, դուք յիշատակել տուած էք ձեր նոր առաջնորդի անունը։

Սխալները ձեր ուշադրութեան յանձնելով հանդերձ, ես բարեացակամ եմ։ Ես դէմ չեմ, եթէ դուք կրնաք ունենալ ձեր թեմը եւ պահել ձեր առաջնորդը։

Դուք չէք սպասել իմ գալուն. ես կուգայի եւ օրինաւոր կերպով կ'անէի անհրաժեշտը։

Եւ ուզում էք ինձ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել։ Ուզում եմ որ զգաք ձեր սխալը եւ սրբագրէք։ Ես ուզում եմ այն, ինչ որ պահանջում են եկեղեցիի օրէնքները եւ գաղութի շահը։ Պարտաւոր էք պահպանել եկեղեցիի օրէնքներն ու աւանդութիւնները։ Անկանոնութիւնները մեր ազգն ու եկեղեցին դէպի կործանում կը տանին։

Ես բարեացակամ եմ եւ դուք ձեր սխալները պէտք է սրբագրէք»։

Այս դիտողութիւններէն յետոյ, խօսք տրուեցաւ Պ. Յ. Շալճեանի, որ յայտարարեց.

— «Եթէ մենք իբր որդիներ սխալներ գործած ենք, դուք եւ մեր վեհափառ կաթողիկոսը, իբր հայր, պէտք է ներէք մեր սխալները։

Գարեգին արք. նորէն յայտարարեց.

— «Կը խօսինք, սխալները կը սրբագրէք, պէտք է բացատրել Վեհափառին. այնքան համբերած էք, նորէն համբերէք։ Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեանը հոս չի կարող գալ, մինչեւ որ օրինականութիւնները չկատարուին»։

Նորէն խօսք տրուեցաւ վարչութեան եւ Պ. Հիւսեան յայտարարեց.

— «Սրբազան Հայր, ներկայ երեսփ. ժողովը չէ որ թեմ է յայտարարեր։ Ութ տարի առաջ եղած են այն բոլորը ինչ որ սխալ կը համարիք։ Հանգուցեալ Պալաքեան սրբազան առաւնին դիմած է վեհ. կաթողիկոսին, սակայն այն ատեն ընթացք չէր տրուած։ Մենք Փարիզ եկանք եւ ձեզի խօսեցանք առաջնորդին եւ զանազան խնդիրներու մասին, մենք ներկայացուցինք ձեզի մեր մանրամասն տեղեկագրով եւ խնդրանքով։ Ձեր հրահանգին համաձայն յետաձգեցինք առաջնորդի գալը։ Այսպիսի բազմահայ գաղութ մը կարելի չէ առանց առաջնորդի ձգել։ Որչափ շուտ, այնքան լաւ։ Մենք այսօր ալ ներկայացուցինք ձեզի մեր խնդրանքը։ Մենք պատրաստ ենք ամէն բանի։

Կաթող. նուիրակը պատասխանեց.

— «Մեր սրտին նոյնքան մօտ է, նոյնքան ցանկալի է կազմակերպուած թեմ տեսնելը։ Մենք կողմ չենք։ Հանգուցեալ Գր. Եպիսկ. Պալաքեանն ալ —յարգանք իր յիշատակին, — սխալ է գործել, մենք խնայեցինք նրա սխալը, կրնայինք պատժել։ Եթէ ողջ լինէր, դուցէ մենք հիմա նոյնը կ'առնէինք իրեն եւ կը պատժէինք։ Մարսէյլի թեմը Վեհափառից ընտրուած չէ եղել»։

Այնուհետեւ խօսք տրուեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի ներկայացուցիչ Տիկ. Ն. Քիպարիթճեանի, որ գեղեցիկ ուղերձով մը բարի գալուստ մաղթեց կաթող. Նուիրակին, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ ապա հարցումներ ըրաւ Մարսէյլի եւ շրջաններու մատուռներու եւ մանկապարտէզներու մասին, որոնց պատասխանեց Պ. Հիւսեան։

Ներկաներէն մէկը, որուն անունը «Յառաջ»ի մէջ արձանագրուելու արժանի չէ եւ որ հրաւիրուած չէր ժողովին ու որ եւ է հանգամանք չէր ներկայացներ, ձայն խնդրեց ու յայտարարեց.

— Սրբազան, մի հաւատաք, սուտ են ատոնց բառերը։

Այսպիսով ուզեց ժողովը խանգարել, սակայն շուտով լռեց ու մինակ մնաց իր խայտառակութեան հետ, բոլորի արհամարհանքին արժանանալով։

Ժողովին ընթացքը չխանգարուեցաւ եւ անմիջապէս խօսք առին Արաբկիրի Հայր. Միութեան ներկայացուցիչը եւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, որոնք գեղեցիկ ուղերձներով յուզեցին ներկաները։

Ամէնէն վերջ կրկին խօսեցաւ կաթող. նուիրակը.

— «Թէպէտեւ դիտողութիւններ արի ձեզի, շեշտեցի ձեր սխալները, բայց դուք չվիրաւորուեցաք։ Ես շատ ուրախ եմ, շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ։ Շատ գոհ եմ»։

Յաւուր պատշաճի հոգեւոր արարողութենէն վերջ, ժողովը փակուեցաւ մխիթարական մթնոլորտի մը մէջ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայեր, ջարդեր եւ .. դարեր

— o —

Էքսէլսիօրի մէջ (21 ապրիլ), Եանքօ պէյ կը պատմէ սուլթան Համիտի կեանքը եւ այդ առթիւ կը յիշատակուին նաեւ հայկական ջարդերը.—

«Սուլթան Համիտ ամէն բան կը փոխադրէր քաղաքական դետնի վրայ, բայց, միաժամանակ դիւանագէտ մարդ, ընականաբար հրէշ մը չէր։ Պարիսպներու ներսը ապրելով, ենթարկուեցաւ փակուած կեանքի ազդեցութիւններուն։

Առնենք հայկական ջարդերու օրինակը։ Կ'ուզէր ապստամբութիւնները զսպել հին ձեւերով։ Ատով անջնջելի արատ մը քսեց իր թագաւորութեան։

Օրուան ոստիկանական նախարարին՝ Նազըմ փաշայի հետ բարեկամութեամբ մը կապուած ըլլալով, ներման ամէն խնդրանք որ կը ներկա—

Քաղաքական կացութիւնը Անգլիոյ մէջ

— o —

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը կը գրէ.—

Այլ եւս ստոյգ է որ Ճորճ Թագաւորի գահակալութեան Արծաթեայ Յոբելեանի տօնակատարութիւններէն յետոյ, որոնք աննախընթաց շուքով տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ մայիս ամսուն, Անգլիոյ դաշլիճը կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կրէ:

Ըէմզի Մաքտօնըլտ պիտի հրաժարի իր վարչապետական պաշտօնէն զոր անընդհատ կը վարէ 1929էն ի վեր: Պոլտուին (փոխ-վարչապետը), Սըր Ճօն Սայմըն (արտաքին նախարարը), Նէվիլ Չէմպըրլէյն (ելմտական նախարարը) եւ ուրիշներ՝ պիտի «տեղափոխուին»: Խորհրդարանը, որուն հինգ տարուան նստաշրջանը կը լրանայ 1936 հոկտեմբերին, պիտի լուծուի յոբելենական հանդէսներէն քանի մը ամիս ետքը եւ ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ աշնան:

Մէկ խօսքով, դաշլիճը իր պահպանողական դիմագիծը պահելով հանդերձ, պիտի վերանորոգուի կամ երիտասարդանայ:

Մաքտօնըլտի հրաժարման չարժառիթը քաղաքական տագնապը չէ այնքան որքան իր տարիքը, որ եօթանասուն պիտի ըլլայ հոկտեմբեր 12ին: Վարչապետը ֆիզիքապէս յոգնած է եւ իր առողջական վիճակը թոյլ չի տար չարունակել պաշտօն մը որ խիստ կարգապահ ծանր է: Եթէ անմիջապէս չի քաշուիր ասպարէզէն, պատճառը դաղտնիք չէ: Ինչպէս թերթերն ալ գիտել կուտան, թագաւորին յոբելեանը բացառիկ դէպք մըն է Անգլիոյ համար եւ Մաքտօնըլտի բարեկամները կ'ուզեն որ չքեղաշուք հանդիսութեանց ամբողջ փառքը վայելէ ծերունի ընկերվարականը — կայսրութեան առաջին պաշտօնատարը — եւ իր շրթունքներով արտասանէ յարգանքի եւ հաւատարմութեան խօսքը՝ Նորին Վեհափառութեան:

Մամուլը առայժմ կը հերքէ այն ենթադրութիւնը թէ Մաքտօնըլտ ազնըւապետական տիտղոս մը պիտի ստանայ, ի վարձատրութիւն իր ազգային ծառայութեանց եւ թէ վերջնապէս պիտի քաշուի հանրային կեանքէն, ինչպէս բրաւ իր նախկին բարեկամը՝ Ֆիլիփ Սնօտըն: Սխալ է նաեւ այն գրոյցը թէ Մաքտօնըլտ Հնդկաստանի փոխարքայ պիտի նշանակուի:

Պատասխանատու թերթերը որոշ տեղեկութիւններ կուտան անոր ապագայ գործունէութեան մասին: Դաշլիճին վերանորոգումէն յետոյ, վարչապետը երկրորդական պաշտօն մը պիտի ստանձնէ կառավարութեան մէջ: «Ինքզինքը իր յաջորդին տրամադրութեան տակ պիտի դնէ», ինչպէս կ'ըսեն:

Իսկ ո՞վ է այդ յաջորդը. շատ հաւանաբար Սթէնլի Պոլտուինը՝ պահպանողական հայրը Դաշնակցական Օլիվըրին: Կառավարութեան մեծամասնութիւնը խորհրդարանին մէջ եւ կառավարութեան ներկայ կազմը, այդ ապահովութիւնը կրնան ներշնչել պահպանողականներու ղեկավարին: Մնաց որ Պոլտուինի բարեկամները կուսակցական արժանապատուութեան դէմ վիրաւորանք մը կը նկատեն անոր գրեթէ երկրորդական դիրքը: Կարգ մը երեսփոխաններ կ'ուզէին, օրինակ որ, փոխ-վարչապետն ալ Սթրէզա երթար Սըր Ճօն Սայմընի եւ Մաքտօնըլտի հետ:

Ստոյգ է նաեւ ուրիշ տեղեկութիւն մը, որ զանազան առիթներով արձանագրուեցաւ մամուլին մէջ: Երբ «տեղափոխութիւնները» կատարուին, նախարարական աթոռ մը բաց պիտի մնայ Լոյտ Ճորճի համար: Նախկին ազատական վարչապետը որ ստուերի մէջ մնացած է տարիներէ ի վեր, տնտեսական նոր ծրագիր մը պարզեց քանի մը ամիս առաջ:

Ընդհանուր գիծերով ներկայացուած այդ ծրագիրը նոր յայտնութիւն մը եղաւ քաղաքական շրջանակներուն համար: Կառավարութիւնն ալ սկսաւ հետաքրքրուիլ եւ վարչապետը՝ անձնական նամակով մը, աւելի շօշափելի տեղեկութիւններ խնդրեց ազատական վարիչէն: Լոյտ Ճորճ արդէն տեսակցութիւններ ունեցած է դաշլիճին կարգ մը անդամներուն հետ եւ իր «հաշիւները» յանձնուած են մասնագէտներուն: Պէտք է շեշտել թէ ան իր կուսակցութեան անունով չէ որ կը խօսի, այլ իբրեւ «սովորական անհատ մը որ քիչ-շատ բաներ մը կը հասկնայ աշխարհի կամ Անգլիոյ գործերէն»: Լոյտ Ճորճ չափաւորած է իր ընդդիմութիւնը ազգային կառավարութեան դէմ եւ տրամադիր է նոյն իսկ նոր առաջարկներ ընելու, մաքսային դրութենէն առաւելագոյն բարիքը ստանալու համար:

Այս վերաքննեալ ու բարեփոխեալ ուղեգիծը կրնայ հաւանաբար անդամ ընել զինքը յառաջիկայ դաշլիճին: Մամուլը մէկդի դրած է իր քննադատութիւնները անոր յարափոփոխ ուղղութեան մասին եւ կ'ողջունէ զինքը՝ իբրեւ մէկը որուն իմաստութենէն ու պետական փորձառութենէն կարելի է օգտուիլ ներքին ու արտաքին տագնապի այս օրերուն: Անգլիոյ քաղաքական կեանքին մէջ յաւիտենական քէն ու ատելութիւն չկայ:

Ամէն պարագայի մէջ, փոփոխութիւն պիտի կրէ միայն դաշլիճին կազմը: Բրիտանական քաղաքականութիւնը պիտի մնայ, ինչպէս որ է՝ երկրէն դուրս թէ ներս:

յանէինք մահուան դատապարտուած Հայերու ի նպաստ, չէին մերժուեր երբեք: Այսպէս է որ փրկեցինք մեր գծագրիչներէն մէկը, Չիչէքեան, որ կը պատկանէր յեղափոխական կուսակցութեան մը, ինչպէս նաեւ երկու հոգի, մէկը մեր տան պահապանը, միւսը նուարանի գործաւորներուն պետը: Այդ երեքը ամէն գիշեր, ուրիշ դաւադիրներու հետ, ոտքը կը պատրաստէին նկուղներու մէջ:

Մինչեւ այն շրջանը, որուն մասին կը խօսինք, Հայերն ու Թուրքերը իրարու հետ կ'ապրէին բոլորովին հաշտ»:

«Էքսէլսիոր»ի մէջ դարձեալ (23 ապրիլ) նկարագրուած առեն Նոր-մանտիա ֆրանսական հոկայ շոգենաւին յարդարանքը, կը հաղորդուի թէ շոգենաւին սալոններուն յատուկ գորգերը շինուած են Հայերու կողմէ, Սէն Ժէրոմի մէջ (Մարսէյլ): Այս առթիւ կ'աւելցուի, որ այս արուեստագէտ Հայերը Իզմիրի աղէտին ժամանակ Թուրքիայէն փախած եւ ապաստանած են Ֆրանսա: Գորգերը շինուած են արդիական ոճով:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը իր ընդհ. դատախօսական ժողովը գումարեց անցեալ երեքշաբթի երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ:

Նախագահը, Տոքթ. Քօլօլեան բացման քանի մը խօսքէ վերջ, կանգ առաւ Տիփիւյթրէնի մահուան հարիւրամեակի հանդիսութիւններուն վրայ, որոնք տեղի ունեցան վերջերս Փարիզի մէջ: Տիփիւյթրէն ծնած է 1777ին եւ մեռած 1835ին: Տաժանելի պայմաններու մէջ ուսանողութիւն մը բրաւ, սակայն փայլուն յաջողութիւններով բժշկական վարժարանը աւարտելէ վերջ՝ համբաւաւոր վիրաբոյժ մը դարձաւ, մեծ գիրքերու հասաւ, եւ իր անունը այսօր կը փայլի բժշկ. պատմութեան մէջ: Իր անունով թանգարան մը կը պահուի ներկայիս Փարիզի բժշկ. համալսարանին մէջ:

Յետոյ խօսք առաւ Տոքթ. Թորգոմեան, որ ներկայացուց փրոֆ. Ժանեան, որ ներկայացուց փրոֆ. Ժան-ուելի կեանքը: Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ մեռաւ Հայերու բարեկամ այս փրոֆէսօրը, ծանօթ մասնագէտ մը մորթային հիւանդութիւններու եւ վեներական ախտերու: Բորոտութեան ուսումնասիրութեան մէջ հեղինակութիւն մը կը համարուէր:

Տոքթ. Թորգոմեան յիշատակեց նաեւ Տոքթ. Ոսկին, որ վերջերս մեռաւ Ֆրանսայի մէկ գաւառին մէջ:

Այնուհետեւ բժշկագիտական զեկոյցներ ներկայացուցին Տոքթ. Կարապետեան (էնտուլին) եւ Տոքթ. Եղգմաճեան (յիմարներու դարմանումի եղանակներու մասին):

Յետոյ խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ էջմիածնի վերաշինութեան համար բացուած հանգանակութեան մասին:

Տոքթ. Քօլօլեան յայտնեց թէ վարչութիւնը որոշած է հրապարակային առողջապահական դասախօսութիւններ կատարել, քանի մը տարի առաջ կատարուած ձեւով: Այդ դասախօսութիւնները պիտի ծանուցուին յառաջիկային թերթերով:

⁂ Նախընթաց ժողովին ատենադրութենէն կը տեղեկանանք, որ Տոքթ. Քօլօլեան շնորհակալական նամակ մը ուղղած է փրոֆ. Հարթմանի, օտար բժիշկներու մասին իր պաշտպանութեան առթիւ: Այս առթիւ Տոքթ. Քօլօլեան աւելցուցած է թէ հայ բժշկական դասը միշտ յարգած է ֆրանսական օրէնքները եւ կապուած կը մնայ ֆրանսական դպրոցին:

«Ազգ. Խորհուրդ»ի մը կազմութեան հրաւէրին մասին երկար վիճաբանութենէ մը վերջ, որոշուեցաւ վարչութեան իրաւասութիւն տալ չարժել ինչպէս իրեն կը թելադրէ Միութեան ծրագիր-կանոնագիրը:

Բժշկ. Պատմութեան Միջազգային Ժ. Համաժողովին հրաւէրին վրայ, Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը ներկայացուցիչ կարգեց Տոքթ. Թորգոմեանը, որ պիտի մեկնի Մատրիտ, մասնակցելու համաժողովին:

Յետոյ Գ. Կ. Բասմաճեան հետաքրքրական զեկոյցով մը ներկայացուց հայ բժշկական աշխատութիւնները, որոնք լոյս տեսած են հայ տպագրութեան սկզբնական օրերէն մինչեւ 1860 թուականները: Առաջին գործը, որ լոյս տեսած է, կը պատկանի Ջալալիոսի, տպուած Վենետիկ 1513ին: Գաղիանոսի վերագրուած բժշկագիտական բառերու փոքրիկ հաւաքածոյի մը յիշատակութենէն վերջ, Գ. Բասմաճեան խօսեցաւ Եզնիկի, Գր. Մագիստրոսի, Նեմեսիոսի գործերուն մասին, որոնց մէջ, թէեւ հեղինակները բժիշկներ չեն, կը խօսուի հիւանդութեանց եւ առողջապահութեան մասին: Այնուհետեւ ներկայացուց համալսարանական բժիշկները, Մխիթար Հերացի (ԺԲ. դար), Պետրոս Քալանթարեան (1735), Յովակիմ Օղուլլուխեան (1750), Միքայէլ Ռէսմէն (1774), որոնք պատիւը կը կազմեն հայ բժշկ. պատմութեան:

Այս զեկոյցէն վերջ, Տոքթ. Քօլօլեան ներկայացուց միզային հիւանդութիւններու ջղային ծագման քանի մը պարագաներ, ինչպէս եւ անոնց դարմանումը: Իսկ Տոքթ. Խանճեան ներկայացուց կեղծմաշկով վարակուած աղջնակի մը դարմանումը չիճուկով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Ի պատիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շաբաթ 20 ապրիլ երեկոյեան ժամը 9ին Սալոն Սէն Ժաքի սրահին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը թէյասեղան մը տուաւ ի պատիւ Վիէնի, Թուլոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ներու եւ Արծիւ հըրաւիրեալ առաջին խումբերուն: Ընդհանուրին փափաքին վրայ նախագահութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Կ. Ուչաքլեանի, որ խօսեցաւ եւ կուռ բանախօսութեամբ մը բացատրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազգօգուտ դերը: Մասնաւորապէս շեշտեց մարզանքին օգտակարութիւնները եւ բարեկրթումը անհատի մը եւ ազգի մը կեանքին մէջ: Այսօր, բսաւ, աշխարհի բոլոր ազգերը ահագին գումարներ կը յատկացնեն մարզանքի ընդհանրացման համար, իսկ մենք չունենալով այդ հնարաւորութիւնները, մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի սրբազան դրօշին տակ համախմբուած, մեր գերագոյն ճիգերն ու կորովը կը տրամադրենք, անոր միջոցով մարմնակրթանքը տարածելու մեր մատաղ սերունդին եւ երիտասարդութեան մէջ: Հ. Մ. Ը. Մ.ը մարզանքէն զատ, ունի ուրիշ սկզբունք մըն ալ,— իր ամբողջ ուժերով պայքարիլ այլասերման դէմ ու մեր նոր սերունդին աւանդել մեր անցեալի փառաւոր պատմութիւնը:

Բանախօսը յետոյ բեմ հրաւիրեց Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչ Հայր Կարապետ Տէրմոյեանը, որ իր կարգին տուաւ շինիչ եւ օգտակար խրատներ:

Յետոյ սկսաւ երեկոյթին գեղարուեստական մասը, որուն մասնաւոր փայլ մը տուին տիկ. Մօըրնոն, Օր. Աճէմեան, Օր. Գէորգեան իրենց հայկական երգերով, Օր. Արմինէ Թէրզեան (Վիէնէն) գեղեցկօրէն արտասանեց փրոֆ. Սողիկեանի «Ի՞նչ է կեանքը»: Պ. Յակոբ Մաթոսեան (Վիէնէն) բրաւ հայրենաշունչ արտասանութիւն մը, Պ. Բիւզանդ Բաբելեան արտասանեց երգիծական մը, նոյնպէս եւ Զարեհ Կոլքիփփրեան, Չէչէճեան, Պօղոսեան, Ահարոն (Վիէնէն) եւ Պ. Պալըքճեան երգեցին: Գեղարուեստական մասը վերջացաւ տողերս գրողին երգիծական արտասանութիւնով: Յետոյ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը որ կէս ժամուան մէջ բարձրացաւ հազար ֆրանքի:

Այս առթիւ իրենց քսակները լայն բացին Պ. Պ. Յովակիմեան, Մուշեղեան, Գահճեան, Տէր եւ Տիկ. Մօրճոն եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի, Թուլոնի, Վիէնի, Aiglon d'Ankara (U. S. A. d'Ankara) անդամները:

Երեկոյթը վերջացաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ, ժամը առաւօտեան 2ին, եւ տղաքը ջերմ եղբայրակցութեամբ համակուած բաժնուեցան, յաջորդ օրը իրար դիմաւորելու համար խաղադաշտին վրայ:

Վարդան Քիփիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մարսէյլ-Վիէն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի 20 ապրիլ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին հոգարի մօտ բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցան ֆութպոլի երեք մեծ մրցումներ կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ: Առաջին մրցումը եղաւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Junior եւ Բ. խումբերու միջեւ: Երկրորդ մրցումն էր Թուլոնի նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը ընդդէմ «Արծիւ»ի: Երկուքն ալ շատ հետաքրքրական էին:

Օրուան ամենամեծ մրցումն էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի խումբը ընդդէմ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին: Դատաւորի սուլիչին եւ ժողովուրդի կեցցէներուն տակ դաշտ իջան երկու խումբի 22 խաղացողները. ծաղկեփունջի փոխանակումէն եւ սովորական ողջոյնէն յետոյ, խաղը սկսաւ բուռն ծափերու մէջ:

Առաջին կիսախաղը վերջացաւ Մարսէյլի 3—2 յաղթութեամբ, հակառակ երկու կողմերու հաւասար խաղարկութեան: Երկրորդ կիսախաղը եղաւ աւելի հետաքրքրական եւ հաճելի: Մարսէյլը ունենալով պզտիկ գերակշռութիւն մը, խաղին տեւ. գեղեցիկ ներդաշնակութիւն մը: Դարձեալ բազմութեան կեցցէներուն տակ մրցումը վերջացաւ Մարսէյլի 6—2 յաղթութեամբ: Երկու խումբերն ալ շնորհաւորելի են իրենց կարգապահութեան եւ գեղեցիկ խաղարկութեան համար: Խաղացողներէն իրենց գեղեցիկ խաղարկութեան համար շնորհաւորելի են Վիէնէն մասնաւորաբար կեդրոնական յառաջապահ Վահրամը, Ազատ եւ Հրանտ Գալեան եւ երկու վերջապահները: Մարսէյլէն կեդր. յառաջ. Զ. Կոլքիփփրեան (նշանակեց 4 կէտ) Յ. Գէորգեան, Պագըրճեան, Քէչէճեան եւ Տէր Մեսրոպեան:

Հակառակ անհպաստ օդին, մասնաւորապէս երիտասարդներ, լքած էին պարասրահներու եւ սրճարաններու անկիւնները, քաջալերելու համար մեր մարզիկները:

Վ. Ք.

×

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Զատկի տօնին առթիւ տեղի ունեցաւ «լ'Օթօ» թերթի կազմակերպած հեծելանիւի 36րդ միջազգային մրցումը, Փարիզ — Ռուպէ: Կը մասնակցէին 156 աշխարհահռչակ հեծելանուորդներ, Ֆրանսացի, Պելճիքացի, Իտալացի, Զուիցերիացի, Սպանիացի, Հոլանտացի եւայլն:

Մեկնումի ազդանշանը տուաւ կոփամարտի համաշխարհային ախոյեան Ֆրանսացի Մարսէլ Թիլ, ժամը ճիշդ 9ին, Արժանթէօյէն:

Փարիզ — Ռուպէ հեռաւորութիւնն է 262 քիլոմեթր: Ճամբան ամբողջ խիճերով սալարկուած եւ բլուրներով շրջապատուած է, հետեւաբար շատ դժուարին եւ յոգնեցուցիչ: Իրականութեան մէջ այս ձեռնարկը հեծելանիւի ընկերութեանց միջեւ պայքարի մրցում մըն է, հասկնալու համար թէ որ վաճառանիշը դիմացկուն է քարոտ եւ լեռնային ճամբաներու վրայ:

Ճամբու ընթացքին հեծելանուորդները շատ դժուարին կացութեան մը մատնուեցան կռուելով թէ՝ հովին թէ՝ անձրեւին դէմ, այնպէս որ կէս ճամբան շատ մը հեծելանուորդներ յուսահատելով լքեցին մրցումը:

Ռուպէի քանի քիլոմեթր մնացած Ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըրտիւք եւ պելճիքացիներ՝ Կաստոն Ռըպրի եւ Ժան Աէրց փոխնուստ տալով կը հետամնան խումբէն, եւ բուռն պայքարը կը սկսի այս երեքին միջեւ: Ամէն մարդ կը կարծէր թէ Ֆրանսացին պիտի տանի յաղթանակը, բայց 15 քիլոմեթր մնացած՝ իր հեծելանիւին ձախակողմը կը պայթի, պելճիքացի Կաստոն Ռըպրի առիթէն օգտուելով կը փախչի եւ մինչեւ մինչեւ մուտք կը գործէ որոշուած նշանակէտը, 262 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 6 ժամ, 40 վայրկեան, 57 երկվայրկեանէն (ժամական 39 քիլոմեթր 230) եւ կոտրելով նախորդ տարիներու մրցանիշները: Երկրորդ կը հանդիսանայ Անտրէ Լըրտիւք (Տէտէ) եւ երրորդ՝ Ժան Աէրց երկուքական վայրկեան յետոյ մուտք գործելով դաշտ:

Այս մրցումով Կաստոն Ռըպրի (Վօլտօք) երրորդ անգամն է որ կը շահի, առաջինը՝ 1931ին եւ երկրորդը՝ 1934ին:

⁂ Ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը «Փօփիւլէր»ալ կազմակերպած էր, առաջին անգամ ըլլալով, հեծելանիւի մրցում մը Փարիզ — Ռուպէ: Այս մրցումին տեւողութիւնն էր 240 քիլոմեթր եւ կը մասնակցէին 195 բանուոր հեծելանուորդներ: Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ Սէն — Տընիէն: Հեծելանուորդները ճամբու ընթացքին շատ մը դժուարութիւններ կրեցին, հովին ու անձրեւին դէմ մաքառելով: Առաջին անգամ Ռուպէ մտաւ Տէկրու, 240 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 8 ժամ 19 վայրկեանէն (ժամական 30 քիլոմեթր 650): Օրուան ախոյեանը ստացած է «Փօփիւլէր»ի նուիրած բաժակը եւ ծաղկեփունջ մը՝ քաղաքապետէն:

⁂ Վաղը, կիրակի տեղի պիտի ունենայ Փարիզ — Պրիւքսէլ 27րդ մրցումը: Կը մասնակցին նշանաւոր հեծելանուորդներ: Մինչեւ հիմա տեղի ունեցած մրցումներուն Իտալացի հեծելանուորդներ իրենց մասնակցութիւն չէին բերեր զանազան պատճառներով, բայց այս տարի առաջին անգամ՝ ըլլալով կը մասնակցին, իրենց գլուխն ունենալով Ռաֆայէլ Տիփաքօ, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Ֆրանսայի մէջ: Կը մասնակցին 139 հեծելանուորդներ:

⁂ Մեր հայրենակից Օր. Իտա Ա.-դամով որ Իտալիա գացած էր Ֆրանսական խումբին հետ, Զատկի տօներու առթիւ կազմակերպուած թէնիսի մրցումներուն մասնակցելու, յաղթական եղաւ: Ֆրանսական թերթերը գովեստով կը խօսին օրիորդին մասին, լուսանկարն ալ հրատարակելով:

Հ. Սրապեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Դ. ԿՈՐԱԾ ՀԱՅՐ

Իմ այն օրուայ որսորդութիւնը անցաւ յաջող կերպով. ես սպաննեցի մի ցուլ յաջող կերպով. ես սպաննեցի մի նորահաս եղջերու եւ մի քանի հատ վայրենի աղաւնիներ: Բայց քասար Պետրոսի մօտ չվերադարձայ, որով — հետեւ Նէնէին խոստացել էի այն գիշեր անցկացնել ձկնորսի խրճիթում: Ընկերներս իմ մասին անհանգիստ չէին լինի, որովհետեւ կը մտածէին, թէ որս չգտնելու պատճառով ես մընացել էի անտառում: Բացի դրանից, ընկերութեան մէջ ես փայտ կտրողներին եւ ածուխ պատրաստողներին բաժանում էի. իմ պաշտօնակիցները բատ մեծի մասին գիշերները անց էին կացնում բացօթեայ, անտառի մէջ, ածուխի խարոյկների մօտ, մանաւանդ որ ամառ էր, եղանակը տաք էր:

Արեգակը դեռ նոր սկսել էր թեքուել դէպի իր գիշերային մուտքը, երբ ես վերադարձայ ձկնորսի խրճիթը: Ճանապարհին մտածում էի, թէ Նէնէն շատ կ'ուրախանայ, երբ կը տեսնէ իմ որսերը: Նա նստած էր խրճիթի դրանը, սպասում էր ինձ: Երբ հեռուից տեսաւ, մինչեւ եղեւնի ծառի մօտ վազեց իմ առաջը: Այդ ծառը նրա սահմանն էր:

Նա նկատեց եղջերուին, որ քարշ էր ընկած իմ ուսից եւ աղաւնիները, որ դրած էին իմ որսորդական մախաղի մէջ:

— Ախ, ի՞նչու սպաննեցիր դրան, ասաց նա ցաւալի ձայնով,— խեղճ եղջերու, ով գիտէ, գուցէ մայր ունի . . Հիմա լաց է լինում դրա մայրը . . . :

— Եղջերուն լաց չէ լինում, Նէնէ, պատասխանեցի ես, հանգստացնելով նրան:

— Ի՞նչպէս լաց չէ լինում, չէ՞ որ նա էլ աչքեր ունի, ասաց նա եւ սկսեց վեր բարձրացնել իմ սպաննած եղջերուի գլուխը եւ նայել աչքերին:

— Դրա աչքերը խփած են, դա մեռել է . . . ասաց նա սոսկալով եւ յետ քաշուեցաւ:— Դրանից յետոյ էլ չես սպաննի, այդպէս չէ՞:

— Ապա ի՞նչ որսամ:

— Գայլեր սպանիր, նրանք այնպէս չար են, որպէս այն աւազակները . . : Ախ, էլի մաքիս եկան անիրաւները . . դու ասացիր, որ մոռանամ նրանց . . .

— Հա, սիրելիս, մոռացիր նրանց...:

Մենք մտանք խրճիթը: Պառաւը դեռ նոր էր վառել ճրագը: Ծերունի ձկնորսը վերադարձել էր ծովի ափից: Նա այս երեկոյ աւելի լաւ տրամադրութեան մէջ էր գտնւում, թեք էր ընկած ճիւղերից հիւսած մահճակալի վրայ, եւ մի առանձին բաւականութեամբ ծխում էր: Երեւում էր, ծովի վրայ նրա որսորդութիւնն էլ յաջող էր անցել: Երբ տեսաւ ինձ, գլուխը վեր բարձրացրեց, եւ առանց շարժուելու իր տեղից, խիստ ջերմ բարեսրտութեամբ ողջունեց: Ես նստեցի նրա մօտ, իսկ Նէնէն տեղաւորուեցաւ իմ կողքին: Նա դարձեալ առանց լռելու խօսում էր, միշտ նոր եւ նոր հարցեր էր առաջարկում: Իսկ ծերունին լռելով նրա անմեղ հետաքրքրութիւնը, ժպտում էր, ուրախանում էր: Նա ասաց.

— Եթէ Նէնէի լեզուն կապես, աչքերով կը խօսի, եթէ աչքերը փակես, ձեռներովը կը խօսի: Ամէն ինչ դրա մօտ խօսում է:

— Այսպիսի կրակոտ բնաւորութիւնները չեն կարող լուռ մնալ, պատասխանեցի ես:

Նէնէն գլուխը քարշ գցեց, եւ իրան վիրաւորուած ձեւացնելով, ասաց.

— Ես էլ չեմ խօսի:

— Լաւ, տեսնենք, ասաց ծերունին,— կարո՞ղ ես համբերել առանց խօսելու:

Նա մի քանի րոպէ լուռ մնաց, յետոյ սկսեց ծիծաղել:

— Չեմ կարող, չեմ կարող, բացականչեց եւ վազեց ծերունու մօտ:

Ծերունին գրկեց նրան եւ սկսեց իր կոշտացած ձեռքով փայփայել նրա սեւ գիսակները:

Պառաւը զբաղուած էր ընթրիքի պատրաստութիւնով: Նէնէն թողեց մեզ, գնաց նրան օգնելու: Նա արդէն այն աստիճան ընտանեցել էր որ այդ տան մէջ, կարծես թէ, այնտեղ էր ծնուած եւ այնտեղ էր սնուած: Նա գիտէր ինչ բան ինչ տեղ էր դրած, գիտէր տան բոլոր ծակուծուկը:

Անտառների խուլ առանձնութեան մէջ, ծովի ափի մօտ, ձկնորսի անշուք խրճիթը, լուսաւորուած իւղային ճրագով, մի գեղեցիկ տեսարան էր ներկայացնում: Թէեւ ամէն ինչ նրա — նում կրում էր իր վրայ խորին չքաւորութեան կնիքը, բայց գոհութիւնը եւ խաղաղութիւնը թագաւորում էր բոլորի վրայ: Այդ բարի ձկնորսները երջանիկ էին,— երջանիկ էին, որովհետեւ ոչինչ չունէին եւ ունենալու ցանկութիւն եւս չունէին: Ի՞նչ աւելի մեծ հարստութիւն կարող է լինել քան թէ այն, երբ մարդ իր ունեցածովը գոհ է:

Այդ մտածութիւնները զարթնեցրին իմ մէջը իմ անցեալի սարսափելի յիշողութիւնները եւ երեւան հանեցին սոսկալի պատկերներ: Ես արիւնոտ ձեռքերով, քանի քանի տարիներ շաբունակ, անդադար ոսկու ամբարներ էի դիզում բայց իմ անյագ սիրտը ոչինչ բանից գոհանալ չէր կարողանում: Ես մնում էի միշտ աղքատ, միշտ թշուառ, որովհետեւ ունեցածս չէր բաւականանում:

Ծերունին, այն անտառների պատրիարքը, կը լինէր ոչ աւելի քան յիսուն տարեկան, բայց նրա երկաթի կազմուածքը կորցրել էր իր ամրութիւնը: Նա ծերացել էր աւելի վաղ, քան թէ ներում էր նրա հասակը: Երեւում էր, որ նա իր կեանքում շատ դժբախտութիւններ էր հանդիպել, շատ տանջանքներ էր կրել, որոնց հետքերը դեռ մնում էին նրա տխրամած ճակատի վրայ: Առանձնութեան մէջ, հեռու աշխարհից, բնակուելով լայնատարած ծովի ափի մօտ, երեւի, նրա ալիքների մէջ նա կամեցել էր թաղել իր անցեալ կեանքի դառնութիւնները:

Բայց ինչ որ աւելի էր ինձ զարմացնում, դա էր նրա արտասանութիւնը: Մենք խօսում էինք Ռուսաց լեզուով: Ես այդ լեզուով այնքան վարժ էի խօսում, որ ոչ ոք չէր կարող կասկածել, որ ես Ռուս չեմ: Բայց նրա ինչ ազգից լինելը դեռ ես չգիտէի. նրա արտասանութիւնը ինձ բոլորովին խորթ էր թւում: Նոյն կասկածը, որպէս ես նկատում էի, ունէր ծերունին եւ իմ վերաբերութեամբ: Իմ վարժ խօսելը չէր կարող նրան համոզել, թէ ես Ռուս եմ: Իմ դէմքը, իմ գծագրութիւնը, իմ սեւ մազերը, բոլորովին հակառակ վկայութիւն էին տալիս իմ մասին:

(Շար.)

ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը գրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է երեսփոխանական ընտրութիւնները կատարել մայիս 19ին։ Քանի որ Հանրապետական նախկին կուսակցութիւնները չպիտի կրնան մասնակցիլ, Զօր. Մեթաքսասի խմբակցութիւնը, «Ազատ Կարծիք» պիտի ներկայանայ իբրեւ ընդդիմադիր, աջակցութեամբ Ցալտարիսէն բաժնուած հակավենիզէլօսեան տարրերու։

Թէեւ Զօր. Մեթաքսաս տակաւին չէ ծանուցած իր ծրագիրը, բայց կառավարական թերթի մը մէջ հրատարակուած նամակէ մը կը հետեւի թէ իր գործերէն մէկը պիտի ըլլայ վերահաստատել Կոստանդին թագաւորը։ Զօրավարին հետեւորդները պիտի կոչուին «Միապետական Միութիւն» եւ իբրեւ խորհրդանշան պիտի գործածեն չահասպրամի ոստ մը, որ յունարէն կը կոչուի «Վասիլիքոս» (արքայական բոյս)։

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՊԵՏԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդդիմադիր պետերու դատավարութեան առթիւ, որ կը շարունակուի Աթէնքի մէջ, լսուեցան ապահովութեան տեսչութեան զանազան պաշտօնեաներու վկայութիւնները՝ Վենիզէլոսի կազմած զինուորական լիկայի գործունէութեան մասին։ Ոստիկան — զօրքի հրամանատարը յայտարարեց թէ Լիկային անդամներուն մէջ կը գտնուէին հասարակ չարագործներ, զորս ոստիկանութիւնը չէր կրնար ձերբակալել, որովհետեւ անոնք պաշտպանութիւն կը գտնէին նախկին վարչապետներ Վենիզէլոսի, Փափանաստասիուի, Կոնաթասի, Քաֆանտարիսի եւ ուրիշներու կողմէ։ Վկան յանցապարտութեան ապացոյց կը համարի այն պարագան որ ապստամբութիւնը հազիւ պայթած՝ ընդդիմադիրները անհետացան։

Նոյն վկայութեան համաձայն, ամբաստանեալներէն Կիփարիս, որ Կրետէէն Աթէնք եկած էր ապստամբութենէն քանի մը օր առաջ, յանձնարարութիւն ստացած էր ահաբեկչական խումբեր կազմելու, սպաննելու համար կառավարութեան անդամները, մասնաւորապէս Ցալտարիսն ու Քոնտիլիսը։

Հիթլէրական եւ գերմանամէտ ցոյց մը Ռումանիոյ մէջ

Հիթլէրական եւ հակահրէական ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ռումանիոյ Պլէտ քաղաքին մէջ, նոր հոսանքի մը, «Ռումանիոյ գերման ժողովուրդի կուսակցութեան» համագումարին առթիւ։ Կը մասնակցէին քանի մը հազար պատուիրակներ, Ռումանիոյ զանազան նահանգներու եւ մասնաւորապէս Թրանսիլվանիոյ գերման փոքրամասնութիւններէն։ Ժողովականները, որոնք իրար կ'ողջունէին գերմանական եղանակով, աջ թեւը դէպի յառաջ, Թափոր կազմեցին նոր կուսակցութեան խորհրդանշանով — գերմանական սեւ խաչը՝ ճերմակի վրայ, իսկ վերի անկիւնը՝ ռումանական դրօշը։ Ատենախօսները փառաբանեցին գերմանականութիւնը եւ թելադրեցին որ Ռումանիոյ 800,000 Գերմանները միանան նոր կուսակցութեան։

Այս առթիւ Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիայէն գործիչներ եկած են, հիթլէրականութիւն քարոզելու համար։

Նոր օրէնք գերմանական մամուլին համար

Գերմանիոյ մամուլի վերատեսչութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կ'արգիլուին այն բոլոր թերթերը որոնք անձնական շահեր կը ներկայացնեն կամ ազգային — ընկերվարական կուսակցութենէն տարբեր կազմակերպութեանց կը պատկանին։ Ասկէ զատ, կարելի չէ որ եւ է լրագիր հրատարակել անանուն ընկերութեան հիման վրայ։ Ցետոյ, թերթերու հրատարակիչները եւ սեփականատէրերը պէտք է տառապէս գործադրեն արիականութեան օրէնքը։ Պէտք է ապացուցանեն թէ մինչեւ 1800 թուականը իրենց եւ իրենց կիներուն նախահայրերը արիական են։

Հրամանագիրը երեք ամսուան ժամանակաշրջանի մը մէջ կը ջնջէ բոլոր դաւանական (կաթոլիկ թէ բողոքական) թերթերը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ կը շարունակուի, համաձայն աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին։ Ապրիլ 13ին լրացած շաբթուն նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 466,543 (նախընթաց շաբթու՝ 475,437)։ Ուրեմն պակսած են աւելի քան 9000 հոգի։ Մարտ 16ի թիւն էր 496,869։

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՃԱԿԱՏԻ ՆԱԽԿԻՆ Ռազմիկները, Սէյտ — իւլ-Պահրի արշաւանքին 20ամեակին առթիւ պատուիրակութիւն մը կազմելով, գացին Յաղթական Կամարին տակ, արծարծելու համար Անծանօթ զինուորին դամբարանին մշտավառ բոցը։ Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ էր նաեւ Փարիզի թրքական դեսպանը, զինուորական կցորդին հետ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Սէնի կեդրոնին մէջ կազմակերպուած գողութեան առթիւ, ձերբակալուեցաւ հինգերորդ մեղսակից մը, որ ծովային մասնագէտ է վերաքննիչ ատեանին մէջ եւ գործօն անդամ «Հրեղէն խաչ»ի կազմակերպութեան, ինչպէս միւսները։ Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ ասոնք յարձակումը կազմակերպած էին ոչ թէ գողութիւն ընելու, այլ գաղտնի զէնքեր գտնելու համար..

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ (ներքին) որ հրապարակ պիտի հանուէր ապրիլ 15ին, 3ուկէս միլիառ րուբլի նարելու համար, յետաձգուեցաւ զանազան պատճառներով։ Ինչպէս յայտնի է, ամէն տարի այսպիսի փոխառութիւններ կը սարքուին, որոնք պարտաւորիչ են եւ կը գանձուին վար դնելով քաղաքացիներու ամսաթոշակին 10 առ հարիւրը։

ՉՈՐՍ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ անհետացած է մէկ շաբաթէ ի վեր, Շոմոն — սիւռ — Մառնի շրջանին մէջ։ Ոստիկանական եւ գիտական բոլոր միջոցները ապարդիւն անցած ըլլալով, այս անգամ 200 զինուոր եւ 60 շրջուն պահակներ շարժման մէջ դրուեցան, որոնք խուզարկութիւններ պիտի կատարեն անտառներու, գետերու եւ հորերու մէջ, աջակցութեամբ զուիցերիացի գաղտնի ոստիկանի մը։ Այս վերջինը ունի յատկապէս մարզուած շուներ, որոնց առաջին փորձերը անյաջող անցան։ Երկու շուները, որոնց առջեւ դրուած էր աղջկան գտակը, հոտոտելով սկսան վազել որոշ ուղղութեամբ, բայց յետոյ վերադարձան առանց հետք մը ցուցնելու։ Իբրեւ առեւանգիչ ձերբակալուած է Սոֆլէ անուն թափառաշրջիկ մը, որ սակայն կ'ուրանայ։

ՇՔԵՂ ԵՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
1500ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին
Մարսէյլի ՍԱԼ-ՓՐԱԹի գեղարուեստական մեծ սրահին մէջ
Նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊՍԿ.ի
Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի
մասնակցութեամբ Մարսէյլի ազգ., կրօն. եւ մշակութային Միութեանց

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը Յոբելեանի գեղարուեստական բաժինին կը բերէ իր երգչախումբին լայն մասնակցութիւնը, ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆի, որ այս նպատակին համար յատկապէս հրաւիրուած է Պրիւսէլէն։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Տախտակներու մասնակցութեան համար 2 եւ 3 ֆրանք։

ԻՐԱԽԱԳԷՏ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ կիրակի օր պիտի ըլլայ Մարսէյլ։ Իր հասցէն՝ Hôtel Damas։ Պ. Պէրնար Վահէ պիտի կատարէ ուսումնասիրութիւններ իր ֆրանսերէն ամսաթերթին համար որուն առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ ՎԱՂԸ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ։ Կը խնդրուի Սէն Փիէռի ընկերներէն, որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ Աղբիւր Սերոբ Ենթակոմիտէի ընկերները, վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 9ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԱՅՑ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան — Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կատարի իր գերեզմանին, վաղը կիրակի։

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, առաւօտեան ժամը 10ին։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ
ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած եկեղեցական ընկերութեան, Համազգայինի եւ Ֆր. Կ. Խաչի կողմէ այսօր շաբթ. երեկոյ ժամը 8.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի մէջ։
կը խօսի՝ Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ
գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը՝ ազատ է։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՑԱՄԸՆԷԿԸ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ (Վալանս) — Պլանշոտի սրահին մէջ
վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած գործիչներու պատրաստութեան յատուկ դասախօսութիւնը (յետաձգուած) տեղի կ'ունենայ 27Ապրիլ, այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 4.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանը։
Կը դասախօսէ՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ Ի՞ՆՉ է Կ. ԽԱՉԸ
Կը հրաւիրուին շրջակայ բոլոր մասնաճիւղերու անդամուհիները։
Մուտքը ազատ է

Եղանակի ամենէն զուարթ եւ ամենէն հոյակապ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 28 Ապրիլ կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ
46ter Rue St. Didier. Métro: Victor Hugo
Ղեկավար՝ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին, խմբական երգեր եւ պարեր հայկական տարազներով, եւ անակնկալներ։
Եւրոպական պարեր յայտնի PIZARRO նուագախումբով
Աժան եւ խնամեալ պիւֆէ Մուտք կիներու 7.50, այրերու 10 ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.-ԺԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՅԻՍ 12Ի ԿԻՐԱԿԻՆ ԺԱՄԸ 4ԷՆ 12

Victor-Hugoի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46bis, Rue Saint Didier. Paris (16)
Métro: Boissière եւ **Trocadero**
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ:
երգ, պար եւ սիրուն անակնկալներ սիրուած եւ կարող արուեստագէտներու կողմէ:
Հաճելի Jazz եւ մատչելի պիւֆէ:
Մուտք.— Այրերու՝ 7.50 ֆրանք, կանանց՝ 5 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ _ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
Պէլվիլլուազի Jean-Jaurès մեծ սրահին մէջ.
23, Rue Boyer, մէթրօ՝ Մէնիլմոնթան:
կը նախագահէ՝ փրոֆ. Ա. ԶԱՔՐԵԱՆ
կը խօսին՝ Պ. Պ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Լ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Պ. Պ. Ա. Պարթեւեան եւ Քէչեճեան: Օրիորդներ՝ Կնեազեան, Ալիս Թիմինեան եւ ուրիշներ:
Պատրաստուեցէ՛ք տեսնելու հայկ. պարերը ՏԱՐՕՆի տարազով:
Պ. ՄՈՎՍԷՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի ղեկավարութեամբ երիտասարդներու խումբ մը ՏԱՐՕՆի տարազով կը պարէ հայկական հետեւեալ պարերը.—
1. Մշոյ Քոչարի, 2. Վանայ Կովէնտ, 3. Խարբերդի Վար - Վարին, 4. Հայնիի Քոչարի, 5. Կարսի Փափուրի, 6. Մշոյ Խառ - Խառ, 7. Երեւանայ Պաթօլայ, 8. Կարնոյ Շառ Շաւ, 9. Լենինականի Եանա-Եանա, 10. Տիգրանակերտի Կովէնտ, 11. Այրարատեան Քոչարի, 12. Մշոյ Թանզիւ
կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ
Պ. Դուրեանի «ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»Ը (դրամ 4 արար)
եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»Ը (զաւեշտ)
28 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ
26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres
Տոմսերու գիները — 10, 7, եւ 5 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Փրիվայի ՅԱՌԱՋ խումբին կողմէ
վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Շալամոն, Maison Veuve Bergerի Salle des Fêtesին մէջ:
կը ներկայացուի ՔԱՌՈՒՍՈՒՆ ՕԽԱՆՈՑ ԳԻԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ
Մուտքը ազատ է:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ
Տեղի կ'ունենայ, կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր
Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ
Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր ճազ — աժան պիւֆէ Մուտք 10 ֆր.:

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարզուանցիներու Հայրենակցական Միութեան նորակազմ վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ հայրենակիցները ընտանեկան հաւաքոյթի մը, որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 28ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, մեր հայրենակից Յ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ: 42, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ: Արտասանութիւն, երգ եւ բանախօսութիւն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական — գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով: Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսու վերջերը:

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար:

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին: Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը:

Տարեգիրքի Գրական — Քննադատութիւն բաժինին մէջ պիտի գրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը: Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութիւն» անունով: Ուրիշ անուան կատարուած ո եւ է առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած:

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կրնան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. դհ., ղրկելով մեզ կանխիկ:

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Ցօղուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»
ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՒԷՐ ՀԱՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Այն որբերը, որոնք Նիր Իսթ Րիլիֆի ներկայացուցիչ կօրտօն Պէրրի միջոցաւ Ֆրանսա եկած են պայմանագրութեամբ, կը հրաւիրուին ժողովի այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ Լա Փըթիթ Սուրսի ներքնասրահը, 130, Պուլըվար Սէն Ժէրմէն, Փարիզ (6), Սինէմա Օտէօնի դիմացը: Օրակարգ. — ինքնութեան թուղթեր եւ անցագիրներ: Այն ընկերները որ գաւառ կը գտնուին կրնան իմացնել իրենց անունը, մականունը, հասցէն եւ որ թուականին Ֆրանսա բերուած ըլլալնին:

Հասցէ՝ A. Tashjian, 17 Rue Maitre Albert, Paris (5):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայ Շօֆէօրներու Ընդհ. Միութիւնը 100 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Ազքատախնամին՝ Պ. Նշան Գալըպճեանի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարսի Բեռնա գիւղացի Մարգարեանց Սրապ՝ 30 տարեկան, եւ Իգնատ 27 տարեկան, հօր անունը Մանուկ, մօրը՝ Շուշան, մեծ եղբօր՝ Սարգիս, մեծ հօր՝ Թադոս, մեծ մօր՝ Սառա: 1920 — 1922ին Պէշիկթաշի կայանն էին, անկէ վերջ Ռուսերուն հետ եկած են Փարիզ ուսանելու, որմէ վերջ լուր չկայ: Կը խնդրուի իմացնել Պ. Սարգիս Աբրահամեանի, 97, Ave. Bobigny. Noisy-le-Sec, Seine.

Լուր տուողին երեք ամսուան Յառաջ նուէր: Կը խնդրուի արտատպել արտասահմանի հայ թերթերէն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու Հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէպաթրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՏՈՒԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 28 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2791

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐԹ ԵՒ ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ

Ճիշդ երեք ամիս առաջ, երբ կաթող. նուիրակը Փարիզ կը հասնէր, դիտել կուտայինք առանց վերապահութեան.

— «Գարեգին արք. մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ, եթէ համոզուի հետեւեալ ճշմարտութեան.— էջ-միածինը որքան քիչ խառնուի արտասահմանի ներքին գործերուն, այնքան օգնած կ'ըլլայ խաղաղութեան:

Աւելի բաց խօսինք.— Բոլոր անոնք որ, վեղարաւոր թէ ան-վեղար երեւելիներ, արհեստական վէճեր կը ստեղծեն, երբ նեղը մնան, կ'ապաւինին էջմիածնի հեղինակութեան, «ընկալեալ սովո-րութեանց» կամ կոնդակներու, որոնք չեն համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն»: (Յառաջ, 27 յունուար):

Այդ օրէն ասդին, մեր ուղեգիծն եղաւ բարեացակամ վերա-բերում, սպասելով որ նուիրակը գործի ձեռնարկէ:

Քար դնելով մեր սրտին վրայ, մենք նոյնիսկ չհարցուցինք թէ էջմիածինը ի՛նչ տրամադրութեամբ միայն արտասահմանի ար-տաւոր բազմութիւններէն կը սպասէ մայր-տաճարին վերանո-րոգման ամբողջ ծախքը, առ նուազն 120,000 տոլար, երբ Հայա-տանի մէկ միլիոն բնակչութիւնը ոչ միայն պետական կարգուսարք ունի, այլ եւ հարիւր հազարաւոր հաւատացեալներ:

Այսօր ալ այդ խնդիրը չէ որ կը քրքրենք: Կաթող. նուիրակը կրնայ շարունակել իր առաքելութիւնը այնպէս ինչպէս ծրագրած է: Հաւատացեալներ կան ամէն տեղ, մանաւանդ ունեւորներ: Ոչ ոք բռնած է անոնց թեւէն, իրենց սրտէն բխածը յատկացնելու էջմիածնի վերաշինութեան:

Արդ, հանդամանկութեան ձեռնարկէն դուրս, կան աշխատանք-ներ, որոնք մեծ լրջութիւն եւ փափկանկատութիւն կը պահանջեն կաթող. նուիրակէն:

Այդ կարգէն է գաղութներու ազգ. կազմակերպութեան խն-դիրը,— փշաթելերով ծածկուած գետին մը որ բազմազան փոր-ձութիւններ կը ներկայացնէ:

Այդ փորձութեանց առաջինը կրնար սկսիլ Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն, ուր ամիսներով ման եկաւ կաթող. նուիրակը, եւ մանաւանդ Յունաստանէն, ուր հանդիպեցաւ խուսափեցաւ խորհր-դաւոր պատճառներով:

Եւ ահա իր առաջին փորձութիւնը Մարսէյլի մէջ, այնքան ձախող սկզբնաւորութեամբ:

Երէկ հրատարակեր էինք նուիրակին արտասանած խօսքերը, որոնք ոչ միայն խորթ եւ իշխանատենչ հոգեբանութիւն մը կը մատնեն, այլ եւ ամբողջ ծրագիր մը,— հօտ եւ հովիւ. «Վեհա-փառութիւն» եւ փարախ:

Կ'ուզէինք սխալած ըլլալ: Բայց,— կարդացէք ամբողջ պատ-կերը եւ գատեցէք, Մարսէյլի ազգ. վարչութեան ուղերձէն մին-չեւ կաթող. նուիրակին յայտարարութիւնները:

Կը նշանակէ թէ, Եւրոպայի — եւ արեւմտեան Եւրոպայի — ափերը նետուելէ յետոյ, յիսուն տարի ալ ետ գացեր ենք:

Եւ՝ նոյն իսկ Թուրքէն, որ թանգարան նետեց բոլոր «Վե-հափառ»ներն ու «վսեմաշուք»ները, «հօճա»ներն ու «հաճի»ները, «պէյ»երն ու «փաշա»ները, «հաֆըզ»ներն ու «պէյզատէ»ները:

Նորէն յիշեցնենք թէ բառերն ու բացատրութիւնները չեն որ կը զբաղեցնեն մեզ,— այլ ոգին եւ ձգտումը: Ժամանակավրէպ, կը զբաղեցնեն մեզ,— այլ ոգին եւ ձգտումը: ժամանակավրէպ, ամբողջ եւ ինքնահաւան կղերապետութեան մը լուծը վերահաստա-տելու տրամադրութիւնները:

Մանաւորապէս ներկայ պայմաններուն մէջ, էջմիածինը ու-րիշ ի՞նչ բանաւոր յաւակնութիւն կրնար ունենալ, բացի կրօնա-կան եւ բարոյական հեղինակութենէ մը:

էջմիածինը ի՞նչպէս կրնայ արժեցնել նոյն իսկ այդ սահմա-նափակ հեղինակութիւնը, քանի որ վանքին պատուհաններէն իսկ չի կրնար նայիլ, երբ հարցը կը վերաբերի Խ. Հայաստանի եւ Ռուսաստանի հաւատացեալներուն, անոնց թեմական եւ ծխա-կան գործերուն ...

Ահա երկու պերճախօս պարագաներ:

Ատրպատականի շրջանը տարիներէ ի վեր ազգային կազմա-կերպութիւն, օրինաւոր Թեմական Խորհուրդ եւ առաջնորդ ունի, — եւ սակայն էջմիածինը չի ճանչնար զայն, իր օրացոյցէն ալ ջնջած է:

Ինչո՞ւ, — որովհետեւ Երեւանը ութ-տասը անգամ փորձեց հեռացնել Ներսէս արք. Մելիքթանգեանը, նոյն իսկ Թէհրանի խորհրդային դեսպանին միջամտութեան դիմեց, բայց Թեմ. Խորհուրդը մերժեց հրաժարեցնել առաջնորդը, իբրեւ իր շրջանին ներքին իշխանութիւնը: Մերժեց նոյն իսկ բանի վար դնելով Ներսէս արք.ը, որ կ'ուզէր Երուսաղէմ քաշուիլ:

Նոյն կացութեան տարբեր մէկ պատկերը կը ներկայացնէ Մարսէյլի շրջանը:

Տարագիր բազմութիւններ հոգեւ ոտքի կանգնած, ազգ. կազ-մակերպութիւն են ստեղծեր, դպրոց եւ մատուռ են բացեր, եւ դի-մումներ, դիմումներ՝ 1927էն ի վեր, առաջնորդին միջոցաւ եւ յանուն Երեւի. ժողովի, որոնք առաջին օրէն իսկ թեմական կա-նոնագրով ընդուներ են էջմիածնի հեղինակութիւնը:

Իսկ էջմիածինը ոչ միայն պատասխան կամ հետեւանք չէ տուած, այլ եւ այսօր, յամի շնորհաց 1935 թուականին, կը յայ-տարարէ իր նուիրակին բերնով, «օրդինական» ակնածանքի այն — քան սրտագեղ արտայայտութեանց տեղատարափին մէջ.

— Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել ... Մարսէյլի թեմը վեհափառից ընտրուած չէ եղել ...

Եթէ միջնադարեան կղերապետութեան մը վերահաստատման ապդանշանը չէ այս, ուրեմն կը մանէ ուրիշ գաղտնիք մը որ այ-լապէս թափանցիկ է եւ ծուռ: Խորհրդաւոր կամ խորհրդային:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵԻՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

Համաձայն իր ստացած նոր հրահանգներուն, Փարիզի խորհրդային դես-պանը ուրբաթ օր վերսկսաւ բանակցութիւնները, ֆրանքեւռուս դաշինքի մա-սին, մէկուկէս ժամ խօսակցելով Պ. Լավալի հետ: Խօսակցութիւնները շարու-նակուեցան երէկ, շաբաթ, հարթելու համար այն դժուարութիւնները որ ծա-գած են դաշնագրին խմբագրութեան առթիւ: Այս անգամ որոշ լուսաբանու-թիւն կը տրէ, բանակցութիւնները վերջնական փուլի մէջ մտած ըլլալով: Շաբաթ օրուան տեսակցութեան առթիւ, խորհրդային դեսպանը միասին տա-րած էր կարգ մը մասնագէտներ: Յոյս կայ որ մշակուած նախագիծը նշանա-գրուի քանի մը օրէն:

Փարիզի աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ իր պայքարը ծրագրուած զինակցութեան դէմ, յատկապէս չհաշտելով թէ Ռուսաստան ոչ միայն մերժեց ճանչնալ իր պետական պարտքերը — 70 միլիառ ֆրանք — այլ եւ Պրէսթ-Լիթովսքի դաւաճանութիւնը գործեց: Այս առթիւ կը մատնանշուին փոխա-դարձ աջակցութեան վտանգները՝ Ֆրանսայի համար: Եթէ Ֆրանսա նոյնու-թեամբ ընդունի Մոսկուայի առաջարկը եւ Ռուսաստան յարձակում կրէ Գեր-մանիոյ կողմէ, ֆրանսական բանակը պարտաւոր պիտի ըլլայ անմիջապէս անց-նիլ Հռենոսը: Ընդհակառակն, եթէ Ֆրանսա յարձակման ենթարկուի Գեր-մանիոյ կողմէ, Ռուսաստան պիտի ստիպուի արտօնութիւն խնդրել Լեհաս-տանէն, իր զօրքը անցընելու համար, քանի որ Լեհաստան միշտ կը յիշեցնէ թէ երբեք չպիտի թոյլատրէ որ իր երկիրը պատերազմի դաշտի մը վերածուի:

ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

Աթէնքէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Մէթաքսաս կը շա-րունակէ միտքերը պատրաստել միապետութեան վերահաստատման համար: Գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով, միապետականները գաղտնապէս կը տարածեն զօրավարին մէկ թռուցիկը: Թէեւ արգիլուած է յիշել այդ յայտա-րարութիւնը, բայց «Քաթիմէրինի» թերթը խմբագրական մը նուիրած է ա-նոր, ցաւ յայտնելով Զօր. Մէթաքսասի ձեռնարկին համար, «որ պիտի ծա-ռայէ արդարացնելու մարտ 1ի ապստամբական շարժումը»:

Այս առթիւ աւելի ծանրակշիռ լուր մը կը հաղորդէ աժանս Ռատիօ: Այդ լուրին համաձայն, Եօրկիոս թագաւորը, որ Փարիզէն Լոնտոն գնաց առջի օր, չորեքշաբթի գիշեր ներկայ եղեր է իր գլխաւոր կուսակիցներուն կողմէ սար-քուած գաղտնի ժողովի մը: Խորհրդակցութիւնը տեւեր է մինչեւ երեք ժամ, եւ նախկին թագաւորը անձամբ մասնակցեր է, սփիւռքավար կանչուած ըլ-լալով Հնդկաստանէն, ուր որսի գացած էր: Ժողովին մէջ, միապետականները մանրամասնօրէն քններ են Յունաստանի քաղաքական կացութիւնը եւ համա-ձայներ են թէ 1924էն ի վեր, կացութիւնը երբեք այսքան նպաստաւոր եղած չէր միապետութեան վերահաստատման համար: Միեւնոյն ատեն համոզուած յայտներ են թէ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ միապետականներու մեծամաս-նութիւնը պիտի աւելնայ, քանի որ շատ մը Վենիզելոսեան թեկնածուներ փա-խած են: Ընտրութենէն անմիջապէս վերջը, վարչաձեւի խնդիրը պիտի դրուի սեղանի վրայ:

⁂ Նախկին թագաւորը, Եօրկիոս, ստիպուեցաւ հերքել իր մասին հրա-տարակուած լուրերը, յայտնելով թէ ոչ ժողովի մասնակցած է ոչ ալ ու-րիշ դեր կատարած: Բայց եւ այնպէս, շատ լաւատես են Փարիզի եւ Լոնտոնի յոյն արքայականները եւ այժմէն կը խօսին նոր դահլիճի մը կազմութեան մա-սին:

Աթէնքէն հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ հանրային կարծիքը անտար-բեր է, իսկ քաղաքական հոսանքները խորապէս պառակտուած են վարչաձեւի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին: Պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս, որ միեւնոյն ատեն փոխ-վարչապետ է, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ, յայտնելով թէ Պ. Ցալտարիս ալ համաձայն է իր տեսակէտին.

— «Վարչաձեւի փոփոխութեան խնդիրը սեղանի վրայ չէ դրուած. ամէն պարագայի մէջ, մենք կուսակցական քաղաքականութեան հարց չպիտի դար-ձնենք զայն: Ով եւ է վարչաձեւ կապ չունի այս կամ այն կուսակցութեան հետ, այլ կախուած է ընտրողներու մեծամասնութեան կամքէն: Երբ օրուան հանրապետական հարցերը կարգադրուին, երբ հելլէն ժողովուրդը գտնէ իր հան-դարտութիւնը, ապահովէն եւ պայծառ պահելու համար, կառավարութիւնը պիտի վարանի մէջտեղ դնելու վարչաձեւի խնդիրը, եթէ այդպէս կը պահան-ջէ ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը: Տարակոյս չկայ թէ ժողովուրդին վճիռը պիտի ընդունուի բոլորին կողմէ»:

⁂ Նախկին թագաւոր Եօրկիոս, որ 45 տարեկան է, յաջորդեց իր հօրը, Կոստանդինի, երբ այս վերջինը երկրորդ անգամ ըլլալով հրաժարեցաւ 1922 սեպտեմբերին: Հազիւ 15 ամիս գահակալած, ստիպուեցաւ հեռանալ 1923 դեկտեմբերին, օրուան կառավարութեան առաջարկով, որպէսզի կարելի ըլ-լայ խաղաղութեամբ վճռել վարչաձեւի հարցը: Եւ Ռումանիա մնաց մինչեւ 1924 մարտ, երբ վերջնապէս գահընկէց եղաւ եւ հանրապետութիւն հռչակուե-ցաւ: 1924էն ի վեր թագաւորը եւ թագուհին կը բնակին գլխաւորապէս Ռու-մանիա, թէեւ Եօրկիոս յաճախ կ'այցելէ Ֆրանսա եւ Անգլիա: 1927ին անյա-ջող մահափորձ մը կատարուեցաւ Եօրկիոսի դէմ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ — ՆՈՐ ՇԱՐՔ P. Q. R.

Ձեռնհաս իշխանութիւնը կը ծանուցանէ թէ այն օտար աշխատաւորները որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին P. Q. R. տառերով (ֆրանսերէն), պէտք է դիմեն հինգշաբթի, 2 մայիսէն մինչեւ հինգշաբթի, 9 մայիս, Փարիզի մէջ՝ Ռիւ տը Վօժիրար թիւ 391, արուարձաններէն՝ Ռիւ տը Ժուի, թիւ 7: Գրա-սենեակները անընդհատ բաց են ժամը 8էն 14.45: Այն օտարականները որոնք արդէն կանչուած են (A.—O.) եւ դեռ չեն յանձնած իրենց թուղթերը, պէտք է ներկայանան առաջին այցելութեան առթիւ նշանակուած թուականներուն:

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի զեղչուի մայիս 1ին: Նոր գինը՝ 1 ֆր. 10: Ոչ միայն արտադրութիւնը շատցած է եղանակի բերումով, այլեւ մեծա-պէս ինկած են կարագի, պանիրի եւ ուրիշ կաթնեղէններու գիները:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ առթիւ ծրագրուած հանրօգուտ շինութեանց վիճա-կի մասին ամիսը երկու անգամ տեղեկագիր պիտի ներկայացուի վարչապե-տին, որ կ'ուզէ անձամբ հետեւիլ անոնց ընթացքին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՎԱՆՔԻ ՀԱՒ ՈՒՏՈՂԸ »

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ.—

«Տոքթ. Ա. Պարոնիկեան Աթէնքի թաղերու լուսաւորչական եկեղեցի-ներուն համար քարոզիչ կարգուած է Մաղըրմեանի կողմէ»:

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է այս մարդը, որ, ինչպէս կ'ըսէ հայ գիւ-ղացին, «սուտ – խենթ դարձեր՝ վան-քի հաւ կ'ուտէ»: ՅԱՌԱՋի մէջ փա-ռաւոր դասով մը ցոյց տրուեցաւ այս մարդուն ագիտութիւնը Աստուածա-շունչի մասին, զոր հասկցած – չհաս-կցած կը քարոզէ միամիտ պառաւնե-րուն:

Մեզ չի զարմացներ իր տգիտութիւ-նը,— շա՛տ այդպիսի տգէտներ, ո-րոնք ... հովանաւորած են այս մար-դուկը, Յունաստանէն մինչեւ Սու-րիա: Մեզ չի զարմացներ նաեւ իր յամառութիւնը,— գորտի կաշիով նը-ման մարդիկ շա՛տ, Աթէնքի առաջ-նորդէն սկսած, որոնց վրայ եթէ թք-նես՝ անձրեւ կուգայ կ'ըսեն:

Մեզ կը զարմացնէ միայն հաւա-տացեալներու ոչխարամտութիւնը, — որբեւայրիներու լումաներով եպիս-կոպոս կը բուծանեն Աթէնքի մէջ, եւ այդ եպիսկոպոսը, քիչ գտնելով որ-բեւայրիներու լուման, ահա քարոզիչ կը նշանակէ Տոքթ. Պարոնիկեանը փոխան...

Կը կարծէք թէ Պարոնիկեանի անուշ խօսքերո՞ւն համար Մաղըրմեան պաշ-տօն կուտայ իր խանութին մէջ: Պա-րոնիկեան այդպիսի պաշտօններ ու բարեկամութիւններ շատ վճարած է այլ գաղութներու մէջ, կրկին շահե-լու դիտումով:

Մարդոց ստորնագոյնը, Պարոնիկ-եան, եւ կղերականներու ստորնագոյ-նը, Մաղըրմեան, եթէ իրար գտած են Աթէնքի մէջ, պատճառը իրենց գոյնը կամ աստիճանը չէ անշուշտ, այլ շա-հը,— խանութի շահը:

Բարի վայելում Աթէնքի հայ հա-ւատացեալներուն,— ջուխտակ փոր-ձանքին համար:

Նոր Օր կը գրէ, սակայն.—

«Մաղըրմեանի այս կարգադրութիւնը մեծ վրդովում պատճառեր է թաղե-րու տէր պապաններուն: Նախ իրենց արժանապատուութեան դէմ կը նկա-տեն քարոզիչի մը նշանակումը, երկ-րորդ լուսաւորչական եկեղեցիին ա-ւանդութիւններուն դէմ կը նկատեն ոչ եկեղեցականի մը քարոզիչ նշանակ-ուիլը:

Ցաւով կ'ըսենք որ դաղթակայանի մեր տէր պապանները արժանի են նը-ման վիրաւորիչ կարգադրութիւննե-րու, քանի որ իրենք մինչեւ հիմա փիլոնազուրկ ըլլալու եւ հացէն զը-կուելու պատիժէն սարսափահար, գլուխ խոնարհեցուցած են Մաղըրմ-եանի բոլոր ապօրէն կարգադրու-թիւններուն: Այս մէկ հատն ալ ստիպ-ուած են մարսելու, ինչքան ատեն որ կը խորհին իրենց ստամոքսին մասին եւ ոչ թէ ժողովուրդին ոտնակոխուած իրաւունքներուն մասին»:

Կը ձայնակցինք Նոր Օրի: Այսպիսի մարդոց այսպիսի երկու օձ:

ԱՐԱՁ

Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆ ԵՒ Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ.— Ըն-կերներ Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան անմիջապէս դուրս են հանուած մահ-ուան խուցերէն: Ըստ բանտային կանոններու Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան մօտ երկու շաբաթ պիտի դրուին բանտի հիւանդանոցը եւ անկէ վերջ կ'ենթար-կուին բոլոր բանտարկեալներու կեանքի ընդհանուր պայմաններուն:

Դաշնութեան երկիրներու ապահովութիւնը

ԻՆԸ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Փարիզի եւ Հռոմի մէջ բանակցութիւնները կը շարունակուին, Դանուբ-եան պետութեանց յառաջիկայ խորհրդաժողովին համար, որ պիտի գումար-ուի յունիսին: Վերջնական ծրագիրը պատրաստ չէ տակաւին: Անոր գլխաւոր հիմը պիտի ըլլայ ոչ – միջամտութեան ընդհանուր պայմանագիր մը եւ յարեւ-նման դաշինքներ՝ պետութենէ պետութիւն: Այս հարցերը շատ փափուկ ըլլա-լով, այժմէն կ'ուսումնասիրուին, որպէսզի խորհրդաժողովին աշխատանքները դիւրանան: Մանաւորապէս բարդ է «չմիջամտելու» խնդիրը, որ կապ ունի մանաւորապէս Աւստրիոյ անկախութեան հետ եւ որու մասին տրուած լու-սաբանութիւններէն գոհ չէ Գերմանիա: Լեհաստան եւս վերապահումներ ու-նի այս մասին:

Քանի մը օր առաջ գրոյց կը շրջէր թէ Ռումանիա եւ Լեհաստան չպիտի հրաւիրուին: Պաշտօնական աղբիւրէ կը հերքեն այս լուրը, հաստատելով թէ ֆրանքեւիտալական համաձայնութեան մէջ նշանակուած ինը պետութիւններն ալ պիտի հրաւիրուին: Գերմանիոյ մասնակցութիւնը կասկածելի է, մանաւանդ Սթրէզայի եւ Ժընեւի որոշումներէն յետոյ:

Իտալիկներ կը կարծեն թէ խորհրդաժողովին մէջ ինքնին պիտի ծագի նաեւ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման խնդիրը: Սակայն հաւանական է այս հարցը յետաձգուի ուրիշ խորհրդաժողովի մը, հրաւիրե-լով նաեւ Թուրքիան եւ Յունաստանը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ ապրիլ 25ին, Պերլինի մէջ: Կը մասնակցին 1000 պատուիրակներ 40 տարբեր երկիրներէ եւ 1500 գերման ներկայացուցիչները: Կազմակերպիչն է Գերմանիոյ շարժանկա-րի Սենեակը, որ ի մէջ այլոց կ'ուզէ վերացնել Հրեաներու վտարման հետե-ւանքով կորսնցուցած միջազգային գետինը: Պատուիրակներուն մէջ կան նաեւ ոչ – արիականներ:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ շահերու պաշտպան կոմիտէն թեր ու դէմ վիճա-բանութիւններէ յետոյ որոշեց 24 ժամուան գործադուլ մը հռչակել մայիս 1ին, փակելով խանութները:

ԻՊՐԱՀԻ ՓԱՇԱ, Եգիպտոսի թագաւորին անձնական գանձի վերատեսու-չը, որ ստիպուեցաւ հրաժարիլ անգլիական մարզպանին թելադրութեամբ, Պրիւսէլի դեսպան նշանակուեցաւ 3000 անգլ. ոսկիի բացառիկ թոշակով մը: Անկէ զատ թագաւորը 6000 անգլ. ոսկիի նուէր մը ըրած է: Իպրաշի փաշա հրա-ժեշտի ճառ մը խօսելով շեշտեց թէ ինք աւելի լաւ ծառայեց երկրին քան վար-չապետը, ամէն բանէ առաջ պայքարելով Անգլիացիներուն դէմ:

ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ խնդիրը բուռն վիճաբանութեանց դուռ բացաւ ուսանողական 24րդ համագումարին մէջ, որ տեղի ունեցաւ Թուռի մէջ:

Միութեան նախագահը, Պ. Լաֆիթ, փաստացի տեղեկագիր մը ներկայա-ցուց, շեշտելով թէ անհրաժեշտ է զանազանութիւն մը դնել ընդմէջ այն ուսանողներուն որ կուգան ուսանելու եւ վերադառնալու, եւ անոնց որ վկա-յական ստանալէ յետոյ Ֆրանսա կը հաստատուին: Այս առթիւ թելադրեց փափկութեամբ շարժիլ եւ օտարատեաց հանգամանք չտալ շարժումին: Սթրազպուրկէն պատգամաւոր մը աւելի յառաջ երթալով, շարք մը կաշկան-դումներ առաջարկեց օտար բժշկական ուսանողներուն դէմ:

ՀԻԹԼԷՐ ՄԵԾ ՃԱՌ մը պիտի խօսի չորեքշաբթի օր, Մայիս 1ի առթիւ, պարզելով Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը: Կ'ըսուի թէ պատրաս-տակամութիւն պիտի յայտնէ բանակցութիւնները շարունակելու Լոնտոնի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՆԻ ԱՓԵՐԷՆ ՅՕՆԻ ԵՒ ՌՕՆԻ ԱՓԵՐԸ

═ o–o ═

1.— ՍՈՒԼԻՉ ՄԸ, ԵՒ ԿԱՅԱՐԱՆԸ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԷ...

Փարիզ: Կար տը Լիոն: Ժամը երեկոյեան 9.35:

Սուլիչ մը ու յամրաբար կայարանը կը նահանջէ, կը փախչի: Քարափներուն վրայ մարդիկ կը շարժեն իրենց ձեռները: Կայարանը իր մարմարիոններուն եւ երկաթներուն հետ միասին կը թողնէ Շաւարշ Նարդունին: Ան զիս ճամբու դրած է այնպիսի ձեւով մը որ կարծես մօտակայ գիւղ մը կ'երթամ, կեաս ուտելու:

Դէպի Վալանս:

Անակնկալին համը կայ բերնիս մէջ ու անկարելի հէքեաթ մը կը ծաղկի չուրջս: Դիպուածը զիս նետած է առասպելին ճամբուն վրայ, իբրեւ հերոս ու դերի: Տարաշխարհիկն ու անծանօթը կը բանան իրենց բուրումնաւէտ ալիքները եւ հոգիս կը թափին փփուրներ: Գիշերային այս ճամբորդութիւնը, մինակ, սատումի ձեւով, դէպի անծանօթ ոստաններ, կը պարուրէ հոգիս խորհուրդին անվերջանալի արարողութիւններով:

Լքած եմ Փարիզը, մեծազանգուած բեռի մը պէս, դժոխալոյս խաչի մը պէս:

Օ՛, ցանկալի հեռաւորութիւն, օ՛, բնութիւն, փրկութիւն, ազատութիւն, նորութիւն, թարմութիւն, հոգիիս բոլոր թեւերը բաց են ձեզի համար:

Փարիզը ինծի կը թուի արուեստականութեան գեհէն եւ միօրինակութեան բանտ: Ու տակաւին ահաւոր կրկէս, միջազգային կենդանաբանական պարտէզ, արեւի հսկայական գերեզմանատուն...

Շոգեկառքը կը պատռէ Ֆրանսայի խաւարը, ահռելի դղրդոցով: Իր կատաղի անիւներուն տակ երկաթեայ գիծերը, միօրինակ դաշնակութիւնով, կը հեծեծեն, կը հեծեն.

— Տրիկ, տրակ, տրիկ, տրակ, տրրիկ, տրակ...

Վայրաշարժին ծխանէն ոլորապտոյտ բոցեր կը ժայթքին: Կարծես պիտի բռնկի մութը եւ սոսկալի լոյսի մը տակ պիտի երեւին գիւղերն ու քաղաքները: Չեմ կրնար նստիլ, քանզի ոտքի վրայ է հոգիս: Կը ծխեմ ու կը խուզարկեմ գիշերուան թագաւորութիւնը:

Աստղեր են թափած երկրիս վրայ: Երբեմն կը մտնենք նոր համաստեղութիւններու մէջ: Կայարանները մեր առջեւէն կը սուրան իրենց դատարկութիւնով եւ կարմիր, կապոյտ, կանանչ ու դեղին լոյսերով: Ճամբուն վրայ ամէն բան կ'ապտակուի, կը հրուի, կը նետուի ետեւ:

Օ՛, արագութիւն, արագութիւն, գումարուէ, բազմապատկուէ եւ սոսկում պարգեւէ ջիղերուս: Ես կը զոհեմ խաւարի մէջ ծփացող ուրուանկարները, ինչպէս նաեւ լոյսի շողշողենի տեսիլները: Թող տեսնուի ոչինչ: Ճամբան ըլլայ խաւարի պարապ եւ ձուլարանի ուղի: Թող հալին ձեւերը, գոյները, մանրամասնութիւնները: Արագութի՛ւն, արագութի՛ւն: Թող կործանումի վախ ըլլայ, վտանգին հեշտանքը զգանք եւ ամէն պահ գերեզման մը մտնենք ու ելլենք...

Ու դժգոհ արտաքին արագութենէն, ես կ'արշաւեմ ներքին արագութեամբ մը: Կ'արշաւեմ մտածման ուղիներէն: Կամուրջ մը բաւական է որ անցնիմ մտածման ուրիշ նահանգ մը, յետոյ ուրիշ մը, եւ այսպէս շարունակաբար:

Ներքին ճամբորդութիւն մը զիս կը հասցնէ Անատոլիա, Արմենիա, Սուրիա, Իրաք, անապատներ, գերեզմանատուներ, սպանդանոցներ, արհաւիրքի տափաստաններ...

Մեծ պատերազմ ու հայկական մեծագոյն եղեռն:

Ողբերգութի՜ւն... բառը շատ ձեւական է ու կը հնչէ թեթեւ: Ողբերգութիւնը կատարուածին քով ցանկալի տառապանք է եւ գեղեցիկ փոթորիկ:

Այնպիսի հրէշային ոճրագործում է կատարուածը որ աշխարհը արժանի էր խորունկ քաւութեան:

Մարդկութեան առաջին զգեստն է անտարբերութիւնը, ու առաջին չապիկը սրիկայութիւնն ու տմարդութիւնը...

Ազգերու ժողովին մէջ կը նախագահէ Թուրք մը՝ Թէվֆիք Արաս:

Շոգեկառքը կը սուրայ գիշերին մէջ, խելակորոյս աղմուկով:

Մեր մէկ միլիոն նահատակները: Օ՛, եթէ ուրուականները գոյութիւն ունենային: Անոնց կմախացած ձեռքերով ինչեր կարելի էր ընել...

Վալանս կ'երթամ ճառ ընելու Աղբիւրեան սգահանդէսին առթիւ:

Ճառ սպանդի մասին, ցեղին անասելի դժբախտութեան եւ անհաւատալի կենսունակութեան մասին, ճառ պատմութեան, յիշատակի, յարգանքի, հերոսացման, հոգեզինման, գնահատութեան եւ քննադատութեան, արմէնական կոչ, լեռնաշղթայ, հրաբուխ եւ հայկաշէն երկինք...

Ու սպիտակ աղէտը հիմակ...

Մաս առ մաս բաժանումը ցեղային մարմինին, հիւլէ առ հիւլէ քայքայումը ցեղային ոգիին...

Գերագոյնը փլուզումներուն, արտաքին ու ներքին կազմակերպուած կացիններով... Ու փառք այդ կացիններուն դէմ խիզախող ամէն հերոսներուն:

«Սպիտակ ջարդ»ը:

Ու, դուցէ, հեռաւոր օր մը, մէկը պիտի ճամբորդէ, սգատօնելու համար եղերական նոր «ապրիլներ»:

Կը ցատկեմ կամուրջներէն...

Անվերջանալի է գիշերը: Կը մրափեն քաղաքներն ու գիւղերը, փողոցներն ու ճամբաները կը հանգչին: Շոգեկառքը անոնց կ'ըսէ խելագար օրօր մը ու կ'անցնի:

Երկաթները կը խենթենան: Արագութիւնը կը գերագրգռուի: Օդը կը պատռի ու իր ծուէնները կը թռչտին սարսափահար:

Հազարաւոր մուրճեր կը զարնուին երկաթ գիծերուն:

Երբեմն ահաւոր ու մեծաշառաչ դղրդոցներ կարծել կուտան որ շոգեկառքին ամբողջ կառուցուածքը կը կործանի:

Ընթացքը կը շարունակուի կատաղի, մոլեգին, զայրագին, պրկուած ջղայնութեամբ եւ անշիջելի բարկութիւնով:

Ճամբորդները կ'երերան, կը դինովնան, արագութեան արբեցութենէն:

Կոնակէս կը վազեն ծովային զինուորներ, նրբանցքին մէջ: Կը վազեն՝ փփուրի պէս երգ մը իրենց շրթունքին: Անոնք կը հոսին երկար ալիքի մը պէս ու հետզհետէ իրենց թեթեւ ձայները կը մարին յաջորդ վակոնին մէջ:

Իմ կառարաժնիս մէջ խումբ մը կիներ ու մարդեր արդէն մտերմացած կը վիճին, կը խնդան, կը խօսին, կը խմեն: Ու զիս կ'անուանեն, կը լսեմ, լռակեաց, օտարական, խորհրդաւոր: Կէս ժամ վերջ սակայն նրբանցքին մէջ կը գտնեմ թանկագին առարկայ մը: Տէրը իրենցմէ մէկն է: Թիկս կը փոխուի: Կ'ըլլամ ազնիւ, գեղեցիկ, պարկեշտ ու քաղաքավար: Շնորհակալութիւններ եւ ժպիտներ: Անմիակ ախորժակով կը խօսին կերակուրներու մասին:

Լիոն:

Այս չորրորդ անգամն է որ կ'անցնիմ այս քաղաքին կայարանէն: Տասը օրէն իր մէջ պիտի ըլլամ:

Կայարանը փոխուած է շուկայի: Ճամբորդները վար կը թափին ու կը գնեն գինի, լիմոնատ, սանտուիչ:

Տգեղ է կայարանը: Հեռուէն ան նման էր աստղերու զունդեղ ծովի: Հեռուէն իր վրայ կը ծփային խորհուրդի քօղեր, երփներանգ լապտերներով: Այդ բոլոր շքեղանքը չքացած է հիմակ: Ցցուած է խայտառակաբար իրականութիւնը իր երկաթներով, ելեկտրական լոյսերով եւ մանրավաճառներով:

— Սանտուիչ, լիմոնատ, չօքօլա, պօնպօն, պօնպօն...

Շոգեկառքը ճամբայ: Կարծես յոգնած է: Առիւծ-քաղաքը կը մրափէ գետեզերքներուն վրայ: Բլուրներուն վրայ կարծես հրեշտակներ կը հսկեն, յոգնատանջ աշխատաւորներուն վրայ: Շոգեկառքը հետզհետէ կը վերածուի վիշապներու կարաւանի: Կարծես զրահապատ կառքերու խելագարութիւնն է որ կ'երթայ, կործանելու կամ խորտակուելու:

Քովի գիծէն շոգեկառք մը կ'անցնի արագահարուած գնացքով: Երկու հակառակ վազքերը կը գումարուին: Կարծես երկուքն ալ հեռուէն ճամբայ ելած էին Վիէնի մօտերը ճակատելու եւ փշրելու համար զիրար: Ու կարծես վրիպած է երկուքին խոյանքը եւ երկուքին գնացքը կը շարունակուի, մին հիւսիս ու միւսը հարաւ: Մերը արշալոյսին կ'երթայ, միւսը գիշերին:

Վիէն:

Կը նայիմ ու կը նայիմ այս քաղաքին: Եւ ի՜նչ յուզումով կը նայիմ: Ոլորապտոյտ ալիք մը խաւլքի կ'ալեկոծի կոկորդիս մէջ: Ու գլուխս վար կ'իյնայ:

Այո՛, այս քաղաքը որ իր մէջ ունի Արմէններ, եղբայրներ: Ցեղը իր փոթորիկի սատանելի օրերուն հազար ու մէկ վերածուեցաւ բեկորներու: Խումբ մը տղաք ալ այստեղ են ինկեր, այս քաղաքին մէջ, այս ափին վրայ: Խումբ մը արմենապաշտ տղաք, աշխատասէր, գովեալ ու գովելի, բուռն եւ քաղցր հոգիներ:

— Է՛յ եղբայր տղաք, քուներնիդ անուշ թող ըլլայ, երազնիդ հրաշալի, զարթումնիդ անմահական ու գիշեր բարի, ի տեսութիւն:

Վիէնէն դէպի հարաւ ամբողջովին կը հրաշափոխուի բնութիւնը:

Ցայգալոյսին մէջ պարտէզներ ու պտղաբաններ: Ծառերը հարսերու պէս ծաղկեր են: Ծաղիկները կ'երազեն: Զմրուխտ է թափեր ամէն կողմ: Միջերկրականի կայսրութեան կը պատկանին այս դրախտային հողերը:

Ամէն, ամէն ինչ կը փոխուի: Մեծ մոգ մը կարծես կը թագաւորէ այս ցամաքամասերուն վրայ:

Լազուարթ է երկինքը, լուսակարկաչ է օդը, լոգանք են առած գոյները եւ լեռները կը ժպտին իրենց քունին մէջ:

Մարդ որքան պիտի ուզէր, շրջան մը կորսուիլ, այս երկրամասին մէկ անկիւնը, տնակի մը ու իր պարտէզին մէջ, սիրելի էակի մը հետ հոգի հոգիի...

Ո՜վ անիրականալի երազանքներ, հոգիս երբեք պիտի չյուսահատի երեւակայելէ...

Արշալոյս...

Բնութիւնը դրախտ կը հոտի: Գետերը կը վազեն, շոգեկառքին հետ: Կովերը կը քալեն ու անտարբերօրէն կը հեղնեն մեր արագութիւնը: Պարտէզներու ուղիղ գիծերը կը շեղնան: Հիւղակ մը ինքն իր վրայ կը դառնայ: Ծառ մը կը փախչի, ձող մը զայն կը հալածէ: Գիւղեր կը ծնին ու կը մեռնին բլուրներու ետեւ:

Լոյսը կը հարստանայ եւ երկինքը կը պսպղայ: Խաչաձեւ ամպ մը կը թրթռայ:

Ճամբորդ մը իր պայուսակները կը զետեղէ նրբանցքին մէջ:

Մօտ ենք Վալանսին:

Երեւակայութեանս մէջ շինած եմ Վալանսը, — փոքրիկ, համեստ, անշուք քաղաք մը: Քիչ յետոյ պիտի տեսնեմ իրական քաղաքը:

Դէմքս կը լուամ ու կը սանտրեմ մազերս, խիստ խնամով:

Վերջին անգամ մըն ալ կը վառեմ գլանիկս ու կը մտածեմ.

— Շոգեկա՞ռքը շուտ Վալանս պիտի հասնի թէ գլանիկս շուտ պիտի մոխրանայ:

Գլանիկս յաղթեց: Իմ շունչիս արագութիւնը գերիվեր է:

— Վալանս:

Տղաքը ինծի պիտի սպասէին: Կայարանէն կ'ելլեմ ու ոչ ոք կը դիմաւորէ զիս: Ետիս կը դառնամ ու կը մօտենամ հայորդիի մը ու կ'ըսեմ.

— Որո՞ւ կը սպասես...

— Նշան Պէշիկթաշլեա՞նն էք...

— Այո՛, ինչո՞ւ երբ առջեւէդ անցայ, ձայն չհանեցիր...

— Ես ձեզ բնաւ տեսնելու առիթը չեմ ունեցած: Ես ճամբորդներուն մէջ Հայու դէմքով մէկը կը փնտռէի իբրեւ Պէշիկթաշլեան: Դուք բնաւ Հայու չէք նմանիր:

— Կարեւորութիւն չունի: Հոգիին նայէ դուն: Հոգիս արմէնական է:

— Հոգիդ սիրե՛մ...

— Ես ալ քու Հայու դէմքդ ուտեմ .. նախաճաշելէ յետոյ:

Կը քալենք: Վալանսը միջնադարեան պերճաղիճի կը նմանի: Գեղեցիկ է, ուրախ է, ցանկալի է:

Իր ծոցը կը մտնեմ քնանալու:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՊԱՅՐԸՆԻ ՆԿԱՐԻՆ ԱՌՋԵՒ

—o—

Թէ ազատ ես դուն այս գիշեր եւ միայնակ ծո՛ցն երկնքին՝
Լըսէ՛ դուն ինձ, հըզօ՛ր Պայրըն, զի կը շանթէ թափով մ'անհուն
Խելացընոր պայքարն հոգւոյս մըսիս յոյզի՛ն մէջ եռեփուն,
Եւ մոլեգին արշաւն ըմբոստ մտքիս անդուլ տառապանքին:

Կը նախըզգամ որ դուն տակաւ կ'իջնես մարմնի՛ս մէջ խօլական,
Ու կը պեղես ոսկորներուս ապառաժներն հըպարտ եւ կեռ՝
Հանճարիդ սե՛պ զօրութիւնով. եւ կը շոյես իմ վշտաւեր
Սիրտս հեւասպառ այս խորհիմաց առանձնութեան մէջ գիշերուան:

Սիրէ՛ դուն զիս, անմա՛հ Պայրըն, եւ մեծցուր սի՛րտս՝ քու փոթորկոտ
Իմաստութեամբդ եւ պողպատէ կամքիդ թափովն յանձնապաստան,
Եւ ո՛չ ոք թող այս կեանքին մէջ տիրէ մտքիս մութ եւ կամշոտ:

Սիրէ՛ դուն զիս, ո՛վ մեծ Պայրըն, այս երկնքի՛ն տակ լուսավառ,
Ուր կը լսուի դեռ երգերուդ կայտառող ալիքն անմահական՝
Ափունքէ՛ ափ, եւ ժայռէ ժայռ, եւ աստղէ ա՛ստղ երազավառ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ՉԻՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ

—o—

ՓՈՔՐԻԿ ՏՕՆ

Կ'առնեմ շիշ մը գինի ու կ'երթամ զայն խմելու՝ ծաղիկներուն միջեւ: Մենք միշտ երեքով ենք, — ես, իմ ստուերս ու իմ բարեկամուհիս՝ շողշողուն լուսինը: Բարեբախտաբար, լուսինը խմել չի գիտեր, իսկ իմ ստուերս երբեւիցէ չի պապակիր:

Երբ ես կ'երգեմ, լուսինը զիս լուռ կ'ունկնդրէ: Երբ կը պարեմ, — իմ ստուերս ալ ինծի հետ կը պարէ:

Ամէն մէկ խնջոյքէ վերջ, հիւրերը կը բաժնուին: Ես նման բաժանումի մը վիշտը չեմ ճանչնար: Երբ տուն կը վերադառնամ, լուսինը կ'ընկերանայ, իսկ շուքս կը հետեւի ինծի:

ԵՐԿՈՒ ՍՐԻՆԳՆԵՐԸ

Գիշեր մը, երբ, գետափը, կը շնչէի ծաղիկներու բուրումը, հովը ինծի բերաւ հեռաւոր սրինգին երգը: Պատասխանելու համար անոր, ուռենիէն ճիւղ մը կտրեցի ու իմ սրինգիս երգը քնացուց հմայուած գիշերը:

Անկէ ի վեր, ամէն օր, երբ դաշտերը կը ննջեն, թռչունները կը լսեն ձայները երկու անծանօթ թռչուններու, որոնք իրարու կը պատասխանեն:

Այսուհանդերձ, անոնք կը հասկնան այդ երկուքին լեզուն:

ՎՇՏԻՆ ԵՐԳԸ

Տէ՛ր իմ, դուն դեռ գինի կ'առաջարկես ինձ... Զայն անմիջապէս մի՛ լեցներ մեր գաւաթներուն մէջ: Ես կ'ուզեմ քեզի երգել վիշտին երգը:

Ահա րոպէն, երբ հիւրերուն հրճուանքը կը մեղմէ, երբ խնդուքը կը դառնայ անվճռական, րոպէն՝ երբ պարողները անվստահ քայլեր կը նետեն ու տերեւները կը թափին: Միակ րոպէն, երբ իմ սիրտս բաց կերպով կը խօսի:

Տէ՛ր իմ, դուն ունիս պալատներ, քաջ զինուորներ եւ անուշաբոյր գինի...: Իսկ ես ունիմ միայն սրինգ մը, զոր կը սիրեմ եւ որ անտառային երգեր կ'երգէ այն ժամուն, երբ տերեւները կը թափին:

Աշխարհի մէջ մէկ բան միայն անփոփոխ է, — մահը: Այս շրթները, զորս կը համբուրենք, օր մը հողին հետ պիտի տարրալուծուին ու սրինգը որ կը թրթռայ իմ մատներուս հպումէն, պիտի ծառայէ որպէս թառ, որուն վրայ կը թառին ագռաւները:

Հիմա վայրը կը ցանկէ ձորերուն մէջ, ուր երբեմն կը լողար ձուկը: Ու բուսալը կը ծածկէ խորութիւնները, ուր երբեմն կը ծաղկէին մանիշակները:

Լսեցէ՛ք, հո՛ն, լուսնի լոյսէն ձերմկած լեռներուն մէջ, լսեցէ՛ք կապիկները, որոնք կուլան՝ ծնրադրած՝ լքեալ հողակոյտերուն վրայ:

Տէ՛ր իմ, հիմա այլ եւս կրնաս լեցնել մեր գաւաթները:

ԺՕ – ՐԷԻ ԱՓԸ

Աղջնակներ ջրային վարդեր կը քաղեն Ժօ – Րէ գետին ափունքը: Անոնք ձայն կուտան իրարու եւ քրքջալով կը պահուըտին եղէգներուն մէջ: Ջուրը կը ցոլացնէ անոնց գեղեցիկ շրջազգեստները, — իսկ հովը կ'ըլլայ քաղցրաբոյր անոնցմէ:

Ձիաւորներ կ'անցնին ծովափնեայ ուռենիներու ներքեւէն... Ձիերէն մին կը վրնջէ: Անոր տէրը կը դիտէ չորս – բոլորը: Յետոյ, կ'անցնի միւսներուն քով:

Աղջիկներէն մին կը ձգէ իր վարդերը եւ կը սեղմէ իր սիրտը, որ անզնօրէն կը տրոփէ:

ՍՈՒ–ԹԱՅԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

Մացառներ են բուսած պալատին աւերակներուն միջեւ: Սիքիանկէն եկող լուսինը հիմա միակ պարուհին է այս սրահներուն մէջ, ուր երբեմն այնքան գեղեցիկ կիներ կը պարէին:

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ բանի կը կարօտիմ երջանիկ ըլլալու համար: Շաթանկէն նաւակ մը, Մու – Լանէն թիեր, ուրախ սրնգահարուհիներ, բաժակ մը՝ զոր պիտի լեցնեմ գինիով եւ անհանդարտ ալիքներուն օրօրոցը:

Երբ կը հաւաքուին ու ինձ կը հպին ձայները, թերեւս անմահները կը սպասեն ինծի շոյելով իրենց դեղին կարապները: Ի՞նչ, սակայն, — քանի որ գեղեցկագոյն բանաստեղծութիւնները միակ յիշատակներն են, որոնք կը մրցին դարերուն հետ: Ոչ մէկ հետք կայ Թցուի մէջ թագաւորական պալատէն, որուն ստորոտը կը զանուէին այս բլուրները երբեմն:

Երբ կը խորասուզուիմ ներշնչման մէջ, զոր ինձ կուտայ հիացումը, վրձինս այլ եւս կանգ չառներ եւ երգերս կը շարժեն Հինգ սրբազան լեռները: Երջանիկ եմ ու կ'արհամարհեմ բոլոր այն բաները, զորս մարդիկ կը փնտռեն, — փառք, հարստութիւն, սէր... այս ունայնութիւննե՛րը: Գետը շատ աւելի դիւրութեամբ պիտի բարձրանար դէպի իր ակը, քան ես պիտի դադրիմ մտածելէ այնպէս ինչպէս հիմա:

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ...

Բարեկամնե՛ր, չէք գիտեր որ Հօանկ – Հոյի ջուրերը կը հոսին դէպի ծով ու այլ եւս պիտի չվերադառնան:

Բարեկամնե՛ր, դուք ձեր տանը մէջ հայելի չունի՞ք, որպէսզի գիտնաք թէ ձիւն է իջած ձեր մազերուն վրայ:

Իմաստունները պէտք չէ հրճուանքի մէկ հատիկ աւելն իսկ կորսնցնեն: Իմաստունները երբեք պէտք չէ պարապ թողուն իրենց գաւաթները, — առանց տարբերելու թէ արե՞ւը կը կիզէ թէ լուսինը կը լուսաւորէ...

Խրախճանքի յատկացնենք մեր բոլոր դրամները: Այն ձիրքով, զոր մեզի տուած է երկինքը, կրկին պիտի շահինք զանոնք:

Շամփրեցէ՛ք ոչխար մը, կորեցէ՛ք կով մը, ու գինի բերէք, գինի՛: Ամօթ մեզի, եթէ այսօր երեք հարիւր գաւաթ չխմենք:

Դուն, Քըմէ՛ն, ու դո՛ւն գիտուն Թէն – Քիու, ցնցղեցէք ձեր հոգին այս նեկտարով եւ ունկնդրեցէք երգիս:

«Յարգանք, համբաւ, փառք, — ի՞նչ օգուտ անոնցմէ: Օ՛, ծանր, յուշեկորոյս, անվերջ գինովութիւնը — ահա ինչ որ պէտք է մեզի:

Իմաստուններն ու փիլիսոփաները դժնէ են. իսկ մեծ ըմպողները՝ ժպտուն:

Իշխան Զէնկ, որ չէր սիրեր երաժշտութիւնը, դիւրութեամբ կը զոհէր հազարաւոր ոսկեդրամներ՝ գնելու համար անուանի գինին:

Մատռուակնե՛ր, ինձ մի՛ ըսէք թէ դրամները սպառած են... Առէք ձիս, առէք մորթիս, վերջին երգերս ու գացէք զանոնք ծախելու՝ գինի գնելու համար:

Ես կ'ուզեմ մոռնալ, որ կեանքը ցաւատանջ է եւ թէ դրախտը պէտք է խարկանք ըլլայ: Կը լսէ՞ք»:

ՋՈՒՐԻՆ ՎՐԱՅ

Նան – Հու լիճը կ'օրօրէ աշնանային լուսինը, որ կ'երեւի անոր կանաչ ջուրերուն մէջ:

Իմ հրճուանքիս աղմուկը կ'ընդհատէ սիրային երգը, զոր լոտոսի ծաղիկները կ'երգեն լուսնին:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ Է

Քերթուածներ կը գրեմ: Կը բարձրացնեմ գլուխս, — պատուհանէն կ'երեւին եղէգները որ կը վէտվէտին:

Աղմուկը հեղեղի մը հանգոյն է: Ու անոնց վերեւ՝ երկինքը կը կապուտնա՜յ:

Տառերը կը նմանին կոկոններու՝ ցանցնուած ձիւնին վրայ:

Քիանկ – Նանի նարնջենիներուն շունչը առեն մը վերջ կը շոգիանայ մեր ձեռքերուն մէջ:

Վարդերը արեւ կը բաղձան: Կիները՝ սէր:

Բանաստեղծութեան համար միայն եղէգը կը բաւէ, — ու ան կը մնայ յաւիտենական, յաւիտենակա՜ն:

ՆԱՆՔԻՆԻ ՄԷՋ

Ո՛վ քաղաք, որ տեսած ես վեց թագաւորութեանց ծնունդը, բարեկեցութիւնը եւ մահը, ի պատիւ քեզի երեք հեղ կը պարպեմ գաւաթս եւ այս երգը կը ձօնեմ քու փառքիդ: Քու ծաղկած պարտէզներդ այնքան մեծ չեն, որքան՝ Ցին արքայականյին երկրին պարտէզները, բայց քու բլուրներդ ունին աւելի կախարդիչ ուրուագծեր, քան Լօ Եանկի լեռները:

Առեւօք հոս կը բարձրանար Օխ կայսեր հոյակապ պալատը... Այսօր, ան հաւասարած է հողին, որուն վրայ խոտերը կը խոովին: Ի՞նչ մնաց Զինի երջանիկ ու երկչոտ իշխանութեան պալատէն:

— Աւերակներ, որոնց մէջ ճպուռները կ'երգեն:

Դարերն ու մարդիկը կ'անցնին ջուրերուն նման Եանկ – Ցէ – Քեանգի, զոր կը դիտեմ այժմ:

ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Իմ բովանդակ հոգիս դրի երգի մը մէջ, զոր երգեցի մարդոց: Մինչ անոնք ծիծաղեցա՜ն:

Այն ատեն, առի սրինգս, բարձրացայ լերան մը կատարը, եւ աստուածներուն համար երգեցի այն երգը, զոր չհասկցան մարդիկ: Արեւը մայր կը մտնէր: Ու աստուածները, իմ երգիս կշռոյթով, պարեցին բոսորագոյն ամպերուն վրայ, որոնք կը լողայի՜ն:

ԹԱՓՈՒՐ ՍԵՆԵԱԿԸ

Երբ գեղանի կինը կը բնակէր այս սենեակին մէջ, ծաղիկներ կային հոն:

Ան մեկնեցաւ, գեղանի կինը մեկնեցաւ, ու իր անկողինը չի սպասեր այլ եւս իրեն:

Ան մեկնեցաւ երեք տարի առաջ, բայց սենեակին մէջ մնաց շունչը իրեն:

Երեք տարի՜: Տերեւները կը թափին իրենց վիշտէն:

ՊԱՐՈՒՀԻՆ

Հովը կ'օրօրէ ջրային վարդերը եւ անոնց բուրումը կը լեցնէ պալատը, որ կը բարձրանայ լճին մէջտեղը:

Լի – Սի, քիչ մը արբեցած, կը պարէ՜: Յանկարծ, կը դեղեւի, կ'ընկողմանի թանկարժէք անկողնին վրայ ու կը ժպտի՜:

ԼԻ–ԹԱՅ–ՓԷ

Թարգմ. Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՄԵՌԵԼՈՑ...

—o—

Ժընեւ երազուած քաղաք...

Այս, կ'ապրինք այս տեսակ քաղաքի մը մէջ ուր բախտը նետած է մեզ տարիներէ ի վեր, եւ սակայն հեռու հայութենէ, կղզիացած բոլոր աշխարհէն...

Տակաւին աչքիս առջեւն է երեք տարի առաջ այն օրը, երբ տեղի ունեցաւ գրագէտ Յովհաննէս Ասպետի համեստ յուղարկաւորութիւնը, շրջապատուած միայն քանի մը երիտասարդներէ... Չկար իսկ հայ քահանայ մը որ կարդար իր վերջին օրհնութիւնը մեռելոցին վրայ...

Մեռելոց էր երէկ:

Դարձեալ խումբ մը երիտասարդներ ենք որ կը փութանք մեր պարտականութիւնը կատարել մեր երբեմնի տնօրէնին, ուխտագնացութիւն մը կատարելով եւ իր գերեզմանին վրայ զետեղելով թաղար մը ծաղիկ:

Զանազան տեղերէ հաւաքուեցանք քաղաքիս մեծ գերեզմանատան դրան առջեւ, ու ամէնքս միասին յամրաքայլ յառաջացանք դէպի այն մահաշուք վայրը ուր կը ննջէր հանգուցեալը:

Ի՜նչ մաքրութիւն եւ ի՜նչ ճաշակ մեռելներուն յատկացուած սա վայրին մէջ: Անցանք փառաւոր դամբարաններէ եւ ծաղկազարդ գերեզմաններու առջեւէն ու կանգ առինք թիւ 22653 գերեզմանին առջեւ: Խոր տխրութիւն մը կը հոսէր մեր աչքերէն, բոլոր մարմնով երկիւղածութենէ մը բռնուած էինք դիտելով ճերմակ մարմարէ ցած ու կոկիկ շիրմաքարը Ֆրանսերէն ու հայերէն:

Լռութիւն, խոր լռութիւն...

Յանկարծ մեղմէ մէկը խզեց լռութիւնը, յիշելով Եղիշէ արք. Դուրեանի խօսքերը Օշականի գերեզմանին առջեւ.

— «Չեմ ուզեր հաւատալ թէ սար ներքեւ փոշի դարձած ոսկորներ զանուէին: Ափ մը հողի տակ ի՞նչպէս կրնային թաղել մեծ գրագէտը...»:

Ամէնքս միաբերան երգեցինք մեր սրտին խորէն «Տէր ողորմեա»ն ու երազի մը մէջ պարուրուած յառաջացանք դէպի մեր երիտասարդ եղբայրներէն մէկուն յիշատակելի վայրը: Խաչի մը տակ կը ննջէր 22 տարեկան երիտասարդը: Տեսարանը յուզիչ էր ամէնուս համար, զանազան յիշատակներ արթնցան, երբ տեսանք իր լուսանկարը քանդակուած սպիտակ քա–

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Փանայիթ Իսթրաթի

— o —

Փանայիթ Իսթրաթի, որուն մահը ծանուցած էինք, ծնած է 11 Օգոստոս 1884ին, Պրայիլա (Ռումանիա): Թշուառ մանկութենէ մը վերջ, կը սկսի թափառաշրջիկ պատանեկութիւն մը,— այսպէս ժուռ կուգայ Յունաստան, Թուրքիա, Սուրիա, Եգիպտոս: Հացի ճամբուն վրայ, դարձաւ փոխն ի փոխ խոզարած, ներկարար, բեռնակիր, լուսանկարիչ, սպասաւոր, մաքսանենգ, բանուոր: Այդ տաժանելի կեանքին մէջ, մեքենայի մը առջեւ՝ վրայ տուաւ իր ձեռքի մատները:

1916ին կը գտնուէր Զուիցերիա: Առիթ կ'ունենայ կարդալու ֆրանսական դասական գրականութիւնը,— Ֆէնըլոն, Քօրնէյլ, Վոլթէր, Հիւկօ: Եւ յանկարծ՝ յամառ փափաք մը գըրագէտ դառնալու: Ֆրանսերէն կը սորվի ··· բառարանով: Ասկէ՝ լեզուն, որ գիրք կը հատէր: Ժամանակ մը վերջ կը տեսնուի Նիսի շրջակայքը: Այլ եւս ձանձրացած է կեանքէն: Կը փորձէ անձնասպան ըլլալ եւ ածելիով կը կտրէ իր վիզը, նախապէս գրելով նամակ մը, ուղղեալ Ռոմէն Ռոլանի, որուն հիացողներէն էր: Ֆրանսացի գրողը կը հետաքրքրուի այս տարօրինակ եւ վայրենի երիտասարդին կեանքով,— հիւանդանոցին մէջ, ուր կը խնամուէր Իսթրաթի, կը հասնի Ռոմէն Ռոլանի նամակը: Ռոլան կը թելադրէր գրել, պատմել իր կեանքը:

Եւ ահա գրող մըն է Իսթրաթի:

Ռոմէն Ռոլանի հովանաւորեալ, ան շուտով համբաւի կը տիրանայ եւ իր վէպերը,— իր կեանքը,— իրարու կը յաջորդեն տարուէ տարի: ՅԱՌԱՋի ընթերցողները ծանօթ են Իսթրաթիի գործերուն,— թարգմանուած իբրեւ թերթօն կամ տրուած քաղուածաբար: Յիշենք գլխաւորները,— Քիրա Քիրալինա, Անկէլ հօրաք, Քոտին, Զաձա-Միննա, եւն·:

Ֆրանսայի մէջ առաջին առթիւ կը բարեկամանայ Նուվէլ Լիթէրէրի շրջանակին հետ եւ կը վայելէ մասնաւորաբար Ֆրէտէրիք Լըֆէվրի հովանաւորութիւնը: Միաժամանակ կը կապուի N.R.F.ի գրական շրջանակին: Համայնավարութեան կը յարի եւ Փարիզի ռուսական դեսպանին հետ, օր մըն ալ, ինքնաշարժով կը մեկնի դէպի Ռուսիա: Ծանդաւառուած է կարմիր յեղափոխութեամբ, սակայն յանկարծ կ'ըմբոստանայ տեսնելով անարդարութիւն մը,— իր բարեկամներէն, գրող Վիքթոր Սէրկէյ Սիպերիա կ'աքսորուի մեղադրուած՝ որ չքեղ յարկարաժին մը կը բնակի: Ոտքի փոշին թօթվելով կը հեռանայ Ռուսիայէն եւ համայնավարութենէն: Դէպի միւս բոցը դիրքով կը յարձակի կարմիր յեղափոխութեան վրայ: Այլ եւս այն «գրողն է որ չի յարիր որ եւ է կուսակցութեան»,— այսպէս կը ներկայանէ ինքզինք: Այդ դիրքին մէջ իրեն կուտար յանձնապաստանութիւն մը, զոր շատ քննադատած են ոմանք:

Միւս կողմէ հիւծախտը կը պեղէր իր թոքերը,— վերջերս քաշուած էր Պուքրէշ (հայրը Յոյն էր, մայրը Ռումէն, ծնունդով՝ Ռումանացի): Ամուսնացած էր դեղանի աղջկան մը հետ, ուսանողուհի իրաւաբանութեան:

Պուքրէշէն է որ կը հասնի իր մահուան հեռագիրը:

Իսթրաթի, իր արագ յաջողութենէն շլացած, տարուեցաւ մեծամտութիւնով մը, զոր չէին մոռնար յիշատակել իր քննադատները: Այդ թերութիւնը կուգար դաստիարակութեան պակասէն եւ անյատակ թշուառութենէ մը յանկարծ փարթամ կեանքի մը մէջ մտնելու դիւրութենէն: Այսպէս, «Պալքանեան Կորքի» կոչեցին զինք, բայց ինք կարծեց թէ այդ անուանումով բան մը կը պակսեցուի իր արժէքէն, երբ կը փորձուի Կորքիի անունով ճանչցնել զինք: Մեծամտութեան այդպիսի ձեւեր շատ բրաւ, բայց եւ այնպէս, ինչպէս Անրի Պարպիւս կը պնդէ, խաղալիկ դարձաւ հակայեղափոխականներուն ձեռքը, այս վերջին տարիներուն: Ինչ թերութիւններ ալ ունենայ, Իսթրաթիի գրականութեան մէջ կայ վայրենի բնութեան մը տարրը, անմիջական եւ ինքնաբուխ ներշնչման գեղեցկութիւնը, առնուած Արեւելքէն:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

— o —

Europe ամսաթերթին մէջ, Լէոն Վէրթ շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ունի Մուսոլինիի դիմագծին մասին, որուն արտայայտութիւններուն կը հետեւի սինեմայի մէջէն, այնպէս ինչպէս կ'երեւի վերջին տասը տարիներու ընթացքին:

Արդի հոգեբանութեան մէջ դիմագիտութիւնը կարեւոր ուսում մըն է անպայման: Մարդկային դէմքը, աչքերու խորութեան կամ կզակի մը գիծերուն մէջ, կը մատնէ նկարագրին ուժը: Սակայն, պէտք է արձանագրել թէ դէմքեր կան, որ բարեխրճում մը կը կրեն՝ նոյն իսկ երբ կազմուած է նկարագիրը կամ աւարտած՝ մարմնոյն ճարտարապետութիւնը: Այսպէս եւ Մուսոլինի: Տուչէն, սինեմայի տասը տարիներու ժապաւէնին վրայ, ցոյց կուտայ որ կը սորվէ ինքզինք, կը յղկէ ու կը տաշէ իր կառուցուածքը, վերջապէս կ'աշխատի «կազմել» ինքզինք համաձայն իր կամքին: Սինեմային առջեւ, առ հասարակ մարդիկ կը լքեն իրենք զիրենք, կը տարուին վայրկեանի մը եռանդով եւ կը մոռնան շրջապատը: Ընդհակառակն Մուսոլինի «կ'աշխատի» սինեմային առջեւ,— կը բանի իր դէմքին վրայ: Իր առաջին արտայայտութիւններուն մէջ, թատերական բան մը ունի Մուսոլինի, բայց թէեւ այդ պարագան պահանջին իսկ է հռետորական դիրքերու կամ զինուորական տողանցքներու: Ճիշդ է որ Տուչէն արհեստին չի պատշաճիր պարզութիւնը, որ վայել է գիտնականին կամ հողագործին: Սինեման է որ իրեն պիտի սորվեցնէ թէ ի՛նչ գիծերով պէտք է կազմել իր դիմագիծը: Սկսաւ հողատէր ազնուականի մը պէս, բայց հետզհետէ ձեւափոխեց, յարդարեց ու սրբագրեց իր դէմքը, որուն տուաւ, իր կամքին ուժով, պատկերը զոր իրեն կը թելադրէին իր երազները: Աշխատեցաւ վերջապէս ճիշդ ինչպէս դերասան մը: Կլոր էր Մուսոլինի, կլոր ինչպէս թէնոր մը, այնպէս որ կարճլիկ ու պլլիկ կ'երեւէր ժողովուրդին աչքին: Մարդ մը, որ տօնավաճառներու թատրոնի մուտքին դըրայ, կ'ըսէ·— «Հրամմեցէք, տիկիններ եւ պարոններ, հրամմեցէք ···»: Իր դէմքին գիծերը չափէն աւելի շարժուն էին, այնպէս որ կատակերգական տպաւորութիւն մը կ'ընէին:

Սակայն քննեցէք Մուսոլինիի դէմքը հիմա: Սինեմայի ժապաւէնին վրայ՝ Տուչէն սորվեցաւ հրամայական արտայայտութիւն մը տալ իր դէմքին, գործածել իր բազուկները, վերջապէս հրաժարիլ սկսնակ դերասանի մը գերագրգիռ շարժումներէն: Կարեւորը սակայն իր դէմքին կրած փոփոխութիւնն է: Մուսոլինի բոլորովին փոխեց իր կզակը, անկիւններ գծեց վրան: (Անկիւնաւոր եւ ցից ծնօտները կ'արտայայտեն կամքի ուժ): Երբ Տուչէն կը խօսի ամբոխին՝ գլուխը ետեւ նետած, կը նշմարէք կզակին ջիղերը, որ կը պրկուին ու կը գործեն՝ համընթաց իր խօսքին: Երբ կը վերջացնէ խօսքը, լռութեան մէջ՝ դէմքին պատկերը կը շարունակէ գործել, ծամելու հռետորական հրաշալի գործողութիւնով մը:

Այսպէս Մուսոլինի երբեմնի թէնորին կլոր գիծերուն տեղ չինեց դիկտատորի անկիւնաւոր գծեր: Պիտի չձեւափոխուի՞ այլ եւս,— չենք գիտեր: Միայն թէ վերջերս տեսանք լուսանկար մը, ուր Տուչէն կը խորհրդածէր իր սեղանին վրայ հակած: Այս անգամ, Տուչէն կրցեր էր, խորհրդածելու համար, հանել իր կզակը:

բի մը վրան եւ հետեւեալ գրութիւնը·

«Լամբարս, աւա՜ղ, արշալոյսէն դեռ շատ առաջ մարեցաւ» ···

Որքա՜ն խօսուն էին այս տողերը երիտասարդներուս ···

Կը շարունակենք գլխիկոր ու կանգ կ'առնենք անշուք գերեզմանի մը առջեւ տարիներէ ի վեր երեսի վրայ ձգուած ···: Հայ մօր մը գերեզմանն է ան··· Միայն բնութիւնը զարդարած է իր համեստ անձը· գլխուն վրան կը բարձրանայ միայն նոճի մը սգաւոր: Հայու ճակատագիր ··· մեր մէջն է հիմա իր մէկ հատիկ պզտիկ զաւակը, որ կարծես կը սկսի հասկնալ թէ ի՛նչ է մահը ···

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

ՍՊԱՍՈՒՄ

— o —

Մայրամուտի ճամբաներէն՝
Կ'անցնիմ տարտամ,
Ինչպէս յոգնած հո՜վն իրիկուան,
Ու կը հիւծիմ
Երա՜նգ – երա՜նգ ու յամրօրէն՝
Ինչպէս հիւա՜նդ լոյսն երկնքին,
Ու կը սպասեմ
Մեռելի բաց աչքին նման,
Անո՜ր, որուն ես կարօտէն
Ծո՜ւխ եմ դարձեր,
Ու ան չեկաւ
Սրտէս փախչող երգին նման ···

X

Ինկա՜ւ արդէն տերեւն աշնան,
Սրտէս կ'անցնի դո՜ղը մթին ···
Ո՞ւր ես, ո՞ւր ես, վա՛րդ անման,
Կ'առնեմ, ահա՛ ձա՜յնը հողին ···

Դարձաւ մեղուն դաշտէն իր տուն,
Ամէն մէկ հաւք մտաւ իր բուն,
Սարին ետեւ մտաւ լուսին՝
Եարն իր գտաւ կէս գիշերին ···

Տժգունեցան աստղերն ամէն,
Ո՞ւր մնացիր, երա՛զ անշէջ,
Ցաւէն ծաղկած՝ դեռ կը սպասեմ
Սիրտս բուրվա՛ռ անհունին մէջ ···

Սիրտս գրկած՝ դեռ կը սպասեմ
Մեռելի բաց աչքին նման
Այս ցուրտ ափը, ու կարօտէն
Դարձայ լքուա՛ծ ես խնկաման ···

Ու դուն չեկար
Վարդէն մեկնող բոյրին նման ···

Ս. ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ՕՐ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՕՅՆՕԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ԱՆԴԻԿԵԱՆ
Նշանուած

14 ապրիլ 1935 Մարսէյլ

«Հայ-Բժիշկ»

ՏԱՐԵԳԻՐՔ

խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ – ԲԺԻՇԿԻ խմբագրութիւնը, ցոյց տրուած ժողովրդային համակրանքին ի պատասխան, որոշած է հրատարակել մասնաւոր թիւեր, նուիրուած՝ մարմնակրթութեան, արեւաբուժութեան, կլիմայաբուժութեան, մանկատածութեան, մայրութեան, հիւծախտի, Հայաստանի առողջապահական նուաճումներուն, ինչպէս նաեւ

ՏԱՐԵԳԻՐՔ մը մօտաւորապէս 200 էջ, պատկերազարդ եւ մաքուր տպագրութեամբ: Այս հատորը կէս գնով պիտի տրամադրուի իր բաժանորդներուն:

Ամսաթերթը նուիրուած ըլլալով ժողովուրդին, եւ տակաւին ծաւալով փոքր,— յառաջիկային ծաւալը պիտի բարձրացուի մինչեւ 48 էջ՝ առանց բաժնեգնի փոփոխութեան,— չի կրնար տալ երկարաշունչ ուսումնասիրութիւններ: Ունինք մտաւորական ընթերցողներու բազմութիւն մըն ալ, որ կ'ուզէ նման խորունկ աշխատութիւններ, մանաւանդ որ բժշկութիւնը մէկ լրացուցիչ ճիւղն է փիլիսոփայութեան, եւ իբրեւ այդպիսին՝ ցանկալի է որ բժշկագիտութեան լոյսով քննուին ու պարզուին կարեւոր հարցեր:

Բոհացում տալու համար այդ պահանջին, ՀԱՅ – ԲԺԻՇԿի տարեգիրքի բովանդակութիւնը պիտի կազմուի սա կարգի նիւթերով.—

Բժշկագիտական նորութիւններ: Տեսութիւններ կարեւոր հիւանդութեանց մասին: Ախտաբանական հոգեբանութիւն (խնդիրները եւ իրենց արուեստ, պատկերազարդ): Բժշկագիտական վերլուծումներ հետեւեալ հարցերու մասին,— պատմական՝ (Հայ թագաւորներու, ինչպէս նաեւ Սաւուլի հիւանդութիւնը), գրական՝ (Ե. Տէմիրճիպաշեանի, Պ. Դուրեանի, Նիցչէի, Պոտլէրի հիւանդութիւնը), գեղարուեստական՝ (Շոփէնի, Վա-Թոյի հիւանդութիւնը, շնչառական կշռոյթը մեր շարականներու մէջ), ընկերաբանական՝ (գաղթերը եւ իրենց կենսահոգեբանական պատճառները, սնունդը եւ բնակարանները եւ իրենց ազդեցութիւնը առողջապահական տեսակէտով): Նկարագրախօսութիւն (caractérologie): Գրաճանաչութիւնը (graphologie) բժշկութեան մէջ: Հոգեվարժութիւն (psychogogie = բժշկ. մանկավարժութիւն): Գեղեցկագիտական բժշկութիւն (հագուստ, կօշիկ, մարմին, կնոջական արդուզարդ): Բժշկական բանահիւսութիւն (հին բանաստեղծութիւններ, չարական-ներ, աղօթքներ՝ զանազան հիւանդութեանց բժշկութեան համար): Հայ բժշկութեան պատմութիւնը: Ազգագրական բժշկութիւն: Առողջ բժշկական բառարան: Գործնական գիտելիքներ զանազան արկածներու եւ կարեւոր դեղերու մասին:

Աշխատակիցները պիտի ներկայացուին կարճ կենսագրականով մը (մանրատառ, առաւելագոյն 10 տող), հետ փոքրիկ լուսանկար մը:

Նիւթերը ղրկել Ch. NARTOUNI, 17 Rue Damesme, Paris·

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՀԱՅԿ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒԶԷՐ ՎԱՆԸ, ՄՈՒՇԸ, ՊԻԹԼԻՍԸ, ԲԱՅՑ...»

»»»··«««

Թուրքիոյ նախկին կրթական գործավար պայ Հիքմէթ, յեղափոխութեան դասընթացքին մէջ հետեւեալ կերպով պարզեց Թուրքիոյ եւ խորհրդային Ռուսիոյ միջեւ առաջին յարաբերութիւնները.—

Ազգ. Մեծ Ժողովի Սեվրի դաշնագրին ստորագրութենէն քանի օր առաջ գումարուած էր: Արտաքին գործերու տեսակէտով առաջին գործը եղաւ շփում ստեղծել ռուս կառավարութեան հետ: Եւրոպայի բանուորներուն մէջ երկու հեղինակաւոր կուսակցութիւններ կային, համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութիւններ: Հայերը մեծ հեղինակութիւն ունէին ընկերվարականներուն մէջ, այս պատճառով, համայնավարները չէին ուզեր Թուրքերուն հետ միանալով վըտացնել ընկերվարական կուսակցութիւնները որ Հայերը կը պաշտպանէին: Ուստի, մեր առաջին պատուիրակները այս տեսակ մթնոլորտի մը մէջ ընդունուեցան:

Մեր պատուիրակները, Մոսկուա հասնելէն վերջ, տարօրինակ դրութեան մը մատնուեցան: Ռուսերը, կովկասեան ազգերուն հետ դաշնագիր մը կնքելով, թրքարնակ Նախիջեւանը Հայերուն տուին: Այս կերպով, Թուրքերու եւ Ռուսերու միջեւ հաղորդակցութիւնը կտրուած էր: Սեւ ծովու մէջ ֆրանս. եւ անգլ. նաւատորմիղները կը տիրէին: Մեր պատուիրակները շատ լաւ ընդունելութիւն մը գտան Լէնինի եւ Ստալինի կողմէ, բայց երբ առաջարկեցին Հայաստանի վրայէն ճամբայ մը բանալ, Ռուսերը նոր հող մը մէջտեղ հանելէ վախցան:

Ռուսերուն եւ մեր պատուիրակներուն միջեւ դաշնագրի նախագիծ մը պատրաստուած էր: Այս միջոցին, Չիչերին մեզի առաջարկեց որ Հայերուն հող տանք եւ այս հողը մէջտեղէն վերցնենք: Պատուիրակներէն Եուսուֆ Քէմալ այս առաջարկը Անգորա բերաւ: Զօրս կողմէն թշնամիներով պաշարուած էինք· միակ պետութիւնը որուն հետ կրնայինք համաձայնիլ՝ Ռուսիան էր: Մինչդեռ անոնք կ'ուզէին որ Հայերուն հող տանք: Մուսթաֆա Քէմալ բուռն կերպով դիմադրեց այս հոսանքին: Ռուս կառավարութիւնը սա երկու պայմաններէն մէկը պէտք է ընդունէր.— Կամ Հայերուն արժէք տալ, կամ Թուրք կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ:

Ի վերջոյ, ծանրախոհ ռուս պետական մարդիկ, հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, մեր ազգային կառավարութիւնը ճանչցան: Այս կերպով, այն ատեններն իսկ, մեր կացութիւնը փրկուեցաւ առանց ազգային հողերէն սեւէ զոհողութիւն ընելու: Հայերը Օլթիի վրայ յարձակելով ջարդ բրին· մենք Հայերու վրայ չյարձակեցանք, որովհետեւ լսած էինք թէ Անգլիացիները Կովկասէն պիտի քաշուին: Մէկ երկու ամիս սպասեցինք, յետոյ Հայերու հետ պատերազմի սկսանք: Հայերը, մեր ընթացքին փոխարէն, շուտափոյթ յաջողութիւններով յանկարծական յարձակում մը բրած էին: Բայց կարճ ատենէն պատերազմը մեզի ի նպաստ դարձաւ եւ հասանք վերջին կայարանը՝ Սարըքամիշ: Ամիս մը վերջ, դարձեալ յարձակումի անցնելով, Կարս մտանք: Այստեղ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք եւ 600 թնդանօթ գրաւեցինք:

Կարսը առնելէն վերջ, Հայերուն ծանուցագիր մը տուինք, ըսելով թէ մենք ձեզի հետ որ եւ է դատ չունինք: Մենք կ'ուզենք որ ամէն ազգ իր ճակատագրին տէրը ըլլայ: Դուք Հայերդ Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն ձեռքը մեզի դէմ գործիք ըլլալէ հրաժարեցէք, իսկոյն կը համաձայնինք ձեզի հետ:

Անոնց պատուիրակները եկան եւ հաշտութեան համար հետեւեալ առաջարկը բրին.— Վանը, Պիթլիսը եւ Մուշը մեզի տուէք ···! Անխելքութիւնն ու կացութիւնը չհասկնալը այսչափ կրնայ ըլլալ:

Ստիպուեցանք շատ բուռն դիմադարձութիւն մը ընել եւ Ապարան Համիսի շրջանին կորսնցուած տեղերն ալ մեզի մնալու պայմանով հաշտութիւն կնքեցինք Հայերուն հետ ու Ալեքսանդրապոլի դաշինքը կնքուեցաւ: Այս միջոցին, համայնավար ուժերն ալ մտան Հայաստանի այն մասերը որ մեր ձեռքը չէին գտնուեր:

Այս կերպով, ազգային կառավարութիւնը արեւելքի կողմը մէջտեղէն վերցուցած էր Հայ թշնամի կառավարութիւնը եւ անոր տեղ, մեզի բարեկամ Հայ պետութիւն մը կազմուած էր: Ուստի, մեր թշնամիները այլ եւս չէին կրնար մեզ անդոյ նկատել:

Լէնինի կողմէ Մուսթաֆա Քէմալի ղրկուած նամակի մը վրայ, Ալի Ֆուատ փաշայի հետ պատուիրակութիւն մը ղրկեցինք Ռուսիա: Այդ միջոցին պատերազմ սկսաւ կարմիր բանակին եւ Վրաստանի բանակին միջեւ: Մենք Կարսը, Արտահանը, Պաթումը ուզեցինք: Վրացի դեսպանը սկսաւ մեզ օրօրել, բայց երբ Մուսթաֆա Քէմալ լսաւ թէ այդ տեղերը պատերազմով պիտի առնենք, անոնք այդ վայրերը լքեցին: Միայն Պաթումը չուզեցին թողուլ:

Մոսկուայի դաշնագիրը մանրակրկիտ քննութենէ վերջ ստորագրուած էր: Մեր պատուիրակներուն նպատակն էր Ազգային Ուխտը նոյնութեամբ ընդունիլ տալ ռուս կառավարութեան: Ռուսերը ուզեցին Ռուսիոյ Թուրքերը, Հայերը, Ինվէր փաշան բանակցութեան խառնել, բայց երբ այս առաջարկը մեր կողմէ չընդունուեցաւ, դաշնագիրը միայն մեզի հետ ստորագրեցին:

Դաշնագրին համաձայն, համայնավարներն ու Թուրքերը կ'ընդունէին թէ ամէն ազգ պէտք է տէրը ըլլայ իր ճակատագրին: Սահման ընդունուած էր 1878ի պատերազմէն առաջուան սահմանը, միայն Պաթումը կ'անցնէր ռուս վարչութեան տակ գտնուած Վրաստանի կառավարութեան, պայմանաւ որ Թուրքիա օգտուի այս նաւահանգիստէն: Պաթումի փոխարէն Իգտիրը առինք: Մէջտեղէն վերցած էին յարական եւ օսմանեան կառավարութեանց միջեւ կնքուած բոլոր դաշնագիրներն ու պարտքերը եւ ջնջուած էին Քափիթիւլասիոնները: Փակով նեղուցներու խնդրին, որոշուած էր այս խնդիրը կարգադրել յառաջիկային, Սեւ ծովու կառավարութեանց հետ, պայմանաւ որ Պոլսոյ չդպչէին:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՎԷՊԷ ՄԸ)

=o·o=

Ղալաթիոյ քարափը ···

Ծովին վրայ, բացերը, ձայներու խաչաձեւում: Մանաւանդ ատուրնէ իրիկուն երթեւեկող շոգենաւերու սուլումը, կարծես կէտի մը վրայ ամփոփուած, կրկին կը պոռթկայ:

Վահան, Մարսիլիա մեկնող շոգենաւին վերնայարկը վանդակապատին կռթնած, գիմացը, հեռուն նայած ատեն, բլուրներուն վրայ բարձրացած տուներուն ու մզկիթներու պատկերը, հէքեաթներու նկարագրած խորհրդաւոր քաղաքներուն պատրանքը կուտար, ու տեսարանին գեղեցկութիւնը տեսիլքի փոխուած, կարծես հին պատմութիւններու հեռանկարը կը տեսնէր:

Ձայները կը շատնային:

Քարափին վրայ խռնուողները, յուզմունքի մէջ, ձեռքի շարժումներով, գլխի երերումներով, կ'ուզէին ըսել շատ բան, ամէն բան: Վերջին խօսք մըն ալ կ'ուզէին ըսել, բառ մըն ալ··· ձայները բռնած մթնոլորտը, այս վերջին բառը կը խուսափէր:

Ձայները յուզումով կը բարձրանային, իրարու կը կանչէին ձայները:

Սրտի տեսակ մը թափ ···

Առանց տարտամ, հոգին փրթած աղաղակներ, խանդավառանքով լեցուն, կարծես անուշ երգի մը կտորները, կը խառնուէին իրարու, սրտերու բոլոր թրթռումները կ'ամփոփէին, քիչ մը անդին կը միանան ծովու ալիքներուն: Դիմացէն անցնող շոգենաւը կը սահի, կ'անցնի ջուրերու ձիւնափայլ ճերմակութեան մէջ, կը հեռանայ: Քարափը սպասողներու սրտէն բան մը կը տանի իր հետ, ու յանկարծ, ձայները թեթեւցած, կը նային հեռուն ···

Քիչ ետքը, աւելի խորունկը, պիտի նային աւելի հեռուն· խորհրդաւորին պիտի նային՝ ծովուն բացերը, երբ քարափին առջեւ խարսխած նաւը թըռչունի պէս պզտիկ···

— Ահ, շատ ըսելիք ունէի, բան մը չեմ յիշեր, սիրտս այնքան լեցուն, կը կրկնէ մէկը:

Իրաւ ալ դէմքերուն վրայ կը պատի յուզումը, պարզ աչքերով տեսնելու առաւելեան երերուն: Զսպուած հառաչանքներու, անականկալ խօսքերու, կցկտուր բառերու ժայթքում մը, կը խօսին ու կը կրկնեն իրենց բառերը, երբեմն, կարճ լռութիւնով չբացատրուելիք բան մը կը հասկցնեն, կը բանան սրտերնին:

Քարափէն քիչ հեռու, շոգենաւին մէջ միեւնոյն ձայները, սրտի միեւնոյն տաքութիւնը:

Պահիկ մը եւս, պիտի մեկնի շոգենաւը:

Աչքերու ի՛նչ գեղեցիկ վերջալոյս: Ամէն նայուածքի մէջ վերջալոյս մը կայ ծաւալուն: Կամաց կամաց, հեռացող լոյսերու նման կը ժպտուին, կ'ամփոփեն իրենց կրակը:

Շոգենաւը, երկու վերջին թօթվըտուքը ընելով շարժեցաւ, ընդհանուր, սրտերու խորէն հրաշալի աղաղակ մը փրթաւ: Վճիտ ձայն մը, վառը, կոնքին զարնող ալիքներուն պէս սարսուռն կանչեց,

— Մայրիկ, մնաս բարով մայրիկ, մայրիկ···

Ձեռքերը օդին մէջ, աղայ մը կ'ուզէր դրկել քարափը կեցող կնկան մը շուքը, իր մօրը պատկերը, ու կը կրկնէր,

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ ···

Ա՜ս ի՛նչ ձայն էր, աս ի՛նչ ձայն···

Վահան ձայնին կողմը դարձաւ:

Երիտասարդ մը, տանըվեցը անց, ձեռքերը տնկած, շոգենաւին վրայ ինկած աչքերու կրակին մէջ, իր մօրը կը կանչէր,

— Մայրիկ, մայրիկ···

Հիմակ միւս բոլոր ձայները կը լռէին, կը կորսուէին, մայրիկ բառը միայն, կը հնչէր ուժով, կը գոռար կարծես տագնապի մէջ, ու Վահան ինք ալ նաբերաբար կրկնեց·

— Մայրիկ ···

Իր մայրը հեռուն էր, ծովերուն ետին, լեռներէն անդին: Երէկ դեռ երեսի, ձեռքերը մօրը երեսին, մնաս բարով ըսած ատեն, սիրտը կամըրուած էր երկինքին պէս իրենց քաղաքին: Հիմակ որ շոգենաւը կը ճեղքէր ջուրերը, կը սահէր արեւին հետ, չէր հասկնար, երկինքէն աւելի բան մը կը բացուէր, կը կամըրուէր ներսը: Աչքերը կը բացուէին, կը մեծնային երկու արեւներու պէս, ու կը նայէր, կը նայէր···

Յանկարծ, չէր գիտեր ինչպէ՞ս, ձայն մը փրթաւ սրտէն ու աղաղակեց·

— Դէպ ի կեանք ···

Ու սրտին դռները մէկիկ մէկիկ բացուած, կրկնեց·

— Ողջոյն քեզի, ո՛վ կեանք, ողջոյն քեզի, ո՛վ գեղեցկութիւն, ողջո՛յն:

Ծովը աւելի կը կապուտնար, տարածութեան կապոյտը կ'երեւար իր լոյսերուն կապոյտով, ու աչքերը երթալով կը վառէին թափող արցունքներուն մէջ, երբ կրկնեց·

—Քեզ կ'ողջունեմ, ո՛վ կեանք, սրտէս կ'ողջունեմ:

Սրտին փակած տարիներու լացը մէկէն փրթած, սկսաւ լալ: Կ'ուզէր աչքերը հորիզոնին խորը մխել, ու շոգենաւին արագութիւնը քանի կը շատնար, ետեւը կարծես անդունդ մը կը գոցուէր, ինք այդ անդունդէն վեր կը բարձրանար, ազատութիւնը կը տեսնէր աչքերով, սրտով կը զգար կեանքին: Իր ետեւը մնացածները փոսեր էին, գերեզմաններու պէս կը գոցուէին, կը բարձրանային: Տխուր անցեալ մը կը թաղուէր:

Հիմակ իր արցունքները, յանկարծ, սրտերուն մէջ բիւրեղացող յուզմունքներուն ճառագայթումը, մինչեւ աչքերուն կը հասնէին, կը պլպլային աչքերուն հետ:

X

Իրենց քաղաքի դպրոցին շրջանը աւարտելէ ետք, Վահան, երկու տարի Արմաշի դպրեվանքը մնաց: Կեանքը հոն բաւական տարբեր, աւելի խորունկ, երբ վերադարձաւ հօրը տունը, սրտի ծալքեր ունեցաւ, կը սեղմուէր քաղաքին մէջ: Որքան կը մեծնար սիրտը, քաղաքը աւելի կը պզտիկնար, իր մտածումները իրենց արեւը կը փնտռէին: Քաղաքէն դուրս ելլելու, երթալ հեռուները՝ նոր արեւներու տակ, սիրտը տաքցնելու բան մը կը զգար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

(Շար.)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Կը տեղեկանանք որ Հայկանուշ Թորոսեան վերստին հրաւիրուած է պետական Radio-Parisի վարչութեան կողմէ մասնակցելու իր նուագահանդէսներուն, զուտ ֆրանսական երաժշտութեան գործերով: Առաջին ունկնդրութիւնը տեղի կ'ունենայ մայիս 30ին: Հայ արուեստագիտուհին կ'երգէ Սէն-Սանսի Քնարն ու Տաւիղը (La lyre et la harpe) եւ Սէզար Ֆրանքի Հռութը (Ruth, récitatif et air):

անգլեւֆրանսական զեկոյցին հիման վրայ (3 փետրուար):

ՈՉ – ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ պիտի կնքուի Խ· Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, համաձայն *Տէյլի Հէրըլ*ի տեղեկութեանց: Կ'ըսուի թէ Ճափոն այսու–հետեւ պիտի տարածուի դէպի Չինաստան, փոխանակ զինուորական արշաւ մը փորձելու Խ· Միութեան դէմ:

ԵՐԵՔ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՍՊԱՆԵՐ չորս շաբաթ պիտի ծառայեն գերմանական բանակին մէջ: Փոխադարձաբար երեք գերմանացի սպաներ ալ պիտի գործեն անգլիական բանակին մէջ:

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՄԸ ԽԵՆԹԵՆԱԼՈՎ, փորձեց մորթել իր բանտակիցները, Տրակինեանի բանտին մէջ: Օգնութեան աղաղակներուն վրայ, բանտապահ մը հասաւ, բայց յարձակման ենթարկուելով, ատրճանակ պարպեց: Դժբախտ կալանաւորը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

70 **ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ** եւ արքեպիսկոպոսներ եւ հարիւրաւոր քահանաներ մասնակցեցան պապական արտակարգ նուիրակին՝ կարտինալ Փաչէլլիի ըն–դունելութեան, Լուռտի մայր տաճարին մէջ: Յետոյ թափոր մը կազմուեցաւ եւ նուիրակը առաջնորդուեցաւ պատմական քարայրը, պապական պատարագը մատուցանելու համար: Քարայրը կը լողար ծաղիկներու մէջ: Աշխարհի բոլոր ազգերէն 100,000 ուխտաւորներ համախմբուած էին քարայրին շուրջը, աղօ–թելով, — «Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն եւ հիւանդաց բժշկութիւն»...

ՄԱՅԻՍ 28ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մայիս 25ին ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼի սրահին մէջ

ԱՅՑ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Օհան – Կարօի մահուան երկրորդ տարեդարձի առթիւ այց պիտի կա–տարի իր գերեզմանին, այսօր կիրակի:

Ժամադրավայր Place d'Italie, Café au Clair de Lune սրճարանի դիմաց, ա–ռաւօտեան ժամը 10ին:

Եղանակի ամենէն զուարթ եւ ամենէն հայկական

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46ter Rue St. Didier. **Métro: Victor Hugo**

Ղեկավար՝ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, խմբական երգեր եւ պարեր հայկական տա–րազներով, եւ անակնկալներ:

Եւրոպական պարեր յայտնի PIZARRO *նուագախումբով*

Աժան եւ խնամեալ պիւֆէ — Մուտք կիներու 7·50, այրերու 10 ֆր·

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՀԱՅՐ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Միութեանս «Արեւելք» թատերախումբը կը ներկայացնէ

Պ· Դուրեանի «*ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ*»ը (*տրամ 4 արար*)

եւ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐ»ը (զաւեշտ)

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon - Sèvres, Métro Pont de Sèvres

Տոմսերու գիները — **10, 7,** եւ **5** ֆրանք

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

Տեղի կ'ունենայ, կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր

Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ

Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր ճաշ — աժան պիւֆէ — *Մուտք* 10 ֆր·:

ՇՔԵՂ ԵՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

1500ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Մարսէյլի ՍԱԼ-ՓՐԱԹի գեղարուեստական մեծ սրահին մէջ

Նախագահութեամբ կաթող. Նուիրակ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊՍԿ.ի

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

մասնակցութեամբ *Մարսէյլի ազգ·, կրօն· եւ մշակութային Միութեանց*

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը յոբելեանի գեղարուեստական բաժինին կը բերէ իր երգչախումբին լայն մասնակցութիւնը, ղեկավարու–թեամբ Պ· ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ, որ այս նպատակին համար յատկապէս հրաւիրուած է Պրիւսէլէն: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 եւ 3 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

15 ՄԱՅԻՍ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2 ԻՆ

Salle CHOPINի ՄԷՋ, 8, Rue Daru.

Կը մասնակցին՝

Jacquin Nin, ԳՈՒՐԳԷՆ Մ· ԱԼԷՄՇԱՀ եւ **J. Clergue**

Յայտագիրը բաղկացած է.— Մէնտէլի, Մօցարտի, Շուպէրի, Շումանի, Թօսինիի, Ժ· Ֆօրէյի, Ժ· Նինի, Կոմիտաս վարդապետի, Սպենդիարեանի եւ Գ· Ալէմշահի *կտորներէն:*

Տոմսերը կիշէն, երգահանդէսին օրը: Սրահին դռները կը գոցուին Ժ. 20.30ին:

Գին՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարզուանցիներու Հայրենակցական Միութեան նորակազմ վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ հայրենակիցները ընտանեկան հաւաքոյթի մը, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2·30*ին, մեր հայրենակից Յ· Գարակէօզեանի սրահին մէջ:* 42, Ռիւ տը լա Տէֆանս, *Իսի–լէ – Մուլինօ:* *Արտասանութիւն, երգ եւ բանախօսութիւն:*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ԲԱՂՆԻՔ

Պատիւ ունինք ծանուցանելու որ այս երեքշաբթի (16 *ապրիլ*) *տեղի կ'ունենայ բացումը արեւելեան մեծ բաղնիքի մը*

50, Fbg. St. Martin, PARIS (Porte St. Martinի մօտ**)**

որ օժտուած է արդիական ամէն յարմարութիւններով: Հանգստա–ւէտ պայմաններ: Այցելողները պիտի գնահատեն տիրող մաքրութիւնը եւ մեծ առաւելութիւնները բաղդատմամբ ուրիշ բաղնիքներու: Հա–ղորդակցութեան բազմաթիւ միջոցներ: Գին՝ 6 Փրանք, 10 տոմսակ՝ 50 Փրանք:

Բաց է՝ կանանց համար ամէն օր ժամը 8–20, բացի կիրակիէ եւ շաբաթ կէս օրէ վերջ: Այրերու համար շաբաթ կէսօրէ վերջ, կիրակի ժամը 8–23, իսկ միւս օրերը 20–23: Բաղնիքը գոց է երկուշաբթի օրերը:

Ամառնային եղանակի ձեր հագուստները կարել տալու համար դիմեցէք

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

31, Route de Choisy.

Ivry s)Seine. **Métro: Porte de CHOISY.**

Ֆրանսական եւ Անգլիական կերպասներու ճոխ մթերք:

Առաջնակարգ ձեւ: *Խնամուած աշխատանք:* *Չափաւոր գին:*

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխա–տանքներու մէջ փորձառու հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէպօրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

ԳԱՑԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe·LYON

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ **CONSTANTINOPLE**

Վ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

37, rue Trévise. Tél: Prov. 82-96. Métro: Cadet

Զուտ խաղողէ պատրաստուած անարատ օղի ԼԻԹՐԸ 18 *ՖՐԱՆՔ:*

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ՝ առաջնակարգ նպարեղէններ — **Livraison à domicile**

ՄԱՌՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անզուգական ճերմակեղէններ, Peau d'Ange, գօմպինէզօն, շապիկներ, վարտիքներ, շըմիզիէներ, շըմիզ Lacoste եւլն. եւլն.:

կը ծախենք անմրցելի գիներով:

LEMETTRE FRÈRES

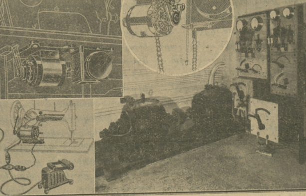
Վաճառանիշ «ELDAY», Մասնագէտ արտադրիչներ:

104, Rue Réaumur, Paris. Métro Sentier («Intransigeant»ի քովը):

Ապսպրանքները կը ղրկուին *contre remboursement*ով, եթէ կանխավճար մը տրուի:

ԳՆՈՒՄ, ՎԱՃԱՌՈՒՄ, ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ եւ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

ՄՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ, ՌԷՕՍԹԱԹԵՐՈՒ, ՔՕՄԻՒԹԱԹՐԻՍՆԵՐՈՒ

HOVHANESSIAN, Ingénieur E. M. I.

14, Rue Soleil, Paris (20)

R.C.S. 579,489 — Tél. **Ménil.: 41-67** — Ch. Postaux Paris 1717.38

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

F. THUILLIER & Cie.

35, Avenue d'Italie, 35 Paris (13). — R. C. 242.964

Հայ տնօրինութեան յանձնուած ֆրանսական մեծ լուսանկարչատուն

Առանձին, ընտանեկան եւ հարսանեկան խմբանկարներ

եւ ակրանտիսըմաններ, գունաւոր պատկերներ եւայլն

ՃԱՇԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Քարթ տ'իտանտիթէի նկարներ, արագ եւ մաքուր

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ KODAKS*ՆԵՐՈՒ*

Ամաթէօրներու յատուկ ամէն տեսակ լուսանկարչական պիտոյքներ

Travaux d'amateurs, dévelopement des pellicules tous formats

Գին՝ 1 ֆր. 75, Tirage sur velox *6×9= ֆր. 0.60, 6½×11 ֆր. 0.70, ակրանտիսըմաններ՝ 9×12= 2 ֆր. 50, 13×18= 3 ֆր. 75, 18×24= 6 ֆր.*

ԵԴՈՒԱՐԴ ՓԱՆՈՍԵԱՆ 35, *Avenue d'Italie*

Մէթրօ՝ Place d'Italie *կամ* Tolbiac

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ — **ՌԱՔԻ ՏԻԻՋ** ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ — ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս չի ճերմկնար եւ բէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ· ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ· ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՏՕՔԹ· ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ· ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ· հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

ԲԱՐԵԲԱՍՏԻԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՔԱՌԹԻԷ ԼԱԹԷՆԻ ՄԷՋ

Café - Restaurant "ATLAS,,

30, Rue des Ecoles եւ 16, Rue des Carmesի անկիւնը, Paris (5).

Tél. Odéon 53 - 55, Մէթրօ Maubert Mutualité.

Մաւրիտանական ոճով, շքեղ եւ պերճ զարդանկարչութեամբ պճնուած: Ընտիր յաճախորդներու հաճելի շրջանակ: Առաջ–նակարգ ճաշ եւ սուրճ, չափաւոր գինով: 10 *Ֆր. կամ ընտրո–վի պնակներու սպասարկութիւն: Անտալուզեան նուագախումբ:*

Յաճախորդները պիտի գտնեն ամէնէն արդիական *քոնֆորը*, հանրակրական մթնոլորտ, կատարեալ քաղաքավարութիւն եւ սպա–սարկութիւն: Թէյարան: Մարոքեան արտադրութիւններ:

ԵԿԷՔ ՏԵՍՆԵԼ ԱՅՍ ՓՈՔՐԻԿ ԴՐԱԽՏԸ

Սրճարանի պարկեշտ եւ վստահելի ուղղութիւնը հաճոյք պիտի պատճառէ բոլոր մաւորականներուն:

Զանազան նուագարաններ կը գտնուին յաճախորդներու տրա–մադրութեան տակ: *Հինգ լեզու կը խօսուի:*

ՀԱՅ ՄԱՌՇԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

TRICOT KÉBABDJIANի ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

14, Rue de Tracy, Paris (2) — Մէթրօ՝ St. Denis

Articles de Saison

ԲԱՐՁՐ ՈՐԱԿ ԵՒ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄ ՁՐԱՆՔՕ

ՍՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի գործարանէն

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹ Է– ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ ԱՊՐԻԼ 26էն ՄԱՅԻՍ 2

EMPIRE. Fernand le noceur (Fernandel) — Sur scène: Charlie Rivels, parodiste comique et 6 attractions

MARIVAUX. Justin de Marseille (Berval, Larquey)

MARIGNAN. Golgotha (Harry Baur, Le Vigan)

MAX LINDER. Jonny haute couture — Charlie Chan à Londres

MOULIN ROUGE. Barcarille — L'Enigme de minuit

IMPERIAL. Gay divorcée (Vers. orig. s.t. f.)

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — 40 ans de cinéma

VICTOR HUGO. Les trois lanciers du Bengale (Vers. orig. s. t. f.)

ROYAL. Les mystère de Londres — Mon chapeau

BARBES. Le scandale — L'Aigle blanc

BELLEVILLE. Romance d'amour — Vive la compagnie

CAPITOLE. Le voyage imprévu — Science et police — Sur scène: Fredo Gardoni, Jean Cyrano et leurs partenaires

DEMOURS. Monsieurs sans gêne — Vers L'Abyssinie

EXCELSIOR. Le voyage imprévu — Jean de la lune

FEERIQUE. Les trois lanciers du Bengale

LECOURBE. Les trois lanciers du Bengale

LOUXOR. Le voyage imprévu — Jean de la lune

LUTETIA. Les trois lanciers du Bengale (Vers. orig. s.t.f.)

LYON. Le voyage imprévu — Herculanum et Pompeï — Sur scène: Marguerite Gilbert dans son répertoire

MAGIQUE. Les trois lanciers du Bengale

MAINE. Les trois lanciers du Bengale

MONTPARNASSE. Le voyage imprévu — Science et police — Sur scène: le chansonnier Mauricet dans son répertoire

MOZART. Monsieur sans gêne — Vers L'Abyssinie

PALAIS DES GLACES. Les trois lanciers du Bengale

PATHE ORLEANS. Les trois lanciers du Bengale — Sur scène: Mlle Floryse accompaguée par le compositeur Jean Lenoir

RECAMIER. Les trois lanciers du Bengale

ROCHECHOUART. Le voyage imprévu — Vive la compagnie

SAINT CHARLES. Le voyage imprévu — Jean de la lune

SAINT MARCEL. Le voyage imprévu — Herculanum et Pompei — Sur scène: les clowns Rico et Alex — Les d'Angelys, joncleurs rapides

SELECT. Charles Chan à Londres (Vers. orig. s. t. f.) Mamzelle Spahi

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille

COLOMBES. Le voyage imprévu — Science et police — Sur scène: Claire Franconay, dans son répertoire

CASINO DE CLICHY. Romance d'amour— La dactylo se marie

KURSAAL AUBERVILLIERS. Le controleur des wagons lits — Au pays de Mireille

KURSAAL BOULOGNE. Les trois lanciers du Bengale

OLYMPIA DE CLICHY. Les quatre filles du docteur March - Coup de foudre

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Les trois lanciers du Bengale

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ԱՊՐԻԼ
MARDI 30 Avril 1935

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2792

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱ՛Մ ՀԱՅԵՐԸ, ԿԱ՛Մ ԹՈՒՐՔԵՐԸ»

Բոլորդ ալ կարդացիք, անշուշտ, այն դատախօսութիւնը զոր կատարած էր Թուրքիոյ նախկին կրթական գործավարը եւ որուն ամփոփումը հրատարակուեցաւ կիրակի օր:

Անցեալ տարիէն ի վեր կը շարունակուին այս դատախօսութիւնները, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը, որ կը ձգտի պարզել Թրքական յեղափոխութեան ծագումն ու զարգացումը: Անունն Թրքական յեղափոխութեան դասընթացք»: Իսկ դասախօսները՝ Թուրքիոյ արդի վարիչներն են, գործակիցները կամ քարոզիչները ազգային շարժման:

Այս դատախօսութիւններով, որուն իշխանութիւնը կ՚ուզէ ոչ միայն պատմութիւն ուսուցանել, այլ եւ ինքնավստահութիւն ներշնչել նոր սերունդին, արծարծել անոր ազգային ոգին եւ արտացոլել զայն հին ու նոր յաղթանակներու փառքերով:

Երբ նպատակաւոր է ծրագիրը, անշուշտ դատախօսութեանց մէջ լայն տեղ պիտի բռնեն չափազանցութիւններն ու ինքնագովութիւնները, պատմական դէպքերու խեղաթիւրումով:

Այդպիսի օրինակներ շատ երեւցան, մինչեւ հիմա հրատարակուած դատախօսութիւններով:

Եւ սակայն, չմոռնանք մէկ բան,— այս բոլորը, ինչպէս այն բազմաթիւ Թրքական յուշերը որ կը հրատարակուին տասը տարիէ ի վեր, արժէքաւոր նիւթեր են, մեր ժամանակակից դէպքերու լուսաբանութեան համար: Անոնք մեծապէս պիտի օգնեն ըմբռնելու շատ մը գաղտնիքներ, եւ Հայկական ողբերգութեան հիմնական պատճառները:

Այս տեսակէտէն դատելով, ուշագրաւ է նաեւ Թուրքիոյ նախկին կրթական գործավարին դատախօսութիւնը:

Ի՞նչ կարեւոր իրողութիւններ կը պարզէ պայ Հիքմէթ:

1. Սեւրի դաշնագրին ստորագրութենէն քանի օր առաջ գումարուելով, Ազգ. Ժողովը իբրեւ առաջին խնդիր կ՚որոշէ յարաբերութիւն հաստատել Խորհրդային իշխանութեան հետ եւ պատուիրակութիւն մը կը ղրկէ Մոսկուա:

2. Պատուիրակութիւնը Մոսկուա հասնելով, կը տեսնէ որ Ռուսերը Հայերուն յանկացուցեր են Նախիջեւանը: «Մեր պատուիրակները շատ լաւ ընդունելութիւն գտան Լէնինի եւ Ստալինի կողմէ, բայց երբ առաջարկեցին Հայաստանի վրայէն ճամբայ բանալ, Ռուսերը նոր հող մը մէջտեղ հանելէ վախցան»:

Դաշնագրի նախագիծ մը մշակուած էր Ռուսերուն եւ Թուրք պատուիրակներուն միջեւ: «Այդ միջոցին, Չիչերին մեզի առաջարկեց որ Հայերուն հող տանք եւ այս հողը մէջտեղէն վերցնենք»:

3. «Պատուիրակներէն Եուսուֆ Քէմալ այս առաջարկը Անգարա բերաւ: Չորս կողմէն թշնամիներով պաշարուած էինք: Միակ պետութիւնը որուն հետ կրնայինք համաձայնիլ՝ Ռուսիան էր, իսկ ան կ՚ուզէր որ Հայերուն հող տանք: Մ. Քէմալ ուժգնօրէն դիմադրեց այս հոսանքին: Ռուս կառավարութիւնը պէտք է ընդունէր սա երկու պայմաններէն մէկը,— կա՛մ Հայերուն արժէք տալ, կամ թրքական կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ: Ի վերջոյ, լրջամիտ ռուս մարդիկ հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, ճանչցան մեր ազգային կառավարութիւնը: Այս կերպով, ԱՅՆ ԱՏԵՆՆԵՐՆ ԻՍԿ, մեր կացութիւնը փոխուեցաւ, առանց ազգային հողերէն որ եւ է զոհողութիւն ընելու»:

4. Ցետոյ կը ծագի Հայ–Թուրք պատերազմը: «Հայերը Օլթիի վրայ յարձակելով ջարդ կատարեցին: Մենք Հայերուն վրայ չյարձակեցանք, որովհետեւ լսած էինք թէ Անգլիացիները կովկասէն պիտի քաշուին: Մէկ – երկու ամիս սպասեցինք, յետոյ Հայերուն հետ պատերազմի սկսանք»:

5. Պատերազմը վերջացաւ Հայերու պարտութեամբ: «Անոնց պատուիրակները եկան եւ հաշտութեան համար հետեւեալ առաջարկը ներկայացուցին.— Վանը, Պիթլիսը եւ Մուշը մեզի տուէք...: Սախպուեցանք բուռն ընդդիմութիւն ընել եւ Ալաշկերտ հասած չրջանին կորսուած տեղերն ալ մեզի մնալու պայմանով հաշտութիւն կնքեցինք: Այդ միջոցին համայնավար ուժերն ալ մտան Հայաստանի այն մասերը որ մեր ձեռքը չէին գտնուեր»:

6. «Լէնինի կողմէ Մ. Քէմալի ուղղուած նամակի մը վրայ, Ալի Ֆուատ փաշայի նախագահութեամբ պատուիրակութիւն մը դրկեցինք Ռուսաստան: Այդ միջոցին պատերազմ սկսաւ կարմիր բանակին եւ վրաստանի բանակին միջեւ: Մենք պահանջեցինք Կարսը, Արտահանը, Պաթումը: Վրացի դեսպանը սկսաւ մեզ օրօրել: Բայց երբ Մ. Քէմալ բսաւ թէ պատերազմով պիտի առնենք այդ վայրերը, անոնք լքեցին այդ հողերը: Միայն Պաթումը չուզեցին թողուլ»:

7. «Դաշնագրին համաձայն, սահման ընդունուած էր 1878ի պատերազմէն առաջուան սահմանը: Միայն Պաթումը կ՚անցնէր ռուս վարչութեան տակ: Պաթումի փոխարէն Իգտիրը առինք: Մէջտեղէն վերցած էին ցարական եւ օսմանեան կառավարութեանց միջեւ կնքուած բոլոր դաշնագիրներն ու պարտքերը»:

×

Կրնանք հեգնել պատմելու ձեւը: Բայց ամբողջ անցուդարձը ոչ թէ հեգնութեան, այլ ողբերգութեան տպաւորութիւն կը ձգէ:

Իր այս ամփոփ ձեւին մէջ ալ, ան կ՚ապացուցանէ ճշմարտութիւն մը, որուն շատ քիչ կ՚անդրադառնանք, պատմութիւն գրած կամ վճիռներ արձակած ատեն,— Կարմիր Ռուսաստանը ամէնէն ճակատագրական պահուն իսկ, նախընտրեց ընդ առաջ երթալ զօրաւորին եւ լքել տկարը, չոյել Թուրքը եւ զոհել Հայն ու Վրացին, գերադրական անպատուութեամբ դրժել իր յանձնառութիւնները, մինչեւ անգամ իր յեղափոխական պատգամները:

Կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը լաւատես տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Ֆրանքեւխորհրդային բանակցութեանց մասին: Այդ գեկոյցին համաձայն, փոխադարձ աջակցութեան խնդիրը որ եւ է տարակարծութիւն չէ պատճառած: Առաջին օրէն իսկ, երկու կողմերն ալ համաձայնեցան սա կէտին վրայ թէ փոխադարձ օգնութիւնը պէտք է կատարուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի որոշման վրայ: Այս կերպով Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը պիտի համապատասխանէ նաեւ Լոքառնոյի դաշնագրին տրամադրութեանց: Ճիշդ այս հիման վրայ էր որ բանակցութիւններ կատարուեցան, երբ սեղանի վրայ դրուեցան արեւելեան շրջանային դաշինքի եւ Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքի խնդիրները: Ճիշդ է որ դժուարութիւններ կը ներկայացնէին համապատասխան բանաձեւերու պրպտումները: Խորհրդային իշխանութիւնը կը ձգտի.— 1. Ապահովել յանձնառութեանց կատարեալ փոխադարձութիւնը.— 2. Դաշինքին տալ այնպիսի ձեւ մը որ ուղղուած չըլլայ որ եւ է պետութեան դէմ.— 3. Կանխաւ յարենման տեսակէտներ հաստատել երկու կողմերուն միջեւ, իրենց յանձնառութեանց սահմաններու մասին:

Մոսկուայի մէջ պատճառ չեն տեսներ որ այս ձգտումները չհամապատասխանեն Ֆրանսայի բաղձանքներուն եւ անյաղթելի դժուարութիւններ ծագին, յանգելու համար կատարեալ համաձայնութեան՝ դաշինքին բոլոր յօդուածներուն խմբագրութեան մասին:

Աժանս Հավաս եւս կը հեռագրէ Մոսկուայէն.— Ջեռնհաս շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան գեկոյցը շատ յստակ է եւ կ՚ըսէ ինչ որ պէտք է ըսել: Նկատի առնելով որ այդ գեկոյցով ճշդուած դիրքը կը համապատասխանէ ֆրանսական կառավարութեան դիրքին, կը հետեւի թէ Փարիզի խորհրդային դեսպանը ինչպէս նոր հրահանգներ ստացած է եւ թէ չպիտի ուշանայ երկու պետութեանց կատարեալ համաձայնութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԾՈՎԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները լուր առած են թէ գերմանական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը կը պատրաստէ իր ծովային քաղաքականութեան մասին: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա այս ծանուցագրով պիտի յայտնէ թէ որոշած է անմիջապէս ձեռնարկել 12 սուզանաւերու շինութեան, իւրաքանչիւրը 250 թոն տարողութեամբ:

Այս տեղեկութիւնը եւ ուրիշ պարագաներ լրջօրէն կը զբաղեցնեն անգլիական կառավարութիւնը, որ վճռած է առաջին առթիւ աւելցնել օդանաւային սպառազինութիւնները: Անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի 500 առաջնակարգ օդանաւերու շինութեան: Այս օդանաւերէն իւրաքանչիւրը պիտի կրնայ սուրալ ժամը 480 քիլոմեթր արագութեամբ եւ պիտի ունենայ երեք օդանաւորդ, փոխանակ երկուքի:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրէն կ՚երեւայ թէ Գերմանիա մեծապէս աւելցուցած է իր առեւտրական նաւատորմը:

Այս յաւելումը կատարուած է բացառիկ արագութեամբ: Այսպէս, վերջին հինգ եռամսեակներու ընթացքին յաւելումը եղած է հետեւեալ համեմատութեամբ.— 1934 մարտի վերջը՝ 82.700 թոն, յունիսի վերջը՝ 921,000, սեպտեմբերի վերջը՝ 1,20 8,000, 1935 մարտի վերջը՝ 1,048,000: Ուրեմն մէկ տարուան ընթացքին Գերմանիա աւելի քան կրկնապատկած է իր առեւտրական նաւերու շինութիւնը, մինչդեռ ամբողջ աշխարհի մէջ յաւելման միջին համեմատութիւնն եղած է 18 առ հարիւր, միեւնոյն ժամանակաշրջանին մէջ:

Ռումանիան ալ իր սպառազինու

Քանի մը օր առաջ շատ կարեւոր ժողով մը գումարուեցաւ Պուքրէշի մէջ, նախագահութեամբ Կարոլ Թագաւորին: Օրակարգն էր սպառազինութեանց յաւելման ծրագիրը, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ծրագիրը կը նախատեսէ 3 միլիառ 300 միլիոն ֆրանքի վարկեր տրամադրել յառաջիկայ 12 տարիներու ընթացքին: Պատերազմական նախարարը անմիջապէս պայմանագիր մը ստորագրեց Շքոտա զինագործարանին հետ, 420 միլիոն ֆրանքի թնդանօթ եւ ռազմանիւթ գնելու համար: Այս արտակարգ վարկերուն դրամը պիտի ճարուի տուրքերու ընդհանուր յաւելումով:

Միջազգային խորհրդակցութիւններ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Կը յիշուի թէ՝ Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Պառթուի սպանութեան առթիւ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը երկար վիճաբանութիւն մը կատարեց դեկտեմբեր 7ին, 8ին եւ 10ին: Այս առթիւ պատասխանատուութեան հրաւիրուեցաւ հունգարական կառավարութիւնը, որ զոհացուցիչ լուսաբանութիւններ տալէ յետոյ, յանձն առաւ քննութիւն կատարել եւ սատուգել թերացումները:

Նոյն ժողովը շատ աւելի կարեւոր որոշում մը առաւ: Կազմել յանձնախումբ մը, բաղկացած՝ 11 պետութեանց իրաւագէտ ներկայացուցիչներէն, որպէսզի ուսումնասիրութիւններ կատարէ եւ ծրագիր մը պատրաստէ, միջազգային գործակցութեամբ կռուելու համար քաղաքական ահաբեկումներու դէմ: Ծրագիրը պատրաստ է արդէն եւ պիտի քննուի այսօր իսկ, երեքշաբթի, 30 ապրիլ: Իրազեկները կը խոստովանին թէ շատ բարդ խնդիր է բոլոր երկիրներու ոստիկանութեանց մեքենական գործակցութիւնը այսպիսի հարցերու մէջ: Կը կարծուի թէ ընդհանուր վիճաբանութիւններէն յետոյ խմբագրական մասնախումբ մը պիտի կազմուի, վերջնական ծրագիրը մշակելու համար: Կը յուսացուի մինչեւ մայիս 20 լրացնել պայմանագիր – նախագիծը, որ պիտի ներկայացուի բոլոր պետութեանց, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ըլլան թէ ոչ, որպէսզի ստորագրեն:

Կարգ մը երկիրներու մէջ արդէն իսկ նոր միջոցներ կը խորհին, քաղաքական ահաբեկումները զսպելու համար: Զուիցերիական կառավարութիւնը որոշեց մասնաւոր ոստիկանութիւն մը կազմել, որ պիտի կրնայ արագօրէն տեղափոխուիլ ամբողջ երկրին մէջ, քաղաքական եւն. խառնակութեանց պարագային:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԵՐԹ ԿԱՐԴԱԼՈՒ ՁԵՒԵՐ...

—o—

Երկու շաբաթէ ի վեր, հայերէն թերթերը անհետացած են Սէն Միշէլի այն կրպակէն որ տասը տարիէ ի վեր կը ցուցադրէր զանոնք, չորս տախտակ պատերէն մէկուն վրայ:

Ի՞նչ է պատահեր:

— Հայ անցորդներ կուգան, կ՚առնեն կը տանին, առանց գինը վճարելու... Կրպակին մէջ փակուած, չենք տեսներ...

Կը յիշեմ որ, տարիներ առաջ ալ այս «հայկական» պատմութիւնը պարզուեցաւ զանազան պողոտաներու վրայ, ուրիշ կրպակներու առջեւ, արդար վրդովում պատճառելով:

Եւ լրագրավաճառները հարկադրուեցան «ներս առնել» հայերէն թերթերը, փոխանակ ցուցադրելու, բազմալեզու լրագիրներու հետ:

Ամէնէն բանուկներէն մէկը, Մեթրօ Քաթէի կրպակը, մինչեւ այսօր ալ զգուշութեամբ կրպակին մէջ կը պահէ հայերէն թերթերը — ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԵՐԷՆՆԵՐԸ — եւ մէջտեղ կը հանէ երբ յաճախորդ մը ներկայանայ, դրամը ձեռքը:

Ուրեմն, «ազգային արժանապատուութիւնը» այնքան ածանցեր է որ, թերթերն անգամ կը թռցնէ, լեզու դնելով տեղացի խանութպաններու բերանը.

— Ի՞նչ տեսակ ժողովուրդ են այս Հայերը... կարելի՞ է թերթը առնել երթալ, առանց գինը վճարելու:

— Հազարաւոր թերթեր կ՚անցնին ձեռքէս, ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն, լեհերէն, չեխերէն, յունարէն, պուլկարերէն, թուրքերէն, երբեք պակաս չեմ գտներ, առուծախս հաշուած ատեն: Իսկ երբ կարգը կուգայ հայերէն թերթերու... զանելիք բան է, Mon Cher ...

— Եթէ դրամ չունին, զոնէ երկու հոգի մէկ թերթ գնեն, կամ սուրն մը պակաս խմեն...

— Երեւի ժառանգական սովորութիւն է... մինչդեռ մեր երկրին մէջ մարդիկ աղին անգին կը նետեն ի բնէց գնած թերթերը, կարդալէ յետոյ, եւ յետին թշուառը չի համարձակիր վերցնել...

Հիմա գացէք հասկցուցէք այս խանութպաններուն, որոնք ընդհանրապէս կիներ կամ աղջիկներ են եւ հետեւաբար թուլերան, թէ Հայերը Արեւմուտքի ջահակիրներն են եղած Արեւելքի մէջ, կրթասէր, ուսումնասէր, յառաջդիմասէր, ընթերցասէր, գրասէր եւ... լրասէր:

Անշուշտ այս բոլոր սէրերը խելք չեն ձգեր շատ մը հայրենակիցներու գլուխը, մղելով զանոնք հայերէն թերթը կամ գիրքը կարդալ ո՛ր եւ է ձեւով.— երբեմն գնելով, ընդհանրապէս դրացիէն փոխ առնելով, իսկ երբեմն ալ... «ճէօշկ»էն գողնալով:

Բարեբախտաբար Լիւսիէն Ռըպաթէ չի գիտեր այս ինքնուրոյն մանրամասնութիւնները: Այլապէս «պըպտում – ներ»ու երկրորդ շարք մը կը սկսէր, նոր փորձիկ մը յարուցանելով:

Ուրեմն, այս տողերը կարդացէք դուք ձեզի, որպէսզի օտար ականջներ բան մը պակաս լսեն... մեր առաքինութիւններէն:

ՎԱՀԷ

ՄԱՅԻՍ 1Ի ՑՈՅՑԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ներքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ խստիւ արգիլուած են բոլոր ցոյցերը, Մայիս 1ի առթիւ, նոյնիսկ Վէնսէնի անտառին մէջ, ինչպէս ծրագրած էին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները:

Աշխատանքի տօնը Իտալիոյ մէջ

Կիրակի օր մեծ հանդիսութիւններ կատարուեցան ամբողջ Իտալիոյ մէջ, Հռոմի հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ, որ նուիրուած է աշխատանքի տօնին եւ որ այս տարի տեղի ունեցաւ ապրիլ 28ին, փոխանակ 21ի: Հռոմի տօնակատարութեան առթիւ, Մուսոլինի անձամբ բաժնեց 65 տարին լրացուցած աշխատաւորներու հանգստեան թոշակի վկայականները: Ամբողջ երկրին մէջ աւելի քան 70,000 վկայականներ բաշխուեցան, որոնց գումարն է 50 միլիոն լիրէթ: Բաշխումէն առաջ, Մուսոլինի բացումը կատարեց կարգ մը նոր շինութեանց: Ցետոյ ճառ մը խօսեցաւ աշխատանքի մասին, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Պիտի գայ օր մը երբ մտաւոր աշխատաւորները պէտք պիտի զգան երբեմն ձեռքերով աշխատելու, խառնուելու համար նիւթին՝ ապրելու հաւատքեան եւ ուժի: Տակաւին կան ուսումնականներու մնացորդներ որոնք հաւատան ալ մնան ազգային կեանքէն, բայց անոնք աւելի արժէք չունին քան կոտրուած չիկներու փոշին այն հսկային որ կը քալէ մեծ հսկային՝ Իտալիոյ ժողովուրդին առջեւէն: Պիտի պատահին դէպքեր երբ խիստ փորձի մը պիտի ենթարկուին ժողովուրդին բոլոր ուժերը, իրագործելու համար այն նպատակները որոնք արդէն վճռապէս գծուած են մեր կողմէ»:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Ընդդիմադիր պետերու դատավարութեան առթիւ, որ դեռ կը շարունակուի, պատերազմական ատեանը լսեց Զօր. Քոնտիլիսը: Պատերազմական նախարարին վկայութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց: Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ չէ համոզուած որ նախկին նախարարներ Քաֆանտարիս, Սոֆուլիս, Կոնաթաս եւ միւսները գործակցած են ապստամբական շարժման: Ո... «Միայն թէ անոնք մեղադրելի մանք նոյնիսկ կը խորշէին խոովարարներէն: «Միայն թէ անոնք մեղադրելի են որ անմիջապէս չդատապարտեցին շարժումը եւ իրենց աջակցութիւնը չընծայեցին կառավարութեան, զսպելու համար շարժում մը որ ուղղուած էր ամբողջ ժողովուրդին դէմ»:

Ներքին նախարար Պ. Բալլիս եւս նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրաւ, վերապահութիւն ցուցնելով Զօր. Կոնաթասի համար, որ կը մասնակցէր զինուորական լիկային ժողովներուն: Զօր. Պորթոլիս ընդհակառակն յանցապարտ գտաւ ամբաստանեալները, նկատի առնելով անոնց բռնած դիրքը՝ ապստամբութենէն առաջ:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Աթէնքի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները հաւաքարար դիմում կատարած էին արտաքին նախարարին, խնդրելով մեղմացնել զօրավարներ Փափուլասի եւ Քիմիսիսի մահապատիժները, բայց ժխտական պատասխան ստացան: Զօր. Փափուլաս, որ 79 տարեկան էր, մեծ թշնամի մը կը համարուէր միապետականներուն կողմէ, որովհետեւ Փոքր Ասիոյ գործողութեանց մասին իր տուած վկայութիւնները վճռական ազդեցութիւն գործեցին եւ անոնց վրայ էր որ մահուան դատապարտուեցան Զօր. Հաճիանէսթի, վարչապետ Կունարիս եւ չորս նախարարներ:

⁂ Զօր. Մէթաքսաս կը շարունակէ իր աշխատանքները, միապետութեան վերահաստատման համար: Օրուան լուրերուն ակնարկելով, յայտարարեց թէ կանխահաս են անոնք: «Ես վստահ եմ թէ երբ վերջին ապստամբութեան բոլոր հետքերը ջնջուին, ժողովուրդը պիտի յայտնէ իր կամքը՝ փոխելու վարչաձեւը, իբրեւ միակ ազգու դարմանը ներկայ կացութեան»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

15.

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՎԻՃԻՆ — ՆՈՐԷՆ ՄՈՒՍՈՒԼ ԵՒ ԻՐԱՆ — «ԿԷՍԸ ԻՆԾԻ, ԿԷՍԸ ՔԵԶԻ» — ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԻՐԱՆԻ — ԹԷՀՐԱՆ ԵՏ Կ'ԱՌՆԷ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹ ՄԸ — ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ, ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՎ ԿՈՎԿԱՍԻ ԱՊԱԳԱՆ — ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԷԻՆ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ — 275.000 ՏՈԼԱՐ ԿԱՇԱՌՔ — ԱՇԽԱՐՀԻ 12 ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ՝ ԳԱԼՈՒՍՏ

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ ծագած վէճը բարեկամաբար կարգադրելու դիտաւորութեամբ, «Անգլօ-պարսիկ»ի նախագահը՝ Սըր Ճօն Քէտմըն իր հաստատութեան եւ բրիտանական կառավարութեան կողմէ Նիւ Եորք մեկնեցաւ 1920 նոյեմբերին:

Կիրքերը հանդարտած չէին տակաւին Ատլանտեանի միւս կողմը եւ Սըր Ճօն մեծ յոյսեր չէր կրնար ունենալ իր առաքելութեան յաջողութեան մասին: Սթէնտըրտ Օյլն ու Ուաշինկթընի կառավարութիւնը համերաշխ քաղաքականութիւն մը կը վարէին:

Պատուիրակին ժամանումէն մէկ օր առաջ, նոյեմբեր 17ին Րաքֆէլլըրի ընկերութեան նախագահը՝ Թիկըլ հետեւեալ բառերը կ'արտասանէր իբրեւ ազդարարութիւն.

— Մեր անգլիացի բարեկամները՝ զինադադարէն ի վեր իրենց կառավարութեան բռնած դիրքը բացատրելու համար, կ'ըսեն թէ մենք՝ Ամերիկացիներս աշխարհի քարիւղներուն հարիւրին եօթանասունը կ'արտադրենք եւ հետեւաբար այդքանով գոհ պէտք է ըլլանք: Այս տեսակէտը բոլորովին սխալ է: Մենք չենք կրնար մեր մթերքը սպառել եւ քաշուիլ քարիւղի ճարտարարուեստէն: Երբե՛ք. պիտի օգտուինք նաեւ ամերիկեան սահմաններէն դուրս գտնուող քարիւղներէն:

Նախագահը կը հաւկցնէր նաեւ որ, «եթէ անհրաժեշտ նկատուի, Ամերիկա պիտի դադրեցնէ իր քարիւղի արտածումները»: Այս տեսակ ձեռնարկ մը կրնար ամէնէն առաջ հարուածել Մեծն Բրիտանիան:

Սթէնտըրտ Օյլը բարեկամներ ունէր նոյն իսկ Ծերակոյտին մէջ: Յունուար 6ին (1921) ծերակուտական Մաք Քէլըր գրել կուտար.

— Եթէ Անգլիան մեզմէ քարիւղ չստանայ, իր նաւատորմը անհրաժեշտութիւններու պիտի ենթարկուի, եւ իր առեւտրական նաւերը անշարժութեան պիտի դատապարտուին. այն ժամանակ անիկա պիտի ընդունի մեր պայմանները:

Նմանօրինակ ազդարարութիւններ ըրին ուրիշ ծերակուտականներ ալ, որոնց մէջ էր նաեւ ապագայ արտաքին նախարարը՝ Քէլոկ:

Սըր Ճօն Քէտմըն հազիւ քանի մը օր մնաց Նիւ Եորք: Անճապարանքով Լոնտոն վերադարձաւ, իր տպաւորութիւնները կառավարութեան հաղորդելու համար: Դառնօրէն յուսախաբ եղած էր. անկարելի պիտի ըլլար համաձայնութեան եզր մը գտնել Ամերիկացիներուն հետ: Այդ շրջանին էր որ երկու երկիրներու ամէնէն յայտնի եւ լուրջ թերթերը քօղարկեալ ձեւով զգացուցին անգլօ-ամերիկեան պատերազմի մը հաւանականութիւնները:

Երբ մարտ 4ին (1921) Հանրապետականները իշխանութեան գլուխ անցան, նորընտիր արտաքին նախարարը՝ Հիւզ, շարունակեց իր նախորդին՝ Քոլպիի քարիւղի քաղաքականութիւնը, որովհետեւ այդ վէճը կուսակցական պայքարի նիւթ չէր:

Դարձեալ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի միջեւ. երկու կառավարութիւնները կը պնդէին իրենց տեսակէտներուն վրայ. չպիտի կրնային եզրակացութեան մը յանգիլ:

Ամիսներ վերջը, 1921 դեկտեմբերին, Սըր Ճօն Քէտմըն փորձ մը եւս պիտի կատարէր, Ամերիկացիներուն հետ հաշտուելու համար:

Բացատրեցինք թէ անգլօ-ամերիկեան վէճին գլխաւոր առանցքը Սան Ռէմոյի դաշնագիրն էր, որուն վրայ բարդուեցաւ հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն մենաշնորհը զոր Թէհրանի կառավարութիւնը Սթէնտըրտ Օյլին ծախած էր 1921ի սկիզբը: Բայց մենաշնորհին իրաւական տէրը Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնն էր:

Սան Ռէմօ եւ հիւսիսային Իրան ... կարելի չէ՞ր այդ երկու շահերէն մէկ բարիք ստեղծել ...

Սըր Ճօն մտածեց.

— Ամերիկացիները կ'ըսեն թէ մենք Մուսուլը գրաւեցինք եւ իրենց բաժին չտուինք. իսկ մենք կ'ըսենք որ Սթէնտըրտը ապօրէն գնում մը կատարեց Իրանի մէջ ... Ուրեմն, զիջողութիւն մը մեր կողմէն, զիջողութիւն մըն ալ անոնց կողմէն ...

Անգլիացի ճէնթլմէնը Նիւ Եորք հասաւ Ծնունդէն քանի մը օր առաջ՝ միասին բերելով շատ լուրջ առաջարկ մը.

— Դուք հիւսիսային Իրանի մենաշնորհէն բաժին մը տուէք մեզի, մենք ալ բաժին մը կուտանք ձեզի՝ Մուսուլի եւ Պաղտատի քարիւղներէն ... կ'ընդունի՞ք ...

Ամերիկացիք գործնական ջիղ ունին, ինչպէս իրենց «խնամիները»: Առանց վարանումի հաւանեցան այդ «կէսը ինծի, կէսը քեզի» լուծումին:

Հօրիզոնը պայծառացաւ յանկարծ. Հացկերոյթներ սարքուեցան ի պատիւ անգլիացի հիւրին եւ սրտագին բարեկամութեան եւ սիրոյ հաւաստիքներ շռայլուեցան երկուստեք:

Ամերիկան այլ եւս չխօսեցաւ հոգատարութեանց մասին եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անմիջապէս վաւերացուց զանոնք: Սթէնտըրտ Օյլը սկսաւ կամաց կամաց տեղաւորուիլ հիւսիսային Իրանի մէջ եւ իբրեւ «շնորհակալիք», տասը միլիոն տոլարի փոխառութիւնմը խոստացաւ Թէհրանի կառավարութեան, հարիւրին եօթը տոկոսով: Ամէն ինչ կարգին էր:

Բայց յանկարծ նոր ու բոլորովին անսպասելի դէպք մը կիսատ պիտի թողուր աւարին շահագործման աշխատութիւնները:

×

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի համաձայնութենէն ճիշդ երեք ամիս յետոյ, մարտ 2ին (1922) Իրանի կառավարութիւնը ետ առաւ Րաքֆէլլըրի տրուած մենաշնորհը, որ տակաւին վաւերացուած չէր Մէճլիսին կողմէ, եւ մերժեց փոխառութիւնը:

Թէհրանի ամերիկեան ներկայացուցիչը բողոքագիր մը յանձնեց Շահին կառավարութեան, որովհետեւ մենաշնորհին ջնջումը բռնաբարումն էր «բաց դրան» սկզբունքին: Իրանցիները կարդացին ու մէկ կողմ նետեցին այդ պաշտօնական գրութիւնը:

Ինչո՞ւ այս եղելութը պետութեան մը կողմէ որ, ոչ մէկ ճակատի վրայ կրնար մրցիլ Միացեալ Նահանգներուն հետ:

Ուաշինկթընի իրանեան դեսպանը՝ Հիւսէյին Ալի այդ թուականէն երկու տարի վերջը, 1924 փետրուար 21ին յուշագրի մը մէջ կը բացատրէր իր կառավարութեան պատճառաբանութիւնները որոնց վրայ հիմնուած էր մերժումը: Ահաւասիկ այդ պատմական վաւերաթուղթին բովանդակութիւնը, ամփոփելով խրական պատճէնէն.

— «Մէճլիսը համաձայն էր Սթէնտըրտ Օյլի տրուած մենաշնորհին, որուն մէջ բացորոշապէս շեշտուած էր թէ ընկերութիւնը ուրիշներուն չպիտի փոխանցէր կամ ծախէր իր իրաւունքները: Հիւսիսային Իրանի քարիւղները պիտի շահագործուէին միմիայն ամերիկեան դրամագլուխով: Ամիսներ ետք Սթէնտըրտը եւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութիւնը գաղտնի համաձայնութեամբ կէս առ կէս իրենց միջեւ բաժնեցին մենաշնորհը: Մեր բողոքին վրայ Սթէնտըրտը յայտնեց թէ տարբեր պայման չընդունիր եւ այդ իմաստով նոր մենաշնորհ մը խմբագրեց եւ Թէհրան ուղարկեց, 1922 փետրուարին: Իմ կառավարութիւնս մերժեց զայն եւ Մէճլիսը յունիս 11ին իրաւասութիւն տուաւ կառավարութեան, որպէսզի նոր բանակցութիւններ կատարէ մենաշնորհի մասին, ամերիկեան տարբեր ընկերութեանց հետ: Կառավարութիւնը անմիջապէս յարաբերութեան մտաւ Սինքլէրի խմբակցութեան հետ:

Ցանիսի վերջը Սթէնտըրտ Օյլը համաձայն կ'երեւար՝ բացարձակօրէն իրեն վերապահելու քարիւղին շահագործման իրաւունքները, ինչ որ կը նշանակէր, անշուշտ, Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան հետ կնքուած պայմանագրութեան ժխտումը:

Այդ օրերուն Սինքլէրի ներկայացուցիչը անձամբ բանակցութիւններ կը վարէր Թէհրանի կառավարութեան հետ: Երկու խմբակցութեանց առաջարկած պայմանները Մէճլիսին քննութեան յանձնուեցան: Սթէնտըրտը յստակ կամ Իրանի շահերուն համապատասխան առաջարկներ չներկայացուց, մինչդեռ Սինքլէրի պայմանները լիովին կը գոհացնէին Քարիւղի Օրէնքին տրամադրութիւնները: Հետեւաբար կառավարութիւնը մենաշնորհը յանձնեց այս վերջինին:

Սթէնտըրտ Օյլը իր իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար վկայութեան կը կանչէ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան Խօշթարիայէն գնած մէկ մենաշնորհը: Եթէ այդ մենաշնորհը իրաւական արժէք ունէր, ինչո՞ւ համար բանակցութիւն վարեց, ամբողջ երկու տարի, նոր մենաշնորհ մը ստանալու համար»:

Այսպէս պատասխանեց Արեւելքի Իրանը, Արեւմուտքի քաղքենի — դրամատէր հանրապետութեան: Պէտք է ընդունիլ, սակայն, որ Թէհրանը ինքն իր գլխուն չէր որ կը խմբագրէր այդ յուշագիրը: Մոսկուան իր թեւերուն տակ առած էր այդ երկիրը: Սթէնտըրտի եւ Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան գործակցութիւնը երբեք ձեռնտու չէր խորհրդային Ռուսաստանի համար: Եթէ պատերազմէն մինչեւ քանի մը տարի առաջ — երբ քարիւղին քաղաքական դերը այնքան շեշտուած չէր — Մեծն Բրիտանիան Կովկասի սահմաններէն հեռու պահելու անհրաժեշտութիւնը ռուսական քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքներէն մէկն էր, վեհափառ հեղուկին տիրապետութենէն յետոյ, այդ աւանդութիւնը աւելի եւս շեշտուեցաւ: 1907ի դաշնագիրը, որուն մասին խօսեցանք անցեալ օր, «զինադադար» էր, բայց ոչ «հաշտութիւն»: Իրանի հիւսիսը անգլօ-ամերիկեան ազդեցութեան ենթարկել՝ պիտի նշանակէր, բուռ Մոսկուայի վարիչներուն, Կովկասի անջատումը:

Մոսկուա կրնար հանդուրժել որ հիւսիսային Իրանի մենաշնորհը ստանային միայն Ամերիկացիները: Այդքան մը սայթաքում 26 փետրուար 1921 դաշնագրին մէջ, վտանգաւոր չէր: Բայց երբ Սթէնտըրտը իր իրաւունքներուն կէսը անգլօ-պարսիկ ընկերութեան նուիրեց, բոլշեւիկները ալ չհամբերեցին եւ անուղղակի ձեւով Թէհրանը [illegible] Ուաշինկթընի դէմ:

Ամէն պարագայի մէջ, Իրան տեղի չտուաւ: Ամերիկա պատերազմ չէր կրնար հաշուել, անշուշտ, եւ չէր կրնար նոյն իսկ խիստ միջոցներ ձեռք առնել ըմբոստ Իրանցիներուն դէմ: Սակայն տարբեր ձեւերով կռուելու կարելիութիւններ չէին պակսեր: Եւ ահա Անգլիոյ գաղտնի գործակալները Իրանի լայնքին ու երկայնքին մատնեցան, մոլեռանդ ամբոխը գրգռելու համար այն հոսանքներուն դէմ որոնք վնասակար էին անգլ. շահերուն:

Այդ «հոսանքներէն» մէկն էր Մ. Նահանգներու փոխ-հիւպատոսը, որ միջնորդի դեր կատարած էր՝ Սինքլէրը Իրանի վարչապետին ներկայացնելու համար: Եւ այդ յանցանքին պատճառով էր որ սպաննուեցաւ: Հէրի Սինքլէր հիւսիսային Իրանի մենաշնորհը ստացաւ 1923 դեկտեմբեր 20ին: Մէճլիսը վեց ամիս առաջ պատրաստած էր Րաքֆէլլըրի տրուած վաւերաթուղթը: Հարուստ մարդ էր Սինքլէր եւ շատ ճարպիկ: Տասը միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը խոստացաւ Թէհրանի կառավարութեան եւ 275.000 տոլարով կաշառեց Իրանի վարչապետը: Այս գաղտնիքը երեւան ելաւ յունուարին երբ, միլիոնատէր Ամերիկացին, Իրանէն հազիւ վերադարձած, ձերբակալուեցաւ ու բանտարկուեցաւ:

Սինքլէրի վարկաբեկումէն յետոյ, մենաշնորհը դարձեալ ջուրը ինկաւ, ուր կը մնայ մինչեւ հիմա: Պետութիւնները հազարումէկ միջոցի դիմեցին հիւսիսային Իրանը փրկելու համար: Ճափոնի կառավարութիւնն անգամ ներկայացուցիչ մը ղրկեց Թէհրան: Մոսկուայի վարիչները կը պնդէին թէ առանց իրենց հաւանութեան Իրանի մենաշնորհները արժէք չունին: Եւ սակայն մրցակցութիւնը կը շարունակուի: Կ'ըսուի թէ որոշ համաձայնութիւն գոյացած է հիմա Սթէնտըրտի, Անգլօ-պարսիկ ընկերութեան եւ Մոսկուայի միջեւ խնդրոյ առարկայ քարիւղները համերաշխաբար շահագործելու համար: Ու տակաւին կը յիշուի նաեւ վրացի Խօշթարիայի անունը, որուն կնունքը կնքած է «աշխարհի տասներկու առաջնակարգ հարուստներէն, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՖԻԱ, 21 ապրիլ (Յառաջ). — Հեռագիրները հաղորդեցին, անշուշտ, պուլկարական դահլիճին կազմութիւնը:

Զօր. Զլաթէվ, ինչպէս ծանօթ է, 1934 մայիս 19ի պետական հարուածի կազմակերպիչներէն էր ու Կէօրկիէվի դահլիճին պատերազմական նախարարը: 1923 յունուար 22ին հանրապետական շարժման վրայ, առաւ իշխանութիւնը իր ձեռք, դահլիճին մէջ մացնելով Զօր. Ռատէվն ու Քոլէվը որ կորովի զինուորական մըն է: Առաջինը ստանձնած էր կրթական նախարարութիւնը, իսկ երկրորդը՝ ներքինը: Վերջին շաբաթներուն, սակայն, նախ շրջան ըրաւ արտաքին նախարարի հրաժարման լուրը, վարչապետը հերքեց: Յետոյ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ նախկին վարչապետ Ք. Կէօրկիէվի մէկ յայտարարութեան մասին, զոր ըրած էր սերբական թերթի մը: Այդ յայտարարութեան պատճէնը չերեւցաւ պուլկար մամուլին մէջ: Իսկ թերթերու ներկայացուցիչներու հարցման իբրեւ պատասխան՝ վարչապետը (Զլաթէվ) յայտարարեց թէ «յայտարարութիւնը կարդալէ վերջ պիտի պատասխանէ»: Երրորդ պարագան էր Ցանքովի մէկ շրջաբերականը՝ ուղղուած իր «դաւանի բարեկամներուն» — մեքենագիր ու իր ստորագրութեամբ: Այդ շրջաբերականին առթիւ ներքին նախարարին յայտարարութիւնը ղրկեր էի «Յառաջ»ին: Ցանքով հաւանական «դալիք»ն էր՝ 19 մայիսի պետական հարուածէն առաջ: Կէօրկիէվի «Օղակ»ը (քաղաքական խմբակցութիւն մը) զինքը կանխեց: Այդ «օղակ»ը, ճիշդ է, ինքն իր մէջ, խրամատներ ունեցաւ, բայց զինուորականներու այն մասը որ այժմ բանակը իր ձեռքն ունի մէկ անխախտ տեսակէտ. — «Թոյլ չտալ որ հին կուսակցական տիրապետութեան շրջանը վերահաստատուի»:

Իսկ Ցանքով իր յիշեալ շրջաբերականով՝

1.— Կը զգուշացնէ թէ ներկայ կացութիւնը զոհերու պատճառ պիտի ըլլայ:

2.— Ահազանգ կը հնչեցնէ, ըսելով որ ժողովուրդը հոգեւին կը հեռանայ բանակէն եւ թէ պէտք է որ ան (բանակը) միանայ զինեալ ուժերու պետին (ցարին) շուրջ:

3.— Բանակը պէտք է վերադառնայ զօրանոց (թողու իշխանութիւնը), կ'ըսէ:

4.— Ազգային - ընկերային շարժումը, կ'աւելցնէ, ախոյեան էր իր հառանքին, ոչ լուծուած է եւ ոչ ալ կրնայ լուծուիլ ու այժմ կը շարունակէ իր շուրջ հաւաքել, գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ, ազգայնամէնէնառողջ ուժերը:

5.— Կ'ընդգծէ որ իրեն կը միանան նոյնիսկ անոնք որ 19 մայիսէն առաջ իր ոխերիմ հակառակորդներն էին:

6.— Իր բարեկամները կը հրաւիրէ իրենց ճիգերը լարել եւ կրկնապատկել՝ յանուն իրենց առաքելական կոչումին եւ կ'եզրակացնէ թէ իր շարժման է վիճակուած վերածնունդի եւ նոր Պուլկարիոյ հիմնումին վսեմ գործը:

Ներքին նախարարը, Կէօրկիէվի եւ Ցանքովի կազմակերպած գաղտնի ժողովներուն եւս տեղեակ ըլլալով, հրամայեց զանոնք աքսորել՝ իրենց երեքական կողմնակիցներով: Ճշդեմ, անմիջապէս, որ այս երկու անձերը իրարու հետ որ եւ է կապ չունին եւ անջատօրէն կը գործեն: Անոնց աքսորուած օրն իսկ, սակայն, երեք նախարարներ (Պաթալով, Տիքով եւ Մոլլով) հաւաքական հրաժարական տուին: Ու դահլիճը ինկաւ:

Նորին կազմութիւնը տեւեց երեք օր: Պ. Ա. Թոշէվ նախընտրուած է իբրեւ մէկը, որ երկար տարիներէ ի վեր կուսակցական - քաղաքական կեանքին մէջ գործօն մասնակցութիւն չէ ունեցած: Ցարը, նախընտրելով զայն, ուզեց, ուրեմն, վարչապետին մէջ տեսնել ոչ - զինուորական ու ոչ - կուսակցականը: Նորընտիր վարչապետը ստանալով բացարձակ լիազօրութիւն, ուրբաթ գործի սկսաւ ու այսօր, կիրակի, ժամը 5էն յետոյ յաջողեցաւ իր ցանկը լրացնել: Ուշագրաւ էր որ դահլիճին կազմութեան առթիւ, երեք օր շարունակ, ան տեւականօրէն կը խորհրդակցէր վարչապետ Զլաթէվի, ներքին նախարար Քոլէվի (զինուորական), ուրիշ զինուորականի մը՝ Վ. Նարաէնովի եւ կրթ. նախարար Զօր. Ռատէվի հետ, որ դեռ երէկ որոշապէս կը յայտարարէր թէ այնքան ատեն որ իրենք պաշտօնի են (բանակին մէջ) թոյլ պիտի չտան որ հին ռեժիմը վերահաստատուի:

Նոր դահլիճը կազմուած է, ուրեմն, վարչապետութեամբ Պ. Ա. Թոշէվի, որ զինուորական վարժարանի մէջ տարիներ շարունակ դիտական ճիւղն է աւանդած ու բանակին այժմու վարիչներուն մեծ մասը իր աշակերտներն են:

Ներքին նախարարութիւնը ստանձնած է Զօր. Ռ. Անաստասով, արտաքինը՝ Պ. Քէօսէիվանով, զինուորականը՝ Զօր. Ցանէվ, ելմտականը՝ Պ. Ռեսաքով (հող. վարկ. դրամատան տնօրէնը), երկաթուղիներունը՝ Թ. Քաժուխարով (պահեստի սպայ), կրթականը՝ Զօր. Ռատէվ, արդարադատութեանը՝ Պ. Քարակէօզով, ազգ. տնտեսութեանը՝ Ս. Մօշանով, հանր. շինութեանցը՝ Պ. Եոթով:

Դահլիճը որոշ հոսանքի մը չի պատկանիր: Կան անձեր, որոնք, մայիս 19էն առաջ, այս կամ այն կուսակցութեան մաս կը կազմէին:

Վարչապետը, ինչպէս ըսի, քանի տարի է որ քաղաքական կեանքի մէջ գործօն դեր կատարած չէ: Բայց, կ'ըսէ թերթ մը, ան քաջածանօթ է պուլկար իրականութեան: Կը վայելէ թէ զինուորականներու վստահութիւնը եւ թէ քաղաքական դէմքերու բարեկամութիւնը: Զինուորական ամբողջ սերունդը զինքը կը յարգէ, բարձր գաղափար ունի եւ մէկ երկու տասնեակ տարիներ առաջ եղած է մերձակայ երկիրներու դեսպան: Շատ պարզ է, որ այս բոլորէն զատ ան պէտք ունեցած ըլլայ եւ կորով ու հետեւողականութիւն, քանի որ, զինքը նախընտրողները կամ թելադրողները չափազանց լաւ կերպով կ'ըմբռնեն թէ ներկայ պայմաններուն մէջ ջղուտ ձեռք մը պէտք է դրկեն գլուխ, հակառակ այն իրողութեան, որ դահլիճը արդէն իսկ իր մէջ կը համրէ երեք կորովի զօրավարներ՝ անջատ պահեստիներէն:

Դահլիճին մէջ ուշագրաւ դէմք մըն է Զօր. Թ. Ռատէվ, Ֆիլիպէի պահակազօրքին երբեմնի հրամանատարը, որ, Պալքանեան պատերազմին գործածուած է հայկական զօրագունդին ու վերջերս մտերմական խօսակցութեան մը առթիւ կը յիշէր իր կապերը: Զօրավար Ռատէվ նախորդ դահլիճին մէջ ալ կը պահէր կրթական նախարարութիւնը: Քանի մը ամսուան իր գործունէութիւնը երկրին մէջ ստեղծեց խոր համակրանք ու վստահութիւն իր շուրջ, անխտիր ամէն դասակարգի մօտ: Մտաւոր բարձր պատրաստութիւն ունեցող, ուժգնօրէն կապուած գահին ու արժանացած ցարին խոր վստահութեան, խոհուն, համեստ ու կորովի, ան շատ կարճ ատենի մէջ ստեղծեց ուժեղ կապ մը իր ու բովանդակ ուսուցչութեան միջեւ, դպրոցներէն ներս ներարկելով շար ոգի մը, առողջ, ազգային ու պետական: Մնալով այդ պաշտօնին վրայ, ան կ'ուզէ իրականացնել, կրթական գործին մէջ, հիմնական բարեփոխում մը՝ տալու համար երկրին վերանորոգեալ սերունդ մը: Կարելի է ըսել որ անիկա առանցքն է նաեւ զինուորական վարիչ տարրին:

Ներկայ դահլիճէն դուրս կը մնան նախկին վարչապետը Զօր. Փ. Զլաթէվ եւ ներքին նախարարը՝ Քոլէվ:

Դահլիճին մէջ մտած է, նաեւ, Պ. Թ. Քաժուխարով, որ «Սլօվօ» թերթին խմբագիրն է: Պահեստի բանակին ամէնէն գործօն ուժերէն մին: Մէկ երկու տարի առաջ, Մուշանովի դահլիճին օրով, երբ ձախ տարրերը կրկին սկսած էին կենդանութեան նշաններ ցոյց տալ, Պ. Քաժուխարով հրապարակային դասախօսութիւններ կը սարքէր այդ շարժման դէմ: Ցանքովի շարժման փայլուն օրերուն (տարի մը առաջ) միացաւ անոր, բայց պետական հարուածէն [illegible] վերապահ դիրք մը ունէր:

Ուշագրաւ է, այս առթիւ, որ նոր վարչապետը, հազիւ լրացուցած իր ցանկը, յայտարարեց թէ նոր դահլիճը պիտի շարունակէ իր նախորդին արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը նոյնութեամբ:

Այսինքն՝ ներքին կեանքի մէջ՝ ան պիտի մնայ մայիս 19ի հիմնական սկզբունքին վրայ, — կուսակցութիւններ չկան. ոչ ալ «շարժում» (Ցանքով): Բանակը կը մնայ իր այժմու դերին մէջ, թոյլ չտալով որ հոսանքներ կամ գիւղն (հողագործականներ) ու քաղաքը (Ցանքով) պայքարի թատր ընեն երկիրը՝ իրար դէմ ճակատելով: Հաւասարապէս դէմ՝ թէ ծայրայեղ աջին, թէ ծայրայեղ ձախին: Գահն ու գահակալը պահել որպէս գերագոյն պետ:

Արտաքինապէս՝ մերձենալ Եուկոսլաւիոյ, որոշ ուղեգիծ չունենալ, ուխտերու մէջ չմտնել եւ մնալ ազգերու ժողովի գծած սահմաններուն մէջ:

Թ.Դ.ԹԱԿԻՑ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Յապաղած՝ կամքէ անկախ պատճառներով)

Երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր հայութեան վարատական բեկորները տարեկան սգատօներով կ'ոգեկոչեն յիշատակը մեր այն մէկ միլիոն արենակիցներուն որոնց եղերական մահերգութիւնը մեր ցեղին պատմութեան ամէնէն ահաւոր եւ ամէնէն սարսափելի մէկ դրուագը կը կազմէ: Գարնանային այս դուարթ ապրիլը հայութեան համար սուգի ամիսն է: Այս ամսուան ընթացքին է որ ամէնուրեք տեղի կ'ունենան յարգանքի եւ վերյիշումի արտայայտութիւնները:

Այսպէս, անցեալ երկուշաբթի առաւօտ, 22 ապրիլ, տեղի ունեցաւ Զ.Ո.Մ.ի կազմակերպած այցը Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին: Ժամը 9.30ին արդէն պատկառելի բազմութիւն մը հաւաքուած էր Մէթրօ Ժորժ Ե. կայարանին մօտ: Թափօրը, որուն կը մասնակցէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները, Ֆրանսահայ Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը եւ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը իրենց դրօշներով, ուղղուեցան դէպի Յաղթական Կամար, ուր Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ դրուեցաւ փառաւոր ծաղկեպսակ մը «Պատերազմի Հայ Որբերու Միութեան» (Զ.Ո.Մ.) անունով: Ետոյ այս թափօրը ուղղուեցաւ Հայոց եկեղեցին, ուր երկու զինուորական Միութեանց կողմէ նմանապէս ծաղկեպսակներ դրուեցան Հայ Անծանօթ Զինուորի արձանին առջեւ: Երեկոյին Սալ Կավոյի մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէսը կազմակերպութեամբ Զ.Ո.Մ.ի: Խուռն բազմութիւն մը փութացած էր սրահը: Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները եռագոյն դրօշներով դիրք բռնած էին բեմին երկու կողմերը: Օրուան նախագահ Պ. Ռուբէն Թաղէոսեան, Հայկ. բանակի Նախկին սպայ, հանդէսը բացուած յայտարարելով ժամը 21.15ին՝ հանդիսականները հրաւիրեց յոտնկայս մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգելու մեր անմահ զոհերուն յիշատակը: Նուագախումբը, բաղկացած Փարիզի պետական Երաժշտանոցի Ա. մրցանակաւորներէն, հնչեցուց Պէթհովէնի մահերգը, որ յուզման ալիքներով ողողեց ամբողջ սրահը:

Ընկ. Հ. Ակոնայեան բեմ ելլելով խօսք առաւ Զ.Ո.Միութեան կողմէ: «Քսան տարի առաջ մօտաւորապէս այս օրերուն, հայութեան գլխուն կը պայթէր այնպիսի ահաւոր փոթորիկ մը որպիսին որ եւ է ժողովուրդ չտեսաւ ժամանակակից պատմութեան մէջ: Ապրիլեան այս օրերուն է որ սկսան հայ մտաւորականութեան զանգուածային ձերբակալութիւնները, յանգելու համար ի վերջոյ մէկ միլիոն հայութեան կոտորածին: Ու տօնն ալ աւելցաւ մեր արդէն խճողուած տօնացոյցին վրայ եւ մենք տարին մէկ անգամ կը հաւաքուինք կատարելու համար յիշատակը մեր մեծ մեռելներուն: Մենք այսօր հաւաքուած ենք իր բարբարոսական եւ հրէշային հանգամանքով աննախընթաց դէպքի մը քսանամեակը տօնելու, մեր մօտաւոր անցեալին տխուր պատկերն անգամ մըն ալ անցընելու մեր յիշողութեան բովէն, անգամ մըն ալ վերյիշելու եւ զգալու համար այն ահաւոր աղէտը եւ արհաւիրքը զոր մեր մորթին վրայ եւ հոգիներուն մէջ կրեցինք, եւ մանաւանդ թաց պահելու, թարմացնելու համար վէրքը, որովհետեւ ինքնինքը այս տառապած ցեղին զաւակը նկատող ամէն անհատի կողմէ մոռացումը պարտազանցութիւն մը պիտի ըլլար ցեղին հաւաքական դատին հանդէպ: Ես այս սրահին մէջ կը ճանչնամ մայրեր, որոնք տեսան իրենց սիրելիներուն արիւնաթաթաւ դիակները, ուրիշներ՝ որոնք ստիպուեցան իրենց սիրասուն զաւակները թողուլ գողգոթայի ճանապարհի երկայնքին: Ես կը ճանչնամ երիտասարդներ որոնք տեսան իրենց ծնողներուն ինկալը թուրք խուժանին արիւնոտ եաթաղանին տակ, որոնք իրենց աչքերով տեսան իրենց հարազատ մայրերուն ու քոյրերուն պղծ-

ծուխը։ Այս սրահին մէջ կան ազնիւ Հայուհիներ, որոնք ամբողջ դառնութիւնը քամեցին Թրքական բարբարոս բարքերուն։ Բայց, ո՞ր մէկը ըսել այն սարսափներուն, որոնց կարելիութիւնը չընդունիր մարդկային երեւակայութիւնն անգամ։ Սակայն որքա՜ն փոխուած ենք քսան տարուան ընթացքին։ Առաջին տարիներուն հայորդիներուն սրտերէն կը ցայտէր կսկիծ, արժանապատուութեան եւ վրէժխնդրութեան զգացումը։ Բայց հարց կուտամ թէ քանի՞ հոգիներ կը մնան իրենց ուխտին վրայ, քանի՞ հոգիներ արդեօք յարգեցին իրենց խոստումները։ Դժբախտաբար քսան տարուան ընթացքին սպիացաւ վէրքը։ Մոռացումն է մեր ամենամեծ թշնամին։ Վա՜յ այն ժողովուրդին որ իր տառապանքը կը մոռնայ։

Ապրիլեան այս սգատօնին, երբ հաւաքուած ենք մեր ծնողներուն թանկագին յիշատակները տօնելու, կ'ուզենք գիտնալ թէ ինչո՞ւ համար տեղի ունեցաւ այդ բոլորը։ Պէտք է գիտնանք որպէսզի դաս մը ըլլայ ապագային համար, որպէսզի մեր փորձառութիւնը ուղեցոյց ծառայէ յաջորդ սերունդներուն։ Ամէն առթիւ օրինակ կը բերենք Հրեաները։ Գիտենք թէ մօտաւորապէս 15 միլիոնի հասնող այս ժողովուրդը մեզ նման ցրուած է աշխարհի չորս հովերուն։ Թէպէտ ամէն ուր որ գտնուին, գրաւած են տնտեսական, քաղաքական, գիտական եւ այլ զանազան դիրքեր, սակայն այսօր եկած են այն եզրակացութեան թէ թափառականութենէ դէպի փրկութիւն միակ միջոցը հայրենիք մը ունենալն է։ Պարզապէս նոյն է մեզի՝ Հայերուս համար։ Թերեւս մխիթարութիւն մըն է որ թափուած այնքան արիւնը արդիւնքի մը հասաւ, բայց եւ այնպէս դժբախտ պարագաներն այնպէս դասաւորուած են, որ մեր ժողովուրդին մէկ երրորդը ցրուած է այսօր երկրէն դուրս։ Վերջին հանգամանքը կը պարտինք այն իրողութեան որ երբ ընդհ. պատերազմը անակնկալօրէն ծագեցաւ, մեզ անպատրաստ գտաւ։ Հայրենակիցնե՛ր, պատրաստ ըլլանք դիմագրաւելու յաջորդ անակնկալներուն որոնք պիտի պայթին ուշ – կանուխ»։ Հոս կանգ առաւ գաղութներու եւ յատկապէս Ֆրանսայի օրէ օր դժուարացող կացութեան վրայ, եւ եզրակացնելով շարունակեց.— «Այս հետզհետէ մթագնող հորիզոնին առջեւ ամէն բանէ եւ ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունինք միանալու, միատարր զանգուած մը կազմելու։ Թէեւ մենք դժբախտ որբերս շատ կանուխ տեսանք կեանքը եւ յոռետես ըլլալու պատճառներ ունինք, բայց եւ այնպէս այն կամքը զոր ժառանգեցինք մեր նահատակ ծնողներէն, պարտք կը դնէ մեր վրայ այս յիշատակի երեկոյին առթիւ, կրկին ու կրկին համերաշխութեան հրաւէր կարդալ հիներուն թէ նորերուն, տարէցներուն թէ երիտասարդներուն, բոլորին, այլ մանաւանդ կուսակցութիւններուն։ Յանուն անցեալին՝ որ մեր մեռելներն են, յանուն ներկային՝ որ դուք եւ մենք ենք, եւ յանուն ապագային՝ որ մեզմէ վերջը գալիքներն են, կ'ըսենք. Արմէննե՛ր, միացէ՛ք»։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Գ. Սեդրակ Սասունի.— «Վերջացաւ քսան տարի եւ քանիերորդ տարեդարձն է որ կը տօնենք այն ահաւոր աղէտին որ մէկ միլիոն հայութիւն գերեզման տարաւ, որ փշրեց Թրքահայ ժողովուրդին ողնայարը, նախ եւ առաջ դէպի մահ առաջնորդեց մտաւորական ընտրանին, այն ազնիւ եւ սքանչելի փաղանգը որուն կեանքը եղած էր համակ նուիրում նոյն ժողովուրդի դատին համար։ Այս է մեր այսօրուան սուգը, սուգ՝ որ կը պատկանի բոլորիս։ Աւելի մեծ է սակայն հաւաքական հայութեան սուգը, որովհետեւ թշնամին մեզ հարուածեց իրրեւ հաւաքականութիւն, որպէսզի չգտնանք պետութիւն։ Ո՞վ է սակայն պատասխանատուն, հարց մը որ կը տրուի յաճախ։ Քսան տարի յետոյ մենք պարտաւոր ենք գիտել այդ աղէտին պատճառները եւ քննել, որովհետեւ անկէ դասեր ունինք առնելիք, որովհետեւ պատմութիւնը դեռ չէ վերջացած, որովհետեւ վաղն ալ հայ ժողովուրդը կրնայ գտնուիլ նոյն պարագաներուն առջեւ։ Մեր մտաւորականութեան մէկ մասը կ'ըսէ.— Եթէ Եւրոպացիներու վրայ յոյս դրած չըլլայինք, եթէ Թուրքերու հետ լեզու գտած ըլլայինք՝ չէինք ջարդուեր։ Ես չեմ ուզեր անդրադառնալ «եթէ»ներուն, որոնց շարքը կարելի է երկարել եւ որոնց պատասխանը տուած է արդէն պատմութիւնը։ Իմ կարծիքով [illegible] միակ պատճառը պէտք է փնտռել այն իրողութեան մէջ, որ հայ ժողովուրդը վերածնունդի երկունքէ մը բռնուած էր։ ԺԹ. դարու սկիզբէն ի վեր այդ շարժումը յարաճուն կերպով կը զարգանար այնպիսի ուժգնութեամբ որ անկարելի էր որ չյանգէր անկախութեան։ Միւս կողմէ մենք սորված էինք ըսել.— «Հիւանդ մարդը, հիւանդ Թուրքիան»։ Պէտք է գիտնալ որ որքան ալ օսմանեան կայսրութիւնը երեւութապէս դէպի քայքայում դիմէր, այդ քայքայման զուգընթաց կը զարգանար նաեւ ուրիշ շարժում մը, Միթհատեան շարժումը, Երիտասարդ Թուրքերու շարժումը որ կը պատրաստէին Թրքական վերածնութիւնը։ Իթթիհատական եւ նոյն իսկ քէմալական վերջին շարժումները 60ական եւ անկէ ալ առաջ սկսող շարժումներուն վերջին օղակները կը հանդիսանային։ Արդ, Հայկ. եւ Թրքական երկու վերածնունդները պիտի գային զարնուելու իրարու եւ անով պիտի գտնէր Թուրքեւհայ յարաբերութիւնն իր լուծումը։ Եւ պատահեցաւ անխուսափելին։ Եւ սակայն Թուրքը չհասաւ իր նպատակին, վասն զի նախ հայ ժողովուրդը պայքարով եւ արիւնով ստեղծեց Հայաստան մը որ առաջին պատուանդանը կը հանդիսանայ հայութեան ապագայ երազներուն իրականացման համար, յետոյ՝ այսօրուան Սփիւռքի 700.000 հայութիւնը ուրիշ պատուանդան մը կը կազմէ անոր արդար դատին հետապնդման համար։ Ընկճուած չենք, հայրենակիցներ, բայց եթէ վաղը պատմութիւնը կրկին բանայ իր վարագոյրը, ես կը վախնամ որ մեզի պիտի պակսի այն որ ամէնէն աւելի անհրաժեշտ է — ազգային միացեալ ճակատը։ Կոչ կ'ուղղեմ զանազան կուսակցութեանց եւ ազգային ու մշակութային կազմակերպութեանց որպէսզի միանան։ Միանանք, այս կերպով է որ ապրիլեան զոհերուն հանդէպ հայ ժողովուրդը իր պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլայ»։

Ծափերու մէջ բեմ ելլելով խօսք առաւ նաեւ Հայր Սահակ Տէր – Մովսէսեան, Սեւօն Մուրատեան վարժարանի տեսուչը, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— «Հայկական ողբերգութիւնը կը սկսի Խրիմի պատերազմէն եւ այն օրէն մինչեւ այսօր պատմական դէպքերը ցոյց տուին որ մենք, Հայերս, դիւանագիտական հաշիւներէ անտեղեակ, հրապուրուած ազատութեան եւ անկախութեան գեղեցիկ խօսքերէն, չկրցանք կշռել եւրոպական միջամտութեան արժէքը որ հիմնուած էր ոչ թէ մարդասիրական այլ զուտ քաղաքական նուաճողական ձգտումներու վրայ. Արեւելքցի միամիտ ժողովուրդի մը դժբախտութիւնը շահագործելով։ Այս մասին մեզի շատ դաս ու թելադրանք կայ առնելիք պատմութենէն, բայց կը բաւականանամ մատնանշելով որ անոնց ամէնէն հիմնականը իմացական ու գիտական պատրաստութեան անհրաժեշտութիւնն է։ Այսօրուան ու վաղուան հայութիւնը պէտք է պատրաստուի ուսմամբ ու գիտութեամբ։ Անհրաժեշտ զարգացումը տալ նախ ազգային գետնի վրայ եւ յետոյ եւրոպական դաստիարակութեամբ լրացնել զայն։ Մինչեւ հայ ժողովուրդին այս կրկնակ զարգացումը չլրանայ, ան պիտի շարունակէ սայթաքիլ։ Այսօր 700.000 հայութիւն կը հաշուենք գաղութներու մէջ, սակայն գիտնանք որ թիւերը խաբուսիկ են։ Քանի՞ Հայեր կան որ իսկապէս արժանի են իրենց կոչման, հաւատարիմ իրենց պապենական աւանդութեան, փարած իրենց լեզուին։ Հայ ժողովուրդը ունեցած է անգնահատելի առաքինութիւններ, գիտցած է յաղթել մեծամեծ դժուարութիւններու, սակայն՝ իր հողին վրայ։ Այսօր կացութիւնը տարբեր է, մեր ոտքերուն տակ չունինք հայրենի հող, մեր աւանդութիւններն ու երգերը եւ լեզուն հետզհետէ կը կորսուին լայնածաւալ քաղաքակրթութեանց յորձանքին մէջ։ Եթէ շարունակուի այսպէս, մեզ համար պիտի կորսուին հայ ազգը, հայ հայրենիքը եւ հայ կրօնքը։ Մեր մէկ միլիոն նահատակները հայրենիքի եւ կրօնքի սիրոյն համար մեռան։ Շեղիլ անոնց ճամբայէն՝ կը նշանակէ մոռնալ, ուրանալ զանոնք։ Գործն է որ կը պատուէ յիշատակը ննջեցեալներուն։ Պէտք է ըսէք ձեր ուխտը այս սրահէն մեկնելէ առաջ։ Պիտի չմեկնինք առանց մեր միտքը դնելու թէ պէտք է կերտենք բարոյական եւ մշակութային հայրենիք մը։ Եթէ չունինք այս գիտակցութիւնը, կը նշանակէ թէ չենք կրցած ըմբռնել թէ ինչ եղած է մեռելներու կամքը։ Հայկ. անհամերաշխութիւնը առածի կարգ անցած է։ Ինչո՞ւ չկան հոս բոլոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, վասնզի չեն գիտցեր մոռնալ իրենց հատուածական վէճերը։ Ահա կէտ մը որ ամէնէն ցաւոտ կողմն է հայկական ներկայ իրականութեան»։

Ամէնէն վերջ նախագահը, իբրեւ զինուորական, իր խօսքն ուղղելով ներկաներուն, ըսաւ թէ անհրաժեշտ է նաեւ ուշադրութիւն դարձնել ֆիզիքական զարգացման եւ յայտարարեց յետոյ որ հայ ծնողները ուժ տան սկաուտական կրթութեան, որ նախադուռն է զինուորականութեան, փակուած յայտարարելով հանդէսը, ժամը 11.50ին։

⁂ Գեղարուեստական մասը պատրաստուած էր խնամքով եւ նուրբ ճաշակով։

Արտասանեցին՝ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան, Վահան Թէքէեանի «Որբերու ձեռքը» եւ «Կենդանութիւն հայկական»ը խորունկ եւ գիտակից արուեստով մը եւ Պ. Ե. Գրիգորեան, «Դերենիկ»ը, Վարուժանէն, զգայուն շեշտերով։ Արտասանեց նաեւ սկաուտ Ճիզմէճեան։

Տիկին Ա. Պարթեւեան (ջութակ) նուագախումբի ընկերակցութեամբ նուագեց ա) Պախի՝ Adagio du Concerto en mi եւ բ) Հէնտելի՝ Largo de la Sonate en ré կտորները։ Անոր նուագածութիւնը ունի հնչականութիւն եւ յստակութիւն, բայց պիտի նախընտրէինք լսել զինքը Ա. Պարթեւեանի Հա՛յրիկ, Հա՛յրիկով։

Պ. Յ. Մարտիկեան երգեց Կռունկը եւ Հայաստանը գեղեցիկ եւ զգայուն ձայնով մը։

Օր. Նէլլի Կօթէճ (թաւջութակ) նուագեց Ա. Պարթեւեանի Poèmeը եւ «Զէյթունի հերոսին մահը»։ Այս ճարտար թաւջութակահարուհին որ միշտ մասնակցած է մեր Ապրիլեան սգահանդէսներուն, իւրացուցած է այլեւս հայկական կտորներուն ներքին կշռոյթը։ Վերջին կտորին արտաբերումը եղաւ յուզիչ իր պարզութեանը մէջ։

Mr. Pfeiffer cor anglaisով նուագեց, ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ երգեհոնի, Արա Պարթեւեանի Յարութեան շարականը եւ Աստուածածնայ մեղեդին, ղեկավարութեամբ Հեղինակին։

Արա Պարթեւեան գեղեցիկ գաղափարը ունեցած է արժէքաւորելու մեր հոգեւոր երգերը, զանոնք ենթարկելով արեւմտեան արուեստի կանոններուն, պահելով հայկական երաժշտութեան հարազատ ոգին։ Անոր ժուժկալ ներդաշնակութիւնը համապատասխան է այդ երկու կրօնական մեղեդիներու իմաստին։

Պ. Pfeiffer նուագեց զանոնք մաքուր արտաբերումով եւ խորունկ հասկացողութեամբ։

Յ. ԱՆԱՍԵԱՆ

60 ՀԱԶԱՐ ԽՆԴՐԱԳԻՐ ՏՐՈՒԱԾ Է Ի ՆՊԱՍՏ
Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

—o—

Ամերիկեան թերթերէ կը քաղենք հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները, ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի մահապատժի փոփոխութեան մասին.—

Ինչպէս կը հաղորդէ Նիւ Եորք Հէրըլտ Թրիպիւն, Նիւ Եորքի նահանգի կառավարիչը Հէրպըրթ Լեհմընը որոշած է փոխել ծանօթ դատավճիռը հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.

«Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան ամբաստանուած էին ուրիշ ութ հոգիի հետ միասին։

«Ամբաստանեալներէն ինը դատի յանձնուած եւ դատուած էին միասին։ Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան մահուան էին դատապարտուած առաջին կարգի ոճիրի համար։

«Միւս եօթը, թէեւ առաջին կարգի ոճիրով ամբաստանուած, դատապարտուած են մարդասպանութեան համար։ Դատախազութեան տեսակէտը եղած է այն, որ բոլոր ամբաստանեալները մասնակցած են արքեպիսկոպոսի սպանութեան կանխամտածուած ծրագրով, դաւադրութեամբ կամ ընդհանուր համաձայնութեամբ։

Այս «չափազանց արտակարգ պարագաներու» հիման վրայ, կառավարիչ Հէրպըրթ Լեհմընը տուած է մահապատժի փոփոխութեան իր վճիռը։

Մահապատժի փոփոխութեան համար 60 հազարէ աւելի խնդրագիրներ ուղղուած էին կառավարիչ Հ. Լեհմընի։

Դիմում կատարողներուն մէջ եղած են բազմաթիւ ականաւոր Ամերիկացիներ եւ Հայեր։

Ինչպէս գրած էինք, դատավճռի փոփոխութեան համար կառավարիչ Հ. Լեհմընի դիմած են նաեւ Նիւ Եորքի մէջ գտնուող ութը անդամները այն երդուեալ ատեանի (ժիւրի), որ անցեալ յուլիսին դատեց եւ դատապարտեց Մ. Լէյլէկեանը, Ն. Սարգիսեանը եւ մեր միւս եօթը ընկերները։

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը ամէն օր կը ստանայ պատճէնները բազմաթիւ հեռագիրներու եւ նամակներու, որոնցմով մեր ընկերներն ու հայրենակիցները Միացեալ Նահանգներու բոլոր ծայրերէն իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Նիւ Եորքի նահանգապետ Հէրպըրթ Լեհմընի, իր արձակած արդար վճռին համար։

ԵՕԹ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Ինչպէս յայտնի է ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի գործի վերաքննութեան համար Ալպընիի վճռաբեկ ատեանին դիմումի հետ միաժամանակ դիմում կատարուած է Նիւ Եորքի վճռաբեկ Ատեանին՝ վերաքննելու միւս եօթ ընկերներու դատը։

Այդ դատի ունկնդրութիւն – փաստարկութիւնը տեղի պիտի ունենար Նիւ Եորքի վճռաբեկ Ատեանին առջեւ ապրիլ 23ին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
Լուրեր Լիոնէն

—o—

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Մարսէյլի սկաուտները գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էին այցելելու Լիոն. Ֆրանսայի իրենց եղբայրներուն։ Այս առթիւ Գ. Թագակետարանին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը, սիրուն խաղարկութիւններով,— սկաուտական երգեր, հունգարական պարեր, ծովային տարազներ, խափշիկեան պարեր, գրոտեսկ խօսակցութիւններ եւն.։ Մեր Լիոնի սկաուտները սորվելիք շատ բաներ ունին Մարսէյլի իրենց ընկերներէն։ Դժբախտաբար գաղութը լուր չունենալով չկրցաւ քաջալերել այս գեղեցիկ ձեռնարկը։ Երկու օրուան «Յառաջ»ի յայտարարութիւնը եթէ չըլլար ոչ ոք պիտի իմանար սկաուտներուն գալն ու երթալը։

⁂ Քանի մը շաբաթէ ի վեր կը կարդանք ազդ մը թէ մեծ եղեռնի առթիւ պատրաստուած շարժանկար մը պիտի ներկայացուի ապրիլ 22ին, Լիոնի սինէմաներէն մէկուն մէջ։ Այս այն շարժանկարն է որ պատրաստուած էր Ամերիկայի մէջ եւ կը ներկայացնէր հայկական ջարդերը, Թուրք ոստիկաններուն եւ ժողովուրդին բարբարոսութիւնները անտէր ու անօգնական աքսորի կարաւաններուն վրայ։ Չըլլայ հաւատաք եթէ ըսեմ որ այս անգամ Թուրքին դերը կատարած են մեր Հայանուն խմբապետները։ Աւելորդ է անունները յիշել։ Սինէմայի տնօրէնութեան լուր տրուած է թէ եթէ ֆիլմը ներկայացուի, կռիւ պիտի պատահի, ատրճանակ պիտի պայթի եւն.։ Դիմում եղած է նաեւ նահանգապետութեան եւ որպէսզի անդորրութիւնը չխանգարուի, տնօրէնութիւնը վերջին պահուն մերժած է սրահը տրամադրել։

⁂ Նիւ Եորքի մեր երկու ընկերներուն պատիժի մեղմացումը մեծ սփոփանք պատճառեց ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։ Դաշնակցութեան հակառակորդները պատրաստուած էին ուրախութեան հրթիռներ արձակելու, բայց իրենց սարքած խնջոյքները ջուրը ինկան։

⁂ Ինքնութեան Թուղթերու փոփոխութիւնը սովորական կերպով կը շարունակուի։ Շատերուն կուտան նորերը, 6—9 ամիս պայմանաժամով։

Մէկ երկու շաբաթէ ի վեր գործազրկութիւնը կանգ է առած, բայց ամէն մարդ վախի մէջ է։ Վերջին շաբաթներու անգործութեան նուազումը քիչ մը լաւատեսութիւն բերած է։ Եթէ այս վիճակը շարունակուի, շատ մը դժբախտութեանց աղբիւրներ ինքնին կը ցցուին։

Մ. Տ. Պետրոսեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

UN RUSSE RETROUVE SON PAYS, Par Boris Wartanoff. Editions Tallandier. 1935. Prix 12 francs. (Հայ երիտասարդի մը տպաւորութիւնները Խ. Միութեան, Կովկասի եւ Հայաստանի մասին։ Պիտի խօսինք առանձին)։

INUSPUAS — ANUSNAVAN (համաձայն Վանի սեպագիր արձանագրութեանց)։ Գրեց՝ Արշակ Սաֆրաստեան (անգլիերէն)։ 14 էջնոց խիտ գրքոյկ մը, որ պատմական փաստերով կ'ապացուցանէ թէ Խորենացիի յիշած Անուշաւան Սօսանուէրը իրական դէմք մըն է, եւ ոչ թէ մտացածին։ Հասցէ.— «Massis», 71, Haverstock Hill, London, N. W. 3.

«ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՄԱՍԻՍ» թիւ 7. «Իշու մը Յիշատակարանը» (Կոմսուհի Սէկիւր) եւ «Փոքրիկ Լրտեսը» (Էտմոնտօ Ամիչիս)։ Գին 10 լէյ։ Հասցէ.— Bld. Maria Թիւ 8, Bucarest (Roumanie).

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ
(ՀԱՏՈՒԱԾ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՎԷՊԷ ՄԸ)

=o.o=

Քաղաքին որ կողմը որ կ'երթար, ոչ, ան չէր փնտռածը, այդ քաղաքը այլեւս բաց չէր տար իր աչքերուն, ներսը պարապ մը կը մնար։

Հոն կեանքը կեցած էր։

Կեանքը կենալ չի գիտեր։

Միօրինակութիւնը, մամուկի բոյնին պէս իր թելերուն փաթթած քաղաքը, իրենց տափակութեան վարժուած մարդիկ, կը քալէին ու կը դառնային բաղնիքի ձիերուն պէս։

Գեղեցիկը, գեղեցիկին զգացումը ու երազը իրենց իմաստը կորսնցուցած բաներ, կեցածը արդէն բան չէր, ան ալ երթալով կը տգեղնար, կը պղտիկնար չտեսնուելու սոսկումէն։ Վերան նայող անգամ չկար, գեղեցիկը աչքէ ինկած բան մը, ոչնչութիւն մը։

Քանի կը մօտենար մարդոց, քաշուած, անկիւն մը քաշուած կեանքին կը բաղձար, սրտովը կ'ուզէր, որովհետեւ, որքան կը մօտենար կեանքին, գերեզմանի մէջ ինկածի տպաւորութիւնը կ'ունենար։

Ու, լուռ անկիւնները կը քաշէին զինքը, հոն, ուր իրեն նման տղաքը իրենց սիրտը կը բանային, կրնային խօսիլ ու երգել իրենց երգը։

Այս բանը ինքնիրմով կը կատարուէր։

Ծուքերուն մէջ, ծառերու հանդարտիկ ու կանանչ շուքերուն տակ նստած, արեւով ողողուած տեսարանը կը տեսնէր աւելի յստակ, որովհետեւ, խաղաղութեան մէջ միայն աչքերը կը բացուէին արեւի պէս։

Ու չէր հասկնար երբեմն, ինչպէ՞ս սիրտը պատռելու աստիճան լալ կ'ուզէր, առեն կուգար որ ձեռքի գիրքը աչքերուն առջեւ, կը մնար վայրկեաններով։ Այս պահուն շրթունքները ուժով ուժով կը խածնէր, իրմէ հարիւր անգամ զօրաւոր բան մը խենթի պէս կ'ընէր զինքը։ Այլեւս գիրքին հետ կռիւ մըն էր տարօրինակ։ Գիրքին շինած պատկերներուն յանձնուած, բռնուած անոնցմէ, կռիւ հսկայի, կռիւ կեանքերու։

Իր մտածումները լոյսի պէս կը մարէին։ Կեանքի ի՞նչ երազներ, որոնք կը մնային իր ներսը արգիլուած պտուղի նման։ Կեանքին հետ խաղալու պէս բան մը սա, առենէ մը ի վեր թէեւ վարժուած էր կրել, քաշկռտել իր բոլոր յուզումները, բայց անոնք ժամանակին երբ այնքան ծանրացած, աշխարհներու խորունկութիւնը ունեցող տագնապ մը սկսած էր ներսը, կը տառապէր ուրիշներուն հետ։ Որովհետեւ, իրենց բոլոր յոյսերով, սիրտերը բոլոր փափաքներով բանտարկուած, այս տխուր միջավայրին մէջ՝ խենթեցած, խենթեցած, իրենց հայրենիքը կը փնտռէին։ Որովհետեւ, հոգիները ամէն օր այս երկինքին տակ տեսակ մը անձնասպանութիւն կը զգան, իրենցմէ ամէն օր բան մը կը փախի, կը կորսնցնեն իրենց խաղաղութիւնը, հոգիներու խոյանքը։

Ատոր համար է որ շուտ կը բոնկին մարդոց աչքերը այդ երկինքին տակ։ Անոնք իրենց հոգիներու երկինքը կը փնտռեն։

Պէտք է ապրիլ Արեւելքի մէջ, այս մարդոց քովիկը, հասկնալու համար թէ՝ ինչպէ՞ս կը տառապին հոգիները։ Կեանքը անոնց համար թափանցիկ, թրթռուն շղարշով ծածկուած կինը, չեն կրնար մօտենալ, կը դողան կեանքին դէմ։ Վա՜յ անոր որ կը դպի անոր։ Մահը քովիկն է. ամէն դի է մահը։

Ի՞նչ են ուրեմն այն բաները որոնք մարդուն երազել կուտան, կը տանին մարդը իր սէրերուն։ Ատոր համար ամէն հեղ կը պոռար Վահան, «մարդ եղիր ու դիմացիր սա կեանքին»։

Մանաւանդ մոռնալիք բան չէր, երբ կը մտածէր որ, աղուոր, տաքուկ ծաղիկներու պէս կը թօշնէին մատղաշ տղաքը, կը մեռնէին իրենց երազներուն հետ։ Առանց իրենց բերանը բանալու, արցունքը աչքերուն մէջ, կը մեռնէին այս երեք տղաքը։ Անոնք սրտով գինով, կեանքով գինով կ'անցընէին գիշերները։ Իրենց երազները մարդկային սրտի անուշ գինովութիւն մը, գիշերը կը ծածկէ իր մթութեան մէջ, խաւարը իր գերեզմաններուն մէջ կը թաղէ, ու ամէն առտու, այգուն, այս տղաքը իրենց սրտին գերեզմանը կոխկռտելով, ուրիշ նոր երազներու գերեզմանը կը պատրաստեն։

Երազ, երազ, երազ, խառնուած մտածումներուն, միշտ գեղեցիկ, քիչ մը աւելի ճառագայթող, աւելի տաք, կուգան ու կ'երթան՝ տրտում, տրտում, տրտում։

Ամէն օր այս է կեանքը, տեսակ մը մղձաւանջ՝ որ ձմրան գիշերներու նման կը խորունկնայ, տրտմութիւններուն ծանրութիւնը կ'առնէ։

Այս տղոց կեանքը ամէն օր անդունդի մը յատակը կ'իջնէ, եւ ամէն օր այդ անդունդը աւելի կը մեծնայ, կը բացուի։

Ամէն բան պէտք էր մեռնէր այս երկրին մէջ, ամէն շարժում պէտք էր անշարժութեան դատապարտուէր։ Միտքին տուածը սրտին, կը մնար սրտին մէջ։ Թռչուն մը որ ոսկի վանդակին մէջ, կարօտովը նայի ու չկրնար լողալ կապոյտին մէջ, կը նայի երկինքին, կը մնայ բանտարկեալը վանդակին։

Երեւակայեցէք աղբիւր մը, որուն ջուրերը կը հոսին արեւին տակ, այնքան վճիտ, մաքուր, լոյսի պէս թափանցիկ, ու մարդ չի կրնար մօտենալ, խմելու համար հաճոյքով, մարդու մը կատարեալ հաճոյքով... Այս էր կեանքը այս քաղաքին... այս երկրին։

Ալ ի՞նչ կը սպասենք քաղաքէ մը, որուն բոլոր ճամբաները գերեզմաններու վրայ կը յանգին։

Մանաւանդ, Վահան չէր կրնար մոռնալ իրենց գիւղի տղան, աղուոր Արամը, խեղճը, խեղճը, պզտիկ Աստուածի մը պէս խեղճը, երբ սպաննուած դաշտ արտերուն մէջ, քաղաքէն քիչ հեռու։

Պատկերը աչքերէն չէր սրբուեր։ Անկողնին վրայ երկնցած, իր հոգիին խաղաղութիւնովը քանդակուած արձան մը։ Երիտասարդութիւնը, անոր մաքուր երեսին վրայ կը պահէր դեռ իր կապոյտը։

Կը յիշէր դեռ։ Երբ ծռեցաւ անոր վրայ, աւելի մօտէն տեսնելու համար մեռելի մը տարօրինակ վայրկեանները, կռիւ մըն էր կատարուածը։ Կեանքին ու մահուան կռիւին առջեւն էր։ Կեանքին դիմադրութիւնը։ Ու արիւնոտ կոխ մտածեց սարսափով։

Ոսկորներն ալ իրեն պէս տրտմութիւն մը ունէին։ Այս պահուս իր բարեկամին նայող բոլոր դէմքերուն վիշտը կը տեսնէր, ամպի պէս թանձրացած, կը տեսնէր անոնց սրտերուն գալարումը, ու քիչ մը աւելի ծռելով այս չարչարուած դիակին վրայ, ըսաւ.— «Սուրբերը...»։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

(Շար.)

Հրեաները խաղաղացի չեն կրնար ըլլալ

Գերմանիոյ մէջ նոր օրէնք մը կը մշակուի, որուն համաձայն պէտք է Գերմանացի ծնած ըլլալ, քաղաքացի դառնալու համար: Քաղաքացի դառնալու իրաւունքը վարչական գործողութենէ մը չպիտի բխի, այլ պիտի ապացուցանէ թէ ան որ այդ իրաւունքը ունի, նուիրուած է գերման ժողովուրդին եւ պետութեան ծառայութեան: Համաձայն ազգային – ընկերվարական (հիթլէրական) ծրագրին հիմնական սկզբունքներուն, քաղաքացիական իրաւունքէ պիտի զրկուին ոչ – արիականները:

Այս իմաստով յայտարարութիւններ ըրաւ Փրուսիոյ ներքին նախարարը, Ֆրիք, մշակուած նոր օրէնսդրութեան առթիւ: Եւ ճշդեց թէ՝ քաղաքացիի յատկութիւնը գերագոյն պատիւը պիտի ըլլայ, լայնօրէն բանալով հանրային եւ պետական պաշտօններու դուռները: Միայն գերման քաղաքացին իրաւունք եւ պատիւ պիտի ունենայ պաշտպանելու երկիրը եւ քուէ տալու: Քաղաքացի դարձած առեն, մարդիկ հանդիսաւոր երդում պիտի ընեն պետութեան եւ անոր Առաջնորդին:

Այս առթիւ յիշենք թէ հիթլէրական հանգանակին 4րդ յօդուածը կը յայտարարէ.— «Գերման պետութեան քաղաքացի կրնայ ըլլալ միայն այն որ գերմանական արիւն կը կրէ, առանց կրօնի խտրութեան: Հետեւաբար, Հրեայ մը չի կրնար գերման քաղաքացի դառնալ»:

⁂ Պերլինէն կը հեռագրեն թէ ներքին նախարարին հրամանով, այսուհետեւ Հրեաները չպիտի կրնան գերմանական դրօշ, մանաւանդ կեռ խաչի դրօշը պարզել: Արգելքը կը վերաբերի թէ մասնաւոր տուներու եւ թէ առեւտրական հաստատութեանց:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԶԱՆՏԱՐԱՆԻ (Իրան) երկրաշարժին հետեւանքով, որ սկսաւ ապրիլ 12ին եւ ընդհատաբար շարունակուեցաւ երկու շաբաթ, 28 գիւղեր կործանած եւ 500 հոգի մեռած են: Վիրաւորներուն թիւը շատ աւելի մեծ է:

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ, նկատելով որ Թուրքիոյ կիները արդէն հասած են իրենց նպատակին, կատարեալ հաւասարութիւն կը վայելեն եւ անդամ են Հալքի: Այս որոշումը շատոնց տրուած էր, բայց յետաձգուեցաւ, որպէսզի Թրքուհիներու Միութիւնը կարենայ ընդունիլ կիներու միջազգային համագումարին անդամուհիները:

Այս վերջիններէն 30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը Պոլսէն էնկիւրի երթալով, ուղեկցութեան ընդունուեցաւ Աթաթիւրքի կողմէ, եւ իր հիացումը յայտնեց անոր կատարած գործերուն համար:

ՄԱՆՋՈՒՐԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ Թոքիօ այցելելով, փառաւոր ընդունելութիւն մը գտաւ ճափոնական կառավարութեան կողմէ, որ կնքահայրն է նոր պետութեան: Երկու կայսրերը սիրալիր հեռագիրներ փոխանակեցին:

ՄԱՅԻՍ 4ԻՆ խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի Վենետիկի մէջ, պատրաստելու համար Դանուբեան պետութեանց խորհրդաժողովը, որ յետաձգուած է յունիսին եւ որուն պիտի մասնակցին 9 երկիրներ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՐՈԶՈՒԹԵԱՆՑ նախարարը գաղտնի հրահանգներ հաղորդած է մամուլին, որպէսզի առեւտրական եւ ճարտարագործական ձեռնարկներու մասին լուրեր հրատարակած ատեն, այն տպաւորութիւնը չձգեն թէ երկրին տնտեսական կացութիւնը ծանր է եւ կամ գաղտնի սպառազինութիւններ կը կատարուին:

«ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԱՐԻՆ» փակուեցաւ կիրակի օր, Պապին հանդիսաւոր օրհնութեամբ, որուն կը մասնակցէին բազմաթիւ կարտինալներ եւ եպիսկոպոսներ: Նոյնպէս արարողութիւններն ալ փակուեցան Լուրտի մէջ, ուր Քառասուն վայրկեան քարոզ խօսեցաւ պապական նուիրակը, 250,000 ուխտաւորներու առջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՎՈԼԿԱ, 400 մղոն երկայնութեամբ ջրանցք մը շինելու ծրագիրը կ'ուսումնասիրուի խորհրդային իշխանութեան կողմէ: Այս ջրանցքով մայրաքաղաքը պիտի կապուի Կասպից ծովուն հետ, ուր կը հոսի Վոլկան: Այդ պարագային Մոսկուան նաւահանգիստ մը պիտի դառնայ: Տասնեակ հազարաւոր դատապարտեալներ պիտի գործածուին շինութեանց համար:

16 *ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՄԸ*, Անտոն Պէրթէլէմի, որ կը փնտռուէր մէկ շաբաթէ ի վեր, ձերբակալուեցաւ իր ազգականներուն միջոցաւ: Տղան սպաննած էր տունին սպասուհին եւ հօրը 3000 ֆրանքը գողնալով փախած դէպի Սթրազպուրկ: Հարցաքննութեան ատեն խոստովանեցաւ թէ քանի մը գաւաթ գինի խմած, յետոյ փորձած էր համբուրել սպասուհին, մէջքէն բռնելով, բայց աղջիկը, որ 36 տարեկան է, երկու ապտակ իջեցուց: Ասոր վրայ հօրը ատրճանակը առնելով, կրակած եւ սպաննած է:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Goblinsի սըրճարանի վերնայարկը:

ՄԱՅԻՍ 28ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
Մայիս 25ին ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼի սրահին մէջ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՅԻՍ 12Ի ԿԻՐԱԿԻՆ ԺԱՄԸ 4էՆ 12
Victor - HugoԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46 bis, Rue Saint Didier. Paris (16)
Métro: Boissière եւ **Trocadero**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ:
Երգ, պար եւ սիրուն անակնկալներ սիրուած եւ կարող արուեստագէտներու կողմէ:
Հաճելի Jazz *եւ մատչելի պիւֆէ:*
Մուտք.— Այրերու՝ 7.50 *ֆրանք, կանանց՝* 5 *ֆրանք:*

ՊԵՏՐՈՍՏՈՒԵՑԷՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ
Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, 19 Մայիս, ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր
Անկէն, Salle des Fêtesի մէջ
Հետաքրքիր անակնկալներ — ընտիր ճաշ — աժան պիւֆէ *Մուտք* 10 *Ֆր.:*

ՅՈԲԵԼԵԱՆ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

1 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՍԱԼ – ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԷՋ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*
ՀԱՄՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:
Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

ԼԱՒ ՊԱՇՏՕՆ ՄԸ
ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արաքս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը թողու շատ յարմար գինով: Ցարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող Հայ լուսանկարիչներուն: Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, թէլէֆոն: Երեք խոշոր բաժիններ: Աթըլիէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով: Տարեկան վարձք 3600, *հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ: Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ դիմեն Արաքսին,* 9, Rue Papillon, *Փարիզ, հեռաձայն* Prov. 49-34.

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ի Ուրբաթ գիշերէն մինչեւ Մայիս 9ի գիշերը Cazino - Eldorado*ի մէջ, պիտի կատարէ ֆաքիրական իր հետաքրքրաշարժ փորձերը, որ այնքան աղմուկ հանած եւ հիացում պատճառած են:*

Նիս բնակող Հայերուն համար առիթ մը զայն տեսնելու եւ գնահատելու համար:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՕՆՄԱՐԱՆՍԻ, Թօռուն — 35:
ԿԼՕՐԻԷՕ ՎԷՐՏԷՕՆ, Հ. Քըր — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 941:
ՓԻԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Նիկ — 35:
ՇԱԹԻՅՈՆ, Սթան — 35:
ԼԸ ՊՈՒՐԺԷ, Էվրէն — 70:
ԼԻՈՆ, Գործ — 500:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 257:
ՍԷՆ ՔԼՕՏ, Ռում — 80:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Սողոմ — 140:
ՖՐԷԺԻՒՍ ՓԼԱԺ, Երամ — 50:
ՊՕՆՏԻ, Յ. Պալ — 50:
ԼԱ ՎԻԼՏԻԷՕ, Տօն — 35:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ամիր — 140:
ՓԱՐԻԶ (9), Յ. Հայր — 35:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ — 362,50:
ՆԻՍ, Ա. Գ. — 35:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ. — 35:
ՓԱՀԼԷՎԻ, Խ. Լալ — 200:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Գասպ — 70:
ՎՕԿԼԻԶ, Մանկ — 35:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Տիկ. Զ. — 50:
ՇԱՍ, Մ. Թոր — 50:
ՆԻՍ, Գ. Թ. — 70:
ԱՐՔՔԷՕՅԼ, Եէմ — 35:
ՔԱԶՈՒՊՈՆ, Ա. Պ. — 35:
ՌՕՄԱՆ, Գործ — 120:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Զ. — 35:
ԼԸ ՔՐԷԶՕ, Յ. Ա. — 35:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ — 175:
ԼԱ ՄԱՄՊՐՈԼ, Մարկ — 35:
ԼԱ ՊՕՔԷԱ, Գ. Կ. — 70
ՍԷՆ ՓՐԻՍԹ, Մ. Շիր — 70:
ԼԸ ՓՈՆԹԷ, Թ. Մատ — 35:
ՆԻՍ, Բ. Գ. — 35:
ԼԱՆՐԸՄԹԵՐ, Կ. Ալ — 35:
ՍԱՐՍԷԼ, Օր. Մ. Օմ — 35:
ԼԱ ՊՕՔԷԱ, Գրիգ — 35:
ՄՕՆՐՈՒԺ, Յ. Զ. — 35:
ՎԻՎԻԷ, Քաչկ — 35:
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ. — 50:
ԼԻՈՆ, Գործ — 742.20:
ՄՈՆՓԷԼԻ, Ճօհ — 35:
ՆԱՆԹԵՐ, Մ. Թոր — 50:
ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆ, Ա. Վարդ — 120:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. *Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութենէն շահող թիւերն են* :—

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 585, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1432, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 843, 334, 859, 1085, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1404, 394, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1520, 1532, 1492, 1544, 328, 307, 1556, 804, 1297, 559, 1406, 537, 272, 1306, 1239, 722, 266, 996, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1654, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 489, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ տնական աշխատանքներու մէջ փորձառու Հայ կին մը, որ գիտէ պատրաստել արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ: Դիմել Տիկին Պէաթրիս Համամճեանի, 4, Rue de la Défense, Issy - les - Moulineaux, Seine.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կարսի Բեռնա գիւղացի Մարգարեանց Արամ՝* 30 *տարեկան, եւ Իգնատ* 27 *տարեկան, հօր անունը Մանուկ, մօրը՝ Շուշան, մեծ եղբօր՝ Սարգիս, մեծ հօր՝ Թադոս, մեծ մօր՝ Սառա:* 1920 – 1922*ին Պէշիկթաշի կայանն էին, անկէ վերջ Ռուսերուն հետ եկած են Փարիզ ուսանելու, որմէ վերջ լուր չկայ: Կը խնդրուի իմացնել Պ. Սարգիս Աբրահամեանի*, 97, Ave. Bobigny. Noisy-le-Sec, Seine.

Լուր տուողին երեք ամսուան Յառաջ՝ նուէր: Կը խնդրուի արտատպել արտասահմանի հայ թերթերէն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Պ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» • • «««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ընթրիքը արդէն պատրաստ էր, մենք բոլորուեցինք սեղանիշուրջը, Նէնէն նստեց իմ մօտ, իսկ պապաւը նստեց ծերունու մօտ: Իմ սրտոտրդական սրտակի մէջ մնացել էր բաւական տրամ, ես տուեցի ծերունուն, նա խըմեց: Ստացած ուղեղը տաքացաւ, նա սկսեց աւելի եւ աւելի կենդանանալ: Բայց բոլորովին տասապելական մի երեւոյթ էր ներկայացնում այդ ծածկամիտ ալեւորը: Նա իւր մասին ամենեւին չէր խօսում, եւ երբ իւր վրայ խօսք էր լինում, միշտ աշխատում էր խոյս տալ, կամ հարեւանցի անցնել, առանց մի որոշ միտք յայտնելու: Բայց ես նրա երեսի խորշոմների մէջ նկատում էի մի գաղտնիք, որ ամենայն զգուշութեամբ թաքցնում էր:

Ես իմացրի նրան պապի մնացորդը ես:

Սկզբում խօսակցութիւնը խիստ հասարակ բաների վրայ էր. ծերունին խօսում էր ծովի վրայ, ձկների տեսակների վրայ, խօսում էր, թէ որքան իւր «պապաւը» օգնում է իրան, չորացնում է, պատրաստում է ձկները, եւ ինքը տարէնը մի քանի անգամ կարողանում վաճառելու համար եւայլն: Բայց ո՞վ էր այդ պապաւը, արդեօք նրա կի՞նն էր, ազգականն էր,— այդ մասին ոչինչ չէր խօսում:

Նէնէն եւ պապաւը շուտով հեռացան ընթրիքի սեղանից. մեր խօսակցութիւնը նրանց չէր զբաղեցնում: Պապաւը քաշուեցաւ մի անկիւնում, սկսեց նիրհել, որովհետեւ շատ յոգնած էր, իսկ Նէնէն մօտեցաւ ճրագի լոյսին, սկսեց մի բան կարել: Նրան այնօր պապաւը ընծայել էր իւր լաւ հագուստներից մէկը, որ ինքը չէր գործածում, եւ Նէնէն այդ հագուստը ձեւում էր, յարմարացնում էր իւր հասակին:

Ես եւ ձկնորսը մնացինք մենակ:

— Շա՞տ ժամանակ է, որ դուք այդ ծովի ափի մօտ էք բնակւում, հարցրի ես.

— Աւելի քան վեց տարի:

— Միշտ ձո՞ւկն էիք որսում:

— Այո:

— Իսկ առա՞ջ:

— Այդ մի հարցրու . . . :

Մէջ մտաւ Նէնէն, իւր կարը բերելով եւ ինձ ցոյց տալով.

— Տես, Մուրատ, ինչպէս լաւ կարեցի. այստեղ շատ լայն էր, նեղցրի. այստեղ երկայն էր, կարճեցի. այդ կոճակներն էլ պիտի փոխեմ. այն ժամանակ աւելի լաւ կը լինի:

Ես գովեցի նրա աշխատութիւնը, նա ուրախացաւ, եւ դարձեալ գնաց նստեց ճրագի մօտ:

Բայց Նէնէի հետ խօսելու ժամանակ, ես չէի նկատել, թէ որպիսի խըռովութեան մէջ էր գտնւում ծերունին, երբ նա լսեց իմ անունը «Մուրատ»:

— Մուրատ . . . կրկնեց նա խորհրդաւոր ձայնով եւ դարձաւ դէպի ինձ, հարցնելով.

— Դա Ռուսի անուն չէ:

— Ապա ի՞նչ ազգի անուն է:

— Այսպիսի անուն կրում են Հայերը:

— Ես էլ Հայ եմ:

— Մի՞թէ . . . ասաց նա եւ խորին մտածութեան մէջ ընկաւ:

Ոչինչ հարկ չկար առաջինի ծերունու մօտ թաքցնել իմ ազգութիւնը. ես այդ անում էի միայն այն ժամանակ, երբ պէտք էր խաբել մէկին: Բայց այդ խրճթի մէջ վերին աստիճանի անպզնութիւն կը լինէր, եթէ ես անկեղծ չլինէի:

Ծերունին աւելի հետաքրքրութեամբ հարցրեց.

— Ո՞ր երկրից էք:

— Պարսկաստանից:

— Նրա հետաքրքրութիւնը աւելի եւս զրգռուեցաւ:

Ճշմարիտ էք ասում: Ո՞ր գաւառից:

— Սալմաստից:

— Ո՞ր գիւղից:

— Սալրա գիւղից:

Այժմ տուեց նրան մի տեսակ խռովութիւն, մի տեսակ սոսկում, որպիսին տիրում է այն մարդկանց, որոնք անդիտութեամբ ընդունում են իրանց տանը մի անծանօթ հիւր, որին սկըզբում լաւ մարդ էին համարում, իսկ յետոյ յայտնւում է, որ նա անպիտանի մէկն է: Երեւում էր, որ ծերունին տեղեկութիւններ ունէր Պարսկաստանի կամ Սալմաստի հասարակութեան մասին: Նա հարցրեց.

— Ի՞նչպէս է ձեր հօր անունը:

— Սաֆար:

— Իսկ ձեր մօ՞ր անունը:

— Նազանի:

— Ո՞ւմ աղջիկն էր ձեր մայրը:

— Նրա հայրը կոչւում էր Բարսեղ, իսկ մօր անունը Եղիսայ էր:

Ծերունին բոլորովին գունաթափւեցաւ:

— Ի՞նչպէս էր կոչւում ձեր պապը:

— Ալօ, եւ մեր տոհմը նրա անունով կրում է Ալօեան ազգանունը:

— Որդիս . . . գոչեց ծերունին եւ մարեցաւ կուրծքիս վրայ:

Վերջին բառը նա արտասանեց հայերէն լեզուով:

Ես բոլորովին ապշած էի, կարծում էի, թէ տեսածս երազ էր: Մի՞թէ դա իմ հայրն էր: Այդ ի՞նչ անակնկալ դէպք էր, մի այնպիսի խուլ, մոռացուած տեղում, ձկնորսի մենաւոր խրճիթի մէջ, գտնել նրան, որը վաղուց արդէն մեռած կամ կորած էր համարւում իւր ընտանիքի համար:

Իմ առաջին հոգը եղաւ նրան ուշքի բերել: Խեղճը ամբողջ կէս ժամ մնաց իմ գրկում անմռունչ, լեզուն կապուեցաւ, միայն աչքերը բաց էր անում, նայում էր իմ վրայ, իսկ երբեմն արձակում էր խուլ հառաչանքներ, եւ դարձեալ ուշաթափ էր լինում:

Պապաւը, որ այդ միջոցին նիրհում էր խրճիթի մի անկիւնում, զարթնեց, եւ տեսնելով ծերունուն, սարսափելի ճիչ բարձրացրեց, եւ սկսեց լաց լինել: Ոչ սակաւ վախեցաւ եւ Նէնէն: Նա թողեց իւր կարը, վազեց իմ մօտ եւ անդադար հարցնում էր՝ — Տէր Աստուած, այդ ի՞նչ պատահեց, ի՞նչ եղաւ նրա հետ:

Ես նրանց հանգստացրի թէ վտանգ չկայ, թէ անվնաս ուշաթափութիւն է, շուտով կ'անցնի:

Ես դեռ գրկած ունէի հօրս ալեւոր գլուխը, եւ անբախտ որդու ուրախութեան արտասուքը թրջում էր նրա ճերմակ մազերը:

Յանկարծ նա ուշքի եկաւ եւ սոսկալի կատաղութեամբ ինձ մի կողմ հրելով, աղաղակեց.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)